M. ACCI PLAVTI
QVAE SVPERSVNT

COMOEDIAE

CVM COMMENTARIO

EX

VARIORVM NOTIS ET OBSERVATIONIBVS

EX RECENSIONE

IOH. FREDERICI GRONOVI

ACCESSERE EX EIVSDEM

LECTIONIBVS PLAVTINIS

NOTVLAE ASTERISCO NOTATAE

PARS ALTERA

NAPOLI

LIPSIAE

IMPENSIS GOTTH. THEOPHILI GEORGI

IMPRESSIT VDALR. CHRISTIANVS SAALBACH

CIↃIↃCCLX

M. ACCI PLAVTI
MILES GLORIOSVS

DRAMATIS PERSONAE

PYRGOPOLINICES, *miles.*
ARTOTROGVS, *paraſitus.*
PALAESTRIO, *ſeruos.*
PERIPLECTOMENES, *ſenex.*
SCELEDRVS, *ſeruos.*
PHILOCOMASIVM, *meretrix.*
PLEVSIDES, *adoleſcens.*
LVCRIO, *puer.*
MILPHIDIPPA, *ancilla.*
ACROTELEVTIVM, *meretrix.*
PVER.
CARIO, *cocus.*

Digitized by Google

ARGVMENTVM

Meretricem ingenuam deperibat mutuo
Athenienſis iuuenis. Naupactum is domo
Legatus abiit: miles in eandem incidit.
Deportat Epheſum inuitam. ſeruos Attici
Vt nunciaret domino factum, nauigat,
Capitur, donatur illic captus militi.
Ad herum vt veniret Epheſum, ſcribit. aduolat
Adoleſcens, atque in proxumo diuortitur
Apud hoſpitem paternum. medium parietem
Perfodit ſeruos, commeatus clanculum
Qua foret amantum. geminam fingit: mulieris
Sororem ait eſſe. mox ei dominus aedium
Suam clientam ſollicitandum ad militem
Subornat. capitur ille, ſperat nuptias.
Dimittit concubinam, et moechus vapulat.

ARGVMENTVM

(vt quibuſdam videtur)

PRISCIANI

*M*eretricem Athenis Epheſum miles auehit.
*I*d hero dum amanti ſeruos nunciare volt
*L*egato peregre, captu'ſt ipſus in mari,
*E*t illi eidem militi dono datu'ſt.
*S*uum arceſſit herum Athenis, et forat
*G*eminis communem clam parietem in aedibus,
*L*icere vt quiret conuenire amantibus.
*O*bhaerentes cuſtos hos vidit de tegulis.
*R*idiculus autem, quaſi ſit alia, luditur.
*I*temque impellit militem Palaeſtrio,
*O*miſſam faciat concubinam, quando ei
*S*enis vicini cupiat vxor nubere:
*V*ltro abeat, orat, donat multa. ipſe in domo
*S*enis prehenſus, poenas pro moecho luit.

ALIVD ARGVMENTVM

CAMERARII.

In hac Fabula hoc non ſolum ratione et arte factum eſſe a Poeta videri poſſit, quod reſpondet καταςροφή, *id eſt, finis ad principium: vt maximae gloriae et intolerabilis cuiuſdam faſtus exitus ſit turpis et pudendus. Eſt autem in hac Fabula praecipuum, pictura imperitae ſuperbiae: quam Poeta omnibus ſuis coloribus deformatam expreſſit: vt liceat hic quaſi in ſpeculo contemplari ridiculam illam vanitatis imaginem, qua tument et efferuntur animi feroces hominum indoctorum, in aliqua praeſertim Fortunae benignitate. Hoc vitium peculiare eſt adoleſcentiae: quod haec aetas in quodam quaſi impetu decurrentis vitae et in fiducia virium exſultare ſoleat, et efferri, atque eſſe indomita. Ideoque negat prudentiſſimus vir Ariſtoteles, idoneos eſſe iuuenes ad praecepta virtutis. nam de voluntate et intelligentia illorum haec quaſi cautibus impacta reſiliunt, neque poſſunt adhaereſcere, etc. Nomen Fabulae eſt,* Miles Glorioſus: *de perſona et re factum. nam* Glorioſus *gloriatorem ſignificat: qui eſt* ἀλαζών, *oſtentator et vanus. Tale autem eſt genus hoc militare hominum, qualis et Terentianus Thraſo producitur, et alii a Planto alibi.* Argumentum *Fabulae hoc eſt. Auexerat amicam adoleſcentis Attici Miles. hoc factum indicare hero abſenti ſeruus dum vult, capitur a piratis, et illi eidem forte Militi dono datur. ſtatim agnoſcit mulierem ſeruus:. negotium occultat: rem omnem hero ſuo Athenienſi litteris exponit: quid fieri oporteat, demonſtrat. Aduenit ille adoleſcens Epheſum: ad ſenem hoſpitem vicinum Militis diuertitur. Erat vtriuſque domus paries communis, quo perforato copia fit amantibus congrediendi. Sed Militis alter ſeruus forte mulierem in amatoris complexu viderat. Id ne vidiſſe crederet, dolis ſerui Attici perficitur, qui illi perſuadet, adeſſe geminam berilis amicae ſororem. Poſtea Militi perſuadetur, amari ipſum mirifice ab vxore ſenis vicini: itaque dimittit concubinam: et mox deprehenſus per inſidias, pro moecho plectitur. Res geritur Epheſi.*

ACTVS

ACTVS PRIMVS. SCENA PRIMA

PYRGOPOLINICES, ARTOTROGVS

Curate, vt ſplendor meo ſit clypeo clarior,
Quam Solis radii eſſe olim, cum ſudum'ſt, ſolent:
Vt, vbi vſus veniat, contra conſerta manu
Oculorum praeſtringat aciem in acie hoſtibus.
Nam ego hanc machaeram mihi conſolari volo,
Ne lamentetur, neue animum deſpondeat;
Quia ſe iam pridem feriatam geſtitem,
Quae miſera geſtit et fratrem facere ex hoſtibus.
Sed vbi Artotrogus? AR. hic eſt. ſtat propter virum
Fortem atque fortunatum, et forma regia;

2. *Olim.*] Eſt Aduerbium omnium horarum ac temporum. Aſinaria act. 3. ſcen. 3. verſ. 126. *an quid eſt olim homini ſalute melius?* Grut. Hoc cum ſub oculis haberet, non intellexit, qui ſubiicit: *coilum cum ſudum eſt.* Quid faciet Rud. 1. 2. *Exſicaſque arundines, Qui pertegamus villam, dum ſudum eſt.* Grunouius.

4. *Praeſtringat aciem.*] Vnice hoc rectum eſſe, quamuis *Lambinus* contra nitatur, docet vel ſolus *Aſconius Pedianus*, dignisſimus cui credatur, in re longe maiori, ad illud Cicer. *Praeſtringat aciem:* Vel a praeſtigiatoribus, inquit, tranſtulit verbum; vel a tironibus, qui ignari et rudes pugnae etiam vano armorum ſonitu terrentur praeſtrictis luminibus. Si a praeſtigiatoribus *praeſtringo*, non ab antiquo verbo *ſtinguo*, deducitur: ſi a *praeſtringo*, ſtricturae; *praeſtringo*, non *praeſtringuo* dicendum: alioqui *ſtincturas* vel *ſticturas* diceremus. quod quis ferat. *Delrius.*

5. *Mihi.*] Παρέλκει. Terent. Phorm. *Qui mihi, vbi ad vxores ventum eſt, tum fiunt ſenes.* Ad quae Donatus: *Eleganter inſertum* Mihi; *vt in Heaut. Is mihi vbi adbibit plus paulo ſua quae narrat facinora.*

8. *Fratrem facere.*] Quidquid dicant de antiqua librorum lectione *fratrem*, et quomodocunque eam exponant, non poteſt ſatisfacere, et mendoſa omnino videtur. Qui ex loco Arnobiano eam confirmant, alibi errare oſtendam et vitium vitio confirmare. *Factum* igitur probo. Eo ſenſu et Theophraſtus, ζωμὸν πολὺν ποιεῖν dixit. *Facere ſanguinem* Liuius, vt et Ouidius: *Et queritur facti ſanguinis eſſe parum.* Non poteſt ferri lectio *fratrem facere* in hoc Plautino loco, ſed poſſet vnius literae mutatione commoda ſententia elici et forſitan vera, legendo: *fratres facere ex hoſtibus*, id eſt, hoſtes morte fratres et pares facere, dum omnes eodem genere necis adficiuntur. Ita apud Virgilium: *fratrem ne deſere frater.* Quaſi diceret, qui fratres eſtis natura, etiam fato eſſe debetis, vt alter alterum non deſerat. *Salmaſ. Geſtit fratrem facere.*] Quam ſunt infelices, qui aliis rebus intenti et diſtricti ad quaeſtiones difficiles, de quibus aut nunquam aut a longo tempore non cogitarunt, reſpondere coguntur? Vt τὸν πάνυ fere, dum abiicit extemporalis curae in Plautum ſchedia, longe alia occupatio tenuit. Nam quis poteſt aequo animo legere, *fratres facere ex hoſtibus* poſſe dici pro eo, quod eſt hoſtes morte pares facere, dum omnes eodem genere mortis afficiuntur. De τῷ *factum* taceo, quia Liuius et Ouidius *facere ſanguinem* dixerunt: nam operas ei feciſſe puto iniuriam, cum vellet, *fartum*; quod poſt Muretum certatim inuaſerunt. Certe et apud Arnubium l. 7. edidit: *diues ſis cum fartibus.* Abeant igitur *fratres* et *fratres.* Sed quid eſt, quod ambo codices *geſtit et fratrem?* Suſpicor Plautum ſcripſiſſe: *geſtit offam facere ex hoſtibus.* Vt in Trucul. 2. 7. *Iam hercle ego te hic hac offatim conficiam.* Et, *quem ego offatim iam, iam, iam concipilabo.* Ex OFFAM ductibus quibuſdam obſcuris et male lectis reddidit minuta ſcriptura librarius, *et frm.* inde *et fratrem.* Gron.

10. *Forma regia.*] *Forma regia*, corporis eſt dignitas egregia, et ſuperans atque auguſta, qualis regem decet. *Turneb.*

 13. *Gurgu-*

Tum bellatorem. Mars haud auſit dicere, *Meurſ. cum quo bellator.*
Neque aequiparare ſuas virtutes ad tuas.
PY. Quemne ego ſeruaui in campis Gurguſtidoniis,
Vbi Bombomachides Cluninſtaridyſarchides
Erat imperator ſummus, Neptuni nepos?
AR. Memini, nempe illum dicis cum armis aureis,
Quoius tu legiones difflauiſti ſpiritu,
Quaſi ventus folia, aut panniculam tectoriam.
PY. Iſtuc quidem edepol nihil eſt. AR. nihil hercle quidem hoc,
Prae vt alia dicam, tu quae nunquam feceris.
Periuriorem hoc hominem ſi quis viderit,
Aut gloriarum pleniorem, quam illic eſt:
Me ſibi habeto, et ego me mancupio dabo
Epityro, vt apud illum eſuriem inſane bene.

13. *Gurguſtidoniis.*] Per iocum a Poeta fictum a *gurguſtiis*, forma gentili: vt *Chalcedoniis, etc.* Camer.

18. *Panniculam tectoriam.*] *Quaſi ventus folia aut peniculum tectorium*, lectio quidem eſt antiquorum Codicum, ſed vereor vt vera ſit. Non enim facile ventus difflare poteſt huiuſmodi peniculum quo tectoria inducuntur, ſiue ex ſetis porcinis compactum ſit, ſiue ex pilis caudae equinae. Quare omnino accedo ſententiae virorum doctorum, quibus legendum videtur, *paniculam tectoriam.* In tectoriis admiſcebatur lanugo arundinum vt etiam hodieque fit, ex lana decerpta pannis pectine. Vulgo enim tectoria farciunt huiuſmodi tomentis ex veſtibus deraſis. Hinc et *tomenta* vocabantur, quia et culcitae iis implebantur. Vnde apud Martialem: *Vellera Lingonicis accipe raſa ſagis.* At olim paniculis arundinum ad hoc vtebantur, quas tectoriis miſcebant. *Salmaſ.* Turnebi eſt, *paniculam tectoriam*, ſed aliter ille interpretabatur. Intelligebat enim lanoſam comam arundinis, qua integi villaticae aedes ſolent, cuius meminit Plinius 16. 36. et earum tegulo domus ſuas ſeptentrionales populos operire ait. *Gronouius.*

24. *Epityrum.*] Apud Varronem lib. 6. de L. L. recta, niſi fallor, conſeruata eſt huius verſus ſcriptura, minus tamen recte ibi legitur, *ſi* pro *ni.* Nec puto quidquam aliud mutandum. Miles Pyrgopolinices iactat hic praeclara ſua facinora quae in bello patrauerat, maximis cum mendaciis. Artotrogus, vt etiam ex ſua parte virtutes quibus pollebat praedicet, ſe tantum poſſe in comedendo gloriatur, quantum miles in pugnando ſe valere venditat. Vnum itaque Epityrum ſe bene comedere poſſe, ſi modo inſane eſuriat, commemorat. Et ni ita ſit, vult ſe mancupio militi illi glorioſo tradi. Oportet cibi genus fuiſſe quod in magnam molem fingebatur: caſeum in eo non fuiſſe cum ex multis ſpeciebus componeretur, ſed ita dictum quod caſeo accederet. Ad magnitudinem igitur caſei et formam fingebatur. Hic guloſus igitur, cui inde nomen Artotrogi indidit poeta, ſe poſſe ita vnum Epityrum eſurientem comedere inſane bene iactitat; vt miles gloriatur, ſe legiones difflare vno ſpiritu, vt ventus folia et paniculas tectorias. *Salmaſ.* *Epityro vt apud illum.*] Mſſ. *niſi vnum Epitir aut apud illa eſturienſa ne bene.* Inde mirificae proceſſerunt coniecturae. Apud Varronem lib. 8. de L. L. habetur: *ſi vnum epityrum edam apud illum eſuriens inſane bene.* Scioppius edidit: *epityrum eſtur eſuriens.* Vbi τὸ *eſuriens* puto ex margine irrepſiſſe: reliqua fallenti memoriae credidiſſe Varronem. Nam ſi quid video, ſcripſit Plautus, quia verſus ſunt ſenarii:

Me ſibi habeto: et ego me mancupio dabo, ſed v-
No epityro, vt apud illum eſtur inſane bene.

Ego me mancupio dabo, ſed vno epityro, vt apud illum eſtur inſane bene. Si quis, inquit, monſtrare poſſit vaniorem hominem, me ſibi habeat, et ego me mancipabo, qualis ſum, non tamen ſine mercede, quanquam ea non magna, nempe vnius epityri, modo tam laute beneque parari, vt apud ipſum regem meum eſtur. Sciendum autem in Mſſ. vt poſuimus: *et ego me mancupio dabo.* Vulgo interpoſuerunt

PY. Vbi tu es? AR. eccum. edepol vel elephanto in India
Quo pacto pugno perfregiſti brachium?
PY. Quid, brachium? AR. illud dicere volui, femur.
PY. At indiligenter hic eram. AR. pol ſi quidem
Connifus eſſes, per corium, per viſcera,
Perque os elephanto brachium tranſmitteres. *Priſc. elephanti.*
PY. Nolo iſtaec hic nunc. AR. ne hercle operae pretium quidem
Mihi te enarrare, tuas qui virtutes ſciam.
Venter creat omnes has aerumnas. auribus
Peraudienda ſunt, ne dentes dentiant.
Et aſſentandum eſt, quicquid hic mentibitur. *Lamb. aſſentiendum.*
PY. Quid illud quod dico? AR. hem, ſcio iam quid vis dicere.
Factum eſt hercle: memini fieri. PY. quid id eſt? AR. quicquid eſt.
PY. Habes tabellas? AR. vis rogare? habeo et ſtilum.
PY. Facete aduortis animum tuum ad animum meum.
AR. Nouiſſe mores me tuos meditate decet,
Curamque adhibere, vt praeuolet mihi quo tu velis. *Douz. quod tu velis.*
PY. Ecquid meminiſti? AR. memini, centum in Cilicia
Et quinquaginta, centum Sycolatronidae,
Triginta Sardi, ſexaginta Macedones,
Sunt homines, tu quos occidiſti vno die.
PY. Quanta iſtaec hominum ſumma eſt? AR. ſeptem millia.
PY. Tantum eſſe oportet: recte rationem tenes.
AR. At nullos habeo ſcriptos; ſic memini tamen.

fuerunt *illi.* Gruterus reddidit *ei ego me.* Nos tenemus priſcam manum et pronomen facile intelligi putamus. *Gronouius.*

26. *Brachium.*] Ad proboſcidem elephanti, quae Latinis *manus*, alluſum. Et iocus eſt ex ambiguo. ſignificat enim obſcure Paraſitus, Militem, dum aliquem olim manu caedere conatur, paene ſibi brachium perfregiſſe per elephantem notans Militem, quod ſit inſtar elephanti magna beſtia et ſtolidus et quaſi ἀναίσθητος, vt elephantus, propter corii duritiem. *S. Boſius.*

28. *At indiligenter.*] Α'λλ' ἐν ταῦτα ἐξηδιέργουν. *Lamb.*

34. *Peraudienda.*] Hoc etiam ex iis fuerit, vt multa alia in Plauto, quae extra ſcenam non eunt. *Dentes dentiant.*] *Dentes* eſuritorum hic *dentire* dicuntur. vt enim pueri *dentire* dicuntur, cum eis primum dentes oriuntur: ſic quibus ceſſant a terendo cibo, quia non deteruntur, grandeſcere videntur, atque dentire, populari ioco. *Turneb.* *Dentes dentire*, Graeci dicunt μυλιᾶν. vt Heſiodus, δεινὸν μυλιόωντες. In eadem ſignificatione *dentire* Varroni Ἕως ποτὲ περὶ ὡρῶν: vt in Pluto:

Teges ruina, ne iacentem ſub dio
Ambeſſet algus dentientem frigore.

Hipponax, βαμβακίζειν:

Δὸς χλαῖναν Ἱππώνακτι. κάρτα γὰρ ῥιγῶ,
Καὶ βαμβακίζω. ————

Scaliger.

38. *Vis rogare?*] Falſa ſunt, ne quid dicam grauius, quae ad huius loci eruendam mentem adferunt interpretes. *Vis rogare*, idem eſt, quod, vis militem conſcribere? Miles enim rogari dicebatur. Liuius lib. 2. *Cum quinque legatis profectus, obuios in agris ſacramento rogatis, arma capere et ſequi cogebat.* Nulla igitur cauſſa fuit, quare hic locus tot correctionibus Criticorum vexaretur. *Boxhorn.*

43. *Et quinquaginta, centum.*] Notentur glorioſorum mores, quibus non ſatis eſt, ſummatim facinora ſua praedicare; niſi etiam ordine enumerentur. *Caſaub.*

46. *Quanta iſthaec hominum ſumma eſt.*] *De Plantis*, hoc exemplo ſententiam ſuam illuſtrat; qua probat, *Summam* rei, in tali loca, non a *ſuprema* contractam vocem eſſe, ſed a *ſumendo* dici. *Scalig.*

PY. Edepol memoria eſt optuma. AR. oſſa me monet.
PY. Dum talem facies, qualem adhuc, aſſiduo edis:
Communicabo te ſemper menſa mea.
AR. Quid in Cappadocia vbi tu quingentos ſimul,
Ni hebes machaera foret, vno ictu occideres.
At peditatus reliquiae erant, ſi viuerent.
Quid tibi ego dicam, quod omnes mortales ſciunt,
Pyrgopolinicem te vnum in terra viuere
Virtute, et forma, et factis inuictiſſumis.
Amant te omnes mulieres, neque hercle iniuria,
Qui ſis tam pulcher, vt vel illae, quae here pallio
Me reprehenderunt. PY. quid here dixerunt tibi?
AR. Rogitabant: hiccine Achilles eſt, inquit, tibi?
Imo eius frater, inquam. innuit illarum altera:
Ergo mecaſtor pulcher eſt, inquit, mihi
Et liberalis viſus. caeſaries quam decet! Col. *vide caeſar.* etc.
Nae illae ſunt fortunatae, quae cum iſto cubant!
PY. Itane aiebat tandem? AR. quae me ambae obſecrauerint,
Vt te hodie quaſi pompam illa praeterducerem.

49. *Oſſa me monet.*] Nihil difficile: ſed voluerunt ſcilicet venditare aliquid alibi, vt putabant, belle obſeruatum, morem fuiſſe veteribus, vt verba facturi aſſiduos comites haberent monitores, qui dicenda, ſi forte haeſitaret memoria, confeſtim ſuggererent. Poteſt fieri: nam et a memoria ſeruos habebant. Sed tamen τῦ κεῖται; *Nominatim*, aiunt, *ſalutabat ſingulos nullo ſubmonente*: Ita Suetonius de Auguſto. At hic non excluditur ille monitor verba facturi, ſed nomenclator, ſervus qui dictaret nomina ſalutandorum. *Gronouius.*

50. *Aſſiduo edes.*] Iocum eſſe volunt in ambiguo ſignificationis τῦ *edere*, quod et ſignificet comedere, ſicut paraſitus hic aſſidue edebat militem, et oſtendere et praedicare, ſicut hic idem paraſitus militem vt ſummum bellatorem aſſiduo laudabat: et hoc demonſtrandum erat ex Gloſſis Papiae. Imo neutra ſignificatio huc conuenit. Quid enim diceret miles, *aſſiduo me edes*, hoc ſenſu, aſſidue me comedendum et deridendum habebis? Aut etiam, aſſidue oſtendes? quid? quomodo? Nam *edere aliquem* pro praedicare et laudare ne Papias quidem. Imo *aſſiduo edes*, ſimpliciter eſt victus tibi apud me ſuppeditabit: ſed ambiguitas eſt in illis: *Dum talem facies, qualem adhuc*: poteſt enim intelligi vel me bellatorem et heroem vel te aſſentatorem. *Gronouius.*

54. *At peditatus.*] Quingentos milites dicit occiſurum fuiſſe vno ictu, niſi hebes machaera fuiſſet. Non igitur eos occidit. Deinde addit illos ipſos quingentos reliquias peditatus fuiſſe, quem in ea pugna iam occiderat, ſi viuerent, id eſt, niſi hos ipſos quingentos occidiſſet, pro reliquiis peditatus potuiſſe numerari. His verbis ad internecionem totum illum hoſtium exercitum deletum a milite fuiſſe ſignificat, ne vno quidem relicto qui nuntius eſſe poſſet cladis. *Salmaſ.*

63. *Ergo.*] *Ergo*, vtrobique *merito* ſignificat, vſu antiquo: et ita vſus etiam Virgilius. *Seruius.*

64. *Viſus. caeſaries.*] Mſſ. *vida et caeſ.* aut, *inda et caeſ.* Itaque quidam fecerunt: *vide caeſaries.* Forte: *Ergo mecaſtor pulcher eſt, inquit mihi, Et liberalis. Vna et, caeſaries quam decet. Vna* nempe mulierum, quae pallio prehenderant paraſitum, *et*, inquiebat. *Gronouius.*

67. *Quaſi pompam.*] Haec interpretor ex illo, quod ſolemni pompa Romae quotannis, Circenſium diebus, in carpentis traducebantur. nam id proprie *Pompam* vocarunt. *Lipſius.* *Quaſi pompam praeterduci*, poteſt competere dictum in eos, qui tarde et adfectato inceſſu praetereant: quemadmodum Circenſium ludorum diebus thenſae cum diis (quam κατ᾽ ἐξοχὴν *pompam* appellabant) traducebantur. Ea celebritas plerumque fiebat lento et graui inceſſu. Suet. Calig. 15. *In-*
ſtituit

PY. Nimia eſt miſeria pulchrum eſſe hominem nimis.
AR. Moleſtae ſunt mihi, orant, ambiunt, obſecrant,
Videre vt liceat: ad ſeſe arceſſi iubent.
Vt tuo non liceat operam dare negotio.
PY. Videtur tempus eſſe, vt eamus ad forum;
Vt in tabellis quos conſignaui hic heri
Latrones, ibus dinumerem ſtipendium.
Nam Rex Seleucus me opere orauit maxumo,
Vt ſibi latrones cogerem et conſcriberem.
Regi hunc diem mihi operam decretum eſt dare.
AR. Age eamus ergo. PY. ſequimini ſatellites.

ſtituit matri Circenſes Carpentumque, quo in pompa traduceretur. Terent. *Tranſeundum nunc mihi ad Menedemum eſt, et tua pompa traducenda.* Alludit Horat. 1. Sat. 3.

— Saepe velut qui
Currebat fugiens hoſtem; perſaepe velut qui
Iunonis ſacra ferret.

Et lib. 2. 8. 13.

— Vt Attica virgo
Cum ſacris Cereris, procedit fuſcus Hydaſpes,
Caecuba vina ferens.

Cic. 1. de Offic. 1. *Cauendum eſt autem, ne aut tarditatibus vtamur ingreſſu mollioribus, vt pomparum ferculis ſimiles eſſe videamur.* Gronou.*

68. *Nimia eſt miſeria.*] Profert hunc verſum Donatus ad illud Terent. Eunuch. act. 4. ſc. 7. *Omnia prius experiri, quam armis, ſapientem decet*; his verbis: *Animaduerte, quantam vim habeant ad delectandum in Comoediis ſeuerae ſententiae, cum a ridiculis perſonis proferuntur, quale eſt apud Plautum, vbi Miles ſuam formam admirans ait: Nimia eſt miſeria, p.* etc.

74. *Latrones.*] Id eſt, milites: ἀπὸ τῆς λατρείας. Ii et λειτεργοί. λατρεύειν eſt obſequi et mercede ſeruire. et *latrocinari* pro militare, Latinis in vſu fuiſſe norunt omnes. Varro lib. 6. de Lingua Lat. eos appellari ſcribit, quaſi *laterones*, quod adſiſtant lateri regis; qui nunc ſunt *ſtipatores* et *ſatellites*: vel quia ad latus ferrum habent, vel quia mercede conducuntur, quae λάτρον dicitur. vti *ſtips ſtipatoribus* nomen fecit. *Scalig.* *Dinumerem ſtipendium.*] Militum tam apud Graecos, quam Rom. duo erant genera: illi ſumptu ſuo militabant, et *Aſſidui* dicebantur: hi publico, et *Aerarii* atque *Metelli* ſunt nominati. *I. Meurſ.*

ACTVS SECVNDVS. SCENA PRIMA

PALAESTRIO

Mihi ad enarrandum hoc argumentum eſt comitas,
Si ad auſcultandum voſtra erit benignitas.
Qui autem auſcultare nolit, exſurgat foras,
Vt ſit vbi ſedeat ille, qui auſcultare volt.
Nunc, qua aſſediſtis cauſſa in feſtiuo loco,
Comoediai, quam modo acturi ſumus,
Et Argumentum, et Nomen vobis eloquar.
ALAZON Graece huic nomen eſt Comoediae,
Id nos Latine GLORIOSVM dicimus.
Hoc oppidum Epheſu'ſt: inde Miles meus herus,

MSS. *idem.* in altero vox ea deſideratur.

10. *Idem eſt miles.*] Nihil hic mutandum. *Idem* hic δεικτικῶς, demonſtratiue ponitur. Gloſſae veteres: *Idem*, αὐτός, *idem ipſe, hoc ipſum.* Idem ille miles, qui hinc ad forum abiit, herus eſt meus. *Boxhorn.*

Qui hinc ad forum abiit, glorioſus, impudens,
Stercoreus, plenus periurii atque adulterii.
Ait ſeſe vltro omnes mulieres ſectarier.
Is derididiculu'ſt, quaqua incedit omnibus.
Itaque hic meretrices labiis dum ductant eum,
Maiorem partem videas valgis ſauiis.
Nam ego haud diu apud hunc ſeruitutem ſeruio,
Id volo vos ſcire, quomodo ad hunc deuenerim
In ſeruitutem, ab eo quoi ſeruiui prius.
Date operam. nam nunc argumentum exordiar.
Erat herus Athenis mihi adoleſcens optumus,
Is amabat meretricem matre Athenis Atticis,
ET ILLA ILLVM contra, qui eſt amor cultu optumus.
Is publice legatus Naupactum hinc fuit,
Magnai reipublicai gratia.

15. *Labiis dum ductant, etc.*] *Labiis ductare* hoc loco eſt διαμωκᾶσθαι καὶ τὰ χείλη διαστρέφειν, quod proprie dicunt de hia qui ore, vultuque diſtorto, et valgia labiis aliquem derident. Gellius, *labiorum ductu irridere* dixit, lib. 18. cap. 4. *Tum ille rictu oris labiorumque ductu contemni a ſe oſtendens, et rem de qua quaereretur, et hominem ipſum qui quaereret. Labiorum ductu* τῇ τῶν χειλῶν διαστροφῇ, a Graeco μῶκος, *mocoſum* Latini deduxerunt, de hoc genere ridiculi quod fit non ſalibus et dicacitate, ſed vultu et geſticulationibus. *Salmaſ.*

16. *Valgis ſauiis.*] *Valga ſauia*, labra ſunt diſtorta. ita enim labris conformatis ridebant Militem. nam hic *ſauia*, labra ſunt: ne, ſi oſcula interpretaris, ſit, quod Graeci στρεπτὸν φίλημα vocant. Heſych. στρεπτόν. φίλημά τι ποιὸν σκολιόν. Ita quidem *Scalig.* Acidalius, Non inquit, hoc ait Plautus, vagis ſuauiis Militem a meretricibus aſſiduo rideri, ſed inde adeo, quod aſſidue labiia eum ductent, valga ſauia ſiue ora praue diſtorta ſibi ipſia feciſſe meretrices: vt maxima eorum para ex contemnifica iſta obtortione iam valga ſauia gerat. Sed nimium fallitur. Priore verſu dicitur in genere meretrices militem labiis ductare, deridere; altero exprimitur modus ductandi, dum addit, maiorem meretricum partem videri *valgis ſuauiis*, id eſt, labiia diſtortis, nempe, militem ductare, deridere. *Boxhorn.* Vt *oſculum*, quod proprie eſt *paruum os*, ſumitur pro ſuauio ſeu baſio, ſic contra *ſuauium*, quod proprie eſt baſium, ſumitur viciſſim pro ore, ſeu labris. Anon. apud Gellium: *Dum ſemibiulco ſuauio meum puellum ſuauior.* *Valgum* quid ſit docet Feſtus: *Valgos Opilius, Aurelius, aliique complures aiunt dici, qui diuerſas ſuras habent: ſicut e contrario vari dicuntur incurua crura habentes.* Quibus *diuerſae*, vel in diuerſum apertae ſurae, iis pedes introrſus flexi, et genua quoque introrſus curua, hique *valgi*: at alii homines pedes extra verſos et apertos habentes, ſuras et calcea introrſum actaa, genua in diuerſum patentia, hi *vari*, his curuantur in interiorem partem crura, pedes interius. *Gronou.* * *Maiorem partem.*] Non accipio maiorem partem meretricum, ſed maiorem partem temporis, dum incedit in earum conſpectu miles, meretrices habere ora diſtorta, et valga, quia non deſinunt eum ſubſannare, et alia aliam ad ſannam prouocare, dum in oculis eſt. Vt Poenulo 1. 3. *Maiorem partem in ore babitas meo.* Gronou.

22. *Meretricem matre Athenis Atticis.*] Interpretes Athenis quaſi matre natum: et quam mater Athenae Atticae pepererunt. Alii *aeque, arcte, macte, in acta, acrem* pro *matre*. Perperam omnes. Nam meretrix *matre Athenis Atticis* eſt nata matre Athenis Atticis oriunda. Vide 4. Obſeruat. 17. *Gronou.*

23. *Cultu optumus.*] Forte ſcripſit Plautus: *Multo optumus.* Ita enim Latini loquuntur, et *multo* cum ſuperlatiuo venuſtiſſime coniungitur. Haud tamen nego ex vulgata lectione commodam ſententiam elici poſſe. Amor, qui mutuo colitur, optimus eſt. Vt dicatur *amor coli*, ſicut dicitur, *amicitiam colere*. Boxhorn. V. N. Ciſtell. act. 1. 3.

29. *Vino,*

Interibi vt hic miles forte Athenas aduenit,
Inſinuat ſeſe ad illam amicam heri mei,
Occoepit eius matri ſuppalparier
Vino, ornamentis, opiparíſque obſoniis.
Itaque intimum ibi ſe miles apud lenam facit.
Vbi primum euenit Militi huic occaſio,
Sublinit os illi lenae, matri mulieris,
Quam herus meus amabat. nam is illius filiam
Coniicit in nauem Miles, clam matrem ſuam,
Eamque inuitam huc mulierem in Epheſum aduehit.
Ego quantum viuus poſſum, mihi nauem paro, Acid. *Et quantum poſſum vnus mibi*, etc.
Vt amicam herilem Athenis auectam ſcio.
Inſcendo, vt eam rem Naupactum ad herum nunciem.
Vbi ſumus prouecti in altum, id quod volunt,
Capiunt praedones nauem illam vbi vectus fui.
Prius perii, quam ad herum veni, quo ire occoeperam.
Ille, qui me cepit, dat me huic dono Militi.
Hic poſtquam in aedes me ad ſe duxit domum,
Video illam amicam herilem, Athenis quae fuit.
Vbi contra aſpexit me, oculis mihi ſignum dedit,
Ne ſe appellarem: deinde, poſtquam occaſio eſt,
Conqueritur mecum mulier fortunas ſuas.
Ait ſeſe Athenas fugere cupere ex hac domu,
Seſe illum amare meum herum, Athenis qui fuit:
Neque peius quenquam odiſſe, quam iſtum Militem.
Ego, quoniam inſpexi mulieris ſententiam,
Cepi tabellas, conſignaui clanculum:
Dedi mercatori, qui ad illum deferat
Meum herum, qui Athenis fuerat, qui hanc amauerat,
Vt is huc veniret. is non ſpreuit nuncium;
Nam et venit, et is in proximo hic deuortitur
Apud ſuum paternum hoſpitem, lepidum ſenem.
Itaque ille amanti ſuo hoſpiti morem gerit.
Noſque opera conſilioque adhortatur, iuuat.
Itaque ego paraui hic intus magnas machinas,
Qui amanteis vna inter ſe facerem conuenas:

29. *Vino, ornamentis.*] *Ornamenta* ſunt ea, quae geſtamus corpore induti, quibus mirum quantum ineſcantur Lenae ſiue magis Meretrices. *I. Gruterus.*

34. *Coniicit.*] Ita acute Camerarius, ex veſtigiis Mſſ. in quibus *conegit*, aut *contigit*. Piſtoris malit, *compegit* retinere, quod in vulg. eſt admodum proprie et ad vim quam miles adhibuit ſignificandam, et ad nauis anguſtias atque moleſtias. Sic *compingere in carcerem.*

38. *Inſcendo.*] Sic Cic. aliquoties *conſcendere*, abſolute, pro nauem conſcendere. *Taubm.*

39. *Id quod volunt.*] Quod genus iſtud maxume cupit et ſolet. *Taubm.*

60. *Machinas.*] Quas poſtea *facetas fabricas*, et *doctos dolos* appellat.

61. *Facerem conuenas.*] Συνηλύτας. fortaſſe τὰς συνουσίας ἐις ἀφροδισιασμὸν innuit. *Conuentiones* enim et *conuenire*, pro, liberis operam dare, legitur apud Arnobium lib. 7. Et *conuentus*, pro concubitu lib. 2. *Et conuentu Iouis inſeminati et nati ſunt.* I. Gul.

Nam vnum conclaue, concubinae quod dedit
Miles, quo nemo niſi eapſe inferret pedem,
In eo conclaui ego perfodi parietem,
Qua commeatus eſſet huic mulieri. *MSS. hic huc.*
Et ſene ſciente hoc feci: is conſilium dedit.
Nam meus conſeruos eſt homo haud magni pretii,
Quem concubinae Miles cuſtodem addidit.
Ei nos facetis fabricis, et doctis dolis
Glaucomam ob oculos obiiciemus: eumque ita
Faciemus, vt, quod viderit, non viderit.
Et mox, ne erretis, haec duarum hodie vicem
Et hic et illic mulier feret imaginem:
Atque eadem erit, verum alia eſſe aſſimulabitur.
Ita ſublinitum eſt os cuſtodi mulieris.
Sed foris concrepuit hinc a vicino ſene.
Ipſe exit: hic ille eſt lepidus, quem dixi, ſenex.

70. *Glaucomam.*] *Glaucoma* vitium oculorum, quod Celſus lib. 6. *Suffuſionem* appellat, Graeci ὑπόχυσιν, Plinius ſemper *glaucoma.* Taubm. *Glaucus* color caeruleus eſt, id eſt, ſubuiridis, albo mixtus, et quaſi *clarus*, definiente Iunio Philargyrio, vetuſto commentatore Virgil. ad lib. 3. Georg. 82. vbi etiam Seruius: *Glauci ſunt felineis oculis.* Ceterum ne feles quidem, qui cetera glaucos habent oculos, pupulam glaucam habent, ſed nigram, vt omnia animalia. Quod ſi pupula praeter naturam glauceſcat, impeditur viſus et exiſtit vitium in oculis, quod *glaucoma* appellant. *Gronou.**

72. *Hodie vicem.*] Haec muliet Philocomaſium duarum mulierum partes agens aut perſonam ſuſtinens, duarum imaginem feret. *Lamb.*

76. *Foris concrepuit*] In Graecia omnes omnium aedium fores non introrſum trahendo, ſed in viam publicam pellendo aperiebantur. quoniam autem periculum erat, ne quiſpiam, qui aut praeteriret, aut pro foribus ſtaret, ab impulſa ianua pelleretur: ideo qui exituri erant domo, ſolebant prius ipſimet intrinſecus aut fores aedium ſuarum percutere; aut crepitu digitorum indicium facere: vt illo ſtrepitu admonerentur, qui foris erant, cauere ſibi, atque eatenus abſiſtere, vt ne laederentur. Hinc factum vt in Plauti ac Terentii Fabulis nunquam fere quiſquam egrederetur, vt non antea *fores crepuiſſe* dicerentur. *Muret.*

ACTVS SECVNDVS. SCENA SECVNDA

PERIPLECTOMENES, PALAESTRIO

Niſi hercle defregeritis talos, poſthac quemque in tegulis
Videritis alienum; ego voſtra faciam latera lorea.
Mihi quidem iam arbitri vicini ſunt, meae quid fiat domi.
Ita per impluuium intro ſpectant. nunc adeo edico omnibus,
Quemque a milite hoc videritis hominem in noſtris tegulis,

2. *Faciam latera lorea.*] *Latera lorea* ſunt latera virgis caeſa et lacerata: quod corium ſic vapulantium in lora ſcindi videatur; nam *lora* corium in corrigias ſciſſum ſignificant. Perinde igitur eſt, ac ſi diceret, e veſtro corio ſcindam lora virgis. *Turneb.*

5. *Quemque a milite.*] Sic alibi: *foris concrepuit a ſene*, id eſt, ſenis. Particula enim *a* vel *ab* ſexto caſui iuncta inducit vim patrui. Nec abhorret ab hac elegantia Lucr. *Fulgor ab auro: Ceres ab Iacho:* pro, *auri fulgor: Iachi Ceres.* Mita eſt illa dicendi ratio apud Cicer. Epiſt.

Extra vnum Palaeſtrionem, huc deturbatote in viam. MSS. *via*.
Quod ille gallinam aut columbam ſe ſectari aut ſimiam
Dicat, diſperiſtis ni vſque ad mortem male mulcaſſitis.
Atque adeo, vt ne legi fraudem faciant Talariae,
Accuratote, vt ſine talis domi agitent conuiuium.
PA. Neſcio quid malefactum a noſtra huic familia eſt, quantum audio,
Ita hic ſenex talos elidi iuſſit conſeruis meis.
Sed me excepit. nihilo facio, quid illis faciat ceteris.
Aggrediar hominem. eſtne aduorſum? eſt quaſi collaturus pedem.
Quid agis, Periplectomene? PE. haud multos homines, ſi optandum fuerit,
Nunc videre et conuenire, quam te, mauellem. PA. quid eſt?
Quid negotii eſt? PE. res palam eſt. PA. quae res palam eſt? PE. de tegulis
Modo neſcio quis inſpectauit voſtrorum familiarium

Epiſt. *reus a Milone*, id eſt, accuſatore Milone. *Giſan.*

7. *Quid ille gallinam, etc.*] Venuſta et antiqua locutio: quae ſic explicanda: Quantum ad illud attinet, quod is cauſſari velit, ſe gallinam, aut columbam, aut ſimiam, quae domo aufugerit, perſequi: nullam accipio cauſſam, actum eſt de vobis, niſi ad mortem eum verberaueritis. *Muret.*

9. *Vt ne legi fraudem faciant talariae.*] Aſſentior illis qui alluſum putant ad legem aliquam circa illa tempora latam, de luſu talorum ac teſſerarum vetando. Nec enim puto intelligi poſſe de magiſtro conuiuii ſiue Sympoſiarcha, qui talorum iactu creabatur. Lex talaria de talis tum recens lata, vt videtur, fuerat, quae non diu tenuit, vt eiuſmodi leges de rebus leuioribus et quibus populus delectatur, vt facile abrogantur, ita difficulter ſeruantur. *Salmaſius. Fraudem faciant talariae.*] *Lex talaria* eſt ratio normaque ludendi talis, quam migrare non licet, niſi, quae callidorum ars, fallendo colluſorem. Cicero in Verr. *Iſte praetor ſeuerus ac diligens, qui populi Romani legibus nunquam paruiſſet, illis diligenter legibus, quae in poculis ponebantur, obtemperabat.* Petronius: *quod amica non ſe dimiſiſſet, niſi tribus potionibus e lege ſiccatis.* Prudentius Pſychom. *laxa ganearum lege teneri.* ſic *aliud ius fori, aliud triclinii*, Ciceroni pro Caelio. Ita lex ludi talorum, *lex talaria.* Quid ſit *legi fraudem facere*, liquet ex Liuio lib. 7. *Sua lege decem millium aeris eſt damnatus, quod mille iugerum agri cum filio poſſideret, emancipandoque filium fraudem legi feciſſet.* lib. 10. *quid ergo attinere leges ferri rogitans, quibus per eoſdem, qui iuſſiſſent, fraus fieret.* Reſcriptum D. Antonii: *Quod ſi conſtitutioni meae fraudem fecerit, ſciat me hoc admiſſum ſeuerius exſecuturum.* Talis in conuiuiis vtebantur non ad ſtrategi tantum aut modimperatoris lectionem, ſed etiam vt luſu inter vinum hilaritatem prouocarent. In Curculione act. 2. ſc. 3. miles cum paraſito poſt coenam talis ludit. In Aſinaria apud Scortillum Demaenetus cum filio Argyrippo talos iaciunt. Ergo *ne fraudem, etc.* eſt, ne inter ludendum talis ſe decipiant in conuiuio, demite iis talos. Oratio magnifica vocum ſono, ſenſu leuis. *Sine talis* duo ſignificare poteſt, et crurifragium et talorum luſoriorum inopiam. Sic apud Phaedrum: *ſiniſtram fregit tibiam, duas cum dextras maluiſſet perdere.* Gronouius.

14. *Eſtne aduorſum? etc.*] Cum Grutero ſentio, legente ex ſcriptis Codicibus qui verba illa *collaturus pedem*, ignorant, *itne aduorſum? it quaſi.* Scriptum fuit vitioſe, *et ne aduorſum*, pro *it ne aduorſum.* Vnde factum eſt, *eſtne aduorſum.* Salmaſius. *Eſtne aduorſum? eſt quaſi.*] Hactenus ſcripti: vnde reſtituendum cenſeo: *Aggredior hominem: et en aduorſum it quaſi.* Dum pronunciat initium verſus Palaeſtrio; flectit ſe Periplectomenes in ingreſſu, vt deſineret eſſe auerſus Palaeſtrioni, et ei tergum oſtendere, non tamen omnino fieret aduerſus, ſed latus ei obiiceret, et quodammodo fieret aduerſus. *Gronouius.*

22. *In-*

Per noſtrum impluuium intus apud nos Philocomaſium atque hoſpitem
Oſculanteis. PA. quis homo vidit? PE. tuus conſeruos eſt. PA. quis is homo eſt?
PE. Neſcio, ita abripuit repente ſeſe ſubito. PA. ſuſpicor
Me periiſſe. PE. vbi abiit, conclamo: heus quid agis tu, inquam, in tegulis?
Ille, mihi abiens ita reſpondit, ſe ſectari ſimiam.
PA. Vae mihi miſero, cui pereundum eſt propter nihili beſtiam.
Sed Philocomaſium hiccine etiam nunc eſt? PE. cum exibam, hic erat.
PA. Sis, iube tranſire huc, quantum poſſit; ſe vt videant domi
Familiares: niſi quidem illa nos volt, qui ſerui ſumus,
Propter amorem ſuum omneis crucibus contubernaleis dari.
PE. Dixi ego iſtuc; niſi quid aliud vis. PA. volo. hoc dicito,
Paret artem et diſciplinam: obtineat colorem. PE. et quemadmodum?
PA. Vt eum, qui hic ſe vidit, vero vincat, vt ne viderit:
Siquidem centies hic viſa ſit, tamen inficias eat.
Os habet, linguam, perfidiam, malitiam, atque audaciam,
Confidentiam, confirmitatem, fraudulentiam:
Qui arguet ſe, eum contra vincat iureiurando ſuo.
Domi habet animum falſiloquum, falſificum, falſiiurium:
Domi dolos, domi delenifica facta, domi fallacias.
Nam mulier olitori nunquam ſupplicat, ſi qua eſt mala.
Domi habet hortum et condimenta ad omnes mores maleficos.

MSS. *ſe vt videat familiaris.*

MSS. *hic.* vnde Gt. *huic dicito.*

22. *Inquam, in tegulis.*] Quia poſtremae duae voces neque in ſcriptis neque in editionibus antiquis habentur, eancellentur ſane: ſed vt cedat verſus, vt omnes tota hac ſcena, ſcribatur: *inquio.* Gronouius.

26. *Se vt videant domi familiares.*] Scil. Militis. Iam *ſe* pro *ipſam* more Plauti poſitum eſſe ait *Gruterus.* Sententia eſt: Iube, ſi vis Philocomaſium tranſire ad nos, quam citiſſime fieri poſſit, vt familiares militis videant ſe, id eſt, ipſam Philocomaſium domi. *Lamb.*

28. *Omnes crucibus contubernaleis dari.*] Sic Aul. act. I. I. *ego te dedam diſcipulam cruci:* te ſuſpendam; faciamque vt crux te diſcipulam ſcribere doceat, et longam vnam literam facere. *Turneb.*

29. *Dixi ego iſtuc, etc.*] Proinde habere debes, ac ſi dixerim. *Lamb.*

30. *Paret artem, etc.*] Simulet, diſſimulet, mentiatur, nec colorem mutet. *Lambinus.* *Hei quemadmodum.*] Quando omnes ſcripti et editi veteres: *Et quemadmodum:* cur ſubſtituerint τὸ *Hei*, cauſam non video. Eſſet aliqua, ſi ſeruus hoc diceret, qui et paulo ante: *Vae mihi:* Senex vt ita diceret, neceſſe non eſt. Sic Virgilius: *Et qua tanta fuit Romam.* Gronouius.

33. *Os habet, linguam, perfidiam.*] Homo eſt impudens, periurus, interpretantur, quaſi de Sceledro loquatur. At Philocomaſium meretrix hic quoque deſcribitur. *Gronouius.*

37. *Delenifica facta.*] θελκτικὰ, ἀπατηλά: facta ad decipiendum comparata. *Lamb.*

38. *Si qua eſt mala.*] Sententia horum eſt: Mulier, quae natura et ingenio malo eſt, non neceſſe habet noxium olus ex alieno horto petere, domi illud habet. *Boxhorn.*

39. *Ad omnes mores, etc.*] Per hortum ſignificat fontem et copiam malitiarum muliebrium.

PE. Ego iſtaec, ſi erit hic, nunciabo. ſed quid eſt, Palaeſtrio,
Quod volutas tute tecum in corde? PA. pauliſper tace.
Dum ego mihi conſilia in animum conuoco, et dum conſulo,
Quid agam: quem dolum doloſo contra conſeruo parem,
Qui illam hic vidit oſculantem: id viſum vt ne viſum fiet.
PE. Quaere: ego hinc abſceſſero abs te huc interim. illuc ſis vide,
Quemadmodum abſtitit, ſeuera fronte curas cogitans. Meur. *rugas.*
Pectus digitis pultat, cor credo euocaturu'ſt foras.
Ecce autem auortit, niſus laeua, in femine habet laeuam manum,
Dextera digitis rationem computat, feriens femur
Dexterum ita vehementer, quod tactu aegre ſuppetit.
Concrepuit digitis; laborat, crebro commutat ſtatus. Grut. *laborat cerebro a commut.* etc.

muliebrium. *Lambinus.* Haec corrupta ſunt. Non enim reſpondet ab horto ducta metaphora, *hortum habet et condimenta.* Praeterea ſcripti codices habent, *moles maleficas.* Vnde emendandum puto: *Domi habet hortum ac condimenta ad omnes olas maleficas. Ola* vetus pro olla. Quae ex horto ſumebantur condimenta, in ollis coquebantur. Vnde prouerbium apud Catullum, *ipſa olera olla legit.* Dicit igitur mulierem habere hortum et condimenta ad omnes ollas maleficas, ex quibus omnes ollae, in quibus malae et venenatae ac maleficae herbae, impleri poſſent atque inſtrui. *Salmaſius.*

46. *Seuera fronte curas, etc.*] Graphice vultum ſtatumque ac geſtus omnes hominis cogitabundi exprimit. Quaſi dicas: adſtricta, caperata ſeu corrugata ac matutina fronte curas vna pariter cum ſuperciliis adducens, et velut ſurſum compellens ac *cogens:* a cuius ſimplicis verbi fonte frequentatiuum illud *cogitans* deductum videri poteſt, velut *coagitans* vnum in locum. *Cogere* enim ſimul agere eſt, quaſi tu *coigere* dicas. Nec abit a vi propria verbi illud Virgil. I. Georg.

— *Quid cogitet humidus auſter.*

Douza.

48. *Ecce autem auortit.*] Repraeſentatur hoc loco ritus computandi antiquis illis frequentatus: qui non manus tantum occupabat, ſed et aſſumebat alias corporis partes. de quo heic ſufficiat vnum Bedae locum annotaſſe. *Veteres,* inquit, *cum X. millia ſignificabant, medio pectori laeuam ſupinam admouebant, digitis ad collum erectis: cum XX. millia, eandem expanſam pectori apponebant: cum XXX. millia, eadem manu prona et tamen erecta pollicem ad cartilaginem medii pectoris adfigebant: cum XXXX. millia, eandem in vmbilico erectam ſupinabant: cum L. millia, eiuſdem pronae et erectae pollicem vmbilico applicabant: cum LXX. millia, eandem ſupinam femori item laevo imponebant: cum LXXX. millia, eandem pronam femori admouebant, etc.*

49. *Dextera digitis rationem.*] De ratione computandi per digitos accipe haec. Apul. Apol. *Si triginta annos pro decem dixiſſes, poſſes videri pro computationis geſtu erraſſe: quos circulare debueris digitos aperuiſſe: cum vero quadraginta, quae facilius ceteris porrecta palma ſignificantur, ea XXXX tu dimidio auges, non potes digitorum geſtu erraſſe.* Porro omnes numeri, vſque ad centeſimum, in ſiniſtra locabantur: in dextra centeſimus incipiebat, inde rurſum ducenteſimus ad ſiniſtram referebatur. Hinc intelligendum, quod apud Iuuenal. Sat. 10. *Felix eſt nimirum, qui per tot ſaecula mortem Diſtulit, atque ſuos iam dextra computat annos.* Tale eſt Graecum Nicarchi de anu Anth. 2. p. 194. γῆρας ἀριθμεῖσθαι δεύτερον χερὶ λαιῇ ἀρξαμένη. Hieron. adu. Iouianum: *Centeſimus numerus de ſiniſtra transfertur ad dextram.* Gronouius. *

50. *Quod tactu aegre ſuppetit.*] In excerptis ex Mſ codice, quae apud me ſunt, legitur, *quid factu.* Et haud dubie ita legendum eſt τῷ vulgato *tactu,* nullus hic locus. Quid facto opus ſit aegre ſuppetit, non ſuccurrit. *Boxhorn.* Cum libri habeant, *factu* pro *tactu,* nihil dubii eſt quin ita debeat legi. Nam ſi libri non haberent, ſic ex coniectura deberet reſtitui. *Quod aegre factu ſuppetit,* quod aegre ſuppetit ad faciendum. *Salmaſ.*

Digitized by Google

Eccere autem capite nutat: non placet quod repperit. *Acid. expromet.*
Quicquid eſt, incoctum non expromit: bene coctum dabit.
Ecce autem aedificat: columnam mento ſuffulſit ſuo.
Apage, non placet profecto mihi illa inaedificatio.
Nam os columnatum Poetae eſſe inaudiui barbaro,
Quoi bini cuſtodes ſemper totis horis accubant.
Euge, euge, euſcheme hercle aſtitit, et dulice et comoedice:
Nunquam hodie quieſcet, priuſquam id, quod petiit, perficit.
Habet, opinor. age, ſi quid agis: vigila, ne ſomno ſtude:
Niſi quidem hic agitari mauis varius virgis. vigila:
Tibi ego dico. au! feriatus ne ſis. hem te alloquor, *MSS. an beratus veſtis.*
Palaeſtrio:.
Vigila inquam: expergiſcere, inquam: lucet hoc, inquam. PA. audio.
PE. Viden' hoſtis tibi adeſſe? tuoque tergo obſidium? conſule.
Arripe opem auxiliumque ad hanc rem. propere hoc, non placide decet.
Anteuenito aliqua aliquos, aut tu circumduce exercitum,
Curre in obſidium perduelleis, noſtris praeſidium para.

56. *Nam os columnatum.*] Apparet iam tum etiam, cum hanc Fab. commentatetur Plautus, Naeuium, ob maledicentiam Romae in vinculis Triumuiralibus ſeu cuſtodia publica fuiſſe: vnde poſtea, cum *Hariolum* et *Leontem* Fabulas ſcripſiſſet, in iiſque petulantias dictorum, quibus multos ante laeſerat, diluiſſet, per Tribunos pl. liberatus eſt. *Os columnatum* autem iocans vocat, os brachio tanquam columna ſubniſum. Naeuius enim in commentando ſolebat manum mento ſuffulcire. *Douz.*

57. *Bini cuſtodes.*] Veteres illi *canes* vocabant *cuſtodes*: et contra, qui cuſtodiae praefecti erant, *canes*. Sic Columella *mutos cuſtodes*, et carmen Phallic. *cuſtodes* dixit canes. Quo Plautus hic αἰνιγματικῶς alluſit. *Scalig.*

58. *Dulice.*] Ita l. Gul. *dulice*, δουλικῶς, *ſeruiliter*. Ait enim, ſeruum perſonam ſuam praeclare agere, et ſtatum in Comoedia ſeruilem egregie repraeſentare. Ceteri, *dulce*.

62. *Au! feriatus ne ſis, etc.*] Puto, cum MſſT. legant conſtanter *anferiatus*, legendum eſſe, *cantheriatus ne ſis*. Id eſt, cantherinn ritu aſtans ne dormias. Quomodo alibi Plautus eſt locutus. *Cantherior* finxit a *Cantherius*, vt a *vulpes*, *vulpinor* componitur. *Boxh.* Omnes ferme libri in hoc verſu ſcribunt, *anferiatus ne ſis*. Certe probarem legi *cantheriatus ne ſis*, vel *Cantherii ritu ne ſis*. Cantherii equi caſtrati quos *Hongros* vulgo vocamus. Hi multum laborabant, aut ferendis oneribus, aut trahendis carris, multumque adeo fatigabantur, ideo ſemper fere dormitabant, vbi paullo ceſſauerant. Hinc *cantherino ritu adſtans ſomniat*, alibi apud Plautum. Cum hic igitur toties repetat, *vigila*, huic opponit Cantherii ritum, quia ſaepe prae laſſitudine dormitant Cantherii. Et fortaſſean inde verbum factum *cantheriari*, vt recte coniecit Clariſſ. Boxhornius. *Salmaſ.*

63. *Lucet hoc, etc.*] Δεικτικῶς, coelum. *Turneb.*

67. *In obſidium perduelleis.*] Videtur *perduelles* poſuiſſe, quia dicimus, *obſidere perduelles*: nam *perduellium* dicendum erat. Aut aſſentiendum Camerario, qui pro *curre* legit *coge*: idque aſſentiente Lambino; ſed diſſentientibus Lipſio et Douza, qui *curre* approbant. Vel, quo nihil puto ſimplicius, *perduellis* ſingulo numero poſuerit, pro *perduellium*. Quaſi dixiſſet *in obſidium hoſtis*, ſiue *populi hoſtilis*. Voſſius. Non ſatisfaciunt mihi in huius loci explicatione viri eruditi. Omnino legendum cenſeo: *Curre in obſidium, perdue illos, noſtris praeſidium para*. *Perdue*, pro, *perde*, ab antiquo, *perduo*. Boxhorn. Non improbarem legi, vt *Boxhornius* coniectauit, *curre in obſidium, perdue illos*, nempe hoſtes, de quibus praecedit in verſ. 64. *Viden' hoſtes tibi adeſſe?* Poteſt tamen etiam ferri vulgata. *Salmaſ.*

72. *Magnam*

Intercludito inimicis commeatum, tibi muni viam;
Qua cibatus commeatuſque ad te et legiones tuas
Tuto poſſit peruenire. hanc rem age. res ſubitaria eſt.
Reperi, comminiſcere, cedo calidum conſilium cito.
Quae hic ſunt viſa, vt viſa ne ſint: facta infecta vti ſient.
Magnam illic homo rem incipiſſis: magna munis moenia.
Tute vnus ſi recipere hoc ad te dicis, confidentia eſt
Nos inimicos profligare poſſe. PA. dico et recipio
Ad me. PE. et ego impetraturum dico id quod petis. PA. at te Iuppiter
Bene amet. PE. at imperti, amice, me, quod commentu's. PA. tace:
Dum in regionem aſtutiarum mearum te induco, vt ſcias
Iuxta mecum mea conſilia. PE. ſalua ſumes indidem.
PA. Herus meus elephanti corio circumtentus eſt, non ſuo: — *Coler. circumiectus.*
Neque habet plus ſapientiae, quam lapis. PE. egomet iſtuc ſcio.
PA. Nunc ſic rationem incipiſſam, hanc inſtituam aſtutiam,
Vt Philocomaſio hanc ſororem geminam germanam alteram
Dicam Athenis aduenisse cum amatore aliquo ſuo,
Tam ſimilem, quam lacte lacti eſt: apud te eos hic deuortier — *Douz. diuortier.*
Dicam hoſpitio. PE. euge, euge, lepide: laudo commentum tuum.
PA. Vt ſi illic concriminatus ſit aduorſum Militem
Meus conſeruos, eam vidiſſe cum alieno oſcularier,
Eum arguam vidiſſe apud te contra conſeruom meum
Cum ſuo amatore amplexantem atque oſculantem. PE. imo vt optume.
Idem ego dicam, ſi me exquiret Miles. PA. ſed ſimillumas
Dicito eſſe: et Philocomaſio id praecipiendum eſt, vt ſciat,
Ne titubet, ſi quaeret ex ea miles. PE. nimis doctum dolum!
Sed ſi ambas videre in vno Miles concilio volet,
Quid agimus? PA. facile eſt: trecentae poſſunt cauſſae colligi:
Non domi eſt, abiit ambulatum, dormit, ornatur, lauat,
Prandet, potat, occupata'ſt: operae non eſt: non poteſt.

73. *Magnam illic homo.*] Puto ſcribendum: *magnam illic homo rem incipiſſit, magna moenit moenia.* Salmaſ.

74. *Si recipere hoc ad te dicis.*] Tute vnus ſi dicis, te tuo periculo promittere fore, vt hoc negotium abs te conficiatur; certa ſpes eſt, nos inimicos poſſe perdere. *Recipere, ἀναδέχεσθαι, et, ἐφ' ἑαυτῷ δέχεσθαι. Taubm.*

79. *Iuxta mecum.*] Aeque atque ego. V. N. Aul. act. 4. 7. *Salua ſumes indidem.*] Id eſt, tecte et tuto apud me depoſueris, ſeu mihi credideris: non enim ea cuique vulgabo; ſed ſalua et integra, qualia accepero, ex eodem loco in quo depoſueris, tolles. Tralatio a rebus depoſitis et creditis. Vide et Not. Trin. I. 2. *Taubm.*

80. *Herus meus elephanti corio circumtentus eſt, non ſuo.*] Reſpexit non ad naturam animalis, quod teſte *Cicer.* acutiſſimi ſenſus eſt, et belluarum prudentiſſima; ſed ad nudam duntaxat pellem: quae quo durior eſt et craſſior, hoc belluae eſt congruentior; quo autem tenerior, eo homine magis digna, et diuino eius ingenio accommodata. *Gruter.*

95. *Cauſae.*] Προφάσεις, praetexta, excuſationes. *Lamb.*

97. *Operae non eſt.*] Id eſt, non eſt vacua.

Quantum vis prolationum, dum modo nunc prima via
Inducamus, vera vt eſſe credat quae mentibitur.
PE. Placet, vt dicis. PA. intro abi ergo, et ſi iſti eſt mulier, eam iube
Cito domum tranſire, atque haec ei monſtra: praecipe,
Vt teneat conſilia noſtra, quemadmodum exorſi ſumus
De gemina ſorore. PE. docte tibi illam perdoctam dabo.
Nunquid aliud? PA. intro vt abeas. PE. abeo. PA. et quidem ego ibo domum,
Atque hominem inueſtigando ſumam operam, hinc diſſimulauero.
Qui fuerit conſeruos, qui hodie ſiet ſectatus ſimiam.
Nam ille non potuit, quin ſermoni ſuo aliquem familiarem
Participauerit de amica heri, ſeſe vidiſſe eam
Hic in proxumo oſculantem cum alieno adoleſcentulo.
Noui morem ego: et tacere noſtrorum ſolus ſcio. MSS. *tacere nequeo ſolus.*
Si inuenio qui vidit, ad eum vineas pluteoſque agam.
Res parata eſt, vi pugnandoque hominem capere certa res eſt.
Si ita non reperio, ibo odorans quaſi canis venaticus,
Vſque donec perſecutus volpem ero veſtigiis.
Sed fores concrepuerunt noſtrae: ego voci moderabo me.
Nam illic eſt Philocomaſio cuſtos meus conſeruos, atque it foras.

cua. Infra act. 3 2. *Non operae eſt Sceledro.* Et V. N. Caſina, act. 5. 2.

98. *Quantum vis prolationum.*] Procraſtinationum. ἀναβολῶν.

107. *Sermoni ſuo.*] *Participare aliquem alicui rei*, eſt conſcium et participem alicuius rei facere Eadem ſyntaxi Lucret. 3. *Vt dentes quoque ſenſu participentur. Senſu* dixit pro *ſenſui*, vt Virgil. *Venatu* pro *venatui.* Gronou.*

111. *Ad eum vineas pluteoſque agam.*] Allegoria a re militari, qua ſignificatur, ſe machinas omnes et artes adhibiturum, quibus Sceledro et Militi perſuadeat, ſorores germanas inter ſe ſimillimas eſſe. *Lipſius.* Milites Romani in obſidione opera facere aut muros ſubruere ſolebant tecti generibus quibuſdam machinarum, quas *vineas* et *pluteos* appellabant: intee quae duo hoc intererat, quod *plutei* erant ſimiles appendicibus aedificiorum, quae in vnam tantum partem tectum habent, vt et *plutei*, in quibus ſcribimus: *vineae* in vtramque partem deuexitatem tecti habebant. Vtriuſque munimenti deſcriptio eſt apud Vegetium lib. 4. cap. 15. *Gronou.**

ACTVS SECVNDVS. SCENA TERTIA

SCELEDRVS, PALAESTRIO

Niſi quidem ego hodie ambulaui dormiens in tegulis,
Certo edepol ſcio me vidiſſe hic proxumae viciniae
Philocomaſium herilem amicam ſibi alium quaerere.
PA. Hic illam vidit oſculantem, quantum hunc audiui loqui.
SC. Quis hic eſt? PA. tuus conſeruos. quid agis, Sceledre? SC. te, Palaeſtrio,
Volupe'ſt conueniſſe. PA. quid iam? aut quid negotii, fac ſciam.
SC. Metuo. PA. quid metuis? SC. ne hercle hodie, quantum hic familiarium eſt,

8. *Inſidia-*

Maxumum in malum cruciatum inſilíamus. PA. tu ſoli
Solus: nam ego iſtam inſulturam et deſulturam nihil hic moror.
SC. Neſcis tu fortaſſe, apud nos facinus quod natum eſt nouom.
PA. Quod id eſt facinus? SC. impudicum. PA. tute ſcis ſoli te tibi,
Mihi ne dixis, ſcire nolo. SC. non enim faciam, quin ſcias.
Simiam hodie ſum ſectatus noſtram in horum tegulis.
PA. Edepol, Sceledre, homo ſectatu's nihili nequam beſtiam.
SC. Dii te perdant. PA. te iſtuc aequom: quoniam occoepiſti eloqui.
SC. Forte fortuna per impluuium huc deſpexi in proxumum:
Atque ego illa aſpicio oſculantem Philocomaſium cum altero
Neſcio quo adoleſcente. PA. quod ego, Sceledre, ſcelus ex te audio?
SC. Profectò vidi. PA. tuten? SC. egomet duobus his oculis meis.
PA. Abi, non veriſimile dicis, neque vidiſti. SC. num tibi
Lippus videor? PA. medicum iſtuc tibi melius percontarier.
Verum enim tu iſtam, ſi te dii amant, temere haud tollas fabulam.
Tuis nunc cruribus capitique fraudem capitalem hinc creas.
Nam tibi iam, vt pereas, paratum eſt dupliciter: niſi ſupprimis
Tuum ſtultiloquium. SC. qui vero dupliciter? PA. id dicam tibi.
Primum dum, ſi falſo inſimulas Philocomaſium, hoc perieris:
Iterum, ſi id verum eſt, tu ei cuſtos additus perieris.
SC. Quid fuat me, neſcio: haec me vidiſſe ego certo ſcio.
PA. Pergin' infelix? SC. quid tibi vis dicam, niſi quod viderim?
Quin etiam nunc intus hic in proxumo eſt. PA. eho, an non domi eſt?

8. *Inſilíamus.*] Duo praecipua in hiſtoria *Crucis* ſunt, τὸ ὑποπόδιον, καὶ τὸ ἐξέχον πῆγμα, et tertium funes. Nam ſupplicio afficiendi pede in ſuppedaneum poſito, crucem adſcendebant. unde *Aſcendere in crucem*, et, *Inſilire*, et *Cruciſalus* in Bacchidibus. *Scalig.*

9. *Iſtam inſulturam et deſulturam.*] locatur: et fortaſſis alludit ad *Deſultores*, qui duobus abſque ephippiis vtentes equis ex vno deſiliebant, et in alterum mira celeritate inſiliebant. Hinc *deſultoria leuitas:* et *deſultorius*, inconſtans, inſtabiliſque ingenii homo.

11. *Scis.*] Contractio priſca eſt, pro, *ſcias*. Tute, inquit, tibi ſoli ſcias, mihi ne *dixis*, pro *dixeris*. I. Gul.

15. *Te iſtuc aequum.*] locus Plauto familiaris, vt notauit olim Palmerius. Sed ſciendum diſtinctionem factam ex ſenſu Palaeſtrionis, non vt ea videtur intelligere altera perſona. Te iſtuc faciant dii aequum eſt, quod mihi ominari coepiſti. At Sceledrus accipit, quaſi diceret: *Te iſtuc aequum quoniam occoepiſti, eloqui.* Aequum eſt te pergere in narrando quod incepiſti. Vtrique ſenſui ſatius videtur fore: *quod iam occoepiſti:* vt video etiam placere Diſſaldaeo. *Gronouius.*

17. *Cum altero.*] Id eſt, alio. V. N. Trucul. act. 1. 2.

22. *Temere haud tollas fabulam.*] Alludit ad morem patrum qui agnoſcebant recens natos liberos, tellure cadentes tollendo ac ſuſcipiendo. Qui tollebat infantem, patrem eius ſe profitebatur, puerum educabat ac nutriebat: ſic *tollis fabulam*, qui eius ſe facit auctorem, qui incipit ſerere ac fouere, qui pro vera agnoſcit. Hinc exiſtit quidem vt palam fiat ac diuulgetur: non tamen *tollere* proprie eſt diuulgare et palam facere. *Gronouius.*

23. *Tuis nunc cruribus capitique fraudem capitalem hinc creas.*] *Cruribus* tuis compedes, et *capiti*, id eſt, vitae extremam poenam hoc ſermone, ſi palam fiet, paras. Veteres enim *fraudem* pro poena ponebant.

SC. Viſe, abi intro tute. nam ego mihi nihil credi poſtulo.
PA. Certum eſt facere id. SC. hic de opperiar: eadem illi inſidias dabo,
Quam mox horſum ad ſtabulum iuuix recipiat ſe a pabulo.
Quid ego nunc faciam? cuſtodem me illi miles tradidit.
Nunc ſi indicium facio, interii: ſi taceo, interii tamen,
Si hoc palam fuerit. quid peius muliere atque audacius!
Dum ego in tegulis ſum, illac haec ſe hoſpitio edit foras.
Edepol facinus fecit audax. hoccine ſi miles ſciat?
Credo hercle has ſuſtollat aedes totas, atque hinc in crucem.
Hercle quicquid eſt, muſſitabo potius, quam inteream male.
NON EGO POSSVM, quae ipſa ſeſe venditat, tutarier.
PA. Sceledre, Sceledre. SC. quis homo interminat? PA. eſt te alter audacior?
Quis magis diis inimicis natus, quam tu, atque iratis? SC. quid eſt?
PA. Iuben' tibi oculos effodiri, quibus id, quod nuſquam eſt, vides?
SC. Quid, nuſquam? PA. non ego nunc emam vitam tuam vitioſa nuce.
SC. Quid negotii eſt? PA. quid negotii ſit, rogas? SC. cur non rogem?
PA. Nonne tibi iſtam praetruncari linguam largiloquam iubes?
SC. Quamobrem iubeam? PA. Philocomaſium eccam domi, quam in proxumo
Vidiſſe aiebas te oſculantem atque amplexantem cum altero.
SC. Mirum eſt lolio victitare te, tam vili tritico.
PA. Quid iam? SC. quia luſcitioſus. PA. vae verbero! edepol tu quidem

Grut. *certum eſt facere.* SC. *i. hic te opperiar.*

Douza *addidit.*

31. *Mihi nihil.*] Sed rei potius.

32. *Eadem illi inſidias dabo.*] Eadem opera ex occulto loco Philocomaſium obſeruabo, quam tempeſtiue, hanc partem verſus, ſe in aedes noſtras recipiat e domo vicini.

33. *Horſum ad ſtabul.*] Quia paſta iumenta redeunt domum ad ſtabulum; feſtiue vſurpauit de muliere, ab amatore, tanquam a pabulo domum redeunte. Virgil. *Ite domum paſti, ſi quis pudor, ite iuvenci.* Paſſer. *Iunix.*) Δάμαλις. *Iunix tenerae aetatis foemina bos eſt, quae iam deſiit vitula eſſe, mares eadem aetate dicuntur iuuenci.* Ita autem nominat Philocomaſium. *Cornutus.*

39 *Credo hercle has ſuſtollat aedes totas atque hinc in crucem.*] Antiquitus moris fuit, vt in magnis ſceleribus non modo animaduerteretur in homines ipſos, qui deliquerant, ſed eorum quoque ſedes. quod probo ex Varrone, Val. Max. l. 6. c. 3. Cicerone, Liuio, Quint. lib. 3. c. 7. aliiſque. *Gruter.*

41. *Seſe venditat.*] Id eſt, vendere et proſtituere cupit. *Turneb.* V. N. Stich. 2. 1.

42. *Interminat.*] Minaci voce me inclamat? *Taubm.*

50. *Mirum eſt lolio victitare te, tam vili tritico.*] Quaſi dicat: ſi triticum carum eſſet, non eſſet mirum te lolio vitam tolerare: nunc vero cum tam vile ſit triticum, etc. Conſtat autem, *lolium*, propter vapores acres quos in cerebrum tollit, non ſolum ebrietatis ſpeciem quandam creare, ſed oculos vitiare et obtundere. Ouid. Faſt. 1. *Et careant loliis oculos vitiantibus agri.* Lamb.

51. *Luſcitioſus es.*] *Luſcitionem* dici putat Vlpian. vbi homo lumine adhibito nihil videt. cui et Nonius adſtipulatur, et Varro. Sed Feſtus ait, vitium eſſe oculorum, cum quis clarius veſpertino tempore, quam meridie cernit. Interim

hunc

Caecus, non luſcitioſus. nam illam quidem eccam domi.
SC. Quid, domi? PA. domi hercle vero. SC. abi: ludis me, Palaeſtrio.
PA. Tum mihi ſunt manus inquinatae. SC. qui dum? PA. quia ludo luto. Lipſ. *quia luto iam.*
SC. Vae capiti tuo. PA. tuo iſtuc, Sceledre, promitto fore,
Niſi oculos orationemque aliam commutas tibi.
Sed fores concrepuerunt noſtrae. SC. at ego illas obſeruo fores.
Nam nihil eſt, qua hinc huc tranſire ea poſſit, niſi recto oſtio.
PA. Quin domi eccam. neſcio, quae te, Sceledre, ſcelera ſuſcitant.
SC. Mihi ego video, mihi ego ſapio, mihi ego credo plurimum:
Me homo nemo deterruerit, quin ea ſit in his aedibus:
Hic obſiſtam, ne imprudenti huc ea ſe ſurrepſit mihi.
PA. Meus illic homo eſt: deturbabo iam ego illum de pugnaculis.
Vin' iam faciam, vt ſtultiuidum te fatearis? SC. age face.
PA. Neque te quicquam ſapere corde, neque oculis vti? SC. volo.
PA. Nempe tu iſtic ais eſſe herilem concubinam? SC. atque arguo
Eam me vidiſſe oſculantem hic intus cum alieno viro.
PA. Scin' tu nullum commeatum hinc eſſe a nobis? SC. ſcio.
PA. Neque ſolarium, neque hortum, niſi per impluuium? SC. ſcio.
PA. Quid nunc, ſi ea domi eſt, ſi faciam vt eam exire hinc videas domo,
Dignus es verberibus multis? SC. dignus. PA. ſerua iſtas fores:
Ne tibi clam ſe ſubterducat iſtinc, atque huc tranſeat.
SC. Conſilium eſt ita facere. PA. pedes ego iam illam huc tibi ſiſtam in viam. Acid. *pede ego iam.*
SC. Agedum ergo face: volo ſcire vtrum ego id quod vidi, viderim:
An illic faciat, quod facturum dicit, vt ea ſit domi.
Nam ego quidem meos oculos habeo, nec rogo vtendos foris.
Sed hic illi ſupparaſitatur ſemper, hic ei proxumus eſt,
Primus ad cibum vocatur, primo pulmentum datur:

hunc locum propius inſpicienti patet, per *luſcitioſum* non intelligi hic eum, qui nihil, ſed qui male aut parum videt. Sequentia iſta, *aedepol tu quidem caecus, non luſcitioſus*, ſatis oſtendunt hanc huius vocabuli eſſe ſignificationem. *Boxhorn.*

53. *Ludis me, Palaeſtrio.* PA. *tum mihi ſunt manus inquinatae.*] Ita ſine interrogatione ἀποφαντικῶς lego, vt iocus ſit ex ambiguo. Nam Sceledrus *ludis me*, ſic accipit, vt *me*, ſit acc. caſus: Palaeſtrio, vt ſit ſexti: vt cum dico, *Ludere pila, diſco.* Douza.

54. *Quia ludo luto.*] Quia, inquit, cum ludo te, (*te*, ſext. caſus) proinde eſt, ac ſi luto ludam: tu enim homo lutulentus es. qui autem lutum manibus tractant, inquinantur. *Douza.*

69. *Solarium.*] *Solarium*, locus vbi ſolent apricati. Fiebat autem in aedibus ad excipiendam auram et vaporem Solis. Dicitur et *heliocaminus*. Turneb.

73. *Pedes ego iam.*] Puto legendum: *per aedes ego iam illam huc tibi ſiſtam in viam.* Id omnino volunt praecedentia, praeſertim iſta: *Quid nunc ſi ea domi eſt, ſi faciam vt eam exire hinc videas domo, Dignus es verberibus multis?* Hoc enim agebatur, vt palam fieret domi eam eſſe, domo exituram. *Boxbornius.* Non videtur reponendum *per aedes* pro vulgato *pedes*. Dicit ſe non aſcenſurum eſſe in tegulas vel in ſolarium vel impluuium, vt eam in viam ſiſtat, ſed peditem id facturum, id eſt, de plano. *Salmaſ.*

Nam illic noſter eſt fortaſſe circiter triennium.
Neque cuiquam, quam illi, in noſtra melius famulo familia.
Sed ego hoc quod ago, id me agere oportet, hoc obſeruare oſtium.
Hic obſiſtam hac quidem. pol certo verba mihi nunquam dabunt.

ACTVS SECVNDVS. SCENA QVARTA

PALAESTRIO, PHILOCOMASIVM, SCELEDRVS

Praecepta facito vt memineris. PH. toties monere mirum eſt.
PA. At metuo, vt ſatis ſis ſubdola. PH. cedo vel docſtas, docebo:
Memini malas, vt ſint malae: mihi ſolae e quo ſuperſit.
PA. Age iam nunc inſiſte in dolos: ego abs te procul recedam.
Quid aſtas, Sceledre? SC. hanc rem gero: habeo auris, loquere quiduis.
PA. Credo ego iſtoc exemplo tibi eſſe eundum actutum extra portam,
Diſpeſſis manibus patibulum cum habebis. SC. quamnam ob rem?
PA. Reſpice dum ad laeuam: quis illaec eſt mulier? SC. pro dii immortales!
Heri concubina eſt haec quidem. PA. mihi quoque pol ita videtur.
Age nunc iam, quod lubet. SC. quid agam? PA. peri perpropere.
PH. Vbi iſte bonus ſeruos, qui propudii me maxume innocentem
Falſo inſimulauit? PA. hem tibi. hic mihi id dixit. SC. tibi. PH. quem dixti
Tu te vidiſſe in proxumo hic, ſceleſte, me oſculantem?
PA. Atque cum alieno adoleſcentulo, dixit. SC. dixi hercle vero.
PH. Tun' me vidiſti? SC. atque his quidem oculis. PH. carebis, credo,
Qui plus vident, quam quod vident. SC. nunquam hercle deterrebor,
Quin viderim id quod viderim. PH. ego ſtulta et mora multum,

Grut. *cedo vel decem.*

Meurſ. *ego ſtulta moror multum.*

3. *Mibi ſolae e quo ſuperſit.*] Scribendum cenſeo: *Memini malas vt ſint malae, mihi ſolae quo ſuperſit.* *Solae* pro ſoli ἀρχαϊκῶς. Se tantum abundare malitia ait, vt ſoli ſibi id ſuperſiat. *Quo* pro quod, vt ſaepe, ſcriptum fuit. *Salmaſ.*

6 *Credo ego iſtoc exemplo.*] Cum Sceledrus in oſtio ſtaret, mulierculam redituram exſpectans, ne qua elaberetur: ad eum Palaeſtrio, bene eſt, inquit, forma et ſtatus in te, qui mox erit; cum herus alligatum te patibulo per vrbem ducet. Atqui ſtetiſſe eum opinor manibus ante ſe proiectis et leuiter diductis, habitu quo ſolent captantes et apprehenſuri. *Lipſius.* *Extra portam.*] Scilicet, *Metiam:* quae eadem cum *Eſquilina.* Supplicia pleraque apud Romanos ſumi ſolita extra portas. credo, ne frequenti ſanguine et caede contaminari oculi ciuium, aut delibari videretur libertas. Itaque et carnifex domum habuit extra vrbem. *Lipſ.* Fuit Athenis, ſed et in aliis vrbibus, ianua vna, quam χαρώνειαν θύραν vocabant, qua ad ſupplicium educebantur capitis damnati. Hinc hoc loco Prouerbium, *Extra portam ire.* Seneca Controu. lib. 1. *Extra portam iſtam virginem.* Reſpondet iſtis Graecorum, ἐς μακαρίαν: et ἐς κόρακας Terent. *Malum foras.* Caſaub.

26. *Cla-*

Quae cum hoc inſano fabulem: quem pol ego capitis perdam.
SC. Noli minitari: ſcio crucem futuram mihi ſepulchrum:
Ibi mei maiores ſunt ſiti; pater, auos, proauos, abauos.
Non poſſunt mihi minaciis tuis hiſce oculi fodiri.
Sed paucis verbis te volo, Palaeſtrio, obſecro, vnde
Exit haec huc? PA. vnde, niſi domo? SC. domo? PA. me vidente. SC. video. Grut. *me viden'.* SC. *te video.*
Nimis mirum eſt facinus, quomodo haec hinc potuerit tranſire! MSS. *niſi.*
Nam certo neque ſolarium eſt apud nos, neque hortus vllus,
Neque feneſtra, niſi clatrata: nam certo ego te hic intus vidi.
PA. Pergin', ſceleſte, intendere, atque hanc arguere? PH. ecaſtor ergo
Mihi haud falſum eueniat ſomnium, quod noctu hac ſomniaui.
PA. Quid ſomniaſti? PH. ego eloquar. ſed, amabo, aduortito animum.
Hac nocte in ſomnis mea ſoror gemina germana viſa
Veniſſe Athenis in Epheſum cum ſuo amatore quodam: MSS. *meo.*
Hi ambo hoſpitio huc in proxumum mihi deuorti ſunt viſi.
SC. Palaeſtrionis ſomnium narratur. PA. perge porro.
PH. Ego laeta viſa, quia ſoror veniſſet, propter eandem
Suſpicionem maxumam ſum viſa ſuſtinere,
Nam arguere in ſomnis me familiaris meus mihi viſu'ſt
Me cum alieno adoleſcentulo, quaſi nunc eſt, oſculatam eſſe:
Cum illa oſculata mea ſoror gemina eſſet ſuumpte amicum.
Ita me inſimulatam perperam falſum eſſe ſomniaui.
PA. Satin' eadem in vigilantes expetunt, quae in ſomnis viſa memoras?
Heus hercle praeſentia omnia! abi intro, et comprecare. Paſ. *omina.*
Narrandum ego iſtuc Militi cenſebo. PH. facere certum. Douz. *cenſeo.*
Neque me quidem patiar probri falſo impune inſimulatam.
SC. Timeo quid rerum geſſerim: ita dorſus totus prurit.

26. *Clatrata.*] Clatris vallata. *Clatri* ſeu *clatra* virgae ſunt ligneae aut ferreae, quibus feneſtrae muniuntur. hinc *clatrare* etiam apud Columell. lib. 9. cap. 1.

27. *Intendere.*] Donatus ad Terent. Eun. act. 3. ſc. 3. *Intendere, eſt crimen in aduerſarium iacere.*

33. SC. *Palaeſtrionis ſomnium narratur.*] Ita, *Palaeſtrionis*, non, *Palaeſtrioni*: ipſa ſententia clamitante: vt ſignificet Sceledrus, ſe ita maculam et ſtupidum non eſſe, vt non percipiat ſomnium quod ſibi et Palaeſtrioni a Philoc. narratur, Palaeſtrionis ipſius commentum eſſe, eamque de compacto verbiſque adeo conceptiſſimis hoc agere. *Douz.*

34. *Ego laeta viſa.*] Quid opus eſt idem verbum ſequenti verſu repeti? Numquid fuit: *Ego laeta viſo.* Vt apud Livium lib. 21. de Hannibale: *Hoc viſu laetus tripartito copias Iberum traduxit.* Gronouius.

41. *Comprecare.*] *Comprecari* nihil aliud eſt, quam mola ſalſa aut ture deuenerari, id eſt, deprecari ſomnia, pacemque ac veniam a prodigiali Ioue *diiſque Auerruncis*, id eſt, malorum depultoribus omni ſuppliciorum ac piamentorum genere exambire. Quo item pertinent ea, quae habes infra act. 3. 1. de *Precatrice*, *Coniectrice*, *Hariola*, atque *Aruſpica*. Douz.

PA. Scin' te periiſſe? SC. nunc quidem domi certo: certa res eſt
Nunc noſtrum obſeruare oſtium, vbi vbi ſit. PA. at, Sceledre, quaeſo,
Vt ad id exemplum ſomnium quam ſimile ſomniauit!
Atque, vt tu ſuſpicatus es eam vidiſſe te oſculantem?
SC. Me eam non vidiſſe arbitraris? PA. nae tu hercle, opinor, (obſecro,
Reſipiſce) ſi ad herum haec res peruenerit, periſti pulchre.
SC. Nunc demum experior, prius ob oculos mihi caliginem obſtitiſſe.
PA. Dudum edepol hoc planum quidem: quae hic vſque fuerit intus.
SC. Nihil habeo certi quid loquar: non vidi eam, etſi vidi.
PA. Nae, tu edepol ſtultitia tua nos paene perdidiſti.
Dum te fidelem facere hero voluiſti, abſumtus es paene.
Sed fores vicini proxumi crepuerunt. conticiſcam.

45. *Domi certo.*] Scilicet Philocomaſium, etc. *Taubm.*

ACTVS SECVNDVS. SCENA QVINTA

PHILOCOMASIVM, PALAESTRIO, SCELEDRVS

Inde ignem in aram, vt Epheſiae Dianae lauta laudes
Grateſque agam, eique vt Arabico fumificem odore amoene:
Quae me in locis Neptuniis templiſque turbulentis
Seruauit, ſaeuis fluctibus vbi ſum afflictata multum.
SC. Palaeſtrio, o Palaeſtrio. PA. o Sceledre, Sceledre, quid vis?
SC. Haec mulier, quae hinc exit modo, eſtne herilis concubina
Philocomaſium? an non eſt ea? PA. hercle opinor, ea videtur.
Sed facinus mirum eſt, quomodo haec hinc nunc potuerit tranſire:
Siquidem ea eſt. SC. an dubium tibi eſt eam eſſe hanc? PA. ea videtur.
Adeamus, appellemus. SC. heus, quid iſtuc eſt, Philocomaſium?
Quid tibi iſtic hiſce in aedibus debetur? quid negotii eſt?
Quid nunc taces? tecum loquor. PA. imo edepol tute tecum;
Nam haec nihil reſpondet. SC. te alloquor, vitii probrique plena,
Quae circum vicinos vaga es. PH. quicum tu fabulare?
SC. Quicum, niſi tecum? PH. quis tu homo es, aut mecum quid negotii eſt?

1. *Inde ignem in aram.*] Philocomaſium, ea ipſa, quam Sceledrus cum Pleuſide oſculantem vidit, domo Periplectomenis exiens, quaſi ſoror ſit germana Philocomaſii, non Philocomaſium: quaſique peregre paulo ante venerit, et ex aduerſa tempeſtate ſeruata ſit, hic Dianae Epheſiae ſacrificare et gratias agere, et vota ſoluere parat. Alloquitur autem ancillam. *Lamb.*

2. *Arabico fumificem.*] *Arabo* N. *Scriverius.*

3. *Templiſque turbulentis.*] Idem, quod *loca Neptunia.* Sicut legimus apud Ennium, *Coeli templa*, et *Acheruſia templa*; ita et *Neptuni* ſeu *Neptunia templa*, pro mari. Varro lib. 6. in principio: *Templum tribus modis dicitur, ab natura, ab auſpicio, ab ſimilitudine. Natura in coelo; ab auſpicio, in terra: ab ſimilitudine, ſub terra.*

16. *Quin*

SC. Men' rogas, hem, qui ſim? PH. quin ego hoc rogem, quod neſciam?
PA. Quis ego ſum igitur, ſi tu hunc ignoras? PH. mihi odioſus quiſquis es
Et tu, et hic. SC. nos non nouiſti? PH. neutrum. SC. metuo maxume.
PA Quid metuis? SC. enim ne noſmet perdiderimus vſpiam.
Nam neque te, neque me nouiſſe ait haec. PA. perſcrutari hic volo,
Sceledre, nos noſtri an alieni ſimus: ne dum quiſpiam
Nos vicinorum imprudenteis aliquis immutauerit.
SC. Certe equidem noſter ſum. PA. et pol ego. quaeris tu, mulier, malum.
Tibi dico, heus Philocomaſium. PH. quae te intemperiae tenent,
Qui me perperam perplexo nomine appelles? PA. eho,
Quis igitur vocare? PH. Glycere nomen eſt. SC. iniuria eſt. Douz. *iniuria es.*
Falſum nomen poſſidere, Philocomaſium, poſtulas.
At iſtuc non decet, et meo adeo hero facis iniuriam.
PH. Egone? PA. tute. PH. quae heri Athenis Epheſum adueni veſperi
Cum meo amatore, adoleſcente Athenienſi. PA. dic mihi,
Quid hic tibi in Epheſo eſt negotii? PH. geminam germanam meam
Hic ſororem eſſe inaudiui: eam veni quaeſitum. PA. mala es.
PH. Imo ecaſtor ſtulta multum, quae vobiſcum fabuler.
Abeo. SC. abire non ſinam te. PH. mitte. SC. manifeſtaria
Res eſt, non mitto. PH. at mihi iam crepabunt manus; malae tibi;
Niſi me omittis. SC. quid, malum, aſtas? quin retines altrinſecus?
PA. Nihil moror negotioſum mihi eſſe tergum. qui ſcio
An iſta non ſit Philocomaſium, atque alia eius ſimilis ſit?
PH. Mittis me, an non mittis? SC. imo vi atque inuitam, ingratiis,
Niſi voluntate ibis, rapiam te domum. PH. oſtium hoc mihi
Domicilium eſt, Athenis domus ac herus. ego iſtam domum Piſt. *Athenis domus atque heus, ego iſtam* etc.

16. *Quin ego.*] V. N. infra act. 3. 3.

19. *Ne noſmet perdiderimus vſpiam.*] Sic Amphit 1. 1. *Vbi ego perii?* etc.

21. *Nos noſtri an alieni.*] Noſtrae familiae, an alienae: ita mox, *Certe equidem noſter ſum.* Lamb.

26. *Glycere nomen*] Hoc ita tuetur Gruterus contra Cl. Meurſium, quem vide, ſi operae. Vide et Not. act. 3. 1. extrema. *Taubm.*

40. *Oſtium hoc mihi domicilium, etc.*] Littera inſerta emendo, *hoſticum hoc*, id eſt, peregrinum. Nam *hoſtis* antiquitus, qui nunc *peregrinus*. Callida igitur illa mulier, cum ſeruus eam vi conaretur domum abſtrahere, diſſimulans ſe eam eſſe: Mi homo, inquit, vide ne erres: equidem hic non habito: ſed hoc Periplectomenis hoſpitio tantum vtor, vt peregrina. Athenis eſt vera domus. Res clara ex Fabulae argumento. *Lipſius.*

41. *Athenis domus ac herus.*] Pro *hoſtium hoc mihi domicilium eſt*, legendum ex ſcriptis Codicibus, *hoſpitium hoc mihi domicilium eſt.* Id eſt, hoc domicilium mihi hoſpitium eſt, vel domus hoſpitalis. In hoc domicilio, in his aedibus, tanquam in hoſpitio, vel apud hoſpitem diuertor.

Neque moror: neque vos, qui homines ſitis, noui, neque ſcio.
SC. Lege agito: te nuſquam mittam, niſi das firmatam fidem;
Te huc, ſi omiſero, intro ituram. PH. vi me cogis, quiſquis es.
Do fidem, ſi omittis, iſtoc me intro ituram, quo iubes.
SC. Ecce omitto. PH. at ego abeo miſſa. SC. muliebri feciſti fide.
PA. Sceledre, manibus amiſiſti praedam. tam ea eſt quam potis
Noſtra herilis concubina. vin' tu facere hoc ſtrenue?
SC. Quid faciam? PA. affer mihi machaeram huc intus. SC. quid facies ea?
PA. Intro rumpam recta in aedes, quemque hic intus videro
Cum Philocomaſio oſculantem, eum ego obtruncabo extempulo.
SC. Viſane eſt ea eſſe? PA. imo edepol plane ea eſt. ſed quomodo
Diſſimulabat! abi, machaeram huc effer. SC. iam faxo hic erit.
PA. NEQVE EQVES, neque pedes profecto quiſquam tanta audacia,
Qui aeque faciat confidenter quicquam, quam quae mulieres
Faciunt. vt vtrobique orationem docte edidit!
Vt ſublinitur os cuſtodi cauto conſeruo meo!
Nimis beat, quod commeatus tranſtinet trans parietem. 1. Gul. *clam parietem.*

diuertor. In ſequentibus nihil mutandum. *Athenis domus atque herus.* Quamvis enim ſe pro libera et ingenua gerat, pro meretrice loquitur quae heros ſuos vocabant eos, quibus mercede addictae operam dabant, aliae in annum integrum, aliae in menſem aut aliud temporis ſpatium. Cum libri conſtanter hanc lectionem retineant, non temere ſollicitanda. *Salmaſius. Oſtium hoc mihi.*] Explicandum, in aedibus, quarum eſt oſtium hoc, mihi domicilium eſt: nam *hoſpitium*, quod ſcriptis codicibus tribuit ὁ πάνυ, in neutro optimorum apparuit. Ceterum ſi potes ferre *herum* dici amatorem, facile patior: ſecus poterat ſcripſiſſe: *Athenis domus ac genus.* Vt, *Qui genus? vnde domo?* Sic in Bacchid. 4. 2. pro *intendi tenus* alter codicum, *intendit herus.* Gronouius.

43. *Lege agito.*] *Lege agere*, eſt in iure id, quod in lege aliqua inſtitutum eſt, agere. Vide notas Aul. act. 3. ſc. 3. verſ. 10. *Niſi das firmatam fidem.*] Firmabatur fides iureiurando, ſponſoribus, fideiuſſoribus, etc. quanquam hic ſimpliciter, pro, *dare fidem certam*, poſitum videtur. *Lambinus.*

58. *Tranſtinet trans parietem.*] Mſ. pr. *tranſtinet iam p.* quod *Boſius* exponit, tranſuerſum tenet; cum *tigna* dicantur proprie tranſtinere duos parietes disiunctos. Sed his non aſſentior, quomodo vt ligna tranſtinere duos parietes dicuntur; ſic et commeatum dici poſſe parietem hunc tranſtinere. itaque emendo, vt editum. Quin neque iam fortaſſis immutandum videatur, ſi *tranſtinet parietem* reſoluas, et praepoſitionem a verbo compoſito, vt ſaepe ſolet, ablatam nomini iungas, vt commeatus tenere trans parietem intelligatur. *Acidal.* Nihil mutandum; *Nimis beat*, vt *nimis iuuat*; ſic *leuat* etiam abſolute ponitur: *Leuat integros accedere fontes.* Sic enim libri apud Lucretium. *Nimis beat*, nimis nos beatos eo facit, quod commeatus tranſtinet iam parietem. *Salmaſ. Quod commeatus tranſtinet.*] Id eſt, quod paries eſt feneſtratus et peruius, quod datus liber tranſitus per parietem. *Tranſtinere* eſt pertinere: quemadmodum *trans mare* ire, et *per mare* ire. Sic *pellegere* et *tranſlegere* idem Aſinar. 4. 1. 2. et 5. *Trans aliquid pertinere*, continuari, et vno ſpiritu, vt veteres Iuriſconſulti loquuntur, perduci. Sic poſſem dicere: *pons tranſtinet trans flumen*, hoc eſt, ad alteram ripam continuus eſt. Eodem ſenſu *continere* in Sticho 3. 1. *Vtroque commeatus continet*, id eſt, continuatur, continuus eſt. Sic *pertinere* Latini dicunt, pro quo ſemibarbari *pertingere*, eoſque produci. Caeſar lib. 1. de Gall. *Belgae ab extremis Galliae finibus oriuntur, pertinent ad inferio-*

SC. Heus Palaeſtrio, machaera nihil opus. PA. quid iam, aut quid opus eſt?
SC. Domi eccam herilem concubinam. PA. quid? domi? SC. in lecto cubat.
PA. Edepol nae tu tibi malam rem repperiſti, vt praedicas.
SC. Quid iam? PA. quia hanc attingere auſus mulierem hic in proxumo.
SC. Magis hercle metuo, ſed nunquam quiſquam faciet, quin ſoror
Iſta ſit germana huius. PA. eam pol tu oſculantem hic videras.
Et quidem palam eſt eam eſſe, vt dicis. SC. quid propius fuit,
Quam vt perirem, ſi locutus fuiſſem hero! PA. ergo ſi ſapis,
Muſſitabis. PLVS OPORTET ſcire ſeruom, quam loqui.
Ego abeo a te, ne quid tecum conſilii commiſceam,
Atque apud hunc vicinum. tuae mihi turbae non placent.
Herus ſi veniet, ſi me quaerit, hic ero: hinc me arceſſito.

inferiorem partem fluminis Rheni. Lib. 2. *Neque longius quam quem ad finem porrecta ac loca aperta pertinebant, cedentes inſequi auderent.* Gronou.

ACTVS SECVNDVS. SCENA SEXTA

SCELEDRVS, PERIPLECTOMENES

Satin' abiit ille, neque herile negotium
Plus curat, quam ſi non ſeruitute ſeruiat? Acid. *quaſi non.*
Certo quidem illa haec noſtra intus eſt in aedibus.
Nam ego et cubantem eam modo offendi domi.
Certum eſt nunc obſeruationi operam dare.
PE. Non hercle hiſce homines me marem, ſed foeminam
Vicini rentur eſſe ſerui Militis:
Ita me ludificant. meamne hic in via hoſpitam,
Quae heri huc Athenis cum hoſpite aduenit meo,
Tractatam, et ludificatam, ingenuam et liberam? Meurſ. *raptant et ludificant ing.*
SC. Perii hercle! hic ad me recta habet rectam viam.
Metuo illaec mihi res ne magno malo fuat,
Quantum hunc audiui facere verborum ſenem.
PE. Accedam ad hominem. tun' Sceledre, hic ſcelerum caput,
Meam ludificaſti hoſpitam ante aedis modo?
SC. Vicine auſculta quaeſo. PE. ego auſcultem tibi?

5. *Obſeruationi operam dare.*] Diligenter fores noſtras obſeruare, ne Philocomaſ. exeat. *Taubm.*

6. *Hiſce homines.*] *Inueniuntur etiam nominatiuum pluralem Hiſce proferentes antiqui: vt Ter. in Eunuch.* (act. 2. ſc. 2.) *Hiſce hoc munere arbitrantur Suam Thaidem eſſe.* Priſcian.

10. *Tractatam et ludificatam.*] Male tentant. Sic Gratius: *matres auſi tractare deorum.* Pomponius l. 2. π. 43. D. de Origine iuris. *Ea velut contumelia tractatus Seruius.* Claudianus in ſextum Honorii conſulatum: *Tune giganteis vrbem tractare deorum Aggreſſus furiis?* Gronouius.

19. *Quia*

SC. Expurgare volo me. PE. tun' te expurges mihi,
Qui facinus tantum tamque indignum feceris?
An quia latrocinamini, arbitramini
Quiduis licere facere vobis, verbero?
SC. Licetne? PE. at ita me di deaeque omnes ament,
Niſi mihi ſupplicium virgarum de te datur
Longum diutinumque a mane ad veſperum:
Quod meas confregiſti imbrices et tegulas,
Ibi dum condignam te ſectatus ſimiam,
Quodque inde inſpectauiſti meum apud me hoſpitem
Amplexum amicam cum oſculabatur ſuam,
Quodque concubinam herilem inſimulare auſus es
Probri, pudicam, meque ſummi flagitii:
Tum quod tractauiſti hoſpitam ante aedes meas;
Niſi tibi ſupplicium ſtimuleum datur, Sic alter Mſ. alter *dedatur.*
Dedecoris pleniorem herum faciam tuum,
Quam magnó vento plenum eſt vndarum mare.
SC. Ita ſum coactus, Periplectomene, vt neſciam
Vtrumne poſtulare prius tecum aequom ſiet,
An me expurgare hic tibi videatúr aequius;
Niſi iſtaec non eſt haec, neque iſta ſit mihi:
Sicut etiam nunc neſcio quid viderim:
Ita eſt iſtaec huius ſimilis noſtrae tua,
Siquidem non eadem eſt. PE. viſe ad me intro, iam ſcies.
SC. Licetne? PE. quin te iubeo. at placide noſcita.
SC. Ita facere certum eſt. PE. heus Philocomaſium, cito
Tranſcurre curriculo ad nos, ita negotium eſt.
Poſt, quando exierit Sceledrus a nobis, cito
Tranſcurrito ad vos rurſum curriculo domum.
Nunc pol ego metuo, ne quid infuſcauerit.
Si hic non videbit mulierem, aperitur dolus. Mſſ. Pall. *aperitur fobis.* Aliter Mſ. *foris.*
SC. Pro di immortales! ſimiliorem mulierem,
Magiſque eandem, vtpote quae non ſit eadem, non reor
Deos facere poſſe. PE. quid nunc? SC. commerui malum.
PE. Quid igitur, ean' eſt? SC. etſi ea eſt, non eſt ea.

19. *Quia latrocinamini.*] Id eſt, quia homines militares eſtis.

21. *Licetne.*] Scil. expurgare me.

22. *Niſi mihi ſupplicium virgarum, etc.*] Si cuius ſeruus alteri damnum intulerat, vel arbitrio eius, qui damno affectus erat, ſeruus plectebatur: vel noxae dedebatur: vel dominus litis aeſtimationem ſufferebat: vel, vt ex hoc loco apparet, dedecore afficiebatur, etc. Et ſane notanda verborum mira congeries ſeni ratum ſe ſimulanti a Poeta adiecta: quae vno fere ſpiritu ab ipſo continuatur. *Lambinus.*

24. *Imbrices.*] Seru. 4. G. verſ. 296. *Imbrex* dicitur, *quod imbrem arceat.* Eſt enim incuruum genus tegularum. Gloſſarius liber: *Imbrex καλυπτήρ.*

34. *Ita ſum coactus.*] Id eſt, in anguſtiam redactus.

41. *Placide noſcita.*] Dummodo ne dictis factiſque iniurius ſis in hoſpitam noſtram, placide omnia peragas. *Grut.*

46. *Ne quid infuſcauerit.*] Ne quid Philocomaſium eorum, quae ei praecepta ac praemonſtrata ſunt, turbauerit ſeu corruperit. *Infuſcare* quid ſit, ſi ſcire vis, vide notas Ciſt. I. I. 21.

54. *Intus*

PE. Vidiſtin' iſtam? SC. vidi et illam, et hoſpitem
Complexam atque oſculantem. PE. ean' eſt? SC. neſcio.
PE. Vin' ſcire plane? SC. cupio. PE. abi intro ad vos domum
Continuo, vide ſitne iſta haec voſtra intus domum.
SC. Licet; pulchre admonuiſti: iam ego ad te exibo foras.
PE. Nunquam edepol hominem quenquam ludificarier
Magis facete vidi, et magis miris modis.
Sed eccum egreditur. SC. Periple&tomene, te obſecro
Per deos atque homines, perque ſtultitiam meam,
Perque tua genua. PE. quid obſecras me. SC. inſcitiae — *V. E. perque tuam gratiam.*
Meae et ſtultitiae ignoſcas, nunc demum ſcio
Me fuiſſe excordem, caecum, incogitabilem.
Nam Philocomaſium eccam intus. PE. quid nunc, furcifer,
Vidiſtin' ambas? SC. vidi. PE. herum exhibeas volo.
SC. Meruiſſe equidem me maxumum fateor malum,
Et tuae feciſſe me hoſpitae aio iniuriam:
Sed meam eſſe herilem concubinam cenſui,
Quoi me cuſtodem herus addidit Miles meus.
Nam ex vno puteo ſimilior nunquam poteſt
Aqua aquae ſumi, quam haec eſt, atque iſta hoſpita.
Et me deſpexe ad te per impluuium tuum
Fateor. PE. quid ni fateare, ego quod viderim?
SC. Sed Philocomaſium me vidiſſe cenſui.
PE. Ratuſne me iſtic hominem eſſe omnium minimi pretii,
Si ego me ſciente paterer vicino meo
Eam fieri apud me tam inſignite iniuriam?
SC. Nunc demum a me inſipienter factum eſſe arbitror,
Cum rem cognoſco: at non malitioſe tamen
Feci. PE. imo indigne. namque HOMINEM ſeruom ſuos
Domitos habere oportet oculos et manus
Orationemque. SC. egone? ſi poſt hunc diem
Muttiuero, etiam quod egomet certo ſciam,
Dato excruciatum me: egomet dedam me tibi. — *Douz. dato me excruciatum, ni ego me dedam.*

55. *Intus domum.*] *Intus domum*, pro in domo. Aduerbia enim ſaepe locum praepoſitionum occupabant. Lucr. *intus ſedibus*, pro, in ſedibus. *Popma.*

71. *Sumi.*] Id eſt, bibi. *Simpulum*, ait Varro, *a ſumendo*, id eſt, bibendo. *vnde ſumi pote puteus:* id eſt, vnde bibi poteſt. Cic. *Si ſumpſerit meracius* Scaliger.

80. *Namque hominem ſeruum*] Notum et illud Periclis: *At enim Praetorem, Sophocle decet non ſolum manus, ſed etiam oculos abſtinentes habere*, apud Cic. I. Offic.

83. *Muttiuero.*] *Mu*, canum eſt, inquit Chariſ. vnde dicuntur *Muttire:* ſicut γρῦ porcorum: vnde *grunnire.* Scal. Coniect. *Mutiunt* canes, cum incipiunt irritari: ab eo, quod *M*, vel *Mū* videntur edere. V. N. Menaechm. 5. 1. *Taubm.*

84. *Dato excruciatum me.*] Scilicet tortoribus, quorum erat hoc munus et officium, etiam vbi dominus ipſe excruciare dicebatur. Quod autem corrigunt, *egomet ducam me tibi*, didicerant nimirum vſum verbi *duci*, cum eſt ad ſupplicium duci, et id tam voluerunt hic omni modo oſtendere. Sed nihil mutandum eſt: nam iuxta eleganter Plautus alludit ad noxae deditos. Nam *dedam* in vtroque codice eſſe plane teſtatur Pareus, etſi Gru-

teri

Nunc hoc mihi ignoſcas quaeſo. PE. vincam animum meum,
Ne malitioſe factum id eſſe abs te arbitrer.
Ignoſcam tibi iſtuc. SC. at dii tibi faciant bene.
PE. Nae tu hercle, ſi te dii ament, linguam comprimes
Poſthac: etiam illud, quod ſcis, neſciueris:
Ne videris, quod videris. SC. bene me mones.
Ita facere certum eſt. ſed ſatine oratus abis? Acid. *ſed ſatin' oratus?* PE. *abi.* SC. *nunq.* etc.
Nunquid nunc aliud me vis? PE. ne me noueris.
SC. Dedit hic mihi verba, quam benigne gratiam
Fecit, ne iratus eſſet! ſcio quam rem gerat:
Vt miles, cum extemplo a foro adueniat domum,
Domi comprehendat. vna hic et Palaeſtrio
Me habent venalem: ſenſi, et iamdudum ſcio.
Nunquam hercle ex iſta naſſa ego hodie eſcam petam.
Nam iam aliquo aufugiam, et me occultabo aliquot dies,
Dum hae conſileſcunt turbae, atque irae leniunt.
Nam iam nunc ſatis et plus nimio merui mali.
Veruntamen de me quicquid eſt, ibo hinc domum.
PE. Illic hinc abſceſſit. ſat edepol certo ſcio,
Occiſam ſaepe ſapere plus multo ſuem,
Cum manducatur, ne id, quod vidit, viderit!

teri editio *dicam* ab operarum, vt opinor, errore. *Gronouius.*

89. *Etiam illud, quod ſcies, neſciueris.*] Ita te componas, vt etiam illa, quae noſti, ita habeas, vt ſi ignores. Donatus ad illud Eun. Terent. act. 4. 4. *tu pol, ſi ſapis, Quod ſcis, neſcis:* notat: hoc dictum, vt illa, *Concordia diſcors*, Hor. et, *ſequiturque ſequentem*, Virgil. ita Heaut. *Tu neſcis id, quod ſcis.*

97. *Me habent venalem.*] Me incautum, ignarum, produnt et fallunt. Eadem loquendi forma Belgae dicunt *yemandt verkoopen*, quod Latine reddas, aliquem vendere, pro, prodere, circumuenire, clam fallere. *Boxhorn.*

98. *Nunquam hercle ex iſta naſſa ego hodie eſcam petam.*] Significat ſe domum heri non iturum, vbi futurum ſit, vt tanquam piſcis capiatur; et vnde periculum virgatum ſibi imminere videat. *Naſſa*, ait Feſtus, *eſt piſcatorii vaſis genus, quo cum intrauit piſcis, exire non poteſt.* Taubm. Eodem verbo tralate vſus eſt Cic. lib. 15. ad Attic. ep. 20. *Hac naſſa exire conſtitui non ad fugam, ſed ad ſpem mortis melioris.* Gronou. *

100. *Irae leniunt.*] Agellius lib. 18. 12. id quoque habitum in oratione facienda elegantiae genus, vt pro verbis habentibus patiendi figuram, agentia ponerent: ac deinde vice verſa haec inter ſe mutua verterent. Cicero, *Terra mouet*, patiendi ſignificatu, pro *mouetur.*

101. *Nam iam nunc ſatis.*] Tò *iam* interpoſuit Gruterus. Non habent nec Camerarii, nec Lambini, nec Sambuci, nec Douzae, nec priores Taubmanni editiones. Et ex Mſſ. edit ipſe: *Nam nunc ſatis.* Scribendum ergo: *Iam nunc ſatis.* vt habent quaedam edd. veteres. Tò *iam* enim videtur omnino requirere oratio: *τῷ nam* minime indiget. At inquiunt, ſic ruit verſus. At melius eſt, vt ruat ille, quam ſtet fultus centonibus. Deinde ſi in ſecunda regione iambi dactylo et ſpondaeo vſus eſt Plautus, potuit et vti Pyrrhichio. Aut *τὸ iam* diſſyllabon poſuit, vt et alibi. *Gronou.*

104. *Occiſam ſaepe ſapere plus multo ſuem cum manducatur.*] Feſtiuus ſenex ludit in ambigua notione verbi *Sapere:* ex en, quod lapidiſſima omnium quadrupedum aeſtimetur vulgo ſuilla caro.

105. *Cum manducatur.*] Longe aliter Mſſ. alter: *Quod in adimitatur.* alter *quod in adimatur:* correctumque poſtea: *Quod ei adimatur.* Inde coniecturae. Sed videtur ſcribendum: *plus multo ſuem. Quoine adimatur, ne id, quod vidit, viderit.*

Quippe

Nam illius oculi atque aures atque opinio
Transfugere ad nos. vſque adhuc actum eſt probe.
Nimium feſtiuam mulier operam praebuit.
Redeo in ſenatum rurſus. nam Palaeſtrio
Domi nunc apud me: Sceledrus nunc autem foras. Piſt. *haud.*
Frequens ſenatus poterit nunc haberier.
Ibo intro: ne, dum abſum, illis ſortito ſuam.

Quippe ni? qui patiatur ſibi eripi, atque extorqueri, vt id, quod vidit, non viderit. Sic Tacitus: *pleriſque mortalium non eximi.* Hoc eſt, non poteſt adimi, vel eripi iſta opinio. *Gronouius.*

106. *Illius oculi atque.*] Sceledrus nihil vider, nihil audir, nihil opinatur; niſi quod volumus eum videre, audire, etc. *Lambin.*

112. *Illis ſortito ſuam.*] Scribendum puto: *Ibo intro ne, dum abſum, illis obſtito ſuam.* Scriptum erat, *oſtito* pro obſtito, ex quo factum *ſortito*, repetita littera ex fine praecedentis ſyllabae. Saepe *oſtare* pro obſtare in veteribus libris ſcriptum reperi. Ibo, inquit, intro, ne dum abſentia mea illis obſiet ad ea quae volunt facienda. *Ne obſtito ſim*, pro ne obſtem. *Obſtitum* pro obſtaculo, vt *mandatum* a mando, *iuſſum* a iubeo, et ſimilia. Nihil poteſt boni ſenſus ex vulgata elici. *Salmaſ.*

ACTVS TERTIVS. SCENA PRIMA

PALAESTRIO, PLEVSIDES, PERIPLECTOMENES

Cohibete intra limen etiam vos parumper, Pleuſides.
Sinite me prius proſpectare, ne vſpiam inſidiae ſient,
Concilium quod habere volumus. nam opus eſt nunc tuto loco,
Vnde inimicus ne quis noſtris ſpolia capiat conſiliis,
Vnde inimicus ne quis noſtra ſpolia capiat auribus:
Nam BENE CONSVLTVM, inconſultum eſt; ſi inimicis ſit vſui:
Neque poteſt, quin, ſi id inimicis vſui eſt, obſit mihi.
Nam BONVM CONSILIVM ſurripitur MSS. *bene vnde.* Sciop.
ſaepiſſume, *bene conſultum.*
Si minus cum cura aut cate locus loquendi lectus eſt.
Quippe ſi reſciuerint inimici conſilium tuum,
Tuopte tibi conſilio occludunt linguam, et conſtringunt manus:
Atque eadem, quae illis voluiſti facere, faciunt tibi.
Sed ſpeculabor, ne quis aut hinc a laeua, aut a dextera

3. *Concilio, quod habere.*] Hoc Camerarii eſt. Scripti editique antiqui: *Concilium:* nec mutandum id erat, ſed diſtinguendum: *ne vſpiam inſidiae ſient, Concilium quod habere volumus.* Cuius hic eſt ſenſus: ne, quod concilium habere volumus, ei vſpiam inſidiae ſint. Id nimirum pronomen reticetur, vt centies alibi. *Gronouius.*

9. *Aut cate locus, etc.*] *Catalogo* vulgo editum eſt; in qua voce corrigenda coniecturarum plauſtra ſunt, quarum tamen nulla veram lectionem eſt aſſecuta. Nos vero ſumus aſſecuti:

Si minus, cum cura aut cata logon loquendi lectum id eſt.

Nam κατὰ λόγον loqui eſt, lepide et commode loqui, vt paulo poſt ſequitur: κατὰ λόγον enim loquitur, qui dicit id quod opus dicto eſt tantum: et κατὰ λόγον loquendi conſilium legit, qui cum cura et ratione id prouidet, ne inimici ſermonem ſuum ſublegant, et conſilium ſurripiant; qui non temere loquitur aut inconſiderate. Apud Artemidorum habes ſaepe: ὀρθῶς τε καὶ κατὰ λόγον, *recte atque ordine.* Salmaſius.

Noſtro conſilio venator aſſit cum auritis plagis.
Sterilis hinc proſpectus vſque ad vltimam plateam eſt probe.
Euocabo: heus Periplectomene et Pleuſides, progredimini.
PE. Ecce nos tibi obedienteis. PA. FACILE EST imperium in bonis.
Sed volo ſcire, eodem conſilio, quod intus meditati ſumus,
Si gerimus rem. PE. magis ad rem eſſe non poteſt vtibile.
PA. Imo quid tibi, Pleuſides? PL. quodne vobis placeat diſpliceat mihi?
Quis homo ſit magis meus, quam tu es? PE. loquere lepide et commode.
PA. Pol ita decet hunc facere. PL. at hoc me facinus miſerum macerat,
Meumque cor corpuſque cruciat. PE. quid id eſt, quod cruciat? cedo.
PL. Me tibi iſtuc aetatis homini facinora puerilia
Obiicere, neque te decora, neque tuis virtutibus,
Ea te expetere: te ex opibus ſummis mei honoris gratia,
Mihique amanti ire opitulatum, atque ea te facere facinora,
Quae iſtaec aetas fugere facta magis quam ſectari ſolet.
Eam pudet me tibi in ſenecta obiicere ſolicitudinem.
PE. Nouo modo tu homo amas: ſiquidem te quicquam, quod faxis, pudet.
Nihil amas: vmbra es amantum magis, quam amator, Pleuſides.
PL. Hanccine aetatem exercere me mei amoris gratia?
PE. Quid ais tu? itane tibi ego videor oppido Acheruncticus,
Tam capularis, tamne tibi diu videor vita viuere?
Nam equidem haud ſum annos natus praeter quinquaginta et quattuor:
Clare oculis video, pernix ſum manibus, ſum pedes mobilis.
PA. Si albus capillus hic videtur, neutiquam ingenio eſt ſenex.
Ineſt in hoc amuſſitata ſua ſibi ingenua indoles.

14. *Auritis plagis*] *Auritae plagae* ſunt aures. Virg. 4. Aen. *Retia rara, plagae.* Gloſſarium: ὠτοπέροχος, qui aurem omni loquenti accommodat. ἐξυακεσίλογος. *Taubm.*

17. *In bonis.*] Poſſumus tueri vulgatam lectionem, vt ſit *in bonis* rebus, quae ſint iis vtibiles quibus imperamus. Nam facile ſuo quiſque ſeruit commodo. *Diſſald.* *Facile eſt imperium in bonis.*] Sic Mſſ. At Acidalius *in bonos*. Fruſtra. Vide ad Senecae Nat. Quaeſt. lib. 4. *Gronouius.*

25. *Te decora.*] Per hypallagen, pro *te digna:* cum dictum oportuerit, *tibi decora.* Lamb.

26. *Ex opibus ſummis.*] Id eſt, ſumma contentione. Merc. act. 1. 2.

30. *Quod faxis pudet.*] Nam qui ſerio amat, eum nullius rei pudet. *Lamb.*

31. *Vmbra amantum.*] *Amantum vmbra*, differt *ab vmbra ſuamet.* vult enim ſi compareтur Pleuſides cum amatoribus aliis, vix dici poſſe vmbram eorum. *Taubm.*

34. *Vitam viuere.*] V. N. Perſ. act. 4. 3. Mſſ. et edd. *vita viuere.*

36. *Pernix ſum, etc.*] *Manibus pernix* proprie dictum. Eſt enim *pernix* a pernitendo, quod manuum magis quam pedum eſt. *Pedes mobilis*, vt nuda genu, ποδὰς ὠκύς. *Diſſald.*

38. *Amuſſitata.*] Id eſt, *ad amuſſim facta*, Feſtus: *examinata*, Nonius; qui *amuſſim* eſſe regulam fabrorum ait, quam, cum opus probant, rubrica illinunt.

Varro

PL. Pol id quidem experior ita eſſe, vt praedicas, Palaeſtrio,
Nam benignitas quidem huius oppido vt adoleſcentuli eſt!
PE. Imo, hoſpes, magis cum periculum facies, magis noſces meam
Comitatem erga te amantem. PL. QVID OPVS nota noſcere?
PE. Vt apud te exemplum experiundi habeas, ne petas foris:
Nam QVI IPSE HAVD AMAVIT, aegre amantis ingenium inſpicit.
Et ego amoris aliquantulum habeo humoriſque meo etiam in corpore:
Neque dum exarui ex amoenis rebus et voluptariis.
Vel cauillator facetus, vel conuiua commodus
Item ero: neque ego vnquam oblocutor ſum alteri in conuiuio.
Incommoditate abſtinere me apud conuiuas commode
Commemini, et meae orationis iuſtam partem perſequi:
Et meam partem itidem tacere, cum aliena eſt oratio.
Minime ſputator, ſcreator ſum, itidem minime muccidus.
Poſt Epheſi ſum natus, non in Apulis, non ſum in Vmbria.
MSS. *non ſum in imula.*
PL. O lepidum ſenicem, ſi quas memorat, virtutes habet:
Atque equidem plane eductum in nutricatu Venerio!
PE. Plus dabo, quam praedicabo ex me venuſtatis tibi.
Neque ego ad menſam publicas res clamo, neque Leges crepo:
Non eſt in Mſſ. ſed apud Seruium.
Neque ego vnquam alienum ſcortum ſubigito in conuiuio.
Neque praeripio pulpamentum, neque praeuorto poculum,
Neque per vinum vnquam ex me exoritur diſſidium in conuiuio.

Varro Quaeſt. Plautin. *Amuſſis eſt aequamen, laeuamentum.* Vetus Gloſſ. *Ex amuſſim,* ἴρευναι. *Sua ſibi ingenua indoles.*] Sua propria et a natura inſita. ita *Ingenui fontes*, id eſt, natiui, non manu facti, apud Lucret. *Indoles* incrementum ſignificat primigenia notione: vt apud Agell. *mendi indoles. Olere* enim, creſcere ſignificat, et ſpem, quam ex vultu colligimus virtutis futurae in pueris: quae vocatur χαρακτὴρ a Graecis: vt ab Euripide dictum, ὡς δεινὸς τῆς εὐγενείας χαρακτήρ. Gloſſae: *Indoles*, καλὴ ἐλπὶς ἐν νεωτέρῳ. *Scalig.*

43. *Ne petas foris.*] V. N. act. 2. 2.

49. *Incommoditate.*] *Incommoditatem* dixit τὴν ἀηδίαν. ita, *Commodus* eſt qui opponitur τῷ ἀηδεῖ. cuiuſmodi hominis graphica in hac Scena eſt deſcriptio. *Iſ. Caſaub.*

53. *Poſt Epheſi ſum natus; non in Apulis, non in Vmbria.*] Quod Epheſi natum ſe gloriatur, credo ideo eſſe: quod ciuitas ea elegantiis facetiiſque inprimis dedita, contra morem Vmbrorum et Apulorum, qui ruſtici, illepidi, ſubidique habebantur. *Douza.* Plautus ſcripſit: *Non ſum Animula*, aut certe *Animulae*, id eſt; non ſum natus Animulae; aut non ſum ab Animula, ſiue Animulas. Quomodo apud hunc eſt, *Hoſpes Zacyntho*, pro a Zacyntho: apud Terentium, *Anus Corintho*, pro a Corintho: apud Lucillium, *Sargus Aegypto*, pro ab Aegypto. Ad indagandam eruendamque veram hanc lectionem haec me veſtigia tulerunt: quod in membranis nonnullis, *Non ſum in imula*, ſcriptum compereram; quam lectionem cum *Phylargirii* ad 2. Georg. Virg. *Non ſum animata* contendenti; venit in mentem, quod apud *Feſtum* legere memineram: *Animula; vrbs paruarum opum in Apulia.* Schopp.

54. PL. *O lepidum ſenicem.*] Hanc lectionem et Priſc. probat. Non diſſimile, quod apud Pompon. eſt, *Senica* pro foemina ſene. *Lipſius.*

60. *Diſcidium.*] *Diſcidium*, apud Lucret. et Ciceron. eſt χωρισμὸς, *diſtractio.*

Si quis ibi eſt odioſus, abeo domum, ſermonem ſegrego.
Venerem, amorem, amoenitatemque accubans exerceo.
PL. Tui quidem edepol omnis mores ad venuſtatem valent.
Cedo treis mihi homines aurichalco contra cum iſtis moribus.
PA. At quidem illuc aetatis qui ſit, non inuenies alterum
Lepidiorem ad omnes res, nec qui amicus amico ſit magis.
PE. Tute me vt fateare, faciam eſſe adoleſcentem moribus:
Ita apud omnes comparebo tibi res benefactis frequens:
Opuſne erit tibi aduocato triſti, iracundo? ecce me.
Opus leni? leniorem dices, quam mutum eſt mare.
Liquidiuſculuſque ero, quam ventus eſt fauonius.
Vel hilariſſumum conuiuam hinc indidem expromam tibi,
Vel primarium paraſitum, atque obſonatorem optumum:
Tum ad ſaltandum non cinaedus malacus aeque eſt atque ego.
PA. Quid ad illas artes optaſſis, ſi optio eueniat tibi?
PL. Huius pro meritis vt referri pariter poſſit gratia:
Tibique, quibus nunc me eſſe experior ſummae ſollicitudini.
At tibi tanto ſumtui eſſe mihi moleſtum eſt. PE. morus es.
Nam IN MALA VXORE atque inimico ſi quid ſumas, ſumptus eſt:
In bono hoſpite atque amico, quaeſtus eſt, quod ſumitur:
Et, quod in diuinis rebus ſumas, ſapienti lucro eſt.
Deum virtute vt tranſeuntem hoſpitio accipiam, apud me eſt comitas.
Es, bibe, animo obſequere mecum, atque onera te hilaritudine.
Liberae ſunt aedis: liber ſum autem ego: me vti volo libere.
Nam mihi, deum virtute dicam, propter diuitias meas
Licuit vxorem dotatam genere ſummo ducere:
Sed nolo mihi oblatratricem in aedis intromittere.
PL. Cur non vis? nam PROCREARE liberos lepidum eſt onus.

Diſſidium animi eſt; *diſcidium* corporis, a *diſcindere*, id eſt, dirimere. *Giſan.*

61. *Sermonem ſegrego.*] Finem loquendi facio. *Lamb.*

64. *Cedo treis mihi hom.*] Da mihi tres iſtis moribus praeditos: et ego tibi aequipondeus orichalcum dabo. V. N. Epid. act. 3. 3. 30.

71. *Liquidiuſculuſque.*] Aliquanto liquidior, ſerenior, quam ventus Fauonius, qui eſt, vt et Boreas αἰθρηγενέτης, aethrae ſeu ſerenitatis genitor. *Lamb.*

74. *Malacus.*] V. N. Bacch. 1. 1. 38.

82. *Deum virtute vt tranſeuntem.*] Vult: tantum ſibi ſupereſſe bonorum, vt non grauatim praetereuntes excipere poſſit. Porro, vt conſtet verſus, abiiciendum eſt illud *hoſpitio*, gloſſam vocis *accipere*. Gruter.

84. *Ego: me vti volo libere.*] *Vti aliquo:* et, *vti ſeipſo*, peraeque dicunt Latini. Horat. 1. Epiſt. 12.

Vtere Pompeio Groſpho: et, ſi quid petet, vltro
Defer.

Idem Epiſt. 17.

— *Regibus vti.*

Plaut. Cap. 4. 4. *ſiquidem ſeſe vti volet*, id eſt, ſiquidem volet eſſe frugi et ſibi vtilis. *Lamb.*

88. *Lepidum eſt onus.*] Placet haec Lipſii coniectura ex veteri ſcriptura: *lepidus ſonus.* Ouidius: *Vtque marem parias, onerofior altera ſors eſt.* Suetonius in Caligula: *Filia vero nata, paupertatem nec iam imperatoria modo, ſed et patria conquerens onera.* At in onere, aiunt, quis quaeſo lepor ineſt. Reſpondet Plautus in fabula ſequenti: *An boni quid vſquam eſt, quod quiſquam vti poſſit ſine malo omni?*

Procrea-

PE. Hercle vero, LIBERVM ESSE, id multo eſt lepidius.
PA. Tute homo et alteri ſapienter potis es conſulere, et tibi.
PE. Nam BONA VXOR, ſi ea deducta eſt vſquam gentium,
Vbi eam poſſim inuenire? verum egone eam ducam domum?
Quae mihi nunquam hoc dicat: eme mi vir lanam, vnde tibi pallium
Malacum et calidum conficiatur, tunicaeque hibernae bonae,
Ne algeas hac hieme hoc nunquam verbum ex vxore audias.
Verum priuſquam galli cantent, quae me ſomno ſuſcitet,
Dicat: da mihi, vir, Calendis meam quod matrem iuuerit: *Meurſ. da mihi vir, quae Calendis mittam, Martiae cum venerint.*
Da qui farciat, da qui condiat: da quod dem quinquatribus *MSS. faciat.*
Praecantatrici, coniectrici, hariolae atque aruſpicae:
Flagitium eſt, ſi nihil mittetur, quo ſupercilio ſpicit!
Tum piatricem clementer non poteſt quin munerem. *MSS. patritam.*
Iampridem, quia nihil abſtulerit, ſuccenſet ceraria.

Procreare liberos eſt illud quidem onus, ſed cui oneri inuita dulcedo adſit. Truculento 2. 5. *Mulieri nimio malefacere melius eſt onus quam bene.* Eurip. Her. Fur. ἁ νεότας μοι φίλον ἄχθος. *Gronou.*

91. *Deducta eſt vſquam gentium.*] Caſina 2. 8. *Sine prius deduci.* Terentius Hecyra 1. 2. *vxorem deduxit domum.* L. 13. π. 8. Ad l. Iul. de Adulter. *minor duodecim annis in domum deducta.* Et paſſim. Cur ergo Lipſius *educta.* Gronouius.

97. *Calendis.*] Sc. Martiis. Calendas omnes Iunoni tributas, vt et Idus omnes Ioui, co. et *Macrob.* Satur. lib. 1. cap 9. Hinc *Iuno Calendaris* dicta. Sed Martiis Calendis *Iunoni*, praecipue *Matronae*, ſacrificabant: vt is annus ab exordio totus eis felix eſſet et fauſtus, et in partu et amore coniugali: atque etiam munera ſibi inuicem miſſitare ſolebant. Et haec feſta *Matronalia* dicebantur. Iuuenal. *Cal. Martias* nominat *foemineas: Munera foemineis tractat ſecreta Calendis.*

98. *Quod dem quinquatribus.*] Diebus feſtis Mineruae. *Quinquatrus*, παναθήναια, Soſip. 1. Inſt. Grammat. Idem eodem: *Quinquatrus pluraliter, non, Quinquatria: non enim dicti ſunt quinque dies atri, ſed quod quinquatrus antiqui dicebant, a quinquando, id eſt, luſtrando: quod eo die arma ancilia luſtrari ſint ſolita.*

99. *Praecantatrici.*] Rectum eſt, *praecantrici*. Et paulo poſt, *piatricem*. Sic enim et verſus poſtulat. *Salmaſ.* *Coniectrici.*] *Coniectrix*, quae interpretatur ſignificationem ſomniorum. Et apparet viros coniectoribus, mulieres coniectricibus vſas fuiſſe; ac ſexibus officia artium diſtincta fuiſſe. *Turneb.*

101. *Tum piatricem clementer non poteſt quin munerem.*] Omnino *piatricem* probo cum meo *Colero*. Nam die infantis luſtrico ſiue Nominali, quo nomen illi indebatur, (Ὀνομαστήρια Gr. nominant) luſtrandi partes proprie piatricum muliercularum, quae anus recoctae, fuerunt: dicebanturque ἀπομάκτριαι vel περιμάκτριαι. Feſtus: *Piatrix dicebatur ſacerdos, quae expiare erat ſolita, quam et ſagam et ſimpulatricem vocant.* Taubm.

102. *Geraria.*] Quod Graecis ὠλενοτρόφος diceretur, qui in vlnis ſuis aſſidue geſtitando alumnum nutricaret; hinc hoc loco nutrix *geraria* vocatur. Verum fortaſſe etiam legendum, *toraria*, et *torarius* in Gloſſis exponitur ὠλενοτρόφος. nam librorum ſcriptura varia, et partim habent *ceraria*, partim *teraria*. Salmaſ. *Succenſet ceraria.*] Sic Mſſ. vnde *celaria, geraria, cellaria* fecerunt. Vide an fuerit: *ſuccenſet geraera. tum Obſtetrix expoſtulauit.* *Gerarae* vel *Geraerae* Bacchi famulae. Demoſthenes in Neaeram: Καὶ τοιαύτη οὖσα εἰσῆλθεν οἷ οὐδεὶς Ἀθηναίων, τοσούτων ὄντων, εἰσέρχεται, ἀλλ᾽ ἡ τοῦ βασιλέως γυνή. ἐξώρκωσε τὰς Γεραίρας τὰς ὑπηρετούσας τοῖς ἱεροῖς. Et mox: Ὅρκος Γεραιρῶν. Ἁγιστεύω καὶ εἰμὶ καθαρὰ καὶ ἁγνή, etc. αὕτη ἐποίει τὰ ἱερὰ ταῦτα καὶ ἐξώρκου τὰς Γεραίρας. Vide Harpocrationem, Pollucem, Suidam. *Gronou.*

 110. *Ge-*

Tum obſtetrix expoſtulauit mecum, parum miſſum ſibi.
Quid? nutrici non miſſurus quicquam, quae vernas alit?
Haec atque huius ſimilia alia damna multa mulierum,
Me vxore prohibent, mihi quae huius ſimiles ſermones ferat.
PA. Dii tibi propitii ſunt hercle: nam ſi iſtam ſemel amiſeris
Libertatem, haud facile te in eundem rurſus reſtitues locum.
PL. At ILLA LAVS EST, MAGNO in genere et in diuitiis maxumis,
Liberos hominem educare, generi monumentum et ſibi.
PE. Quando habeo multos cognatos, quid opus ſit mihi liberis?
Nunc bene viuo, et fortunate, atque vt volo, atque animo vt lubet:
Mea bona mea morte cognatis dicam, inter eos partiam.
Illi apud me edunt. me curant. viſunt quid agam, ecquid velim.
Priusquam lucet, adſunt, rogitant, noctu vt ſomnum ceperim.
Eos pro liberis habeo, quin mihi mittunt munera.
Sacrificant? dant inde partem mihi maiorem, quam ſibi:
Abducunt ad exta: me ad ſe, ad prandium, ad coenam vocant.
Ille miſerrimum ſe retur, minimum qui miſit mihi.
Illi inter ſe certant donis. ego haec mecum muſſito:
Bona mea inhiant: certatim dona mittunt et munera.
Lipſ. *certatim nutricant et munerant.*
PA. Nimis bona ratione, nimiumque ad te et tua tu multum vides.
ET TIBI SVNT GEMINI, et trigemini, ſi te bene habes, filii.
Acid. *ſi te bene habent.*
PE. Pol, ſi habuiſſem, ſatis cepiſſem miſeriarum liberis.
Cenſerem emori: cecidiſſetne ebrius, aut de equo vſpiam:

110. *Generi monumentum eſt ſibi.*] Liberi genus ſuum immortale reddunt. Sic Euripides *Mares familiae columnas* vocat, Iphig. in Taur. act. 1. ſc. 1. verſ. 57. Στῦλοι γὰρ οἴκων εἰσὶ παῖδες ἄρσενες.

118. *Abducunt ad exta.*] Sacrificiorum exta intelligit: quae *exta luſtralia* Maro vocat, 8. Aen. quorum partem diis reddebant: partem in epulatione comedebant. Porro adhibebantur his tantum cariſſimi. *Turneb.* Conuiuia rem ſacram olim comitabantur. Aut ſi nollent conuiuium celebrare, e victima partes ad amicos mittebant. *Caſaub.*

122. *Nimiſque aperta tu multum.*] Saniſſimum hunc locum erutum ex primariis editionibus a Camerario, foede contaminari Gruterus ait reponendo: *nimiumque ad te et tua multum vides:* quod non negat in ambobus membranaceis apparere. Sermonem tanto viro indigniſſimum. Quomodo ſanus, vbi tantum abeunt ſcripti? quae illae primariae editiones optimis codicum et paene ſolis tuto ſequendis potiores? perturbatus his terriculis Pareus praeſidium deſeruit, vt tanto facilius in aperto et plano caperetur: facit *nimioque et te et tua multo vides.* Sed non eſt recedendum a ſcripturae veteris elegantia. *Nimis bona ratione* faciunt illi, vel tu, vel facitis vtrimque. Vel ſi libet hoc quoque continuare cum ſequentibus: Nimis iuſta de cauſa, vel nimis bono modo *nimiumque multum vides ad te et tua*, hoc eſt, in rebus ad te et tua pertinentibus ſapis plus quam opus eſt. Vide 4. obſeru 10. *Gronou.*

124. *Satis cepiſſem miſeriarum.*] Non mihi videtur quidpiam mutandum. *Satis cepiſſem miſeriarum liberis*, id eſt, per liberos, vel *in liberis.* Quod etiam poteſt reponi. Nam *in* facile intercidit propter ſimilitudinem vltimae ſyllabae praecedentis vocabuli, *miſeriarum.* Salmaſ.

125. *Cenſerem emori.*] Supra ceteras ineptas coniecturas et explicationes allitum eſt nuper: Cenſerem liberos meos, ſi haberem, continuo in mortis aut alio aliquo diſcrimine verſari: Quae tamen fuerat Taubmanni olim. Sed vel ipſe

poſtea

Metuerem, ne ibi defregiſſet crura aut ceruices ſibi.
Tum ne vxor mihi inſignitos pueros pariat poſtea,
Aut varum, aut valgum, aut compernem, aut paetum, aut broncum filium.

Hi duo verſus non ſunt in MSſ. ſed ex Feſto inſerti.

PA. HVIC HOMINI dignum eſt diuitias eſſe, et diu vitam dari,
Qui et rem ſeruat, et qui bene habet, ſuiſque amicis eſt volup.

MSS. *amicis volt.*

PL. O lepidum caput! ita me dii deaeque ament, aequom fuit
Deos parauiſſe, vno exemplo ne omnes vitam viuerent:
Sicuti merci pretium ſtatui, pro virtute vt veneat:
Quae improba eſt, pro mercis vitio dominum pretio pauperet.

Acid. *quae improba eſt merces, pro vitio dominum.*

Itidem diuos diſpertiſſe vitam humanam aequom fuit.
Qui lepide ingeniatus eſſet, vitam longinquam darent:
Qui improbi eſſent et ſceleſti, iis adimerent animam cito.
Si hoc parauiſſent, homines eſſent minus multi mali,
Et minus audacter ſceleſta facerent facta: et poſtea
Qui probi homines eſſent, eſſet his annona vilior.
PE. Qui DEORVM conſilia culpet, ſtultus inſcituſque ſit,
Quique eos vituperet. nunc iam iſtis rebus deſiſti decet.

poſtea vel Gruterus: *Ceſſerem me mori,* hoc eſt, aeque male me haberet, ac ſi ipſe obirem, audito aliquo liberorum infortunio. Sed ne ſic quidem verum attigit. *Ceſſerem emori,* eſt, ceſſerem me identidem mori, angorem morti ſimilem ſentire, aſſidue cogitans, cecidiſſetne ebrius aut de equo vſpiam. Vt apud Ouid. 2. Faſtor. Lucretia: *Mens abit, et morior quoties pugnantis Me ſubit.* Petronio, *aeque laſſus ac moriens Aſcyltos.* Talis proponitur Micio apud Terentium in Adelphis act. 1. ſc. 1. *Ego, quia non redit filius, quae cogito? Quibus nunc ſollicitor rebus? ne aut ille alſerit, Aut vſpiam ceciderit aut perfregerit aliquid.* Sic quotidie emorimur parentes. *Gronou.*

127. *Inſignitos pueros.*] *Inſigniti* dicuntur, qui vitio aliquo, aut morbo, ſeu corporis ſeu animi notabiles; fere ſemper in malam partem. Curt. lib. 9. *Genitos liberos non parentum arbitrio tollunt aluntque, ſed eorum quibus ſpectandi habitum infantium cura mandata eſt: ſi quos inſignes aut aliqua membrorum parte inutiles notauerant, necari iubent.* Suet. Calig. 26. *Inſignes debilitate aliqua corporis.* Id Aug. 35. *Senio vel aliqua corporis labe inſignibus.* Cic. de leg. lib. 3. *Deinde cum eſſet cito enectus, tanquam ex 12. tabulis inſignis ad deformitatem puer.* Sic *Inſignem diem* Liu. lib. 6. pro infelici dixit. *Gronou.**

128. *Compernem.*] *Comperner* vocabant Latini, qui Genibus iunctis et συμβεβηκόσιν erant, Graecis γονύκροται. Feſtus: *Compernes nominantur homines genibus plus iuſto coniunctis.* Nonius male interpretatur, *qui longis ſunt pedibus.* Gronou.*

131. *Aequom fuit deos parauiſſe.*] Aequum fuit, deos feciſſe, ne omnes vno modo viuerent: ſed viri boni, comes, liberales, etc. eſſent locupletes, fortunati ac longaeui: homines contra improbi, incommodi, et illiberales, etc. eſſent egentes, infortunati, et breuis vitae. *Victorius.*

136. *Qui lepide ingeniatus eſſet, etc.*] Vulg. *ingenuatus*, ſed ſcribendum, *ingeniatus.* Agell. lib. 12. cap. 1. *Corpuſque et animum bene ingeniatis primordiis inchoatum, inſitiuo degenerique alimento lactis alieni corrumpere.* Rarum verbum, *ingeniari*, ab ingenio deductum; vt ab *auxilio, auxiliari.* I. Gulielm.

140. *Eſſet his annona vilior.*] Quaſi dicat: Si dii longam vitam viris bonis dediſſent, breuem improbis: futurum fuiſſe, vt eſſet rerum ad victum neceſſariarum prouentus vilior. Ita interpretatur *Victorius.* Quod probo. Plane autem huic geminum eſt illud adagium Belgarum: Si homines inſulſi et inſipidi pane non veſcerentur, vilis eſſet annona. *Boxhorn.*

 148. *Decem*

Nunc volo obſonare, vt, hoſpes, tua te ex virtute et mea
Meae domi accipiam benigne, lepide, et lepidis victibus.
PL. Nihil me poenitet iam quanto ſumtui fuerim tibi.
Nam HOSPES NVLLVS tam in amici hoſpitium deuorti poteſt,
Quin vbi triduum continuum fuerit, iam odioſus ſiet.
Verum vbi dies decem continuos immorabitur,
Tametſi dominus non inuitus patitur, ſerui murmurant.
PE. Seruientes ſeruitute ego ſeruos introduxi mihi,
Hoſpes, non qui mihi imperarent, quibus ego eſſem obnoxius:
Si illis aegre eſt, mihi quod volupe eſt, meo remigio rem gero.
Tamen id quod odio eſt, faciundum eſt cum malo atque ingratiis.
Nunc, quod occepi, obſonatum pergam. PL. ſi certum eſt tibi,
Commodulum obſona, ne magno ſumptu: mihi quiduis ſat eſt.
PE. Quin tu iſtanc orationem hinc veterem atque antiquam amoues.
Nam proletario ſermone nunc quidem, hoſpes, vtere.
Nam hi ſolent, quando accubuere, vbi coena appoſita eſt, dicere:
Quid opus fuit hoc ſumptu tanto noſtra gratia?
Inſaniuiſti hercle: nam idem hoc hominibus ſat erat decem.
Quod eorum cauſſa obſonatum eſt, culpant; et comedunt tamen.
PA. Fit pol illud ad illud exemplum. vt docte et perſpecte ſapit!
PE. Sed iidem homines nunquam dicunt, quanquam appoſitum eſt ampliter.
Iube illud demi: tolle hanc patinam: remoue pernam: nihil moror.
Aufer illam offam penitam: probus hic conger frigidus: MSS. *offam porcinam.*
Remoue, abi, aufer. neminem eorum haec aſſeuerare audias:
Sed procellunt ſe, et procumbunt dimidiati, dum appetunt. Recent. *percellunt.*

148. *Decem continuos immorabitur.*] Verbum poſtremum a Camerario eſt. Mſſ. et vett. edd. *continuos ite aſtodorum illas.* Saracenus: *iteraſti domum illius*, quod admiſit Pareus: poſtea illi placuit *ititaſti.* Sed de hoſpitio agit, cui verba iſta non conueniunt. Academicus quoque: *Continuos iti aſtodorum illas.* Forte verum eſt: *Verum vbi dies decem continuos vſitas domum illius.* Gronou.

152. *Meo remigio rem gero.*] Id eſt, illis, velint nolint, parendum eſt, cum mei ſint. Aliis enim remigibus fortaſſe imperare, quod vellem, iniuriis non poſſem: nunc vero meis remigibus et ſeruis rem gero, qui mihi dicto audientes eſſe coguntur. *Turneb.*

154. *Nunc quod occepi, obſonatum.*] Notabis, *quod*, poni, pro *quo*; et ſuſtinendo verſui interiectam *d.* nam, *quod occepi*. eſt, quo intendi, quo ire volui. *I. Gulielm.*

155. *Commodum obſona.*] Id eſt, ne magno ſumptu. *Camer.*

157. *Proletario ſermone.*] Id eſt, plebeio et vili. *Proletarii* erant, qui nihil Reip. exhibebant, ſed tantum prolem ſufficiebant. iidemque tenuiſſimi in plebe Romana: *Aſſidui* contra. Agellius l. 16. 10.

165. *Offam penitam.*] *Penem*, caudam vocabant: vnde et *offam penitam* dicebant *offam porcinam cum cauda.* Feſtus.

167. *Dimidiati, dum appetunt.*] Haec ita diſtinguo: *Sed procumbunt, et ſe percellunt, dimidiati dum appetunt.* Vt enim apud Hor. faſtidiens, et *Languidus in cubitum ſeſe conuiua reponit.* ita contra inhians et imminens toto corpore in cibum procumbebat, et a decoro illo habitu recedebat. Athen. *Dimidiatum aliquid appetere*, eſt, ἀνίςαςθαι εἰς τι τῶν παρατιθεμένων. *Lipſius.*

173. *Qui*

PA. Bonus bene vt malos deſcripſit mores! PE. haud centeſimam
Partem dixi, atque, otium rei ſi ſit, poſſim expromere.
PA. Igitur id, quod agitur hic, primum praeuorti decet.
Nunc huc animum aduortite ambo. mihi opus eſt opera tua,
Periplecomene: nam ego inueni lepidam ſycophantiam,
Qui admutiletur Miles vſque caeſariatus: atque vti
Huic amanti ac Philocomaſio hanc efficiamus copiam,
Vt hic eam abducat, abeatque. PE. dari iſtanc rationem volo.
PA. At ego mihi anulum dari iſtum tuum volo. PE. quam ad rem vſui eſt?
PA. Quando habebo, igitur rationem mearum fabricarum dabo.
PE. Vtere, accipe. PA. accipe a me rurſum rationem doli,
Quam inſtitui. PE. perpurgatis ambo damus tibi operam auribus.
PA. Herus meus ita magnus moechus mulierum eſt, vt neminem
Fuiſſe adaeque, neque futurum credam. PE. credo ego iſtuc idem.
PA. Itaque Alexandri praeſtare praedicat formam ſuam:
Itaque omnis ſe vltro ſectari in Epheſo memorat mulieres.
PE. Edepol quin te de iſto multi cupiunt non mentirier:
Sed ego ita eſſe, vt dicis, teneo pulchre. proin, Palaeſtrio,
Quam potes, tam verba confer maxume ad compendium.
PA. Ecquam tu potes reperire forma lepida mulierem,
Cui facetiarum cor corpuſque ſit plenum et doli?
PE. Ingenuamne, an libertinam? PA. aeque iſtuc facio, dummodo
Eam des, quae ſit quaeſtuoſa, quae alat corpus corpore:

173. *Qui admutiletur Miles vſque caeſariatus.*] Qua ſycophantia miles quantumuis bene capillatus vſque ad cutem tondeatur. Significat, ſe fallaciam repetiſſe, qua Miles probe decipiatur. *Turneb.*

174. *Huic amanti ac Philocomaſio.*) Sic mutauerunt, credo ex Camerarianis: tacent enim. In membranis tamen et vetuſtiſſima editione reperio *ad Philocomaſium.* Quod multo magis ad guſtum meum. nam *copia ad aliquid* eſt copia alicuius. Sic infra: *Vt ſeſe ad eum conciliarem.* Et in prologo Captiu. *operam detis ad noſtrum gregem.* Gronou.

182. *Praedicat formam ſuam.*] Silent hic omnes. Vix dubitem tamen, quin ſcripſerit auctor: *Itaque Alexandri praeſtare praedicat formam ſuam.* Gronou.

184. *De iſto multi cupiunt non mentirier.*] Veram eſſe interpretationem dictant, quam et prodiderunt illi, qui non ſatis probant: quam multi viri ſunt, qui de iſto (quaſi omnes mulieres ipſos ament) cupiunt te non mentiri. At haec explicatio ex verbis Plauti extorqueri non poteſt. Nec ſufficit galeatum, quod praemiſerunt de Salmaſio, *de iſto mentiri,* eſſe, in iſta re mentiri. Nam *iſta res* erat non mulieres quoſuis alios amare, ſed memorare militem ſe ab omnibus nationis et meretricibus adſectari, aut certe vltro ſectari militem omnes foeminas. Si voluiſſet iſtud, faciendum erat: *Aedepol quin te hoc de ipſis multi cupiunt non mentirier.* Nec placent, quae attulerunt alii, ſempe multos eſſe, qui velint vxores ſuas eſſe adulteras et moechas vltro appetere, ſcilicet, vt illis deprehenſis dotem lucrentur: aut vt lautiuſcule ipſi viuerent: nec ſatisfaciunt corrigentes. Videtur, *Cupio te non mentiri,* formula fuiſſe ſuſpicantis mendacium ſe audire, atque adeo tectius aliquem pro mendace arguentis. Non dubito, inquit, quin multi nunc dicerent tibi, *Cupio te non mentiri,* atque adeo mentiri te putarent. (Quid ita? quia videlicet tam certum eſt eſſe deriſui omnibus, vt vix veriſimile ſit hominem adeo ſtulte ſibi blandiri poſſe. Vide ſupra act. 2. ſc. 1.) ſed a me tale nihil eſt quod exſpectes: ego ita eſſe, vt dicis, teneo pulchre. *Gronou.*

Cuique ſapiat pectus: nam cor non poteſt, quod nulla habet.
PE. Lautam vis, an quae nondum ſit lauta? PA. ſiccam ſuccidam,
Quam lepidiſſumam potes, quamque adoleſcentem maxume.
PE. Habeo eccillam meam clientam, meretricem adoleſcentulam.
Sed quid ea vſus eſt? PA. vt ad te eam iam deducas domum,
Vtique eam huc ornatam adducas matronarum modo:
Capite compto, crines vittaſque habeat, aſſimuletque ſe
Tuam eſſe vxorem. ita praecipiendum eſt. PL. erro, quam inſiſtas viam.
PA. At ſcietis, ſed ecqua ancilla eſt illi? PE. eſt primaria.
PA. Ea quoque opus eſt: ita praecipito mulieri, atque ancillulae,
Vt ſimulet ſe tuam eſſe vxorem, et deperire hunc militem.
Quaſique hunc anulum faueae ſuae ancillae dederit: ea porro mihi,
Militi vt darem: quaſique ego rei ſim interpres. PE. audio:
Ne me ſurdum verbera. PA. tu ſi audis, ego recte meis
Dabo: a tua mihi vxore dicam delatum et datum,
Vt ſeſe ad eum conciliarem. ille eiuſmodi eſt, cupiet miſer.
Qui niſi adulterio, ſtudioſus rei nullae aliae eſt, improbus.
PE. Non potuit reperire, ſi ipſi Soli quaerendas dares,
Lepidiores duas ad hancce rem, quam ego. habe animum bonum.
PA. Ergo accurato et properato opus eſt. nunc tu auſculta Pleuſides.
PL. Tibi ſum obediens. PA. hoc facito: miles domum vbi advenerit,

191. *Nam cor non poteſt, quod nulla habet.*] Quaſi dicat: Recte dixi, *Cui ſapiat pectus*, non *cor*: quaſi omnes mulieres ſint excordes et amentes. *Cor* pro mente et ſapientia vſitatum: hinc *cordati* et *excordes* et *vecordes*.

192. *Lautam vis, an quae nondum ſit lauta?*] Omnino *lauta* eſt Lucinam experta. nam a partu lauationibus multum vtebantur. Oſtendit Soſia Amph. act. 2. 2. *Palmer*. *Siccam.*] Palaeſtrio vult ſcortum *ſiccum ſuccidum*: *ſiccum*, non tamen ſucco carens et exhauſtum: ideo *ſuccidum*, vt Terent. *ſucci plenum*. Itaque *ſiccam*, minime ſputatricem, etc. Alias *ſiccus* pro ſobrio legitur apud Afranium, Plautum, Cic, alios. ſicut contra *madidus* et *madulſa*, pro ebrio. Ita etiam ξηρὸν Graece. *Scalig*.

199. *Eſt primaria.*] Nos emendauimus ex Mſſ. *Camer.* qui habebant *primicata*; *prime cata*. *Primi* autem pro *prime*, vt *peregri*, *peregre*: *fermi*, *ferme*: *praefiſcini* et *praefiſcine*, et ſimilia. *Prime* Latinis pro egregie: vt *prime proba*, apud Naeuium in Acontizomeno:

Acontizomenos fabula eſt prime proba.

Ita fere Graeci πρῶτον vſurpant: vt πρῶτον εἶδος praecipua et primaria forma. *Salmaſ.*

202. *Quaſique hunc anulum faueae, etc.*] Lego, *Quaſique hunc anulum Faveae ſuae dederit, ea porro mihi.* Gloſſ. *Fauea*, παιδίσκη: *Fauens*, παῖς. Iuuenal. Satyr. 6. *Et faueam, cui det mandata, puellam.* Scalig. *Quaſique hunc anulum.*] Camerarius *hoc anulum animo ancillae*. Mſſ. et edd. vett. *Ramesae* aut *Fameſcae ancillae*. Scaliger *Faueae ſuae*, Meurſius *Faniſcae*. Neutras ego fero, ſed verum monſtellum librarii eſſe exiſtimo, ſcribendumque: *Quaſique haec anulum clam ſuae ancillae dederit*. Quod ſi in Mſſ. fuit *hoc*, tolerem, vt ſit, ob hoc: quia ſcilicet depereat militem. *Gronovius*.

210. *Ergo accurato et properato.*] Mſſ. *adcuras et properas*. Lege: *Ergo adcures et properes, opus eſt.* vel *op. ſt.* per intellectum connunctionis. Mercat. 5. 4. *Nihil opu'ſt reſciſcat*. Gronou.

213. *Pax.*]

Memineris ne Philocomaſium nomines. PL. quam nominem?
PA. Glyceram. PL. nempe eandem, quae dudum conſtituta eſt.
PA. pax, abi.
PL. Meminero, ſed quid meminiſſe id refert? ego te tamen.
PA. Ego enim dicam tum, quando vſus poſcet: interea tace.
Vt nunc etiam hic agit, actutum partes defendas tuas.
PL. Ego eo intro igitur. PA. et praecepta ſobrie vt cures, face.

213. *Pax.*] *Pax* Interiectio comprimentis, et quaſi cum verecundia ſilentium ſibi aut alteri imponentis. Heſychius, πὰξ, ἐπὶ τῷ τὸ τέλος ἔχειν. Pax, *Graecum eſt, quando ſignificat tantummodo*, ait Priſc. lib. 15. Diphilus, πάξ τι πάξ. Satis conſtat, *Pax* tum Graecum eſſe, tum etiam ſilentii eſſe, non admirationis quod volunt quidam. Dum enim ſibi ſilentium imponebant, oppoſito ad os digito, tanquam vlterius ſermonem procudere vererentur: aut cum, quae dicta erant, indicta vellent: aut cum ex ſermone praeſentes dimitterent, tum πάξ dicebant. *Scalig.*

216. *Vt nunc etiam hic agit.*] Sententiam comprehenderunt: Hic, Periplectomenes, nondum abſoluit partes ſuas, ſed etiamnum agit, quod ipſi mandatum eſt de inuenienda muliere: id ſi expedierit, tunc tuae erunt partes, nempe vt abducas Philocomaſium. Adduut etiam recte ex media hiſtrionum diſciplina, atque adeo ex re praeſenti ſumtam ſimilitudinem. Sed errant, quum eam ſententiam quaerendam putant emendatione, veluti *Et nunc etiam hic agit*: vel *tace, vt nunc etiam hic agat.* Satis ea colligitur ex integra veteri ſcriptura, modo diſtinguas: *Vt nunc, etiam hic agit*, et τὸ *vt nunc* accipias pro eo quod dicere ſolent, *vt nunc eſt.* Caelius ad Ciceronem: *cum L. Domitio, vt nunc eſt, mihi inimiciſſimo homine.* Cicero 7. ad Att. 4. *Sed, vt nunc eſt, a. d.* III. *Nonas iam ad vrbem cogito.* Gronouius.

ACTVS TERTIVS. SCENA SECVNDA

PALAESTRIO, LVCRIO

Quantas res turbo! quantas moueo machinas!
Eripiam ego hodie concubinam Militi,
Si centuriati bene ſunt manipulares mei.
Sed illum vocabo. heus Sceledre, niſi negotium,
Progredere ante aedis: te vocat Palaeſtrio.
LV. Non operae eſt Sceledro. PA. quid iam? LV. ſorbet dormiens.
PA. Quid, ſorbet? LV. illud ſtertit volui dicere.
Sed quia conſimile eſt, quod ſtertas? quaſi ſorbeas. Diff. *quom ſtertas.*
PA. Eho an dormit Sceledrus intus? LV. non naſo quidem:
Nam eo magnum clamat. tetigit calicem clanculum.
Demiſit nardini vnam amphoram cellarius.

5. *Te vocat Palaeſtrio.*] Camer. alter, *te voca*; alter, *te voco.* Quod haud dubie verum. Vt apud Liuium: *Hannibal peto pacem*: apud Suetonium: *Tantis rebus geſtis C. Caeſar condemnatus eſſem.* Gronouius.

7. *Quid ſorbet?*] Sic Caelius *ſoporem ſorbilem* vocat, in quo maximus ſtertor efficitur. *Mercurialis.*

8. *Sed quia conſimile.*] Nihil hic mutandum, quod fecit Acidalius. Oratio eſt abrupta, interrumpente eam Palaeſtrione. Plena eſſet. *Sed quia conſimile eſt quod ſtertas quaſi ſorbeas*, idcirco dixi ſtertentem Sceledrum ſorbere. *Boxhorn.*

11. *Demiſit nardini, etc.*] Scribendum: *dimiſit nardini amphoram cellarius.* ita poſtulante verſu. *Nardinum* abſolute, pro

PA. Eho tu ſceleſte, qui illi ſuppromus es, eho!
LV. Quid vis? PA. qui libitum eſt illi condormiſcere?
LV. Oculis opinor. PA. non te iſtuc rogito, ſcelus.
Procede huc: periiſti iam, niſi verum ſcio.
Promſiſti tu illi vinum? LV. non promſi. PA. negas?
LV. Nego hercle vero: nam ille me vetuit dicere.
Neque equidem heminas octo expromſi in vrceum;
Neque ille hic calidum exbibit in prandium.
PA. Neque tu bibiſti? LV. dii me perdant, ſi bibi,
Si bibere potui PA. qui iam? LV. quia enim obſorbui.
Nam nimis calebat, amburebat gutturem.
PA. Alii ebrii ſunt, alii poſcam potitant.
Bono ſuppromo et promo cellam creditam!
LV. Tu hercle idem faceres, ſi tibi eſſet credita:
QVONIAM aemulari non licet, nunc inuides.
PA. Eho an nunquam promſit antehac? reſponde, ſcelus.
Atque vt tu ſcire poſſis, edico tibi,
Si falſa dixis cocio excruciabere. Buchn. *corio.* Lipſ. *ocius.* Camer. *loris.*
LV. Ita vero, vt tu ipſe me dixiſſe delices,
Poſtea ſagina ego eiiciar cellaria,
Vt tibi qui promat, alium ſuppromum pares.
PA. Non edepol faciam, age loquere audacter mihi.
LV. Nunquam edepol vidi promere. verum hoc erat:
Mihi imperabat, ego promebam poſtea.
PA. Hui! illecebroſe! capite ſiſtebas cadum?

nardino vino, ſiue nardo condito. vt *murrhinum* pro murrha condito. *Salmaſ.*

19. *Neque ille hic calidum exbibit.*] Calidum bibiſſe veteres tam vinum quam aquam θερμοπόλια indicant. *Salmaſ.*

23. *Alii poſcam potitant.*] Vinum acidum aquae mixtum pro vili plebecula vaenire ſolitum: quod *poſcam* appellauerunt. Et ſicut *eſca* pro cibis, ita *poſca* pro potibus eſt antiquitus vſurpata. *poſculento* item pro potulentis legitur. *Mercur.* Sententia eſt: alii ſeruorum ebrii ſunt, alii miſelli poſcam bibunt. *Lipſius.*

29. *Si falſa dixis loris.*] Pro *loris* Mſſ. *vocio* vel *nocio*, vnde *cocio* Lipſius. Fortaſſis ſimpliciſſimum eſt: *Si falſa dixis, Lucrio, excruciabere.* Id autem nomen eſt pueri, quicum conſeruus loquitur. *Gronouius.*

30. *Delices.*] *Delices* legendum cum vtroque Mſſ. quod idem eſſe cum *prodere, indicare,* duobus locis monuit Marcellus. In Gloſſario Papiae: *delicare, deferre; pro quo et dilicare dicebant.* Ita enim ibi pro *deligare* eſt legendum. *Boxhorn.*

32. *Vt tibi qui promat.*] Camerariani *ſi promptis.* Scribe: *qui promptet.* Et eſt verbum Plauti. Bacchid. 3. 3. *Illum meum malum promptare malim quam peculium.* Pſeud. 2. 2. *Siquidem hercle etiam ſupremi promptes theſauros Iouis.* Gronou.

36. *Hui! illecebroſe! capite ſiſtebas cadum?*] *Huic illecebroſo capite ſiſtebas cadum.* Ita editiones quas vidi non *illecebroſe.* Ex reſponſo Lucrionis videtur legi debere: *Hinc illecebra, quaſſantem ſiſtebas cadum.* Nam reſpondet ille: *Non hercle tam iſtoc valide quaſſabant cadi.* Quo enim haec reſponſio niſi ille *quaſſantium cadorum* meminiſſet? Paulo poſt etiam ſequitur: *bacchabatur bama, quaſſabant cadi.* Salmaſ. *Hui illecebroſe.*] Quia Mſſ. alter *Hic illecebro capite*, alter, *Hic illi: celebro capite*, admitto Salmaſii *illecebra*, vt in Trucul. 1. 2. *Mala es, atque eadem, quae ſoles, inlecebra.* Sed magis placet *Hui* quam *Hinc:* minime autem faciendum *quaſſantem:* cum ſit elegantiſſimum *capite ſiſtebas*, quod Horatio *invertebas: Inuerſunt Alliſanis vinaria tota.* Sticho. *Quamuis de ſubito vel cadus verti poteſt.* Sed, inquit, Quo reſponſio Lucrio-

LV. Non hercle tam iſtoc valide caſabant cadi.
Sed in cella eſt paulum nimis loculi lubrici,
Ibi erat bilibris aqualis, hic propter cados.
Ea ſaepe decies complebatur die.
Eam plenam atque inanem fieri maxumam
Vidi. bacchabatur hama, caſabant cadi.
PA. Abi abi intro iam, vos in cella vinaria
Bacchanal facitis. iam hercle ego herum adducam a foro.
LV. Perii, excruciabit me herus, domum ſi venerit,
Quom haec facta ſcibit, quia ſibi non dixerim.
Fugiam hercle aliquo, atque hoc in diem extollam malum.
Ne dixeritis, obſecro, huic voſtram fidem.
PA. Quo tu agis? LV. miſſus ſum alio: iam huc reuenero.
PA. Quis miſit? LV. Philocomaſium. PA. abi, actutum redi.
LV. Quaeſo tamen tu meam partem infortunii,
Si diuidetur, me abſente accipito tamen.
PA. Modo intellexi, quam rem mulier geſſerit:
Quia Sceledrus dormit, hunc ſubcuſtodem ſuum
Foris ablegauit, dum ab ſe huc tranſiret. placet.
Sed Periplectomenes, quam ei mandaui, mulierem
Nimis lepida forma ducit. dii hercle hanc rem adiuuant.
Quam digne ornata incedit, haud meretricie!
Lepide hoc ſuccedit ſub manus negotium.

Luctionis? At ne ibi quidem legendum *quaſſabant*, ſed *caſabant* (nam Mſſ. alter *ceſſauit*, alter *caſſauat*) aut *quaſſabant*, eſt id ipſum, quod priori verſu dixit, capite ſiſtebantur. Nimirum inclinabantur, euertebantut. *Gronou.*

37. *Non hercle tam iſtoc valide caſabant cadi.*] *Iſtoc*, accipiendum δεικτικῶς: vt intelligamus, eum geſtu aut manu oſtendere, ſe cados haud magno admodum negotio loco mouiſſe aut vertiſſe: quia ſine vi in lubrico loco et leui impulſu caſabant, id eſt, nutabant et inclinabantur. *quaſſabant* hoc loco ferri non poteſt. A cadendo, caſare. *Turneb.*

42. *Bacchabatur hama.*] Haec non alio quam ad vorſuram illam antiquitus factitatam, referenda ſunt. vt ſit ſenſus: *Hama*, id eſt, *vrceus*, ſiue *bilibris aqualis* illa (ita enim ex ſuperioribus interpretor) propter cados aſtituta proxime, *bacchabatur*, id eſt, Baccharum ritu temetum in ſe auariter ingurgitantium, vino ex cadis mea comitate largiter defuſo, decies ſaepe in die complebatur. Quae res caſantes ſeu caſabundos, id eſt, cernuum in motem nutantes ac pronos prorſus inclinatoſque (proinde ac ſi ebrii forent) cados efficiebat. *Douz.* *Bacchabatur hama.*] V. C. *auia.* Lege: *aula.* Scriuerius.

48. *Ne dixeritis huic.*] Alloquitur ſpectatores, ſermo autem eſt implicatus. talis enim videtur ordo verborum eſſe: obſecro veſtram fidem, ne dixeritis hero meo. Poteſt tamen et hic eſſe, obſecro vos per veſtram fidem, ne dixeritis hero meo, vt ſubintelligatur praepoſitio, *per*, quod minus probo. *Lamb.*

56. *Sed Periplectomenes, etc.*] Hic Milphidippa, et Acroteleutium, a Periplectomene ſubornatae Palaeſtrionis mandatu, procedunt: quas proſpiciens Palaeſtrio haec loquitur. Sed Periplectomenes, nimis lepida forma ducit mulierem, quam mulierem ei mandaui vt duceret. *Lambinus.*

ACTVS TERTIVS. SCENA TERTIA

PERIPLECTOMENES, MILPHIDIPPA, ACROTELEVTIVM, PALAESTRIO

Rem omnem Acroteleutium tibi, tibique mea Milphidippa,
Domi demonſtraui ordine, hanc fabricam fallaciaſque
Minus ſi tenetis, denuo volo percipiatis plane.
Satis ſi intellegitis, aliud eſt quod potius fabulemur.
AC. STVLTITIA atque inſipientia inſulſa atque maxuma haec ſit,
Me ire in opus alienum, aut tibi meam operam pollicitari,
Si ea in opificina neſciam aut mala eſſe aut fraudulenta.
PE. At melius eſt monerier. AC. meretricem commoneri,
Quam ſane magni referat, mihi clam eſt! quin ego me fruſtro,
Poſtquam adbibere aures meae tuam moram orationis.
Tibi dixi, Miles quemadmodum potis eſſet deaſciari.
PE. At NEMO SOLVS SATIS SAPIT. nam ego multos ſaepe vidi
Regionem fugere conſilii, prius quam repertam habuere. MSS. *habere.* Lamb. *haberent.*
AC. SI QVID faciundum eſt mulieri male atque malitioſe,
Ea ſibi immortalis memoria eſt meminiſſe et ſempiterna:
Sin bene quid aut fideliter faciundum eſt, eo deueniunt,
Obliuioſae extemplo vti fiant, meminiſſe nequeunt.
PE. Ergo iſtuc metuo, quo venit vobis faciundum vtrumque:
Nam id proderit mihi, militi male quod facietis ambae.
AC. Dum ne inſcientes quid bonum faciamus, ne formida,
Mala nulla meretrix eſt, ne paue, peiora vbi conueniunt.

9. *Quin ego me fruſtro, etc.*] Imo me ipſa deſtituo et prodo, atque a meis ipſius conſiliis aberro, dum orationem tuam, quae me muratur, auſculto. *Lambinus.*

12. *Nam ego multos vidi.*] Nihil hic mutandum. Comparatio eſt deducta ab iis, qui per ignota loca iter faciunt. Sicut illi, ſi ſoli ſint, ſi ductores nun habeant, ſaepius aberrant a recta via, priuſquam reperram habeant; ita qui ſoli conſilium capiunt, ſaepius haeſitant, aberrant a recta conſilii regione, priuſquam veram inueniant. *Boxborn.*

18. *Ergo iſtuc metuo, quo venit vobis.*] Puto ſcribendum: *Ergo iſtuc mihi tu, quo venit vobis faciundum vtrumque.* Dixerat meretrix, ſi quid mulieri faciundum ſit male atque malitioſe, eam ſempiternam memoriam habere; vt contra obliuioſae ſunt, ſi quid illis faciendum ſit bene ac fideliter. Reſpondet Periplectomenes: *ergo iſtuc mihi tu, quo vobis vtrumque faciendum venit.* Id eſt, per quod vobis vtrumque venit faciendum. vtroque enim opus habemus, vt in hac re ſi quid male feceritis, memores ſitis: ſi quid bene, vt memoriam eius amittaris. Nam id proderit mihi, inquit, malitia male quod facietis ambae. *Salmaſius.* *Ergo iſtuc metuo, quo.*] Legendum eſt, *quod*, vt vidit Acidalius: nihil praeterea mutandum. Dixerat meretrix, mulierem, ſi male ſit faciendum et malitioſe, id meminiſſe ſatis; ſi bene quid aut fideliter, id facile obliuiſci. Hoc poſtremum caprat: *Ergo iſtuc metuo,* propterea ſollicitus ſum, *quod venit vobis faciendum vtrumque:* nempe et male malitioſeque, et bene fideliterque. *Nam id proderit mihi*, bene fideliterque factum erit, *militi male quod facietis ambae.* Ita quoque recte Acidalius, cui ſubſeruiunt Mſſ. qui *militia* non *malitia*. Gronou.

21. *Peiora vbi conueniunt.*] In editio-

nibus

PE. Ita vos decet. conſequimini. PA. ceſſo ego illis obuiam ire.
Venire ſaluom gaudeo, lepido hercle ornatu incedit.
PE Bene oportuneque obuiam es, Palaeſtrio. hem tibi aſſunt,
Quas me iuſſiſti adducere, et quo ornatu. PA. heus, noſter eſto.
Palaeſtrio Acroteleutium ſalutat. AC. quis hic amabo eſt,
Qui tam pro nota me nominat? PE. hic noſter architectus eſt.
AC. Salue architecte. PA. ſalua ſis. ſed dic mihi, ecquid hic te
Onerauit praeceptis? PE. probe meditatam vtramque duco.
PA. Audire cupio, quemadmodum. ne quid peccetis paueo.
PE. At tua praecepta: de meo nihil his nouom appoſiui.
AC. Nempe ludificari Militem tuum herum vis? PA. elocuta es.
AC. Lepide et ſapienter, commode et facete res parata eſt.
PA. Atque huius vxorem eſſe te volo aſſimulare. AC. fiet.
PA. Quaſi militi animum adieceris, ſimulare. AC. ſic futurum eſt.
PA. Quaſique haec res per me interpretem et tuam ancillam geratur.
AC. Bonus vates poteras eſſe: nam quae ſunt futura, dicis.
PA. Quaſique anulum hunc ancillula tua abs te detulerit ad me,
Quem ego Militi darem tuis verbis. AC. vera dicis.
PE. Quid iſtis nunc memoratis opus eſt, quae commeminere? AC. meliu'ſt.
Nam, mi patrone, hoc cogitato: VBI PROBVS EST architectus,
Bene lineatam ſi ſemel carinam collocauit,
Facile eſſe nauem facere, vbi fundata et conſtituta eſt.
Nunc haec carina ſatis probe fundata et bene ſtatuta eſt.
Aſſunt fabri architectique a me, a te haud imperiti.
Si non nos materiarius remoratur, quod opu'ſt, qui det,

nibus et ſcriptis legitur, *peioribus conueniunt.* Omnino amplector Acidalii coniecturam, vt veriſſimam, legentis: *Mala nulla eſt meretrix, ne paue, peiora ibus conueniunt.* Mala, inquit, nulla eſt meretrix cum ſint malis peiores, atque adeo peſſimae. *Peiora ibus conueniunt, ibus* pro iis ἀρχαϊκῶς, et tralaticium. Formulae ſunt loquendi Graecanicae, ἀεί τι καλοῦ κάλλιον, ἀεί τι θερμοῦ θερμότερον. Ita negat malas ſimpliciter meretrices eſſe, cum ſint malis peiores. *Salmaſius. Peiora vbi canueniunt.*] Vndecunque ſit, (ſed videtur eſſe a Piſtorio, quam tamen ipſe non intellexit,) haec lectio ſola vera eſt. Nam quod habent ſcripti: *peioribus conueniunt,* aut quod Acidalius coniicit, *peiora ibus conueniunt,* patiuntur quidem ſenſum aliquem, ſi ſola et extra viciniam ſuam conſideres: ſed ſi totum contextum orationis inſpicias, illud vnicum, quod primum poſuimus, requiritur. Ne formida, inquit, ne paue, dum ne inſcientes quid bonum faciamus, *meretrix nulla mala eſt,* hoc eſt, male atque imprudenter rem gerit, *vbi conueniunt peiora,* vbi male faciendum eſt. Ludit nimirum in ambiguitate τοῦ *mala eſt,* quod ſignificat, et malefica eſt et inſcite facit opus. *Gronouius.*

25. PA. *Heus noſter eſto, etc.*] Ita recte Acidal. haec diſtinguit, et Acroteleutio nullo ait modo conuenire; Palaeſtrioni optime: qui ſenem laudet, ob conciliatas tam lepidas mulieres. quo facto, mulierem etiam ſalutet, etc. *Gruter.*

41. *Vbi probus eſt architectus.*] Significatur per *nauem* negotium de decipiendo Milite: per *carinam* commentum et fallacia, totius denique Fabricae ratio et fundamentum: per *fabros,* Peripl. et meretrices: per *architect.* Palaeſtrio: per *materiarium,* Miles. *Lamb.*

46. *Materiarius.*] Is dicitur, qui materiam, id eſt, ligna ad fabricandum comparat. Etenim κατ' ἐξοχὴν Latinis *materia* pro ligno ad aedificandum. Gloſſ. ξύλα, *materia.* Poen. 4. 2. 93. Caeſ. 2. de

Noui indolem noſtri ingenii; cito erit parata nauis.
PA. Nempe tu nouiſti Militem meum herum? AC. rogare mirum eſt,
Populi odium quidni nouerim? magnidicum, cincinnatum,
Moechum vnguentatum. PA. num ille etiam te nouit? AC. nunquam vidit,
Qui nouerit me, quis ego ſim? PA. nimis lepide fabulare.
Eo potuerit lepidius pol fieri. AC. potine vt hominem
Mihi des? quieſcas cetera. ni lepide ludificata
Ero, culpam omnem in me imponito PA. agite igitur intro, abite,
Inſiſtite hoc negotium ſapienter. AC. alia cura.
PA. Age, Periplectomene, has nunc iam duc intro, ego ad forum illum
Conueniam, atque illi hunc anulum dabo, atque praedicabo
A tua vxore mihi datum eſſe, eamque illum deperire.
Hanc ad nos, cum extemplo a foro veniemus, mittito tu;
Quaſi clanculum ad me miſſa ſit. PE. faciemus. alia cura.
PA. Vos modo curate. ego illum probe iam oneratum huc accibo.
PE. Bene ambula, bene rem gere. at egone hoc ſi efficiam plane,
Vt concubinam Militis meus hoſpes habeat hodie,
Atque hinc Athenas abeat, ſi hodie hunc dolum dolamus, Douz. *Athenas auebat.*
Quid tibi ego mittam muneris? AC. datne ab ſe mulier operam?

de B. Ciu. 37. Idem lib. 4. *Quae naves grauiſſime adflictae erant, earum materia atque aere ad reliquas reficiendas vtebatur.* Tacit. 4. Hiſt. c. 23. *Perfugae captiuique docebant ſtruere materias in modum pontis.* lib. 5. 20. *Egreſſum militem in caedendis materiis operatum turbauere.* Quod vno verbo Caeſar dicit *materiare.* lib. 7. de Gall. *Erat eo tempore et materiari et frumentari, et munitiones fieri neceſſe.* Gronou. *

49. *Cincinnatum.*] Cincinnis, id eſt, capillis criſpis et calamiſtratis comptum. Sic apud Cic. *Cincinnatus ganeo, et cincinnatus conſul.* Taubm.

52. *Potine vt hominem mihi des? etc*] Quaſi dicat: Da mihi tantum hominem: quod ad cetera attinet, otioſus ſis: ego curabo. *Lamb.*

55. *Alia cura.*] Tu aliam rem, ſinas me hanc curare. Ita loquebantur, ſi quem de re aliqua ſecurum eſſe iuberent.

61. *Probe iam oneratum.*] Sic Moſtellar. 2. 1. *Sarcinam imponam ſeni*, id eſt, graui cura ac moleſtia afficiam. *Lamb.*

65. *Datne abs ſe mulier operam?*] Nullo ſenſu eſt: *datne abs ſe mulieri operam?* Quis ferat ita loquentem, ſi rogatus quidpiam facere promiſſis additis, ipſe reſpondeat: facitne gratis? Verſus ſunt ſeptenarii Hipponactei, in quibus quae vltimam praecedit ſyllaba ſemper eſt producta. Vt ſtatim in principio verſus finit *Milphidippa:* ſecundus, *falláciaſque.* Quod vbi non obſeruat Plautus, ibi duas breues pro vna longa ſubiicit. Vt: *meminiſſe nequeunt, ludificata lepide* Ita hic, *mulieri operam*, niſi quis διτσυλλάβως *operam* malit. Putamus autem vocem vnam, quae ſenſui integrando eſt, excidiſſe ob literarum ſimilitudinem: quod cum factum eſſet, ex ſcholio, ſimul quo verſus fulciretur, aliam irrepſiſſe. Illa eſt τό *mulier:* nam dixerat Acroteleutium: *detne ab ſe mulier mulieri operam?* Nempe cum praemium pollicitus eſſet ſenex, vitis, ſignificat illa, gratuitam operam dare non eſſe meretricium, ſed foeminam foeminae, id vero decere. Alteram vocem cenſeo eſſe *mittam:* quae per ſe nulli rei eſt: quare enim *mittam* potius quam *dabo, reddam, referam?* et pulchre tale quid intelligitur. Scribe igitur: *Quid tibi ego muneris?* AC. *detne ab ſe mulier mulieri operam?* Gronouius.

66. *Con-*

PA. Lepidiſſume et comiſſume. AC. confido confuturum.
Vbi facta erit collatio noſtrarum malitiarum,
Haud vereor, ne nos ſubdola perfidia peruincamur.
PE. Abeamus ergo intro, haec vti meditemur cogitate:
Ne quid, vbi Miles venerit, titubetur. AC. tu morare,
Vt accurate et commode, hoc quod agendum eſt, exequamur.

Gul. hunc verſum ponit loco prioris.

66. *Confido confuturum.*] Terentius Andr. *Spero confore.* *Confieri*, Lucr. et Virg. Gloſſae Papiae: *confieri*, *compleri*, *perfici.* Boxhorn.

ACTVS QVARTVS. SCENA PRIMA

PYRGOPOLINICES, PALAESTRIO

Volup eſt quod agas, ſi id procedit lepide et ex ſententia.
Nam ego hodie ad Seleucum regem miſi paraſitum meum;
Vt latrones, quos conduxi, hinc ad Seleucum duceret,
Qui eius regnum tutarentur, mihi dum fieret otium.
PA. Quin tu tuam rem cura potius, quam Seleuci: quae tibi
Conditio noua et luculenta fer.ur per me interpretem!
PY. Imo omnes res poſteriores pono, atque operam do tibi.
Loquere: aures meas profecto dedo in ditionem tuam.
PA. Circumſpicito dum, ne quis noſtro hic auceps ſermoni fiet.
Nam hoc negotii clandeſtino vt agerem, mandatum ſt mihi.
PY. Nemo adeſt. PA. hunc arrhabonem amoris primum a me accipe.
PY. Quid hic? vnde eſt? PA. a luculenta atque a feſtiua foemina,
Quae te amat, tuamque expetiſſit pulchram pulchritudinem,
Eius nunc mihi anulum ad te ancilla porro vt deferrem, dedit.
PY. Quid? ean' ingenua an feſtuca facta e ſerua libera eſt?
PA. Vah, egone vt ad te ab libertina eſſe auderem internuncius,
Qui ingenuis ſatis reſpondere nequeas, quae cupiunt tui!
PY. Nupta ea eſt, an vidua? PA. et nupta et vidua. PY. quo pacto potis
Vidua et nupta eſſe eadem? PA. quia adoleſcens nupta eſt cum ſene.
PY. Euge! PA. lepida et liberali forma eſt. PY. caue mendacium.
PA. Ad tuam formam illa vna digna eſt. PY. hercle pulchram praedicas.

15. *Ingenua, an feſtuca facta*] Per feſtucam *liber* quis fieri poteſt, *ingenuus* non poteſt, niſi quis ante fuerit. Eſt autem *feſtuca* idem quod *vindicta*, nimirum virga Praetoris manumittendis a Lictore imponi ſolita. *Douz.*

17. *Nequeas cupidis tui.*] Sic Camerarius. Mſſ. alter *reſponderet nequeas capiti vti.* alter *reſponſare nequeaſque cupit vti.* Lege: *quae cupiunt tui.* Sic Symmachus I. 8. *Iamdudum veſtri cupiunt.* Scioppius. Sic ſcen. ſeq. v. 58.

18. *Et nupta et vidua.*] V. N. Sticho act. I 1.

21. *Ad tuam.*] Illa vna digna eſt, cuius forma cum tua comparetur. *Ad* hic comparationem ſignificat. Sic Ter. Eun. *At nihil ad noſtram hanc.* Lamb.

23. *Demo-*

Sed quis ea eſt? PA. ſenis huius vxor Periplectomeni in proxumo,
Ea demoritur te, atque ab illo incipit abire: odit ſenem.
Nunc te orare atque obſecrare iuſſit, vti tui copiam
Sibi poteſtatemque facias. PY. cupio hercle equidem, ſi illa volt.
PA. Quae cupit! PY. quid illa faciemus concubina, quae domi eſt?
PA. Quin tu illam iube abs te abire, quo lubet: ſicut ſoror
Eius huc gemina venit Epheſum, et mater, arceſſuntque eam.
PY. Ain tu, aduenit Epheſum mater eius? PA. aiunt, qui ſciunt.
PY. Hercle occaſionem lepidam, vt mulierem excludam foras. *Lamb. extrudam foras.*
PA. Imo vin' tu lepide facere? PY. loquere, et conſilium cedo.
PA. Vin' tu illam actutum amouere, a te vt abeat per gratiam?
PY. Cupio. PA. tum te hoc facere oportet. tibi diuitiarum affatim eſt:
Iube ſibi aurum atque ornamenta, quae illi inſtruxiſti mulieri,
Dono habere, auferreque abs te quo lubeat ſibi.
PY. Placet vti dicis. ſed ne iſtanc amittam, et haec mutet fidem,
Vide modo. PA. vah delicatus, quae te tanquam oculos amet.
PY. Venus me amat. PA. ſt, tace! aperiuntur fores: concede huc clanculum.
Haec celox illius eſt, quae hic egreditur internuncia.
PY. Quae haec celox? PY. ancillula illius eſt, quae hic egreditur foras,
Quae anulum iſtunc attulit, quem tibi dedi. PY. edepol haec quidem
Bellula eſt. PA. pithecium haec eſt prae illa et ſpinturnicium.
Viden' tu illam oculis venaturam facere, atque aucupium auribus?

25. *Demoritur.*] *Demoritur te*, dictum, vt *deperit te*, id eſt, perdite amat. Sic infra 4. 2. 48. *Heram meam, quae te demoritur.* Gronou. *

26. *Quae cupit.*] Sine interrogationis nota haec legenda. Explet Palaeſtrio venuſte orationem Pyrgopolinicis. Cupio hercle, dixerat ille, ſi illa cupit. Addit hic: Cupis illam certe quae te cupit. Nihil ergo cum *Acidalio* mutandum. *Boxhornius.*

39. *Celox.*] Vide notas Aſinar. act. 2. ſc. 1. verſ. 10.

42. *Pithecium et ſpinturnicium.*] Quis non videt hoc loco *ſpinturnicium* nomen eſſe quadrupedis, turpis figurae; vt et *pithecium*, Graeci πίθηκον et πιθήκιον, de homine et muliere deformi ſaepe vſurpant. *Spinturnicium* igitur hoc Plauti verſu eſt, τὸ σφίγγιον, quod genus ſimiae eſt turpicula facie, et liquet in Graeco fuiſſe, πιθήκιον καὶ σφίγγιον: *pithecium et ſpinturnicium.* Alibi *clurinum pecus* de turpiculae formae puella dixit, id eſt, ſimiam. Quod *ſpinturnicem* quae ſphinx eſt, de aue quidam veterum interpretati ſunt, ex eo factum videtur, quod Graeci alatas ſphinges ex fabula pingebant; quas Aegyptii ſine alis, vt erant reuera. *Salmaſius.*

ACTVS QVARTVS. SCENA SECVNDA

MILPHIDIPPA, PYRGOPOLINICES, PALAESTRIO

Iam eſt ante aedis circus, vbi ſunt ludi faciendi mihi? *Scal. ludificandi.*

5. Qui

Diſſimulabo: hoc quaſi non videam, neque eſſe hic etiam dum ſciam.
PY. Tace: ſubauſcultemus, ecquid de me fiat mentio.
MI. Num quis nam hic prope adeſt, qui rem alienam potius curet quam ſuam?
Qui aucupet me quid agam? qui de veſperi viuat ſuo?
Eos nunc homines metuo mihi ne obſint, neue obſtent vſpiam,
Domo ſi ibit, ac dum huc tranſibit, quae huius cupiens corpori eſt,
Quae amat hunc hominem nimium lepidum et nimia pulchritudine
Militem Pyrgopolinicem. PY. ſatin' haec quoque me deperit?
Meam laudat ſpeciem. edepol huius ſermones haud cinerem quaeritant.
PA. Quo argumento? PY. quia enim loquitur laute et minime ſordide:
Tum autem illa ipſa eſt nimium lepida, nimiſque nitida foemina.
Hercle vero iam allubeſcit primulum, Palaeſtrio.
PA. Priuſne, quam illam oculis? PY. tuis video id, quod credo tibi.
Cum haec locuta, illam autem abſentem ſubigit me vt amem? PA. hercle hanc quidem

5. *Qui de veſperi viuat ſuo.*] Duae ſunt explicationes, Durantii, qui intelligit graſſatores nocturnos, et Lambini, qui ſua quadra viuentes, quibus domi victus eſt, nec opes alienas exſpectant: quales plerumque ſunt curioſi de rebus alienis, cum ventri non metuant, ſi ſua in re ſunt omiſſiores. Peiorem adoptarunt. nam verior haud dubie poſterior. Sic Rudente act. 1. ſcen. 2. *ſi tu de illarum coenaturus veſperi es.* Huc facit in Trucul. act. 1. ſcen. 2. *Nimis otioſum arbitror hominem eſſe te.* DI. *Quianam arbitrare?* AS *Quia tuo veſtimento et cibo alienis rebus curas.* Hieronymus ad Euſtochium: *Inter hos ſaepe ſunt iurgia, qui ſuo viuentes cibo, non patiuntur ſe alicui eſſe ſubiectos.* Gronouius.

7. *Domo ſi ibit, etc.*] Mendoſus locus eſt. Scribendum puto: *Domo ſi ibit hac, dum huc tranſibit, quae huius cupiens corporis eſt.* Sententia eſt: Non mihi modo, ſed et herae meae metuo, ſi domo hac via eat, dum huc ad militem Pyrgopolinicem, cuius cupiens corporis eſt, vult tranſire. *Boxhorn.*

10. *Haud cinerem quaeritant.*] Lutum et ſordes ad hunc locum adfert, qui tantopere alios contemnit. Legendum ſcilicet: *Huius ſermo nos, haud cineres quaeritat.* At quomodo conuenit huic orationi ſubiecta ratio: *quia enim loquitur laute et minime ſordide.* An quia mulier aliqua loquebatur laute, neceſſario quaerebat militem et ſeruum militis? Dein quae ſimilitudo inter nos et cineres? Veriſſimum quod a Sibero dat Taubmannus, quo tanquam eluantur et nitidentur, vt ſolent hodieque vaſa ex orichalco: quippe iam ſic terſi et ſplendidi. Sed obnunciat Gruterus, ſe ignorare et multos cum ipſo vaſa ex orichalco nitidari cinere. Captauit vocem *Orichalco:* quod acceperant illi pro aere. Hoc igitur nos non commoueat. Videmus enim quotidie. Arnobius lib. 7. *Lauatio deum matris eſt hodie. Sordeſcunt enim diui, et ad ſordes eluendas lauantibus aquis opus atque adiuncta habent cineris frictione.* Sed et capillos mulieres rutilabant cinere: vnde *cinifiones* et *cinerarii.* Valerius Maximus, 2. 1. *Gronou.*

14. *Oculis tuis?* PY. *video id, etc.*] Puto legendum:

— PY. *video, idque credo tibi:*
Eccum haec elocutam. PA *illam autem abſentem?* PY. *ſubigit me vt amem, etc.*

Decorum in libidinoſo Milite ſeruans Plautus, facit eum ad conſpectum ancillulae ſtatim adhinnire: quem reprehendens quaſi Palaeſtrio. Minime genium, inquit, tune vt huic te des priuſquam illam abſentem videris? *Lipſ.*

15. *Cum haec locuta.*] Ita vltimae editiones. Ex veſtigiis MſT. legendum puto: *Cum haec locutam illam autumem abſentem,*

Nihil tu amaſſis, mihi haec deſponſa eſt: tibi ſi illa hodie nupſerit,
Ego hanc continuo vxorem ducam. PY. quid ergo hanc dubitas colloqui?
PA. Sequere hac me ergo. PY. pediſſequus tibi ſum. MI. vtinam, cuius cauſſa
Foras ſum egreſſa, conueniendi mihi poteſtas eueniat!
PA. Erit, et tibi exoptatum obtinget: bonum habe animum, ne formida:
Homo quidam eſt, qui ſcit, quod quaeris, vbi ſit. MI. quem ego hic audiui?
PA. Socium tuorum conſiliorum, et participem conſiliarium.
MI. Tum pol ego, id quod celo, haud celo. PA. imo, etiamſi non celas.
MI. Quo argumento? PA. infidos celas: ego ſum tibi firma fide.
MI. Cedo ſignum, ſi harunc Baccharum es. PA. amat mulier quaedam quendam.
MI. Pol iſtuc quidem multae. PA. at non multae de digito donum mittunt.
MI. Enim cognoui nunc. feciſti modo mihi ex procliuo palam rem. Guil. *planam.*
Sed hic nunquis adeſt? PA. vel adeſt, vel non. MI. cedo te mihi ſolae ſolum.
PA. Breuin' an longinquo ſermone? MI. tribus verbis. PA. iam ad te redeo.
PY. Quid? ego hic aſtabo tantiſper cum hac forma et factis ſic fruſtra?
PA. Patere, atque aſta. tibi ego hanc do operam. PY. properando excrucior. Colu. *propera dum excrucior.*

tem, ſubigit me vt amem. Quaſi dicat: cum ea quae iam dixit et de me praedicauit ancilla, heram dixiſſe autumem, licet abſentem, cuius velut interpres eſt ancilla, ſubigit me ancilla vt amem. Quod et de ancilla et hera accipi poterat. Eſt enim ambigua oratio. Plane id confirmat, quod ſequitur Palaeſtrionis reſponſum: *hercle hanc,* id eſt, ancillam, *tu non amaſſis.* Boxhorn. Lectio vulgata mihi proba videtur, quae etiam habetur in Mſſ. Camerarii. Vaticani Codices, vt ex multis mihi conſtat, longe ſunt deterioris notae quam illi Palatini. Optimus autem ſenſus ex vulgata elicitur. Viſa ancilla eius quae fingebat ſe amare militem, eam ſibi adlubeſcere is dicit. Quid, inquit Palaeſtrio, an priuſquam illam oculis tuis? ſcilicet videris. Reſpondet Miles: *Ideo id, quia credo tibi, cum haec locutus.* Non expeto, inquit, eam videre, quia facile credo tibi talem eſſe, vt narraſti. Cum haec locutus, pro, cum haec de ea ac de eius forma locutus es. Addit deinde: *Illa autem abſens adigit me, vt amem hercle hanc quidem.* Cum illa abſens tam amari digna ſit, vt illam vis videri, ſubigit me vt eam amem quoque quae ab illa venit, quam illa ad me miſit. Haec argutia fuit ſtulti militis, quae non apparet in iis lectionibus, quas commenti ſunt viri docti. *Salmaſ.*

25. *Cedo ſignum, ſi harunc Baccharum es.*] Ritus obſeruandus. Et eſt allegoria a ſacris Bacchi, quae erant reconditiſſima: neque vlli, niſi ſacris eiuſdem initiato, cognita. Sic Apul. in Apol. I. *Si qui forte adeſt eorundem ſolemnium mihi particeps, ſignum dato.* Arnob. *ſymbola* appellat; Clem. Alexandrin. *ϲυνθήματα.* Apuleius etiam *memoracula.* Taubm. Ex hoc ritu apud Min. Felic. Caecil. ait de Chriſtia. *Occultis ſe notis et inſignibus noſcunt.* Gronou.*

27. *Ex procliuo.*] Q. d. facillimo negotio omnem mihi rem aperuiſti.

30. *Sic.*] Δεικτικῶς. Et nota orationem Militi glorioſo conuenientem. *Taubm.*

34. *Redeo*

PA. Pedetentim. tu haec ſcis, tractari ita ſolere haſce huiuſmodi merces.
PY. Age, age, vt tibi maxume concinnum eſt. PA. nullum eſt hoc ſtolidius ſaxum.
Redeo ad te. quid me voluiſti? MI. quo pacto hoc dudum accepi,
Iſtuc fero ad te conſilium. PA. quaſi hunc depereat. MI. teneo iſtuc.
PA. Collaudato formam et faciem, et virtutes commemorato.
MI. Ad eam rem habeo omnem aciem, tibi vt dudum demonſtraui.
PA. Tu cetera cura et contempla, et de meis venator verbis.
PY. Aliquam mihi partem hodie operae des denique: iam tandem ades ilico.
PA. Aſſum: impera, ſi quid vis. PY. quid illaec narrat tibi? PA. lamentari
Ait illam miſeram, cruciari, et lacrumantem ſe afflictare,
Quia tis egeat, quia te careat, ob eam rem huc ad te miſſa'ſt.
PY. Iube adire. PA. at ſcin', quid tu facias? face te faſtidii plenum,
Quaſi non lubeat me inclamato, quia ſic te volgo volgem.
PY. Memini, et praeceptis parebo. PA. voco ergo hanc, quae te quaerit?
PY. Adeat, ſi quid volt. PA. Si quid vis, adi mulier. MI. Pulcher ſalue.
PY. Meum cognomentum quis commemorauit? dii tibi dent quae optes.
MI. Tecum aetatem exigere vt liceat. PY. nimium optas. MI. non me dico,
Sed heram meam, quae te demoritur. PY. multae aliae idem iſtuc cupiunt,
Quibus non eſt copia. MI. ecaſtor haud mirum, ſi te habeas carum
Hominem tam pulchrum, et praeclara virtute, et forma, et factis.
Ecquis dignior fuit, homo qui eſſet? PA. non hercle humanum eſt ergo:
Nam volturio plus humani credo eſt. PY. magnum me faciam
Nunc, quoniam illaec me collaudat. PA. viden' ignauum, vt ſeſe inferat!

34. *Redeo ad te.*] Ad Milphidippam ſcilicet.

46. *Pulcher.*] Erat cognòmentum Clodiorum, quo diſtinguebantur a Marcellis in gente Claudia, qui erant plebeii, non patricii.

52. *Non hercle humanum eſt ergo: nam volturio, etc.*] Mihi omnis ioci argutia in ambiguitate ſententiae videtur conſiſtere. Ambiguitas vero in vocibus illis duabus: *Eſt*, et *Volturio*. Nam cum videatur dicere: Volturio plus humanitatis ineſſe, quam Glorioſo huic; aliud longe diuerſum falſe ſignificat, primum in caſu τῷ *Volturio* Comice ludens, qui tametſi pro Datiuo poſitus exiſtimari poſſit, tamen Nominandi caſus intelligendus; vt ſit, *Volturio, Volturionis.* (Sic *lanio*, et *lanius*; ſic *longurio* et *longurius*; aliaque multa.) Deinde *Eſt* haud quidem pertractate aut ſimpliciter, verum pro *edit* poſitum accipere debemus. innuitque, *Volturium plus humani*, id eſt, humanae carnis (interim dum in cadaueribus depaſcendis deditus eſt) roſtro vellicatim carpere, quam Pyrgopolinicem poſſidere: ſententia nimiae veriſimilitudinis ergo, quamuis vrbana vel ridicula potius. *Douz.*

Quin tu huic reſponde? haec illaec eſt ab illa quam dudum.
PY. Qua nam ab illarum? nam ita me occurſant multae: meminiſſe haud poſſum.
MI. Ab illa, quae digitos deſpoliat ſuos, et tuos digitos decorat.
Nam hunc anulum ab tui cupiente huc detuli huic, qui porro.
PY. Quid nunc tibi vis, mulier? memora. MI. vt, quae te cupit, eam ne ſpernas.
Quae per tuam nunc vitam viuit. ſit, nec ne ſit, ſpes in te vno eſt.
PY Quid nunc volt? MI. te compellare, et complecti, et contrectare.
Nam niſi tu illi fers ſuppetias, iam illa animum deſpondebit.
Age, mi Achilles, fiat quod te oro. ſerua illam pulchram pulchre:
Exprome benignum ex tete ingenium, vrbicape, occiſor regum.
PY. Heu Hercle odioſas res! quoties hoc tibi, verbero, ego interdixi,
Meam ne ſic volgo polliciteris operam? PA. audin' tu mulier?
Dixi hoc tibi dudum, et nunc dico: niſi huic verri affertur merces,
Non hic ſuo ſeminio quamquam porculam impertiturus eſt. MSS. *porculem.* Edd. ant. *porculenam.*
MI. Dabitur quantum ipſus pretii poſcet. PA. talentum Philippum huic opus auri eſt.
Minus ab nemine accipiet. MI. heu ecaſtor nimis vile eſt tandem! Acid. *nimis viliſt tandem.*
PY. Non mihi auaritia vnquam innata eſt: ſatis eſt diuitiarum.
Plus mihi auri mille eſt modiorum Philippei. PA. praeter theſaurum.
Tum argenti montes non maſſas habet. Aetna mons non aeque altus.
MI. Heu ecaſtor hominem periurum. PA. vt ludo! MI. quid ego? vt ſublecto os! PA. ſcite.
MI. Sed amabo, mitte me actutum. PA. quin tu huic reſpondes aliquid,
Aut facturum, aut non facturum. quid illam miſeram animi excrucias,
Quae nunquam male de te merita eſt? PY. at iube eampſe exire huc ad nos,
Dic me omnia quae volt facturum. MI. facis nunc vt facere aequom;
Quod quae te volt, eandem tu vis. PA. non hic inſulſum habet ingenium.
MI. Quomque me oratricem haud ſpreuiſti, ſiuiſtique exorare ex te.

58. *Detuli huic.*] Scil. Palaeſtrioni. *Qui porro.*] Scil. tibi traderet.

67. *Huic verri.*] Porco non caſtrato: cui opponitur *maialis.*

68. *Non hic ſuo ſeminio quamquam porculam, etc.*] Porculam ſui ſeminis hic verres admiſſarius participabit. *Lucr.* lib. 3. —*ſuo cum ſemine ſeminioque; ſeminium* hic et ſemen et proles eſſe poteſt. *Turneb.*

74. *Quid ego? vt ſublecto os?*] Quam ſcite ei palpando os demulceo? V. N. Caſ. act. 5. 4.

79. *Quod quae te volt.*] Ita reſtitui ex ambigua ſcriptura Mſſ. ſec. *Quod ipſe vult eandem.* Alter: *Quodque te volt eadem.* Gruterus.

82. *Huc*

Quid eſt? vt ludo! PA. nequeo hercle quidem riſu me admoderarier.

Ob eam cauſam huc abs te auorti. PY. non edepol tu ſcis mulier,
Quantum ego honorem nunc illi habeo. MI. ſcio, et iſtuc illi dicam.
PA. Contra auro alii hanc vendere potuit operam. MI. iſtuc pol tibi credo.
PA. Meri bellatores gignuntur, quas hic praegnantes fecit.
Et pueri annos octingentos viuunt. MI. vae tibi nugator.
PY. Quin mille annorum perpetuo viuunt, ab ſeculo ad ſeclum.
PA. Eo minus dixi, ne haec cenſeret me aduorſum ſe mentiri.
MI. Perii, quot hic ipſe annos viuet, quoius filii tam diu viuunt?
PY. Poſtriduo natus ſum ego, mulier, quam Iuppiter ex Ope natus eſt.
PA. Si hic pridie natus foret, quam ille eſt, hic haberet regnum in coelo.
MI. Iam iam ſat amabo eſt, finite abeam, ſi poſſum, viua a vobis.
PA. Quin ergo abis, quando reſponſum eſt. MI. ibo atque illam huc adducam,
Quam propter opera eſt mihi. nunquid vis? PY. ne magis ſim pulcher, quam ſum:
Ita me mea forma ſollicitum habet. PA. quid hic nunc ſtas, quin abis? MI. abeo.
PA. Atque adeo, audin' tu? dicito docte et cordate. *Camer.* MI. *cura aliud.*
MI. vt cor ei ſaliat.
PA. Philocomaſio dic, ſi eſt hic, domum vt tranſeat: hunc hic eſſe.
MI. Hic cum mea hera eſt, clam noſtrum hunc ſermonem ſublegerunt.
PA. Lepide factum eſt: iam ex ſermone hoc gubernabunt doctius porro

82. *Huc abs te auorti.*] Pro illis, *ob eam cauſam huc abs te auorti*, vna littera adiecta putem legendum: *ob eam cauſam hunc abs te auorti.* Id eſt hunc militem, abs te auorti, vt poſſem tibi haec dicere ſecreto. *Salmaſ.*

85. *Meri bellatores.*] *Merum*, quid ſit, aut eo vt veteres vſi, paucos repetias, qui intelligant; nullum, qui explicarit. Putant vulgo nihil eſſe aliud, quam *ſolus*: et errant. *Merus* igitur a linguae Latinae auctoribus ponitur pro vero, praeſtanti; non ficto, aut ſimulato: pro inſigni, vehementi. Ita *merum lac*, in Lucret. eſt recens, bonum, purum putumque. Cic. *ſcelera mera loquuntur.* Idem, *meras proſcriptiones, meros Sullas attendere.* Idem *meram bilem, mera monſtra nunciare. meros Principes e Schola Iſocratis exiiſſe.* quem locum tentarunt ſcioli. *Meros bellatores* dixit Plautus. Hoc autem totum a Graecis ſumptum eſt, apud quos admirabili venuſtate ἀκρατὴς ponitur: ἄκρατος ὀργὴ, ἄκρατον ψεῦδος, etc. *Giſan.*

92. *Viua.*] 'Βιωτισμὸς hominis ab aliqua re abhorrentis. Cum enim moleſtam ſibi fuiſſe alicuius garrulitatem volebant indicare, dicebant ſe adeo fuiſſe enectos. Sic Horatius metuit, ne a ſuo illo garrulo enecetur. Ita θάνατον ſiue *morbum* ſibi eſſe dicebant rem auditu moleſtam. Sophocles, ὤμοι θάνατος μὲν τᾶδ' ἀκύειν. Cicero ſaepe *mortis inſtar putare, etc.* Caſaub.

96. *Vt cor ei ſaliat.*] Id germanum cenſeo: vt alludat Ancilla ad id, quod Seruus dixerat, *Cordate*; in amure autem vehementi cor ſubſilire ſolet. *Lipſ.*

Rem. MI. me morare. PA. abeo; neque te motor, neque te tango, neque te. taceo. — Diff. MI. *me morare. abeo.* PA. *neque te mor.* etc. *neque te teneo.* PY. *iube*, etc. MI. *iam iſti*, etc.

PY. Iube maturate illam exire huc. iam iſti rei praeuortemur.

101. *Iube maturate illam.*] *Maturate properare* eſt feſtinationis moderatae, vt *lente feſtinare*, tardioris maturationis, quod commendabat Auguſtus cap. 25. *Sueton.* Mercer.

ACTVS QVARTVS. SCENA TERTIA

PYRGOPOLINICES, PALAESTRIO

Quid mihi nunc es auctor, vt faciam, Palaeſtrio,
De concubina? nam nullo pacto poteſt
Prius haec in aedes recipi, quam illam omiſerim.
PA. Quid me conſultas, quid agas? dixi equidem tibi,
Quo pacto id fieri poſſit clementiſſume.
Aurum atque veſtem omnem muliebrem habeat ſibi,
Quae illi inſtruxiſti: ſumat, habeat, auferat.
Dicaſque tempus maxumum eſſe, vt eat domum:
Sororem geminam adeſſe et matrem, dicito,
Quibus concomitata recte deueniat domum.
PY. Qui tu ſcis eas adeſſe? PA. quia oculis meis
Vidi hic ſororem eſſe eius. PY. conuenitne eam?
PA. Conuenit. PY. ecquid fortis viſa eſt? PA. omnia — Schopp. *omnia viſa obtinere.*
Vis obtinere. PY. vbi matrem eſſe aiebat ſoror?
PA. Cubare in naui lippam atque oculis turgidis,
Nauclerus dixit, qui illas aduexit, mihi.
Is ad hos nauclerus hoſpitio diuortitur.
PY. Quid is? ecquid fortis? PA. abi ſis hinc: nam tu quidem
Ad equas fuiſti ſcitus admiſſarius,
Qui conſectare qua mares, qua foeminas.
PY. Hoc age nunc. PA. iſtuc. PY. quod das conſilium mihi:
Tecum illa verba facere de iſta re volo;

8. *Tempus maximum.*] Id eſt, vltimum, poſt quod nulla ſupereſt alia occaſio id agendi, de quo agitur. Tacitus Agric. *Imponite expeditionibus magnum diem. Magnum diem*, hoc eſt, vltimum, ſupremum. *Boxborn.*

13. *Ecquid fortis viſa eſt*] Quare *pulcer* inſpiretur, ratio declarat. Fuit enim Graecum πολύχειρ, id eſt, *fortis:* ſic omnium doctiſſimus Poeta 7. Aen. verſ. 656.

— Satus Hercule pulcro
Pulcer Auentinus.

Igitur Romani, qui omnia ponerent in fortitudine, eum demum bonum et formoſum putarunt, qui eſſet fortis. Itaque *Fortis* quoque pro pulcro poſitum eſt apud Plautum hoc loco, neque ſine ratione: exemplo enim Graecorum factum eſt, qui καλὸν aeque et *formoſum* et *bonum* ſignificarunt. at bonus, fortis eſt: malus autem κακὸς, imbellis: vnde *Caculae*, qui in numero Militum non eſſent, παρὰ τὸ χάζεσθαι, quod eſt cedere. χάζεν τυδείδη. *Scaliger.* Vide etiam notas Bacch. 2. 2.

32. *Per*

Nam cum illa ſane congruus ſermo tibi.
PA. Quin potius, quom tute ades, tuam rem tute agas.
Dicas vxorem tibi neceſſum eſſe ducere,
Cognatos perſuadere, amicos cogere.
PY. Itane tu cenſes? PA. quid ego ni ita cenſeam?
PY. Ibo igitur intro: tu hic ante aedis interim
Speculare, vt vbi illaec prodeat, me prouoces.
PA. Tu modo iſtuc cura, quod agis. PY. curatum id quidem eſt.
Quin ſi voluntate nolet, vi extrudam foris.
PA. Iſtuc caue faxis: quin potius per gratiam
Bonam abeat abs te, atque illaec, quae dixi, dato.
Aurum, ornamentaque, quae illi inſtruxiſti, ferat.
PY. Cupio hercle. PA. credo te facile impetraſſere.
Sed abi intro, noli ſtare. PY. tibi ſum obediens.
PA. Nunquid videtur demutare, atque vti ego
Dixi eſſe vobis dudum hunc moechum Militem?
Nunc ad me vt veniat, vſu'ſt, Acroteleutium,
Ancillula eius et Pleuſides. pro Iuppiter,
Satin' vt commoditas vſquequaque me adiuuat!
Nam quos videre exoptabam me maxume,
Vna exeunteis video hinc e proxumo.

32. *Per gratiam bonam abeat.*] Sic IC. dicunt, matrimonium diſſolui *bona gratia:* ἀγαθῇ χάριτι, *bona venia, amicabili ſeparatione,* μετ' εὐλόγου αἰτίας: *ſine querela,* ἄνευ μέμψεως.

37. *Demutare.*] Id eſt, alius eſſe quam qualem eum eſſe dudum dixi. *Taubmanus.*

ACTVS QVARTVS. SCENA QVARTA

ACROTELEVTIVM, MILPHIDIPPA, PLEVSIDES, PALAESTRIO

Sequimini, ſimul circumſpicite, ne quis adſit arbiter.
MI. Neminem pol video, niſi hunc, quem volumus conuentum.
PA. et ego vos.
MI. Quid agis, noſter architecte? PA. egone architectus? vah! MI. quid eſt?
PA. Qui enim non ſum dignus prae te, vt figam palum in parietem. Douz. *quia enim.*
AC. Eia vero. PA. nimis facete, nimiſque facunde mala eſt.
Vt lepide deruncinauit Militem! AC. at etiam parum.
PA. Bono animo es, negotium omne iam ſuccedit ſub manus.
Vos modo porro, vt occepiſtis, date operam adiutabilem.
Nam ipſe Miles concubinam intro abiit oratum ſuam,

4. *Qui enim non ſum dignus.*] Tantum abeſt, vt architecti nomen merear, tecum comparatus: vt dignus non ſim, qui palum figam in parietem: quod tamen quiuis poteſt, etiam architecturae imperitus.

6. *Deruncinauit.*] Vide notas Capt. act. 3. ſc. 4. verſ. 108.

Ab ſe vt abeat cum ſorore et matre Athenas. AC. eu, probe!
PA. Quin etiam aurum atque ornamenta, quae ipſe inſtruxit, mulieri
Omnia dat dono, ſe vt abeat, ita ego conſilium ei dedi. *Douz. a ſe vt abeat.*
PL. Facile iſtuc quidem eſt, ſi et illa volt, et ille autem cupit.
PA. Non tu ſcis, CVM EX ALTO puteo ſurſum ad ſummum eſcenderis,
Maxumum periculum inde eſſe, a ſummo ne rurſum cadas?
Nunc haec res apud ſummum puteum geritur: ſi proſenſerit
Miles, nihil hinc ferri poterit huius. nunc quam maxume
Opus eſt dolis. PL. domi eſſe ad rem video ſiluae ſatis:
Mulieres tres: quartus tute es, quintus ego, ſextus ſenex.
PA. Quot apud nos fallaciarum eſt exciſum! certo ſcio
Oppidum quoduis videtur poſſe expugnari dolis.
Date modo operam. AC. id nos ad te, ſi quid velles, venimus.
PA. Lepide facitis. nunc hanc tibi ego impero prouinciam.
AC. Impetrabis, Imperator, quod ego potero, quod voles.
PA. Militem lepide et facete et laute ludificarier
Volo. AC. voluptatem mecaſtor mihi imperas. PA. et ſcin' tu quemadmodum? *Douz. at ſcin' quemad. etc.*
AC. Nempe vt aſſimulem me amore iſtius differri. PA. rem tenes.
AC. Quaſique iſtius cauſſa amoris ex hoc matrimonio
Abierim, cupiens iſtius ſumme nuptiarum. PA. ordine is:
Niſi modo vnum hoc: haſce eſſe aedes dicas dotalis tuas:
Hinc ſenem abs te abiiſſe, poſtquam feceris diuortium:
Ne ille mox vereatur introire in alienam domum.
AC. Bene mones. PA. ſed vbi ille exierit intus, iſtic te procul
Ita volo aſſimulare, prae illius forma, quaſi ſpernas tuam,
Quaſique eius opulentitatem reuerearis, et ſimul
Formam amoenitatis illius, faciem, pulchritudinem
Collaudato. ſatin' praeceptum'ſt? AC. teneo. ſatin' eſt, ſi tibi
Meum opus ita dabo expolitum, vt improbare non queas?
PA. Sat habeo. nunc tibi viciſſim quae imperabo. PL. dicito.
PA. Quam extemplo hoc erit factum, vbi intro haec abierit, tu illico
Facito vt venias huc ornatu nauclerico,
Cauſiam habeas ferrugineam, culcitam ob oculos laneam,

12. *Se vt abeat.*] Sic in Prologo Mercatoris: *Quem naui abire vetui.* Fruſtra ergo ille coniector: *ſed vt abeat.* Gronouius.

17. *Poterit huius.*] Laudo iudicium *Iani Guil.* qui ὑποστιγμήν collocat poſt *huius.* Nihil huius rei, inquit, quam ſtruimus, confici poterit, nihilque huius auferri, ſi Miles dolos olfecerit. quare nunc cum maxime dolis vtendum eſt caute. *Acidal.*

30. *Niſi modo vnum hoc.*] Scil. addas velim. *Aedes dicas dotales tuas.*] Ex quo factum, vt, ſoluto iam matrimonio, ad te reuerſae fuerint.

38. *Expolitum*] V. N. Aſin. 5. 2.

42. *Cauſiam.*] *Cauſia*, pileus latas oras ac margines habens, ad prohibendum Solis aeſtum: a καίω, *incendo, vro.* Val. Max. lib. 5. cap. 1. *Cauſea, qua velatum caput ſuum more Macedonum habebat, texit.* Suidas: Καυσία, εἶδος πίλου βαρβαρικοῦ. Et notetur habitus naucleri. *Culcitam.*] *Tomenta* proprie ſunt ex ciliciis pilis:

Palliolum habeas ferrugineum: (nam is colos thalaſſicu'ſt)
Id connexum in humero laeuo, expapillato brachio,
Praecinctus aliqui, aſſimulato quaſi gubernator fies.
Atque apud hunc ſenem omnia haec ſunt: nam is piſcatores habet.
PL. Quid? vbi ero exornatus, quin tu dicis, quid facturus ſim?
PA. Huc venito, et matris verbis Philocomaſium arceſſito,
Vt, ſi itura iam eſt Athenas, eat tecum ad portum cito:
Atque adiubeat ferri in nauim, ſi quid imponi velit.
Niſi eat, te ſoluturum eſſe nauim: ventum operam dare.
PL. Satis placet pictura, perge. PA. ille extemplo illam hortabitur
Vt eat, vt properet, ne morae ſit matri. PL. multimodiſ ſapis.
I. Gul. *modice ſapis.*
PA. Ego illi dicam, vt me adiutorem, qui onus feram ad portum, roget.
Ille iubebit me ire cum illa ad portum. ego adeo, vt tu ſcias,
Prorſum Athenas protinus abibo tecum. PL. atque vbi illo veneris,
Triduum ſeruire nunquam te, quin liber ſis, ſinam.
PA. Abi cito, atque orna te. PL. nunquid aliud? PA. haec vt memineris.
PL. Abeo. PA. et vos abite hinc intro actutum, nam illum hinc ſat ſcio
Iam exiturum eſſe intus. AC. celebre apud nos imperium tuum eſt.
PA. Agite, abſcedite ergo. ecce autem commodo aperitur foris.
Hilarus exit, impetrauit; inhiat, quod nuſquam eſt, miſer.
MSS. *hilarius.*

pilis: *borram* vulgo vocamus: iis igitur tomentis aut ciliciis pilis implebant culcitas. Tamen olim, vt etiam hodie, culcitae inferciebantur auete, et glumis ſpicarum. Et quicquid omento inculcabant, vocabant *culcitam:* vnde ei nomen. itaque *centunculum*, quod Dioſc. πίλημα vocat, id eſt, *pulvinum*, culcitam appellat hic Plautus. *Scaliger.* Iubet vt oculi vitium ſimulet: nam id genus hominum laneum paniculum oculis praetendebat. qui mos etiam hodie obtinet: dicebanturque *Lanoculi.* Feſtus: *Lanoculus, qui lana tegit oculi vitium.* Meurſ.

44 *Exaffilato.*] Recte ſe habet, *expapillato brachio.* Quam ſcriptutam etiam agnoſcit breuiator Feſti his verbis: *Expapillato brachio, exerto, quod cum fit, papilla nudatur.* Quod in quibuſdam veteribus Gloſſis ac libris legitur, *exfafillato* ex mendo eſt, vt cum *trofaeum* pro *tropaeum* ſcribitur. Apud Placidum in Gloſſis ſcribitur, *exfafillato* pro *expapillato.* Apud eundem Feſti abbreuiatorem *effafilatum* corrupte pro eodem legitur, quod a *filo* deducit, quod omnes *exerto brachio ſunt exſilati, id eſt, extra veſtimentum filo contextum.* Quod ineptum mihi videtur. Non enim *effafilatum* poteſt deduci a filio, niſi legatur, *exaffilatum.* In eadem ſignificatione poſitum apnd eundem reperitur *exinfulatum*; *exinfulabat*, inquit, *exertabat. Infulas enim ſacerdotum filamenta vocabant.* Salmaſ.

52. *Pictura.*] Fallaciae in Militem ſtruendae deſcriptio. *Lamb.*

60. *Celebre apud nos.*] *Celeber* in nonnullis veteribus gloſſis exponitur, *prior, primus.* Vult ergo, primo loco ſibi eſſe imperium Palaeſtrionis. Sed an male legeretur, *celere?* Quaſi dicat: Nos tibi imperanti nequaquam in mora futuri ſumus: celeriter tuum praecipientis imperium exſequemur. Cogitent eruditi. *Boxhorn.*

ACTVS QVARTVS. SCENA QVINTA

PYRGOPOLINICES, PALAESTRIO

Quod volui, vt volo, impetraui per amicitiam et gratiam
A Philocomaſio. PA. quidnam tam intus fuiſſe te dicam diu?
PY. Nunquam ego me tam ſenſi amari, quam nunc ab illa muliere.
PA. Quid iam? PY. vt multa verba fecit, vt lenta materies fuit!
Verum poſtremo impetraui vt volui, donauique ei
Quae voluit, quae poſtulauit: te quoque ei dono dedi.
PA. Etiam me? quomodo ego viuam ſine te? PY. age, es animo bono:
Idem ego te liberabo; nam ſi poſſet vllo modo
Impetrari vt abiret, ne te abduceret, operam dedi:
Verum oppreſſit. PA. deos ſperabo, teque poſtremo, tamen
Etſi iſtuc mihi acerbum'ſt, quia hero te carendum eſt optumo,
Saltem id volupe eſt, cum ex virtute formae euenit tibi
Mea opera ſuper hanc vicinam, quam ego nunc concilio tibi.
PY. Quid opu'ſt verbis? libertatem tibi ego et diuitias dabo,
Si impetras. PA. reddam impetratum. PY. at geſtio. PA. at modice decet;
Moderare animo: ne ſis cupidus. ſed eccam ipſam, egreditur foras.

4. *Vt lenta materies fuit!*] Verum quidem eſt, *lentum* Latine nonnunquam dici, quod flexibile et ſequax eſt. Recte Papias in Gloſſis: *Lentum, molle, tenue, et quidquid flexibile eſt.* Sed nemo facile verum eſſe credat, quod tamen eſt veriſſimum, poſtremos Plauti interpretes *lenta* ea ſignificatione hic accepiſſe. Miſeret me ἀβλεψίας. Quanto rectius Lambinus? Vt longum negotium fuit? Nec aliud voluiſſe Plautum, verſiculus proximus ſatis oſtendit. *Boxborn.* *Vt lenta materies fuit.*] *Lenta materies*, eſt quae tarde expeditur. Sic Cicero: *Teucris illa lentum negotium.* Quod recte adhibuerant interpretes. Sed adiecerant alia quae parum huc faciunt. *Gronou.*

10. *Oppreſſit.*] Peruicit, vt te ſecum abduceret.

ACTVS QVARTVS. SCENA SEXTA

MILPHIDIPPA, ACROTELEVTIVM, PYRGOPOLINICES, PALAESTRIO

Hera, eccum praeſto Militem. AC. vbi eſt? MI. ad laeuam, videto,
Aſpicito limis oculis, ne ille nos ſe videre ſentiat.
AC. Video. edepol nunc nos tempus eſt malas peiores fieri.
MI. Tuum eſt principium. AC. obſecro, tute ipſum conueniſti?
Ne parce voci, vt audiat. MI. cum ipſo pol ſum ſequuta

5. *Locuta, etc.*] *Secuta* temere interpolatum a doctis viris, cum ſit probiſſimum. Nam, *ſeco*, et *ſequor*, antiqui pro *dicere* vſurpabant. hinc *ſequeſter* et *inſequo*. Liuius Andronic.

Inſeque Muſa virum verſutum.

Ouid. 13. Met.

— Refer, o cariſſima, dixit:
Neue tui cauſſam tege, ſum tibi fida, doloris.

Placide ipſa dum libitum eſt mihi, otioſe, meo arbitratu, vt volui.
PY. Audin' quae loquitur? PA. audio. quam laeta eſt, quia adit ad te!
AC. O fortunata mulier! PY. vt amari videor! PA. dignus es.
AC. Permirum ecaſtor praedicas, te adiſſe atque exoraſſe,
Per epiſtolam, aut per nuncium, quaſi regem, adiri eum aiunt.
MI. Namque edepol vix fuit copia adeundi atque impetrandi.
PA. Vt tu inclitus apud mulieres! PY. patiar, quando ita Venus volt.
AC. Veneri pol habeo gratiam, eandemque et oro et quaeſo,
Vt eius mihi ſit copia quem amo, quemque expeteſſo;
Benignuſque erga me vt fiet, quod cupiam ne grauetur.
MI. Spero ita futurum, quanquam illum multae ſibi expeteſſunt:
Ille illas ſpernit ſegregatque ab ſe omnes, extra te vnam.
AC. Ergo iſte metus me macerat, quod ille faſtidioſus eſt,
Ne oculi eius ſententiam mutent, vbi viderit me.
Atque eius elegantia meam extemplo ſpeciem ſpernat.
MI. Non faciet, bonum animum habe. PY. vt ipſa ſe contemnit!
AC. Metuo, ne praedicatio tua nunc meam formam exſuperet.
MI. Iſtuc curaui, vt opinione illius pulchrior ſis.
AC. Si pol me nolet ducere vxorem, genua amplectar,
Atque obſecrabo alio modo: ſi non quibo impetrare,
Conſciſcam letum. viuere ſine illo ſcio me non poſſe.
PY. Prohibendam mortem video mulieri. adibon'? PA. minime.
Nam tu te vilem feceris, ſi te vltro largiere.
Sine vltro veniat, quaeritet, deſideret, exſpectet.

Nereis bis contra reſecuta Crataeide natam eſt.

Dixit *reſequi*, vt Sabini *reloqui*. Meurſius. Sic etiam Liuius de Cicerone: *Vir acer, magnus, memorabilis fuit, vt in eius laudes ſequendas Cicerone laudatore opus fuerit.* Et Ouid Metamorph. lib. 8. 865.

Illa Dei munus bene cedere ſenſit, et a ſe
Se quaeri gaudens, bis eſt reſecuta gaudentem.

Id eſt, reſpondit. Hoc a Graeco ἔσπετέ μοι μοῦσαι. Dicitur autem poetice ἔσπομαι pro ἕπομαι, et ἕπω vel ἕσπω, *facio aliquem ſequi*, quod faciunt qui praeeunt ſequentibus; ſic qui alicui verbis praeeunt, quaſi dictantes ἔσπειν dicuntur. Latini veteres *inſequere* dixerunt. Vide Gell. 18. 9. *Gronou.*

10. *Per epiſtolam, aut per nuncium.*] Neſcio cur viri eruditi *Regem* hic dici velint κατ' ἐξοχὴν Regem Perſarum. Regea, aut regia poteſtate omnes per epiſtolam, aut per fere nuncium adibantur. Tacit. 4. Annal. de Tiberio *Moris quippe tum erat, quanquam praeſentem, ſcripto adire.* Apuleius de Deo Socratis: *Inter homines, qui fortunae munere opulentia elatus, et vſque ad regni mutabilem ſuggeſtum et pendulum tribunal euectus eſt, raro aditur, et longe remotis arbitris in quibuſdam dignitatis ſuae penetralibus degit.* Sic et maieſtati et ſecuritati conſuli credebatur. *Boxhorn.* *Quaſi regem.*] *Regem* hic dicit Plautus κατ' ἐξοχὴν Regem Perſarum, quam per epiſtolam aut per nuntium adibant: vt vulgo notum. In hoc autem ἑλληνίζει. nam Graeci βασιλέα ἁπλῶς τὸν Πέρσην appellabant. Sed et Μέγας βασιλεὺς dicebatur. Scio tamen *Reges* dictos πλουσίους καὶ εὐδαίμονας. Sed hic nullum locum habebunt. *Briſſon.*

26. *Conſciſcam letum.*] Hoc ipſo ſummam prae ſe fert amoris vehementiam. Eodemque mimo foeminae heredipetae, a Simone neglectae, minantur ſibi ſe illaturas necem, vt refert *Lucianus* in Somnio.

20. *Exſpectet.*] *Expectare aliquem*, eſt ad alienum arbitrium ſe componere, ſua tempora ex temporibus alterius diſponere. Sic Moſtell. 1. 3. 31. infra 4. 9. 9. Poen.

Summouere iſtam vis gloriam quam habes? caue ſis, faxis. *Acid. niſi imminuere iſt. etc. caue faxis.*
Nam nulli mortali ſcio obtigiſſe hoc, niſi duobus,
Tibi et Phaoni Lesbio, tam miſere vt amarentur.
AC. Eo intro. abi tu: illum euocato foras, mea Milphidippa.
MI. Imo opperiamur, dum exeat aliquis. AC. durare nequeo,
Quin eam intro. MI. occluſae ſunt fores. AC. effringam. MI. ſana non es.
AC. Si amauit vnquam, aut ſi parem ſapientiam hic habet ac formam, Edd. *vt habet ad formam.*
Per amorem ſi quid fecero, clementi animo ignoſcet.
PA. Vt, quaeſo, amore perdita eſt haec miſera? PY. mutuum fit.
PA. Tace: ne audiat. MI. quid aſtitiſti obſtupida? cur non pultas?
AC. Quia non eſt intus, quem ego volo PA. qui ſcis? AC. ſcio edepol, ſcio.
Nam odore naſum ſentiat, ſi intus ſiet. PY. ariolatur.
Quia me amat, propterea Venus fecit eam vt diuinaret.
AC. Neſcio, vbi hic prope adeſt, quem expeto videre: olet profecto.
PY. Naſo pol iam haec quidem videt plus, quam oculis. PA. caeca amore eſt.
AC. Tene me obſecro. MI. cur? AC. ne cadam. MI. quid ita? AC. quia aſtare
Nequeo, ita animus per oculos meos defit. MI. Militem pol
Tu aſpexiſti. AC. ita. MI. non video, vbi eſt? AC. videres pol, ſi amares.
MI. Non edepol tu illum magis amas, quam egomet, ſi per te liceat.
PA. Omnes profecto mulieres te amant, vt quaeque aſpexit.
PY. Neſcio tun' ex me hoc audieris, an non: nepos ſum Veneris.
AC. Mea Milphidippa, adi obſecro, et congredere. PY. vt me veretur!
PA. Illa ad nos pergit. MI. vos volo. PY et nos te. MI. vt iuſſiſti,
Heram meam eduxi foras. PY. video. MI. iube ergo adire.
PY. Induxi animum ne oderim, item vt alias, quando hoc oraſti.
MI. Verbum hercle facere non potis, ſi acceſſerit prope ad te. Douz. *facere non poteris.*

Poen. I. 2. 149. Nec ſecus Terent. Eunuch. I. 2. *Me ſomnies, me expectes, de me cogites.* Gronou. *

32. *Phaoni Lesbio.*] Quem perdite amauit Sappho: et ob cuius in Sicilia tum peregrinantis amorem, ex Leucate Epiri promontorio in mare praecipitem ſeſe iactauit. Cuius Epiſtol. molliſſ. legere eſt apud Ouid. numero XXI.

33. *Eo intro.*] Loquitur non vt quae introit, ſed quae geſtit introire. Ita ſupra dixit Miles: *properando excrucior.* Non quod properaret reapſe, ſed quod vellet. Non ipſa Acroteleutium it, ſed ire Ancillam iubet, ipſa interim ire geſtit. *Acidalium* ergo vulgatam lectionem incuſantem mutantemque non audio. *Boxbornius.*

41. *Nam odore naſum ſent.*] Ita Mſſ. *Sagax naſum.* Curcul. I. 2.

50. *Nepos ſum Veneris.*] Haec enim formoſos et fortunatos atque adeo venuſtos facit amatores. Vide infra act. 5.

56. *Lin-*

Dum te obtuetur, interim linguam oculi praeciderunt.
PY. Leuandum morbum mulieri video. MI. viden' vt tremit atque ex-
Timuit, poſtquam te aſpexit? PY. viri quoque armati idem iſtuc faciunt:
Ne tu mirere plus mulierem. ſed quid volt med agere?
MI. Ad ſed eas: tecum viuere volt atque aetatem exigere. MSS. *aſt ad ſe vt eas.*
PY. Egon' ad illam eam, quae nupta ſit? vir eius eſt metuendus.
MI. Quin tua cauſſa exegit virum a ſe. PY. quid? qui id facere potui??
MI. Quia aedes dotales huius ſunt. PY. itane? MI. ita pol. PY. iube eam domum ire.
Iam ego illic ero. MI. vide ne ſis in exſpectatione,
Ne illam animi excrucies. PY. non ero profecto. abite. MI. abimus.
PY. Sed quid ego video? PA. quid vides? PY. neſcio quis eccum incedit
Ornatu quidem thalaſſico. PA. iam nos volt hic profecto:
Nauclerus eſt hic quidem. PY. videlicet arceſſit hanc hinc. PA. credo.

56. *Linguam oculi praeciderunt.*] Eleganter. Nam in amore, cum oculi cupide, quod amant, intuentur; non ſolum mens, ſed etiam lingua obmuteſcit: ita fit, vt quaſi praecipi et praecidi verba ab adſpectu videantur. *Lipſius.*

67. *Ornatu thalaſſico.*] Id eſt, marino. ſupra ſcen. 4. dixit, *ornatu nauclerico.*

ACTVS QVARTVS. SCENA SEPTIMA

PLEVSIDES, PALAESTRIO, PYRGOPOLINICES

Alium alio pacto propter amorem ni ſciam Douz. *Si alium,* etc. *amorem neſciam.*
Feciſſe multa nequiter, verear magis
Me amoris cauſſa hoc ornatu incedere.
Verum cum multos multa admiſſe acceperim
Inhoneſta, propter amorem, atque aliena a bonis:
Mitto iam, vt occidi Achilles ciues paſſus eſt.
Sed eccum Palaeſtrionem, ſtat cum milite:
Oratio alio mihi demutanda eſt mea.
MVLIER profecto nata eſt ex ipſa mora.
Nam quaeuis alia quae mora eſt aeque, mora

6. *Mitto iam.*] Ita reſtitno e Mſſ. Obiicit Achilli, quod deſidens apud naues Graecorum, ciuium pernitiem non auerteret. *Gruter.*

10. *Quae mora eſt aeque mora.*] Mirum ſane poſtremia Plauti interpreribua placuiſſe Palmerii ſententiam, tradentis hic medio verſu *mora* longa priore poni, itemque ſignificare quod *ſtulta.* Morum illud plane et ſtolidum eſt. *Mora* vocabulum identidem hic repetitum, idem ſignificat. Sententia venuſtiſſima eſt. Mulier, dum moratur ſemper, ex ipſa mora nata videtur. Si quae mulieris cauſſa mora ſit, maior vulgo creditur, quam quae, licet non ſit minor, viri, aut alterius alicuius rei gratia affertur. *Boxhornius.*

Minor ea videtur, quam quae propter mulierem eſt.
Hoc adeo fieri credo conſuetudine. V. C. *conſuetione.*
Nam ego hanc arceſſo Philocomaſium. ſed fores
Pultabo. heus, ecquis hic eſt? PA. adoleſcens, quid eſt?
Quid tu ais? quid pultas? PL. Philocomaſium quaerito,
A matre illius venio: ſi itura eſt, eat:
Omnes moratur: nauim cupimus ſoluere.
PY. Iam dudum res parata eſt. heus, Palaeſtrio,
Aurum, ornamenta, veſtem, pretioſum omne vt ferat.
Duc adiutores tecum ad nauim qui ferant.
Omnia compoſita ſunt, quae donaui, vt ferat.
PE. Eo. PL. quaeſo hercle propera. PY. non morabitur.
Quid iſtuc, quaeſo, quid oculo factum eſt tuo?
PL. Habeo equidem hercle oculum. PY. at laeuum dico. PL. eloquar.
Maris cauſſa hercle iſtoc ego oculo vtor minus. MSS. *Moris.*
Nam ſi abſtinuiſſem amare: tanquam hoc vterer.
Sed nimis morantur me diu. PY. eccos, exeunt.

26 *Nam ſi abſtinuiſſem amare.*] Iocus elegantiſſimus et Plautino digniſſimus ingenio. Nam cum Pleuſides oculum ſibi laeuum, ne agnoſceretur, obligaſſet; interrogatus a Milite, cur id faceret, vrbaniſſime reſpondet, ſe id maris cauſſa facere. Nam, inquit, ſi a mare abſtinuiſſem, eo aeque atque altero vterer. ludit autem Militem ambiguitate vocabuli. cum enim dicere videatur duabus vocibus: Si *a mare* abſtinuiſſem; non id dicit; ſed ſi *amare* abſtinuiſſem. reuera enim amor ipſi in cauſſa fuerat, vt eo oculo minus vteretur: aut ſaltem ita fingeret. *Mare* autem ſexto caſu vſitatum. Ouidius:

— *Libyco de mare carpat aquam.*

Idem lib. 3. Triſt. 2.

Exiguum pleno de mare carpat aquae.

Et lib. 4. de Ponto. 5.

— *Euxino de mare vertet iter.*

Muret.

ACTVS QVARTVS. SCENA OCTAVA

PALAESTRIO, PHILOCOMASIVM, PLEVSIDES, PYRGOPOLINICES

Quid modi flendo, quaeſo, hodie facies? PH. quid ego ni fleam?
Vbi pulcherrume egi aetatem, inde abeo. PA. viden' hominem tibi,
Qui a matre et ſorore venit? PH. video. PY. audiſtin', Palaeſtrio?
PA. Quid vis? PY. quin tu intus iubes efferri omnia, quae iſti dedi?
PL. Philocomaſium, ſalue. PH. et tu ſalue. PL. materque et ſoror
Tibi ſalutem iuſſerunt dicere. PH. ſaluae ſient.
PL. Orant te vt eas, ventus operam dum dat, vt velum explicent.
Nam matri oculi ſi valerent, mecum veniſſet ſimul.
PH. Ibo, quanquam inuita facio omnia: pietas ſic cohibet. PL. ſapis.
PY. Si non mecum aetatem egiſſet, hodie ſtulta viueret?
PH. Iſtuc crucior, a viro me tali abalienarier.

14. *Nequeo.*]

Nam tu quamuis potis es facere vti fluat facetiis:
Et quia tecum eram, propterea animo eram ferocior.
Eam nobilitatem amittendam video. PY. nimium haec flet. PH. nequeo,
Cum te video. PA. habe bonum animum: ſcio ego, et quid doleat mihi.
Nam nihil miror, ſi libenter, Philocomaſium, hic eras.
Forma huius, mores, virtus, animum attinuere hic tuum.
Quin ego ſeruos, quando aſpicio hunc, fleo, quia diiungimur.
PH. Obſecro licet complecti, priuſquam proficiſco? PY. licet.
PH. O mei oculi, o mi anime! PA. obſecro tene mulierem:
Ne affligatur. PY. quid iſtuc? PA. poſtquam abs te abit, animo male
Factum eſt huic repente miſerae. PY. accurrite intro, atque afferte aquam.
PA. Nihil aquam moror. PY. cur? PA. malo, ne interueneris,
Quaeſo, dum reſipiſcit. PY. capita inter ſe nimis nex a hice habent.
Non placet: labra labellis ferruminant. PL. acre malum:
Tentabam ſpiraret an non. PY. aurem admotam oportuit.
PL. Sin' magis vis, ambos mittam. PY. nolo: retineat. PA. fleo miſer.
PY. Exite, atque afferte huc intus omnia, iſti quae dedi.
PA. Etiam nunc ſaluto te, Familiaris, priuſquam eo.

Mercer. *nimio eram ferocior.*

Scal. *labra et labella inter ſe ferunt admodum.*

14. *Nequeo.*] Moecha hic eſt, aut potius adultera *Lambini* interpretatio. Legitimus ſenſus talis eſt: Cum ipſe diceret Miles, nimis eam flere: illa hoc ait; non poſſe nimis ſe flere, vbi illum talem virum videat vltimo; et cogitet amplius non videndum. *Acidal.*

20. *Tene mulierem.*] Cum enim Philocomaſium ſe exanimatam eſſe ſimularet, Palaeſtrio hortatur Militem aut Pleuſid. vt eam retineat: ne ad terram graui caſu allidatur. *Lamb.*

23. PA. *Malo merum. ne interueneris quaeſo, dum reſipiſcit.*] Non video, quomodo τὸ *merum* hic locum habere poſſit. Itaque eiiciendum cenſeo, vt ſputium; praeſertim quia Gruterus affirmat vocis *meri* nullum extare veſtigium in libris Mſſ. habent illi: *malo ne interueneris quaeſo dum reſipiſcit.* Quae haud dubie vera eſt lectio. Sententia eſt: Cum Philocomaſium tua cauſſa animi deliquium paſſa ſit, ne interuenias, dum malo, dum a deliquio reſipiſcit, et ad ſe redit; ne te conſpecto iterum animo linquatur. *Boxborn.* In Mſſ. neque *merum* eſt, neque *ipſe*, quae in vulgatis. Et facile admitto ſcripturam veterem: ſed tam *malo intervenire*, quam *malo reſpiſcere* diſplicet. Fingit ſeruus, quum neſcio quid ſe malle vellet dicere, interrumpi orationem ſuam, dum accedit miles, et ipſe eum properat monere, ne quia conſpectus eius mulierem exanimarit dolore diſcidii, rurſus illi ſe offerat miles, priuſquam ad ſe redierit, ne prorſus moriatur. reuera autem ſentit, malle abeſſe militem, ne nimus pateſiat. *Gronou.*

26. *Spiraret, an non.* PY. *aurem admotam oportuit.*] Mihi proba videtur lectio Gruterianae editionis, *aurem admotam oportuit*, ſiue ex libris illa ſit; ſiue ex coniectura. Philocomaſium ſimulauerat animi deliquium. Ex ea occaſione oſculabatur eam Pleuſides, labra labris eius iungens. Non placere hoc ſibi ait miles, qui iam ſuſpicabatur aliud agi qoam quod ſimulabatur. Vt excuſaret factum Pleuſides ac tegeret, dicit ſe tentaſſe ſpiraret an non. Reſpondet miles, nam perſona eius hic reponenda eſt: *aurem admotam oportuit.* Si hoc tentare volebas, oportuit aurem admotam oti eius, non os nec labra. *Salmaſ.*

Conſerui conſeruaeque omnes bene valete et viuite.
Bene, quaeſo, inter vos dicatis et mihi abſenti tamen.
PY. Age, Palaeſtrio, bono animo es. PA. eheu! nequeo, quin fleam,
Quom abs te abeam. PY. fer aequo animo. PA. ſcio ego, quid doleat mihi.
PH. Sed quid hoc? quae res? quid video? lux ſalue.
PL. Iam reſipiſti? PH. obſecro, quem amplexa ſum
Hominem? perii! ſumne ego apud me? PL. ne time, voluptas mea.
PY. Quid iſtuc eſt negotii? PA. animus hanc modo hic reliquerat.
Metuoque et timeo, ne hoc tandem propalam fiat nimis.
PY. Quid id eſt? PA. nos ſecundum ferre nunc per vrbem haec omnia,
Ne quis tibi hoc vitio vortat. PY. mea, non illorum dedi;
Parui ego illos facio: agite, ite cum diis beneuolentibus.
PA. Tua ego hoc cauſſa dico. PY. credo. PA. iam vale. PY. et tu bene vale.
PA. Ite cito: iam ego aſſequar vos: cum hero pauca etiam loquar. MSS. *pauca eloqui.*
Quanquam alios fideliores ſemper habuiſti tibi
Quam me, tamen tibi habeo magnam gratiam rerum omnium:
Et ſi ita ſententia eſſet, tibi ſeruire mauelim
Multo, quam alii libertus eſſe. PY. habe bonum animum. PA. hau mihi!
Cum venit mihi in mentem, vt mores mutandi ſient,
Muliebres mores diſcendi, obliuiſcendi ſtratiotici.
PY. Fac ſis frugi. PA. iam non poſſum, amiſi omnem libidinem.
PY. I, ſequere illos, ne morere. PA. bene vale. PY. et tu bene vale.
PA. Quaeſo, vt memineris, ſi forte liber fieri occeperim,
Mittam nuncium ad te, ne me deſeras. PY. non eſt meum.
PA. Cogitato identidem, tibi quam fidelis fuerim.
Si id facies, tum demum ſcibis, tibi qui bonus ſit, qui malus.

34. *Lux ſalue.*] Philocomaſium, tanquam ad ſe rediens, et lucem diei, cuius vſuram videbatur amiſiſſe, reuiſens, haec loquitur. quod ſolemne iis, qui ex deliquio animi ſibi reſtituuntur. *Lamb.*

39. *Nos ſecundum ferre.*] *Secundum ferri*, dicuntur, quae a ſeruis ſectatoribus feruntur: ipſique pueri a pedibus, *ſecundum ire*, Amph. act. 2. 1. *Palmer.*

47. *Hau mihi!*] Latet inſigne mendum. nam membranae concorditer, *barum.* tantum agnoſcitur. Et vero haec vox ſuſpirioſo cum fletu efferenda: aut aliud quid excogitandum. *Gruter.*

50. *Amiſi omnem libidinem.*] Ridicule voluntatem aut rationem dixit *libidinem.* nam *libido* eſt rationis expers voluntas. *Lamb.* Latet hic iocus a nemine animaduerſus. Miles hortabatur Palaeſtrionem, poſtquam cum ſcorto Philocomaſio abiret, vt bene ſe gereret, prout deceret frugi ſeruum. ille nequiter ludit, tanquam de Venere loqueretur, reſpondetque, non poſſe ſe: amiſiſſe enim omnem libidinem. Fuit autem Romae *Venus Frugi*, cuius templum *Frucinal* ſiue *Frugi-nal*, apud Feſtum, etc. *Venus* vero *Frugi* ea eſt, quam veteres honeſtis amoribus praeſidere credebant: quam ἐρυκίναν Gr. nominabant. *Meurſ.*

53. *Ne me deſeras.*] Vt mihi victum et cultum praebeas. *Lamb.* *Non eſt meum.*] Scilicet, bene meritos deſerere. *Lamb.*

57. *Scies:*

PY. Scio et perſpexi ſaepe: verum cum antehac, tum hodie maxume.
PA. Scies: imo hodie verum factum faxo poſt dices magis.
PY. Vix reprimor, quin te manere iubeam. PA. caue iſtuc feceris.
Dicent te mendacem, nec verum eſſe, fide nulla eſſe te:
Dicant ſeruorum praeter me eſſe fidelem neminem.
Nam ſi honeſte cenſeam te facere poſſe, ſuadeam:
Verum non poteſt: caue faxis. PY. abi, iam patiar quicquid eſt.
PA. Bene vale igitur. PY. ire melius eſt ſtrenue. PA. etiam nunc vale.
PY. Ante hoc factum hunc ſum arbitratus ſemper ſeruom peſſumum:
Eum fidelem mihi eſſe inuenio. cum egomet mecum cogito,
Stulte feci, qui hunc amiſi. ibo hinc intro nunc iam
Ad amores meos. et ſenſi, hinc ſonitum fecerunt fores.

57. *Scies: imo, etc.*] Non aliud puto mutandum in hoc verſu, niſi quod interrogatione ſcribendum: *Scis? imo hodie verum factis faxo poſt dices magis.* Quem hodie verum eſſe, comperiſti faxo magis poſtea ita eſſe factis dices. *Verum*, id eſt veriloquum et veracem. Atque ita accipiendum etiam in praecedente verſu: *Scio, et perſpexi ſaepe verum, cum antehac, tum hodie magis.* Vt apud Terentium, *verum ſcias.* Salmaſ. *Scies: imo hodie.*] Nihil mutari velim. Primum *Scies*, inquit, ſcilicet cum tempore, quam tibi fidelis fuerim. Poſtea hoc quaſi corrigens: *imo hodie*, vel hoc ipſo die, id *verum factum* eſſe *poſt dices magis.* Et plane contrarium ſentit ſeruus ei, quod miles putat. Experietur enim nihil infidelius illo ſibi ſeruo fuiſſe. *Gronovius.*

ACTVS QVARTVS. SCENA NONA

PVER, PYRGOPOLINICES

Ne me moneatis: memini ego officium meum.
Ego iam conueniam illunc. vbi vbi eſt gentium,
Inueſtigabo: operae non parco meae. Meurſ. *non parſo.*
PY. Me quaerit illic, ibo huic puero obuiam.
PV. Ehem te quaero: ſalue, vir lepidiſſume,
Cumulate commoditate: praeter ceteros
Duo di quem curant. PY. qui duo? PV. Mars et Venus.
PY. Facetum puerum. PV. intro te vt eas obſecrat.
Te volt, te quaerit, teque exſpectans deperit:
Amanti fer opem: quid ſtas? quin intro is? PY. eo.
PV. Ipſus illic ſeſe iam impediuit in plagas.
Paratae inſidiae ſunt. in ſtatu ſtat ſenex,

12.] *In ſtatu ſtat ſenex.*] Facete alludit ad modum, quo gladiatores ſe componebant, et colligebant in arma, inſigni cura ſui defendendi, alterius petendi. Quam ex arte poſituram, vocabant *ſtatum.* Sic Petron. de anu: *ſtatum praeliantis componit.* hinc illud, *Stare in ſtatu: Stare in gradu.* Petron. *ego intorto circa brachium pallio, compoſui ad praeliandum gradum.* Alluſit D. Hieronymus ad

Vt adoriatur moechum, qui forma eſt ferox:
Qui omnes ſe amare credit, quaeque aſpexerit,
Mulieres, eum odere qua viri, qua mulieres.
Nunc in tumultum ibo: intus clamorem audio.

ad Demetr. *Quaſi in procinctu et acie ſtemus ſemper ad pugnam. Vult nos loco mouere hoſtis, et de gradu decedere: ſed ſolidanda ſunt veſtigia.* Lucifer. Caralit. *Volumus Chriſtiani, nec proſperis nec aduerſis de gradu dimoueri.* Lipſius.

ACTVS QVINTVS

PERIPLECTOMENES, PYRGOPOLINICES, CARIO, SCELEDRVS

Ducite iſtum: ſi non ſequitur, rapite ſublimem foras:
Facite inter terram atque coelum vt medius ſit: diſcindite.
PY. Obſecro hercle, Periplectomene, te. PE. nequicquam hercle obſecras.
Vide vt iſtic tibi ſit acutus, Cario, culter probe.
CA. Quin iamdudum geſtit moecho hoc abdomen adimere,
Vt faciam quaſi puero in collo pendeant crepundia
Diſſ *faciam vt, quaſi puero*, etc.
PY. Perii! CA. haud etiam, numero hoc dicis. iam in hominem inuolo?
PE. Imo etiam prius verberetur fuſtibus. CA. multum quidem.
PE. Cur es auſus ſubagitare alienam vxorem, impudens?
PY. Ita me dii ament, vltro ventum eſt ad me. PE. mentitur: feri.
PY. Mane, dum narro. PE. quid ceſſatis? PY. non licet mihi dicere?
PE. Dic. PY. oratus ſum ad te venire huc. PE. quare auſus? hem tibi.
PY. Oh, hei! ſum ſatis verberatus, obſecro. CA. quam mox ſeco?
PE. Vbi lubet: diſtendite hominem diuorſum, et diſpennite.
Meurſ. *diſpennite hominem*, etc. *et diſtennite.*

6. *Vt faciam.*] Vt faciam ei pendere abdomen, ſeu caudam ſalacem, (nam hanc forte, quae ſtat in imo ventre, per abdomen ſignificat) quemadmodum pendent puero in collo crepundia. *Victor.*

7. CA. *Haud etiam numero.*] Peſſime hoc vulgo interpungitur. Ait, Nondum periiſti: numero hoc dicis. praemature periiſſe te dicis, prae vt peribis. *Acidal.* *Numero.*] *Numero*, pro, *nimium cito*, cur dictum ſit antiquitus, patet e lib. 2. Macrobii, vbi ſcribitur: *His Geometricis rationibus applicatur natura numerorum. Et* Μονὰς *Punctum putatur: quia ſicut punctum corpus non eſt, ſed ex ſe facit corpora: ita* Μονὰς *numerus eſſe non dicitur, ſed origo numerorum, etc.* Atque hinc *Puncto* aliquid et *Numero fieri*, dictum eſt; ac pro iiſdem plane vſurpatum: indidemque natum fortaſſe etiam verbum illud vetus: *Ingenium habere in numerato.* Douza.

14. *Diſpendite.*] In Italia perticis metabantur antiquitus agros: Propertius lib. 4. 1.

Abſtu-

PY. Obſecro hercle te, vt mea verba audias, priuſquam ſecat.
PE. Loquere: nondum nihili factus. PY. viduam eſſe cenſui:
Itaque ancilla, conciliatrix quae erat, dicebat mihi.
PE. Iura, te nociturum eſſe homini nunc hac de re nemini,

MSS. alt. *hominem b. d. r. neminem.*

Quod tu hodie hic verberatus, aut quod verberabere,
Si te ſaluom hinc mittimus Venereum nepotulum.
PY. Iuro per Dianam et Martem, me nociturum nemini,
Quod ego hic hodie vapulo: ſed mihi id aeque factum arbitror.

Camer. *vapularim. iureque id factum arb.*

Et ſi inteſtatus non abeo, bene agitur pro noxia.
PE. Quid ſi id non faxis? PY. vt viuam ſemper inteſtabilis.
CA. Verberetur etiam, poſt tibi amittendum cenſeo.
PY. Dii tibi benefaciant ſemper, cum aduocatus mihi bene es.
CA. Ergo des minam auri nobis. PY. quamobrem? CA. ſaluis teſtibus
Vt te hodie hinc amittamus Venereum nepotulum:
Aliter hinc a nobis; ne ſis fruſtra. PY. dabitur. CA. magis ſapis.
De tunica, et chlamyde, et machaera ne quid ſperes, non feres.
Verberone etiam, antequam amittis? PY. mitis ſum equidem fuſtibus.
Obſecro vos. PE. ſoluite iſtum. PY. gratiam habeo tibi.

Abſtulerat miſeras pertica triſtis opes. Barbari vero funious: vt eſt in Sacris Literis; et apud Herodotum. Poſtea hunc funem etiam Romanis *aruipendium* nominatum inuenio. In ver. Gloſſario peroptimo exponitur *σχοῖνος γεωμετρικός.* Quare cum in Gallia diceretur *Arpennium* pro iugero, non puto magis Gallicam vocem eſſe, quam Latinam Gallis receptam, quaſi *aruipennium.* Sic Plauto *diſpennere,* hoc loco, pro *diſpendere.* Scaliger.

16. *Nondum nihili factus.*] Nondum euiratus, ſeu caſtratus es. Ex hoc loco intelligere licet, Eunuchos, ſpadones, et ſimiles, qui *viriliatem,* ſiue (vt Phaedrus loquitur) *corpus amiſerunt,* eſſe *homines nihili.* Rigalt.

17. *Conciliatrix.*] Proprie. *Concilio,* in re lenocinii vſurpant etiam Petronius, et Ouid.

Non me nupſiſti conciliante ſeni.

Vnde et *Conciliatrix,* pro, *adductrice,* id eſt, lena ſeu ſtupri ſequeſtra, Comicis frequentata.

21. *Per Dianam.*] Editio vetus, *per Venerem et Martem.* et vero *Diana* heic non conuenit. totus enim decor in eo eſt, quod putidus iſte moechus poſt verbera et verba ignominioſa, retineat adhuc arrogantem eam praeſumptionem pulcritudinis ac fortitudinis; eaque propter per Deos earum praeſides iurare pergit. *Taubm.* Lege: *Iuro Nerienem et Martem.* Trucul. 2. 6. 34. *P. Scriuerius.*

23. *Et ſi inteſtatus, etc.*] Ludit in ambiguo ſignificatu verbi *inteſtatus,* et *inteſtabilis.* Poteſt enim accipi, pro eo, qui teſticulis priuatus eſt; et qui propter fraudem aliquam capitalem, quam admiſit, neque teſtis alteri eſſe, neque teſtes in ſua re adhibere, neque teſtamentum facere poteſt. Sic *inteſtabilis* alibi in Plauto eſt *ἀτελής*: vt contra *τέλειος, ἔνορχος. Lamb.*

29. *Aliter hinc a nobis.*] Oratio inter minas imperfecta: intelligetur autem: *Non abibis.* Camer.

31. *Antequam amittis?*] Viſne, Periplectomene, vt etiam vapulet, priuſquam eum miſſum facis? Et eſt venuſta alluſio in *mittis* et *mitis.* quod hic poſitum, pro eo, quem Gr. dicunt *πέπονα. Camer.* De verbo *amittere* vide etiam notas Capt. act. 2. ſc. 2. verſ. 82.

 41. *Scelus*

PE. Si poſthac prehendero ego te hic, arcebo teſtibus.
PY. Cauſſam haud dico. PE. eamus intro, Cario. PY. ſeruos meos
Eccos video. Philocomaſium iam profecta eſt? dic mihi.
SC. Iam dudum. PY. hei mihi! SC. magis dicas, ſi ſcias, quod ego ſcio:
Namque ille, qui lanam ob oculum habebat, nauta non erat.
PY. Quis erat igitur? SC. Philocomaſio amator. PY. qui tu ſcis? SC. ſcio.
Nam poſtquam exierunt porta, nihil ceſſarunt illico
Oſculari atque amplexari inter ſe. PY. Vae miſero mihi!
Verba mihi data eſſe video. ſcelus viri Palaeſtrio:
Is me in hanc illexit fraudem. iure factum iudico.
Si ſic aliis moechis fiat, minus hic moechorum ſiet:
Magis metuant, minus has res ſtudeant. eamus ad me. Plaudite.

MSS. *arcebo ceſtibus.*

41. *Scelus viri.*] Exitus Comoediae huius commiſtus eſt, laetus ſimul ac moeſtus; vt Aſinariae, Caſinae, ac Perſae: item Phormionis Terentianae. *Scaliger.*

FINIS MILITIS GLORIOSI

Digitized by Google

M. ACCI PLAVTI
MERCATOR

DRAMATIS PERSONAE

CHARINVS, *adoleſcens.*
ACANTHIO, *ſeruos.*
DEMIPHO, } *ſenes.*
LYSIMACHVS, }
LORARII.
EVTYCHVS, *adoleſcens.*
PASICOMPSA, *meretrix.*
DORIPPA, *vxor.*
SYRA, *anus ſerua.*
COCVS.

ARGVMENTVM

(vt quibuſdam videtur)

PRISCIANI

M iſſus mercatum ab ſuo adoleſcens patre
E mit atque apportat ſcita forma mulierem.
R equirit quae ſit, poſtquam eam vidit, ſenex.
C onfingit ſeruuos emptam matri pediſequam.
A mat ſenex hanc. ad ſe ſimulans vendere. Mſſ. alt. *ſe adſimulans.* vide act. 1. ſc. 2. v. 39.
T radit vicino. eum putat vxor illius
O bduxe ſcortum. tum Charinum ex fuga
R etrahit ſodalis, poſtquam amicam inuenerat.

6. *Eum putat vxor illius.*] Mſſ. Pall. *vxor ſibi.* Veteres edd. *computat vxor ſibi.* Academicus: *Cum putat vxor ſibi.* Lege: *Amat ſenex hanc. ad ſe ſimulans vendere, Tradit vicino. quem putat vxor ſibi Obduxe ſcortum.* Nam *ad ſe ſimulans* recte vidit Camerarius dictum pro *ſe adſimulans.* vt act. 1. ſc. 2. verſ. 39. *Vin tu te mihi ob eſſe ſequentem.* quod eſt, eſſe obſequentem. Truculento 1. 2. *Ad fores auſcultato, atque ſerua has aedis.* Gronouius.

ARGVMENTVM

Mercatum a ſe dum filium extrudit pater.
Is peregre vnius redimit ancillam hoſpitis — MSS. *Is peregre milit red.*
Amore captus. vt venit, naui exilit.
Pater aduolat, viſam ancillam deperit.
Quoius ſit, percontatur. ſeruos, pediſequam
Ab adoleſcente matri emptam ipſius.
Senex ſibi proſpiciens, vt amico ſuo
Vaeniret, natum orabat: natus, vt ſuo.
Hic filium ſubdiderat vicini; pater
Vicinum. praemercatur ancillam ſenex.
Eam domi deprehenſam coniunx illius
Vicini ſcortum inſimulat: protelat virum.

12. *Protelat virum.*] *Protelare aliquem,* longe propellere explicat Feſtus. ex Graeco videlicet τῆλε, quod ſignificat longe. Terent. Phorm. *Ne te iratus*

Mercator exſpes patria fugere deſtinat:
Prohibetur a ſodale, qui patrem illius
Orat ſuo cum patre, nato vt cederet.

ſuis ſaeuidicis dictis protelet. Turpil. Lemnius: *Propter peccatum pauxillulum indigniſſime patria protelatum eſſe ſaeuitia patris.* Siſenna 3. Hiſtor. *Romanos impetu ſuo protelant, protelatos perſequuntur.* Idem lib. 4. *Duae cohortes de ſubſidio procedant, atque equites protelant.* Dictum a *protelo*, quod Gloſſ. explicat ζεύγλαμπρον, vel, ἔξαμπρον, quaſi ζεύγλη ἀμπρευμα, vel ἀμπρόν: et ſignificat lorum vel funem per iuga tentum, quo boues religantur ad onera trahenda: aut eſt lignum, quod eorum ceruicibus imponitur. Sic explicant Gloſſaria: ſed exiſtimant potius docti, *protelum* nihil aliud eſſe, quam tenorem in ducendo quendam, tractumque longum et continuatum. *Gronou.**

ALIVD ARGVMENTVM

CAMERARII

Argumentum huius Fabulae futile et flagitioſum eſt. Quemadmodum autem prodeſt, venena nota eſſe, vt reſpuantur: ita talia dum legimus, exſecrari debemus. Sed neque venena nulli prorſus vſui ſunt; et haec ad turpitudinem fugiendam et conuertendos animos ad timorem Dei, adſumi poſſunt. Producitur *Senex immitis, et tamen diſſolutus: itemque alter leuis atque iners. Hic iniquior in filium iuueniliter peccantem ſaeuis dictis illum in mercatum abigit. Qui reuerſus ancillulam adduxerat, quam animi cauſſa ſibi parauerat. Hanc viſam amare Senex cepit, et amatam praeripit aſtute filio, allegato Sene amico, qui illam praemercaretur. Nam et ſuum ſodalem Adoleſcens ſubornarat, vt illam emeret. Poſtea adducta muliere in aedes Senis vicini, et conductis cocis ad coenam coquendam, aduenit illius Senis vxor, et turbas mouet: et tandem res per Adoleſcentes componitur.*

ACTVS

AÇTVS PRIMVS. SCENA PRIMA

PROLOGVS

CHARINVS

Duas res ſimul nunc agere decretum eſt mihi,
Et argumentum et meos amores eloquar.
Non ego idem facio; vt alios in Comoediis
Vidi facere amatores, qui aut nocti, aut die,
Aut Soli, aut Lunae miſerias narrant ſuas.
Quos pol ego credo humanas querimonias
Non tanti facere, quid velint, quid non velint.
Vobis narrabo potius meas nunc miſerias.
Graece haec vocatur EMPOROS Philemonis,
Eadem Latine MERCATOR Marci Accii.
Pater ad mercatum hic me meus miſit Rhodum.
Biennium iam factum eſt, poſtquam abii domo.
Ibi amare occoepi forma eximia mulierem. MSS. *Abii amare.*
Sed, ea vt ſim implicitus, dicam; ſi opera eſt auribus, Non. *ſimplicitus.*
Atque ad aduortendum huc animum adeſt beniguitas.
Et hoc parum etiam more maiorum inſtiti:

1. *Duas res ſimul.*] *M. Ant. Muretus* hoc reprehendit, quod is ipſe adoleſcens, cuius primae partes in fabula ſunt, fabulam eam eſſe confitetur, et tum Graeci tum Latini Poetae nomen eloquitor: et attentionem a Spectatoribus poſtulat. itemque, quod in Ciſtellaria tum demom προελόγισε, cum iam inter ſe multa locutae mulieres eſſent.

4. *Qui aut nocti aut die.*] Vt outrix Medeae, apod Euripidem: et Electra, apud Sophoclem. Tale eſt illud in Theogneti Comici *Phaſmate*, apud Athen. γῇ καὶ οὐρανῷ λαλεῖν, *fruſtra verba facere, etc.* Victor.

7. *Non tanti facere.*] Δεικτικῶς geſtu exprimendum. Ita ſola verba non poſſunt mentem huius verſus exprimere, niſi adiuuentur geſtu. *Taubm.*

15. *Atque aduortendum.*] Mſſ. *Atque aduortendum vt an.* Lege: *Atque aduortendum ad animum.* Acidalius.

16. *Et hoc parum, etc.*] Ad rem ipſam attendenti et ſententiam, quam locus poſtolat, veſtigiaque ipſa veteris ſcripturae, ita mihi hi verſus deploratiſſimi conſtituendi videntur:

Et hoc, parum etſi morem amatorum inſtiti,
Promere perconatus, ſumque index illico.

Sic ſenſus et verſus conſtant. Pro *etſi* ſcriptum erat *etſe.* Vnde *eſſe* poſtea factum a librariis. Pro *perconatus*, quod minus obuium, ſcriptum eſt ab iiſdem *percontatus.* Deinde cum illud verbum *promere* non conuenire videretur cum illo *percontatus*, pro eo fecerunt, *per me.* Sententia loci nunc plana eſt. Etſi, inquit, parum morem amatorum inſtiti non ſolum declarando quomodo in eum amorem inciderim, ſed etiam detegendo ac promendo omnia, quae inſunt in amore vitia. Id facere tamen perconabor, et index illico horum omnium ero. Legendum eſſe *perconatus*, ſequentia indicant: *Iſtuc reuerti certum, vt conata eloquar.* Salmaſius. *Et hoc parum etiam.*] Dixetat ſe facturum ſecus atque in aliis fiat Comoediis. Huc reſpicit τὸ *Et hoc.* Praeter illud prius, hoc quoque nouum faciam, nec vt alii amatores. Si pro *etiam* placeat *ecce*, licet: nam in vtroque Mſſ. *eſſe*, vt et in membranis Academiae noſtrae: quo Codice nunc demum incipio vti. Deinde ſcriptus alter: *per me perconatus ſumque inde exilio.* Forte: *Per me proaemiatus ſum inde ab initio.* Non enim ipſam primariam perſonam amores ſuos narrantem in prima fabula inducere ſolent comici, ſed alium quemcunque, qui prologum faciat. *Proaemiari* et apud Plinium minorem eſt. *Inde ab initio* vt alibi, *Inde a principio.* Pſeud. 4. 2. *Gronouius.*

21. *Magno*

Prius, ac percontatus ſum vos, ſumpſi indicium illico.
Nam AMOREM HAEC cuncta vitia ſectari ſolent,
Cura, aegritudo, nimiaque elegantia:
Haec non illum modo qui amat, ſed quemque attigit,
Magno atque ſolido multat infortunio.
Nec pol profecto quiſquam ſine grandi malo,
Praequam res patitur, ſtuduit elegantiae.
Sed amori accedunt etiam haec, quae dixi minus,
Inſomnia, aerumna, error, terror, et fuga,
Ineptia, ſtultitiaque adeo, et temeritas,
Incogitantia, excors immodeſtia,
Petulantia, cupiditas et maleuolentia:
Inhaeret etiam auiditas, deſidia, iniuria, Acid. *incuria.*
Inopia, contumelia, et diſpendium,
Multiloquium, pauciloquium. hoc ideo fit, quia
Quae nihil attingunt ad rem, nec ſunt vſui, haec
Amator profert ſaepe aduorſo tempore.
Hoc pauciloquium ruſum iccirco praedico,
Quia NVLLVS VNQVAM amator adeo'ſt callide
Facundus, quae in rem ſint ſuam, vt poſſit loqui.
Nunc vos mihi iraſci ob multiloquium non decet:
Eodem quo amorem Venus mihi hoc legauit die. Iul. Scal. *eodem, quo Amor et Venus me hoc legarunt die.*
Illuc reuorti certum, vt conata eloquar.
Principio atque animus ephebis aetate exiit, Muret. *Principio vt ex ephebis aetate exii.*
Atque animus ſtudio amotus puerili eſt meus,
Amare valide coepi hic meretricem: illico
Res exulatum ad illam abibat clam patris.
Leno importunus, dominus eius mulieris,
Vi ſumma quidque vt poterat, rapiebat domum.
Obiurgare pater haec me noctes et dies,
Perfidiam, iniuſtitiam lenonum expromere:

21. *Magno atque ſolido multat infortunio.*] Sic in Fabulis Mileſiis de Aſino aureo: *Paueo et formido ſolide*, hoc eſt, vehementer, admodum. Ter. Andr. act. 4. ſcen. 1. *Gaudium ſolidum*, id eſt, magnum et integrum. *I. Guil.*

23 *Res*] Id eſt, cenſus. *Douz.* *Elegantiae.*] Et hic, et alibi interdum, in vitio ponitur *Elegantia*, pro nimia cura ſumtuque in cultu et victu ſuperfluo. *Gronouius.* *

25. *Inſomnia*] Capio pro viſis noctur nis, vt Graecis ſunt ἐνύπνια: quibus amantes terreantur. *Paſſer.*

32. *Attingunt*] Id eſt, attinent: vt *pertinent*, Latini, pro quo vulgo male *pertingunt.* *Nec ſunt vſui haec.*] Veteres editi: *nec ſumtus videt Tum amator*: vt et Academicus. Camerariani, alter, *nec ſunt fidi tam amator*: alter, *nec ſunt vſuidi tam amator.* Scribe: *nec ſunt vſui di-Cta, amator profert.* Nec nouum Plauto nouum verſum a ſecta voce incipere *Gronou.*

38. *Eodem, quo amorem, etc.*] Venus eodem die me fecit multiloquum, quo amatorem. *Camer.*

44. *Leno importunus.*] Aptum Lenoni epitheton. *Importunus* enim eſt, qui alios quieſcere non ſinit. Iſidorus: *Importunus, inquietus: quia non habet portum, id eſt, quietem.*

47. *Lenonum expromere.*] Poſt hunc verſum reſtituendus in locum ſuum, qui vulgo eſt 53. *Amorem multos illexe in diſpendium.* P. Scriuerius.

52. *Omnes*

Lacerari valide ſuam rem, illius augerier.
Summo haec clamore: interdum muſſans, colloqui,
Abnuere: negitare adeo me natum ſuum:
Conclamitare tota vrbe et praedicere,
Omnes tenerent mutuitanti credere.
Amorem multos illexe in diſpendium.
Intemperantem, non modeſtum, iniurium,
Trahere, exhaurire me quod quirem ab ſe domo. MSS. *domum.*
Rationem peſſumam eſſe; ea, quae ipſus optuma
Omnes labores inueniſſet perferens,
Amoris vi diffunditari ac deteri.
Conuitium tot me annos iam ſe paſcere.
Quod niſi puderet, ne luberet viuere.
Seſe extemplo ex ephebis poſtquam exceſſerit,
Non, vt ego, amori, neque deſidiae in otio
Operam dediſſe, neque poteſtatem ſibi
Fuiſſe; adeo arcte cohibitum eſſe ſe a patre:
Multo opere immundo ruſtico ſe exercitum:
Neque niſi quinto anno quoque poſſe tum viſere
Vrbem, atque extemplo inde, vt ſpectauiſſet peplum,

52. *Omnes tenerent mutuitanti credere.*] Omnes abſtinerent, cauerent et parcerent credere pecuniam volenti mutuo ſumere. Ita enim veterrima quaeque editio habet, *mutuitanti.* Recte. nam huiuſmodi verba praeter eam quae omnibus nota, frequentandi ſignificationem, etiam cupiditatem interdum et conatum notant. Certe *venditare*, eſt venditionis cauſa oſtentare, vendere cupere, apud Cic. Ita hic, *mutuitanti,* mutuari geſtienti; vt mutuetur, omnia molienti. *Turneb.*

53. *Diſpendium.*] *Diſpendium quod in diſpendendo ſolet minus fieri.* Varro.

56 *Rationem peſſimam eſſe.*] Nempe filii ſic agentis. Vt apud Terentium: *Nequeo ſatis mirari veſtram rationem.* Male vero quidam: *ipſius optima:* quaſi intelligat Lenonis commoda. Sed neque *optima* ſubſtantiue accipiendum, vt *bona,* cùm opes ſignificantur, quaſi *optima* ſint luculentiſſimae opes. Haec explicatio peſſima eſt: et tamen Lambino ſubducta, apud quem legis: *ea optima*, hoc eſt, ea bona, quae ipſe perferens, etc. Quanto melius Taubmanus: *Optima* ſcil. ratione: *quae* ipſe *optima ratione inueniſſet.* Sic apud Plinium eſt de Metello: *magnam pecuniam bono modo inuenire.* Gronouius.

58. *Diffunditari ac deteri.*] Camerar. alter, *ac dieberet*, alter, *diedere.* Acad. et priſcae edit. *ac dedere.* Lege: *Amoris vi diffunditari ac didier*, id eſt, diſſipari. Vetus poeta apud Ciceronem: *dide te ac disiice.* Gronou.

59. *Conuicium tot me annos iam ſe paſcere, quod, etc.*] Dicit adoleſcens: Etiam hoc ſibi a patre per contumeliam indigne obiectum, ſe *conuicium*, id eſt, opprobramentum et ipſi et generi ſuo viuere, ac ſine ſpe bonae frugis, fruges paternas inutiliter depaſcere. cuius, niſi pudere mature occipiat, indignum eſſe adoleſcentem, qui vitam colat. *Douza.*

65 *Immundo ruſtico ſe exercitum.*] Sic malim quam diuiſo verbo, *in mundo.* vt, *Immundum ruſticum* ſordes agreſtium vocet. *I. Gul.*

66. *Poſſe tum viſere.*] Lege: *poſſe inviſere.* Scriuerius.

67. *Vt ſpectauiſſet peplum.*] Nam Panathenaicis magnis, quorum feriae quinquennales erant, (*Panathenaea* enim *parva* ſingulis annis celebrabantur) *peplus* ſeu *peplum* Athenis Mineruae conſecrabatur, cui intexta erat Titanomachia et victoria Palladis de Encelado. Peplum Troianae mulieres ferunt vt ea veſte Mineruae ſimulacrum induant, et deam propitiam habeant. Magnis enim in periculis deorum fidem et opem implorantes, eos veſtibus etiam ornabant; illo cultu fauorem numinis emere ſe credentes. Strenuorum quoque Ducum Athenis geſta

Rus rurſum confeſtim exigi ſolitum a patre.
Ibi multo primum ſe familiarium
Laborauiſſe: quom haec pater ſibi diceret:
Tibi aras, tibi occas, tibi ſeris, tibi eidem metis:
Tibi denique iſte pariet laetitiam labos.
Poſtquam receſſet vita patrio corpore,
Agrum ſe vendidiſſe, atque ea pecunia
Nauim, metretas quae trecentas tolleret
Paraſſe, atque eapſe merces vectatum vndique:
Adeo dum, quae tum haberet, peperiſſet bona.
Me idem decere, ſi vt deceret me, forem.
Ego me vbi inuiſum meo patri eſſe intellego,
Atque odio eſſe me quoi placere aequom fuit,
Amens amanſque vt vt animum offirmo meum,
Dico eſſe iturum me mercatum, ſi velit:
Amorem miſſum facere me, dum illi obſequar.
Agit gratias mihi, atque ingenium allaudat meum.
Sed mea promiſſa non neglexit perſequi.
Aedificat nauim Cercurum et merces emit:
Parata naui, imponit. praeterea mihi
Talentum argenti ipſus ſua annumerat manu:
Seruom vna mittit, qui olim a puero paruulo
Mihi paedagogus fuerat, quaſi vti mihi foret
Cuſtos. iiſce confectis nauim ſoluimus:
Rhodum venimus. vbi, quas merces vexeram,
Omnes, vt volui, vendidi ex ſententia,
Lucrum ingens facto, praeterquam mihi meus pater Douz. *facie.*
Dedit aeſtimatas merces. ita peculium
Conficio grande. ſed, dum in portu illi ambulo,

ſta in peplo intexta, templo Mineruae impoſita fuere. Et Ariſtoteles librum ſuum, quem de Heroum tumulis confecerat, *Peplum* ideo vocauit. Pepli autem oblatio in templo Mineruae et Homerica eſt, Il. ζ. *Lutatius* Statii vetus et doctus interpres: *Peplum eſt veſtis candida, aureis clauis picta, ſine manicis, quod ſimulacris fiebat.* Turneb. et Scalig.

70. *Laborauiſſe.*] *Laborare* etiam dicuntur, qui buccas inflant. ita Plinius de ranis loquitur. *Scalig.*

75. *Metretas.*] Pondus *amphorae* ſiue *dolii* ſiue *metretae* vini, centum librarum eſt. *Amphora* autem *Attica* Romanam dimidio, id eſt, vrna ſuperat. *Agricola.*

76. *Atque eapſe merces vectatum vndique.*] Ingenioſe ſic *Scal.* emendat: paullo tamen propius ad antiquam ſcripturam ego: *Paraſſe, atque ea ſe in Perſis vectatum vndique:* et conuenit aptiſſime ſententia. Solebant enim Attici ciues in Perſiam aut Aſiam aut Aegyptum rei quaerendae cauſſa nauigare; tum illic circumvehi et mercaturae operam dare. donec onuſti opibus et quaeſtu magno facto, de reditu cogitarent. *I. Gul.* *Atque eapſe merces vectatum.*] Haec Scaligeri coniectura eſt, quum legeretur: *atque ea ſemper eis vectatum.* A quo parum abeunt ſcripti. Gulielmus: *ea ſe in Perſis.* Acidalius: *ea ſemet ſic.* Scio vt τὸ *vectatum* pro vectaſſe poſſit defendi. Malim tamen: *Paraſſe, atque ipſe merces vectatum vndique.* Vt *ire vltum*, ſic *ire vectatum.* Gronouius.

86. *Cercurum.*] *Cercurus, nauis Aſiana praegrandis*, vt docet Nonius: a Corcyra vel Cercyra inſula τὸν κέρκυρον, et τὸν πάρωνα Graeci nauibus nomina fecerunt, ἀπὸ τῆς κερκύρας καὶ τῆς πάρου. *Camer.*

104. *Mu-*

Hoſpes me quidam agnouit, ad coenam vocat.
Venio, decumbo, acceptus hilare atque ampliter.
Diſcubitum noctu vt imus, ecce ad me aduenit
Mulier, qua mulier alia nulla eſt pulchrior:
Ea nocte mecum illa hoſpitis iuſſu fuit.
Voſmet videte, quam mihi valde placuerit!
Poſtridie hoſpitem adeo, oro vt vendat mihi.
Dico eius pro meritis gratum me et munem fore. *Lamb. memorem fore.*
Quid verbis opus eſt? emi, atque aduexi heri.
Eam me aduexiſſe nolo reſciſcat pater.
Modo eam reliqui ad portum in naui, et ſeruolum.
Sed quid currentem ſeruom a portu conſpicor?
Quem naui abire vetui: timeo quid ſiet.

104. *Munem.*] Id eſt, *conſentientem ad ea, quae amicus velit.* Nonius. Idem, eſt, ac ſi dixiſſet: Pro meritis eius me obligatum illi agnoſco. nam immunibus rebus *res munes* contrariae ſunt. Feſtus, certum et officioſum interpretatur, *ἀρχαϊκῶς*. *Raeuard.*

ACTVS PRIMVS. SCENA SECVNDA

ACANTHIO, CHARINVS

Ex ſummis opibus viribuſque vſque experire, nitere,
Herus vt minor opera tua ſeruetur: agedum, Acanthio,
Abige abs te laſſitudinem. caue pigritiae praeuorteris:
Simul enicato ſuſpiritus, vix ſuffero hercle anhelitum.
Simul autem pleniſſume eos, qui aduorſum eunt, aſpellito, *Palm. ciſpellito.*
Detrude, deturba in viam. haec hic diſciplina peſſuma eſt.
Currenti, properanti haud quiſquam dignum habet decedere.
Ita tres ſimitu res agendae ſunt, quando vnam occoeperis:
Et currendum, et pugnandum, et autem iurgandum eſt in via.
CH. Quid illud eſt, quod ille tam expedite exquirit curſuram ſibi?
Cura eſt, negotii quid ſit, aut quid nunciet. AC. nugas ago,
Quam maxume reſiſto, tam res in periculo vortitur.
CH. Mali neſcio quid nunciat. AC. genua hunc curſorem deſerunt.

1. *Ex ſummis, etc.*] *Se ipſum* et pedes ſuos ad curſuram hortans Acanthio ita loquitur: *Ex ſummis opibus, etc.* id eſt, ſummo opere. Grammatici, qui *opem* ſignificare tantum *auxilium*, *opes*, *diuitias*, cenſent; Salluſtio reſpondeant, et pereant. *Palmer.*

4. *Enicato ſuſpiritus.*] Id eſt, crebras iſtas atque identidem repetitas anheli pectoris reciprocationes (vitium aſthmaticis peculiare) facito enices atque peruincas, animi inuicti peruicacia ac firmitudine. *Douza.* Hic verſus traiiciendus poſt eum qui vulgo eſt 15. hoc modo: *Nimis nihili tibi cenſient Simul emicat ſuſpiritus. vix ſuffero anhelitum.* P. Scriuer. *Vix ſuffero hercle anhelitum.*] Idem quod mox dicit: *Perii! animam nequeo vortere*, id eſt, recipere anhelitum; nempe vt ſurſum adſcendat, *emicetque* quaſi *in pectus*, vt loquitur alibi. *Douz.*

5. *Pleniſſime.*] Bene, cumulate. Pleniſſime toto corporis impetu. *Boxhorn.*

Perii! ſeditionem facit lien, occupat praecordia.
Perii! animam nequeo vortere. nimis nihili tibicen ſiem!
CH. At tu edepol ſume laciniam, atque abſterge ſudorem tibi.
AC. Nunquam edepol omnes balineae mihi hanc laſſitudinem eximent.
Domin' an foris dicam eſſe herum Charinum? CH. ego animi pendeo,
Quid illud ſit negotii: lubet ſcire ex hoc me, vt ſim certior.
AC. At etiam adſto? at etiam ceſſo foribus facere hiſce aſſulas?
Aperite aliquis. vbi Charinus herus? domin' eſt an foris?   *Mſ. alter Charinum ſeruus.*
Num quiſquam adire ad oſtium dignum arbitratur? CH. ecce me,
Acanthio, quem quaeris. AC. nuſquam eſt diſciplina ignauior.
CH. Quae te res male agitant? AC. multae, here, te atque me. CH. quid eſt negotii?
AC. Periimus. CH. principium inimicis dato. AC. at tibi ſortito id obtigit.
CH. Loquere id negotii, quicquid eſt. AC. placide: volo acquieſcere.
Tua cauſſa rupi ramices, iamdudum ſputo ſanguinem.
CH. Reſinam ex melle Aegyptiam vorato, ſaluom feceris.
AC. At tu edepol calidam picem bibito, aegritudo abſceſſerit.
CH. Hominem ego iracundiorem, quam te, noui neminem.
AC. At ego maledicentiorem, quam te, noui neminem.
CH. Sin ſaluti quod tibi eſſe cenſeo, id conſuadeo.

14. *Lien occupat praecordia.*] Vide notas Caſin. act. 2. ſc. 6. verſ. 62.

15. *Nimis nihili tibicen ſiem.*] His enim largo et expedito ſpiritu opus eſt. *Anima*, ſpiritus eſt, quo calamus inflatur. Varro: *Phrygio per oſſa cornu liquida canit anima.* Apul. *Nondum quidem tam infeſſa animae ſono, nec tam pluriformi modo; nec tam multiforatali tibia.*

16. *Laciniam.*] Vide notas Aſin. act. 3. ſc. 2. verſ. 41.

20. *Foribus facere aſſulas.*] Vide notas Capt. act. 4. ſc. 2. verſ. 52.

23. *Ignauior.*] Scil. quam domi noſtrae: vbi nemo familiarium pulſanti neque reſpondent, neque fores aperiunt. *Lambinus.*

25. *Principium inimicis dato.*] Mos deprecandi ſcaeua et infelicia ſolemnis veterihus. Terent. Heaut. *iſtud inimicis noſtris ſiet.*

26. *Placide: volo acquieſcere.*] Ita interpungas. Neque enim hoc dicit Seruulus, velle ſe placide quieſcere: ſed iubet herum placide ſingula exquirere. ſibi enim curſu defatigato quiete opus eſſe. *Placide*, id eſt, lente, cum mora, paullatim. cui e regione reſpondet, *propere.* Mil. *Propere hoc, non placide decet.* I. Guilielm.

27. *Rupi ramices, iamdudum ſputo ſanguinem.*] Scio, quid alii hic dicant. Ego vero et omnes docti negant, ſputum ſanguinis ſcrotum ſequi diruptum. Proinde *ramices* hoc loco explico venas pectoris latas: quas fortaſſe ſic nominat, quod populari ac ruſtico vocabulo quaeque venae amplae, vt *varices* nuncupatae, etiam *ramices* vocarentur. *Mercurial.*

28. *Reſinam ex melle.*] Neque vero *Reſinam ex melle Aegyptiam deuorare* (quod Charinus ludens Acanthioni ſuadet) ramicum eſt remedium. quas ſola Chirurgica operatione curari, magni medicinae auctores docent. Nos noſtrum agamus. et quidem, *Reſinam ex melle*, valet, *Reſinam cum melle: μετὰ μέλιτος*, vt loquitur Dioſcorid. Sic Var. 3. de Ruſt. *Pullis apponitur naſturtium ex aqua in vas.* Et Hom. Od. 19. *σχῆνες πυρὸν ἔδουσιν ἐξ ὕδατος*, *Anſeres triticum ex aqua comedunt.* Mercurial.

42 Palpo

AC. Apage iſtiuſmodi ſalutem, cum cruciatu quae aduenit.
CH. Dic mihi AN BONI QVID VSQVAM EST, quod quiſquam vti poſſiet
Sine malo omni: aut ne laborem capias, cum illo vti voles?
AC. Neſcio ego iſtaec: philoſophari nunquam didici, neque ſcio.
Ego bonum, malum quo accedit, mihi dari haud deſidero.
Ritterſh. *malum quoi accedit.*
CH. Cedo tuam mihi dexteram, agedum, Acanthio. AC. hem, dabitur: tene.
CH. Vin' tu te mihi ob eſſe ſequentem, an neuis? AC. opera licet
Experiri, qui me rupi cauſſa currendo tua,
Vt quae ſcirem, ſcire actutum tibi liceret. CH. liberum
Caput tibi faciam, paucos cis menſes. AC. palpo percutis.
CH. Egon' auſim tibi vſquam quicquam facinus falſum proloqui?
Quin iam priuſquam ſim elocutus, ſcis, ſi mentiri volo. AC. ah,
Laſſitudinem hercle verba tua mihi addunt, enicas.
CH. Siccine mihi obſequens es? AC. quid vis faciam? CH. tun'? id quod volo.
AC. Quid eſt igitur, quod vis? CH. dicam. AC. dice. CH. at enim placide volo.
AC. Dormientes ſpectatores metuis ne e ſomno excites.
CH. Vae tibi. AC. tibi equidem a portu apporto hoc. CH. quid fers? dic mihi.
AC. Vim, metum, cruciatum, curam, iurgiumque atque inopiam.
CH. Perii! tu quidem theſaurum huc mihi apportauiſti mali.
Nullus ſum. AC. imo es. CH. ſcio iam miſerum dices. AC. tu dixti, ego taceo.
CH. Quid iſtuc eſt mali? AC. ne rogites: maxumum infortunium eſt.
CH. Obſecro, diſſolue iam me: nimis diu animi pendeo.
AC. Placide, multa exquirere etiam prius volo, quam vapulem.
CH. Hercle vero vapulabis, niſi iam loquere, aut hinc abis.

42. *Palpo percutis.*] Vide notas Amphitr. act. I. ſc. 3. verſ. 9.

55. *Quam vapulem.*] Leg. *vapules.* dixerat Charinus: *Diſſolue me: nimis diu animi pendeo.* metaphora a ſeruis aut aliis, qui in quaeſtione funibus torquentur, ducta. cui ſeruus in eadem metaphora perſiſtens ſubiicit: imo nondum tempus eſt diſſoluere: multa enim a te pendente adhuc exquirere volo, antequam vapules, hoc eſt, ſi verba ſpectes, antequam huic cruciatui, quo pendens diſtineris, etiam virgas addam. vult autem; antequam malum, quod tibi dicturus ſum, plene cognoſcas. Qui mutarunt in *vapulem*, putarunt ſeruo minus conuenire, vt hero haec dicat: cum tamen tota hac Scena admodum verniliter ipſi inſultet. Et herus mox ipſi ex ioculario verum malum interminatur, *hercle vero vapulabis, etc.* Quod ſi omnino, *vapulem*, retinendum eſt, actiue oportet accipias, quod mox adoleſcens inuertit, et paſſiue vſurpat. Poſſet etiam dici, Seruum per iocum alias Plauto vſitatum, ſermonis formam mutare, et quod de hero dicere inceperat, in ſeſe flagitriba deſinere. *Piſtoris.* *Quam vapulem.*] locus eſt elegans παρὰ προσδοκίαν. Nihil enim tale exſpectabant ſpectatores: ſed, *quae ſcire vis, enuntiem,* At ille, inquit, *quam vapulem.* quaſi praeſagiret malum nuntium de muliere viſa ab ſene, ſe expiaturum plagis ab adoleſcente hero acceptis, tanquam eſſet illius culpa, qui non ſatis cuſtodiſſet. *Priuſquam vapulem*, eſt, priuſquam audias ex me, ob quae vapulem. Vide 4. obſ. 13. *Gronou.*

AC. Hoc ſis vide, vt palpatur! nullus eſt, quando occoepit, blandior.
CH. Obſecro hercle oroque, vt, iſtuc quid ſit, actutum indices:
Quandoquidem mihi ſupplicandum ſeruolo video meo.
AC. Tandem indignus videor. CH. imo dignus. AC. equidem credidi.
CH. Obſecro, num nauis periit? AC. ſalua eſt nauis, ne time.
CH. Quid alia armamenta? AC. ſalua et ſana ſunt. CH. quin tu expedis,
Quid ſiet, te quod me per vrbem currens quaerebas modo.
AC. Tu quidem ex ore orationem mihi eripis. CH. taceo. AC. tace.
Credo ſi boni quid ad te nunciem, inſtes acriter:
Qui nunc, cum malum audiundum'ſt, flagitas me vt eloquar.
CH. Obſecro hercle te, iſtuc vti tu mihi malum facias palam.
AC. Eloquar, quandoquidem me oras. tuus pater. CH. quid meus pater?
AC. Tuam amicam. CH. quid eam? AC. vidit. CH. vidit? vae miſero mihi!
Hoc, quod te interrogo, reſponde. AC. quin tu, ſi quid vis, roga.
CH. Qui potuit videre? AC. oculis. CH. quo pacto. AC. hiantibus.
CH. I hinc dierectus: nugare in re capitali mea.
AC. Qui, malum, ego nugor, ſi tibi, quod me rogas, reſpondeo?
CH. Certen' vidit? AC. tam hercle certe, quam ego te, ac tu me, vides.
CH. Vbi eam vidit? AC. intus intra nauim, vti prope aſtitit,
Et cum ea confabulatus eſt. CH. perdidiſti me pater!
Eho tu, eho tu, quin cauiſti ne eam videret, verbero?
Quin, ſceleſte, abſtrudebas, ne eam conſpiceret pater?
AC. Quia negotioſi eramus nos noſtris negotiis:
Armamentis complicandis et componendis ſtuduimus.
Dum haec aguntur, lembo aduehitur tuus pater pauxillulo:
Neque quiſquam hominem conſpicatu'ſt, donec in naui ſuper.
CH. Nequicquam mare ſubterfugi ſaeuis tempeſtatibus.

60. *Equidem credidi.*] Me dignum eſſe, cui ſupplices. Alii: me indignum videri tibi, cui ſupplices. *Lamb.*

71. *Oculis.*] locus ex ambiguo. V. N. Mil. 3. 1.

72. *Dierectus.*] Vide notas Capteiu. act. 3. ſc. 4. verſ. 103.

80. *Et componendis ſtuduimus.*] Male hodie ſic legitur, pro *tumicibus*, id eſt, velis carbaſinis: quae Graecis θώμιγγες, Lucil. *Indimus ei tomices canabinas.* Dicebant etiam, *tumicelas* et *tumiclas*: vt, *tumicla ſpartea*, apud Apul. Etiam *tumicem* pro vibice vſurpabant. Gloſſ. *Tumex*, σμῶδιξ, αἱματῶδης τύπος. Sed tunc Latinum eſt, a *tumendo* ſcilicet. *Scaliger.*

82. *Conſpicatu'ſt, donec in naui ſuper.*] Id eſt, in ſuperiore nauis parte. Nam qui in nauis ſuperiore parte eſt, is et ſuper et in naui eſt. Solebant autem praepoſitiones interdum geminare: vt *In circum* pro, circumquaque: *In ſuper, in ante, ad ex, ad vltra ab ante, in coram, in palam, ab vſque, ex vſque, in vſque.* Papinianus: *ſtrictam rationem in ſuper habere*, hoc eſt, eius, quod ſuperabundabat, loco habere: et quia id quod abundat, negligere plerumque ſolemus, idcirco *in ſuper habere*, pro negligere poſitum eſt. Et huiuſmodi geminatas praepoſitiones, ſeparatas fuiſſe, non coniunctas, probari facile poteſt. Cic. *in ante diem*, et *ex ante diem Non. Iunii. ad ex Cal. Mart.* Ter. Eunuch. *Ex Aethiopia eſt vſque hac.* Raeuard.

93. *Sub-*

Equidem iam me cenſebam eſſe in terra atque in tuto loco:
Verum video me ad ſaxa ferri ſaeuis fluctibus.
Loquere porro quid ſit actum. AC. poſtquam aſpexit mulierem,
Rogitare occoepit quoia eſſet. CH. quid reſpondit? AC. illico
Occucurri atque interpello, matri te ancillam tuae
Emiſſe illam. CH. viſu'ſt tibi credere id? AC. etiam rogas?
Sed ſceleſtus ſubigitare occoepit. CH. illamne, obſecro?
AC. Mirum, quin me ſubigitaret. CH. edepol cor miſerum meum,
Quod guttatim contabeſcit, quaſi in aquam indideris ſalem.
Perii! AC. hem iſtuc vnum verbum dixiſti veriſſumum:
Stultitia iſtaec eſt. CH. quid faciam? credo, non credet pater,
Si illam matri meae emiſſe dicam. poſt autem mihi
Scelus videtur, me parenti proloqui mendacium.
Neque ille credet, neque credibile eſt forma eximia mulierem,
Eam me emiſſe ancillam matri. AC. non taces, ſtultiſſume?
Credet hercle: nam credebat iam mihi. CH. metuo miſer,
Ne patrem prehendat, vt ſi geſta res, ſuſpicio.
Hoc quod te rogo reſponde, quaeſo. AC. quid rogas?
CH. Num eſſe amicam ſuſpicari viſus eſt? AC. non viſus eſt.
Quin quicque vt dicebam, mihi credebat. CH. verum vt tibi quidem
Viſus eſt. AC. non; ſed credebat. CH. vae mihi miſero, nullus ſum.
Sed quid ego hic in lamentando pereo, ad nauim non eo?
Sequere. AC. ſi iſtac ibis, commodum obuiam venies patri.
Poſteaquam aſpiciet te timidum eſſe atque exanimatum, illico
Retinebit, rogitabit, vnde illam emeris, quanti emeris;
Timidum tentabit te. CH. quin hac ibo potius. iam cenſes patrem
Abiiſſe a portu? AC. quin ea ego huc praecucurri gratia,
Ne te opprimeret imprudentem, atque electaret. CH. optume.

90. *Subigitare.*] Vide notas extrema Capteiu. Per laſciuiam nequiter attrectare.

101. *Reſponde, quaeſo.* AC. *quid.*] Deſperabundus adoleſcens quaſi ſupplex fit ſeruo. *Gruter.*

111. *Electaret.*] Incogitanter ſane Lamb. ſubſtituit, *eluctaret*, verbum nihili, nec hic Latinum. *Electaret*, ſincerum et probum eſt; quod valet, rogando et appellando blande eliceret, ergitaret. idem, quod alibi dixit, *exterebrare, expalpare, in quaeſtione exſculpere.* I. Gul.

ACTVS SECVNDVS. SCENA PRIMA

DEMIPHO

Miris modis dii ludos faciunt hominibus,
Miriſque exemplis ſomnia in ſomniis danunt. Paſſ. *omina in ſomnis.*
Velut ego nocte hac, quae praeteriit, proxuma

1. *Miris modis, etc.*] Sciendum autem, non Sabinos ſolum, vt habet vetus adagium, ſed etiam Poetas, quod volunt, ſomniare: ita lepidum hoc ſomnium eſt et nimium praeſenti euentu. *I. Gul.* V. N. Bacchid. act. 4. 3. verſic. 23.

In ſomnis egi ſatis, et fui homo exercitus.
Mercari viſus mihi ſum formoſam capram,
Ei ne noceret, quam domi ante habui capram,
Neu diſcordarent, ſi ambo in vno eſſent loco;
Poſterius quam mercatus fueram, viſus ſum
In cuſtodiam eam Simiae concredere.
Ea Simia adeo poſt haud multo ad me venit,
Male mihi precatur, et facit conuitium:
Ait ſeſe illius opera atque aduentu caprae,
Flagitium et damnum feciſſe haud mediocriter.
Dicit capram, quam dederam ſeruandam ſibi,
Suae vxoris dotem ambadediſſe. oppido
Mihi illud videri mirum, vt vna illaec capra
Vxoris Simiae dotem ambadederit.
Inſtare factum Simia: atque hoc denique
Reſpondet, ni properem illam ab ſeſe abducere,
Ad me domum intro ad vxorem ductum meam,
Atque oppido, hercle, bene velle illi viſus ſum.
Aſt non habere quoi commendarem capram,
Quo magis, quid facerem, cura cruciabar miſer.
Interea ad me hoedus viſus eſt aggredirier,
Infit mihi praedicare, ſeſe ab Simia
Capram abduxiſſe, et coepit irridere me.
Ego enim lugere, atque illam abductam conqueri.
Hoc quam ad rem credam pertinere ſomnium,
Nequeo inuenire. niſi capram illam ſuſpicor
Iam me inueniſſe quae ſit, aut quid voluerit.
Ad portum hinc abii mane cum luci ſimul,
Poſtquam hic, quod volui, tranſegi, atque ego conſpicor
Nauem ex Rhodo, qua eſt heri aduectus filius,
Collibitum eſt illud mihi, neſcio qui, viſere:
Eſcendi in lembum, atque ad nauim aduehor: atque ego
Illam conſpicio forma eximia mulierem,
Filius quam aduexit meus matri ancillam ſuae.
Quam ego poſtquam aſpexi, non ita amo vt ſani ſolent
Homines: ſed eodem pacto vt inſani ſolent.

4. *Egi ſatis.*] Inuerſum per *μετάθεσιν*, pro *ſategi*, *ἀπὸ τοῦ ſat agere*. Cato: *Iam apud vallum noſtri ſatis agebant.* Douz.

17. *Dotem ambadederit.*] Ludit in verbo *ambadedere*. Sonus in eo eſt vocis *ambo*: cui opponit *vnum*. Et ait mirari ſe, quomodo vna capra dotem ambadederit. Hoc ita niſi accipias, nihil in iis verbis ſalis eſt: quanquam et illud ſimul ridicule miratur, quomodo capra vnica totam domum arrodere circumquaque potuerit. *Acidal.*

21. *Atque oppido, hercle.*] Hunc verſum praepono alteri: *Aſt non hercle.* Cauſſas enim ſollicitudinis duas ponit Demipho, ſuam beneuolentiam in capellam, et quod eam abſtrudere nuſquam poſſet. *I. Gul.*

32. *Poſtquam hic id.*] Ita Mſſ. Cam. non *illic.* Num quid ad portum negotii tranſigendum fuerit Seni, excogitare nequeo. Putabam enim Senem non alia de cauſſa ad portum vidiſſe, quam vt de reditu filii quid cognoſceret. *Schoppius.*

10. *Lites*

Amaui hercle equidem ego olim in adoleſcentia:
Verum ad hoc exemplum nunquam. vt nunc inſanio!
Vnum quidem hercle iam ſcio, periiſſe me.
Voſmet videte ceterum quanti ſiem.
Nunc hoc profecto ſic eſt: haec illa eſt capra.
Sed ſimia illa atque hoedus timeo quid velint.
Sed conticeſcam. vicinum eccum, exit foras.

ACTVS SECVNDVS. SCENA SECVNDA

LYSIMACHVS, DEMIPHO, LORARII

Profecto ego illunc hircum caſtrari volo,
Ruri qui nobis exhibet negotium.
DE. Nec omen illud mihi, nec auſpicium placet.
Quaſi hircum, metuo, ne vxor me caſtret mea,
Atque illius haec nunc ſimiae parteis ferat.
LY. I tu hinc ad villam, atque iſtos raſtros villico
Piſto ipſi facito coram vt tradas in manum.
Vxori facito vt nuncies, negotium
Mihi eſſe in vrbe, ne me exſpectet: nam mihi
Tres hodie lites iudicandas dicito.
I, et hoc memento dicere. LO. nunquid amplius?
LY. Tantum eſt. DE. Lyſimache, ſalue. LY. euge, Demipho,
Salue. o quid agis? quid fit? DE. quod miſerrumus.
LY. Dii melius faxint. DE. dii hoc quidem faciunt. LY. quid eſt?
DE. Dicam, ſi videam tibi eſſe operam aut otium.
LY. Quanquam negotium eſt, ſi quid vis, Demipho,
NON SVM occupatus vnquam amico operam dare.
DE. Benignitatem tuam mihi experto praedicas.
Quid tibi ego aetatis videor? LY. Acheruntícus,
Senex, vetus, decrepitus. DE. peruorſe vides.
Puer ſum, Lyſimache, ſeptuennis. LY. ſanun' es?
Qui puerum te eſſe dicas? DE. vera praedico.
LY. Modo hercle in mentem venit, quid tu diceres:
SENEX CVM extemplo eſt, iam nec ſentit, nec ſapit;
Aiunt ſolere eum rurſum repueraſcere.
DE. Imo bis tanto valeo, quam valui prius.
LY Bene hercle factum, et gaudeo. DE. imo ſi ſcias,
Oculis quoque etiam plus iam video, quam prius.

10. *Lites iudicandas.*] Lites iudicio diſceptandas, et peragendas. Notandum, reo tribui, quod proprium eſt iudicis. Pari ratione *condemnari aduerſarium* dicitur is, qui litem vincit, ac iudicatum reum facit. *Siberus.*

11. *I, et hoc memento.*] *Ei*, ἀρχαϊκῶς in Plaut. et Terent. ſemper ſcribitur, quod nos *ii.* Iubet enim puerum abire, et quae imperarat, recte nunciare. *I. Guil.*

26. *Valeo.*] *Valeo*, ſcil. ab animo: hoc eſt, bis plus ſentio ac ſapio quam olim:
Iucundum cum aetas florida ver ageret.
Douza.

LY. Bene eſt. DE. malam rem dico. LY. iam iſtuc non bonum eſt.
DE Sed auſimne ego tibi eloqui, ſi quid velim?
LY. Audacter. DE. animum aduorte. LY. fiet ſedulo.
DE. Hodie ire in ludum occoepi litterarium,
Lyſimache: ternas ſcio iam. LY. quid, ternas? DE. AMO.
LY. Tun' capite cano amas, ſenex nequiſſume?
DE. Seu canum, ſeu iſtuc rutilum, ſiue atrum eſt, amo.
LY. Ludificas nunc tu me hic, opinor, Demipho.
DE. Decide collum, ſi falſum eſt vti loquar:
Vel, vt ſcias me amare, cape cultrum, ſeca
Digitum vel aurem, vel tu naſum, vel labrum:
Si mouero me, ſeu ſecari ſenſero,
Lyſimache, auctor ſum vti me amando hic enices.
LY. Si vnquam vidiſti pictum amatorem, hem illic eſt.
Nam meo quidem animo vetulus, decrepitus ſenex
Tantidem eſt, quaſi ſit ſignum pictum in pariete. Acid. *tantundem eſt.*
DE. Nunc tu me, credo, caſtigare cogitas.
LY. Egon' te? DE. nihil eſt iam quod tu mihi ſuccenſeas:
Fecere tale ante alii ſpectati viri.
HVMANVM amare eſt, humanum autem ignoſcere eſt.
Ne ſis me obiurga. hoc non voluntas me impulit. Douz. *Neſcis? ne obi.*
LY. Quin non obiurgo. DE. at ne deteriorem tamen
Hoc facto ducas. LY. egone te? ah, ne di ſiuerint!
DE. Vide ſis modo etiam. LY. viſum'ſt. DE. certen'? LY. perdis me.
Hic homo ex amore inſanit. nunquid vis? DE. vale.
LY. Ad portum propero: nam ibi mihi negotium eſt.
DE. Bene ambulato. LY. bene valeto. DE. bene ſit tibi.
Quin mihi quoque etiam eſt ad portum negotium.
Nunc adeo ibo illuc. ſed optume gnatum meum
Video, eccum operiar hominem: hoc nunc mihi viſo eſt opus.
Huic perſuadere, quomodo potis ſiem,
Vt illam vendat, neue det matri ſuae:
Nam ei dono aduexe audiui. ſed praecauto eſt opus,
Ne ad illam me animum adieciſſe aliqua ſentiat.

33. *Amo.*] Cenſet *Emmanuel Aluarus* ſenem intelligere ternas coniugationes; quarum paradigmata ſint, *Amo*, *Doceo*, *Lego*. Sed mihi dubium non eſt, quin ternae literae *A*, *M*, et *O*, intelligantur. Nam pueritia Romana, cui lingua Latina erat vernacula, non coniugationibus diſcendis occupabatur: ſed duntaxat legere ſcribereque diſcebat: cuiuſmodi veterum fuit γραμματική. Illud etiam *Emmanueli* aduerſatur, quod ternas quidem literas vno die puer in ludo diſcat; ternas coniugationes tam breui ſpatio diſcere non poſſit. *Voſſius.*

49. *Hoc non voluntas.*] Pro *ad hoc*. Lamb. Sed I. Gul. et Acid. *hoc*, antiqua ratione ſcribendi aiunt eſſe *huc*. Libri tamen vett. aliter: neque male diſtinguunt, *ne obiurga hoc:* quaſi ſit, propter hoc. *Taubm.*

51. *Ah! ne dii ſiuerint.*] Prouerbialis deprecatio fuit haec veteribus. Graeci, μὴ γένοιτο.

58. *Hoc nunc mihi viſo eſt opus.*] Lege: *hoc nunc mihi vſu eſt opus.* Scriuerius.

ACTVS SECVNDVS. SCENA TERTIA

CHARINVS, DEMIPHO

Homo me miſerior nullus eſt aeque, opinor,
Neque aduorſa quoi ſint plura ſempiterna.
Santin' quicquid eſt vt quam rem agere occoepi,
Proprium nequit mihi euenire quod cupio?
Ita mihi mala res obiicitur aliqua,
Bonum quae meum comprimit conſilium:
Miſer amicam mihi paraui, animi cauſſa, pretio;
Ratus clam patrem meum poſſe habere.
Is reſciuit, et vidit, et perdidit me.
Neque is, cum roget, quid loquar cogitatum eſt,
Ita animi decem in pectore incerti certant.
Nec, quid corde nunc conſilii capere poſſim
Scio, tantus cum cura meo eſt error animo.
Dum ſerui mei perplacet mihi conſilium,
Dum rurſum haud placet: nec pater potis videtur
Induci, vt putet matri ancillam emptam eſſe illam.
Nunc ſi dico vt res eſt, atque illam mihi me
Emiſſe indico, quemadmodum exiſtimet me?
Atque illam abſtrahat, trans mare hinc venum aſportet.
Scio, ſaeuos quam ſit, domo doctus. igitur hoccine eſt
Amare? arare mauelim, quam ſic amare.
Iam hinc olim inuitum domo extruſit ab ſeſe,
Mercatum iuſſit ire: ibi hoc malum inueni. VBI
VOLVPTATEM aegritudo vincat, quid ibi ineſt amoeni?
Nequicquam abdidi, abſcondidi, abſtruſam habebam.
Muſca eſt meus pater, nihil poteſt clam illum haberi.
Nec ſacrum, nec tam profanum quicquam eſt, quin
Ibi illico adſit. nec, qui rebus meis
Confidam, mihi vlla ſpes in corde certa eſt.
DE. Quid illuc eſt, quod ſolus ſecum fabulatur filius?
Sollicitus mihi neſcio quare videtur. CH. attate!
Meus pater hic quidem eſt, quem video. ibo, alloquar. quid ſit, pater?

4. *Proprium.*] Id eſt, diuturnum, ſtabile. V.N. Trin. act. 5. 2.

18. *Quemadmodum exiſtimet me.*] Forte: *lenem admodum exiſt.* Scriuerius. V. N. Curcul. act. 1. 1.

20. *Domo doct.*] *Domo doctus*, vel *domi didiciſſe* dicitur, qui ex ſe ipſo quid expertus eſt, nec opus habuit, vt aliunde diſceret. Amph. 2. 1. *experior domo.* Gruter.

21 *Arare mauelim, etc.*] Martialis lib. 9. 22. *Artemidorus amat, Callidorus arat.*

26. *Muſca eſt meus pater, nihil.*] Non enim paraſiti ſolum *muſcae* dicti ſunt olim, ſed etiam homines curioſi, qui nihil non exquirunt et penetrant. Itaque Aegyptios Orus tradit cum *impudentiam* ſignare vellent, muſcam pinxiſſe, quod nimirum vix abacta nihilominus continuo redeat. *Lipſius.*

29. *Spes in corde certa eſt.*] Forte *creta eſt.* Scriuerius.

DE. Vnde incedis, quid feſtinas, gnate mi? CH. recte, pater.
DE. Ita volo. ſed iſtuc quid eſt, tibi quod commutatu'ſt color?
Nunquid tibi dolet? CH. neſcio quid meo animo eſt aegre, pater.
Poſtea hac nocte non quieui ſatis mea ex ſententia.
DE. Per mare vt vectus, nunc oculi terram mirantur tui.
CH. Magis opinor. DE id eſt profecto. verum actutum abſceſſerit.
Ergo edepol palles: ſi ſapias, eas ac decumbas domi.
CH. Otium non eſt, mandatis rebus praeuorti volo.
DE. Cras agito, perendie agito. CH. ſaepe ex te audiui, pater:
REI MANDATAE omnes ſapientes primum praeuorti decet.
DE. Age igitur, nolo aduorſari tuam aduorſus ſententiam.
CH. Saluos ſum, ſiquidem iſti docto ſolida et perpetua eſt fides.
DE. Quid illuc eſt, quod ille ſolus ſe in conſilium ſeuocat?
Iam non vereor, ne illam me amare hic potuerit reſciſcere.
Quippe haud etiam quicquam inepte feci, amantes vt ſolent.
CH. Res adhuc quidem hercle in tuto'ſt: nam hunc neſcire ſat ſcio
De illa amica. quod ſi ſciret, eſſet alia oratio.
DE. Quin ego hunc aggredior de illa? CH. quin ego hinc me amolior?
Eo ego, vt quae mandata, amicus amicis tradam. DE. imo mane.
Paucula etiam ſciſcitare prius volo. CH. dic quid velis.
DE. Vſquene valuiſti? CH. perpetuo recte, dum quidem illic fui.
Verum in portum huc vt ſum aduectus, neſcio qui animus mihi dolet.
DE. Nauſea edepol factum credo: verum actutum abſceſſerit.
Sed quid ais? ecquam tu aduexti tuae matri ancillam Rhodo?
CH. Aduexi. DE. quid? ea vt videtur mulier? CH. non edepol mala.
DE. Vt morata eſt? CH. nullam vidi melius mea ſententia.
DE. Mihi quidem edepol viſa eſt, cum illam vidi. CH. eho, an vidiſti, pater?
DE. Vidi: verum non ex vſu noſtro eſt, neque adeo placet.
CH. Qui vero? DE. quia non noſtra formam habet dignam domo.
Nihil opus nobis ancilla, niſi quae texat, quae molat,
Lignum caedat, penſum faciat, aedis verrat, vapulet.
Quaeque habeat cotidianum familiae coctum cibum.

33. *Recte, pater.*] Quaſi dicat: Non feſtino pater. *Recte* enim vſurpabant interdum veteres, cum negare vellent: negationis tamen particulam religione obſtricti ponere nollent. Terent. Hecyr. *quid es tam triſtis? P. recte, mater.* Ad quem locum Donatus: *Sic loquimur, cum ſine iniuria interrogantis aliquid reticemus.*

36. *Poſtea.*] Id eſt, praeterea. *Douz.*

37. *Mirantur tui, etc.*] Ita Mſſ. Palat. Sed l. Guil. diſtinguit: *tui magis.* CH. *opinor.* DE. *id.* Scilicet, qui diu in mari vectus erat, magis terram mirabatur, quam ſolitus erat.

38. *Abſceſſerit.*] Scil. aegritudo.

57. *Non edepol mala.*] Id eſt, non deformis: vt Catull. *Douz.* Vide N. Milit. act. 3. 4.

63. *Aedes verrat.*] Σαίρειν δῶμα, Eurip. Vide P. Vict. l. 11. 1.

64. *Quaeque habeat.*] Coquam ſignificat, et quae panem faciat; non, vt cenſet Palmerius, quae auide veſcatur miſeris

his

Horunc illa nihilum quicquam facere poterit admodum.
CH. Ea cauſſa equidem illam emi, dono quam darem matri meae.
DE. Ne duis, neu te aduexiſſe dixeris. CH. dii me adiuuant!
DE. Labefacto paulatim. verum quod praeterii dicere,
Neque illa matrem ſatis honeſte tuam ſequi poterit comes,
Neque ſinam. CH. qui vero? DE. quia illa forma matremfamilias
Flagitium ſit. ſi ſequatur, quando incedat per vias:
Contemplent, conſpiciant omnes, nutent, nictent, ſibilent,
Vellicent, vocent, moleſti ſint, occentent oſtium.
Impleantur meae fores elogiorum carbonibus.
Atque vt nunc ſunt maledicentes homines, vxori meae
Mihique obiectent lenocinium facere. nam quid eo eſt opus?
CH. Hercle quin tu recte dicis: et tibi aſſentior ego.
Sed quid illa nunc fiet? DE. recte. ego emero matri tuae
Ancillam viraginem aliquam non malam, forma mala,
Vt matrem addecet familias, aut Syram, aut Aegyptiam:
Ea molet, conficiet penſum, pinſetur flagro, neque
Propter eam quicquam eueniet noſtris foribus flagitii.
CH. Quid ſi igitur reddatur illi vnde empta eſt? DE. minime gentium.
CH. Dixit ſe redhibere, ſi non placeat. DE. nihil iſtoc opu'ſt:

his quotidianis ſeruilibus eſcis. in quam quidem ſententiam legebat is: *Quaeque aueat quotid* Eſt ergo haec circumlocutio coquae. et, *habere coctum cibum*, nihil aliud, quam cibum coquere. Ita idem noſter apud Varronem lib. 6. de lingua Latina: *Plautus Epeum fumificum, coquum: ab Epeo illo, qui dicitur ad Troiam feciſſe equum Troianum Argiuis, et apte cibum curaſſe Ideo ait; Epeum fumificum, qui legioni noſtrae habet coctum cibum.* Iocoſe cocum ait vocari a Plauto *Epeum fumificum.* Talis autem formula loquendi et illa eſt Cicer. 3. de Rep. *infeſtum habere*, pro infeſtare, et ſimiles alibi. *I. Gul.* Vide Obſeruationes noſtras in Scriptores Eccleſiaſticos cap. 17. *Gronouius.*

73. *Occentent oſtium.*] *Occentare, dicebant pro conuicium facere, cum id clare et cum quodam canore fieret, vt procul exaudiri poſſet: quod turpe habebatur: quia non ſine cauſſa fieri putatur.* Feſtus.

74. *Impleantur.*] Qua ratione carbones impleant fores elogiis, quaeſtio eſt. Ego id fieri arbitror, cum face extincta inſcribebatur famoſum aliquod oſtio carmen. Iam enim diu eſt quod *Lipſius* docuit, amantes eum non reciperentur a puellis intra aedes, deficientes faculas ſub auroram ad oſtium abiicere ſolitos. Sed hoc fuerit patientiorum. Callidiores, accenſa etiam lumina oſtio illidebant, et minitabantur exuſtionem domus: vt Perſa, 4 4. Inter hos medii erant, quibus ſufficiebat ianuas amicarum calcibus impetere, aut ferro incidere, aut conſcribillare extincto titione. Atque iſta eo libentius fiebant a petulanti iuuentute: quia mala, carbone; bona, creta ſolita erant notari. Perſius Sat. 5.

Quaeque ſequenda forent, et quae vitanda viciſſim,
Illa prius creta, mox haec carbone notaſti, etc.

Nihil tamen vetat, quin et carbone vterentur; vbi ſcilicet, ianuae eo eſſent colore vt creta in iis minus appareret. vnde Martial. 12. Epig. 62. *Qui carbone rudi, putrique creta Scribit carmina, etc.* Gruterus.

84. *Dixit ſe redhibere.*] Hoc ſemel ſic vſurpatum reperiſſe notat ſe Scipio Gentilis in Originibus, vt ſit rurſus habere. Sed iuriſconſultis placuit *redhibere* dici eum qui reddit: non qui recipit. *Redhibere eſt facere vt rurſus habeat venditor, quod habuerit, et quia reddendo id fiebat, idcirco redhibitio eſt appellata, quaſi redditio*; inquit Vlpianus. Nec ſecus Plautus in Moſtellaria 3. 2. *Si male emptae forent, nobis iſtas redhibere haud liceret.* Itaque et hic malim: *Dixit ſibi redhiberi*, hoc eſt, pactus eſt ſibi reſtitui. *Gronouius.*

 87. *Efferri*

Ligitare nolo ego vos. quam tuam autem accuſari fidem — *Acid. neque tuam autem.*
Multo edepol, ſi quid faciendum eſt, facere damni mauolo,
Quam opprobramentum aut flagitium muliebre efferri domo.
Me tibi illam poſſe opinor luculente vendere.
CH. Dum quidem hercle ne minoris vendas, quam ego emi, pater.
DE. Tace modo: ſenex eſt quidam, qui illam mandauit mihi — *Acid. qui olim.*
Vt emerem ad iſtanc faciem. CH. at mihi quidam adoleſcens, pater,
Mandauit ad illam faciem, ita vt illa eſt, emerem ſibi.
DE. Viginti minis, opinor, poſſe me illam vendere.
CH. At ego, ſi velim, iam dantur ſeptem et viginti minae.
DE. At ego. CH. quin ego, inquam. DE. at neſcis quid dicturus ſum: tace.
Treis minas accudere etiam poſſum, vt triginta fient.
CH. Quo vortiſti? DE. ad illum, qui emit. CH. vbinam eſt is homo gentium?
DE. Eccillum video, iubet quinque me addere etiam nunc minas.
CH. Hercle illunc dii infelicent, quiſquis eſt. DE. ibidem mihi
Etiam nunc adnutat, addam ſex minas. CH. ſeptem, mihi.
Nunquam edepol me vincet hodie; commodis poſcit, pater.
DE. Nequicquam poſcit: ego habebo. CH. at illic pollicitus eſt prior.
DE. Nihili facio. CH. quinquaginta poſcit. DE. non centum datur.
Potine vt ne licitere aduorſum animi mei ſententiam?
Maxumam hercle habebis praedam: ita ille eſt, quoi emitur, ſenex.

87. *Efferri domo.*] Malim: *afferri domo*, id eſt, quam vt in domum meam aliquid flagitii, occaſione iſtius mulieris inferatur. *Piſtor.*

88. *Me tibi illam poſſe opinor luculente vendere.* *Tibi vendere* hic idem eſt, quod tuo nomine, tuo cum lucro et commodo alteri vendere. *Boxhorn.*

90. *Qui illam mandauit mihi.*] Malim legere: *qui ancillam mandauit mihi Vt emerem* Boxhorn.

96. *Treis minas accudere.*] Haec geſtu adiuuanda ſunt. Dempho enim, dum haec loquitur, ſe vertit, et ſimulat ſe obſeruare nutus eius ſenis, cui ancillam empturum ſeſe receperat. Reſponſi Charini, quod ſequitur *Quo vortiſti?* ſententia ex geſtu hoc dependet. *Boxhorn.*

101. *Commodis.*] Lego: *hic commodius poſcit, pater*, id eſt, maiori commodo noſtro licetur, vtpote qui maius pretium offerat. Et *poſcere* hic pro liceri et auctionari omnino ponitur, ita Charinus: *At illic pollicitus eſt prior*, hoc eſt, licitatus eſt. Sed et *Alciatus* in Parerg. *Pollicitationem* vult eſſe illud primum pretium, quod vltro offert emptor, antequam praeconem venalem proclamet: quod ab eo tempore fieri poſſit licitatio. *Nannius.* Nihil mutandum cenſeo. Neque tamen *commodas minas* hic acceperim pro integris totis, iuſti ponderis, non adulterinis; quomodo Nonius interpretatur; ſed pro iuſto ac ſufficienti pretio. De eo enim hic agitur. *Boxhorn.* *Commodis poſcit*] Et ego nihil mutandum cenſeo. Neque tamen abiicienda Nonii interpretatio pro integris, totis, iuſti ponderis: et *minae commodae* accipiendae ſunt pro iuſto et ſufficienti pretio, vt volunt. Neque enim de eo agitur, quod addunt: nam paullo poſt idem quinquaginta minis poſcit: et quod potiſſimum eſt, nuſquam ita *commodae minae, commodum talentum* et ſimilia accipiuntur. Vide Scaligerum de re nummaria p. 24. *Gronov.*

112. DE.

Sanus non eſt, ex amore illius. quod poſces, feres.
CH. Certo edepol adoleſcens ille, quoi ego emo, efflictim perit
Eius amore DE. multo hercle ille magis ſenex, ſi tu ſcias.
CH. Nunquam edepol fuit neque fiet ille ſenex inſanior
Ex amore, quam ille adoleſcens, quoi ego do hanc operam, pater.
DE. Quieſce, inquam, iſtanc rem ego recte videro. CH. quid agis? DE quid eſt?
CH. Non ego illam mancupio accepi. DE. ſed ille illam accipit. ſine.
CH. Non potes tu lege vendere illam. DE. ego aliquid videro.
CH. Poſt autem communis eſt illa mihi cum alio. qui ſcio
Quid ſit ei animi, vaenirene eam velit, an non velit?
DE. Ego ſcio velle. CH. at pol ego eſſe credo aliquem qui non velit.
DE. Quid id mea refert? CH. quia illi ſuam rem eſſe aequom eſt in manu.
DE. Quid ais? CH. communis mihi illa eſt cum alio; is nunc hic non adeſt.
DE. Prius reſpondes, quam rogo. CH. prius tu emis, quam vendo, pater.
Neſcio, inquam, velit ille illam, necne abalienarier.
DE. Quid illic quidam, qui mandauit, cum ille nolet? nihil agis.
Nunquam edepol quiſquam illam habebit potius, quam ille quem ego volo.
Certum eſt. CH. cenſen' certum eſſe? DE. quin ad nauim iam hinc eo.
Ibi vaenibit. CH. vin' me tecum illo ire? DE. nolo. CH. non placet.
DE. Meliu'ſt te, quae ſunt mandatae res tibi, praeuortier.
CH. Tu prohibes. DE. at tu excuſato, te feciſſe ſedulo.
Ad portum ne bitas, dico iam tibi. CH. auſcultabitur.
DE. Ibo ad portum, et ne hic reſciſcat cauto opu'ſt. non ipſe emam,

112. DE. *Sed ille illam.*] Ita cogente ſententia diſtinguendum. Reiicit pater obiectionem filii. Nihil referre de mancupio. quoniam licet ipſe non acceperit, accipere tamen illum ſenem: nec deterreri ab emptione. quod euictionis periculum non praeſtetur. *Acidal.*

121. *Illic quidam.*] Ille quidam, qui mihi mandauit, vt ſibi emerem. Ita *Lambinus.* Sed nugae merae ſunt. Quin hoc vult: Cur nunc demum dicis, illum, cum quo tibi ancilla communis eſt, nolle eam vendere: cum antea dixeris, tibi mandatum ab alio vt emeres? Si ille non vult vendere, quid fiet illo, qui tibi mandauit vt emeres? Nihil agis: non conſtas tibi. Ita mox de mandato eum captat Senex: *Melius eſt te quae ſunt mandatae res, etc.* Piſtor.

126. *Te feciſſe ſedulo.*] Sic ſolebant dicere, qui a ſe culpam auertebant. Cato de re Ruſt. 2. *Si ei opus non apparet, dicit villicus ſedulo ſe feciſſe; ſeruos non valuiſſe tempeſtates malas fuiſſe, etc.* Cicero 10. ad Attic. 6. *De Quincto filio, fit a me quidem ſedulo: noſti reliqua.* Similiter villicus apud Senecam ep. 12. *Se omnia facere, in nulla re ceſſare curam ſuam, ſed illas vetulas eſſe.* Gronou.

127. *Ad portum ne bitas.*] Eas. V. N. Epid. I. 2.

I. *Pen-*

Sed Lyſimacho amico mandabo. is ſe ad portum dixerat
Ire dudum. me moror, cum hic aſto. CH. nullus ſum, occidi.

ACTVS SECVNDVS. SCENA QVARTA

CHARINVS, EVTYCHVS

Pentheum diripuiſſe aiunt Bacchas. nugas maxumas
Fuiſſe credo, praeut quo pacto ego diuorſus diſtrahor.
Cur ego viuo? cur non morior? quid mihi eſt in vita boni?
Certum eſt, ibo ad medicum, atque ibi me toxico morti dabo.
Quando id mihi adimitur, qua cauſſa vitam cupio viuere.
EV. Mane, mane obſecro, Charine. CH. qui me reuocat. EV. Eutychus
Tuus amicus et ſodalis, ſimul vicinus proxumus.
CH Non tu ſcis, quantum malarum rerum ſuſtineam. EV. ſcio.
Omnia ego iſtaec auſcultaui ab oſtio: omnem rem ſcio.
CH. Quid id eſt, quod ſcis? EV. tuus pater volt vendere. CH. omnem rem tenes.
EV. Tuam amicam. CH. nimium multum ſcis. EV. tuis ingratiis.
CH. Plurimum tu ſcis; ſed qui ſcis eſſe amicam illam meam?
EV. Tute heri ipſus mihi narraſti. CH. ſatin' vt oblitus fui,
Tibi me narrauiſſe? EV. haud mirum factum eſt. CH. te nunc conſulo.
Reſponde, quo leto cenſes me vt pereum potiſſumum?
EV. Non taces? caue iſtuc dixis. CH. quid vis me igitur dicere?
EV Vin' patri ſublinere pulchre me os tuo? CH. ſane volo.
EV. Viſne eam ad portum? CH. qui potius, quam voles? EV. atque eximam
Mulierem pretio? CH. qui potius, quam auro expendas? EV. vnde at erit id?
CH. Achillem orabo, aurum mihi det, Hector qui expenſus fuit.
EV. Sanun' es? CH. pol ſanus ſi ſim, non te medicum mihi expetam.
EV. Tanti quanti poſcit, vin' tanti illam emi? CH. auctarium
Adiicito, vel mille nummum plus quam poſcet. EV. iam tace.

1. *Pentheum.*] Pentheum Thebarum regem, Agaue mater ſua, et matertterae ſuo et Autonoe, ceteraeque mulieres Bacchi oeſtro percitae diſcerpſerunt, et quaſi particulatim excarnificarunt. De quo Horat. 2. Od. 19. et 2. Sat. 3. Ouid. 3. Metam. Seneca in Theb. Eurip. in Bacchis, alii.

14. *Te nunc conſulo, reſponde.*] Antique et proprie vtrumque enim, tam *Conſuli* quam *Reſpondere* ICtorum eſt. Horat. 2. Sat. 3.

Ergo Conſulere, et mox Reſpondere licebit?

Sunt Relatiua. *Douza.*

18. *Qui potius, quam voles.*] Id eſt, qui vero aut qua cauſſa potius eas, quam voles? Quaſi dicat: An vero non iuſta cauſſa eſt, quo *Daedaleo ocyor Icaro* voles potius, quam eas? Idem de ſequenti hemiſtichio dicendum: *Qui, potius, quam auro expendas?* Scitum eſt Salluſtii: *Animo cupienti nihil ſatis feſtinatur.* Douza.

26. *A..quid*

Digitized by Google

Sed quid ais? vnde erit argentum, quod des, cum poſcet pater?
CH. Inuenietur, exquiretur, aliquid fiet. EV. enicas.
Iam iſtuc, aliquid fiet, metuo. CH. quin taces? EV. muto imperas.
CH. Satin' iſtuc mandatu'ſt? EV. potin' vt aliud cures? CH. non poteſt.
EV. Bene vale. CH. non edepol poſſum, priuſquam tu ad me redieris.
EV. Melius ſanus ſis. CH. vale, et vince, et me ſerua. EV. ego fecero.
Domi maneto me. CH. ergo actutum face cum praeda recipias.

Douz. *cum praeda me vt recipias.*

26. *Aliquid fiet.*] Videtur vox deſperatorum, quique inſigne aliquod ſcelus facturi videntur potius, quam non exſequi quod deſtinarant. *Gruter.* Putem habitam mali ominis eam formulam, tanquam reſpiciat ad eam quae habet: *Si quid de me fuat.* Apul. 10. *aliquid de ſe triſtius cogitare.* Paſſerat.

29. *Melius ſanus.*] Melius tibi conſulueris ſi ſanus ſis. *Lamb.*

ACTVS TERTIVS. SCENA PRIMA

LYSIMACHVS, PASICOMPSA

Amice amico operam dedi: vicinus quod rogauit,
Hoc emi mercimonium. mea es tu: ſequere ſane:
Ne plora: nimis ſtulte facis, oculos corrumpis tales.
Quid? tibi quidem quod rideas magis eſt, quam vt lamentere.

Ald. *quin tibi quidem.*

PA. Amabo ecaſtor, mi ſenex, eloquere. LY. exquire quiduis.
PA. Cur emeris me? LY. tene ego? vt quod imperetur facias.
Item quod tu mihi imperes ego faciam. PA. facere certum eſt,
Pro copia et ſapientia, quae te velle arbitrabor.
LY. Laborioſe nihil tibi quicquam operis imperabo.
PA. Namque edepol quidem, mi ſenex, non didici baiulare,
Nec pecua ruri paſcere, neque pueros nutricare.
LY. BONA SI eſſe vis, bene erit tibi. PA. tum pol ego perii miſera.
LY. Qui? PA. quia illim vnde aduecta huc ſum, malis bene eſſe ſolitum'ſt:
Nec mos meu'ſt vt praedicem quod ego omnes ſcire credam.
LY. Oratio edepol pluris eſt huius, quam quanti haec emta eſt:
Quaſi dicas, nullam mulierem bonam eſſe. PA. haud equidem dico.
LY Rogare hoc vnum te volo. PA. roganti reſpondebo.
LY. Quid ais tu? quod nomen tibi dicam eſſe? PA. Paſicompſae.
LY. Ex forma nomen inditum eſt. ſed quid ais, Paſicompſa
Poſſin' tu, ſi vſus venerit, ſubtemen tenue nere?

20. *Subtemen.*] Aliud *Subtegmen* eſt, aliud *ſubtemen.* Nam *Subtegmen*, ſiue (vt Auguſtinus in Grammatica legit) *Subſegimen*, eſt interior pannus, quo veſtis ſuffulta

PA. Poſſim. LY. ſi tenue ſcis, ſcio, te vberius poſſe nere.
PA. De lanificio neminem metuo, vna aetate quae ſit.
LY. Bonam hercle te et frugi arbitror, matura iam inde aetate,
Quoniam ſcis facere officium tuum, mulier. PA. pol docta didici, *Douz. pol a docta didici.*
Operam accuſari non ſinam meam. LY. hem, iſtaec hercle res eſt,
Ouem tibi ancillam dabo natam annos ſexaginta
Peculiarem. PA. mi ſenex, tam vetulam? LY. generis Graeci eſt.
Eam ſi curabis, perbona eſt, tondetur nimium ſcite.
PA. Honoris cauſſa quicquid eſt, quod dabitur, gratum habebo.
LY. Nunc, mulier, ne tu fruſtra ſis, mea non es ne arbitrere.
PA. Dic igitur, quaeſo, quoia ſum? LY. tuo hero redempta es rurſum.
Ego redemi te: ille me orauit. PA. animus rediit,
Si mecum ſeruatur fides. LY. bono animo es, liberabit
Ille te homo: edepol deperit atque hodie primum vidit.
PA. Ecaſtor iam biennium eſt, cum mecum rem coepit.
Nunc, quando amicum te ſcio eſſe illius, indicabo.
LY. Quid ais tu? iam biennium eſt cum tecum habet rem? PA. certo.
Et inter nos coniurauimus, ego cum illo, et ille mecum,
Ego cum viro, et ille cum muliere: niſi cum illo, aut ille mecum,
Neuter ſtupri cauſſa caput limaret. LY. dii immortales,
Etiam cum vxore non cubet? PA. amabo, an maritus eſt?
Neque eſt, neque erit. LY. nolim quidem. homo hercle periurauit.
PA. Nullum adoleſcentem plus amo. LY. puer eſt ille quidem, ſtulta.
Nam illi quidem haud ſane diu eſt, cum dentes exciderunt.

ſuffulta eſt commoditatis aut ornatus ergo: *Subtemen* vero pars eſt interior panni, velamentum, ἡ ἔνδον ἐπιπολή, quae ſtamini ſubeſt; vt *trama*, ἡ ἔξωθεν ἐπιπολή, ſuperior pars, quae trameat ſtamen: diciturque vt *tela*, a texendo *temen*. hinc, quod ſubtexitur, *Subtemen* dictum. Varronis itaque locus lib. 4. de L. L. ſic emendandus: *Stamen a ſtando, quod eo ſtat omne in tela velamentum* (exterius puta corium, vt ita dicam, et interius panni, ἥ τε ἔξωθεν ἐπιπολὴ καὶ ἡ ἔνδοθεν:) *Subtemen, quod ſubit ſtamini: Trama, quod trameat. Phrygius, id genus veſtimenti, etc.* Fr. Iunius.

26. *Ouem tibi ancillam.*] Dignitatem ei conciliat ab aetate: ponitque certum pro incerto, more Poetarum: Et bene *Camerarius* ad iſtud, *generis Graii eſt*, notat; proprium fuiſſe pecus illo nomine. deque eo Plin. initio lib. 8. cap. 48. et Col. l. 7. c. 4. Eae enim erant, quae ob lanarum praeſtantiam domi fere alebantur, non foris. Iam, alicuius *ancillam*, dici *ouem*, nihil vetat; cum eo nomine veniat Apuleio *gallina*, Virgilio *cerua*, aliis alia animalia. Interim alludi heic ad Demiphonem, non dubito. *Gruter.*

27. *Generis Graeci eſt.*] Ad oues Tarentinas alluſum, quae tectae et pellitae paſcebantur, ob lanae velleriſque praeſtantiam. *Turneb.*

30. *Ne tu fruſtra ſis.*] Vide notas Amphitr. act. 2. ſc. 2. verſ. 200.

40. *Neuter ſtupri cauſſa caput limaret.*] *Limare caput, coniungere* interpretatur Nonius: ſed coniungere ex eo ſignificat, quod qui amatores cum amica caput iungunt, tanquam terunt et limant ſeſe mutuo fricando, dum oſculantur. *Limare* Vetus Lex. *ſociare* explicat: συνουσιάζειν. *Turneb.* l. 15. 6.

PA. Quid, dentes? LY. nihil eſt: ſequere ſis huc me. diem vnum orauit
Vt apud me praehiberem locum: ideo, quia vxor ruri eſt.

ACTVS TERTIVS. SCENA SECVNDA

DEMIPHO

Tandem impetraui, vt egomet me corrumperem.
Empta eſt amica clam vxore mea et filio.
Certum eſt, antiqua recolam, et ſeruibo mihi.
Decurſo in ſpatio, breue quod vitae reliquum eſt.
Voluptate, vino et amore delectauero.
Nam HANC SE BENE habere aetatem nimio eſt aequius.
ADOLESCENS cum ſis, tum cum eſt ſanguis integer,
Rei tuae quaerendae conuenit operam dare:
DEMVM IGITVR cum ſenex ſis, tunc in otium
Te colloces, dum poteſtur: id iam lucro eſt
Quod viuis. hoc vt dico, factis perſequar.
Interea tamen huc intro ad me inuiſam domum.
Vxor me exſpectat iamdudum eſuriens domi.
Iam iurgio enicabit, ſi intro rediero.
Verum hercle poſtremo vt vt eſt, non ibo tamen,
Sed hunc vicinum prius conueniam, quam domum
Redeam, vt mihi aedeis aliquas conducat volo,
Vbi habitet iſtaec mulier. atque eccum it foras.

Gruter. *decurſo iam ſpatio.*

Douz. *huc ad me interuiſam.*

7. *Adoleſcens cum ſis, tum cum eſt ſanguis integer.*] *Integer ſanguis*, aut copiam eius ſignificat, aut ſincerum illum et purum. *Victor*. l. 25. cap. 21. Var.

ACTVS TERTIVS. SCENA TERTIA

LYSIMACHVS, DEMIPHO

Adducam ego illum iam ad te ſi conuenero.
DE. Me dicit. LY. quid ais, Demipho? DE. eſt mulier domi?
LY. Quid cenſes? DE. quid ſi viſam? LY. quid properas? mane.
DE. Quid faciam? LY. quod opus eſt facto, facito vt cogites.
DE. Quid cogitem? equidem hercle opus hoc facto exiſtumo
Vt illuc introeam LY. itane vero, veruex, intro eas?
DE. Quid aliud faciam? LY. prius hoc auſculta, atque ades.
Prius etiam eſt, quod te facere ego aequom cenſeo,
Nam nunc ſi illo introieris, amplecti voles,
Confabulari, atque oſculari. DE. tu quidem
Meum animum geſtas: ſcis quid acturus ſiem.
LY. Peruorſe facies. DE. quodne ames? LY. tanto minus.

6. *Veruex.*] Homo ad Venerem ineptе, vt aries caſtratus eſt. *Lamb.*

12. *Quodne ames?*] Peruorſene facit is, qui, quod amat, id oſculetur, etc. *Lamb.*

13. *Iam*

Ieiunitatis plenus, anima foetida,
Senex hircoſus, tu oſculere mulierem?
Vtine adueniens vomitum excutias mulieri?
Scio pol te amare, quom iſtaec praemonſtras mihi.
DE. Quid ſi igitur (vnum factum hoc ſi cenſes) coquum
Aliquem arripiamus, prandium qui percoquat
Apud te hic vſque ad veſperum? LY. hem iſtuc cenſeo.
Nunc tu ſapienter loquere atque amatorie.
DE. Quid ſtamus? quin ergo imus, atque obſonium
Curamus, pulchre vt ſimus? LY. equidem te ſequor.
Atque hercle inuenies tu locum illi, ſi ſapis.
Nullum hercle, praeter hunc diem, illa apud me erit:
Metuo ego vxorem, cras ſi rure redierit,
Ne illam hic offendat. DE. res parata eſt, ſequere me.

13. *Iam plenus aetatis, animaque foetida.*] Nonius Mſ. ſi non Hid. Iunii, at Ioſ. Merceri, praefert: *Ieiunitatis plenus anima foetida*. P. Vict. l. 4. 2 Foetorem quendam animae, qui non vitio aliquo oris prouenit, ſed in omnibus fere eſt, qui nihil guſtarunt, Graeci ſignificare volentes, *νηστείας ὄζειν*, quaſi *ieiunium olere*, dicebant. Caecilius: *Quae mihi, vbi domum adueni, adſcedit; extemplo ſauium dat ieiuna anima*. Gruter. *Iam plenus aetatis.*] Mſſ. Pall. *Iam aetatis plenus anima foetida*. Alter: *Iamaetatis plenus anima foetida*. Tertios Academiae noſtrae: *Iam aetatis plenus anima foetidia*. Vnde ſatis colligas vetum eſſe, quod legitur apud Nonium: *Ieiunitatis plenus, anima foetida*. Quod Gruteros probat, tum ob rotunditatem numerorum, tum quod verſu ſequenti ſenectutis iterum fiat mentio. Addo aliud argumentum: nempe quod mox ait Demipho: *Quid ſi igitur, vnum factum hoc ſi cenſes, coquum Aliquem arripiamus*. Nam in omnibus ſuperioribus nullum eſt verbum, ex quo colligere poſſit Demipho, Lyſimachum cenſere ſiue vnum ſiue bonum hoc factum, vt ſitatchia nauigium Venetis inſtruatur; niſi illud vnum *ieiunitatis*. Gronouius.

14. *Senex hircoſus.*] Cuiacius lib. II. Obſeruat. cap. 10. exiſtimat *hircoſum* eum eſſe, cui os male oleat. idque hinc etiam probat. Sed docet Laur. Ramirez Hiſp. duo vitia diuerſa notari in hoc ſene: quod illi anima foetida ſit, et qood grauiter oleant axillae. quem vide comment. ad lib. 3. Epigr. Martial.

17. *Factum hoc ſi cenſes.*] Nihil mutandum in hoc verſu cenſeo. Nam *factum hoc ſi cenſes* poſitum videtur, pro ſi faciundum hoc cenſes. Si ſcriptum eſſet *factum hoc ſi bonum cenſes*, nemo negaret Latine dictum. Simpliciter dictum aeque rectum eſt, *factum hoc ſi cenſes*, vel etiam potius, *facto hoc ſi cenſes*, id eſt, hoc cenſes eſſe facto, id eſt faciendum. Sic *accepto facere*, *accepto ferre*, quod etiam dicitur acceptum facere, et acceptum ferre. Reliquae coniecturae doctorum non placent. *Salmaſ.*

22. *Pulchre vt ſimus.*] Vide notas Menaech. act. 3. 2. 20.

ACTVS TERTIVS. SCENA QVARTA

CHARINVS, EVTYCHVS

Sumne ego homo miſer, qui nuſquam bene queo quieſcere?
Si domi ſum, foris eſt animus: ſin foris ſum, animus domi eſt.
Ita mihi in pectore atque in corde facit amor incendium:
Ni oculos lacrimae defendant, iam ardeat, credo, caput.
Spem teneo, ſalutem amiſi: redeat an non, neſcio.

6. Si

Si opprimit pater, quod dixit; exulatum abiit ſalus: — Palm. *Si opprimit pater nos, vixi.*
Sin ſodalis, quod promiſit, fecit; non abiit ſalus.
Sed tandem ſi podagroſis pedibus eſſet Eutychus,
Iam a portu rediiſſe potuit, id illi vitium maxumum'ſt,
Quod nimis tardus eſt, aduorſum mei animi ſententiam.
Sed iſne eſt, quem currentem video? ipſus eſt, ibo obuiam.
Diuum atque hominum quae ſpectatrix atque Hera eadem es hominibus,
Spem ſperatam cum obtuliſti hanc mihi, tibi grates ago.
Nunquid reſtat? eheu diſperii! voltus neutiquam huius placet:
Triſtis incedit, pectus ardet: haereo, quaſſat caput.
Eutyche. EV. hen, Charine. CH. priuſquam recipias anhelitum,
Vno verbo eloquere: vbi ego ſum? hiccine an apud mortuos?
EV. Neque apud mortuos, neque hic es. CH. ſaluos ſum, immortalitas
Mihi data eſt: hic emit illam: pulchre os ſubleuit patri. — Lamb. *impetrabilior.*
Impetrabilior qui viuat nullus eſt. dic, obſecro:
Si neque hic, neque Acherunti ſum, vbi ſum? EV. nuſquam gentium.
CH. Diſperii! illaec interemit me modo oratio.
ODIOSA EST ORATIO, cum rem agas, longinquom loqui. — Acid. *cum rem aueas.*
Quicquid eſt, ad capita rerum perueni. EV. primum omnium
Periimus. CH. quin tu illud potius nuncias, quod neſcio.
EV. Mulier alienata eſt abs te. CH. Eutyche, capital facis.
EV. Qui? CH. quia aequalem et ſodalem ciuem liberum enicas.
EV. Ne dii ſirint. CH. demiſiſti gladium in iugulum: iam cadam.
EV. Quaeſo, hercle, animum ne deſponde. CH. nullus eſt quem deſpondeam.

6. *Si opprimit pater.*] Si occupat id facere, quod dixit. Vel ſic: ſi pater me opprimit alienando Paſicompſam, periii. *Lamb.*

12. *Quae ſpectatrix, etc.*] *Fortuna* ab antiquis cenſebatur *Spectatrix* atque *Hera hominum.* Inde illud Ennii apud Cic. 1. Off.

Vosne velit an me regnare Hera.

Atque hanc *Heram*, quam et δέσποιναν Graeci vocant, tradit Pauſan. in Arcadicis, apud eas gentes maximo honori fuiſſe. Ptolemaeus autem fortunae patrem *Heram* appellauit: Catullus deos omnes, *Heros*, Carm. 64.

Hoſtia coeleſtes pacificaſſet Heros.

Ibidem:

Quem temere inuitis ſuſcipiatur Heris.

Turneb. *Atque hera eadem es hominibus.*] Forte: *omnibus.* Scriuerius.

15. *Pectus ardet.*] Verba ſunt inconſtantis et paene amentis exſpectatione adoleſcentis. Itaque cum videret triſtem aduenire Eutychum, *pectus ardet*, ait: hoc eſt, diſcrucior animi maximo angore. Nam in ſummo dolore hanc formulam vſitatam docet Cicero, his Poetae verbis: *Nunc demum mi animus ardet* quibus e contrario reſpondere cenſet illa geſtientis laetitia: *Tanta laetitia auctus ſum, vt mihi non conſtem.* I. Gul.

20. *Impetrabilior.*] V. N. extrema Moſtellar.

23. *Cum rem agas.*] Nihil mutandum. Hoc vult: Odioſa eſt oratio multa verba profundere, vbi ad rem veniendum eſt. Sequentia: *Quicquid eſt, ad capita rerum perueni*; hanc mentem eſſe, ſatis oſtendunt. *Boxhorn.*

24. *Ad capita rerum perueni.*] Dic ſummatim. *Lamb.*

Loquere porro aliam malam rem. quoi eſt empta? EV. neſcio.
Iam addicta, atque abducta erat, cum ad portum venio. CH. vae mihi,
Montes tu quidem mali in me ardentes iamdudum iacis.
Perge, excrucia carnufex, quandoquidem occoepiſti ſemel.
EV. Nec tibi iſtuc magis diuidiae eſt, quam mihi hodie fuit.
CH. Dic, quis emit? EV. neſcio hercle. CH. hem, iſtuccine eſt operam dare
Bonum ſodalem? EV. quid me facere vis? CH. idem quod me vides,
Vt pereas. quin percontatu's, hominis quae facies foret,
Qui illam emiſſet: eo ſi pacto poſſet indagarier
Mulier? EV. heu me miſerum! CH flere omitte, iſtuc quod nunc agis.
EV. Quid ego feci? CH. perdidiſti me et fidem mecum tuam.
EV. Dii ſciunt, culpam meam iſtanc non eſſe vllam. CH. euge, papae!
Deos abſentes teſtes memoras: qui ego iſtuc credam tibi?
EV. Quin tibi in manu eſt, quod credas: ego quod dicam, id mihi mea in manu eſt.
CH. De iſtac re argutus es, vt par pari reſpondeas:
Ad mandata claudus, coecus, mutus, mancus, debilis.
Promittebas te os ſublinere meo patri; egomet credidi
Homini docto rem mandare, is lapidi mando maxumo.
EV. Quid ego facerem? CH. quid tu faceres? men' rogas? requireres,
Rogitares, quis eſſet, aut vnde eſſet, qua proſapia,
Ciuiſne eſſet, an peregrinus. EV. ciuem eſſe aiebant Atticum.
CH. Vbi habitaret, inuenires ſaltem, ſi nomen nequis.
EV. Nemo aiebat ſcire. CH at ſaltem hominis faciem exquireres.
EV. Feci. CH qua forma eſſe aiebant? EV. ego dicam tibi:
Canum, varum, ventrioſum, bucculentum, breuiculum,
Subnigris oculis, oblongis malis, panſam aliquantulum.

30. *Loquere porro aliam malam rem.*] Aulul. 3. 5. *Et illae malam rem metuent, quam metuunt magis.* Moſtell. 3. 2. *Res parata eſt mala in veſperum huic ſeni.* Menaech. 3. 2. *An tibi malam rem vis pro maledictis dari poſtea?* Abeat igitur in malam rem correctio: *Loquere porro: abeam in malam rem.* Nam et alibi *mala res* dicitur, non tantum in formula, *abi in malam rem.* Gronouius.

31. *Iam addicta atque abducta erat.*] Non tantum damnati in iudicio, ſed etiam venales addicuntur primum in emptione; deinde abducuntur. V. N. Poen. 3. 3

32. *Montes tu quidem mali.*] Videtur alluſum ad genus tormenti; cum feruenti pice inſtillata corpora hominum vrebantur Lucret.

Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tedae.

Vid. Plaut. Captein. 3. 4. Vel alluſum eſt ad tedas ardentes: de quo cruciatu Euſebius, vt notat Dalech. ad Plin. lib. 14. 20. V. N. Moſtellar. 2. 1. et Brod. Miſcell. l. 2. 10.

39 *Iſtuc quod nunc agis.*] Scil. age, vt ſis miſer.

43. *Quin tibi in manu eſt.*] Quia licet tibi credere, quod libet. *Taubm.*

47 *Lapidi, mando max.*] Id eſt, homini ſtolidiſſimo. *Taubm.*

55. *Panſam.*] Plinius lib. 11. cap. 45. *Panſam* ait qui πλατύπους et latipes eſt. Gloſſae

CH. Non hominem mihi, ſed theſaurum neſcio quem memoras mali.
Nunquid eſt, quod dicas aliud de illo? EV. tantum, quod ſciam.
CH. Edepol nae ille oblongis malis dedit mihi magnum malum,
Non poſſum durare, certum eſt exulatum hinc ire me.
Sed quam capiam ciuitatem, cogito potiſſumum:
Megara, Eretriam, Corinthum, Chalcidem, Cretam, Cyprum,
Sicyonem, Gnidum, Zacynthum, Lesbiam, Boeotiam.
EV. Cur iſtuc coepias conſilium? CH. quia enim me afflictat amor.
EV. Quid tu ais? quid, cum illuc, quo nunc ire paritas, veneris?
Si ibi amare forte occipias, atque item eius ſit inopia,
Iam inde porro auſugies? deinde item illinc, ſi item euenerit:
Quis modus tibi exilio tandem eueniet? qui finis fugae?
Quae patria aut domus tibi ſtabilis eſſe poterit? dic mihi.
Cedo, ſi hac vrbe abis, amorem te hic relicturum putas?
Si id forte ita ſat animo acceptum eſt: id pro certo ſi habes:
Quanto te ſatiu'ſt rus aliquo abire, ibi eſſe, ibi viuere:
Adeo dum illius te cupiditas atque amor miſſum facit?
CH. Iam dixiſti? EV. dixi. CH. fruſtra dixti. hoc mihi certiſſumum eſt.
Eo domum, patrem atque matrem vt meos ſalutem: poſtea
Clam patrem patria hac effugiam, aut aliquid capiam conſilii.
EV. Vt corripuit ſe repente, atque abiit! heu miſero mihi!
Si ille abierit, mea factum omnes dicent eſſe ignauia.
Certum eſt praeconum iubere iam quantum eſt conducier, 1. Gul. *praeconium.*
Qui illam inueſtigent, qui inueniant. poſt ad Praetorem illico
Ibo, orabo vt conquiſitores det mihi in vicis omnibus:
Nam mihi nihil relicti quicquam aiiud iam eſſe intellego.

Gloſſae Papiae: *Panſum, apertum, patefactum, extenſum*, a pando. *Boxhorn.*

56. *Theſaurum neſcio quem mali.*] Nonius: *Theſaurus etiam peſſimae rei copia dici poſſet.* Sic Euripides Ione: θησαυρὸν κακῶν dixit. *Taubm.*

61. *Eretriam.*] *Eretria* Theſſaliae vrbs. V. N. Perſa. 2. 3. *Chalcidem.*] *Chalcis*, vrbs Euboeae inſulae praecipua.

62. *Sicyonem.*] *Sicyon*, Sicyoniae regionis in Peloponneſo vrbs. *Gnidum.*] *Gnidus*, ſiue *Gnidus* Aſiae oppidum in Doride regione eſt. Eſt et inſula Rhodi. *Zacynthum.*] Inſula maris Ionii.

78. *Praeconum iubere, etc.*] Stat ſententia, quotquot ſunt praecones, συνάγεσθαι et in vnum cogi. Ad conquirendas autem res amiſſas etiam praeconibus olim vtebantur. *Pretium* autem *indicii* Graecis εὕρετρον dicitur. imo *Indicium* ipſum pro praemio quod indicibus datur, Petronius dixit. ſicuti Cic. ad Attic. *nuntium* et *euangelium* dixit praemium nuntii et euangelii. *Briſſon.*

ACTVS QVARTVS. SCENA PRIMA

DORIPPA, SYRA

Quoniam a viro ad me rus aduenit nuncius,
Rus non iturum, feci ego ingenium meum,

2. *Feci ego ingenium meum.*] Morem geſſi ingenio meo. *Lamb.*

Reueni, vt illum perſequar, qui me fugit.
Sed anum non video conſequi noſtram Syram.
Atque eccam incedit tandem. quin is ocius?
SY. Nequeô mecaſtor, tantum hoc oneris eſt, quod fero.
DO. Quid oneris? SY. annos octoginta et quatuor:
Et eodem accedit ſeruitus, ſudor, ſitis:
Simul haec, quae porto, deprimunt. DO. aliquid cedo
Qui hanc vicini noſtri aram augeam, Syra.
SY. Da ſane hanc virgam lauri. DO. abi iam tu intro. SY. eo.
DO. Apollo, quaeſo te, vt des pacem propitius,
Salutem et ſanitatem noſtrae familiae,
Meoque vt parcas gnato pace propitius.
SY. Diſperii, perii miſera, vae miſerae mihi!
DO. Satin' tu ſana es, obſecro? quid eiulas?
SY. Dorripa mea, Dorripa! DO. quid clamas, obſecro?
SY. Neſcio quae eſt mulier intus hic in aedibus.
DO. Quid mulier? SY. mulier meretrix. DO. veron' ſerio? Acid. DO. *veron'* SY. *ſerio. Nim.*
SY. Nimium ſcis ſapere, ruri quae non manſeris:
Quamuis inſipiens poterat perſentiſcere
Illam eſſe amicam tui viri belliſſumi.
DO. Credo mecaſtor. SY. i hac mecum, vt videas ſimul
Tuam Alcumenam pellicem, Iuno mea.
DO. Ecaſtor vero iſtuc eo quantum poteſt.

6. *Tantum oneris.*] V. N. Menaechm. act 5. 2.

11. *Da ſane.*] Id eſt, in aram impone.

12. *Apollo.*] Προστατήριος Apollo, vel ἀγυιεὺς ſignificatur: cuius ſtatuam conſecratam ante aedes ponebant. *Turneb.* V. tamen N. Bacch. 2. ſcena 1. v. 3.

24 *Tuam Alcumenam pellicem.*] Vt Alcumena Amphitruonis vxor, cum qua rem habuit Iuppiter, Iunonis fuit pellex; ſic haec Paſicompla pellex eſt Dorippae. Arnobius lib 4. *An vxore contentus haud vna, concubinis pellicibus atque amiculis delectatur?* Sed *Pellex* apud antiquos ſignificauit concubinam, quam Graeci παλλάκιν vocant, vt ICti annotarunt, D. De verbor. ſignif. l. 144. et ſic Iuſtinus dixit *Cyri pellicem:* Curtius, *regis pellicem*, de Alexandro. *Popm.*

ACTVS QVARTVS. SCENA SECVNDA

LYSIMACHVS

Parum ne eſt malae rei, quod amat Demipho,
Ni ſumptuoſus inſuper etiam ſiet?
Decem vocaſſet ſi ad coenam ſummos viros,
Nimium obſonauit. ſed coquos, quaſi in mari
Solet hortator remiges hortarier,
Ita hortabatur. egomet conduxi coquom.
Sed eum demiror non venire vt iuſſeram.
Sed qui hinc nam a nobis exit? aperitur foris.

5. *Hortator.*] Κελευστής. V. N. Aſin. act. 3. 1.

ACTVS QVARTVS. SCENA TERTIA

DORIPPA, LYSIMACHVS

Miſerior mulier, me nec fiet, nec fuit,
Tali viro quae nupſerim. heu miſerae mihi!
Hem, quoi te, et tu quae habeas, commendes viro!
Hem, quoi decem talenta dotis detuli,
Haec vt viderem, vt ferrem has contumelias!
LY. Perii hercle! rure iam rediit vxor mea:
Vidiſſe eam credo mulierem in aedibus.
Sed quae loquatur, exaudire hinc non queo.
Accedam propius. DO. vae miſerae mihi! LY. imo mihi.
DO. Diſperii! LY. ego quidem hercle oppido perii miſer!
Vidit. vt omnes te Demipho di perduint.
DO. Pol hoc eſt ire quod rus meus vir noluit.
LY. Quid nunc ego faciam niſi vt adeam, atque alloquar?
Iubet ſaluere ſuus vir vxorem ſuam.
Vrbani fiunt ruſtici. DO. pudicius
Faciunt illi quam qui non fiunt ruſtici.
LY. Num quid delinquunt ruſtici? DO. ecaſtor minus
Quam vrbani, et multo minus mali quaerunt ſibi.
LY. Quid autem vrbani deliquerunt? dic mihi.
DO. Quoia illa mulier intus eſt. LY. vidiſtine eam?
DO. Vidi. LY. quoia ea ſit, rogitas? DO. reſciſcam tamen:
Cupio hercle ſcire. ſed tu me tentas ſciens.
LY. Vin' dicam quoia eſt? illa, illa. edepol! vae mihi,
Neſcio quid dicam. DO. haeres? LY. haud vidi magis.
DO. Quin dicis? LY. quin, ſi liceat. DO. dictum oportuit.
LY. Non poſſum, ita inſtas: vrges quaſi pro noxio.

14. *Iubet ſaluere ſuus vir vxorem ſuam.*] Hunc dicendi modum temere nimis, *inuſitatum* appellarunt: quum etiam *Plautus qui Romanae linguae lex quaedam fuit*; etiam *Terentius, qui veteris nouique Latii lima quaedam habitus eſt*, ita et ſcripſerint, et ſcripta totius vrbis iudicio approbarint. Cicero pro Sylla: *Sylla, ſi ſibi ſuus pudor et dignitas non prodeſſet, nullum auxilium requiſibit.* Scaligerus

15. *Vrbani fiunt ruſtici.*] Dependent haec a geſtu. Lyſimachus vxorem ſuam comiter ſalutauerat: *Iubet ſaluere ſuus vir vxorem ſuam.* Dorippa vxor irata, ac idcirco muta et immota, vt ſtipes, comiter ſalutata marito ſalutem non reddiderat. Ergo maritus addit: *Vrbani fiunt ruſtici.* Qui vrbe relicta rus ſaepe eunt, ex vrbanis fiunt ruſtici, ruſticos mores pro vrbanis induunt. Haec vera eſt huius loci ſententia. *Boxhorn.*

20. *Quia illa mulier.*] Docti certatim *Cuia illa* vel *Quoia illa.* Et merito. Sed non docti eſt addere *Cuia* pro *Cuias.* Nunquam enim dixerunt *Cuius* pro *Cuias:* ſed *cuia* eſt cuius hominis vel viri: *cuias*, vnde oriunda, cuius patriae. *Gronouius.*

21. DO. *Reſciſcam tamen.*] Non putem aliquid hic mutandum, aut tranſponendas perſonas eſſe. Lyſimachus rogando roganti reſponderat, quaſi neſciret, cuia eſſet ea mulier, quae erat intus: Reſpondet Dorippa: Se nihilominus id cognituram; id velle ſcire; a ſciente marito ſe tentari. Neque obſtat quod foemina per Herculem iuret, contra morem. Eſt enim ſermo perturbatae, a qua receptae loquendi leges non obſeruantur. *Boxhorn.*

DO. Scio, innoxius. LY. audacter quamuis dicito.
DO. Dic igitur. LY. ego dicam. DO. atqui dicundum eſt tamen.
LY. Illa eſt. num etiam vis nomen dicam? DO. nihil agis.
Manifeſto teneo, in noxia es. LY. qua noxia?
Iſta quidem illa eſt. DO. quae illa eſt? LY. illa. DO. iohia!
LY. Iam ſi nihil vſus eſſet, iam non dicerem.
DO. Non tu ſcis quae ſit illa? LY. imo etiam ſcio:
De iſtac ſum iudex captus. DO. iudex? iam ſcio:
Huc tu in conſilium iſtam aduocauiſti tibi.
LY. Imo ſic ſequeſtro mihi data eſt. DO. intellego.
LY. Nihil hercle iſtius quicquam eſt. DO. numero purgitas.
LY. Nimium negotii reperi. enim vero haereo.

Vulgo: *io, illa!*

32. *Iam non dicerem.*] Recte hic ſe habet vulgata lectio. Turbata hominis eſt oratio ac neſcientis quid velit dicere. Cum toties diceret, *illa*, et vrgeret vxor, vt nomen mulieris vellet dicere, eum in manifeſto teneretur crimine, aliena dicit, et quae nullum plane ſignificatum habeant. Cum enim videatur velle hoc dicere, ſi nihil vſus eſſet, ſe nomen illius poſſe edere. Ita enim ſaepe nobis vſu venit, vt aliud agentibus ſuccurrant, quae in memoriam non veniunt ſedulo ea quaerentibus. Cum igitur hoc vellet dicere, *ſi nihil vſus eſſet, iam dicerem*, pro eo praeter expectatum dixit, iam non dicerem. Quia ſane non erat mens eius nec voluntas, vt nomen eius mulieris vxori ſuae indicaret. Talia multa ὀξύμωρα reperiuntur in Comicis, et in Plauto praecipue. *Salmaſ.*

35. *In conſilium iſtam aduocaſti tibi.*] Facete ſcriptum ex conſuetudine antiqua. Nam qui iudex olim captus vel datus erat, is ſibi qui in conſilio eſſent, amicos aduocabat: vt verius et melius de re cognoſceret et iudicaret: (*Vide Cic. Verr.* 4.) iique ſubſelliis iiſdem conſidebant, vt et in Tribunali, qui a magiſtratibus aduocabantur. *Cicer.* I. de Orat. Eſt autem hic ſermo irriſionis amatae plenus. *Turnebus.*

36. *Sic ſequeſtro mihi data eſt.*] *Sequeſter* dicitur, apud quem plures rem, de qua controuerſia eſt, deponunt. Graecis ὁ μέσος et μεσέγγυος, id eſt, *interuentor*. Vocabulum a *ſequendo* factum eſt: quod eius, qui electus ſit, vtraque pars fidem ſequatur. Sed quod apud *ſequeſtrum* depoſitum erat, *ſequeſtro poſitum* per aduerbium dicebant. Hinc etiam liquet, Homines quoque apud ſequeſtres deponi potuiſſe; ſed et Iudicibus olim datos fuiſſe. Quae autem res mobilis apud ſequeſtrem non poſita fuerit, eam in aede ſiue fano cuſtoditam eſſe. *Raeuardus.* Sed errat Gell. lib. 20. 11. quod *ſequeſtro* aduerbium facit, eſt enim datiuus a *ſequeſter*. Cato de Ptolemaeo contra Thettimum: *Per Deos immortales, nolite vos ſequeſtro ponere.* Vide Valeſ. ad Ammian. Marcell. p. 37. *Gronou.* *

37. *Numero purgitas.*] *Numero purgitas* rectum eſt. Qui nimis cito ſe purgare conantur, eo ipſo ſe videntur accuſare. *Numero* id ſignificare, neminem qui Plautum modo legerit, poteſt latere. *Salmaſ.*

ACTVS QVARTVS. SCENA QVARTA

COCVS, LYSIMACHVS, DORIPPA, SYRA

Agite, ite actutum. nam mihi amatori ſeni
Coquenda'ſt coena: atque equidem cum recogito,
Nobis coquenda eſt, non quoi conducti ſumus.
Nam QVI AMAT, QVOD AMAT, ſi id habet, id habet pro cibo:

4. *Nam qui amat.*] Vere et ſcite nimis amantium ſententias exprimit haec ſententia.

Videre, ampleƈti, oſculari, alloqui.
Sed nos confido onuſtos redituros domum.
Ite hac. ſed eccum qui nos conduxit, ſenex.
LY. Ecce autem, perii! coquus adeſt. CO. aduenimus.
LY. Abi. CO. quid? abeam? LY. ſt, abi. CO. abeamne? LY. abi.
CO. Non eſtis coenaturi? LY. iam ſaturi ſumus.
Sed interii! DO. quid ais tu? etiamne haec illi tibi *Acid. ſt, interii!*
Iuſſerunt ferri, quos inter iudex datus?
CO. Haeccine tua eſt amica, quam dudum mihi
Te amare dixti, cum obſonabas? LY non taces?
CO. Satis ſcitum filum mulieris: virum hercle auet.
LY. Abin' dereƈtus? CO. haud mala eſt. LY. at tu malus.
CO. Scitam hercle opinor ſatis concubinam hanc. LY. non abis?
Non ego ſum, qui te dudum conduxi. CO. quid eſt?
Imo hercle tu iſtuc ipſus. LY. vae miſero mihi!
CO. Nempe vxor ruri eſt tua, quam dudum dixeras
Te odiſſe aeque atque angueis. LY. egon' iſtuc dixi tibi?
CO. Mihi quidem hercle LY. ita me amabit Iuppiter,
Vxor, vt ego illud nunquam dixi. DO etiam negas?
CO. Non te odiſſe aiebat, vxorem verum ſuam.
DO. Palam iſtaec fiunt, te me odiſſe. LY. quin nego.
CO. Et vxorem ſuam ruri eſſe aiebat. LY. haec ea eſt.
Quid mihi moleſtus? CO. quia me non nouiſſe ais.
Ni metuis tu iſtanc. LY. ſapio: nam mihi vnica eſt.
CO. Vin' me experiri? LY. nolo. CO. mercedem cedo.

ſententia. Et rara dicendi Venus eſt, *habere pro cibo*; qua vius eſt et alibi: *Qui pro cibo habeas te verberari*. Douza.

6. *Onuſtos*.] Saturos, probe ſaburratos.

15. *Filum mulieris*.] Pro forma mulieris hoc loco dixit Plautus; nam *filum* idem omnino eſt quod *lineamentum*, Graecis χαρακτὴρ, περιγραφὴ εἰδὸς. Lucret. lib. 2.

Debent nimirum non omnibus omnia prorſus
Eſſe pari filo, ſimilique affeƈta figura.

Inde *filo pares*, vel *filopares* quae pari filo, ſimilique figura ſunt affeƈtae. *Salmaſius*. *Virum hercle auet*.] *Verum hercle amet* habent libri. Pro quo reƈte a Gulielmio repoſitum: *virum hercle auet*. *Amet* ſcriptum fuit pro *Abet*, vt iſtae duae litterae inuicem ſaepe permutantur. Nam et *Maſcanda* et *Baſcanda*, pro eodem in Glosſ. veteribus reperitur. *Abet* autem pro amet. *Scitum*, inquit, *filum mulieris*, et quae virum quaerere videtur et *auere*.

Quae rubet ac pallet, quae tot ſuſpiria ducit
Peƈtore, quid credas hanc ſibi velle? virum.

De iuuenibus etiam nimis comptis et in muliebrem modum ornatis dicebant: *haec virum quaerunt*. De ſcita muliere ac formoſa tanto magis id dixeris. *Salmaſius*. Sed quum *auet* atque *amat* idem hic ſignificent, hoc potius retinendum, quia proxime accedat ad libros, quam illud reponendum videri decernunt. Quaſi illud non accedat, quum codex alter *amet*, alter *auet* habeat. Praeterea Gulielmius et Salmaſius ſciebant, *auere virum* et *amare virum* nec hic nec alibi idem ſignificare. Nam quae dicitur *amare virum*, certum aliquem habet propoſitum, in quo amor eius fixus ſit: at *auere virum*, eſt, quaerere, venari, captare incertum. *Gronou*.

28. *Ni metuis tu iſtanc*.] Ita vetr. edd. et Mſſ. Cam. *Ni metuis tu iſtanc?* id eſt, *ne metuis*, pro *metuiſne?* Meurſ.

29. *Vin' me experiri?*] Emendatur argute a Palmer. *expediri*, ſed non vere. *Experimur mercenarios*, cum eorum opera vtimur. ſupra, hac Fabula: *opera licet Experiri:*

LY. Cras petito, dabitur. nunc abi. DO. heu miſerae mihi!
LY. Nunc ego verum illud verbum eſſe experior vetus:
ALIQVID MALI eſſe propter vicinum malum.
CO. Cur hic aſtamus? quin abimus? incommodi
Si quid tibi euenit, id non eſt culpa mea.
LY. Quin me eradicas miſerum. CO. ſcio iam quid velis,
Nempe hinc me abire vis. LY. volo, inquam. CO. abibitur,
Drachmam dato. LY. dabitur. CO. dari ergo ſis iube.
Dari poteſt interea dum illi ponunt. LY. quin abis?
Potin' vt moleſtus ne ſis? CO. agite, apponite
Obſonium iſtuc ante pedes illi ſeni.
Haec vaſa aut mox, aut cras iubebo abs te peti:
Sequimini. LY. fortaſſe te illum mirari coquom,
Quod venit, atque haec attulit. dicam quid eſt.
DO. Non miror, ſi quid damni facis, aut flagitii.
Nec pol ego patiar, ſic me nuptam tam male,
Meaſque in aedes ſic ſcorta obductarier.
Syra, i, rogato meum patrem verbis meis,
Vt veniat ad me iam ſimul tecum. SY. eo.
LY. Neſcis, negotii quid ſit, vxor, obſecro:
Conceptis verbis iam iusiurandum dabo,
Me nunquam quicquam cum illa. iamne abiit Syra?
Perii hercle! ecce autem haec abiit. vae miſero mihi!
At te vicine, dii deaeque perduint,
Tua cum amica cumque amationibus.
Suſpicione impleuit me indigniſſume:
Conciuit hoſtes: domi vxor eſt accerruma.
Ibo ad forum, atque Demiphoni haec eloquar,
Me iſtanc capillo protracturum eſſe in viam,
Niſi hinc abducit, quo volt, ex hiſce aedibus.
Vxor, heus vxor, quanquam tu irata es mihi,
Iubeas, ſi ſapias, haec intro hinc auferrier:
Eadem licebit mox coenare rectius.

periri: et hoc rogat Cocus, velitne operam ſuam experiri in percoquendo prandio Lyſimachus, cum abnueret ille: at tu, inquit, mercedem cedo, quae conducto debetur. *I. Gul.*

34. *Id non eſt culpa mea.*] Sic ambo Mſſ et noſter Lugdunenſis. Recentiores τὸ *id* deleuerant. Sed ſcribendum: *Si quid tibi euenit, at non eſt culpa mea.* Sic Captiu. 3. 5. 26. Vide ad Liuium 24. 37. *Gronouius.*

38. *Dum illi ponunt.*] Diſcipuli obſonium.

46. *Scorta obductarier.*] In conſpectum duci. Lucanus: *tenebrae obduxere oculos.* Cic. *Cicatricem Reip. iam obductam refricare.*

56. *Conciuit.*] Concitauit mihi hoſtes.

62. *Eadem.*] Scil. opera, viuemus lautius. *Taubm.*

ACTVS QVARTVS. SCENA QVINTA

SYRA, EVTYCHVS

Hera quo me miſit ad patrem, non eſt domi:
Rus abiiſſe aiebant. nunc domum renuncio.
EV. Defeſſus ſum vrbem totam peruenarier,
Nihil inueſtigo quicquam de illa muliere.
Sed mater rure rediit, nam video Syram
Aſtare ante aedeis. Syra. SY. quis eſt, qui me vocat?
EV. Herus atque alumnus tuus ſum. SY. ſalue, alumne.
EV. Iam mater rure rediit? reſponde mihi.
SY. Sua quidem ſalute ac familiae maxuma.
EV. Quid iſtuc negotii eſt? SY. tuus pater belliſſumus
Amicam adduxit intro in aedeis. EV. quomodo?
SY. Adueniens mater rure eam offendit domi.
EV. Pol haud cenſebam iſtarum eſſe operarum patrem.
Etiam nunc mulier intu'ſt? SY. etiam. EV. ſequere me.

Hiſce vett. Editiones continuo iſta attexunt:

Quid? Periſtratam hic Demiphonis contuor?
Gradus grandit, emittit oculos, circumfert ſe, obſtipat verticem.
Aſſeruabo hinc rerum quid gerat. magnum eſt, quicquid quaeritat.

7. *Alumnus.*] *Alumnum* in Lat. lingua ἀντὶ τοῦ τροφοῦ pariter et τροφίμου ſumi, hoc eſt, actiue et paſſiue, tam pro eo qui alit, quam qui alitur; contra Vallam et ſubſequas eius, clariſſ. auctoribus Nonio, Capro, Iſidoro, et exemplis docuit *Iac. Cruq.* ad Horat. 3. Oda 18.

9. *Sua quidem ſalute.*] Cato: *Si quid bona ſalute vſus venerit, benigne defendent.* *Bona ſalute*, putem verbum eſſe, quo bonam valetudinem et ſalutem ominabantur, contrariaque deprecabantur. Ita ergo fuerit, *bona ſalute*, tanquam *ſalute propitia*. Turneb.

13. *Iſtarum eſſe operarum.*] Id eſt, eiuſmodi operas edere. Sic etiam Liu. lib. 3. 36. *Pater indignitate rerum ceſſerat in agros, ſuarumque rerum erat, amiſſa publica.* Gronou. *

Quam SCENAM ſtatim excipiunt duae aliae

PERISTRATA, SYRA, LYCISSA

Diua Aſtarte hominum deorumque vis, vita, ſalus: rurſus eadem quae eſt
Pernicies, mors, interitus, mare, tellus, coelum, ſidera.
Iouis quaecunque templa colimus, eius ducuntur nutu, illi obtemperant.
Eam ſpectant: quod illi diſplicet, facile excludunt ceteri.
Quicquid complacitum, id ſequontur, quae viuont omnia, atque ſentiunt.
Alios enicat, extinguit, alios ſuo lacte fouet, atque erigit; ſed quos enicat,
Hi viuont, et ſapiunt: quos properat alere, ac erigere,

Hi quidem confeſtim pereunt, atque male ſapiunt miſeri.
Iacent beneuolentes, odioſi humum mordent, caput reptant,
Fremunt, perſtrepuntque: cumque putant viuere, tunc ruunt maxume;
Tunc, tunc ſiuacent perſequi labant iuuenes, itidem rapiuntur ſenes.
Illi ſe amant: quod amant, amatum volunt, atque cognitum.
Illi vero ſi amare ea aetate occoeperunt, multo inſaniunt acrius.
Verum ſi non amant, oderunt, moleſti itidem, atque difficiles;
Garruli, oſores, infenſi, iracundi, ſibi ſuiſque inuidi.
Quod in ſe olim admiſere turpiter, id ſi fiat modeſtius,
Nec tolerant, vt aequom eſt patres: ſed clamant, indecenter obſtrepunt.
SY *Quantum intellego, et hanc male habet Demipho.* PE. *id verum.*
Amat filius et perit, id quom reſciſcit pater, inſanit vehementius.
Quae iſtaec intemperies? abegit vir meus olim ipſe ad mercatum Rhodum filium:
Nunc vt fert Acanthio, ipſe ſibimet faciet exilium.
O iniquom patrem, o infortunatum filium, quo te recipies?
Vbi matrem relinques? ſola degam? filium amittam? non patiar.
Vendidit pater? vbi vbi erit inuenta, mater redimet.
Dic tu Lyciſſa, num in hanc viciniam adductam autumant?
LY. *In hanc opinor, in amici ſenis quoiuſdam aedeis.* PE. *hic, praeter Lyſimachum,*
Nullus quem ſciam. SY. *Lyſimachum nominant.*
Mirum ni ſenes vicini in vnum nidum conſpirauerint.
PE *Dorippam eius vxorem conueniam.* LY. *quid, conuenias? non eam vides?*
PE. *Video equidem: auſcultemus. neſcio quid ſecum iracunda muſſitat.*

DORIPPA, SYRA, LYCISSA, PERISTRATA

Syra non redit, quam accerſitum patrem iamdiu eſt quod miſeram:
Tarda nimium aut lapis obriguit, ut angue demorſa ceſſauit turgida.
SY. *Nulla ſum, adeſt hera, me quaerit.* DO. *domi manere nequeo:*
Bellulam iſtanc pellicem mei non patiuntur oculi, excluſiſſem foras,
At me meus continuit Eutychus. ſed omnino quod fert non creduam.
LY. *Audin' hera?* PE. *audio: ſine pergat.* LY. *ſino.* DO. *amici inquit ſenis*
Gratia huc ad nos veniſſe habet venalem, amanti dum detrahat filio.
Haec quidem aut viri aut gnati fallacia: diſſident ſententiae.
Sequeſtro vir ait datam: eandem vero venalem dicit filius.
SY *Ibo de improuiſo obuiam, ne ceſſaſſe intellegat.* DO *iſtaec filio*
Non credam. qui obſequitur patri: huic vero vt mero cuculo,
Id certum eſt mentiri ampliter: equidem coquo creduam.
Eccam Syram, vt currit venefica. Syra! SY. *quis me vocat?*
DO. *Malum quod di tibi dannunt.* SY. *hera, ſi ſapis. hoc potius*
Tuae pellici, et marito dato. DO. *iſtuc dictum tibi non amplius iraſcor.*
Sed vbi pater? quid ceſſat? an hominem podagra impedit?
SY. *Nec podagricus nec articularius eſt, quem rus ducunt pedes.*

DO. *Non*

DO. *Non domi?* SY. *non.* DO. *vbi?* SY. *ruri eſſe autumant.*
Atque nunquid redeat incertum hodie: cum villico rationis ſatis.
DO. *Omnia mihi hodie eueniunt praeter ſententiam. non viuam veſperi,*
Niſi illanc a me ſceleſtam abigam: eo domum. LY. *hera abit.*
PE. *Hem, abit? compella.* LY. *Dorippa, Dorippa.* DO. *quid moleſtiae*
Hoc eſt? quis me reuocat? PE. *non ſum moleſta: ſed beneuolens,*
Et amica te compellat tua Periſtrata: mane quaeſo.
DO. *Hem Periſtrata, te pol non noram: mala bilis cruciat*
Me atque exagitat. PE. *iſtuc volo, quaeſo, ne neges,*
Te audiui modo: dic mihi, quae te nunc habet ſolicitudo?
DO. *Periſtrata, ſic di tibi vnicum gnatum ſoſpitent, da mihi benignius operam,*
Nulla dari mihi poterit melius: par eſt aetas: vna creuimus,
Pares aetate habemus viros: nulli colloquor lubentius.
Sollicitor merito quidem, quid tibi animi eſſe nunc poſſiet,
Si amicam hac aetate ante oculos tuus adduxerit Demipho?
PE. *Adduxit?* DO. *factum.* PE. *domi eſt?* DO. *domi: imo coqui*
Conducti: parabatur conuiuium, ni meus diſturbaſſet aduentus omnia.
Senem miſerum Venus et Cupido alieno ſatis vexant tempore.
PE. *Sed iſta leuia ſunt, Dorippa. vtinam non ego eſſem miſerior!*
DO. *Leuia?* PE. *leuia quidem.* DO. *quae peiora tibi tuus faceret?*
PE. *Imo peioribus peiora.* DO. *quae iſtaec ſunt? quaeſo loquere:*
Vt tu mihi, ego tibi, quae facto opus ſunt demus conſilium.
Vetus id dictum eſt, FELICITER is ſapit, qui periculo alieno ſapit.
PE. *Vnicus mihi Dorippa, eſt gnatus: ſcis?* DO. *ſcio.* PE. *hunc pater*
Olim a ſe extruſit Rhodum. DO. *quare?* PE. *quoniam amaret.*
DO *Ob id ipſum?* PE. *id quidem nunc quoque, quom ancillam domum*
Adduxiſſet, hanc reſciſcens pater produxit, venalem praebuit.
DO. *Atat noui: verum dixerat filius: ego mariti amicam putabam mei.*
Quoi data eſt? PE. *ſeni quoidam in hac amico vicinia.*
Credo hic alium, praeter tuum, amicum habere neminem.
DO. *Ea quidem eſt. quid filius?* PE. *vrbem hanc ſe deſerturum autumat.*
DO. *In portu res eſt. quid ſi inuenerit?* PE. *manſurum credito.*
DO. *Praeter ſpem ſaluae ſumus, ne dubita: apud me ea eſt.*
PE. *Apud te? ea erat opinor, de qua loqui te audiui modo.*
DO. *Ea.* PE. *o factum bene. merito te amo, reſtituiſti filium.*
Fac videam. DO. *eamus intro.* PE. *eamus. Lyciſſa ades,*
Acanthioni haec nuncia: ego ad Dorippam huc deuortam.

ACTVS QVARTVS. SCENA SEXTA

SYRA

Ecaſtor lege dura viuunt mulieres,
Multoque iniquiore miſerae, quam viri.
Nam ſi vir ſcortum duxit clam vxorem ſuam,

6. Exigitur

Digitized by Google

Id ſi reſciuit vxor, impune eſt viro.
Vxor viro ſi clam domo egreſſa eſt foras,
Viro fit cauſſa, exigitur matrimonio.
Vtinam lex eſſet eadem, quae vxori eſt, viro!
Nam VXOR CONTENTA EST, quae bona eſt, vno viro.
Qui minus vir vna vxore contentus ſiet?
Ecaſtor, faxim, ſi itidem plectantur viri,
Si quis clam vxorem duxerit ſcortum ſuam,
Vt illae exiguntur, quae in ſe culpam commerent;
Plures viri ſint vidui, quam nunc mulieres.

6. *Exigitur matrimonio.*] Facile inducor, antiquitus repudiaturos coniuges adiecisse cauſſam: ideoque aſſentior Ful. Vrſino retinenti Phil. 2. Cicer. *Mimam ſuas res ſibi habere iuſſit: ex* 12. *tabulis cauſſam addidit, exegit.* Et huc reſpicit hic Syra: item ipſius *Repudii* etymon, quod allegat Feſtus: *Repudium, Verres ait dictum, quod fit ob rem pudendam.* Si ſic, eam ipſam rem enunciaſſe, ſit ſimile vero. *Gruter.*

ACTVS QVINTVS. SCENA PRIMA

CHARINVS

Limen ſuperum inſerumque ſalue, ſimul autem vale.
Hunc hodie poſtremum extollo mea domo patria pedem.
Vſus, fructus, victus, cultus iam mihi harunc aedium
Interemptu'ſt, interfectu'ſt, alienatu'ſt. occidi!
Dii penates meum parentum, familiae Lar pater,
Vobis mando, meum parentum, rem bene vt tutemini.
Ego mihi alios deos penates perſequar, alium Larem,
Aliam vrbem, aliam ciuitatem: ab Atticis abhorreo:
Nam VBI MORES deteriores increbeſcunt indies,
Vbi, qui amici, qui infideles ſint, nequeas pernoſcere,
Vbique id eripiatur, animo tuo quod placeat maxume: Sic alter Mſ.
Ibi quidem ſi regnum detur, non eſt cupita ciuitas. alter *cupida.*

1. *Limen ſuperum inferumque ſalue.*] Limina coli et ſalutari ſolita ad inſtar numinum, vel oſtendat ſolus Deus, *Limentinus* dictus. Tertullianus Barnum quendam et Forculum, et Limentinum Deos coniungit in Scorpiace. Idem lib. de Corona, *Limentinum* a *limine* dictum docet. *Boxborn.*

12. *Non eſt cupida ciuitas.*] Forte melius legatur: *non eſt cupita ciuitas* Retineo tamen *cupida.* Nam voces huiuſmodi vtramque ſignificationem ἀρχαϊκῶς admittunt. Sic *gnarus* et qui nouit et qui notus eſt. *Timidus* qui timet, et qui timetur. *Formidoloſus* qui metuit, et qui metuendus eſt. *Suſpicioſus* pro ſuſpecto et pro ſuſpiciente. Ita et *infeſtus* tam paſſiua quam actiua notione ponitur. *Neſcius* apud Plautum tam de illo qui ignorat, quam qui ignoratur. In Rudente: *Quae in locis neſciis, neſcia ſpe ſumus.* Apud Salluſtium: *cupidine ignara viſendi*, id eſt, ignota. Talia δισσῶς reperiuntur apud veteres. *Salmaſ.* Mſ. quoque Acad. *cupita.* Gronou.

1. *Spectatrix,*

ACTVS QVINTVS. SCENA SECVNDA

EVTYCHVS, CHARINVS

Diuum atque hominum quae Spectatrix atque Hera eadem es hominibus,
Spem ſperatam quoniam obtuliſti hanc mihi, grates ago.
Ecquis nam deus eſt, qui mea nunc laetus laetitia fuat? Mſ. alt. *fiat.*
Domi erat quod quaeritabam. ibi ſex ſodales repperi, alt. *fiet.*
Vitam, Amicitiam, Ciuitatem, Laetitiam, Ludum, Iocum.
Eorum inuentu res decem ſimitu peſſimas peſſundedi,
Iram, Inimicitiam, Stultitiam, Exitium, Pertinaciam,
Moerorem, Lacrimas, Exilium, Inopiam, Solitudinem.
Date di, quaeſo, conueniendi mihi eius celerem copiam.
CH Apparatus ſum, vt videtis: abiicio ſuperbiam.
Egomet mihi comes, calator, equus, agaſo, armiger:
Egomet ſum mihi imperator, idem egomet mihi obedio:
Egomet mihi fero, quod vſu'ſt. o CVPIDO QVANTVS ES!
Nam tu quemuis confidentem facile tuis factis facis,
Eundem ex confidente actutum diffidentem denuo.
EV. Cogito, quonam ego illum curram quaeritatum. CH. certa re'ſt.
Me vſque quaerere illam, quoquo hinc abducta eſt gentium.
Neque mihi vlla obſiſtet amnis, neque mons, neque adeo mare; Scal. *neque adeo mare, Neque calor, nec frig.*
Nec calor, nec frigus metuo, neque ventum, neque grandinem.
Imbrem perpetiar, laborem ſufferam, Solem, ſitim.
Non concedam, neque quieſcam vſquam noctu, neque interdius,
Prius profecto, quam aut amicam aut mortem inueſtigauero.
EV. Neſcio quoia vox ad aurem mihi aduolauit. CH. inuoco
Vos Lares viales, vt me bene iuuetis. EV. Iuppiter!
Eſtne illic Charinus? CH. ciues bene valere. EV. illico
Sta, Charine. CH. qui me reuocat? EV. Spes, Salus, Victoria.

1. *Spectatrix, etc.*] Vide notas ſupra act. 3. ſc. 4. verſ. 12.

3. *Ecquis nam Deus.*] Quiſnam Deus eſt qui ita laetus ſit, ita gaudeat, vt ego gaudeo? Pro *fuat*, Palatini codices habent *fiet*. Vnde *fiet* hic legi malim. *Boxborn.*

10. *Abiicio ſuperbiam.*] Hoc eo dicit, quod eat ſine comite, ſeruo, equo et ceteris ad iter neceſſariis. *Lamb.*

19. *Nec calor.*] Notabam *Calor* hic poſitum neutro genere, pro *calus*: vt *ador* et *adus*: *decor* et *decus*. nec dubitabam quin ad hanc faciem corrigendus apud Nonium locus in *Calor*. inepte enim ibidem legitur *calorem*; cum adducat exempla, quae vtrumque recipiant genus. Sed et Iunius Philargyrus ad l. 2. Georg. Virgil. verſ. 349. ita citat hunc verſum:

Neque frigus, neque calor metuo, neque ventum, neque grandinem.

Calor inquit, pro *calorem*: aliter hypermetrus verſus erit. *Gruter.*

21. *Non concedam.*] *Concedere* eſt quieſcendi cauſſa aut conſiſtendi, in locum quempiam ſecedere. Rud. *Pauliſper remitte reſtem, dum concedo et conſulo.* Taubm.

24. *Inuoco vos lares viales.*] *Lares Viales*, dii ſunt, qui viae praeſunt, vt ſint θεοὶ ἐνόδιοι: quos inuocare ſolent, qui peregre proficiſcuntur, et ad viam ſe accingunt: quo etiam cognomento colebatur Mercurius. *Turneb.* Deos peculiares *ſemitales*, hoc loco, *Lares Viales* vocat Plautus. Eſt et *Biuia* dea Arnobio. Nam in ambiuiis et triuiis olim carri et ciſia conducebantur, hinc igitur *Semitales dii*. Sed et *Dii Vii* erant. *Scal.* Sed vide mihi Not. Bacc. act. 2. 1. 3.

34. *Vor-*

CH. Quid me voltis? EV. ire tecum. CH. alium comitem quaerite.
Non amittunt hi me comites, qui tenent. EV. qui ſunt ei?
CH. Cura, Miſeria, Aegritudo, Lacrimae, Lamentatio.
EV. Repudia iſtos comites, atque hoc reſpice, et reuortere.
CH. Si quidem mecum fabulari vis, ſubſequere. EV. ſta illico.
CH. Male facis, properantem qui me commorare. Sol abit.
EV. Si huc item properes, vt iſtuc properas, facias rectius,
Huc ſecundus ventus nunc eſt, cape modo vorſoriam:
Hic fauonius ſerenu'ſt, iſtic auſter imbricus:
Hic facit tranquillitatem, iſte omnes fluctus conciet.
Recipe te ad terram, Charine, huc, non ex aduerſu vides? — Meurſ. *Reſpice ad dextram.*
Nubis ater imberque inſtat, aſpice nunc ad ſiniſtram — Mſ. al. *ſin. atque detis.* alt. *ſiniſtera atque vt detis.* Par. *atque vide ſis.*
*Coelum vt eſt ſplendore plenum, ex aduorſo vides. — MSS. *tenes.*
CH. Religionem illic obiecit: recipiam me illuc. EV. ſapis
O Charine, contra pariter fer gradum, et confer pedem,
Porrige brachium, prehende. iam tenes? CH. teneo. EV. tene.
Quo nunc ibas? CH. exulatum. EV. quid ibi facere vis? CH. quod miſer.
EV. Ne paue, reſtituam iam ego te in gaudia, antequam is. CH. eo. — MSS. al. *bis.* vnde Gr. *is.*
EV. Maxume quod vis audire, id audies quod gaudeas. — MSS. *audis.* Grut. *audi ſis quo.*
Sta illico, amicus aduenio multum beneuolens. CH. quid eſt?
EV. Tuam amicam. CH. quid eam? EV. vbi ſit ego ſcio. CH. tun' obſecro?
EV. Sanam et ſaluam. CH. vbi eam ſaluam? EV. quo ego ſcio. CH. ego me mauelim.
EV. Potin' vt animo ſis tranquillo? CH. quid ſi animus fluctuat?
EV. Ego iſtum in tranquillo et tuto ſiſtam, ne time.
CH. Obſecro te, loquere vbi ſit, vbi eam videris.
Quid taces? dic. enicas me miſerum tua reticentia.

34. *Vorſoriam.*] *Verſoria* eſt quo velum vertitur; quo nomine *pedem* vocabant. Nam *pedem tenere* in naui dicebatur, qui praeerat tendendis, proferendis, vertendiſque velis. Seruius: *per ſortem diuiſi ad officia remigandi, quis proreta eſſet, quis pedem teneret.* Id eſt, quis verſoriam teneret. Inde *facere pedem*, pro nauigare: inde et prouerbium Graecum: ὀτέραν μεθεὶς, τὸν πόδα διώκεις. *Salmaſ. Verſoria* proprie dicitur funis ille nauticus, quo ad captandum a latere ventum in obliqua velificatione vertitur velum. Intelligitur autem vocabulum *rudentem*, quod funem nauticum ſignificat, et foeminini generis eſſe patet ex Ruden. 4. 3. 1. vide etiam not. Rud. 4. 3. 19. *Gronou.* *

35. *Hic fauonius ſerenu'ſt.*] Giſan. ad illud Lucret. lib. 1.

— *Fluctifrago ſuſpenſae in littore veſtes*
Vueſcunt: eaedem diſpanſae in ſole ſereſcunt.

Notat, *ſereſcere*, id eſt, ſiccari, vt recte Nonius: nam *ſerenus* veteribus etiam ſonat *ſiccus*. hinc 1. Georg. *Vnde ſerenas Ventus agat nubes*, quas alibi vocat *arida nubila*, id eſt, ſicca. *Taubm.*

40. *Religionem illic obiecit.*] *Reiicit a ſe religionem*, qui omnem ad alium transfert. Sicut contra: *Obiicere religionem*, ἐπιθειάσαι: nimirum ex obſeruatione ominis δεισιδαιμονίαν incutere: vt hoc loco Plauti. Sic Horatius religionem obiicit Galateae profectutae, ab omine: ſcil. ab exemplo Europae. Suetonius dixit, *Afferre cui religionem*. Scaliger.

56. *Nul-*

EV. Non longe hinc abeſt a nobis. CH. quin ergo commonſtras, ſi tu vides?
EV. Non video hercle nunc, ſed vidi modo. CH. quin ego videam, facis?
EV. Faciam. CH. longinquom iſtuc amanti eſt. EV. etiam metuis? omnia
Commonſtrabo. amicior mihi nullus viuit, atque is eſt,
Qui illam habet: neque eſt quoi magis me velle melius aequom fiet.
CH. Non curo iſtuc, illam quaero. EV. de illa ergo ego dico tibi.
Sane hoc non in mentem venit dudum, vti tibi.
CH. Dic igitur, vbi illa eſt? EV. in noſtris aedibus. CH. aedis probas,
Si tu vera dicis, pulchre aedificatas arbitror.
Sed quid ego iſtuc credam? vidiſtin'? an de audito nuncias?
EV. Egomet vidi. CH. quis eam adduxit ad vos? EV. inique rogas.
CH. Vera dicis. EV. nihil, Charine, te quidem quicquam pudet.
Quid tua refert, qui cum iſtac venerit? CH. dum iſtuc fiet.
EV. Eſt profecto. CH. opta ergo ob iſtunc nuncium quid vis tibi.
EV. Quid, ſi optabo? CH. deos orato, vt eius faciant copiam.
EV. Derides. CH. ſeruata res eſt demum, ſi illam videro.
Sed quin ornatum hunc reiicio. heus aliquis, heus actutum huc foras
Exite, illinc pallium mihi huc ferte. EV. hem nunc tu mihi vt places!
CH. Optume adueniens puere, cape chlamydem atque haec. iſtinc ſta illico:
Vt, ſi haec non ſint vera, inceptum hoc itiner perficere exſequar.
EV. Non mihi credis? CH. omnia equidem credo, quae dicis mihi.
Sed quin introducis me ad eam, vt videam? EV. pauliſper mane.
CH. Quid manebo? EV. tempus non eſt intro eundi. CH. enicas.
EV. Non opus eſt, inquam, nunc intro te ire. CH. reſponde mihi,
Qua cauſſa? EV. operae non eſt. CH. cur? EV. quia non eſt illi commodum.
CH. Itane commodum illi non eſt, quae me amat, quam ego contra amo?
Omnibus hic ludificatur me modis. ego ſtultior,
Qui iſti credam. commoratur: chlamydem ſumam denuo.
EV. Mane parumper, atque hoc audi. CH. cape ſis, puer, hoc pallium,

56. *Nullus viuit.*] *Viuit*, pro *eſt*. Trin. act. 2. 2. *lepidus viuis*. Taubm.

61. *Pulchre aedificatas.*] Videas ab amatore eſſe ſcitam hanc aedium, in qua amica erat, commendationem. nam quid his obſecro vrbanius? Alluſum enim ad illam venditionis formulam; cuius Officiorum 3. ita commeminit Cic. *Quod ſi qui proſcribunt* VILLAM BONAM BENEQVE AEDIFICATAM; *non exiſtimantur fefelliſſe, etiamſi illa nec bona eſt, nec aedificata ratione.* Cato: *Patremfamiliae villam ruſticam* BENE AEDIFICATAM *habere expedit.* vnde in procliui poſthac fuerit intelligere, quid ſit, quod *AEDES PVLCHRE AEDIFICATAS* praedicet Charinus, id eſt, *cum ratione*, vt quidem explicat Cicero. *Douza.*

62. *De audito.*] Vide N. Bacc. act. 3 3.

67. *Deos orato, etc.*] Brix. edit. legit: *orabo.* quod praefero; atque in hoc iocus elegantior fuerit, et initio apertior. Nam cum optare iuſſiſſet Charinus, ipſius erat optatum praeſtare. Is autem in miſeria etiam ſua facetus, non ſe praeſtiturum quod ſodalis exſpectabat, ſed, quod non exſpectabat oraturum deos atque qui praeſtent. *Acidal.*

69. *Sed quin ornatum, etc.*] Sed cur non reiicio chlamyden viatoriam et cetera ad iter inſtructa. *Taubm.*

84. *Zonam*

EV. Mater irata eſt patri vehementer, quia ſcortum ſibi
Ob oculos adduxerit in aedis, dum ruri ipſa abeſt:
Suſpicatur illam amicam eſſe illi. CH. zonam ſuſtuli.
EV. Eam rem nunc exquirit intus. CH. iam machaera eſt in manu.
EV. Namſi eo te introducam. CH. tollo ampullam, atque hinc eo.
EV. Mane, mane Charine. CH. erras, me decipere haud potes.
EV. Neque edepol volo. CH. quin tu ergo itiner exſequi meum me ſinis?
EV. Non ſino. CH. ego me moror, tu puere, abi hinc intro ocius.
Iam in currum eſcendi, iam lora in manus coepi meas.
EV. Sanus non es. CH. quin, pedes, vos in curriculum coniicitis
In Cyprum recta? quandoquidem pater mihi exilium parat.
EV. Stultus es. noli iſtuc quaeſo dicere. CH. certum exſequi'ſt,
Operam vt ſumam ad perueſtigandum vbi ſit illaec. EV. quin domi eſt.
CH. Nam hic quod dixit, id mentitu'ſt. EV. vera dixi equidem tibi.
CH. Iam Cyprum veni. EV. quin ſequere, vt illam videas quam expetis.
CH. Percontatus non inueni. EV. matris iam iram neglego.
CH. Porro proficiſcor quaeſitum. nunc perueni Chalcidem:
Video ibi hoſpitem Zacyntho: dico quid eo aduenerim: MSS. *inde aud.*
Rogito quis eam vexerit, quis habeat, ſi ibi inaudiuerit. Grut. *indaudiu.*
EV. Quin tu iſtas omittis nugas, ac mecum huc intro ambulas?
CH. Hoſpes reſpondit, Zacyntho ficos fieri non malas.
EV. Nihil mentitus eſt. CH. ſed de amica ſeſe inaudiſſe autumat,
Hic Athenis eſſe. EV. Calchas iſte quidem Zacynthiu'ſt.

84. *Zonam ſuſtuli.*] Verba ſibi dari putat ab Eurycho Charinus. itaque dicit ſe zonam ſumſiſſe, quaſi iter inceptum perfecturus. Condebant autem viatores in zona pecuniam. vt et milites. *Lamb.* Veteres vſi ſunt verbo ζῶσθαι, pro eo, quod erat, *induere*, praeſertim arma: quoniam ζώνη inprimis militi debeatur. ſicut de baltheo dicere videtur Iuſtinianus. Inde *Minerua Zoſtria*, et *Iuno Cinxia*; alio tamen fini. Itaque X. Iliad. non potuit Homerus tacere Neſtoris baltheum. ſed eum magnae ipſi curae eſſe ſcripſit. Inde Plauti iocus hoc loco: *Zonam ſuſtuli*. Scalig.

85. *Machaera eſt in manu.*] Graeci enim, vt et Romani, non gerebant gladium in vrbe. *Lamb.*

86. *Tollo ampullam.*] Mos erat pedes oleo vngere, antequam calceos inducerent. itaque peregre abeuntes ampullam ſecum portabant, quae oleum in eum vſum ſuppeditaret. Poſterius ex hoc Plauti loco apparet, prius ex Heſychio. cuius ea verba, ἠλείφοντο τοὺς πόδας οἱ ἀρχαῖοι, πρὶν τὰ ὑποδήσασθαι. hinc λιπαροὶ πόδες apud Poetas. *Meurſ.*

92. *Exſilium parat.*] Hinc tandem blanditur aliquid Grutero, quod recipit ex quadam veteri ed. Pareus: *exſilium imperat.* Sed deluduntur ambo, et ſcripta lectio multo elegentior. Eſt in eo, quod ſi effecerit, ego exſul ero. Sic Liuio lib. I. Quintus Fabius Rullianus pater ad L. Papirium Curſorem: *nec aetas mea, cui tu orbitatem parat.* Ennius Telamune: apud Feſtum in Obſidionem: *Scibas natum ingenuum Aiacem, cui tu obſidionem paras.* Gronouius.

99. *Video ibi hoſpitem Zacyntho.*] *Hoſpes Zacyntho*, hoſpes eſt Zacynthius, vel a Zacyntho: ζακυνθόθεν, λεσβόθεν, etc. Sic Terent. *Vxor Lemno: anus Corintho, Vinum Chio.* Turneb.

102. *Zacyntho ficos fieri non malas.*] Quam ſententiam habet? Opinor dici, vt fici, quae acerbae immaturaeque inſuauitatem habent; percoctae tandem ad ſuauitatem et dulcedinem miteſcunt: ſic eius iuuentutem acerbam eſſe etiamnum et indomitam, quae aetate emanſueſcet et domabitur. Sic enim obliqua figura ſermonis adoleſcens periſtringitur. Imo ſimpliciter hoc vult: Hoſpitem nihil ad me reſpondiſſe: ſed quaerenti poma, obtruſiſſe pira. *Turneb.*

104. *Calchas iſte.*] Id eſt, vetus vates.

110. *Medi-*

Digitized by Google

CH. Nauem conſcendo, proficiſcor illico, iam ſum domi,
Iam redii exilio. ſalue mi ſodalis Eutyche:
Vt valuiſti? quid, parentes mei valent? coena dabitur.
Bene vocas, benigne dicis: cras apud te, nunc domi.
Sic decet, ſic fieri oportet. EV. eho, quae tu ſomnias!
Hic homo non ſanus eſt. CH. medicari amicus quin properas?
EV. Sequere ſis. CH. ſequor. EV clementer quaeſo, calces deteris.
Audin' tu? CH. iamdudum audiui. EV. pacem componi volo
Meo patri cum matre: nam nunc eſt irata. CH. i modo.
EV. Propter iſtanc. CH. i modo. EV. ergo cura. CH. quin tu ergo i modo.
Tam propitiam reddam, quam cum propitia eſt Iuno Ioui.

MSS. parentis metuat mater dati.

110. *Medicari amicus.*] Si non ſanus ſum: cur tu, qui te amicum profiteris, mihi non mederi properas? *Properas* autem pronuntiandum *κατὰ συνκοπήν*, *propras.* Camer.

111. *Clementer quaeſo, calces deteris.*] Mira decori obſeruatio eſt; vbi Charinus, cui, vt amatori, res omnes pro ſpiſſo videbantur procedere, ad amicam in aedes feſtine nimis introire geſtiens, ſodali illi ſuo, pone ſubſequendo, calces fingitur deterere. *Douza.*

ACTVS QVINTVS. SCENA TERTIA

DEMIPHO, LYSIMACHVS

Huic Scenae:

Quaſi tu nunquam quicquam, etc.

Praeſcripſerant Vett. Edd. verſus XI. ſequentes:

LY. *Demipho: Sapientum illud dictum te audiſſe reor ſaepius:*
VOLVPTAS eſt malorum eſca: quod ea non minus homines
Quam hamo capiuntur piſces. hanc quando fugiant ſenes,
Tu tamen ſenectuti gratiam non habeas: quoniam haec tibi
Non abſtulit modo, ſed in amorem coniecit fortius.
Quo te conſiliumque tuum atque mentem perdit funditus,
Atque oculorum tibi praeſtringit aciem. me quoque
In magnum conieciſti malum, nec quid faciam ſcio.
DE. *Lyſimache, deum hoc arbitrium eſt, non hominum: tute hoc tecum*
Si cogites, non aequom te facere arbitrabere,
Quom amico homini, tuique conſcio, ita ſuccenſeas miſere.

Quaſi tu nunquam quicquam aſſimile huius facti feceris.
LY. Edepol nunquam, caui ne quid facerem. vix viuus ſum miſer!
3 Nam mea vxor propter illam tota in fermento iacet.

3. *Vxor tota in fermento iacet.*] *In fermento iacere*, *ἐν τῇ ζύμῃ κεῖσθαι*, dicebantur, qui animo eſſent aegro, quique iracundia turgerent. Nota tralatio. Fermentum enim et acorem habet et tumorem. *Lamb.* *Fermentum* hic pro ira ponitur, vt *Eſſe in fermento*, ſit *θυμοῦσθαι*, *φλεγμαίνειν ὑπὸ χολῆς*. Iuuenal. *iſtud Fermentum tibi habe*, id eſt, indignandi cauſas. Etiam Hebraei *fermentare* pro ira turgere et *βιάζεσθαι* accipiunt. Quin et de aliis affectibus dicitur: vt Prudent. *Cum fermentati turgeſcant mores.* Caſaubon.

DE. At ego expurgationem habebo, vt ne ſuccenſeat.
LY. Sequere me. ſed exeuntem filium video meum.

4. *Expurgationem habebo.*] Id eſt, apud tuam vxorem te purgabo.

ACTVS QVINTVS. SCENA QVARTA

EVTYCHVS, LYSIMACHVS, DEMIPHO

Ad patrem ibo, vt matris iram ſibi eſſe ſedatam ſciat.
Iam redeo. LY. placet principium. quid agis? quid fit, Eutyche?
EV. Optuma opportunitate ambo adueniſtis. LY. quid rei eſt?
EV. Vxor tibi placida et placata'ſt. certe dextras nunc iam.
LY. Dii me ſeruant. EV. tibi amicam nullam eſſe nuncio.
DE. Dii te perdant. qui negotii eſt nam quaeſo iſtuc? EV. eloquar.
Animum aduortite igitur ambo. LY. quin tibi ambo operam damus.
EV. QVI BONO SVNT genere nati, ſi ſunt ingenio malo,
Suapte culpa genere capiunt genus, ingenium improbant.
DE. Verum dicit hic. LY tibi ergo dicit EV. eo illud verum eſt magis.
Nam te iſtac aetate haud aequom fuerat filio tuo,
Adoleſcenti amanti amicam emptam argento eripere ſuo.
DE. Quid tu ais? Charini amica'ſt illa? EV. vt diſſimulat malus!
DE. Ille quidem illam ſeſe ancillam matri emiſſe dixerat.
EV. Propterea igitur tu mercatus, nouos amator, vetus puer?
LY. Optume hercle: perge: ego aſſiſtam hinc altrinſecus.
Quibus eſt dictis dignus. vſque oneremus ambo. DE. nullus ſum.
LY. Filio ſuo qui innocenti fecit tantam iniuriam.
EV Quem quidem hercle ego, in exilium cum iret, reduxi domum:
Nam ibat exulatum. DE. an abiit? LY. etiam loquere, larua?
TEMPERARE iſtac aeta'e iſtis decebat artibus.
DE. Fateor: deliqui profecto. EV. etiam loquere larua?
VACVOM eſſe iſtac ted aetate iis decebat noxiis:
Itidem, vt tempus anni, aetatem aliam aliud factum conuenit.
Nam ſi iſtuc ius eſt, ſenecta aetate ſcortari ſenes,
Vbi loci res ſumma noſtra eſt publica? DE. hei, perii miſer!
EV. Adoleſcentes rei agendae iſti magis ſolent operam dare.
DE. Iam obſecro vobis hercle habete cum porcis; cum fiſcina. Acid. *cum ſportis.*

1. *Ad patrem ibo.*] Haec Entychus ad Charinum in aedibus Lyſimachi reſtitantem. *Lamb.*

9. *Suapte culpa.*] Vnica tantum littera mutata ex veteri ſcriptura lego: *Suopte culpam generi capiunt, genus ingenuum improbant.* Qui ſunt, inquit, bono genere nati, ſi ſint ingenio improbo, ſuopte generi culpam capiunt, hoc eſt, eorum culpa in genus proprium redundat, et genus ingenuum improbant. Vitium ab illorum ingenio malo adfricatur generi bono, et culpam capiunt non tantum in ſe, ſed etiam in ipſum genus quod dedecorant. *Salmaſ.* *Suapte culpa.*] Accipio partem a Salmaſio, partem a Lipſio: *Suopte culpam generi capiunt, genus ingenio improbant.* nam et *generis* et *ingenii* mentionem tam poſteriore quam priore verſu facere debuit. *Gronou.*

24. *Aliud factum conuenit.*] Quia *conuenit*, idem valet, quod decet, eandem illi conſtructionem attribuit. *Lamb.*

28. *Vobis hercle habete cum porcis, cum fiſcina.*]

EV. Redde filio: ſibi habeat. DE. iam vt volt, per me ſibi habeat licet.
EV. Temperi edepol! quoniam, vt aliter facias, non eſt copiae.
DE. Supplicii ſibi ſumat quid volt ipſe ob hanc iniuriam.
Modo pacem faciatis, oro vt ne mihi iratus ſiet.
Si hercle ſciuiſſem, ſiue adeo ioculo dixiſſet mihi,
Se illam amare, nunquam facerem, vt illam amanti abducerem.
Eutyche, ted oro, ſodalis eius es, ſerua et ſubueni.
Hunc ſenem para me clientem: memorem dices beneficii.
LY. Ora vt ignoſcat delictis tuis atque adoleſcentiae
DE. Pergin' tu autem, eia ſuperbe, inuehere? ſpero ego mihi quoque
Tempus tale eueuturum, vt tibi gratiam referam parem.
LY. Miſſas iam ego iſtas artes feci. DE. et quidem ego dehinc iam. LY. nihil.
CONSVETVDINE animus rurſus te huc inducet. DE. obſecro,
Satis iam vt habeatis. quin loris caedite. etiam, ſi lubet.
LY. Recte dicis. ſed iſtuc vxor faciet, cum hoc reſciuerit.
DE. Nihil opu'ſt reſciſcat. EV. quid iſtuc? non reſciſcet, ne time.
Eamus intro, non vtibilis hic locus factis tuis, Mſſ. Pall. *non vtibile'ſt hic loc.*
Dum memoramus, arbitri vt ſint, qui praetereant per vias.
DE. Hercle quin tu recte dicis: eadem breuior Fabula
Erit. eamus. EV. hic eſt intus filius apud nos tuus.
DE. Optume eſt. illac per hortum nos domum tranſibimus.

fiſcina.] *Porcis* ſcriptum eſt pro *portis*, vt *C* et *T* in libris veteribus ſaepe permutantur inuicem, *Portis* autem pro *ſportis*, vt *Caſteria* apud eundem Plautum pro *Sebaſteria*. Prouerbium eſt. Habete hoc vobis cum ſportis, cum fiſcina. Sportae et fiſcinae ex vimine texebantur, et continendis obſoniis et variis rebus ſeruiebant. Nam a ſporta, ſportula dicta ὑποκοριστικῶς. *Fiſcinae* etiam tunc parabantur ex vimine ad ficus et alia huiuſmodi continenda. Habeatis, inquit, rem ipſam cum iis vaſis quibus continetur. *Cum ſportis, cum oeſcina*, prouerbialiter haec vſurpantur. Aliquando legebam: *cum porcis, cum fuſcina*. πορκὸς eſt rete piſcatorium, quod Latine ita dixerit Plautus. *Fuſcina* etiam inſtrumentum piſcatorium, tridens, ad figendos piſces. Habete igitur praedam ipſam, et quidquid piſcatum, cum porcis et cum fuſcina ipſa. Si nihil mutandum ſit, ego huic ſententiae nunc magis adhaereſco. Cum hoc ſenſu, etiam *fiſcina* retineri plane poteſt. Vas enim eſt vimineum in quo et piſces capti reponuntur. *Porci* ſiue πορκοί, ſunt retia, ſiue naſſae potius, κυρτοί. Vnde prouerbium εὕδοντι πορκὸς αἱρεῖ, de fortunatis quibus dormientibus naſſa impletur. Habete, inquit, vobis totam capturam piſcium, cum ipſis naſſis ac fiſcina. Niſi quis dicat reuera mulierem illam *ſportas* et *fiſcinam* ſecum attuliſſe, cum domum ſenis intrauit. *Salmaſius.*

37. LY. *Ora vt ignoſcat delictis tuis.*] Ipſumne Demiphonem Lyſimachus orare iubet? At quem? filium ſuumne an ipſius? Equidem non aderat Charinus, qui orandus eſſet: et oratorem vero ſibi parat illeEutychum, non ipſum orat. Nam hic quid oretur? Ignoſcere Charini erat, in quem deliquerat pater. Non conuenit igitur vulgata lectio: quam in ſenſum aptiſſimum refinges leui mutatione, ſi pro *tuis* ſcripſeris *huius*. Inequitat aequali ſuo Lyſimachus, et filium orat, orare atque intercedere apud filium illius pro illo velit. Salſiſſime rem indignam perſtringens, cum, quo modo, quibus delictis, quam veniam filii rogare ſolent a patribus, eodem iildem eandem patri e filio nunc rogari cupit. *Acidal.*

38. *Superbe inuehere.*] Mihi inequita.

LY. Eutyche, hanc volo prius rem agi, quam meum intro refero pedem.
EV. Quid iſtuc eſt? LY. SVAM QVISQVE homo rem meminit. reſponde mihi:
Certon' ſcis non ſuccenſere mihi tuam matrem? EV. ſcio.
LY. Vide. EV. me vide. LY. ſatis habeo. at quaeſo hercle, etiam vide.
EV. Non mihi credis? LY. imo credo, ſed tamen metuo miſer.
DE. Eamus intro. EV. imo dicamus ſenibus leges cenſeo,
Prinſquam abeamus, quas leges teneant, contentique ſint.
Annos natus ſexaginta qui erit, ſi quem ſcibimus,
Seu maritum ſeu hercle adeo coelibem ſcortarier,
Cum eo nos hic lege agemus: inſcitum arbitrabimur.
Et per nos quidem hercle egebit, qui ſuum prodegerit.
Neu quiſquam poſthac prohibeto adoleſcentem filium
Quin amet, et ſcortum ducat: quod bono fiat modo.
Si quis prohibuerit, plus perdet clam, quam ſi praehibuerit palam.
Haec adeo, vt ex hacce nocte primum lex teneat ſenes.
Bene valete, atque adoleſcentes, haec ſi vobis lex placet,
Ob ſenum hercle induſtriam, vos aequom eſt clare plaudere.

I. Guil. *qua ſe lege teneans contentique ſint.*

51. *Suam quiſque homo rem meminit.*] Notat hominum mores, qui in alieno negotio dormitant, in ſuo quiſque vigilat. *Taubm.*

59. *Cum eo nos hic lege agemus.*] Id eſt, poenas legibus indictas infligemus, et legem in eum conſequemur. In eo ſignificatu capitur apud Tacit. lib. 12. Eſt igitur, *Lege agere*, quod Cic. alibi dicit, *facere iudicatum*, id eſt, exſequi implereque latam ſententiam. *Polletus.* Sic Liu. 26. 15. *Fuluini praeconi imperauis, ne lictorem lege agere iuberet.* cap. 16. *Iuſſu Procoſ. praeconem pronunciaſſe: Lictor, viro forti adde virgas, et in eum primum lege age.* Valer. Max. 3. 8. *Literas in ſiniſtra manu, ſicut erant traditae, retinuit, ac iuſſo lictore iure agere, tum demum aperuit.* Gronou.* V. et N. Aul. 3. 3. 10. *Inſcitum arbitrabimur.*] *Scitum* in re Venerea vſurpatum antiquitus, docuerunt alii, tum Plautus Trucul. Sc. vlt.

Quanquam hic horridus, quanquam hic ſqualidu'ſt:
At ſcitus bellum init. (V. N. ibid.) Iſti contrarium *Inſcitus* hoc loco Plauti. Sic enim hunc verſum a nemine hactenus, quod ſciam, intellectum interpretor: nec hunc ſolum, ſed et alium Terent. Hec. act. 5. 1.

Nam ſi facis facturaue es, bonas quod par eſt facere:
Inſcitum offerre iniuriam tibi immerenti, iniquum eſt.

Vult ſenex: iniquum eſſe, ſi homo, qui ex rebus amoenis et voluptariis exaruit, iniuriam inferat meretrici: cum hoc ſit potius calidae iuuentutis. *Gruſer.*

60. *Et per nos quidem.*] Multo concinnius et non ſine ioco legeretur hic verſus poſt illum: *Si quis prohib. etc.* Haec enim, *Et per nos quidem, etc.* quaſi ſanctio eſt, qua poena in eum ſtatuitur, qui id, quod de ſumptu adoleſcentibus ſubminiſtrando dicitur, violauerit, aut potius ſeruauerit, nempe EGESTAS: *Piſtoris.*

62. *Quod bono fiat modo.*] Modo nil fiat contra leges et ſupra modum. V. N. Mil. act. 3. ſcen. 1. *Lamb.*

FINIS MERCATORIS

M. ACCI PLAVTI
PSEVDOLVS

DRAMATIS PERSONAE

PSEVDOLVS, *ſeruos.*
CALIDORVS, *adoleſcens.*
BALLIO, *leno.*
LORARII *quatuor.*
SIMO, } *ſenes.*
CALLIPHO, }
HARPAX, *cacula.*
CHARINVS, *adoleſcens.*
PVER.
COCVS.
SIMIA, *ſycophanta.*
PHOENICIVM, *meretrix.*

Digitized by Google

ARGVMENTVM

(vt quibuſdam videtur)

PRISCIANI

Praeſentes numerat quindecim Miles minas.
Simul conſignat ſymbolum, vt Phoenicium
Ei det Leno, qui eum cum reliquo afferat.
Venientem Caculam interuortit ſymbolo,
Dicens Syrum ſe Ballionis, Pſeudolus:
Opemque herili ita retulit: nam Simiae
Leno mulierem, quem is ſuppoſuit, tradidit.
Venit Harpax verus: res palam cognoſcitur:
Senexque argentum, quod erat pactus, reddidit.

ALIVD ARGVMENTVM

CAMERARII

Huius Fabulae laudatio exſtat Ciceroniana: in cuius Catone *ipſe Cato dicit:* Quam gaudebat bello ſuo Punico Naeuius; quam Truculento PLAVTVS, quam PSEVDOLO! *Ac eſt Truculentus quidem ita deprauatus, vt nulla alia Fabula Fabularum Plautinarum magis, tam in expreſſis, quam in Mſſ. libris.* PSEVDOLVS *autem et beneficio veterum librorum, et noſtra diligentia, maxima parte reſtitutus integritati, facile probat lectori, ſe non ſine cauſſa tantopere placuiſſe Ciceroni.* Argumentum *eſt varium et plane mirificum. Senes duo ſatis commodi. Adoleſcens amore perditus. Seruus veterator et fraudulentus. Leno ſceleratus et perfidus; a quo per fallacias ſubitae occaſionis abducitur amica filii herilis conſilio ſeruuli. Haec exponuntur admodum copioſe et luculente, cum actione multiplici.*

P R O L O G V S

Studere bodie mibi: bona in Scenam afſero: I. Gul. *bonam ſcatvam aff.*
Nam BONA BONIS FERRI reor equom maxume;
Vt mala malis: vt, qui mali ſunt, babeant mala:
Qui boni, bona. bonos quod oderint mali,
Sunt mali: malos quod oderint boni, bonos
Eſſe oportet. voſque ideo eſtis boni: quandoquidem
Semper odiſtis malos; et lege et legionibus
Hos fugitaſtis, Quirites, ſucceſſis bonis.
Huic vos nunc pariter bonam boni operam date gregi,
Qui bonus eſt, et hodie ad bonos affert bona.
Aures, oculi, animus, ampliter fient ſaturi.
In Scenam qui ieiunus venerit, aut ſitiens,
Is riſu et ventre raſo vigilabit ſedulo:
Dum ridebunt ſaturi, mordebunt famelici.
Nunc ſi ſapitis, cedite ieiuni, atque diſcedite.
Vos ſaturi ſtate, imo ſedete, atque attendite:
Non argumentum, neque buius nomen Fabulae
Nunc prologuar ego: ſatis id faciet Pſeudolus:
Satis id dictum vobis puto iam atque deputo.
Vbi lepos, ioci, riſus, vinum, ebrietas decent:
Gratiae, decor, bilaritas, atque delectatio;
Qui QVAERIT alta, is malum videtur quaerere.
Curas malas abiicite iam, vt otioſi bodie.
EXPORGI meliu'ſt lumbos, atque exſurgier. MSS. *exurget.*
PLAVTINA longa FABVLA in Scenam venit.

13. *Ventre raſo.*] Eſt iocus inexſpectatus; alludens ad raſum caput, cui capilli deerant; vt hic ventri cui cibus. *Taubm.*

20. *Vbi lepos, ioci, etc.*] Hic ordo et ſententia, ſine lepore omni eſt et Gratiis. legendum: *Qui quaerit alia, is malum, etc.* ſenſu et aperto et eleganti. Quid enim probabilius, quam eum hominem malum, et moerorem ſibi quaerere, qui alia conſectatur, quam *leporem, iocos, luſus, vinum*, et cetera quae hic commemorantur. *Douza.*

24. *Exporgi melius eſt lumbos.*] Vanum hic *Lamb.* commentum, verſuſque vnus aut etiam alter deeſſe videtur. vt ſenſus fuerit: Abiicite iam malas curas, vt otioſi nobis operam hodie detis. Si qui autem negotioſi ſunt, eos exſurgere atque abire melius eſt: nam longa fabula in Scenam agenda venit. *Acid.* Sane *Prologus* hic in Mſſ. Pall. praeter vltimos verſus duos, deſideratur: quem tamen antiquum *Camer.* cenſet.

ACTVS PRIMVS. SCENA PRIMA

PSEVDOLVS, CALIDORVS

Si ex te tacente fieri poſſem certior,
Here, quae miſeriae te tam miſere macerant,
Duorum labori ego hominum parſiſſem lubens,

4. *Mei*

Mei te rogandi, et tui reſpondendi mihi.
Nunc, quoniam id fieri non poteſt, neceſſitas
Me ſubigit, vt te rogitem. reſponde mihi:
Quid eſt, quod tu exanimatus iam hos multos dies
Geſtas tabellas tecum, eas lacrumis lauis,
Neque tui participem conſilii quenquam facis?
Eloquere, vt quod ego neſcio, id tecum ſciam.
CA. Miſere miſer ſum, Pſeudole! PS. id te Iuppiter
Prohibeſſit. CA. nihil hoc Iouis ad iudicium attinet.
Sub Veneris regno vapulo, non ſub Iouis.
PS. Licet me id ſcire quid ſit? nam tu me antidhac
Supremum habuiſti comitem conſiliis tuis.
CA. Idem animus nunc eſt. PS. fac me certum quid tibi eſt.
Iuuabo aut re, aut opera, aut conſilio bono.
CA. Cape has tabellas, tute hinc narrato tibi,
Quae me miſeria et cura contabefacit.
PS. Mos tibi geretur. ſed quid hoc quaeſo? CA. quid eſt?
PS. Vt opinor, quaerunt litterae hae ſibi liberos,
Alia aliam ſcandit. CA. ludis me ludo tuo.

4. *Mei te rogandi.*] Ni A. Gellius palam teſtaretur ſic ſe legiſſe, ex ratione manifeſta ſcriberem: *Meo te rogandi et tuo.* Nam quae afferunt ad probandum hoc genus orationis quid habent ſimile? *Tuum Samii Lucumonis acumen* male legitur apud Auſonium, et ſcribendum eſt: *Anticipeſque tuo Samii Lucomonis acumen*, vt monuit Douza lib. 2. Plautin. cap. 22. Tamen ſi debebat eſſe Plauto ſimile, *acumen tui, Samii Lucumonis*, erat habendum. Eodem modo, inquiunt, dicitur *Noſter vtriuſque labor.* Credo, vt, *meus et tuus duorum labor:* non *noſtri vtriuſque labor*, vt, *mei ac tui duorum labor.* Nam Hecuba Enniana cum ait: *Miſerere mei anus:* qui poterat aliter loqui? Sic et recte dicerem: *Miſerere duorum mei et tui.* Sed non ita bene ſonat, *labor duorum mei et tui:* neque *labor mei te rogandi:* et *labor tui reſpondendi mihi*, vt *labor duorum meus ac tuus, labor meus te rogandi, labor tuus reſpondendi mihi.* Similiter apud IC. *mens mea facientis teſtamentum*, ſi par huic Plautino eſſet, foret, *mens mei faciendi.* Vnicus affertur locus par Ciceronis ad Curionem ep. 6. *Tui vnius ſtudio.* Sed hic quidem, quin *tuo vnius ſtudio* ſcripſerit, vt ſemper alias, nullum mihi dubium eſt. Lepidum vero eſt, quod iſtud, *iudicium tuum eruditiſſimi viri*, volunt eſſe integrum, *tuum tui eruditiſſimi viri iudicium*; *meum vnius peccatum* pro *meum mei vnius peccatum.* Quis vnquam credat quenquam ita locutum, *tuum iudicium tui, meum peccatum mei?* Imo ſi verum vis, integrantur illa hoc modo: *tuum iudicium*, quod eſt iudicium *eruditiſſimi viri, meum peccatum*, quod eſt *vnius hominis. Tuum ſtudium adoleſcentis*, id eſt tuum ſtudium, quod erat ſtudium tum adoleſcentis: *tua veſtigia proximi praetoris:* tua veſtigia quae erant veſtigia proximi praetoris. Alioqui quemadmodum non dicitur, *vxor mei, ager tui*, ita nec *labor mei* et *tui.* Salluſtianum quoque *maiores veſtrum* agnoſcit Gellius: ſed omnes ſcripti illic, *maiores noſtri*, teſte Grutero. Quod ſi dixerunt iſta hi duo, ſolo helleniſmo excuſantur, quem imitari nolim. Volunt etiam *tis* pro *tui* ex Gellio Mſſ. ambo: *et te reſpondendi.* Acad. *Mei interrogandi et tui reſpondendi mihi.* Gronouius.

13. *Sub Veneris regno.*] Apud Veteres, iuuenes virgineſque, ſub Veneris ſe eſſe imperio arbitrabantur: Et ſi quid mali accidiſſet, eius id ipſum irae imputabant. Praeterea cum amoris ſui compotes factae, nupſiſſent, coronas ei ſuſpendebant: Iuuenes quoque zonas amaſiarum ſuarum, etc. *Meurſ.*

22. *Alia aliam ſcandit.*] Litterae ſcil. non erant recta linea collocatae, ſed, vt a puella ſcriptae, alia alii quaſi incubabat.

PS. Has quidem pol, credo, niſi Sibylla legerit,
Interpretari alium poteſſe neminem.
CA. Cur inclementer dicis lepidis literis,
Lepidis tabellis, lepida conſcriptis manu?
PS. An obſecro hercle, habent quoque gallinae manus? *MSS. habentque gal.*
Nam has quidem gallina ſcripſit. CA. odioſus mihi es.
Lege, vel tabellas redde. PS imo enim pellegam:
Aduortito animum CA. non adeſt. PS. at tu cita.
CA. Imo ego tacebo, tu hinc ex cera cita:
Nam iſtic meus animus nunc eſt, non in pectore.
PS. Tuam amicam video, Calidore. CA. vbi ea eſt, obſecro?
PS. Eccam in tabellis porrectam: in cera cubat.
CA. At te dii deaeque quantus es. PS. ſeruaſſint quidem.
CA. Quaſi ſolſtitialis herba, paulisper fui:
Repente exortus ſum, repentino occidi.
PS. Tace, dum tabellas pellego. CA. ergo quin legis?
PS. Phoenicium Calidoro amatori ſuo
Per ceram et linum literaſque interpretes *Mur. et Lipſ. per ceram et lignum.*
Salutem mittit, et ſalutem abs te expetit,
Lacrumans titubanti animo, corde, et pectore.
CA. Perii! ſalutem nuſquam inuenio, Pſeudole,
Quam illi remittam. PS. quam ſalutem? CA. argenteam.
PS. Pro lignean' ſalute vis argenteam
Remittere illi? vide ſis, quam tu rem geras.
CA. Recita modo: ex tabellis iam faxo ſcies,
Quam ſubito argento mihi vſus inuento ſiet.
PS. Leno me peregre militi Macedonico
Minis viginti vendidit, voluptas mea:

23. *Niſi Sibylla.*] Quae etiamſi legere non poſſit, diuinare tamen poſſit. V. N. Poen. 1. 3.

24. *Interpretari alium.*] Alter codicum: *alium poſſe reor neminem*, cui ſubſcribit Academicus: alter, *interpretari poſſe neminem* Intellexit Camerarius τὸ *reor* eſſe inſiticium: et reddidit *poteſſe.* Ego idem ſuſpicor de τῷ *alium:* et ſcripſiſſe Plautum puto: *Interpretarier poſſe neminem.* Gronouius.

28. *Gallina ſcripſit.*] Ludi in ambiguo, et quaſi ex inſidiis puellam conuitio verberari volunt interpretes; ac ſi inter male nominata nomina, meretricibus indi ſolita, etiam fuerit, *gallina.* Non memini id me vnquam legiſſe Certus autem ſum per gallinae ſcripturam et manus, nihil hic ſignificari aliud, quam inconditas, incompoſitas, et alias alias ſcandentes litteras, quibus hae tabulae erant exaratae. Nos Belgae, deſumpta a gallis metaphora, eiuſmodi inconcinnas litteras *baene-pooten*, quaſi tu dixeris, *gallorum pedes*, appellamus. *Boxhorn.*

36 *Quaſi ſolſtitialis herba.*] *Herbam ſolſtitialem* de ea intelligo, quae tempore ſolſtitii, nocte praeſertim frigiduſcula, vt ſolet, et roruleata ſubnaſcitur, et poſtea a calore Solis diurni, qui tunc maxime ſaeuit, moritur, aut certe langueſcit. *Becman.* Prouerbialiter dicitur de re fugaci et non diuturna. *Scalig.* Imitatus eſt Auſonius de morte praeſtantis cuiuſdam adoleſcentis, in Parentalibus, p. 163. *Oſtentatus, raptuſque ſimul, ſolſtitialis velut herba ſolet.* Gronou.*

40. *Ceram et linum.*] Vide notas Bacchid. act. 4. ſc. 4.

45. *Pro lignea ſalute.*] Quia tabellae e ligno. Vnde et Ouid. 1. Eleg. 1. 12. Amor. eas vocat, *inutile lignum.*

49. *Militi Macedonico.*] *Macedonio.* Sctiuerius.

53. *Sym-*

Et priuſquam hinc abiit, quindecim Miles minas
Dedera', nunc vnae quinque remorantur minae:
Ea cauſſa Miles hic reliquit ſymbolum:
Expreſſam in cera ex anulo ſuam imaginem,
Vt qui huc afferret eius ſimilem ſymbolum,
Cum eo ſimul me mitteret. ei rei dies
Haec praeſtituta eſt, proxuma Dionyſia.
CA. Cras ea quidem ſunt. prope adeſt exitium mihi,
Niſi quid mihi in te eſt auxilii. PS. ſine pellegam.
CA. Sino, nam mihi videor cum ea fabularier,
Lege, dulce amarumque vna nunc miſces mihi.
PS. Nunc noſtri amores, mores, conſuetudines,
Iocus, ludus, ſermo, ſuauis ſauiatio,
Compreſſiones arctae amantum comparum,
Teneris labellis molles morſiunculae,
Papillarum horridularum oppreſſiunculae,
Harum voluptatum mihi omnium, atque itidem tibi
Diſtractio, diſcidium, vaſtities venit,
Niſi quae mihi in te'ſt aut tibi eſt in me ſalus.
Haec quae ego ſciui, vt ſcires curaui omnia: Douz. *nunc ego*
Nunc ego te experiar quid ames, quid ſimules. vale. *re experiar.*
CA. Eſt miſere ſcriptum, Pſeudole! PS. o miſerrume!
CA. Quin fles? PS. pumiceos oculos habeo: non queo
Lacrumam exorare vt exſpuant vnam modo.
CA. Quid ita? PS. genus noſtrum ſemper ſiccoculum fuit.
CA. Nihilne adiuuare me audes? PS. quid faciam tibi? CA. heu!
PS. Heu? id quidem tibi hercle, ne parſis, dabo. Phlug. *ne par ſis.*
CA. Miſer ſum, argentum nuſquam inuenio mutuom,
Pſeudole. PS. heu! CA. neque intus nummus vllus eſt. PS. eheu!
CA. Ille abducturus eſt mulierem cras. PS. eheu!
CA. Iſtoccine pacto me adiutas? PS. do id quod mihi eſt:
Nam is mihi theſaurus iugis in noſtra eſt domo.

53. *Symbolum.*] Vide notas Epid. act. 1. ſc. 2. verſ. 22. et Baech. act. 2. ſc. 3. verſ. 29. Caſaub. In Athen. l. 3. c. 31.

58. CA. *Cras ea quidem ſunt.*] Verba haec non pars epiſtolae, ſed Calidori, qui fatalem quaſi diem ſibi inſtare conqueritur. *Taubm.*

64. *Amantium comparum.*] Ex vet. cod. leg. *artae amantum comparum*. Compares ſunt σύζυγοι. vſurpatur in amore de duobus, qui inter ſe amant. Horat. 2. Od. 5. *Nondum munia comparis Aequare valet.* Lipſius.

66. *Papillarum horridularum.*] Id eſt, *prominentium, exſtantium.* Nonius. Catullo *ſurgentes papillae* ſunt tumeſcentes et veluti ſtrophio obnitentes; quas hic Plautus *horridulas* vocat. alias et *plenum* ſignificat; vt cum Varro *horreum ab horrido* deducit. *Turneb.*

68. *Diſcidium.*] Vide notas Milit. act. 3. ſc. 1. verſ. 60.

73. *Pumiceos.*] Vide notas Aulular. act. 2. ſc. 4. verſ. 18.

74. *Lacrumam exſpuant.*] Tralatio ridicula et ſeruo digna: alioqui putida et inepta. *Lamb.*

77. *Ne parſis.*] Id eſt, ne peperceris, ne parce eiules, ſuppeditabo enim tibi magnam copiam vocum harum flebilium. *Lamb.*

82. *Iugis.*] Perennis: propter incommoda ſeruitutis ſcilicet. *Theſaurum* vero de re etiam mala dici, Mercat. notauimus. Sic Oppianus, ὄλβον ὀλέθρου, *theſaurum*

rum

CA. Actum hodie de me eſt. ſed potes nunc mutuam
Drachmam dare mihi vnam, quam cras reddam tibi?
PS. Vix hercle opinor, ſi me opponam pignori.
Sed quid de drachma facere vis? CA. reſtim volo
Mihi emere. PS. quamobrem? CA. qui me faciam penſilem.
Certum eſt mihi ante tenebras perſequi tenebras.
PS. Quis mihi igitur drachmam reddet, ſi dederim tibi?
An tu te ea cauſſa vis ſciens ſuſpendere,
Vt me defraudes drachma, ſi dederim tibi?
CA. Profecto nullo pacto poſſum viuere,
Si illa a me abalienatur atque abducitur.
PS Quid fles, cucule? viues. CA. quid ego ni fleam? Grut. *viue.*
Cui nec paratus nummus argenti ſiet:
Neque cui libel'ae ſpes ſit vſquam gentium.
PS. Vt literarum ego harum ſermonem audio,
Niſi tu illi drachmis fleueris argenteis,
Quod tu iſtis lacrumis te probare poſtulas,
Non pluris refert, quam ſi imbrem in cribrum geras.
Verum ego te amantem, ne paue, non deſeram.
Spero, alicunde hodie me bona opera, aut hac mea, Meurſ. *bona opera aut mala.*
Tibi inuenturum eſſe auxilium argentarium.
Atque id futurum vnde, vnde dicam neſcio,
Niſi quia futurum eſt: ita SVPERCILIVM SALIT.
CA. Vtinam quae dicis, dictis facta ſuppetant!
PS. Scis tu quidem hercle, mea ſi commoui ſacra,

rum interitus, pro mundo et copia ſiue δυνάμει: vt obſeruat *Rittersh.*

94. *Cucule.*] Vide notas Aſinar. extrema, verſ. 73.

96. *Libellae.*] *Libella* numulus erat argenteus, decima denarii pars. Proinde *As, libra, libella argenti* Plauto, et *libella* Ciceroni et *aſſis*, pro eodem accipiuntur. Hinc illa: *Ad libellam debere: ſumptum reddere ad aſſem.* Aliud eſt apud Plin. *Ad libellam et normam exigere.* V. N. Capt. act. 5. ſc. 1. verſ. 27.

99. *Quod tu iſtis lacrumis, etc.*] Quod cenſes, te exiſtimari ab illa probum amatorem, ob lacrymas, falleris, etc.

102. *Aut hac mea.*] Quia ſemel ceſſit *aui* pro *aut* reſtitutum, hic quoque applicandum fuit, ſed, vt opinor, aui mala. Nec tamen placet, *vt hac mea.* Nihil melius vulgato: Bona opera, aut, ſi bona eſſe non poteſt, vel boni a me nihil exſpectas, hac mea, qualiſcumque eſſe poteſt. *Gronouius.*

105. *Ita ſupercilium ſalit.*] Ominandi ſcientia, a veterum ſuperſtitione diligenter culta fuit: quam κληδονιστικὴν vocabant. Quod Auſonius ait, eius tres ſpecies eſſe: non dubito, quin hae fuerint: πταρμὸς, παλμός, et *tinnitus auris*. De *ſternutatione* multi; vt Propert. *Aridus argutum ſternuit omen amor.* Cuius ominationis ſolicitudinem cum deprecabantur Graeci, dicebant, Ζεῦ σῶσον: In Epigrammate:

Οὐδὲ λέγει, ζεῦ σῶσον, ὅταν πταρῇ.

De *palpitatione* autem Theocr.

Ἄλλεται ὀφθαλμός μοι ὁ δέξιος, ἦ ῥά γ' ἰδησῶ
Αὐτάν;

Plaut. *Supercilium mihi ſalit.* Vnde *ſaliſatio*, παλμός dicitur a veteri Gloſſario. *Scaliger.*

107. *Mea ſi commoui ſacra.*] Putem hoc interpretandum de ſententia *Seruii*, ſcribentis ad illud Virgilii Aeneidos 4.

— *Qualis commotis excita ſacris
Thyas, vbi audito, etc.* *Commotis ſacris* ideo dixit, quia in Sacrorum renouatione commouebantur ſimulacra: vnde Horatius 1. Od. 18.

— *Non ego te, candide Baſſareu, Inuitum quatiam.* quod ad *trieterica*, triennalia Bacchi pertinet. Ea enim ſacra tertio quoque anno innouabantur. Sane ſciendum

Quo pacto et quantas ſoleam turbellas dare!
CA. In te nunc ſunt omnes ſpes aetati meae.
PS. Satin' eſt, ſi hanc hodie mulierem efficio tibi,
Tua vt ſit, aut ſi tibi do viginti minas?
CA. Satis, ſi futurum eſt. PS. roga me viginti minas.
Vt me effecturum tibi, quod promiſi, ſcias:
Roga obſecro hercle; geſtio promittere.
CA. Dabiſne argenti mihi hodie viginti minas?
PS. Dabo, moleſtus nunc iam ne ſis mihi.
Atque hoc ne dictum tibi neges, dico prius,
Si neminem alium potero, tuum tangam patrem.
CA. Dii te mihi omnes ſeruent. verum ſi potes
Pietatis cauſſa vel etiam matrem quoque.
PS. De iſtac re in oculum vtrumuis conquieſcito.
CA. Oculum vtrum, anne in aurem? PS. at hoc peruolgatum eſt minus.
Nunc ne quis dictum ſibi neget, dico omnibus,
Pube praeſenti, in concione, omni populo,
Omnibus amicis, notiſque edico meis,
In hunc diem a me vt caueant, ne credant mihi.
CA. St! tace obſecro hercle. PS. quid negotii eſt? CA. oſtium
Lenonis crepuit. PS. crura mauellem modo.
CA. Atque ipſe egreditur penitus periurum caput.

Meurſ. *Paeuus periur.* Rittersh. *intus*, etc. Mſſ. alt. *periuri.*

dum ὄργια apud Graecos dici Sacra omnia, ſicut apud Latinos *Ceremoniae* dicuntur. ſed iam abuſiue Sacra Liberi *Orgia* vocant, vel ἀπὸ τῆς ὀργῆς, id eſt, *furore*, vel ἀπὸ τῶν ὀρῶν, id eſt, *a montibus*. Douza. Vide 1. Obſeru. 15. *Gronov.*

108. *Turbellas.*] Vide notas Bacch. act. 4. ſc. 9. verſ. 134.

116. *Nunc iam ne ſis.*] Deeſt huic verſui pes. Pareus · *nunc iam.* Forte: *nunc iam ne ſies mihi.* Gronou.

118. *Tangam patrem.*] Vide notas Epidic. act. 5. ſc. 2. verſ. 4.

119. *Verum ſi potes, pietatis cauſſa.*] Per pietatem liceat tibi non patrem tantum, ſed matrem quoque tangere. *Pietatis cauſſa*, ſicut, *mea cauſſa*, per me. Sententia *Lamb.* abſurda eſt: haec vnice vera. *Acidal.*

124 *Pube praeſenti.*] *Pubes*, auctore Feſto, συνεκδοχικῶς *ab iis, qui puberes ſunt, omnem populum ſignificat.* Doctiſſimus Romanorum *Virgilius*, inter alia conditae antiquitatis arcana et hoc poſuit, cum ait: *puppeſque tuae, pubeſque tuorum.* ex ea enim conſuetudine dixit, cum exprimeret Homericum:

— Σὺν νηΐ τε σῇ καὶ σοῖς ἑτάροισι.

Ibidem: *Pubes, adoleſcens, qui etiam Veſticeps vocatur. Cui contrarium Inueſtis. Pubes, et pro plurium puberum numero dici ſolet.* Feſtus. *Scalig.*

127. *Oſtium crepuit.*] Vide notas Milit. act. 2. ſc. 1. verſ. 76.

128. *Crura mauellem modo.*] Crura mallem crepuiſſe, id eſt, fracta eſſe. De *crurifragio.* Vide Aſin. act. 2. ſcen. 4. verſ. 68.

ACTVS PRIMVS. SCENA SECVNDA

LENO, LORARII IIII, PSEVDOLVS, CALIDORVS

Exite, agite, ite ignaui, male habiti, et male conciliati,

1. *Male habiti, et male conciliati.*] *Male habiti*, id eſt, damnoſe, imo (vt Catullus

Quorum nunquam quicquam quoiquam venit in mentem, vt recte faciant.
Quibus niſi ad hoc exemplum experior, non po'eſt vſurpari vſura.
Neque ego homines magis aſinos vnquam vidi, ita plagis coſtae callent.
Quos dum ferias, tibi plus noceas: eo enim ingenio hi ſunt flagritribae,
Qui haec habent conſilia, vbi data occaſio eſt, rape, clepe, tene, harpaga,
Bibe, es, fuge, hoc eſt eorum opus.
Vt mauelis lupos apud oues linquere, quam hos domi cuſtodes.
At faciem cum aſpicias eorum haud mali videntur, opera fallunt.
Nunc adeo hanc edictionem niſi animum aduortitis omnes: *Douz. nunc habeo hanc edict.*
Niſi ſomnum ſocordiamque ex pectore oculiſque amouetis:
Ita ego voſtra latera loris faciam, vt valide varia ſint;
Vt ne periſtromata quidem aeque picta ſint Campanica, *Grut. confuta tapetia.*
Neque Alexandrina belluata conchyliata tapetia.
Atque heri ante dixeram omnibus, dederamque eas prouincias:
Verum ita vos eſtis perditi, negligentes, ingenio improbo,
Officium voſtrum vt vos malo cogatis commonerier.
Nempe ita animati eſtis vos. vincite hoc duritia ergo atque me.

Catullus loquitur) *magno cum pretio atque malo* alti eductique mihi: ne quis *male habitos* forte pro ſtrigoſis et macilentis inſcite habeat. Sic noſter alibi: *Bene ego et pudice hanc domi habui meae,* id eſt, alui atque educaui. Idem de *male conciliatis* dictum velim, nempe ἀντὶ τῦ *magno*, id eſt, care et cum diſpendio herili comparatis accipiendum, vt contra: *Bene ac pulchre conciliare*, pro vili emere, dictitabant. Conſule Donatum ad illud Terentii Eun. act. 4. ſc. 4. *Fugitiue prodi, male conciliate.* vbi omnem conventionem *conciliationem* dici teſtatur. credoque peruulgatum in improba, nequam malaeque frugi mancipia herile conuicium fuiſſe. *Douza.*

3. *Quibus niſi ad hoc exemplum experior.*] Δεικτικῶς. Videtur enim hoc dicens, ſcutica et tergino officii quemque ſui commoneſeciſſe. *Douza.*

12. *Vt valide varia ſint.*] Vide notas Epidic. act. 1. ſc. 1. verſ. 15.

14. *Alexandrina belluata.*] Intellexit hoc loco Plautus *polymita*; quae ſic Graecis dicebantur a *polymitariis*, qui ſtragula multis liciis texebant, et inde hoc nomine vocabantur. Hunc texendi modum et artem Alexandriae primum inſtitutam fuiſſe, teſtis Plinius: *plurimis vero liciis texere, quae polymita appellant, Alexandria inſtituit.* inde etiam *Alexandrina* dicebantur, quae ad eum modum erant texta non acu operabantur Alexandrini illi polymitarii, ſed pectine: nam in tela et textoriis inſtrumentis artem ſuam exercebant, ac per hoc vere et proprie texebant. Tantum tamen eorum artificium fuit et induſtria, vt maiore ferme varietate eorum opera diſtinguerentur, quam quae acu Babylonia, aut Phrygia picta eſſent. nam et in his, et belluarum, et hominum, et auium aliarumque rerum formae exprimebantur, haud ſecus atqoe in Babylonicis. *Salmaſ.*

14. *Conchyliata tapetia.*] *Conchyliatus color* eſt e caeruleo et rubro, qualis Martiae violae. Dicitur et *purpureus*, *oſtrinus*, *Sarranus*; *Theſſalicus* etiam Lucretio: *blatteus*, *etc.* Et *tapetum*, vel *tapetem* Nonius exponit *tegmen vnite pictum de variis coloribus.* Cicero: *Conchyliatis Cn. Pompeii periſtromatis ſeruorum in cellis lectos ſtratos videres.* Camer.

18. *Vincite hoc duritia ergo*] Qui haec mutare aggreſſi ſunt, ignorauere quam neceſſarium ſit in Comoediae lectione geſtus identidem ſibi repraeſentare. *Hoc*, δεικτικῶς hic ponitur. Sententia autem eſt. Vos, ſi quidem velitis et poſſitis, duritia

Hoc vide ſis, vt alias res agunt: hoc agite, hoc animum aduortite.
Huc adhibete aures, quae ego loquar, plagigera genera hominum.
Nunquam edepol voſtrum durius tergum erit, quam terginum hoc meum.
Qui nunc? doletne? hem, ſic datur, ſi quis herum ſeruos ſpernit.
Aſſiſtite omnes contra me, et quae loquor, aduortite animum.
Tu qui vrnam habes, aquam ingere, face plenum aenum ſit cito.
Te, cum ſecuri, caudicali praeficio prouinciae.
LO. At haec retunſa eſt. LE ſine ſiet: itidem vos quoque eſtis plagis omnes.
Num qui minus ea gratia tamen omnium opera vtor?
Tibi hec praecipio, vt niteant aedes. habes quod facias: propera, abi intro.
Tu eſto lectiſterniator. tu argentum eluito, idem exſtruito.
Haec, cum ego a foro reuortor, facite, vt offendam parata,
Vorſa, praeſterga, ſtrata, lautaque coctaque omnia vti ſint. *Steph. praeſtega, ſtrata. Acid. ſparſa, terſa, ſtr.*
Nam mihi hodie natalis dies eſt, decet eum omnes vos concelebrare.
Pernam, callum, glandium, ſumen, facito in aqua iaceant. ſatin' audis?
Magnifice volo enim ſummos viros accipere, vt mihi rem eſſe reantur.
Intro abite, atque haec cito celebrate, ne mora quae ſit, cocus cum veniat,

ritia veſtra, et hoc terginum (id manu oſtenditur) et me eo vos excepturum, vincite. *Boxhorn.*

21. *Terginum.*] *Terginum* pro ſcutica et corio dixerunt antiqui. Lucill.

— *Dum ſaluo tergo et tergino licet.* Scaliger.

25. *Caudicali praeficio prouinciae.*] Vt lignum findas, et in tabulas ac fragmenta minuta diſſeces. *caudex* ſeu *codex*, arboris truncus. Virgil. 2. Georg. *Quin et caudicibus ſectis, etc.* eſt et interdum plurium tabularum contextus. Varro apud Non. hinc Claudius, qui primus Romanis perſuaſit conſcendere nauem, cognominatus *Caudex*. Seneca de breuit. vitae.

29. *Idem extruito.*] E thecis expromptum diſponito *Lamb.* imo, in abaco ordine collocato. *Taubm.*

31. *Vorſa.*] *Vorſa, a verrendo, σεσαρωμένα.* Hunc verſum videtur in animo habuiſſe Diomedes, cum ſcribit lib. 1. cap. 4. *Verro, meto, furio,* horum verborum non facile reperimus tempus perfectum: et tamen, quod eſt *verro*, in paſſiua ſignificatione *verſus* habet: vt apud Senec. *Verſa templa:* et Plaut. *Verſa, ſparſa.* Douza. *Praeſterga.*] Sic Mſſ. Pall. Membranae Acad. Lugd. *praeſterſa.* Vetum puto *perterſa.* Vt Horatio, *Gauſape purpureo menſam perterſit:* et Columellae *munda ſpongia vaſa pertergere.* Apud Lucretium quoque ſemel atque iterum *praeterget* pro *perterget* habebatur in corruptioribus libris. Tum *S* et *G* miſceri interdum a librariis notauimus etiam in Liuio, vbi *ſenes* pro *genus* Gronouius. *Coctaque.*] Quae *cocta* ſunt huc non faciunt. Infra demum dicit, coquos ſeſe adducturum. Quomodo igitur aut quare hic vult, vt omnia cocta inueniat, domum reuerſus? *C* et *D* facile inter ſe in libris antiquis commutantur. Legendum ergo puto: *doctaque.* *Docta* hic dicuntur ſcita, elegantia, expolita; quomodo *docta facies* in libris amorum Naſoni appellatur. *Boxhorn.*

34. *Accipere.*] V. N. Ciſtell. act. 1. ſ. 12.

35. *Haec cito celebrate.*] *Celebre* non ſolum frequens, ſed etiam velox ſignificat. *Nonius.*

37. *Cautio*

Mihi. ego eo in macellum, vt piſcium quicquid eſt pretio praeſtinem.
I puere prae, ne quiſquam pertundat crumenam cautio eſt.
Vel opperire: eſt quod domi dicere paene fui oblitus.
Auditin'? vobis mulieres hanc habeo edictionem:
Vos quae in mundiciis, molliciis, deliciiſque aetatulam agitis,
Viris cum ſummis inclitae amicae: nunc ego ſcibo, atque hodie experiar,
Quae capiti, quae ventri operam det, quaeque ſuae rei, quae ſomno ſtudeat:
Quam libertam fore mihi credam, et quam venalem, hodie experiar.
Facite hodie, vt mihi munera multa huc ab amatoribus conueniant.
Nam niſi penus annuus hodie conuenit, cras populo proſtituam vos.
Natalem ſcitis mihi diem eſſe hunc. vbi iſti ſunt, quibus vos oculi eſtis?
Quibus vitae? quibus delitiae eſtis? quibus ſauia? mammilla? mellitae?
Manipulatim mihi munerigeruli facite ante aedis iam hic aſſint.
Cur ego veſtem, aurum, atque ea quibus eſt vobis vſui, praehibeo? quid mihi
Domi, niſi malum, voſtra opera eſt hodie, improbae? vino modo cupidae eſtis:
Eo vos voſtros panticeſque adeo madefacitis, cum ego ſim hic ſiccus.
Nunc adeo hoc factum eſt optumum, vt nomine quamque appellem ſuo;
Ne dictum eſſe actutum ſibi quaepiam voſtrarum mihi neget. advortite animum cunctae.
Principio, Hedylium, tecum ago, quae amica es frumentariis, *Colu. principio Aedilis ſum tecum, etc.*
Quibus cunctis montes maxumi acerui frumenti ſunt domi:
Fac ſis ſit delatum huc mihi frumentum, hunc annum quod ſatis
Mihi, etiam familiae omni ſit meae: atque adeo vt frumento affluam,

37. *Cautio eſt.*] Id eſt, *cauendum eſt.* Donatus Andr. act. 2. ſc. 3.

42. *Quae capiti.*] Saluti et libertati.

49. *Praehibeo.*] Praebeo. Vide Menaechm. 5. 2. 51.

51. *Panticeſque.*] Vide notas Capteiu. act. 4. ſc. 3. verſ. 116. Porro hoc loco ſcribendum eſt: *Eo vos veſtros pantices vſque adeo madefacitis, cum ego ſim hic ſiccus.* Vulgata lectio palam inconcinna eſt. *Boxhorn.* *Cum ego ſim hic ſiccus.*] Horatius 4. Od. 5.

— *Dicimus integro*
Sicci mane die: dicimus vuidi,
Cum Sol oceano ſubeſt.

Ita *abſtemius* ſaepe dicitur, non qui *inuinius* priſcis illis: ὁ μὴ μετέχων οἴνε, ſed ὁ μένων, qui pro hora diei nihildum vini bibit. quem *Sobrium* vel *Siccum* dicimus. Apul. Apologia: *Nam dicitur ante horam diei ſecundam, ieiunus adhuc et abſtemius, teſtimonium iſtud vendidiſſe.* ἄσιτος καὶ ἄοινος. Ita vtitur et Tertul. et alii. *Caſaub.*

55. *Montes maximi acerui.*] Acerui maximi inſtar montium. V. N. Ep. 1. 1. et Mil. 4. 2.

Vt ciuitas nomen mihi commutet, meque vt praedicet
Lenone ex Ballione regem Iaſonem. CA. audin' furcifer
Quae loquitur? ſatin' magnificus tibi videtur? PS. pol iſte,
Atque etiam malificus. ſed tace, atque hanc rem gere.
LE. Aeſchrodora tu, quae amicos tibi habes lenonum aemulos
Lanios, qui item vt nos iurando iure malo quaerunt rem, audi:
Niſi carnaria tria grandia tergoribus oneri vberi hodie
Mihi erunt, cras te quaſi Dircam olim, vt memorant, duo
Gnati Iouis deuinxere ad taurum, item, hodie ſtringam ad carnarium: id tibi
Profecto taurus fiet. PS. nimis ſermone huius ira incendor.
Hunccine hic hominem pati colere iuuentutem Atticam?
Vbi ſunt, vbi latent, quibus aetas integra eſt, qui amant a lenone?
Quin conueniunt, quin vna omnes peſte hac populum hunc liberant?
Sed nimis ſum ſtultus, nimium fui indoctus, ne illi audeant
Id facere: quibus vt ſeruiant ſuus amor cogit, ſimul
Prohibet, faciant aduorſum eos quod volunt. CA. vah, tace. PS. quid eſt?
CA. Male morigerus male facis mihi, cum ſermone huic obſonas. PS. taceo.
CA. At taceas malo multo, quam tacere te dicas. LE. tu autem
Xyſtylis, fac vt animum aduortas, quoius amatores oliui
Dynamin domi habent maxumam.
Si mihi non iam huc culleis oleum deportatur,
Te ipſam culleo ego cras faciam vt deportere in pergulam.

Douz. *malam quaerunt rem.*

Paſſ. *obſcaenas.*

59. *Regem Iaſonem.*] Iaſonem Theſſaliae tyrannum, qui aetate Epaminondae floruit, malim intelligi, quam illum Argonautam. *Lamb.*

62. *Lenonum aemulos Lanios.*] V. N. Capt. act. 3. 1.

64. *Tergoribus oneri vberi.*] Tergoribus onere vberi. ſic *parti* pro *parte, etc.* Taubm.

65. *Dircam.*] Zethus et Amphion Iouis ex Antiopa filii, Dircen, quam Lycus, Antiopa eorum matre eiecta, vxorem duxerat; quaeque Antiopam in vineula coniecerat; caudae bouis indomiti alligarunt, Lycumque interfecerunt. *Paſſerat.*

68. *Pati colere.*] *Colere*, abſolute, pro, *incolere* et degere aliquo in loco.

69. *Qui amant a Lenone.*] V. N. Milit. act. 2. 2. Poen. act. 5. 2.

71. *Ne illi audeant.*] I. Guliel. Acidal. et Popma, aiunt anaſtrophen eſſe, pro *illine*. Terent. Andr. *Audiui iam omnia.* Douz. *ah ne tu omnia?* id eſt, tu ne? V. N. Aulul. Protog. *Taubm.*

77. *Dynamin.*] In Taruiſina, Pariſ. Baſil. et Veneta edit. eſt: *amatores oliuinam domi habent.* Hinc emendo: *quoius amatores Oliuitam domi habent*, nam veteribus *Oliuita* ſiue *Olueta*, idem erat quod *Oliuetum: vt menda, mendum, etc.* Ergo errat Feſtus, qui putat eſſe illud tempus, quo olea colligebatur: quod tamen *Oliuitas* dicebatur. *Meurſ.*

79. *Pergulam.*] Nullae vnquam fuerunt pergulae publicae, ſed tantum appendices aedificiorum, quae in publicum ſpectabant. Et ob id artifices et magiſtri, qui minus noti erant, in illis primum ſolebant opera ſua proponere aut docere, vt populo innoteſcerent. Iuuenal.

Sed nec ſtructor erit; cui cedere debeat omnis
Pergula.

Et, quod *Turnebus* producit ex Plauto de Lenone. qui interminatur mulieribus. ſe eas expoſiturum in pergula. eſt ipſius Lenonis pergula: qui vult eas mulieres venales proſtare. propterea eas exponit

Ibi tibi adeo lectus dabitur, vbi tu haud ſomnum capias,
Sed vbi vſque ad languorem. tenes quorſum haec tendant quae loquor?
En excetra tu, quae tibi amicos tot habes, tam probe oleo onuſtos,
Num quoipiam eſt hodie tua tuorum opera conſeruorum
Nitidiuſculum caput? aut num ipſe pulmento vtor magis — M.S. *nitidiſſimum.*
Vnctiuſculo? ſed ſcio, tu oleum haud magni pendis, vino te
Deuincis. ſine modo. reprehendam ego cuncta hercle vna opera, niſi — Acid. *deuergis.*
Quidem hodie tu omnia facis, ſceleſta, haec vti loquor.
Tu autem quae pro capite argentum mihi iam iamque ſaepe numeras,
Ea paciſci modo ſcis: ſed quae pacta es, non ſcis ſoluere.
Phoenicium, tibi haec ego loquor, deliciae ſummatum virum:
Niſi hodie mihi ex fundis tuorum amicorum omne huc penus affertur:
Cras Phoenicium Phoenicio corio inuiſes pergulam.

in eo aedium loco, qui omnibus in conſpectu eſſet: quo nomine vetus Gloſſar. exponit *Pergulam* περιφάνειν. *Scalig.* Non verum eſt, quod vir doctiſſimus ſcripſit, pauperes Grammaticos, quibus in aedibus habendae ſcholae poteſtas non erat, in *pergula* docuiſſe. *Pergulae* erant cellae publicae, in quibus omnium artium doctrinarumque Profeſſores publice docebant. Cellae quoque publicae meretricum, *pergulae* hoc loco dicuntur. *Salmaſius.*

82. *Excetra tu.*] Vide notas Caſina act. 3. ſc. 5. verſ. 19.

83. *Tua tuorum opera.*] Quaeſtu meretricio ex oleariis facto, etc. *Palmer.*

84. *Pulmento vtor magis vnctiuſculo.*] Id eſt, lautius coeno; cui contrarium apud Perſium: *Coenare ſine vncto.* Idem Sat. 3. loquens de luxurioſis, quibus intemperantia morbos et ambiguam valetudinem affert: *Vncta cadunt laxis tunc pulmentaria labris.* Gronou.*

92. *Phoenicio corio inuiſes pergulam.*] *Phoenicium corium*, rubrum vocatur. Hic tergum flagris cruentum ſignificatur. *Turneb.*

ACTVS PRIMVS. SCENA TERTIA

CALIDORVS, PSEVDOLVS, BALLIO

Pſeudole, non audis quae hic loquitur? PS audio here equidem atque animum aduorto.
CA. Quid mihi es auctor, huic vt mittam, ne amicam hic meam proſtituat?
PS. Bene curaſſis. liquido es animo: ego pro me et pro te curabo. — Piſtor. *tu ne curaſſ.*

3. *Bene curaſſis.*] Coniiciunt: *Ne curaſſis, Tu ne curaſſis, ſine cura ſis, Bene: ne curaſſis.* BA. *ne curaſſis.* Omnia fruſtra. Cenſeo formulam eſſe hortandi aliquem, ne quid ex ordine quotidiano intermittat ob praeſentem metum: ſed agat ſolita, quaſi nihil ſit, quod interpellet. Recte rem aliam gere: noli ob hoc animo perturbato minus curare res alias. Eadem breuitate verbum idem in prologo Poenuli: *Ne et hic varientur virgis et loris domi, Si minus curaſſint, cum veniant heri domum.* Hinc et mox: *Potin' aliam rem vt cures.* Gronou.

6. *At.*

Iam diu ego huic bene et hic mihi volumus, et amicitia eſt antiqua.
Mittam hodie huic ſuo die natali malam rem magnam et maturam.
CA. Quid opus eſt? PS. potin' aliam rem vt cures? CA. at. PS. bat. CA. crucior. PS. cor dura.
CA. Non poſſum. PS. fac poſſis. CA. quonam pacto poſſim vincere animum?
PS. In rem quod ſit praeuortaris, quam re aduorſa animo auſcultes.
CA. Nugae iſtaec ſunt: non iucundum eſt, niſi amans facit ſtulte. PS. pergin'?
CA. O Pſeudole mi, ſine ſim nihili: mitte me ſis. PS. ſine, modo ego
Abeam. CA. mane, mane: iam vt voles me eſſe, ita ero. PS. nunc tu ſapis.
BA. It dies: ego mihi ceſſo. i prae, puere. CA. heus, abiit. quin reuocas?
PS. Quid properas? placide. CA. at priuſquam abeat.
BA. Quod hoc malum? tam placide is, puere.
PS. Hodie nate heus, hodie nate, tibi ego dico, heus hodie nate, redi et
Reſpice ad nos, tametſi occupatus, moramur, mane: ſunt colloqui
Qui volunt te. BA. quid hoc eſt? quis eſt qui moram occupato moleſtam obtulit?
CA. Qui tibi ſoſpitalis fuit. BA. mortuus eſt, qui fuit: qui eſt, viuos eſt.
PS. Nimis ſuperbe. BA. nimis moleſtus. CA. reprehende hominem: aſſequere.
BA. I, puere. PS. accedamus hac obuiam. BA. Iuppiter te perdat, quiſquis es.
PS. Te volo. BA. at vos ego ambos. vorte hac te, puere. PS. non licet

Lamb. *occupatum moramur.*

6. *At.* PS. *bat.*] *Bat*, ſonus eſt cornicinis lituum ex ore eximentis. *Chariſius.*

8. *Quam re aduorſa.*] Futile interpretamentum Lambini dicit hic Acidalius: idem enim per idem interpretatur. Ipſe corrigit, *quam rei aduorſa*, vel *re* accipit pro *τῷ rei*: vt ſit, quam obtemperes animo iis agendis, quae abs re ſunt vel rei aduerſa. Non perceperunt dignam intelligi ſententiam. *Animus* nonnunquam veteribus ea pars ingenii eſt, quae miniſtrat, non quae regit: non ratio, ſed quae ſuſcipit affectus et iis agitatur. Vt in Trinummo 2. 2. 24. *Qui homo cum animo inde ab ineunte aetate depugnat ſuo, etc.* Hoc vult ergo: *Re aduorſa*, in rebus parum ſecundis, *praeuortaris quod in rem ſit*, potius conſulas, potius prouideas et cures quomodo illas explices, *quam auſcultes animo*, id eſt, perturbere, trepides, inſanias. *Gronouius.*

14. *Quod hoc malum.*] PS. *Quid hoc malum, tam? placide.* BA. *i puere.* Scriuer.

15. *Hodie nate heus.*] Ita Lenonem appellat, quod ſuperiore Scena dixerat, ſibi hodie natalem diem eſſe. *Naſcuntur* etiam qui honores adipiſcuntur: et *naſcuntur*, qui ab exilio reducuntur. *Turneb.*

16. *Tametſi occupatus moramur.*] Lambinus malit *occupatum*. Sed non neceſſe eſt ſcripturam veterem mutare, *Occupatu's.* Sic enim ſcribendum. Licet occupatus ſis, tamen neceſſario te moramur, detinemus. *Boxhorn.*

18. *Mortuus eſt, qui fuit.*] Vide N. Capteiu. act. 3. ſc. 3. verſ. 1.

21. *Te volo.*] Ambiguum. vel, Te volo conuenire: vel, Te Iuppiter perdat, volo.

Colloqui te? BA. at mihi non lubet. CA. ſin tuam eſt quippiam in rem? BA. licet-
Ne obſecro viuere, an non licet? PS. vah, manta. BA. omitte. CA. Ballio,
Audi. BA. ſurdus ſum: profecto inanilogus es. CA. dedi, dum fuit.
BA. Non peto quod dediſti. CA. dabo, quando erit. BA. ducito,
Quando habebis. CA. heu heu, quam ego malis perdidi modis,
Quod tibi detuli et quod dedi! BA. mortua re, verba nunc facis.
STVLTVS ES, REM ACTAM AGIS. PS. noſce ſaltem hunc qui eſt. BA. iam diu
Scio qui fuit: nunc quis eſt is, ipſus ſciat. ambula tu.
PS. Potin' vt ſemel modo, Ballio, huc cum lucro reſpicias?
BA. Reſpiciam iſtoc pretio: nam ſi ſacruficem ſummo Ioui,
Atque in manibus exta teneam, vt porriciam, interea loci
Si lucri quid detur, potius rem diuinam deſeram.
PS. Non poteſt pietate obſiſti huic, vt res ſunt ceterae!
Deos quidem, quos maxume aequom eſt metuere, eos minimi facit.
BA. Compellabo. ſalue multum, ſerue Athenis peſſume.
PS. Di te deaeque ament vel huius arbitratu, vel meo:
Vel ſi dignus alio pacto, neque ament, neque faciant bene.
BA. Quid agitur, Calidore? PS. amatur. atque egetur acriter.
BA. Miſereat, ſi familiam alere poſſim miſericordia.
PS. Eia ſcimus nos quidem te qualis ſis; ne praedices.
Sed ſcin' quid nos volumus? BA. pol ego propemodo: vt male ſit mihi.
PS. Et id, et hoc quod te reuocamus, quaeſo animum aduorte. BA. audio.
Atque in pauca, vt occupatus nunc ſum, confer, quid velis.
PS. Hunc pudet quod tibi promiſit: quaque id promiſit die,
Quia tibi minas viginti pro amica etiam non dedit.
BA. NIMIO ID quod pudet facilius fertur, quam illud quod piget:
Non dediſſe, iſtum pudet: me, quia non accepi, piget.
PS. At dabit, parabit: aliquot hos dies manta modo.

Lipſ. *bitere*, id eſt, *ire*.

Douz. *parabit aliquid: tres dies manta modo.*

volo. Atque hoc modo Pſeudolus intelligit, idque non ſefellit Lenonem, qui ſic reſpondit: *At ego volo vos ambos perdat Iuppiter.*

22. *Colloqui te.*] V. N. Aſin. 3. 1. *Licetne obſecro viuere.*] Q. d. vos me enecatis odio veſtro et moleſtia. *Lamb.* V. N. act. 4. 2. et N. Epid. 1. 2.

25. *Ducito.*] Scil. Phoenicium. V. N. Epid. 3. 2. et Trin. 2. 1.

28. *Rem actam agis.*] Donatus Andr. act. 3. ſc. 1. *Haec res ſecundum ius ciuile dicitur: in qua cauetur, ne quis rem actam apud iudices repetat.* Idem ad Eunuch. act. 1. ſc. 1. *Actum eſt*, ſumptum a Iure; *ilicet*, a Iudicio; *periiſti*, a ſupplicio.

32. *Vt porriciam.*] *Porriciendi* verbum ex diſciplina haruſpicum et ex praecepto Pontificum ſolemne ſacrificantibus fuiſſe, Macrob. l. 3. 2. tradit. Naeuius: *Simul atrocia porricerent exta miniſtratores.* Turneb.

47. *Nimio id.*] Viro bono indigna ſententia; cui famae et exiſtimationis iactura grauior, quam rei. Sophocles:

Τὸ κέρδος ἡδὺ κἂν ἀπὸ ψευδῶν ἴῃ.

V. N. Trin. 2. 2.

55. *Non*

Nam hic id metuit, ne illam vendas ob ſimultatem ſuam.
BA. Fuit occaſio, ſi vellet, iampridem argentum vt daret.
CA. Quid, ſi non habui? BA. amabas? inuenires mutuom, *Douz. iam haberes, imo.*
Ad Daniſtam deuenires, adderes foenuſculum:
Surripuiſſes patri. PS. ſurriperet hic patri, audaciſſume?
Non periculum eſt, ne quid recte monſtres? BA. non lenonium eſt.
CA. Egon' patri ſurripere poſſim quicquam, tam cauto ſeni?
Atque adeo, ſi facere poſſem, pietas prohibet. BA. audio.
Pietatem ergo iſtam amplexator noctu, pro Phoenicio.
Sed quoniam pietatem amori video tuo praeuortere,
Omnes tibi patres ſunt? nullus eſt tibi quem roges mutuum
Argentum? CA. quin nomen quoque iam interiit Mutuum.
BA. Heus tu, poſtquam hercle iſti a menſa ſurgunt ſaturi, poti,
Qui ſuum repetunt, alienum reddunt nato nemini,
Ab alienis cautiores ſunt, ne credant alteri?
CA. Nimis miſer ſum, nummum nuſquam reperire argenti queo:
Ita miſer et amore pereo, et inopia argentaria.
BA. EME die coeca hercle oliuom, id vendito oculata die.
Iam hercle vel ducentae fieri poſſunt praeſentes minae.

55. *Non lenonium eſt.*] Scil. recte monſtrare.

62. *Heus tu, poſtquam.*] Ineptiſſima illa ſunt *Lambini*, menſam de cibaria menſa accipientis: cum manifeſto menſam trapezitarum intelligat. Et verborum quidem, quae in vulgatis hodie habentur, hunc ſenſum eſſe puto: vt ſit iocus in aſtutos trapezitas, qui cum bonis cedere et menſam relinquere decreuerunt, prius omnia quae ipſis debentur, exigunt et abſcondunt, ne ii, quibus ipſi debent, ea occupent. Quaſi dicat: Poſtquam ii, qui bonis cedunt, tam aſtuti facti ſunt, vt non prius a menſa ſurgant, quam debita ſua exegerint, ſane cauent omnes mutuari. *Piſtor. A menſa ſurgunt ſaturi, poti.*] Non erat cur deſperarent de hoc loco, tanquam mutilo, aut lurcones aut helluones deſcribi putarent, aut neſcio quus *Saturnipetas* et *Saturipetas* confingerent. De trapezitis agere certum eſt, qui cum bonis cedere et menſam relinquere decreuerunt, prius omnia, quae ipſis debentur, exigunt et obſcondunt, ne illi, quibus ipſi debent, ea occupent, vt recte Piſtorius. *Qui ſuum repetunt*, deſcriptio eſt argentariorum. Curcul. 3. *Habent hunc morem plerique argentarii, Vt alius alium poſcant, reddant nemini.* Sed cur addit *ſaturi, poti*? non alia de cauſa, quam quia appellarat *menſam*: quae eſt et trapezitica et ad quam veſcimur, saturique et poti reddimur. Vt cum in Curculione quis dixerat *datores*, addit *et factores*, etſi ad ſententiam *factores* nihil facerent. Vt cum Menaechmum dixiſſet eum conuiuas *recreare*, addit et *medicinam facere*. Et tamen ἀλληγορίᾳ poſſunt eadem verba ad praeſentem pertinere materiam, vt ſint ſibi credita pecunia ſaginati et ebrii. Poſtquam, inquit, argentarii crebro a menſa ſurgere et bonis cedere coeperunt, ex eo tempore homines ab alienis, quorum rem et ſtatum non probe habent cognitum, cautiores ſunt, et non facile cuiquam credunt *Gronou.*

67. *Eme die coeca.*] Id eſt, ſolutione in diem prolata. Contra: *Oculata die emere*, eſt praeſenti pecunia emere. Ita Cato dixit, *die vendere*. Sic ICti vocant *Coeca teſtimonia*, quae ſcripto perhibentur abſentibus. Ita Virgil. in *Aetna:*

Atque oculis haeſura tuis.

Hoc eſt, quod Graeci Poetae dicunt βλέποντα μαρτύρια. Plautus vero aliter extulit:

— Rem tibi auctorem dabo.

Sic infra:

Non illic duce me occultas ſcrutabere cauſas:
Occurrent oculis ipſae.

Eodem modo, *oculatam diem* dixit Plautus. *Scalig.*

CA. Perii! an non tum Lex me perdit quina vicenaria?
Metuunt credere omnes. BA. eadem eſt mihi lex, metuo credere.
PS. Credere autem? eho, an poenitet te, quanto hic fuerit vſui?
BA. Non eſt iuſtus quiſquam amator, niſi qui perpetuat data, — Lipſ. *non eſt vſui quiſquam.*
Datque vſque. quando nihil ſit, ſimul amare deſinat.
CA. Nihilne te mei miſeret? BA. inanis cedis: dicta non ſonant.
Atque ego te viuom ſaluomque vellem. PS. eho, an iam mortuus eſt?
BA. Vt vt eſt: mihi quidem profecto cum iſtis dictis mortuus eſt.
ILLICO VIXIT amator, vbi lenoni placet. — Douz. *vbi ille lenoni.*
Semper tu ad me cum argentata accedito querimonia.
Nam iſtoc, quod nunc lamentare, non eſſe argentum tibi,
Apud nouercam querere. PS. eho, an vnquam tu huius nupſiſti patri?
BA. Dii melius faciant. PS. fac hoc, quod te rogamus, Ballio,
Mea fide, ſi iſti formidas credere, ego in hoc triduo
Aut terra aut mari alicunde euoluam id argentum tibi.
BA. Tibi ego credam? PS. cur non? BA. quia pol, qua opera credam tibi,
Vna opera alligem fugitiuam canem agninis lactibus.
CA. Siccine mihi abs te bene merenti male refertur gratia?
BA. Quid nunc vis? CA. vt opperiare hos ſex dies ſaltem modo,
Ne illam vendas, neu me perdas hominem amantem. BA. animo bono es.

69. *Lex me perdit quina vicennaria?*] Ita duplici *nn* ſcribendum. nam *viceni* ſunt οἱ εἴκοσι τὸν ἀριθμόν: *vicennes* vero εἰκοσαετεῖς. *Lex* enim *Laetoria* vetabat filiumſamilias minorem viginti quinque annis ſtipulari, id eſt, ἐπερωτᾶσθαι, vt ait Priſcianus, lib. 8. et 18. ſiue ſtipulanti reſpondere: aut ſpondendo obligari: vt ICti loquuntur. *Lipſius*. Retulit eam legem ampliorem Claudius Caeſar de omnibus filiis familias, etiam ſupra legitimam aetatem, ne in mortem parentum filiis familias foenori pecunias darent. Qua lege laeuitiam creditorum coercitam ait Tacit. Annal. 11. 13. vbi vid. Lipſ. Aſperius Veſpaſianus: *Ne filiorum familias foeneratoribus exigendi crediti ius vnquam eſſet, ne poſt patrum quidem mortem.* Suet. Veſpaſ. 11. Atque hoc eſt, quod I. C. vocant S. C. Macedonianum, a Macedone inſigni adoleſcentum corruptore, de quo in D. lib. 14. tit. 6. *Gronou.* *

80. *Apud nouercam querere.*] Luſum putant viri docti in hoc, quod Pſeudolus illud *querere* ἀντὶ τοῦ *quereris* accipit, quum ſit imperantis. Imo et leno et Pſeudolus τὸ *querere* ἀντὶ τοῦ *quereris* accipiunt: neuter vt ſit imperantis. Sed luſus eſt in vocabulo *nouerca*, quod per translationem accipit Ballio, ceu proprie dictum ſeruus. *Apud nouercam queri* eſt queri apud aliquem qui non exaudiat, παροιμιωδῶς. Si mecum queri velis, quod vtile tibi ſit, fac venias cum argentata querimonia: nam quod nunc doles ſine nummis, doles apud nouercam, hoc eſt, eum qui tui non miſereatur. Hoc captat Pſeudolus: Ergo tu Callidori nouerca es? et ſic nupſiſti huius patri. Eam enim nouercam dicimus, quae poſt matrem patri noſtro nupſit. *Gronouius*. *An vnquam tu huius nupſiſti patri?*] Argutus, ſed licentior ſane iocus, qui in verbo *Nubendi* conſiſtit, quod verbum antiquitus inter ea fuit, quae cuſtos ille hortorum libentius, quam Virgines Veſtae vſurparent. Inde Feſto: *Nupta verba*, obſcena; et Petronio, *Nuptias facere*, τὸ συνουσιάζειν. Inde Virgini Veſtali crimen inceſti intentatum apud Declamatores, quod verſum ſcripſiſſet: *Felices nuptae: moriar, niſi nubere dulce eſt.* Lipſius. Vide notas Ciſtellar. act. 1. ſc. 1. 45.

93. *La-*

Vel ſex menſes opperibor. CA. euge, homo lepidiſſume.
BA. Imo vin' etiam te faciam ex laeto laetantem magis?
CA. Quid iam? BA. quia enim non venalem habeo Phoenicium.
CA. Non habes? BA. non hercle vero. CA. Pſeudole, arceſſe hoſtias,
Victimas, lanios: vt ego huic ſacruficem ſummo Ioui:
Nam hic mihi nunc eſt multo potior Iuppiter, quam Iuppiter.
BA. Nolo victimas: agninis me extis placari volo.
CA. Propera, quid ſtas? arceſſe agnos. audin' quid ait Iuppiter?
PS. Iam hic ero: verum extra portam Meriam currendum eſt prius.
CA. Quid eo? PS. lanios inde arceſſam duos cum tintinnabulis.
Eadem duo greges virgarum inde vlmearum adegero,
Vt hodie ad litationem huic ſuppetat ſatias Ioui.
In malam crucem iſtic ibit Iuppiter lenonius.
BA. Ex tua re non eſt, vt ego emoriar. PS. qui dum? BA. ego dicam tibi:
Quia edepol dum ego viuos viuam, nunquam eris frugi bonae.
PS. Ex tua re non eſt, vt ego emoriar. BA. qui dum? PS. ſic, quia
Si ego emortuus ſim, Athenis te ſit nemo nequior.
CA Dic mihi, obſecro, hercle verum ſerio, hoc quod te rogo.
Non habes venalem amicam tu meam Phoenicium?
BA. Non edepol habeo profecto; nam iampridem vendidi.

93. *Lanios.*] Ita vocat popas hoſtiarum mactatores, qui malleo ipſas impeterent, dum a victimario interim tenerentur. *Gutber.*

95. *Agninis me extis placari volo.*] Victimam de magnis dixere; Certum veteribus illis, qui pure loquebantur, ita obſeruatum fuiſſe. Quod verum eſſe, manifeſto Plautus docet in Pſeud. ex verbis Lenonis:

Nolo victimas: minimis med extis placari volo.

Nam *minima exta* oppoſuit *victimis*. Sed luſit Comice in voce *minimis*, reſpiciens ad minas viginti, quibus ſibi litari volebat. Adoleſcens vero iocum non percipiens, iubet arceſſi agnos: quia eae ſunt *minimae hoſtiae*, et quae vere victimae dici non poſſunt, quum ait: *Propera; quid ſtas? arceſſe agnos.* itaque male legitur hodie *agninis extis:* quum plerseque calamo exaratae membranae habeant: *minimis extis.* vbi ſane vere Plautinus latet iocus. *Scalig.*

97. *Extra portam Metiam currendum, etc. lanios inde arceſſam.*] Intelligit carnifices, quorum extra eam portam domus, ad ſolemnem ſuppliciis locum. Etiam locus certus fuit extra vrbem, quem *Seſtertium* dixerunt, quia ſemitertio ab vrbe milliari: vbi cruces, patibula defixa, cadauera abiecta, aliaque, quae ad ſupplicia plebis. *Lipſ.*

98. *Cum tintinnabulis.*] Quid fuit in mentem Scaligero, quom ad quartum Varronis notaret duo eſſe genera vehiculorum, *ſirpeas* et *tintinnabula*, et inſultaret ſcholaſticorum ac grammaticorum nationi, quibus haec eſſent ignota vocabula? Quid illis, qui toties hoc ex illo deſcribunt? Imo nec *ſirpea* vehiculum eſt, ſed imponitur vehiculo, nec *tintinnabulum*, ſed, ſi quando, appenditur. De *Sirpea* alibi. Sed dixerit Lucilius: *Tintinnabulum abeſt hinc, ſirpiculaeque olerorum.* Quid hic, quamobrem credam ea eſſe vehicula? Quid in loco Plauti? Palam eſt carnifices et tortores deſcribi, qui ſolebant caedere κωδωνοφορῶντας, vt ab aliis iam notatum. Et tamen etiam nolas ad vſum ſacrificiorum comminiſcuntur. Luſus eſt ſeruuli, qui de ſupplicio, quo vult mactari Lenonem, loquitur quaſi de ſacrificio, quo is, quem Iouem ſibi fecerat herus, mactetur. Itaque pro carnificibus dicit lanios, quaſi victimarios, ſed cum *tintinnabulis*, quibus carnifices ornabant noxios pro hoſtiis, *greges virgarum vlmearum*, vel virgas in faſcem colligatas. *Gronou.*

CA. Quomodo? BA. ſine ornamentis, cum inteſtinis omnibus.
CA. Meam tu amicam vendidiſti? BA. valde, viginti minis.
CA. Viginti minis? BA. vtrum vis, vel quater quinis minis,
Militi Macedonio. et iam quindecim habeo minas.
CA. Quid ego ex te audio? BA. amicam tuam eſſe factam argenteam.
CA. Cur id auſus facere? BA. libuit, mea fuit. CA. eho, Pſeudole,
I, gladium affer. PS. quid opus gladio? CA. qui hunc occidam, atque me.
PS. Quin tu te occidis potius? nam hunc fames iam occiderit.
CA. Quid ais, quantum terra tegit, hominum periuriſſume,
Lipſ. *quantum in terra degit, hom.* etc.
Iurauiſtin' te illam nulli venditurum, niſi mihi?
BA. Fateor. CA. Nempe conceptis verbis. BA. etiam conſultis quoque.
CA. Periurauiſti, ſceleſte. BA. at argentum intro condidi.
Ego ſceleſtus nunc argentum promere poſſum domo:
Tu, qui pius es iſtoc genere gnatus, nummum non habes.
CA. Pſeudole, aſſiſte altrinſecus, atque onera hunc maledictis. PS. licet.
Nunquam ad praetorem aeque curſim curram, vt emittar manu.
CA. Ingere mala multa. PS. iam ego te differam dictis meis,
Impudice. BA. ita eſt. PS. ſceleſte. BA. dicis vera. PS. verbero.

109. *Siue ornamentis cum inteſtinis omnibus.*] Id eſt, nudam vendidi: et ineſt in his verbis faceta antitheſis. Hoc ex Lambino vſque repetunt. At poterant aliquid doctius. Nempe hunc ſermonem tranſlatum a venditione aedium, vbi proprium eius domicilium eſt. In iis *ornamenta*, in iis *opus inteſtinum*: et quum vendebantur, *opus inteſtinum* fiebat emptoris, *ornamenta* recipiebantur. Cicero in Topicis: *Fecique quod liberales venditores ſolent, vt cum aedes fundumue vendiderint, rutis caeſis receptis, concedant tamen aliquid emptori, quod ornandi cauſae apte et loco poſitum eſſe videatur: ſic tibi nos ad id, quod quaſi mancipio dare debuimus, ornamenta quaedam voluimus non debita accedere.* Scilicet ornamenta erant in rutis caeſis. Varro lib. 3. de re ruſt. cap. 1. *Quum villam haberet opere tectorio et inteſtino et pauimentis nobilibus ſpectandam.* Vitruuius lib. 4. cap. 4. *Pluteis marmoreis ſeu ex inteſtino opere factis.* Sic apparet, vnde quamque eleganter periuerit hunc ſermonem Plautus. *Gronouius.*

117. *Quantum terra tegit.*] Sic omnes libri. Coniectant: *Quantum in terra degit: Quantum terra regit: Quantum terra tegit: Quantum terra gerit:* Denique explicant, quantum eſt Acherunti mortuorum, vel qui vnquam fuerunt. Putamus commodius explicari poſſe, quantum terra tuetur, tectos ac ſaluos habet. Vt Rud. 1. 3. 26. *Nec cibo nec loco tecta quo ſim ſcio.* Salluſtius in Catil. *Neque locus neque amicus quiſquam teget, quem arma non texerint.* Vt videtur et in veriſimilibus accepiſſe Scioppius. *Gronouius.*

118. *Iuraſtin' te illam nulli.*] Tali interrogatione vtuntur Scriptores veteres, etiam cum reſponſionem aientem ſubiici volunt. *Lamb.*

119. *Conceptis verbis.*] *Verbis conceptis iurare*, eſt alio praeeunte et iuſiurandum verbis certa comprehenſis formula dictante iurare. *Turneb.*

121. *Ego ſceleſtus, etc.*] Seneca Philoſoph. Epiſt. 115. e vett. Poetis: *Sine me vocari peſſimum; vt diues vocer. An diues, omnes quaerimus: nemo, an bonus. Non, Quare, et Vnde: Quid habeas, tantum rogant. Vbique tanti quiſque, quantum habuit, fuit*, et quae ſequuntur.

124. *Ad praetorem, etc.*] Vide notas Mil. act. 4. ſc. 1. verſ. 15.

127. *Buſti-*

BA. Quippini. CA. buſtirape. BA. certe. CA. furcifer. BA. factum optume.
CA. Sociofraude. BA. ſunt mea haec iſta. PS. parricida. BA. perge tu.
PS. Sacrilege. BA. fateor. CA. periure. BA. vetera vaticinamini.
CA. Legirupa. BA. valide. PS. pernicies adoleſcentum. BA. acerrume.
CA. Fur. BA babae. PS. fugitiue. BA. bombax. CA. fraus populi. BA. planiſſume.
PS. Fraudulente. CA. impure leno. PS. coenum. BA. cantores probos!
CA. Verberauiſti patrem atque matrem. BA. atque occidi quoque,
Potius quam cibum praehiberem: num peccaui quippiam?
PS. IN PERTVSVM INGERIMVS DICTA DOLIVM: operam ludimus.
BA. Nunquid alium etiam voltis dicere? CA. ecquid te pudet?
BA. Ted amatorem inuentum eſſe inanem, quaſi caſſam nucem.
Sed quanquam multa, malaque in me dicta dixiſtis mihi,
Niſi mihi attulerit Miles quinque, quas debet, minas,
Sicut haec eſt praeſtituta ſumma argento dies:
Si is non aderit, poſſe opinor facere officium me meum.
CA. Quid id eſt? BA. ſi tu argentum attuleris, cum illo perdiderim fidem.
Hoc meum eſt officium: ego, operae ſi ſit, plus tecum loquar:
Sed ſine argento fruſtra eſt, quod me tui miſereri poſtulas. Schopp. *fruſtra es.*
Haec mea eſt ſententia, vt tu hinc porro, quid agas, conſulas.
CA. Iamne abis? BA. negotii nunc ſum plenus. PS. paulo poſt magis.
Illic homo meus eſt: niſi omnes di me atque homines deſerunt,
Exoſſabo ego illum ſimiliter itidem vt muraenam cocus. Non. *ſimulter.*
Sed nunc, Calidore, operam te mihi volo dare. CA. ecquid imperas?

127. *Buſtirape.*] Qui lucri cauſſa nefanda omnia ſubire non verebantur, *buſtirapi* audiebant. *I. Gul.*

131. *Babae.*] *Babae*, vt et *Bombax*, hoc loco Interiectiones ſunt hominis cum admiratione approbantis, vel negligentis; aut etiam laete alterius dicta ferentis. *Lamb.*

135. *In pertuſum.*] Prouerbium a fabula Danaidum. Lucret lib. 4.

Et non omnia pertuſum congeſta quaſi in vas
Commoda perfluxere, atque ingrata interiere.

Taubm.
Scite Seneca in Apocolocynth. *Placuit nouam poenam excogitari debere; inſtituendum illi laborem irritum ſine ſine et effectu. Tum Aeacus iubet illum alea ludere, pertuſo fritillo.* Loquitur de Claudio Caeſare. *Boxborn.*

136. *Nunquid alium.*] Ita Schopp. e Mſſ. quaſi dicat: Num praeter ſuperiora illa cognomina, quae mihi feciſtis, inſuper aliud mihi facere vultis? *Taubm.*

141. *Officium me meum.*] *Officium lenonis*, eſt perfidia. vt Capt. *Seruile officium*, fuga.

146. *Paulo poſt magis.*] Plus negotii tibi faceſſam.

148. *Exoſſabo vt muraenam.*] Vide notas Amph. act. I. ſc. I. verſ. 163.

PS. Hoc ego oppidum admoenire, vt hodie capiatur, volo.
Ad eam rem vſu'ſt hominem aſtutum, doctum, ſcitum, et callidum,
Qui imperata effecta reddat, non qui vigilans dormiat.
CA. Cedo mihi, quid es facturus? PS. tempori ego faxo ſcies:
Nolo bis iterare: ſat ſic longae fiunt Fabulae.
CA. Optumum atque aequiſſumum oras. PS. propera, adduc hominem cito.
PAVCI EX MVLTIS ſunt amici, homini qui certi ſient.
CA. Ego ſcio iſtuc. PS. ergo vtrimque tibi nunc delectum para: *Acid. vtrumque.*
Ex multis exquire illis vnum, qui certus ſiet.
CA. Iam hic faxo aderit. PS. potin' vt abeas? tibi moram dictis creas.

150. *Admoenire.*] Foſſa et vallo cingere. *Lamb.* V. N. Ciſt. 2. 2. verſ. 5.

ACTVS PRIMVS. SCENA QVARTA

PSEVDOLVS

Poſtquam illic hinc abiit, tu aſtas ſolus, Pſeudole:
Quid nunc acturus, poſtquam herili filio
Largitus dictis dapſilis? vbi ſunt ea?
Quoi neque parata gutta certi conſilii,
Neque adeo argenti: neque nunc quid faciam ſcio,
Neque exordiri primum, vnde occipias, habes,
Neque ad detexundam telam certos terminos.
Sed quaſi Poeta tabulas cum cepit ſibi,
Quaerit quod nuſquam eſt gentium, reperit tamen,
Facit illud veriſimile, quod mendacium eſt.
Nunc ego Poeta fiam: viginti minae
Quae nuſquam nunc ſunt gentium, inueniam tamen.
Atque ego huic iam pridem me daturum dixeram,
At volui iniicere tragulam in noſtrum ſenem:
Verum is, neſcio quo pacto, praeſenſit prius.
Sed comprimenda eſt mihi vox atque oratio.
Herum eccum video huc, vna Simonem ſimul,
Cum ſuo vicino Caliphone incedere.

6. *Exordiri.*] *Ordiendi* verbum proprium artis Mineruae. *Lipſius.*

7. *Detexundam.*] *Detexere*, de perfecto panno aut tela: quod Theocritus elegantiſſime dixit, *καταβαίνειν ἀφ' ἱςῶ*: alii *καθαιρεῖν ἱςόν*. Vetus Gloſſ. *Detexo, καθαιρῶ ἱςόν*. Titinnius Fullonibus: *Quae inter annos decem nequiſti tegam vnam detexere.* Significantius tamen alii: *deponere.* P. Diaconus lib. 2. cap. 5. *talem ſe eidem telam ordituram, qualem ipſa dum viueret, deponere ac detexere non poſſet.* Dixi, ſignificantius. nam proprie *detexere* non eſt aliud quam *τὸν ἱςὸν ὑφαγκίναι*: et ita ſaepe apud Plaut. et Ciceronem. Quare non omnis *detexta tela*, vtique et *depoſita*. Caſaub.

14. *Tragulam iniicere.*] Vide notas Epid. act. 5. ſc. 2. verſ. 25.

Ex hoc ſepulchro vetere viginti minas
Effodiam ego hodie, quas dem herili filio.
Nunc huc concedam, vt horum ſermonem legam.

19. *Ex hoc ſepulcro vetere viginti, etc.*] Putem reſpectum ad aperturam ſepulcrorum, ad eruendos theſauros. Veteres enim partim luxus, partim ſecuritatis cauſſa, pecuniam ibi condebant. *Freherus.*

ACTVS PRIMVS. SCENA QVINTA

SIMO, CALIPHO, PSEVDOLVS

Si de damnoſis aut de amatoribus
Dictator fiat nunc Athenis Atticis,
Nemo antecedat filio, credo, meo:
Ita nunc per vrbem ſolus ſermo eſt omnibus,
Eum velle amicam liberare, et quaerere
Argentum ad eam rem. hoc alii mihi renunciant,
Atque id iam pridem ſenſi, et ſubolet mihi.
PS. Occiſa eſt haec res, haeret hoc negotium.
Quo in commeatum volui argentarium
proficiſci, ibi nunc oppido obſepta eſt via.
Praeſenſit: nihil eſt praedae praedatoribus.
CA. HOMINES QVI GESTANT, quique auſcultant crimina,
Si meo arbitratu liceat, omnes pendeant,
Geſtores linguis, auditores auribus.
Nam iſtaec quae tibi renunciantur: filium
Te velle amantem argento circumducere,
Forſitan ea tibi dicta ſunt mendacia.
Sed ſi vera ea ſunt, vt nunc mos eſt, maxume,
Quid mirum fecit? quid nouum? adoleſcens homo
Si amat, ſi amicam liberat? PS. lepidum ſenem!
SI. Vetus nolo faciat. CA. at enim nequicquam neuis.

2. *Dictator fiat nunc Athenis.*] Nominat more ſuo magiſtratum Romanum in Palliata Comoedia, intelligitque filium ſuum ducem principemque ac caput eſſe hominum amore perditorum.

14. *Geſtores linguis.*] Vt, qua quis parte peccaret, eadem et plecteretur. Sic Seneca Epiſt. 123. *Peſſimum genus hominum videbatur, qui verba geſtarent: ſunt quidam qui vitia geſtant. Horum ſermo multum nocet. nam etiamſi non ſtatim officit, ſemina in animo relinquit.*

21. *Vetus nolo faciat.*] Horum ſententiam neque *Lambinus*, neque *Acidalius* ſunt aſſecuti. Dixerat Calipho: *quid nouum? etc.* quibus verbis oſtendit, neque Callidorum Simonis filium primum de Athenienſibus adoleſcentulis hanc inſaniam inſaniuiſſe; ſed id ab aliis etiam iam longe factum fuiſſe: at reponit Simo, nolle ſe vt iſta faciat filius ſuus, cum fuerit aetate prouectiore. Huic interpretationi firmandae vnice facit *Terentianus* Micio, Adelph. I. 2.

Non eſt flagitium, mihi crede, adoleſcentulum Scortari, etc.
— Et tu illum suum, ſi eſſes homo,
Sineres nunc facere, dum per aetatem licet,
Potius quam, vbi se expectatum eiecisſe foras
Alieniore aetate poſt faceret tamen.

Petitus.

26. *Populo*

Vel tu ne faceres tale in adoleſcentia. Paſ. *faceres talia.*
PROBVM PATREM ESSE oportet, qui gnatum ſuum
Eſſe probiorem, quam ipſus fuerit, poſtulet.
Nam tu quod damni, et quod feciſti flagitii,
Populo viritim potuit diſpertirier.
Id ne tu miraris, ſi patriſſat filius?
PS. ὦ ζεῦ, quam pauci eſtis homines commodi!
Ehem, illuc eſt patrem eſſe, vt aequum eſt, filio!
SI. Quis hic loquitur? meus hic eſt quidem ſeruos Pſeudolus.
Hic mihi corrumpit filium, ſcelerum caput. I. Gul. *hic illi eſt*
Hic dux, hic ille eſt paedagogus: hunc ego *paedagogus.*
Cupio excruciari. CA. Iam iſtaec INSIPIENTIA EST,
Sic iram in promtu gerere. quanto ſatius eſt,
Adire blandis verbis, atque exquirere,
Sint illa, necne ſint, quae tibi renunciant?
BONVS ANIMVS in mala re dimidium eſt mali.
SI. Tibi auſcultabo. PS. itur ad te, Pſeudole:
Orationem tibi para aduorſum ſenem.
Herum ſaluto primum, vt aequom eſt: poſtea
Si quid ſuperſit, vicinos impertio.
SI. Salue. quid agitur? PS. ſtatur hic ad hunc modum.
SI. Statum vide hominis, Callipho, quam Baſilicum!
CA. Bene confidenterque aſtitiſſe intellego.
PS. DECET INNOCENTEM, qui ſit, atque innoxius,
Seruom ſuperbum eſſe apud herum potiſſumum.
CA. Sunt quae te volumus percontari, quae quaſi
Per nebulam noſmet ſcimus atque audiuimus.
SI. Conficiet iam te hic verbis: vt tu cenſeas
Non Pſeudolum, ſed Socratem tecum loqui.
PS. Ita eſt. iampridem tu me ſpernis, ſentio,
Paruam eſſe apud te mihi fidem ipſe intellego:
Cupis me eſſe nequam, tamen ero frugi bonae.
SI. Fac ſis vaciuas, Pſeudole, aedis aurium,
Mea vt migrare dicta poſſint quo volo.
PS. Age, loquere quid vis, tametſi tibi ſuccenſeo.
SI. Mihin' domino ſeruos tu ſuccenſes? PS. iam tibi

26. *Populo viritim potuit diſpertirier.*] Certum eſt alludi ad viſcerationes, in quibus ſingulis, qui aderant, certa pars cibi dabatur. Et hoc vult: Tam magna ſunt flagitia tua, vt cuilibet e populo, tanquam in publica viſceratione, pars aliqua inde dari poſſit. Ad magnitudinem igitur pertinet; non, quod quilibet e populo ſuam partem ibi inuenturus ſit. *Piſtorius.*

32. *Hic ille eſt paedagogus.*] Antiquo illo aeuo *Paedagogi* diſtincti a *Praeceptoribus.* Nam iſti nihil niſi aſſeclae erant, et vt puerorum progreſſus, actiones, mores obſeruarent aut formarent. At *Praeceptores* docebant, et artes ſcientiaſque infundebant. Seneca l. 2. 22. De Ira: *Praeceptores paedagogique pueris placidi dentur.* Lipſius.

43. *Statum.*] Vide Not. Amphitr. I. 1. 110.

54. *Fac ſis vaciuas.*] Vide N. Caſina Prologo verſ. 29.

65. *Del-*

Mirum id videtur? SI. hercle qui, vt tu praedicas, Piſt. *hercle quin*
Cauendum eſt mihi abs te irato: atque alio tu modo
Me verberare, atque ego te ſoleo, cogitas.
CA. Quid cenſes? edepol merito eſſe iratum arbitror,
Cum apud te parum ſtet fides. SI. iam ſic ſino, Lipſ. *parum ſiet fides.*
Iratus ſit: ego ne quid noceat, cauero.
Sed quid ais? quid hoc, quod te rogo? PS. ſi quid vis, roga
Quod ſcibo, Delphis tibi reſponſum dicito.
SI. Aduorte ergo animum, et fac ſis promiſſi memor.
Quid ais? ecquam ſcis filium tibicinam
Meum amare? PS. negare meum eſt. SI. liberare quam velit?
PS. *Καὶ τοῦτο ναὶ τοῦτο* nego. SI. ecquas viginti minas
Per ſycophantiam atque per doctos dolos
Paritas, vt auferas a me? PS. abs te ego auferam?
SI. Ita: quas meo gnato des, qui amicam liberet.
PS. Fateri *δεῖ ναὶ τοῦτο ναὶ, ναὶ τοῦτο ναί.*
CA. Fatetur. SI. dixin', Callipho, dudum tibi?
CA. Memini. SI. cur haec, vbi tu reſciuiſti illico,
Caelata me ſunt? cur non reſciui? PS. eloquar.
Quia nolebam ex me morem praegigni malum,
Herum vt ſeruos ſuum criminaret apud herum.
SI. Iuberes hunc praecipitem in piſtrinum trahi. Grut. *Luberet hunc*
CA. Nunquid peccatum eſt Simo? SI. imo maxume.
PS. Deſiſte: recte ego rem meam ſapio, Callipho.
Peccata mea ſunt. animum aduorte nunc iam.
Quapropter te expertem amoris nati habuerim,
Piſtrinum in mundo ſcibam, ſi id faxem, mihi.

65. *Delphis tibi reſponſum dicito.*] Id eſt, pro certa et ineuitabili veritate habeto, non ſecus ac ſi Apollinis ore prolatum eſſet. Eandem ſententiam ſic effert Lucret. lib. 5. *De re fundere fata Sanctius et multo certa ratione magis quam Pythia quae Tripode ex Phoebi lauruque profatur.* Cic. ad Brut. *Haec ex oraculo Apollinis Pythii edita tibi puta, nihil poteſt eſſe verius.* Gronouius.*

68. *Meum amare? etc.*] Latent in his voces Graecae; lego itaque:

Meum amare? PS *ναί γα δῆ μ' ἐῶν ἔτι.*
SI. *liberare quam velit.*
PS. *Καὶ τοῦτο καὶ τοῦτο ναί γ' ὧ.* SI. *ecquas viginti minas*
Per ſycophantiam, atque per doctos dolos,
Paritas, vt auferas a me? PS. *abs te ego auferam?*
SI. *Ita: quas meo gnato des, qui amicam liberet.*
PS. *Φα' τύχει· δεῖ. καὶ τοῦτο, καὶ τοῦτο, ναί, καὶ τοῦτο, ναί.*

Petitus, de quo vide eum differenter lib. 2. Miſcell. 18. *Negare meum eſt.*] Cenſeo recte vidiſſe Petitum in his quoque verbis aliquid Graeci latere. Et videtur adamaſſe Graeca et hic, vt bis poſtea, quia dixerat: *Delphis tibi reſponſum dicito.* Voluit igitur Graeci Dei oracula imitari. Tum alter codicum, *naegar mea eſt:* alter, vt et codex Academiae: *negar meae eſt.* Sed quia non videtur auctor tot ſupra intraque nexis ſenariis interieciſſe duos hos verſus longiores, vtrumque breviorem fecerim, eiectis quae inſcitia librariorum interpoſuit. Vt ſit: *Meum amare.* PS. *ναὶ ναί.* SI. *liberare quam velit.* PS. *καὶ τοῦτο ναὶ, καὶ τοῦτ'.* SI. *ecquas viginti minas.* Nam et poſterior ſic exſtat in V. C. *Cetu ton katto ne gras equas viginti minas.* AC. *Cetu tu au negar ſita ecquos, etc.* Gronouius.

71. *Paritas.*] Id eſt, paras.

78. *Herum.*] Herilem filium apud herum maiorem, Patrem.

85. *In*

SI. Non a me ſcibas piſtrinum in mundo tibi,
Cum ea muſſitabas? PS. ſcibam. SI. cur non dictum eſt mihi?
PS. Quia illud malum aderat, iſtuc aberat longius.
Illud erat praeſens, huic erant dieculae.
SI. Quid nunc agetis? nam hinc quidem a me non poteſt
Argentum auferri, qui praeſertim ſenſerim.
Ne quiſquam credat nummum, iam edicam omnibus.
PS. Nunquam edepol quoiquam ſupplicabo, dum quidem
Tu viues: tu mihi hercle argentum dabis:
Abs te equidem ſumam. SI. tu a me ſumes? PS. ſtrenue.
SI. Excludito mihi hercle oculum, ſi dedero. PS. dabis. — Lamb. *Exſculpito m.*
Iam dico, vt a me caueas. CA. certe edepol ſcio:
Si abſtuleris, mirum et magnum facinus feceris.
PS. Faciam. SI. ſi non abſtuleris? PS. virgis caedito,
Sed quid, ſi abſtulero? SI. do Iouem teſtem tibi,
Te aetatem impune habiturum. PS. facito vt memineris.
SI. Egon' vt cauere nequeam quoi praedicitur?
PS. Praedico, vt caueas: dico, inquam, vt caueas: caue.
Hem, iſtis mihi tu hodie manibus argentum dabis.
CA. Edepol mortalem graphicum, ſi ſeruat fidem!
PS. Seruitum tibi me abducito, ni fecero.
SI. Bene atque amice dicis: nam nunc iam meus es. — Grut. *nam nunc haud meus eſt.*
PS. Vin' etiam dicam, quod vos magis miremini?
CA. Studeo hercle audire, nam ted auſculto libens.
SI. Agedum, nam ſatis libenter te auſculto loqui.
PS. Priuſquam iſtam pugnam pugnabo, ego etiam prius
Dabo aliam pugnam claram et commemorabilem.
SI. Quam pugnam? PS. hem, ab hoc lenone vicino tuo
Per ſycophantiam atque per doctos dolos
Tibicinam illam, tuus quam gnatus deperit,
Ea circumducam lepide lenonem. SI. quid eſt?
PS. Effectum hoc hodie reddam vtrumque ad veſperum.
SI. Siquidem iſtaec opera, vt praedicas, perfeceris,
Virtute regi Agathocli anteceſſeris.

85. *In mundo.*] V. N. Ep. act. 5. r. 12.

88. *Huic erant dieculae.*] Omnia ſibi reſpondent: *Illud* a filio: *iſtuc* a te. *Illud* aderat *praeſens*, hoc erat *in diem*, vt Ter. loquitur. *Acidal.*

89. *Nam hinc quidem a me.*] Caſaubonus ait laborare metri modulum: eoque tollendam Gloſſam legendumque: *Nam hinc quidem iam non poteſt:* ad illud *Hinc* fuiſſe adſcriptum *a me:* quod tolli neceſſe eſſe, ſi metrum ſaluum velimus. Sic ille in epiſtolis. Quod equidem vehementer miror. Quid enim perfectius verſu, vt eſt in vulgata. Cur autem non diceret: *hinc a me:* vt in Rud. act. 4. ſc. 4. *dum hic hinc a me ſentiat.* Caſin. 2. 8. *Vocabit huc eam ad ſe in nuptias.* Epid. 1. 2. *Eamus intro huc ad te.* Et ſimilia paſſim. *Gronouius.*

100. *Aetatem.*] V. N. Aſin. act. 2. 2.

104. *Graphicum.*] V. N. Epid. 3. 3. 29.

110. *Priuſquam iſtam pugnam pugnabo.*] Priuſquam abs te argentum auferam. Lucilius:

Vicimus, o ſocii, et magnam pugnauimu' pugnam.

126. *Con-*

Sed ſi non faxis, nunquid cauſſae eſt, illico
Quin te in piſtrinum condam? PS. non vnum quidem — *Acid. delet, condam?*
Diem modo, verum hercle in omnis, quantum eſt. ſed ſi effecero,
Dabin' mihi argentum quod dem lenoni illico
Tua voluntate? CA. ius bonum orat Pſeudolus:
Dabo, inque. SI. at enim ſcin' quid mihi in mentem venit?
Quid ſi hice inter ſe conſenſerunt, Callipho,
Aut de compacto faciunt conſutis dolis,
Qui me argento circumuortant? PS. quis me audacior
Sit, ſi iſtuc facinus audeam facere? imo ſic, Simo,
Si ſumus compecti, ſiue conſilium vnquam iniuimus
De iſtac re, aut ſi de ea re vnquam inter nos conuenimus:
Quaſi in libro cum ſcribuntur calamo literae,
Stilis me totum vſque vlmeis conſcribito.
SI. Indice ludos nunc iam, quando lubet.
PS. Da in hunc diem operam, Callipho, quaeſo mihi,
Ne quo te ad aliud occupes negotium.
CA. Quin rus vti irem, iam heri conſtitueram.
PS. At nunc diſturba quas ſtatuiſti machinas.
CA. Nunc non abire certum eſt iſtac gratia.
Lubido eſt ludos tuos ſpectare, Pſeudole.
Etſi hunc videbo non dare argentum tibi,
Quod dixit: potius quam id non fiat, ego dabo.
SI. Non demutabo. PS. namque edepol, ſi non dabis,
Clamore magno et multum flagitabere.
Agite, amolimini hinc vos intro nunc iam, — *MSS. alt. et edd. amouemini.*
Ac meis viciſſim date locum fallaciis.
SI. Fiat, geratur mos tibi. PS. ſed te volo
Domi vſque adeſſe. SI. quin tibi hanc operam dico.
CA. At ego ad forum ibo. iam hic adero. SI. actutum redi.
PS. Suſpicio eſt mihi nunc vos ſuſpicarier,
Me iccirco haec tanta facinora promittere,
Qui vos oblectem, hanc Fabulam dum tranſigam,
Neque ſim facturus, quod facturum dixeram.
Non demutabo, atque etiam certum, quod ſciam;
Quo ſim facturus pacto, nihil etiam ſcio,
Niſi quia futurum eſt. nam qui in Scenam prouenit
Nouo modo, nouom aliquid inuentum afferre addecet.
Si id facere nequeat, det locum illi qui queat.
Concedere aliquantiſper hinc mihi intro libet,

126. *Conſutis dolis.*] Sic Gr. dicunt, *συῤῥάπτειν δόλους*. inde *ſutelas*, pro fraudibus. Vide inſuper notas Amph. act. I. ſc. I. verſ. 211.

132. *Stilis vlmeis conſcribito.*] Recte, *ſtilis*, pro virgis dicit: vt perpetuetur metaphora. Virgil. I. Aen. — *Verſa puluis inſcribitur haſta.* Sidonius lib. I. *mundus incanduit, glacies Alpina deletur, et biulcis arentium rimarum flexibus terra perſcribitur.* Meurſ.

143. *Clamore magno et multum flagitabere.*] *Multo.* Scriuerius.

Dum concenturio in corde ſycophantias.
Tibicen vos interea hic delectauerit.

159. *Concenturio.*] Id eſt, in album refero. Cicer. ad Att. *Brutus centuriat Capuae.* V. N. Trin. 4. 2. 160.

ACTVS SECVNDVS. SCENA PRIMA

PSEVDOLVS

Pro Iuppiter, vt mihi, quicquid ago, lepide omnia proſpereque eueniunt!
Neque quod dubitem, neque quod timeam, meo in pectore conditum eſt conſilium.
Nam ea STVLTITIA EST, FACINVS magnum timido cordi credere. nam OMNES
RES PERINDE ſunt, vt agas, vt eas magnificias. nam ego in meo
Pectore prius ita paraui copias duplicis, triplicis dolos,
Perfidias: vbi vbicunque cum hoſtibus congrediar, malorum meorum [Grut. *maiorum meum.*]
Fretus virtute dicam, mea induſtria et malitia, fraudulentia,
Facile vt vincam, facile vt ſpoliem meos perduelles meis perfidiis.
Nunc inimicum ego hunc communem, meum atque voſtrum omnium
Ballionem, exballiſtabo lepide; date operam modo. hoc ego oppidum
Admoenire, vt hoc die capiatur, volo: atque ad hoc meas legiones
Adducam. ſi hoc expugno, facilem ego hanc rem meis ciuibus faciam.
Poſt ad oppidum hoc vetus continuo mecum exercitum protinus obducam.
Inde me et ſimul participes omnes meos praeda onerabo, atque opplebo:
Metum et fugam perduellibus meis iniiciam, me eſſe vt ſciant natum,
Quo ſum genere gnatus. magna me facinora decet efficere,

3. *Nam ea, etc.*] Tó *Nam*, data opera toties iterat, ad exprimendam Servi non nimis accurate loquentis negligentiam. *Lamb.*

6. *Malorum meorum.*] Ridicule, imo praeter auditorum exſpectationem: quum in eo potius eſſe videretur, vt diceret: *maiorum meorum*. Nec minor in illius dicti inſolentia feſtiuitas:

Ego ſum genere gnatus, magna me facinora decet efficere.

Non ſine Amphiboliae gratia, quae ambiguo illo τῷ *facinora* vocabulo occultatur. Q. Curtius lib. 9. ex perſona Alexandri: *Ea ſtirpe ſum genitus, vt multam prius, quam longam vitam debeam optare.* Douz.

10. *Ballionem exballiſtabo.*] Similis huic plane metaphora eſt Bacchid. 4. 4.

11. *Admoenire.*] Vide notas Ciſtell. act. 2. ſc. 2. verſ. 5.

12. *Facile ego hanc rem meis.*] *Facile ego claream* (vel *vincam*) *meis ciuibus factis.* Scriuerius.

14. *Participes.*] Συμμάχυς, κοινωνές.

17. *Quae*

Quae poſt mihi clara, et diu elueant. ſed hunc quem video, quis hic eſt,
Qui oculis meis obuiam ignorabilis obiicitur? libet ſcire
Quid hic velit, cum machaera: et huic, quam rem agat, hinc dabo inſidias.

17. *Quae poſt mihi clara et diu clueant.*] *Claritudine clueant.* Scriuerius.

ACTVS SECVNDVS. SCENA SECVNDA

HARPAX, PSEVDOLVS

Hi loci ſunt, atque hae regiones, quae mihi ab hero ſunt demonſtratae,
Vt ego oculis rationem capio, quam mihi ita dixit herus meus miles, Lipſ. *nam mihi.*
Septimas eſſe aedes a porta, vbi ille habitat leno, cui iuſſit
Symbolum me ferre, et hoc argentum. nimis velim, certum qui
Mihi faciat, Ballio leno vbi hic habitat. PS. ſt. tace, tace,
Meus hic eſt homo, ni omnes di atque homines deſerunt. nouo conſilio
Nunc mihi opus eſt: noua res ſubito mihi haec obiecta eſt:
Hoc praeuortar principio: illa omnia miſſa habeo quae ante agere occoepi.
Iam pol ego hunc ſtratioticum nuncium aduenientem probe percutiam.
HA. Oſtium pultabo, atque intus euocabo aliquem foras.
PS. Quiſquis es, compendium ego te facere pultandi volo;
Nam ego precator et patronus foribus proceſſi foras.
HA. Tune es Ballio? PS. imo vero ego eius ſum Subballio.
HA. Quid iſtuc verbi eſt? PS. condus promus ſum, procurator peni.
HA. Quaſi te dicas atrienſem. PS. imo atrienſi ego impero
HA. Quid tu, ſeruuſne es, an liber? PS. nunc quidem etiam ſeruio.
HA. Ita videre, et non videre dignus qui liber ſies.
PS. NON SOLES RESPICERE TE, cum dicas iniuſte alteri?

4. *Certum qui mihi faciat.*] V. N. Menaechm. act. 2. 1.

13. *Subballio.*] Sic ludens ſe vocat, qui Ballionis ſeruus vult videri, quaſi minor Ballio, inferior, vel alter Ballio. Compoſitio ideo notanda, quia in ea eleganter ludunt veteres. Nam ita Cicero *Submarium* dixit, qui eſt alter Marius crudelitate et imperii cupidine, ad Attic. 1. 10. Ita *Subneronem* vocat Domitianum Tertull. de Pallio, quia *hunc*, vt ait Auſonius, *caluum dixit ſua Roma Neronem.* quem alibi idem Tertull. et *portionem Neronis vocat.* Sic *ſuppromus* Mil. 3. 2. 12. id eſt, minor promus. Sic *ſublingio*, quaſi minor liguritor infra 3. 2. 103. *Gronouius.**

14. *Procurator peni.*] Gloſſae: *Atrienſis*, διαιτάριος, διαιτάρχης *Diaeta* aliis eſt *coenatio:* aliis *habitatio in hortis.* Sidonius: *Ex triclinio in diaetam ſiue coenatiunculum fit tranſitus.* Gloſſar. διαιτα, τὸ ὑπερῷον, *Coenaculum.* Seruius 1. Aen. aſſerit. veteres in atrio ſolitos epulari. At *atrienſes*, principes ſerui tricliniares. Vide notas Aſinar. act. 2. ſc. 1 verſ. 16.

18. *Non ſoles reſpicere te.*] Sic Trucul. 1. 2. *Qui alterum incuſas probri, cum ſe intueri oportet.*

HA. Hunc hominem malum eſſe oportet. PS. di me ſeruant atque amant.
Nam haec mihi incus eſt: procudam ego hodie hinc multos dolos.
HA. Quid illic ſecum ſolus loquitur? PS. quid ais tu adoleſcens?
HA. quid eſt?
PS. Eſne tu, an non es, ab illo Milite Macedonio,
Seruos eius qui hinc a nobis eſt mercatus mulierem?
Qui argenti hero meo Lenoni quindecim dederat minas,
Quinque debet? HA. ſum. ſed vbi tu me nouiſti gentium,
Aut vidiſti, aut collocutus? nam equidem Athenas antidhac
Nunquam adueni, neque te vidi ante hunc diem vnquam oculis meis.
PS. Quia videre inde eſſe: nam olim cum abiit, argento haec dies
Praeſtituta eſt, quoad referret nobis; neque dum rettulit.
HA. Imo adeſt. PS. tun' attuliſti? HA. egomet. PS. quid dubitas dare?
HA. Tibi ego dem? PS. mihi hercle vero, qui res rationeſque heri
Ballionis curo, argentum accepto, expenſo, et cui debet dato.
HA. Siquidem hercle etiam ſupremi promptas theſauros Iouis,
Tibi libellam argenti nunquam credam. PS. dum tu ſtrenuas, *Sciop. creduam. PS. ſi tu creduas.*
Res erit ſoluta. HA. vinctam potius ſic ſeruauero. *Sciop. vinciam potius ſic ſeru.*
PS. Vae tibi! tu inuentus vero, meam qui forcilles fidem!
Quaſi mihi non ſexcenta tanta ſoli ſoleant credier!
HA. Poteſt vt alii ita arbitrentur, et ego vt ne credam tibi.
PS. Quaſi tu dicas me te velle argento circumducere.
HA. Imo vero quaſi tu dicas, quaſique ego autem id ſuſpicer.
Sed quid eſt tibi nomen? PS. ſeruos eſt huic lenoni Syrus,
Eum eſſe me dicam. Syrus ſum. HA. Syrus? PS. id eſt nomen mihi.

20. *Nam mihi hic incus eſt.*] Mſſ. *haec incus.* Quod ſine mora recipiendum. Sic enim malebant interdum loqui. Vide ad Senecae Conſol. ad Marciam cap. 19. Et hinc firmatur, quod in Amphitr. 2. 2. 82. *Siquidem haec iam mulier facta eſt ex viro.* Quod autem hic ſubiiciunt ex Guilelmio, Tacitum dixiſſe *inuidem operis et laboris*, falluntur et fallunt. Nam apud Tacitum eſt, *vetus operis ac laboris*, lib. 1. Annal. 20. *Gronouius.*

34. *Dum tu ſtrenuas.*] Pro *ſtrenuas* quod nihili eſt, legendum *ſternuas.* ſed aliter diſtinguendus locus, et mutandae perſonae hoc modo:

Tibi libellam argenti nunquam credam.
PS. *I dum tu ſternuas.*

Id eſt, rem tibi ſoluam aeque cito quam tu ſternuas. Dum tu ſternuis, res erit tibi ſoluta. Nam et legi poteſt, quod et melius puto, *dum tu ſternuis.* Salmaſ. Lege: *nunquam creduam.* PS. *ſi tu creduas, Res erit ſoluta.* Scriuerius. Veniebat aliquando in mentem: *da dum ſtrenue: Res erit ſoluta.* Gronouius.

36. *Meam qui forcilles fidem.*] Paene aſſentior illis qui legunt, *ſuggilles.* Scriptum quippe videtur fuiſſe, *ſoccilles* pro ſuggilles. Vnde poſtea corruptum *forcilles.* Ex cuius vocis veſtigiis commode etiam coniiciatur, *meam qui forioles fidem*, id eſt, inquines, contamines. *Foriare* et *foriolare* idem, et *lutare* et *lutulare*, a quo et *collutularit.* Mentio forioli apud Nonium: a quo verbum *foriolare.* Salmaſ.

41. *Quid eſt tibi nomen.*] Ita enim locutus Moſtell. 3. 1. verſ. 127. Menaech. 5. 6. verſ. 60. et 5. 9. verſ. 71. V. N. Amphit. 1. 1. verſ. 240.

48. *Hoc*

HA. Verba multa facimus: herus ſi tuus domi eſt, quin prouocas:
Vt id agam quod miſſus huc ſum? quicquid eſt nomen tibi.
PS. Si intus eſſet, euocarem: verum ſi dare vis mihi,
Magis erit ſolutum, quam ipſi dederis. HA. at enim ſcin' quid eſt?
Reddere hoc, non perdere, herus me miſit. nunc certe ſcio
Hoc, febrim tibi eſſe, quia non licet hoc iniicere vngulas.
Ego, niſi ipſi Ballioni, nummum credam nemini.
PS. At illic nunc negotioſus eſt: res agitur apud iudicem.
HA. Di bene vortant. at ego quando eum eſſe cenſebo domi,
Rediero. tu epiſtolam hanc a me accipe, atque illi dato.
Nam iſtic ſymbolum eſt inter herum meum et tuum de muliere.
PS. Scio equidem, vt qui argentum afferret, atque expreſſam imaginem
Suam huc ad nos, cum eo aiebat velle mitti mulierem.
Nam hic quoque exemplum reliquit eius. HA. omnem rem tenes.
PS. Quid ego ni teneam? HA. dato ergo iſtum ſymbolum illi. PS. licet.
Sed quid eſt tibi nomen? HA. Harpax. PS. apage te Harpax, haud places.
Huc quidem hercle haud ibis intro, ne quid Harpax feceris. Scriu. *ne quid harpagaueris.*
HA. Hoſtes viuos rapere ſoleo ex acie: ex hoc nomen mihi eſt.
PS. Pol te multo magis, opinor, vaſa ahenea ex aedibus. Lipſ *pol tu viuos? magis opin.*
HA. Non ita eſt. ſed ſcin' quid te orem, Syre? PS. ſciam ſi dixeris.
HA. Ego deuortor extra portam huc in tabernam tertiam,
Apud anum illam doliarem, cludam, craſſam, Chryſidem.
PS. Quid nunc vis? HA. inde vt me arceſſas, herus tuus vbi venerit.

48. *Hoc febrim tibi eſſe.*] Haec tibi febris inſtar eſſe.

55. *Cum eo aiebat.*] Ἀνακόλουθον, nam particula, *vt*, quae ſupra poſita eſt, non habet, cum quo cohaereat. *Lamb.*

59. *Ne quid Harpax feceris.*] V. N Trin. act. 4 2. Lege: *Harpagaueris.* vel *harpagefeceris.* Scriuerius.

64. *Diobolarem.*] Verba Donati ad Andr. 4. 4. *Proprium eſt anibus ſuffarcinatas eſſe: vt Perſius, pannucea Baucis: Et Plautus, doliarem, claudam, craſſam.* Et is habuit omnino meliores Plauti codices quam nunc nobis ſunt. Facit illud Auguſti ad Horatium: *Vereri mihi videris, ne maiores libelli tui ſint, quam ipſe es. Sed ſi tibi ſtatura deeſt, ventris abunde eſt. Itaque licebit in ſextariolo ſcribas, quo circuitus voluminis tui ſit ὀγκωδέστατος, ſicut eſt ventriculi tui.* Sic Nicetas in Alexio Comneno lib. 3. Ἐκ τῶ τῶν Κομνηνῶν τις γένους τῷ βασιλεῖ ἐπανίσταται, Ἰωάννης τοὔνομα. προκοίλιος δ' ὢν καὶ πιθώδης τὴν πλάσιν τῶ σώματος, τὸν παχὺν εἰς ἐπωνύμιον εἵλκυσε. At ratio obſtat, inquit Gruterus. Quid enim ineptius, ait, quam poſt *doliarem* appellare *craſſum*? Quaſi vero *doliaris* prorſus ſit idem quod *craſſus*: aut inſolens ſit Plauto in epithetis congeſtis verba propinquae aut etiam eiuſdem omnino ſignificationis ponere. Quid autem ineptius quam explicare anum *diobolarem*, quae duobus obolis ſui copiam faciat. Vnde enim qui vel duobus obolis anus copiam peteret? Nam ſcorta illa diobolaria, quorum alibi meminit, vtcunque ſordida, habebant aetatem bonam. Deinde non ſignificat Harpax ſe pergere in lupanar, ſed in tabernam diuerſoriam: et ſe facit frugi. *Gronouius.*

K 2 68. *Ne*

PS. Tuo arbitratu, maxume. HA. nam vt laſſus veni de via,
Me volo curare. PS. ſane ſapis, et conſilium placet:
Sed vide ſis ne in quaeſtione ſis, quando arceſſam, mihi.
HA. Quin vbi prandero, dabo operam ſomno. PS. ſane cenſeo.
HA. Nunc quid vis? PS. dormitum vt abeas. HA. abeo. PS. atque audin' Harpage:
Iube ſis te opperiri: beatus eris ſi conſudaueris.

68. *Ne in quaeſtione ſis.*] Sic Caſ. 3. 1. *Caue inquiſitioni mihi ſis*, id eſt, quaerendus ſis. V. N. Ciſtell. 2. 3.

ACTVS SECVNDVS. SCENA TERTIA

PSEVDOLVS

Di immortales! conſeruauit me illic homo aduentu ſuo,
Suo viatico reduxit me vſque ex errore in viam.
Nam ipſa mihi Opportunitas non potuit opportunius
Aduenire, quam haecc' allata eſt mihi opportune epiſtola:
Nam haec allata cornucopiae eſt, vbi ineſt quicquid volo.
Hic doli, hic fallaciae omnes ſunt: hic ſunt ſycophantiae,
Hic argentum, hic amica amanti herili filio.
Atque ego nunc me vt glorioſum faciam, vt copi pectore,
Quo modo quicque agerem, vt Lenoni ſurriperem mulierculam,
Iam inſtituta, ornata, cuncta in ordine animo vt volueram,
Certa, deformata habebam: ſed profecto hoc ſic erit.
CENTVM DOCTVM hominum conſilia ſola haec diuincit DEA

4. *Haecce allata eſt.*] Vett. edd. Mſſ. Pal. cum Acad. *haec cauata eſt.* Coniecturae doctorum probabilitate certant. Scaliger *cauita.* Douza *captata.* Poſſes et *curata.* Sed *allata* Lipſii Scioppio (etſi prius cogitaſſet *haecce data*) Meurſio, Grutero probatum. Sequenti quidem verſu ſine dubio Mſſ. *haec allata:* vt Camerarius, Sambuccus, Douza ediderunt, Gruterus edi voluit. Quod fecit idem *cornucopia eſt*, vix toleres: nam *cornucopiae* dicimus, non *cornucopiam:* niſi diuiſa voce: vt *diueſque meo bona copia cornu eſt:* et *cornu quae retinet diuite copiam.* Sed credibile eſt Mſſ. in quibus, *cornu copia eſt*, ſignificare, *cornucopiae'ſt.* Membr. Acad. *Nam haec alata copiaſt cornu.* Vix putem ſectionem vocis ab librario eſſe: adeo ſuauis eſt. Gell. 14. 6. *tanquam ſi copiae cornum nactus eſſem.* Et fere allubeſcit: *Nam hac allatum copiae'ſt cornu, vbi ineſt, quicquid volo.* Verſus eſt integer Trochaicus: ſed vltima vocalis τῶ *cornu* non eliditur. Quod qui non intelligerent, videntur voces tranſpoſuiſſe. Hunc ſenſum quaerebat Lambinus audacius recedendo a veteri ſcriptura: *Nam hoc illud cornucopiae eſt.* Mox idem codex Acad. *Hic argentum, hic amanti amica herili filio.* Quod etiam ſuauius videtur. Vbi pariter, quum hiatum non ferrent, nec vltimam in *argentum* non elidi, contra ſcriptos et vett. editiones, interpoſuerunt, *eſt.* Gronou.

11. *Deformata.*] Seneca l. 7. c. 2. De Benef. *virum, quem deformamus:* Vbi, *deformare* eſt ὑποτυπῶσαι, *deſcribere.* quo verbo et Cicero eodem ſenſu vtitur. *Lipſius.*

12. *Centum doctum, etc.*] Pleniſſima huius ſententiae explicatio a Plinio petenda lib. 5. Epiſt. 21. *Eſt omnino iniquum, inquit, ſed vſu receptum, quod honeſta conſilia vel turpia, prout male aut proſpere cedunt; ita vel probantur, vel reprehenduntur. Inde plerumque eadem facta modo diligentiae, modo vanitatis, modo furoris nomen accipiunt.*

17. *Stul-*

FORTVNA. atque hoc verum eſt: proinde vt quiſque fortuna vtitur,
Ita praecellet; atque exinde ſapere eum omnes dicimus.
Bene vbi quod conſilium diſcimus accidiſſe, hominem catum
Eum eſſe declaramus: ſtultum autem illum, quoi vortit male.
Stulti haud ſcimus, fruſtra vt ſimus, cum quod cupienter dari
Petimus nobis, quaſi quid in rem ſit, poſſimus noſcere.
Certa amittimus, dum incerta petimus, atque hoc euenit
In labore atque in dolore, vt mors obrepat interim.
Sed iam ſatis eſt philoſophatum, nimis diu et longum loquor.
Di immortales, aurichalco contra non carum fuit
Meum mendacium! hic modo quod ſubito commentus fui,
Quia Lenonis me eſſe dixi. nunc ego hac epiſtola Douz. *qui a lenone.*
Tres deludam; herum et Lenonem, et qui hanc mihi dedit epiſtolam.
Euge par pari! aliud autem quod cupiebam contigit.
Venit eccum Calidorus, ducit neſcio quem ſecum ſimul.

17. *Stultè haud ſcimus, etc.*] Plane idem dicit, quod tota Satyr. 10. perſequitur Iuuenalis, et paucis ſub initium perſtringit:

— *Quid enim ratione timemus?*
Aut quid tam dextro pede concipis, vt te
Conatus non poeniteat, votique peracti?
Euertere domos totas optantibus ipſis
Dii faciles, etc. Boxhorn.

22. *Aurichalco contra.*] V. N. Epid. 3. 3. 30. De orichalco V. N. Curc. act. 1. 3. 46.

ACTVS SECVNDVS. SCENA QVARTA

CALLIDORVS, CHARINVS, PSEVDOLVS

Dulcia atque amara apud te ſum elocutus omnia.
Scis amorem, ſcis laborem, ſcis egeſtatem meam.
CH. Commemini omnia: id tu modo quid me vis facere, fac ſciam.
CA. Cum haec tibi alia ſum elocutus, vt ſcires, ſi ſcis de ſymbolo.
CH. Omnia, inquam, tu modo quid me facere vis, fac vt ſciam.
CA. Pſeudolus mihi ita imperauit, vt aliquem hominem ſtrenuum,
Beneuolentem adducerem ad ſe. CH. ſeruas imperium probe;
Nam et amicum et beneuolentem ducis. ſed iſtic Pſeudolus
Nouos mihi eſt. CA. nimium eſt mortalis graphicus: heuretes mihi eſt:
Is mihi haec eſſe effecturum dixit, quae dixi tibi.
PS. Magnifice hominem compellabo. CA. cuia vox ſonat? PS. io, io, io:
Te te te tyranne, te rogo, qui imperitas Pſeudolo,
Quaero: quoi ter, trina, triplicia, tribus modis, tria gaudia,

13. *Quaero cui trina.*] Operae pretium feciſſe putant, qui obſeruant τὸ *quaero* ad ſequentia, non ad praecedentia eſſe referendum. Sed ad vtraque referendum eſt, et oratio ob verſus neceſſitatem traiecta, ita conſtruenda: *Te te te tyranne, qui imperitas Pſeudolo, te rogo, quaero, ter trina, etc.* Ludit autem numero

Artibus tribus, ter demeritas dem laetitias; de tribus
Fraude partas; per malitiam, et per dolum et fallaciam,
In libello hoc obſignato ad te attuli pauxillulo.
CA. Illic homo eſt. CH. vt paratragoedat carnufex! CA. confer gradum
Contra pariter. PS. porrige audaciter ad ſalutem brachium.
CH. Dic, vtrum Spemne an Matrem te ſalutem, Pſeudole?
PS. Imo vtrumque. CH. vtrumque ſalue. ſed quid actum eſt? PS. quid times?
CA. Attuli hunc. PS. quid, attuliſti? CA. adduxi, volui dicere.
PS. Quis iſtic eſt? CA. Charinus. PS. euge! iam *χαρῖνον οἰωνὸν ποιῶ.*
CH. Quin tu quicquid opu'ſt, audacter imperas. PS. tam gratia eſt.
Bene ſit, Charine: nolo tibi moleſtos eſſe nos.
CH. Vos moleſtos mihi? moleſtum eſt id quidem. PS. tum tu igitur mane.
CH. Quid iſtuc eſt? PS. epiſtolam modo hanc intercepi, et ſymbolum.
CH. Symbolum? quem ſymbolum? PS. qui a milite allatu'ſt modo,
Eius ſeruo, qui hunc ferebat cum quinque argenti minis,
Tuam qui amicam hinc arceſſebat; ei os ſubleui modo.

Palm. *bene ſit, χάρις Charine.*

mero tenario, quia dixerat praecedenti ſcena ſe tres deluſurum, herum, Lenonem et a quo acceperat epiſtolam. *Gronouius.*

19. *Spemne an ſalutem.*] Veteres libros conſenſu habere, *Spemne an matrem* notauit Lipſius 4. Ant 8. Idem expertus in Pall. Gruterus: et in Academico ego. Itaque diutius id excludere nequiui. Nam quod viro dat mulieris titulum, non magis miror quam quum in Curculione ad paraſitum adoleſcens, *o mea opportunitas,* aut ipſe paraſitus *meam nutricem Herculem:* nec incommode ad hunc muliebrem titulum venit, quia nominauit ante *Spem* foeminini nominis numen. Denique videtur alludere ad aedem Spei Romae et Matris Matutae, quae vicinae erant; haec intra portam Carmentalem, illa extra eandem. Liu. 24. *In templis Fortunae ac Matris Matutae et Spei extra portam late vagatus ignis.* lib. 25. *reficiendis aedibus Fortunae ac Matris Matutae intra portam Carmentatam, ſed et Spei extra portam.* Gronouius.

22. *Euge! iam.*] Lego: *euge! iam χαίρειν χάρινον volo.* Ludit enim in Charini nomine, quem valere et miſſum fieri vult, non vſui nunc illi, cui ſupra iuſſerat eiuſmodi hominem inueniri. Optime omnium haec *Acidalius.* Verum ſcriptura eorum, ſi ductum Mſſ. *Camer.* ſequamur, haec nobis videtur: *Euge iam! χάριν, ὅγ' εἶναι νῦν ποιῶ.* Iuſſerat Pſeudolus ſibi adduci a Calidoro hominem et aſtutum et callidum: dum in eo erat Calidorus, aliam decipiendi lenonis occaſionem nactus, caſtigat his verbis Calidori moram: *Euge iam!* et oſtendit nihil ſibi opus eſſe, vt quidem res erat, *χάριν, ὅγ' εἶναι νῦν, ποιῶ, gratiam, vt nunc res eſt, facio.* Quae verba ſunt recuſantis vti opera Charini, quem adduxerat Chalidorus. Quod miror non animaduertiſſe viros erudititiſſimos, cum verſ. ſeq. vbi Charinus ipſe operam ſuam pollicetur, Pſeudolus recuſet paene iiſdem verbis: CH. *Quin tu, etc.* Petitus.

23. *Iam gratiam.*] Camerarius intelligit, habemus. Douza F. *iam gratia eſt.* Sed quum in altero codicum ſit, *tam gratiam,* dubium mihi non eſt, quin ſit ſcribendum: *Tam gratia eſt*, vt voluit Pareus. Vide ad Stichum 3. 2. 17. Verſu autem praecedente lego: Χαρίν, χάριν ποιῶ. Id eſt, *Charino gratiam facio.* Gronouius.

25. *Moleſtum eſt id quidem.*] Voſne, inquit Charinus, mihi oneri et moleſtiae eſſe cenſeam? Certe id vos ſuſpicari, mihi moleſtum eſt. *Pontanus.*

43. *Nam*

CA. Quomodo? PS. horum cauſſa haec agitur ſpectatorum Fabula.
Hi ſciunt, qui hic affuerunt, vobis poſt narrauero.
CA. Quid nunc agimus? PS. liberam hodie tuam amicam amplexabere.
CA. Egone? PS. tute. CA. ego? PS. ipſus, inquam: ſiquidem hoc viuet caput.
Si modo mihi hominem inuenietis propere. CH. qua facie? PS. malum,
Callidum, doctum, qui quando principium prehenderit,
Porro ſua virtute teneat, quid ſe facere oporteat.
Atque eum qui non hic viſitatus ſaepe ſit. CH. ſi ſeruos eſt,
Nunquid refert? PS. imo multo mauolo quam liberum.
CH. Poſſe opinor me dare hominem tibi malum et doctum, modo
Qui a patre aduenit Caryſto: nec dum exiit ex aedibus
Quoquam, neque Athenas aduenit, vnquam ante heſternum diem.
PS. Bene iuuas. ſed quinque inuentis opus eſt argenti minis
Mutuis, quas hodie reddam: nam vnam huius mihi debet pater.
CH. Ego dabo, ne quaere aliunde. PS. o hominem opportunum mihi!
Etiam opu'ſt chlamyde et machaera, et petaſo. CH. poſſum a me dare.
PS. Di immortales, non Charinus mihi hic quidem eſt, ſed copia!
Sed iſtic ſeruos, ex Caryſto huc qui aduenit, quid ſapit?
CH. Hircum ab alis. PS. manuleatam tunicam habere hominem decet.

Douz. *viſitatus ſaepe ſit.*

43. *Nam vnam huius.*] Pro illis, *nam vnam huius mihi debet pater*, puto omnino ſcribendum: *Nam quinam huius mihi debet pater.* Id eſt, *quinam minam*, pro, quinque minis. Sic *aere quaterno* apud Martialem, pro quatuor aſſibus. Et *centenus remex* Virgilio, pro centum remis vel remigibus. *Salmaſius.* *Nam vnam huius.*] Quomodo *quinam?* An non ſuperius 1. 5. Pſeudolus ad ſenem. *Dabin mihi argentum, quod dem Lenoni?* Atque ille promittit. Id argentum erat viginti minae, vt conſtat ex ſuperioribus. Et infra act. 4. ſc. 7. ſenex: *At me viginti commodis multauit minis.* Tum ſcena 8. *At ego iam inultus promam viginti minas.* Ergo Palmerius: *nam viginti minas:* Guilelmius et Gruterus delent τὸ *vnam:* tolerabilius et hi et ille quam ὁ πάνυ *quinam.* Forte: *nam omne huius.* hoc eſt, totam ſummam viginti minarum, quam nouerat Charinus, apud quem Calidorus dulcia atque amara erat elocutus omnia. *Gronou.*

48. CH. *Vſque a cunabulis.*] Ita omn. Ed. veteres. At vero ego vehementer probem, quod repperi in ſchedis vetuſtiſſ. *Hircum ab alis.* Facetiſſime, reſpondet ex ambiguo, in verbo *ſapit:* ac ſi quaeſierit Pſeud. quid oleret; non, quam ſapiens eſſet. vt pluribus etiam explicat Lambinus. *Hircum* autem notare taetrum illum odorem ſubalarem, vel Catullus docet: et Horat.

—Grauis hirſutis cubat hircus in alis.

Epod. 12. *Turnebus.* *Vſque a cunabulis.*] Fruſtra ſpectator ille vnus diſſentit a Turnebo, quem magno totius caueae conſenſu locum hunc emendaſſe fatetur. Fruſtra ſumit operam interpretando, quod Plauti non eſſe ſcripti oſtendunt, quia cunarum alicubi meminit, vbi quid turpiculum ſignificatur. Nec debuit ambigue reſpondere Salmaſius, ſi libri vetuſtiſſimi habeant, quomodo in his ſe reperiſſe dicit Turnebus, non aliud quaerendum: ſin vetus et vera ſcriptura ſit, *vſque a cunabulis*, ita fore intelligendum, vt interpretatur Lipſius. Quid enim ambiguum poteſt eſſe, vbi Pal. alter prorſus *Hircum*

Ecquid habet is homo aceti in pectore? CH. atque acidiſſumi.
PS. Quid, ſi opus ſit, vt dulce promat indidem, ecquid habet? CH. rogas?
Murrhinam, paſſum, defrutum, melinam, mel quoiuſmodi.
Quin in corde inſtruere quondam coepit thermopolium.
PS. Eugepae! lepide, Charine, me meo ludo lamberas.
Sed quid nomen eſſe dicam ego iſti ſeruo? CH. Simiae.
PS. Scitne in re aduorſa vorſari? CH. turbo non aeque citus eſt.
PS. Ecquid argutus eſt? CH. malorum facinorum ſaepiſſume.
PS. Quid, cum manifeſto tenetur? CH. anguilla'ſt, elabitur.
PS. Ecquid is homo ſcitus eſt? CH. plebiſcitum non eſt ſcitius.
PS. Probus homo eſt, vt praedicare te audio. CH. imo ſi ſcias,
Vbi te aſpexerit, narrabit vltro quid ſeſe velis.
Sed quid es acturus? PS. dicam, vbi hominem exornauero,
Subditicium fieri ego illum militis ſeruom volo:
Symbolum hunc ferat lenoni cum quinque argenti minis:
Mulierem ab lenone abducat hem tibi omnem fabulam.
Ceterum quo quicque pacto faciat, ipſi dixero.
CA. Quid nunc igitur ſtamus? PS. hominem cum ornamentis omnibus

ab alis: alter *Hircum ab aliis.* Lambinus in duobus reperit *Hircum ab aliis*, in aliis *Iſcum ab aliis.* Accedit membranaceus Academiae noſtrae, in quo vt in Pal. ſec. *Hiſcum ab aliis.* At vllo ſe in Mſ. reperiſſe, *Vſque a cunabulis*, ne quidem qui tuetur, dicere auſus, Lipſius. Manicatam autem tunicam minus pati peruenire ad naſos illam peſtem, quam colobion, palam eſt. Et tamen adeſt Petitus cum ſuo: ἰτκὸν ἀβαλεῖνς, quod non intelligeret ipſe Plautus. *Gronou.*

50. *Quid ſi opus ſit, etc.*] Poſſumus ex veſtigiis *Thuani* et *Rigaltii* Codd. ſi modo certa ſint, hanc lectionem exſculpere:

Quod ſi opus vt dulce promat, id ex ſe ecquid dabit? Rogas.

Murrhinam, paſſum defrutum, etc.
De *murrhina* veterum magna a veritate aberratio eſt, quum eam a *murrha* dictam deductamque cenſent. Graecum eſt ὁ μυῤῥίνης, inde Latinum haec *murrhina*. vt ὁ χάρτης, haec *charta*: ὁ γαυσάπης, haec *gauſapa*. Μυῤῥίνην οἶνον dicebant Graeci temperatum vnguento, vel cui ſuperfundebatur vnguentum, τὸν μύρῳ κεκραμένον. Idem et μυρίτης, vt autem a voce φύλλον, ὁ φυλλίνης, ſic a μύρον, ὁ μυρίνης οἶνος. quin et μυῤῥίνης ſcribebant; geminatione ſolemni caninae literae. *Salmaſ.* Mſſ. Acad. cum duobus Pall. vt editur. *Gronouius.*

51. *Paſſum.*] Vinum ex vuis paſſis et Sole ſiccatis confectum. *Vua paſſa eſt ſiccata. Paſſum eſt. quidquid ex vua paſſa compreſſum effluxerit. Dicitur autem paſſum a patiendo, vel pandendo. Vua enim tempore ſuo ad ſolem expanditur, et dum ſicca fuerit, percutitur atque decoquitur. Inde fit paſſum vinum, quod defrutum, id eſt, coctum dicimus.* Haec totidem verbis in optimo veteri Gloſſario, quod Mſſ. habeo, leguntur, et huc maxime faciunt. *Boxbornius. Defrutum.*] Vinum muſto ad dimidias decocto factum: ἕψημα. *a deferuendo.* ſed vide Columell. lib. 12. cap. 20.

52. *Thermopolium.*] Tabernam, vbi dulces potiones vaenibant, quas calidas bibebant: vnde et nomen. *Turneb.*

53. *Me meo ludo lamberas*] *Lamberare*, inquit Feſtus, *eſt ſcindere, laniare.* Verberari igitur et vapulare ſe ſuo ludo Seruus dicit. Eiſdem enim iocis appetitur, quibus laceſſiuerat. *Turneb.*

56. *Ecquid argutus eſt?*] Iocus in verbo. Nam cum Pſeud. quaeſiiſſet: Ecquid *argutus*, ingenioſus et ſollers eſt? Reſpondet Charinus, illum eſſe *argutum*, id eſt, accuſatum malorum facinorum ſaepiſſime, atque adeo conuictum. Solinus: *Peccato argutus.* Linac. Gloſſae Papiae: *Argutus, conuictus.* Boxhorn.

71. *Omnes*

Exornatum adducite ad me, iam ad trapezitam Aeſchinum.
Sed properate. CH. prius illic erimus, quam tu. PS. abite ergo ocius.
Quicquid incerti mihi in animo prius, aut ambiguum fuit,
Nunc liquet, nunc defaecatum eſt, cor mihi nunc peruium'ſt.
Omnes ordines ſub ſignis ducam legiones meas, Lanoi. *ſub ſignis ducam legionis meae.*
Aui ſiniſtra, auſpicio liquido, atque ex ſententia:
Confidentia eſt inimicos meos me poſſe perdere.
Nunc ibo ad forum, atque onerabo meis praeceptis Simiam,
Quid agat, ne quid titubet, docte vt hanc ferat fallaciam.
Iam ego hoc ipſum oppidum expugnatum faxo erit lenonium.

71. *Omnes ordines.*] Littera *ſ*, quae prima ſequentis voculae, fini praecedentis facile, vt fit, adhaerere potuit, hunc locum corrupit. Omnino reſcribendum puto: *Omnes ordine ſub ſignis ducam legiones meas.* Nihil certius, vt nihil inepṙius vulgata lectione. *Boxhorn.*

73. *Confidentia eſt.*] Nullus dubito: plenus ſpei, imo certus ſum, futurum vt inimicos meos perdam ac euertam.

74. *Onerabo meis praeceptis.*] Quid *quaeſtionis pondus* ad *praecepta?* Si opus erat, poterant adiicere ex Milite act. 3. 3. *Ecquid hic te onerauit praeceptis.* Gronou.

ACTVS TERTIVS. SCENA PRIMA

PVER

Qui ſeruitutem di danunt lenoniam
Puero, atque eidem ſi addunt turpitudinem,
Nae illi, quantum ego nunc corde conſpicio meo,
Malam rem magnam, multaſque aerumnas danunt.
Velut haec mihi euenit ſeruitus, vbi ego omnibus
Paruis magniſque miſeriis praefulcior: Acid. *miniſteriis praefulcior.*
Neque ego amatorem mihi inuenire vllum queo:
Qui amet me, vt curet tandem nitidiuſcule.
Nunc huic lenoni eſt hodie natalis dies,
Interminatus eſt a minimo ad maxumum,
Si quis non hodie munus miſiſſet ſibi,
Eum cras cruciatu maxumo perbitere.
Nunc neſcio hercle rebus quid faciam meis.
Neque ego illud poſſum, quod illi qui poſſunt, ſolent. Merc. *quod illi poſſunt, qui ſolent.*
Nunc niſi lenoni munus hodie miſero,
Cras mihi potandus fructus eſt fullonius.

3. *Quantum nunc corde conſpicio.*] Videtur legendum *conſipio.* id eſt, quantum mente vtor vel valeo: quantum mentis compos et ſanae ſum. Verbum elegans quod Catoni et Liuio Lipſius, nos ter Senecae reſtituimus: et locis, in quibus vulgo etiam *conſpicere* habetur. Idem cod. ſuo adſcripſerat P. Scriuerius. *Gronou.*

8. *Vt curet.*] Lego: *curer.* Nam in lenonia familia lautius curantur, qui amatorculos facile inueniunt: ii enim domino quaeſtuoſi. *I. Gul.*

16. *Fructus fullonius.*] Non dubium eſt quin, *fructus fullonius*, ita ſit accipiendum, vt vulgo exponunt interpretes. Quod locis aliquot veterum poſſem confirmare.

Eheu! quam illae rei ego etiam nunc ſum paruulus!
Atque edepol vt nunc male eum metuo miſer!
Si quiſpiam det, quoi manus grauior fiet,
Quanquam illud aiunt magno gemitu fieri,
Comprimere dentes videor poſſe aliquo modo:
Sed comprimenda eſt mihi vox atque oratio,
Herus eccum recipit ſe domum, et ducit coquom.

fiemsre. Etiam hodieque apud nos *fulloni dari* dicuntur mulieres quae ſubiguntur et permoluntur. Latini premi et comprimi mulieres dicunt, quae verba propria ſunt fullonicae artis. *Salmaſ.*

19. *Manus.*] Puto omnino ſcribendum: *quo manus grauior fiet.* Nuſquam legi aut extare credo manum pro ea parte qua viri ſunt. Sed ſolebant nequitiae artifices, cum puero meritorio, aut muliere meretrice congreſſuri, ſtatim in manus eorum dare quo fieret grauior. Sic interpretantur verſum illum veterem: *Mala manu retinens grauida concepit in alvo.* Item illud Propertii, cum deprehendiſſet dormientem Cynthiam: *Et modo ſuppoſitis mala dabam manibus.* Sunt illa *mala braccica*, quae vocantur ab ſuctore Priapeorum. Pudet haec apertius interpretari. *Salmaſ.* *Quoi manus grauior fiet.*] Fruſtra turpificant et correctionibus et interpretationibus haec verba. Legendum: *qui manus.* Et ſic vterque ſcriptus. Nec aliud intelligit quam nummos. Sed et diſtinguendum: *vt nunc male eum metuo miſer, Si quiſpiam det. Vt* pro vtcumque, quamuis. Trucul. I. 2. *Nam qui manus attulerit ſteriles od nos, grauidas foras exportet.* Catullus carm. 20. *Meiſque pinguis agnus ex ouilibus Grauem domum remittit aere dexteram.* Virgilius: *Non vnquam grauis aere domum mibi dextra redibat.* Vide 3. Obſeru. cap. 4. *Gronou.*

ACTVS TERTIVS. SCENA SECVNDA

BALLIO, COCVS, PVER

Forum coquinum qui vocant, ſtulte vocant,
Nam non coquinum eſt, verum furinum eſt forum:
Nam ſi ego iuratus peiorem hominem quaererem,
Coquum non potui, quam hunc quem duco, ducere,
Multiloquum, glorioſum, inſulſum, inutilem:
Quin ob eam rem Orcus recipere hunc ad ſe noluit,
Vt eſſet hic, qui mortuis coenam coquat.
Nam hic ſolus illis coquere, quod placeat, poteſt.
CO. Si me arbitrabare iſto pacto, vt praedicas,

6. *Orcus recipere noluit.*] De homine ſceleratiſſimo dicebant, vel mortuo, vel viuo, quaſi cui nunquam contingeret beata mortuorum quies; vel cui ne infernus quidem pro meritis ſatis haberet ſuppliciorum. Val. Max. 9. 11. *Etiam apud inferos, ſi tamen illuc receptus eſt, quae meretur ſupplicia, pendet.* M. Senec. Contr. 3. *A ſuperis deiecta, ab inferis non recepta, in cuius poenam Saxum extruendum eſt.* Gronou. *

7. *Mortuis coenam coquat.*] *Orcus* haud dubie hic accipitur pro Dite patre aut Summano. Porro, mortui non ſunt ciborum, aut eduliorum indigentes. Quivis appoſiti, etiam inſulſi, iis placent, ſi quid iis placeat, quibus nihil poteſt diſplicere. Facete ergo hic deſcripturus coquum inſulſum, dicit eum inter viuentes mortuis cibum coquere, iiſque ſolis, cum nihil quantumuis inſulſiſſimum appoſitum his poſſit diſplicere, eum placere. Haec venuſtiſſima huius loci ſententia eſt, quam non viderunt interpretes. *Boxhorn.*

11. *Coquus.*]

Cur conducebas? BA. inopia: alius non erat.
Sed cur ſedebas in foro, ſi eras coquus
Tu ſolus praeter alios? CO. ego dicam tibi:
Hominum auaritia ego ſum factus improbior coquus,
Non meopte ingenio. BA. qua iſtuc ratione? CO. eloquar:
Quia enim cum extemplo veniunt conductum coquom,
Nemo illum quaerit qui optumus, et cariſſumu'ſt:
Illum conducunt potius, qui viliſſumu'ſt.
Hoc ego fui hodie ſolus obſeſſor fori.
Illi drachmis iiſſent miſeri: me nemo poteſt
Minoris quiſquam nummo vt ſurgam, ſubigere.
Non ego item coenam condio, vt alii coqui,
Qui mihi condita prata in patinis proferunt,
Boues qui conuiuas faciunt, herbaſque oggerunt,
Eas herbas herbis aliis porro condiunt,
Indunt coriandrum, feniculum, allium, atrum olus:
Apponunt rumicem, braſſicam, betam, blitum,
Eo laſerpicii libram pondo diluunt:
Teritur ſinapis ſcelerata cum illis: qui terunt,
Priuſquam triuerunt, oculi vt exſtillent, facit.
Ei homines coenas ſibi coquint. cum condiunt,
Non condimentis condiunt, ſed ſtrigibus,

11. *Coquus.*] Si coquinariae artis bene peritus eras, cur tu ſolus otioſus non conductus ad coquendum, in foro ſedebas, ceteris omnibus coquis conductis. Id imperitiae tuae in his rebus eſt argumentum. *Boxborn.*

13. *Improbior coquus.*] Minus probatus ſum; minus opera mea ciues vtuntur. Ita enim vox, *improbior*, hic accipienda. Non enim vult ſe malum et inſulſum eſſe coquum, ſed cariſſimum eſſe, ideoque minus probari. *Boxborn.*

19. *Illi drachmis iiſſent miſeri.*] Verbum *drachmiſſare*, a Lambin. repertum, ego ne coquinis quidem Romanis dignum cenſeo. Legendum: *Illi drachmis ſunt miſeri. Drachmis eſſe, vaenire*, ſiue *operam drachmis locare*; elegantes loquendi formulae. Caſſius ad Cic. *Nam iam ternis tetradrachmis frumentum apud Caſſium eſt.* I. Gul. *Drachmis iiſſent.*] In altero cod. eſt *drachmis ſent.* Quod palam arguit τὸ *is* poſterioris vocis a fine praecedentis eſſe abſorptum. Illi, inquit, drachmis ſingulis conducti iſſent cum conducente domum: ego vt ſurgam et eam, non poſſum induci, niſi nummo, hoc eſt, duobus drachmis, vt ſuperius dictum. Neque enim aureus Romanus intelligitur, vt voluerunt. Neque opus, *drachma iſſent:* quia loquitur de multis. Et eſt quale in 12. Tabb. *Libras farris in dies dato*, hoc eſt, quuque die libram. *Gronouius.*

25. *Atrum olus.*] Atrum olus acceperim pro inſipido, ingrato. *Atrum, nigrum*, pro malo et ingrato paſſim ponitur.

26. *Blitum.*] *Blitum* genus oleris, a ſaporis ſtupore appellatum eſſe ex Graeco putatur, quod ab his βλάξ dicatur *ſtupidus*. Feſtus. V. N. Truc. act. 4. 4.

27. *Laſerpicii.*] Vide Not. Rudent. act. 3. 2.

29. *Exſtillent.*] Terent. Phorm. 5. 8.

Hiſce ego illam dictis ita tibi incenſam dabo,
Vt ne reſtinguas, lacrymis ſi extillaveris.

Vbi Donatus: *Stillare*, eſt guttas emittere e corpore. *Exſtillare*, ipſum corpus guttatim finire.

30. *Coenas ſibi coquint.*] Tales coqui coenas huiuſmodi ſibi coquant; non aliis, aut mihi.

31. *Sed ſtrigibus.*] *Striges*, aues nocturnae, vt ait Verrius. Graeci *στρίγγας* appellant: vnde maleficis mulieribus nomen inditum eſt; quas *volaticas* etiam vocant. *Scalig.* Significat: condimenta, quae alii coqui adhibent, diſtorquere

conuiuis

Viuis conuiuis inteſtina quae exedint.
Hoc hic quidem homines tam breuem vitam colunt.
Cum haſce herbas huiuſmodi in ſuum aluom congerunt,
Formidoloſas dictu, non eſu modo:
Quas herbas pecudes non edunt, homines edunt.
BA. Quid tu? diuinis condimentis vtere,
Qui prorogare vitam poſſis hominibus,
Qui ea culpes condimenta? CO. audacter dicito:
Nam vel ducenos annos poterunt viuere,
Meas qui eſitabunt eſcas, quas condiuero.
Nam ego cicilendrum quando in patinas indidi,
Aut ſipolindrum, aut macidem, aut ſancaptidem,
Eae ipſae ſeſe patinae feruefaciunt illico.
Haec ad Neptuni pecudes condimenta ſunt:
Terreſtres pecudes cicimandro condio,
Aut happalopſide, aut cataractria. BA. at te Iuppiter
Diique omnes perdant, cum condimentis tuis,
Cumque tuis omnibus mendaciis.
CO. Sine ſis loqui me. BA. loquere, atque i in malam crucem.
CO. Vbi omnes patinae feruent, omnis aperio,
Is odos demiſſis pedibus in coelum volat:
Eum in odorem coenat Iuppiter cotidie. I. Gul. *eum odorem.*
BA. Odor demiſſis pedibus? CO. peccaui inſciens.
BA. Quid eſt? CO. quia enim demiſſis manibus volui dicere.
BA. Si nuſquam is coctum, quidnam coenat Iuppiter?
CO. It incoenatus cubitum. BA. i in malam crucem.
Iſtaccine cauſſa tibi hodie nummum dabo?
CO. Fateor equidem eſſe me coquom cariſſimum:
Verum pro pretio facio, vt opera appareat
Mea, quo conductus veni. BA. ad furandum quidem.
CO. An inuenire poſtulas quemquam coquum,
Niſi miluinis aut aquilinis vngulis?

conuiuis inteſtina, vt ſtriges quaſdam. *Taubm.*

43. *Macidem.*] *Macis*, cortex aromaticus, nucis myriſticae amiculum.

53. *Eum in odorem.*] Τὸ *in* merito diſplicet eruditis. puto coniungendum eſſe cum *odorem*, et, *nidorem* ſcripſiſſe Plautum. *Boxborn.*

55. *Demiſſis manibus volui, etc.*] *Demiſſis manibus currit*, qui currit contentiſſime: quia cum rapido incitati curſu ſumus, manus vtraſque mouentes demittimus. At ille cocus *demiſſis pedibus*, pro *demiſſis manibus* dixerat: nam pedibus demiſſis non potuiſſet ſubuolare in coelum odor, ſed inferos petere: cum *demittere pedes*, ſit, eos deorſum mittere: ita eo odore inferi paſti fuiſſent, non ſuperi. Sic labes terrae in altum deſidentis et depreſſae, Poeta *demiſſis pedibus* factas dicit in Aetna:

Ceruus et in ſiluis ſpacioſa cubilia retro
Antraque demiſſis pedibus fodiſſe latebras.

Turnebus.

57. *It incoenatus cubitum.*] *Incoenis* ſcripſit Plautus. Vide Gloſſ. Iſidori. *Scriverius.*

60. *Pro pretio facio.*] Facio vt et operis et mercedis ratio conſtet conductori meo, par pari hoſtimentum reddens. Cato: *ſi ei opus non apparet, dicit ruſticus ſedulo ſe feciſſe, ſeruos non voluiſſe*; id eſt, ſonticum morbum cauſſatos, quo minus opus facere valuerint. *Douza.*

75. Con-

BA. An tu coquinatum te ire quoquam poſtulas,
Quin ibi conſtrictis vngulis coenam coquas?
Nunc adeo tu qui meus es, iam edico tibi,
Vti noſtra properes amoliri omnia:
Tum vt huius oculos in oculis habeas tuis:
Quoquo hic ſpectabit, eo tu ſpectato ſimul:
Si quo hic gradietur, pariter progrediminor.
Manum ſi protollet, pariter proferto manum.
Suum ſi quid ſumet, id tu ſinito ſumere:
Si noſtrum ſumet, tu teneto altrinſecus.
Si iſte ibit, ito; ſtabit, aſtato ſimul.
Si conquiniſcet iſtic, ceueto ſimul.
Item his diſcipulis priuos cuſtodes dabo.
CO. Habe modo bonum animum. BA. quaeſo, qui poſſim, doce,
Animum bonum habere, qui te ad me adducam domum?
CO. Quia ſorbitione faciam ego te hodie mea,
Item vt Medea Peliam concoxit ſenem:
Quem medicamento, et ſuis venenis dicitur
Feciſſe rurſus ex ſene adoleſcentulum:
Item ego te faciam. BA. eho, an tu etiam veneficus?
CO. Imo edepol vero hominum ſeruator magis.
BA. Hem mane. quanti iſtuc vnum me coquinare perdoces? Paſſ. *quanto iſtoc nummo me coq.*
CO. Quid? BA. vt te ſeruem, ne quid ſurripias mihi.
CO. Si credis, nummo; ſi non, ne mina quidem.
Sed vtrum amicis hodie, an inimicis tuis
Daturus coenam? BA. pol ego amicis, ſcilicet.
CO. Quin tu illos inimicos potius, quam amicos vocas:
Nam ego ita conuiuis coenam conditam dabo

75. *Conquiniſcet.*] *Conquinere*, decubare eſt: a quo *Conquiniſco*. Eſt enim *conquiniſcere*, cernuum ſe inflectere, vel inclinare, vt faciunt exoneraturi ventrem. Pomponius Attellanarius: *In terra vt cubabat nuda: ad eum vt conquexi, etc.* Hoc etiam *cernuare* dicebant. quanquam et hoc ἀντὶ τοῦ ἀποκλιάζειν accipiebant. *Scalig.* Corrigi volo Plautum e Nonio, vbi extat: *Si conquiniſcet iſtic, ceueto ſimul. ceuere* enim idem quod *conquiniſcere*, hoc eſt, inclinari: Itaque vt *ocquiniſcere* interdum pathicia attributum, ita ſemper *ceuere* de iis dictum. Iuuenal. *ego te ceuentem Sexte verebor?* Et: *Computat, et ceuet.* Perſius: *An Romule ceues.* Martial. *Sed pulcre Naeuole ceues.* Gloſſae, *Ceuens*, κύφων. Huius vocis ignoratio corrupit locum Plauti: repertam enim eam in ſuis libris cum non intelligerent, mutarunt: dein, quia verſus nimium excreſcebat, quidam vocem *ſimul*, reiecere in ſequentem verſum. alii *iſtic* e verſu ſuſtulerunt. *Mercer.*

76. *Priuos cuſtodes dabo.*] *Priui* vetuſte, qui nobis ſinguli. Lucilius:
Culticulae accedunt priuae centonibu' bonis. I. Gul.

80. *Vt Medea Peliam concoxit.*] De Aeſone hoc traditur, non de Pelia: hunc enim concoquendo necauit. Iocatus igitur eſt et luſit Plautus ſciens. vel eſt hoc μνημονικὸν ἁμάρτημα. *Camerar.* Plautus hic de induſtria affectaſſe τὸ πρέπον *Famae*, quae plurimum mendi, ſi praeſertim de re vetuſtiori ſit, ſecum trahit. Cum enim haec hiſtoria a vulgo deprauate narraretur, Plautus vulgi errorem ſtudio ſequi voluit, ex quo errore plane Prouerbium originem traxerat: *Tanquam Peliam recoquere.* quo et Cicero ita vtitur. *Freberus.*

94. *Ipſos*

Hodie, atque ita ſuauitate condiam,
Vt quiſque quicque conditum guſtauerit,
Ipſos ſibi faciam vt digitos praerodat ſuos.
BA. Quaeſo hercle priuſquam quicquam conuiuis dabit,
Guſtato tute prius, et diſcipulis dato,
Vt praerodatis voſtras furtificas manus.
CO. Fortaſſe haec tu nunc mihi non credas quae loquor.
BA. Moleſtus ne ſis, nimium iam tinnis, non places.
Hem, illic ego habito. intro huc abi, et coenam coque
Propere. CO. quin is accubitum, et conuiuas cedo.
Corrumpitur iam coena. BA. hem, ſuboſem ſis vide!
Iam hic quoque ſceleſtus, eſt coqui ſublingio.
Profecto quid nunc primum caueam neſcio,
Ita in aedibus ſunt fures: praedo in proxumo eſt.
Iam a me hic vicinus apud forum paulo prius
Pater Calidori opere petiuit maxumo,
Vt mihi cauerem a Pſeudolo ſeruo ſuo,
Neu fidem ei haberem. nam eum circumire in hunc diem,
Vt me ſi poſſet muliere interuorteret,
Eum promiſiſſe firmiter, dixit ſibi,
Seſe abducturum a me dolis Phoenicium.
Nunc ibo intro, atque edicam familiaribus,
Profecto ne quis quicquam credat Pſeudolo.

94. *Ipſos ſibi faciam, etc.*] Cum ſuauitatem alicuius cibi, aut auiditatem eorum, quibus appoſitum iri deberet, Graeci oſtendere volebant, ὑπερβολικῶς de illis dicebant, κατεσθίειν δακτύλους. Ariſtoph. in Pythagoreos vtitur: imo nos quoque in patrio ſermone. *Vict.*

99. *Nimium tinnis.*] Eſt prouerbialis locutio in garrulos nimis et oblocutores. Caſin. 2. 3. 32. Aſin. 2. 4. 42. Poenul. prol. 33. Translatio a vaſis aereis, nolis, et doliis, quae proprie *tinnire* dicuntur, vnde et *tintinnabula*. Hinc et Neronis dictum eſt apud Suet. *Aliquid ſuſferti tinnire.* Nempe aliter tinniunt vaſa plena, aliter vacua. *Gronou.* *

101. *Et conuiuas cedo.*] Lego: *conuiuas cedo.* Vt ita vſurparint Latini *cedo,* quemadmodum hic hactenus ceperunt, animum inducere non poſſum vt credam. Certe exempla nulla proferent: at, vt nos correximus, vel ſexcenta promi poſſunt. Curcul. *Auro contra cedo modeſtum amatorem.* I. Gul.

103. *Eſt coqui ſublingio.*] Quaſi dicat: diſcipulus coci ad lingendas patinas, quam ad obſonia coquenda aptior. *Sublingio, nis*, nomen factum a *ſublingendo:* quomodo alibi *tocullio*, et *turpio* apud Latinos. *Turneb.* Legendum puto, *coqui ſublingio.* Coquum ſubliguritorem a ſublingendis, et liguriendis patinis. *Coqui ſublingio,* vt *ſcelus viri.* Salmaſ.

ACTVS QVARTVS. SCENA PRIMA

PSEVDOLVS, SIMIA

Si vnquam quenquam di immortales voluere eſſe auxilio adiutum,
Tum me et Calidorum ſeruatum volunt eſſe, et lenonem extinctum.
Cum te adiutorem genuere mihi, tam doctum hominem atque aſtutum.

5. *Malus*

Sed vbi illic eſt? ſumne ego homo inſipiens, qui haec mecum egomet loquor ſolus?
Dedit verba mihi hercle, vt opinor, malus cum malo ſtulte caui.
Tum pol ego interii, homo ſi ille abiit: neque hoc opus quod volui, ego hodie efficiam.
Sed eccum video verbeream ſtatuam: vt magnifice infert ſeſe!
Hem, te hercle ego circumſpectabam: nimis metuebam male, ne abiiſſes.
SI. Fuit meum officium vt facerem, fateor. PS. vbi reſtiteras? SI. vbi mihi libitum eſt.
PS. Iſtuç ego iam ſatis ſcio. SI. cur ergo quod ſcis, me rogas? PS. at hoc volo monere te.
SI. Monendus ne me moneat. PS. nimis tandem ego abs te contemnor.
SI. Quippe ego te ni contemnam, ſtratioticus homo qui cluear? PS. iam
Hoc volo quod occeptum'ſt, agi. SI. nunquid agere aliud me vides?
PS. Ambula ergo cito. SI. imo otioſe volo. PS. haec ea occaſio eſt, dum ille dormit,
Volo tu prior vt occupes adire. SI. quid properas? placide.
Ne time. ita ille faxit Iuppiter, vt ille palam ibidem aſſiet,
Quiſquis ille eſt, qui adeſt a Milite. nunquam edepol erit ille potior
Harpax, quam ego. habe animum bonum: pulchre ego hanc explicatam tibi rem dabo.
Sic ego illum dolis atque mendaciis in timorem dabo
Militarem aduenam, ipſe ſeſe vt neget eum eſſe qui ſiet,
Meque vt eſſe autumet, qui ipſus eſt. PS. qui poteſt? SI. occidis me
Cum iſtuc rogitas. PS. o hominem lepidum! te quoque etiam dolis
Atque etiam mendaciis, Iuppiter te mihi ſeruet.
SI. Imo mihi. ſed vide, ornatus hic, ſatis me condecet?
PS. Optume habet. SI. eſto. PS. tantum tibi boni di immortales duint,
Quantum tu tibi optes. nam ſi exoptem quantum dignus, tantum dent,
Minus nihilo eſt. neque ego hoc homine quenquam vidi magis malum,

5. *Malus cum malos.*] Ita quidem codex alter: ſed alter *cum malo*, vt et Academiae noſtrae liber. Quod recte probat Acidalius, et confirmat loco ex Moſtell. 5. 2. *Hercle mihi tecum cauendum eſt.* At Diſſaldeus, *cum malum.* Ecce et qui diſtinguit: *Dedit verba, hercle, mihi, vt opinor, malus cum malo. ſtulte caui.* At illi non intellexerunt, quid eſſet *cauere cum aliquo.* Senex ait: *tecum mihi cauendum eſt*, id eſt, caute et prudenter agendum. Pſeudolus: *ego malus cum malo ſtulte caui*, id eſt, parum mihi prouidi, parum callide cauteque egi. *Gronou.*

11. *Monendus ne me moneat.*] Id eſt, *Ne ſus Mineruam.* Horat. 1. Epiſt. 17.

Diſce, docendus adhuc quae cenſet amiculus.

25. *Tantum tibi boni.*] Poen. act. 5. 2. *Dii dent tibi omnes, quae velis.* Quae prouerbialiter extuliſſe veteres conſtat. V. N. Stich. 2. 2.

29. *Sobrie*

Et maleficum. SI. tun' id mihi? PS. taceo. ſed ego *Douz. bona dabo* quae tibi dona *et fac.*
Dabo et faciam, ſi hanc rem ſobrie accuraſſis! SI. potin' vt taceas?
MEMOREM immemorem facit, qui monet quod memor meminit. teneo omnia.
In pectore condita ſunt, meditati ſunt doli docte. PS. probus hic eſt
Homo. SI. neque hic eſt, neque ego. PS. at vide ne titubes. SI. potin' vt taceas?
PS. Ita me dii ament. SI. ita non facient, mera iam mendacia fundes.
PS. Vt ego ob tuam, Simia, perfidiam te amo et metuo, et magnifico!
SI. Ego iſtuc aliis dare condidici. mihi obtrudere non potes palpum.
PS. Vt ego te hodie accipiam lepide, vbi effeceris hoc opus! SI. ha ha he!
PS. Lepido victu, vino, vnguentis, et inter pocula pulpamentis,
Ibidem vna aderit mulier lepida, tibi ſauia ſuper ſauia quae det.
SI. Lepide accipis me. PS. imo ſi efficis, tum faxo magis dicas.
SI. Niſi effecero, cruciabiliter carnufex me accipito.
Sed propera mihi monſtrare vbi hoſtium lenonis aedium.
PS. Tertium hoc eſt. SI. ſt! tace, aedes hiſcunt. PS. credo animo male'ſt
Aedibus. SI. quid iam? PS. quia edepol ipſum Lenonem euomunt.
SI. Illiccine eſt? PS. illic eſt. SI mala merx eſt. PS. illuc ſis vide:
Non prorſus, verum ex tranſuorſo cedit, quaſi cancer ſolet.

29. *Sobrie accuraſſis.*] *Sobrie fieri* dicitur, quidquid cum cura et diligentia exquiſita aggredimur. *Gruter.*

31. *Meditati ſunt.*] Μεμελετημένοι. paſſiue. Priſcian. lib. 8.

35. *Palpum.*] *Obtrudere palpum*, eſt arte fucoque decipere. hinc *palpari*, adulari: et *palpones*, adulatores. Tractum ab equiſonibus.

40. *Carnufex me accipito.*] Ambiguitas iocum parit. nam *accipito* perſonae ſecundae et tertiae eſt, dumque hac carnificem imprecatur ſibi, ſimul illa carnificem ipſum appellat Pſeudolum. *Acidal.*

44. *Mala merx eſt.*] *Merx mala*, de homine, aut re nihili. *I. Gul.*

45. *Non prorſus.*] Fortaſſe Leno aliquid ſeruis imperabat domo exiens: atque ideo non aduerſa fronte, ſed ſecundum parietem tranſuerſus egrediebatur. *Lamb.* Apparet Varroni in animo hunc locum fuiſſe, lib. 6. de L. Lat. *Vt tranſverſus cedit, quaſi cancer; non prorſus, vt homo.* Eſt igitur *prorſus*, πρόσω; et *tranſuerſus*, πλάγιος. niſi Varro etiam *prouerſus* accepit, vt nomen. *Camer.* Imo, *prorſus* nihil plane a *prouerſus* differt. ita *quorſum* eſt *quouerſum*: *horſum*, *hoc verſum*: *aliorſum*, *aliouerſum*. idem hoc eſt, quod Caſin. act. 2. ſcen. 8. *imitari nepam.* intelligit καρκίνον λοξοβάτην, vt in Epigram. Graeco. *Scalig.*

ACTVS QVARTVS. SCENA SECVNDA

BALLIO, PSEVDOLVS, SYCOPHANTA

Minus malum hunc hominem eſſe opinor, quam eſſe cenſebam coquum:
Nam nihil etiam dum harpagauit, praeter cyathum et cantharum.

8. Chlamy-

PS. Heus tu, nunc occaſio eſt et tempus. SY. tecum ſentio.
PS. Ingredere in viam doloſe. et ego hic in inſidiis ero. l. Gul. *doloſe; i, ego hic.*
SY. Habui numerum ſedulo, hoc eſt ſextum a porta proxumum
Angiportum, in id angiportum me deuorti iuſſerat;
Quotumas aedes dixerit, id ego admodum incerto ſcio.
BA. Quis hic homo chlamydatus eſt, aut vnde eſt, aut quem quaeritat?
Peregrina facies videtur hominis, atque ignobilis.
SY. Sed eccum, qui ex incerto faciet mihi, quod quaero, certius.
BA. Ad me adit recta: vnde ego hominem hunc eſſe dicam gentium!
SY. Heus tu, qui cum hirquina aſtas barba, reſponde quod rogo.
BA. Eho, an non prius ſalutas? SY. nulla eſt mihi ſalus dataria.
BA. Nam pol hinc tantundem accipies. PS. iam inde a principio probi.
SY. Ecquem in angiporto hoc hominem tu nouiſti? te rogo.
BA. Egomet me. SY. pauci iſtuc faciunt homines, quod tu praedicas.
Nam in foro VIX DECIMVS quiſque eſt, qui ipſus ſeſe nouerit.
PS. Saluos ſum: iam philoſophatur. SY. hominem ego hic quaero malum,
Legirupam, impium, periurum, atque improbum. BA. me quaeritat:
Nam illa ſunt cognomenta, nomen ſi memoret modo.
Quid eſt ei homini nomen? SY. Leno Ballio. BA. ſciuin' ego?
Ipſe ego is ſum adoleſcens, quem tu quaeritas. SY. tune es Ballio?
BA. Ego enimuero is ſum. SY. vt veſtitus eſt perfoſſor parietum!
BA. Credo in tenebris conſpicatus ſi ſis me, abſtineas manum.
SY. Herus meus tibi me ſalutem multam voluit dicere.
Hanc epiſtolam accipe a me, hanc me tibi iuſſit dare.
BA. Quis is homo'ſt qui iuſſit? PS. perii, nunc homo in medio luto eſt,
Nomen neſcit. haeret haec res. BA. quem hanc miſiſſe ad me autumas?
SY. Noſce imaginem, tute eius nomen memorato mihi,
Vt ſciam te Ballionem eſſe ipſum. BA. cedo mihi epiſtolam.
SY. Accipe: cognoſce ſignum. BA. oho! Polymachaeroplacides, Salm. *Polymachaeroplegides.*

8. *Chlamydatus.*] Ita Sc. 7. *Chlamydate, etc. Chlamys*, viatoria veſtis eſt: et hinc *Chlamydatos*, qui peregre aduenirent, ab habitu fere vocabant.

23. *Perfoſſor parietum!*] τοιχωρύχος. Cic. in Vatin. *Licet impune per me parietes in adoleſcentia perfoderis, vicinos compilaris, matrem verberaris.* Iidem et *Effractores* ICtis dicti: item *vecticularii*, quod *vecte*, id eſt palo ferreo, muros furandi gratia perfodiant. atque hi *vecticulariam facere* dicuntur et eorum vita *vecticularia*. Hinc et Thraſo Ter. Donacem cum *vecti venire iubet ad aedium expugnationem*. Porro, veteres Lenonibus verſicolorem habitum attribuere, atque eoſdem raſo capite et caluos in Scenam induxerunt. *Turneb.*

27. *In medio luto eſt.*] Id eſt, non poteſt ſe expedire. *Lamb.*

28. *Haeret haec res.*] V. N. Amph. 2. 2.

31. *Cognoſce ſignum.*] Linum fuit vinculum, quo epiſtola obligabatur: et cui ſignum ipſum impoſitum impreſſumque. Nec epiſtolam aperire fuit, niſi illo ſoluto. Inde *linum incidere*, apud Cic. et paſſius

Purus putus eſt ipſus: noui: heus! SY. Polymachaeroplacides
Nomen eſt. ſcio iam tibi me recte dediſſe epiſtolam:
Poſtquam Polymachaeroplacidae elocutus nomen es.
BA. Sed quid agit is? SY. quod homo edepol fortis, atque bellator probus.
Sed propera hanc pellegera quaeſo epiſtolam, ita negotium eſt,
Atque accipere argentum actutum, mulieremque mihi emittere.
Nam neceſſe hodie Sicyoni me eſſe, aut cras mortem exequi,
Ita herus meus eſt imperioſus. BA. noui, notis praedicas.
SY. Propera pellegere epiſtolam ergo. BA. id ago, ſi taceas modo.
Miles lenoni Ballioni epiſtolam
Conſcriptam mittit Polymachaeroplacides,
Imaginem obſignatam: quae inter nos duo — I. Gul. *imagine obſig.*
Conuenit olim. SY. ſymbolum eſt in epiſtola.
BA. Video, et cognoſco ſignum. ſed in epiſtola
Nullam ſalutem mittere ne ſcriptam ſolet?
SY. Ita militaris diſciplina eſt, Ballio:
Manu ſalutem mittunt beneuolentibus;
Eadem malam rem mittunt maleuolentibus.
Sed vt occepiſti, perge operam experirier, — Lipſ. *opera experirier.*
Quid epiſtola iſta narret. BA. auſculta modo.
Harpax calator meus eſt, ad te qui venit.
Tune is es Harpax? SY. ego ſum, atque ipſe Harpax quidem.
BA. Qui epiſtolam iſtam fert, ab eo argentum accipi,
Et cum eo ſimitu mulierem mitti volo.
Salutem ſcriptam dignum eſt dignis mittere:
Te ſi arbitrarem dignum, miſiſſem tibi.
SY. Quid nunc? BA. argentum des; abducas mulierem.
SY. Vter remoratur? BA. quin ſequere ergo intro. SY. ſequor.

ſiua vulgataque phraſis, *Soluere epiſtolam.* Fere autem ſignum cum eo fractum: ideoque iubebant ſemper ante apertionem ſigna agnoſci, fidei cauſſa. ita et Cic. in Catil. *oſtendi tabellas Lentulo, et quaeſiui, cognoſceretne ſignum?* Lipſius.

32. *Purus putus.*] *Putum pro puro dicebant: vnde, putatae vites; quod cum id, quod impedimento erat deciſum eſt, remanent pura.* Feſtus.

38. *Mortem exequi.*] Id eſt, ferre, pati, ſubire. Sic *aerumnam exſequi* Capt. 2. 1. 1. *Gronou.* *

52. *Calator.*] Feſtus: *Calatores dicebantur ſerui, ἀπὸ τοῦ καλεῖν, quod eſt vocare: quia ſemper vocari poſſent, ob neceſſitatem ſeruitutis.* Calatores, ἐκβιβασταὶ ἱερέων, δοῦλοι δημόσιοι. *Calator,* κλήτωρ. Gloſſae Graecorum. Ita Iſidorus: *Calator, miniſter ſacrorum.* Et erant libertini, vt patet ex Tacito. *Scalig.*

ACTVS QVARTVS. SCENA TERTIA

PSEVDOLVS

Peiorem ego hominem magiſque vorſute malum
Nunquam edepol quenquam vidi, quam hic eſt Simia.
Nimiſque ego illum hominem metuo et formido male,
Ne malus item erga me ſit, vt erga illum fuit,

5. Obuer-

Ne in re ſecunda nunc mihi obuortat cornua,
Si occaſionem capſit, qui ſiet malus.
Atque edepol equidem nolo: nam illi bene volo.
Nunc in metu ſum maxumo, triplici modo.
Primum omnium iam hunc comparem metuo meum,
Ne deſerat me, atque ad hoſtis tranſeat
Metuo autem ne herus redeat etiam dum a foro,
Ne capta praeda capti praedones fuant.
Cum haec metuo, metuo ne ille huc Harpax adueniat,
Priuſquam hinc hic Harpax abierit cum muliere.
Perii hercle! nimium tarde egrediuntur foras:
Cor colligatis vaſis exſpectat meum,
Si non educat mulierem ſecum ſimul,
Vt exulatum ex pectore aufugiat meo.
Victor ſum: vici cautos cuſtodes meos.

I. Gul. *etiam domum a foro.*

5. *Obuortat cornua.*] *Cornua alicui obvertere*, ponitur pro impetere aliquem, infeſtum alicui ſe oſtendere, tranſlatione a cornutis animalibus ducta. Apul. Apol. *Supereſt ea pars epiſtolae, quae ſimiliter pro me ſcripta in memet ipſum vertit cornua.* Gronou.*

9. *Comparem.*] *Compar*, cuiuſuis rei aut muneris ſocius. vnde et *coniuges*, qui diuinae et humanae domus ſocii ſunt, *Compares* vocat Plinius l. 18. *Lang.*

16. *Cor colligatis vaſis.*] Sumptum a re militari, vbi vaſa colligunt aut ornantes fugam aut caſtra mutantes. *Douza.*

ACTVS QVARTVS. SCENA QVARTA

SYCOPHANTA, PSEVDOLVS

Ne plora: neſcis vt res ſit, Phoenicium,
Verum haud multo poſt faxo ſcibis accubans.
Non ego te ad illum duco dentatum virum
Macedonienſem, qui te nunc flentem facit.
Quoiam eſſe te vis maxume, ad eum duco te:
Calidorum haud multo poſt faxo amplexabere.
PS. Quid tu intus quaeſo deſediſti? quamdiu
Mihi cor retunſum'ſt oppugnando pectore!
SY. Occaſionem repperiſti, verbero,
Vbi perconteris me inſidiis hoſtilibus:
Quin hinc metimur gradibus militariis.

3. *Dentatum.*] Vel magnis dentibus; vel mordacem. *Lamb.*

7. *Quid tu intus.*] Lego:
Quid tu intus quaeſo deſediſti tam diu?
Mihi cor retunſum'ſt (pro *retuſum eſt*) *oppugnando pectore.*
dum expecto rectene an perperam negotium peregeris, de abducenda virgine a lenone, ita mihi palpitando cor pectus tudit, vt iam ipſum penitus retuſum ſit. *Diſſald.*

11. *Quin hinc metimur.*] Neque lectio vulgata, neque aliorum emendationes mihi probae videntur. Non enim putem Latine ſimpliciter dici poſſe, *metimur*, vt *via* ſubintelligatur. De nouis lectionibus, quas alii fingunt, nihil opus eſt dicere. Sunt enim palam improbae. Lego: *Quin hincmet imus gradibus militaribus*; nulla prope mutatione. Nihil obſtare video, quo minus *hincmet*, quam *tanquammet*, quod in Curculione Plauti legitur,

PS. Atque edepol, quanquam nequam homo es, recte mones.
Ite hac triumphi ad cantharum recta via.

legitur, et eiuſmodi alia, dici poſſit. Porro *gradus militares* ſunt, quibus olim ex militiae diſciplina iter facere miles ſolebat. Horis quinque aeſtiuis 20. millia paſſuum emetiri tenebatur, vt Vegetius docet. *Boxhorn.* Si *hincmet* dicitur vt *ipſemet*, aut *ſemet*, non dubium eſt quin ſit vera lectio, quam excogitauit doctiſſ. Boxhornius: *Quin hincmet imus.* Legebam olim: *Viam hinc metimur gradibus militaribus.* Si legitur, *Quin hinc metimur*, ſubintelligendum erit, *viam.* Salmaſ. *Quin hinc metimur.*] Cum ita ſuſpenderet ſententiam ſuam ὁ πάνυ, non ignorabat ſolum ſanum eſſe, quod habent omnes libri: *Quin hinc metimur*, nempe *viam*, et tam Latinum eſſe, *Hinc metimur*, quam non Latinum, *Hincmet imus.* Sed dedit conſultori, ne inepte videretur interrogaſſe. In Curculion. 5. 2. 29. videbis apud Gruterum, Cam. pariter et Lang. habere: *tanquam me et genium meum.* non *tanquammet.* Τὸ *viam* eodem modo intelligi vult Rud. 1. 2. *Si ad ſaxum quo capeſſit, deorſum cadat, Errationis fecerit compendium.* Adde quae diximus ad Liu. 38. 17. *Gronou.*

ACTVS QVARTVS. SCENA QVINTA

BALLIO

Ha hae! nunc demum mihi animus in tuto eſt loco,
Poſtquam iſte hinc abiit, atque abduxit mulierem.
Mihi libet nunc venire Pſeudolum, ſcelerum caput,
Et abducere a me mulierem fallaciis.
Conceptis hercle verbis ſatis certo ſcio
Ego periurare mauellem me millies, Kotter. *perbitare* id eſt, *perire.*
Quam mihi illum verba per deridiculum dare.
Nunc deridebo hercle hominem, ſi conuenero.
Verum in piſtrinum, credo, vt conuenit, fore.
Nunc ego Simonem mihi obuiam veniat velim,
Vt mea laetitia laetus promiſcam ſiet.

ACTVS QVARTVS. SCENA SEXTA

SIMO, BALLIO

Viſo quid rerum meus Vlyſſes egerit,
Iamne habeat ſignum ex arce Ballionia.
BA. O fortunate, cedo fortunatam manum,
Simo! SI. quid eſt? BA. iam. SI. quid iam? BA. nihil eſt quod metuas. SI. quid eſt,
Venitne homo ad te? BA. non. SI. quid eſt igitur boni?
BA. Minae viginti ſanae ac ſaluae ſunt tibi,
Hodie quas abs te inde eſt inſtipulatus Pſeudolus. Priſc. *abs te eſt inſtipulatus.* Camer. *ind' eſt ſtipulatus.*

2. *Signum.*] Phoenicium vt olim Vlyſſes ex arce Troiana Palladium. Vide notas Bacch. act. 4. ſc. 9.

7. *Abs te inde eſt ſtipulatus.*] Lego: *ab te induſtipulatus*, id eſt, inſtipulatus. *Scriverius.*

14. *Nul-*

SI. Velim quidem hercle. BA. roga me viginti minas.
Si ille hodie illa ſit potitus muliere,
Siue eam tuo gnato hodie, vt promiſit, dabit:
Rogato hercle obſecro: geſtio promittere.
Omnibus modis tibi eſſe rem vt ſaluam ſcias,
Atque etiam habeto mulierem dono tibi.
SI. Nullum periclum eſt, quod ſciam, ſtipularier.
Vt concepiſti verba, Viginti minas
Dabin? BA dabuntur. SI. hoc quidem actum'ſt haud male.
Sed hominem conueniſtin'? BA. imo ambos ſimul.
SI. Quid ait? quid narrat? quaeſo, quid dicit tibi?
BA. Nugas theatri, verba quae in Comoediis
Solent Leuoni dici, quae pueri ſciunt:
Malum et ſceleſtum et periurum aiebat eſſe me.
SI. Pol haud mentitu'ſt. BA. ergo haud iratus fui,
Nam QVANTI REFERT TE nec recte dicere,
Qui nihili faciat, quique inficias non eat?
SI Quid eſt quod non metuas ab eo? id audire expeto.
BA. Quia nunquam ab me abducet mulierem iam, nec poteſt.
Meminiſtine tibi me dudum dicere,
Eam veniſſe militi Macedonio?
SI. Memini. BA. hem, illius ſeruos huc ad me argentum attulit,
Et obſignatum ſymbolum. SI. quid poſtea?
BA. Qui inter me atque illum militem conuenerat:
Is ſecum abduxit mulierem haud multo prius.
SI. Bonan' fide iſtuc dicis? BA. vnde ea ſit mihi?
SI. Vide modo ne illic ſit contechnatus quippiam.
BA Epiſtola atque imago me certum facit.
Quin iam quidem illam in Sicyonem ex vrbe adduxit modo.
SI. Bene hercle factum. quid ego ceſſo Pſeudolum
Facere, vt det nomen ad molarum coloniam?
Sed quis hic homo eſt chlamydatus? BA. non edepol ſcio,
Niſi vt obſeruemus quo eat, aut quam rem gerat.

14. *Nullum periculum.*] Qui enim *ſtipulatur*, ſe ipſe non obligat, niſi accedat *reſtipulatio*. Paſſer.

22. *Mentitu'ſt.*] V. N. Mercat. act. 5. 2. *Ergo haud iratus.*] *Ergo*, id eſt, ob eam cauſſam, quod non mentitus fuerit. *Gruterus*.

23. *Nec recte dicere.*] Eſt male dicere, κατὰ λιτότητα. V. N. Bacch. 4.

31. *Qui inter me, etc.*] Ad ſymbolum referatur.

38. *Ad molarum coloniam.*] Alludit ad morem Rom. quo, qui educendi erant in aliquam coloniam, in eam nomen dabant. Sic Aſin. 2. 2. *O catenarum colone!* Et *Coloniae* nomen paſſim in noſtro, et apud ICtos, pro quauis etiam habitatione et conductione coloni ſeu domicilii ſumitur. *Sc. Gentil.*

ACTVS QVARTVS. SCENA SEPTIMA

HARPAX, SIMO, BALLIO

Malus et nequam eſt homo, qui nihili imperium heri
Sui ſeruos facit. NIHILI EST autem, ſuum

Qui officium facere immemor eſt, niſi adeo monitus.
Nam qui liberos eſſe illico ſe arbitrantur,
Ex conſpectu heri ſi ſui ſe abdiderunt,
Luxuriantur, luſtrantur, comedunt quod
Habent, ii nomen diu ſeruitutis ferunt:
Nec boni ingenii quicquam in his ineſt, niſi vt im-
Probis ſe artibus teneant. cum his mihi nec locus, nec ſermo
Conuenit, neque his vnquam nobilis fui.
Ego vt mihi imperatum eſt, etſi abeſt, hic adeſſe herum
Arbitror. nunc ego illum metuo, cum hic non adeſt;
Ne cum aſſiet, metuam, ei rei operam dabo.
Nam me in taberna vſque adhuc ſineret Syrus,
Quoi dedi ſymbolum: manſi vt iuſſerat:
Leno vbi eſſet domi, me aiebat arceſſere.
Verum vbi is non venit, nec vocat, venio huc vltro,
Vt ſciam quid rei ſiet: ne illic homo me ludificetur.
Neque quicquam eſt melius, quam vt hoc pultem, atque aliquem
Euocem huc intus. Leno argentum hoc volo a me accipiat,
Atque amittat mulierem mecum ſimul.
BA. Heus tu? SI. quid vis? BA. hic homo meu'ſt. SI. qui dum.
BA. quia
Praeda haec mea eſt: ſcortum quaerit, habet argentum.
Iam admordere hunc mihi lubet.
SI. Iamne illum comeſurus es? BA. dum recens eſt,
Dum datur, dum calet, deuorari decet: nam
Boni viri me pauperant, improbi alunt,
Augent rem meam mali: populi ſtrenui
Damno mihi, improbi vſui ſunt. SI. malum,
Quod tibi dei dabunt, qui ſic ſceleſtus.
HA. Me nunc commoror, cum has fores non ferio,
Vt ſciam ſitne Ballio domi. BA. Venus mihi haec
Bona dat, cum hos huc adigit lucrifugas, damni
Cupidos, qui ſe ſuamque aetatem bene curant;

Non. *Luxantur, luſtr.* Grut. *Comedunt quod babent, quod non Habent, ii nom.*

6. *Luſtrantur.*] *Luſtro, luſtronis,* eſt, qui in luſtris patrita et auita abſumit. Naeuius: *Peſſumorum peſſume, audax, ganeo, luſtro, alco.* Et verbum *Luſtrari.* Lucilius:

Quem ſumptum facis in luſtris circa oppida luſtrans.

Et *luſtramentum* apud ICtum ἀσέλγεια, ἀφροδισιασμός. *Scalig.* *Comedunt quod babent.*] Non eſt neceſſe mutari diſtinctionem, et referri id *quod babent* ad ſequens *nomen.* Serui comedunt, quod habent dum peculium ſuum turbicinantur. *Salmaſius.*

29. *Damno mibi.*] Τὸ *damno* ſupplementum eſt Camerarii. Gruterus pro eodem facit *inuſui.* Neutrum in ſcriptis vllis aut editis antiquis repererunt. Acad. *populi ſtrenui mibi improbi vſui ſunt.* Nos diſtinctiunem modo et literam mutamus vnam: imo ſi graue eſt, ne literam quidem: *Boni viri me pauperant, improbi alunt, Augent rem meam. malo populi ſtrenui mibi, improbi vſui ſunt.* Potes et eadem interpunctione: *mali populi ſtrenui.* Strenui, inquit, mihi ſunt mali, id eſt, inutiles et non boni: improbi mihi ſunt vſui. *Gronou.*

34. *Bene curant.*] *Curandi* verbo, vt et *Praebendi,* in rebus vitae ac victui neceſſariis

Edunt, bibunt, ſcortantur. illi ſunt alio ingenio atque tu,
Qui neque tibi bene eſſe patere, et illis, quibus eſt, inuides.
HA. Heus, vbi eſtis vos? BA. hic quidem ad me recta habet rectam viam.
HA. Heus, vbi eſtis vos? BA. heus, adoleſcens, quid iſtic debetur tibi?
Bene ego ab hoc praedatus ibo: noui; bona ſcaeua eſt mihi.
HA. Ecquis hoc aperit? BA. heus chlamydate, quid iſtic debetur tibi?
HA. Aedium dominum lenonem Ballionem quaerito.
BA. Quiſquis es, adoleſcens, operam fac compendi quaerere.
HA. Quid iam? BA. quia te ipſus coram praeſens praeſentem videt.
HA. Tun' is es? SI. chlamydate, caue ſis tibi a curio infortunio,
Atque in hunc intende digitum: hic Leno eſt. BA. at hic eſt vir probus.
Sed tu, bone vir, flagitare ſaepe clamore in foro,
Cum libella nuſquam eſt, niſi quid Leno hic ſubuenit tibi.
HA. Quin tu mecum fabulare? BA. fabulor. quid vis tibi?
HA. Argentum accipias. BA. iamdudum, ſi des, porrexi manum.
HA. Accipe: hic ſunt quinque argenti lectae numeratae minae.
Hoc tibi herus me iuſſit ferre Polimachaeroplacides,
Quod deberet, atque vt mecum mitteres Phoenicium.
BA. Herus tuus? HA. ita dico. HA. miles? HA. ita loquor. BA. Macedonius?
HA. Admodum, inquam. BA. te ad me miſit Polymachaeroplacides?
HA. Vera memoras. BA. hoc argentum vt mihi dares? HA. ſi tu quidem es
Leno Ballio. BA. atque vt a me mulierem abduceres? HA. ita.
BA. Phoeniciumne eſſe dixit? HA. recte meminiſti. BA. mane:
Iam redeo ad te. HA. at maturate propera. nam propero: vides
Iam die multum eſſe? BA. video: hunc aduocare etiam volo.

ſariis vtebantur. Apul. *prolixe quam curabat!* id eſt, quam benigne et opipare excipiebat! Cic. *ſe curare.* Ter. Adelph. *Curaſti te molliter.*

39. *Bona ſcaeua.*] *Scaeuum a Graecis; qui ſcaeuum dicunt ſiniſtrum. Varro: -- ne quid obſit bonae ſcaeuae cauſſa. Inde Scaeuola appellatus; a ſiniſtra: quod quae ſiniſtra ſunt, bona auſpicia eſſe exiſtimantur, a quo dicuntur Comitia; aliudue, quod ſit aue ſiniſtra, ſcaeua.* Feſtus. Vide N. Epid. 2. 2.

44. *A curio infortunio.*] Non probo *crucio infortunio* legi, pro *curio.* Nec enim veriſimile videtur, vocem adeo notam mutatam fuiſſe a correctoribus in eam quae difficilioris eſſet intellectus. *Curius* a cura. Ita *agnum curionem* ſupra dixit pro macro, quia prae curis emaciantur homines. Ita hoc loco *curium infortunium* dixit, quo macer reddi poſſit iſte, qui tam ſollicite quaereret, vbi eſſet Ballio leno. *Salmaſ.*

45. *Digitum.*] Martialis 2. 8. *Ridete multum, qui te Sextille cinaedum, Dixerit et digitum porrigito medium.* Idem 7. 70. *Oſtendi digitum, ſed impudicum, Alconti.* Iuuenalis: *cum Fortunae ipſe minaci Mandaret laqueum, mediumque oſtenderet vnguem.*

59. *Die.*] Haec loquutio valde antiquis familiaris: *dies multum praeteriit: iam*

Mane modo iſtic: iam reuortar ad te. quid nunc fiet, Simo?
Quid agimus? manifeſto hunc hominem teneo, qui argentum attulit.
SI. Quid iam? BA. an neſcis quae ſit haec res? SI. iuxta cum ignariſſumis.
BA. Edepol hominem verberonem Pſeudolum: vt docte dolum
Commentu'ſt! tantundem argenti, quantum miles debuit,
Dedit huic, atque hominem exornauit, mulierem qui arceſſeret.
Pſeudolus tuus allegauit hunc, quaſi a Macedonio
Milite eſſet. SI. habeſne argentum ab homine? BA. rogitas, quod vides?
SI. Heus, memento ergo dimidium iſthinc mihi de praeda dare:
Commune iſtuc eſſe oportet. BA. quid, malum? id totum tuum eſt.
HA. Quam mox mihi operam das? BA. tibi do equidem. quid nunc mihi es auctor, Simo?
SI. Exploratorem hunc faciamus ludo ſuppoſiticium.
BA. Adeo, donicum ipſus ſeſe ludos fieri ſenſerit:
Sequere. quid ais? nempe tu illius ſeruos es? HA. planiſſume.
BA. Quanti te emit? HA. ſuarum in pugna virium victoria.
Nam ego eram domi imperator ſummus in patria mea.
BA. An etiam ille vnquam expugnauit carcerem patriam tuam?
HA. CONTVMELIAM ſi dices, audies. BA. quotumo die
Ex Sicyone huc perueniſti? HA. altero ad meridiem.
BA. Strenue me hercle iſti. quamuis pernix hic eſt homo!
Vbi furam aſpicias, ſcias poſſe eum gerere craſſas compedes.
Quid ais? tune etiam cubitare ſolitus es in cunis puer?
SI. Scilicet. BA. etiamne facere ſolitus es? ſcin' quid loquar?

iam diei multum eſt, Graeci πολλὴν τῆς ἡμέρας. *Die*, ἀρχαϊκὸν pro diei. Vt apud Poetam: *Libra die ſomniaque pares*. Et alio loco, *laetitiamque die*. Salmaſ.

62. *Iuxta cum ignariſſumis.*] Aeque neſcio ac ignariſſimi. Vide N. Aulul. act. 4. 7.

69. *Quid, malum?*] Iocus. *Malum* interiectiua particula, in indignatione ſolemnis. ſed et damnum et cruciatum notat. dumque hoc dicere videtur: Quid adeo commune lucrum iſtuc poſtulas? totum id quidem eſt tuum. illud interim dicit: Quid commune tibi poſtulas mecum? Malum? id vero totum tuum ſit; nec mihi partem inde peto. *Acidal.*

78. *Altero ad meridiem.*] Vno die integro et dimidio.

81. *In cunis puer.*] Haec partim male corrigunt, partim non bene intelligunt docti viri. Nec enim obſcoenitatis ſignificatio in eo eſt, quod *cunae* vocabulum alludat, ad eam vocem quae honeſte nominari non poteſt, qua foeminae ſunt; ſed ad ſolam cunarum motitationem reſpicit Comicus: *tune etiam cubitare ſolitus es in cunis puer?* id eſt, *tune etiam moueri ſolitus es?* hoc eſt, κινεῖσθαι. quo ſenſu κινεῖν Graeci accipiant, ſolos eos latet, qui Graeca vel primoribus labris nondum attigerunt. *Salmaſ.*

82. *Etiamne facere ſolitus es.*] Maluiſſem: *Scilicet.* BA. *Etiamne ſolitus es puer? ſcin' quid loquar?* neque enim pueri meritorii faciunt, ſed patiuntur: ignorataque vis illius, *ſolitus*. Ab eadem mente, *conſuetum puerum*, quoque vocat Plautus Aſin. act. 3. ſc. 3. verſ. 113. et Lucret. *canes conſuetos*, abſolute, ſine praeterea verbo; exemplo eodem, ſenſu alio. *At conſueta domi catulorum blanda propago, etc.* Gruter.

85. *Con-*

SI. Scilicet ſolitum eſſe. HA. ſanine eſtis? BA. quid hoc, quod te rogo?
Noctu in vigiliam quando ibat miles, tum tu ibas ſimul?
Conueniebatne in vaginam tuam machaera militis?
HA. I in malam crucem. BA. ire licebit tibi tamen hodie tempori.
HA. Quin tu mulierem mihi emittis, aut reddis argentum? BA. mane.
HA. Quid, maneam? BA. chlamydem hanc commemores quanti conducta'ſt. HA. quid eſt?
BA. Quid meret machaera? HA. helleborum hiſce hominibus eſt opus.
BA. Eho! HA. mitte. BA. quid mercedis petaſus hodie domino demeret?
HA. Quid, domino? quid ſomniatis? mea quidem haec habeo omnia,
Meo peculio empta. BA. nempe quod foemina ſumma ſuſtinet.
HA. Vncti hi ſunt ſenes, fricari ſeſe ex antiquo volunt.
BA. Reſponde obſecro hercle hoc vero ſerio, quod te rogo:
Quid meres? quantillo argento te conduxit Pſeudolus?
HA. Qui iſtic Pſeudolu'ſt? BA. praeceptor tuus, qui te hanc fallaciam
Docuit, vt fallaciis hinc a me mulierem abduceres.
HA. Quem tu Pſeudolum, quas tu mihi praedicas fallacias?
Quem ego hominem nullius coloris noui. BA. non tu iſtinc abis?

85. *Conueniebatne.*] Cato 21. cap. *Eo fiſtulam ferream indito, quae in columellam conueniat et in cupam.* κολεός, *vagina.* Et ſane pars illa in nobis, quae honeſte nominari non poteſt, inde dicta eſt. quo Plautus alludere videtur. *Scalig.*

89. *Helleborum hiſce.*] Elleborum inſaniae curandae perutilem eſſe, norunt Medici. Rud. *Ellebroſus ſum. G. at ego cerritus.* Hor. 2. Sat. 3.

Danda eſt ellebori multo pars maxima auaris.

Turneb.

92. *Meo peculio.*] Ad eam rem dictum etiam in Phallicis: *Pulcre penſilibus peculiati.* Petronius in Satyrico Maſſilienſi: *prolatoque peculio ſtuprum rogare coepit.* In vita Heliogabali leguntur *homines bene vaſati et maioris peculii. Vaſa* quoque in eam partem dicebant. Vnde *vaſati* Lampridio, qui in Phallicis *bene peculiati.* Alludit Pl. Poenulo:

Facio quod manifeſto moechi haud ferme ſolent.

MI. *Quid eſt? SY. refero vaſa ſalua.* Graecorum imitatio. nam apud Medicos ea pars τὸ σκεῦος vocatur. Dicebant et *Res.* Arnobius lib. 5. *Artificii curas tum rebus adhibuiſſe perituris*, id eſt, genitalibus. in eodem: *Ocriculam imperauiſſe captiuae, vt intelligeret, et cognoſceret, quid ſibi res vellent.* Loquitur de illis verettis quae in foco a Tanaquile, aut Tanaquilis ancilla inuenta fuerant. Idem in verſione Orphei carminum:

Obiecitque oculis formatas inguinibus res.

Etiam in Gallia ita vulgo loquimur, honeſte rem foedam circumloquentes. *Scalig. Femina ſumma ſuſtinet.*] Vt me breviter abſoluam; *femina* hic non mulierem, ſed *femora* ſignificant: quod cum non intellexiſſent nonnulli, *Suſtinens* in *ſuſtinet* perperam mutarunt. Quam quidem corporis partem ſumma ſuſtinent femina, nemo dubitat. Eam videlicet innuit, quam Graccho Corneliam dicit praebuiſſe Martialis, lib. 11. epigr. 105. Etiam Caelius Curio *femina* hic de interiore coxa interpretatur. *Canter.*

93. *Vncti ſunt, fricari volunt.*] Proverbium conueniens in eos, qui per laſciuiam vltro ſibi malum arceſſunt, ſeu iocularium in malum propria inquietudine incidunt. *Gronou.* *

99. *Nullius coloris noui.*] Qui homo mihi

Nihil eſt hodie hic Sycophantis quaeſtus: proin' tu Pſeudolo
Nuncies, abduxiſſe alium praedam, qui occurrit prior
Harpax. HA. is quidem edepol Harpax ego ſum. BA. imo edepol eſſe vis.
Purus putus hic ſycophanta eſt. HA. ego tibi argentum dedi,
Et dudum aduenïens extemplo ſymbolum ſeruo tuo,
Heri imagine obſignatam epiſtolam hic ante oſtium.
BA. Meo tu epiſtolam dediſti ſeruo? cui ſeruo? HA. Syro.
BA. Non confidit. ſycophanta hic nequam eſt: nugis meditatur male.
Edepol hominem verberonem Pſeudolum, vt docte dolum
Commentu'ſt! tantundem argenti, quantum miles debuit,
Dedit huic, atque hominem exornauit, mulierem qui abduceret.
Nam illam epiſtolam ipſus verus Harpax huc ad me attulit.
HA. Harpax ego vocor: ego ſeruos ſum Macedonis militis: Douz. *Macedonii militis.*
Ego nec ſycophantioſe quicquam ago, nec malefice,
Neque iſtum Pſeudolum mortalis qui ſit noui, neque ſcio.
SI. Tu, niſi mirum'ſt, Leno, plane perdidiſti mulierem.
BA. Edepol nae iſtuc magis magiſque metuo, cum verba audio.
SI. Mihi quoque edepol iamdudum ille Syrus cor perfrigefacit,
Symbolum qui hoc accepit: mira ſunt! Pſeudolus eſt. eho Vet. ed. *ſunt, ni Pſeud.*
Tu! qua facie fuit dudum, cui dediſti ſymbolum?
HA. Rufus quidam, ventrioſus, craſſis ſuris, ſubniger,
Magno capite, acutis oculis, ore rubicundo, admodum
Magnis pedibus. SI. perdidiſti, poſtquam dixiſti pedes.
Pſeudolus fuit ipſus. BA. actum eſt de me. iam morior, Simo.
HA. Hercle haud te ſinam emoriri, niſi argentum mihi redditur,
Viginti minae. SI. atque etiam mihi aliae viginti minae.
BA. Auferetur id praemium a me, quod promiſi per iocum?
SI. DE IMPROBIS viris auferri praemium et praedam decet.

mihi plane eſt ita ignotus, vt id, quod nullo colore praeditum eſt. Phaedrus Fabul. 54. l. 3. *Vnde illa ſciuit, niger an albus naſcerer?* Apul. in Apolog. *Etiam libenter te, nuper vſque albus an ater eſſes, ignoraui.* quot ſummi contemptus indicium.

107. *Nugis meditatur male.*] Neſcio an ſit Latinum *nugis meditari.* mihi ſine exemplo eſt. Niſi velis ita dictum *nugis meditari*, vt curare amicis, curare rebus alienis, quod alibi annoto. Certe nihil nos vetat legere: *nugas meditatur male.* Ait non eſſe ſatis confidentem, vt probum ſycophantam decet, eumque male meditatas nugas proferre. *Diſſald.* *Nugis meditatur male.*] Videtur ſcribendum: *Sycophanta hic nequam eſt, nugax, meditatus male.* Non bene edoctus ſuas partes. Perſ. 4. 2. *Satin' eſtis meditati.* 5. 4. *Tragici atque Comici Nunquam aeque ſunt meditati.* Aut, ſi malis: *nugas meditatus male.* Gronouius.

122. SI. *Perdidiſti, poſtquam.*] Hoc cum toto ſequente verſu Ballioni dandum. *Scriuerius.*

126. *Quod promiſi per iocum.*] Ius ciuile ſtipulationes introduxit, et ex ſtipulatu actiones. ideoque ſtipulationes omnes fere ipſo iure ſic ex interrogatione et reſponſione ſubſiſtere intelligebantur, vt ad obligationem, etiam iocandi animo eſſent interpoſitae, ipſo iure prodeſſent. *Raeu.*

130. *Vi-*

BA. Saltem Pſeudolum mihi dedas. SI. Pſeudolum ego dedam tibi?
Quid deliquit? dixin' ab eo tibi vt caueres centies?
BA. Perdidit me. SI. at me viginti modicis mulctauit minis.
BA. Quid nunc faciam? HA. ſi mihi argentum dederis, te ſuſpendito.
BA. Di te perdant. ſequere ſis me ergo hac ad forum, vt ſoluam. HA. ſequor.
BA. Hodie ego peregrinos abſoluam, cras agam cum ciuibus.
Pſeudolus mihi centuriata habuit capitis comitia,
Qui illum ad me hodie allegauit, mulierem qui abduceret.
Sequere tu nunc, ne exſpectetis dum hac domum redeam via.
Ita res geſta eſt: angiporta haec certum eſt conſectarier.
HA. Si graderere tantum, quantum loquere, iam eſſes ad forum.
BA. Certum'ſt mihi emortualem facere ex natali die.

130. *Viginti commodis mulctauit minis.*] Ita poſt Lambinianam legunt ſequentes omnes editiones. At certum eſt, *commodis* non a libris ſed Lambino eſſe. Neque minus certum mihi eſt, eam lectionem nulla ratione defendi poſſe. Minae, quibus quis mulctatur, non commodae ſunt, ſed incommodae. Veterr. lib. et Edd. habent *modicis*. Sed nec illud hic locum habet. Non enim Simo dicere vult modicis, ſed immodicis minis eſſe mulctatum. Et omnino legendum puto: *immodicis*. Litera poſtrema vocis praecedentis, *viginti*, abſtulit ſequenti eandem litteram, nempe *i*, quomodo contracte ſcribitur *in* vel *im*. Sic ex *immodicis* factum eſt *modicis*, pro quo *immodicis* reſtituendum. Dicit autem ſe viginti mulctatum minis, nimium et ſupra modum eſſe mulctatum. *Boxhorn*. Sed vide Scaligerum de re nummaria pag. 25.

134. *Centuriata habuit, etc.*] Significat Pſeudoli conſilia omnibus artibus fuiſſe inſtructiſſima et calidiſſima. Alludit ad *Comitia centuriata*, quae erant omnium maxima. *Curiata* enim et *Tributa* erant minora. *Lamb.*

ACTVS QVARTVS. SCENA OCTAVA

SIMO

Bene ego illum tetigi, bene autem ſeruos inimicum ſuum.
Nunc mihi certum eſt, alio pacto Pſeudolo inſidias dare,
Quam in aliis Comoediis fit, vbi cum ſtimulis aut flagris
Inſidiantur: at ego iam inultus promam viginti minas,
Quas promiſi, ſi effeciſſet, obuiam ei vltro deferam.
Nimis illic mortalis doctus, nimis vorſutus, nimis malus,
Superauit Dolum Troianum atque Vlyſſem Pſeudolus.
Nunc ibo intro, argentum promam: Pſeudolo inſidias dabo.

7. *Superauit Dolum Troianum.*] *Dolum*, id eſt, Dolonem. Sic *Tranium* dixit pro *Tranionem* Moſtell. act. 1. 3. et *Electri* pro *Electrionis* Prologo Amphitruonis. Quod ſic accipiendum; vt per Dolonem Ballio intelligatur, per Vlyſſem Simo. Quemadmodum enim Dolo ſpeculator in caſtra Graecorum miſſus, ab Vlyſſe, qui et ipſe ſpeculatum venerat, interfectus eſt; ſic et Ballio a Simone factus. *Douza.*

1. *Sic-*

ACTVS QVINTVS. SCENA PRIMA

PSEVDOLVS

Quid hoc? ſiccine hoc fit? pedes, ſtatin' an non?
An id voltis, vt me hic iacentem aliquis tollat?
Nam hercle ſi cecidero, voſtrum erit flagitium.
Pergitin' pergere? ah, ſaeuiendum mihi
Hodie eſt. MAGNVM hoc vitium vino eſt,
Pedes captat primum. luctator doloſu'ſt.
Profecto edepol ego nunc probe abeo maduſſa:
Ita victu excurato, ita mundiciis digne ah! — Pont. *ita mundiciis dignati, Itaque.*
Itaque in loco feſtiuo ſumus feſtiue accepti.
Quid opus me multas agere ambages? hoc
Eſt homini quamobrem vitam amet. hic omnes
Voluptates; in hoc omnes venuſtates ſunt:
Deis proxumum eſſe arbitror. nam vbi amans complexu'ſt
Amantem, vbi labra ad labella adiungit,

1. *Siccine hoc fit.*] *Siccine* forte hic ſecundus caſus eſt, τῶ *ſiccuſne*. Pro *fit* ſcript. *fit. Siccine hoc fit?* Eſtne ſobrii et ſicci, pedibus ita vacillare? Ebrii, vbi a poculis abſtinent, et ſolita aggrediuntur, et per ebrieratem impedimenta ſibi obiici ſentiunt, mirari fere ſolent ſeſe ſiccos et ſobrios non eſſe. Poteſt tamen ferri lectio vulgata. *Boxhorn.* Vix eſt ſicci et ſobrii haec ſcribere. Aſin. I. I. *Siccine hoc fit? foras me ex aedibus eiici.* Mirantur ebrii, non, ſe non eſſe ſiccos et ſobrios, ſed ſe plus bibiſſe, et maiorem vim vini ſentire, quam putaranr. Vt ille in Eunucho: *Atat! data hercle verba ſunt: vicit vinum quod bibi.* Gronou.

4. *Pergitin' pergere.*] Pergitiſne vacillare? Sic et *Pergere ludos, Pergere iter, culpam, librum,* et haec talia: pro in itinere, in libro perficiendo, in culpa pergere, eleganter et vſitatiſſime dicitur. *Palmer. Ah, ſaeuiendum mihi hodie eſt.*] Cum in Roueriano codice diſertim legi, *ſedendum*, teſtetur Lipſius; viſus mihi ſum veram lectionem ex his veſtigiis eruiſſe. Pro *ſedendum* reponendum, *ſed eundum. Sed eundum mihi Hodie eſt.* Pergitiſne pergere, o pedes, in cadendo et vacillando? Atqui hodie maxime mihi eundum eſt, veſtro miniſterio opus habeo. *Boxhorn.* Difficile eſt dicere quam orationem tunc habuerit iſte ebrius; nulla enim tam ſtulta fingi poteſt, quin ebrio conueniat. Haud ſcio quam bonus ille Codex Rouerii fuerit, ex quo Lipſius prompſit *ſedendum.* Si alii Codices conſentirent, probarem ſane coniecturam Clariſſ. Boxhornii legentis: *ſed eundum eſt mihi.* Si *ſaeuiendum* retineatur ex Camerarii exemplaribus, non alia erit ſententia, quam quae vulgo affertur; ebrium iſtum ſaeuire in pedes ſuos voluiſſe, quia officium ſuum facere nollent. Saeuiunt etiam qui verbis atrocibus et immoderatis in aliquem vtuntur. *Ne ſaeui magna ſacerdos* apud Virgilium. Satis bene conuenit haec oratio ebrioſo, et mentis ſuae impoti. *Salmaſ. Sedendum mihi.*] Sane optimi codices, *ſaeuiendum.* Quod puto factum ex ignotiore: *ceuendum.* Habes ſupra: *ſi conquiniſcet iſtic, ceueto ſimul.* Et ſolet facile ab turpiculis iocum petere. Sic in Caſina: *Faciundum eſt puerile officium, conquiniſcam ad ciſtulam.* Praeterea fert vulgaris conſuetudo ſermonis, vt obſcoenis vtantur, vbi nihil eſt obſcoeni. Vt in illo Catulli: *Praedicabo ego vos, et irrumabo.* Hoc eſt, male habebo. Et *bene me ac diu ſupinum, etc.* Quantum video, oportet me hodie inclinari, cernuari, capite ſiſtere. *Gronou.*

7. *Abeo maduſſa.*] Feſtus: *Maduſſa, ebrius: a Graeco μαδᾷν deductum: vel quia ſit madidus vino.* Si hoc recte Feſtus, quis haerebit, quin recta mea correctio ſit: *probe habeo maduſſa! Probe habeo,* id eſt, pulchre mihi eſt: vel etiam, *Ab eo maduſſa.* Lipſius.

15. *Bilin-*

Digitized by Google

Vbi alter alterum bilingui manifeſto
Inter ſe prehendunt: vbi mamma manicula
Opprimitur alia; aut ſi lubet, corpora
Conduplicant; manu candida cantharum dulciferum
Propinare amiciſſumam amicitiam: neque ibi eſſe alium alii
Odio, ibi nec moleſtum, nec ſermonibus morologis vti:
Vnguenta, atque odores, lemniſcos, corollas dari dapſiles.
Non enim parcipromi victu cetero, ne quis me roget.
Hoc ego modo, atque herus minor hunc diem ſumpſimus prothyme,
Poſtquam opus meum, vt volui, omne perpetraui, hoſtibus fugatis:
Illos accubantis, potantis, amantis, cum ſcortis
Reliqui, et meum ſcortum ibidem, cordi atque animo ſuo
Obſequentes. ſed poſtquam exſurrexi, orant med vti ſaltem.
Ad hunc me modum intuli, vt illis ſatisfacerem ex diſciplina: quippe ego
Qui probe Ionica perdidici. ſed palliolatim amictus
Sic hac inceſſi ludibundus. plaudunt partim: clamitant me vt revortar.
Occepi denuo hoc modo volui. idem amicae dabam me meae,
Vt me amaret: vbi circumuortor, cado: id fuit nenia ludo.

I. Gulielm. *vbi circumtortor*.

15. *Bilingui.*] Μανδαλωτῷ. *Scriuerius.*

16. *Manicula.*] Paruam manum interpretantur. At ego iurare auſim, a mala manu hic eſſe, *manicula*. Si de manu ageretur, rectum eſſet *manicula*. Vbi manus manicula opprimitur alia. Ceterum agitur de mamma, ac proinde omnino legendum eſt: *mammicula. Vbi mamma mammicula Opprimitur alia. Mamicula* diminutiuum a *mamma*, vt et *mamilla*. A *mamilla* etiam eſſe poſſit *mamillula*, et ſic hic legi. Nihil interim certiua, quam aut *mammicula*, aut *mammillula*, quae duo idem ſignificant, hic eſſe reponendum. Dulce eſt, inquit, ibi eſſe, vbi Veneris frequentantur complexus; vbi mamma alia mammillula ſuauiter premitur. *Boxhornius.* Nihil puto mutandum. Nihil notius in iſtis amantium nequitiis, quam mammillarum *oppreſſiunculae* et pertractationes. Apud Apollonium de Iaſone et Medea: καλὰ μεμαρπὼς τύλαι παρθενικῆς. At ſi legitur. *mamma mammillula opprimitur alia*, haec eſſet conduplicatio corporum, de qua ſtatim ſequitur: *aut ſi lubet, corpora conduplicant*. Salmaſ.

18. *Manu candida.*] Haec veterum librorum ſcriptura eſt, quam non debuerant mutare viri docti. Conſtructio eſt et ordo: cantharum dulciferum candida manu propinare amiciſſimam ſalutem. Sententia eſt: Diia proximum eſſe arbitror, ibi eſſe, vbi cantharus dulcifer candida manu propinat amiciſſimam ſalutem. Non ergo neceſſe erat hic haerere. *Boxhorn.*

21. *Lemniſcos.*] *Lemniſci ſunt faſciolae purpureae dependentes ex coronis. Solebant enim veteres coronas faſceis laneis ex purpura alligatas donare.* Feſtus.

29. *Ionica.*] V. N. Stich. 5. 7. *Palliolatim.*] *Tunica palliolata* mixtum eſt genus veſtis, et formam quodammodo referens et vſum praeſtans duarum, tunicae et pallii. Vtraque veſtis tam muliebris quam virilis. Quae non male pallae manicatae dicuntur, quibus matronae domi vtuntur, et *mantelia cubicularia* vocant. *Caſaub.*

31. *Occepi denuo.*] De ſaltatione Servum agere apparet, qua a ſe inſtauratam ait flagitatione ſodalium, et vt amicae ſuae bellus amatius videretur. Ea cauſa non dubium mihi, quin recte correxerim: *Occepi denuo hoc modo volui* Volvi κινεῖσθαι, aptum tendenti ſaltationi verbum. *I. Gul.*

32. *Id fuit naenia ludo.*] Inepti ſunt interpretes, qui Pſeudolum hoc velle volunt: is caſus cantus et carminis vicem fuit.

Itaque dum enitor, pax! iam paene inquinaui pallium. nimiae tum
Voluptati edepol fui, ob caſum datur cantharus, bibi. commuto
Illico pallium, illud poliui: vnde huc exii, crapulam dum amoverem.
Nunc ab hero ad herum meum maiorem venio foedus commemoratum.
Aperite, aperite, heus Simoni me adeſſe, quis nunciate.

fuit. Imo hoc vult: is caſus huic ludo meo finem fecit. Notum eſt, naeniam cani ſolitam iis, qui finierant vitam. Inde tracta loquendi ratione, hic naenia ludi eſſe dicitur ludi finis. *Boxhorn.*

33. *Pax.*] V. N. Mil. 3. 1.

36. *Foedus commemoratum.*] *Foedus*, ſtipulatio eſt. *Commemorare* valet commonefacere, in memoriam reuocare. *Acidal.* Admonitum, quod ex pacto debeat. Sed dictione vtitur magnifica. Tacitus 2. annal. *Inter quae ab rege Parthorum Artabano legati venere: miſerat amicitiam ac foedus memoraturos.* Idem lib. 4. *Antequam arma inciperent, miſere legatos amicitiam foeduſque memoraturos.* Cicero lib. 2. in Verrem: *legatum a Verre veniſſe, qui gratiam, amicitiam cognationemque commemoraret.* Liuius lib. 27. *Carthalonem praefectum Punici praeſidii, cum commemoratione paterni hoſpitii poſitis armis venientem.* Ouidius 7. Met. *foeduſque refert et iura parentum.* Gronou.

ACTVS QVINTVS. SCENA SECVNDA

SIMO, PSEVDOLVS, BALLIO

Vox viri peſſumi me exciet foras. ſed quid hoc? quo modo? quid tu video ego?
PS. Cum corona ebrium Pſeudolum tuum. SI. libere hercle hoc quidem. ſed vide ſtatum!
Num mea gratia pertimeſcit? magis cogito, ſaeuiter blanditerne alloquar.
Sed hoc me vetat vim facere nunc, quod fero, ſi qua in hoc ſpes ſita'ſt mihi.
PS. Vir malus viro optumo obuiam it. SI. di te ament, Pſeudole. phui! in malam crucem.
PS. Cur ergo me afflictor? SI. quid tu, malum, Douz. *me affictas.* ergo in os mihi ebrius irructas?
PS. Molliter ſiſte nunc me, caue ne cadam: non vides me vt madide madeam?
SI. Quae iſta haec audacia eſt, te ſic interdius cum corolla ebrium incedere? PS. lubet.

1. *Quid tu video ego?*] Lege: *quo modo? quid? ten' video ego?* quomodo hic homo adſtat coronatus? quid fit? tene ego video? tune es, Pſeudole, qui corona ornatus es? *Boxhorn.*

2. *Cum corona.*] V. N. Amph. 3. 4. verſ. 16. *Libere hercle.*] Quaſi diceret, coronatus tu, quaſi iam manu emiſſus. nam manumiſſos coronatos diſertim affirmat Tertull. cap. 13.

4. *Si qua in hoc ſpes.*] Si forte aliquid ex pecunia promiſſa recipere poſſim, aut ſeruare. *Taubm.*

SI. Quid, lubet? pergin' ructare in os mihi? PS. ſuauis ructus mihi eſt, ſic ſine modo. I. Gul. *ſic ſine. i modo.*
SI. Credo equidem poteſſe te, ſcelus, Maſſici montis vberrumos quattuor
Fructus ebibere in hora vna. PS. hiberna, addito. SI. haud male mones:
Sed dic tamen, vnde onuſtam celocem agere te praedicem? PS. cum tuo filio
Perpotaui modo. ſed, Simo, vt probe tactus Ballio eſt! quae tibi dixi, vt
Effecta reddidi! SI. derides? peſſumus homo eſt. PS. mulier haec I. Gul. *peſſum is homo iit.*
Feci cum tuo filio libera accubet. SI. omnia, vt quidque egiſti ordine,
Scio. PS. quid ergo dubitas dare mihi argentum? SI. ius petis, fateor.
Tene. PS. at negabas daturum eſſe te mihi, tamen das. onera hunc hominem, atque me
Conſequere hac. SI. ego iſtum onerem? PS. onerabis, ſcio. SI. quid ego huic homini faciam?
Satin' vltro et argentum aufert, et me irridet? PS. vae victis! vorte ergo humerum.
Hem! BA. hoc ego nunquam ratus ſum fore, me vt tibi fierem ſupplex.
Heu heu heu! PS. deſine. BA. doleo. PS. ni doleres tu, ego dolerem.

11. *Fructus.*] Vindemias. *Hiberna.*] Scil. hora: quae breuiſſimae ſunt. Atque ita ſtrenuior eſſem potor. *Cael. Rhod.* lib. 12. cap. 9. Lect. antiq.

12. *Onuſtam celocem.*] Quod ἀναβάλλειν eſſet onus imponere et onerare, hinc eleganti tralatione de bibulis dicitur, qui celocem onerant et vino ſe implent. Inde *celocem onerare*, pro inebriare ſeſe, dixit hoc loco Comicus. Hinc ἀναβάλλουσα mulier, quae celocem libenter ſaburrat, bibula nempe et multibiba. V. N. Mil. 4. 1. verſ. 40. *Salmaſ.*

17. *Onera hunc hominem.*] Lambini expoſitio non conuenit. Iam enim dederat argentum Senex illo verbo: *Tene.* Vult Pſeudolus Ballioni, quem nunc conſpicatur, ab hero illudi; et maledictis, aut alia re mala onerari. Mercatore: *quibus eſt dictus dignus, oneremus vſque ambo.* Ita, *Conſequere hac*, ſcil. ad Ballionem, ad quem ibat. *Piſtoris.*

19. *Vae victis.*] *Vae victis*; (Titulus Satyrae Varronianae) in Prouerb. veniſſe exiſtimatur, cum, Roma capta a Senonibus Gallis, aurum ex conuentione et pacto appenderetur, vt recederent: quod iniquis ponderibus exigi a barbaris querente Ap. Claudio, Brennus rex Gallorum ad pondera adiecit gladium, et dixit: *Vae victis.* quem poſtea perſecutus Fur. Camillus, cum inſidiis circumuentum concideret, et quereretur contra foedus fieri, eadem voce remuneraſſe dicitur. Hoc autem vulgo Ballioni hic tribuunt. Sed cum ſit formula triumphantis, Pſeudolo adſcribendum, quibus Ballioni inſultet. vt et ſequentia verba: *Vorte ergo humerum. Hem!* Vt Ballionem auerſum, vtpote indignabundum, circumrotet illudendi cauſſa. Et hoc denotat *Hem.* hoc enim ipſo hominem rotat. *Piſtoris.*

21. *Ni doleres tu, etc.*] Niſi te Phoenicio intermortiſſem, quod promiſeram Simoni, in piſtrinum conditus eſſem. *Taubm.*

33. *In*

BA. Quid hoc? auferrene, Pſeudole, abs tuo hero? PS. Iubentiſſumo corde atque animo.

Piſt. *auferesne Pſeud.*

BA. Non audes, quaeſo, aliquam partem mihi gratiam facere hinc argenti?

PS. Noui, me dices auidum eſſe. nam hinc nunquam eris nummo diuitior.

Neque te mei tergi miſereret, ſi hoc non hodie effeciſſem.

BA. Erit vbi te vlciſcar, ſi viuo. PS. quid minitare? habeo tergum.

BA. Age ſane. PS. igitur redi. BA. quid redeam? PS. redi modo, non eris deceptus.

BA. Redeo. PS. ſimul mecum potatum. BA. egone eam? PS. fac quod te iubeo.

Si is, aut dimidium, aut plus etiam faxo hinc feres. BA. eo, duc me quo vis. PS. quid nunc?

Nunquid iratus es aut mihi, aut filio, propter has res, Simo? SI. nihil profecto.

PS. I hac. BA. te ſequor. quin vocas ſpectatores ſimul? PS. hercle me iſti

Haud ſolent vocare, neque ergo ego iſtos. verum ſi voltis applaudere

Atque approbare hunc gregem et Fabulam, in craſtinum vos vocabo.

33. *In craſtinum, etc.*] Vos iam vocabo, vt cras nobiſcum potetis. Sic Mart. lib. 2. 37.
Cras te, Caeciliane, non vocaui. Quaſi dicat, non in craſtinam, ſed in hodiernam coenam te vocaui. Prouerbii autem genus eſt, vt indicat titulus Varronianae Satyrae: *Cras credo, hodie nihil.*

FINIS PSEVDOLI

M. CA-

M. ACCI PLAVTI
POENVLVS

Digitized by Google

DRAMATIS PERSONAE

AGORASTOCLES, *adoleſcens.*
MILPHIO, *ſeruos.*
ADELPHASIVM, } *meretrices.*
ANTERASTILIS, }
LYCVS, *leno.*
ANTHEMONIDES, *miles.*
ADVOCATI.
COLLYBISCVS, *villicus.*
SYNCERASTVS, *ſeruos.*
HANNO, *Poenus.*
GIDDENEME, *nutrix.*
PVER.

Digitized by Google

A R G V M E N T V M

(vt quibuſdam videtur)

P R I S C I A N I

*P*uer ſeptuennis ſurripitur Carthagine.
*O*ſor mulierum adoptat hunc emptum ſenex,
*E*t facit heredem. eius pueri cognatae duae,
*N*utrixque earum raptae. mercatur Lycus,
*V*exatque amantem. at ille cum auro villicum
*L*enoni obtrudit: ita eum furto alligat.
*V*enit Hanno Poenus, gnatum hunc fratris repperit,
*S*uaſque agnoſcit, quas perdiderat, filias.

ALIVD ARGVMENTVM

CAMERARII

A Poeno Poemulus eſt forma diminutionis. Poenus *autem* φοῖνιξ. *In Prologo et* Patruus *memoratur. nam Poenus ille qui introducitur, patruus eſt adoleſcentis, cuius ſunt primae partes in Fabula. res autem expoſita, talis eſt. Quidam adoleſcens Carthaginenſis furtim ſurreptus, auehitur Calydona in Aetoliam, et ibi venditur ſeni ciui. hic adoptauit illum, et moriens reliquit haeredem. Amabat adoleſcens puellam popularem et cognatam: patrui enim ea filia erat, quod ipſe neſciebat. nam praedones ruri deprehenſas duas paruulas filias huius, vna cum nutrice abductas lenoni Calydonio vendiderant in Anactorio, quod nomen loci et oppidi fuit in Acarnania. Cum nihil aequi adoleſcens a Lenone de ſuis amoribus impetrare poſſet, vſus ſerui ſui conſilio, inſidias fecit Lenoni, vt ille furti manifeſti condemnaretur. Interea indicium fit, puellas eſſe Carthaginenſes ingenuas: et pater illarum, qui vbique gentium ipſas quaerebat, aduenit, et eas agnoſcit: et maiorem natu nuptum dat fratris filio.*

PROLOGVS

Achillem Ariſtarchi mihi commentari lubet.
Inde mihi principium capiam ex ea Tragoedia.
Sileteque et tacete, atque animum aduortite.
Audire iubet vos imperator hiſtricus.
Bonoque vt animo ſedeant in ſubſelliis,
Et qui eſurientes, et qui ſaturi venerint.
Qui ediſtis, multo feciſtis ſapientius:
Qui non ediſtis, ſaturi fite fabulis.
Nam cui paratum'ſt quod edit, noſtra gratia,
Nimia eſt ſtultitia, feſſum impranſum incedere.
Exurge praeco, fac populo audientiam.
Iamdudum exſpecto, ſi tuum officium ſcias.
Exerce vocem quam per viuis et colis.
Nam niſi clamabis, tacitum te obrepet fames.
Age nunc reſide, duplicem vt mercedem feras.
Bonum factum'ſt, edicta vt ſeruetis mea.
Scortum exoletum ne quis in proſcenio
Sedeat, neu lictor verbum, aut virgae muttiant,
Neu diſſignator praeter os obambulet,
Neu ſeſſum ducat, dum hiſtrio in Scena ſiet.
Diu qui domi otioſi dormierunt, decet
Animo aequo nunc ſtent, vel dormire temperent.
Serui ne obſideant. liberis vt ſit locus,
Vel aes pro capite dent: ſi id facere non queunt,

Muret. *mibi imitari lubet.*

1. *Achillem Ariſtarchi.*] Ariſtarchus Poeta tragicus, aequalis Euripidis, Tragoediam *Achillem* ſcripſit: quam poſtea in Latinum tranſtulit Ennius, reſte Feſto, in *Prolato aere.* Verſus Homeri illi tantum admiſſi ſunt, quos Ariſtarchus probauit: Comoediae Terentii, quas Calliopius. ſic Tragoedia vetus Achilles Ariſtarchi: quod ab eo emendata eſſet. *Scalig.*

3. *Sileteque et tacete.*] Fronto: *Silet, cuias loquentis ſermo comprimitur:* ficto verbo ab *ſ.* litera, quae nota ſilentii eſt. *Tacet, qui ne loqui quidem coepit.*

14. *Tacitum obrepet fames.*] Tacitum eſuries. *Turneb.*

16. *Bonum factum'ſt!*] Formula ſolemnis, edictis praefigi ſolita, boni ominis cauſſa. *Briſſon.*

18. *Neu lictor, etc.*] Quemadmodum *Diſſignatores* in funere publico Lictores comitabantur ſeuerioris imperii cauſſa et ordinis ſeruandi: ſic in theatris. Nam qui hoc refert ad lictores magiſtratuum; errat. nullae in hac hiſtrica Prouincia eorum partes. *Lipſius.*

19. *Praeter os obambulet.*] *Obambulare,* vltro eitroque ambulare eſt hoc loco. Neque Douzae ſententia audienda. *Praeter os,* intellige hiſtrionis. *Boxborn.*

21. *Diu qui domi otioſi, etc.*] Solebant enim ſpectatores ſummo mane, imo etiam vel nocte occupare locum. Suetonius Caligula cap. 26. *Inquietus fremitu gratuita in Circo loca de media nocte occupantium.* Gruter.

24. *Aes pro capite.*] Indicat hic locus, receptum etiam fuiſſe priſco illo aeuo, vt ſerui aliquid pro loco penderent, ſi ſederent. Hoc Graeci ἐπτύρια appellaſſe videntur, quae explicant in Callim. Scholiaſtae, τὰ ὑπὲρ τοῦ ἰδεῖν δῶρα. Nec in ſeruis tantum, ſed receptum hoc etiam in aliis e plebe, qui *Locariis* neſcio quid pro ſedibus pendebant. *Lipſ.* Sunt etiam, qui *aes pro capite dent* interpretentur, dato pretio libertatem a dominis emant. inter quos eſt Gruterus. *Taubm.*

34. *Do-*

Domum abeant, vitent ancipiti infortunio:
Ne et hie varientur virgis, et loris domi,
Si minus curaſſint, cum veniant heri domum.
Nutrices, pueros infanteis minutulos
Domi vt procurent, neu quae ſpectatum afferant, Ald. *neue ſpectatum.*
Ne et ipſae ſitiant, et pueri pereant fame:
Neue eſurientes hic quaſi hoedi obuagiant.
Matronae tacitae ſpectent, tacitae rideant,
Canora hic voce ſua tinnire temperent.
Domum ſermones fabulandi conferant,
Ne et hic viris ſint et domi moleſtiae.
Quodque ad ludorum curatores attinet,
Ne palma detur quoiquam artifici iniuria,
Neue ambitionis cauſſa extrudantur foras,
Quo deteriores anteponantur bonis.
Et hoc quoque etiam, quod paene oblitus fui,
Dum ludi fiunt, in popinam pediſequi
Irruptionem facite; nunc dum occaſio eſt,
Nunc dum ſcribilitae aeſtuant, occurrite. Alii, *ſtribilitae.*
Haec imperata quae ſunt pro imperio hiſtrico,
Bonum hercle factum, pro ſe quiſque vt meminerit.
Ad ARGVMENTVM nunc viciſſatim volo
Remigrare, aeque vt mecum ſitis ignarures.
Eius nunc regiones, limites, confinia
Determinabo: ei rei ego ſum factus finitor.
Sed niſi moleſtum eſt: nomen dare vobis volo
Comoediai: ſin odio eſt, dicam tamen:
Siquidem licebit per illos, quibus eſt in manu.
CARCHEDONIVS vocatur haec Comoedia,
Latine Plautus PATRVVS PVLTIPHAGONIDES.

34. *Domum ſermones fabulandi.*] Quam procliue eſt reſcribere *fabulando*, aiunt. Certe, ſi *domi* legeretur. Sed differunt *conferre ſermones fabulando*, et *domum conferre ſermones fabulandi*. Nam eſt alius ſermo fabulandi, alius obiurgandi, alius orandi, alius deprecandi, alius literarum, vt Pſeud. 1. 1. 98. *Gronou.*

38. *Ambitionis cauſſa.*] Gratificandi minus bonis cauſſa extrudantur meliores artifices.

43. *Scribilitae.*] *Scribilita* vel *Scriblita*, genus placentae. *Scriblita* eo fortaſſe appellata eſt, quod qui eam fingit, tanquam ſcribit: aut quod eſſet notis quibuſdam ſignata, et tanquam ſcripta videretur. *Turneb.*

* 47. *Ignarures.*] Iſtud *ignarures* ἀπροσδόκητον riſum excitauit: cum contrarium eius exſpectaret populus. Et verum tamen dixit. nam ſane non minus ignorabat regiones, limites, confinia; quam ignariſſimus de populo. *Turneb.* V. N. Moſtell. 1. 2. 17.

49. *Finitor.*] Dicitur proprie, qui colonia deducta, agris in nouos colonos diviſis et adſignatis, fines conſtituit. Sic et Cic. Orat. 2. de lege agrar. *Finitorem mittunt, ratum ſit, quod finitor vni illi, a quo miſſus ſit, renunciauerit.* Ibid. *Decemuiri cum imperio, cum faſcibus, cum illa delecta finitorum iuuentute.* Gronouius. *

52. *Quibus eſt in manu.*] V. N. Prol. Amph. verſ. 80.

54. *Patruus Pulciphagonides.*] Latine inſcripſit Plautus Poenulum. ergo *Pultiphagus*, Carchedonius eſt, ſeu Poenus. Poenos pultiphagos fuiſſe, argumento eſt puls, quae a Poenis Punica vocata eſt, cuius

Nomen iam habetis; nunc rationes ceteras
Accipite: nam argumentum hoc hic cenſebitur.
Locus argumento'ſt ſuum ſibi proſcenium.
Vos iuratores eſtis: quaeſo, operam date.
Carthaginenſes fratres patrueles duo
Fuere, ſummo genere et ſummis diuitiis:
Eorum alter viuit, alter eſt emortuus.
Propterea apud vos dico confidentius,
Quia mihi pollinctor dixit, qui eum pollinxerat.
Sed illi ſeni qui mortuus eſt, filius
Vnicus qui fuerat, abditiuus a patre,
Puer ſeptuennis ſurripitur Carthagine,
Sexennio prius quidem, quam moritur pater.
Quoniam periiſſe ſibi videt gnatum vnicum,
Coniicitur ipſe in morbum ex aegritudine.
Facit illum heredem fratrem patruelem ſuum.
Ipſe abiit ad Acheruntem ſine viatico.
Ille qui ſurripuit puerum, Calydonem auehit.
Vendit eum domino hic diuiti cuidam ſeni,
Cupienti liberorum, oſori mulierum.
Emit hoſpitalem is filium imprudens ſenex
Puerum illum, eumque adoptat ſibi pro filio:
Eumque heredem fecit, cum ipſe obiit diem.
Is illic adoleſcens habitat in illiſce aedibus.
Reuortor rurſus denuo Carthaginem:

ius faciendae rationem docet Cato. Non ergo *Pultiphagus* pro Romano intelligendus (quod vult doctiſſ. Turn.) ſed Poenus; vt dictum. *Scaliger.* Mureto et aliis quibuſdam placebat legi: *Latine Plauti patruus pultiphagonidae.* Quam lectionem nec probare poſſum, cum nimis longe abeat a ſcripta lectione omnium Codicum. Idem ſenſus manet ex vulgata: *Latine Plautus, patruus pultiphagonides.* Carchedonius Graece vocatur haec Comoedia, Latine Plautus, inſcripſit ſcilicet, *patruus pultiphagonides*, id eſt, *patruus Poenulus.* Non enim ſoli pultiphagi Romani, ſed etiam Poeni. Vnde pultis genus apud Catonem, cui nomen *Punica.* Salmaſ.

57. *Proſcenium.*] Ita Lucr. lib. 4. *Poſtſcenia vitae*, eleganti tralatione appellat actiones, quas celant homines. Vox Romana ciuitate donata, vt *Prologus, antelogium, elogium.* Giſan.

58. *Vos iuratores eſtis.*] Non teſtes, ſed cenſores dicti *iuratores*, qui iureiurando adigebant in cenſu ciues. Vide quae diximus 4. Obſeru. 3. Peſſime Diſſaldaeus *viatores.* Gronouius.

63. *Pollinctor.*] Fulgentius *Pollinctor, quaſi pollutorum*, id eſt, *cadauerum vnctor.* Quaſi *pellis vnctor* dici puto, et *pollingere* tanquam *pellem vngere.* Cadauera enim odoribus et aromatis omne genus ſparſa olim et peruncta, ad putorem illum lethalem abigendum. Tertull. de reſurrect. carnis: *Proinde et corpora medicata condimentis ſepulturae, mauſoleis et monumentis ſequeſtrantur.* Turneb. *Pollinctores* dicti, quod mortuis os polline oblinerent, ne liuor appareret extincti. *Seru.* ad 9. Aen.

71. *Sine viatico.*] Iocatur. Solebant enim tumbis mortuorum imponere viaticum, aurum, et pretioſa vaſa; putantes ſine his animas nuſquam poſſe diuerti. Ariſtophan. in Ran. duorum obulorum meminit, qui eſſent πορθμήιον Charontis: poſtea ad triobulum excreuit. *Goldaſt.*

79. *Reuortar rurſus.*] Ita Sueton. Caeſare: *Rurſus repetita Bithynia.* ita alibi: *Ergo igitur:* πάλιν δὲ, ὕστερον αὖθις, etc. Quae licet ſpeciem habens βαττολογίας, atque ἐκ παραλλήλου dicantur, vſitatiſſima tamen ſunt. *Caſaub.*

86. *A*

Si quid mandare voltis aut curarier,
Argentum niſi qui dederit, nugas egerit.
Verum qui dederit, magis maiores egerit.
Sed illi patruo huius, qui viuit ſenex,
Carthaginenſi duae fuere filiae:
Altera quinquennis, altera quadrimula,
Cum nutrice vna periere. a Magaribus
Eas qui ſurripuit, in Anactorium deuehit,
Venditque has omnes, et nutricem, et virgines,
Praeſenti argento; homini, ſi leno eſt homo,
Quantum hominum terra ſuſtinet, ſacerrumo.
Vosmet nunc facite coniecturam ceterum,
Quid id ſit hominis cui Lyco nomen ſiet.
Is ex Anactorio, vbi prius habitauerat,
Huc commigrauit in Calydonem haud diu,
Sui quaeſti cauſa. is in illis habitat aedibus.
Earum hic adoleſcens alteram efflictim perit
Suam ſibi cognatam imprudens, neque ſcit quae ea
Sit, neque eam vnquam tetigit: ita eum leno macerat.
Neque quicquam cum ea fecit etiamnum ſtupri,
Neque duxit vnquam, neque ille voluit mittere.
Quia amare cernit, tangere hominem volt bolo.
Illam minorem in concubinatum ſibi
Volt emere miles quidam, qui illam deperit.
Sed pater illarum Poenus, poſtquam eas perdidit,
Marique terraque vſque quaque quaeritat.
Vbi quamque in vrbem eſt ingreſſus, illico
Omnes meretrices, vbi quiſque habitant, inuenit:
Dat aurum, ducit noctem: rogitat poſtibi
Vnde ſit, quoiatis, captane an ſurrepta ſit,

86. *A Megaribus.*] Id eſt, ab hortis, ad quos ambulatum iuerant, volente et iubente patre. Erant enim *Megara*, locus in ipſa vrbe Carthagine, hortis et arboribus conſitus. Appianus Punicis: χωρίον δ' ἐστὶν εὐμέγεθες ἐν τῇ πόλει τῇ Καρχηδόνι τὰ Μέγαρα, τῷ τείχει παρεζευγμένον. Paulo poſt: τὸ γὰρ χωρίον τὰ Μέγαρα ἐλαχανεύετο, καὶ φυτῶν ὡραίων ἔγεμεν, αἱμασιαῖς τε καὶ θριγγοῖς βάτου, καὶ ἄλλοις ἀκάνθοις, καὶ ὀχετοῖς βαθέσιν ὕδατος ποικίλοις τε καὶ σκολιοῖς κατάπλεων ἦν. *Petitus.*

87. *Anactorium.*] Oppidum in Acarnania. *Lamb.*

90. *Sacerrumo.*] Seruius ad illud Virgil. 3. Aen.

Auri ſacra fames.

Sacra, id eſt, exſecrabilis. Tractus ſermo ex more Gallorum. nam Maſſilienſes quoties peſtilentia laborabant, vnus ſe ex pauperibus offerebat alendus anno integro publicis et purioribus cibis. hic poſtea ornatus verbenis et veſtibus ſacris circumducebatur per totam ciuitatem cum execrationibus, vt in ipſum reciderent mala ciuitatis: et ſic proiiciebatur.

92. *Quoi luco nomen.*] Quaſi ex cuiuſque nomine de moribus coniectura fieri poſſit. Sic Bacchid. *Adeon' me f. etc.* Sic ex nomine *Verris* augurabantur homines, fore vt ab eo Sicilia verreretur. *Muret.*

101. *Tangere hominem volt bolo.*] *Tangere bolo*, dictum, vt illud apud Non. *patrem argenti talento tetigi*, id eſt, circumveni. *Tangere* enim hic fallere et circumuenire eſt. Tale eſt Ter. Phorm. *Geta ferietur alio munere.* Argum. Trucul. *ingenti militem tangat bolo.* Tralatio ducta a piſcatoribus. *Turneb.*

Quo genere gnata, qui parentes fuerint.
Ita docte atque aſtu filias quaerit ſuas.
Et is omnis linguas ſcit: ſed diſſimulat ſciens
Se ſcire. Poenus plane eſt: quid verbis opu'ſt?
Is heri huc in portum naui venit veſpere.
Pater harunc idem huic patruus adoleſcentulo eſt.
Iamne hoc tenetis? ſi tenetis, ducite.
Caue dirumpatis: quaeſo, finite tranſigi.
Ehem! paene oblitus ſum reliquom dicere.
Ille qui adoptauit hunc pro filio ſibi,
Is illi Poeno huiuſce patri hoſpes fuit.
Is hodie huc veniet, reperietque hic filias:
Et hunc ſui fratris filium, vt quidem didici ego.
Ego ibo, ornabor: vos aequo animo noſcite.
Hic qui hodie veniet, reperiet ſuas filias,
Et hunc ſui fratris filium. *dehinc ceterum
Valete, adeſte. ibo: alius nunc fieri volo,
Quod reſtat, reſtant alii, qui faciant palam.
Valete, atque adiuuate, vt vos ſeruet Salus.

116. *Ducite.*] Alludit hoc loco ad ludum puerorum, qui ducebant ſparteam reſtem; et tamdiu trahebant, donec aut rumperent; aut alteruter, omiſſa funis prehenſione, in nates caderet. *Scaliger.* *Si tenetis, ducite.*] Neque in his verbis eſt obſcoenitas, et fruſtra laborant, vt verbum *ducite* aptent materiae praeſenti, quaſi oret, vt argumentum hoc audientia et patientia ducant, nec tinnitu abrumpant. Mera eſt vernilitas centies vſurpata auctori. *Teneri* dicitur, quod memoria comprehendimus: *teneri* etiam reſtis, cum ducitur. Ab illa ſignificatione incipit, ad hanc riſus et ioci cauſa delabitur. Similiter in illo: *Caue dirumpatis:* quod ſi referas ad *ducite*, pergit quaſi de reſte loqueretur; ſi ad ſequens, ſonat quaſi nolit abrumpi actionem, antequam finita ſit. Similis luſus 3. 1. 63. *tenetis rem.* AD. *Vix quidem hercle, ita pauxilla eſt, digitulis primoribus.* Vbi reſponſio aduocatorum nihil facit ad id, quo de agebatur, ſed iocus etiam eſt, peritus ex ambigua phraſi *rem tenere.* Vide ibi noſtra: neque enim intellexerunt. Et 3. 5. 19. *Si pulsem, non recludet.* AD. *Panem frangito.* Nihil hoc quoque ad negotium inſtitutum: ſed quia *pultem* dicitur, et a *pultare*, et a *puls*, ſic ludit. Tale 1. 2. *Aſſum apud te eccum.* AG. *ego elixus ſis, volo.* Gronou.

123. *Ornabor.*] Induam perſonam Comicam, et alius factus, in proſcenium prodibo.

126. *Valete, etc.*] Mos ſolitus Comicis bene precari publicis eorum rebus, qui attente eſſent audituri. Ita Prologo Aſin. *Vt vos item alias, pariter nunc Mars adiuuet.* Vbi *ars* pro *Mars* reponendum eſſe, male docuimus. Nam et mea mihi vineta caedenda ſunt. *Boxborn.*

ACTVS PRIMVS. SCENA PRIMA

AGORASTOCLES, MILPHIO

Saepe ego res multas tibi mandaui, Milphio,
Dubias, egenas, inopioſas conſilii,
Quas tu ſapienter, docte, et cordate, et cate
Mihi reddidiſti opiparas opera tua.
Quibus pro benefactis fateor deberi tibi

7. *Scitum*

Et libertatem et multas grates gratias.
MI. Scitum'ſt, per tempus ſi obuiam ir, verbum vetus:
Nam tuae blanditiae mihi ſunt, quod dici ſolet,
Gerrae germanae, atque edepol liroe liroe.
Nunc mihi blandidicus es, heri in tergo meo
Tris facile corios contriuiſti bubulos.
AG. At amans per amorem ſi quid feci, Milphio,
Ignoſcere id te mihi aequom eſt. MI. haud vidi magis.
Et nunc ego amore pereo. ſine te verberem,
Item vt tu mihi feciſti, ob nullam noxiam:
Poſt id locorum tu mihi amanti ignoſcito.
AG. Si tibi lubido eſt aut voluptati, ſino,
Suſpende, vinci, verbera, auctor ſum, ſino.
MI. Si auctoritatem poſtea deſugeris,
Vbi diſſolutus tu ſies, ego pendeam.
AG. Egone iſtuc auſim facere praeſertim tibi?
Quin ſi feriri video te, extemplo dolet.
MI. Mihi quidem hercle. AG. imo mihi. MI. iſtuc mauelim.
Sed quid nunc tibi vis? AG. cur ego apud te mentiar?
Amo immodeſte. MI. meae iſtuc ſcapulae ſentiunt.
AG. At ego hanc vicinam dico Adelphaſium meam,
Lenonis huius meretricem maiuſculam.
MI. Iampridem equidem iſtuc ex te audiui. AG. differor
Cupidine eius. ſed lenone iſtoc Lyco
Illius domino non lutum'ſt lutulentius.
MI. Vin' tu illi nequam dare nunc? AG. cupio. MI. en! me dato.
AG. Abi directus. MI. dic mihi vero ſerio:
Vin' dare malum illi? AG. cupio. MI. hem! eundem me dato.

7. *Scitum eſt, etc.*] Verbum vetus illud eſt: *Gerrae germanae, etc.* quod aperte oſtendunt illa: *quod dici ſolet.* Et quamuis illud, *Gerrae, liroe, etc.* tam magni momenti non ſit, vt tanta cum praefatione proferri debuerit, apparet tamen ſeruum iocari; et quod magno conatu coeperat, in riſum deſinere: non aliter atque ipſe aeſtimabat orationem adoleſcentis. Iam, *per tempus ſi obuiam it*, eſt, ſi ſuo loco et tempore in mentem venit: aut ſi opportune obiicitur in reſponſionibus. *Piſtor.*

9. *Liroe liroe.*] Plautus ſcripſerat, λῆροι λῆροι, vel *leroe, leroe.* *Delirus* autem et *delirare*, quod hic applicant, aliam originem habet, et credendum Velio Longo et Plinio lib. 18. c. 20. id a lira ruſtica eſſe deductum. Vide G. Voſſium in Etymologico. *Gronouius.*

13. *Haud vidi magis.*] Genus quoddam loquendi ironicum: quo vtebantur, cum oſtendere volebant, id quod dixiſſet alius, ſibi non probari: neque ita eſſe, vt ille dixiſſet. Hic quidem perinde eſt, ac ſi diceret irridens Seruus: *Nihil vidi vnquam aequius.* cum ex contrario intelligi velit, iniquiſſimum eſſe. Dixerat quippe Adoleſceus, quod per amorem Seruum verberaſſet pridie: *id ſibi ignoſci aequum eſſe.* Muretus. Vide N. Amphit. 2. 2.

19. *Si auctoritatem poſtea deſugeris.*] V. N. Epid. 3. 2.

31. *Vin' tu illi nequam dare.*] *Nequam* veteres vſurpabant pro nequitia et malo, cum etiam in homine malo et improbo poneretur: vnde iocus hic ex ambiguo cum enim dixiſſet, *vin' illi dare malum* et incommodare; vt, qui reſpondet, intellexit: quaſi tamen de ſe improbo ſeruo locutus, praeter exſpectationem ſubiecit: *En! me dato*, qui nequam ſum. *Turneb.*

32. *Abi directus.*] Vide notas Capteiu. act. 3. ſc. 4. verſ. 103. Et Trin. 4. 2.

Vtrumque faxo habebit, et nequam et malum.
AG. Iocare. MI. vin' tu illam hodie ſine damno et diſpendio
Tuo, tuam libertam facere? AG. cupio, Milphio.
MI. Ego faciam vt facias. ſunt tibi intus aurei
Trecenti nummi Philippii. AG. ſexcenti quoque.
MI. Satis ſunt trecenti. AG. quid facturus? MI. tace.
Totum lenonem tibi cum tota familia
Dabo hodie dono. AG. quid facturus? MI. iam ſcies.
Tuus Collybiſcus nunc in vrbe'ſt villicus,
Eum hic non nouit leno. ſatin' intellegis?
AG. Intellego hercle: ſed quo euadas neſcio.
MI. Non ſcis? AG. non hercle. MI. at ego iam faxo ſcies.
Ei dabitur aurum, vt ad lenonem deferat:
Dicatque ſe peregrinum eſſe ex alio oppido;
Se amare velle, atque obſequi animo ſuo.
Locum ſibi velle liberum praeberier,
Vbi nequam faciat clam, ne quis ſit arbiter.
Leno ad ſe accipiet auri cupidus illico:
Celabit hominem et aurum. AG. conſilium placet.
MI. Rogato, ſeruos veneritne ad eum tuus.
Ille me cenſebit quaeri. continuo tibi
Negabit. quid tu dubitas, quin extempulo
Dupli tibi auri et hominis fur leno fiet?
Neque id vnde efficiat, habet. vbi in ius venerit,
Addicet Praetor familiam totam tibi:
Ita decipiemus fouea lenonem Lycum.
AG. Placet conſilium. MI. imo etiam, vbi expoliuero,
Magis hoc tum demum dices: nunc etiam rude'ſt.
AG. Ego in aedem Veneris eo, niſi quid vis, Milphio.
Aphrodiſia hodie ſunt. MI. ſcio hoc. AG. oculos volo
Meos delectare munditiis meretriciis.
MI. Hoc primum agamus, quod conſilium cepimus.
Abeamus intro, vt Collybiſcum villicum
Hanc perdoceamus vt ferat fallaciam
I. Gul. *vt ferat fallaciam.*
AG. Quanquam Cupido in corde verſatur, tamen
Tibi auſcultabo. MI. faciam vt facto gaudeas.
Ineſt amoris macula huic homini in pectore,
Sine damno magno quae elui neutiquam poteſt.

39. *Quid facturus.*] Iam dixerat Milphio quid eſſet facturus, nempe ſe totum lenonem cum tota familia hodie daturum dono. Sententia ergo et ordo poſcuot, vt hic ſcribatur: *qui id facturus?* quomodo id effectum dabis? *Boxborn.*

49. *Locum ſibi velle liberum.*] *Locus liber*, vbi remotis interpellatoribus et arbitris, aliquis voluptati operam dare poteſt. *Turneb.* Vide et notas Aſinar. act. 5. ſc. 2. 17.

56. *Dupli tibi auri.*] Dupli poena in eum conſtituatur, et auri, et hominis, id eſt, ſerui ſurrepti nomine. *Lamb.*

59. *Decipiemus fouea Lenonem.*] Sumptum a ruſticis, qui caeca fouea facta, lupos capere ſolent.

60. *Expoliuero.*] V. N. Aſin. 5. 2. 57.

71. *Elui neutiquam poteſt.*] Proprie. macula enim eluitur. Atque haec ſecum Milphio. V. N. Capt. 4. 1.

74. *Bal-*

Itaque hic ſceleſtus eſt homo leno Lycus,
Quoi iam infortunii intenta balliſta eſt probe,
Quam ego haud multo poſt mittam e balliſtario.
Sed Adelphaſium eccam exit, atque Anteraſtilis.
Haec eſt prior, quae meum herum dementem facit.
Sed euocabo. heus, i foras, Agoraſtocles!
Si vis videre ludos iucundiſſumos.
AG. Quid iſtuc tumulti'ſt, Milphio! MI. hem, amores tuos
Si vis ſpectare. AG. o multa tibi di dent bona!
Cum mihi hoc obtuliſti, tam lepidum ſpectaculum.

74. *Balliſtario.*] *Balliſtarium* locus eſt, vnde balliſtae mittebantur. Turnebus lib. 5. 6. V. N. Capt. 4. 2. Lipſius in Poliorc. lib. 3. cap. 2. non pro loco, ſed pro machina ipſa. *Taubm.*

76. *Haec eſt prior.*] Vult dicere: Adelphaſium, quam priorem nominaverat, amari ab hero ſuo Agoraſtocle. *Meurſius.*

ACTVS PRIMVS. SCENA SECVNDA

ADELPHASIVM, ANTERAST. MILPHIO, AGORASTOCLES, ANCILLA

Negotii ſibi qui volet vim parare,
Nauem et mulierem, haec duo comparato.
Nam nullae magis res duae plus negotii
Habent, forte ſi occeperis exornare.
Neque vnquam ſatis hae duae res ornantur,
Neque eis vlla ornandi ſatis ſatietas eſt.
Atque haec vt loquor, nunc modo docta dico. Acid. *nunc domi docta dico.*
Nam nos vſque ab aurora ad hoc quod diei eſt,
Ex induſtria ambae nunquam conceſſauimus
Lauari, aut fricari, aut tergeri, aut ornari,
Poliri, expoliri, pingi, fingi: et vna
Binae ſingulis quae datae nobis ancillae,
Eae nos lauando, eluendo, operam dederunt:
Aggerundaque aqua ſunt viri duo deſeſſi.
Apage ſis, negotii quantum in muliere vna eſt!
Sed vero duae, ſat ſcio, maxumo vni

14. *Aggerundaque aqua, etc.*] Viti illi qui lauanribus meretricibus aquam aggerebant, Latine *aquarii* vel *aquarioli* vocitabantur. Spartian. in Comment. *aquam geſſit, vt lenonum miniſter,* id eſt, aquatius fuit. Feſtus: *aquarioli dicebantur mulierum impudicarum ſordidi aſſeclae. Bacariones* etiam appellati iſti aquarioli, a bacarione, quod vaſis erat genus aquarii, longiore manubrio; *trullam quidam appellabant*, inquit Feſtus. Eo aquam in balneis hauriebant mediaſtini, quam ſuper lauantes iactatent et funderent, ad eos perfundendos et eluendos. Hinc *bacariones* aquarioli dicti, qui huiuſmodi munus obibant in domo lenonia, et lauantibus meretriculis miniſtrabant, in aqua aggerunda et effundenda. Gloſſae: *bacario, πορνοδιάκονος.* Vas huic tei ſeruiens in balneis, *ἀρύταινα* Graece, et *ἀρύβαλλος* dicebatur, *ἀπὸ τοῦ ἀρύειν καὶ βάλλειν τὸ ὕδωρ*, vt cenſet Pollux. inde et *βαλλάδες* et *βαλλίωνες* dicti. *Salmaſ.*

17. *Potis*

Populo, cui lubet, plus ſatis dare potis ſunt.
Quae noctes dieſque omni in aetate ſemper
Ornantur, lauantur, tergentur, poliuntur.
Poſtremo, MODVS MVLIEBRIS nullus eſt,
Neque vnquam lauando et fricando ſcimus
Facere * Nam quae lauata eſt, niſi — MSS. *elauata.*
Perculta eſt, meo quidem animo, quaſi illauta eſt.
AN. Miror equidem, ſoror, te iſtaec ſic fabulari,
Quae tam callida et docta ſis et faceta.
Nam cum ſedulo munditer nos habemus,
Vix aegreque amatorculos inuenimus.
AD. Ita eſt. verum hoc vnum tamen cogitato:
MODVS OMNIBVS in rebus, ſoror, optumum eſt habitu.
NIMIA OMNIA nimium exhibent negotium hominibus ex ſe.
AN. Soror cogita, amabo, item nos perhiberi
Quaſi ſalſa muriatica eſſe autumantur
Sine omni lepore, et ſine ſuauitate:
Niſi multa aqua vſque et diu macerantur,
Olent, ſalſa ſunt, tangere vt non velis. item nos ſumus. — Vulg. *nos ſumus Eiuſcemodi mulieres.*
Eius ſeminis mulieres ſunt inſulſae
Admodum, atque inuenuſtae ſine munditia et ſumptu.
MI. Coqua eſt haec quidem, Agoraſtocles, vt ego opinor:
Scit muriatica vt maceret. AG. quid moleſtus?
AD. Soror parce amabo: ſat eſt iſtuc alios dicere nobis,
Ne noſmet noſtra etiam vitia loquamur.
AN. Quieſco. AD. ergo amo te. ſed hoc nunc reſponde mihi. — I. Gol. *Quieſno ergo.* DA. *amo te.*
Sunt hic omnia quae ad deum pacem oportet adeſſe?
AN. Omnia accuraui. AG. diem pulchrum et celebrem et venuſtatis plenum.

17. *Potis ſunt.*] Lego: *poteſſunt.* vt Ennius lib. 17. Annal.

Spero, ſi ſperes quicquam prodeſſe poteſſunt.

Nam *poteſſunt*; *ſunt potes.* Merula.

21. *Scimus facere.*] Scripti omnes libri habent, *facere enniam*, vel *en iam.* Scripſit proximo praecedente verſu: *Poſtremo modus muliebris nullus eſt.* Sequitur: *neque vnquam lauando et fricando ſcimus facere em. Nam quae elauta eſt.* Vbi *Em* poſuit ἀρχαικῶς pro eum, vt *ibus* pro iis. *Modus* inquit, *nullus eſt muliebris, neque eum ſcimus facere fricando et lauando.* Plautinum eſt, modum lauando facere, pro *modum lauandi.* Ita eum alibi ſ[illegible]io loquutum. Sequitur: *Nam quae elauta eſt.* Nam niſi modus adhibeatur lauandi, ea quae nimis elauta eſt, nec tamen ſe perfectam putat, pro illauta eſt habenda. *Salmaſ.*

32. *Muriatica.*] Aliud eſt *muria*, aliud *garum.* Nam *muria* ex thynnorum, *garum* ex ſcombrorum tabe conficiebatur. quae et liquaminis nomine, et liquoris ſociorum vocabatur. Et *muria* pauperum tantum erat: contra *garum* diuitum: vnde et *faſtoſum* a Martiale l. 13. epigram. 102. vocatur. A muria arida ταρίχη piſcium vocarunt Romani, quae omnino vno nomine Septentrionalium lingua hodie dicuntur *Stok-fiſch.* Nam niſi diu aqua macerata, non coquuntur. *Scalig.*

37. *Inuenuſtae.*] Gloſſar. *Venuſtus*, ἐπαφρόδιτος. ita *Inuenuſtus*, pro eo, qui parum in amore felix eſt. *Muret.*

54. *Pro-*

Dignum Veneri, pol, cui ſunt Aphrodiſia hodie!
MI. Ecquid gratiae, cum huc foras te euocaui? iam non
Me decet cado donari vini veteris? dic dari.
Nihil reſpondes? lingua huic excidit, vt ego opinor. quid hic malum,
Aſtans obſtipuiſti? AG. ſine amem: ne obturba, ac tace.
MI. Taceo. AG. ſi tacuiſſes, iam iſtuc, Taceo, non natum foret.
AN. Eamus mea ſoror. AD. eho, amabo. quid illo nunc properas? AN. rogas?
Quia herus nos apud aedem Veneris mantat. AD. maneat pol. mane.
Turba eſt nunc apud aram. an te ibi vis inter iſtas *Dous. an ibi vis.* vorſarier
Proſedas, piſtorum amicas, reliquias alicarias,
Miſeras, ſchoeno delibutas, ſeruolicolas ſordidas?
Quae tibi olant ſtabulum, ſtatumque, ſellam et ſeſſibulum merum:
Quas adeo haud quiſquam vnquam liber tetigit, neque duxit domum:
Seruolorum ſordidulorum ſcorta diobolaria.
MI. I in malam crucem: tun' audes etiam ſeruos ſpernere?
Propudium, quaſi bella ſit, quaſi eampſe reges ductitent.
En monſtrum mulieris! tantilla tanta verba funditat,
Quoius ego nebulae cyatho ſeptem noctes non emam.
AG. Dii immortales omnipotentes, quid eſt apud vos pulchrius?
Quid habetis, qui mage immortales vos credam eſſe, quam ego ſiem?

54. *Proſedas.*] *A proſedendo in meritoriis vel fornicibus:* Iſid. *Proſtibula* alibi hae meretrices dicuntur, *quod ante ſtabulum ſtant, quaeſtus diurni ac nocturni gratia*, vt ait Nonius: tametſi non ſemper ſteterint meretrices; interdum enim ſellis inſidebant: vt vel ex hoc Plauti loco liquet. Iuuen. Sat. 6.

Et dubitas alta Chionem deducere ſella?

Vbi commentator: *Inde ſellariae dicuntur, etc.* Wouw. *Alicarias.*] *Alicariae meretrices appellabantur in Campania, ſolitae ante piſtrina Alicariorum verſari, quaeſtus gratia.* Feſtus. Idem ibidem: *Alica dicitur, quod alit corpus.*

55. *Schoeno delibutas, ſeruolicolas.*] *Scoeno*, ſine aſpiratione ſcribendum. nam Sabini dicebant *Scoenum* pro *coenum*: vt *ſcoelum* pro *coelum*: et *ſcoena* pro *coena*: vt ad Amph. act. 3. 1. annotaui. hinc *obſcoenus*, ſcoeno ſiue coeno obnoxius: manifeſto retentus in compoſita voce Sabiniſmus. Quin imo et hoc argumento eſſe poteſt, quod eruditi lectores dictionem aequipollentem, ſed notiorem (*coeno*) ſubſtituerunt. Iam autem illa de *ſchoeno*, vnguento neſcio quo, merae nugae ſunt. Sane vt hic *ſcoeno delibutas*, ita alibi *lutulentas* et *immundas* nominat. Trucul. act. 4. 4.

Bliteа et lutea eſt meretrix, niſi quae ſapit in vino ad rem ſuam.

Et Synceraſtus de Lenone inferius: *neque tam luteus, neque tam coeno collitus.* Non vero mirum voce Sabina eum vti, cum ex Macrobio diſcamus, Romanos multa Tuſcorum, Oſcorum, Sabinorumque finitimorum vocabula vſurpaſſe. *Meurſ.*

58. *Seruolorum ſordidulorum ſcorta diobolaria.*] *Meretriculae diobolares*, viliſſimi generis, quaeque merebant binos obulos, hoc eſt, dupondium. id enim, vt opinor, Declamator apud Senec. innuit, 6. Controuerſiarum. *Itane decem iuuenes perierunt propter dupondios duos?* I. Gul.

62. *Quoius ego vel nebulae cyatho.*] *Nebulam* pro re nihili ponebant: vnde et *nebulones*. Perſius: *Grande locuturi nebulas Helicone legunto*, id eſt, nugas et inania et nugacia Poetarum figmenta, fumis et nebulis ſimillima. *Turneb.*

67. *Aſſum.*]

Qui haec tanta oculis bona concipio? nam Venus non eſt Venus.
Hanc equidem Venerem venerabor, me vt amet poſthac propitia.
Milphio, heus Milphio, vbi es! MI. aſſum apud te eccum. AG. ego elixus ſis volo.
MI. Enim vero, here, ſacis delicias. AG. de te quidem haec didici omnia.
MI. Etiamne vt ames eam quam nunquam tetigeris? nihil illic quidem eſt.
AG. Deos quoque edepol et amo et metuo; quibus ego tamen abſtineo manus.
AN. Heu ecaſtor, cum ornatum aſpicio noſtrum ambarum, poenitet
Exornatae vt ſimus. AD. imo vero ſane commode.
Nam pro herili et noſtro quaeſtu ſatis bene ornatae ſumus.
Non enim POTEST QVAESTVS conſiſtere, ſi eum ſumptus ſuperat, ſoror.
Eo illud ſatiu'ſt ſatis quod ſatis eſt, habitus plus quam ſat eſt. *Douz. habitu, quam plus quam ſat eſt.*
AG. Ita me di ament, vt illa me amet malim, quam di, Milphio.
Nam illa mulier lapidem ſilicem ſubigere, vt ſe amet, poteſt.
MI. Pol id quidem haud mentire. nam tu es lapide ſilice ſtultior,
Qui hanc ames. AG. at vide ſis cum illa nunquam limaui caput.
MI. Curram igitur aliquo ad piſcinam, aut lacum, limum petam.
AG. Quid eo opu'ſt? MI. ego dicam: vt illi et tibi limem caput.
AG. I in malam rem. MI. ibi ſum equidem. AG. pergis? MI. taceo. AG. at perpetuo volo.

67. *Aſſum.*] Conſulendum eſt auribus et materiae. ita hic Plautus, quando iocatur, maluit *Aſſum* dicere quam *Adſum*: vt ſubinferret, *Elixum volo.* Scaliger.

68. *Delitias facis.*] Τρυφᾷς, rebus ſecundis elatus, iocaris. *Lamb.* *Enimuero here delicias.*] *Enim here.* V. C. Recte. *Scriuerius.*

75. *Eo illud ſatiu'ſt.*] Puto legendum ac diſtinguendum minima mutatione: *Eo illud ſatius eſt ſatis. Quod ſatis eſt habitu, plus quam ſat eſt.* Non poteſt, inquit, quaeſtus conſiſtere ſi eum ſumptus ſuperet. Ideo illud ſatis, ſatius eſt. Quod enim ſatis eſt habitu, plus quam ſat eſt. Ὀξύμωρον eſt comicum. Quod ſatis eſt habitu, ad habitum plus quam ſatis eſt. Ideo non tranſcendendus hic modus, intra quem conſiſtere debemus, ne ſumptus quaeſtum ſuperet. *Salmaſ.* *Eo illud ſatius eſt.*] Suſpicor fuiſſe: *Eo illud ſatin'ſt ſatis, quod ſatis eſt, habitus, plus quam ſatis.* *Illud ſatis habitus* et veſtimentorum, *quod ſatis eſt*, inquit: nam interdum τὸ *ſatis* minuit rem, et eſt quodammodo non ſatis. Vt quum Catoni de Re Ruſt. cap. 137. *bonus locus* eſt primus, *ſatis bonus* ſecundus, inde *tertius*. Quum eidem et Ciceroni in ſecundo de Officiis extremo *ſatis bene paſcere* eſt non tantum, quantum bene paſcere, ſed mediocriter, vt interpretatur Columel. praef. lib. 6. Et ad Atticum 2. ep. 19. *ſatis boni*, non tam boni quam boni ſimpliciter, et in 3. de Orat. 22. Orator *ſat bonus* intra bonum. Illud igitur *ſatis*, quod eſt, non minus iuſto, vt interdum eſt, ſed *ſatis*, id eſt, omnino ſufficiens, *eſt ſatius*, *quam plus ſatis*, id eſt, τὸ πλέον τοῦ ἅλις, ſiue quam id quod plus quam ſatis eſt, et iuſtum deſiderium et modum excedit. *Gronouius.*

79. *Limaui caput.*] *Limare caput*, coniungere, Nonius interpretatur. Sed *coniungere* ex eo ſignificat, quod qui amatores cum amica caput iungunt, tanquam terunt et limant ſeſe mutuo fricando, dum oſculantur. Vetus Lex. *ſociare* explicat. *Turneb.*

81. *Vt illi limem caput.*] Iocatur ex ambiguo; quaſi Agoraſtocles *limare*, pro limo inquinare et conſpurcare accepiſſet.

82. *At perpetuo volo.*] *Perpetuam taciturnitatem*, cum aliqua argutia interpreteris

MI. Enimuero, here, meo me laceſſis ludo, et delicias facis.
AN. Satis nunc lepide ornatam credo, ſoror, te tibi viderier:
Sed vbi exempla conferentur meretricum aliarum, ibi tibi
Erit cordolium, ſi quam ornatam melius forte conſpexeris.
AD. Inuidia in me nunquam innata'ſt, neque malitia, mea ſoror:
BONO INGENIO ME eſſe ornatam, quam auro multo mauolo.
AVRVM IN FORTVNA inuenitur, natura ingenium bonum.
BONAM EGO QVAM beatam me eſſe nimio dici mauolo.
MERETRICEM PVDOREM gerere magis decet, quam purpuram:
Magiſque meretricem pudorem, quam aurum gerere condecet.
PVLCHRVM ORNATVM turpes mores peius coeno collinunt.
LEPIDI MORES turpem ornatum facile factis comprobant.
AG. Eho tu, vin' tu facinus facere lepidum et feſtiuom? MI. volo.
AG. Poteſne mihi auſcultare? MI. poſſum. AG. abi domum, ac ſuſpende te.
MI. Quamobrem? AG. quia iam nunquam audibis verba tot tam ſuauia.
Quid tibi opu'ſt vixiſſe? auſculta mihi modo, ac ſuſpende te.
MI. Siquidem tu es mecum futurus pro vua paſſa penſilis.
AG. At ego amo hanc. MI. at ego eſſe et bibere. AD. eho tu, quid ais? AN. quid, rogas?
AD. Viden' tu, pleni oculi ſordium qui erant, iam ſplendent mihi?
AN. Imo etiam in medio oculo paullum ſordi'ſt. AD. cedo ſis dexteram.
AG. Vt tu quidem huius oculos illotis manibus tractes ac teras?
AN. Nimia nos ſocordia hodie tenuit. AD. qua de re, obſecro?
AN. Quia iam non dudum ante lucem ad aedem Veneris venimus,
Primae vt inferremus ignem in aram. AD. ah! non facto'ſt opus: [MSS. *prima cum vt inferr.* Alter, *prim. eum inf.*]
Quae habent nocturna ora, noctu ſacruficatum ire occupant:
Priuſquam Venus expergiſcatur, prius deproperant ſedulo
Sacruficare. nam vigilante Venere ſi veniant eae,
Ita ſunt turpes, credo ecaſtor Venerem ipſam e fano fugent.
AG. Milphio. MI. edepol Milphionem miſerum. quid nunc vis tibi?

preteris *mortem*. Alias nullas video delitias, quas facere dicitur Agoraſtocles. *Acidal.*

90. *Quam beatam.*] *Beatos* olim vocabant, qui abundarent opibus. Et Graeci nonnunquam homines copioſos εὐδαίμονας vocant. Catull.

O quantum eſt hominum beatiorum!

Muret.

99. *Pro vua paſſa penſilis.*] Alludit ad vuas, quae ſaepe ſuſpenduntur, vt paſſae fiant. Horat. 2. Sat. 2.

— *Tum penſilis vua ſecundas*

Et nux ornabat menſas.

Turneb. Sic auctor Priap. *Vuis aridior puella paſſis.* Et Graeci hominem exſuccum ἀσταφίδα vocant. Lucill. *paſſos ſenes* dixit, Perſius *apricos*. Scalig.

105. *Ante lucem.*] Et *officii* et *ſacri* cauſſa mature euigilandum fuit. *Caſaubonus.*

107. *Nocturna ora.*] Malim legere *noctuina ora*; a noctuis auibus deformibus et inauſpicatis ita appellata; quomodo Curcul. act. 1. ſc. 3. *noctuini oculi* dicuntur. *Boxhorn.*

112. *Later-*

AG. Obſecro hercle, vt mulſa loquitur! MI. nihil niſi laterculos,
Seſamum, papaueremque, triticum, et frictas nuces.
AG. Ecquid amare videor? MI. damnum, quod Mercurius minime amat.
AG. Namque edepol LVCRVM AMARE nullum amatorem addecet.
AN. Eamus, mea germana. AD. age ſis vt lubet. ſequere hac.
AN. ſequor.
AG. Eunt hae. quid ſi adeamus? MI. adeas. AG. primum prima ſalua ſis: Rittersh. *quid ſi adeamus ad eas? primum*, etc.
Et ſecunda tu ſecundo ſalue in pretio: tertia
Salue extra pretium. ANC. tum pol ego et OLEVM ET OPERAM PERDIDI.
AG. Quo te agis? AD. egone? in aedem Veneris. AG. quid eo? AD. vt Venerem propitiem.
AG. Eho, an irata eſt? propitia hercle eſt. vel ego pro illa ſpondeo.
AD. Quid tu agis? quid mihi moleſtus, obſecro? AG. ah! tam ſaeuiter. MSS. *ais.*
AD. Mitte, amabo. AG. quid feſtinas? turba nunc illi eſt. AD. ſcio.
Sunt illi aliae, quas ſpectare ego, et me ſpectari volo.
AG. Qui lubet ſpectare turpes, pulchram ſpectandam dare?
AD. Quia apud aedem Veneris hodie eſt mercatus meretricius.
Eo conueniunt mercatores: ibi ego me oſtendi volo.
AG. INVENDIBILI MERCE oportet vltro emptorem adducere,
PROBA MERX FACILE emptorem reperit, tametſi in abſtruſo ſita eſt.
Quid ais tu? quando illi apud me mecum caput et corpus copulas?
AD. Quo die Orcus ab Acheronte mortuos amiſerit.
AG. Sunt mihi intus neſcio quot nummi aurei lymphatici.

112. *Laterculos.*] *Laterculus* genus piſtorii operis, a forma, in quam fingitur, vocati. Sic Apul. 10. *hic panes, cruſtula, lucunculos, hamos, laterculos: plura ſcitamenta mellita.* Turneb.

113. *Seſamum, etc.*] *Seſamum*, vel principem locum obtinebat inter bellaria. *Papauerem* quoque ex eodem numero fuiſſe, patet vel ex Petronio: *Mellitos verborum globulos, et omnia dicta factaque tanquam papauere et ſeſamo ſparſa.* Iam ex *tritico* multa placentarum genera et olim fiebant, et hodie fiunt; et vt *amygdalae*, ſic et *nuces frictae* ex melle in ſecundis menſis apponebantur. Sic *cicer frictum*, ſic *fabam frictam* ex melle edebant. Dulcia igitur enumerat Seruus, *non mulſis dictis* contraria: vt Lamb. delirat. *Muret.* Inde cum aliquid ſtudioſe politum ſignificare vellent, *σησαμοειδές*, et *papauere ac ſeſamo ſparſum* dicebant. *Scalig.*

114. *Damnum quod Mercurius.*] Quippe qui lucris praeeſt, et mercatorum deus. V. N. Amphit. Prolog.

115. *Namque edepol lucrum, etc.*] Amantem enim oportet eſſe munificum, atque adeo profuſum.

119. ANC. *Tum pol ego et oleum et operam perdidi.*] De ornatu intelligo, quo ſe in feſto Aphrod. procul dubio Ancilla non minus eſſe pulcram voluit, quam hera. Ideo ait, ſi tam extra pretium ſum, operam perdidi, cum me ornaui. *Piſtor.*

122. *Quid tu agis?*] Ita Camerariana. Amantum enim more eam attrectando morabatur. *Lamb.*

131. *Orcus ab Acheronte.*] Vide notas Moſtellar. act. 2. ſc. 2. verſ. 68.

132. *Nummi lymphatici.*] Antiquis *lymphare*

AD. Deferto ad me, faxo actutum conſtiterit lymphaticum.
MI. Bellula hercle! AG. i dierecte in maxumam malam crucem.
MI. Quam magis aſpecto, tam magis eſt nimbata, et nugae merae.
AD. Segrega ſermonem. taedet. AG. age, ſuſtolle hoc amiculum.
AD. Pura ſum: comperce, amabo, me attrectare, Agoraſtocles.
AG. Quid agam nunc? MI. ſi ſapias, curam hanc facere compendi potes.
AG. Quid ego nunc te curem? quid agis, Milphio? MI. ecce odium meum.
Quid me vis? AG. cur mihi haec irata eſt? MI. cur haec irata eſt tibi?
Cur ego id curem? namque iſtaec magis tua eſt curatio.
AG. Iam hercle tu periſti, niſi illam mihi tam tranquillam facis,
Quam mare eſt olim, cum ibi alcedo pullos educit ſuos.
MI. Quid faciam? AG. exora, blandire, expalpa. MI. faciam ſedulo.
Sed vide ſis, ne tu oratorem hunc pugnis pectas poſtea.
AG. Non faciam. AD. nos eamus nunc. etiam morare? male facis.
Bene promittis multa, ex multis omnia incaſſum cadunt.
Liberare iurauiſti me haud ſemel, ſed centies.
Dum te exſpecto, neque vſquam aliam mihi paraui copiam:
Neque iſtuc vſquam apparet: ita nunc ſeruio nihilo minus.
I, ſoror. abſcede tu a me. AG. perii, eho! quid agis, Milphio?
MI. Mea voluptas, meae deliciae, mea vita, mea amoenitas,
Meus ocellus, meum labellum, mea ſalus, meum ſauium,
Meum mel, meum cor, mea coloſtra, meus molliculus caſeus.

phare idem quod *Oblucinare* erat, vtrumque ἐνθουσιάζειν et furore corripi. vt enim a luco *oblucinare* dicebant, quod lucos ſacros diis exiſtimarent, et qui in illis multum verſarentur, deorum occurſu et praeſentia furore agitari: ſic eum, cui conſpectae Nymphae eſſent, νυμφόληπτον vocabant: et *Lymphatum*, furioſum, etc. Ergo *nummos lymphaticos* dixit Plautus νυμφιῶντας, qui in bulga continere ſe non poſſunt: quales prodigorum eſſe ſulent. *Heinſius.*

133. *Conſtiterit lymphaticum.*] Significat ſe nummos habere qui exire geſtiant, nec conſiſtere queant, ſed lymphatici ſint atque furioſi. Adelphaſium pollicetur medicinam, ſeque effecturam, vt ſi ad ſe deferantur lymphatici nummi, conſiſtant, quietique reddantur, ſanato furore et lymphatico morbo. Sic Cicero dicit: *Eius mentem non conſiſtere*, qui furore et vecordia percitus eſt. qui enim furioſi ſunt, iactantur et agitantur, neque vel corpore vel animo conquieſcere poſſunt. *Turneb.*

135. *Eſt nimbata.*] *Nimbus* erat faſcia frontalis. nam cum frons parua inter formae decora reputaretur, vt magnitudinem diſſimulare poſſent, nonnullae formae ſtudioſae nimbis eam imminuebant. Arnob. lib. 2. *Laminas pertunderent aurium, imminuerent frontes nimbis, fuligine oculos inumbrarent.* Et hos ipſos *Nimbos* tam callide diſſimulabant, vt aegre cognoſci poſſent. Inde eſt, quod dicat hic Milphio, meretricem quo attentius intueretur, eo magis videri nimbatam. Imbuebant enim colore eodem, qui eſſet capillorum: vnde *Faſciae coloriſcae.* Olce a vetere Poeta nuncupantur, id eſt, *coloriae.* Meurſ.

137. *Pura ſum.*] Dum iubet Agoraſtocles, vt amiculum, quod humum verrebat ſuſtollat; et ipſe illud tollere annitens, paullo licentius Adelphaſium attrectabat: quod aegre ferens puella, rogat, id ne faciat; cum ſit a viro pudica. *Lamb.*

143. *Alcedo.*] Vide notas Caſin. Prol. verſ. 26.

154. *Coloſtra.*] *Coloſtra ſiue Coloſtrum,*

lac

AG. Mene ego illaec patiar praeſente dici? diſcrucior miſer,
Niſi ego illum iubeo quadrigis curſim ad carnuficem rapi.
MI. Noli, amabo, ſuccenſere hero meo cauſſa mea.
Si non ego ſaxo, irata es, nimium pro te dabit:
Atque te faciet vt ſis ciuis Attica atque libera.
AD. Quin abire ſinis? quid vis tibi? QVI BENE VOLVNT, bene vis item. Lipſ. *beneſici ſient.*
MI. Si ante quidem mentitus eſt, nunc iam dehinc erit verax tibi.
AD. Abſcede hinc ſis, ſycophanta. MI. pareo. at ſcin' quomodo?
Sine te exôrem, ſine te prendam auriculis, ſine dem ſauium.
Iam hercule ego faciam plorantem illum, niſi te facio propitiam.
Atque hic me ne verberet (illud faciet, niſi te propitio)
Male formido: noui ego huius mores moroſi malos.
Quamobrem, amabo, mea voluptas, ſine te exorarier.
AG. Non ego homo trioboli ſum, niſi ego illi maſtigiae
Exturbo oculos atque dentes. hem voluptatem tibi,

lac nouum in mammis. Nonius. Mart. lib. 13. 38.

Subripuit paſtor quae nondum ſtantibus boedis
De primo matrum lacte coloſtra damus.

158. *Sine.* MI. *irata es nimium: argentum.*] Hoc Mureti eſt, quod Turnebus, cum in Mſſ. eidem perſonae Milphioni totum hunc verſum adſcriptum hoc modo: *Ego faxo ſi non irata es nimium pro te dabit*, reperiſſet, voluerat, *nummulum pro ſe dabit*, cauillantis: nam, ſi inquit, nummulo vno potuiſſet liberari Adelphaſium, non diu ſeruiſſet. Sed Turnebus diſerte explicat, ſua pecunia te redimet. Nec mirum foret παρὰ προσδοκίαν *nummulum* dicere ſeruum, cum talentum dicere debuiſſet, modo conſtaret hoc vocabulo Plautum vſum. Interim intrudere *argentum* inciuile eſt. Viderit Muretus, quibus in exoleſcentibus libris id repererit, quod non Lambinus in ſuis, non Gruterus in Pall. non ego in Academico. Ego veterem ſcripturam omnem ſartam tectam ſeruandam cenſeo: *Ego faxo, ſi non irata es, nimium pro te dabit.* Cur enim non dicam *nimium* pro quantumuis ingenti ſumma? *Gronou.*

160. *Bene vis item.*] Veterum librorum et vera ſcriptura eſt: *Bene viſitem.* Beneuolentes mihi bene et blandis oculis aſpicio. Cum bonis et fauentibus mihi bene ago. *Viſito* idem eſt, quod, *video. Viſere, viſitare, videre, cupide intueri.* Ita Gloſſae Papiac. *Boxborn.* Recta eſt ſcriptura librorum: *Qui beneuolunt bene viſitem.* Nec ſcribendum cum Turnebo, *bene vis item*, aut cum Lipſio, *benefici ſient.* Bene videam eos qui bene mihi volunt, non qui male. *Viſitare* antiquum pro ſimplici videre. Inde *inviſitata* ſaepius in libris vetuſtiſſimis optimorum auctorum occurrit, pro re quae nunquam viſa eſt. *Inauditata atque inviſitata.* Pro quo apud Caeſarem, Ciceronem, Liuium, et alios vulgo legitur: *inuſitata.* Salmaſ.

163. *Prendam auriculis.*] Inter ceteras antiquae vetuſtatis blanditias, obſeruandum eſt hoc oſculi genus: quo ſolebant pueri parentes aut alios, vel amantes inter ſe, alterius auribus apprehenſis, oſculari. Id illi χύτραν ſiue *ollam* vocabant: credo quod in eo geſtu, vt caput ollae, ita aures anſarum formam referre videbantur. Pollux lib. 10.

Λαβοῦσα τῶν ὤτων φίλημον τὴν χύτραν.
Ollam prehenſis oſculatur auribus, etc.

Inter Latinos hoc oſculi genus primum expreſſit Plautus hoc loco, et Aſin. 3. 3. *prehende auriculis: compara labella cum labellis.* Canter.

165. *Ne verberet (illud faciet).*] Et hic Muretum ſecuti ſunt: atque ita ſane in codice Academico video. Non temere tamen eſt, quod Turnebi, Lambini, Camerariani codices conſentiunt exhibendo *illum faciat:* non quaſi hoc explicandum cenſeam, vt illi tentarunt, et infeliciter: ſed quod ſub hoc corrupto putem longe aliud latere. Vide an ſit: *Atque hic me ne verberabilem faciat, niſi te propitio, male formido.* Vtitur eadem voce in Aulularia. *Gronou.*

169. *Exturbo oculos.*] *Exſculpo.* Scriuetius.

171. *Ora-*

Hem mel, hem cor, hem labellum, hem ſalutem, hem ſauium!
MI. Impias, here, te: oratorem verberas. AG. iam iſtoc magis.
Et iam ocellum addam, et labellum, et linguam. MI. ecquid faciesmodi?
AG. Siccine ego te orare iuſſi? MI. quomodo ergo orem? AG. rogas?
Sic enim diceres, ſceleſte: huius voluptas, te obſecro:
Huius mel, huius cor, huius labellum, huius lingua, huius ſauium,
Huius coloſtra, huius ſalus amoena, huius feſtiuitas,
Huius coloſtra, huius dulciculus caſeus, maſtigia,
Huius cor, huius ſtudium, huius ſauium, maſtigia;
Omnia illa quae dicebas tua eſſe, ea memorares mea.
MI. Obſecro hercle te, voluptas huius, atque odium meum:
Huius amica mammeata, mea inimica et maleuola:
Oculus huius, lippitudo mea: mel huius, fel meum:
Vt tu huic irata ne ſis: aut ſi id fieri non poteſt.
AD. Capias reſtim, ac te ſuſpendas cum hero et voſtra familia.
MI. Nam mihi iam video propter te victitandum ſorbilo,
Itaque iam quaſi oſtreatum tergum vlceribus geſtito,
Propter amorem voſtrum. AD. amabo, men' prohibere poſtulas,
Ne te verberet, magis quam ne mendax me aduorſum ſiet?
AN. Aliquid huic reſponde, amabo, commode, ne incommodus
Nobis ſit. nam detinet nos de noſtro negotio.
AD. Verum etiam tibi hanc amittam noxiam vnam, Agoraſtocles.
Non ſum irata. AG. non es? AD. non ſum. AG. da ergo, vt credam, ſauium.
AD. Mox dabo, cum ab re diuina rediero. AG. i ergo ſtrenue.
AD. Sequere me ſoror. AG. atque audin' etiam? Veneri dicito
Multam meis verbis ſalutem. AD. dicam. AG. atque hoc audi. AD. quid eſt?
AG. Paucis verbis rem diuinam facito. atque audin'? reſpice.
Reſpexit. idem pol Venerem credo facturam tibi.

Lipſ. *reſpice.* AD. *reſpexi.* AG. *idem pol.*

171. *Oratorem.*] *Orator* hic pro legato ponitur, qui ſacro ſanctus et inuiolabilis iure gentium eſt. Ideo ait *impias te*, i. e. piaculo obſtringis te, grande nefas facis. *Gronouius.* *

183. *Fieri non poteſt.*] Adelphaſium irata loquentem interpellat.

185. *Victitandum ſorbilo.*] Video mihi propter te vapulandum et gemendum. Suſpiria enim et gemitus vapulantium imitantur ſpiritum ſorbentium. *Turneb.* Rectum eſt, *victitandum ſorbilo.* a verbo ſorbeo, *ſorbilo* ſorbilare. Vnde et nomen *ſorbilum* pro ſorbitione, vt a *monſtro* monſtrum, et ſimilia. *Salmaſ.*

191. *Verum.*] Adſentientis particula paſſim eſt, *Verum.* Ter. Eun. act. 2. ſc. 3. *Comites ſecuti ſcilicet ſunt virginem?* CH. *Verum.* Vbi Donatus notat, *Inceptiuam* eſſe particulam, non *Relatiuam.* at, melius dicerent, *Affirmatiuam* eſſe. Frequens illi Comico: et valet idem prorſus, quod *imo.* Acidal.

ACTVS PRIMVS. SCENA TERTIA

AGORASTOCLES, MILPHIO

Quid nunc mihi es auctor, Milphio? MI. vt me verberes,
Atque auctionem ſacias. nam impuniſſume
Tibi quidem hercle vendere haſce aedis licet.
AG. Quid iam? MI. maiorem partem in ore habitas meo.
AG. Superſede iſtis verbis. MI. quid nunc vis tibi?
AG. Trecentos Philippos Collybiſco villico
Dedi dudum, priuſquam me euocaſti foras.
Nunc obſecro te, Milphio, hanc per dexteram,
Perque hanc ſororem laeuam, perque oculos tuos,
Perque meos amores, perque Adelphaſium meam,
Perque tuam libertatem. MI. hem, nunc nihil obſecras.
AG. Mi Milphidiſce, mea commoditas, mea ſalus,
Fac quod factutum te eſſe promiſiſti mihi,
Vt ego hunc lenonem perdam. MI. perfacile id quidem eſt.
I, adduce teſteis tecum. ego intus interim
Iam et ornamentis meis et ſycophantiis
Tuum exornabo villicum: propera atque abi.
AG. Fugio. MI. meum eſt iſtuc magis officium, quam tuum.
AG. Egone! egone? ſi iſtuc lepide eflexis! MI. i modo.
AG. Vt non ego te hodie! MI. abi modo. AG. emittam manu?
MI. I modo. AG. non hercle meream. ah! MI. vah! abi modo.
AG. Quantum Acheronte'ſt mortuorum. MI. etiamne abis?
AG. Neque quantum aquae eſt in mari. MI. abiturusne es?
AG. Neque nubis quantum. MI. pergin' pergere?

4. *Maiorem partem in ore habitas meo.*] Hac lectione nihil certius vnquam cortina Phoebi protulit. Cum enim Seruus frequenter ab immodeſto illo amatore vapulans per indignationem dixiſſet, vende tandem has aedes tuas: demiratus inſolentiam dictiunis: Qui tandem aedes? inquit adoleſcens. Nam, reſpondet ſeruus, ego tibi pro aedibus ſum, in cuius ore pugni tui magnam partem ſic verſantur, vt habitare in eo videaris. Notum autem eſt, *Habitandi* verbum ita transferri, vt quibus in rebus quis frequens et multus eſt, *in iis habitare* dicatur. *Lipſius.*

9. *Sororem laeuam.*] Lepida figura. Omnia enim paria vocabant *fratres* aut *ſorores*. Martialis lib. 14. epigr. 148. *lodices ſorores.* Auctor Moreti:

Interdum feſſae ſuccedit laeua ſorori,
Alternatque vices.

Tertull. cap. 51. De Anima: *Corpus et anima ſorores ſubſtantiae.* Gruter.

11. *Nihil obſecras*] Seruus eam obteſtationem vanam dicit, quia liber nunquam ſit futurus, et perpetuam ſibi ſeruitutem ominatur. *Nihil*, eſt, fruſtra. *Acidalius.*

22. *Quantum Acheronte eſt.*] Oratio eſt non tam perdite amantis, quam ſtudioſe nugax, et promittentis ita libertatem ſeruo, vt tamen nulla nimis certa et religioſa affirmatione ad eam dandam velit adſtringi. Itaque fruſtra quaerimus, quis vnquam popoſcerit ſibi pro mercede, quantum eſt in Acherunte mortuorum, quantum aquarum in mari, quantum nubium in coelo. Dicit enim haec tantummodo, vt videatur aliquid dicere, quum dicat nihil. Fruſtra fingitur, eum deſiderare tantum ex Adelphaſio voluptatum et gaudiorum, quantum mortuorum Acherons, etc. Deſiderabat ille quidem haec et imaginabatur euentura, ſi illa potiretur: ſed ea ſe deſiderare hic minime dicit, neque per illa adiurat. *Gronou.*

7. *Litare.*]

AG. Neque ſtellae in coelo. MI. pergin' aures tundere?
AG. Neque hoc, neque illuc, neque: enim vero ſerio.
Neque hercle vero. quid opus eſt verbis? quippini!
Quod vno verbo dicere hic quiduis licet,
Neque hercle vero ſerio. ſcin' quomodo?
Ita me dii amabunt. vin' bona dicam fide?
Quod hic inter nos liceat. ita me Iuppiter.
Scin' quam? vide tu. credin', quod ego fabuler?
MI. Si nequeo facere vt abeas, egomet abiero.
NAM ISTI QVIDEM HERCLE orationi Oedipo
Opus eſt coniectore, qui ſphyngi interpres fuit.
AG. Illic hinc iratus abiit. nunc mihi cautio eſt,
Ne meamet culpa meo amori obiexim moram.
Ibo atque arceſſam teſtis: quando amor iubet
Meo obedientem me eſſe ſeruo liberum.

ACTVS SECVNDVS

LYCVS, ANTHEMONIDES

Di illum infelicent omnes, qui poſt hunc diem
Leno vllam Veneri vnquam immolarit hoſtiam:
Quiue vllum turis granum ſacruficauerit.
Nam ego hodie infelix dis meis iratiſſumis
Sex immolaui agnos, nec potui tamen
Propitiam Venerem facere vti eſſet mihi.
Quoniam litare nequeo, abii illinc illico
Iratus: vetui exta proſicarier:
Neque ea aſpicere volui, quoniam non bona
Aruſpex dixit, deam eſſe indignam credidi. Piſt. *dea eſſe indigna credidi.*

7. *Litare.*] Καλλιερεῖν, vel, vt ait Macrob. lib. 3. cap. 5. *facto ſacrificio numen placare.* Veteres eo verbo vſi, cum grata acceptaque diis ſacra fuiſſe intelligerent. *Sacrificare* igitur eſt offerre ſacrum, et veniam poſcere: *Litare* eſt propitiare, et votum impetrare: non quidem ἀπὸ τῶν λιτῶν, id eſt, *a precibus:* ſed a *luere*, id eſt, ſoluere. Varro Hecatombe: *In quo ego, vt puto, quoniam eſt luere ſoluere, lutaui.* Turneb.

8. *Proſicarier.*] Exta cocta ſolebant proſecare: vnde et *proſecta* dicebantur, ac partem adolebant, partem conſecrabant, ſacerdotibuſque dabant: partem ſibi apponebant. Sic luſtralibus extis veſcuntur apud Virgilium 8. Aen. Suet. in Auguſto, cap. 1. *ſemicruda exta rapta foco proſecuit.* Ouid. 6. Faſt.

Inde vbi libauit, proſecta ſub aethera ponit, etc.

Turnebus. Nonius: *Proſecta exta quae aris dantur ex fibris pecudum diſſecta.* Facete autem dicuntur: quaſi probe ſeſe vltus ſit Leno; quod, cum non litaſſet, exta deo non reddiderit. *Taubm.*

10. *Deam eſſe indignam.*] Taubman. et Gruterus tradunt ita Cam. Samb. Lamb. et Douzam edidiſſe: reliquos *deam:* ſed alterum reconditiorem antiquitatem ſapere. Silent autem diligenter de ſcriptis Palatinis: in quibus plane *deam* fuiſſe indicauit probauitque primum Pareus: poſtea mutauit ſententiam, quoniam infra 5. 3. 15. in altero cod. inuentum ait *deum.* At praeter ipſum nemo priorum illo loco auſus *deum* facere. Et credibile eſt τὸ *a* ſuperiori parte apertum illic fuiſſe, vt ſolet in nonnullis antiquis codicibus. In

Eo pacto auarae Veneri pulchre adii manum.
Quando id quod ſat erat, ſatis habere noluit.
Ego pauſam feci: ſic ago, ſic me decet.
Ego faxo poſthac di deaeque ceteri
Contentiores mage erunt, atque auidi minus,
Cum ſcibunt, Veneri vt adierit leno manum.
Condigne aruſpex, non homo trioboli,
Omnibus in extis aiebat portendi mihi
Malum damnumque, et deos eſſe iratos mihi.
Quid ei diuini aut humani aequom eſt credere?
Mina mihi argenti dono poſtilla data eſt.
Sed quaeſo vbinam illic reſtitit miles modo,
Qui hanc mihi donauit? quem ego vocaui ad prandium.
Sed eccum incedit. AN. ita vt occepi dicere,
Lenulle, de illac pugna pentethronica,
Qua ſexaginta millia hominum vno die
Volaticorum manibus occidi meis.
LY. Eh! volaticorum hominum? AN. ita dico quidem.
LY. An, obſecro, vſquam ſunt homines volatici?
AN. Fuere; verum ego interfeci. LY. quomodo
Potuiſti? AN. dicam. viſcum legioni dedi,
Fundaſque: eo praeſternebant folia farferi.
LY. Quoi rei? AN. ne ad fundas viſcus adhaereſceret.

Acad. noſtro eſt *deam* vtroque loco. Nec vel reconditior illa antiquitas vel auctoritas tantorum virorum, quibus libenter aſſurgimus, tantum apud nos poteſt, vt a veteri ſcriptura recta et proba recedamus. *Indignam* autem eſt non meritam. Aruſpex aiebat Veneri diſplicere ſacra: ego interpretabar ſacris diſplicere Venerem, et nolle ſe illi commoda praebere velut parum ea meritae. *Gronou.*

11. *Adii manum.*] Mihi videtur: *Adire manum alicui*, dici eum, qui, quod illi, tanquam in manum traditurus, oſtentet: cumque ille manum ad id capiendum, porrexerit, ſuam ipſe manum retro trahat, eumque inanem atque hiantem deſtituat. Hoc loco autem Leno: Venus, inquit, vt auara eſt, plures aſſidue a me hoſtias exſpectabat: ideoque litare me nolebat. at ego, ne proſecari quidem exta volui: eamque hiantem reliqui: et ſic ei adii manum. *Muret.*

17. *Condigne aruſpex.*] Qui iungendum cenſent: *Veneri vt adierit leno manum condigne. Aruſpex:* et explicant, prout irata vel infeſta Venus de me merebatur; oſtendunt ſe nondum obſeruaſſe, quomodo Plautus hac voce ſoleat vti, quod et ſupra iam prodiderunt. Iuxta futilis et pari vanitate aruſpex, inquit. *Gronou.*

25. *Lenulle.*] *Lenus* et *leno* veteres dicebant, vnde *lenulus* diminutiuum, et *lenullus*, quod eſt hoc loco. a *leno lenunculus:* a *lenus lenullus*, et verbum *lenare.* Iſidorus in Gloſſis: *lenullus, paruus laecator, laecare* idem quod ſcortari et lenocinari, a Graeco λαικᾶν et λαικάζειν. *Salmaſ. Lenulle, de illac pugna Pentethronica.*] Leno *Lenullus*, vt homo *homullus*. Deinde ſcribendum non *Pelethronica* cum Stephano, ſed vel *Pterornithica* cum Heraldo, vel nobiſcum *Ptenornithica*. Compoſuit vocem ex πτηνὸς et ὄρνις ὄρνιθος. *Gronouius.*

28. *Eh! volaticorum.*] Sic Gruterus, cum in Mſſ. eſſet, vt et in noſtro Acad. *Euolaticorum.* pro *Eu*, id eſt, *Heu.* quam non modo lamentantis, ſed et admirantis eſſe iam notarunt in hac fabula 5. 2. 147. et Rud. 2. 4. 2. *Gronou.*

32. *Farferi.*] Feſtus: *Farferum, virgulti genus. Farferum* herba eſt *nymphaeae* non diſſimilis, tuſſilago noſtra βήχιον, populi albae folio, ſed ampliore: quae *ferranum* etiam et *farfugium* vocetur. Apuleius: *Folia ſunt farferi et nugae merae.* Turneb.

34. *Per-*

LY. Perge: optume hercle periuras. quid poſtea?
AN. In fundas viſci indebant grandiculos globos,
Eo illos volantes iuſſi funditarier.
Quid multa verba? quemquem viſco offenderant,
Tam crebri ad terram accidebant quam pira.
Vt quiſque acciderat, eum necabam illico
Per cerebrum pinna ſua ſibi, quaſi turturem.
LY. Si hercle iſtuc vnquam factum eſt, tum me Iuppiter
Faciat, vt ſemper ſacruficem, nec vnquam litem.
AN. An mihi haec non credis? LY. credo, vt mihi eſt aequom credier.
Age eamus intro, dum exta referuntur. AN. volo
Narrare tibi etiam vnam pugnam. LY. nihil moror.
AN. Auſculta. LY. non hercle. AN. tuum iam elidam caput,
Niſi auſcultas, aut is in malam crucem.
LY. Malam crucem ibo potius. AN. certumne eſt tibi?
LY. Certum. AN. tum tu igitur die bono Aphrodiſiis
Addice tuam mihi meretricem minuſculam.
LY. Ita res diuina mihi fuit. res ſerias
Omnes extollo ex hoc die in alium diem:
Profecto feſtos habeam decretum eſt mihi.
Nunc hinc eamus intro. ſequere hac me. AN. ſequor.
In hunc diem iam tuus ſum mercenarius.

34. *Periuras.*] *Periurare*, pro mentiti ſimpliciter, vt infra act. 5. 4. AG. *da pignus, ni nunc periures, etc.* Mil. act. 4. 2. *Hem ecaſtor hom. periurum!* Merc. act. 3. 1. Vt autem *periurium* pro ſimplici mendacio: ſic infra act. 5. 2. *inceſtus* pro ſtupro. *Acidal.*

40. *Turturem.*] Solet enim turdus, vt et attagen, aliaeque aues, pennae ſuae acumine per cerebrum, qua ceruix capiti committitur, ex diſciplina venatoria, adacto necari.

50. *Addice.*] Vende, et trade venditam. *Addicere* hic eſt venditoris: interdum eſt Praetoris. *Lamb.*

51. *Ita res diuina mihi fuit.*] Vulgo *fuerit*, et continuantur haec a milite. Sed *fuit* legendum, et haec eſſe lenonis ex pr. Pal. recte notauit Gruterus: ſed quo ſenſu? Pareus: LY. *Ita res diuina mihi fuit.* Quae minime placet diſtinctio. Non vult enim Leno eam addicere hoc die, quia rem diuinam fecerat, et lic, vt malum ei damnumque portenderetur: eoque ſe omnes res ſerias in alium diem proferre. At quod ſequitur, *Profecto feſtos*, reddendum eſt militi, et legendum *Profeſtos*, quando Mſſ. *Profectos*: quod et alibi Plauto pro illo ſubiectum in ſcripto animaduertimus. Mihi, inquit Anthemonides, non eſt illa religio, ſed decretum, vt feſtos habeam profeſtos, id eſt, pro profeſtis. Inde leno: *Nunc eamus intro: ſequere hac me.* Gronou.

ACTVS TERTIVS. SCENA PRIMA

AGORASTOCLES, ADVOCATI

Ita me di ament, TARDO AMICO nihil eſt quicquam iniquius,
Praeſertim homini AMANTI, QVI quicquid agit, properat omnia.
Sicut ego hos duco aduocatos, homines ſpiſſigradiſſumos,

Tardiores quam corbitae ſunt in tranquillo mari.
Atque equidem hercle dedita opera amicos fugitaui ſenes.
Sciebam aetate tardiores, metui meo amori moram.
Nequicquam hos procos mihi elegi loripedis, tardiſſumos.
Quin ſi iuri eſtis hodie, ite, aut ite hinc in malam crucem.
Siccine oportet ire amicos homini amanti operam datum?
Nam iſte quidem gradus ſuccretu'ſt cribro pollinario,
Niſi cum pedicis condidiciſtis ſic hoc graſſari gradu.
AD. Heus tu, quanquam nos videmur tibi plebei et pauperes,
Si nec recte dicis nobis, diues de ſummo loco,
Diuitem audacter ſolemus mactare infortunio.
Nec tibi nos obnoxii ſumus, iſtuc quid tu ames aut oderis:
Cum argentum pro capite dedimus, noſtrum dedimus, non tuum.
Liberos nos eſſe oportet: nos te nihili pendimus.
*Ne tuo nos amori ſeruos tuos eſſe addictos cenſeas.
LIBEROS HOMINES per vrbem modico magis par eſt gradu
Ire. ſeruuli eſſe duco feſtinantem currere:
Praeſertim in re populi placida, atque interfectis hoſtibus,
Non decet tumultuari. ſed ſi properabas magis,
Pridie nos te aduocatos huc duxiſſe oportuit.

4. *Corbitae.*] Naues onerariae, tardae et grandes. ſic dictae, quod earum malus praeferebat corbem in ſummo faſtigio: vt etiamnum vſus obtinuit. V. N. Caſ. 4. 1. 20. *Taubm.* Eſt autem haec differentia inter *onerarias* et *actuarias*, quod hae remis agerentur, illae tantum velis inſtruerentur. Liu. lib. 26. *Onerarias quoque, non ſolum quae remis agerentur.* Haec igitur eſt cauſſa tarditatis in corbitis a tranquillo mari. *Gronou.**

7. *Procos.*] *Procorum* nomine intelligo adoleſcentes ea aetate, vt de vxore ducendi cogitare poſſint. Adoleſcens enim, qui properat, ſenes ſibi aduocare noluerat: adoleſcentes ſumpſerat: ſed id ſibi nihil profuiſſe dicit: cum prae mollitia et delitiis, (ob id enim eos *procos* vocat) nihilo celerius incederent, quam ſenes. Idque ipſe ita perſpicue dicere videtur: vt mirer, non dico *Turnebum*, hominem perſpicaciſſimum, ſed quenquam omnino fuiſſe, qui aliter accipere potuerit. *Muret.*

10. *Succretu'ſt cribro pollinario.*] Quod τυκκάζειν dicebantur aſturcones et tolutares equi, quorum gradus in ambulando perinde minutus et creber, quaſi ſacco colatus eſſet et eliquatus (liquores enim per ſaccum dum exprimuntur, crebris et minutis guttis eunt) prorſus eadem metaphora, de minutiſſimo ac ſpiſſiſſimo gradu, dixit hoc loco Plautus, eum ſuccretum eſſe cribro pollinario. *Vegetius* de Perſicis equis, qui noſtris traquenariis ſimiles erant: *Perſici ſtatura et poſitione a ceteris equorum generibus non plurimum differunt, ſed ſolius ambulaturae quadam gratia diſcernuntur a ceteris. Gradus eſt minutus et creber; et qui ſedentem delectet et erigat, nec arte doceatur, ſed naturae veluti iure praeſtetur.* Salmaſ. *Succretus eſt cribro pollinario.*] Errant, qui non ex ſeta confectum incerniculum, quo vibratur ſiue excutitur pollen, intelligi volunt, ſed *cribrum* hic eſſe ipſam pollinem ſiue farinam, quae inter depſendum ſiue ſubigendum lentiſſimae ſit materiae, humecta praeſertim, et in fermento iacens: vt *mola* dicitur pro farre molito. Imo *gradus ſuccretus cribro pollinario*, eſt tam lentus ac ſpiſſus, quam tarde e cribro tali excernitur vel excretus et percolatus excidit flos ille tritici, pollen: quod videre licet quotidie in piſtrino fieri quam tardiſſime. *Gronou.*

22. *Tumultuari.*] Proprie dixit, *Tumultuari. Tumultus* enim quaſi *tumor multus.* Et attende Poetae Comicum artificium, quam diſſimulanter, et quaſi aliud agens, Romanorum res geſtas victoriaſque de Poenis victis quaeſitas, hic attigerit. *Douza.*

26. *Aedem.*]

Ne tu opinere, haud quiſquam hodie noſtrum curret per vias.
Neque nos populus pro cerritis inſectabit lapidibus.
AG. At ſi ad prandium me in aedem vos dixiſſem ducere,
Vinceretis ceruom curſu, vel clauatorem gradu.
Nunc vos quia mihi aduocatos dixi, et teſtes ducere,
Podagroſi eſtis, ac viciſtis cochleam tarditudine.
AD. An vero non iuſta cauſſa eſt, quo curratur celeriter,
Vbi bibas, edas de alieno, quantum velis vſque affatim?
Quod tu inuitus nunquam reddas domino, de quo ederis.
Sed tamen quomodocunque, quanquam ſumus pauperculi,
Eſt domi, quod edimus: ne nos tam contemptim conteras.
Quidquid eſt pauxillulum illuc noſtrum, illud omne intus eſt:
Neque nos quemquam flagitamus, neque nos quiſquam flagitat.
Tua cauſſa nemo noſtrorum eſt ſuos rupturus ramices.
AG. Nimis iracundi eſtis: equidem haec vobis dixi per iocum.
AD. Per iocum itidem dictum habeto, quae nos tibi reſpondimus.
AG. Obſecro hercle operam celocem hanc mihi, ne corbitam date:
Attrepidate ſaltem, nam vos approperare haud poſtulo.
AD. Si quid tu placide otioſeque agere vis, operam damus:
Si properas, curſores meliu'ſt te aduocatos ducere.
AG. Scitis, rem narraui vobis, quod veſtra opera mihi opus ſiet,
De lenone hoc, qui me amantem ludificatur tam diu,
Ei paratae vt ſint inſidiae de auro et de ſeruo meo.
AD. Omnia iſtaec ſcimus iam nos, ſi hi ſpectatores ſciant.
Horunc hic nunc cauſſa haec agitur ſpectatorum Fabula:
Hos te ſatius eſt docere, vt, quando agas, quid agant, ſciant. Acid. *quid agas, ſciant.*
Nos tu ne curaſſis, ſcimus rem omnem: quippe omnes ſimul

26. *Aedem.*] *Aedem* hic accipio ſacram, ex antiquorum ritu: qui ſacrificantes ad templa amicos vocare ſolebant conuiuatum. Exemplum eſt initio Rud. Et alias in templis conuiuia agitabantur: vt cum *Coena popularis* celebraretur. de qua Trin. — *quid tu, ſi in aedem ad Coenam veneris, etc.* Acidal.

27. *Clauatorem gradu.*] Omnes Grammatici veteres citant: *et grallatorem gradu.* Sed minime dubium eſt, quin antiqui alicuius Grammatici interpretamentum in textum irrepſerit, pro vero verbo Plautino: nam qui *clauatorem* grallatorem eſſe erat interpretatus, anſam dedit huic mutationi faciendae. *Claua* igitur colobathrum vel gralla; et *clauator* grallator. Poſtea *claua*, vel *κλάπα*, vt recentiores Graeci dixere, pro quouis ligneo calceo dici coepta eſt. *Salmaſ.*

32. *Quod tu inuitus.*] Ad quod reddendum domino, a quo opipare exceptus es, nunquam cogaris. Ludit in vocabulo *alienus.* Qui aliena vtenda accepit, ad reddendum cogi poteſt. Qui vero de alieno bibit et edit, aliena plane facit ſua, et ad reddendum cogi non poteſt. *Boxhorn.*

35. *Quicquid eſt pauxillulum.*] Quicquid nobis eſt, id omne domi eſt, nec aliunde petimus, vt quidem *Lamb.* explicat. Sed id non ſatis. Etiam ſuum id eſſe totum, quod habeant quantillum habeant, affirmant. Interpunges igitur: *Quicquid eſt pauxillulum illuc, noſtrum illud.* Acidal.

37. *Ramices.*] Vide notas Merc. act. 1. ſcen. 2. verſ. 27.

40. *Operam celocem.*] Alluſio ad *celocem* et *corbitam*: quarum haec tarda; illa celeris eſt. V. N. Milite 4. 1.

41. *Attrepidate.*] *Adrepitate.* Scriuerius. Senum eſt attrepidare, ac ſenili gradu approperare. V. N. Aul. act. 2. 3.

Didicimus tecum vna, vt reſpondere poſſimus tibi.
AG. Ita profecto eſt. ſed agite igitur, vt ſciam vos ſcire rem
Expedite, et mihi quae dudum vobis dixi, dicite.
AD. Itane tentas an ſciamus? non meminiſſe nos ratus,
Quomodo trecentos Philippos Collybiſco villico
Dederis, quos deferret huc ad lenonem inimicum tuum;
Iſque ſe vt aſſimularet peregrinum eſſe aliunde, ex alio oppido.
Vbi is tetulerit, tu eo quaeſitum ſeruom aduentes tuum
Cum pecunia AG. meminiſtis memoriter: ſeruaſtis me.
AD. Ille negabit, Milphionem quaeri cenſebit tuum:
Id duplicabit omne furtum. leno addicetur tibi.
Ad eam rem nos eſſe teſtis vis tibi. AG. tenetis rem.
AD. Vix quidem hercle, ita pauxilla eſt, digitulis primoribus.
AG Hoc cito et curſim eſt agendum. propera iam quantum poteſt.
AD. Bene vale igitur: te aduocatos melius celeris ducere:
Tardi ſumus nos. AG. optume itis, peſſume hercle dicitis. *Acid. peſſime itis, optime her.*
Quin etiam deciderint vobis femina in talos velim. *Douz. flemina.*
AD. At edepol nos tibi in lumbos linguam, atque oculos in ſolum.
AG. Eia, haud voſtrum eſt, iracundos eſſe, quod dixi ioco.
AD. NEC TVVM QVIDEM EST, amicis per iocum iniuſte loqui.
AG. Mittite iſtaec: quid velim, vos ſcitis. AD. callemus probe:
Lenonem periurum vt perdas, id ſtudes. AG. tenetis rem.
Ecce opportune egrediuntur Milphio vna et villicus.
Baſilice exornatus incedit, et fabre ad fallaciam.

51. *Didicimus tecum.*] Fabulam Poeta docet: diſcunt Actores, et diſcunt ſimul, dum actionem periclitantur. quo facete hic alluſit Plautus. *I. Gul.*

61. *Addicetur.*] A praetore.

62. *Tenetis rem.*] Iocus in voce, *Rem.* Auſonius:

Imperium, Litem, Venerem cur vna notat Res?

V. N. ſupra Prolog. et Pſeud. act. 4. 7.

63. *Vix quidem hercle.*] locus adhuc non perceptus. Crediderunt enim Lambino, qui per *rem* intelligit aliquid turpiculum, τὸ πέος videlicet. Quod inſulſiſſimum nec vlla hoc in loco eſt obſcoenitas. *Res* ſignificat aliquando negotium, aliquando pecuniam familiarem, patrimonium, vt *rem habere, rem confringere.* Introducuntur autem vbique hi aduocati pauperes libertini. Itaque cum rogaſſet Agoraſtocles: *tenetis rem?* quod eſt, ſcitis quid agendum ſit: illi reſpondent, quaſi rogaſſet de ſtatu illorum et pecunia: Tenemus quidem, ſed vix hercle: vt tenentur, quae minimi modi ſunt, digitulis primoribus: ita pauxilla, tenuis, exigua eſt. Similiter ludit Curcul. act. 5. ſc. 2. *Magna res eſt.* PH. *Nulla eſt mihi: nam quam habui, abſumſi celeriter.* Gronouius.

66. *Optume itis.*] Contra plane vult Plautus. Itaque traducit *Acidalius:* AG. *peſſime itis, optume hercle dicitis.* Quaſi dicat: Lingua celeres, pedibus inertiſſimi eſtis. Sed Acidalius audiendus non eſt. Ironice loquitur Agoraſtocles. Optime itis, ſcilicet, qui tardi eſtis; certe peſſime dicitis. *Boxhorn.*

67. *Femina.*] V. N. Epid. 5. 2. et Pſeud. 4. 7.

2. *Callum*

ACTVS TERTIVS. SCENA SECVNDA

MILPHIO, COLLYBISCVS, AGORASTOCLES, ADVOCATI

Iam tenes praecepta in corde. CO. pulchre. MI. vide ſis calleas.
CO. Quid opu'ſt verbis? callum aprugnum callere aeque non ſinam.
MI. Fac modo vt condocta tibi ſint dicta ad hanc fallaciam.
CO. Quin edepol condoctior ſum, quam Tragoedi aut Comici.
MI. Probus homo es. AG. adeam propius. aſſunt teſtes. MI. tot quidem
Non potuiſti adducere homines magis ad hanc rem idoneos.
Nam iſtorum nullus nefaſtu'ſt, comitiales ſunt meri:
Ibi habitant: ibi eos conſpicias, quam praetorem ſaepius:
Hodie iuris coctiores non ſunt, qui lites creant,
Quam ſunt hi: qui ſi nihil eſt litium, lites ferunt.
AD. Di te perdant. MI. vos quidem hercle, commendo, quom quiqui tamen,

Grut. *adeamus propius.*

2. *Callum aprugnum.*] Vide notas Capt. act. 4. ſc. 3. verſ. 4.

3. *Condocta.*] In vtroque verſu *condoctum* lego; non, *conductum*, et membranis adſtipulantibus et fauente ſenſu. *Condocti* autem *Comici* ſunt, qui Fabulam, quam acturi ſunt, vna fideliter addidicerunt, geſtumque agere ſciunt. Oportet enim hiſtriones peritos eſſe, et Fabulam ſimul edidiciſſe, antequam in proſcenium prodeant: quo, niſi fallor, reſpexit. *Turneb.* Cum fabulas ſuas proferebant ſpectandas, διδάσκειν eos dicebant: vti Latini, *docere fabulam.* Et qui productis in theatri coronam Poematis, de palma inuicem certabant, non ἀνταγωνισταὶ proprie, ſed ἀντιδιδάσκαλοι vel ἀντίτεχνοι nuncupabantur. *Palmer.*

* 7. *Nullus nefaſtus eſt.*] I. Raeuard. Coniect. lib. 2. cap. 20. Quem, inquit, Decemuiri et IC. *inteſtabilem* vocant, is hoc loco *nefaſtus* dicitur. nam ſenſus eſt: His teſtibus non eſſe nefas teſtimonium perhibere: et ſic nec improbos, nec inteſtabiles eſſe: quandoquidem in comitio ſedulam quotidie perhibendis teſtimoniis dent operam. Imo ſimpliciter hoc vult, metaphora a diebus ducta. Adeo frequentes in foro ſunt, vt nullo vnquam die abſtineant. Quia enim die nefaſto ius non dicebatur, ideo is dies quaſi in foro non eſſe, ſed forum quaſi fugere videbatur. Hoc, ait ſeruus, non faciunt iſti; nunquam abſunt a foro: nunquam eximuntur. Et ita ſe explicat ipſe ſeruus: *Ibi habitant: etc.* Piſtor.

9. *Coctiores.*] *Coctiores* legendum et ridiculum dictu, *iuris coctiorem*, pro *iuris doctiorem* dicere: quod vrbanitate Comica conditum protulit, ambigui occaſione vſus. nam et ius culinarium coquitur; et *coctus* ac *recoctus* dicitur, qui in aliqua re tyro non eſt. *Turneb.*

10. *Lites ferunt.*] Scripti habent: *lites emunt.* Et recte ita repoſuit Turnebus. Litium redemptores intelligit, ac depectores litium. Horum in iure fit mentio. *Salmaſ.*

11. *Commendo.*] Non opus legere *cum eo* pro *commendo.* Ambigue luſit ſeruus. Dixerant Aduocati: *Di te perdant.* Seruulus nequam vt in eorum caput hoc maledictum regereret, ita reſpondit, vt ſimul hanc imprecationem in eos retorqueret, et tamen illi hoc intelligere non poſſent, id dici; aut ſaltem ipſe excuſare poſſet nihil tale a ſe dictum. Prima verba reſponſionis eo trahi poſſunt, *vos quidem hercle*, nempe dii perdant; ſed ſtatim ſubiungit, *commendo*, vt intellectus defendere poſſet, ſe aliud dixiſſe. Quiqui, inquit, eſtis, certe vos commendo; vtpote peritos et doctos iuris, et litium creandarum. Deinde quod et bene ac benigne facerent, qui hero amanti hanc operam darent. *Salmaſ.* *Commendo.*] Sane in Acad. *commendo quiqui tamen.* Sed in neutro eſt Pall. qui haud dubie meliores. Sic enim prior, *hercle quo meo quin*

n *qui-*

Et bene et benigne facitis; quom hero amanti operam datis.
Sed iſti iam ſ iunt, negotii quid ſit? AG. omnem rem ordine.
MI. Tum vos animum aduortite igitur. hunc vos lenonem Lycum
Nouiſtis. AD. facile. CO. at ego pol eum qua ſit facie neſcio.
Eum volo mihi demonſtretis hominem. AD. nos curabimus.
Satis praeceptum. AG. hic trecentos nummos numeratos habet.
AD. Ergo nos inſpicere oportet iſtuc aurum, Agoraſtocles,
Vt ſciamus quid dicamus mox pro teſtimonio.
AG. Agite, inſpicite: aurum eſt. CO. profecto, ſpectatores, Comicum:
Macerato hoc pingues fiunt auro in barbaria boues.
Verum ad hanc rem agundam Philippum eſt. AD. ita nos aſſimulabimus.
CO. Sed ita aſſimulatote, quaſi ego ſim peregrinus. AD. ſcilicet,
Et quidem quaſi tu nobiſcum aduenieus hodie oraueris:
Liberum vt commonſtraremus tibi locum et voluptarium,
Vbi ames, potes, pergraecere. MI. heu, edepol mortales malos!
AG. Ego enim docui. MI. quis te porro? CO. agite, intro abite, Agoraſtocles:
Ne hic vos mecum conſpicetur leno: neu fallaciae
Praepedimentum obiiciatur. MI. hic homo ſapienter ſapit.
Facite, quod iubet. AG. abeamus. ſed vos! ſatis dictum'ſt? CO. abi.
AG. Abeo, quaeſo, dii immortales. CO. quin abis? AG. abeo. MI. ſapis.
CO. St! tace. AD. quid eſt? CO. fores hae fecerunt magnum flagitium modo.
AD. Quid id eſt flagitii? CO. crepuerunt clare. AD. di te perduint.
Pone nos recede. CO. fiat. AD. nos priores ibimus.
CO. Faciunt, ſcurrae quod conſuerunt: pone ſeſe homines locant.
AD. Illic homo eſt qui egreditur leno. CO. bonus eſt: nam ſimilis malo eſt.

n quiqui tamen: alter, *hercle quo meo quam quiqui tamen.* Vnde videtur ſcribendum: *Vos quidem hercule aequum, quom quiqui tamen.* Quae verba non carent ea ambiguitate, quam certum eſt captaſſe Milphionem. Nam τὸ *Vos quidem hercule aequum,* ſi referantur ad priora, intelligitur ſub his, *deos perdere:* ſi ad poſteriora, intelligitur, *facitis,* quum quicumque facitis et bene et benigne, quumque hero amanti datis operam. *Gronouius.*

20. *Comicum.*] *Comicum aurum* hic lupini ſunt. Et ſicut in Comoedia pro aureis nummis annumerantur lupini, ſic et pueri lupini grana pro nummis ſoliti ſunt habere, atque numerare, et inter aes et lupinum parum diſtinguere: atque idem hodieque in Italia luſitantes pueri, ementiri et aemulari lupinis nummos conſtat. *Muret.*

24. *Nobiſcum aduenieus hodie oraueris.*] *Nobiſcum orare,* pro, *nos orare,* archaiſmus eſt. *Turneb.*

33. *Crepuerunt.*] Alludit ad crepitum ventris, qui non ſine flagitio in coetu hominum editur. *Lamb.*

35. *Scurrae.*] Vide notas Epid. act. I. ſc. I. verſ. 13. *Pone ſeſe homines.*] Qui antecedunt, et alios ſequi ſe iubent. *Scurrae* hic ſunt homines vrbani (quos *aſſiduos ciues* in Trin. vocat) militari hominum generi opponi antiquitus ſoliti: vt et inferius act. 5. ſc. 5. *Lindebrogius.*

36. *Bonus eſt: nam ſimilis, etc.*] Haec quid ſibi vellent, videntur ignoraſſe interpretes. Ideo tacent. Sententia eſt.

Bonus

Iam nunc ego illi egredienti ſanguinem exſugam procul.

Bonus leno eſt. Nam, quantum ex vultu eius colligo, ſimilis malo, malus eſt. Bonus leno eſſe non poteſt, niſi ſit malus. *Bonus leno* ergo dicitur, vt *bonus ſutor*, *miles*. Bonus enim non tantum eſt, qui virtute excellit, ſed qui in eo quod facit, ſiue malum id, ſiue bonum ſit, virum ſeſe et eximium praeſtat. Ex ambigua ſignificatione τȣ̃ *bonus* captatur iocus. Subintelligitur autem, *leno*. Boxhorn.

ACTVS TERTIVS. SCENA TERTIA

LYCVS, ADVOCATI, COLLYBISCVS

Iam iſtuc ego reuortar, Miles: conuiuas volo
Reperire nobis commodos, qui vna ſient:
Interibi attulerint exta: atque eadem mulieres
Iam ab re diuina credo apparebunt domi.
Sed quid huc tantum hominum incedunt? ecquidnam afferunt?
Et ille chlamydatus quiſnam eſt, qui ſequitur procul?
AD. Aetoli ciues te ſalutamus, Lyce:
Quanquam hanc ſalutem ferimus inuiti tibi,
Et quanquam bene volumus leuiter lenonibus.
LY. Fortunati omnes ſitis, quod certe ſcio,
Nec fore, nec fortunam id ſituram fieri.
AD. ISTIC EST THESAVRVS ſtultis in lingua ſitus,
Vt quaeſtui habeant male loqui melioribus.
LY. VIAM QVI neſcit, qua deueniat ad mare,
Eum oportet amnem quaerere comitem ſibi.
Ego male loquendi vobis neſciui viam:
Nunc vos mihi amnes eſtis: vos certum eſt ſequi.
Si benedicetis, voſtra ripa vos ſequar.
Si maledicetis, voſtro gradiar limite.
AD. MALO BENEFACERE, tantundem eſt periculum,
Quantum bono malefacere. LY. qui vero? AD. ſcies.
MALO SI QVID benefacias, id beneficium interit.
Bono ſi quid malefacias, aetatem expetit.
LY. Facete dictum. ſed quid iſtuc ad me attinet?
AD. Quia nos honoris tui cauſſa huc ad te venimus.
Quanquam bene volumus leuiter lenonibus.
LY. Si quid boni apportatis, habeo gratiam.

2. *Commodos.*] Facetos, vrbanos. Vide Lamb. ad Horat. 4. Od. 8.

12. *Iſtic eſt theſaurus, etc.*] Scita ſententia in maledicos ac velut Scyllaeos canes. Vide Cael. Rhodig. Antiq. lect. lib. 15. cap. 25.

15. *Amnem quaerere.*] Amnes enim et flumina vt ex mari naſci, ita in mare velut reuerti et exonerare ſe creduntur. *Boxhorn.*

20. *Tantundem eſt periculum.*] *Tantundem, idem ipſum, ſimilitudo, figura eiuſdem rei, de qua agitur.* Ita Papias in Gloſſis. Et forte huc reſpexit. *Boxhornius.*

23. *Aetatem expetit.*] Id eſt, diu durat. nam vir bonus iniuſte laeſus non facile placatur, quin ſui doloris poenas repetiuerit. *Lamb.*

30. *Beni-*

AD. Boni de noſtro tibi nec ferimus, nec damus,
Neque pollicemur, neque adeo volumus datum.
LY. Credo hercle vobis, ita voſtra eſt benignitas.
Sed quid nunc voltis? AD. hunc chlamydatum quem vides,
Ei Mars iratus eſt. CO. capiti voſtro iſtuc quidem.
AD. Hunc nunc, Lyce, ad te diripiendum adducimus.
CO. Cum praeda hic hodie incedet venator domum.
Canes compellunt in plagas lepide Lycum.
LY. Quis hic eſt? AD. neſcimus nos iſtum quidem qui ſiet,
Niſi dudum a mani vt ad portum proceſſimus,
Atque iſtunc e naui exeuntem oneraria
Videmus. adiit ad nos extemplo exiens;
Salutat: reſpondemus. CO. mortales malos!
Vt ingrediuntur docte in ſycophantiam!
LY. Quid deinde? AD. ſermonem nobiſcum ibi copulat.
Ait ſe peregrinum eſſe huius ignarum oppidi.
Locum ſibi velle liberum praeberier,
Vbi nequam faciat. nos hominem ad te adduximus.
Tu, ſi te dii amant, agere tuam rem occaſio eſt.
LY. Itane ille eſt cupiens? AD. aurum habet! LY. praeda haec mea eſt.
AD. Potare, amare volt. LY. locum lepidum dabo.
AD. At enim hic clam furtim eſſe volt, ne qui ſciant,
Neue arbiter ſit. nam hic latro in Sparta fuit,
Vt quidem ipſe nobis dixit, apud regem Attalum.
Inde nunc aufugit, quoniam capitur oppidum.
CO. Nimis lepide de latrone, de Sparta optume.
LY. Di deaeque vobis multa bona dent, cum mihi
Et bene praecipitis, et bonam praedam datis.

30. *Benignitas.*] Liberalitas. εἰρωνικῶς dictum. *Lamb.*

32. *Ei Mars iratus eſt.*] Neque Lambinus, neque Acidalius hic audiendi. Mars iratus illi dicitur, qui aduerſam bello fortunam expertus eſt. Talis hic fingitur, et apud Lenonem deſcribitur Collybiſcus. Mox enim ſingitur et dicitur: militem eum fuiſſe in Sparta; inde aufugiſſe, quia oppidum capiebatur. *Boxbörn.*

34. CO. *Cum praeda.*] Venationem ex ſententia ſibi ſucceſſuram ait, ſemet δεικτικῶς venatorem faciens; Aduocatos, canes. *Piſtor.*

46. *Tu, ſi te dii amant.*] *Tu*, ſi non habet, quo referatur, non eſt nouum. Saepe Plautus orditur iis caſibus nominis vel pronominis orationem, vt aliud verbum deſtinaſſe reſponſurum videatur, quam quod poſtea reddit. In quo imitatur ſermonem quotidianum, non tam negligenter, quam ſubito, vt res fert, ex tempore et non ex praeparato loquentium. Id hic tamen haud quaquam tam dure, quam interdum alibi. Nam quid procliuius, quam illud *Tu* ita exaudire, quaſi ſit, Heus tu: vel audi tu: vel Tu memento: vel Tu vigila et vide quid agas. Haec interpretes iam viderunt: itaque ſero apparent cum ſuo *Tum* e Papiae gloſſis. *Gronouius.*

53. *De Sparta optume.*] Neque ad flagra Spartanorum, neque ad furta auctorem puto alluſiſſe. *Latronis* nomen hic pro milite, vt alibi paſſim in Comoedia Romana. Latronem, id eſt, militem in Sparta fuiſſe ſignificat, capto eo oppido ad Attalum regem profugiſſe. Hic infra ipſe dicit ſe narraturum lenoni res Spartiaticas. Et *peregrinus Spartanus* infra vocatur act. 3. ſc. 5. *Salmaſ.*

57. *Prae-*

AD. Imo vt ipſe nobis dixit, quo accures magis,
Trecentos nummos Philippos portat praeſidii.
LY. Rex ſum, ſi ego illum hodie hominem ad me allexero.
AD. Quin hic quidem tuus eſt. LY. obſecro hercle hortamini,
Vt deuortatur ad me in hoſpitium optumum.
AD. Neque nos hortari, neque dehortari decet
Hominem peregrinum: tuam rem tu ages, ſi ſapis.
Nos tibi palumbem ad aream vſque adduximus:
Nunc te illum melius capere, ſi captum eſſe vis.
LY. Iamne itis? CO. quid, quod vobis mandaui, hoſpites?
AD. Cum illoc te melius tuam rem adoleſcens loqui.
Illic eſt ad iſtas res probus, quas quaeritas.
CO. Videre equidem vos vellem, cum huic aurum darem.
AD. Illinc procul nos iſtuc inſpectabimus.
CO. Bonam dediſtis mihi operam. LY. it ad me lucrum.
CO. Illud quidem, quorſum aſinus caedit calcibus.
LY. Blande hominem compellabo. hoſpes hoſpitem
Salutat: ſaluom te aduenire gaudeo.
CO. Multa tibi di dent bona, cum me ſaluom eſſe vis.
LY. Hoſpitium te aiunt quaeritare. CO. quaerito.
LY. Ita illi dixerunt, qui hinc a me abierunt modo,
Te quaeritare a muſcis. CO. minime gentium.
LY. Quid ita? CO. quia a muſcis ſi mihi hoſpitium quaererem,
Adueniens huc irem in carcerem recta via.
Ego id quaero hoſpitium, vbi ego curer mollius,
Quam regi Antiocho oculi curari ſolent.
LY. Edepol nae tibi poſſum illum feſtiuum dare,
Siquidem potes eſſe pati te, in lepido loco,
In lecto lepide ſtrato, lepidam mulierem
Complexum contrectare te. CO. is leno viam.

57. *Praeſidii.*] *Praeſidium* elegantur pro commeatu ſiue viatico poſitum, quod fami arcendae eſt. vt Perſa, act. 1. ſc. 3. *Portare* igitur *nummos praeſidii*, eſt in commeatum et ſumptum ſecum ferre. *I. Gul.*

68. *Videre, etc.*] Submiſſa voce loquitur. *Taubm.*

70. *It ad me lucrum.*] Varro: *Quod vſque idem it, quod in aliquo conſiſtit pretium. idem vſque it,* dictum vel de Praecone, qui ſemper vagatur, donec inuenerit, in quo conſiſtat pretium: vel de mercede, quae ſemper *ἐπιπολάζει*, et incerta eſt, donec in eo mancupe conſiſtit, qui auctionem euicerit. Quo in ſignificatu Plautus dicit, *It ad me lucrum*: nimirum, vt in eo conſiſtat et quieſcat. *Scalig.*

71. *Quorſum aſinus caedit calcibus.*] Aſinus ferociens retro iactat calces. Significat igitur, lucrum non prouerſum ad Lycum iturum, ſed verius retrorſum ab eodem abſceſſurum. *Taubm.*

77. *A muſcis.*] Paraſitos et eiuſmodi nugas hominum, qui alienis conuiuiis non vocati ſuperueniebant, facete *muſcas* vocarunt. Ita interpretandi hi verſus, qui pleriſque aenigma videntur. Quaerebat adoleſcens *hoſpitium a muſcis*, id eſt, liberum ab arbitris et aduentoribus. id enim ſupra *Aduocati* dixerant. Addit deinde ludens de carcere. nam certe in carcerem periculum non erat, ne qui inuocatus veniret. Inuenio ita locutos et Graecos. *Lipſius.*

81. *Antiocho oculi.*] Graeca fabula eo tempore ſcripta eſt, quo Antiochus regnabat. Oculis fortaſſe aegrotabat. Quod ex hiſtoria illorum temporum notum tunc poetae fuit. *Salmaſ.*

87. *Vino*

LY. Vbi tu Leucadio, Lesbio, Thaſio, Coo,
Vetuſtate vino edentulo aetatem irriges:
Ibi te replebo vſque vnguentum echeumatis.
Quid multa verba? faciam, vbi tu laueris,
Ibi vt balneator faciat vnguentariam.
Sed haec latrocinantur quae ego dixi omnia.
CO. Quid ita? LY. quia aurum poſcunt praeſentarium.
CO. Quin hercle accipere tu non mauis, quam ego dare.
LY. Quin ſequere me intro. CO. duc ergo me intro, addictum tenes.
AD. Quid ſi euocemus huc foras Agoraſtoclem,
Vt ipſe teſtis ſit ſibi certiſſumus?
Heus tu! qui furem captas, egredere ocius,
Vt tute inſpectes aurum lenoni dare.

87. *Vino edentulo.*] Lepide dictum, *Vinum ſine dentibus*; quaſi nimia vetuſtate. iiſdem verbis Alexis Comicus:

Ἔστι γ᾽ ὅσον ἂν βούλωμαι, ἔστι καὶ μάλα.
Ἡδύς γ᾽ ὀδόντας ἐκ ἔχων ἤδη σαπρός.

Lipſius. Vinum vetus antiquis laudatum. In comparatione a ſenibus deſumpta, *edentulum* vocat Plautus, quia vt ſenibus dentes excidunt, ita vinum vetuſtum ſine dentibus eſt, id eſt, cruditatem acerbitatemque depoſuit. *Edentare, dentes excutere. Edentulus, ſine dentibus.* Ita Gloſſae Papiae. *Boxborn.*

89. *Quid multa verba? faciam, vbi tu laueris, ibi.*] Ita vnguentis balneum, in quo lauabis, effluere faciam, vt non balneum verum, vnguentarii officina potius videri poſſit. Et ἀποκοπὴ ſermonis vſitata eſt. *Quid multa verba?* Porro, *facere vnguentariam*, ea ipſa lege dictum, qua et *argentariam, topariam, vellaturam, medicinam facere*, et *pullariam.* denique et *ſcrutariam* dictitabant. *Douza.*

91. *Latrocinantur.*] *Latrocinari* interdum dicebant veteres ſine probro, pro mercede mereri, in militia praeſertim. *Gronou.* * V. N. Milit. 1. 1.

94. *Duc ergo me.*] Argute alludit ad iudiciorum conſuetudinem, in quibus damnatus, ſi ſoluendo non ſit, addicitur aduerſario, et ab illo domum abducitur. Aſin. 5. 2. *Iudicatum me vxor abducit domum.* Nam *abducendi* verbum in ea re proprium. *I. Gul.*

ACTVS TERTIVS. SCENA QVARTA

AGORASTOCLES, ADVOCATI, COLLYBISCVS, LYCVS

Quid eſt? quid voltis, teſtes? AD. ſpecta ad dexteram.
Tuus ſeruos aurum ipſi lenoni datat.
CO. Age, accipe hoc ſis: hic ſunt numerati aurei
Trecenti nummi, qui vocantur Philippei.
Hinc me procura, propere hoſce abſumi volo.
LY. Edepol feciſti prodigum promum tibi.
Age, eamus intro. CO. te ſequor. LY. age, age, ambula.
Ibique reliqua alia fabulabimur. — I. Gul. *ibi, quae reliqua alia, fabulabimur.*
CO. Eadem narrabo tibi res Spartiaticas.
LY. Quin ſequere me ergo. CO. abduc intro. addictum tenes.

6. *Prodigum promum.*] Non potuiſti eligere promum largiorem, quam ego ſum. *Lambinus.*

AG. Quid nunc mihi auctores eſtis? AD. vt frugi ſies.
AG. Quid ſi animus eſſe non ſinit? AD. eſto vt ſinit.
AG. Vidiſtis, leno cum aurum accepit? AD. vidimus.
AG. Eum vos eſſe meum ſeruom ſcitis? AD. ſciuimus.
AG. Rem aduorſus populi ſaepe leges? AD. ſciuimus.
AG. Hem, iſtaec volo ergo vos commeminiſſe omnia,
Mox cum ad Praetorem vſus veniet. AD. meminerimus.
AG. Quid ſi recenti re aedis pultem? AD. cenſeo.
AG. Si pultem, non recludet. AD. panem frangito.
AG. Si exierit leno, cenſetis hominem interrogem,
Meus ſeruos ſi ad eum venerit, nec ne? AD. quippini?
AG. Cum auri ducentis nummis Philippis. AD. quippini?
AG. Ibi extemplo leno errabit. AD. qua de re? AG. rogas?
Quia centum nummis minus dicetur. AD. bene putas.
AG. Alium cenſebit quaeritari. AD. ſcilicet.
AG. Extemplo denegabit. AD. iuratus quidem.
AG. Homo furti ſeſe adſtringet. AD. haud dubium id quidem eſt.
AG. Quantum quantum ad eum erit delatum. AD. quippini?
AG. Dieſpiter vos perduit. AD. te quippini?
AG. Ibo et pultabo ianuam hanc. AD. ita quippini?
AG. Tacendi tempus eſt: nam crepuerunt fores.
Foras egredier video Lenonem Lycum.
Adeſte, quaeſo. AD. quippini? quin ſi voles,
Operire capita, ne nos leno nouerit,
Qui illi malae rei tantae fuimus illices.

15. *Populi ſaepe leges.*] Non opus alia correctione hic verſus habet, ſed lectio tantum vetus reponi debet, quae in meo Cantabrico Codice habetur: *Rem aduerſus populi eſſe leges.* Salmaſ.

19. *Panem frangito.*] Iocus eſt in voce *pultem.* Dixerat Agoraſtocles: *Si pultem non recludet.* Quid ſi pultem, et non aperiat? Aduocati, tanquam *pultem* accuſandi caſu dixiſſet Adoleſcens, et de pulte loqueretur, excipiunt: *panem frangito.* Id eſt, pedibus et pultando fores frangito, haud aliter, quam panis frangitur, vbi puls non datur. Mos enim veterum, *panem frangere.* Quod in Brixienſi editione legitur: *pede aedes frangito,* gloſſa eſt, ſiue interpretantis τῶ *panem frangito*, quomodo diſertim legunt Mſſ. Pall. *Boxhorn.*

20. *Si exierit leno.*] Videtur moris fuiſſe, vt quem quis furem eſſe ſciret, eum teſtibus praeſentibus interrogaret: Nunquid illa res apud illum eſſet; aut, Nunquid eam contrectaſſet? Si negaret, res teſtibus iiſdem praeſentibus comperiebatur: vt hoc loco: item Scena ſeq. AG. *Hoc age ſis l. etc.* item aliquanto poſt: AG. *Negaſne apud te eſſe aurum, etc.* Hotom.

35. *Illices.*] *Illex* κατ' ἐξοχήν in aucupio dicitur auis, qua ad alias illiciendas auceps vtitur, quae Graecis eſt παλευτρία. Plin. 10. 33. *Contra aucupis illicem exeunte in praelium duce totius gregis.* Gronouius.* V. N. Aſin. 1. 3. 68.

ACTVS TERTIVS. SCENA QVINTA

LYCVS, AGORASTOCLES, ADVOCATI

Suſpendant omnes nunc iam ſe haruſpices.
Quid ego illis poſthac quod loquantur credüam?

Qui in re diuina dudum dicebant, mihi
Malum damnumque maxumum portendier,
Is explicaui meam rem poſtilla lucro.
AG. Saluos ſis leno. LY. di te ament, Agoraſtocles.
AG. Magis me benigne nunc ſalutas, quam antidhac.
LY. Tranquillitas euenit, quaſi naui in mari:
VTCVNQVE EST VENTVS, exin velum vortitur.
AG. Valeant apud te quas volo, atque haud te volo.
LY. Valent vt poſtulatum eſt, verum non tibi.
AG. Mitte ad me, ſodes, hodie Adelphaſium tuam,
Die feſto celebri nobilique Aphrodiſiis.
LY. Calidum prandiſti prandium hodie? dic mihi.
AG. Quid iam? LY. quia os nunc frigefactas, cum rogas.
AG Hoc age ſis leno: ſeruom eſſe audiui meum
Apud te. LY. apud me? nunquam factum reperies.
AG. Mentire. nam ad te venit, aurumque attulit.
Ita mihi renunciatum eſt, quibus credo ſatis.
LY. Malus es, captatum me aduenis cum teſtibus.
Tuorum apud me nemo eſt, nec quicquam tui.
AG. Mementote illuc, Aduocati. AD. meminimus.
LY. Ha ha he! iam teneo quid ſit, perſpexi modo.
Hi, qui illum dudum conciliauerunt mihi
Peregrinum Spartanum, id nunc his cerebrum vritur,

5. *Is explicaui.*] Id eſt, extendi et quaſi dilataui, atque auxi. Sic Prolog. Amph. dixit, *expedire rationes.* Douza.

9. *Vtrumque eſt ventus.*] A quacumque parte ventus flat, ad eam velum vertitur. Ita qualis eſt Fortuna, talis eſt hominum animus, vultus, oratio. V. N. Epid. 1. 1.

11. *Non tibi.*] Chlamydato enim has puellas iam pretio deſtinarat. *Lamb.*

13. *Die feſto celebri.*] Non eſt ab interprete τῷ *feſto*, vt putarunt. Salluſtius in Bello Iugurthino: *in diem tertium conſtituunt, quod is feſtus celebratusque per omnem Africam ludum et laſciuiam magis quam formidinem oſtentabat.* Gronouius.

15. *Nunc os frigefactas.*] Qui calidum prandet prandium, auide captata aura libenter os frigefactat, qui vero auram captat, nihil agit: ſic Agoraſtocles nihil agit rogando ad ſe mitti Adelphaſium. Sic putant ſe acute rem expediſſe. Sane qui auram captat pro corpore, is nihil agit: ſed qui auram captat, vt auram, nempe refrigerandi et recreandi ſui cauſa, is profecto aliquid agit, et ſe reſtitui ſentit. Alio et commodius reſpicit Plautus. *Frigida* dicuntur, in quibus parum eſt gratiae, ſalis, facetiarum: ſic *frigidum ſchema, frigida vrbanitas.* Sic igitur et *frigida* quae ſine gratia excipiuntur, pro fatuis, inſulſis, inficetis audiuntur. Tam frigida, inquit, loqueris, vt ſi calido cibo raptim guſtato guttur aduſſiſſes, ad haec verba id refrigerare poſſes. Sic et Rudente, 5. 2. *Os calet tibi: nunc id frigefactas.* Similiter ludit Martialis 3. 25. *Si temperari balneum cupis feruens, Roga, lauetur, rhetorem Sabineium: Neronianas is refrigerat thermas.* Et Gnathaena Diphilo, Ψυχρὸν γ' ἔχεις τὸν λάκκον ὁμολογουμένως, dicenti ſic reſpondit: τῶν σῶν δραμάτων γὰρ ἐπιμελῶς εἰς αὐτὸν ἀεὶ τοὺς προλόγους ἐμβάλλομεν, apud Athenaeum l. 13. *Gronouius. Frigefactas.*] I. Guliel. et Douza probant *frigidefactas:* qua voce, eodem plane ſenſu, vſus in Rud. act. 5. 2. verſ. 39. *Os calet tibi! num git frigidefactas?*

24. *Hi, qui illum, etc.*] Ii, quorum opera hic Spartanus ad me venit, moleſte iam ferunt, me hos 300. Philippos lucrifacturum eſſe. Illud autem, *hi*, non habet, quo referatur, more Comico. *Turneb.*

33. *Rauio.*]

Me eſſe hos trecentos Philippos factum lucri.
Nunc hunc inimicum quia eſſe ſciuerunt mihi,
Eum allegauerunt, ſuum qui ſeruom diceret
Cum auro eſſe apud me. compoſita eſt fallacia,
Vt eo me priuent, atque inter ſe diuidant.
LVPO AGNVM eripere poſtulant, nugas agunt.
AG. Negaſne apud te eſſe aurum, nec ſeruom meom?
LY. Nego: et negando, ſi quid refert, rauio. Meurſ. *annuo.*
AD. Periſti leno. nam iſte eſt huius villicus,
Quem tibi nos eſſe Spartiatem diximus,
Qui ad te trecentos modo Philippos detulit.
Idque adeo in iſtoc aurum ineſt marſupio.
LY. Vae voſtrae aetati! AD. id quidem in mundo eſt tuae.
AG. Age, omitte actutum furcifer, marſupium:
Manifeſto fur es mihi. quaeſo hercle operam date,
Dum me videatis ſeruom ab hoc abducere.
LY. Nunc pol ego perii certo, haud arbitrario.
Conſulto hoc factum eſt, mihi vt inſidiae fierent.
Sed quid ego dubito fugere hinc in malam crucem,
Priuſquam obtorto collo ad praetorem trahor?
Eheu! quam ego habui ariolos aruſpices,
Qui ſi quid boni promittunt pro ſpiſſo euenit:
Id quod mali promittunt praeſentarium eſt.
Nunc ibo, amicos conſulam quo me modo
Suſpendere aequom cenſeant potiſſumum.

33. *Rauio.*] Hoc eſt, contenta voce ad rauim vſque clamans pernego. *Turneb.* *Rauit, rauce loquitur.* Iſidorus.

39. *Age, omitte.*] Hinc *furem* dici *manifeſtum* non poſſe, poſt rem in deſtinatum locum perlatam, quamuis cum ipſa re deprehendatur: imo ne furem quidem eſſe: cum dolo malo rem alienam non contrectarit, docet *Hotomanus.*

42. *Haud arbitrario.*] Non eſt, quod quiſquam dicat ſe arbitrari me periiſſe, ſed poteſt hoc liquido dicere. *Lamb.* Sticho 3. 2. *Perii plane, non obnoxie.* V. N. Amphit. I. I.

45. *Obtorto collo.*] *Rapere obtorto collo,* eſt veſte ad collum prehenſa gulam et fauces premere et angere, iiſque adſtrictis vrgere et trahere. *Turneb.*

47. *Pro ſpiſſo euenit.*] Id eſt, per quam tarde et ſero. Turneb. l. 39. 2.

50. *Suſpendere.*] Non quaerit remedium mali, ſed ſuſpendii genus; quaſi re omni iam deſperata.

ACTVS TERTIVS. SCENA SEXTA

AGORASTOCLES, COLLYBISCVS, ADVOCATI

Age tu progredere, vt teſtes videant te ire iſtinc foras.
Eſtne hic ſeruos meus? CO. ſum me hercle vero, Agoraſtocles.
AG. Quid nunc ſceleſte leno? AD. quicum litigas,
Abſceſſit. AG. vtinam hinc abierit malam crucem!
AD. Ita nos velle aequum eſt. AG. cras ſubſcribam homini dicam.

5. *Subſcribam dicam.*] Vide notas Aulular. act. 4. ſc. 10. verſ. 30.

 6. *Orna-*

CO. Nunquid me? AG. abſcedas, ſumas ornatum tuum.
CO. Non ſum nequicquam miles factus: paululum
Praedae intus feci, dum lenonis familia
Dormitat: extis ſum ſatur factus probe.
Abſcedam hinc intro. AG. factum a vobis comiter.
Bonam dediſtis, Aduocati, operam mihi.
Cras mane, quaeſo, in Comitio eſtote obuiam.
Tu ſequere me intro. vos valete. AD. et tu vale.
Iniuriam illic inſignite poſtulat:
Noſtro ſeruire nos ſibi cenſet cibo.
Verum ITA SVNT ISTI NOSTRI diuites:
Si quid benefacias, leuior pluma eſt gratia:
Si quid peccatum'ſt, plumbeas iras gerunt.
Domos abeamus noſtras, ſultis, nunc iam:
Quando id, quoi rei operam dedimus, impetrauimus,
Vt perderemus corruptorem ciuium.

6. *Ornatum tuum.*] Villici; depoſito hoc militari.

12. *Eſtote obuiam.*] Eſtote mihi praeſto: ἐμοὶ ἀπαντᾶτε. Notat *Donat.* in Phormion. Terent. act. 2. ſc. 3. item act. 2. ſc. 1. *Adeſſe cauſae*, proprie dicuntur patroni et amici. Veteres enim *amicos* pro teſtibus et aduocatis poſuerunt. Vide notas ſupra act. 1. ſcen. 1. verſ. 7. Et Epid. 3. 3. de *Comitio*, Menaechm. act. 4. 2.

14. *Inſignite, etc.*] Agoraſtocles aperte a nobis rem iniuſtam poſtulat. V. N. Caſ. extr.

18. *Plumbeas.*] Graues et diuturnas. *Lamb.*

ACTVS QVARTVS. SCENA PRIMA

MILPHIO

Expecto quo pacto meae technae proceſſurae ſient.
Studeo hunc lenonem perdere, velut meum herum miſerum macerat:
Is me autem porro verberat, incurſat pugnis, calcibus:
SERVIRE AMANTI, miſeria eſt, praeſertim qui, quod amat, caret.
Attat! e fano recipere video ſe Synceraſtum
Lenonis ſeruum: quid habeat ſermonis, auſcultabo.

ACTVS QVARTVS. SCENA SECVNDA

SYNCERASTVS, MILPHIO

Satis ſpectatum eſt deos atque homines eius negligere gratiam,
Cui homini herus eſt conſimilis, velut ego habeo nunc huiuſmodi.

2. *Cui homini herus.*] Oratio non ſatis accurata; vtpote quae pueri eſt parum attendentis, qui loquatur. Hoc tamen voluit: Notum eſſe, deos ei infeſtos eſſe, qui herum habeat hero ſuo conſimilem. *Lamb.*

Neque periurior, neque peior alter vſquam eſt gentium,
Quam herus meus eſt: neque tam luteus, neque tam coeno collitus.
Ita me di ament, vel in lautumiis, vel in piſtrino mauelim
Agere aetatem, praepeditus latera forti ferro mea,
Quam apud lenonem hunc ſeruitutem colere. quid illuc eſt genus!
Quae illic hominum corruptelae fiunt! di voſtram fidem,
Quoduis genus ibi hominum videas, quaſi Acherontem veneris.
Equitem, peditem, libertinum, furem ac fugitiuum velis, MSS. *furem adfugitiuum.*
Verberatum, vinctum, addictum: qui habet quod det, vt homo eſt,
Omnia genera recipiuntur: itaque in totis aedibus
Tenebrae, latebrae: bibitur, eſtur: quaſi in popina, haud ſecus.
Ibi tu videas literatas fictiles epiſtolas,
Pice ſignatas; nomina inſunt cubitum longis literis.
Ita vinariorum habemus noſtrae delectum domi. I. Gul. *vinariorum.*
MI. Omnia edepol mira ſunt, niſi herus hunc heredem facit,
Nam is quidem illi, vt meditatur, verba facit emortuo.
Et adire lubet hominem, et autem nimis eum auſculto libens. Mſſ. Samb. *equi-nimis eum.*
SY. Haec cum hic video fieri, crucior pretiis emptos maxumis,
Apud nos expeculiatos ſeruos fieri ſuis heris.
Sed ad poſtremum nihil apparet. MALE PARTVM MALE DISPERIT.

5. *Lautumiis.*] Recte *lautumias*; quaſi λατομίας, *Lamb.* *Lautumiae* ſunt loca lapidibus caeſis exſecta, in quae noxii damnari ſolebant. Cuiuſmodi erant lapidicinae Syracuſis in Sicilia. *Aſcon. Paedian.*

14. *Epiſtolas.*] Teſtas ſeu amphoras litteris inſcriptas, *epiſtolas fictiles* appellat. Rud. *Vrna litterata*; et, *enſiculus litteratus.* Vide interpretes ad illud Arbitri: *ſtatim allatae ſunt amphorae vitreae diligenter gypſatae, quarum in ceruicibus pittacia erant affixa.* Idem: *Scedium affixum ampullis, cui inſcripta aetas vini.* Quas igitur noſter hic *epiſtolas* vocat; ille πιττάκιον, et *ſcedium*: Gloſſae, *Breues*, item *Epiſtolas breues*, et *modicas*: Horat. 1. Sat. 10. *Notas.* Ego *litteratas epiſtolas* hic ſimpliciter intelligo, γραμματικὰ ποτήρια Athenaei; quae et vno verbo ἐπιστολαὶ ſint dictae. *Meurſ.*

15. *Nomina.*] Scil. Conſulum, quibus condita erant vina.

16. *Vinariorum.*] Eſt a re militari quaeſita tralatio in voce *Delectum.* Eo dico, ne quis forte de vaſorum vinariorum multitudine Syncerastum loqui autumet, a *Lambino* inductus. *Douza.*

17. *Niſi hunc heredem facit.*] Inuehuntur in inſcitiam illorum, qui ex hoc loco collegerunt, qui viuos laudant, ab iis heredes plerumque ſcribi. Ipſi ſic interpretantur: mirum, ſi huius herus, leno Lycus, qui haud dubie fallaciis meis iam moritur et interit, hunc ſeruum non facit heredem: ita magnifica in huius velut mortui laudem meditatur: credibile autem a nemine mortuum impenſius laudari, quam ab eo, qui eſt heres inſtitutus. Et hoc parum ſcite. Non enim quaſuis laudes et ſermones honeſtos reſpicit auctor, ſed proprie laudationes funebres, quae defunctis honoratis viris fiebant pro Roſtris, quod officium plerumque peragebant heredes. Sic Tiberius nouem annos natus defunctum patrem pro Roſtris laudauit, Caligula Tiberium, Claudium Nero. Omnia mira ſunt, inquit, niſi Lycus iam moriens (abierat enim cum his verbis: *amicos conſulam, quo me modo ſuſpendere aequum cenſeant potiſſimum*) eoque teſtamentum ordinans, hunc cum maxime heredem facit: nam, vt loquitur, videtur ſecum meditari et commentari, quomodo mox eum, quum efferetur, laudaturus ſit. *Gron.*

 24. *Face-*

MI. Proinde habet hic orationem, quaſi ipſe ſit frugi bonae,
Qui ipſus hercle ignauiorem potis eſt facere ignauiam.
SY. Nunc domum haec ab aede Veneris refero vaſa, vbi hoſtiis
Herus nequiuit propitiare Venerem ſuo feſto die.
MI. Lepidam Venerem! SY. nam meretrices noſtrae primis hoſtiis
Venerem placauere extemplo. MI. o lepidam Venerem denuo!
SY. Nunc domum ibo. MI. heus, Synceraſte. SY. Synceraſtum qui vocat?
MI. Tuus amicus. SY. haud amice facis, qui cum onere offeras moram.
MI. At ob hanc rem tibi reddam operam, vbi voles, vbi iuſſeris:
Habe rem pactam. SY. ſi futurum eſt, do tibi operam hanc. MI. quomodo?
SY. Vt enim vbi mihi vapulandum eſt, tu corium ſufferas.
MI. Apage. SY. neſcio quid viri ſis. MI. malus ſum. SY. tibi ſis. MI. te volo.
SY. At onus vrget. MI. at tu appone, et reſpice ad me. SY. fecero:
Quanquam haud otium eſt. MI. ſaluos ſis, Synceraſte. SY. o Milphio,
Di omnes deaeque ament! MI. quemnam hominem? SY. nec te, nec me, Milphio:
Neque herum meum adeo. MI. quem ament igitur? SY. alium quemlibet.
Nam noſtrorum nemo dignus eſt. MI. lepide loquere. SY. me decet.
MI. Quid agis? SY. facio quod manifeſto moechi haud ferme ſolent.
MI. Quid id eſt? SY. refero vaſa ſalua. MI. di te et tuum herum perduint.

24. *Facere ignauiam.*] Qui ipſam Ignauiam id docere poſſet, quo ipſa fieri poſſet ignauior. *Boxhorn.*

27. *Primis hoſtiis.*] Hoc vult dicere: (de quo tamen Lambinus verbum nullum; haud magis vtique, quam ſi Agenoriae, non Veneris ſacris operatus litaſſet) Adelphaſium et Anteraſtilem Aphrodiſiis Venerem ſibi feciſſe volentem propitiam, id eſt, litaſſe, pacemque a patrona ſua ac veniam imperraſſe haud grauatim, idque *Primis,* hoc eſt, *Praecidaneis hoſtiis,* neque iis *ſuccidaneas* ſubiici porro opus fuiſſe. vide Feſtum. *Douza.*

33. *Corium.*] Tuum pro me tergum ſupponas. Ita Lambinus, et eum ſecuti alii, ſed peſſime, interpretantur. *Corius* hic ſignificat flagellum ex corio bubulo confectum. Ita ſupra, act. 3. *Tres facile corios contriuiſti bubulos.* Alibi: *Iam tibi tuis meritis craſſus corius redditus eſt.* Boxhorn.

34. *Te volo.*] Et hic iocus eſt ex ambiguitate, qua ſaepe ludit Plautus. Haec enim verba ad praecedentia relata, ſignificant: Te volo tibi malum eſſe, tibi ipſum iumento tuo arceſſere ſupplicium: et, vt ſolent, vtque accipit ſeruus alter, te volo conuentum. *Gronou.*

41. *Vaſa.*] Facete ludit in ambiguo. Nam et *vaſa* omne inſtrumentum et ſupellectilem ſignificant, et eam partem, quae honeſte interque res ſerias nominari non poteſt; quamque dea Bona a ſacello ſuo exulare voluit. hinc *bene vaſatos* Lamprid. dixit *probe mutoniatos.* In Carmine libero:

Hic legimus Circen Atlandiadenque Calypſo,
Grandia Dulichii vaſa tuliſſe viri.

Plerumque autem accidebat, vt moechis ἐπαυτοφώρῳ deprehenſis virilia amputarentur. *Turneb.*

42. *Me*

SY. Me non perdant. illum vt perdant facere poſſim, ſi velim,
Meum herum vt perdant: ni mihi metuam, Milphio. MI. quid id eſt? cedo.
SY. Malus es. MI. malus ſum. SY. male mihi eſt. MI. memorandum! eſſe aliter decet.
Quid eſt quod male ſit? quoi domi eſt quod edis, quod ames affatim,
Neque triobulum vllum amicae das, et ductas gratiis.
SY. Dieſpiter me ſic amabit. MI. vt quidem edepol dignus es.
SY. Vt ego hanc familiam interire cupio! MI. adde operam, ſi cupis.
SY. SINE PENNIS volare haud facile'ſt. meae alae pennas non habent.
MI. Nolito edepol deuelliſſe, iam his duobus menſibus
Volucres tibi erunt tuae hirquinae, SY. i in malam rem. MI. i tu atque herus.

42. *Me non perdant.*] Haec ſcriptura eſt vetertimorum librorum. Neque cauſſa erat, cur eam ſollicitarent eruditi. Dixerat Milphio: dii te et herum tuum perdant. Reſpondet Syncerastus: Imo me dii non perdent, vt mea ſuperſtitis, florentis, et non perditi opera, perdere poſſint herum meum. In mea enim manu eſt, perdere poſſe herum, ſi velim. *Boxhornius.*

44. *Malus ſum.*] Non iniutis notantur interpretes, quod otioſe hoc praetermittant: Sed qui notat, numquid ipſe diligentior? Ludit, inquit, in vocabulo *malus*. Tu putas me eſſe malum, male tibi velle: ego autem malus ſum, id eſt, tam mutus, quam malus in naui: quaſi *Malo nautico dixeris*, ſit idem quod *Lapidi dixeris*. Quis hoc expectaſſet? aut quis inueniſſet alius? Quare autem non *malus* in ſilua potius quam *malus* in naui. At tu, ſi nugarum poenitet, lege mecum: *Malis ſum* Dixerat ante idem Milphio verſ. 34. *Malus ſum:* quemadmodum in Ciſtellaria quoque de ſe ſeruus 4. 2. *Bona ſoemina et malus maſculus volunt te.* Hoc nunc ei reddit alter: Non audeo apud te confiteri: *malus es*, Reſpondet ille: Sic *ſum* malus, ſed *malis:* non bonis ſiue omnino ſiue ad commodum mihi heroque meo negotium. Sic infra: *Potin tu fieri ſubdolus.* HA. *Inimico poſſim.* Gronou. *Memorandum.*] Mirantur hoc non placere, cum ſit venuſtiſſimum, ſi abſque diſtinctione cum ſequentibus coniungatur, id quod memoraturus es, in quo tibi male eſt, decet eſſe aliter, decet eſſe bene tibi, non male. Sed non habebant aſſuetas aures ἰδιωτισμῷ Romano, quem adamarunt Comici. Hac ipſa fabula 5. 2. *Memoradum mihi, ſi noui forte.* Ennius apud Ciceronem 4. Acad. *Iteradum eademmet iſta mihi.* Et Cicero 2. Tuſc. *Iteradum eadem iſta mihi: non enim intelligo.* Habet et lib. 14. ad Attic. 14. Quae ſequuntur, per interrogationem ſunt legenda: *eſſe aliter decet?* Et ludit iterum duplici ſententia; nimirum, an debet tibi aliter eſſe, quam eſſe tibi dicis, ſiue male? et an decet tibi aliter eſſe, quam eſt, cui tam bene ſit? Prior ſenſus, ſi referas ad praecedentia: poſterior, ſi ad ſequentia: quibus efficit, vt alter priorem ſenſum non animaduertat. *Gronouius.*

45. *Quoi domi eſt, quod.*] Habitabat enim Syncerastus apud Lenonem. *Lipſ.*

50. *Nolito edepol deuelliſſe.*] Nequam plagitriba, praetet omnem expectationem, ex docti dicti inſolentia riſum aucupatur, alludens ad pilos ſubalares, id eſt, primam illam et muſteam ſub alis ſiue axillis erumpentem lanuginem, quem *florem* vocat Maro; quas *axillas* puer ille inueſtis aliouorſum applicatas pennarum inopiam pati, Adagionis ſpecie fuerat conqueſtus; eaſque ipſas breui fore auguratur, vt volucres fiant, id eſt, flore illo Virgiliano, veluti plumis quibuſdam, veſtiantur. *Hircinas* contemptim appellat, ad *hircum ſubalarem* oblique reſpiciens. *Douza.*

SY. Verum enim qui homo eum norit, cito homo peruorti poteſt. *Grut. qui modo eum norit.*
MI. Quid iam? SY. quaſi tu tacere quicquam potis ſis. MI. rectius
Tacitus tibi reſiſtam, quam quod dictum eſt malae mulieri.
SY. Animum inducam facile, vt tibi iſtuc credam, ni te nouerim.
MI. Crede audacter meo periculo. SY. male credam, et credam tamen.
MI. Scin' tu herum tuum meo hero eſſe inimicum capitalem? SY. ſcio.
MI. Propter amorem. SY. omnem operam perdis. MI. quid iam? SY. quia doctum doces.
MI. Quid ergo dubitas, quin lubenter tuo hero meus quod poſſiet
Facere, faciat male, eius merito: tum autem ſi quid tu adiuuas,
Eo facilius poterit facere. SY. at ego hoc metuo Milphio.
MI. Quid eſt quod metuas? SY. dum hero inſidias parem, ne a te perdeam:
Si herus meus me eſſe locutum cuiquam mortali ſciat,
Continuo is me ex Syncerasto crucifragium fecerit.
MI. Nunquam edepol mortalis quiſquam fiet e me certior,
Niſi hero meo vni indicaſſo, atque ei quoque, vt ne enunciet
Id eſſe facinus ex te ortum. SY. male credam, et credam tamen.
Sed hoc tu tecum tacitum habeto. MI. Fidei non melius creditur.
Loquere, locus occaſioque eſt, libere: hic ſoli ſumus.

52. *Qui homo eum norit.*] Quare vulgata lectio eſt inſulſiſſima? An quia non poteſt intelligi *ab eo cito homo peruerti poteſt.* Ita tamen ſupra 3. 6. *Ita mihi renunciatum eſt, quibus credo ſatis.* Vbi iuxta ſubaudimus *ab illis.* Persa 2. 1. *Eius auris, quae mandata ſunt, onerabo.* Certe ſi vox *homo* iteranda eſt (vt quum legunt, *Qui hominem*) longe melius de alio hic, de alio illic, quam de eodem pronuntiatur. *Domi* et *domo* non habent hic locum: *modo* non eſt neceſſe. *Gronou.*

54. *Tacitus tibi reſiſtam, quam quod.*] Nihil mutandum niſi ſcribatur, *Tacitus*, vt iam placuit doctis. Sed nihil neceſſe eſt. Subaudiendum, *magis*, vt ſaepe, praecipue cum ſequitur *quam. Tacitus magis tibi reſiſtam. Reſiſtere* eſt perſeuerare, et ſtare in loco. Vt apud Poetam *ſaepe reſiſtere equos*, de equis qui ab inceſſu deſiſtunt et ſtant. *Reſtare* eodem ſenſu accipitur. *Dum reſtat barbarus Hector*; dum reſiſtit, et in propugnando perſiſtit ac perſeuerat. Ita enim *reſiſtere* pro *perſiſtere* accipitur, vt *remittere* pro *permittere* apud Tacitum et alios. Quod doctis iam notatum. *Salmaſ. Rectius tacitus.*] Nec *Tacitius* eſt legendum, nec in τῷ *Tacitus* τὸ *magis* intelligendum. nam eius vicem hic adeſt τὸ *Rectius*, in quo aduerbium illud continetur: eſt enim idem quod *magis recte. Reſiſtam* etſi habent codices, et poteſt explicari, malo tamen cum Palmerio et Acidalio *rem ſiſtam*, vt infra act. 5. 2. *Suam rem ſibi ſaluam ſiſtam.* Rem, quamcunque credideris, tacitus tibi recte ſeruabo (nam quod ſiſti et redhiberi poteſt, ſeruetur neceſſe eſt) magis hercle quam, quod dictum eſt malae mulieri, ſeruatur. Nec tamen repugnem, ſi malis, *Tacitum tibi reſiſtam*, vel *Tacitam tibi rem ſiſtam.* Gronouius.

62. *Parem, ne a te perdeam.*] Admitto Parei *paritem*, quam Mſſ. ambo *parilem*, Et exſtat hoc verbum Pſeudolo 1. 5. *Per doctos dolos paritas, vt auferas a me.* Dein lego: *ne a te pendeam.* Id eſt, ne ſalus mea non ſua nitatur vi, ſed ex te ſuſpenſa ſit: in tua poteſtate, in tuis manibus ſit, me quando velis perdere. Petronius: *Sine quo non potes viuere? ex cuius oſculo pendes?* Simul alludit ad ſupplicium ſeruorum, qui pendentes plectebantur. Vt ſit, ne tua opera et beneficio, quoties tibi lubebit, pendeam, ſiue in cruce ſiue ad vapulandum. *Gronouius.*

76. *Duas*

SY. Herus ſi tuus volet facere frugem, meum herum perdet. MI.
qui id poteſt?
SY. Facile. MI. fac ergo id facile noſcam, vt ille poſſit noſcere.
SY. Quia Adelphaſium, quam herus deamat tuus, ingenua eſt.
MI. quo modo?
SY. Eodem, quo ſoror illius altera Anteraſtilis. MI. ſed qui id
credam? SY. quia
Illas emit in Anactorio paruolas, duodeuiginti minis,
De praedone Siculo. MI. quanti? SY. duodeuiginti minis.
MI. Duas illas? SY. nutricem earum tertiam.
Et ille qui eas vendebat, dixit ſe furtiuas vendere:
Ingenuas Carthagine aiebat eſſe. MI. di voſtram fidem!
Nimium lepidum memoras facinus: nam herus meus Agoraſtocles
Ibidem gnatus, inde ſurreptus fere ſexennis, poſtibi
Qui eum ſurripuit, huc deuexit meoque hero eum hic vendidit.
Is in diuitias homo adoptauit hunc, cum diem obiit ſuum.
SY. Omnia memoras. quo id facilius fiat, manu eas aſſerat
Suas populares, liberali cauſſa. MI. tacitus tace modo.
SY. Profecto AD INCITAS LENONEM REDIGET, ſi
eas abduxerit.
MI. Quin prius diſperibit, faxo, quam vnam calcem ciuerit.
Ita paratum eſt. SY. ita di faxint, ne apud lenonem hunc ſeruiam.
MI. Quin hercle colliberius meus faxo eris, ſi di volent.

76. *Duas illi, etc.*] Camerariana: *Duas illas tanti quaeſo emit.* SY. *nutricem, etc.* quod auctoris arbitror geminum germanum, mutabam in *Duas illas tanti quaeſo?* SY. *imo et nutricem earum tertiam*, hoc ſenſu: Quod tu miraris, duas illas tam vili empras; acceſſit etiam tertia: ita vt tres venierint octodecim minis: cum ſolemne alias pretium vnius, vt minimum, triginta. *Acidal.*

84. *Liberali cauſſa.*] Adſerat eas in libertatem cauſſa liberali, id eſt, iudicio ſeu actione de libertate. Ter. Adelph. act. 2. ſc. 1. *Nam ego illam liberali aſſero cauſſa manu.* ad quem locum Donatus: Ordo eſt: Ego liberali cauſſa manu aſſero. Et ſunt iuris verba, a quibus etiam *Aſſertores* dicuntur, vindices alienae libertatis. nam et cauſſa ipſa *Liberalis* dicitur, quae actionem in ſe continet Libertatis. Ita Gloſſar. Feſt. et 12. Tabb. *Liberali manu aſſerere*, eſt liberali iudicio natalibus reſtituere: καρπίζεσθαι, et *Aſſertor: vindex*, καρπιστής: et Gloſſ. καρπισμός, *Vindicta, Aſſertio.* inde καρπιστίαι, *vindiciae ſecundum libertatem.*

85. *Ad incitas.*] Deſumta loquendi ratio a ludo latrunculorum, quem nos vulgo Schachorum vocamus, in quo latrones, ſiue calculi, vt egregie Iſid. 18. 67. *Partim ordine mouentur, partim vage: ideo alios ordinarios, alios vagos appellant: et qui moueri omnino non poſſunt, incitas dicunt, vnde egentes homines inciti dicuntur* (hoc ineptum, et ab ſolo Iſidoro, cum priora ſint ex optimo vereri auctore) *quibus ſpes vltra procedendi nulla reſtat.* Gronou.*

86. *Vnam calcem.*] De his dicemus in Trin. act. 2. ſc. 4. verſ. 136. Quibus haec licet adiicias ex *Scalig.* Apud Graecos inquit, alia erat tabula calculorum: quippe quinque linearum. Itaque non in vltimis lineis erant *inciti calculi*, ſed in media. Quare cum alterurer ex luſoribus ad incitam lineam cogeretur, tunc mouebat calculum ab eadem media linea, hoc dicto, κινῶ τὸν ἀφ' ἱερᾶς: nam linea illa vocabatur ἱερά: *Calcem* enim vocat hic *calculum*; alluditque ad Prouerbium quod vſurpauit. Et ita Lucillius: *Naumachiam licet haec, inquam, alueolumque putare, Et calces.* nam *calces* hic *calculi* manifeſto. Feſtus: *Calces, qui per diminutionem vocantur calculi.* Vides ergo, quomodo Pl. dixerit, *Ciere calces.* κινεῖν τοὺς πεττούς.

SY. Ita di faxint. nunquid aliud me morare, Milphio?
MI. Valeas, beneque vt tibi ſit. SY. pol iſtuc tibi et hero tuo eſt in manu.
Vale, et haec cura, clanculum vt ſint dicta. MI. non dictum eſt, vale.
SY. At enim nihil eſt, niſi, dum calet, hoc agitur. MI. lepidus, cum mones:
Et hoc ita fiet. SY. proba materies data eſt, ſi probum adhibes fabrum.
MI. Potin' vt taceas? SY. taceo atque abeo. MI. mihi commoditatem creas.
Illic hinc abiit. di immortales meum herum ſeruatum volunt,
Et hunc diſperditum lenonem: tantum eum inſtat exitii.
Satine, priuſquam vnum eſt iniectum telum, tum inſtat alterum!
Ibo intro, haec vt meo hero memorem. nam huc ſi ante aedes ſevocem,
Quaeque audiuiſtis modo, nunc ſi eadem hic iterem, inſcitia'ſt.
Hero vni potius intus ero odio, quam hic ſim vobis omnibus.
Di immortales, quanta aduenit calamitas
Hodie ad hunc lenonem! ſed ego nunc eſt, cum me moror.
Id negotium inſtitutum eſt, non datur ceſſatio.
Nam et hoc nocte conſulendum quod modo concreditum'ſt,
Et illud autem inſeruiendum'ſt conſilium vernaculum.
Remora ſi ſit, qui malam rem mihi det, merito fecerit.
Nunc intro ibo: dum herus aduenit a foro, opperiar domi.

92. *Dum calet.*] Dum recens eſt; et occaſio praeſto. Tralatio a ferro, quod, dum calet, tundendum eſt: vbi reſtrixit; fruſtra cuditur. *Lamb.*

100. *Intus ero odio.*] Non erat Milphio, narraturus rem gratam hero, ei odio futurus, ſed ſpectatoribus vel auditoribus rem iam dictam repetendo, vt crambe bis cocta ingrata eſt. Putem proinde legendum: *Hero vni potius intus ego*; nempe memorabo: *odio quam hic*, repetendo ſcilicet, quae iam audiſtis, *ſim vobis omnibus*. Boxhorn. *Intus ero odio.*] Diſtinguunt: *Hero vni potius intus ero*, (quod ſis, memorabo) *odio quam hic*: neque enim qui rem gratam narraturus erat, hero poterat odio eſſe. Imo et qui rem gratam narrat, eadem ſaepius inculcando, tundendo, ſollicitando, vt occaſione vtaris, poteſt eſſe odio. An non apud Terentium: *Obe, iam deſine deos, vxor, gratulando obtundere, Tuum eſſe inuentum gnatum: niſi illos tuo ex ingenio iudicas, Vt nihil credas intelligere, niſi ſi idem dictum eſt centies.* Quid autem ſermunculi, *eſſe hero intus* pro memorate. *Gronouius.*

105. *Vernaculum.*] Id eſt, domeſticum illud et a nobis natum conſilium, a me ſeruo adiuuandum. Ita Cic. *crimen domeſticum ac vernaculum.* Id. *ſapor vernaculus.* Id. *vernacula feſtiuitas*, id eſt, domeſtica. Varro: *verbum vernaculum ac domi natum.* Id. *vinum*, item *vua vernacula.*

ACTVS QVINTVS. SCENA PRIMA

HANNO loquitur Punice

Ythalonim, vualonuth ſi chorathiſima comſyth,
Chym lachchunyth munys thalmyctibari imiſci

1. *Ythalonim, vualonuth.*] Punica haec ſcripta erant ſine punctis vocalibus, vt et Hebraea

Lipho canet hyth bymithii ad aedin bynuthii.
Byrnarob ſyllo homalonin uby miſyrthoho
Bythlym mothym noctothii nelechanti daſchmachon
Yiſdele brim tyſel yth chylys chon, tem, liphul
Uth bynim yſdibut thinno cuth nu Agoraſtocles
Ythe manet ihy chyrſae lycoch ſith naſo
Byuni id chil ſuhili gubylim laſibit thim
Bodyalyt herayn nyn nuys lym moncoth luſim
Exanolim volanus ſuccuratim miſti atticum eſſe
Concubitum a bello cutius beant lalacant chona enus es
Huiec ſilec paneſſe athidamaſcon alem induberte felono buthume

Hebraea ſiue Phoenicia omnia. Librarii vero vocales pro ingenii et eruditionis ſuae modulo ſubſtituerunt, falſo ſaepius quam factum vellem. Sunt autem reſcribenda Latinis literis, et diſtinguenda ad hunc modum:

Neth alonim, ualonoth, ſecor eth iſi macum ſoth:
Chyni lachchu, vultmimi, Sty almoth ibarti miſchi:
Liphoc anethy bymi, Thu ad aedin, bymi Thu,
Byrna roh, ſyllo hem alonim, ubymi ſyr, tohu:
Bythym othynoſh athu: nelech an, tu das machon?
E ſod elle? hrum tyſeloth chyli, ſcontem li, phol
Eth banim. Ys diber noth co noth Agoraſtocles:
Uthemuna teby chora. ſed ucoch, ſoth noſe,
Bynnu. Dchi li ibi gebulim, lasbit thumi:
Bady al ethe ra, ennyn, uaſlym mincoth niſim
Et alonim ualonoth: ſeccarati miſti attic, umaſſe,
Conco biti miabel lo cuti nibe ani: lo laccu tchina, anus is.
Hoi ceſi, lec po, naſſe athid amas, con al emum diber Teſelon, oh, uthume:
Cel tum: com ucra: lu enu: et oni manu oſe: ubar banthy ach Ariſtoclem:
At, aſſena chiua ſot, el ialeni, coſa lemum diber termi, cai: upſu aſpoti:
E od eanec lictor bo deſi aſſam limnim coles.

Latine ita reddas licet:

Inclinate et aduortite, o di deaeque, quorum ſub numine viri huius ciuitatis ſunt:
Deprecationem et integritatem meam accipite. Duas filias generaui, robur meum:
Fato impulſus feci vt irent ſingulis deorum diebus feſtis ad hortos,
Cum gaudio multo quod conturbauit deus, et in die cantici fuit vacuitas:
Puellae ſurreptae abierunt: quonam ibo thalamos omnes calcans?
Vbi eſt qui illas rapuit? vt tollam ineptitudines doloris mei, quas quaſi fructus producit mihi gignere et educare
Liberos. Dixerunt hic pro certo habitare Agoraſtoclem:
Eſt hoſpitalis teſſera, Saturni imago, (hanc fero)
Inter nos: Eſto aliquis finis itineris mei, quo tandem integritati meae requies concedatur:
Ne ſolus, et miſer afflictuſque errem huc, illuc, quin potius in liberis meis innouer, et rependam dona et oblationes
Dis deabuſque, quos inuocaui conſultores et adiutores mihi,
Ad luſtrandum domum meam a dolore, quo affectus ſum cum illos laudarem. Sed orationem non acceperunt; afflictiſſimuſque ſum et animum deſpondeo.
O ſpes mea, huc veni: et qui me cumque manet labor, perferre facito, animo ſume a veritate oraculi et reſponſorum Dei Ταῦ, *a diuinationibus, et oſtentis, prodigiiſque:*
Numero adimplere: erige te, et precare Vtinam exaudiant: faceſſat dolor a patre religioſo, et dignoſcam fratris filium Ariſtoclem:
Attente audi lamentationem iſtam, Deus mea potentia, feſtina ad veritatem verbi exaltationis meae, o Deus, et ceſſabunt ſterquilinia mea.
Ecce deinceps de meis facultatibus honorem habebo, ſacrificans far DIS omnibus, et laudans.

Ita Petitus lib. 2. Miſcellaneorum, çap. 2. quem interpretationis huius ſuae rationem reddentem vide.

Celtum comucro lueni, at enim avoſo uber bent hyach Ariſtoclem
Et ſe te aneche naſoctelia elicos alemus duberter mi comps veſpiti
Aodeanec lictor bodes iuſſum limnimcolus
Deos deaſque veneror, qui hanc vrbem colunt,
Vt, quod de mea re huc veni, rite venerim.
Meaſque vt gnatas, et mei fratris filium,
Reperire me ſiritis: dii voſtram fidem!
Quae mihi ſurreptae ſunt, et fratris filium.
Sed hic mihi antehac hoſpes Antidamas fuit.
Eum feciſſe aiunt, ſibi quod faciundum fuit.
Eius filium hic praedicant eſſe Agoraſtoclem:
Deum hoſpitalem ac teſſeram mecum fero:
In hiſce habitare monſtratu'ſt regionibus.
Hos percontabor, qui huc egrediuntur foras.

19. *Fratris filium.*] Agoraſtoclem Iachonis fratris filium.

23. *Feciſſe, ſibi quod faciundum fuit.*] Graece κατ' ἐυφημισμὸν pro mortuum eſſe. *Gronou.* *

25. *Teſſeram.*] Apud antiquos hoſpitia erant priuata; quae magna erat neceſſitudo. Propterea *hoſpitium* perſaepe pro *amicitia* ponitur. Fuit autem antiqui moris teſſeram dari hoſpitibus dimidiatam, quam quicumque attuliſſet ad hoſpitem, continuo agnoſci poſſet et hoſpitio excipi, tanquam amicus et vetus hoſpes. Hoc autem ius neceſſitudinis ad poſteros tranſibat: propterea *teſſeram hoſpitalem* diligenter adſeruabant. Qui autem ius hoſpitii violabat, is *teſſeram hoſpitalem confregiſſe* dicebatur: vt Ciſt. 2. 1. *Budaeus.*

ACTVS QVINTVS. SCENA SECVNDA

AGORASTOCLES, MILPHIO, HANNO

Ain' tu tibi dixe Synceraſtum, Milphio,
Has eſſe ingenuas ambas ſurreptitias
Carthaginienſis? MI. aio, et, ſi frugi eſſe vis,
Eas liberali iam aſſeres cauſſa manu.
Nam tuum flagitium'ſt tuas populareis te pati
Seruire ante oculos, domi quae fuerint liberae.
HA. Pro di immortales obſecro voſtram fidem!
Creta eſt profecto horum hominum oratio.
Quam orationem hanc aures dulcem deuorant!
Vt mihi abſterſerunt omnem ſorditudinem!
AG. Si ad eam rem teſtis habeam, faciam quod iubes.
MI. Quid tu mihi teſtis? quin tu inſiſtis fortiter.
Aliqua fortuna fuerit adiutrix tibi.
AG. INCIPERE MVLTO EST, quam impetrare, facilius.

8. *Creta.*] Nego *cretam* per appoſitionem ſumi pro ſermone candido et fauſto. Arbitror potius Poenum dicere, orationem Agoraſtoclis et Milph. eandem vim habere, quam creta. nam vt ea emaculantur veſtes, ſic illa omnes animo ſuo ablutas ſordes. Iam creta ſordidas veſtes nitidari ſolitas, ſcitur ex Plin. l. 35. 15. et 17. *Grutir.*

14. *Impetrare.*] *Impetrare* ad exitum perdu-

MI. Sed quaenam illaec auis eſt, quae huc cum tunicis aduenit?
Numnam it a balneis circumductus pallio?
Facies quidem edepol ***
Seruos quidem edepol veteres antiquoſque habet.
AG. Qui ſcis? MI. viden' homines ſarcinatos conſequi?
Atque, vt opinor, digitos in manibus non habent.
AG. Quid iam? MI. quia incedunt cum annulatis auribus.
Adibo hoſce, atque appellabo Punice.
Si reſpondebunt, Punice pergam loqui:
Si non; tum ad horum mores linguam vortero.
Quid ais tu? ecquid adhuc commeminiſti Punice?
AG. Nihil edepol. nam qui ſcire potui, dic mihi,
Qui illinc ſexennis perierim Carthagine?
HA. Pro di immortales! plurimi ad hunc modum
Periere pueri liberi Carthagine.
MI. Quid ais tu? AG. quid vis? MI. vin' appellem hunc Punice?
AG. An ſcis? MI. nullus me eſt hodie Poenus Punior.
AG. Adi atque appella, quid velit, quid venerit,
Qui ſit, quoiatis, vnde ſit: ne parſeris.
MI. Auo, quoiates eſtis? aut quo ex oppido?
HA. Hanno muthumballe bechadreanech.
AG. Quid ait? MI. Hannonem ſeſe ait Carthagine,
Carthaginienſem Muthumballis filium.
HA. Auo. MI. ſalutat. HA. donni. MI. doni volt tibi
Dare hinc neſcio quid. audin' pollicerier?
AG. Saluta hunc rurſus Punice verbis meis.
MI. Auo donni, hic mihi tibi inquit verbis ſuis.
HA. Me bar bocca. MI. iſtuc tibi ſit potius quam mihi.
AG. Quid ait? MI. miſeram eſſe praedicat buccam ſibi.

Lamb. e Mſſ. *Faciet quidem edepol Punica eſt, gugga eſt bomo.*

perducere ſiue conſummare eſt. *Impetrare* et *perpetrare* ab antiquo verbo *patro* deriuata ſunt. *Patrare* eſt conſummare; itaque *Patratio*, rei Venereae conſummatio dicta eſt: hinc *Patres*, quod patratione peracta filios procreaſſent; teſte Iſidoro, et Cornuto ad illud Perſii:

— *Patranti fractus ocello.*

Gloſſar. vetus: *Patrat*, μαστᾶται. *Durand.*

15. *Auis.*] *Auem* nominat Poenum, ob manicas alarum inſtar vtrinque penſiles libereque fluentes. *Manicatas* autem *tunicas* probro verti, diximus Pſeudolo. *Taubm.*

18. *Seruos veteres antiquoſque.*] V. N. Moſtell. 2: 2. 45.

19. *Qui ſcis?*] Aiebat Milphio, ſeruos illi Poeno vetulos eſſe: id vnde ſciat rogatus, ipſos homines commonſtrat cum ſarcinis ſequentes. Iocatur autem in ſchema ſarcinatorum, qui ſub onere curvi incedentes, videntur ſenes aſſimulatae aetatis pondere, quaſi Aetna depreſſos. *Acidal.*

21. *Annulatis auribus.*] Male audiebant apud Romanos barbari praeſertim Poeni, qui aures perforatas habebant; neque mediocriter eos auerſabantur. Lucilius:

Nequam eſt, aurum aures cuius vehementius ambit.

Vnde iocus Cic. in Afrum: *Atqui aurem foratam habet, etc.*

43. *Miſeram buccam.*] Valde proprie *miſeram buccam* dixit pro mala et aegrota. nam et *miſer locus*, ὁ πεπονθώς, et *miſerum latus* Horatio: *dens miſer* Marcello. *Miſer* autem ex Graeco μογερός, quod Aeoles μυγερός dicebant. Latini enim τὸ γάμμα in σίγμα frequenter vertebant in his vocibus quas ex Graeco mutuabantur. *Salmaſ.*

44. *For-*

Fortaſſe medicos nos eſſe arbitrarier.
AG. Si ita eſt, nega eſſe, nolo ego errare hoſpitem.
MI. Audi tu ruſen nuco iſtam. AG. ſic volo,
Profecto vera cuncta huic expedirier.
Roga, nunquid opus ſit? MI. tu qui zonam non habes,
Quid in hanc veniſtis vrbem, aut quid quaeritis?
HA. Muphurſa. AG. quid ait? HA. miuulechianna. AG. quid venit?
MI. Non audis? mures Africanos praedicat
In pompam ludis dare ſe velle aedilibus.
HA. Laech lachananim limi nichot. AG. quid nunc ait?
MI. Ligulas canalis ait ſe aduexiſſe et nuces: *Douz. ligulas vaenales.*
Nunc orat, operam vt des ſibi, vt ea veneant.
AG. Mercator credo eſt. HA. Iſam aruinam. AG. quid eſt?
HA. Palum erga dectha. AG. Milphio, quid nunc ait?
MI. Palas vendundas ſibi ait, et mergas datas,
Vt hortum fodiat, atque vt frumentum metat.
Ad meſſim credo miſſus hic quidem tuam.
AG. Quid iſtuc ad me? MI. certiorem te eſſe volui,
Ne quid clam furtiue accepiſſe cenſeas.
HA. Muphonnium ſucorahim. MI. hem, caue ſi feceris,
Quod hic te orat. AG. quid ait, aut quid orat? expedi.
MI. Sub cratim vti iubeas ſeſe ſupponi, atque eo
Lapides imponi multos, vt ſeſe neces.

44. *Fortaſſe arbitrarier.*] Pro, fortaſſe arbitratur. Haec enim aduerbia *ſcilicet*, *videlicet*, *fortaſſe*, veteres ponebant cum infinitiuo. *Gronou.* *

48. *Qui zonam non habes.*] *Zonam perdidit*, caſtrenſe Prouerb. in ἀχρημάτυς. Horat.

Ibit eo, quo vis, qui zonam perdidit.

Sed in his Plauti verbis duplex eſt alluſio: et ad veſtem Poenorum more diſtinctam; et ad pecuniam, quae in zona geſtatur, citra quam in vrbe ſumptuoſa non ſat commode viuitur. *Eraſm.*

51. *Mures Africanos.*] Romani illi veteres ſimpliceſque *Elephantem* vocarunt Bouem Lucam; *ſtruthionem*, paſſerem marinum: *Camelopardalim*, ouem feram: *Pantheras*, mures Africanus: *Leones*, Vrſos Numidicos ſiue Libycos. *Lipſius.*

54. *Ligulas canales.*] Pro *ligulas canales*, non mihi reponendum videtur, *ligulas vaenales*. Non enim hic alludit ad Punica quae Poenulus protulit, *Lalech lib cananili mi nichot.* Seruus nequam qui Punice neſciebat, loquentis Poeni verba ex ſolo ſono interpretatur. Diſtinguendum tantum puto ac legendum: *Ligilas, canales, ait ſe aduexiſſe et nuces.* Qui ſunt *canales?* Nempe id quod Latine dicuntur. Sed deridiculi gratia ex ſono Punicae vucis, canales etiam aduexiſſe ait. Sic palas et mergas vendundas ſibi datas dixiſſe ait Poenum, quia punice dixerat *Palu merga dectha.* Punica illa adhuc lucem deſiderant, poſt virorum doctorum operam in his explicandis poſitam. Sed otium nunc non eſt ea refutare, quae perperam ab illis expoſita ſunt, et dare ſimul meliora. *Salmaſ.*

58. *Palas.*] *Pala* interdum nomen eſt inſtrumenti ruſtici, quo terra foſſa vel egeritur, vel aggeritur. *Taubm.* *Mergas.*] *Mergae, furculae quibus acerui frugum fiunt: dictae a volucribus mergis. quia vt illi ſe in aquam mergunt, dum piſces perſequuntur; ſic meſſores eas in fruges demergunt, vt eleuare poſſint manipulos.* Feſtus.

65. *Sub cratim.*] Supplicii genus Karthaginenſibus vſitatum. quod Tacit. lib. De moribus German. ita commemorat: *Proditores et profugas arboribus ſuſpendunt: ignauos et imbecilles et corpore infames coeno ac palude, iniecta inſuper crate mergunt, etc.* Liuius lib. 4. *Ad vociferationem eorum, quos ſub crate necare iuſſerat, concurſu facto.* Lamb. *

73. *Mig-*

HA. Gunebel balſamenieraſan. AG. narra, quid eſt?
Quid ait? MI. non hercle nunc quidem quicquam ſcio.
HA. At vt ſcias nunc, dehinc Latine iam loquar.
Seruom hercle te eſſe oportet et nequam et malum,
Hominem peregrinum atque aduenam qui irrideas.
MI. At hercle te hominem et ſycophantam, et ſubdolum,
Qui huc aduenisti nos captatum migdilybs,
Biſulcilingua, quaſi proſerpens beſtia.
AG. Maledicta hinc aufer: linguam compeſcas face.
Maledicere huic tu temperabis, ſi ſapis.
Meis conſanguineis nolo te iniuſte loqui.
Carthagini ego ſum natus, vt tu ſis ſciens.
HA. O mi popularis, ſalue. AG. et tu edepol, quiſquis es.
Et ſi quid opus eſt, quaeſo, dic atque impera,
Popularitatis cauſſa. HA. habeo gratiam.
Verum ego hic hoſpitium habeo: Antidamae filium
Quaero, commonſtra, ſi nouiſti Agoraſtoclem.
Ecquem adoleſcentem tu hic nouiſti Agoraſtoclem?
AG. Siquidem Antidamarchi quaeris adoptatitium,
Acid. *ſiquidem tu Antidamae hic quaeris.*
Ego ſum ipſus, quem tu quaeris. HA. hem! quid ego audio?
AG. Antidamae gnatum me eſſe. HA. ſi ita eſt, teſſeram
Conferre ſi vis hoſpitalem, eccam attuli.
AG. Agedum huc oſtende. eſt par probe: nam habeo domi.
MSS. *domum.*
HA. O mi hoſpes, ſalue multum: nam mihi tuus pater,
Pater tuus ergo, hoſpes Antidamas fuit:
Haec mihi hoſpitalis teſſera cum illo fuit.
AG. Ergo hic apud me hoſpitium tibi praebebitur.
Nam haud repudio hoſpitium, neque Carthaginem,
Inde ſum oriundus. HA. di dent tibi omnes quae velis.
Quid ais? qui potuit fieri, vt Carthagini

73. *Migdilybs.*] *Migdilybs*, mixtus Libys eſt. vt illum mixti generis ſignificet, et bilinguem, id eſt, *δίγλωττον* et *μιγάδα*: quales erant Carthaginenſes; qui vtebantur et lingua Tyriorum et Aſrorum. Virg. 1. Aeneid.

Quippe domum timet ambiguam Tyrioſque bilingues.

Duplici autem lingua qui vtuntur, infideles et veteratores improbique habentur. itaque Hannonem, vt bilinguem, dicit eſſe *biſulca lingua quaſi proſerpentem beſtiam.* Turneb.

85. *Antidamarchi.*] Rectum eſt ſicut legitur *Antidamae Demarchi*, vt repoſitum eſt a viris doctis. *Antidamarchi* nomen ſicut in anterioribus editionibus legebatur, ſtare non poteſt. Antidamae adoptaticius fuit Agoraſtoclis, Antidamas porro Demarchi etiam fuit adoptiuus filius. Ergo Agoraſtocles dicitur filius Antidamae Demarchi, et ſubaudiendum eſt, vt in talibus tralaticium eſt, filii. *Salmaſ.*

91. *Pater tuus ergo.*] Id eſt, pater tuus, inquam: ſcilicet ſunt quaedam vocabula in Comicis, qui negligentiorem vulgi ſermonem imitantur, quorum vis occulta *γεωμετρικῶς* oſtendi non poteſt. Cuiuſmodi hic *τὸ ergo:* Milite 4. 1. 77. *ſicut.* Mercatore act. 1. 2. verſ. 9. *autem:* et ibid. 2. 2. verſ. 39. *ergo:* Perſa act. 2. 2. verſ. 39. *hodie:* et huius generis alibi alia. *Lamb.*

125. *Si*

Gnatus ſis, hic autem habuiſti Aetolum patrem?
AG. Surreptus ſum illinc. hic me Antidamas hoſpes tuus
Emit, et is me ſibi adoptauit filium.
HA. Demarcho item ipſe fuit adoptatitius.
Sed mitto de illo, et ad te redeo: dic mihi,
Ecquid meminiſti tuum parentum nomina?
AG. Patris atque matris memini. HA. memora dum mihi:
Si noui ſorte, aut ſi fuit cognati mihi.
AG. Ampſigura mater mihi fuit, Iachon pater.
HA. Patrem atque matrem viuerent vellem tibi!
AG. An mortui ſunt? HA. factum, quod aegre tuli.
Nam mihi ſobrina Ampſigura tua mater fuit.
Pater tuus is erat frater patruelis meus,
Et is me heredem fecit, cum ſuum obiit diem.
Quo me priuatum aegre patior mortuo.
Sed ſi ita eſt, vt tu ſis Iachonis filius,
Signum eſſe oportet in manu laeua tibi,
Ludenti puero quod momordit ſimia.
Oſtende, vt inſpiciam. aperi. AG. vide, eccum adeſt?
Mi patrue, ſalue. HA. et tu ſalueto, Agoraſtocles.
Iterum mihi gnatus videor, quia te repperi.
MI. Pol iſtam rem vobis bene eueniſſe gaudeo.
Et te moneri num neuis? HA. ſane volo.
MI. Paterna oportet reddi filio bona.
Aequom eſt habere hunc bona quae poſſedit pater.
HA. Haud poſtulo aliter: reſtituentur omnia.
Suam rem ſibi ſaluam ſiſtam, ſi illo aduenerit.
MI. Facito ſis reddas, etſi hic habitabit tamen.
HA. Quin mea quoque iſte habebit, ſi quid me fuat.
MI. Feſtiuom facinus venit mihi in mentem modo.
HA. Quid id eſt? MI. tua eſt opus opera. HA. dic mihi, quid lubet?
Profecto vteris, vt voles, operam meam.
Quid eſt negoti? MI. potin' tu fieri ſubdolus?
HA. Inimico poſſum, amico inſipientia eſt.
MI. Inimicus hercle eſt huius. HA. male ſaxim lubens.
MI. Amat a lenone hic. HA. facere ſapienter puto.
MI. Leno hic habitat vicinus. HA. malè faxim lubens.
MI. Ei duae puellae ſunt meretrices ſeruolae
Sorores: earum hic alteram efflictim perit:
Neque eam inceſtauit vnquam. HA. acerba amatio eſt.

Grut. *oſtende.* AG. *inſpice iam.* HA. *ah, perii!* AG. *Dii! ecce adeſt.*

125. *Si quid me fuat.*] Id eſt, ſi obiero mortem. Lucilius:
Si quid me fueris humanitus, vt teneatis. Cic. *ſi quid mihi humanitus accidiſſet.* De hac loquendi formula vide etiam notas Trinum. Act. I. ſc. 2. verſ. 120.

132. *Amat a lenone.*] V. N. Pſeud. I. 2. *Amare a lenone*, eleganter dictum. Palm. Spicil. pag. 115.

136. *Inceſtauit.*] Id eſt, vitium attulit: *Lutatius* in 2. Statii Thebaid. ſcribit: Venerem ad non caſtas nuptias non venire

MI. Nunc leno ludificatur. HA. ſuum quaeſtum colit.
MI. Hic illi malam rem dare volt. HA. frugi, ſi id facit.
MI. Nunc hoc conſilium capio, et hanc fabricam apparo.
Vt te allegemus: filias dicas tuas,
Surreptaſque eſſe paruolas Carthagine,
Manuque liberali cauſſa ambas aſſeras,
Quaſi filiae tuae ſint ambae. intellegis?
HA. Intellego hercle, nam mihi item gnatae duae
Cum nutrice vna ſurreptae ſunt paruolae.
MI. Lepide hercle aſſimulas. iam in principio id mihi placet.
HA. Pol magis, quam vellem. MI. heu! hercle mortalem catum,
Malum, crudumque et callidum atque ſubdolum!
Vt afflet! quo illud geſtu faciat facilius.
Me quoque dolis iam ſuperat architectonem.
HA. Sed earum nutrix, qua ſit facie, mihi expedi.
MI. Statura haud magna, corpore aquilo. HA. ipſa ea'ſt.
MI. Specie venuſta, ore paruo, atque oculis per-nigris. *Paruo* non eſt in MſS. ſed apud Gell. 13. 28.
HA. Formam quidem hercle verbis depinxti mihi.
MI. Vin' eam videre? HA. filias malo meas.
Sed i, atque euoca illam, ſi eae meae ſunt filiae.
Si illarum eſt nutrix, me continuo nouit.
MI. Heus! ecquis hic eſt? nunciate vt prodeat
Foras Giddeneme: eſt qui illam conuentam eſſe volt.

nite cum ſuo caeſto, vnde *inceſtum* dictum. Paulus lib. 39. de ritu nupt. *Inceſtum committere intelligitur, qui ex his quas legibus aut moribus prohibemur vxorem ducere, aliquam duxerit.* vterque vete. nam certe ſcortatio quaeuis paſſim in vſu nomine *inceſtus*. Seruius ad 12. Aeneid. *Inceſtus eſt quaecunque pollutio.* Fulgent. *Inceſtum ab eo venit quod eſt incaſſum.* Paſſer. Papias: *Inceſtare, coitu inquinare, polluere*, interpretatur. *Boxbornius.*

147. *Pol magis quam vellem.*] Certe, inquit, magis haec aſſimulo, quam vellem. Non enim tam aſſimulata haec ſunt, quam vera. Et vtinam vera non eſſent! *Boxborn.*

151. *Qua ſit.*] *Faciem* pro totius corporis coloriſque habitu dixit. neque enim *Facie* os tantum et oculi et genae, id eſt, πρόσωπον notatur; ſed forma omnis et modus et factura quaedam totius corporis: a *faciendo*. de quo Agellius libro 13 28.

152. *Corpore aquilo.*] *Aquilus color*, eſt fuſcus et ſubniger: ab aqua nominatus, cuius color neque albus neque niger, ſed incertus, vel etiam nigrior: vnde *Aquilii* pronomen. Gloſſarium: μέλαν, ὡς Ἀκυίλλιος. Varro:

Atque Aegeus fluctu quam lauit ante aquilo,
Saeuus vbi poſuit Neptuni filius vrbem.

Aquilum fluctum, μέλαν ὕδωρ, Poetae. *Scalig.*

ACTVS QVINTVS. SCENA TERTIA

GIDDENEME, MILPHIO, HANNO, AGORASTOCLES, PVER

Quis pultat? MI. qui te proximus eſt. GI. quid vis? MI. eho,
Nouiſtin' tu illunc tunicatum hominem, qui ſiet?
GI. Nam quem ego aſpicio! Pro ſupreme Iuppiter!

Herus meus hic quidem eſt, mearum alumnarum pater,
Hanno Carthaginienſis. MI. ecce autem mala!
Praeſtigiator hic quidem Poenus probus eſt,
Perduxit omnis ad ſuam ſententiam.
GI. O mi here, ſalue, Hanno, inſperatiſſume,
Mihi tuiſque filiis, ſalue, atque eho
Mirari noli, neque me contemplarier.
Cognoſtin' Giddenemen ancillam tuam?
HA. Noui. ſed vbi ſunt meae gnatae? id ſcire expeto.
GI. Apud aedem Veneris. HA. quid ibi faciunt? dic mihi.
GI. Aphrodiſia, hodie Veneris eſt feſtus dies:
Oratum ierunt deam, vt ſibi eſſet propitia.
MI. Pol ſatis ſcio impetrarunt, quando hic hic adeſt.
AG. Eho an huius ſunt illae filiae? GI. ita vt praedicas.
Tua pietas nobis plane auxilio fuit,
Cum huc aduenisti hodie in ipſo tempore.
Namque hodie earum mutarentur nomina,
Facerentque indignum genere quaeſtum corpore.
PV. Handones illi hauon bene ſi illi in muſtine.
GI. Me ipſi et eneſte dum et alamna ceſtinum.
AG. Quid illi locuti ſunt inter ſe? dic mihi.
MI. Matrem ſalutat hic ſuam, haec autem hunc filium.
HA. Tace atque parce muliebri ſuppellectili.
AG. Quae ea eſt ſuppellex? HA. clarus clamor ſine modo.
Tu abduc hos intro, et vna nutricem ſimul
Iube abire hanc ad te. AG. fac quod imperat.
MI. Sed quis illas tibi monſtrabit? AG. ego doctiſſume.
MI. Abeo igitur. AG. facias modo, quam memores, mauelim.
Patruo aduenienti coena curetur volo.
MI. Lachanam vos! quos ego iam detrudam ad molas. Grut. verſus hos tres tribuit Han.

9. *Filiis.*] Pro filiabus.

20. *Mutarentur nomina.*] Mulieres, quae ſtupri licentiam apud Aediles profeſſae meretricium inſtituerent quaeſtum, nomen mutare conſueuiſſe ex hoc Plauti loco conſtat. Praeterea eae quae capturis quaeſtuique meretricio renunciabant, liberum ſibi ingenuumque nomen, priore illo cum perſona depoſito, aſſumere ſolitae. Cellis etiam meretricum ſuperimpoſiti erant tituli; et meretricis nomen in fronte pependit. Tertull. *Nomen ſuum pependit in fronte, pretia ſtupri accepiſti, et manus, quae diu datura erat ſacra, capturas tulit, etc.* Douza.

33. *Lachanam.*] Punica haec ſunt et in duas voces diuidenda. *La Chanan* vos. Et *Chanan* pro *Chanaan* לא כנענן. Non vos, inquit, reducam in Chanan patriam veſtram, ſed hic iam detrudam ad molas. Poeni in Africa Chananaei atque ita etiam ibi ſe vocari volebant, qui ex Chananaea oriundi quae Graecis φοινίκη. Graeci enim tam Phoenices Syriae quam Africae, qui eorum coloni, φοίνικας appellabant, Romani hos *Poenos* ex Graeco vocabulo φοινίκης. Verum ipſi, vt dixi, ne in Africa quidem ſe vocabant *Phoenices* aut Poenos, ſed Chananaeos. Teſtatur Auguſtinus in Epiſtolam ad Romanos, Hipponenſes Ruſticos cum interrogabantur qui eſſent, aut quo nomine appellarentur, reſpondiſſe, *Cananaeos*. Ex hoc loco apparet, ipſam Africam quam incolebant, voluiſſe eſſe *Chanan* vel *Chanaan*, eodem cum antiqua patria nomine. Nam ſi ibi etiam *Chananaeos* ſe vocabant, ipſa quoque

Inde porro ad puteum, atque ad robuſtum codicem.
Ego faxo hoſpitium hoc leuiter laudabitis.
AG. Audin tu patrue? dico, ne dictum neges:
Tuam mihi maiorem filiam deſpondeas.
HA. Pactam rem habeto. AG. ſpondeſne igitur? HA. ſpondeo.
AG. Mi patrue ſalue: nam nunc es plane meus.
Nunc demum ego cum illa fabulabor libere.
Nunc, patrue, ſi vis tuas videre filias,
Me ſequere. HA. iamdudum equidem cupio, et te ſequor.
AG. Quid ſi eamus illis obuiam? HA. at ne inter vias
Praeterbitamus, metuo. magne Iuppiter,
Reſtitue certas mihi ex incertis nunc opes.
AG. Ego quidem meos amores mecum confido fore.
Sed eccas video ipſas. HA. haecine ſunt meae filiae?
Quantae e quantillis iam ſunt factae? AG. ſcin' quid eſt?
Graecae ſunt hae columnae; ſuſtolli ſolent.

quoque regio *Chanaan* vocabatur. Puto itaque huic verſui nomen Poeni praeponendum eſſe non Milphionis. Stephanus: *χνᾶ* eſt *φοινίκης*, quod pro *Chanan* intelligendum. *Salmaſ.*

34. *Ad puteum.*] *Puteus*, eſt genus hypogaei ſeu ſubterranei carceris. Aul. 2. 5. 21. et 7. 3. Graeci *λάκκος* et *βάραθρα* vocant. *Gronou.** *Robuſtum codicem.*] *Robur, in carcere is locus, quo praecipitatur maleficorum genus; quod ante arcis robuſtis includebatur.* Feſtus. *Codicem* a Robore diuerſum eſſe cenſeo, cum ſit ligneus ſtipes, quem alligati ſerui, qui deliquerant, trahebant, cuique inſidebant vincti; qui hodie apud nos appendi ſolet ſimiis. Propert. lib. 4. 7.

Codicis immundi vincula ſentit anus.

Turneb.

43. *Inter vias.*] Id eſt, in via. Terent. Eun. 4. 2.

— coepi mecum inter vias
Aliam rem ex alia cogitare.

ad quod Donatus: *Inter vias*, figurate et noue.

49. *Graecae ſunt hae.*] Quidquid aliis placeat, mihi videtur haec vera lectio. Neque longe abit vetus ſcriptura, quae *Treca* habet. Scriptum erat Graecae pro Graecae. Vnde factum *Trecae* vt T. et C. in libris ſaepe confunduntur. Nullae ſunt Threcae columnae, ſed Graeci operis omnes fermé quae Romanis in pretio, Ionicae, Doricae, Atticae et Corinthiae. Eae lapideae ſiue marmoreae fiebant, quae in baſes ſuas cum ſuſtollerentur ita grandiores et celſiores euadebant. Hoc eſt quod ergo dicit de his puellis quae e tantillis tantae erant factae, ſimiles eſſe ait Graecis columnis, quae paruae ſunt cum fiunt, vbi vero in baſin ſuam collocatae ſunt, tum altae et procerae exiſtunt. Nam columnis ligneis hoc non fiebat. Nam columna ſimul ex baſi, ex eodem ligno conficiebatur. Videntur Punicae columnae e ligno factitari ſolitae. Ideo Graecas iis opponit. Poeni in ligneis operibus praecipue clari. Vnde Punicani lecti. Sed et in Moſtellaria de Poeno artifice, non de Romano haec ſunt intelligenda: *Non enim haec pultiphagus opifex opera fecit Barbarus.* Nam et in hac Fabula Prologo pultiphagonidem dixit pro Poeno. Haec mea de hoc loco ſententia eſt. *Salmaſ.* *Graecae ſunt columnae.*] Placet omnino *Graecae:* non quaſi diuerſae a neſcio quibus Punicis: ſed quia elegans illarum ſtructura tota eſt Graecorum: et hinc nomina ſortiebantur. Plinius 36. 23. *Columellae in aede denſius poſitae craſſiores videntur. Genera earum quatuor. Quae ſextam partem altitudinis in craſſitudine ima habent, Doricae vocantur: quae nonam, Ionicae. Praeter has ſunt, quae vocantur Atticae columnae, quaternis angulis, pari laterum interuallo.* Hae ſolent ſuſtolli, ſiue ligneolae ſint, ſiue ſaxeae; ſiue baſin habeant diuerſi generis, ſiue eiuſdem: nam ideo fiunt columnae, et nullum in alium vſum, quam vt erigantur. Itaque iocus eſt ſuauiſſimus. Miraris ex tam paruis, quum eas vltimum vidiſti, nunc tam magnas eſſe? ſunt inſtar, quibus vulgo vtimur, Dorici aut Ionici operis columnarum: non fiunt, vt non erigantur. *Gronou.*

MI. Opinor hercle hodie quod ego dixi per iocum,
Id euenturum eſſe et ſeuerum et ſerium,
Vt haec inueniantur hodie eſſe huius filiae.
AG. Pol iſtud quidem iam certum eſt. tu iſtos, Milphio,
Abduce intro: nos haſce hic praeſtolabimur.

ACTVS QVINTVS. SCENA QVARTA

ANTHERASTILIS, ADELPHASIVM, AGORASTOCLES, HANNO

Fuit hodie operae pretium eius qui amabilitati animum adiiceret,
Oculis epulas dare, delubrum qui hodie ornatum eo viſere venit.
Deamaui ecaſtor illic ego hodie lepidiſſuma munera meretricum,
Digna diua venuſtiſſuma Venere: neque contempſi eius opus hodie. *Lipſ. opes hodie.*
Tanta ibi copia venuſtatum aderat, in ſuo quaeque loco ſita munde.
Arabius murrhinuſque omnis odor complebat. haud ſordere viſus eſt
Feſtus dies, Venus, nec tuum fanum: tantus ibi clientarum erat numerus,
Quae ad Calydoniam venerant Venerem. certo enim, quod quidem ad nos duas *Acid. Venerem. AN. certo enim, etc.*
Attinuit, praepotentes, pulchrae, paciſque potentes, ſoror fuimus:
Neque ab iuuentute ibi irridiculo habitae: quod pol, ſoror, ceteris omnibus factum eſt.
AD. Malim iſtuc aliis ita videatur, quam vti tu te ſoror, collaudes. AN. ſpero equidem.
AD. Et pol ego; cum, ingeniis quibus ſumus atque aliae cognoſco.

2. *Oculis epulas dare.*] Sic auricularum eſcae ſunt οἱ λόγοι, Poemata vel orationes tritiſſimae Graecis εὐωχεῖσθαι λόγοις, et εὐωχίας καὶ ἑστιάσεις ἀκοῶν. *colligere eſcas auribus.* Caſaub. vide et Not. Aul. act. 3. 6. 1.

6. *Murrhinuſque.*] Recte. nam murrhata potio Deis ad puluinaria addebatur, cum illorum feſtis delubrum ornaretur. Feſtus in *Murrhata.* Gutherius. V. N. Pſeud. 2. 4. verſ. 51.

9. *Praepotentes.*] Pro formoſiſſimis. vnde et *fortes* pro formoſis, et contra *pulcer* pro forti: *Satus Hercule pulcro Pulcer Auentino.* Paſſerat. *Paciſque potentes.*] Quae potuimus pacem a Venere impetrare, etc. *Lambinus.* Vid. N. Rud. 1. 5.

12. *Et pol ego, etc.*] Obſcurius dictum. Sententia eſt: Et ſane ego futurum confido, vt nos laudent atque commendent alii, praeſertim cum recogito quibus nos ſimus ingeniis, hoc eſt, optimis, atque aliae, nempe quibus ſint ingeniis, quamque corruptis. Nam poſt illa, *atque aliae,* ſubintelligendum, vel ἀπὸ τοῦ κοινοῦ repetendum, quibus ſint ingeniis. ita omnia plana ſunt. *Boxhorn.*

14. *Colis.*]

Eo ſumus gnatae genere, vt deceat nos eſſe a culpa caſtas.
HA. Iuppiter, qui genus colis aliſque hominum, per quem viuimus vitalem aeuum,
Quem penes ſpes vitae ſunt hominum omnium, da diem hunc ſoſpitem, quaeſo,
Rebus meis agundis: quibus annos multos carui, quaſque e patria
Perdidi paruas, redde his libertatem: inuictae praemium vt eſſe ſciam pietati.
AG. Omnia faciet Iuppiter faxo. nam mihi eſt obnoxius, et me metuit.
HA. Tace quaeſo. AG. ne lacruma patrue.
AN. Vt volupe'ſt homini, mea ſoror, ſi quod agit, cluet victoria!
Sicut hodie nos inter alias praeſtitimus pulchritudine.
AD. Stulta, ſoror, es magis, quam volo. an vero pulchra videre, obſecro,
Si tibi illi non os oblitum eſt fuligine?
AG. O patrue, o patrue mi patruiſſume!
HA. Quid eſt, fratris mei gnate? mi gnate, quid vis? expedi.
AG. At enim volo hoc agas. HA. at enim ago iſtuc. AG. patrue mi patruiſſume.
HA. Quid eſt? AG. eſt lepida et lauta: ut ſapit!
HA. Ingenium patris habet, quod ſapit. Acid. *quo ſapit.*
AG. Quae res? iam diu edepol ſapientiam tuam abuſa eſt haec quidem.
Nunc hinc ſapit, hinc ſentit: quicquid ſapit, amore meo ſapit.
AD. Non eo ſumus genere prognatae, tametſi ſumus ſeruae, ſoror,
Vt deceat facere nos quicquam, quod homo quiſquam irrideat.
MVLTA SVNT MVLIERVM VITIA: ſed hoc e multis maxumum eſt,
Cum ſibi nimis placent, nimiſque operam dant vt placeant viris.
AN. Nimiae voluptati eſt, quod in extis noſtris portentum eſt, ſoror,
Quodque aruſpex de ambabus dixit. AG. velim de me aliquid dixerit.
AN. Nos fore inuito domino noſtro diebus paucis liberas.

14. *Colis.*] *Colere* veteres etiam dicebant, cum maior minorem diligeret, vt Virg. Bucol. 3. *Ille colit terras.* ſcil. Iuppiter. *Seruius.* *Vitalem aeuum.*] *Aeuus* dixit et Lucret. 3.

— *Non omnem poſſit durare per aeuum.*

17. *Inuictae.*] In qua ſemper mali.

20. *Cluet victoria.*] Si in eo, quod agit, victoria clatus eſt et excellit. *Lambinus.*

23. *Os oblitum eſt fuligine.*] Marcellus: *Subleuit, ſignificat, illuſit, et pro ridiculo habuit. tractum a genere ludi, quo dormientibus ora pinguntur.* vnde perſpicue dilucet, hoc pigmenti genus per ioculum et luſum iis allini ſolere, quos aliis deridendos propinare volebant. idque turpiculis puellis potiſſimum, quas hoc contumeliae genere a procaci iuuentute affici mos erat: credo vt hac quaſi cenſione monitae, deformitatis ſuae in memoriam reuocarentur. *Douza.*

Id ego niſi quid di aut parentes faxint, quid ſperem haud ſcio.
AG. Mea fiducia hercle haruſpex, patrue, his promiſit, ſcio, — Lipſ. *patruelis promiſit.*
Libertatem, quia me amare hanc ſcit. AD. ſoror ſequere hac. AN. ſequor.
HA. Priuſquam abitis, vos volo ambas. niſi piget, conſiſtite.
AD. Quis reuocat? AG. qui bene volt vobis facere. AD. facere occaſio eſt.
Sed quis homo eſt? AG. amicus vobis. AD. qui quidem non inimicus eſt.
AG. Bonus eſt hic homo, mea voluptas. AD. pol iſtum malim, quam malum.
AG. Siquidem amicitia eſt habenda, cum hoc habenda eſt. AD. haud precor.
AG. Multa bona vobis facere volt. AD. bonus bonis beneſeceris. — Acid. *bonis beneſeceris.*
HA. Gaudio ero vobis. AD. at edepol nos voluptati tibi.
HA. Libertatique. AD. iſto pretio tuas nos facile feceris.
AG. Patrue mi, ita me di amabunt, vt ego, ſi ſim Iuppiter,
Iam hercle ego illam vxorem ducam, et Iunonem extrudam foras.
Vt pudice verba fecit! cogitate, et commode!
Vt modeſte orationem praebuit! certo haec mea eſt.
HA. Sed vt aſtu ſum aggreſſus ad eas! AG. lepide hercle atque commode.
HA. Pergo etiam tentare? AG. in pauca confer: ſitiunt qui ſedent.
HA. Quid iſtic, quod faciundum eſt, cur non agimus? in ius vos voco.
AG. Nunc tene, patrue. HA. tu, frugi ſi bonae es. AG. vin' ego hanc apprehendam? HA. tene.
AD. An patruus eſt, Agoraſtocles, tuus hic? AG. iam faxo ſcibis.
Nunc pol ego te vlciſcar probe, nam faxo mea eris ſponſa.
HA. Ite in ius, ne moramini. AN. anteſtare me atque duce.
AG Ego te anteſtabor. poſtea hanc amabo, atque amplexabo:
Sed illud quidem volui dicere, imo dixi hercle quod volebam.
HA Moramini: in ius vos voco, niſi honeſtiu'ſt prehendi.
AD. Quid in ius vocas nos? quid tibi debemus? AG. dice tu illi.

38. *Quid ſperem.*] Reſcribo, *qui ſperem.* Qua ratione, inquit, ſperare poſſim, neſcio. niſi tamen in diis aut parentibus opis aliquid nobis eſt. *I. Gul.*

54. *Sitiunt qui ſedent.*] Scil. Spectatores. *Boxhorn.*

56. *Tu, frugi.*] Tu vero eas tene, ſi bonae frugi es. ita quidem *Lamb.* Sed id non penetrat interiorem mentem. locus eſt in ambiguitate verbi *tenendi*, quod et inter venerea. *Acid.*

60. *Poſtea hanc amabo.*] Scil. Adelphaſium. voluit dicere, *anteſtabor.* Lambinus.

AD. Etiam me meae latrant canes? AG. at tu hercle alludiato:
Lamb. *allatrant canes?*
Dato mihi pro offa ſauium, pro oſſe linguam obiicito:
Ita hanc canem faciam tibi oleo tranquilliorem.
HA. Ite, ſi itis. AD. quid nos fecimus tibi? HA. fures eſtis ambae.
AD. Noſne tibi? HA. vos, inquam. AG. atque ego ſcio. AD. quid furti eſt id? AG. hunc rogato.
HA. Quia annos multos filias meas celauiſtis clam me:
Atque equidem ingenuas, liberas, ſummoque genere gnatas.
AD. Nunquam mecaſtor reperies tu iſtuc probrum penes nos.
AG. Da pignus, ni nunc periures, in ſauium, vter vtri det.
AD. Nihil tecum ago, abſcede obſecro. AG. atque hercle mecum agendum eſt.
Nam hic patruus meus eſt: pro hoc mihi patronus ſim neceſſe eſt.
Ei praedicabo, quomodo vos furta faciatis multa:
Quoque modo huiuſce filias apud vos habeatis ſeruas,
Quas vos ex patria liberas ſurreptas eſſe ſcitis.
AD. Vbi ſunt eae? aut quae ſunt, obſecro? AG. ſatis ſunt maceratae.
HA. Quin eloquar. AG. cenſeo hercle, patrue. AD. miſera timeo, quid
Hoc ſit negotii, mea ſoror: ita ſtupida ſine animo aſto.
HA. Aduortite animum, mulieres: primum, ſi id fieri poſſit.
Ne indigna indignis di darent, id ego euenire vellem:
Nunc quod boni mihi di dant, vobis voſtraeque matri,
Eas dis eſt aequum gratias nos agere ſempiternas.
Cum noſtram pietatem approbant decorantque di immortales:
Vos meae eſtis ambae filiae: et hic eſt cognatus voſter:
Huiuſce fratris filius, Agoraſtocles. AD. amabo,
Num hi falſo oblectant gaudio nos? AG. at me ita dii ſeruent,
Vt hic pater eſt voſter. date manus. AD. ſalue inſperate nobis,
Pater: te complecti nos ſine. HA. cupitae atque exſpectatae.
AN. Pater ſalue: ambae filiae ſumus, amplectamur ambae.

64. *Meae latrant canes.*] Lamb. maluit *allatrant* quod eſt in Pariſ. Acidalius malit Brix. *Etiam meae in me latrant canes?* Sed et alii dixerunt *latrare aliquem*, pro *allatrare*. Sic Stat. 1. Theb. *Vmbraſque petunt, et nubila latrant.* Horat. 2. Sat. 1. *Si quis opprobriis dignum latrauerit integer ipſe.* Idem 2. Epiſt. 2. *Venaticus ex quo ceruinam pellem latrauit in aula.* Gronou.* Vide tamen et Not. Capt. act. 3. 2. *Latrant canes.*] Etiamne ii, qui pro me facere debent, mihi aduerſantur? *Alludiato.*] *Alludiare* dicuntur heri canibus ſuis, cum eis alludunt, cumque eos demulcent. Sticho, 2. 3. *alludiabo mulieri.*

65. *Pro oſſe linguam.*] De hoc oſculi genere, Aſin. 3. 3.

66. *Hanc canem.*] Me. *Oleo tranquilliorem.*] Hyperbole Prouerbialis, in homines minime iracundos, lenique ingenio praeditos. Non plane abludit Cic. *In noſtris inimicitiis me fore auricula infima ſcito molliorem.*

78. *Maceratae.*] *Macerare*, idem hic, quod cruciare, torquere. *Boxhorn.*

82. *Ne indigna, etc.*] Vti vobis ſeruitutem.

AG. Quis me amplectetur poſtea? HA. nunc ego ſum fortunatus.
Multorum annorum miſerias nunc hac voluptate ſedo.
AD. Vix hoc videamur credere. HA. magis qui credatis dicam:
Nam voſtra nutrix primum me cognouit. AD. vbi ea, amabo, eſt?
HA. Apud hunc eſt. AG. quaeſo, qui lubet tam diu tenere collum,
Priuſquam te mihi deſponderit? AD. omitto. AG. ſperata ſalue. AD. omitte
Salutem. AG. et tu altera. AN. nolo ego iſtuc: enicas me!
HA. Condamus alter alterum ergo in neruom brachialem.
Quibus nunc in terra melius eſt? AG. eueniunt digna dignis.
Tandem huic cupitum contigit. o Apella, o Zeuxis pictor,
Cur numero eſtis mortui? hinc exemplum vt pingeretis.
Nam alios pictores nihil moror huiuſmodi tractare exempla.
HA. Di deaeque omnes, vobis habeo merito magnas gratias,
Cum hac me laetitia tanta et tantis affeciſtis gaudiis,
Vt meae gnatae ad me redirent in poteſtatem meam.
AD. Mi pater, tua pietas plane nobis auxilio fuit.
AG. Patrue, facito in memoriam habeas, tuam maiorem filiam
Mihi te deſpondiſſe. HA. memini. AG. et dotis quid promiſeris.

97. *Sperata.*] *Sperata* dicebatur, quam procus ſperabat ſponſam ſuam fore. Turneb. lib. 10. 24. V. N. Amphit. ac imprimis Alb. Gentilem lib. 2. cap. 11. de Nuptiis, vbi docet *Speratum* etiam dici ſponſum. *Taubm.* *Omitte ſalutem.*] Non mihi videntur hic permutandae perſonae. Quod enim mirum putant ſalutem puellam ab amatore non velle, maxime cum morem gesserit in eo vt parentis collum linqueret, ego non miror. Prae gaudio in quo ſunt ob inuentum patrem, vix apud ſe ſunt, et neſciunt quid loquantur: tum pro *omitte* forſitan legendum, *omitti.* Turbatorem laetitiae ſuae Agoraſtoclem ita repellunt. Iubebat vt linqueret collum patris quem amplectebatur. Illa reſpondet, *omitte*, hoc ſine me ſic facere. Salutat deinde ſperatam ſuam, illa iterum dicit, *omitte ſalutem*, tu nos turbas. Tunc ad alteram ſalutandam tranſit, quae et ſimiliter importunum hoc dicto ſubmouet: *nolo ego iſtuc, enicas me!* Et fortaſſe cum querebatur Agoraſtocles, quod non linqueret collum patris, voluit eam vi auellere; ideo dixit illi, *omitte.* Salmaſ.

99. *Condamus.*] Coniungamur inter nos mutuo brachiorum vinculo. *Lambinus.* Iſthaec putem aptius dari poſſe iuueni, quam patri; vt ſcilicet ſperatam ſuam amplexatus fuerit, reſpondeatque Adelphaſium: *eueniunt digna, etc.* iterumque dicat adoleſcens: *O Apella.* Gruterus.

102. *Exemplum vt pingeretis.*] Forte: *peteretis.* Scriuerius.

105. *Laetitia et gaudiis.*] *Gaudium*, eſt affectio animi modeſte et conſtanter ſe efferentis: *Laetitia* eſt exultatio quaedam animi effuſe et inaniter elati, euentu rei expetitae. Haec in quemuis cadit, illud in Sapientem, auctore *Seneca.* Terentius: *Gaudia ſua ſi omnes homines conferant vnum in locum, tamen, mea exſuperet laetitia.* Tamen confunduntur. *Popma.*

ACTVS QVINTVS. SCENA QVINTA

ANTHEMONIDES, ADELPHASIVM, ANTHERASTILIS, HANNO, AGORASTOCLES

Si ego minam non vltus fuero probe, quam lenoni dedi,
Tum profecto me ſibi habento ſcurrae ludificatui.
Is etiam me ad prandium ad ſe adduxit ignauiſſumus,
Ipſe abiit foras, me reliquit pro atrienſi in aedibus:
Vbi nec leno, neque illae redeunt, nec quod edim quidquam datur:
Pro minore parte prandii pignus cepi, abii foras,
Si dedero, aere militari tetigero lenunculum.
Nactus eſt hominem, mina quem argenti circumduceret.
Sed mea amica nunc mihi irato obuiam veniat velim.
Iam pol ego illam pugnis totam faciam vt ſit morula;
Ita replebo atritate, atrior multo vt fiet,
Quam Aegyptii, aut qui cortinam ludis per Circum ferunt.
AD. Tene ſis me arcte, mea voluptas: male ego metuo miluos.
Mala illa beſtia eſt: ne forte me auferat pullum tuum.
ANT. Vt nequeo te ſatis complecti, mi pater! AN. ego me moror.
Propemodum hoc obſonare prandium potero mihi.
Sed quid hoc eſt? quid hoc? quid hoc eſt? quid ego video? quomodo?
Quid hoc eſt conduplicationis? quae haec eſt congeminatio?
Quis hic homo eſt cum tunicis longis, quaſi puer cauponius?
Satin' ego oculis cerno? eſtne illaec mea amica Antheraſtilis?
Et ea certo eſt iampridem ego me ſenſi nihili pendier.
Non pudet puellam amplexari baliolum in media via?

6. *Pro minore.*] Nihil mutari placet. Significat autem, ſe neſcio quid ex aedibus lenoniis, manticulatum eſſe. Pro parte, inquit, prandii minore, quam accepiſſem, ſi forte prandium, quod debebatur mihi, datum fuiſſet; pignus, quod maioris multo pretii eſt, ex aedibus lenoniis abſtuli. Haec vera eſt huius loci ſententia. *Douza* legebat; *pro mina experte prandii pignus cepi*; Sed cauſſa nulla eſt mutandi receceptam lectionem, *Buxborn.*

10. *Merula.*] Mſſ, et omnes meae, praeter Brix. habent, *merulea*, id eſt, tota nigra, vt *auis merula*. Turneb.

12. *Cortinam ludis per, etc.*] Homines Sole peruſti, qui vas aqua plenum ludis Circenſibus circumferunt, vt equos curſu defeſſos frigida aſpergant. *Lambinus.* *Cortina* τρίπυς et λέβης. eaque proprie, in qua lana ſuffecta ſuccos ebibit. Varro dictam vult a *corde:* at ego a rotunditate; quod, vt cortes, ita haec rotunda eſſet. Hinc Ennius *cortinam* pro hemiſphaerio coeli dixit:

Quaeque freto caua caeruleo cortina receptat.

Intelligit quaecunque continentur ὑπὸ τῇ ὀρανῷ σκέπῃ: vt loquuntur Poetae. Servius in Aetna, pro theatri incurua parte, ſiue etiam tholo dixiſſe videtur, *magni cortina theatri.* Scalig.

16. *Propemodum hoc.*] Δεικτικῶς, eo, quod intus ſum furatus. *Lamb.*

22. *Baliolum.*] V. *baiolum.* Scriuerius. Puto legi debere *Balliolum*. Ballio eſt leno et ita Graecis βαλλίων. Sed et βαλλάδες etiam dicebantur, vt olim notavi.

Iam hercle ego illum excruciandum totum carnufici dabo.
Sane genus hoc muliebroſum eſt tunicis demiſſitiis. Alii, *mulieroſum.*
Sed adire certum eſt hanc ad amatricem Africam.
Heus tu, tibi dico mulier, ecquid te pudet?
Quid tibi negotii autem eſt cum iſtac, dic mihi?
HA. Adoleſcens, ſalue. AN. nolo, nihil ad te attinet.
Quid tibi hanc digito tactio eſt? HA. quia mihi lubet.
AN. Lubet? HA. ita dico. AN. ligula, i in malam crucem. MSS. *legula.*
Tune hic amator audes eſſe, hallex viri?
Aut contrectare, quod mares homines amant?
Deglupta maena, Sarrapis ſementium,
Maſtruga, ἅλς ἀγορᾶς ἅμα: tum autem plenior MSS. Cam. *balagoras.*
Alli vlpicique, quam Romani remiges.
AG. Num tibi, adoleſcens, malae, aut dentes pruriunt,
Qui huic es moleſtus, an malam rem quaeritas?
AN. Cur non adhibuiſti, dum iſtaec loquereris, tympanum?
Nam te cinaedum eſſe arbitror magis, quam virum.

vi. a Ballio diminutum *Balliolus.* Nam et *Ballius* dixerunt pro *Ballio.* Ita *lenulus* a leno. *Alliolus*, quod quidam hic reponunt, pro eo qui allio veſceretur, vix dici latine putem. *Salmaſ.*

24. *Tunicis demiſſitiis.*] *Laxae togae* et ad talos demiſſae tunicae probro erant, et argumenta libidinoſi et mollis animi. Cic. Inuectiua 2. *Quos pexo capillo nitidos et imberbes, aut bene barbatos videtis, manicatis ac talaribus tunicis, velis amictos, non togis.* Hort. I. Sat. 2. *Malthinus tunicis demiſſis ambulat.* Varro: *Cum etiam Thais Menandri tunicam demiſſam habeat ad talos.*

30. *Ligula.*] Pro *ligula* hic non poteſt reponi *lingulaca.* Nam ad virum ſermo eſt. Praeterea verſus non fert. *Ligulam* voces de paruo homuncione, qui et in ſequenti verſu, *hallex viri* dicitur, quaſi pollex viri, qui non grandior eſſet pollice. Qui *Alex* legunt, et pro *halece* accipiunt ſiue muria, falluntur. *Halec* enim vocatur non *hallex.* *Hallus* autem et *Hallex* eſt pollex pedis antiqua lingua Romana. *Salmaſ.*

33. *Deglupta maenas.*] Mſſ. *mena.* Scribe *maena.* Piſcis eſt vilis, vt anguilla, deglubi ſolitus, cum pararetur ad cibum. De quo vide inter prima ornamenta ſeculi numerandum, Nic. Heinſium in eruditiſſimo excurſu ad ſecundum Faſtorum Ouid. *Gronouius.* *Sarrapis ſementium.*] In his verſibus Sarapis videtur vocari Poenulus, non ſolum a faciei deformitate, quia Sarapis eſt Pluton, ſed etiam a veſte longa diſcincta, vt pingebatur Sarapis apud Aegyptios. Sic autem veſtiti Poeni cum tunicis demiſſitiis, non cinctis, et ſine pallio. Ideo putem etiam legi mox debere, et *ſine cinctio maſtruga*, id eſt, maſtruga non cincta. Forte etiam *Sarapus* legi poſſet, id eſt, Σαράπους a trahendis pedibus, vt Pittacum olim vocatum eſſe a quibuſdam ſcribit, niſi fallor, Diogenes Laertius. In ſequenti verſu ſcribendum exiſtimo: *Halagoras hama*, ἁλαγορά compoſitum de foro in quo ſal vaenalis proponitur: *Hama* autem vas in quo vendebatur, quae eſt σκάφη Graecorum. Vas oblongum fuit et cauum, haud abſimile verae ſcaphae. Ita vocat Poenum a ſtaturae paruitate. Vnde et *Hallix* vel *Hallex viri* ſupra appellatur. *Salmaſius.*

34. *Plenior alli vlpicique.*] Nam victus remigum Romanorum erat cum pane nigro allium. *Vlpicum*, allii ſpecies eſt. In vett. edd. *Alli vlpici*, ſine copula. poteſt et epitheton eſſe allii, *vlpicum* quaſi dixerit, *Punicum allium.* Columella l. II. c. 3. *Vlpicum, quod quidam allium Punicum vocant. Graeci autem ἀφροσκόροδον appellant, longe maioris eſt incrementi, quam allium.* Acidal.

38. *Tympanum.*] Vt Galli Sacerdotes Cybeles, homines ſemiuiri. *Taubm.*

57. *Inin-*

AG. Scin', quam cinaedus ſum? ite iſtinc, ſerui, foras:
Efferte fuſtis. AN. heus tu, ſi quid per iocum
Dixi, nolito in ſerium conuortere.
ANT. Quid tibi lubido eſt, obſecro, Anthemonides,
Loqui inclementer noſtro cognato et patri?
Nam hic noſter pater eſt, hic nos cognouit modo.
Et hunc ſui fratris filium. AN. ita me Iuppiter
Bene amet, bene factum! gaudeo, et volupe'ſt mihi,
Siquidem quid lenoni obtigit magni mali,
Cumque e virtute vobis fortuna obtigit.
ANT. Credibile ecaſtor dicit: crede huic, mi pater.
HA. Credo. AG. et ego credo. ſed eccum lenonem Lycum,
Bonum virum, eccum video, ſe recipit domum.
HA. Quis hic eſt? AG. vtrumuis eſt, et leno et Lycus.
In ſeruitute hic habuit filias tuas. Douz. *duas filias tuas.*
Et mihi hic auri fur eſt. HA. bellum hominem, quem noueris.
AG. Rapiamus in ius. HA. minume. AG. quapropter? HA quia
Iniuriarum multam dici ſatius eſt. Douz. *multam iudici.*

57. *Iniuriarum multam dici.*] Non videtur veriſimile, videri iniuriam Poeno quod Leno raperetur in ius, qui filias eius in ſeruitute habuiſſet. Sed nec eorum ſententiae accedo qui putant legendum, *induci*, vel *duci*, quaſi duci et rapi opponantur. Nam de his qui ducebantur in ius, ſi cum aliqua vi et vexatione id fieret, vt fere ſemper ſolitum, ab aduerſariis rapi in ius dicebatur. Obtorto enim collo vt plurimum ducebantur. Puto igitur retinendam lectionem quae viris doctiſſimis placuit: *Iniuriarum multam dici vel indici ſatius eſt.* Salmaſ.

ACTVS QVINTVS. SCENA SEXTA

LYCVS, AGORASTOCLES, HANNO, ANTHEMONIDES

Decipitur nemo, mea quidem ſententia,
Qui ſuis amicis narrat recte res ſuas:
Nam omnibus amicis meis idem vnum conuenit,
Vt me ſuſpendam, ne addicar Agoraſtocli.
AG. Leno eamus in ius. LY obſecro te, Agoraſtocles,
Suſpendere vt me liceat. HA. Leno in ius te voco.
LY. Quid tibi mecum autem? HA quia haſce aio liberas
Ingenuaſque eſſe filias ambas meas,
Quae ſunt ſurreptae cum nutrice paruolae.
LY. Iampridem equidem iſtuc ſciui, et miratus ſui,
Neminem venire, qui iſtas aſſereret manu.
Meae quidem profecto non ſunt. AN. Leno, in ius eas.
LY. De prandio tu dicis: debetur, dabo.

AG. Duplum pro furto mihi opus eſt. LY. ſume hinc quidem.
HA. Et mihi ſuppliciis multis. LY. ſume hinc quid lubet.
AN. Et mihi quidem mina argenti. LY. ſume hinc quid lubet.
Collo rem ſoluam iam omnibus, quaſi baiolus.
AG. Nunquid recuſas contra me? LY. aduorſum quidem. — Turneb. *haud verſum quidem.*
AG. Ite igitur intro mulieres. ſed patrue mi,
Tuam, vt dixiſti, mihi deſponde filiam.
HA. Haud aliter auſim. AN. bene vale. AG. et tu bene vale.
AN. Leno! arrhabonem hoc pro mina mecum fero.
LY. Perii hercle! AG. imo haud multo poſt, cum in ius veneris. — MSS. *cum intus veneris.*
LY. Quin egomet tibi me addico. quid Praetore opus eſt?
Verum obſecro te, vt liceat ſimplum ſoluere.
Trecentos Philippos, credo, corradi poteſt:
Cras auctionem faciam. AG. tantiſper quidem,
Vt ſis apud me lignea in cuſtodia.
LY. Fiat. AG. ſequere intro, patrue mi, vt hunc feſtum diem
Habeamus hilarem, huius malo, et noſtro bono.
Multum valete: multa verba fecimus.
Malum poſtremo hoc omne ad lenonem redit.
Nunc quod poſtremum eſt condimentum Fabulae,
Si placuit, plauſum poſtulat Comoedia.

14. *Sume hinc quidem.*] Δεικτικῶς. Significat ſe collo et ſuſpendio omnibus ſatis facturum. *Lamb.*

18. *Aduorſum quidem.*] Scribendum: AG. *Nunquid recuſas contra?* LY. *Ne aduorſum quidem.* Luſit in contra et aduerſum. Qui frigidus iocus, ſed Lenonis cum oſtenderet ſe non contrarium eſſe nec aduerſarium voluntati Agoraſtoclis. *Salmaſ.*

23. *Multo poſt, cum in ius.*] Tu qui te iam periiſſe dicis, multo magis id dices, quando in ius veneris. *Douza.*

POENVLO SVPPOSITA

Poſt actus V. ſcenam VI. et vltimam, adiecerunt Vett. Editt. ſequentem ſcenam.

AGORASTOCLES, LYCVS, HANNO, ADELPHASIVM, ANTERAST. ANTHEMONIDES

Quam rem agit is miles, quoi lubet patruo meo loqui inclementer?
Ne mirere, mulieres quod eum ſequuntur: modo cognouit filias
Suas eſſe haſce ambas. LY. *hem, quod verbum aures meas tetigit! nunc perii!*

Vnde

Vnde hae perierunt? AG. *domo Carthaginienſes ſunt.* LY. *at ego ſum perditus.*
Illud ego metui ſemper, ne cognoſceret eas aliquis: quod nunc factum eſt.
Vae miſero mihi! periere, opinor, duodeuiginti minae, qui haſce emi.
AG. *Et tu ipſe periiſti, Lyce: Carthaginienſes ſunt.* LY. *at ego ſum perditus.* HA. *quis hic eſt?*
Vtrum is eſt nouelle nouellicus, in ſeruitute hic qui filias habuit duas?
AG. *Et mihi auri fur eſt.* HA. *bellum hominem, quem noueris: Leno, rapacem*
Te eſſe ſemper credidi: verum etiam furacem, qui norunt magis. LY. *accedam.*
Per ego te tua genua obſecro, et hunc cognatum quem tuum eſſe intellego.
Quando boni eſtis, vt bonos facere addecet, facite et voſtro ſubuenitatis ſupplici.
Iam pridem equidem iſtas ſciui eſſe liberas, et expectabam ſi quis eas aſſereret manu.
Nam meae prorſus non ſunt. tum autem aurum tuum reddam, quod apud me eſt:
Et iusiurandum dabo, me malitioſe nihil feciſſe, Agoraſtocles.
AG. *Quod mihi par facere tamen egomet conſulam. omitte genua.* LY. *mitto.*
Si ita ſententia eſt. AG. *heus tu leno.* LY. *quid lenonem vis inter negotium?*
AG. *Vtinam mihi argentum reddas, priuſquam hinc in neruom abducere.* LY. *dii*
Meliora faxint. AG. *ſic eſt, video: coenabis foris: aurum, argentum, collum,*
Lenoſtris, te nunc debes ſimul. HA. *quid me hac re facere deceat, egomet*
Mecum cogito ſi volo hunc vlciſci, lites ſequar in alieno oppido:
Quantum audiui ingenium, et mores eius quo pacto ſient. AD. *mi pater,*
Ne quid tibi cum iſtoc rei ſiet, te maxume obſecro. AN. *auſculta ſorori.*
Abi, diſiunge inimicitias cum improbo. HA. *hoc age ſis leno: quanquam ego te*
Meruiſſe vt pereas, ſcio; non experiar tecum. AG. *neque ſi aurum mihi reddas, mecum*
Leno quando ex neruo emiſſus compingare in carcerem. LY. *iam autem vt ſolet*
Ego, Poene, tibi me purgatum volo, ſi quid dixi iratus aduorſum
Animi tui ſententiam, id vti ignoſcas quaeſo: et cum iſtas inueniſti filias,
Ita me dii ament, mihi volupta'ſt. HA. *ignoſco, et credo tibi.*

MI. *Leno, tu aut amicam mihi des facito, aut auri reddas mihi minam.*
LY. *Vin' tibicinam meam habere?* MI. *nihil moror tibicinam: neſcias,*
Vtrum ei maiores buccaene, an mammae ſient. LY. *dabo quod placeat.*
AG. *Cura.* LY. *aurum cras ſat referam tuum.* AG. *facito in memoria habeas.*
LY. *Miles ſequere me.* MI. *ego vero ſequor.* AG. *quid ais, patrue? quando hinc ire cogitas*
Carthaginem? nam tecum vna ire certum eſt. HA. *vbi primum potero.*
Illico. AG. *dum auctionem facio, hic opus eſt aliquos vt maneas dies.*
HA. *Faciam ita vt vis.* AG. *age ſis eamus, nos curemus. Plaudite.*

FINIS POENVLI

M. ACCI PLAVTI
P E R S A

Digitized by Google

DRAMATIS PERSONAE

TOXILVS, } *ſerui.*
SAGARISTIO, }
SATVRIO, *paraſitus.*
SOPHOCLIDISCA, *ancilla.*
LEMNISELENE, *meretrix.*
PAEGNIVM, *puer.*
VIRGO.
DORDALVS, *leno.*

ARGVMEN-

A R G V M E N T V M

(vt quibuſdam videtur)

P R I S C I A N I

*P*rofecto domino ſuos amores Toxilus
*E*mit, atque curat, leno vt emittat manu,
*R*aptamque vt emeret de praedone virginem
*S*ubornata ſuadet ſui paraſiti filia:
*A*tque ita intricatum ludit potans Dordalum.

ALIVD ARGVMENTVM

CAMERARII

Argumentum Fabulae eſt exile, amationis ſeruilis; et iocoſum ac plauſibile in Lenonis circumuentione. Etiam paraſiticae leuitatis exagitationem continet, dum Saturio filiam ſuam, cibi cauſa, non dubitat vendere. Ioſephus Iuſtus Scaliger *Animaduerſ. in Euſebium, pag.* 130. *Conſtat hominem ex Perſide πέρσην dici, et Latine* Perſam. *ſic Poeta Graecus, quiſque is fuit, vnde Plautus* Perſam *fabulam ſuam vertit, ſine vllo dubio πέρσην illam inſcripſerat, et recte Plautus vertit* Perſam. *Ibi enim Paraſitus pro homine Perſa inducitur. At omnes editiones prae ſe ferunt* Perſam virginem *filiam Paraſiti vocatam fuiſſe. Tollatur ergo delirium.* Nam Perſa *eſt nomen gentilitium virile, non foemininum.*

ACTVS PRIMVS. SCENA PRIMA

TOXILVS, SAGARISTIO

Qui amans egens ingreſſus eſt princeps in amoris vias,
Superauit aerumnis is ſuis aerumnas Herculis:
Nam cum leone, et cum excetra, cum ceruo, cum apro Aetolico,
Cum auibus Stymphalicis, cum Antaeo deluctari mauelim,
Quam cum amore. ita fio miſer quaerendo argento mutuo.
Nec quicquam, niſi, Non eſt, ſciunt mihi reſpondere, quos rogo.
SA. QVI HERO SVO SERVIRE volt bene ſeruos ſeruitutem,
Nae edepol illum multa in pectore ſuo collocare oportet,
Quae hero placere cenſeat praeſenti atque abſenti ſuo.
Ego neque libenter ſeruio, neque ſatis ſum hero ex ſententia:
Sed quaſi lippo oculo me herus meus manum abſtinere haud quit tamen,
Quin mihi imperet, quin me ſuis negotiis praefulciat.
Quis illic eſt, qui contra me aſtat? TO. quis hic eſt, qui contra me aſtat?
Similis eſt Sagariſtionis. SA. Toxilus hic quidem meus amicus eſt.
TO. Is eſt profecto. SA. eum eſſe opinor. TO. congrediar. SA. contra aggrediar.
TO. O Sagariſtio, di ament te. SA. o Toxile, dabunt di quae exoptes.
Vt vales? TO. vt queo. SA. quid agitur? TO. viuitur.
SA. Satin' ergo ex ſententia? TO. ſi eueniunt quae exopto, ſatis.
SA. Nimis ſtulte amicis vtere. TO. quid iam? SA. quia iam imperare oportet.
TO. Mihi quidem tu iam eras mortuus, quia te non viſitaui.

1. *Princeps.*] Ita recte legitur. Neque cum Meurſio *princeps* in *priceps* aut *praeceps* mutandum eſt. Sententia plana eſt. *Princeps* idem, quod, primum. Eius, qui et amans et egens primum ingreſſus eſt amoris vias, aerumnae ac labores ſuperant labores et aerumnas Herculis. Sub initium enim amanti et ſimul egenti maximae difficultates deuorandae ſunt. Princeps enim in amoris vias ingreſſus hic dicitur, qui primum amare coepit. Cur, quaeſo, inquit Meurſius, primus maiores aerumnas hic exantlare dicitur, quam ceteri? Neque illam mentem Plauti eſſe, neque neceſſe eſſe id hic quaerere, patet ex ſententia, quam reddidi. *Boxhorn.*

3. *Cum excetra.*] Id eſt, hydra, quam Heraclides Ponticus πολυκέφαλον ὕδραν appellat. Perſequitur labores Herculis et Lucret. lib. 5. ſub initium, et Martial. lib. 9. 104. et Silius Italicus l. 3. et Diod. Siculus lib. 4. cap. 3.

4. *Cum Antaeo deluctari.*] *Cum Antaeo me deluctari,* ex Seruio in Ecl. 10. *Scriverius.*

6. *Niſi, non eſt.*] Trinum. 3. 3.

11. *Lippo oculo.*] *Vti tanquam lippo oculo.* Prouerb. dicitur de re, qua carere non poſſumus, cum tamen damnoſa nobis ſit. Eleganter Plautus ad ſeruos improbos traxit. *Alciat.* V. N. Bacch. act. 4. ſc. 8. verſ. 72.

12. *Praefulciat.*] Eſt pellepidum dicendi genus. Hinc ſeruus fidelis et bonus *columen familiae* dicitur, Phormione: quod ſcilicet rebus heri ſui fulcri et columinis vice ſit. *I. Gul.*

19. *Nimis ſtulte amicis vtere.*] Neſcis amicis vti.

21. *Fer-*

SA. Negotium edepol. TO. ferreum fortaſſe. SA. pluſculum annum
Fui praeferratus apud molas tribunus vapularis.
TO. Vetus iam iſtaec militia eſt tua. SA. ſatin' tu vſque valuiſti?
TO. haud probe.
SA. Ergo edepol palles. TO. faucius factus ſum: in Veneris praelio
Sagitta Cupido cor meum transfixit. SA. iam ſerui hic amant?
TO. Quid ergo faciam? dis ne aduorſer? quaſi Titani cum dis belligerem,
Quibus ſat eſſe non queam?
SA. Vide modo, vlmeae catapultae tuum ne transfigant latus.
TO. Baſilice agito eleutheria. SA. quid iam?
TO. Quia herus peregre eſt. SA. ain' tu, peregre eſt?
TO. Si tute tibi bene eſſe potes pati, veni, viues mecum,
Baſilico accipiere victu. SA. vah, iam ſcapulae pruriunt,
Quia te iſtaec audiui loqui. TO. ſed hoc me vnum excruciat.
SA. Quidnam id eſt? TO. haec dies ſumma hodie eſt, mea amica ſitne libera, *MSS. haec de ſumma hodie eſt.*
An ſempiternam ſeruitutem ſeruiat. SA quid nunc vis ergo?
TO. Facere amicum tibi me potis es ſempiternum. SA. quemadmodum?
TO. Vt mihi des nummos ſexcentos, quos pro capite illius pendam,
Quos continuo tibi reponam in hoc triduo, aut quatriduo.
Age ſi benignus, ſubueni.
SA. Qua confidentia rogare tu a me argentum tantum audes
Impudens? quin ſi egomet totus veneam, vix recipi poteſſit
Quod tu me rogas. nam tu AQVAM a PVMICE nunc poſtulas,
Qui ipſus ſitiat. TO. ſiccine hoc te mihi facere? SA. quid faciam?
TO. rogaſne?
Alicunde exora mutuum. SA. tu fac idem quod rogas me.
TO. Quaeſiui, nuſquam repperi. SA. quaeram equidem, ſi quis credat.
TO. Nempe habeo in mundo. SA. ſi id domi eſſet mihi, iam pollicerer: Douz. *habes in mundo.*
Hoc meum eſt vt faciam ſedulo. TO. quicquid erit, recipe te ad me.
SA. Quaere tamen; ego item ſedulo, ſi quid erit, faciam vt ſcias.
TO. Obſecro te, reſecro; operam da hanc mihi fidelem. SA. ah, odio me enicas.

21. *Ferreum.*] *Negotium ferreum* falſe appellat compedes. *Lamb.* *Pluſculum annum.*] Pluſculam ſeu maiorem anni partem. *Douza.*

22. *Tribunus vapularis.*] Feſtiuus iocus, cum alluſione, quaſi Tribunus militaris apud Nolam. Sic in Moſtell. ergaſtulos *genus ferratile* appellauit. *Lipſ.*

28. *Vlmeae catapultae.*] Virgae ex vlmo. *Catapultas* dixit, vt in metaphora militati perſiſteret.

29. *Eleutheria.*] Regium in morem viuens, ob libertatem nactam feſtos dies agito. *Eleutheria,* feſta quae celebrabantur Graecis in honorem Iouis Eleutherii quem et σωτῆρα vocabant. *Lamb.*

32. *Scapulae pruriunt.*] Scil. mihi. V.N. Mil. 2. 4. et Pſeud. 1. 1.

37. *Pro capite.*] *Pro capite dare, numerare,* Seruus dicitur, qui pro libertate dat. Sic Pſeud 1. 2. Poenul. act. 3. 1. Vide Briſſ. lib. 3. de verborum ſignificat. *Taubm.*

TO. Amoris vitio, non meo, nunc tibi morologus fio.
SA. At pol ego abs te conceſſero. TO. iamne abis? SA. bene ambulato.
Sed recipe te quam primum potes: caue ſuas mihi in quaeſtione:
Vſque ero domi, dum excoxero lenoni malum.

ACTVS PRIMVS. SCENA SECVNDA

SATVRIO

Veterem atque antiquom quaeſtum meum alimoniae
Seruo atque obtineo, et magna cum cura colo.
Nam nunquam quiſquam meorum maiorum fuit,
Quin paraſitando pauerint ventres ſuos:
Pater, auos, proauos, abauos, atauos, tritauos,
Quaſi mures ſemper edere alienum cibum,
Neque edacitate eos quiſquam poterat vincere.
His cognomentum erat duris capitonibus.
Vnde hunc ego quaeſtum obtineo et maiorum locum.
Neque quadruplari me volo: neque enim decet
Sine meo periculo ire aliena ereptum bona:
Neque illi, qui faciunt, mihi placent: plane loquor.
Nam publicae rei cauſſa quicunque id facit

Grut. *quaeſtum maiorum meum.* MSS. *quaeſtum malo.*

1. *Veterem atque antiquom.*] Vide notas Moſtell. 2. 2. 45.

8. *Duris Capitonibus.*] *Durus* pro *impudente* etiam *et improbo*, antiquitus ponebatur. vnde *duri capitones* hoc loco debent exponi, *Ore improbo, duro ferreoque* (vt Ter. Catullus et Lucill. loquuntur) hoc eſt, attrita perfrictaque fronte inſignite praediti: cuiuſmodi habere Paraſitos conuenit. alluſumque eſt ad *Capitonum* familiam Romae haud incelebrem. nugatur *Lamb.* qui a pertinacia in comedendo eos putat dictos. *Douza*. Olim inter alia inſtrumenta perditi luxus, et matulae in triclinia inferri ſolitae; quas ſaepe, vbi incaluiſſent, in capita ſibi inuicem illiſerunt. Hinc dicti propterea paraſiti, *duri capitones*. Caſaub.

10. *Quadruplari me.*] *Me*, abundat, id eſt; nolo quadruplator eſſe. Aſconius: *Quadruplatores, accuſatores ſiue delatores criminum publicorum ſub poena quadrupli: ſiue, quod ipſi ex damnatorum bonis, quos accuſauerant, quartam partem conſequebantur.* Turneb. *Neque quadruplari me volo.*] Tranſcribunt iamdudum huc ex Marcello Donato, *quadruplari* hic non eſſe quadruplaturam facere: ſed paraſitum hoc dicere, ſe nolle ereptum ire aliena bona, *ne quadrupletur*, quod ſit, ne cogatur ad quadruplum ſoluendum: ſic Vlpianum dicere, l. 2. π. de vi bon. rap. *In hac actione intra annum vtilem verum pretium quadruplatur.* At ego nego *quadruplari* eſſe quadruplum ſoluere. Nec huc ſenſu accipit Vlpianus, ſed primo et proprio, quo eſt quadruplum fieri, quemadmodum *duplicari* eſt duplum fieri. Praeterea ſi veretur paraſitus ne ſoluat quadruplum, quomodo addit, *Sine ſuo periculo?* Non eſt dubium, quin dicat, ſe nolle accuſatorem vel delatorem eſſe, qui quaeſtus tum multo erat vberrimus, et niſi manifeſtae calumniae conuincerentur, ſine ſuo periculo e damnati bonis potiebantur parte. Quod quia inuidioſum erat, ideo dicit *rapere* eos *aliena bona*, quod eſt non bono modo ad ſe transferre. An autem publicae rei cauſa quiſquam poteſt ſe raptorem dicere? Non profecto, ſed quadruplatorem: quia reipublicae intereſt puniri noxios et leges defendi: quam ſpeciem praeferebant omnes accuſatores. Vide Ciceronem pro Sexto Roſcio cap. 20. et diuinat. in Q. Caecilium. cap. 21. *Gronou.*

Magis, quam ſui quaeſti, animus induci poteſt,
Eum eſſe ciuem et fidelem et bonum.
Sed legirupam qui damnet, det in publicum
Dimidium: atque etiam mea lege adſcribitor;
Vbi quadruplator quempiam iniexit manum,
Tantidem ille illi rurſus iniiciat manum,
Vbi aequa parti prodeant ad Treſuiros:
Si id fiat, ne iſti faxim vſquam appareant,
Qui hic albo rete aliena oppugnant bona.
Sed ſumne ego ſtultus, qui rem curo publicam,
Vbi ſunt magiſtratus, quos curare oporteat?
Nunc huc introibo, viſam heſternas reliquias,
Quieuerint recte, nec ne: num infuerit febris,
Opertaene fuerint, ne quis obreptauerit.
Sed aperiuntur aedes, remorandus eſt gradus.

Douz. *in eam legem adſcrib.*

17. *Mea lege adſcribitor.*] Veteres quidem ſcripti et editi, *in ea lege,* vnde alii, *in eam legem,* alii *in illa lege.* Sed recte Gruterus *mea lege,* id eſt, me ferente: ſi mihi legis de accuſatoribus ferendae copia ſit. *Gronou.*

19. *Tantidem ille.*] Tanta poena propoſita: vel, tantidem lite aeſtimanda. *Lamb.*

20. *Vbi aequa parti.*] Vt pari vtrinque propoſito periculo ad praetorem eant. *parti* pro parte, Maenechm. act. 3. 2.

21. *Faxim.*] V. N. Aulul. 3. 5.

22. *Albo rete.*] *Albo rete* dixit Plautus, vt idem dicit, *homines creta ſeſe occultare,* (Aul. act. 4. ſc. 9.) et Ennius, *Medeam gypſatis manibus.* Quae omnia translatione dicta ſunt de iis, qui dolos ſuos praetextu exornant, et illis aliquam bonam cauſſam praetendunt, puta leges et iura, aut ſimile: quas fraudes λευκοσῶπες καὶ λευκοφαντέας Graeci vocant. Nec vero metaphora eſt a piſcatione. Nam ſi ita eſſet, quomodo Pl. dixiſſet, *oppugnare*; non *captare*, aut *piſcari?* Nullum eſt σχῆμα in v. *oppugnare*, ſed allegoria eſt in v. *Reti.* Nam leges *retia* vocat. Illis enim homines illaqueantur, vt ferae pedicis aut caſſibus. *Albus,* vt dictum, λευκοσῶπες intelligit. Haec eſt vera allegoriae Plautinae interpretatio. Nam Prou. non eſt: ſed potius λόγος ἐσχηματισμένος. *Scalig.* *Albo rete.*] Locus et emendationum et explicationum foecundus. In quo tamen ſolus aliquid vidiſſe videtur Guilelmius. Non enim alio fit hoc *albo,* quam Praetoris, in quo is edicta, actiones, interdicta propoſita habebat. Horum aliquid, de quibus ille ſcripſerat, *iudicium dabo*, arripiebant accuſatores, et id migraſſe docebant, quos facerent reos: ita eorum oppugnabant bona. Ergo *albo oppugnant* eſt formulis et actionibus ex albo ſumptis. *Albo rete* vel *reti* per epexegeſin, id eſt, tanquam reti: vt cum alibi, *Operam hanc celocem mihi, non corbitam date:* item, *cor acetum acre in pectore.* Comparat album retibus: vt apud Ciceronem de haruſp. reſponſis: *Illaqueatus omnium legum periculis: irretitus odio bonorum.* Pro Milone: *illam belluam iudicii laqueos declinantem.* Pro Cluentio: *Putant enim minus multos laqueos legum ac iudiciorum ſibi propoſitos eſſe oportere.* At eſt, qui neget Latinum eſſe *retibus oppugnare.* At fruſtra negat. Sic Cynegeticorum ſcriptores, retia et plagas vocant *arma* venantum. Sic Manilius dicit, *pontum vinculis armare,* quod nihil aliud eſt, quam retibus ductis infeſtum piſcibus reddere: et fruſtra ſollicitant docti. *Gronouius.*

26. *Quieuerint ne recte.*] Sic Mſſ. male ſubiecerunt: *Quae inuenerint recte, nec ne.* Quia enim adeſt matutinus, vt apparet ex ſc. ſequente v. 34. et adeſt viſum, loquitur de cibis, vt ſolemus loqui, quibus officium matutinum praeſtamus decumbentibus; an recte quierint, num commotiunculam ſenſerint. Sic Milite 3. 1. *Priuſquam lucet, adſunt, rogitant, noctu vt ſomnum ceperim.* Gronouius.

7. Com-

ACTVS PRIMVS. SCENA TERTIA

TOXILVS, SATVRIO

Omnem rem inueni, vt ſua ſibi pecunia
Hodie illam faciat leno libertam ſuam.
Sed eccum paraſitum, quoius mihi auxilio eſt opus.
Simulabo quaſi non videam, ita alliciam virum.
Curate iſtic vos, atque approperate ocius.
Ne mihi morae ſit quicquam, vbi ego intro aduenero.
Comm ſce mulſum; ſtruthea colutheaque appara,
Bene vt in ſcutris concaleant, et calamum iniice.
Iam pol ille hic aderit, credo, congerro meus.
SA. Me dicit, euge! TO. lautum credo a balneis
Iam hic affuturum. SA. vt ordine omnem rem tenet!
TO. Collyrae facite vt madeant et colliphia:
Ne mihi incocta detis. SA. rem loquitur meram:
Nihil ſunt, crudae, niſi quas madidas glutias. V. Edd. *nihili ſunt crudae.*
Tum niſi cremore craſſo eſt ius collyricum.
Nihil eſt macrum illud, epicrocum, pellucidum:

7. *Commiſce muſtum, etc.*] In muſto decoquebantur Cotonea mala, et alii etiam odores eo adiiciebantur; de qua muſti conditura certum eſt hic Plautum loqui. *οἶνον κυδωνίτην* Graeci vocant, qui ex muſto et Cydoneis malis componebatur. *γλεῦκος* in ea conditura Graeci nominant, et de eadem loquitur totis his duobus verſibus. muſtum hic in ſcutris concalere ac feruere vult cum ſtrutheis malis, quae de genere ſunt Cydoniorum malorum. alii cum illis eadem faciunt, et videtur Plautus *ſtruthea* pro Cydoneis malis dixiſſe. Sed quae ſunt apud eum *luthea?* legendum ego putarem: *ſtrutheaque lutea appara*, quae ſunt lutei coloris et aurei. Addi iubet et *calamum* Plautus in id multum cum ſtrutheis. Columella: *ne obſiſtat id facere donec videbitur eliquatum omni faece muſtum carere. tum, ſiue mala Cydonia, quae percocta ſublaturus ſit, ſeu quoſcunque voluerit conuenientes odores adiiciat.* Salmaſ. *Coluteaque appara.* Quia *ſtruthea* ſunt mala Cydonea, non videntur illis incommode iungi *colutea*, ſi accipiamus pro fructu arboris coluteae, cuius eſt deſcriptio apud Throphraſtum de plantis l. 3. c. 17. *ἴδιον δὲ καὶ ἡ κολυτέα περὶ Λιπάραν. δένδρον μὲν εὐμέγεθες. τὸν δὲ καρπὸν φέρει ἐν λοβοῖς ἡλίκον φακός.* Nec mirum arborem dici *coluteam*, fructum *coluteum*, vt olea et oleum. *Strutheorum* meminit Plinius lib. 15. cap. 11. et 14. *Gronouius.*

9. *Congerro.*] Feſtus: *Gerrones, leues et inepti, a cratibus dicti, quas Graeci γέῤῥας appellant.* Inde *congerrones et congerra* ſunt. *Scalig.* V. N. Aſin 3. 3. 10.

12. *Collyrae facite.*] Senatus Grammaticorum ſtatuit, *Collyras* videri paruulos panes mundos, ſed et genus fictorum farinaceorum, quae vt laganae, interdum in ſartagine frigantur, interdum cocta per ſe edantur, interdum ex iure comedantur. quod ſatis conſtat ex hoc Plauti loco: ſubiicit enim:

Tum niſi cremore craſſo eſt ius collyricum.

Ius enim collyricum ecquodnam aliud ius eſſe poteſt, quam ex quo collyrae eduntur. atque illud craſſius et vnctius eſſe Paraſitus poſtulat.

Quaſi (inquit) *iuream eſſe ius decet collyricum.* Turneb.
Collyrae hic omnino ſignificant panem, iuri immerſum et incoctum. Vetuſtiſſimum Gloſſarium noſtrum Latino-Teutiſcum Mſ. *Collyridae, Kiprocbonazbrot* vulgo *ſoppen* appellamus. *Boxhorn.* *Colliphia.*] Panes cum recenti caſeo commixti. *Lamb.* *Madere* et *madidum eſſe*, idem ſignificat, quod coctum eſſe. V. N. Menaech. 1. 3. 29. et 2. 2 51.

16. *Epicrocum.*] Feſtus: *Epicrocum genus amiculi croco tinctum, tenue et pellucidum.* Gloſſar. *Epicrocum, ἐσθῆτος εἶδος, ἢ σχοίνιον ἀραιὸν κατώτερον.* Vt notat Scaliger.

Digitized by Google

Quaſi iuream eſſe ius decet collyricum.
Nolo in veſicam quod eat, in ventrem volo.
TO. Prope me hic neſcio quis loquitur. SA. o mi Iuppiter
Terreſtris, te coepulonus compellat tuus.
TO. O Saturio, opportune adueniſti mihi.
SA. Mendacium edepol dicis, atque haud te decet:
Nam eſurio venio, non aduenio Saturio.
TO. At edis! nam iam intus ventris fumant focula. MSS. *intus Veneris.*
Calefieri iuſſi reliquias. SA. pernam quidem
Ius eſt apponi frigidam poſtridie.
TO. Ita fieri iuſſi. SA. ecquid alecis? TO. vah, rogas?
SA. Sapis multum ad Genium. TO. ſed ecquid meminiſti, here
Qua de re ego tecum mentionem feceram?
SA. Memini: vt muraena et conger ne calefierent.
Nam nimio melius oppectuntur frigida.
Sed quid ceſſamus praelium committere?
Dum mane eſt, omnes eſſe mortalis decet.
TO. Nimis paene mane'ſt. SA. MANE QVOD TV occoeperis
Negotium agere, id totum procedit diem.
TO. Quaeſo animum aduorte: hoc enim iam here narraui tibi,
Tecumque oraui, vt nummos ſexcentos mihi
Dares vtendos mutuos. SA. memini et ſcio,
Et te me orare, et mihi non eſſe quod darem.
NIHILI PARASITVS eſt, quoi argentum domi eſt.
Lubido extemplo coepere eſt conuiuium,

Scaliger. *Hic metaphorice* vſurpatur pro iuſculi non crocei, ne quis erret, ſed tenuis et pellucidi genere. Alluſit huc Papias in Gloſſis: *Epicrocum, pellucidum.* Boxhorn.

17. *Quaſi iuream.*] Iurea non eſt placenta. Iureae vel Iuriae nomen legitur apud Varronem in libris de re Ruſtica, pro liquidiore quodam genere paſtae, quae catulis dabatur. Ius hac iuria liquidius. Farina quippe erat cocta in aqua vſque craſſitiem maiorem quam eſt iuris. ea catulos nutriebant. *Salmaſ.*

18. *Nolo in veſicam.*] Cibum ſicciorem in ventrem, liquidiorem in veſicam deſcendere cenſuerunt. Varro: *In quo nobilius eſt Philippeum, quod accipimus, quam quod bibimus: cum alterum addamus in bulgam, alterum in veſicam.* Turnebus.

24. *Focula.*] *Focula*, inquit Nonius, *dicta ſunt nutrimenta, vnde foculare* dicitur, et fouere.

30. *Vt muraena.*] *Muraena* ab Archeſtrato vocatur ἔγχελυς ἀπύρηνος, hoc eſt, *exoſſis*, quia donec adhuc eſt in mari, poſt brumam ad aequinoctium vſque vernum, eſt ἀνάκανθος. Dorioni autem dicitur ποταμία μύραινα, quod poſt id tempus, cum aduerſis fluminibus e mari excipitur, habeat μίαν ἄκανθαν μόνην ὁμοίαν τῷ ὀνίσκῳ, τῷ καλεμένῳ γαλληρίᾳ. quam quidem ἄκανθαν omnes Galli vocant *chordam*, quia incipit tunc callum facere, et ſemper ab eo tempore aduerſis fluminibus obnititur, vt multae etiam non ſolum ad capita magnorum fluuiorum; ſed etiam in riuulis, qui in magnos fluuios exonerantur, inuentae ſint, neque vnquam priſtinas ſedes repetant. *Scalig.*

31. *Oppectuntur.*] Digitis, quaſi pectine, circumcarpuntur et comeduntur. *Taubm.*

40. *Nihil paraſitus.*] Gnomam hanc non ſatis videntur percepiſſe interpretes. Hoc vult: Non bene paraſitatur, cui argentum eſt domi. Talis enim cum turburcinari poſſit de ſuo, aliis ſeruiliter paraſitandi non habet neceſſitatem. Neceſſitas et domeſtica inopia facit paraſitos. Quo quis pauperior eſt, eo plerumque melior eſt paraſitus. *Boxhorn.*

Tuhurcinari de ſuo, ſi quid domi eſt.
Cynica eſſe e gente oportet paraſitum probe: Douz. *paraſitum probum.*
Ampullam, ſtrigilem, ſcaphium, ſoccos, pallium,
Marſupium habeat, inibi paulum praeſidii,
Qui familiarem ſuam vitam oblectet modo. I. Gul. *oblectet domi.*
TO. Iam nolo argentum, filiam vtendam tuam
Mihi da. SA. nunquam edepol quoiquam etiam vtendam dedi.
TO. Non ad iſtoc quod tu inſimulas. SA. quid eam vis. TO. ſcies.
Quia forma lepida et liberali eſt. SA. res ita'ſt.
TO. Hic leno neque te nouit, neque gnatam tuam.
SA. Me vt quiſquam norit, niſi ille qui praebet cibum?
TO. Ita eſt, hoc tu mihi reperire argumentum potes.
SA. Cupio hercle. TO. tum tu me ſine illam vendere.
SA. Tun' illam vendas? TO. imo alium allegauero
Qui vendat, qui eſſe ſe peregrinum praedicet.
Siquidem hic leno nondum ſex menſes Megaribus
Huc eſt cum commigrauit. SA. pereunt reliquiae.
Poſterius iſtuc tamen poteſt. TO. ſcin' quam poteſt?
Nunquám hercle hodie hic prius edis, ne fruſtra ſis,
Quam de hoc facturum, quod rogo, affirmas mihi.
Atque niſi gnatam tecum huc iam, quantum poteſt,
Adducis, exigam hercle ego te ex hac decuria.
Quid nunc? quid eſt? quin dicis, quid facturus ſis?
SA. Quaeſo, hercle, me quoque etiam vendas, ſi lubet,

43. *Cynica eſſe e gente.*] Haec Douzae coniectura eſt. Vulgo: *Cynicum eſſe egentem.* Mſſ. *Cynicum eſſe egentem.* Vnde Guilelmius: *Cynicam eſſe gentem oportet paraſitum*, poſtrema voce gignendi caſu pluratiuo accepta. Nimirum verebatur vnum paraſitum vocari *gentem.* Et ſic tamen Virgilius lib. 10. *Vigilaſne deum gens Aenea? vigila et velis immitte rudentes.* Ergo retineatur ipſa ſcriptorum lectio: *Cynicum eſſe gentem oportet paraſitum probe.* id eſt, oportet bona fide Cynicorum gentem, vel e genere eſſe. Aut ſi malis: *Cynicam eſſe gentem.* Gronouius.

44. *Ampullam, etc.*] *Ampulla* vas oleariuum eſt, quo in balneis ad vnctiones vti ſolebant: vt et ſtrigilibus ibi ſe defricabant, deſtringebantque. Vnde et *αὐτολήκυθοι* a Graecis vocabantur pauperes, qui ſibi metipſis ad balneas ambullam ferebant, cum ſeruus ampulligeros non haberent. ſed *ſcaphium* vas eſt portorium. *Turneb.*

45. *Praeſidii.*] V. N. Poenul. act. 3. ſc. 3. verſ. 57.

46. *Oblecta modo.*] Nec *domi* corrigendum eſt, nec *modo*, ſemel poſitum, eſt interdum: ſed quod alioqui, tantummodo. Hoc enim dicit: qui tantummodo oblectet, ſuſtineat, toleret vitam, ſi quando domi inter familiam veſcendum ſit. *Gronouius. Oblectare* hic eſt ſuſtentare, vt Aſin. 1. 2. 16. vbi in peiorem partem accipitur. Sic etiam Cic. pro Coel. ex Caecil. *Si egebis, tibi dolebit, mihi ſat eſt, qui aetatis quod reliquum eſt, oblectem mea.* Gronou.*

52. *Norit.*] Simpliciter quidem vſurpat notionis verbum Saturio: ſed in nequiorem ſententiam detorquet Toxilus. V. N. Moſtell. 4. 2.

57. *Sex menſes.*] V. N. Aul. Prolog. *Megaribus.*] Pro, *Megaris*, metaplaſmo ſane mirifico: ſi locus mendo vacat. *Camerarius.* Sic eodem metaplaſmo veteres dicebant *Illuribus.* Sic et Lucan.

— *Occurrat Iberibus alter.*

Silius:

Omnis Iber, omnis Latio ſub nomine miles.

Catullus:

Nunc Celtiber in Celtiberia terra.

Scalig. Vide notas Poenuli Prol. verſ. 86.

63. *Decuria.*] Ordine, dignitatis gradu, etc. *Lamb.*

79. *Chora-*

Dum ſaturum vendas. TO. hoc ſi facturus, face.
SA. Faciam equidem, quae vis. TO. bene facis, propera, abi domum:
Praemonſtra docte, praecipe aſtu filiae,
Quid fabuletur, vbi ſe natam praedicet,
Qui ſibi parentes fuerint, vnde ſurrepta ſit:
Sed longe ab Athenis eſſe ſe gnatam autumet:
Et vt afſleat, cum ea memoret. SA. etiam tu taces?
Ter tanto peior ipſa eſt, quam illam tu eſſe vis.
TO. Lepide hercle dicis. ſed ſcin', quid facias? cape
Tunicam atque zonam, et chlamydem afferto et cauſiam,
Quam ille habeat, qui hanc lenoni huic vendat. SA. heu probe.
TO. Quaſi ſit peregrinus. SA laudo. TO. et tu tuam gnatam tamen
Ornatam adduce lepide in peregrinum modum.
SA. Πόθεν ornamenta? TO. abs chorago ſumito.
Dare debet: praebenda Aediles locauerunt.
SA. Iam faxo hic aderunt. ſed ego horum nihil ſcio.
TO. Nihil hercle vero. nam vbi ego argentum accepero,
Continuo tu illam a lenone aſſerito manu.
SA. Sibi habeat, ſi non extemplo ab eo abduxero.
TO. Abi, et iſtuc cura. interibi ego puerum volo
Mittere ad amicam meam, vt habeat animum bonum,
Me eſſe effecturum hodie. nimis longum loquor.

79. *Chorago.*] V N. Trinum. 4. verſ. 2.
81. *Sed ego horum nihil ſcio.*] Hoc eſt: Ex re et mea et tua fuerit maxime, atque huic ſycophantiae noſtrae vel inprimis conducit, vt ita me aſſimulem, quaſi ſim peregrinus, quaſique horum quae praemonſtraſti mihi, nihil ſciam. Ita accipiendum, patet ex reſponſo Toxili, quod ſine interrogationis puncto ſcribendum, hoc modo: *Tox. Nihil h. vero.* Vt ſit Paraſitici conſilii ſuccidanea quaſi approbatio. *Douz.*

ACTVS SECVNDVS. SCENA PRIMA

SOPHOCLIDISCA, LEMNISELENE

Satis fuit indoctae, immemori, inſipienti dicere toties.
Nimis tandem me quidem pro barda et pro ruſtica reor habitam
Eſſe abs te. quanquam ego vinum bibo, at mandata non conſueui ſimul bibere
Vna. me equidem iam ſatis tibi ſpectatam cenſueram eſſe, et meos mores:
Nam equidem te iam ſector quintum hunc annum: cum interim, credo,

1. *Immemori.*] *Immemor* interdum indocilem et hebetem ſignificat. Contra, *memor* docilem et dicto audientem illi, vnde profeceris. Propertius: *Tu ſatius memorem Muſis imitare Philetam.* l. Gul.

2. *Barda.*] Ingenio tarda.

4. *Simul bibere Vna.*] Sic Poen. 3. 1. *Quippe omnes ſimul didicimus tecum vna.*

5. *Sector.*] Multum et continuo ſequor. Donat. Phorm. act. 1. ſc. 2. *Sectari* proprie

Cucus ſi in ludum iret, potuiſſet iam fieri vt probe litteras ſciret,
Cum interim tu meum ingenium ſans non edidiciſti, atque infans,
Potin' vt taceas? potin' ne moneas? memini et ſcio et calleo, et commemini.
Amas pol miſera: id tuus ſcatet animus. ego iſtuc placidum tibi
Vt ſit, faciam. LE. MISER EST QVI AMAT.
SO. Certo is quidem nihili eſt, qui nihil amat: quid ei homini opus vita eſt?
Ire decet me, vt herae obſequens fiam, libera mea opera ocius vt ſit.
Conueniam hunc Toxilum: eius aures quae mandata ſunt onerabo.

Palm. *id tuus caret animus.*

proprie eſt, vt taurus buculam, vt aries ouem. Hinc etiam Philoſophorum ſectae. *Taubm.*

6. *Cuculus, ſi in ludum iret.*] *Canis* ſubſtituerant. ſed illud ex edd. quibuſdam antiquis retinendum cenſuit Gruterus, vel certe *cucus*, quod propius accedit ad Mſſ. quorum alter *cuis* alter *cuius*. (quemadmodum eſt etiam in membranis Academiae) praeſertim cum et apud Iſidorum lib. 12. cap. 7. ſit: *Cucos quos Hiſpani cuculos vocant.* Hoc poſtquam adamaſſet Pareus, diſplicuit auctori et comminiſcitur in authenticis fuiſſe *CVcus:* quo voluerint bis ponendam priorem ſyllabam. Apparet voluiſſe quoquo modo diſſentire, et quod ipſe in contextu auſus non eſſet, id neminem alium tentare. At valet illud in iis, quibus non poteſt aliter conſuli. Mihi vero dignus Plautus, qui non modo dixerit cuculum, ſed et *cucum.* Gronouius.

9. *Id tunc ſcatet animus.*] Cum videret Palmerius, quomodo dicatur *ſcatet*, vt ſpectet illud *placidum* (quae ſcatent enim, fretum atque aeſtum ac bullas aquae fluctuantis imitari) debebat temperare atque adeo carere ſuo *caret.* Caelius ad Ciceronem de Curione tribuno violentiſſimo: *Vt ſpero et volo, et ſe fert ipſe, bonos et ſenatum malet: totus, vt nunc eſt, hic ſcaturit.* Gronouius.

ACTVS SECVNDVS. SCENA SECVNDA

TOXILVS, PAEGNIVM, SOPHOCLIDISCA

Satin' haec tibi ſunt plana et certa? ſatin' haec meminiſti et tenes?
PAE. Melius, quam qui docuiſti. TO. ain' vero, verbereum caput?
PAE. Aio enimuero. TO. quid ergo dixi? PAE. ego recte apud illam dixero.
TO. Non edepol ſcis. PAE. da hercle pignus, ni omnia memini et ſcio.
TO. Equidem ſi ſcis tute, quot habeas hodie digitos in manu:
Eodem pignus tecum. PAE. audacter, ſi lubido eſt perdere.
TO. Bona pax ſit potius. PAE. tum tu igitur ſine me ire. TO. et iubeo et ſino.

6. *Eodem pignus tecum.*] Id eſt, ea de re auſim tecum pignore certare, me ſc. melius ſcire quot ſint mihi digiti in manu; quam tu, quod ego tibi dixi. *Diſſald.*

7. *Tum tu igitur ſine me ire.*] Paegnium cum tabellis mandatiſque a Toxilo ad Lemn. miſſus; poſt aliquantam verborum commutationem dimitti ſe poſtulans, ait tandem: *Tum igitur ſine me ire.* Cui reſpondet Tox.

— *Et iubeo et ſino.*

Sed

Sed ita volo te curare, vt domi ſis, cum ego te eſſe illi cenſeam.
PAE. Faciam. TO. quo ergo is nunc? PAE. domum: vti domi ſim, cum illi cenſeas.
TO. Scelus tu pueri es: atque ob iſtam rem ego aliquid te peculiabo. *Douz. aliqui.*
PAE. Scio fidei hercle herili vt ſoleat impudicitia approbrari.
Nec ſubigi queantur vnquam, vt pro ea fide habeant iudicem. *Piſt habeant indicem.*
TO. Abi modo. PAE. ego laudabis faxo. TO. ſed has tabellas, Paegnium,
Ipſi Lemniſelenae fac des, et quae iuſſi nunciato.
SO. Ceſſo ire ego, quo miſſa ſum?
PAE. Eo ego. TO. i ſane: ego domum ibo: face rem hanc cum cura geras.
Vola curriculo. PAE. iſtuc marinus paſſer per Circum ſolet.
Illic abiit hinc intro huc. ſed quis haec, quae me aduorſum incedit?
SO. Paegnium hic quidem eſt. PAE. Sophoclidiſca haec peculiaris eſt eius,
Quo ego ſum miſſus. SO. Nullus eſſe hodie hoc puero peior perhibetur.
Compellabo. PAE. commorandum'ſt apud hanc obicem. *Douz. apud hanc inebram. MSS. obieci.*
SO. Paegnium, deliciae pueri, ſalue, quid agis? vt vales?
PAE. Sophoclidiſca, di me amabunt. SO quid me? vtrum? PAE. hercle neſcio.
Sed ſi vt digna es faciant, odio hercle habeant, et faciant male.
SO. Mitte male loqui. PAE. cum vt digna es, dico, bene, non male loquor.

Sed ita volo te curare, vt domi ſis, cum ego de eſſe illi cenſeam.

Septuoſa editione innuere volens, properato opus eſſe adeo, vt citius confectum ſit negotium, quam cuiquam inchoatum videatur: vtque redux compareat prius, quam a Lemn. remiſſus cenieatur Toxilo. Quod quidem iocoſum mandatum in ſerium conuortens atque aliorſum interpretatus Puer, aſſimulat ſubdole domum rurſus vorſotiam capere decretum ſibi; neque quo iuſſus erat, quoque intenderat antea, velle iam vlterius proficiſci: proinde ſic quaſi edixiſſet Toxilus: Vſque domi meae praeſtoleris volo, vt apud nos ſis, cum te apud Lemniſelenam eſſe arbittabor. Igitur ſubiungit ſtatim, velut dicto eiuſdem obediens, Puer: *Faciam.* Cuius inopinae vorſotiae cauſſam demiratus Toxilus, quaerit porro: *Quo ergo is nunc? etc.* Scio haec longe aliter a Lambino enarrari. *Douza.*

10. *Peculiabo.*] Ludit in ambiguo. nam *Peculium* inter nequitiae vocabula. Pſeud. act. 4. 7.

Mea haec habeo omnia, meo peculio empta.

PS. *Nempe quod femina ſumma ſuſtinet.*

17. *Marinus paſſer.*] E Feſto diſcimus: *Paſſerem marinum eſſe ſtrutbiocamelum.* Nam quod auis eſſet, *paſſerem* vocatunt, imitatione Graecorum, qui στρουθίον vocant; quod peregrinus et vltramarinus, *marinum*, hoc eſt, διαπόντιον. Sic *paſtinacam marinam* Celſus dixit, id eſt, peregrinam. Graecis στρουθὸς διαπόντιος, et στρουθὸς ἀραβικός, ſeu, λιβυκὸς, στρουθὸς μεγάλη. *Scalig.*

19. *Peculiaris.*] Vide notas Aſinar. 3. 1. 39. et Capt. 5. 4. 16.

21. *Apud hanc obicem.*] Id eſt, quae inſtar obicis remoram mihi incommode obiectat. *Taubm.*

30. *Pro-*

SO. Quid agis? PAE. foeminam ſceleſtam te aſtans contra contuor.
SO. Certe equidem puerum peiorem, quam te, noui neminem.
PAE. Quid mali facio? aut cui male dico? SO. cui pol cumque occaſio eſt.
PAE. Nemo homo vnquam ita arbitratus eſt. SO. at pol multi eſſe ita ſciunt.
PAE Heia! SO. heia! PAE. tuo ex ingenio mores alienos probas.
SO. Fateor ego profecto me eſſe, vt decet lenonis familiae.
PAE. Satis iam dictum habeo. SO. ſed quid tu? confitere, vt te autumo?
PAE. Fatear, ſi ita ſim. SO. iam abi, viciſti. PAE. abi nunc iam. SO. ergo hoc mihi expedi,
Quo agis? PAE. quo tu? SO. dic tu: prior rogaui. PAE. at poſt ſcies.
SO. Eo ego hinc haud longe. PAE. et quidem ego haud longe. SO. quo ergo, ſcelus?
PAE. Niſi ſciero prius ex te, tu ex me nunquam hoc, quod rogitas, ſcies.
SO. Nunquam ecaſtor hodie ſcibis, priuſquam ex te audiuero.
PAE. Itane eſt? SO. itane eſt? PAE. mala es. SO. ſceleſtus. PAE. decet me. SO. me quidem haud decet.
PAE. Quid ais? certumne eſt celare, quo iter facias, peſſuma?
SO. Offirmaſtin' occultare quo te immittas, peſſume?
PAE. Par pari reſpondes dicto: abi iam, quando ita certa res eſt.
Nihili facio ſcire. valeas. SO. aſta. PAE. at propero. SO. et pol ego item. MSS. *Nihilo.* Douz. SO. *at ſta.*
PAE. Ecquid habes? SO. ecquid tu? PAE. nihil equidem. SO. cedo manum ergo. PAE. eſtne haec manus?
SO. Vbi illa altera eſt furtifica laeua? PAE. domi. eccam huc nullam attuli.
SO. Habes nescio quid. PAE. ne me attrecta, ſubagitatrix. SO. ſin te amo?
PAE. Male operam locas. SO. qui? PAE. quia enim NIHIL AMAS, cum ingratum amas.

30. *Probas.*] Metiris, aeſtimas. *Lambinus.*

31. *Vt decet lenonis.*] *Decet* cum Datiuo poſitum, id eſt, vt lenonis familia, vel ea, quae in eiuſmodi domo, tanquam in lutulento caeno volutetur, condignum eſſe deputo. *Douza.*

32. *Vt te autumo.*] V. N. Menaechm. act. 2. 3.

38. *Me quidem haud decet.*] Suſpicor potius: *haud dedecet.* Reddunt enim fere ſibi paria, nec apparet ratio, cur alteram perſonam non deceat malam eſſe. *Gronouius.*

40. *Offirmaſtin'?*] Id eſt, ita firmiter apud te conſtituiſtine, vt id pertinaciſſime tenere ſis paratus? Ita Bacchid. 5. 2. 82. *Gronouius.**

42. *Aſta.*] Feſtiuius legas diuiſim: *Ac ſta.* Douza.

44. *Domi. eccam.*] Malim: *domi eccam! huc.* V. N. Milit. 3. 1. verſ. 191.

46. *Ingratum.*] Iocus occultior. *Ingratus* vulgo tritum pro eo, qui immemor beneficii accepti, et mutuo amori non reſpondet. ſed et *inuitum* ſignificat. Nihil agit, inquit Puer, cum me non volentem et inuitum amas. Quod altera accipere poterat, tanquam dixiſſet, ingratum et non dignum amore. *Coluius.*

49. *Offo-*

SO. Tempori hanc vigilare oportet formulam, atque aetatulam:
Ne vbi capillus verſipellis fiat, foede ſemper ſeruias: *Grut. ne, capillo verſipelle, foed. etc.*
Tu quidem haud etiam es octoginta pondo. PAE. at confidentia
Illa militia militatur multo magis, quam pondere.
Atque ego hanc nunc operam perdo. SO. quid iam? PAE. quia peritae praedico.
Sed ego ceſſo. SO. mane. PAE. moleſta es. SO. ero quoque, niſi ſcio
Quo agas te. PAE. ad vos. SO. et pol ego ad vos. PAE. quid eo? SO. quid id ad te attinet?
PAE. Enim non ibis nunc viciſſim, niſi ſcio. SO. odioſus es. PAE. lubet.
Nunquam hercle iſtuc exterebrabis tu, vt ſis peior, quam ego ſiem.
SO. Malitia certare tecum, miſeria eſt. PAE. merx tu mala es.
SO. Quid eſt quod metuas? PAE. idem iſtuc, quod tu. SO. dic ergo, quid eſt?
PAE. Ne hoc cuiquam homini edicerem, omnes muti vt loquerentur prius.
SO. Et edictum eſt magnopere mihi, ne cuiquam homini crederem:
Omnes muti vt loquerentur prius hoc, quam ego. at tu hoc face:
Fide data credamus. PAE. noui. OMNES SVNT lenae leuiſidae:
Neque tippulae leuius pondus eſt quam fides lenonia.
SO. Dic, amabo. PAE. dic, amabo. SO. nolo ames. PAE. facile impetras.
SO. Tecum habeto. PAE. et tu hoc taceto. SO. tacitum erit. PAE. celabitur.
SO. Toxilo has fero tabellas tuo hero. PAE. abi: eccillum domi.
At ego hanc ad Lemniſelenem tuam heram obſignatam abietem.
SO. Quid iſtic ſcriptum? PAE. iuxta tecum, ſi tu neſcis, neſcio.
Niſi fortaſſe blanda verba. SO. abeo. PAE. at ego abiero. SO. ambula.

49. *Octoginta pondo.*] Aetatulae eius teneritudinem certis ponderibus ac librarum numero circumſcribens cum haec dixiſſet Sophoclidiſca, ſubiicit ſtatim Puer: *at confidentia Illa militia militatur multo magis, quam pondere:* militiam Veneris intelligi volens. Atque hoc eſt, quod de ſe etiam Magiſter Amoris ille, in *Eroticis* haud indiſerte profitetur: *Pondere, non neruis corpora noſtra carent.* Douza.

51. *Peritae.*] Id eſt, in palaeſtra meretricia exercitatae. *Douza.*

55. *Exterebrabis.*] Id eſt, vi extorquebis.

62, *Tippulae.*] Feſtus: *Tippula, beſtiolae genus ſex pedes habentis, ſed tantae leuitatis, vt ſuper aquam currens non deſidat.* Gloſſar. ἰφυδρὶς, ἑξάπουν ἐπινηχόμενον τῷ ὕδατι. Gaza perperam ἀσκαρίδας vertit *tippulas.* ſiquidem *Tippullae* non ſunt vermes, ſed potius aliud inſecti genus, quod ſemper in riuis et fontibus viſitur, ſumma celeritate ſuperficiem aquae percutrens: quas vulgus Aquitanum et accolae Garumnae *Capras* vocant. Itaque dicta ſunt παρὰ τὰ τίφη. Τίφεα enim τὰ ἕλη, vbi eae verſari ſolent. Varro:

——— *Leuis*
Tipulla lymphôn frigidos tranſit lacus.
Scalig.

66. *Abietem.*] Tabellas abiegnas. V. N. Bacch. 4. 4. 64. et Pſeud. 1. 1.

a. Lubens

ACTVS SECVNDVS. SCENA TERTIA

SAGARISTIO

Ioui opulento, inclyto, Ope gnato, ſupremo, valido, viripotenti,
Opes ſpes, bonas copias commodanti lubens meritoque vitulor:
Quia meo amico amiciter hanc commoditatis copiam
Danunt argenti mutui, vti egenti opem afferam: Lipſ. *danit.*
Quod ego non magis ſomniabam, neque opinabar, neque cenſebam,
Eam fore mihi occaſionem, ea nunc quaſi decidit de coelo:
Nam herus meus me Eretriam miſit, domitos boues vti ſibi mercarer, Paſſ. *Erythiam.*
Dedit argentum: nam ibi mercatum dixit eſſe die ſeptimi.
Stultus, qui hoc mihi daret argentum, cuius ingenium nouerat.
Nam hoc argentum alibi abutar. boues quos emerem, non erant.
Nunc et amico meo proſperabo, et Genio meo multa bona faciam.
Diu quod bene erit, die vno abſoluam. tax tax tergo meo erit: non curo.
Nunc amico homini bobus domitis mea ex crumena largiar.
Nam id demum lepidum eſt, triparcos homines, vetulos, auidos, aridos
Bene admordere, qui ſalinum ſeruo obſignant cum ſale.
VIRTVS eſt, vbi occaſio admonet, diſpicere. quid faciet mihi?
Verberibus caedi iuſſerit, compedes imponi. vapulet.

2. *Lubens meritoque vitulor.*] Verbum, *vitulari*, aptiſſime hic reponitur: et recte Nonius deducit *a vita*, quae interdum laetitiam lubentiamque ſignat: vnde dea hilaritatis praeſes, *Vitula*. etiam *viuere*, lubentiis diffluere, hoc eſt, *vitulari*. Et induxit illum, vt ita arbitraretur, Naeuius Lycurgo, qui ſi a vitulo deriuaſſet, primam ſyllabam corripuiſſet, nunc produxit:

Ducite eo argutis linguis mutas quadrupedes,
Vt in venatu vitulantes ex ſuis
Locis nos mittant Poenis decoratos feris.

Neque aliter Ennius apud Feſtum:

Habet is coronam vitulans victoria.

Nam quod ibidem a *vitulo* deducitur, Longobardi mutilatoris ſomnium eſt, non Feſti oraculum *I. Gul.* Varro tamen etiam a *vitulo* deducit: quod rectum puto. Id enim eſt μοσχιᾷν Graece, apud Menandr. Hypobolimaeo. *Scalig.*

6. *Quaſi decidit de coelo.*] Prouerbialis locutio pro valde opportuna, ſed inopinata occaſione atque inſperata. *Gronou.**

7 *Eretriam.*] Cuius et mentio Mercat. 3. 4. verſ. 61.

13. *Bobus domitis.*] Mire hic hallucinatur Lamb. ſed aut mihi cor bubulum eſt, aut dicit Sagariſtio: Nunc ego Toxilum donabo pecunia, quam impendere debebam boum emptioni. Similis locus ſtatim act. 2. 5. *Caue ſis a cornu: boues bini hic ſunt in crumena.* Induxit eum vox *largior* cum auferendi caſu. de quo multa alibi Douza. *Gruter.*

15. *Bene admordere.*] Inſigni damno afficere. *Lamb.* V. N. Moſtell. act. 1. 1. *Salinum cum ſale.*] Pro, ſalinum vas, in quo eſt ſal, non inane. Sicut Curcul. *ſinus cum vino*, pro, ſinus in quo eſt vinum. *Schopp.*

16. *Quid faciet mihi?*] Et hoc iis vſitatum loquendi genus, qui periculum aut minas alterius contemnunt. Eunuch. *Quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi?* I. Gul.

17. *Vapulet.*] Hoc officium eſt ſerui nequam, verbera, compedes, omnia floccifacere; et ſuper etiam herum mandare malum. Quod, inquit, malum mihi dare herus poſſit? *vapulet.* Sic enim, quem inſigniter a ſe contemni oſtenderent, *vapulare* iubebant, vt Graeci οἰμώζειν: in vulgato illo dicto libertae: *Salue liberta: vapula Papiria.* Gruter.

5. Scio

Ne ſibi me credat ſupplicem fore. vae illi! mihi iam nihil noui
Offerri poteſt, quin ſim peritus. ſed Toxili puerum Paegnium eccum.

ACTVS SECVNDVS. SCENA QVARTA

PAEGNIVM, SAGARISTIO

Penſum meum, quod datum'ſt, confeci. nunc propero domum. SA. mane, etſi
Properas, Paegnium, auſculta. PAE. emere oportet quem tibi obedire velis.
SA. At ſta. PAE. exhibeas moleſtiam, vt opinor, ſi quid debeam;
Qui nunc ſic tam es moleſtus. SA. ſcelerate, etiam reſpicis?
PAE. Scio ego quid ſim aetatis, eo iſtuc maledictum impune auferes.
SA. Vbi Toxilus eſt tuus herus? PAE. vbi illi libet; neque de conſulit.
SA. Etiamne dicis, vbi ſit, venefice? PAE. neſcio, inquam, vlmitriba tu.
SA. Maledicis maiori. PAE. prior promeritus perpetiare.
SERVAM operam, linguam liberam herus me iuſſit habere.
SA. Dicisne mihi, vbi ſit Toxilus? PAE. dico, vt perpetuo pereas.
SA. Caedere hodie tu reſtibus. PAE. tua quidem, cucule, cauſſa:
Non hercle ſi os perciderim tibi, metuam, morticine.
SA. Video ego te: iam incubitatus es. PAE. ita ſum. quid id attinet ad te?
At non ſum ita, vt tu, gratis. SA. confidens. PAE. ſum hercle vero.
Nam ego me confido liberum fore, tu te nunquam ſperas.
SA. Potin, vt moleſtus ne ſies? PAE. quod dicis, facere non quis.
SA. Abi in malam rem. PAE. at tu domum: nam ibi tibi parata praes eſt. *MSS. praeſto'ſt.*

5. *Scio ego quid ſim aetatis.*] Quis credat Lambino haec ita interpretanti, ac ſi vellet Paegnium: Scio me puerum eſſe; et in eam aetatem cuiuis licere impune maledicta coniicere; iccirco nihil quicquam aſperius tibi reſpondeo. Quis credat, cuiuis impune licere maledictis aggredi puerilem aetatem? Ad pueritiam imbellem, inualidam, et pugnae cum viris imparem puer reſpicit. Scio, inquit, infirma me eſſe aetate, ideo impune hoc maledictum iam auferes. Alias, ſi per aetatem et idoneas corporis vires liceret, maledicenti tibi iniicerem manus. *Boxhornius.*

12. *Morticine*] *Morticina, κνίβρια* dicebantur. Etiam *morticinus* conuitium erat in tetros et exſangui facie homines: vt hic Graeci vocant *δημητρείους καὶ δημητριακούς*. Plutarchus interpretatur *νεκρώδεις*. ab eo *cadaueroſas facies*, Ter. Hec. act. 3. 4. Latini etiam vocant *Cereritos*, poſtea *Cerritos*, interpretantes illud *δημητριακούς*. *Scalig.*

13. *Incubitatus.*] Nihil mutandum, cum ita omnes libri et editiones habeant. *Incubitatur* puer, cui Embaſicoetas incubat. Nolo hoc pluribus explicare. Et falluntur qui negant hoc verbi Latina moneta eſſe percuſſum. *Salmaſ.* *Incubitatus es.*] *Incuruatus.* Scriuerius.

17. *Parata praes eſt.*] Id eſt, adeſt, vel praeſto eſt, *πάρεστι*. Graecus interrogatus *εἰ πάρεστι*; reſpondet potius *πάρα*, quam *πάρειμι*. Sic Romanus interrogatus, an *praeſes?* reſpondebat, *praes*; non: *praes ſum.*

SA. Vadatur hic me. PAE. vtinam vades deſint, in carcere vt ſis!
SA. Quid hoc? PAE. quid eſt? SA. etiam, ſcelus, male loquere? PAE. tandem vt liceat,
Cum ſeruos ſis, ſeruom tibi maledicere. SA. itane? ſpecta
Quid dedero. PAE. nihil: nam nihil habes. SA. di deaeque me omnes perdant,
Niſi te hodie, ſi prehendero, defigam in terram colaphis.
PAE. Amicus ſum, eueniant volo tibi quae optas, atque id fiat:
Tu me defigas, te cruci ipſum propediem affigent alii. Diſſ. *affigant alii.*
SA. Quin te di deaeque, ſcis quid hinc porro dicturus fuerim,
Ni linguae moderari queam. potin' abeas? PAE. abigis facile.
Nam vmbra mea intus vapulat. SA. vt iſtunc di deaeque perdant.
Tanquam proſerpens beſtia, eſt bilinguis et ſceleſtus.
Hercle illum abiiſſe gaudeo: fores aperite. eccere autem Piſt. *foris aperitur.*
Quem conuenire maxume cupiebam, egreditur intus.

ſum. Feſtus inquit, *praedem* dictum eſſe, quod interrogatus a populo ſi praes eſſet: reſpondebat, *praes.* ſupple, *ſum. Praes eſſe* antiquitus ſignificat praeſentem eſſe, παρεῖναι: vnde ſupereſt Participium *praeſens.* Scalig.

18. *Vadatur hic me.*] Hoc vult: Ille tam cito praecurrit, et me cogit vt ſequar, quaſi in iudicium pertraheret. *Piſt.* de v. *Vadari* V. N. Aul. 2. 4.

22. *Colaphis.*] *Alapa* fit palma, id eſt, deducta et explicata manu: (noſter: *porrecta manu ferire.*) ῥάπισμα Graecis. Gloſſar. *Alapator*, ὁ καυχητής. At *Colaphus* idem quod κόνδυλος, qui fit digitis compreſſis et in pugnum coactis. Ariſtophanes: κόνδυλον αὐτῷ δίδου, *pugnos ei ingere:* Demoſthenes: κονδύλους λαβεῖν. Ter. Adelph. act. 2. 1. *Plus quingentos colaphos infregit mihi:* quaſi cum fragore et ſonitu illiſit et inflixit.

24. *Propediem affigent alii.*] Forſan fuerit: *te cruci ipſum propediem affigent clavi.* Gronouius.

28. *Bilinguis.*] Hoc loco garrulus et loquax erit; alias alius. *Lamb.* V. N. Poen. 5. 2.

ACTVS SECVNDVS. SCENA QVINTA

TOXILVS, SAGARISTIO, SOPHOCLIDISCA

Paratum iam eſſe dicito, vnde argentum ſit futurum:
Iubeto habere animum bonum, dic me illam amare multum:
Vbi ſe alleuat, ibi me alleuat: quae dixi vt nunciares, Grut. *vbi ſe adiuuat, ibi me adiuuat.*
Satin' ea tenes? SO. magis calleo, quam aprugnum callum callet.
TO. Propera, abi domum. SA. nunc ego huic graphice facetus fiam.
Subnixis alis me inferam, atque amicibor glorioſe.
TO. Sed quis his hic anſatus ambulat? SA. magnifice conſcreabor.

2. *Amare multum.*] Amanter orare. V. N. Menaechm. act. 2. 3. et 3. 3.

3. *Alleuat.*] *Alleuare ſe*, eſt, aegritudinem remittere; atque adeo, quod modo dixit, *habere animum bonum*, qua forma et Cic. ad Attic. vſus: *Alleuor, cum loquor tecum abſens.* Piſtor.

4. *Aprugnum.*] Poenul. 3. 2. verſ. 3.

7. *Conſcreabor.*] Ita Bryardus; apud Lipſ. 2. Ep. Q. 4. nam in illo geſtu glorioſo exprimendo, etiam *conſcreatio* ſiue *exſcreatio* adhibetur. Et notauimus alibi e Cauſaub. in Theophr. *procul ſpuere, fuiſſe ſignum eminentiae.* Quintil.

clare

TO. Sagariſtio hic quidem eſt. quid agitur, Sagariſtio? vt valetur?
Ecquid, quod mandaui tibi? eſtne quid in te ſpeculae? SA. adito.
Videbitur, factum volo: venito: praemoneto. V. E. *promoueto.*
TO. Quid hoc hic in collo tibi tumet? SA. vomica'ſt, Douz. *hoc ſic.*
preſſare parce.
Nam vbi qui mala tetigit manu, dolores cooriuntur.
TO. Quando iſtaec innata'ſt nam tibi? SA. hodie. TO ſecari iubeas.
SA. Metuo ne immaturam ſecem, ne exhibeat plus negotii.
TO. Inſpicere morbum tuum lubet. SA. abi, atque caue ſis
A cornu. TO. quid iam? SA. quia boues bini hic ſunt in crumena.
TO. Emitte ſodes, ne enices fame, ſine ire paſtum.
SA. Enim metuo, vt poſſim in bubilem reiicere, ne Acid. *in bubile.*
vagentur.
TO. Ego reiiciam, habe animum bonum. SA. creditur: commodabo.
Sequere hac ſis: argentum hic eſt, quod me dudum rogaſti.
TO. Quid tu ais? SA. dominus me boues mercatum Eretriam miſit.
Nunc mihi Eretria erit haec tua domus. TO. nimis tu facete loquere.
Atque ego omne argentum tibi actutum incolume redigam:
Nam iam omnes ſycophantias inſtruxi et comparaui,
Quo pacto ab lenone auferam hoc argentum. SA. tanto melior.
TO. Et mulier vt ſit libera, atque ipſe vltro det argentum.
Sed ſequere me, ad eam rem vſus eſt tua mihi opera. SA. vtere vt vis.

clare exſcreare. Ita Ariſtophan. innuit, Oratores ſolitos ſcreari, Theſmoph. Σίγα σιώπα, πρόσεχε τὸν νοῦν. χρέμπτεται γὰρ ἤδη, ὥσπερ ποιοῦσ' οἱ ῥήτορες. *Taubm.* Mſſ. Camerarii habent, *conſtabor.* Vett. Codd. *conteſtabor.* Vnde legendum puto: *magnifice contra ſtabo.* Magnifice reſiſtam Toxilo mihi obuiam venienti. *Boxbornius.*

11. *Vomica.*] *Vomica* eſt abſceſſus malignus latens, puris plenus: ἀποστήματος εἶδος. Hic facete ſignificat crumenam, quam nummis praegnantem e collo gerebat Sagariſtio. *Taubm.*

12. *Mala manu.*] V. N. Amphit. I. I.

18. *Reiicere*] Appoſite. Virgil. *a flumine reice capellas.* qui *reigere*, ab agendo, hic fingunt, ne audias. *Acidal.* *Ne vagentur.*] Vulgatum ita planum facio. Dixerat Toxilus: *Emitte boues.* Cui Sag. At metuo, ne, ſi emittam, longius vagentur, neque eos recipere facile poſſim. Huic mox operam in reducendis pollicetur Toxilus. Notum, boues extra bubile in paſcuis vagari, et ſaepe intercipi In bubuli autem ſeruantur. Manet itaque in metaphora. *Gruterus* noſter hic fruſtra ingenioſus fuit. *Piſtor.*

ACTVS TERTIVS. SCENA PRIMA

SATVRIO, VIRGO

Quae res bene vortat mihi et tibi et ventri meo,
Perennitatiſque adeo huic perpetuo cibo,
Vt mihi ſuperſit, ſuppetat, ſuperſtitet:

2. *Perennitatiſque.*] *Cibum perennitatis* dixit cibum perennem. etſi *cibum Perennitatis* non damnem, quaſi alicuius deae: malim tamen, *Perennitatique ad.* Acidal.

Sequere hac, mea gnata, me, cum diis volentibus.
Quoi rei opera detur, ſcis, tenes, intellegis:
Communicaui tecum conſilia omnia.
Ea cauſſa ad hoc exemplum te exornaui ego.
Venibis tu hodie, virgo. VI. amabo, mi pater,
Quanquam libenter eſcis alienis ſtudes,
Tuin' ventris cauſſa filiam vendis tuam?
SA. Mirum, quin regis Philippi cauſſa, aut Attali
Te potius vendam, quam mea, quae ſis mea.
VI. Vtrum tu pro ancilla me habes, an pro filia?
SA. Vtrum hercle magis in ventris rem videbitur:
Meum, opinor, imperium in te, non in me tibi'ſt.
VI. Tua iſtaec poteſtas eſt, pater; veruntamen,
Quanquam res noſtrae ſunt, pater, pauperculae,
Modice et modeſte melius eſt vitam viuere:
Nam SI AD PAVPERTATEM admigrant infamiae,
Grauior paupertas fit, fides ſubleſtior.
SA. Enimuero odioſa es. VI. non ſum, neque me eſſe arbitror,
Cum parua natu recte praecipio patri.
Nam INIMICI FAMAM non ita, vt nata eſt, ferunt.
SA. Ferant, eantque in maxumam malam crucem.
Non ego inimicitias omneis pluris aeſtimo,
Quam menſa inanis nunc ſi apponatur mihi.
VI. Pater, HOMINVM IMMORTALIS eſt infamia;
Etiam tum viuit, cum eſſe credas mortuam.
SA. Quid? metuis ne te vendam? VI. non metuo, pater.
Verum inſimulari nolo. SA. at nequicquam neuis.
Meo modo iſtud potius fiet, quam tuo.
Fiat. quae hae res ſunt! VI. cogita hoc verbum, pater:
HERVS SI MINATVS eſt malum ſeruo ſuo,
Tametſi id futurum non eſt, vbi captum'ſt, flagrum,
Dum tunicas ponit, quanta afficitur miſeria!
Ego nunc, quod non futurum'ſt, formido tamen.

8. *Venibis.*] Vendetis.

18. *Modice et modeſte.*] *Modicum* dictum, quaſi *medium*. Alii a *modo* deducunt: cum, auctore Nonio, *modicum* veteribus fuit *moderatum, quodque ſit cum modo*. Varro: *Sapiens et bonum ferre poteſt modice, ac malum fortiter ac leuiter.* Scalig.

20. *Subleſtior.*] Id eſt, *leuior, infirmior.* Feſtus atque idem ait, Plautus in Neruol. *vinum ſubleſtiſſimum* dixiſſe, quia infirmos faciat vel corpore vel animo. V. N. Bacchid. 3. 6.

23. *Nam inimici.*] Inimici non ita de iis, quos oderunt loquuntur, vt res eſt; ſed vt ſuſpicantur, et vt probabiliter eis confingere licet. *Lamb.*

27. *Immortalis eſt infamia.*] Variis modis infamia quis notari poteſt; inprimis hominum opinione. Nam is, qui apud bonos et graues viros male audit, *infamis* dicitur; licet ei iure et legibus nulla irrogetur infamia. Itaque eum, qui reſtitutus eſt famae, hac nota adhuc laborare exiſtimo: verumque eſſe, quod Plautus ait: *Hominum immortalis, etc.* Hinc Claudius Caeſar, cum cuidam notam appoſitam, deprecantibus familiaribus, ademiſſet: Litura tamen, inquit, exſtat. ſenties, remiſſa culpa, infamiae prioris veſtigium manere. *Duarenus.*

38. *Quae*

SA. VIRGO ATQVE MVLIER nulla erit, quin ſit mala,
Quae praeter ſapiet, quam placet parentibus.
VI. VIRGO ATQVE MVLIER nulla erit, quin ſit mala,
Quae reticet, ſi quid fieri peruorſe videt.
SA. Malo cauere melius eſt te. VI. at ſi non licet
Cauere, quid agam? nam ego tibi cautum volo.
SA. Maluſne ego ſum? VI. non es: neque me dignum'ſt dicere:
Verum ei rei operam do, ne alii dicant quibus licet.
SA. Dicat quod quiſque volt: ego de hac ſententia
Non demouebor. VI. at, meo ſi liceat modo,
Sapienter potius facias, quam ſtulte. SA. lubet.
VI. Lubere per me tibi licere intellego:
Verum lubere haud lubeat, ſi liceat mihi.
SA. Futura es dicto obediens, an non, patri?
VI. Futura. SA. ſcis nam, tibi quae praecepi? VI. omnia.
SA. Et id, vt ſurrepta fueris? VI. docte calleo.
SA. Et qui parentes fuerint? VI. habeo in memoria.
Neceſſitate me, mala vt fiam, facis.
Verum videto, vbi me voles nuptum dare,
Ne haec fama faciat repudioſas nuptias.
SA. Tace ſtulta. non tu nunc hominum mores vides?
Quoiuſmodi hic cum fama facile nubitur. MSS. *cum mala.*
DVM DOS SIT, nullum vitium vitio vortitur.
VI. Ergo iſtuc facito, vt veniat in mentem tibi,
Me eſſe indotatam. SA. caue ſis tu iſtuc dixeris.
Pol deum virtute dicam, et maiorum meum,
Ne te indotatam dicas, quoi dos ſit domi.
Librorum eccillum habeo plenum ſoracum.
Si hoc accuraſſis lepide, quoi rei operam damus,
Dabuntur dotis tibi inde ſexcenti logi,
Atque Attici omnes, nullum Siculum acceperis:

38. *Quae praeter.*] Plus aut aliter. *Lambinus.*

42. *Cautum.*] Conſultum et prouiſum. *Lamb.*

49. *Verum lubere.*] Hoc vult: Si mihi liceret lubere, id eſt, omnia pro libitu facere, profecto non lubeat, non placeat, quod tibi, mi pater, allubeſcit. Non luberet certe filiam vendere. *Boxborn.*

57. *Nunc-hominum.*] *Nunc-hominum* ἀνθρώπων τῶν νῦν ὄντων. Sic Virg. *ante-malorum*, τῶν ἔμπροσθεν κακῶν, id eſt, praeteritorum malorum. Tibul. *ante-comas*, τὰς πρὶν κόμας. Catul. *olim-furores*, τοὺς πάλαι θυμούς. ita, *ſemper-lenitas*, apud Terent. Et *ſemper-deus*, apud Virgil. et *ſemper-pauper*, lib. 4. Diſtichorum Dionyſ. Catonis, vnum verbum eſt. *Scalig.*

64. *Soracum.*] *Soracum* vel *Sarracum*, *genus vehiculi, quo ornamenta portantur Scenicorum.* Feſtus. Gloſſae: ἅμαξα.

66. *Dabuntur dotis tibi inde ſexcenti logi.*] Filiae dotem promittit ex artis ſuae libris ſexcentos logos. Ridicule: ſed Homeri ſcil. exemplo, qui ſuae quoque filiae, propter inopiam, Cypria ſua carmina dediſſe in dotem perhibetur. quod ex Aeliano cognoſcimus lib. 9. c. 15. *Acidal.*

67. *Attici.*] Ita Cicero: *ſi litteras Graecas Athenis, non Lilybaei; Latinas Romae, non in Sicilia didiciſſes.* Sed et Aſconius: *Dicit illum Graecas litteras ſimul Latinas in Sicilia didiciſſe: in ea inſula, quae neutra lingua bene vtatur. Ita enim Pl. in Perſa, dabuntur, etc. De logis V. N. Men.* 5. 2. 29.

Cum hac dote poteris vel mendico nubere.
VI. Quin tu me ducis, ſi quo ducturus, pater,
Vel tu me vende, vel face quod tibi lubet.
SA. Bonum aequumque oras. ſequere hac. VI. dicto ſum audiens.

68. *Vel mendico.*] Pulcherrime, *παρὰ προσδοκίαν*, *mendicum* ſuppoſuit homini ditiſſimo. nam auditores expectabant, vt cum tam praeclara dote nubi poſſe diceretur vel primori ciuitatis. at ille, mendici conditionem inueniri poſſe ait. In quo et ipſo honeſtiſſima ſenſus ambiguitas. dum enim hoc innuitur, vilitate dotis non niſi mendicum conciliatum iri, ſimul eiuſdem praeſtantia commendari videtur: atque ita interpretari licet, quaſi tam opulenta ea dos ſit, vt ſi vel egentiſſimo nubat, tamen abunde habeat, vnde familiam ſuſtentet. *Acidal.*

ACTVS TERTIVS. SCENA SECVNDA

DORDALVS

Quidnam eſſe actutum hunc dicam vicinum meum,
Qui mihi iuratus eſt ſeſe hodie argentum dare?
Quod ſi non dederit, atque hic dies praeterierit,
Ego argentum, ille iusiurandum amiſerit.
Sed ibi concrepuit foris. quiſnam egreditur foras?

ACTVS TERTIVS. SCENA TERTIA

TOXILVS, DORDALVS

Curate iſtuc intus: iam ego domum me recipiam.
DO. Toxile, quid agitur? TO. eho, lutum lenonium,
Commictum coenum, ſterquilinium publicum:
Impure, inhoneſte, iniure, illex, labes popli, Non. *iniurie.*
Pecuniae accipiter, auide atque inuide,
Procax, rapax, trahax: trecentis verſibus
Tuas impuritias traloqui nemo poteſt.
Accipin' argentum? accipe ſis argentum, impudens,
Tene ſis argentum: etiam tu argentum tenes?
Poſſum te facere, vt argentum accipias, lutum?
Qui niſi iurato mihi nihil auſus credere.
DO. Sine reſpirare me, tibi vt reſpondeam.
Vir ſumme populi, ſtabulum ſeruitricium, Col. *ſeruitutium.*
Scortorum liberator, ſubiculum flagri,

10. *Lutum.*] *Lutum* pro lutulentis hominibus poſuerunt: vt et *Caenum* pro caenoſis et turpiſſimis. *Turneb.* lib. 29. 17.

13. *Stabulum ſeruitricium.*] Sic dici ſeruum plenum tricarum, dolorum, captionum, vt ſit vocabulum factum a ſeruis et tricis, inſolens et intolerandum exiſtimo. Longe tolerabilius Colerus *ſeruitutium*. Fere tamen malim: *ſtabulum meretricium*. Nam et vox *ſtabulum* ad hanc rem aptior et ſequitur, *Scortorum liberator*. Niſi malis *ſtabulum ſerriterium*; qua voce et alibi vtitur. *Gronou.*

14. *Subiculum flagri.*] Aſſidue ſubiecte flagro, *Lamb.* At Gruterus ita vocatum ait, quod flagrum ipſum ſubigeret, qui alibi videlicet vocetur, *vlmorum Acheruns*,

Compedium tritor, piſtrinorum ciuitas,
Perenniſerue, lurco, edax, furax, fugax,
Cedo ſis mihi argentum, da mihi argentum, impudens:
Poſſum a te exigere argentum: argentum, inquam, cedo.
Quin tu mihi argentum reddis? nihilne te pudet?
Leno te argentum poſcit, ſolida ſeruitus,
Pro liberanda amica, vt omnes audiant.
TO. Tace obſecro hercle: nae tua vox valide valet.
DO. Referundae ego habeo linguam natam gratiae,
Eodem mihi pretio ſal praehibetur, quo tibi.
Niſi me haec defendet, nunquam delinget ſalem.
TO. Iam omitto iratus eſſe: id tibi ſuccenſui,
Quia te negabas credere argentum mihi.
DO. Mirum, quin tibi ego crederem, vt idem mihi
Faceres, quod partim faciunt argentarii;
Vbi quid credideris, cuius extemplo a foro
Fugiunt, quam ex porta ludis cum emiſſu'ſt lepus.
TO. Cape hoc ſis. DO. quin das? TO. nummi ſexcenti hic erunt
Probi, numerati: fac ſit mulier libera,
Atque huc continuo adduce. DO. iam faxo hic erit.
Non hercle, cui nunc hoc dem ſpectandum, ſcio.
TO. Fortaſſe metuis in manum concredere.
DO. Mirum. quin citius iam a foro argentarii
Abeunt, quam in curſu rotula circumuortitur.
TO. Abi iſtac auorſis angiportis ad forum,
Eadem iſtaec facito mulier ad me tranſeat
Per hortum. DO. iam hic faxo aderit, TO. at ne propalam.

runs, etc. Meurſius legit *ſudiculum flagri.* nam *ſudiculum* antiquis *flagelli genus erat, quod vapulantes* (vt ait Paulus Feſti mutilator) *ſudantes facit.* Sed ſudor ille ſanguis erat.

16. *Perenniſerue.*] *Perenniſeruus*, qui perpetuo ſeruit vni domino, auctore Taubm. *Popma.* *Lurco.*] Feſtus: *Lura; os culei, vel etiam vtris. vnde Lurcones capacis gulae homines et bonorum ſuorum conſumptores.* Et notat Scalig. *loram* pro ipſo *vtre* Auſonium dixiſſe, qui Homer. ἀσκὸς. Nonius: *Lurcare eſt cum auiditate cibum ſumere.* Lucill.

Viuite lurcones, comedones viuite ventres.

Taubm.

23. *Referundae.*] Ad bene dicendum, ſi quis mihi prior benedixerit; et ad male dicendum, ſi laceſſerit. *Lamb.*

24. *Eodem.*] Tanti mihi conſtat victus, quanti tibi: tu ſeruis domino, ego ei, qui me paſcit. mihi magis quam tu, gratis viuo. *Sal* conuiuii principium, et tenuiorum obſonium. *Lamb.*

25. *Niſi.*] Niſi lingua mea regerere poſſit maledicta, ne ſal quidem ei dabitur. quod noſter, *delingere ſalem*: Graec. ἅλιαν τρωγεῖν. *Caſaub.*

31. *Ex porta.*] In Caueis ſiue Circo erant portae (Varro *Oſtia* appellat) ad beſtias emittendas: quas hic Plautus notat. *Lipſius.*

35. *Spectandum.*] Neſcio cui hoc argentum ſpectandum, vtrum probum ſit, nec ne. Donatus in Eun. act. 3. 5. annotat, hos, *ſpectatores pecuniae*, id eſt, probatores dictos. Talis Menandro δοκιμαστὴς eſt. *Taubm.*

37. *Mirum quin.*] Scil. tibi in manum concredam. *Vel*, Mirum quin metuam, id eſt, omnino metuo. Sic enim Plautus vbique ea formula vtitur: in qua fruſtra Lamb. ſe multis locis torquet. *Acidal.*

39. *Auorſis angiportis.*] *Trauorſis.* Scriuerius.

DO Sapienter ſane. TO. ſupplicatum cras eat.
D .. Ita hercle vero. TO. dum ſtas, reditum oportuit.

42. *Supplicatum cras*] Quaſi dicat: non hodie. Atque hinc colligere eſt morem antiquitus eſſe, vt ſerui pileo donati, ſiue etiam ancillae poſt manumiſſionem, ſupplicatum diis irent, quorum virtuti ac benignitati potiſſimum libertatem acceptam referrent ſuam: magno religionis ac pietatis argumento. *Douza.*

ACTVS QVARTVS. SCENA PRIMA

TOXILVS

Si QVAM REM accures ſobrie aut frugaliter,
Solet illa recte ſub manus ſuccedere.
Atque edepol, FERME VT QVISQVE REM accurat ſuam,
Sic ei procedunt poſt principia denique.
Si malus aut nequam'ſt, male res vortunt, quas agit:
Sin autem frugi'ſt, eueniunt frugaliter,
Hanc ego rem exorſus ſum facete et callide:
Igitur prouenturam bene confido mihi.
Nunc ego lenonem ita hodie intricatum dabo,
Vt ipſus ſeſe, qua ſe expediat, neſciat.
Sagariſtio; heus exi, atque educe virginem,
Et iſtas tabellas, quas conſignaui tibi,
Quas tu attuliſti ab hero meo vſque e Perſia.

Acid. *Principio, ſic ei procedit poſt denique.*

2. *Sub manus ſuccedere.*] Ex animi ſententia: quaſi eam manibus tractans ſuo arbitratu fingeret, ac in quamuis partem confirmaret. *Lamb.* Milit. act. 3. 2. verſu vltimo.

4. *Poſt principia.*] Caſtrenſe prouerbium eſt, *A poſtprincipiis incipere: In poſtprincipiis ſtare: In poſtprincipiis eſſe.* Varro loquens de diſciplinis Mathematicis apud Agellium: *Sed haec,* inquit, *aut omnino non diſcimus, aut prius deſiſtimus, quam intelligamus, cur diſcenda ſint. Voluptas autem vel vtilitas talium diſciplinarum in poſtprincipiis exiſtit, cum perfectae abſolutaeque ſunt: in principiis vero ipſis ineptae et inſuaues videntur.* In quibus non ſolum vſus huius Prouerbii patet, ſed etiam explicatur Prouerbium ipſum. Et ipſe Varro hic quoque exponit Prouerb. cum ſubiungit: *id eſt, ab hit potius temporibus quam ſuperioribus.* hoc et Plautus hoc loco vſurpauit. Et non diſiuncta haec, ſed coniuncta ſunt, *poſtprincipia, etc.* Scalig.

ACTVS QVARTVS. SCENA SECVNDA

SAGARISTIO, TOXILVS

Nunquid moror? TO. euge euge, exornatus baſilice?
Tiara ornatum lepide condecorat tuum.

Klock. *exornatus baſilice tiara! theatrum lepida condecorat ſchema.*

2. *Tiara ornatum.*] E vett. ſcriptura Priſciani hanc lect. eruo, quam germaniſſimam Plauti cenſeo:

Tiara vt lepidam lepide condecorat ſchemam:

Dicitur Tiara impoſita reliquum Perſicum

Tum hanc hoſpitam autem crepidula vt graphice decet!
Sed ſatin' eſtis meditati? SA. Tragici et Comici
Nunquam aeque ſunt meditati. TO. lepide hercle adiuuas.
SA. Age illuc abſcede procul e conſpectu, et tace.
Vbi cum lenone me videbis colloqui,
Id erit adeundi tempus: nunc agite, ite vos.

cum habitum lepide condecorare. Nam *ſchema* pro habitu et ornatu Plautus accepit, quem Graeca vox ipſa ſonat. itidem, vt in Prol. Amph. Nec me mouet, quod vir magnus *ſchemam* ibi penulae ſeruilis genus interpretetur. *Tiaram* autem (vt hoc addam) diuerſam a *Mitra* fuiſſe, et genus pileoli, quo Perſae Chaldaeique vſi ſint, docet Herodotus lib. 7. et D. Hieronymus ad cap. 3. Danielis.

4. *Tragici, etc.*] Vide N. Poen. act. 3. 2. 4.

6. *Age illuc abſcede procul e conſpectu.*] Coniectura Douzae F. et Acidalii: nam ſcripti et vett. edd. *Age illuc adſpice de procul in conſpectum.* Forte: *Age illic adſiſtito procul in conſpectus.* Gronou.

ACTVS QVARTVS. SCENA TERTIA

DORDALVS, TOXILVS

Cui HOMINI DI PROPITII ſunt, aliquid obiiciunt lucri.
Nam ego hodie compendi feci binos panes indies,
Ita ancilla mea quae fuit hodie, ſua nunc eſt: argento vicit:
Iam hodie alienum coenabit, nihil guſtabit de meo.
Sumne probus? ſum lepidus ciuis, qui Atticam hodie ciuitatem
Maxumam maiorem feci, atque auxi ciui foemina?
Sed vt et ego hodie fui benignus! vt ego multis credidi!
Nec ſatis a quiquam homine accepi: ita prorſum credebam omnibus.
Nec metuo quibus credidi hodie, ne quis mihi in iure abiuraſſit.
Bonus volo iam ex hoc die eſſe: quod neque fiet, neque fuit.
TO. Hunc ego hominem hodie in tranſennam doctis ducam dolis,
Itaque huic inſidiae paratae ſunt probe. aggrediar virum.
Quid agis? DO. credo. TO. vnde agis te, Dordale? DO. credo tibi.
TO. Di dent quae velis: eho, an iam manu emiſiſti mulierem?
DO. Credo pol, credo, inquam, tibi. TO. iam liberta auctus es? DO. enicas.
Quin tibi me dico credere. TO. dic bona fide: iam libera eſt?
DO. I, i ad forum, ad Praetorem, exquire; ſiquidem credere mihi non vis:

7. *Benignus.*] Id eſt, liberalis. Ter. Adelph. 5. 4. *blande dicere aut benigne facere*, id eſt, munificum eſſe. *Taubm.*

8. *Nec ſatis, etc.*] Nec a quoquam ſponſorem accepi, cuius fidem ſecutus, crederem. *Lamb.*

11. *Tranſennam.*] *Tranſenna*, hic extentus funis, quo captantur aues. Vide notas Bacchid. act. 4. ſcen. 6. verſ. 227. Rud. 4. 7.

13. *Vnde agis te?*] Vide notas Bacch. act. 5. ſc. 1. verſ. 20. *Credo tibi.*] Facete, poſtquam ab eo pecuniam accepit, dicit ſe ei credere. *Lamb.*

17. *Ad Praetorem.*] Hoc eo ſpectat, quod nomen manumiſſi in Acta olim referri moris erat, cauſſa etiam ſeu titulo manumiſſionis adſcripto. Poteſt etiam ad Praetoris *vindictam* referri. *Douza.*

Libera, inquam, eſt: ecquid audis? TO. at tibi di benefaciant omnes.
Nunquam enim poſthac tibi, nec tuorum quod nolis, volam.
DO. Abi, ne iura: ſatis credo. TO. vbi nunc tua liberta'ſt? DO. apud te. TO. ain',
Apud me eſt? DO. aio, inquam: apud te eſt, inquam. TO. ita me di ament, vt ob iſtam rem
Tibi multa bona inſtant a me: nam eſt res quaedam, quam occultabam
Tibi dicere: nunc eam narrabo, vnde tu pergrande lucrum facias:
Faciam vt mei memineris, dum vitam viuas. DO. benedictis
Tuis benefacta aures meae auxilium expoſtulant.
TO. Tuum promeritum'ſt merito vt faciam. et vt me ſcias eſſe facturum,
Tabellas tene has, pellege. DO. hae quid ad me? TO. imo ad te attinent,
Et tua refert. nam e Perſia ad me allatae modo ſunt iſtae a meo domino.
DO. Quando? TO. haud dudum. DO. quid iſtaec narrant? TO. percunctare ex ipſis,
Ipſae tibi narrabunt. DO. cedo ſane mihi. TO. at clare recitato.
DO. Tace, dum pellego. TO. haud verbum faciam.
DO. Salutem dicit Toxilo Timarchides,
Et familiae omni: ſi valetis, gaudeo.
Ego valeo recte, et rem gero, et facio lucrum.
Neque iſto redire his octo poſſum menſibus:
Itaque hic eſt, quod me detinet, negotium.
Eleuſipolim Perſae cepere vrbem in Arabia,
Plenam bonarum rerum, atque antiquom oppidum;
Ea comparatur praeda, vt fiat auctio
Publicitus. ea res me domo expertem facit:
Operam atque hoſpitium ego iſti praehiberi volo,
Qui tibi tabellas affert. cura, quae is volet:
Nam is mihi honores ſuae domi habuit maxumos.
DO. Quid id ad me, aut ad meam rem refert, Perſae quid rerum gerant,
Aut quid herus tuus? TO. tace ſtultiloque: neſcis quid inſtet boni.
Nequicquam tibi fortuna faculam lucrificam allucere volt. MSS. *faculam lucificam.*

25. *Benedictis tuis benefacta.*] Conſtructio eſt: Aures meae expoſtulant benedictis tuis auxilium benefacta tua, id eſt, vt benefactis tuis benedicta tua iuventur, haec illis faueant et reſpondeant. *Boxhorn.*

38. *Plenam bonarum.*] Sic Ennius de Athenis Atticis, verſu vere Tragico:

Adſta, atque Athenas antiquum opulentum oppidum
Contempla.

Nam *Bonas res*, pro *Opulentitate* ab antiquis, ſicut e contrario *Malas* pro *inopia* ac *egeſtate*, acceptas notum eſt. Tin. *Bonis tuis rebus meas res irrides malas.* Douza.

46. *Faculam lucrificam.*] Allegoria, pro lucri-

DO. Quae iſtaec fortuna lucrifica eſt? TO. iſtas, quae norunt, roga:
Ego tantundem ſcio, quantum tu, niſi quod pellegi prior.
Sed vt occoepiſti, ex tabellis noſce rem. DO. bene me mones.
Fac ſilentium. TO. nunc ad illud venies, quod refert tua.
DO. Iſte qui tabellas affert, adduxit ſimul
Forma expetenda liberalem mulierem,
Furtiuam, aduectam ex Arabia penitiſſuma, MSS. Pall. *adductam.*
Eam te volo accurare, vt iſtic veneat,
Ac ſuo periculo is emat, qui eam mercabitur:
Mancipio neque promittet, neque quiſquam dabit.
Probum et numeratum argentum vt accipiat, face.
Haec cura, et hoſpes cura vt curetur. vale.
TO. Quid igitur, poſtquam recitaſti quod erat cerae creditum,
Iam mihi credis? DO. vbi nunc ille'ſt hoſpes, qui haſce attulit?
TO. Iam hic credo aderit: arceſſit illam a naui. DO. nihil mihi opus eſt
Litibus, neque tricis. quamobrem ego argentum numerem foras?
Niſi mancipio accipio, quid eo mihi opus mercimonio?
TO. Taces' an non taces? nunquam ego te tam eſſe matulam credidi.
Quid metuis? DO. metuo hercle vero: ſenſi ego iam compluries:
Neque mihi haud imperito eueniet, tali vt in luto haeream.
TO. Nihil periculi videtur. DO. ſcio iſtuc, ſed metuo mihi.
TO. Mea quidem iſtuc nihil refert; tua ego refero gratia.
Vt tibi recte conciliandi primo facerem copiam.
DO. Gratiam habeo. ſed TE DE ALIIS, QVAM alios de te ſuauiu'ſt
Fieri doctos. TO ne quis vero ex Barbaria penitiſſuma
Perſequatur. etiam tu illam deſtinas? DO. videam modo
Mercimonium. TO. aequa dicis. ſed optume eccum ipſe aduenit
Hoſpes ille, qui has tabellas attulit. DO. hiccine eſt? TO. hic eſt.

lucrifaciendi occaſionem et facultatem praebere, ſiue adeo lucrum certum obiicere. ſic Curcul. *Lucere cereum*, dixit. *Lamb.*

52. *Liberalem.*] Feſtus: *Liberales dicuntur non ſolum benigni, ſed etiam ingenuae formae homines.* Apul. 4. Met. *virginem filo liberalem, etc.*

55. *Ac ſuo periculo.*] Interdum paciſcebatur venditor, ne fugitiuum aut erronem praeſtaret. Nam et ita quandoque lex dicebatur, vt periculo ſuo emeret emptor. Seruos autem, quorum nomine venditor nihil praeſtaret, PILEATOS venum ſolitos ire, docet Agell. libro 7. 4. *Briſſon.* V. N. Curcul. act. 4. 2. Merc. 2. 3. et Trinum. 2. 4.

59. *Cerae creditum.*] Id eſt, ſcriptum ceratis tabellis.

64. *Matulam.*] Vilem, inſulſum, meticuloſum, ignauum, vanum. *Indignus, qui ei matulam porrigat:* de vehementer inaequalibus. *Taubm.*

66. *Neque mihi haud imperito.*] Aut duplex negatio magis negat; aut ita conſtruendum: Neque mihi, vtpote non imperito, eueniet. *Piſtor.*

67. *Sed metuo.*] Notat *Donatus* Ter. Adelph. conſuetudinem hanc eſſe Terentii, vt inducat etiam eos qui falluntur, aliquid ſapere: idemque a Plauto cum ſaepe alibi, tum hic obſeruari. *Taubm.*

68. *Refero.*] Renuncio.

72. *Perſequatur.*] Scil. metuendum eſt, vt ſit ironia. *Lamb.* *Deſtinas.*] Non tu eam emere properas? Vide notas Epid. 2. 2. 92.

DO. Haeccine illa'ſt furtiua virgo? TO. iuxta tecum aeque ſcio,
Niſi quia aſpexi. equidem edepol liberali'ſt, quiſquis eſt.
DO. Sat edepol concinna eſt facie. TO. vt contemptim carnufex!
Taciti contemplemur formam. DO. laudo conſilium tuum.

ACTVS QVARTVS. SCENA QVARTA

SAGARISTIO, VIRGO, TOXILVS, DORDALVS

Satin' Athenae tibi viſae fortunatae atque opiparae?
VI. Vrbis ſpeciem vidi, hominum mores proſpexi parum.
TO. Nunquid in principio ceſſauit verbum docte dicere? *Douz. verbum doctum.*
DO. Haud potui etiam in primo verbo perſpicere ſapientiam.
SA. Quid id quod vidiſti: vt munitum muro tibi viſum'ſt oppidum?
VI. SI INCOLAE BENE ſunt morati, pulchre munitum arbitror.
Perfidia et Peculatus ex vrbe et Auaritia ſi exulant,
Quarta Inuidia, quinta Ambitio, ſexta Obtrectatio,
Septimum Periurium. TO. euge! VI. octaua, Indiligentia:
Nona, Iniuria: decimum, quod peſſumum aggreſſu, Scelus:
Haec niſi inde aberunt, centuplex murus rebus ſeruandis parum eſt.
TO. Quid ais tu? DO. quid vis? TO. tu in illis es decem ſodalibus:
Te in exilium ire hinc oportet. DO. quid iam? TO. quia periurus es.
DO. Verba quidem haud indocte fecit. TO. ex tuo inquam vſu eſt: eme hanc.
DO. Edepol qui cum hanc magis contemplo, magis placet. TO. ſi hanc emeris,
Di immortales nullus leno te alter erit opulentior.
Euortes tuo arbitratu homines fundis, familiis.
Cum optumis viris rem habebis: gratiam cupient tuam: *Mſſ. Pall. concipient.*
Venient ad te comiſſatum. DO. at ego intromitti non ſinam.
TO. At enim illi noctu occentabunt oſtium, exurent fores:
Proinde tu tibi iubeas concludi aedes foribus ferreis:
Ferreas aedes commutes, limina indas ferrea:
Ferream ſeram atque annulum: ne ſi ferro parſeris,
Ferreas tute tibi impingi iubeas craſſas compedis.

10. *Scelus.*] *Facinus, Flagitium, Scelus,* hoc differunt: quod *Facinus* vi aut malitia committitur: *Flagitium* ſit libidine, vel nequitia: vnde *flagitioſi* dicuntur impudici, adulteri, ganeones, aleatores, facinoroſi, parricidae, ſicarii, ſacrilegi, periuri, etc. *Scelus,* vtrumque comprehendit. Cic. Catil. I. *Quod facinus a manibus vnquam tuis, quod flagitium a toto corpore abſuit?* Popma.

20. *Occentabunt oſtium.*] Conuicium tibi facient ante oſtium. Vide notas Merc. 2. 3. 73.

24. *Iubeas.*] Facito tibi fores ferreas, et ferrea cetera: ne ſi ſumptu deterritus, ferro peperceris, eadem opera tute tibi ferreas

DO. I in malum cruciatum. TO. i ſane, hanc eme atque auſculta mihi.
DO. Modo vt ſciam, quanti indicet. TO. vin' huc vocem? DO. ego illo acceſſero.
TO. Quid ais, hoſpes? SA. venio, adduco hanc, vti dudum dixeram.
Nam heri in portum noctu nauis venit: vaenire hanc volo,
Si poteſt. ſi non poteſt, ire hinc volo quantum poteſt.
DO. Saluos ſis, adoleſcens. SA. ſiquidem hanc vendidero pretio ſuo.
TO. Atqui aut hoc emptore vendes pulchre, aut alio non potes.
SA. Eſne tu huic amicus? TO. tanquam di omnes qui coelum colunt.
DO. Tum tu mihi es inimicus certus. nam GENERI LENONIO
Nunquam vllus deus tam benignus fuit, qui fuerit propitius.
SA. Hoc age, opus n'eſt hac tibi empta? DO. ſi tibi vaeniſſe'ſt opus,
Mihi quoque empta eſt: ſi tibi ſubiti nihil eſt, tantundem'ſt mihi.
SA. Indica, fac pretium. DO. tua merx eſt, tua indicatio eſt.
TO. Aequom hic orat. SA. vin' bene emere? DO. vin' tu pulchre vendere?
TO. Ego ſcio hercle vtrunque velle. DO. age, indica prognariter. Lamb. *prognaviter.*
SA. Prius dico: hanc mancupio nemo tibi dabit. iam ſcis? DO. ſcio.
Indica, minimo daturus qui ſis, qui duci queat.
TO. Tace, tace, nimis tu quidem hercle homo ſtultus es pueriliter.
DO. Quid ita? TO. quia enim te ex puella prius percontari volo,
Quae ad rem referunt. DO. et quidem hercle tu me monuiſti haud male.
Vide ſis, ego ille doctus leno paene in foueam decidi,
Ni hic adeſſes. QVANTVM eſt adhibere hominem amicum, vbi quid geras!
TO. Quo genere, aut qua in patria ſit nata, aut quibus parentibus;
Ne temere hanc te emiſſe dicas ſuaſu atque impulſu meo.
Niſi moleſtum eſt, percontari hanc paucis hic volt. SA. maxume,
Suo arbitratu. TO. quid ſtas? abi tute, atque ipſe itidem roga.
Vt tibi percontari liceat quae velis, etſi mihi
Dixit dare poteſtatem eius: ſed ego te malo tamen
Eum ipſum adire, vt ne contemnat te ille. DO. ſatis recte mones.

ferreas compedes impingas. *Lamb.* Alluſit autem ad cuſtodiam Danaes. Ouid. 3. Amor. el. 7. *Aerati poſtes, ferrea turris erat.* Propert. 2. el. 20. *Ferratam Danaes tranſiliamque domum.* Paſſerat.

25. *I ſane.*] Ambiguum. V. N. Mil. act. 2. ſcen. 3. verſ. 15.

35. *Hoc age.*] Τοῦτο πρᾶττε. Vtimur, cum vni rei mentem adhiberi volumus, et animum aduerti. *Taubm.*

37. *Indica.*] *Indicare* vendentis eſt: vt *mercari* et *liceri* emptoris. Aul. act. 2. 8. *Indicant caros.* Briſſon.

38. *Bene, pulchre.*] Cum lucro. V. N. Pſeud. act. 1. 3.

40. *Hanc mancupio.*] Hanc nemo ea lege tibi vendet, vt velit ſubire periculum euictionis. *Taubm.*

41. *Qui duci.*] Vt a me emptore abduci queat. *Lamb.*

45. *In foueam decidi.*] Paene deceptus et illaquearus ſum. *Lamb.*

46. *Niſi bic adeſſes.*] Douza malit: *Niſi bic adeſſet.* ſcil. Toxilus.

Hoſpes, volo ego hanc percontari. SA. a terra ad coelum, quid lubet.
TO. Iube dum ea huc accedat ad me. SA. i ſane, ac morem illi gere.
Percontare, exquire quid vis. TO. age, age nunc tu, i prae: vide
Vt ingrediare auſpicato. DO. liquidum eſt auſpicium. TO. tace.
Concede ſis, iam ego illam adducam. DO. age, vt rem eſſe in noſtram putas.
TO. Sequere me. adduco hanc: ſi quid vis ex hac percontarier.
DO. Enim volo te adeſſe. TO. haud poſſim, quin huic operam dem hoſpiti,
Quoi herus iuſſit. quid ſi hic non volt me adeſſe vna? SA. imo i modo.
TO. Do ego tibi operam. DO. TIBI ibidem das, vbi tu tuum amicum adiuuas.
TO. Exquire. heus tu, aduigila. VI. ſatis eſt dictum: quanquam ego ſerua ſum,
Scio ego officium meum, vt quae rogitet, vera, vt accepi, eloquar. *Grut. vt quae rogitet.*
TO. Virgo, hic homo probus eſt. VI. credo. TO. non diu apud hunc ſeruies.
VI. Ita pol ſpero; ſi parentes facient officium ſuum.
DO. Nolo ego te mirari, ſi nos ex te percontabimur
Aut patriam tuam, aut parentes. VI. cur ego id mirer, mi homo?
Seruitus mea mihi interdixit, ne quid mirer meum
Malum. TO. dii iſtam perdant, ita cata eſt et callida. *Lamb. malum meum, TO. Noli flere. VI. ah! TO. dii.*
Habet cor! quam dicit quod opu'ſt! DO. quid nomen tibi eſt?
TO. Nunc metuo ne peccet. VI. Lucridi nomen in patria fuit.
TO. Nomen atque omen quantiuis eſt pretii. quin tu hanc emis?
Nimis pauebam ne peccaret. expediuit. DO. ſi te emam,

54. *A terra.*] Ἀπ' οὐρανοῦ μέχρι γῆς. Quaſi dicat: quacunque de re: ab extremo initio vſque ad ſupremum finem. Prouerb. *Taubm.*

56. *Age, age nunc tu, i prae: vide vt, etc.*] Hoc loco inextricabiles ſunt abſurdirates: niſi ille verſus exturbetur, TO. *Iube dum, etc.* aut alius de vett. lib. illi ſubiiciatur, qui ſententiam expleat explicetque: aut Perſonae plane aliter ordinentur. Nam quod Toxilus ad ſe nunc puellam vocat, prorſus ineptum eſt. Lenonis enim ea poſtulatio eſt. Sed ineptius ſubdit Sagariſtio: *I ſane, etc.* puellam iis alloqui viſus, quae procul tamen abſtiterat; adeunda vltro, vt adduceretur. *Acidal.*

71. *Habet cor.*] Cordata eſt. V. N. Epid. act. 3. 3.

73. *Nomen atque omen.*] Mos religionis priſcae: quibus magnae curae in his talibus initiis, homines praeeſſent, aut intereſſent *bono nomine*, id eſt, e quorum nominibus captari velut augurium aliquod poſſet proſperitatis et diuturnitatis. Talia ſunt *Saluius, Longinus, Statorius, etc.* Mala contra, e quibus triſte aliquod, infirmum, breue: vt *Curtius, Minutius, Furius, Hoſtilius, etc.* Tale vaticinium Lenonis huius Plautini *Lipſ.* Facit huc elegans locus Plutarchi in Nicia; vbi notat et obſeruat ex Timaeo, mali ominis fuiſſe Athenienſibus, quod ὁ ἀπὸ τῆς νίκης ἔχων τοὔνομα, ipſe ſcilicet Nicias, militiae imperatur electus, munus illud abnueret. *Boxhorn.*

74. *Expediuit.*] Cura me et metu liberauit. ad ſpectatores. *Lamb.*

76. *Men-*

Mihi quoque Lucridem confido fore te. TO. tu ſi hanc emeris,
Nunquam hercle hunc menſem vortentem, credo, ſeruibit tibi.
DO. Ita velim quidem hercle. TO. optata vt eueniant, operam addito.
Nihil adhuc peccauit etiam. DO. vbi tu nata es? VI. vt mihi
Mater dixit, in culina, in angulo ad laeuam manum.
TO. Haec erit tibi fauſta meretrix: nata eſt in calido loco,
Vbi rerum omnium bonarum copia eſt ſaepiſſume. *Acid.* *copia eſt.* TO. *ſcitiſſime Tactus eſt leno.*
Tactus eſt leno, qui rogarat, vbi nata eſſet, diceret.
Lepide luſit. DO. at ego patriam te rogo quae ſit tua.
VI. Quae mihi ſit, niſi haec vbi nunc ſum? DO. at ego illam quaero, quae fuit.
VI. OMNE EGO PRO NIHILO eſſe ducto, quod fuit, quando fuit:
Tanquam hominem, quando animam efflauit, quid eum quaeras qui fuit?
TO. Ita me di bene ament, ſapienter! atque equidem miſeret tamen.
DO. Sed tamen, Virgo, quae patria eſt tua? age mihi actutum expedi: quid taces?
VI. Dico equidem patriam. quandoquidem hic ſeruio, haec patria eſt mea.
TO. Iam de iſtoc rogare omitte. non vides nolle eloqui,
Ne ſuarum ſe miſeriarum in memoriam inducas? DO. quid eſt?
Captuſne eſt pater? VI. non captus, ſed quod habuit, id perdidit.
TO. Haec erit bono genere nata, nihil ſcit, niſi verum loqui.
DO. Quis fuit? dic nomen. VI. quid illum miſerum memorem qui fuit?
Nunc et illum Miſerum et me Miſeram aequom eſt nominarier.
DO. Quoiuſmodi is in populo habitus eſt? VI. nemo quiſquam acceptior:
Serui liberique amabant. TO. hominem miſerum praedicas,
Cum ipſus prope perditus eſt, et beneuolentis perdidit.
DO. Emam, opinor. TO. etiam, Opinor? DO. ſummo genere eſſe arbitror.
TO. Diuitias tu ex iſtac facies. DO. ita di faxint. TO. eme modo.

76. *Menſem vortentem.*] Id eſt, menſem integrum. *Lamb.* Sic etiam Vitruu. 9. 4. *Sol autem ſigni ſpatium, quod eſt duodecima pars mundi menſe vertente vadens tranſit.* Gronou.* Turneb. lib. 16. 13.

79. *In culina.*] Lepos in eo, quod rogata locum natiuitatis, aedium ſignet: non quidem praeter interrogationem, ſed vnde alter nihilo certior. *Gruter.* Innuit ſimul venuſtiſſime verum ſuum, qui fuerat in vtero matris, ſitum, et locum genitalem. In genitura quippe vt mares in vteri parte dextra, ita foemellae ad laeuam ſiue ſiniſtram materni vteri collocantur, vt Medici et Anatomici obſeruant. *Boxhorn.*

86. *Qui fuit.*] Mortuus eſt. V. N. Cap. act. 3. 3.

VI. Iam hoc tibi dico: iam actutum ecaſtor meus pater, vbi me ſciet
Veniſſe huc, aderit hic, et me abſentem redimet. TO. quid nunc? DO. quid eſt?
TO. Audin' quid ait? VI. nam, etſi res ſunt fractae, amici ſunt tamen.
DO. Ne ſis plora, libera eris actutum, ſi crebro cades.
Vin' mea eſſe? VI. dum quidem ne nimis diu tua ſim, volo.
TO. Satin' vt meminit libertatis! dabit haec tibi grandes bolos.
Age, ſi quid agis: ego ad hunc redeo, ſequere, reduco hanc tibi.
DO. Adoleſcens, vin' vendere iſtanc? SA. magis lubet, quam perdere.
TO. Tum tu pauca in verba confer: qui datur, tanti indica.
SA. Faciam ita, vt te velle video. vt emas, habe tibi centum minis.
DO. Nimium'ſt. SA. octoginta. DO. nimium'ſt. SA. nummus abeſſe hinc non poteſt,
Quod nunc dicam. DO. quid id eſt ergo? eloquere actutum, atque indica.
SA. Tuo periculo ſexaginta haec datur argenti minis.
DO. Toxile, quid ago? TO. di deaeque te agitant irati, ſcelus,
Qui hanc non properes deſtinare. DO. habeto. TO. heu, praedatus probe!
Abi, argentum effer huc.
Non edepol minis trecentis cara'ſt: feciſti lucri.
SA. Heus tu, etiam pro veſtimentis huc decem accedent minae.
DO. Abſcedent enim, non accedent. TO. tace ſis, non tu illum vides

102. *Veniſſe huc.*] D. F. legit *veniſſe hic*, id eſt, venditam eſſe.

104. *Si crebro cades.*] Id eſt, ſiquidem inclinari te crebro ac muliebris patientiae legem accipere ſuſtinueris. Quomodo et nos in Belgis Veneres iſtiuſmodi *Curto calci inſiſtere* cauillantes, lepida ſane vernaculae vocis compoſitione: *Kort ghebielt* perhibemus, quaſi dicas, *breuicalces*. Quo enim calcaneum breuius homini, eo ad reſupinandum accommodatior. Eaſdem etiam ab eadem cauſſa, *Comitiales eſſe*, hoc eſt, caſabundas dictabant. *Douza.* Recta eſt et proba lectio, *ſi crebro cades.* Cadere puellae et mulieres dicebantur, quae praebent viris. Non enim niſi reſupinatae officium hoc faciunt. Vnde apud Iuuenalem: *aniam reſupinat amici.* Et vulgo dicimus in noſtro Idiomate talos curtos habere mulieres, quae crebro ac libenter cadunt. Non enim magno impulſu opus eſt, vt reſupinentur. *Salmaſ.*

106. *Grandes bolos.*] Magno haec erit tibi emolumento. *Lamb.*

110. *Habe tibi centum minis.*] Ita eſt in Veneta Pap. at Mſ. pr. *habe trecentis minis.* ſecunda *habe trecentum minis.* Alii, *tercentum minis.* Sed quod edidimus videtur et *Meurſio* rectum: idque inde apparet, quod Dordalo lenone nimium id eſſe dictitante, *octoginta* dicat. nam alias nimis eſſet abſurdum a trecentis ſtatim ad octoginta deſcendere. Decepti autem ſunt iſtis Toxili verbis:

— *Abi, argumentum effer huc.*
Non edepol minis trecentis cara'ſt. feciſti lucri.

Gruterus.

3. *Graue.*]

Quaerere anſam, infectum vt faciat? abiſne, atque argentum petis;
DO. Heus, tu ſerua iſtum. TO. quin tu is intro? DO. abeo, atque argentum affero.

ACTVS QVARTVS. SCENA QVINTA

TOXILVS, SAGARISTIO, VIRGO

Edepol dediſti, Virgo, operam allaudabilem, Coler. *adiutabilem.*
Probam et ſapientem et ſobriam. VI. SI QVID BONIS
BONI FIT, eſſe idem et graue et gratum ſolet.
TO. Audin' tu, Perſa, vbi argentum ab hoc acceperis,
Simulato quaſi eas prorſum in nauem. SA. ne doce.
TO. Per angiportum rurſum te ad me recipito
Illac per hortum. SA. quod futurum eſt, praedicas.
TO. At ne cum argento protinam permutes domum:
Moneo te. SA. quod te dignum'ſt, me dignum eſſe vis.
TO. Tace, parce voci, praeda progreditur foras.

3. *Graue.*] *Graue* pro pretioſo et caro accipiunt Latini. Vnde *graue donum* Symmacho. ita Graeci *βαρύ*: vt *βαρύτιμον*. *Salmaſ.*

4. *Perſa.*] Sagariſtio, qui Perſam mentitis.

5. *Prorſum.*] Quaſi prouerſum, recta via.

ACTVS QVARTVS. SCENA SEXTA

DORDALVS, SAGARISTIO, TOXILVS, VIRGO

Probati hic argenti ſunt ſexaginta minae,
Duobus nummis minus eſt. SA. quid ei nummi ſciunt?
DO. Cruminam hanc emere, aut facere vt remigret domum.
SA. Ne non ſat eſſes leno, id metuebas miſer,
Impure, auare, ne cruminam amitteres.
TO. Sine, quaeſo: quando leno'ſt, nihil mirum facit.
DO. Lucro faciundo ego auſpicaui in hunc diem:
Nihil mihi tam parui'ſt, quin me id pigeat perdere.
Age, accipe hoc ſis. SA. hunc in collum, niſi piget,

2. *Quid ei nummi.*] Quare abſunt? quid facere ſciunt? *Lamb.*

3. *Cruminam.*] Vt crumenam hanc emas; aut ſi duos iſtos nummos tibi dari etiam poſtulas, crumenam mihi reddas. *Lamb.*

4. *Ne non ſat.*] Sic Terent. Phorm. act. 3. ſc. 2. — *Eia, ne parum leno ſies.* τ'φὶν, id eſt, vereris ne non obtineas lenonum mores: ne non reſpondeat ſatis tuo nomini tuaeque turpitudini. *Gruter.*

12. *Mau-*

Impone. DO. vero fiat. SA. nunquid ceterum
Me voltis? TO. quid tam properas: SA. ita negotium'ſt,
Mandatae quae ſunt, volo deferre epiſtolas. Acid. *volo pergere.*
Geminum autem fratrem ſeruire audiui hic meum,
Eum ego vt requiram atque vt redimam, volo.
TO. Atque edepol tu me commonuiſti haud male.
Videor vidiſſe hic forma perſimilem tui,
Eadem ſtatura. SA. quippe qui frater ſiet.
DO. Sed ſcire velimus, quod tibi nomen ſiet.
TO. Quid attinet nos ſcire? SA. auſculta ergo, vt ſcias:
Vaniloquidorus, Virginiſuendonides,
Nugipolyloquides, Argentiexterebronides,
Tedigniloquides, Nummorumexpalponides:
Quodſemelarripides, Nunquampoſteaeripides.
DO. Heu hercle nomen multis modis ſcriptum'ſt tuum.
SA. Ita ſunt Perſarum mores, longa nomina
Contortiplicata habemus. nunquid ceterum
Voltis? DO. vale. SA. et vos: nam animus in naui'ſt meus.
DO. Cras ires potius, hodie hic coenares. Vale.

12. *Mandatae.*] Forte legendum, *Mandata quae.* Sunt enim epiſtolae, mandata. Heſychius: ἐπιστολαὶ, ἐντολαί. ita quoque Suidas exponit Hinc putem, *cum mandatis mittere*, eſſe cum epiſtolis, in quibus mandata perſcripta, mittere. *Colerus.*

21. *Nugipolyloquides.*] Mſſ. Camerarii habent, *Nugipiloquides.* Ea veſtigia ſequutus malim ſcribere: *Nugipililoquides*; vocabulo facto *a nugae, pilus* et *loquor. Pili non facere* quid Latinis ſignificet, nemo neſcit. *Pilus*, res nihili. *Boxborn.*

22. *Tedigniloquides.*] Ficta nomina Ariſtophanis more et Graecorum: pro re praeſenti tamen ſententiam praeferre debent: itaque altero verſu legerim, *Techniloquides*, quaſi qui loquitur technas. *Lipſius.*

ACTVS QVARTVS. SCENA SEPTIMA

TOXILVS, DORDALVS, SATVRIO, VIRGO

Poſtquam illic abiit, dicere hic quiduis licet.
Nae hic tibi dies illuxit lucrificabilis!
Nam non emiſti hanc, verum feciſti lucri.
DO. Ille quidem iam ſcit, quid negotii geſſerit,
Qui mihi furtiuam meo periclo vendidit.
Argentum accepit, abiit. quid ego nunc ſcio
An iam afferatur haec manu? quo illum ſequar?
In Perſas? nugas. TO. credidi gratum fore
Beneficium meum apud te. DO. imo equidem gratiam
Tibi, Toxile, habeo: nam ſenſi te ſedulo
Mihi dare bonam operam. TO. tibin' ego? imo ſeruii. Acid. *tibin' ego;* DO. *imo ſerio.*

DO. Attat

DO. Attat oblitus ſum intus dudum edicere
Quae volui edicta: aſſerua hanc. TO. ſalua'ſt haec quidem.
VI. Pater nunc ceſſat. TO. quid ſi admoneam? VI. tempus eſt.
TO. Heus, Saturio, exi. nunc eſt illa occaſio
Inimicum vlciſci. SA. ecce me. nunquid moror?
TO. Age, illuc abſcede procul e conſpectu. SA. tace.
TO. Vbi cum lenone me videbis colloqui,
Tum turbam facito. SA. dictum ſapienti ſat eſt.

ACTVS QVARTVS. SCENA OCTAVA

DORDALVS, TOXILVS

Tranſcidi loris omneis adueniens domi,
Ita mihi ſuppellex ſqualet, atque aedes meae.
TO. Redis tu tandem? DO. redeo. TO. nae ego hodie tibi
Bonam vitam feci. DO. fateor habere gratiam.
TO. Num quippiam aliud me vis? DO. vt bene ſit tibi.
TO. Pol iſtuc quidem iam ego omne vſurpabo domi:
Nam iam inclinabo me cum liberta tua.

4. *Bonam vitam.*] Lambin. corrigit: *Bona multa feci.* Sed nihil neceſſe eſt hinc eiicere propriam er elegantem formulam: *Bonam vitam facere:* cum ſignificare vellent, in voluptatem et gaudium ſe opera alicuius coniectos. Caſin. 4. 4. *Venus multipotens bonam vitam mihi dediſti.* I. Gul.

7. *Iam inclinabo me.*] Fruſtra hic notant lenonum genus, ſalaciſſimum ſuiſſe: non haec dicit leno, ſed Toxilus, qui ab lenone amores ſuos redemerat. Fruſtra *inclinabo* hic detorquent in ſenſum turpem: nihil eſt enim aliud quam accumbam: id quod paullo poſt faciunt. *Gronouius.*

ACTVS QVARTVS. SCENA NONA

SATVRIO, DORDALVS, VIRGO

Niſi ego illunc hominem perdo! DO. perii! SA. atque optume
Eccum ipſum ante aedes. VI. ſalue multum, mi pater.
SA. Salue, mea gnata. DO. hei, Perſa me peſſundedit.
VI. Pater hic meus eſt. DO. hem! quid? Pater? perii oppido!
Quid ego igitur ceſſo infelix lamentarier
Minas ſexaginta? SA. ego pol te faciam, ſcelus,
Te quoque etiam ipſum vt lamenteris. DO. occidi!
SA. Age, ambula in ius, leno. DO. quid me in ius vocas?
SA. Illi apud Praetorem dicam: ſed ego in ius voco.

9. *Illi apud praetorem.*] Si reus non latitaret, ſed agendi ſecum Actori faceret poteſtatem, ſolebat poſtulationum die in ius ſequi aduerſarium. cumque citatus

DO. Nonne anteſtaris? SA. tuan' ego cauſſa, carnufex,
Quoiquam mortali libero aureis atteram?
Qui hic commercaris ciues homines liberos.
DO. Siue dicam. SA. nolo. DO. audi. SA. ſum ſurdus, ambula.
Sequere hac, ſceleſta feles virginaria.
Sequere hac, mea nata, me vſque ad Praetorem. VI. ſequor.

tatus reſpondiſſet, ſtatim Actor cauſam dicebat, ſuamque reo, ſedente pro tribunali Praetore, actionem edebat. Antequam autem in ius ventum eſſet, reo actionem edere Actorem olim cogi non ſolere, ex hoc Plauti loco probari poteſt. *Raeuard.*

10. *Tuan' ego cauſſa.*] Homines enim infames, et inteſtabiles, vt fures aut lenones, ſine anteſtatione, iniecta manu inuitos in ius trahere licebat. *Douza.* V. N. Curc. act. 5. 3. 177.

14. *Sceleſta felles virginaria.*] Perſonas ita diſting. *Sequere hac.* DO. *ſceleſta felles virginaria.* ſic apud Auſon. Ep. 69. *felles pullaria* eſt, *ſubulo* Lucilii, a rapiendis pueris ſiue pullis.

Quis Marcus? Felles nuper pullaria dictus,
Corrupit totum qui puerile ſecus.

Sic Rud. 3. 4. *felles virginales* appellat lenones: tracto conuicio a rapacitate eius animalis. *Lipſius.*

ACTVS QVINTVS. SCENA PRIMA

TOXILVS, SAGARISTIO, LEMNISELENE

Hoſtibus victis, ciuibus ſaluis, re placida, pacibus perfectis,
Bello extincto, re bene geſta, integro exercitu et praeſidiis,
Cum bene nos, Iuppiter, iuuiſti, dique alii omnes coelipotentes,
Ea vobis grates habeo, atque ago: quia probe ſum vltus meum inimicum.
Nunc ob eam rem inter participes diuidam praedam et participabo.
Ite foras: hic volo ante oſtium et ianuam meos participes bene accipere.
Statuite hic lectulos, ponite hic quae aſſolent. hic ſtatui volo primum
Aquilam mihi: vnde ego omnes hilaros, lubentes, laetificantes faciam vt fiant,

1. *Pacibus perfectis.*] Conditionibus pacis tranſactis. Nonius: *Paces, plural. numero none poſitum.* Varro: *conſtituere paces.*

4. *Ea.*] Ob ea, ob eam cauſſam. *Lambinus.*

7. *Statuite hic.*] Seruilis conuiuii deſcriptio. Huc pertinet locus Aſinar. act. 5. 1. et 2. *Aſſolent.*] Flores, corollas, panem, obſonia, vinum, etc. *Lambinus.*

8. *Aquilam.*] Aquam duplicem initio ſtatim poni mos erat, Calidam, Frigidam. Faceta autem alluſio Comici ſerui, quaſi ad *Aquilam* etiam *militarem.* Lipſius. *Vnde ego omnes hilaros.*] Lepidiſſimi verſus; ſed perobſcurus hic eſt, ob inſolentiam formulae, *faciam hilaros vt fiant*; elegantis tamen, et in vno Plauto locis ſexcentis obuiae, Accuſandi caſu pro Nominandi poſito. Porro, *lubentes*, conuiuii verbum proprium eſt, cum fronte iam exporrecta iocandi

et

Quorum opera haec mihi facilia factu facta ſunt, quae volui effieri.
Nam IMPROBVS eſt homo, qui beneficium ſcit ſumere et reddere neſcit. MS. alt *ſcit accipere.*
LE. Toxile mi, cur ego ſine te ſum? cur autem tu ſine me es? TO. agedum ergo,
Accede, mea, ad me, atque amplectere ſis. LE. ego vero. oh, nihil magis dulce'ſt!
Sed, amabo, oculus meus, quin lectis nos actutum commendamus?
TO. Omnia quae tu vis, ea cupio. LE. mutua fiunt a me. TO. age, age, age, ergo,
Tu Sagaraſtio, accumbe in ſummo. SA. ego nihil moror: cedo parem quem pepegi.
TO. Temperi. SA. mihi iſtuc temperi, ſero'ſt. TO. hoc age accumbe: hunc diem ſuauem
Meum natalem agitemus amoenum: date aquam manibus: apponite menſam.
Do hanc tibi florentem florenti: tu hic eris dictatrix nobis. age, puere,
A ſummo ſeptenis cyathis committe hos ludos. moue manus; propera.

et ſeſe exhilarandi cuique libido eſt. Ter. Adelph.

Hilarem ac lubentem fac te in nati nuptiis.

Sententia eſt: Iubet Toxilus lectulos ſtatui, cyathos, vinum, cetera quae aſſolent, inprimis caldam temperando vino adponi: vt lubentia et hilaritate impleat omnes, quorum opera fallaciae ex ſententia ſucceſſerint. *I. Gul.*

15. *Cedo parem.*] Quicquid alii dicant, aut mutent, placet quod Lambinus repoſuit: *cedo partem, quam pepegi.* Cedo, id, quod ex pacto mihi debes. *Boxhorn.* *Ego nihil moror.*] Hinc manifeſto dilucet ſummi lecti ordinem in diſcubitu honoratiorem habitum antiquitus, quoties non niſi biclinium, vt hic, ſtratum erat. His patratis, reliquum erat, vt menſa ante vtrumque lectum collocaretur: id quod mox fieri imperat Toxilus. Quae eadem poſt cibum ſumptum rurſus remouebatur. Argumento eſt Maronianum illud:

Poſtquam epulis exempta fames, menſaeque remotae.

Douza.

18. *Florentem, etc.*] Errat hic Lambinus. De *corolla* enim *florea*, non de puella Sagatiſtioni oblata a Toxilo intelligendum. *Gruterus.* Ex illo, *do hanc tibi, etc.* probo, Magiſtros interdum ſola corollae impoſitione dictos eſſe. Qui enim leges bibendi praeſcribebat, *Magiſter* vulgo dicebatur: Varroni etiam *Modimperator:* Horatio *Arbiter:* Plauto *Dictator.* Graec. συμποσίαρχος, βασιλεὺς, ϛρατηγὸς. qua poſtrema voce et noſter vſus eſt, Sticho act. 5. ſc 4 Haec autem *Magiſteria* (vt Cicero vocat) ſeu *Regna vini* (vt Hor.) ſortiebantur et eligebant talis, in omni conuiuio. Et quanquam talorum iactus varii erant, *Venus*, *Canis*, *Senio*, *Chius*; tamen proprius fuit Magiſtro creando iactus Veneris: qui enim primus e conuiuis hanc iecerat, is *Magiſter.* Horat.

— Quem Venus arbitrum
Dicet bibendi. —

Lipſius.

19. *Summo.*] V. N. Aſin. act. 5. ſcen. 2. verſ. 41. *Septenis cyathis committe.*] Non ad gymnicos ludos Plautus vetuſti moris non ignarus alluſit, ſed ad curules: quorum curſum olim apud Graecos non ſeptimo, ſed duodecimo ſpacio finitum, ex Pindaro eiuſque Scholiaſte; apud Romanos autem ſeptimo, paſſim docemur. *Faber.*

Paegnium, tarde cyathos mihi das, cedo ſane. Bene mihi, bene vobis, bene amicae meae.
Optatus hic mihi dies datus hodie'ſt ab dis, quia te licet liberam me amplecti. *Douz. delet, me.*
LE. Tua factum opera. BENE omnibus nobis, hoc mea manus tuae poculum donat,
Vt amantem amanti decet. TO. cedo. LE. accipe. TO. Bene ei qui inuidet mihi, *Acid. qui non inuidet mihi.*
Et ei qui hoc gaudio gaudet.

Faber. *Committe hos.*] A metaphora ludorum Circenſium; qui dicuntur *committi*, cum factiones quadrigarum e carceribus emittuntur. ſic Varro: *Dominus maturo ouo coenam committit.* Cicer. 3. de Fin. *Heri ludis commiſſis ex vrbe profectus.* Nonius: *Committit*, id eſt, incipit. *Scaliger.*

20. *Bene mihi.*] Breuiter dicitur, intellecto *fit*, vel *cedat*, vel *eueniat.* Eſt autem ſermo conuiualis. *Gronou.* *

ACTVS QVINTVS. SCENA SECVNDA

DORDALVS, SAGARISTIO, LEMNISELENE, PAEGNIVM

Qui ſunt, qui erunt, quique fuerunt, quique futuri ſunt poſthac,
Solus ego omnibus antideo facile, miſerrumus hominum vt viuam.
Perii, interii! peſſumus hic mihi dies hodie illuxit! corruptor
Ita me Toxilus perfabricauit, itaque meam rem diuexauit.
Vehiculum argenti miſer eieci, amiſi: neque quamobrem eieci, habeo.
Qui illum Perſam, atque omnes Perſas, atque etiam omnes perſonas
Male di omnes perdant! ita miſer! Toxilus haec mihi conciuit. *Piſt. ita miſera Toxilus haec.*
Quia ei fidem non habui argenti, eo mihi eas machinas molitu'ſt:

4. *Perfabricauit.*] Fabricis et dolis planiſſime perdidit. *Lamb.*

5. *Amiſi, etc.*] Mihi videtur ſcriptum fuiſſe: *verriculum argenti eieci.* vt ſit idem, quod, *Aureo hamo piſcatus ſum.* (quod Prouerb. ſeculo Auguſti poſtea celebratum eſt.) Hoc enim vult: Magnum argentum profudi, ſperans id mihi lucro futurum. nunc et pecuniam amiſi et id quod captabam. Quod *Acidalius* ad illud trahit, *Plauſtrum perculi*, vix quadrat. *Plauſtrum percellere* concinnius dicitur, quam *Plauſtrum eiicere.* *Eiicere* proprie dicitur de retibus piſcatorum. Quo etiam pertinebit illud: *neque, quamobrem eieci, habeo.* Nec tam facile τὸ *amiſi* patitur ſe extrudi. Si autem me ſequeris, conſtant omnia. *Eieci verriculum argenti*, id eſt, aureo hamo piſcatus ſum. *Amiſi* hamum, vt contingit nonnunquam piſcatoribus. *nec quamobrem eieci, habeo*, id eſt, piſcis, quem captabam, euaſit: non ſum nactus quod petebam. Hoc proprie eſt, *aureo hamo piſcari.* Iudicent eruditi. *Piſtoris.*

9. *Quem*

Quem pol ego vt non in cruciatum, atque in compedis cogam, ſi viuam,
Siquidem huc vnquam herus redierit eius, quod ſpero. ſed quid ego aſpicio?
Hoc vide. quae haec fabula eſt? pol hic quidem potant: aggrediar. o bone vir
Salueto, et tu bona liberta. TO. Dordalus hic quidem eſt. SA. quin iube adire.
TO. Adi, ſi libet. agite, applaudamus. Dordale, homo lepidiſſume, ſalue.
Locus hic tuus eſt, huc accumbe. ferte aquam pedibus. praeben' tu puere?
DO. Ne ſis me vno digito attigeris, ne te ad terram, ſcelus, affligam.
PAE. At tibi ego hoc continuo cyatho oculum excutiam tuum.
DO. Quid ais, crux, ſtimulorum tritor? quomodo me hodie vorſauiſti!
Vt me in tricas conieciſti! quomodo de Perſa manus mihi adita'ſt!
TO. Iurgium hinc auferas, ſi ſapias. DO. at bona liberta, haec ſciuiſti,
Et me celauiſti? LE. STVLTITIA'ST, quoi bene eſſe licet, eum praeuorti
Litibus. poſterius iſtaec te magis par agere'ſt. DO. vritur cor mihi.
TO. Da illi cantharum: extingue ignem, ſi cor vritur, caput ne ardeſcat.
DO. Ludos me facitis, intellego. TO. vin' cinaedum nouom tibi dari, Paegnium?

9. *Quem pol, etc.*] Oratio non eſt integra, vt quae irati ſit hominis, aut rei nouae ſpectaculo commoti. *Lamb.*

11. *Fabula eſt?*] *Fabula* rem etiam geſtam notat. *Gruter.*

14. *Ferte aquam pedibus.*] Ridet lenonem: itaque dicit, *pedibus*; non, *manibus*. Lambinus. Lotio non ſolum Iudaeis, ſed et Gentibus ipſis vſitata. Quia enim in lectis diſcumbentes epulabantur, propterea prius depoſitis ſoleis lauabant: ne ſcilicet pulueroſis pedibus ſtrata inquinarent. *Scalig.*

17. *Vorſauiſti.*] *Verſare*, eſt idem fere quod vexare; hoc eſt, aliquem habere exercitum excruciatumque. V. N. Bacchid. 4. 5. 6.

18. *Vt me in tricas conieciſti!*] *Tricae* proprie pili: quia viles et nullius pretii, inde res eiuſmodi iſto nomine inſignitae. Potro et funes vinculaque, ac translate omnia impedimenta ita appellabantur: vnde *intricare, extricare.* Non alia ratione vſurpat hic Plautus. *Meurſ.* *Manus eſt adita.*] Opinor *adire manum*, pro callide fruſtrari, ſumptum eſſe ab re athletica, in qua manum adire artis forſan praecipuae fuerit et induſtriae callidioris, ad aduerſarium occupandum. *Acidalius.*

20. *Praeuorti Litibus.*] Id eſt, potius lites ſequi, vt loquitur Terent. vide et Plin. lib. 7. cap. 32. *Poſterius*, ſcil. lites ſequi.

23. *Ludos me facitis.*] *Illudere, ludificari, ludibrio habere*, ſaepe turpitudinis et obſcoenitatis ſignificationem habere: vt apud Graecos, ὑβρίζειν, ἐμπαίζειν, καταπαίζειν. Suet. in Tib. *Foeminarum capitibus illudere ſolitus.* Ter. Hecyra:
— *Eam ludibrio habere.* Ad quod Donatus:

Quin elude, vt ſoles, quando liber locu'ſt hic.
Hui, babae! baſilice te intuliſti et facete.
PAE. Decet me facetum eſſe: et hunc irridere
Lenonem lubido'ſt quando dignu'ſt.
TO. Perge vt coeperas. PAE. hoc, leno, tibi. *Acid. hem, leno, tibi.*
DO. Perii, perculit me prope. PAE. hem, ſerua rurſum.
DO. Delude vt lubet, herus dum hinc abeſt.
PAE. Viden', vt tuis dictis pareo?
Sed quin tu meis contra item dictis ſeruis,
Atque hoc quod tibi ſuadeo, facis? DO. quid eſt id?
PAE. Reſtim tu tibi cape craſſam, ac ſuſpende te.
DO. Caue ſis me attingas: ne tibi hoc ſcipione
Malum magnum dem. PAE. vtere, te condono.
TO. Iam iam, Paegnium, da pauſam ***
DO. Ego pol vos eradicabo. PAE. at te ille, qui ſupra nos habitat,
Qui tibi male volt, maleque faciet. non hi dicunt, verum ego.
TO. Age circumfer mulſum: bibere da vſque plenis cantharis.
Iamdiu factum eſt poſtquam bibimus: nimis diu ſicci ſumus.
DO. Di faciant, vt id bibatis, quod vos nunquam tranſeat.
PAE. Nequeo, leno, quin tibi ſaltem ſtaticulum dem, olim quem Hegea
Faciebat. vide vero, ſi tibi ſatis placet. SA. me quoque volo
Reddere, Diodorus quem olim faciebat in Ionia.
DO. Malum ego vobis dabo, niſi abitis. SA. etiam muttis impudens?
Iam ego tibi, ſi me irritaſſis, Perſam adducam denuo.
DO. Iam taceo hercle. atque tu Perſa es, qui me vſque admutilaviſti ad cutem.

natus: *Honeſto verbo et pleno pudoris vſus eſt: et noue, pro vitiari.* Muret.

36. *Te condono.*] Tibi permitto, vt iſto ſcipione me ferias. Ridicule ita Lambinus. Tu de *Magno malo* intelliges: quod cum Dordalus puero ſe daturum minaretur; ille recuſat, eoque munere ipſum condonat, vt ſibi fruatur. *Acidalius.*

37. *Da pauſam.*] Id eſt, quietem, finem. Ita *Pauſare*, Trin. act. I. 2.

40. *Circumfer.*] *Circumferre potionem,* idem, quod in orbem praebere a ſummo. *Lipſius.*

42 *Quod vos nunquam.*] Venenum interpretatur Douza. Ei obloquuntur nullam eſſe cauſam, cur ſic accipiamus: veneni nullam fieri mentionem. Quaſi non innumera, quorum nulla ſit mentio intelligendo accipiantur. Volunt ſimpliciter eſſe, quod ἐξερᾶν ſiue excernere non poſſitis, vt ilia quaſi rumpantur. At quid eſt illud? aut venenum vtique, aut pro veneno, vel eundem euentum habens quem venenum, ſiue vi ſua, ſiue ob aliam infirmitatem corporis. Itaque pugnare non debebant, ſed ſua iungere, ne ambo anguſte nimis locuti viderentur. Bibatis, cuius foeces priuſquam exornatis, pereatis. hoc eſt, quod ſit aut venenum aut pro veneno. *Gronouius.*

43. *Staticulum.*] *Staticuli* ſunt ſaltationes ſtatariae quaedam non proinde motoriae: (Macrob. ex Catone, l. 3. 14.) quales erant in eo Chori genere, quod ςάσιμον a Graecis vocatur. vel *Staticuli* a parte ſaltationis dicuntur, in qua *ſtatur.* Turneb V. N. Sticho extrema. *Hegea* ille et *Diodorus* noti erant eo tempore ſaltatores, de quibus nihil legi niſi hic. *Salmaſ.*

45. *In Ionia.*] Vide Notas Sticho 5. 7.

53. *Quia*

TO. Tace ſtulte: hic eius geminus eſt frater. DO. hiccine'ſt? TO. ac geminiſſumus.
DO. Di deaeque et te, et geminum fratrem excrucient. SA. qui te perdidit:
Nam ego nihil merui. DO. at enim, quod ille meruit, tibi id obſit volo.
TO. Agite, ſultis, hunc ludificemus, niſi non dignu'ſt. SA. non opu'ſt.
LE. At me haud par eſt. TO. eo credo, quia non inconciliauit, cum te emo.
LE. Attamen. TO. non tamen: caue ergo ſis malo, et ſequere me.
Te mihi dicto audientem eſſe addecet. nam hercle abſque me
Foret et meo praeſidio, hic faceret te proſtibilem propediem.
Sed ITA PARS LIBERTINORVM eſt, niſi patrono qui aduorſatus eſt,
Nec ſatis liber ſibi videtur, nec ſatis frugi, nec ſatis honeſtus:
Ni id efficit, ni ei male dixit, ni grato ingratus repertus eſt. Piſt. *Ni illi efficit.*
LE. Pol benefacta tua me hortantur, tuo vt imperio paream.
TO. Ego ſum tibi patronus plane, qui huic pro te argentum dedi.
Pro hiſce hunc volo ludificari. LE. meo ego in loco ſedulo curabo.
DO. Certo illi homines mihi neſcio quid mali conſulunt, quod faciant. SA. heus vos.
TO. Quid ais? SA. hiccine Dordalus eſt leno, qui hic liberas virgines? MS. alt. *qui hic liberas virgines mercatur?*
Hiccine eſt qui fuit quondam fortis? DO. quae haec res eſt? hei, colaphum icit. Taubm. *κολαφίζει.*
Malum vobis dabo. TO. at tibi nos dedimus, dabimuſque etiam. DO. hei nates peruellit.
PAE. Licet: diu ſaepe ſunt expunctae. DO. loquere tu etiam, fruſtum pueri?
LE. Patrone, i intro, amabo, ad coenam. DO. mea ignauia, tu nunc me irrides?

53. *Quia non inconciliauit.*] Iterum Ironia eſt. Eo, credo, non debes eum ludificare, quia de te bene meritus eſt; et quia, cum te emebam, non mihi aduerſatus eſt ſcilicet. *Lambinus.* V. N. Trin. I. 2.

54. *Attamen.* TO. *non tamen: caue.*] Sermo Lemniſel. interrumpitur. Non oggere mihi, inquit, tuum *Attamen*, ac mitte de priore hero, maloque caue, quam nunc meam meo dicto decet eſſe audientem. *Acidal.*

56. *Proſtibilem.*] V. N. Sticho 5. 6.

57. *Libertinorum.*] Pulcre expreſſit libertinorum mores: vt et Perſius Sat. 5. vbi vide Caſaub. pag. 413.

66. DO. *Hei nates peruellit.*] Non videtur hunc locum intellexiſſe Lambinus: in quo manifeſto ad Athenienſium *παρατιλμόν* reſpectum eſt. de quo Suidas, et Ariſtophan. Pluto act. I. ſcen. 2. *ὁ δ' ἀλούς γε μοιχὸς διὰ σέ που παρατίλλεται. Meurſius.*

68. *Mea ignauia.*] Male haec vulgo diſtinguuntur. Lege: *Mea ignauia tu nunc me irrides.* Per meam ignauiam et ſimplicitatem, dum me eludi paſſus ſum, factum eſt, vt iam me irrideas, vt me deridendi

 ridendi

LE. Quiane te voco, bene vt tibi ſit? DO. nolo mihi bene eſſe. LE. ne ſit.
TO. Quid igitur, ſexcenti nummi quid agunt? quas turbas danunt!
DO. Male diſperii! ſciunt referre probe inimico gratiam.
TO. Satis ſumpſimus ſupplicii iam. DO. fateor, manus vobis do. TO. et poſt dabis
Sub furcis. abi intro. SA. in crucem. DO. an me hic parum exercitum
Hiſce me habent? TO. conueniſſe te Toxilum memineris.
Spectatores, bene valete: leno periit. Plaudite.

ridendi materia et occaſio tibi ſit oblata. *Boxborn.*

72. *Manus vobis do.*] *Dare manus*, eſt cedere, et fateri ſe inſeriorem. Lucret. 2.

— Si tibi vera videtur,
Dede manus; aut ſi falſa eſt, accingere contra.

Vtitur eo Caeſar, Cicero, Virgilius, alii. Hanc locutionem natam putem ab iis, qui manus afferunt vinciendas victoribus. Alii, a geſtu ſupplicantum. *Eraſm.*

75. *Plaudite.*] Mſſ. Camerar. *Plaudite pantio.* Nos emendandum putamus: *Plaudite penſio.* Eſt autem *penſius* vox proba; Gloſſarium, quid ſignificet, explicat: *Penſius*, δαπανηρός. Quare vero Toxilus iſtud nomen ſibi ipſe imponat, et quam vere, tota nos docet Fabula. *Petitus.* Quod ſub finem Comoediae legitur in Mſſ. Camerarii, *plaudite pantio*, quid ſit, neſcio. Et illud *pantio* extra verſus menſuram excurrit. Alii diuinent, qui poſſunt hariolari. *Salmaſ.*

FINIS PERSAE

M. ACCI PLAVTI
R V D E N S

DRAMATIS PERSONAE

ARCTVRVS, *Prologus.*
SCEPARNIO, *ſeruos.*
PLEVSIDIPPVS, *adoleſcens.*
DAEMONES, *ſenex.*
PALAESTRA, } *mulieres.*
AMPELISCA, }
SACERDOS, *anus.*
PISCATORES.
TRACHALIO, *ſeruos.*
LABRAX, *leno.*
CHARMIDES, *paraſitus.*
LORARII.
CRIPVS, *piſcator.*

A R G V M E N T V M

(vt quibuſdam videtur)

P R I S C I A N I

Reti piſcator de mari extraxit vidulum,
Vbi erant herilis filiae crepundia,
Dominum ad lenonem quae ſurrepta venerat.
Ea in clientelam ſuipte imprudens patris
Naufragio eiecta deuenit: cognoſcitur,
Suoque amico Pleuſidippo iungitur.

ALIVD ARGVMENTVM

CAMERARII

Nomen Fabulae ex re inditum. Introducitur enim piſcator, qui in mari cepiſſet vidulum. Funes autem nauticos atque omnino grandiores, rudentes dixere, ſiue a ſtrepitu, ſeu aliunde. ARGVMENTVM tale eſt. Amiſerat paruulam filiam ciuis quidam Athenienſis, ea venierat Lenoni Cyrenenſi. Pater huius iniuriis ciuium ſuorum ad inopiam redactus, Athenis ſeſe Cyrenas contulit. Puellam Atticam amat adoleſcens, et redimere vult: ſed Leno ſpe maioris lucri clanculum in Siciliam auehere illam parat. Naui autem fracta, haec et altera quaedam conſerua ipſius, ad littus Cyrenaicum in ſcapha referuntur: et Leno reiicitur fluctibus: omnibus, quae ſecum auferre voluerat, bonis amiſſis. Repertas autem puellas ad fanum Veneris abducere vult. Quibus ſenex ille Atticus opem fert, ignarus adeſſe filiam ſuam. Superuenit adoleſcens, Lenonem in ius rapit. Senex filiam cognoſcit de crepundiis inditis in vidulum, quem ſeruus ſenis illius de mari extraxerat captum reti. Tum proſpera contingunt omnibus omnia. Vxorem ducit puellam amatam adoleſcens: Lenoni pecunia redditur: et piſcatori conciliatur libertas.

ARCTV-

* ARCTVRVS

PROLOGVS

Qui gentes omnes, mariaque et terras mouet,
Eius ſum ciuis ciuitate coelitum.
Ita ſum, vt videtis, ſplendens ſtella candida,
Signum quod ſemper tempore exoritur ſuo,
Hic atque in coelo. nomen Arcturo eſt mihi.
Noctu ſum in coelo clarus, atque inter deos:
Inter mortales ambulo interdius.
Et alia ſigna de coelo ad terram accidunt. **Douz.** ***accidunt.***
Qui eſt imperator diuum atque hominum Iuppiter,
Is nos per gentis alium alia diſparat, **Lamb.** ***alium in alia.***
Hominum qui facta, mores, pietatem et fidem
Noſcamus: vt quemque adiuuet opulentia:
Qui falſas lites falſis teſtimoniis
Petunt: quique in iure abiurant pecuniam:
Eorum referimus nomina exſcripta ad Iouem.
COTIDIE ILLE ſcit, quis hic quaerat malum.
Qui hic litem adipiſci poſtulant periurio,
Mali res falſas qui impetrant apud iudicem:
ITERVM ILLE EAM rem iudicatam iudicat,
Maiore multa multat, quam litem auferunt.
Bonos in aliis tabulis exſcriptos habet.
Atque hoc SCELESTI in animum inducunt ſuum,
Iouem ſe placare poſſe donis, hoſtiis:

* *Arcturus* proprie dicitur ad femur ſeu coxam Bootae, quem et ἀρκτοφύλακα nominant. ſtella clara, tempeſtatem eiens occaſu ſuo, qui eſt autumnalis. Eſt et hiemalis veſpertinus. *Camer.*

4. *Tempore ſuo.*] Diebus 11. ante aequinoctium autumnale. ſic quidam; verum ego ſimpliciter intelligo de tali ortu, quo per vices nunc in coelo, nunc in terra adiit. *Acidal.*

8. *Ad terram accidunt.*] Dicit: alia etiam Signa idem munus habere, vt noctu quidem in coelo luceant, interdiu autem in terra obambulent, et facta hominum annotent, etc. alludit ſcilicet ad opinionem communem, qua obtinet, ceteros Deos de die coelum fere tenere, de nocte vero verſari in terris. ergo quidquid die noctuque fit in orbe vniuerſo a mortalibus, minime latet coeleſtes. quare ſi qui ſuam non reuerentur conſcientiam, et vereantur ſaltem tot teſtes Deos. *Taubmanus.*

12. *Vt quamque adiuuet opulentia.*] Quare hic *Opulentia* nomen ſit deae opes largientis, cauſam nullus video. Qua ratione ad quemque veniant diuitiae, quibus iuuantur homines. *Gronouius.*

14. *In iure abiurant.*] Apud Praetorem cum periurio inficiantur. Curc. *qui abiurant, ſi quid creditum eſt.* Lamb.

20. *Maiore multa.*] Iuppiter rem ab improbo iudice contra leges et iusiurandum iudicatam, iterum iudicat et ſententiam latam corrigit: et eos, qui vicerunt, maiore multa multat, quam ſit ea vtilitas, quam ex lite eis condonata conſequantur. *Lamb.* *Litem auferunt.*] Id eſt, iudicio vincunt, cauſam obtinent. Eius correlatum a parte iudicis eſt, *Litem ſecundum aliquem dare.* Gronou.*

21. *Tabulis.*] Alluditur ad *diphteram*, in qua Iuppiter omnium mortalium acta deſcribere fingitur a Poetis. *Taubm.*

23. *Donis, hoſtiis.*] Donatus Eunuch. act. 5. ſc. vlt. *Donum deorum eſt: Praemium virorum fortium: Munus hominum.* Et coniunctio illa copulatiua elegantiae vel

Et operam et ſumptum perduunt: id eo fit, quia
NIHIL EI ACCEPTVM eſt a periuris ſupplicii.
FACILIVS, SI QVI pius eſt, a dis ſupplicans,
Quam qui ſceleſtus eſt, inueniet veniam ſibi.
ICCIRCO MONEO VOS EGO haec, qui eſtis boni,
Quique aetatem agitis cum pietate et cum fide,
Retinete porro: poſt factum vt laetemini.
Nunc, huc qua cauſſa veni, argumentum eloquar.
Primum dum huic eſſe nomen vrbi Diphilus
Cyrenas voluit. illic habitat Daemones
In agro atque villa proxuma propter mare;
Senex, qui huc Athenis exul venit, haud malus.
Neque is adeo propter malitiam patria caret:
Sed, dum alios ſeruat, ſe impediuit interim.
Rem bene paratam comitate perdidit.
Huic filiola virgo periit paruola,
Eam de praedone vir mercatur peſſumus,
Is eam huc Cyrenas leno aduexit virginem.
Adoleſcens quidam ciuis huius Atticus
Eam vidit ire e ludo fidicino domum. MSS. *e ludo fidicinio.*
Amare occoepit: ad lenonem deuenit,
Minis triginta ſibi puellam deſtinat,
Datque arrhabonem, et iureiurando alligat.
Is leno, vt ſe aequum eſt, flocci non fecit fidem:
Neque, quod iuratus, adoleſcenti dixerat.
Ei erat hoſpes, par illius, Siculus, ſenex
Sceleſtus, Agrigentinus, vrbis proditor:
Is illius laudare infit formam Virginis,
Et aliarum itidem, quae eius erant mulierculae.

vel energiae cauſſa: cum hic tum alibi ſaepiſſime praetermiſſa eſt. *Douza.* Mſſ. Palatini habent *omnibus oſtiis.* Quare haec legenda et diſtinguenda puto hoc modo: *Sceleſti illi in animum inducunt ſuum, Iovem ſe placare poſſe; omnibus hoſtiis Et operam et ſumptum perduunt.* Sententia ita eſt aperta, vt explicationem non requirat. *Boxborn.* Non ambo Mſſ. Palatini, ſed alter tantum: cui tamen accedit Academicus. At τὸ *illi* nec hic et neuter Pall. habent. *Gronouius.*

25. *Supplicii.*] *Supplicia*, pro precibus et ſupplicationibus. pro hoſtiis et ſacrificiis, ſaepe capiuntur. Salluſt. *In ſuppliciis deorum magnifici, domi parci, in amicos fideles erant.* Taubm.

36. *Malitiam.*] Videtur hic *malitiam* accipere, pro ea quam Graece κακίαν appellant. *Lamb.*

38. *Comitate.*] Dubitat Gruterus, an velit auctor, vel ſua perdidiſſe; dum aliis ſubuenit fideiuſſor, aut benefactor: vel eadem illa prodegiſſe inter ſcorta et paraſitos. Ceterum prius illud modo velle Plautum, ex ſequentibus ſatis eſt manifeſtum. Neque *comitatis* vocabulo aliud ſignificatur. *Boxborn.*

43. *Ludo fidicino.*] Vbi fidibus canere diſcitur. *Ludus fidicinus*, vt Cic. *Modi tibicini*, in Oratore. *Camer.*

45. *Puellam deſtinat.*] *Deſtinatum* tripliciter dici poteſt, *Corde, Ore, Opere.* Et deſtinationem, ipſo opere, idem eſt cum ſponſalibus: quod patet ex hoc loco, et illo in Perſa: *Non properas hanc virginem deſtinare?* item Apul. l. 4. Mileſ. *Pacto iugali deſtinatus, etc.* Et videtur, *deſtinare* etiam eſſe, pro deſponſata arrhas dare. ſicuti *deſtinare* erat emere data arrha, et dilato in diem pretio. *Alb. Gentil.*

49. *Par illius.*] V. N. Perſa, act. 5. ſc. 1. verſ. 15.

56. *Quae-*

Inſit lenoni ſuadere, vt ſecum ſimul
Eat in Siciliam: ibi eſſe homines voluptarios
Dicit: poteſſe ibi fieri eum diuitem:
Ibi eſſe quaeſtum maxumum meretricibus.
Perſuadet. nauis clanculum conducitur.
Quicquid erat, noctu in nauem comportat domo
Leno: adoleſcenti, qui puellam ab eo emerat,
Ait ſeſe Veneri velle votum ſoluere.
Id hic eſt ſanum Veneris, et eo ad prandium
Vocauit adoleſcentem huc. ipſe hinc illico
Conſcendit nauem, auehit meretriculas.
Adoleſcenti alii narrant, vt res geſta ſit:
Lenonem abiuiſſe. ad portum adoleſcens venit:
Illorum nauis longe in altum abſceſſerat.
Ego, quoniam video virginem aſportarier,
Tetuli ei auxilium et lenoni exitium ſimul:
Increpui hibernum, et fluctus moui maritimos.
Nam Arcturus ſignum ſum omnium acerrumum:
Vehemens ſum exoriens, cum occido, vehementior.
Nunc ambo in ſaxo, leno atque hoſpes, ſimul
Sedent eiecti: nauis confracta eſt ibus.
Illa autem virgo atque altera itidem ancillula,
De naui timidae deſiluerunt in ſcapham.
Nunc eas ab ſaxo fluctus ad terram ferunt,
Ad villam illius, exul vbi habitat ſenex,
Quoius detturbauit ventus tectum et tegulas.
Et ſeruos illic eſt eius qui egreditur foras.
Adoleſcens huc iam aduenict quem videbitis,
Qui illam mercatu'ſt de lenone virginem.
Valete, vt hoſtes voſtri diffidant ſibi.

56. *Quaeſtum meretricibus.*] Pro eo, qui fit habendis meretricibus: vel, ex meretricibus, per lenocinium. infra act. 2. 6. *Acidal.*

69. *Increpui hibernum.*] Id eſt, aiunt, ventos et fluctus hibernos: nam *increpo* non modo ſignificat reprehendo, ſed et inclamo, inuoco, prouoco. Imo, *increpui hibernum*, eſt intonui hiberno more: tempeſtatem feci, qualis ſolet eſſe, cum hiemat. *Gronouius.*

74. *Virgo.*] Palaeſtra. *Ancillula*] Ampeliſca.

82. *Diffidant.*] Vide Notas Poenul. Prolog.

ACTVS PRIMVS. SCENA PRIMA

SCEPARNIO

Pro di immortales, tempeſtatem cuiuſmodi
Neptunus nobis nocte hac miſit proxuma!
Detexit ventus villam. quid verbis opu'ſt?
Non ventus fuit: verum Alcumena Euripidi,

4. *Alcumena Euripidi.*] Tragoedia Euripidis, nomine *Alcumena*: in qua cum Alcumena

Ita omnis de tecto deturbauit tegulas:
Illuſtrioris fecit, feneſtraſque indidit.

Alcumena pariebat, Iuppiter faciebat ſpurcam tempeſtatem oriri. *Euripidi*, genititus antiquus, pro *Euripidis*, vt *Thucydidi, Thymarchidi, etc.* Lamb.

6. *Illuſtrioris.*] *Illuſtriores* propter lumen per rimas et feneſtras in tecto factas, tegulis vento deiectis immiſſum. *Taubm.* *Inluſtrioris fecit.*] Sic Mſſ. pro *Illuſtriores.* Ceterum non eſt mutandum, vt ſit, *illuſtrioris fecit*, vel, *illuſtriores fecit feneſtras: quin dedit:* nec loquitur Plautus quaſi priore verſu *aedes*, non *tegulas* nominaſſet. Sed loquitur prorſus reſpiciens ad *tegulas*, quae dupliciter dicuntur: partim nempe, vt ſingulos imbrices ſignificent, partim vt tectum omne ex iis compoſitum. Vt in Milite 2. 2. *Niſi hercle defregeritis talos, vt quemque in tegulis videritis alienum.* Et ſequente: *Simiam hodie ſum ſectatus noſtrum in horum tegulis.* Plin. 35. 12. *tegularum extremis imbricibus.* Altera ſignificatione verſu priore, altera poſteriore Plautus accepit. Quum legis: *Ita omnes*, accipe ὑπερβολικῶς, quaſi eſſet, ita paſſim. *Gronouius.*

ACTVS PRIMVS. SCENA SECVNDA

PLEVSIDIPPVS, DAEMONES, SCEPARNIO

Et vos a voſtris abduxi negotiis,
Neque id proceſſit, qua vos duxi gratia,
Neque quiui lenonem ad portum prehendere.
Sed mea deſidia ſpem deſerere nolui:
Eo vos amici detinui diutius.
Nunc huc ad Veneris fanum venio viſere,
Vbi rem diuinam ſe facturum dixerat.
SC. Si ſapiam, hoc, quod me mactat, concinnem lutum.
PL. Prope me hinc neſcio quis loquitur. DAE. heus, Sceparnio!
SC. Qui nominat me? DAE. qui pro te argentum dedit.
SC. Quaſi me tuum eſſe ſeruom dicas, Daemones?
DAE. Luto vſu'ſt multo, multam terram confode:
Villam integundam intellego totam mihi:
Nam nunc perlucet ea, quam cribrum, crebrius.
PL. Pater ſalueto, amboque adeo. DAE. ſaluos ſies.
SC. Sed vtrum tu mas an foemina es, qui illum patrem
Voces? PL. vir ſum equidem. DAE. quaere vir porro patrem.
Filiolam ego vnam habui, eam vnam perdidi.
Virile ſecus nunquam vllum habui. PL. at DI DABVNT. MSS. Pall. *virile ſexus.*
SC. Tibi quidem hercle, quiſquis es, magnum malum,
Qui oratione hic nos occupatos occupes.
PL. Iſticcine vos habitatis? SC. quid tu id quaeritas?

8. *Mactat.*] Mactat, affligit. Ita interpretantur Gloſſae veteres. Nihil ergo hic mutandum. *Boxhorn.* *Concinnem.*] Id eſt, *conficiam.* Nonius.

15. *Pater ſalueto.*] Sic vocat, vt ſenem iuuenis. *Lamb.*

19. *Virile ſecus.*] Varro lib. 6. *Secus pro ſexus, neutri generis, et vnius caſus.* Ita Salluſt. lib. 2. Hiſtoriar. *Concurrentium vndique virile et muliebre ſecus.* Agell. libro tertio: *Quod eius virile ſecus futurum eſt.*

24. *Pro-*

An quo furatum mox venias, veſtigas loca? *Douz.* *venias nox*, id eſt, *noctu.*
PL. Peculioſum eſſe decet ſeruom et probum,
Quem hero praeſente praetereat oratio; *Piſt.* *Praeuortato.*
Aut qui inclementer dicat homini libero.
SC. ET IMPVDICVM et impudentem hominem addecet,
Moleſtum vltro aduenire ad alienam domum,
Cui debeatur nihil. DAE. tace, Sceparnio.
Quid opus, adoleſcens? PL. iſti infortunium,
Qui praefeſtinet, vbi herus adſit, praeloqui.
Sed niſi moleſtum'ſt, paucis percontarier
Volo ego ex te. DAE. dabitur opera, atque in negotio.
SC. Quin tu in paludem is, exſicaſque arundines,
Qui pertegamus villam, dum ſudum'ſt? DAE. tace.
Tu, ſi quid opus eſt, dice. PL. dic, quod te rogo.
Ecquem tu hic hominem criſpum, incanum videris,
Malum, periurum, palpatorem? DAE. plurimos.
Nam ego propter eiuſmodi viros viuo miſer.
PL. Hic dico in fanum Veneris qui mulierculas
Duas ſecum adduxit: quique adornaret ſibi,
Vt rem diuinam faciat aut hodie aut heri.
DAE. Non hercle, adoleſcens, iam hos dies compluſculos
Quenquam iſtic vidi ſacruficare: neque poteſt
Clam me eſſe, ſi qui ſacruficant, ſemper petunt
Aquam hinc, aut ignem, aut vaſcula, aut cultrum, aut veru,
Aut aulam extarem, aut aliquid: quid verbis opu'ſt?
Veneri parauí vaſa et puteum, non mihi.
Nunc interuallum iam hos dies multos fuit.
PL. Vt verba praehibes, me periiſſe praedicas.
DAE. Mea quidem hercle cauſſa ſaluus ſis, licet.
SC. Heus tu, qui fana ventris cauſſa circumis,
Iubere melius eſt prandium ornari domi;

24. *Probum.*] Non puto quicquam mutandum in his verſibus. Sed ſic eos interpretor. Peculioſi ſerui vt plurimum ſunt audaces ad loquendum, etiam praeſente domino. Sunt etiam probi ſerui. Nam ſerui nequam peculium non acquirunt. Ab eadem confidentia et audacia, quam facit peculium, illud etiam venit, quod homini libero tales ſerui audacter conuitium dicant. Non multum differt, quantum attinet ad audaciam, peculioſus ſeruus a liberto opulento. *Salmaſ.*

34. *Exſicaſque.*] *Exſicare*, *praeſicare*, pro *exſecare* dicebant. *Turneb.* V. N. Curcul. act. 3. 1. 54.

37. *Incanum.*] Valde canum: vel canum, ſimpliciter. Virgil. 3. Georg. *Incanaque mente*, id eſt, cana. *Chariſ.*

47. *Aulam extarem.*] Ollam in qua exta coquuntur. Feſtus: *Auliccoqua exta dicebant, quae in aulis coquebantur, id eſt, elixa.* Nam ſaepe torrebant. Virg. 2. Georg.

Pinguiaque in verubus torrebimus exta colurnis.

Varro: *Hae ſunt, quarum in ſacrificiis exta in olla, non in veru coquuntur.* hinc et *olla extaris.* Et in antiquo Lexico, *Extar* exponitur *olla*, *vbi exta coquuntur.* Turneb.

52. *Fana ventris cauſſa circumis.*] βωμολόχος circumſcribitur. dicebantur autem βωμολόχοι proprie ſcurrae, qui templa et aras frequentabant, ſacrificiorum nidorem ſecuti; vt dicacitate ſui victum ſibi emerent, et ſacris ſcilicet epulis ventrem explerent. *Acidal.*

58. *Amore*

Fortaſſe tu huc vocatus es ad prandium.
Ille, qui vocauit, nullus venit. PL. admodum.
SC. Nullum'ſt periculum te hinc ire impranſum domum.
Cererem te melius quam Venerem ſectarier,
Amore haec curat, tritico curat Ceres. Schopp. *amori haec curat.*
PL. Deludificauit me ille homo indignis modis.
DAE. Pro dii immortales, quid illuc eſt, Sceparnio,
Hominum ſecundum littus? SC. vt mea eſt opinio,
Propter viam illi ſunt vocati ad prandium.
DAE. Qui? SC. quia poſt coenam, credo lauerunt heri, Diſſ. *lauerunt, Here.*
Confracta nauis in mari eſt illis. DAE. ita eſt.
SC. At hercle nobis villa in terra et tegulae. DAE. hui!
HOMVNCVLI, QVANTI ESTIS! eiecti vt natant!
PL. Vbi ſunt ii homines, obſecro? DAE. hac ad dexteram,
Viden' ſecundum littus? PL. video, ſequimini.
Vtinam ſit is, quem ego quaero, vir ſacerrumus!
Valete. SC. ſi non moneas, noſmet meminimus.
Sed o Palaemon, ſancte Neptuni comes, MS. alt. *qui Herculis*
Quique hercule illi ſocius eſſe diceris, *ſoc.* Alt. *Hercule.*
Quod facinus video! DAE. quid vides? SC. mulierculas
Video ſedenteis in ſcapha ſolas duas.
Vt afflictantur miſerae! euge euge, perbene,
Ab ſaxo auortit fluctus ad littus ſcapham.
Neque gubernator vmquam potuit. Grut. *Non aeque gubern.*
Non vidiſſe vndas me maioris cenſeo.
Saluae ſunt, ſi illos fluctus deuitauerint.
Nunc, nunc periculum'ſt, eiecit alteram,
At in vado'ſt. iam facile enabit. eugepae! Diſſ. *iam facie euadit.*
Viden' alteram illam vt fluctus eiecit foras!

58. *Amore haec curat.*] Venus amore, Ceres cibo homines reficit et delectat. Schoppius leg. *amori.* Notat et Meurſ. non niſi cum Dariuo extuliſſe *τὸ curo*, pro ἐπιμελῶ. *Amore haec curat.*] Mſſ. *Amorem.* Et cum vtrouis modo alibi Plautus, non video quare vtroque genere loquendi ludere non potuerit. Sed et Mſſ. Sambuci: *tritico com curat.* Vt ſuſpicari poſſis, *tritico concurat* dixiſſe. Bacch. I. 2. *Satis vt commode Pro dignitate obſonii haec concuret cocus.* Gronouius.

62. *Propter viam.*] locus ex ambiguo. Sacrificium apud veteres fuit, quod vocabatur *Propter viam,* in eo ſi quid ex epulis ſuperfuiſſet, igne conſumi neceſſe erat. Feſtus: *Propter viam fit ſacrificium, quod eſt proficiſcendi gratia Herculi aut Sanco, qui ſcilicet idem eſt deus.* Significat Sceparnio, hos naufragium feciſſe omnium bonorum: vt illi, qui propter viam faciunt, omnes reliquias flammis conſumunt. *Turneb.*

63. *Poſt coenam, etc.*] Putem velle ſeruum, eos lauiſſe priore veſpera, vt intereſſent maturius ſacrificio *Propter viam.* id enim fere fieri ſolitum illo caſu. *Gruter.*

69 *Sacerrumus.*] Id eſt, omnibus modis execrandus. V. N. Prol. verſ 90. Poen.

70. *Moneas.*] Scilicet vt valeamus. *Lamb.*

77. *Neque gubernator vmquam potuit.*] *Neque gubernator vſquam melius potuit.* Quaſi dicat: adeo feliciter ſcapha ad littus ſua ſponte appulit, vt nullus gubernator melius eandem regere potuiſſet. Gubernatorem non habuiſſe, ex iſtis pater:

Video ſedentes in ſcapha ſolas duas. Piſtor.

Surrexit: horſum ſe capeſſit: ſalua res.
Deſiluit haec autem altera in terram e ſcapha.
Vt prae timore in genua in vndas concidit!
Salua'ſt, euaſit ex aqua, iam in littore eſt.
Sed dextrouorſum auorſa it in malam crucem.
Hem, errabit illaec hodie! DAE. quid id refert tua?
SC. Si ad ſaxum quo capeſſit, ea deorſum cadit, Lamb. *eo deorſum cadat.*
Errationis fecerit compendium.
DAE. Si tu de illarum coenaturus veſperi es,
Illis curandum cenſeo, Sceparnio:
Si apud me eſurus es, mihi dari operam volo.
SC. Bonum aequomque oras. DAE. ſequere me hac ergo. SC. ſequor.

87. *Crucem.*] Vide notas Prol. Men. verſ. 66.

91. *De illarum coenaturus veſperi.*] Vide notas Milit. act. 4. 2. 5.

ACTVS PRIMVS. SCENA TERTIA

PALAESTRA

NIMIO HOMINVM FORTVNAE minus miſerae memorantur,
Quam reapſe experiundo iis datur acerbum!
Hoc Deo complacitum eſt? me hoc ornatu ornatam,
In incertas regiones, timidam, eiectam?
Hanccine ego ad rem natam miſeram me memorabo?
Hanccine ego partem capio ob pietatem praecipuam?
Nam hoc mihi haud labori eſt laborem hunc potiri,
Si erga parentem aut deos me impiaui:
Sed id ſi parate curaui vt cauerem,
Tum hoc mihi indecore, inique, immodeſte
Datis di: nam quid habebunt ſibi igitur impii
Poſthac, ſi ad hunc modum eſt innoxiis honor
Apud vos? nam me, ſi ſciam feciſſe. Meurſ. *vos nam me.*
Aut parentes ſceleſte, minus me miſerer:
Sed herile ſcelus me ſollicitat: eius me impietas male
Habet. is nauem atque omnia perdidit in mari.
Haec bonorum eius ſunt reliquiae: etiam, quae ſimul

6. *Partem capio.*] Μοῖραν, *ſortem.* Ex antiquorum conſuetudine dictum; qui ſaepe a diis pietatis ſuae in ipſos praemia mercedemque petebant: quod aequum eſſe videretur, a diis eos facilius aliquid impetrare, qui numina pie colerent. *Turneb.*

9. *Parate.*] Accurate, dedita opera. Vide Ioh. Merceri Opin. l. 1 c. 9.

13. *Apud vos.*] Nihil eſt addendum. vult enim aequiore animo laturam calamitatem ſi aut ipſa peccaſſet enorme, aut adeo parentes ſuos. horum ſane delicta puniri etiam in liberis, notius eſt quam vti probari debeat. *Gruter.*

14. *Minus me miſerer.*] Sic Epid. 4. 1. — *quae ipſa ſe miſeratur,* id eſt miſeram ſe dolentem praedicat. Tacit. *Planci gravem caſum facunde miſeratur.* id eſt, movendae miſerationi commemorat.

25. *Sum-*

Veſta mecum in ſcapha'ſt, excidit. ego nunc ſola ſum.
Quae ſi mihi foret ſalua ſaltem, labor
Lenior eſſet hic mihi eius opera. Lamb. *Lenior.*
Nunc quam ſpem, aut opem, aut conſilii quid capeſſam?
Ita hic ſolis locis compotita ſum,
Hic ſaxa ſunt, hic mare ſonat, nec quiſquam
Homo mihi obuiam venit.
Hoc quod induta ſum, ſummae opes oppido,
Nec cibo, nec loco tecta quo ſim ſcio.
Quae mihi eſt ſpes, qua me viuere velim?
Nec loci gnara ſum, nec diu hic fui.
Saltem aliquem velim, qui mihi ex his locis
Aut viam aut ſemitam monſtret: ita nunc hac
An illac eam, incerta ſum conſilii:
Nec prope vſquam hic quidem cultum agrum conſpicor.
Algor, error, pauor, membra omnia tenent:
Haec parentes haud mei ſcitis miſeri,
Me nunc miſeram ita eſſe vti ſum. libera ego
Prognata fui maxume, nequicquam fui.
Nunc qui minus ſeruio, quam ſi forem ſerua nata?
Neque quicquam vnquam iis profui, qui me ſibi eduxerunt.

25. *Summae.*] Ex coniectura leg. *ſunt meae.* de puella naufraga, cui nihil reliqui erat, praeter veſtitum. Ita act. 1. ſc. 5. verſ. 21. *Neque hoc amplius, quam quod vides, nobis quicquam eſt.* Hodie vulgi ioco dicitur: *Cum ſubſilio, facultates omnes meae commouentur.* Lipſius.

26. *Tecta.*] Nec ſcio cibum, nec ſcio locum, quo cibo, quo loco tecta ſim. *Gruter.*

30. *Viam aut ſemitam.*] Vide notas Caſin. act. 3. ſc. 5. verſ. 40.

ACTVS PRIMVS. SCENA QVARTA

AMPELISCA, PALAESTRA

Quid mihi melius eſt, quid magis in rem eſt, quam corpore vitam ſecludam?
Ita male viuo atque ita mihi multae in pectore ſunt curae exanimales.
Nunc dein vitae haud parco: PERDIDI SPEM, qua me oblectabam.
Omnia iam circumcurſaui, atque omnibus in latebris perreptaui
Quaerere conſeruam voce, oculis, auribus: vt peruestigarem.
Neque eam vſquam inuenio, neque quo eam, neque qua quaeram conſultum'ſt,
Neque quem rogitem reſponſorem, quenquam interea inuenio.

1. *Vitam ſecludam.*] Idem eſt cum *excludere.* ſed praepoſita litera propter ſuauitatem, vel hiatum vitandum; ergo notat heic *ſecernere, ſeparare.* Inde *ſecluſa ſacra* Feſto, myſteria arcana. *Paſſerat.*

2. *Exanimales.*] Tabificae, βιοφθόροι, quae ψυχολέτορες exanimant. *Lamb.*

Neque magis ſolae terrae ſunt, quam haec loca atque hae regiones.
Neque ſi viuit, eam viuam vnquam quin inueniam, deſiſtam.
PA. Quaenam vox mihi prope hic ſonat? AM. pertimui.
Quis hic loquitur prope? PA. Spes bona, obſecro ſubuenta
Mihi. AM. mulier eſt, muliebris vox mihi ad aures
Venit; an eximes ex hoc miſeram metu? Piſt. *ea eximet ex.*
PA. Certo vox muliebris auris tetigit meas.
Num Ampeliſca obſecro'ſt? AM. ten' Palaeſtra audio?
PA. Quin voco, vt me audiat, nomine illam ſuo.
Ampeliſca! AM. hem, quis eſt? PA. ego Palaeſtra ſum.
AM. Dic, vbi es? PA. pol ego nunc in malis plurimis.
AM. Socia ſum, nec minor pars mea'ſt quam tua.
Sed videre expeto te. PA. mihi es aemula.
AM. Conſequamur gradu vocem. vbi es? PA. ecce me,
Accede ad me, atque adi contra. AM. fit ſedulo.
PA. Cedo manum. AM. accipe. PA. dic, viuiſne, obſecro?
AM. Tu facis me quidem vt viuere nunc velim,
Quando mihi te licet tangere: vt vix mihi
Credo ego hoc, te tenere! obſecro, ampleſtere,
Spes mea, vt me omnium iam laborum leuas!
PA. Occupas praeloqui, quae mea eſt oratio.
Nunc abire hinc decet nos. AM. quo, amabo, ibimus?
PA. Littus hoc perſequamur. AM. ſequor quo lubet.
PA. Siccine hic cum vuida veſte graſſabimur?
AM. Hoc quod eſt, id neceſſarium eſt perpeti.
Sed quid hoc, obſecro, eſt? PA. quid? AM. viden', amabo,
Fanum, videſne hoc? PA. vbi eſt? AM. ad dexteram.
PA. Video decorum dis locum viderier. Douz. *videor dec.* etc. *tuer.*
AM Haud longe abeſſe oportet homines hinc, ita hic
Lepidu'ſt locus. nunc, quiſquis eſt deus, veneror,
Vt nos ex hac aerumna miſeras eximat,
Inopes, aerumnoſas vt aliquo auxilio adiuuet.

8. *Neque magis ſolae.*] Meurſius legit: *Neque magis ſola terrae ſola ſunt.* V. N. Bacch. act. 2. 3. et Trin. 4. 3.

20. *Mihi es aemula.*] *Vbi es aemula?* Scriuerius.

28 *Occupas praeloqui.*] *Occupare*, eſt praeuenire et anteuertere: Graec. φθάνειν. Ita Phaedrus lib. 2. Fab.

Quoniam occuparat alter, ne primus forem:
Ne ſolus eſſet, ſtudui quod ſuperfuit.

Rittershuſ.

31. *Vuida cum veſte.*] Id eſt, humida. Lucret. 1. — *ſuſpenſae in littore veſtes Vueſcunt*, id eſt, humeſcunt. *Graſſabimur.*] Id eſt, ambulabimus.

37. *Nunc, quiſquis eſt deus.*] Veteres ne errore laberentur, de nomine Dei alicuius certo dubitantes, dicere ſolebant: *Quiſquis es.* Virgil. 4. Aen. verſ. 577.

— *Sequimur te Sancte, deorum*
Quiſquis es.

Merula.

2. Exci-

ACTVS PRIMVS. SCENA QVINTA

SACERDOS, PALAESTRA, AMPELISCA

Qui ſunt, qui a patrona preces mea expeteſſunt? Lamb. *paces.*
Nam vox precantum me huc foras excitauit.
Bonam atque obſequentem deam, atque haud grauatam
Patronam exſequuntur, benignamque multum.
PA. Iubemus te ſaluere, mater. SA. ſaluete
Puellae. ſed vnde vos ire cum vuida
Veſte dicam, obſecro, tam moeſtiter veſtitas?
PA. Illico hinc imus haud longule ex hoc loco.
Verum longe hinc abeſt, vnde huc vectae ſumus.
SA. Nempe equo ligneo per vias caeruleas
Eſtis vectae. PA. admodum. SA. ergo aequius vos erat
Candidatas venire hoſtiataſque. ad hoc
Fanum ad iſtunc modum non veniri ſolet.
PA. Quaene eiectae e mari ſumus ambae, obſecro,
Vnde nos hoſtias agere voluiſti huc?
Nunc tibi amplectimur genua egentes opum,
Quae in locis neſciis neſcia ſpe ſumus,
Vt tuo recipias tecto, ſeruesque nos,
Miſerarumque te ambarum vti misereat,
Quibus nec locus vllus, nec ſpes parata eſt,
Neque huc amplius, quam quod vides, nobis quicquam'ſt.
SA. Manus mihi date, exſurgite a genibus ambae:
Miſericordior nulla me eſt foeminarum.
Sed hic pauperes res ſunt inopeſque, puellae:
Egomet vix vitam colo: Veneri cibo meo
Seruio. AM. Veneris fanum, obſecro, hoc eſt? SA. fateor. ego
Huius fani ſacerdos clueo verum, quicquid eſt, MS. alt. *quo nunc co-*
Comiter fiet a me, quo noſtra copia *pia valebit.* Alt. *non.*

2. *Excitauit.*] V. N. Amphit. act. 1. 1.

5. *Valuere, mater.*] Solemne eſt compellantibus *matres* ſalutare. Petron. *Accedo aniculam quandam, quae agreſte olus vendebat, Rogo, inquam mater nunquid ſcis vbi ego habitem, etc.* Wouw.

10. *Equo ligneo.*] Id eſt, naui. etiam Hom. Douza indice, naues ἁλὸς ἵππους appellat. Et vetus verſus eſt apud Chariſ. *Typhin aurigam celeris fecere carinae.* Vid. Muret. lib. 1. Var. lect. cap. 10.

12. *Candidatas.*] Albati enim, id eſt, candida et pura veſte ad deos adibant. Perſ. Satyra 2.

— *Negato*
Iuppiter haec illi, quamuis te albata rogaris.

Caſaubon. *Hoſtiatas.*] Hoſtiis inſtructas. *Lamb.*

14. *Quae ne eiectae.*] V. N. Epid. 5. 2.

17. *Neſciis.*] Id eſt, in locis ignotis dubia et incerta ſpe. *Neſcium* paſſiue poſuit, pro ignoto. Arminius apud Tacitum Annal. 1. in Oratione ad Cheruſcos: *Aliis gentibus ignorantia imperii Romani inexperta eſſe ſupplicia, neſcia tributa. Neſcia tributa*, vt hic *neſcia loca*, quae ignorantur. Vide Agell. lib. 9. 12. item N. Capt. 2. 2. *Boxhorn.*

28. *Quo noſtra copia.*] Ita l. Guliel. et Lud. Carrio, id eſt, quantum potero ſciueroque. Sic Mercat. *facere certum pro copia et ſapientia, quae te velle arbitrabor*, id eſt, vt ſeſe ferent res fortunae et ſapientiae.

Valebit. ite hac mecum. PA. amice benigneque
Honorem, mater, noſtrum habes. SA. oportet.

30. *Habes.*] Tueris. *Lamb.*

ACTVS SECVNDVS. SCENA PRIMA

P I S C A T O R E S

OMNIBVS MODIS, qui pauperes ſunt homines, miſeri viuunt,
Praeſertim quibus nec quaeſtus eſt, nec didicere artem vllam;
Neceſſitate, quicquid eſt domi, id ſat eſt habendum.
Nos iam de ornatu propemodum vt locupletes ſimus, ſcitis. Schopp. *Vos iam de.*
Hiſce hami, atque hae harundines ſunt nobis quaeſtu et cultu.
Ex vrbe ad mare huc prodimus pabulatum: Lamb. *Cotidie ex vrbe.*
Pro exercitu gymnaſtico et palaeſtrico, hoc habemus,
Echinos, lepadas, oſtreas, balanos captamus, conchas,
Marinam vrticam, muſculos, plaguſias, ſtriatas. Bryard. *mytulos.*
Poſt id piſcatum hamatilem et ſaxatilem aggredimur.
Cibum captamus e mari. ſin euentus non venit,
Neque quicquam captum eſt piſcium, ſalſi lautique pure
Domum redimus clanculum, dormimus incoenati.
Atque vt nunc valide fluctuat mare, nulla nobis ſpes eſt.
Niſi quid concharum capſimus, incoenati ſumus profecto. Diff. *incoenati ſimus.*

5. *Hiſce.*] Pariſ. et Brix. edd. leg. *Hi ſchoeni.* σχοινὲς enim funis iuncuſque, vnde piſcatores naſſas ſuas conficiunt. Hinc *ſchoeniculae* dictae meretrices, a iuncis, quibus ſe praecingebant, ſic artem profitentes ſuam et facilitatem ſoluendae zonae vt obſeruauit *Albericus Gentilis.*

8. *Lepadas.*] Λεπάς, oſtrei genus eſt, quae exteriore tantum parte concha tegitur: interiore et carnoſa ita ſcopulis adhaereſcit, tanquam oſculetur, et arctiſſime iuncta vix diuellatur. V. N. Caſ. 2. 8. 54.

9. *Plaguſias.*] Verſus oſtendit legi debere, *Plaguſias, ſtriatas*, vel potius. *placuſias*, πλακόεσσα πλακῦσσα a latitudine. Inde Latinum *placuſſia.* Nam *pelaguſia* a pelago, ratio Graeci nominis non fert. Imo πλακούσιος reuera Graecum eſt. Nam ex πλακοῦς πλακοῦντος factum πλακούσιος, vt a Ῥαμνοῦς, Ῥαμνοῦντος, Ῥαμνούσιος, et ſimilia. Ergo legendum, *Placuſias ſtriatas*, a latitudine qualis eſt placentarum, quae πλακοῦντες Graecis. *Salmaſ.*

10. *Hamatilem et ſaxatilem.*] In ſcopulis olim piſcatores piſcatum exercuere; quod ex Oppiano, Ariſtaeneto, Petronio, Iſidoro, aliiſque patet. hinc Plautus dixit *Piſcatum ſaxatilem.* Meurſius.

12. *Salſi lautique.*] Iocus ex ambiguo. *Salſi*, non ſalibus, ſed aqua marina: *lauti*, non opiparis epulis, ſed madidi. *Pure*, dicit, quia aqua marina ſordes omnes abluit. *Lamb.* At tu mihi etiam vide quid *pure lautum* in Sacris ſit, Aulul. act. 2. 3. 3. quo alluſum arbitror. *Taubm.*

13. *Redimus clanculum.*] Nihil hic mutandum. Qui rebus pro voto geſtis domum redeunt, palam et laeti ſe oſtendunt; qui vero re infecta latere, quam aſpici malunt, et clanculum ſe domum recipiunt. *Boxhorn.*

16. *Vene-*

Nunc Venerem hanc veneremur bonam, vt nos lepide adiuuerit hodie.

16. *Venerem hanc veneremur.*] *Venerari Deum, vt aliquid fiat*, non tantum eſt timere aut reuereri, ſed et conceptis verbis orare, ſupplicare. Sic Prol. Aul. verſ. 8. *Auri theſaurum defodit, venerans me, vt id ſeruarem ſibi.* Bacch. 2. 1. 4. *Veneror que te ne Nicobulum ſinas prius conuenire.* Poen. 5. 1. 17. *Deos deasque veneror, qui hanc vrbem colunt.* Trin. 1. 2. 2. Sic Caecina ad Cic. lib. 6. ep. 7. *Cum ignorit omnibus, qui multa deos venerati ſint contra eius ſalutem.* Gronou.*

ACTVS SECVNDVS. SCENA SECVNDA

TRACHALIO, PISCATORES

Animo aduorſaui ſedulo, ne herum vſquam praeterirem. Diſſ. *animum aduerſaui.*
Nam cum modo exibat foras, ad portum ſe aiebat ire,
Me huc obuiam iuſſit ſibi venire ad Veneris fanum.
Sed quos percontem, commode eccos video aſtare: adibo.
Saluete fures maritimi, conchitae, atque hamiotae, Samb. Cod. *ſalvete mures.*
Famelica hominum natio, quid agitis? vt peritis?
PI. Vt piſcatorem aequom eſt, fame, ſitique ſpeque. TR. ecquem adoleſcentem huc,
Dum hic aſtatis, ſtrenua facie, rubicundum, fortem, qui tres
Duceret chlamydatos cum machaeriis, vidiſtis venire?
PI. Nullum iſtac facie, vt praedicas, veniſſe huc ſcimus. TR. ecquem
Recaluom ac ſilonem ſenem, ſtatutum, ventrioſum,
Tortis ſuperciliis, contracta fronte, fraudulentum,
Deorum odium atque hominum, malum, mali vitii probrique plenum,
Qui duceret mulierculas duas ſecum ſatis venuſtas?
PI. Cum iſtiuſmodi virtutibus operiſque natus qui ſit,
Eum quidem ad carnuficem eſt aequius, quam ad Venerem commeare.
TR. At ſi vidiſtis, dicite. PI. huc profecto nullus venit.
Vale. TR. valete! credidi: factum eſt quod ſuſpicabar.
Data verba hero ſunt; leno abiit ſceleſtus exulatum.

5. *Conchitae atque hamiotae.*] Vos, qui conchas legitis et hamo piſces captatis. *Lamb.*

9. *Duceret chlamydatos, etc.*] Hic certe nugantur interpretes. Nam proprie chlamys, χλαμύς, fuit veſtis militaris, pallio breuior ac ſtrictior, vt eſſet expeditior. Auctor Etymologici magni: χλαμὺς, τὸ περιφορὲς καὶ κυκλοειδὲς, τὸ ἐν συνηθείᾳ λεγόμενον σαγός. ἱμάτιον ὅπερ φορεῖν οἱ κηροφόροι, Κηροφόρους vocat militares homines, quaſi θανατηφόρους. Vt ſit idem Chlamys quod Sagum, indumentum militare. Ait ergo hic ſeruus: Pleuſidippum herum ſuum ſecum duxiſſe tres homines militares, qui ſibi praeſidio eſſent aduerſus lenonem, quem e fuga volebat retrahere. *Diſſald.*

11. *Silonem.*] *Silo*, qui et *ſilus* Ciceroni, σιμὸς, qui naſum habet reſimum, id eſt, ſurſum verſus repandum, more ſimiae. *Scalig.* *Statutum.*] Id eſt, magnae ſtaturae. V. N. Alin. act. 2. 3. 21.

In nauem aſcendit, mulieres auexit, ariolus ſum.
Is huc herum etiam ad prandium vocauit ſceleris ſemen.
Nunc quid mihi meliu'ſt, quam illico hic operiar herum dum veniat?
Eadem haec ſacerdos Veneria ſi quid amplius ſcit,
Si videro, exquiſiuero: faciet me certiorem.

21. *Sceleris ſemen.*] Sceleris origo et artifex. *Lamb.*

ACTVS SECVNDVS. SCENA TERTIA

AMPELISCA, TRACHALIO

Intellego: hanc quae proxuma eſt villam Veneris fano
Pulſare iuſſiſti, atque aquam rogare. TR. cuia ad auris
Vox mihi aduolauit? AM. obſecro, quis hic loquitur? quem ego video?
TR. Eſtne Ampeliſca haec, quae foras e fano egreditur?
AM. Eſtne hic Trachalio, quem conſpicor? calator Pleuſidippi?
TR. Ea eſt. AM. is eſt. Trachalio, ſalue. TR. ſalue, Ampeliſca.
Quid agis tu? AM. aetatem haud mala male. TR. melius ominare. MS. alt. *malam.*
AM. VERVM OMNES ſapientes decet conferre et fabulari.
Sed Pleuſidippus tuus herus vbi, amabo, eſt? TR. eia vero,
Quaſi non ſit intus! AM. neque pol eſt, neque vllus quidem huc venit.
TR. Non venit? AM. vera praedicas. TR. non eſt meum, Ampeliſca.
Sed quam mox coctum eſt prandium? AM. quod prandium, obſecro te?
TR. Nempe rem diuinam facitis hic. AM. quid ſomnias, amabo?
TR. Certe huc Labrax Pleuſidippum ad prandium vocauit
Herum meum, herus voſter. AM. pol haud miranda facta dicis.
Si deos decepit et homines, lenonum more fecit.
TR. Non rem diuinam facitis hic vos, neque herus? AM. ariolare.
TR. Quid tu agis hic igitur? AM. ex malis multis, metuque ſummo,
Capitalique ex periculo, orbas auxiliique opumque huc
Recepit ad ſe Veneria haec ſacerdos, me, et Palaeſtram.
TR. An hic Palaeſtra'ſt, obſecro, heri mei amica? AM. certo.
TR. Ineſt lepos in nuncio tuo magnus, mea Ampeliſca.
Sed iſtuc periculum perlubet quod fuerit vobis ſcire.
AM. Confracta eſt, mi Trachalio, hac nocte nauis nobis.
TR. Quid, nauis? quae iſtaec fabula eſt? AM. non audiuiſti, amabo,
Quo pacto leno clanculum nos hinc auferre voluit Acid. *auehere voluit.*
In Siciliam, et quicquid domi fuit, in nauem impoſiuit?
Ea nunc perierunt omnia. TR. oh! Neptune lepide, ſalue:
Nec te aleator vllus eſt ſapientior. profecto

5. *Calator.*] Id eſt, ſeruus. Vide notas Pſeudol. act. 4. ſc. 2. verſ. 52.

12. *Coctum eſt prandium.*] V. N. Sticho 2. 1.

Nimis lepide ieciſti bolum: periurum perdidiſti.
Sed nunc vbi eſt leno Labrax? AM. perit potando opinor.
Neptunus magnis poculis hac nocte eum inuitauit.
TR. Credo, hercle, anancaeo datum quod biberet. vt ego amo te,
Mea Ampeliſca! vt dulcis es! vt mulſa dicta dicis!
Sed tu et Palaeſtra quomodo ſaluae eſtis? AM. ſcibis faxo.
E naui timidae ambae in ſcapham inſiluimus: quia videmus
Ad ſaxa nauem ferrier, properans exſolui reſtim:
Dum illi timent, nos cum ſcapha tempeſtas dextrouorſum
Differt ab illis, itaque nos ventiſque fluctibuſque
Iactatae exemplis plurimis miſerae perpetuam noctem,
Vix hodie ad littus pertulit nos ventus exanimatas.
TR. Noui, Neptunus ita ſolet: quamuis faſtidioſus
Aedilis eſt: ſi quae improbae ſunt merces, iactat omnes.
AM. Vae capiti atque aetati tuae! TR. tuo, mea Ampeliſca,
Sciui lenonem facere hoc quod fecit: ſaepe dixi. Douz. *facturum hoc.*
Capillum promittam optumum'ſt, occipiamque ariolari.
AM. Cauiſtis ergo tu atque herus, ne abiret, cum ſcibatis?
TR. Quid faceret? AM. ſi amabat, rogas quid faceret? aſſeruaret
Dies noctesque: in cuſtodia eſſet ſemper. verum ecaſtor
Vt multi fecit, ita probe curauit Pleuſidippus.

30. *Ieciſti bolum.*] *Iactus retis*, etiam *iactus* abſolute dicitur. Valerius Max. lib. 4. 1. *A piſcatoribus in Mileſia regione verriculum trahentibus, quidam iactum emerat.* ita et Graec. βόλος: quo verbo aleae etiam iactus ſignificatur: vnde hic iocus male ab aliquibus enarratus. *Perdere* autem perimere et euertere interdum ſignificat: vnde iocus reſultat: et aleatores autem et piſcatores bolon iaciunt. Perdidiſti igitur, Neptune hominem perditiſſimum, id eſt, lenonem maxime perdendum: propterea, Neptune, aleam pulcre ieciſti; pulcerrimum iactum feciſti. Id. Curcul. act. 5. ſc. 2. *ſi vis tribus bolis vel in chlamydem, etc.* Ab hoc *eubolin* Graeci Venereum iactum dicunt, qui in alea feliciſſimus. Cic. 1. De Diuinat. *Bolus* priore producta fruſtum ſignificat. Ter. Heautont. *crucior, bolum tantum mihi eſſe ereptum ſubito e faucibus.* Budaeus.

33. *Anancaeo.*] *Anancaeum* puto fuiſſe poculum magnum, quod in potandi certamine neceſſe eſſet ebibere: quaſi ἀναγκαῖον. *Turneb.* Poeta vetus Ἀνάγκαν vocat τῶν φρενῶν ἔκστασιν, cum poto liberalius vino, homo ſuae ſpontis non eſt, neque mentis ſanae: et hanc neceſſitatem vocant γλυκεῖαν: quia erat aliud olim *anancaeae potionis* genus, cuius triſtis neceſſitas. Plautus, *perit potando, etc.* Alludit; vel ad ſorbitionem cicutae neceſſariam, et fatalem ſontibus in Graeciae aliquot vrbibus; vel ad hauſtum illum e flumine Lethaeo, qui nemini mortalium non eſt neceſſarius. *Caſaub.*

34. *Mulſa dicta.*] V. N. Poen. 1. 2.

36. *E naui timidae ambae.*] Mſſ. ſine praepoſitione: *Nauis timidae.* Scioppius: *Naui timidae.* Quid ſi retineamus ſcriptam lectionem? *Nauis timidae ambae*, id eſt, nauem timentes ambae. Quemadmodum Ouidio Met. 5. *Emathion aequi cultor, timidusque deorum.* Horat. *Timidus procellae.* Gronouius.

39. *Differt.*] In diuerſa aufert ab illis. *Lamb.*

42. *Quamuis faſtidioſus.*] Id eſt, admodum faſtidioſus. V. N. Pſeud. 4. 7.

43. *Aedilis eſt.*] Solebant enim Aediles improbas merces in profluentem interdum iactare; vt edulia quae putebant. De menſuris etiam cognoſcebant, qua aequae: iniquas frangebant. D. Hieronym. *Ab Aedilibus, quos ἀγορανόμους Graeci appellant, vendentium coercebatur rabies.* Turneb.

46. *Capillum promittam.*] Sic Tibul. lib. 2. 5.

Iactauit fuſa ſed caput ante coma.

Nam fanaticorum hic mos erat, vt capillum funderent. *Scalig.*

50 *Vt multifecit.*] *Multifacere*, hic idem quod *magni facere*: eique opponi-

T 5 tur

TR. Cur tu iſtuc dicis? AM. res palam eſt. TR. ſcin' tu etiam. QVI IT LAVATVM
IN BALINEAS, ibi cum ſedulo ſua veſtimenta ſeruat,
Tamen ſurripiuntur: quippe qui, quem illorum obſeruet, falſus eſt:
Fur facile, quem obſeruet, videt: cuſtos, qui fur ſit, neſcit.
Sed duce me ad illam. vbi eſt? AM. i ſane in Veneris fanum huc intro,
Sedentem flentemque opprimes. TR. vt iam iſtuc mihi moleſtum eſt!
Sed quid flet? AM. ego dicam tibi: hoc ſeſe excruciat animi,
Quia leno ademit ciſtulam ei, quam habebat; vbique habebat
Qui ſuos parentes noſcere poſſet: eam veretur
Ne perierit. TR. vbi nam ea fuit ciſtellula? AM. ibidem in naui
Concluſit ipſe in vidulum, ne copia eſſet eius,
Qui ſuos parentes noſceret. TR. o facinus impudicum,
Quam liberam eſſe oporteat, ſeruire poſtulare!
AM. Nunc eam cum naui ſcilicet abiuiſſe peſſum in altum.
Et aurum et argentum fuit lenonis omne ibidem.
Credo aliquem immerſiſſe, atque eum excepiſſe. id miſera moeſta'ſt,
Sibi eorum eueniſſe inopiam. TR. iam iſtoc magis vſus facto'ſt,
Vt eam intro, conſolerque eam, ne ſe ſic excruciet animi:
Nam MVLTA PRAETER ſpem ſcio multis bona eueniſſe.
AM. At ego etiam, qui ſperauerint, ſpem decepiſſe multos.
TR. Ergo ANIMVS aequus optumum eſt aerumnae condimentum.
Ego eo intro, niſi quid vis. AM. eas: ego, quod mihi imperauit
Sacerdos, id faciam, atque aquam hinc de proxumo rogabo.
Nam extemplo ſi verbis ſuis peterem, daturos dixit:
Neque digniorem cenſeo vidiſſe anum me quenquam,
Cui deos atque homines cenſeam benefacere magis decere.
Vt lepide, vt liberaliter, vt honeſte, atque haud grauate
Timidas, egentes, vuidas, eiectas, exanimatas
Accepit ad ſeſe! haud ſecus, quam ſi ex ſe ſimus natae:
Vt eapſe ſic ſuccincta aquam calefactat, vt lauemus!
Nunc ne morae illi ſim, petam hinc aquam, vnde mihi imperauit.
Heus, ecquis in villa'ſt? ecquis hoc recludit? ecquis prodit?

tur *minoris facere.* dicitque, ex leui cura, quam ei herus impenderit, fidem facile facere, amicam in exiguo apud eum fuiſſe pretio. Poſſent verba illa compelli in vnum, ſed forte non magis quam *lucrificare, ſumptifacere, compendifacere:* quod vltimum totis vocibus ſeparatum Bacchid. 2. 2. *compendi verba multa iam faciam tibi.* Taubm.

51. *Qui it lauatum.*] Vide Alciat. Parerg. l. 2. c. 38. Pet. Victor Var. lect. l. 7. 17. et Muret. ad Carm. 30. Catulli:

O furum optime balneariorum.

56. *Sedentem.*] Ritus adorationis, et eorum qui precabantur deos. Propert. lib. 2. *Ante tuoſque pedes illa ipſa adoperta ſedebit.* Item ſupplicum, et eorum, qui tutelae ſui cauſſa confugiebant ad deum aras. *Coluius.*

64. *Scilicet.*] *Scire licet*, perſpicuum eſt, eam demerſam in profundum. V. N. Poen. act. 5. 2.

ACTVS SECVNDVS. SCENA QVARTA

SCEPARNIO, AMPELISCA

Quis eſt, qui noſtris tam proterue foribus facit iniuriam?
AM. Ego ſum. SC. hem, quid hoc boni eſt? *Douz. ſpecie lepi-*
heu, edepol ſpecie lepida mulier! *da mulierem!*
AM. Salue, adoleſcens. SC. et tu multum ſalueto, adoleſcentula.
AM. Ad vos venio. SC. accipiam hoſpitio, ſi mox venis, *Pal. nox.*
Item vt affectam: nam nunc nihil eſt qui te inanem. *Scal. vt adſectata.* *Car. adſectas.*
Sed quid ais, mea lepida, hilara? AM. aha, nimium familiariter
Me attrectas. SC. pro di immortales, Veneris effigia haec quidem eſt.
Vt in ocellis hilaritudo eſt! eia, corpus quoiuſmodi!
Subuolturium; illud quidem, ſubaquilum volui dicere.
Vel papillae quoiuſmodi! tum quae indoles in ſauio eſt?
AM. Non ego ſum pollucta pago. potin' vt me abſtineas manum? *Douz. pollu-* *ta pago.*
SC. Non licet te ſicce placide bellam belle tangere?
AM. Otium vbi erit, tum tibi operam ludo et delitiae dabo:
Nunc, quamobrem huc ſum miſſa, amabo, vel tu mihi aias, vel neges.
SC. Quid nunc vis? AM. ſapienti ornatus, quid velim, indicium facit.
SC. Meus quoque hic ſapienti ornatus, quid velim, indicium facit.
AM. Haec ſacerdos Veneris hinc me petere iuſſit a vobis aquam.
SC. At ego baſilicus ſum: quem niſi oras, guttam non feres.

4. *Accipiam hoſpitio, etc.*] Locus multis eruditorum coniecturis vexatus eſt; praetertim illud verſu proximo: *qui te inanem.* quod nulla ratione poteſt defendi. Libri Palatini habent; *manem*, pro *inanem.* Vnde ſcribendum coniiciebam, *maneam. Nam nunc nihil eſt qui te maneam*, id eſt, exſpectem. *Boxhorn.* Probo omnino coniecturam eorum qui reſcribunt: *Accipiam hoſpitio, ſi nox venis.* In altero verſu: *nihil eſt qui te inanem.* Illud *inanem* corruptum eſt, et cum Palatini Codices habeant *manem*, pro eo legendum *maneam* aut *mantem.* Et hoc verius. Nam huius verbi ignoratio anſam loco corrumpendo dedit. *mantare* ſupra legitur, pro expectare in Moſtellaria. *Salmaſ.*

9. *Subuolturium.*] Corpus colore ſubnigro: vel, corpus alacritate et hilaritate, ad vulturii corporis ſimilitudinem prope accedens. *Lamb.* *Subaquilum.*] Quia aquilae generoſiores ſunt vulturibus, hac correctione vſus eſt, vt quidem *Lambino* viſum. Quid *aquilus color* ſit, diximus Poenul. 5. 2. 152. Quamuis Marcell. Donatus in Dilucidat. *aquilum colorem* non ab *aqua*, ſed ab *aquila* alite, cuius color ſit ſubniger, dictum cenſet. *Taubm.*

11. *Pollucta pago.*] Vult, ſe non eſſe ſcortum pagi publicum, vel tanquam dapem profanatam omnibus expoſitam; qualem, *publicam libidinis victimam*, vocat Tertullianus. *Scalig.* Turnebus, *polluctam pago*, interpretatur *communem atque expoſitam pago: vt in pollucto Herculis omnia exponebantur obuiis.* Ea vero explicatio cum paullo duriuſcula Lipſio videretur, placuit duabus litteris mutantibus legi:

Non ego ſum polluta. appage, potin', etc.
Quomodo idem in re ſimili: *pura ſum, comparce amabo me attrectare, Agoraſtocles.*

18. *Baſilicus.*] Magnificus, et a quo nihil auferas, niſi vel per interpretem, vel ſupplici habitu. *Gruter.*

21. *Aquam*

Noſtro illum puteum periculo et ferramentis fodimus.
Niſi multis banditiis, a me gutta non ferri poteſt.
AM. Cur tu aquam grauare, amabo, quam hoſtis hoſti commodat?
SC. Cur tu operam grauare mihi, quam ciuis ciui commodat?
AM. Imo etiam tibi, mea voluptas, quae voles faciam omnia.
SC. Eugepae! ſaluus ſum! haec iam me ſuam voluptatem vocat:
Dabitur tibi aqua, ne nequicquam me ames. cedo mihi vrnam.
AM. cape,
Propera, amabo, efferre. SC. manta: iam hic ero, voluptas mea.
AM. Quid ſacerdoti me dicam hic demoratam tam diu?
Vt etiam nunc miſera timeo, vbi oculis intueor mare!
Sed quid ego miſera video procul in littore,
Meum herum lenonem Siculienſemque hoſpitem,
Quos periiſſe ambos miſera cenſebam in mari.
Iam illud mali plus nobis viuit, quam ratae.
Sed quid ego ceſſo fugere in fanum, ac dicere haec
Palaeſtrae, in aram vti confugiamus prius,
Quam huc ſceleſtus leno veniat, noſque hic opprimat?
Confugiam hinc, res ita ſuppetit ſubito mihi.

21. *Aquam grauare.*] *Grauare* dixit, pro grauate dare. ſicut Cicero, *praecidere, alicui*, pro, praeciſe negare. ſic Mil. *vt, quod cupiam, ne grauetur*. et Epid. *ne grauetur quod velis*. Schopp. Graecos eodem modo vti ſuo βαρύνεσθαι docent Salmaſius Exercitat. Plin. p. 265. et Vechner. de Helleniſm. 2. 2. Vetus Epigramma:

Μὴ Ζεὺς ἀλγήσῃ τοῦτο βαρυνόμενος.

*Gronou.**

ACTVS SECVNDVS. SCENA QVINTA

SCEPARNIO

Pro di immortales, in aqua nunquam credidi
Voluptatem ineſſe tantam! vt hanc traxi lubens!
Nimio minus altus puteus viſus eſt, quam prius.
Vt ſine labore hanc extraxi! praefiſcine,
Satis nequam ſum: vtpote qui hodie inceperim
Amare. hem tibi aquam, mea tu bella. hem, ſic volo MSS. *belliata*.
Te ferre honeſte, vt ego fero: vt placeas mihi.
Sed vbi tu es, delicata? cape aquam hanc ſis. vbi es?
Amat hercle me, vt ego opinor: delituit mala.
Vbi tu es? etiamne hanc vrnam acceptura es? vbi es?
Commodule melius: tandem vero ferio.
Etiam acceptura es vrnam hanc? vbi tu es gentium?
Nuſquam hercle equidem illam video: ludos me facit.

4 *Praefiſcine.*] *Praefiſcine* germanum eſſe, docent illa etiam Aſin. 2 4. 84. Quaſi dicat Seruus: Vere ſine labore extraxi: neque enim iocum hic facio, aut faſcino. Nam *praefiſcine* eſt ſine inuidia et ſine faſcino, et, vt Soſipater interpretatur, ἀβασκάντως. *prae* enim hic negat. *Turneb.*

Apponam hercle vrnam iam ego hanc in media via.
Sed autem, quid ſi hanc hinc abſtulerit quiſpiam
Sacram vrnam Veneris? mihi exhibeat negotium.
Metuo hercle, ne illa mulier mihi inſidias locet,
Vt comprehendar cum ſacra vrna Veneria.
Nempe optimo me iure in vinculis enicet
Magiſtratus, ſi quis me hanc habere viderit.
Nam haec literata ſt: ab ſe cantat cuia ſit. MS. alt. *eapſe cantat.*
Iam hercle euocabo hinc hanc ſacerdotem foras,
Vt hanc accipiat vrnam. accedam huc ad fores.
Heus ſis, Ptolemocratia, cape hanc vrnam tibi:
Muliercula hanc neſcio quae huc ad me detulit.
Intro ferunda eſt. repperi negotium:
Siquidem his mihi vltro aggerunda etiam eſt aqua.

21. *Litterata eſt.*] Id eſt, litteris inſcripta eſt: vel potius Veneris imagine inſignita. vnde ſacrificiis inſeruire ſignificetur. id quod in omnibus Sacrorum vaſis obſeruari ſolitum, ad Plinium ex Athenaeo notat Hermol. Barbarus. Apul. quoque lib. 6. *lacinias auro litteratas* fingit Pſychen in Iunonis fano vidiſſe, id eſt, litteris aureis inſcriptas. *Litteratum* Gr. γραμματικὸν vocatur, quicquid litteris inſcriptum eſt: et, ποτηρίς γραμματικοῦ meminit etiam Lexiphanes Luciani. *Caſaub.*

ACTVS SECVNDVS. SCENA SEXTA

LABRAX, CHARMIDES

Qui HOMO SESE miſerum et mendicum volet,
Neptuno credat ſeſe atque aetatem ſuam:
Nam ſi quis quid cum eo rei commiſcuit,
Ad hoc exemplum amittit ornatum domum.
Edepol Libertas lepida es, quae nunquam pedem
Voluiſti in nauem cum Hercule vna imponere.
Sed vbi ille meus eſt hoſpes, qui me perdidit?
Atque eccum incedit. CH. quo, malum, properas Labrax?
Nam equidem te nequeo conſequi tam ſtrenue.
LA. Vtinam te prius quam oculis vidiſſem meis,
Malo cruciatu in Siciliam perbiteres:
Quem propter hoc mihi obtigit miſero mali!
CH. Vtinam, cum in aedes me ad te adduxiſti tuas,
In carcere illo potius cubuiſſem die!
Deoſque immortales quaeſo, dum viuas, vti
Omnes tui ſimiles hoſpites habeas tibi.

6. *Cum hercule.*] Quae haec libertas, quae cum Hercule noluit nauigare? Nugamenta mera. Lego ex vett. codd. *in nauem mecum hercle vna imponere.* locatur adhuc Leno in miſeria ſua, dicens, ſe mendicum factum, amiſiſſeque omnes fortunas ſuas naufragio; praeter Libertatem, quae ſecum pedem nauim inferre noluerat. *Meurſ.* Quae ſit illa Libertas neſcio, quae nunquam voluit pedem cum Hercule vna in nauem imponere. Alludit ad aliquam fabulam quae mihi ignota eſt. *Salmaſ.*

11. *Perbiteres.*] V. N. Capt. act. 3. 5. 35.

17. *Malam*

LA. Malam Fortunam in aedis te adduxi meas.
Quid mihi ſceleſto tibi erat auſcultatio?
Quidue hinc abitio? quidue in nauem inſcenſio?
Vbi perdidi etiam plus boni quam mihi fuit.
CH. Pol minume miror, nauis ſi fracta'ſt tibi,
Scelus te, et ſceleſte parta quae vexit bona.
LA. Peſſum dediſti me blandimentis tuis.
CH. Sceleſtiorem coenam coenaui tuam,
Quam quae Thyeſtae quondam antepoſita eſt, et Tereo.
LA. Perii, animo male fit! contine, quaeſo, caput.
CH. Pulmoneum edepol nimis velim vomitum vomas.
LA. Eheu Palaeſtra atque Ampeliſca! vbi eſtis nunc?
CH. Piſcibus in alto credo praebent pabulum.
LA. Mendicitatem mihi obtuliſti opera tua,
Dum tuis auſculto magnidicis mendaciis.
CH. Bonam eſt quod habeas gratiam merito mihi,
Qui te ex inſulſo ſalſum feci opera mea.
LA. Quin tu hinc is a me in maxumam malam crucem.
CH. Eas: easque res agebam commodum. Diſſ. *Meas, tuaſque res agebam commodum.*
LA. Eheu, quis viuit me mortalis miſerior?
CH. Ego multo tanto miſerior, quam tu, Labrax.
LA. Qui? CH. quia ego indignus ſum, tu dignus, qui ſies.
LA. O ſcirpe, ſcirpe, laudo fortunas tuas,
Qui ſemper ſeruas gloriam aritudinis.
CH. Equidem me ad velitationem exerceo:
Nam omnia coruſca prae tremore fabulor.
LA. Edepol, Neptune, es balneator frigidus:
Cum veſtimentis poſteaquam abs te abii, algeo.

17. *Malam fortunam.*] V. N. Aulul. act. 1.2.22.

25. *Thyeſtae, etc.*] Fabula nota eſt, qua Atreus Thyeſtae fratri ſuos liberos epulandos appoſuiſſe narratur. De Tereo, cui Progne vxor communem filium Itym comedendum obiecit, vide vel Ouidii Metam. l. 6. Fab. 7. et ſeqq.

26. *Animo male fit.*] Λειποψυχῶ. ſignificat ſe vomiturire. *Lamb.*

29. *Pabulum.*] Sic Petron.
— *Regnum Neptuni pauit Vlyſſes.*
Nimirum, quod piſcibus in mari pabulum praebuerit toties, et ſuis et ſociorum naufragiis: apud Hom. *Douza.*

33 *Salſum.*] locus ex ambiguo. *Salſum* enim et vrbanum ſignificat, et aqua marina imbutum. *Lamb.*

35 *Eas: eaſque res.*] Mendoſa eſt ſcriptura Codicis Camerarii: *Das eaſque res.* Nec etiam probo ex ea legi, *meas tuaſque res.* Nunquam veteres imprecationem ſibi factam tacitam praeterierunt, quin regererent in caput eius qui eam feciſſet. Cum igitur Labrax Charmidi dixiſſet, *quin is hinc a me in maxumam malam crucem*, Reſpondet Charmides, *eas*, ſed figurate, quaſi alio ſenſu illud *eas* diceret, repetit ac dixit, *eaſque res agebam commodum.* Id eſt, eas res agebam commodum, hoc eſt, id agebam vt a te abirem. Huius loquutionis figuratae, qua regeritur in dicentem maledictio et Imprecatio, multa exempla reperiuntur. *Salmaſ.*

39. *O ſcirpe.*] Leno ſe prae ſcirpo contemnit: quia ſi ſuis bonis contentus, vt ſcirpus ariditate ſua, fuiſſet; nunquam eo miſeriarum veniſſet. *Schoppius.* Laudat in ſcirpo, quod ne in mediis quidem aquis vueſcat. *Gruter.*

41. *Velitationem.*] *Velitatio, dicta eſt vltro citroque probrorum obiectio: ab exemplo velitaris pugnae.* Feſtus.

45. *Ther-*

Ne thermopolium quidem vllum inſtruit:
Ita falſam praebet potionem et frigidam.
CH. Vt fortunati ſunt fabri ferrarii,
Qui apud carbones aſſident! ſemper calent.
LA. Vtinam fortuna nunc anatina vterer,
Vti cum exiuiſſem ex aqua, arerem tamen!
CH. Quid, ſi aliquo ad ludos me pro manduco locem?
LA. Quapropter? CH. quia pol clare crepito dentibus.
Iure optumo me lauiſſe arbitror.
LA. Qui? CH. quia auderem tecum in nauem aſcendere,
Qui a fundamento mihi vſque mouiſti mare.
LA. Tibi auſcultaui, tu promittebas mihi
Illic eſſe quaeſtum maxumum meretricibus;
Ibi me corruere poſſe aiebas diuitias.
CH. Iam poſtulabas te, impurata belua,
Totam Siciliam deuoraturum inſulam.
LA. Quaenam balaena meum vorauit vidulum,
Aurum atque argentum vbi omne compactum fuit?
CH. Eadem illa, credo, quae meum marſupium,
Quod plenum argenti fuit, in ſacciperio.
LA. Eheu, redactus ſum vſque ad hanc vnam tuniculam,
Et ad hoc miſcellum pallium. perii oppido!
CH. Vel conſociare mihi quidem tecum licet: Mſſ. Pall. *conſciare.*
Aequas habemus partes. LA. ſaltem ſi mihi
Mulierculae eſſent ſalnae, ſpes aliquae forent.
Nunc ſi me adoleſcens Pleuſidippus viderit,
A quo arrhabonem pro Palaeſtra acceperam,

45. *Thermopolium.*] Vide notas Curcul. act. 2. ſc. 3. verſ. 13. Trin. act. 4. 3.

49. *Fortuna anatina.*] Anates enim licet diu ſint in aquis: neque madent tamen, neque algent.

51. *Manduco.*] *Manducus* eſt μορμολυκεῖον, quod in ludis circumferebatur inter ceteras ridicularias et formidoloſas perſonas, magnis malis lateque dehiſcens, et clare crepitans dentibus: in Atellanis praeſertim. Iuuenalis Sat. 3.

— Tandemque redit ad pulpita notum
Exodium; cum perſonae pallentis hiatum
In gremio matris formidat ruſticus infans.

Dentes enim magnos, et voracitatem attribuebant nocturnis illis terriculamentis. Quo nomine factum, vt *Lamiam* puerorum infantium deglutricem fingerent. Etiam *Pythonem* pro terriculamento, et *Gorgonium* pro manduco dixerunt: quia γοργόνες cum magnis dentibus pingebantur. Lucilius:

Illo quid fiet Lamya, et Pytho oxyodontes, etc. Scalig.

57. *Illi.*] In Sicilia. *Lamb.*

58. *Corruere.*] Conicere, coaceruare, συναθροίζειν. Varro: *ſpicae corruuntur in corbem.* Quod inde eſt, quia *Rutrum*, ſignificat, quod Graece σκαπάνιον. Varro: *Rutro caput diſplanauit.* Significat et *boſtorium.* quod Graece ῥόχανον. Lucilius:

Frumentarium eſt, modium ſecum, atque rutellum
Vnum adfert.

Ruere enim eſt modio cumulum adaequare. Cic. ad Attic. lib. 16. *De laudibus Dolabellae deruam cumulum.* Horat. 2. Serm. 5. *Diuitias aeriſque aceruos ruam.* Scaliger.

64. *Sacciperio.*] *Sacciperium* maioris modi marſupium, a ſacco et pera: quod alia etiam recipere poſſet. *Camer.*

67. *Vel conſociare.*] Si quid mutandum eſſet, legerem ex veſtigiis veteris lectionis: *Vel conbinare mihi quidem tecum licet.* Salmaſ.

2. *Ample-*

Iam ſe exhibebit hic mihi negotium.
CH. Quid, ſtulte, ploras? tibi quidem edepol copia'ſt,
Dum lingua viuet, qui rem ſoluas omnibus.

ACTVS SECVNDVS. SCENA SEPTIMA

SCEPARNIO, CHARMIDES, LABRAX

Quid illuc, obſecro, negotii, quod duae mulierculae
Hic in ſano Veneris ſignum flentes amplexae tenent?
Neſcio quem metuentes miſerae, nocte hac vero proxuma
Diff. nocte hac vero proxuma ſe iactatas, atque eiectas hodie.
Se iactatas atque eiectas hodie eſſe aiunt e mari.
LA. Obſecro hercle, adoleſcens, vbi iſtaec ſunt, quas memoras, mulieres?
SC. Hic in fano Veneris. LA. quot ſunt? SC. totidem quot ego et tu ſumus.
LA. Nempe, meae. SC. nempe neſcio iſtuc. LA. qua ſunt facie? SC. ſcitula.
Vel ego amare vtramuis poſſim, ſi probe appotus ſiem.
LA. Nempe, puellae? SC. nempe, moleſtus es: viſe, ſi lubet.
LA. Meas oportet intus eſſe hic mulieres, mi Charmides.
CH. Iuppiter te perdat, et ſi ſunt, et ſi non ſunt tamen. *
LA. Intro rumpam iam huc in Veneris fanum. CH. in barathrum mauelim.
Obſecro, hoſpes, da mihi aliquid, vbi condormiſcam loci.
SC. Iſtic vbi vis condormiſce: nemo prohibet, publicum eſt.
CH. At vides me, ornatus vt ſim veſtimentis vuidis:
Recipe me in tectum, da mihi veſtimenti aliquid aridi,
Dum mea areſcunt: in aliquo tibi referam gratiam.
SC. Tegillum eccillud mihi vnum areſcit: id ſi vis, dabo:
Salm. mihi vnum aret.
Eodem amictus, eodem tectus eſſe ſoleo, ſi pluuit.
Tu iſtaec mihi dato: exareſcunt faxo. CH. eho, an te poenitet,
In mari quod elaui, ni hic in terra iterum eluam?

2. *Amplexae tenent.*] Qui magno adſectu et ſtudio deos colebant, aut in magno periculo erant, vt deorum fide tuti eſſent, aut a diis magni periculi liberationem petebant; aut aras, aut diuum ſimulacra amplectebantur. Virgil. 2. Aen.

— *Et diuum amplexae ſimulacra tenebant.*

Turneb.

18. *Tegillum.*] Id eſt, *cucullianculum e ſcirpo factum.* Feſtus. *Tegillum* pro integumento corporis, ſeu veſte vili et plebeia frequentatum, conſtat etiam e Nonio. Apul. lib. 9. *Nonnulli exiguo tegillo tantummodo pubem intecti.* Porro adiicit Nonius, deminutum eſſe a *tecto*; recte. ſic enim a *recta*, quod itidem veſtis genus eſt, *regilla:* et *tecto* quoque veſtem ſignificari idem docet. *Taubm.*

20. *An te poenitet.*] *Poenitere* interdum, vt et hic, vſurpatur pro non contentum eſſe, non ſatis iudicare. *Gronou.**

21. *Elaui.*] Pellepide iocatur. Nam qui naufragium fecerat, elauiſſe ſe dicit: cum etiam *eluere* ſit amittere, perdere, conſumere. nam *in terra eluam*, eſt amittam et perdam. Aſinar. act. I. 2. *in mari reperi, hic elaui bonis:* translatio ducta

eſt

SC. Eluas tu an exungare, ciccum non interduim. — I. Gul. *Eluas tu, an emungare.*
Tibi ego nunquam quicquam credam, niſi accepto pignore.
Tu vel ſuda, vel peri algu, vel tu aegrota, vel vale:
Barbarum hoſpitem mihi in aedes, nihil moror: ſat litium eſt.
CH. Iamne abis? venales illic ductitauit, quiſquis eſt:
Non eſt miſericors. ſed quid ego hic aſto infelix, vuidus?
Quin abeo hinc in Veneris fanum, vt edormiſcam hanc crapulam,
Quam potaui praeter animi, quam libuit, ſententiam.
Quaſi vinis Graecis Neptunus nobis ſuffudit mare:
Itaque aluom prodi ſperauit nobis ſalſis poculis.
Quid opu'ſt verbis? ſi inuitare nos paulisper pergeret,
Ibidem obdormiſſemus: nunc vix viuos amiſit domum.
Nunc lenonem, quid agit intus, viſam, conuiuam meum. — Acid. *quid agat intus.*

eſt a balneis, in qoibus luxu lauandi nequiores rem profligabant, et edebant. *Turnebus.*

22. *An exungare.*] V. N. Trin. 2. 4. I. Gul. tamen hic, inquit, malim legi: *eluas tu, an emungare. Ciccum non interduim.*] *Ciccum* eſt leoe quiddam, vt *bilum.* Gloſſae: *Ciccum* ῥοᾶς ὑμήν. *Membrana tenuis, quae eſt in malo Punico cellularum diſcrimen,* vt Varro ait. Heſych. κικκὸς διαχώρησις. Gloſſarium H. Stephani: *Ciccum.* γρῦ κίκκος. quod Graeci, οὐδὲ γρῦ: Latini, *nec ciccum:* et κίκκος eadem notione apud Graecos. Timon Sylographus:

Πτωχὸς μὲν φρένας εἰμὶ, νόῳ δὲ μοὶ οὐκ ἔνι κίκκος.

Exſenſum mihi pectus, et haud bilum mihi mentis. Lipſius.

26. *Venales.*] Seruos venales hic homo ductitauit: eſt mango. Hoc eo dicit: quod mangones ſaeui et immiſericordes eſſe ſoleant. *Lamb.*

30 *Vinis Graecis.*] Vinis Graecis, quae trauchebantur in titulum, ſolebant aquam marinam ſuffundere, praeterquam Chiis. ad quem morem alludit Plautus. Vide Athen. lib. I. et Plutarch. Διὰ τί τῷ οἴνῳ θάλασσαν παραχέουσι. *Lamb.*

31. *Prodiſperauit.*] Monſtrum hoc verbi eſt *prodiſperauit.* Mihi omnia tentanti viſum eſt diſpeſcere voces male coalitas:

Itaque aluum prodi ſperauit nobis ſalſis poculis.

Neptunus, ait, large ſane et prolixe nos accepit in mari: et ſperauit verba nobis dari poſſe, et aluum prodi ſalſis poculis; hoc eſt, futurum, vt potaremus largius, quam aluu vitaeque adeo noſtrae conduceret. nam conuiuae, cum dulcedine apparatus inducti pluſcule, aut comedunt aut bibunt, quam ſatis eſt, *prodi* dicuntur. Cic. lib. 7. epiſtola Galli: *Lex ſumptuaria quae videtur λιτότητα attuliſſe, ea mihi fraudi fuit. Nam, dum volunt iſti lauti terra nata, quae Lege excepta ſunt in honorem adducere, fungos, heluellas, herbas omnes ita condiunt, vt nihil poſſit eſſe ſuauius. in eas cum incidiſſem in coena augurali apud Lentulum, tanta me διάῤῥοια arripuit, vt hodie primum videar coepiſſe conſiſtere.* Vnicus is locus huic explicando. Nam vt Ciceroni *aluus prodita dulcedine eſcarum,* ita his paeniſſime *multitudine poculorum:* quae ſi paululum continuaſſet διάῤῥοια maior aliquanto, quam illa fuit Ciceronis, conſecuta eſſet. *Sperauit prodi,* Helleniſmus eſt Plauto, Ciceroni, aliis vſitatiſſimus. *I. Gul.*

34. *Conuiuam.*] Naufragii ſocium, ridicule. *Lamb.*

ACTVS TERTIVS. SCENA PRIMA

DAEMONES

MIRIS MODIS di ludos faciunt hominibus, — I. Gul. *omina in ſomnis.*
MIRISQVE exemplis ſomnia in ſomnis danunt.

Ne dormientes quidem ſinunt quieſcere.
Velut ego hac nocte, quae praeceſſit, proxuma
Mirum atque inſcitum ſomniaui ſomnium.
Ad hirundininum nidum viſa eſt ſimia
Aſcenſionem vt faceret, admolirier:
Neque eas eripere quibat inde. poſtibi
Videbatur ad me ſimia aggredirier,
Rogare, ſcalas vt darem vtendas ſibi.
Ego ad hoc exemplum ſimiae reſpondeo,
Natas ex Philomela atque ex Progne eſſe hirundines:
Ago cum illa, ne quid noceat meis popularibus.
Atque illa animo iam fieri ferocior, — Acid. *atque illa nimio.*
Videtur vltro mihi malum minitarier.
In ius vocat me. ibi ego neſcio quomodo
Iratus videor mediam arripere ſimiam:
Concludo in vincla beſtiam nequiſſumam.
Nunc quam ad rem dicam hoc attinere ſomnium,
Nunquam hodie quiui ad coniecturam euadere.
Sed quid hic in Veneris fano — Lamb. *in Veneris fano meae viciniae Clamoris oritur?*
Clamoris oritur? animus mirat.

6. *Hirundininum.*] Hoc poſſeſſiuum notat *Priſc.* lib 2.
12. *Natas ex.*] Confundit Plautus hanc metamorphoſin, Comica licentia. Vide *Pierii Valer.* Hieroglyph. lib. 2. *Douza.*

ACTVS TERTIVS. SCENA SECVNDA

TRACHALIO, DAEMONES

Pro, Cyrenenſes populares! voſtram ego imploro fidem,
Agricolae, accolae, propinqui qui eſtis his regionibus,
Ferte opem inopiae, atque exemplum peſſumum peſſundate,
Vindicate: ne impiorum potior ſit pollentia,
Quam innocentium, qui ſe ſcelere fieri nolunt nobiles.
Statuite exemplum impudenti, date pudori praemium, — Lamb. *impudentiae.*
Facite hic lege potius liceat, quam vi, victo viuere.
Currite huc in Veneris fanum: voſtram iterum imploro fidem,
Qui prope hic adeſtis, quique auditis clamorem meum,
Ferte ſuppetias, qui Veneri, Veneriaeque antiſtitae
More antiquo in cuſtodiam ſuum commiſerunt caput,
Praetorquete iniuriae prius collum, quam ad vos perueniat.

10. *Ferte ſuppetias.*] Et haec quidem moris antiqui religioniſque praerogatiua tam ſeruis quam libertis hominibus competebat: vt hic apparet. *Hic arae ſunt, hic foci, hic dii penates, hic ſacrae religionis cerimoniae continentur. hoc perfugium eſt ita ſanctum omnibus, vt inde abripi neminem fas ſit.* Raeuard. V. N. Moſt. act. 5. 1. 45.

13. *Obteſtor.*] *Obteſtatio, eſt precatio cum mentione earum rerum, per quas petimus.* Donatus.

16. *Sirpe*

DAE. Quid iſtuc eſt negotii? TR. per ego te haec genua obteſtor, ſenex,
Quiſquis es. DAE. quin tu ergo omitte genua, et quid ſit, mihi expedi,
Quid tumultues? TR. teque oro et quaeſo, ſi ſperas tibi
Hoc anno multum futurum ſirpe et laſerpitium,
Eamque euenturam exagogam Capuam ſaluam et ſoſpitem, *Lamb. eamque venturam.*
Atque ab lippitudine vſque ſiccitas vt ſit tibi.
DAE. Sanun' es? TR. ſeu tibi confidis fore multam magudarim,
Vt te ne pigeat dare operam mihi, quod te orabo, ſenex.
DAE. At ego te per crura et talos, tergumque obteſtor tuum,
Si tibi vlmeam vberem eſſe ſperas virgidemiam,
Et tibi eſſe euenturam hoc anno vberem meſſem mali,
Vt mihi iſtuc dicas negotii quid ſit, quod tumultues.
TR. Qui lubet maledicere? equidem tibi bona exoptaui omnia.
DAE. Bene equidem tibi dico, qui, te digna vt eueniant, precor.
TR. Obſecro, hoc praeuortere ergo. DAE. quid negotii eſt? TR. mulieres
Duae innocentes intus hic ſunt, tui indigentes auxilii,
Quibus aduorſum ius, legeſque inſignite iniuria hic
Facta eſt, fitque in Veneris fano. tum ſacerdos Veneria *Rittersh. idque in Veneris fano.*
Indigne afflictatur. DAE. quis homo eſt tanta confidentia,

16. *Sirpe et laſerpicium.*] Hoc loco *Sirpe*, ὅλος ὁ θάμνος σὺν τῇ ῥίζῃ: *laſerpicium*, ὀπὸς τοῦ σιλφίου Σίρφι aut σίλφι *ſirpis* radicem vocaſſe videntur Cyrenenſes, apud quos naſcebatur: *ex* σίρφι Latini *ſirpe*: ex σίλφι Graeci σίλφιον fecerunt. Etiam σίρφι legitur, vnde *ſerpe*, et *laſerpicium* ὀπὸς σιλφίου, non planta, quaſi *lac ſerpicium*. Ex voce *laſerpicium* truncata, factum *laſer*, quod ὀπὸν proprie ſignificat Latinis; poſtea *laſer* et *laſerpicium* pro ipſa planta vſurparunt. Plinius: *auctoritate clariſſimum laſerpicium, quod Graeci* σίλφιον *appellant.* Et *laſerpiciferae Cirenae* Catullo. Ita et σίλφιον Graeci aliquando pro ſucco ipſo poſuerunt; vnde σιλφιωτὰ *laſere* inſperſa, quae Latinis *laſerata*. Salmaſ.

17. *Exagogam.*] Id eſt; exportationem ſiue euectionem eam, et eas merces Cyrenis aut ex Lybia exportatas, ſaluas Capuam venturas. *Lamb.*

19. *Magudarim.*] Veteres σίλφιον radicem appellarunt, ſemen vero μαγύδαριν. Pollux, τὸ δὲ σιλφίου σπέρμα καλεῖται μαγύδαρις. Nihil certius quam *magudarim* pro ſemine laſerpicii hoc loco poni. Si tibi confidis, inquit Trachalio, fore multam laſerpicii ſementem. cum enim magudaris ſemen ſit, prout multum eſt et abundans; ita bona laſerpicii annona laſeriſque, et contra. nam ex ſemine laſerpicium naſcebatur, ex laſerpicio ſemen, vt in aliis. Erat etiam *magudaris*, non laſerpicii ſemen tantummodo, ſed aliud etiam fruticis genus, quod in Syria, non etiam in Cyrenaica proueniebat: verum de hac Syriaca magudari non poteſt accipi hic verſus Plautinus, ſed de ſemine laſerpicii. *Salmaſ.*

22. *Si tibi vlmeam.*] Taubmanus et Gruterus: Ita Acidal. cogente ſententia. Vulgo, *Vt tibi*, et *ſperes*. Pareus: Mſſ. Pall. et pr. edd. *Vt tibi:* nullo ſenſu: ſequitur enim *Vt* v. 24. At, o boni, non eſt hoc mutandum, et nulla cogit ſententia. Obteſtor te, vt tibi vlmeam vberem eſſe ſperas virgidemiam, dictum eſt: *Vt vos in veſtris voltis mercimoniis, etc. ita huic facietis.* Et, *Sicut tuum vis vnicum gnatum tuae, etc. ita te obteſtor.* Sed ſequitur τὸ *Vt* verſ. 24. alio ſenſu. Quid tum? Etiam Cicero ſic ſolet, diuerſos ſignificatus eius particulae eodem in complexu orationis iungere. Vide 3. Obſeru. 6. *Gronouius.*

 32. *Sacer-*

Qui ſacerdotem audeat violare? ſed eae mulieres
Quae ſunt? aut quid iis iniqui fit? TR. ſi das operam, eloquar.
Veneris ſignum ſunt amplexae, nunc ***
Eas deripere volt. eas ambas eſſe oportet ***
DAE. Quis iſtic eſt, qui deos tam paruipendit?
TR. Fraudis, ſceleris, parricidii, periurii plenus,
Legirupa, impudens, impurus, inuerecundiſſumus:
Vno verbo abſoluam, Leno'ſt: quid illum porro praedicem?
DAE. Edepol infortunio hominem praedicas donabilem.
TR. Qui ſacerdoti ſceleſtus fauces interpreſſerit.
DAE. At malo cum magno ſuo fecit hercle. ite iſtinc foras,
Turbalio, Sparax, vbi eſtis? TR. i, obſecro, intro, ſubueni
Illis. DAE. iterum haud imperabo, ſequimini hac. Piſt. *iterum haud imperabis.*
TR. age nunc iam,
Iube oculos elidere, itidem vt ſepiis faciunt coqui.
DAE. Proripite hominem pedibus huc, itidem quaſi Mſſ. alt. m. p. *Porrigite.*
occiſam fuem.
TR. Audio tumultum: opinor leno pugnis pectitur.
Nimis velim improbiſſumo homini malas edentauerint.
Sed ecce ipſae huc egrediuntur timidae e fano mulieres.

32. *Sacerdotem audeat violare.*] Ei enim ordini eundem habuere honorem homines quem ipſis Deis. *Artemidorus* l. 2. c. 74.

34. *Nunc.*] Ita eſt in Mſſ. et edd. primis: quod *Camerarius* ad hoc exemplum expleri poſſe ſuſpicatus eſt: *Vir ſceleratiſſimus.* aut, *Vir audaciſſimus.* Idem ad verſ. ſequentem attexit *liberas:* quod nuſquam alibi video. Ita tertium compleri poſſe cenſet tali clauſula:

— *Paruipendit? eloquere, obſecro.*

36. *Deos tam paruipendit.*] Forte addendum, *et deas.* Scriuerius.

40 *Donabilem.*] Donandum, mutabilem. *Lamb.*

43. *Turbalio, Sparax.*] Lorariorum nomina. vtrumque Graecae formae: prius ἀπὸ τῆς τύρβης, *τυρβαλίων, tumultuator.* alterum ἀπὸ τῆς σπαράξεως, *lacerator.* Camerarius.

45. *Sepiis.*] Vide Notas Caſina 2. 8. 59.

47. *Pugnis pectitur.*] Locutio eſt, qua gaudet Plautus. V. N. Menaech. 5. 7. 28.

ACTVS TERTIVS. SCENA TERTIA

PALAESTRA, AMPELISCA, TRACHALIO

Nunc id eſt, cum omnium copiarum atque opum,
Auxilii, praeſidii, viduitas nos tenet;
Nec vlla ſpecula eſt, quae ſalutem afferat:
Nec ſcimus quam in partem ingredi perſequamur.
Maxumo miſerae in metu nunc ſumus ambae,
Tanta importunitas, tantaque iniuria
Facta in nos eſt modo hic intus ab noſtro hero,
Qui ſceleſtus ſacerdotem anum praecipem MSS. *praecipes.*

3. *Salutem afferat.*] I. Gul. leg. *aſſerat.* Spes, inquit, ſalutem non affert, ſed promittit; animo certis rationibus inducto. *Aſſerere* autem confirmare eſt, cauſſis, cur ita ſentias, expoſitis.

30. *Moe-*

Reppulit, propulit, per quam indignis modis,
Noſque ab ſigno intimo vi deripuit ſua. Rittersh. *vi diripuit ſumma.*
Sed nunc ſeſe vt ferunt res fortunaeque noſtrae,
Par eſt moriri. NEQVE EST MELIVS morte, in malis
Rebus, miſeris. TR. quid eſt? quae illaec oratio'ſt?
Ceſſo ego has conſolari? heus, Palaeſtra! PA. qui vocat?
TR Heus, Ampeliſca! AM. obſecro, quis eſt qui vocat?
PA. Quis is eſt, qui nominat? TR. ſi reſpexis, ſcies.
PA. O ſalutis meae ſpes! TR. tace, ac bono animo es.
Me vide. PA. ſi modo id liceat, vis ne opprimat:
Quae vis, vim mihi afferam ipſa, adigit. Meurſ TR. *quae vis?* PA. *vim mihi afferam, ipſa adigit.*
TR. ah, deſine. nimis inepta es.
AM. Deſiſte dictis nunc iam miſeram me conſolari.
PA. Niſi quid re praeſidium apparas, Trachalio, acta haec res eſt:
Certum'ſt moriri, quam hunc pati graſſari lenonem in me.
Sed muliebri animo ſum tamen: miſerae vbi venit in mentem
Mihi mortis metus membra occupat edepol. TR. etſi hoc acerbum,
Bonum animum habete. PA. nam, obſecro, vnde animus mihi inuenitur?
TR. Ne, inquam, timete: aſſidite hic in ara. AM. iſtaec quid ara
Prodeſſe nobis plus poteſt, quam ſignum in fano hic intus
Veneris, quod amplexae modo, vnde abreptae per vim miſerae?
TR. Sedete hic modo: ego hinc vos tamen tutabor. aram habete hanc
Vobis pro caſtris: moenia hinc ego defenſabo. MSS. *ego vos def.* Acid. *moenia hunc: ego vos defenſabo.*
Praeſidio Veneris malitiae lenonis contra incedam.
AM. Tibi auſcultamus. et, Venus alma, ambae te obſecramus,
Aram amplexantes hanc tuam lacrimantes, genibus nixae,
Nos in cuſtodiam tuam vt recipias, et tutere:
Illos ſceleſtos, qui tuum fecerunt fanum parui,
Vt vlciſcare, noſque vt hanc tua pace aram obſidere
Patiare, quae elautae ambae ſumus opera Neptuni noctu:
Ne inuiſas habeas, neue iccirco nobis vitio vortas,
Si quippiam'ſt minus quod bene eſſe lautum arbitrare.
TR. Aequum has petere intellego: decet abs te id impetrari:
Ignoſcere his te conuenit: metus has, id vt faciant, ſubigit.
Te ex concha natam eſſe autumant: caue tu harum conchas ſpernas.

30. *Moenia.*] Habete aram hanc pro caſtris: ego caſtrorum iſtorum moenia hinc defenſabo. nam alia ſunt caſtra, alia moenia ipſorum. *Meurſ.*

42. *Te ex concha.*] Hoc examuſſim feſtiuiſſimum et ſcita eſt Lipſii obſeruatio; *Conchas* inter verba nequitiae vſitatas antiquitus. neque id tamen propter id concharum genus quae a conchigena illa alma Aeneadum genetrice *Veneriarum* nomen ſortitae, (quarum mentio eſt apud Senecam Epiſt. 96.) ſed vero ob alterum illud potius, quod *virginalium* et *ſpuriorum* titulo venit Apuleio. Nec abhorrens ab hocce tralatitio dicendi genere idiotiſſimus noſter. Ridicule vero ad conchas neſcio quas, puellis muneri dari ſolitas, hoc accommodat Lambinus et alter

hominis

Sed optume eccum exit ſenex, patronus mihique et vobis.

hominis Collega. *Douz.* *Caue tu harum conchas.*] *Concha* pro natura muliebri, cui ea non nimium abſimilis: alluſumque forte ad Graecum, quo marinae conchae χοιρίναι vocantur, tanquam dicas *porcinas.* Porca autem et χοῖρος inter verba nequitiae. vnde lepide in Acharnan. apud Ariſtophanem neſcio quis affirmat, *ſoli dearum Veneri porcum maxime ſacrum.* Occaſione huius voculae iucunda eſt narratio apud Macrob. lib. 1. cap. 6. Saturn. in fine. *Gruter.*

ACTVS TERTIVS. SCENA QVARTA

DAEMONES, LABRAX, MVLIERES, LORARII, TRACHALIO

Exi e fano, natum quantum eſt hominum ſacrilegiſſume.
Vos in aram abite ſeſſum. ſed vbi ſunt? TR. huc reſpice.
DAE. Optume. LO. iſtuc volueramus. iube modo accedat prope.
DAE. Tune legirupionem hic nobis cum dis facere poſtulas?
Pugnum in os impinge. LA. iniqua haec patior cum pretio tuo.
DAE. At etiam minitatur audax. LA. ius meum ereptum eſt mihi,
Meas mihi ancillas inuito me eripis. TR. ergo dato
De ſenatu Cyrenenſi quemuis opulentum arbitrum,
Si tuas eſſe oportet, niue eas eſſe oportet liberas,
Niue te in carcerem compingi eſt aequom, aetatemque ibi
Te vſque habitare, donec totum carcerem contriueris.
LA. Non hodie iſti rei auſpicaui, vt cum furcifero fabuler.
Te ego appello. DAE. cum iſtoc primum, qui te nouit, diſputa.
LA. Tecum ago. TR. atqui mecum agendum'ſt. ſuntne illae ancillae tuae?
LA. Sunt. TR. agedum ergo, tange vtramuis digitulo minumo modo.
LA. Quid, ſi attigero? TR. extemplo hercle ego te follem pugilatorium
Faciam, et pendentem incurſabo pugnis, periuriſſume.
LA. Mihi non liceat meas ancillas Veneris de ara abducere?

4. *Tun' legirupionem.*] Ita retinendum, contra Carrionem et Palmerium. Inepte tamen Interpres explicat. Nam *Legirupio* eſt nomen. *Facere diis,* eſt ſacrificare. Tune, inquit, putas licere tibi, vt vna nobiſcum diis ſacrifices? *Gruterus.*

5. *Cum pretio.*] Eſt quod alias dicit, *magno cum malo tuo:* quaſi dicat minitans, non impune illi abiturum. Caſina:

Malo hercle voſtro tam vorſuti viuitis.

Nam *Pretium* pro *poena* a Poetis identidem ponitur: Hor. 3. Oda 24.

Et peccare nefas, aut pretium eſt mori.

Quemadmodum item e contrario, *poena* pro *praemio* a Propert. accipitur lib. 3.

At poſtquam ſacra captiua eſt reddita poena,
Fortem illum Emoniis Hectora traxit equis. Douza.

12. *Auſpicaui.*] Non hodie hoc conſilium cepi, vt, etc. Tractum a more veterum, qui nihil niſi auſpicato ſuſcipiebant. *Lamb.*

16. *Follem pugilatorium.*] *Follis pugilatorius* pila eſt coriacea, vento completa. *Pugilatorius* autem dictus, quod non palma ſed pugno percutiatur. Ceterum et follem ſuſpenſum pugnis inſectabantur pugiles. *Taubm.*

21. *Si*

DAE. Non licet: ita eſt lex apud nos. LA. mihi cum voſtris legibus
Nihil eſt commercii; equidem iſtas iam ambas educam foras.
Tu ſenex, ſi iſtas amas, huc arido argento'ſt opus. Piſt. *ſi iſtas ambis.*
DAE. Hae autem Veneri complacuerunt. LA. habeat, ſi argentum dabit.
DAE. Do tibi argentum. nunc adeo vt ſcias meam ſententiam, Lamb. *Dem tibi argentum? modo adeo.* Diſſ. *Det tibi*, etc. ſcil. *Venus.*
Occipito modo illis afferre vim ioculo pauſillulum,
Ita hinc ego te ornatum amittam, tu ipſus te vt non noueris.
Vos adeo, vbi ego innuero vobis, ſi ne ei caput exoculaſſitis,
Quaſi murteta iuncis, item ego vos virgis circumuinciam.
LA. Vi agis mecum. TR. etiam vim opprobras, flagitii flagrantia?
LA. Tun', trifurcifer, mihi audes inclementer dicere?
TR. Fateor, ego trifurcifer ſum: tu es homo apprime probus.
Num qui minus haſce eſſe oportet liberas? LA. quid, liberas?
TR. Atque heras tuas quidem, hercle, atque ex germana Graecia:
Nam altera haec eſt nata Athenis ingenuis parentibus.
DAE. Quid ego ex te audio? TR. hanc Athenis eſſe natam liberam.
DAE. Mea popularis, obſecro, haec eſt? TR. non tu Cyrenenſis es?
DAE. Imo Athenis natus altuſque educatuſque Atticis.
TR. Obſecro, defende ciues tuas, ſenex. DAE. o filia
Mea! cum ego hanc video, mearum me abſens miſeriarum commones, Diſſ. *miſeriarum commonet.*
Trima quae periit mihi: iam tanta eſſet, ſi viuit, ſcio. Lipſ. *tanta eſt.*

21. *Si iſtas amas.*] In his manifeſtiſſima ἀλογία. Quomodo enim Labrax eductu-rum ſe foras dicit mulierculas? cum omnia haec non intra fanum, ſed exterius agantur, apud eam aram, quae in publico erat prae foribus fani. Haud dubie Plautus ſcripſit:

— Equidem iſtas iam ambas abducam: vuidas
Tu ſenex ſi iſtas amas, huic arido arg. eſt opus.

Ita infra verſ. 55. contemptim *vuidas* vocat; atque his *aridum arg.* opponitur. *Huic*, id eſt, mihi. Et quia *vuidas p.* leno dixit, eo ſenex ſubiungit excuſabundus: *Hae autem Veneri complacuerunt:* quantumuis humidae et incultae. *Acid.*
Arido argento'ſt.] Cur *argentum aridum?* An, quia hydrargyrum etiam eſt, id eſt, liquidum argentum, cuius in commerciis non eſt vſus? interuenit enim eis nummus ex ſicco et duro argento, non e liquido viuoque; vt dicat: Ad medicandum amorem tuum non liquido, ſed arido figuratoque argento eſt opus. An quod, vt fructus ſunt aridi et liquidi ſic et metalla? An e ſermone vulgi, quem effingit Comoedia, dictum eſt? vt enim hodie *ſiccum argentum* dicit vulgus: ſic *aridum* hic dici arbitror. quale et ſentitur magis, quod ſignatum eſt, propter aſperitatem. Nonius *purum et lucidum* interpretatur. *Turneb.* Acute hic multa Turnebus. at putarim potiſſimum meminiſſe *aridi*, quia ipſe *vuidus* totus. quod adeo moleſte ferret ſcilicet, vt vuida omnia execraretur etiam, vel vſque ad argentum, quod tale: et ſic tamen alluſit ad ſonum, qui in argento excocto et puro clarior et tinnulus magis, quam in vulgaris venae. *Gruter.*

27. *Quaſi murteta.*] Faſciculi myrtorum iunco colligati Veneri offerebantur. Eſt enim myrtus Veneri ſacra.

29. *Inclementer dicere?*] Significat contumelioſe appellare, probra obiectare. Amph. 2. 2. 110. Pſeud. 1. 1. 25. Poen. 5. 5. 44. Truc. 2. 7. 44. *Gronou.**

32. *Germana Graecia.*] Dicitur vera Graecia, quae opponitur Graeciae maiori in Italia, aliiſque Graecis in Aſia vrbibus, in quibus barbari Graecis erant permixti. *Gronou.**

LA. Argentum ego pro iſtiſce ambabus, cuiae erant, domino dedi:
Quid mea refert, hae Athenis natae, an Thebis fient,
Dum mihi recte ſeruitutem ſeruiant? TR. itane impudens,
Tune hic felles virginalis liberos parentibus
Sublectos habebis, atque indigno quaeſtu conteres?
Nam huic alterae patria quae ſit, profecto neſcio:
Niſi ſcio probiorem hanc eſſe, quam te, impuratiſſume.
LA. Tuae iſtae ſunt? TR. contende ergo, vter ſit tergo verior. Diſſ. *veran' iſta ſunt? TR. contende tergo, vter ſit ergo verior.*
Ni offerumentas habebis plures in tergo tuo,
Quam vlla nauis longa clauos, tum ego ero mendaciſſumus:
Poſtea aſpicito meum, quando ego tuum inſpectauero,
Niſi erit tam ſincerum, vt quiuis dicat ampullarius,
Optimum eſſe opere faciundo corium, et ſinceriſſimum.
Quid cauſſae eſt, quin virgis te vſque ad ſaturitatem ſauciem?
Quid illas ſpectas? quas ſi attigeris, oculos eripiam tibi.
LA. Atquin, quia vetas, vtramque iam mecum abducam ſimul.
DAE. Quid facies? LA. Volcanum adducam, is Veneris eſt aduorſarius.
DAE. Quo illic it? LA. heus, ecquis hic eſt? heus! DAE. ſi attigeris oſtium,
Iam, hercle, tibi meſſis in ore fiet mergis pugneis. MSS. *mergis pugnis.*
LO. Nullum habemus ignem, ficis victitamus aridis.
DAE. Ego dabo ignem, ſiquidem in capite tuo conflandi copia'ſt.
LA. Ibo, hercle, aliquo quaeritatum ignem. DAE. quid, cum inveneris?
LA. Ignem magnum hic faciam. DAE. quin vt humanum exuras tibi.
LA. Imo haſce ambas hic in ara, vt viuas, comburam. DAE. id volo:
Nam, hercle, ego te barba continuo arripiam, et in ignem coniiciam,
Teque ambuſtulatum obiiciam magnis auibus pabulum.

43. *Felles virginalis.*] V. N. Perſa, act. 4. 9. Turneb. lib. 21. 12.

44. *Conteres.*] Id eſt, proſtitues. V. N. Capteiu. act. 4. 2. 108.

48. *Offerumentas.*] Eleganti ioco ita appellat plagas et vibices, quae tergo offerentur, atque ita imprimerentur, vt ſacris parietibus deorum donaria affigi ſolent. Feſtus: *Offerumenta ſunt, quae offeruntur.* Douza.

51. *Ampullarius.*] Qui ampullas corio integit. Poſterior aetas ſcorteas ampullas vocabat *pilaſcas.* Iſid. gloſſae: *Pilaſca, vas vinarium ex corio:* Graecis ὄλπας. Scholiaſtes Theocr. Pharmac. ὄλπη κυρίως ἡ δερματίνη λήκυθος. hinc lucem capit Plautus. Varro: *Antiquiſſimi in conuiuiis vtres vini primo, poſtea tinas ponebant.* Lucill. *terginus calix.* Et Polluci ὀλπὶς inter vaſa vini conditoria eſt. *Wouwer.*

56. *Vulcanum adducam.*] V. N. Moſtell. act. 5. 1. 65.

58. *Mergis pugneis.*] V. N. Poenul. act. 5. 2. 58.

62. *Vt humanum exuras tibi.*] Malim, *humanum exuras tibi,* quam *manum.* Non enim ſatis mali precaretur Lenoni, ſi manus cladem potius, quam mortem optaret. Feſtus autem ſcribit, *Humanum* eſſe ſacrificium, quod mortui cauſſa fiat. Ergo, *exurere ſibi humanum,* eſt ſe exurere. ſi quis tamen *manum* defendit, a me non oppugnabitur. *Turneb.*

65. *Magnis auibus.*] Hoc nomine rapaces aues intelligit, et cadauera apperentes. fere enim quae rapto viuunt alites et viſcere,

Cum coniecturam egomet mecum facio, haec illa eſt ſimia,
Quae has hirundines ex nido volt eripere ingratiis,
Quod ego in ſomnis ſomniaui. TR. ſcin' quid? tecum oro, ſenex,
Vt illas ſerues, vim defendas, dum ego herum adduco meum.
DAE. Quaere herum atque adduce. TR. at hic ne. DAE. maxumo malo ſuo,
Si attigerit, ſiue occeptaſſit. TR. cura. DAE. curatum eſt, abi. *Douz. ſiue occentaſſit.*
TR. Hunc quoque aſſerua ipſum, ne quo abitat. nam promiſimus,
Carnifici aut talentum magnum, aut hunc hodie ſiſtere.

viſcere, maioris ſunt formae, quam aliae aues: vt *vultures* et *aquilae*. Turneb.

70. *At hic ne.*] Scilicet ab ara abſtrahat.

ACTVS TERTIVS. SCENA QVINTA

DAEMONES, LABRAX, PALAESTRA, AMPELISCA, LORARII

Vtrum tu, leno, cum malo libentius
Quieſcis, an ſic ſine malo, ſi copia eſt?
LA. Ego, quae tu loquere, flocci non facio, ſenex.
Meas quidem te inuito, et Venere et ſummo Ioue,
De ara capillo iam deripiam. DAE. tange dum.
LA. Tangam hercle vero. DAE. agedum ergo, accede huc modo.
LA Iube dum recedere iſtos ambo illuc modo.
DAE. Imo ad te accedent. LA. non hercle egomet cenſeo.
DAE. Quid ages, ſi accedent propius? LA. ego receſſero.
Verum, ſenex, ſi te vnquam in vrbe oſtendero,
Nunquam hercle quiſquam me lenonem dixerit,
Si non te ludos peſſumos dimiſero.
DAE. Facito iſtuc quod minitaris. ſed nunc interim
Si illas attigeris, dabitur tibi magnum malum.
LA. Quam magnum vero? DAE. quantum lenoni ſat eſt.
LA. Minacias ego iſtas flocci non facio tuas.
Equidem te inuito iam ambas rapiam. DAE. tange dum.
LA. Tangam hercle vero. DAE. tange: ſed ſcin, quomodo?
I dum, Turbalio, curriculo affer
Duas clauas. LA. clauas? DAE. ſed probas, propera cito.
Ego te hodie faxo recte acceptum, vt dignus es.
LA. Eheu, ſceleſtus galeam in naui perdidi:
Nunc mihi opportuna hic eſſet, ſalua ſi foret.
Licet ſaltem iſtas mihi appellare. DAE. non licet.
Ehem optume edepol eccum clauator aduenit!

5. *Deripiam.*] *Deripere*, eſt deorſum rapere vel trahere. Tibullus: *Sertaque de ſanctis deripuiſſe focis.* Sic *degredi*, pro *deſcendere*, apud Salluſt. Liuium, Tacitum, Auſonium. Victorinus de Orthographia: *Degredi, de ſuperiore loco deſcendere.* Rittersh.

25. *Clauator.*] Qui clauam geſtat: κορυνήτης.

LA. Illud quidem, edepol, tinnimentum eſt auribus.
DAE. Age, accipe illanc alteram clauam, Sparax:
Age, alter iſtinc, alter hinc aſſiſtite.
Aſſiſtite ambo. ſic! audite nunc iam:
Si hercle illic illas hodie digito tetigerit
Inuitas, ni iſtunc iſtis inuitaſſitis Meurſ. *ni iſtunc iſtis exoculaſſitis.*
Vſque adeo, donec, qua domum abeat, neſciat,
Periſtis ambo. ſi appellabit quempiam,
Vos reſpondetote iſtinc iſtarum vicem:
Sin ipſe abire hinc volet, quantum poteſt,
Extemplo amplectitote crura fuſtibus. Acid. *ampectitote.*
LA. Etiam me abire hinc non ſinent? DAE. dixi ſatis.
Et ille vbi ſeruos cum hero huc aduenerit,
Qui herum arceſſiuit, itote extemplo domum.
Curate haec ſultis magna diligentia.
LA. Heu, hercle, nae iſtic ſana mutantur cito!
Iam hoc Herculi eſt, Veneris fanum quod fuit.
Ita duo deſtituit ſigna hic cum clauis ſenex.
Non hercle quo hinc nunc gentium aufugiam ſcio,
Ita nunc mihi vtrumque ſaeuit et terra et mare.
Palaeſtra! LO. quid vis? LA. apage, controuerſia eſt. Acid. *apage controuerſias.*
Haec equidem Palaeſtra, quae reſpondit, non mea eſt.
Heus, Ampeliſca! LO. caue ſis infortunio.
LA. Vt poteſt, ignaui homines ſatis recte monent.
Sed vobis dico, heus vos! num moleſtia eſt,
Me adire ad illas propius? LO. nihil nobis quidem.
LA. Nunquid moleſtum mihi erit? LO. nihil, ſi caueris.
LA. Quid eſt quod caueam? LO. hem a craſſo inforrunio.
LA. Quaeſo, hercle, abire vt liceat. LO. abeas, ſi velis.
LA. Bene hercle factum: habeo vobis gratiam.
Non. accedam potius. LO. illic aſtato illico.
LA. Edepol proueni nequiter multis modis.

φυγάτης. De *ſeruis clauigeris* vide Turn. lib. 13. 6.

26. *Tinnimentum.*] Clauam intelligit: quia, cum caput ea tunditur, aures tinnitum audiunt. *Turneb.*

31. *Inuitaſſitis.*] *Inuitare* hic non eſt occidere, ſed accipere hoſpitio, imo et conuiuio: vt ſicut ibi homines adeo implebantur cibo ac potu, vt neſcirent, qua abirent domum; etiam heic impleri velit Lenonem fuſtibus, (vt loquitur Aul. act. 3. ſc. 3.) donec neſciat vbi ſit locorum. Sic in Amph. act. 1. 1. eadem figura, *accipere hoſpitio pugnae*: item, *pugnos edere.* Et quid mirum? cum ſaturitate quis non ſecus laedatur quam ferro: non ſecus alienetur mente quam plagis. Theocr. eidyll. ἴση δὲ πληγαῖς μεθύων. *Gruter.*

42. *Herculi.*] Hoc eo dicit, quod Senex duos ſeruos cum clauis adſtare iuſſerat: ac ſi eſſent duae ſtatuae, clauas, in modum Herculis, gerentes. Silius lib. 3.

— *Clauigeri veneratur numinis aras.*

Taubman.

43. *Deſtituit.*] Id eſt, ſtatuit. Cic. Epiſt. Fam. *Deſtituit omnes ſeruos ad menſam ante ſe.* Liu. lib. 7. *duo armati in medio deſtituuntur.* Lamb.

46. *Controuerſia.*] Nihil hic mutandum cum *Carrione.* nam dicit, ludi ſe ambiguitate vocis *Palaeſtrae.* Sic Epid. act. 2. 2. *enim iſthaec captio eſt.* Gruter.

53. *Craſſo infortunio.*] Quod craſſae hae clauae tibi dabunt. *Lamb.*

57. *Proueni nequiter.*] Apul. *Fiet enim Rufino Aemilianus, et prouentum cepit.*

Certum'ſt haſce hodie vſque obſidione vincere.

pit. qui ſermo elegans et Plautinus. Atqui, *Bene prouenisse: Recte prouenisse*, dicuntur, qui re vel liberis aucti. In malam quoque partem ſumi, Nonius oſtendit. Apul. lib. 10. *At ille nequam vt poſſet de me ſuaue prouenire, lucro ſuo tantum contentus annuit.* Stewechius. V. N. Truc. 2. 4. 33. Menaechm. act. 5. 5.

ACTVS TERTIVS. SCENA SEXTA

PLEVSIDIPPVS, TRACHALIO, MVLIERES, LABRAX, LORARII, CHARMIDES

Meamne ille amicam leno vi, violentia,
De ara deripere Veneris voluit? TR. admodum.
PL. Quin occidiſti extemplo? TR. gladius non erat.
PL. Caperes aut fuſtem, aut lapidem. TR. quid ego, quaſi canem,
Hominem inſectarer lapidibus nequiſſumum?
LA. Nunc pol ego perii! Pleuſidippus eccum adeſt:
Conuerret iam hic me totum cum puluiſculo.
PL. Etiamne in ara tunc ſedebant mulieres,
Cum ad me profectus ire? TR. ibidem nunc ſedent.
Douz. *cum ad me profectus ires?*
PL. Quis illas nunc illic ſeruat? TR. neſcio quis ſenex,
Vicinus Veneris; is dedit operam optumam.
Is nunc cum ſeruis ſeruat: ego mandaueram.
PL. Duc me ad lenonem recta. vbi illic eſt homo?
LA. Salue. PL. nihil ſalutem moror. opta ocius,
Rapi te obtorto collo mauis, an trahi?
Vtrum vis opta, dum licet. LA. neutrum volo.
PL. Abi ſane ad littus curriculo, Trachalio:
Iube illos in vrbem ire obuiam ad portum mihi,
Quos mecum duxi, hunc qui ad carnificem traderent.
Poſt huc redito, atque agitato hic cuſtodiam:

7. *Conuerret cum puluiſculo.*] V. N. Truculi Prolog. verſ. 19.

11. *Vicinus Veneris.*] Pro aedi Veneris.

14. *Opta ocius.*] Id eſt, elige ocyus. *Optare* non tantum deſiderare ſignificat, ſed et eligere. quod et Donatus docet ad Terentianam Andriam. Inde *optio*, electio, *αἵρεσις*. Hinc et *adoptare aliquem*, pro in filium eligere. Quod et vetus Vocabuliſta voluit: *optare, eligere, in filium facere.* Sic enim apud eum legendum. *Boxhorn.*

15. *Obtorto collo.*] V. N. Poenul. act. 3. 5. 45.

18. *Obuiam ad portum.*] Vera lectio eſt: *ad forum.* Id liquet infra 4. 5. 10. vbi Daemones ſeruum Pleuſidippi iuſſit exire ad forum arceſſitum herum. *Pareus.* Videtur idem confirmari 5. 1. 2. *Quem ad recuperatores modo damnauit Pleuſidippus.* Gronouius. *Ad portum.*] Indubitato reſcribendum, *a portu.* cum nec ad portum adoleſcens erat: nec ire cogitabat, ſed potius in vrbem: niſi ſi portus in vrbe: Apella credat. *Acidal.*

19. *Carnuficem.*] *Carnificem* fuiſſe carceris cuſtodem, non Triumuiros capitales vix dubitem. Idque adeo verum eſt, vt, *in carcerem*, et *ad carnificem* trahere, vno eodemque ſenſu frequenter poſuerint veteres: vt hoc loco Plautus. Proinde veriſimilius eſt, Triumuiros, carceris cuſtodes non fuiſſe, ſed curam cuſtodiae carceris habuiſſe. *Raeuard.*

21. *In*

Ego hunc ſceleſtum in ius rapiam exulem.
Age, ambula in ius. LA. quid ego deliqui? PL. rogas?
Quin arrhabonem a me accepiſti ob mulierem, et — Douz. *quine arrabonem.*
Eam hinc abduxiſti. LA. non auexi. PL. cur negas?
LA. Quia pol prouexi; auehere non quiui miſer.
Equidem tibi me dixeram praeſto fore
Apud Veneris fanum: quid muto? ſumne ibi?
PL. In iure cauſſam dicito: hic verbum ſat eſt:
Sequere. LA. obſecro te, ſubueni, mi Charmides:
Rapior obtorto collo. CH. quis me nominat?
LA. Viden' me vt rapior? CH. video, atque inſpecto lubens.
LA. Non ſubuenire mihi audes? CH. quis homo te rapit?
LA. Adoleſcens Pleuſidippus. CH. vt nactu's, habe
Bono animo: melius eſt te in neruom correpere.
Tibi obtigit quod plurimi exoptant ſibi.
LA. Quid id eſt? CH. vt id quod quaerant, inueniant ſibi.
LA. Sequere, obſecro, me. CH. pariter ſuades, qualis es.
Tu in neruom rapere, eo me obſecras, vt te ſequar.
Etiam retentas? LA. perii! PL. verum ſit velim! — Piſt. *etiam me tentas?*
Tu, mea Palaeſtra et Ampeliſca, ibidem illico
Manete, dum huc ego redeo. LO. equidem ſuadeo
Vt ad nos abeant potius, dum recipis. PL. placet:
Bene facitis. LA. fures mihi eſtis. LO. quid, fures? PL. rape.
LA. Oro, obſecro, Palaeſtra. PL. ſequere, carnufex. — l. Gul. *Oro obſecro.*
LA. Hoſpes. CH. non ſum hoſpes: repudio hoſpitium tuum.
LA. Siccine me ſpernis? CH. ſic ago: ſemel bibo. — Lipſ. *ſic mel bibo.*
LA. Di te infelicent. CH. iſti capiti dicito.
Credo alium in aliam beluam hominem vortier,
Illic in columbum, credo, leno vortitur:
Nam in columbari collum haud multo poſt erit:

21. *In ius.*] Vide notas Menaech. act. 4. ſcen. 2. verſ. 19.

23. *Ob mulierem.*] Id eſt, pro muliere. Epid. *Dedin' tibi minas triginta ob filiam?* Aſin. *Ob aſinos ferre argentum.* Douza.

36. *Inueniant ſibi.*] Nempe et *damnum* et *malum*. Douza.

42. *Dum recipis.*] Donec eas recuperes. *Lamb.* Imo, dum redis. Alibi: *Quam mox te recipis tu?* Piſtor.

46. *Semel bibo.*] Non debuit mutari vera ſcriptura. De malo enim et infortunio, vt de potione aliqua ſaepe loquitur Plautus. Aulul. 2. 3.

Nam ecaſtor malum moerorem metuo ne miſtum bibam.

Caſ. extrema: *Vt ſenex hoc eodem poculo, quo ego bibi, biberet.* Non lubet ergo Charmidi iterum cum Lenone bibere, neque ad eum deuorti in hoſpitium: qui tam acidis poculis nuper in mari acceptus eſſet. ea cauſſa hoſpitii ius ei renunciat: ne ea malae rei potio iterum ſibi bibenda ſit. Ita recte et venuſte interpretatus eſt I. Guilielmius. Gruteri, qui metaphoram a fullonibus tractam vult, ſententia, neque vera eſt, neque probari debebat poſtremis interpretibus. *Boxhorn.*

50. *Columbari.*] Vt *κύφων* eſt *numella*, nam vtriuſque vocabuli eadem notatio eſt, illius a *κύπτω*, huius, *a nuo:* ſic *columbar* genus eſt vinculi, cui collum inſeritur, *collariumque* vocatur hic ex parte: cum foramen ipſum vinculi *columbar* ſit. ſed et quia *columbaria* ſunt foramina in periſterotrophiis, vbi columbae nidulantur, ſubdit ludens: *In neruum hodie ille nidamenta congeret.* vbi *nidamenta* ſunt flocci, pinnae, muſcus, tomentum, pili, acus,

In neruom ille hodie nidamenta congeret.
Veruntamen ibo, ei aduocatus vt ſiem,
Si qui mea opera citius addici poteſt.

acus, ceteraque vnde nidos aues parant: qua in ſignificatione *congerere* proprie etiam dicitur. Virgil. 3. Eclog. — *Aeriae quo congeſſere palumbes.* Id eſt, nidificauere. *Turneb.*

53. *Addici.*] Pleuſidippo a Praetore.

ACTVS QVARTVS. SCENA PRIMA

DAEMONES

BENE FACTVM et volupe eſt, hodie me his mulierculis
Tetuliſſe auxilium: iam clientas repperi;
Atque ambas forma ſcitula atque aetatula.
Sed vxor ſceleſta me omnibus ſeruat modis,
Ne qui ſignificem quippiam mulierculis.
Sed Gripus ſeruos noſter, quid rerum gerat
Miror, de nocte qui abiit piſcatum ad mare.
Pol magis ſapiſſet, ſi dormiuiſſet domi.
Nam nunc et operam ludos facit, et retia:
Vt tempeſtas eſt nunc atque vt noctu fuit:
In digitis hodie percoquam quod ceperit;
Ita fluctuare video vehementer mare.
Sed ad prandium vxor me vocat, redeo domum,
Iam meas opplebit aures ſua vaniloquentia.

Grut. *oppilabit*. quid. MSS. *oppilebit.*

5. *Ne qui.*] Id eſt, aliquo modo. *Acidal.*

11. *In digitis.*] Prouerbialia loquendi ratio, cuius vſua, cum quis nihil effectum dedit. In digitis nihil percoqui poteſt. Ergo nihil cepit, qui cepit, quod in digitia percoqui poteſt. Nihil in oculos compingi poteſt. Ergo nihil habet, qui dicitur habere quod in oculos poreſt compingi. quomodo vulgo etiam loquimur. *Boxborn.*

ACTVS QVARTVS. SCENA SECVNDA

GRIPVS

NEptuno has ago meo patrono gratias,
Qui ſalſis locis incolit piſculentis,
Cum me ex ſuis pulchre ornatum expediuit
Templis reducem, plurima praeda onuſtum
Salute horiae, quae in mari fluctuoſo
Piſcatu nouo me vberi compotiuit.

4. *Templis.*] V. N. Milit. act. 2. 5. 3.

5. *Salute horiae.*] Id eſt, ſalua atque incolumi horia. ſic Bacchid. *ſalute noſtra.* Menaech. act. 1. 2. *Auerti praedam ab hoſtibus noſtrum ſalute ſocium*, id eſt ſaluis noſtris ſociis. Eſt autem *horia*, nauicula piſcatoria: vt docent Non. et Fulgentius. *Douza.*

6. *Compotiuit.*] Id eſt, compotem fecit. Lipſ. et Guil. ſic ſupra: *Ita hic ſolis locis compotita ſum.*

8. *Vuciam*

Miroque modo atque incredibili hic piſcatus mihi
Lepide euenit: neque piſcium vllam vnciam hodie
Pondo cepi, niſi hoc quod fero hic in rete.
Nam vt de nocte multa impigreque exſurrexi,
Lucrum praepoſui ſopori et quieti:
Tempeſtate ſaeua experiri expetiui,
Paupertatem heri qui et meam ſententiam
Tolerarem, opera haud fui parcus mea. NIMIS HOMO
NIHILI EST, qui piger eſt: nimiſque id genus odi ego male.
VIGILARE DECET hominem, qui volt ſua tempori conficere officia:
Non enim illum exſpectare oportet, dum herus ſe ad ſuum ſuſcitet officium.
Nam qui dormiunt libenter, ſine lucro et cum malo quieſcunt.
Nam ego nunc mihi, qui impiger fui, repperi, vt piger, ſi velim, ſiem.
Hoc ego in mari, quicquid ineſt, reperi: quicquid ineſt, graue quidem eſt: aurum
Hic ego ineſſe reor. nec mihi conſcius eſt vllus homo. nunc haec tibi
Occaſio, Gripe, obtigit, vt liberet ex populo Praetor te.
Nunc ſic faciam, ſic conſilium eſt, ad herum vt veniam docte atque aſtute:
Pauxillatim pollicitabor pro capite argentum, vt ſim liber.
Iam vbi liber ero, igitur demum inſtruam agrum, aedes, mancipia:
Nauibus magnis mercaturam faciam: apud reges rex perhibebor:
Poſt animi cauſſa mihi nauem faciam, atque imitabor Stratonicum:
Oppida circumuectabor. vbi nobilitas mea erit clara,
Oppidum magnum communibo: eii ego vrbi Gripo indam nomen,
Monimentum meae famae et factis: ibique regnum magnum inſtituam.
Magnas res hic agito in mentem inſtruere. nunc hunc vidulum condam.
Sed hic rex cum aceto pranſurus eſt et ſale, ſine bono pulmento.

I. Gul. *paupertatem qui heri mea ſententia Tolerarem.*

Grut. *quicquid ineſt graue quid ineſt.*

Piſt. *extemplo Praetor.*

8. *Vnciam pondo.*] Cum vnciam ponderalem ſignificabant, dicebant veteres, ad diſtinguendam eam a menſurali. Libra enim, cum partium ſuarum vocabulis, et menſuram ſignificat et pondus. *Gronou.* *

16. *Tempori.*] Id eſt, numero et celeriter.

22. *Ex populo Praetor.*] Vt Praetor te non ſolum liberum faciat vindicta, ſed etiam eximaris numero hominum inferioris loci atque ordinis. *Lamb.*

24. *Pro capite.*] V. N. Aul. act. 5. ſc. 1. verſ. 8.

27. *Poſt animi cauſſa mihi nauem faciam.*] Tales, ſi vſum ſpectes, veterum Gallorum *paradae.* item illa Neronis, de qua Plutarchus *περὶ ἀοργησίας.* Seneca *Cubiculatas et luſorias* vocat. *Caſaubon.*
Stratonicum.] *Stratonicus* fuit quaeſtor regis Philippi, et deinde Alexandri Magni, homo praediues: quamobrem Graecis in Prouerb. venit, vt, Latinis *Craſſus.* Auctor Diodorus in vita Alex. et Aelianus. *Lambinus* ait nomen eſſe fictum a Plauto: inſcite. *Douza.*

32. *Cum aceto.*] Iocoſe. Cum *rex* diceretur ſeruus: O bone, inquit, hic rex poſcam bibet, et ſalem pro obſonio delinget! *Lipſius.* Vide et Not. Curcul. act. 4. 4. 6.

ACTVS QVARTVS. SCENA TERTIA

TRACHALIO, GRIPVS

Heus, mane! GR. quid maneam? TR. dum hanc tibi, quam trahis, rudentem complico.
GR. Mitte modo. TR. at, pol, ego te adiuuabo. nam BONIS QVOD
BENE FIT, haud perit. GR. turbida tempeſtas heri fuit,
Nihil habeo, adoleſcens, piſcium: ne tu mihi eſſe poſtules.
Non vides referre me vuidum rete, ſine ſquamoſo pecu? Priſc. *vuidum retem.*
TR. Non edepol piſces expeto, quam tui ſermonis ſum indigens.
GR. Enicas iam me odio, quiſquis es. TR. non ſinam ego abire hinc te. mane.
GR. Caue ſis malo. quid tu, malum, nam me retrahis? TR. audi.
GR. Non audio. TR. at pol quin audies. GR. quin poſt loquere quid vis.
TR. Eho, modo eſt operae pretium quod tibi ego narrare volo.
GR. Eloquere, quid id eſt? TR. vide num quiſpiam conſequitur prope nos.
GR. Ecquid eſt quod mea referat? TR. ſcilicet. ſed boni conſilii
Ecquid in te mihi eſt? GR. quid negotii eſt, modo dic. TR. dicam.
Tace, ſi fidem modo das mihi te non fore infidum.
GR. Do fidem tibi, fidus ero, quiſquis es. TR. audi. furtum ego vidi
Qui faciebat: noueram dominum, id cui fiebat; poſt ad
Furem egomet deuenio, feroque ei conditionem hoc pacto:
Ego iſtuc furtum ſcio cui factum eſt. nunc mihi ſi vis
Dare dimidium, indicium domino non faciam. is mihi nihil
Etiam reſpondit. quid inde aequum eſt dari mihi? dimidium
Volo vt dicas. GR. imo hercle etiam amplius: nam niſi dat, domino dicundum
Cenſeo. TR. tuo conſilio faciam: nunc aduorte animum;
Namque hoc attinet omne ad te. GR. quid eſt factum? TR. vidulum
Iſtum, cuius ille eſt, noui ego hominem iampridem. GR. quid eſt?
TR. Et quo pacto periit. GR. at ego quo pacto inuentu'ſt ſcio,
Et qui inuenit, hominem noui: et dominus qui nunc eſt, ſcio.
Nihilo pol pluris tua hoc, quam quanti illud refert mea.

1. *Rudentem.*] Vide ſupra Argumentum Camerarii in hanc Fabulam.

9. GR. *Quin poſt loquere.*] Ita pauxilla mutatione ſequor cetera Acidalium. Abſtrudere praedam cupiebat ante Gripus. Igitur ſermonem vult differri, et poſtea quiduis dici. In qua contentione vis eſt iteratarum vtrinque particularum *quin.* Alter vrget, vt ſtatim audiatur: idque valet: *Eho modo.* Taubm. *Quin poſt loquere.*] Ab Acidalio hoc accepit Gruterus. Mſſ. et vulgatae antea: TR. *At pol quin audies poſt.* GR. *quin loquere.* Putem fuiſſe: TR. *At pol quin audies.* GR. *Pol quin loquere.* Gronouius.

23. *Vidulum iſtum.*] Comicum eſt: pro, iampridem noui hominem, cuius iſte vidulus eſt. *Lamb.* V. N. Epid. act. 4. 2.

29. *Potius.*]

Ego illum noui, cuius nunc eſt, tu illum, cuius antehac fuit.
Hunc homo feret a me nemo: ne tute ſperes potius. 1. Gul. *ſperet ocius.*
TR. non ferat,
Si dominus veniat? GR. dominus huic nemo, ne fruſtra ſis,
Niſi ego, nemo natu'ſt, hunc qui cepi in venatu meo.
TR. Itane vero? GR. ecquem eſſe dices in mari piſcem meum?
Quos cum capio, ſiquidem cepi, mei ſunt; habeo pro meis;
Nec manu aſſeruntur; neque illinc partem quiſquam poſtulat.
In foro palam omnes vendo pro meis venalibus.
MARE QVIDEM commune certo'ſt omnibus. TR. aſſentio,
Qui minus hunc communem quaeſo mihi eſſe oportet vidulum?
In mari inuentu'ſt, commune eſt. GR. nae impudenter impudens.
Nam ſi iſtuc ius ſit, quod memoras, piſcatores perierint:
Quippe cum extemplo in macellum piſces prolati ſient,
Nemo emat: ſuam quiſque partem piſcium poſcat ſibi:
Dicat, in mari communi captos. TR. quid ais, impudens? Priſc. *in mare communi.*
Auſus etiam comparare vidulum cum piſcibus?
Eadem tandem res videtur? GR. in manu non eſt mea:
Vbi demiſi retem atque hamum, quicquid haeſit, extraho,
Meum quod rete atque hami nacti ſunt, meum potiſſumum'ſt.
TR. Imo hercle haud eſt, ſiquidem quod vas excepiſti. GR. Philoſophe!
TR. Sed tu en vnquam piſcatorem vidiſti, venefice,
Vidulum piſcem cepiſſe? aut protuliſſe vllum in forum?
Non enim tu hic quidem occupabis omnis quaeſtus quos voles.
Et vietorem et piſcatorem te eſſe, impure, poſtulas.

29. *Potius.*] Gulielmii conie*cturam plane reiicio. Vult enim: Nemo mortalium hoc a me auferet, nedum tu. Pſeudolo, act. 4. 1.

Nunquam edepol erit ille potior Harpax quam ego.

Aulul. act. 4. ſc. 10. *haud cauſſificor, quin eam ego habeam potiſſimum:* et aliis millies. *Gruter.*

31. *In venatu meo.*] *Venatus* de piſcibus Homero etiam et Platoni dicitur. *G. Anſelmus.*

34 *Manu aſſeruntur.*] V. N. Poenul. act. 4. ſc. 2. verſ. 84.

38. *In mari inuentu'ſt, commune eſt.*] Mira Philoſophandi ratio. Quanquam enim iure gentium commune ſit mare, non tamen communia manent, quae in mari inueniuntur aut capiuntur. Ideo enim etiam commune eſt mare, vt quae in eo capiuntur propria fiant ſingulorum. Sed et neque recte argumentum hic petit a vocabulo, *commune*. Neque enim ſequitur, commune omnibus eſt, igitur etiam eſt meum. Plato laudans in Republ. bonorum communionem, rationem addit; quia tum omnes quidem dicere poſſint: Hoc eſt meum, nemo autem reſpondere: Hoc non eſt tuum. Et ſic contentiones omnes, lites ac ſeditiones euaneſcere poſſe, ſtatuebat. Sed Ariſtoteles lib. 3. Polit. docet; fieri nequaquam poſſe vt vnuſquiſque dicat de re communi: Hoc eſt meum: cum potius vnicuique dicendum ſit, hoc eſt noſtrum. Quippe quod commune eſt, multitudinem ac communionem, non diſtinctionem aut proprietatem reſpicit. *Boxhorn.*

40. *Cum extemplo.*] More Graeco dixit: vt *ἐπειδὴ τάχιστα*: pro *extemplo quam*: vel, *ſtatim quam*. Turneb.

47. *Philoſophe.*] Qui ſeria verba facit, hic dicitur *Philoſophus*. Taubm.

51. *Vietorem.*] Recte hoc loco legitur, *vietorem*, aut potius *vitorem*. Quod melius: Nam a *vio* vel *vico*, *vitor*, *vitulae*, *vimen*. Qui ex vimine texto vtenſilia faciunt, *vitores*. Recte ita in Gloſſis ſcribitur,

Vel te mihi monſtrare oportet, piſcis qui ſit vidulus,
Vel, quod in mari non natum eſt, neque habet ſquamas, ne feras.
GR. Quid tu, nunquam audiuiſti eſſe antehac vidulum piſcem?
TR. ſcelus,
Nullus eſt. GR. imo eſt profecto. ego, qui ſum piſcator, ſcio:
Vero rare capitur: nullus minus ſaepe ad terram venit.
TR. Nil agis: dare verba ſperas mihi te poſſe, furcifer.
Quo colore eſt? GR. hoc colore capiuntur pauxilluli.
Sunt alii puniceo corio, magni item atque atri. TR. ſcio.
Tu hercle, opinor, in vidulum te piſcem conuortes, niſi caues:
Fiet tibi puniceum corium, poſtea atrum denuo.
GR. Quod ſcelus hodie hoc inueni! TR. verba facimus: it dies.
Vide ſis, quoius arbitratu nos facere vis? GR. viduli
Arbitratu. TR. ita enim vero? ſtultus es. GR. ſalue, Thales!
TR. Tu iſtunc hodie non feres, niſi das ſequeſtrum aut arbitrum,
Quoius haec res arbitratu fiat. GR. quaeſo ſanus es?
TR. Elleboroſus ſum. GR. ego cerritus, hunc non amittam tamen.
TR. Verbum adde etiam vnum, iam in cerebro colaphos abſtrudam tuo.
Ego iam hic te, itidem quaſi penicillus nouus exurgeri ſolet,
Ni hunc amittis, exurgebo quicquid humoris tibi'ſt. Douz. *exugebo.*
GR. Tange: affligam ad terram te itidem, vt piſcem ſoleo polypum.
Vis pugnare? TR. quid opu'ſt? quin tu potius praedam diuide.
GR. Hinc tu, niſi malum, fruniſci nihil potes, ne poſtules.
Abeo ego hinc. TR. at ego hinc offlectam nauem, ne quo abeas: mane.
GR. Si tu proreta iſti naui es, ego gubernator ero. Eraſm. *κυβερνήτης ero.*

bitur, et in ſcriptis Codicibus hoc loco. *Salmaſ.*

59. *Puniceo.*] Cedere virgis: et ita corium tuum fiet rubrum, etc. *Taubm.* V. N. Pſeud. 1. 2. verſ. 92.

64. *Salue, Thales.*] Hoc expreſſum videtur ex illo Ariſtoph. in Auibus, vbi Geometrae multa in Mathematicis differenti, reſpondet quidam: ἄνθρωπος Θαλῆς: quod et Scholiaſtes ἐν σαρκασμῷ dictum notat. *Douza.*

65. *Sequeſtrum.*] V. N. Merc. act. 4. ſc. 3. verſ. 36. Trucul. act. 2. 2.

67. *Cerritus.*] V. N. Men. act. 5. 4. 2. Amph. act. 2. 2. 144. *Elleboroſus.*] Id eſt, inſanus ſum. *Lamb.*

68. *Abſtrudam.*] V. N. Perſ. 2. 4. 24.

69. *Penicillus.*] Cur autem hic *nouus*? Exiſtimem quod *nouus* plus humoris ſoleat imbibere, et ideo crebrius exugendus. *Piſtoris.*

73. *Fruiſci.*] Cam. in ſuis libris reperiſſe ait, *fruniſci*: quod et Lamb. de ſuis affirmat, idque rectum cenſent. alludit prima editio *fruniſti.* vulgo *fruiſti.* Certe in Gloſſis Papiae idem verbum exſtat: *Fruniſor, fruniſcitur, fruitur, intercipit.* Boxhorn.

75. *Proreta.*] *Proreta* eſt, qui in prora et ventos aucupatur et captat, et eorum conuerſiones dicit in flectendis promontoriis gubernatori, quique rupes ſcopuloſque ne nauis eis impingatur, proſpicit et explorat. Alluſit Claudianus ad Mallium:

— Excitus lentandis nauita tonſis
Praeficitur lateri cuſtos hinc ardua prorae
Temperat et fluctus tempeſtateſque futuras
Edocet. Turneb.

Gubernator.] *Gubernator* ſedet in puppi. Vſurpatur autem Prouerb. quoties aliquo in negotio neuter alteri vult cedere. *Douza.*

Mitte rudentem, ſceleſte. TR. mittam: omitte vidulum.
GR. Nunquam, hercle, hinc hodie ramenta fies fortunatior.
TR. Non probare pernegando mihi potes, niſi pars datur,
Aut ad arbitrum reditur, aut ſequeſtro ponitur.
GR. Quemne ego excepi in mari? TR. at ego inſpectaui e litore.
GR. Mea opera, labore, et rete, et horia. TR. num qui minus,
Si veniat nunc dominus, quoius eſt, ego qui inſpectaui procul,
Te hunc habere, fur ſum, quam tu? GR. nihilo. TR. mane, maſtigia.
Quo argumento ſocius non ſum, et fur ſum? fac dum ex te ſciam.
GR. Neſcio. neque ego iſtas voſtras leges vrbanas ſcio,
Niſi quia, Hunc meum eſſe, dico. TR. et ego item eſſe aio meum.
GR. Mane iam: reperi rem, quo pacto nec fur, nec ſocius ſies.
TR. Quo pacto? GR. ſine me hinc abire: tu abi tacitus tuam viam:
Nec tu me quoiquam indicaſſis, neque ego tibi quicquam dabo.
Tu taceto, ego muſſitabo: hoc optumum atque aequiſſumum eſt.
TR. Ecquid conditionis audes ferre? GR. iamdudum fero:
Vt abeas, rudentem amittas, mihi moleſtus ne ſies.
TR. Mane, dum refero conditionem. GR. te obſecro, hercle, aufer te modo.
TR. Ecquem in his locis nouiſti? GR. oportet vicinos meos.
TR. Vbi tu hic habitas? GR. porro illic longe vſque in campis vltimis.
TR. Vin' qui in hac villa habitat, eius arbitratu fieri? Lamb. *rem eius arbitratu fieri?*
GR. Pauliſper remitte reſtem, dum concedo et conſulo.
TR. Fiat. GR. euge, ſalua res eſt: praeda haec perpetua eſt mea.
Ad meum herum arbitrum vocat me, hic intra praeſepis meas.
Nunquam, hercle, hodie abiudicabit ab ſuo triobolum.
Nae iſte haud ſcit quam conditionem tetulerit. ibo ad arbitrum.
TR. Quid igitur? GR. quanquam iſtuc eſſe ius meum certo ſcio,
Fiat iſtuc potius, quam nunc pugnem tecum. TR. nunc places.
GR. Quanquam ad ignotum arbitrum me appellis; ſi adhibebit fidem,
Et ſi eſt ignotus, notus: ſi non; notus, ignotiſſimus eſt.

77. *Ramenta.*] *Ramentum et ramentam* dixerunt et *ſcobem*, quod humi cadit, cum lima aut ſcobina ſimiliue inſtrumento aliquid atteritur. Affines ſunt voces *raſura* et *raſamen*. *Raſuram eboris* apud Veget. leges, quae *ſcobs eborea* Scribonio Largo dicitur et *ferrago*, a ferra. ita Cael. Aurelianus: *cum ceruini cornu ſerragine aſperſa*, etc. Graec. ψήγματα, πρίσματα, ξέσματα, ῥινήματα. *Iſ. Cauſaub.*

86. *Hunc meum eſſe dico.*] Reſpexit ſolemnem vindicationis morem; de quo *Briſſon.* Form. l. 5. pag. 374.

99. *Praeſepis.*] *Non ſolum vbi pecora pabulantur, ſed et omnia loca clauſa et tuta praeſepia dicta.* Nonius. V. N. Curcul. 2. 1. 13.

ACTVS QVARTVS. SCENA QVARTA

DAEMONES, PALAESTRA, AMPELISCA, TRACHALIO, GRIPVS

Serio, edepol, quanquam volo vobis quae voltis, mulieres,
Metuo, propter vos, ne vxor mea me extrudat aedibus:
Quae me pellices adduxiſſe dicet ante oculos ſuos.
Vos confugite in aram potius, quam ego. MV. miſerae periimus.
DAE. Ego vos ſaluas ſiſtam, ne timete. ſed quid vos foras
Proſequimini? quoniam ego aſſum, faciet nemo iniuriam.
Ite, inquam, domum ambo nunc iam ex praeſidio praeſides.
GR. O here, ſalue! DAE. ſalue, Gripe. quid fit? TR. tuuſne hic ſeruos eſt?
GR. Haud pudet. TR. nihil ago tecum. GR. ergo abi hinc ſis. TR. quaeſo reſponde, ſenex.
Tuus hic ſeruuos eſt? DAE. meus eſt. TR. hem iſtuc optume, quando tuus eſt.
Iterum te ſaluto. DAE. et ego te. tune es, qui haud multo prius
Abiiſti hinc herum arceſſitum? TR. ego is ſum. DAE. quid nunc vis tibi?
TR. Nempe hic tuus eſt? DAE. meus eſt. TR. iſtuc optime, quando tuu'ſt.
DAE. Quid negoti'ſt? TR. vir ſceleſtus illic eſt. DAE. quid fecit tibi
Vir ſceleſtus? TR. homini ego iſti talos ſuffringi volo.
DAE. Quid eſt, qua de re litigatis nunc inter vos? TR. eloquar.
GR. Imo ego eloquar. TR. ego, opinor, rem faceſſo. GR. ſiquidem
Sis pudicus, hinc faceſſas. DAE. Gripe, animum aduorte, ac tace.
GR. Vtin' iſtic prius dicat. DAE. audi, loquere tu. GR. alienon' prius,
Quam tuo dabis orationem? TR. vt nequitur comprimi!

Diff. *ſed quin vos foras.*

Douz. *qui reum faceſſo*, id eſt, *accuſo.*

4. *Quam ego.*] Scil. in aram confugiam, prae ira vxoris ex aedibus tantum non extruſus. *Taubm.*

7. *Ambo.*] Scil. Lorarii. nam mulieres maxime foris eſſe volebat. Ad geminos igitur Lor. haec loquitur, quos act. 3. ſc. 5. Lenoni cuſtodes addiderat; qui, poſtquam Pleuſidippus Lenonem in ius rapuerat, domum reuerſi erant. *Praeſides* appellat, et *ex praeſidio deducit:* quia ſupra in hoc conſtituerat, vt praeſidio mulieribus eſſent. *Piſtor.*

9. GR. *Haud pudet.*] Peſſime haec *Lambinus* explicat, cum germana et facillima ſententia iſta ſit. Interrogante Trachalione Daemonem, Eſſetne is ipſius ſeruus: ipſe pro hero occupat reſpondere, et ait affirmanter: *Haud pudet*, id eſt, ſum vero illius: neque mei pudet eum, vt eſſe ſuum neget. *Acidal.*

15. *Talos ſuffringi.*] V. N. Milit. act. 2. 2. verſ. 1.

17. *Ego, opinor, rem faceſſo.*] Sic Mſſ. et ſic diſtinguendum. Argumentum dicit; collectionem ex hoc argumento, vt cuivis obuiam, relinquit audientibus: nimirum: Ergo priorem loqui me oportet. *Faceſſere rem*, vt *faceſſere negotium* Non igitur opus, *qui rem:* non, *qui reum:* non, *Ego opinor. Rem faceſſo.* Gronou.

18. *Sis pudicus.*] Id eſt, ſi quem habeas pudorem. Trinum. 3. 2.

20. *Vt nequitur comprimi.*] Quam difficile eſt Gripum comprimere! Apul. *Sola virginitas*

Ita vt occoepi dicere, illum quem dudum
Lenonem extruſiſti, hic eius vidulum, eccillum.
GR. Non habeo. TR. negas, quod oculis video?
GR. at ne videas, velim.
Habeo, non habeo. quid tu me curas, quid rerum geram?
TR. QVOMODO HABEAS, illud refert, iurene anne iniuria.
GR. Ni iſtum cepi, nulla cauſſa eſt quin me condones cruci:
Si in mari reti apprehendi, qui tuum potius eſt, quam meum?
TR. Verba dat. hoc modo res geſta eſt, vt ego dico. GR. quid tu ais?
TR. Quoad primarius vir dicat, comprime hunc ſis, ſi tuus eſt.
GR. Quid? tu idem mihi vis fieri, quod herus conſueuit tibi?
Si ille te comprimere ſolitus, hic noſter nos non ſolet.
DAE. Verbo illo modo ille vicit. quid nunc tu vis? dic mihi.
TR. Equidem neque ego partem poſco mihi iſtinc de iſtoc vidulo,
Neque meum hodie eſſe vnquam dixi. ſed iſtic ineſt ciſtellula
Huius mulieris, quam dudum dixi fuiſſe liberam.
DAE. Nempe tu hanc dicis, quam eſſe aiebas dudum popularem meam?
TR. Admodum: et ea quae olim parua geſtauit crepundia,
Iſtic in iſta ciſtula inſunt, quae iſtic ineſt in vidulo.
Hoc neque iſti vſus eſt, et illi miſerae ſuppetias feret,
Si id dederit, qui ſuos parentes quaerat. DAE. faciam vt det: tace.
GR. Nihil, hercle, ego ſum iſti daturus. TR. nihil peto, niſi ciſtulam,
Et crepundia. GR. quid ſi ea ſunt aurea? TR. quid iſtic tua?
Aurum auro expendetur; argentum argento exaequabitur.
GR. Fac ſis aurum vt videam, poſt ego faciam videas ciſtulam.
DAE. Caue malo, ac tace tu: tu perge, vt occoepiſti dicere.
TR. VNVM te obſecro, vt te huius commiſereſcat mulieris.
Siquidem hic lenonis eius eſt vidulus, quem ſuſpicor.
Hic niſi de opinione certum nihil dico tibi.
GR. Viden' ſceleſtus vt aucupatur! TR ſine me, vt occoepi, loqui.
Si ſceleſti illius eſt hic, quoius dico, vidulus,
Hae poterunt nouiſſe: oſtendere his iube. GR. ain' oſtendere?
DAE. Haud iniquom dicit, Gripe, vt oſtendatur vidulus.
GR. Imo hercle inſignite inique. DAE. qui dum? GR. quia ſi oſtendero,
Continuo hunc nouiſſe dicent ſcilicet. TR. ſcelerum caput,
Vt tute es, item omnis cenſes eſſe? periurii caput.

Lamb. *dudum e fano Veneris Lenonem.*

virginitas cum ſemel accepta reddi nequitur. Taubm. V. N. Amph. I. I.

29. *Quoad primarius vir.*] Notant interpretes, *primarium virum* dici accuſatorem, cuius primae ſunt agendi partes: quas ſibi Trachalio vindicat. Ego ſimpliciter putem *virum primarium* hic dici, qui prior loqui occoepit. Primarius, prior, non modo dignitate et auctoritate, ſed agendi etiam aut dicendi ordine: qualis hic Trachalio, *Boxhorn*. Neutrum placet. Sed aut ſeruus ridiculum ſe praebet *primarium virum* appellando: aut ſcribendum *Quod* pro *Quoad*. Rogat Gripus: *quid tu ais?* Ille reſpondet: nihil abſonum nec abſurdum, neque indignum quouis vel primario viro, ſi par eum occaſio deprehendiſſet: nempe, vt tu, Daemones, hunc comprimas, ſi tuus eſt. *Gronou.*

42. *Quid iſtic tua?*] *Iſtuc.* Scriuerius.

56. *Hinc.*]

GR. Omnia iſtaec ego facile patior, dum hic hinc a me ſentiat. — Carrio delet, *hinc.*

TR. Atqui nunc abs te ſtat: verum hinc ibit teſtimonium.
DAE. Gripe, aduorte animum. tu paucis expedi, quid poſtulas?
TR. Dixi equidem: ſed ſi parum intellexti, dicam denuo:
Haſce ambas, vt dudum dixi, ita eſſe oportet liberas.
Haec Athenis parua fuit virgo ſurrepta. GR. dic mihi,
Quid iſta ad vidulum pertinent, ſeruae ſint iſtae an liberae?
TR. Omnia iterum vis memorari, ſcelus, vt defiat dies.
DAE. Abſtine maledictis, et mihi, quod rogaui, dilue.
TR. Ciſtellam iſtic ineſſe oportet caudeam in iſto vidulo, — Meurſ. *cauderam.*
Vbi ſunt ſigna, qui parentes noſcere haec poſſit ſuos,
Quibus cum parua Athenis periit, ſicuti dixi prius.
GR. Iuppiter te dique perdant. quid ais, vir venefice? — Diſſ. *quid ais, triuenefice?*
Quid? iſtae mutae ſunt, quae pro ſe fabulari non queant?
TR. Eo tacent, quia TACITA BONA'ST MVLIER ſemper quam loquens.
GR. Tum pol tu pro oratione nec vir nec mulier mihi es. — MSS. *proportione nec vir.*
TR. Qui dum? GR. quia enim neque loquens es, neque tacens vnquam bonus.
Quaeſo, en vnquam hodie licebit mihi loqui? DAE. ſi praeter hac
Verbum faxis hodie, ego tibi comminuam caput.
TR Vt id occoepi dicere, ſenex, eam, te quaeſo, ciſtulam
Vt iubeas hunc reddere illis: ob eam ſi quid poſtulat
Sibi mercedis, dabitur: aliud quicquid ibi eſt, habeat ſibi.
GR. Nunc demum iſtuc dicis, quoniam ius meum eſſe intellegis:
Dudum dimidiam petebas partem. TR. imo etiam nunc peto.
GR. Vidi petere miluum, etiam cum nihil auferret tamen.
DAE. Non ego te comprimere poſſum ſine malo? GR. ſi iſtic tacet,
Ego tacebo: ſi iſte loquitur, ſine me pro re mea parte loqui.

56. *Hinc.*] Scil. ex vidulo teſtimonium ſumendum. *Hinc a me ſentiat.*] Sententiam pro me ferat. *A me*, eſt, pro me. Contra: *Abs te*, eſt, contra te. Qui vſus ſane particulae *ab* et *abs* venuſtus ac frequens, ſed non vbique intellectus. vt Trinum. act. 2. ſcen. 1. *ab re conſulit.* Vbi Lambini contrariam interpretationem merito Douza explodit. *Acidal.*

57. *Verum hinc ibit teſtimonium.*] Sic Douza, vel *dabit.* Vulgo *tibi.* Acidalius, *cibi.* Mſſ. *ibi.* Videtur omnino verſum ita reſtitui oportere: *At ſi nunc abs te ſtat verum, hinc erit teſtimonium.* Duodecim tabulae apud Feſtum in Portum: *Cui teſtimonium defuerit.* Gronouius.

65. *Caudeam.*] *Caudea ciſtella e iunco, a ſimilitudine equinae caudae facta.* Feſtus.

70. *Tacita bona eſt.*] Subintellige *magis*, vel *potius.* Sophocl. *γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει.* *Lamb.* *Douz* Genus hoc loquendi Tacito percrebrum notat Lipſius, quem vide lib. 5. Epiſt. Quaeſt. 23. itemque Menaech. act. 5. 1.

71. *Pro oratione.*] *Pro oratione*, id eſt, quantum ex oratione tua colligo: vt verba facis. Amph. 1. 1. *Meus pater nunc pro huius verbis recte et ſapienter facit.* I. Gulielm.

80. *Vidi.*] Vidi miluium captare praedam, nec tamen capere. *Lamb.*

82. *Pro re mea parte loqui.*] Sic Academicus: ſic Gruterus edidit. Pareus *τὸ parte* cenſet inſiticium. Rittershuſius *parte.* Scribe: *meam partem.* Aſinar. 3. 1 *Ergo vna pars orationis de die dabitur*

DAE. Cedo modo mihi iſtum vidulum, Gripe. GR. concredam tibi.
At ſi iſtorum nihil ſit, vt mihi reddas. DAE. reddetur. GR. tene.
DAE. Audi nunc iam, Palaeſtra atque Ampeliſca, hoc quod loquor.
Eſtne hic vidulus, vbi ciſtellam tuam ineſſe aiebas? PA. is eſt.
GR. Perii, hercle, ego miſer! vt, priuſquam plane aſpexit, illico
Eum eſſe dixit! PA. faciam ego hanc rem planam tibi: I. Gul. *ex procliui pl.*
Ciſtellam iſtic ineſſe oportet caudeam in iſto vidulo.
Ibi ego dicam quicquid inerit nominatim, tu mihi
Nullus oſtenderis. ſi falſa dicam, fruſtra dixero.
Vos tamen iſtaec, quicquid illic inerit, vobis habebitis.
Sed ſi erunt vera, tum obſecro te, vt mea mihi reddantur. DAE. placet.
Ius merum oras, meo quidem animo. TR. ac meo, hercle.
GR. Quid ſi iſta aut ſuperſtitioſa, aut ariola eſt, atque omnia
Quicquid inſit vera dicet? anne habebit ariola?
DAE. Non feret, niſi vera dicet: nequicquam ariolabitur. Lamb. *non refert.*
Solue vidulum ergo, vt quicquid ſit verum, quam primum ſciam.
GR. Hoc habet: ſolutum eſt: ah, perii! video ciſtellam. DAE. haeccine eſt?
PA. Iſtaec eſt. o mei parentes, hic vos concluſos gero!
Huc opeſque ſpeſque voſtrum cognoſcendum condidi.
GR. Tunc tibi, hercle, deos iratos eſſe oportet, quiſquis es,
Quae parenteis in tam anguſtum tuos locum compegeris.
DAE. Gripe, accede huc, tua res agitur, tu puella, iſtinc procul
Dicito, quid inſit, et qua facie, memorato omnia.
Si hercle tantillum peccaſſis, quod poſterius poſtules
Te ad verum conuorti, nugas, mulier, magnas egeris.
GR. Ius bonum oras. TR. edepol haud orat te: nam tu iniurius.
DAE. Loquere nunc iam puella. Gripe animum aduorte, ac tace.
PA. Sunt crepundia. DAE. ecca video. GR. perii in primo praelio!
Mane, ne oſtenderis. DAE. qua facie ſunt? reſponde ex ordine.
PA. Enſiculu'ſt aureolus primum literatus. DAE. dice dum:
In eo enſiculo litterarum quid eſt? PA. mei nomen patris.
Poſt altrinſecus eſt ſecuricula ancipes, item aurea
Literata: ibi matris nomen in ſecuricula'ſt. DAE. mane.
Dic, in enſiculo quid nomen eſt paternum? PA. Daemones.
DAE. Di immortales, vbi loci ſunt ſpes meae? GR. imo edepol, meae?

mibi. PH. *Et meam partem loquendi et tuam trado tibi.* Milite 3. 1. *In commoditate abſtinere me apud conuiuas commode Commemini et meae orationis iuſtam partem perſequi.* Gronouius.

95. *Superſtitioſa.*] Id eſt, fatidica. V. N. Curcul. act. 3. 1. 27.

99. *Hoc babet.*] *Hoc babet*, Gripus tralatitio more exultantium exclamat ſtatim a ſolutione. *Taubm.*

112. *Literatus.*] Literis inſcriptus. V. N. ſupra, 2. 5. 22.

114. *Ancipes.*] Pro *anceps*, id eſt, vtrinque ſecans. Priſcian. lib. 3. et 6.

120. *Dae-*

DAE. Perge, te obſecro, continuo. GR. placide: aut ite in malam crucem.
DAE. Loquere matris nomen hic in ſecuricula quid ſiet.
PA. Daedalis. DAE. di me ſeruatum cupiunt. GR. at me perditum.
DAE. Filiam meam eſſe hanc oportet, Gripe. GR. ſit per me quidem.
Qui te di omnes perdant, qui me hodie oculis vidiſti tuis,
Meque adeo ſceleſtum, qui non circumſpexi centies
Prius, me ne quis inſpectaret, quam rete extraxi ex aqua.
PA. Poſt eſt ſicilicula argenteola et duae connexae maniculae, et
Sucula. GR. quin tu i directa cum ſucula et cum porculis.
PA. Et bulla aurea eſt, pater quam dedit mihi natali die.
DAE. Ea eſt profecto. contineri, quin complectar, non queo.
Filia mea, ſalue: ego is ſum, qui te produxi, pater:
Ego ſum Daemones, et mater tua ecca hic intus Daedalis.
PA. Salue, mi pater inſperate. DAE. ſalue. vt te amplector libens!
TR. Volupe'ſt, cum iſtuc ex pietate voſtra vobis contigit.
DAE. Capedum: hunc, ſi potes, fer intro vidulum, age Trachalio.
TR. Ecce Gripi ſcelera. cum iſtaec res male euenit tibi,
Gripe, gratulor. DAE. age, eamus, mea gnata, ad matrem tuam,
Quae ex te poterit argumentis hanc rem magis exquirere:
Quae te magis tractauit, magiſque ſigna pernouit tua.
TR. Eamus intro omnes, quando operam promiſcuam damus.
PA. Sequere me, Ampeliſca. AM. cum te dii amant, voluptati eſt mihi.
GR. Sumne ego ſceleſtus, qui illunc hodie excepi vidulum?
Aut cum excepi, qui non alicubi in ſolo abſtruſi loco?
Credebam edepol turbulentam praedam euenturam mihi,
Quia illa mihi tam turbulenta tempeſtate euenerat.
Credo edepol ego illic ineſſe auri et argenti largiter.
Quid melius eſt, quam vt hinc intro abeam, et me ſuſpendam clanculum,
Saltem tantiſper, dum abſcedat haec a me aegrimonia.

120. *Daedalis.*] Ἀπὸ τῦ δαιδάλυ. Δαιδαλίς, forma patronymici foeminini. *Camerar.*

125. *Poſt eſt ſicilicula.*] *Seculae*, falces ſunt Varroni a *ſecando*, et *ſicilire* deducitur, quod eſt tanquam *ſeculire*: inde *ſicilices*. Ennius:

Incedit veles vulgo ſicilicibu'latis.

et per diminutionem, *ſiciliculae*, paruula quaedam ſpicula aut falculae, quae in crepundiis interdum puerorum habebantur. *Turneb.* Gloſſar. Sicila, σμίλα, ἀρβύλιον *ſicilum.* ξυρὸν σκυτέως. *ſicila*, σμίλα χαρτοτόμος. Eſt autem vox magnae Graeciae. eo nomine intelligebant quicquid ſecandi vim habet: inde *Sicilia* dicta, quia ab Italia abſecta. inde *ſicilire prata*, ſecare. Catull. *ſicelices* aut *ſicilices* cultra tonſoria vocat. *ſicilire* eſt caedere; *ſicilices* ſunt, quas in ſybinis aut lanceis, aut venabulis, αἰχμάς Graeci vocant. *Scalig.*

126. *I directa.*] Vide notas Capteiu. act. 3. ſc. 4. verſ. 103. Trin. act. 2. 4. *Cum ſucula et porculis.*] *Succulam* in torculari velut ſcrophae ſimilitudine vocatam auguror. vt enim ſcropha vel ſucculа porculos habet, vt Plautus ait: eodem etiam modo ſuum haec machina porculum habebat, etc. Cato cap. 19. *porculum in media ſuccula facite:* Atque hinc Plauti erueuda eſt ſententia. *Turneb.*

ACTVS QVARTVS. SCENA QVINTA

DAEMONES

Pro dii immortales, quis me eſt fortunatior,
Qui ex improuiſo filiam inueni meam?
SATIN' SI QVOI HOMINI dei eſſe benefactum volunt,
Aliquo illud pacto obtingit optatum piis!
Ego hodie, qui neque ſperaui, neque credidi,
Is improuiſo filiam inueni tamen:
Et eam de genere ſummo adoleſcenti dabo
Ingenuo, Athenienſi, et cognato meo.
Ego eum adeo arceſſi huc ad me quam primum volo,
Iuſſique exire huc eius ſeruom, vt ad forum
Iret. nondum egreſſum eſſe eum, id miror tamen.
Accedam opinor ad fores. quid conſpicor?
Vxor complexa collo retinet filiam:
Nimis paene inepta atque odioſa eius amatio eſt.

3. *Satin'.*] Hac particula perſaepe vtitur Plautus, pro, nonne verum eſt, nonne apparet. Amphit. 2. 2. 1. *Satin' parva res eſt voluptatum in vita.* Moſt. 1. 1. 73. Ciſt. 1. 3. 2. Poen. 4. 3. 97. *Gronou.* *

14. *Odioſa eius amatio eſt.*] Malim, *otioſa.* quippe qui poſtea obiurget vxorem, quod otioſe amplexando filiam tempus terat. *Heinſius.*

ACTVS QVARTVS. SCENA SEXTA

DAEMONES, TRACHALIO

Aliquando oſculando melius eſt, vxor, pauſam fieri.
Atque adorna, vt rem diuinam faciam, cum intro aduenero,
Laribus familiaribus: cum auxerunt noſtram familiam.
Sunt domi agni et porci ſacres. ſed quid iſtum remoramini,
Mulieres, Trachalionem? atque optume eccum exit foras.
TR. Vbi vbi erit, tamen iam inueſtigabo, et mecum ad te adducam ſimul
Pleuſidippum. DAE. eloquere vt haec res obtigit de filia:
Eum rogato, vt relinquat alias res, et huc veniat. TR. licet.
DAE. Dicito daturum meam illi filiam vxorem. TR. licet.
DAE. Et patrem eius me nouiſſe: et mihi eſſe cognatum. TR. licet.
DAE. Sed propera. TR. licet. DAE. iam hic fac ſit, coena vt curetur. TR. licet.

1. *Aliquando.*] Id eſt, tandem. ſic Cic. *collegi me aliquando.* Douza. in Praecid. ad Petron. lib. 2. 6. *Pauſam.*] V. N. Perſa act. 5. 2.

4. *Porci ſacres.*] Porci ſacris deſtinati appellabantur *ſacres.* Tibullus *myſticos* vocat. Ariſtoph. μυστηρικὰς et μυστικάς. Turn. lib. 26. cap. 2. Vide notas Men. act. 2. 2. 15.

11. *Iam hic fac ſit.*] Omnino *ſit*, legendum,

DAE. Omnian' licet? TR. licet, ſed ſcin' quid eſt, quod te volo?
Quod promiſiſti vt memineris, hodie vt liber ſim. DAE. licet.
TR. Fac vt exores Pleuſidippum, vt me emittat manu. DAE. licet.
TR. Et tua filia facito oret: facile exorabit. DAE. licet.
TR. Atque vt mihi Ampeliſca nubat, vbi ego ſim liber. DAE. licet.
TR. Atque vt gratum mihi beneficium factis experiar. DAE. licet.
TR. Omnian' licet? DAE. licet. tibi rurſum refero gratiam.
Sed propera ire in vrbem actutum, et recipe te huc rurſum. TR. licet.
Iam hic ero. tu interibi adorna ceterum, quod opus eſt. DAE. licet.
TR. Hercules iſtum infelicet cum ſua licentia,
Ita meas repleuit aures. quicquid memorabam, licet.

gendum, non, *ſis.* vt habent Mſſ. et edd. Vult enim, vt herus eius quamptimum ibi ſit, cuius cauſſa coenam erat paraturus; et fortaſſis etiam nuptialem. *Acidal.*

ACTVS QVARTVS. SCENA SEPTIMA

GRIPVS, DAEMONES

Quam mox licet te compellare, Daemones?
DAE. Quid eſt negotii, Gripe? GR. de illo vidulo
Si ſapias, ſapias: HABEAS QVOD DI danunt boni. Piſt. *ſi ſapias, capias.*
DAE. Aequom videtur tibi, vt ego, alienum quod eſt,
Meum eſſe dicam? GR. quodne ego inueni in mari?
DAE. Tanto melius illi obtigit, qui perdidit:
Tuum eſſe nihilo magis oportet vidulum.
GR. ISTO TV PAVPER ES, cum nimis ſancte pius.
DAE. O Gripe Gripe, IN AETATE HOMINVM plurimae
Fiunt tranſennae, vbi decipiuntur dolis.
Atque edepol in eas plerunque eſca imponitur:
Quam ſi quis auidus poſcit eſcam auariter, Thomſ. *paſcit eſcam auariter.*
Decipitur in tranſenna auaritia ſua
Ille qui conſulte, docte, atque aſtute cauet,
Diutine vti bene licet partum bene:
Mihi iſtaec videtur praeda praedatum irier,

3. *Si ſapias, ſapias: habeas, quod di danunt.*] Piſtorius *capias* pro altero *ſapias.* Sed videtur potius delendum et ſcribendum: *ſi ſapias, habeas quod dei danunt boni.* Sic etiam melior fit verſus. *Gronouius.*

10. *Tranſennae.*] V. N. Bacchid. act. 4. ſc. 6. verſ. 22.

13. *Decipitur in tranſenna.*] Malim hic: *Excipitur in tranſenna:* Verbum proprium de illis qui ex inſidiis capiuntur. *Gronouius.*

16. *Mihi iſtaec, etc.*] Nulla cauſa eſt, cur a recepta lectione cum *Schoppio* abeamus. Nam ſi aliquis it praedam praedatum, hoc eſt, ad praedam praedatum, ſiue ſi aliquis praedam praedatur; praeda omnino id erit, quod quis it praedatum; eoque recte dicitur, *praeda itur praedatum,* hoc eſt, praeda eſt, ob quod itur ad prae-

Vt cum maiore dote abeat quam aduenerit.
Egone vt quod ad me allatum eſſe alienum ſciam,
Celem? minume iſtuc faciet noſter Daemones. Acid. *voſter Daemones.*
SEMPER CAVERE HOC ſapientes aequiſſumum eſt,
Ne conſcii ſint ipſi maleficiis ſuis. I. Gul. *maleficii ſuis.*
Ego mihi cum luſi, nihil moror vllum lucrum.
GR. SPECTAVI EGO pridem Comicos ad iſtum modum
Sapienter dicta dicere, atque iis plaudier,
Cum illos ſapientis mores monſtrabant poplo.
Sed cum inde ſuam quiſque ibant diuerſi domum,
Nullus erat illo pacto, vt illi iuſſerant.
DAE. Abi intro, ne moleſtus, linguae tempera.
Ego daturus tibi nihil ſum, ne tu fruſtra ſis.
GR. At ego deos quaeſo, vt quicquid in illo vidulo'ſt;
Si aurum, ſi argentum eſt, omne id vt fiat cinis.
DAE. Illuc eſt, quod nos nequam ſeruis vtimur.
Nam illic cum ſeruo ſi quo congreſſus foret,
Et ipſum ſeſe et illum furti adſtringeret,
Dum praedam habere ſe cenſeret, interim
Praeda ipſus eſſet: praeda praedam duceret.
Nunc hinc introibo, et ſacrificabo: poſtibi
Iubebo nobis coenam continuo coqui.

praedatum; ſeu, quod praedatur: hac voce accepta paſſiue, vt olim deponentia capi ſolent. *Voſſius.* Mihi videbatur legi poſſe: *Mihi iſtac videtur praeda praedatum irier, Vt cum maiore dote abeat, quam aduenerit.* Haec, quam ad me detuliſti, praeda ad praedam ire mihi videtur, Gripe. Nam cum maiore dote abitura eſt, quam aduenit. Vt alludat Daemones ad dotem, qua agnitam et inuentam, occaſione capti viduli, filiam ſuam adoleſcenti ingenuo Athenienſi erat deſponſaturus. *Boxhorn.* Nihil mutandum, *iſthaec praeda praedatum irier videtur.* Vbi *irier* pro *iri*, et *iri* pro ire. Sic *itur* in Duodecim tabulis pro it. *Fitur* notatum Priſciano pro fit. *Poteſtur* apud Virgilium legitur pro poteſt. *Salmaſ.*

22. *Cum luſi.*] Ego, cum me honeſte oblectem, lucrum contemno. Ita *Lamb.* ſed ridicule. Senſus eſt: Poſtquam mihi luſi; ſeu, poſtquam mihi non modo non damno, ſed et vſui fuit hic vidulus, inventa nempe filia, nullum praeterea lucrum inde quaero. *Acidal.*

25. *Cum illos ſapientis mores.*] Vult: populum quidem in theatro probare meliora, plauſumque adeo dare, cum a Comico pronunciatur ſententia aliqua honeſtior: verum eundem populum, vt domum abiit, obtinere mores ſuos, neque facere in priuato illud ipſum, quod voce manuque publice probauerat. *Taubm.*

31. *Si aurum, ſi arg.*] Particula *ſi* iterata vtebantur interdum pro *ſiue.* Liu. 7.26. *Precatus deinde, ſi diuus, ſi diua eſſet.* Agell. 2. 28. *Eas ferias ſi quis polluiſſet, piaculoque ob hanc rem opus eſſet, hoſtiam, ſi deo, ſi deae, immolabant.* Capt. 1. 2. 5. Curcul. 1. 1. 4. *Gronou.* *

32. *Illuc eſt.*] Illa cauſſa eſt, quamobrem ſeruos improbos habemus: nempe, quod conniuemus eorum peccatis. *Lamb.*

36. *Praeda ipſus eſſet.*] Quia addicendus eſſet dominus, aut noxae dedendus noxali iudicio. *Lamb.*

9. At

ACTVS QVARTVS. SCENA OCTAVA

PLEVSIDIPPVS, TRACHALIO

Iterum mihi iſtaec omnia itera, mi anime, mi Trachalio,
Mi liberte, mi patrone, imo potius, mi pater.
Repperit patrem Palaeſtra ſuum atque matrem? TR. repperit.
PL. Et popularis eſt? TR. opinor. PL. et nuptura eſt mihi? TR. ſuſpicor.
PL. Cenſen' hodie deſpondebit eam mihi, quaeſo? TR. cenſeo.
PL. Quid, patri etiam gratu'abor, cum illam inuenit? TR. cenſeo.
PL. Quid, matri eius? TR. cenſeo. PL. quid ergo cenſes? TR. quod rogas,
Cenſeo. PL. dic ergo quanti cenſes? TR. egone? cenſeo.
PL. At ſume quidem, ne cenſionem ſemper facias. TR. cenſeo. *Pont. at ſumma quidem: ne cenſ.*
PL. Quid ſi curram? TR. cenſeo. PL. an ſic potius placide? TR. cenſeo.
PL. Etiamne eam adueniens ſalutem? TR. cenſeo. PL. etiamne, eius patrem?
TR. Cenſeo. PL. poſt eius matrem? TR. cenſeo. PL. quid poſtea?
Etiamne adueniens complectar eius patrem? TR. non cenſeo.
PL. Quid, matrem? TR. non cenſeo. PL. quid eampſe illam? TR. non cenſeo.
PL. Perii! delectum dimiſit. nunc non cenſet, cum volo.
TR. Sanus non es: ſequere. PL. duc me, mi patrone quo libet.

9. *At ſume quidem.*] *At ſume quidem, ne cenſionem ſemper facias.* Ita omnino legendum, ſed aliter exponendum quam vulgo cenſent. Illud *ſume* referendum ad illa, *dic ergo quanti cenſes,* id eſt, quanti aeſtimas. vbi aeſtimatio facta eſt, nihil reſtat, quam ſumere in venditione, de cuius aeſtimatione ac pretio conuenit. Cum toties illud verbi repetiiſſet *cenſeo,* ad id reſpondet quod dixerat, *quanti cenſes.* Imo, inquit, rem ſume quanti eam cenſes atque aeſtimas, ne ſemper facias cenſionem. Luſit in ambiguo ſignificationis verbi *cenſeo,* vt ſaepe fit apud Plautum. *Salmaſius. At ſume quidem.*] *Sumo* Grutero eſt, abſumo; Piſtorio, eligo; Salmaſio, duco venditum et aufero. Turnebus, *Adſum equidem:* Lipſius, *Abſume quidem:* Pontanus, *At ſumma quidem.* Hunc proxime ſenſum acceſſiſſe puto. Sed *ſumo* eſt id ipſum, quod ille vult *ſummo.* Trinum. 42. *Hem iſta ratio maxima eſt.* ST. *Non tibi illud apparere, ſi ſumas, poteſt.* Lucilius apud Nonium: *Haec eſt ratio peruerſa: aera ſumpta et ſubducta improbe. Sumere* igitur eſt ſubducere, ſummam facere. At *cenſere aera* eſt diſpungere; conſpicere, numquid digna ſint, quae accipiantur et ſubſcribantur. Vt in Trucul. I. I. *Accipiat illico expenſa, neque cenſeat.* Quem habuerunt in promptu locum interpretes, ſed eo neſcierunt vti. Cum toties dixiſſet ſeruus *Cenſeo, Sume tandem,* inquit herus: ſummam fac: ſatis cenſuiſti, vel diſpunxiſti rationem. *Gronou.*

a. Recu-

ACTVS QVINTVS. SCENA PRIMA

LABRAX

Quis me eſt mortalium miſerior, qui viuat alter hodie,
Quem ad recuperatores modo damnauit Pleuſidippus.
Adiudicata a me modo eſt Palaeſtra. perditus ſum:
Nam lenones ex gaudio credo eſſe procreatos,
Ita omnes mortales, ſi quid eſt mali lenoni, gaudent.
Nunc alteram illam, quae mea eſt, viſam huc in Veneris fanum.
Saltem vt eam abducam, de bonis quod reſtat reliquiarum.

2. *Recuperatores.*] Vide Notas Bacch. act. 2. ſc. 3. verſ. 36.

ACTVS QVINTVS. SCENA SECVNDA

GRIPVS, LABRAX

NVNQVAM edepol hodie ad veſperam Gripum inſpicietis viuum,
Niſi vidulus mihi redditur. LA. perii, cum mentionem
Fieri audio vſquam viduli, quaſi palo pectus tundat. Douz. *tundar.*
GR. Illic ſceleſtus liber eſt: ego qui in mari prehendi
Rete atque excepi vidulum, dare ei negatis quicquam.
LA. Pro di immortales, ſuo mihi hic ſermone arrexit aures.
GR. Cubitum, hercle, longis litteris ſignabo iam vſque quaque,
Si quis perdiderit vidulum cum auro atque argento multo,
Ad Gripum vt veniat. non feretis iſtum, vt poſtulatis.
LA. Meum, hercle, illic homo vidulum ſcit, qui habet, vt ego opinor.
Adeundus mihi illic eſt homo: di, quaeſo, ſubuenite.
GR. Quid me intro reuocas? hoc volo hic ante oſtium extergere.
Nam hoc quidem pol e robigine, non e ferro factum eſt;
Ita quanto magis extergeo, rutilum atque tenuius fit:

4. *Ego qui.*] Ἀνακόλουθον. nam, *ego*, quo referatur, non habet. *Lamb.*

7. *Cubitum.*] Homines pauperculi in re tali compendium Praeconis facere ſolebant. vt Gelaſimus in Sticho. Opulentiores vero praeconem conducebant e publico, palamque per eos, ſi quid vellent, praedicari iubebant. Qui mos in hunc vſque diem nobis quaſi per manus traditus obſeruatur. vt et ille alter, quo libellos indices ſiue tabulas papyrinas, longis, decumanis ac capitalibus litteris ſcriptas baſilicarum vel templorum valvis, piliſque ac portis proponimus. Sunt autem *longae litterae* pro *in longum formatis productiſque* accipiendae. Ad quas item Longam illam litteram ſingularem, quam ex ſe facturam ſibi Euclionis Staphyla minatur, referundam cenſeo. De *longis* item *litteris* et quidem cubitali modo etiam Poenul. act. 4. 2.

Ibi tu videas litteratas fictiles epiſtolas,
Pice ſignatas: nomina inſunt cubitum
longis litteris.

Douza. Vide notas Aular. act. 1. ſc. 1. verſ. 38.

15. *Vere*

Nam quidem hoc Vere natum eſt verum: ita in manibus conſeneſcit.
LA. Adoleſcens, ſalue. GR. di te ament cum irraſo capite. LA. quid fit?
GR. Verum extergetur. LA. vt vales? GR. quid tu? num medicus, quaeſo, es?
LA. Imo edepol una litera plus ſum, quam medicus. GR. tum tu
Mendicus es? LA. tetigiſti acu. GR. videtur digna forma.
Sed quid tibi eſt? LA. hac proxima nocte in mari elaui.
Confracta eſt nauis, perdidi, quicquid erat, miſer ibi omne.
GR. Quid perdidiſti? LA. vidulum cum auro atque argento multo.
GR. Ecquid meminiſti in vidulo, qui perit, quid infuerit ibi?
LA. Quid refert, qui periit? GR. tamen ſi non hoc, aliud fabulemur.
Quid ſi ego ſciam qui inuenerit? volo ex te ſcire ſigna.
LA. Nummi octingenti aurei in marſupio infuerunt.
Praeterea centum denaria Philippea in paſceolo ſeorſus. Mſſ. Pall. *centum mna Philippia.*
GR. Magna hercle praeda'ſt: largiter mercedis indipiſcar:
Dii homines reſpiciunt. bene ego hinc praedatus ibo.
Profecto huius eſt vidulus. perge alia tu expedire.
LA. Talentum argenti commodum magnum inerat in crumina,
Praeterea ſinus, epichyſis, cautharus, gaulus, cyathuſque.

15. *Vere natum eſt verum.*] Ludit in floribus et fructibus vernis, qui fugacea ſunt et in diem. cum contra plerique aeſtiui et autumnales fructus in totum durent annum. *Veru* ergo, quod antiquo ſermone *verum* (vt *cornum, genum*) appellat, rubiginoſum dicit e vernia eſſe fructibus, et in manibua conſeneſcere. *Turneb.* Non eſt reponendum, *Veneuatum* pro *vere natum*, quamuis ſic habeant Codices. Non enim poteſt huic loco conuenire. At recte interpretantur viri docti illud, *vere natum.* Salmaſ.

16. *Cum irraſo capite.*] Qui e naufragio ſeruati erant, radebant caput: in ſignum liberationis: vt hic *Longolius* notat. Quanquam illi potius in periculo, et tempeſtate iam inualeſcente caput radete, atque etiam vngues praecidere ſolebant. At enim cum Leno, ſupra ſcen. I. *criſpus* dicatur, putem eum hic dici, *irraſo capite*, id eſt, non raſo: propter cincinnos in capillo criſpo. *Piſtoris.*

24. *Fabulemur.*] Potentialis modus eſt; ne ſuaſionis in eo vim perperam arbitreris. *Acidal.*

27. *Paſceolo.*] Nonius: *Paſceolus ex aluta ſacculus.* a Graec. φασκώλιον et φάσκωλον. Suidas: φασκώλιον ἐστὶ μαρσύπιον. Aſconius vocat *Scorteas.* Eſt autem *paſceolus* ὑποκοριστικὸν a *paſcelo.* Meurſius.

29. *Dii me homineſque reſpiciunt.*] Ita Bacchid. *Tace modo: deus reſpiciet nos aliquis.* Alluditur ad *Fortunam Reſpicientem*, id eſt, felicem et propitiam. *Taubmanus.*

31. *Commodum.*] Vide notas Mercat. act. 2. ſc. 3. verſ. 101.

32. *Sinus.*] *Sinus* vel *ſinum*, vas ſinuoſum, rotundum et capace alvo. Virgil. Ecl. 7.

Sinum lactis, et haec tibi liba, Priape, quotannis
Expectare ſat eſt.

Graec. δῖνος. Alii *ſinum* interpretantur vas, quod vini ſtillicidio excipiundo ſiphunculis ſubiicitur, quod *excipulum* dicitur. *Taubm. Epichyſis.*] Vaa vinarium, e quo in cyathos vinum affundebatur. *Turneb.* Ex Polluce conſtat, vaſis etiam coquinarii genus fuiſſe. *Scaliger. Gaulus.*] Vaſculum in formam cymbii. *Lambin.*

36. *Propere*

GR. Papae! diuitias tu quidem habuiſti luculentas.
LA. MISERVM iſtuc verbum et peſſumum eſt, Habuiſſe, et nihil habere.
GR. Quid dare velis, qui iſtaec tibi inueſtiget indicetque?
Eloquere propere celeriter. LA. nummos trecentos. GR. tricas.
LA. Quadringentos. GR. tramas putridas. LA. quingentos. GR. caſſam glandem.
LA. Sexcentos. GR. curculiunculos minutos fabulare.
LA. Dabo ſeptingentos. GR. os calet tibi: nunc id frigidefactas? *Alciat. nunc git frigefactas.*
LA. Mille dabo nummos. GR. ſomnias. LA. nihil addo: abi. GR. igitur audi:
Si, hercle, abiero hinc, hic non ero. LA. vin' centum et mille? GR. dormis.
LA. Eloquere quantum poſtules. GR. quo nihil inuitus addas;
Talentum magnum: non poteſt triobolum hinc abeſſe.
Proin tu vel aias, vel neges. LA. quid iſtic neceſſum eſt, video:
Dabitur talentum. GR. accede dum huc: Venus haec volo arroget te.
LA. Quod tibi libet, id mihi impera. GR. tange aram hanc Veneris. LA. tango.
GR. Per Venerem hanc iurandum eſt tibi. LA. quid iurem? GR. quod iubebo.
LA. Praei verbis quid vis. id quod domi eſt, nunquam vlli ſupplicabo.
GR. Tene aram hanc. LA. teneo. GR. deiura, ie mihi argentum daturum,
Eodem die, viduli vbi ſis potitus. LA. fiat.
GR. LA. Venus Cyrenenſis teſtem te teſtor mihi,

36. *Propere celeriter.*] Gloſſulam ſapit. Vel ſcripſit forte Plautus: *Eloquere properiter.* qua voce alibi vſus, vt et ſimia eius Apuleius. *Scriuerius.*

37. *Tramas.*] Id eſt, fila putrida. V. N. Epid. 5. 1.

38. *Curculiunculos.*] Id eſt, res nullius vſus narras. V. N. Curcul.

39. *Num git frigidefactas.*] Puto meliorem eſſe lectionem ſicut edidit Camerarius: *Os calet tibi, nunc id frigidefactas.* Pro quo diſparatim lectum eſt, *num eid* et pro eo factum *num git.* Quae ſcriptura nihili eſt. V. N. Pœn. 3. 5. *Salmaſ.*

43. *Talentum magnum.*] Vide notas Moſtell. act. 3. ſc. 1. verſ. 114.

45. *Arroget.*] Interroget, et tibi iuſiurandum concepturo voce praeeat. In ſtipulatione eſt *Adſtipulator* plerumque, vt in promiſſione *Adpromiſſor.* Stipulator rogat; adſtipulator adrogat, cuius vice nunc Venus erit, cuius in fano ad aram pactum conuentum initur. *Turnebus.*

46. *Tange aram.*] Habetur hic formula Iuriſiurandi corporaliter praeſtiti conceptis verbis, et aduerſario praeeunte. Et notetur, iusiurandum aris tactis praeſtitum, quod et Cic. pro Flacco indicat, cum ait: *Is ſi aram tenens iuraret, crederet nemo.* Iuuenal. Sat. 14.

Falſus erit teſtis: vendit periuria ſummae
Exigua, Cereris tangens aramque pedemque.

Nam et ſacramentum dicturi et precaturi aras tangebant, vel tenebant. habebant enim arae anſulas quaſdam, auctore *Scalig.* Briſſon.

48. *Id quod domi.*] Hoc quod habeo, et proptie meum eſt, nunquam aliunde ſupplex petam. Lenones enim periuri. Allegoria. *Lambin.*

60. *Tecum*

Si vidulum illum, quem ego in naui perdidi,
Cum auro atque argento ſaluom inueſtigauero,
Isque in poteſtatem meam peruenerit.
GR. Tum ego huic Gripo dico, inquito, et me tangito.
LA. Tum ego huic Gripo dico, Venus, vt tu audias.
GR. LA. Talentum argenti magnum continuo dabo.
GR. Si fraudaſſis; dicito, vti te in quaeſtu tuo
Venus eradicet caput atque aetatem tuam.
Tecum hoc habeto tamen, vbi iuraueris.
LA. Et illum ego aduorſum, ſi quid peccaſſo, Venus,
Veneror te, vt omnes miſeri lenones ſient.
GR. Tamen fiet, etſi tu fidem ſeruaueris.
Tu hic operire, iam ego faxo exibit ſenex:
Eum tu continuo vidulum repoſcito.
LA. Si maxume mihi illum reddiderit vidulum,
Non illi ego hodie debeo triobolum.
Meus arbitratus eſt, lingua quod iuret mea.
Sed conticeſcam. eccum exit, et ducit ſenem.

60. *Tecum hoc habeto.*] Hanc tamen precationem diram tibi ſeruato, eaque in tuum caput vertatur. *Lambin.*

ACTVS QVINTVS. SCENA TERTIA

GRIPVS, DAEMONES, LABRAX.

Sequere hac: vbi iſtic leno eſt? heus tu, hem tibi, hic habet vidulum.
DAE. Habeo, et fateor eſſe apud me: et, ſi tuus eſt, habeas tibi.
Omnia vt quicquid infuere, ita ſalua ſiſtentur tibi.
Tene, ſi tuus eſt. LA. o di immortales! meus eſt. ſalue, vidule.
DAE. Tuuſne eſt? LA. rogitas? ſiquidem hercle Iouis fuit, meus eſt tamen.
DAE. Omnia inſunt ſalua: vna iſtinc ciſtella excepta eſt modo
Cum crepundiis, quibuſcum hodie filiam inueni meam.
LA. Quam? DAE. tua quae fuit Palaeſtra: ea filia inuenta eſt mea.
LA. Bene mehercle factum eſt: cum iſtaec res tibi ex ſententia
Pulchre euenit, gaudeo. DAE. iſtuc facile non credo tibi.
LA. Imo, hercle, vt ſcias gaudere me, mihi triobolum
Ob eam ne duis: condono te. DAE. benigne edepol facis.

12. *Condono te.*] *Condonare aliquem*, eſt donare alicui, quod debetur, aut offertur: remittere, non exigere; *condonare alicui aliquid* eſt idem quod ſimplex donare. *Gron.* *

LA. Im● tu quidem hercle vero. GR. heus tu, iamne habes vidulum?
Mſſ. iam habeas vidulum.
LA. Habeo. GR. propera. LA. quid properabo? GR. reddere argentum mihi?
LA. Neque edepol tibi do, neque quicquam debeo. GR. quae haec factio eſt?
Non debes? LA. non hercle vero. GR. non tu iuratus mihi es?
LA. Iuratus ſum: et nunc iurabo, ſi quid voluptati eſt mihi.
IVSIVRANDVM rei ſeruandae, non perdendae, conditum eſt.
GR. Cedo ſis mihi talentum magnum argenti, periuriſſume.
DAE. Gripe, quod tu iſtum talentum poſcis? GR. iuratu'ſt mihi
Dare. LA. libet iurare. tun' meo, Pontifex, periurio es?
DAE. Qua pro re argentum promiſit hic tibi? GR. ſi vidulum
Iſtum redegiſſem in poteſtatem eius, iuratus dare
Mihi talentum magnum argenti. LA. cedo qui cum habeam iudicem,
Ni dolo malo inſtipulatus ſis, niue etiam dum ſiem
Quinque et viginti natus annos. GR. habe cum hoc. LA. alio'ſt opus.
DAE. Iam ab iſto auferre haud ſinam, niſi iſtum condemnauero.
Promiſiſti huic argentum? LA. fateor. DAE. quod ſeruo meo
Promiſiſti, meum eſſe oportet: ne tu leno poſtules

18. *Conditum eſt.*] Inuentum et comparatum eſt. Priſcos hac breuitate ſermonis elegantiſſ. ſaepe vſos, docet Lipſius Not. ad lib. 4. Taciti.

21. *Pontifex.*] Pro arbitro accipiendum, eoque qui quaſi pontificatum ſine ſuffragio populi gerens, ius ipſe ſumit ſibi de diuinis humaniſque rebus ſtatuendi. *Douza.* Iſtud non ad vltionem vel iurisdictionem Pontificum retulerim, ſed ad criminis expiationem, quae a Pontifice quaeri ſolebat. nam commiſſum piaculum dicebatur, cum id factum eſſet, cuius cauſſa hoſtiae aut libamenta deberentur; vt fraus, ſcelus, aut flagitium purgaretur: quod ex Pontificum praecepto fiebat, ſi quid domeſtica religione piandum eſſet. *Guther.* *Tun' meo pontifex periurio es.*] Rad. quoque Fornerius 6. Quot. 2. hinc coniicit de iureiurando pontifices cognouiſſe. Sed neque *pontificem* pro arbitro pati poſſum accipi, neque aut vltionem iurisdictionemque fuiſſe Pontifici in periuros, aut expiationem, quae a pontifice fieri ſoleret, reſpici a Plauto puto: ſed ſacramentum, quod erat poena periurii inter litigantes. Erat enim *ſacramentum* pecunia apud Pontificem depoſita ab illis, qui de aliqua re apud iudicem contendebant: victus perdebat ſuam, victor recipiebat. Cum autem iuraret vterque, actor ſe non calumniari, a quo petebatur, ſe non inficiari calumniae cauſa; contra quem pronunciabatur, etſi non damnaretur calumniae, et ex animi ſui ſententia iuraſſet, tamen ipſe euentus quodammodo faciebat periurum: et huius leuitatis mulctam habebat amiſſum ſacramentum. *Tun' meo pontifex periurio es*, hanc habet ſententiam: tibine ob id, tanquam pontifici, debetur ſacramentum. *Gronouius.*

24. *Cedo qui cum habeam.*] Senſus hic eſt: Quid is, quod dare iuratus ſum, auferet a me iudicio, ſi probauerim, te ſtipulatum eſſe, dolo malo: et per hoc ſtipulationem non valere: neque viginti quinque annis minorem eſſe, et ob id *Laetoriae legis* beneficio vti poſſe? *Raevard.*

26. *Habe cum hoc.*] Scil. judicem. Certato ſponſione cum Daemone, non mecum. *Lamb.*

27. *Iam ab iſto.*] Quaſi dicat: volo de hac controuerſia veſtra cognoſcere. niſi autem a me damnatus ſit Gripus, vidulum non auferes. *Lambin.*

35. *Tum*

Te hic fide lenonia vti: non potes. GR. iam te ratus
Nactum hominem quem defraudares. dandum huc argentum eſt probum:
Id ego continuo huic dabo, adeo me vt hic emittat manu.
DAE. Quando ergo erga te benignus fui, atque opera mea
Haec tibi ſunt ſeruata. GR. imo hercle mea, ne tu dicis tua.
DAE. Si ſapies, tacebis; tum te mihi benigne itidem adde et,
Benemerenti bene referre gratiam. LA. nempe pro meo — *Acid. pro tuo Iure.*
Iure oras. DAE. mirum quin tuum ius meo periculo abs te expetam.
GR. Saluos ſum: leno labaſcit: libertas portenditur.
DAE. Vidulum iſtic ille inuenit; illud mancipium meum eſt: — *Dous. vidulum iſtunc.*
Ego tibi hunc porro ſeruaui cum magna pecunia.
LA. Gratiam habeo, et de talento nulla cauſſa eſt quin feras,
Quod iſti ſum iuratus. GR. heus tu! mibi dato ergo, ſi ſapis.
DAE. Tacen'an non? GR. meam rem ſimulas agere, tibi mu * * — Ed. Pariſ. *tuam agis.* Lam. *nunc commodus.*
Non hercle iſtoc me interuortes, ſi aliam praedam perdidi.
DAE. Vapulabis, verbum ſi addes iſtuc vnum. GR. vel hercle enica,
Non tacebo vnquam alio pacto, niſi talento comprimor.
LA. Tibi operam hic quidem dat; taceto. DAE. concede hoc tu leno. LA. licet.
GR. Palam age, nolo murmur vllum neque ſuſurrum fieri.
DAE. Dic mihi, quanti illam emiſti tuam alteram mulierculam
Ampeliſcam? LA. mille nummos denumeraui. DAE. vin' tibi
Conditionem luculentam ferre me? LA. ſane volo.
DAE. Diuiduom talentum faciam. LA. bene facias. DAE. pro illa altera,
Liberta vt ſit, dimidium tibi ſume, dimidium huic cedo.
LA. Maxume. DAE. pro illo dimidio ego Gripum emittam manu,
Quem propter tu vidulum, et ego natam inueni. LA. bene facis:

35. *Tum te mibi.*] Continuat orationem a Gripo interruptam.

36. *Pro meo Iure.*] Nempe cum dicis, me tibi gratiam referre oportere, vidulum mihi reddis. *Lambin.*

37. *Mirum quin, etc.*] Cum diſſimulatione vrbana pronunciandum. Mirum, inquit, me tuum ius non eum damno meo perſequi! Quaſi dicat: ſtultum fuerit, ius tuum in meum damnum expetere. *Lambin.* V. N. Aul. act. 1. 2. et Moſtell. 2. 2.

39. *Mancipium meum.*] Gripus meus eſt: ita quod abs te ſtipulatus eſt, mihi debetur. *Lamb.*

44. *Non hercle iſtoc.*] Non hercle talentum argenti mihi debitum auertes a me, ſi maxime vidulus mihi ereptus eſt. *Lambin.*

Gratiam habeo magnam. GR. quam mox mihi argentum ergo redditur?
DAE. Res ſoluta eſt, Gripe. ego habeo. GR. hercle, at ego me mauolo.
DAE. Nihil hercle hic tibi eſt, ne tu ſperes. iuriſiurandi volo
Gratiam facias. GR. perii hercle! niſi me ſuſpendo, occidi.
Nunquam hercle iterum defraudabis me quidem poſt hunc diem.
DAE. Hic hodie coenato, leno. LA. fiat! conditio placet.
DAE. Sequimini intro. ſpectatores, vos quoque ad coenam vocem,
Ni daturus nihil ſim, neque ſit quicquam pollucti domi,
Neue adeo vocatos credam vos eſſe ad coenam foras. Douz. *Niue adeo.*
Verum ſi voletis plauſum Fabulae huic clarum dare,
Comiſſatum omnes venitote ad me ad annos ſedecim.
Vos hic hodie coenatote ambo. LA. fiat. DAE. plauſum date.

58. *Iuriſiurandi volo Gratiam.*] Gratia iuriſiurandi ſolet aut ad delatum et ſuſceptum, aut ad praeſtitum iuſiurandum referri. Qui iuſiurandum remittit, *Gratiam iuriſiurandi facere dicitur*: qui praeſtiti iuriſiurandi religione aliquem liberat, is etiam iuriſiurandi gratiam facit. Atque ex hoc Plauti loco euidenter apparet, cum id, quod iuramento promiſſum eſt vltro, ſiue (vt hic) pactione aliqua, remittitur, tunc etiam iuriſiurandi gratiam fieri. Sueton. Tib. c. 35. *Equiti Rom. iuriſiurandi gratiam fecit.* Raeuard.

63. *Pollucti.*] Si nobis eſſet coena tam laute apparata, quam eſſe ſolet eorum, qui *votiuum epulum* faciunt, vos vocarem. V. N. Stich. act. 2. 1. *Scalig.* Vereor ne heic lapſus ſit; certe improprie locutus eſt Plautus, exque vſu theatri: nam polluctum omne in fano conſumebatur. *Guther.*

FINIS RVDENTIS.

M. ACCI PLAVTI
STICHVS

Digitized by Google

DRAMATIS PERSONAE

PANEGYRIS, } *mulieres.*
PINACIVM, }
ANTIPHO, *ſenex.*
GELASIMVS, *paraſitus.*
CROCOTIVM, *ancilla.*
DINACIVM, *puer.*
EPIGNOMVS.
STICHVS, *ſeruos.*
PAMPHILIPPVS, *adoleſcens.*
SAGARINVS, *ſeruos.*
STEPHANIVM, *ancilla.*

Digitized by Google

ARGVMENTVM

(vt quibuſdam videtur)

PRISCIANI

Senex caſtigat filias, quod hae viros
Tam perſeuerent peregrinantis pauperes
Ita ſuſtinere fratres, neque relinquere.
Contraque verbis delenitur commodis,
Habere vt ſineret, quos ſemel nactae forent.
Viri reueniunt opibus aucti trans mare,
Suam quiſque retinet: ac Sticho ludus datur.

ALIVD ARGVMENTVM

CAMERARII

Argumentum huius Fabulae eſt et leue et futile. Etſi in hac bonae et praeclarae ſententiae inſertae ſunt: et exemplum *proponitur egregium* fidei coniugalis. *Duo adoleſcentes fratres habebant duas ſorores coniuges. Dum viuunt in luxu et delitiis, rem familiarem perdunt. hanc recuperare ſtudent mercaturis faciendis. quod autem longo tempore abeſſent, vult pater filias, vxores illorum, aliis collocare; ſed illae conſtanter refragantur. Redeunt illi re bene et feliciter geſta, et aucti opibus. itaque facile reconciliantur ſocero. Paraſitus autem, quo ſocio et adiutore rem amiſerant, ab illis repellitur, et ludibrio habetur. Sticho etiam ſeruo poteſtas fit conuiuii agitandi cum altero ſeruo Sagarino.*

ACTVS PRIMVS. SCENA PRIMA

PANEGYRIS, PINACIVM

Credo ego miſeram fuiſſe Penelopam,
Soror, ſuo ex animo; quae tam diu vidua
Viro ſuo caruit. nam nos eius animum
De noſtris factis noſcimus, quarum viri hinc abſunt, *Meurſ. de noſtris*
Quorumque nos negotiis abſentum, vt eſt aequum, *ſatis noſcimus.*
Sollicitae noctes et dies, ſoror, ſumus ſemper.
PI. NOSTRVM OFFICIVM nos facere aequom eſt: neque
Id magis facimus, quam nos monet pietas.
Sed hic, mea ſoror, aſſis dum: multa volo tecum
Loqui de re viri. PA. ſaluene, amabo?
PI. Spero quidem, et volo: ſed hoc, ſoror, crucior,
Patrem tuum meumque adeo, vnice qui vnus
Ciuibus ex omnibus probus perhibetur,
Eum nunc improbi viri officio vti; Lamb. *viri officio fungi.*
Viris qui tantas abſentibus noſtris
Facit iniurias immerito,
Noſque ab his abducere volt.
Hae res vitae me, ſoror, ſaturant:
Hae mihi diuidiae et ſenio ſunt.
PA. Neu lacruma, ſoror; neu tuo id animo

2. *Vidua.*] Verbum *vidua*, quod in Mſſ. et ed. omnibus eſt, eiecit *Muretus:* nullam ob cauſſam. Si putauit, non conuenire: ſciat *viduam* dici, et quae maritum adhuc habet, et quae nunquam habuit. Seneca Agamem. verſ. 157.

Decem per annos vidua reſpiciam virum?

Ibid. verſ. 195.

An te morantur virgines viduae domi?

Gruter.

4. *De noſtris factis.*] Lambinus expungit, *factis*, Gulielmius mutat *in facil*, ἀρχαϊκῶς pro facile. Neuter recte. Proba eſt veterum librorum ſcriptura: *De noſtris factis noſcimus*, ſi bene interpreteris. *Noſtris* non conſtruendum eſt cum *factis*, ſed ſubintelligendum *animis*. *Factis* idem eſt, quod reapſe, reuera, experiendo. Penelopae afflictum ob abſentiam mariti Vlyſſis animum, nos ex noſtris animis itidem eadem de cauſſa iam moeſtiſſimis facile metimur. *Boxhorn.*

10. *Saluen' amabo.*] Perſuaſit pleriſque Donatus ad Terentii Eunnchum 5. 5. dicendum eſſe, *Satin ſalue*, et poſterius vocabulum eſſe aduerbium, quod ſignificet, *integre, commode, recte.* Addiderunt ſuppreſſum in eo eſſe verbum *agis.* Ego quidem memini apud Appuleium legi: *quam ſalue agis:* ſed id apud antiquiorem monſtrari mihi vnum velim: aut ad illud, *Quid agis*, reſponderi vſquam, *ſalve.* Interim potius duco ſcribi: *Satin ſalvae?* vt intelligatur, *res ſunt.* Hoc iubent integra, *ſalua res eſt*, et *ſaluis rebus* toties frequentata. Sed et apud Livium Lucretia interrogata, *Satin ſaluae*, non tantum reſpondet, *Minime:* quod maiuſculis literis ponit Briſſonius, tanquam argumentum in interrogatione etiam adverbium eſſe, quod ille vult: ſed etiam: *quid enim ſalui eſt mulieri amiſſa pudicitia?* Vbi intelligas cum rogaretur, *ſalvaene res ſunt*, reſpondiſſe: *minimae ſalvae ſunt: quid enim rerum ſaluun eſt mulieri, etc.* At in Menaechmis 5 2. *Salua ſis: ſalue aduenio? ſaluen arceſſi iubes?* Sed ineptum rogare ſenem, an ipſe ſaluus adueniat. Scribendum vero: *Saluene aduenio? ſaluan arceſſi iubes.* Gronouius.

19. *Diuidiae.*] V. N. Bacchid. 4. 6. *Senio.*] Id eſt, taedio et odio. *Nonius.* V. N. act. 2. 1.

20. *Neu tuo id animo.*] Non perceperunt

Fac, quod tibi tuus pater facere minatur.
Spes eſt eum melius facturum.
Noui ego illum: iſtaec ioculo dicit:
Neque ille ſibi mereat Perſarum
Montes, qui eſſe aurei perhibentur,
Vti iſtuc faciat, quod tu metuis.
Tamen ſi faciat, minume iraſci
Decet: neque id immerito eueniet.
Nam viri noſtri domo vt abierunt,
Hic tertius annus. PI. ita vt memoras.
PA. Cum ipſi interea viuant, valeant;
Vbi ſint, quid agant, ecquid agant,
Neque participant nos, neque redeunt.
PI. An id doles, ſoror, quia illi ſuum officium
Non colunt, cum tuum facis? PA. ita pol.
PI. Tace ſis: caue ſis audiam ego iſtuc;
Caue, poſthac ex te. PA. nam qui iam?
PI. Quia pol meo animo OMNES SAPIENTES
SVVM OFFICIVM aequom eſt colere, et facere.
Quamobrem ego te hoc, ſoror, tametſi es maior,
Moneo, vt tuum memineris officium.
Et ſi illi improbi ſint, atque aliter
Nos faciant, quam aequum eſt: tamen pol
Ne quid magis ſimus omnibus obnoxiae opibus,
Noſtrum officium meminiſſe decet.
PA. Placet: taceo. PI. at memineris facito.
PA. Nolo ego, ſoror, me credi eſſe immemorem viri,
Neque ille eos honores, mihi quos habuit, perdidit:
Nam mihi pol grata acceptaque huius eſt benignitas:
Et me quidem haec conditio nunc non poenitet:

runt Plauti mentem interpretes. Pater vltro aegre et male facere, filiaſque a maritis abſentibus abducere, aliiſque in matrimonium dare minabatur. Dixerat Pinacium; eas res vitae ſe ſaturare, et ſenio ſibi ac diuidiae eſſe, animi ſui dolores lachrymis teſtata. Monet ergo eam Panegyris; ne querelis aut lachrymis ſe affligeret; neue propter irritas forte et vanas patris minas, certam animo ſuo aegritudinem adferret. Haec vera eſt huius loci ſententia. *Boxhorn.*

29. *Domo vt abierunt.*] Haud dubie alluſit ad antiquam legem, qua certum tempus abſentiae viri fuit definitum. Sane ſimile quid de patre abſente relatum in iure eſt, in leg. 10. de Ritu Nupt. D. *Boxhorn.*

30. *Hic tertius annus.*] Vtrum eiuſmodi abſentia legitimam cauſſam praeſtet diuortii, diſputat Hotoman. De Rit. Nupt. cap. 24.

40. *Tametſi es maior.*] Acad. *tamen etſi es maior.* Quam particulam et alibi Plauto docti viri reſtituerunt. *Gronou.*

43. *Nos faciant.*] Lambinus legit: *in nos faciant ſecus*, contra librorum omnium conſenſum. Aliter aliquem facere quam aequum eſt, haud minus Latine dicitur quam, *magni, plurimi, parui aliquem facere.* Boxhorn. Nihil haec ad propoſitum. Sed genus eſt loquendi, quale Trucul. I. 2. 79. *Linguis dicta dulcia datis, corde amare facitis Amantes, ſi quid non dantur.* Gronouius.

44. *Obnoxiae.*] Id eſt, affines ſiue compotes noxae. Salluſt. *Nobilitas obnoxia atque eo perculſa.* Douza.

50. *Haec conditio.*] Conditio nuptiarum. Inde recepta formula: *conditione tua non vtor.* Vide L. I. de Diuort. et Repud. *Boxhorn.*

52. *In*

Neque eſt cur nunc ſtudeam has nuptias mutarier.
Verum poſtremo in patris poteſtate eſt ſitum:
FACIENDVM ID nobis quod parentes imperant.
PI. Scio, atque in cogitando moerore augeor.
Nam propemodum iam oſtendit ſuam ſententiam.
PA. Igitur quaeramus, nobis quid facto vſus ſit.

52. *In patris poteſtate.*] Vide Hotoman. de Ritu Nupt. c. 24. *An coemptione filia e patris poteſtate ſit emancipata.*

54. *In cogitando moerore augeor.*] Qui volunt ἀόριστον eſſe *incogitando*, falluntur. Concedimus. Sed quare? Si enim *incogito*, Latine diceretur, ſignificaret idem quod non cogito. Id vero increpat Horatius, qui lib. 2. ep. 1. *Non fraudem ſocio pueroue incogitat vllam Pupillo.* At illi putant, quod dixerunt, confirmari vocabulis *incogitantia*, *incogitans*, *incogitatus*. At id eſt argumentum fallax. Nam et *inuiſus* eſt non conſpectus, nec tamen *inuideo* non video: et *impaſtus* ieiunus: at Columella 6. 5. *In ea loca perducendi ſunt, quibus nullum impaſcitur pecus:* et *incoctum dare* Plauto noſtro, nec tamen ſic *incoquo*. Sic etiam *indictum* eſt aliquando non dictum: at non *indico* taceo. Quid ſupereſt? nempe ſcribendum, *im cogitando:* hanc leuem eſſe et prope nullam mutationem: *Im* ἀρχαϊσμὸς pro *eum*, quod ſit patrem et patriam poteſtatem. Certe leuis eſt, et nullius ponderis haec mutatio. At qui ſapit, mutare caueat. Nam et ſic in Trinummo 2. 1. *Multas res ſimitu in meo corde vorſo, multum in cogitando dolorem adipiſcor.* Gell. 11. 16. eum diutius tacitus in cogitando fuiſſem. Dicit ſe ſcire, quae dixerit ſoror, et creſcere ſibi moerorem, dum cogitat. *Gronouius.*

ACTVS PRIMVS. SCENA SECVNDA

ANTIPHO, PANEGYRIS, PINACIVM

QVI MANET VT MONEATVR ſemper ſeruos homo officium ſuum,
Nec voluntate id facere meminit, ſeruos is habitu haud probus eſt.
Vos meminiſtis quotcalendis petere demenſum cibum,
Qui minus meminiſtis, quod opus ſit facto, facere in aedibus?
Iam quidem in ſuo quidque loco niſi erit mihi ſitum ſuppellectilis,
Cum ego reuortar, vos monumentis commonefaciam bubulis.
Non homines habitare mecum mihi hic videntur, ſed ſues.

2. *Voluntate, etc.*] *Voluntate meminit*, hoc eſt, vt loquitur alias, a ſe, ſua ſponte, nullo alio monente. *Diſſald.*

3. *Quotcalendis.*] Dictum, vt *quotannis*, *quotmenſibus*, *quotdiebus:* pro, ſingulis annis, menſibus, etc. Vlpianus. *Nihil intereſſe*, inquit, *vtrum in annos ſingulos, vel quotannis: an in ſingulos menſes, vel quotmenſibus, an in ſingulos dies, an quotdiebus legetur.* Popma. *Demenſum.*] Donatus: *Serui quaternos modios accipiebant frumenti in menſem: et id Demenſum dicebatur. vtrum a Menſe, an a metiendo, incertum eſt.* Ego *a dimetiendo* dictum non dubitem: quoniam certa menſura daretur. Iuuen.

Seruorum ventres modio caſtigat iniquo
Ipſe quoque eſuriens.

Poteſt fieri, imo ſolet, vt honeſtiores pluſculum acciperent. Atque alia erant *Ruſtica* cibaria, alia *Vrbana*. Et quia petebatur dabaturque ſingulis Calendis, Scriptores inferioris aeui *demenſum* pro ſtipendio, ſalario, honorario quolibet, vitae ratione etiam vſurparunt. *Colu.*

6. *Vos monumentis.*] V. N. Moſt. 4. 1. Vrbane lora e corio bubulo vocat *monumenta bubula*. nam a monendo dicuntur *monumenta*.

11. *Offir-*

Facite, ſultis, nitidae vt aedes meae ſint, cum redeam domum.
Iam ego domi adero: ad meam maiorem filiam inuiſo domum. Acid. *filiam inuiſo. domum Si quis.*
Si quis me quaeret, inde vocatote aliqui: aut iam egomet hic ero.
PI. Quid agimus, ſoror; ſi offirmabit pater aduorſum nos? PA. PATI
NOS OPORTET quod ille faciat, cuius poteſtas plus poteſt.
AN. Si manere hic ſeſe malint potius, quam alio nubere,
Non faciant. quid mihi opu'ſt decurſo aetatis ſpacio cum eis
Gerere bellum? cum nihil, quamobrem faciam, meruiſſe arbitrer?
Minume! nolo turbas. ſed hoc mihi optumum factu arbitror, Douz. *minime volo turbas.*
Principium ego quo pacto cum illis occipiam, id ratiocinor:
Vtrum ego perplexim laceſſam oratione ad hunc modum,
Quaſi nunquam quicquam in eas ſimulem: quaſi nihil indaudiverim,
Eas in ſe meruiſſe culpam: an potius tentem leniter; Acid. *ac potius.*
An minaciter? ſcio lites fore: ego meas noui optume.
PI. Exorando, haud aduorſando ſumendam operam cenſeo.
Gratiam a patre ſi petimus, ſpero ab eo impetraſſere:
Aduorſari ſine dedecore et ſcelere ſummo haud poſſumus.
Neque ego ſum factura; neque tu vt facias, conſilium dabo:
Verum vt exoremus. noui ego noſtros: exorabili'ſt.
AN. Sic faciam: aſſimulabo quaſi aliquam culpam in ſeſe admiſerint.
Perplexabiliter earum hodie perpauefaciam pectora:
Poſt id agam igitur deinde; vt animus meus erit, faciam palam. Acid. *Prius id agam.*
Multa, ſcio, facienda verba. ibo intro. ſed aperta eſt foris.
PI. Certo enim mihi paternae vocis ſonitus aures accidit.
PA. Is eſt ecaſtor. ferre aduorſum hominem occupemus oſculum. Douz. *homini.*
PI. Salue, mi pater. AN. et vos ambae. illico agite, abſcedite.
PI. Oſculum. AN. ſat eſt oſculi mihi voſtri. PI. qui, amabo, pater?
AN. Quia ita meae animae ſalſura euenit. PI. aſſide hic, pater.

11. *Offirmabit.*] Gloſſae: *Obſirmatum, firmum, decretum, obſtinatum.* Boxhorn.

14. *Decurſo aetatis ſpacio.*] Eleganter. *Spatiari* proprie eſt in ſtadio currere. nam τὸ ςάδιον Aeoles vocabant σπάδιον: vnde Latini, qui multum Aeoles imitantur, fecerunt *Spatium* ſuum. Inde in Eleg. De obitu Maecenat. *reſpacians equus* dicitur qui finiuit curriculum et ſpacium ſuum. *Scalig.*

19. *In eas ſimulem.*] Tmeſis; pro: *eas inſimulem.* Donatus ad illud Terent. Phorm. act. 2. 3. *Si herum inſimulabis auaritiae, male audies.* notat: *Inſimulatio eſt et falſi et veri criminis incuſatio.* Lambinus.

27. *Aſſimulabo quaſi aliquam culpam.*] Nihil tamen horum fecit poſtea. *Taubm.*

29. *Poſt id agam igitur: deinde, etc.*] *Poſt id agam igitur, deinde, vt animus meus erit, faciam palam.* Id eſt, vltimo, et poſtea omnia faciam palam, quid mihi animi ſit. *Salmaſ.*

35. *Salſura.*] Translatio ad animum a palato, quod nimio ſale offenditur. *Douza.*

AN. Non ſedeo iſtic: vos ſedete: ego ſedero in ſubſellio.
PI. Mane puluinum. AN. bene procuras mihi: ſatis ſic fultum eſt mihi.
PI. Sine, pater. AN. quid opus eſt? PI. opus eſt. AN. morem tibi geram. atque hoc ſatis eſt.
PI. NVNQVAM enim NIMIS curare poſſunt ſuum parentem filiae.
Quem aequius eſt nos potiorem habere, quam te? poſtidea, pater,
Viros noſtros, quibus tu voluiſti eſſe nos matres familias?
AN. Bonas vt aequom eſt facere, facitis: cum tamen abſentes viros
Perinde habetis, quaſi praeſentes ſint. PI. PVDICITIA eſt, pater,
Eos MAGNIFICARE, qui nos ſocias ſumpſerunt ſibi.
AN. Nunquis hic eſt alienus noſtris dictis auceps auribus?
PA. Nullus, praeter noſque teque. AN. voſtrum animum adhiberi volo.
Nam ego ad vos nunc imperitus rerum, et morum mulierum,
Diſcipulus venio ad magiſtras. quibus matronas moribus,
Quae optumae ſunt, eſſe oportet? ſed vtraque vt dicat mihi.
PA. Quid iſtuc eſt, quod huc exquaeſitum mulierum mores venis?
AN. Pol ego vxorem quaero, poſtquam voſtra mater mortua eſt.
PA. Facile inuenies et peiorem et peius moratam, pater,
Quam illa fuit: meliorem neque tu reperies, neque Sol videt.
AN. At ego ex te exquiro, atque ex iſtac tua ſorore. PI. edepol, pater,
Scio, vt oportet eſſe, ſi ſint ita, vt ego aequum cenſeo.
AN. Volo ſcire ergo, vt aequum cenſes. PI. vt per vrbem cum ambulent,
Omnibus os obturent, ne quis merito maledicat ſibi.
AN. Dic viciſſim nunc iam tu. PI. quid vis tibi dicam, pater?
AN. VBI FACILLIME SPECTATVR mulier, quae ingenio eſt bono?
PA. Cui malefaciundi eſt poteſtas, quae, ne faciat, id temperat. Acid. *Cum malef.*
AN. Haud male iſtuc. age tu altera; vtra ſit conditio penſior,
Virginemne an viduam habere? PI. quanta mea ſapientia eſt,
E MALIS MVLTIS malum quod minumum eſt, id minumum eſt malum. Herald. *id minime eſt malum.*

37. *Mane puluinum.*] Exſpecta puluinum qui ſupponatur.

41. *Matresfam.*] Quid *Matrona*, quid *Materfam.* docet Agellius lib. 18. 6.

44. *Magnificare.*] Pro magni facere, V. N. Pſeud. act. 4. 1. et Ciſtell. 1. 1. *Quia me colitis et magnificacitis.*

57. *Omnibus os.*] Talis ſit omnium de iis exiſtimatio, vt nemo eis maledicere merito poſſit vel audeat. *Lamb.*

59. *Vbi.*] Qua in re exploratur? *Lambinus.*

61. *Penſior.*] V. N. Bacchid. act. 3. 2. 10.

63. *E malis multis, etc.*] Epicharmum, tradidit Ariſtoteles, interdum ſententias quaſdam

QVI POTEST mulieres vitare, vitet: vt QVOTIDIE
PRIDIE CAVEAT, NE FACIAT QVOD PIGEAT POSTRIDIE.
AN. Quae tibi MVLIER videtur multo ſapientiſſuma?
PA. Quae tamen, cum res ſecundae ſunt, ſe poterit noſcere:
Et illa quae aequo animo patietur ſibi eſſe peius, quam fuit.
AN Edepol vos lepide tentaui, veſtrumque ingenium ingenii.
Sed hoc eſt, quod ad vos venio, quodque eſſe ambas conuentas volo.
Mihi auctores ita ſunt amici, vt vos hinc abducam domum.
PA. At enim nos, quarum res agitur, aliter auctores ſumus.
Nam aut olim, niſi tibi placebant, non datas oportuit:
Aut nunc non aequom eſt abduci, pater, illiſce abſentibus.
AN. Voſne ego patiar cum mendicis nuptas, me viuo, viris?
PI. Placet ille meus mihi mendicus: ſuus rex reginae placet.
Idem animus eſt in paupertate, qui olim in diuitiis fuit.
AN. Voſne latrones et mendicos homines magnipenditis?
PA. Non me tu argento dediſti, opinor, nuptum, ſed viro.
AN. Quid? illos exſpectatis, qui abhinc iam abierunt triennium?
Quin vos capitis conditionem ex peſſuma primariam?
PA. STVLTITIA EST, pater, venatum ducere inuitas canes.
HOSTIS EST VXOR, inuita quae ad virum nuptum datur.
AN. Certumne eſt neutram voſtrarum perſequi imperium patris?
PI. Perſequimur: nam quo dediſti nuptum, abire nolumus.
AN. Bene valete: ibo, atque amicis voſtra conſilia eloquar.
PA. Probiores credo arbitrabunt, ſi probis narraueris.

quaſdam ita conformaſſe, vt e contrariis conſtare viderentur: cum tamen in eis bis idem diceretur. Riſum autem commouet illa ſtultitiae imitatio καὶ τὸ παρὰ προσδοκίαν: cum auditor, qui aliquid aliud expectabat, ſua ſe ſpe deluſum videt. Quo in genere Plautus frequenter ludit: et interdum ſine illa ſimulata contentione contrariorum ridiculi cauſſa eiuſmodi enunciationes ponit: in quibus, vt Dialecticorum more loquar, idem ſit τὸ κατηγορούμενον τῷ ὑποκειμένῳ: idque nonnunquam paullo aliis, nonnunquam etiam plane iiſdem verbis. Sic in Curculione (act. 4. 4.) Leno: *Quoi homini dii ſunt propitii*: exſpectes, dum dicat, Ei omnia ſuccedunt ſub manum; aut aliquid eiuſmodi: at ille; *ei*, inquit, *non eſſe iratos puto*. Quod tale eſt, ac ſi quis diceret: *Vinum quod album eſt, nigrum non eſſe arbitror.* Itaque ridicule quidam illic acutus eſſe voluit, et argumentari eum a contrariis dixit. Simile illud quod eſt hoc loco:

E malis multis malum quod minimum eſt,
id minimum eſt malum.

Talia erunt illa, quae ridentur a Stoicis, *Si dies eſt, dies eſt. Eſt autem dies: Eſt igitur dies.* Cui enim dubium eſſe poteſt, quin quod malum minimum eſt, id ſit minimum malum? Sed ſunt quidam μωρόσοφοι, qui haec perinde accipiunt, ac ſi ſerio a Plauto dicerentur. Simile eſt illud e principio Capt.

Hos, quos videtis ſtare hic capteiuos duos,
Illi qui ſtant, hi ſtant ambo, non ſedent.

Hoc enim dicit, eos captiuos, qui illic ſtant in conſpectu omnium, eos igitur ſtare, non ſedere. Deinde quaſi res dubia ſit, aut teſtibus egeat, itidem riſus cauſſa. *Vos, vos*, inquit, *mihi teſtes eſtis, me verum loqui.* Muret.

69. *Ingenium ingenii.*] Vide notas Poen. 5. 4. 12.

78. *Latrones.*] Id eſt, Milites. V. N. Mil. 1. 1. 76.

81. *Conditionem.*] Vide notas Aulular. 3. 5. 2.

89. *Nunc*

AN. Curate igitur familiarem rem, vt poteſtis, optume.
PA. Nunc placet, cum recte monſtras: nunc tibi auſcultabimus.
Nunc, ſoror, abeamus intro. PI. imo interuiſam prius domum.
Si a viro tibi forte veniet nuncius, facito vt ſciam.
PA. Neque ego te celabo, neque tu me celaſſis quod ſcies.
Eho, Crocotium, i, paraſitum Gelaſimum huc arceſſito:
Tecum adduce. nam illum ecaſtor mittere ad portum volo,
Si quae forte ex Aſia nauis heri aut hodie venerit.
Nam dies totos apud portum ſeruos vnus aſſidet:
Sed tamen volo interuiſi. propera, ac actutum redi.

89. *Nunc placet.*] Lego: *nunc places.* Et neſcio an vnquam aliter. Cui reſpondet, et tanquam aduerſatur, *Non places.* Trucul. *Non places: in mutuum confers culpam.* I. Gul.

ACTVS PRIMVS. SCENA TERTIA

GELASIMVS, CROCOTIVM

Famem fuiſſe ſuſpicor matrem mihi:
Nam poſtquam natus ſum, ſatur nunquam fui.
Quam ego matri meae retuli inuitiſſumus,
Eam mihi nunquam retulit mater gratiam.
Nam illa me in aluo menſes geſtauit decem,
At ego illam in aluo geſto plus annos decem.
Atque illa puerum me geſtauit paruolum,
Quo minus laboris illam cepiſſe exiſtimo:
At ego non pauxillulam in vtero geſto famem,
Verum hercle multo maxumam et grauiſſumam.
Vteri dolores mihi oboriuntur cotidie;
Sed matrem parere nequeo: neſcio quomodo.
Audiui ſaepe hoc volgo dicier,
Solere elephantum grauidam perpetuos decem

1. *Famem fuiſſe, etc.*] Feſtiuiſſime ridiculus eſt Gelaſimus, et nomen ſuum egregie tuetur; nouo inauditoque exemplo *Famem* ſibi olim *matrem*, et nunc *filiam* eandem argutans: quam parere viciſſim nequeat tamen: et eo, de ingratitudine ipſius: ventriſque ſui inanitate pleni, diutina verminatione queritur. *Taubm.*

4. *Eam mihi nunquam.*] Haec coniectura eſt Acidalii. Mſſ. *Quam ego matri meae refero inuitiſſimus, Neque retulit quam ego refero meae matri Fami.* Vnde τὸ *fami* tollendum non fuiſſe oſtendit Soſipater Chariſius, qui annotauit Plautum in Sticho dixiſſe *fami.* Pareus igitur id traiicit in priorem verſum, ſublato τῷ *refero.* Deinde neſcio quam bene, qui beneficium dat, a quo incipit benignitatis commercium, is dicatur retuliſſe gratiam. Suſpicor autem ita ſcriptum fuiſſe: *Gratiam ego matri meae refero inuitiſſimus. Nemo retulit, quod ego, meae matri Fami.* Sic verſus conſtant, ſic ſenſus. Ex *Gram* facile potuit fieri *quam.* Neque mirum τὸ *refero*, quod adſcriptum erat, tanquam intelligendum in contextum migraſſe. *Gronouius.*

14. *Elephantum.*] Plin. 8. 10. *Decem annis geſtare in vtero vulgus exiſtimat: Ariſtoteles biennio: nec amplius, quam ſemel gignere: viuere ducenis annis, et quosdam trecenis. Iuuenta eorum a ſexageſimo incipit.*

17. *Nunc*

Eſſe annos. eius ex ſemine haec certo eſt Fames.
Nam iam complures annos vtero haeret meo.
Nunc ſi ridiculum hominem quaeret quiſpiam,
Venalis ego ſum cum ornamentis omnibus.
Inanimentis explementum quaerito.
Gelaſimo nomen mihi indidit paruo pater:
Quia inde iam a pauxillo puero ridiculus fui.
Propter paupertatem adeo hoc nomen repperi;
Eo, quia PAVPERTAS fecit, ridiculus forem:
Nam ILLA OMNES ARTES PERDOCET, vbi quem attigit.
Per annonam caram dixit me natum pater:
Propterea, credo, nunc eſurio acrius.
Sed generi noſtro haec reddita eſt benignitas,
Nulli negare ſoleo, ſi quis eſum me vocat.
Oratio vna interiit hominum peſſume,
Atque optuma, hercle, meo animo, et ſcitiſſuma,
Qua ante vtebantur, Veni illo ad coenam! Sic face!
Promitte vero! Ne grauare! Eſt commodum?
Volo inquam fieri! Non amittam, quin eas!
Nunc repererunt ei verbo vicarium,
Nihili quidem, hercle, verbum ac viliſſumum,
Vocem te ad coenam, niſi egomet coenem foris.
Ei, hercle, ego verbo lumbos defractos velim,
Ni vere perierit, ſi coenaſſit domi. MSS. *domo.*

17. *Nunc ſi ridiculum.*] Id eſt, paraſitum, qui vel agendo, vel patiendo ridiculum ſe aliis praebet. Qui ad morem praeconum in mancipia haſtae ſubiecta iocos et dicteria iactantium, alludi hic putant, nimis falluntur. Notum illud Iuvenalis: Nihil durius in ſe habere paupertatem, quam quod ridiculos homines faciat. Ipſe Gelaſimus infra:

Gelaſimo nomen mihi indidit paruo pater:
Quia inde iam a pauxillo puero ridiculus fui, etc.

Boxhorn.

18. *Cum ornamentis.*] Cicer. pro Seſtio: *Viuus, vt aiunt, et videns cum victu ſuo ac veſtitu publicatus.* Sic iſta duo coniungebant, cum perſonam cum rebus omnibus ſe vendere ſignificabant. Vendebant et ſeruos cum *ornamentis*, id eſt, cum veſtitu, nonnunquam et ſi quid penoris ſibi inſtruxerant. Quod Plaut. eadem Fabula:

Mea cibo et veſtitu rem curo publicam; dixit, iſta duo copulans. *Victum et cultum* etiam ſaepe coniungi reperias. *Turnebus.*

28. *Quis eſum me vocat.*] Sic Menaech. act. 3. 1. *Qui eſum neque vocantur, neque vocant.* *Vocare* ſolemne Romae, verbum in inuitationibus conuiuiorum fuiſſe, docuit luculentiſſime I. Gul. Veriſim. lib. 1. 18. Pl. Quaeſt. in Amphit. c. 8. teſtimoniis Ciceronis, Iuſtinian. I. C. et aliorum.

31. *Veni.*] Μίμησις orationis eorum, a quibus olim vocabantur. *Lamb.*

38. *Ni vere.*] Velim huic verbo, *Vocem te ad coenam, niſi egomet coenem foris*, lumbos defractos eſſe: niſi ille, qui id vſurpat, continuo pereat, ſi me eo deluſit, et domi nihilominus coenet. Ita Piſtoris interpretatur, ſed mala. *Perierit* ad *verbum*; *Vocem te ad coenam, etc.* referendum eſt, non ad illum, qui eo vtitur. Lumbis defractis eſſe, et plane periiſſe differunt. Hoc ergo vult; Huic verbo, *Vocem te ad coenam, etc.* lumbos eſſe defractos velim; niſi id plane perierit, eo, qui id vſurpauit, non foris, ſed domi coenante. Plerique enim obuii paraſitis foris ſeſe coenaturos mentiebantur, ne domi cum edacibus et famelicis paraſitis coenare cogerentur. Cum autem domi coena-

Haec verba ſubigunt me, mores vt barbaros
Diſcam, atque vt faciam praeconis compendium; MSS. *praecones comp.*
Itaque auctionem praedicem, ipſe vt veneam.
CR. Hic ille eſt Paraſitus quem arceſſitum miſſa ſum.
Quae loquitur, auſcultabo, priuſquam colloquar.
GE. Sed curioſi ſunt hic quam plures mali,
Alienas res qui curant ſtudio maxumo,
Quibus ipſis nulla eſt res, quam procurent, ſua:
Ei quando quem auctionem facturum ſciunt,
Adeunt, perquirunt quid ſiet cauſſae illico:
Alienum aes cogat, an pararit prandium, Lipſ. *pararit praelium.*
Vxorin' ſit reddenda dos diuortio?
Eos omnes, tametſi hercle haud indignos iudico,
Qui vt multum miſeri ſint, laborent, nihil moror:
Dicam auctionis cauſſam, vt animo gaudeant,
(Nam CVRIOSVS NEMO eſt, quin ſit moleuolus,)
Ipſe egomet quamobrem auctionem praedicem:
Damna euenerunt maxuma miſero mihi,
Ita me mancupia miſerum affecerunt male,
Potationes plurimae demortuae:
Quot adeo coenae, quas defleui, mortuae!
Quot potiones mulſi! quot autem prandia!
Quae inter continuum perdidi triennium.
Prae moerore adeo miſer atque aegritudine
Conſenui: paene ſum fame emortuus.
CR. Ridiculus aeque nullus eſt, quando eſurit. Piſt. *quam dum eſurit.*
GE. Nunc auctionem facere decretum eſt mihi:
Foras neceſſum eſt quicquid habeo vendere.
Adeſte ſultis, praeda erit praeſentium.

coenarent, qui foris ſe coenaturos mentiti erant, non tantum lumbis defractis erat, ſed omnino perierat illud verbum, quo ſe foris coenaturos erant teſtati. In eo conſiſtit Plautinus hic iocus. *Boxhorn.*

41. *Itaque auctionem praedicem.*] Tanquam Praeco res venales proclamem. V. N. Epid. 2. 2.

49. *Alienum aes cogat.*] Vtrum aere alieno coactus auctionem faciat.

52. *Miſeri.*] Nam curioſus vltro miſeriam, ſuo labore, ſibi attrahit. *Taubmanus.*

54. *Nam curioſus.*] Sic Sueton. *Curioſum ac ſpeculatorem ratus.* Et proprie *curioſus* eſt πολυπράγμων. ita Plutarch. πᾶς πολυπράγμων κακοήθης. *Caſaub.* Porro pro ſententia hac Plautina inprimis facit Taciti locus ſine Vitae Agricolae. vbi de Domitiano: *Per omne valetudinem eius* (nempe Agricolae) *crebrius, quam ex more principatus, per nuntios viſentis et libertorum primi et medicorum intimi venere; ſiue cura illud, ſiue inquiſitio erat.* Boxhorn.

63. *Conſenui.*] Hinc *ſenium* ponunt ἀντὶ καχέξιας ἢ κακουχίας, ſine ſquallore et illuuie. Manilius:

Aeterniſque ſenes curis. Caſaub.

67. *Praeda erit praeſentium.*] Quaſi dicat: Non eſt, quod emptor quiſpiam belliſſima hac occaſione ſemel dilapſa, vnquam porro ſpeculam ſibi faciat, ex hac Paraſitica auctione vel tamenta plumea ſe propenſiorem diſceſſurum. nihil enim quaeſtus erit animo aut corpore abſentibus aliudue iam agentibus. Oppido quam ridicule, imo vere Paraſiticum in morem. *Lambinus* ſententiam Paraſiti non aſſecutus eſt. *Douza.*

68. *Licemini.*]

Logos ridiculos vendo, agite, licemini.
Qui coena poſcit? ecqui poſcit prandio?
Hercules te amabit prandio? coena tibi?
Ehem annuiſtin'? nemo meliores dabit.
Nullis meliores eſſe paraſitos ſinam. Guil. *paraſitis.*
Vel vnctiones Graecas, ſudatorias,
Vel alias malacas crapularias, Coler. *malacas ampullarias.*
Cauillationes, aſſentatiunculas,
Ac periuratiunculas paraſiticas,
Rubiginoſam ſtrigilem, ampullam rubidam,
Paraſitum inanem, quo recondas reliquias.
Haec vaeniſſe iam opus eſt, quantum poteſt.
Vti decumam partem Herculi polluceam.
CR. Ecaſtor auctionem haud magni pretii!
Adhaeſit homini ad infimum ventrem fames.
Adibo hominem. GE. quis haec eſt, quae aduorſum it mihi?
Epignomi ancilla haec quidem eſt Crocotium.
CR. Gelaſime, ſalue. GE. non eſt id nomen mihi.
CR. Certo mecaſtor id fuit nomen tibi.

68. *Licemini.*] Vide N. Menaech. 5. 9. 97.

69. *Qui coena poſcit.*] Quis vult me data coena emere. *Lamb.*

70. *Hercules.*] Lego: *Hercules te ama. tibi prandio? coena tibi?* Ridicule Herculem inuocat, vt in auctione ſibi praeſto ſit. et ita precatur, quaſi non tam ſibi ab illo, quam ipſi a ſemetipſo velit beneficium praeſtari: ideoque ait, non, *me*, ſed *te ama.* Cur hoc? quia decimam ex auctione vouerat Herculi. *Acid.* Non videtur ſtare poſſe lectio ſcriptorum Codicum, *prandia, coenas tibi.* Lex enim metrica repugnat. Deinde verba illa, *nemo meliores dabit*, plane conſtat referenda eſſe ad ea quae praecedunt: *Logos ridiculos vendo, agite, licemini.* Salmaſ. *Hercules te amabit. prandio? coena tibi?*] Ita diſtinguendum cenſeo. Alloquitur quaſi aliquem de corona circumſtantium in auctione. Si redimas meos logos, amabit te Hercules. Quare? quia huius tutelae ſe ducebant paraſiti: quod et ipſe fingatur eſcae maximae (Vide Euripidis Alceſtim) et quia polluctis Herculi nunquam deerant paraſiti. Inde in Curcul. *Inuoco almam meam nutricem Herculem.* Nec mirandum Herculem dici nutricem: nam ſic et agrum dicit *nutricem* Trinum. 2. 4. 111. Similiter ſequentia cum dicit, ab alio ad alium oculos circumfert, et ſignificat: tune prandio poſcis tibi tanquam pretio, quos vendo, logos? tune coena? Sic et, *Ehem annuiſti?* quaſi aliquis licere viſus fuiſſet. Et huc pertinet Suetonii in Calig. cap. 28. *Aponio Saturnino inter ſubſellia dormitante monitum a Caio praeconem, ne praetorium virum crebro capitis motu nutantem ſibi praeteriret.* Gronouius.

73. *Graecas.*] Quae elegantiores erant, propter vnguentorum copiam. *Lambin. Sudatorias.*] Solebant enim et Graeci et Romani, priuſquam accubitum irent, in balneis ſudare et inungi. *Lambin.*

74. *Malacas.*] Molles, delicatas eiſque adhibendas, qui Veneri familiariores, quam Baccho. V. N. Mil. 3. 1. verſu 73. Bacch. act. 1. 38. *Crapularias.*] Vnctiones, quae adhibendae ſunt iis, qui heſternam crapulam nondum exhalarunt.

77. *Strigilem.*] Strigilibus defricabantur veteres, poſteaquam vncti fuerant, et diuites quidem a Paraſitis. *Scaliger.* Vide et N. Perſa act. 1. ſc. 3. verſu 44. *Ampullam rubidam.*] *Scorteae ampullae vetuſtate rugoſae et coloris eiuſdem, Rubidae dici ſolent.* Feſtus V. N. Perſ. act. 1. 3. 44.

78. *Paraſitum inanem.*] Iocoſe de ſe, vt inani vaſe loquitur. *Lamb.*

80. *Vti decumam, etc.*] Decimam partem bonorum Herculi conſecrabant veteres, cauſam reddit Plutarch. Quaeſt. Rom. *Pollucere* autem ſacrificale verbum eſt,

GE. Fuit diſertim: verum id vſu perdidi: *Grut. verum in vſu perdidi.*
Nunc Miccotrogus nomine ex vero vocor.
CR. Heu ecaſtor riſi te hodie multum. GE. quando, aut quo in loco?
CR. Hic cum auctionem praedicabas. GE. peſſuma,
Ehon' audiuiſti? CR. te quidem digniſſimam.
GE. Quo nunc is? CR. ad te. GE. quid venis? CR. Panegyris
Rogare iuſſit te opere maxumo, MSS. *te vt opere.* vnde
Mecum ſimitu vt ires ad ſeſe domum. Grut. *temet opere max.*
GE. Ego illo mehercle vero eo, quantum poteſt.
Iamne exta cocta ſunt? quot agnis fecerat?
CR. Illa quidem nullum ſacrificauit. GE. quomodo?
Quid igitur me volt? CR. tritici modios decem
Rogare, opinor, te volt. GE. mene, vt ab ſe petam?
CR. Imo, hercle, vt abs te mutuum nobis dares.
GE. Negato eſſe quod dem, nec mu, nec mutuum, Douz. *nec*
Neque aliud quicquam, niſi hoc quod habeo pallium, *mihi, nec.*
Linguam quoque etiam venditariam.
CR. Hau, nulla tibi lingua eſt, quae quidem dicat, Dabo?
GE. Veterem reliqui: eccam illam, quae dicat, Cedo.
CR. Malum tibi di dent! GE. haec eadem dicit tibi.
CR. Quid nunc, iturus, an non? GE. abi ſane domum.
Iam illo venturum dicito, propera, atque abi.
Demiror quid illaec me ad ſe arceſſi iuſſerit,
Quae nunquam iuſſit me ad ſe arceſſi ante hunc diem,
Poſtquam vir abiit eius miror quid fiet,
Niſi vt periculum fiat, viſam quid velit.
Sed eccum Dinacium eius puerum. hoc vide.
Satin' vt facete, atque ex pictura aſtitit?
Nae iſte edepol vinum poculo pauxillulo
Saepe exanclauit ſubmerum ſcitiſſume.

eſt, et reddentium libamenta diis. *Pollucibiliter coenare*, id eſt, Salialiter, opipare et ſplendide: et *Polluctum* huiuſmodi coena. Vide etiam N. Rud. 5. 3. verſ. 63. et N. Moſtell. act. 1. ſc. 1. verſ. 23.

87. *Diſertim.*] Id eſt plane.

88. *Miccotrogus.*] A μικκὸς, id eſt, μικρὸς, et τρωγεῖν, id eſt, *rodere*, quaſi *Paucirodus*. Conuenit autem hoc verbum Paraſitis; qui, vt mures, aliena rodunt. *Taubm.*

96. *Exta cocta.*] V. N. Amph. 3. 3. 13. Mil. act. 3. 1. 118. Rud. act. 2. 3. *Quot agnis fecerat.*] Id eſt, ſacrificarat. Virg. *Cum faciam vitula.*

101. *Nec mu, nec mutuum.*] *Mu* minimum quid notare, inquit Varro 6. de Ling. Lat. reſpexitque interim ad *mutui* primam ſyllabam: quaſi ne illa quidem ipſi, ne dum totum *mutuum*. Gruterus.

103. *Venditariam.*] *Lingua venditaria*, ea eſt; non quae vendit, ſed quae vendere cupit. Nam *vendito*, non eſt frequenter vendo, ſed vendere *cupio*. Cic. Aruſp. Reſp. *Atque ei ſeſe, cui totus venierat, etiam vobis inſpectantibus, venditaret*, id eſt, ſe ei vendere vellet. Talia multa ſunt, quae Frequentatiuae formae cenſentur, cum ſint Deſideratiua. Sic *prendo*, non eſt prendo frequenter, ſed prendere cupio. *Capto*, capere deſidero: ita *dormito: oſtento*, oſtendere me in aliqua re volo. *Munito*, munire cupio, Cic. pro Roſc. Am. *Turneb.*

114. *Ex pictura.*] Id eſt, *graphice*, *euſcheme*: vt alibi loquitur. V. N. Epid. act. 3. 3. 29.

116. *Submerum.*] Aliquantum merum, non admodum aqua dilutum. *Lambinus.*

ACTVS

ACTVS SECVNDVS. SCENA PRIMA

DINACIVM, GELASIMVS.

Mercurius, Iouis qui nuncius perhibetur, nunquam aeque patri
Suo nuncium lepidum attulit, quam ego nunc meae herae nunciabo.
Itaque onuſtum pectus porto laetitia lubentiaque:
Neque lubet, niſi glorioſe, quicquam proloqui. profecto
Amoenitates omnium venerum atque venuſtatum affero.
Ripiſque ſuperat mihi atque abundat pectus laetitia meum. *Acid.* *Nimiſque.*
Propterea, Dinacium, pedes hortare: honeſta dicta factis: *Acid.* *Propera, Din.*
Nunc tibi poteſtas adipiſcendi eſt gloriam, laudem, decus,
Heraeque egenti ſubueni: benefacta maiorum tuorum exauge.
Quae miſera exſpectatione eſt Epignomi aduentus viri.
Proinde, vt decet, amat virum ſuum cupide. nunc expedi Dinacium.
Age, vt placet, curre vt lubet, caue quenquam flocciſeceris.
Cubitis depulſa de via, tranquillam concinna viam.
Si rex obſtabit obuiam, regem ipſum prius peruortito.
GE. Quidnam dicam, Dinacium
Laſciuibundum tam lubenter currere?
Harundinem fert, ſportulamque et hamulum piſcarium.
DI. Sed tandem, opinor, aequius eſt heram mihi eſſe ſupplicem,
Atque oratores mittere ad me, donaque ex auro, et quadrigas
Qui vehar: nam pedibus ire non queo. ergo iam reuortar.
Ad me iri et ſupplicari egomet mihi cenſeo aequom.
An vero nugas cenſeas; nihil eſſe quod ego nunc ſcio.
Tantum a portu apporto bonum, tam gaudium affero grande,
Vix ipſa domina hoc, niſi ſciat, exoptare a dis audeat.
Nunc vltro hoc deportem? haud placet: neque id vero officium arbitror.
Hic hoc videtur mihi magis meo conuenire huic nuncio, *Acid.* *Sic hoc videtur.*
Aduorſum vt veniat, obſecret, ſe vt nuncio hoc impertiam.
SECVNDAS FORTVNAS decent ſuperbiae.
Sed tandem cum recogito qui potuit ſcire haec ſcire me?
Non enim poſſum, quin reuortar, quin loquar, quin ediſſertem,

3. *Lubentia.*] Vide notas Perſa, act. 5. ſc. 1. verſ. 8.

7. *Honeſta.*] *Honeſtare dicta factis*, valet *verba ad rem conferre*. Inhoneſta enim oratio eſt, cui fidem re non facias. *Palm.*

13. *Cubitis depulſa.*] *Perurgere*, eſt perrumpere turbam, ὠθίζεσθαι: pro quo Horatius 2. Sat. 6. dixit: — *facienda iniuria tardis.* In Ep. Epicuri non abſimile, τρικυλιστὸς εἶμι ἀποθεῖσθαι. Plautus melius: *cubitis depulſa de via.* Scalig.

16. *Laſciuibundum.*] F. *lixabundum.* Feſtus: *Lixabundus, iter libere et prolixe faciens.* Scriuerius.

Heramque ex moerore eximam, benefacta maiorum meum
Exaugeam, atque illam augeam ex inſperato opportuno modo.
Contundam facta Talthybii, contemnamque omnis nuncios:
Simulque ad curſuram meditabor me ad ludos Olympiae.
Sed ſpacium hoc occidit: breue'ſt curriculo: quam me poenitet!
Quid hoc? occluſam ianuam video, ibo et pultabo fores.
Aperite atque approperate, fores facite vt pateant, remouete moram.
Nimis haec res ſine cura geritur. vide, quamdudum hic aſto et pulto!
Somnon' operam datis? experiar, fores an cubiti, an pedes plus valeant.
Nimis vellem hae fores herum fugiſſent, ea cauſſa vt haberent malum.
Defeſſus ſum pultando.
Hoc poſtremum eſt vobis.
GE. Ibo atque hunc compellabo.
Saluus ſis. DI. et tu ſalue.
GE. Iam tu piſcator factus?
DI. Quampridem non ediſti?
GE. Vnde is? quid fers? quid feſtinas?
DI. Tua QVOD NIHIL refert, ne
Cures. GE. quid iſtic ineſt?
DI. Quas tu vides colubras?
GE. Quid tam iracundus? DI. ſi in te
Pudor aſſit, non me appelles.
GE. Poſſum ſcire ex te verum?
DI. Potes. hodie non coenabis.

I. Gul. *ex inſperato a portu bono.*
Palm. *contemnamque.*
Acid. *ſpacium hoc (occidi!) breue.*

33. *Talthybii.*] *Talthybius* et *Eurybates*, nuncii et praecones in exercitu Graecorum. *Taubm. Contemnamque.*] Proprie dictum *contemnam.* Id verbum ſuperbiam indicat ex alto deſpicientium alios. Ter Eun. *Hic ego illum contempſi prae me.* Itaque, Vlpiano auctore, a contemnendo *contumelia*: quae aut fit, cum contemptum alicuius facto oſtendis: aut dicitur, cum verbis ſolis. Aſin. *Tu contumeliam alteri facies, tibi non dicatur?* I. Gul.

34. *Meditabor.*] *Meditari* pro exercere dictum Vegetio frequentiſſime, item Ciceroni, aliis, Virgil. Bucol. 1. *muſam meditaris auena*, id eſt, exerces: vel cantas, μελετᾷς: vt Seru. exponit, et Latinum inde deducit. Etiam μελετᾷν quandoque *declamare* ſignificat, apud Plutarch. in Cicerone. et lib. 2. Epigram. etiam *meditatio*, eadem notione eſt. *Stewech.*

35. *Sed ſpacium.*] Id eſt, ſpatium hoc nimis cito confici poteſt; nimiſque breue eſt ad curſum Olympicum: vel ſpacium iam a me confectum et decurſum eſt. *Lambin.* Spacium ſiue curriculum iſtud citius a me decurſum eſt, quam me curſurae porro longioris taedium aut ſatietas cepit. *Douz.*

40. *Nimis vellem.*] Precatur foribus, quod putat eſſe ſummum flagitium; ab hero fugere: vt poſtea receptae poenas darent, quas ſolent fugitiui. *Lamb.*

45. *Piſcator factus.*] Quia harundinem et ſportulam, et hamum ferebat. *Lambin.*

50. *Quas tu vides colubras?*] Inſanum dicit eſſe Paraſitum puer, atque a Furiis et intemperiis agitari: ideoque ex eo quaerit, quas colubras videat: quod Furiae non taedis modo ardentibus, ſed colubris quoque ac ſerpentibus inſectari eos, quos agitabant, putabantur. *Mures.*

ACTVS SECVNDVS. SCENA SECVNDA

PANEGYRIS, GELASIMVS, DINACIVM

Quiſnam, obſecro, has frangit fores? vbi eſt?
Tun' haec facis? tun' mihi huc hoſtis venis?
GE. Salue, tuo arceſſitu venio huc. PA. ean' gratia fores effringis?
GE. Tuos inclama, tui delinquunt: ego quid me velles viſebam:
Nam equidem harum miſerebar. DI. ergo auxilium propere latum eſt. Ritterſh. *Nam me quidem.*
PA. Quiſnam hic loquitur tam prope nos? DI. Dinacium. PA. vbi is eſt?
DI. Reſpice me, et relinque egentem paraſitum, Panegyris.
PA. Dinacium! DI. iſtuc indidere nomen maiores mihi.
PA. Quid agis? DI. quid agam, rogitas? PA. quidni rogitem? DI. quid mecum eſt tibi?
PA. Mein' faſtidis, propudioſe? eloquere propere, Dinacium.
DI. Iube me omittere igitur hos qui retinent. PA. qui retinent? DI. rogas?
Omnia membra laſſitudo mihi tenet. PA. linguam quidem
Sat ſcio tibi non tenere. DI. ita celeri curriculo fui
Propere a portu, tui honoris cauſſa. PA. ecquid apportas boni?
DI. Nimio impertior multo tanta plus, quam ſperas. PA. ſalua ſum.
DI. At ego perii, quoi medullam laſſitudo perbibit.
GE. Quid ego, quoi miſero medullam ventris percepit fames.
PA. Ecquem conueniſti? DI. multos. PA. at virum ecquem? DI. plurimos: Vulg. *quam plurimos.*
Verum ex multis nequiorem nullum, quam hic eſt. GE. quomodo?
Iamdudum ego iſtum patior dicere iniuſte mihi.
Praeter hac ſi me irritaſſis. DI. edepol, eſuries male.
GE. Animum inducam, vt iſtuc verum te elocutum eſſe arbitrer.
DI. Munditias volo fieri. efferte huc ſcopas, ſimulque arundinem,
Vt operam omnem aranearum perdam et texturam improbem.

10. *Men' rogas propudioſe.*] Sic recentiores. Antiquae editiones, *Men' faſtidis.* Mſſ. *Mihi infaſtidis.* Legendum: *Mein' faſtidis.* Vt in Aulul. 2. 2. *Abiit neque me certiorem fecit: faſtidit mei.* Scioppius. Mſſ. Acad. *Men infaſtidis.*

14. *Tui honoris cauſſa.*] Eſt formula exprimens, quod vulgo diceremus, tua cauſſa, vt tibi obſequerer, vt tibi indulgerem. Curc. 4. 3. 17. Poen. 3. 3. 26. *Gronouius.* * *Apportas.*] V. N. Moſtell. act. 2. 2.

15. *Nimio impertior multo tanta.*] Edit. Brix. et traduces, *tanto.* quod praefero, et iunctim efferenda omnia: *Nimio multo tanto plus.* In qua forma ſunt aliquot gradus augmenti: *Plus, tanto plus, multo tanto plus, nimio multo tanto plus.* Non diſſimile Bacchid. act. 4. 4. *nimio minus multo parum.* Frequentius tamen haec iunguntur, *nimio tanto plus:* vt in Bacchid. act. 1. 2. Frequentiſſime, *multo tanto,* cum gradu Comparatiuo. Apuleius Apol. *pari quidem ſtultitia, ſed multo tanto vanius et nequius excogitatum.* Acidal.

17. *Quid ego.*] V. N. Amphitr. act. 4. ſc. 3. verſ. 6.

24. *Texturam improbem.*] Sic Mſſ. pr. Cam. vt aediles in mercibus et opificibus examinandis multa publice improbabant. Verbum enim hic eſt *improbem,* (non nomen, vt acceperat nonnemo fingens *improbis,*) cui contrarium *approbo.* Piſtoris et Gruterus. Facit huc illud Rud. 2. 3.

Deiiciamque earum omnis telas. GE. miſerae algebunt poſtea.
DI. Quid illas itidem eſſe cenſes, quaſi te cum veſte vnica?
Cape illas ſcopas. GE. capiam. DI. hoc egomet, tu hoc conuerre.
GE. fecero.
DI. Ecquis huc effert naſiternam cum aqua? GE. ſine ſuffragio
Populi tamen aedilitatem hic quidem gerit. DI. age, tu ocius
Pinge humum, conſperge ante aedis. GE. faciam. DI. Lipſ. *Tinge humum.*
factum oportuit.
Ego hinc araneas de foribus deiiciam, et de pariete.
GE. Edepol rem negotioſam! PA. quid ſit, nihil etiam ſcio;
Niſi forte hoſpites venturi ſunt. DI. lectos ſternite.
GE. Principium placet de lectis. DI alii ligna caedite,
Alii piſces depurgate, quos piſcator attulit, Lipſ. *quos piſcatu rettuli.*
Pernam et glandium deiicite. GE. hic, hercle, homo nimium ſapit.
PA. Non ecaſtor, vt ego opinor, ſatis herae morem geris.
DI. Imo res omnis relictas habeo, prae quod tu velis.
PA. Tum tu igitur, qua cauſſa miſſus es ad portum, mihi expedi.
DI Dicam. poſtquam me miſiſti ad portum cum luci ſimul,
Commodum radioſus ecce Sol ſuperabat ex mari,
Dum percontor portitores, ecquae nauis venerit
Ex Aſia; negant veniſſe: conſpicatus ſum interim
Cercurum, quo ego me maiorem non vidiſſe cenſeo:
In portum vento ſecundo, velo paſſo peruenit:
Alius alium percontamur. Cuia eſt nauis? quid vehit?
Interim Epignomum conſpicio, tuum virum, et ſeruom Stichum.
PA. Hem, quid? Epignomum elocutus? GE. tuum virum, et vitam meam.
DI. Venit, inquam. PA. tun' eum ipſum vidiſti? DI. ita ego, libens.

quamuis faſtidioſus aedilis eſt : ſi quae improbae ſunt merces, iactat omnes. Gronouius. *Operam aranearum perdam.*] *Tergam* Nonius in Ataneae, *Scriuer.*

28. *Naſiternam.*] *Naſiterna*, genus vaſis aquarii, anſati et patentis, quale eſt, quo equi poſt confecta ſpacia in Circenſibus perfundi ac recreati ſolent. (Poenulo, act. 5. 5.) Ita dicta, quod tres *naſos*, hoc eſt, anſas haberet. ita Vatinianis calicibus aſſignat *naſos* Mart. et Iuuen.

Siccabis calicem naſorum quattuor.

Scaliger. *Sine ſuffragio.*] Vſurpatur, vbi quis in alieno negotio imperioſior. Cicero: *Sed quaero quid hac re turpius : quam ſine prouocatione ſenator, ſine mandatis legatus?* Taubm. *Sine ſuffragio populi aedilitatem hic gerit.*] Prouerbialis ſermo eſt, in eos, qui loco alieno et domi non ſuae multa imperando, et pro imperio agendo, quod ius nun habent, vſurpant, et per impudentiam atque audaciam ſibi faciunt. *Gronou.**

30. *Pinge humum.*] Scil. floribus. Sic in Appendice Virgilii:

Ver pingit vario gemmantia prata colore.

Et Lucret. lib. 2.

— Pinguntque roſarum Floribus, etc.

Id eſt, variant ac diſtinguunt. Vnde *Ver, pictorem mundi*, quidam vocauit eleganter.

41. *Commodum.*] Alciatus, *iam*, Lambinus, *tantum quod*, interpretantur.

44. *Cercurum.*] V. N. Mercat. 1. 1. 86.

45. *Velo paſſo.*] *Paſſo*, id eſt, *laxo et rugoſo.* Nonius. Recte atque ex nautica diſciplina Nonius, qui morem hunc habent, vt quotieſcunque portubus inſinuanda ſunt nauigia, *pedem faciant* illico, laxentque velorum ſinus: ne vento ſecundo impetum nauis adiuuante Syrtibus ac puluinis illiſa, vado adhaereſcant. *Douza.*

53. *Ebura-*

Argenti aurique aduexit multum. PA. nimis factum bene.
GE. Hercle vero capiam ſcopas, atque hoc conuerram libens.
DI. Lanam purpuramque multam. GE. hem, qui ventrem veſtiam?
DI. Lectos eburatos, auratos. GE. accubabo regie.
DI. Tum Babylonica periſtromata, conſutaque tapetia
Aduexit nimium bonae rei. GE. hercle rem geſtam bene!
DI. Poſt vt occoepi narrare, fidicinas, tibicinas,
Sambucinas aduexit ſecum forma eximia. GE. eugepae!
Quando adbibero, alludiabo: tum ſum ridiculiſſumus.
DI. Poſtea vnguenta multigenerum multa. GE. non vendo logos.
Iam non facio auctionem. mihi obtigit hereditas.
Maleuoli perquiſitores auctionum perierint. MSS. *Maliuoli.*
Hercules decumam eſſe adauctam, tibi quam voui, gratulor.
DI. Poſt autem aduexit ſecum Paraſitos. GE. hei, perii miſer!
DI. Ridiculoſiſſumos. GE. reuerram, hercle, hoc, quod conuerri modo.
PA. Vidiſtin' virum ſororis Pamphilippum? DI. non. PA. adeſt?

53. *Eburatos.*] Sic Apul. *Ebore nitentes lecti.* Ex eo enim fiebant tam cubiculares, quam tricliniares. Varro: *Cum in eborato lecto ac purpurei operis toro, cubare videas aegrotum.* Coluius.

54. *Conſutaque tapetia.*] Al. *ſelluta.* Lege: *belluta.* Scriuerius. *Conſutaque.*] *Conſuta tapetia* dixit hoc loco Plautus, quae Graecis ῥαπτὰ, κεντητὰ, ῥαπιδοποικιλτὰ. ῥαπιδοποιοὶ Graecis, ποικιλταὶ *qui acu faciunt*, vt de Phrygibus dicit Plinius. Tertullianus Phrygum in pingendis veſtibus artificium, et Babyloniorum in pingendis periſtromatis ita ſeparat, vt Phrygibus inluendi artem, Babyloniis intexendi tribuat. Sane Babylonii ſtragulis veſtibus, quas pingebant, diuerſos colores intexebant: ſed ars tamen haec eorum pingendi acu tota peragebatur; quate non minus *inſuere*, quam *intexere* dici poſſent. nota illa Martialis:

— Babylonica picta ſuperbe
Texta Semiramia quae variantur acu.

Verum etſi vtrique acu vterentur, conſtat tamen diuerſum Phrygionum, et eorum qui Babylonica variabant, plumariorum artificium fuiſſe, et in diuerſis operibus artem eos exercuiſſe. *Salmaſ.* *Conſutaque tapetia.*] Mitum eſt in ſuendis tapetiis iſtis potuiſſe occupari magnos etiam viros, Scaligerum et Salmaſium. Ecce tibi, qui in vet. ed. reperit *ſella et tapetia*, et inde conſtituit *ſolla et tapetia.* Liber optimus, *perriſtromaton ſilla et tapetia.* Alter eodem modo, niſi quod *ſella*: vt et Academicus. Quis hinc non videat faciendum: *periſtromata, conchyliata tapetia?* Vt Pſeudolo 1. 2. 14. *belluata, conchyliata tapetia.* Vbi item caſtiſſimae membranae alterae, *conſiliat appetia*: alterae, *conſilia tappetiae.* Et item fruſtra eſt Gruterus cum *conſutis* ſuis. Qui autem *conſiliata* fecerunt, tenebantur errore pluſculorum doctorum virorum *conſilium* neſcio quid eſſe in tingenda purpura: a quo ſemper facile caui, et poterant cauere illi, ſi Salmaſium ad Tertulliani Pallium legiſſent. *Gronou.*

57. *Sambucinas.*] Inter coenandum, acroſmata omnis generis adhibebantur. Nam aut ſymphonia perſonabat Triclinium, aut inſtrumenta varia organaque concinebant: aut Tragoediae aut Comoediae Mimique agebantur: incendebantur odores naribus gratiſſimi. Menaech. act. 2. 3. *Sternite lectos: incendite odores.* Hinc apud Virgil, 1. Aeneid. in conuiuio Didonis:

— Cithara crinitus Iopas
Perſonat aurata.

Et Liuius lib. 29. *Tunc pſaltriae ſambuciſtriaeque, et conuiualia ludionum oblectamenta, addita epu* . Pius.

58. *Alludiabo.*] *Alludiare* et *alludere*, verbum aptae ſignificationis, et in qua haud facile aliud vnum reperies, pro nutu, arridendo, tactu manuum vel pedum, aut quacunque geſticulatione; ſed etiam voce amatorculum ſe oſtendere, ſcortillo aut puellae ſe venditare. Poen. 5. 4. 64. Terent. Eunuch. *Forte habui ſcortum, coepit ad id alludiare.* Gronou.*

DI. Imo aiebant eum veniſſe ſimul. ſed ego huc citus
Praecucurri, vt nunciarem nuncium exoptabilem.
GE. Venales logi ſunt illi, quos negabam vendere;
Illico et meo malo eſt quod maleuolentes gaudeant, Acid. *Ilicet: meo malo.*
Hercules ſane, qui deus ſis, diſceſſiſſes non male.
PA. I, i intro, Dinacium: iube famulos rem diuinam mihi apparent.
Bene vale. GE. vin' adminiſtrem? PA. ſat ſeruorum habeo domi.
GE. Enim vero, Gelaſime, opinor proueniſti futile,
Si neque ille adeſt, neque hic, qui venit, quicquam ſubuenit.
Ibo intro ad libros et diſcam de dictis melioribus.
Nam ni illos homines expello, ego occidi planiſſume.

70. *Diſceſſiſſes.*] Decima ſcilicet adaucta tibi ex hereditate, quam fruſtra cupidiſſime inhiaueram credulus. quam ſi ex ſententia vtriuſque noſtrum cernere contigiſſet, nae tu pulcre ac baſilice decima iſta, quam voui, mactus ac polluctus diſceſſiſſes. Lambinus Poetae mentem vidit. *Douza.*

72. *Adminiſtrem.*] Vide notas Curc. 4. 1. 22.

73. *Proueniſti futile.*] Vt a facilis, facile, ita a futilis, *futile* aduerbium eſt. *Proueniſti futile* nihil hic aliud ſignificat, quam: Nihil effeciſti, fruſtra es. *Boxbornius.*

ACTVS TERTIVS. SCENA PRIMA

EPIGNOMVS, STICHVS

Cum bene re geſta ſaluos conuortor domum,
Neptuno grates habeo et tempeſtatibus:
Simul Mercurio, qui me in mercimoniis
Iuuit, lucriſque quadruplicauit rem meam.
Olim quos abiens affeci aegrimonia,
Eos nunc laetantes faciam aduentu meo.
Nam iam Antiphonem conueni affinem meum,
Cumque eo reueni ex inimicitia in gratiam.
VIDETE, QVAESO, quid poteſt pecunia!
Quoniam re bene geſta rediſſe me videt,
Magnaſque apportauiſſe diuitias domum,
Sine aduocatis ibidem in cercuro, in ſtega,
In amicitiam, atque in gratiam conuortimus.
Et hic hodie apud me coenat, et frater meus.
Nam heri ambo in vno portu fuimus. ſed mea
Hodie ſoluta eſt nauis aliquanto prius.
Age, abduc has intro, quas mecum adduxi, Stiche. Schopp. *ſi ego taceam, ſeu.*
ST. Here, ſiue ego taceam, ſeu loquar ſcio, ſcire te,
Quam multas tecum miſerias multauerim. Feſt. *aerumnulas mult.*

12. *Stega.*] Vide notas Bacch. act. 2. ſc. 3. verſ. 44.

19. *Multauerim.*] Id eſt, ἐξηριθμησάμην. Veteres enim *multare*, id eſt, numerare dicebant. quanquam proprie eſt πληστηριάζειν in auctionibus, quod *polliceri* dicunt Latini. *Scalig.* Non poteſt ferri, *miſerias mulcare*, quamuis hoc loco, *mulcauerint* praeferant libri pro *multauerint*. Nihil frequentius in libris occurrit, quam permutatio

Nunc hunc diem vnum ex illis multis miſeriis
Volo me Eleutheriam capere aduenientem domum.
EP. Et ius et aequom poſtulas: ſumas, Stiche,
In hunc diem: te nihil moror, abi quo lubet.
Cadum tibi veteris vini propino. ST. papae!
Ducam hodie amicam. EP. vel decem, dum de tuo.
Vbi coenas hodie, ſi hanc rationem inſtituis?
ST. Amicam ego habeo Stephanium hinc ex proxumo,
Tui fratris ancillam: eo condixi, in ſymbolam
Ad coenam, ad eius conſeruom Sagarinum Syrum.
Eadem eſt amica ambobus, riuales ſumus.
EP. Age, abduc eas intro: hunc tibi dedo diem.
ST. Meam culpam habeto, niſi probe excruciauero.
Iam, hercle, ego per hortum amicam tranſibo meam,
Mihi hanc occupatum noctem: eadem ſymbolam
Dabo, et iubebo ad Sagarinum coenam coqui.
Aut egomet ibo atque obſonabo obſonium.
Atque id ne vos miremini, homines ſeruolos
Potare, amare, atque ad coenam condicere.
Licet hoc Athenis nobis. ſed cum cogito,

Acid. *per hortum ad amicam tranſibo.*

mutatio harum litterarum inuicem. Hinc ſaepe ſcriptum inuenitur *multare* pro *mulcare*. Multare eſt quod Graeci dicunt πλημμελεῖν. *Salmaſ. Miſerias multauerim.*] Quae fingunt docti viri de *multare* pro numerare et πλημμελεῖν, cupio magis credere, quam poſſum. Ab ἀμέλγω *mulgeo* eſt. Inde *mulceo*, quia mulcendo, fingendo, deducendo, ex vberibus lac elicitur. Hinc *mulctare* et *mulcare* pro *mulcitare*: vtrumque proprie ac primum eſt mulcere nimis, vt doleat: dein diſtinxerunt, vt hoc eſſet tractim tangere verberibus: illud poenae cauſa ita mulcere, vt emulgeas partem ſanguinis viſcerum de patrefamilias: hoc eſt, bonorum: quae iſta quoque appellatione contineri oſtendimus 4. Obſeruat. 24. Hinc *mulcta*. Nec Sabinum aut Oſcum eſt hoc, vt Varro et Feſtus tradunt: niſi illi primi haec omnia ex Graeco fonte hauſerunt: neque a *multus*, quod a μάλα μάλιστα deſcendere puto: ſed *multa* et *multare* quidam maluerunt lenioris pronunciationis ergo. Hic igitur, niſi finxit verbum vel duriter tranſtulit ioci cauſa (nam quodammodo plectuntur aerumnae, cum ſuperantur et domantur) malim *mutauerim*, id eſt, alias poſt alias ſubierim ac tolerauerim. *Gronouius*.

28. *Eo condixi*.] Ad Stephanium amicam communem. *Condicere*, apud IC. eſt denunciare. Hinc *Condicere coenam*, cum quis alteri denunciat, ſe cum eo coenaturum. vt conuiuae, non conuiuatoris ſit. Cic. lib. I. Epiſt. F. 9. abſolute dixit: *cum mihi condixiſſet, coenauit apud me.* Suetonius Claudio cap. 21. *velut ad ſubitam condictamque coenulam inuitare ſe populum dixerat.* qualis nimirum amicis, qui ſeipſos inuitant, apponitur: quam idem non illepide *ſportulam* vocabat. *Torrent.* de *ſymbola* V. N. Epid. I 2. 12.

32. *Meam culpam*.] Me accuſato, niſi ego hunc diem totum in Genio curando conſumſero. Quaſi dies videatur vexari cum eum potando, obſonando, ſcortando conterimus. *Lamb.*

37. *Atque id ne vos miremini*.] Excuſat Plautus, quod homines ſeruulos potantes, amantes atque ad coenam condicentes inducat in Scenam: quod mirum nemini videri debere dicit, in palliata praeſertim Comoedia, et quae Athenis geſta fingatur; qua in vrbe ſeruis talia patrare poteſtas ſemper fuit. Quam rem Stichus tamen, Romae ſe ſcilicet, haud Athenis eſſe, ſerio demum cogitans, potius, quam *in diuiduam veniat*, id eſt, Romanis legibus, quae iſta vetabant, fraudem faciat, vnde periculum capitulo creet ſuo; igitur ſibi conſtitutum eſſe praedicat, nuſquam in publicum prodire; ſed partem aedium poſticam vti potius. *Douza.*

Potius quam in diuidiam veniam, eſt etiam hic oſtium
Aliud poſticum noſtrarum haruuce aedium,
(Poſticam partem magis vtuntur aedium)
Ea ibo obſonatum, eadem referam obſonium
Per hortum: vtroque commeatus continet.
Ite hac ſecundum vos me: ego huuc lacero diem.

44. *Vtroque.*] Ad alteras aedes ab alteris commeatus continuatus eſt. V. N. Mil. act. 2. 5. *Taubm.*

45. *Lacero diem.*] Nimium diu loquor, et verboſus diei moleſtiam creo: atque ita ſtulte garriendo eum excrucio. *Turneb.* *Secundum vos.*] *Secundum ire*, ſequi eſt. V. N. Mil. act. 4. 8.

ACTVS TERTIVS. SCENA SECVNDA

GELASIMVS, EPIGNOMVS

Libros inſpexi, tam confido, quam poteſt,
Me meum obteuturum regem ridiculis meis.
Nunc interuiſi, iamne a portu aduenerit,
Vt eum aduenientem meis dictis deliniam.
EP. Hic quidem Gelaſimus eſt paraſitus, qui venit.
GE. Auſpicio hodie optumo exiui foras;
Muſtela murem abſtulit praeter pedes.
Cum ſtreua obſcaeuauit, ſpectatum hoc mihi eſt.
Nam vt illa vitam repperit hodie ſibi,
Item me ſpero facturum. augurium haec facit.

1. *Libros inſpexi.*] Περὶ γελοίων, De ridiculis.

2. *Regem.*] Epignomum qui me alit. V. N. Aſin. extrema.

3. *Nunc interuiſi.*] Lege: *Nunc interviſo iamne a portu aduenerit.* Hoc enim agit Gelaſimus, vt interuiſat an a portu aduenerit Epignomus. Nondum interviſit. *Boxhorn.*

7. *Muſtela.*] Vtrumque animal, et *muſtela domeſtica*, et *felis* inter ea fuit, quae occurſu ſuo facerent auſpicium: quod Graeci vocabant ἐνόδιον σύμβολον. Exemplum de muſtela hic eſt: de *fele* apud Terent. Atque haec μαντικῆς doctrina proprie οἰκοσκοπική dicebatur. *Caſaub.*

8. *Cum ſtrena*] Pall. ambo, ſicut et edd. vett. habent, *obſcaeuauit*. Quod hic locum ſuum tueri non poteſt, neque poſtremis editoribus placere debebat. *Obſcaeuare* eſt malum omen offerre. Hic autem de bono agitur. Alii aliter atque aliter mutant. Non dubito quin pro *obſcaeuauit*, quae librariorum feſtinantium ſcriptura eſt, Plautus ſcripſerit, *obcoenavit*, id eſt, comedit. Eo verbo et vſus eſt noſter in fragmento, quod exſtat apud Varronem libro 6. de L. L. *De lumbo obcoenabis.* Hoc ergo vult. Muſtela eum murem ſtrenue, aut auide comedit, deuorauit. His oculis meis id vidi. *Obcoenare*, vt *obſtudere*, *obcedere*, et einſmodi alia apud Plautum. *Boxhorn.* Probo vnice coniecturam Clariſſ. Boxhornii, *cum ſtrenue obcoenauit*, id eſt, comedit. Nam coenare proprie eſt δειπνεῖν. Vult autem comeſtum fuiſſe a muſtela murem, non obſonatum; quod aliud eſt. *Salmaſ. Cum ſtrena obſcaeuauit.*] Id eſt, cum cibo ſcaevam vel omen mihi fecit. Strenae dicebantur, quae mittebantur Calendis Iauuariis. Eae autem maximam partem erant cibaria. Vide Libanium in Εὐφράσει Καλανδῶν. Inde et infra 5. 2. *Domum redeundi principium placet. Bona ſcaeua ſtrenaque obuiam occeſſit mibi.* Ea erat Stichus cum cado vini. *Gronouius.*

9. *Vitam.*] Id eſt, victum. V. N. Trin. act. 2. 4.

10. *Augurium haec facit.*] Auſpicium illi muſtela fecerat: Epignomus auſpicii fides et euentus erat, a quo victus repetiendus.

Epignomus hic quidem eſt, qui aſtat: ibo atque alloquar.
Epignome, vt ego te nunc conſpicio libens!
Vt prae laetitia lacrumae praeſiliunt mihi!
Valuiſtin' vſque? EP. ſuſtentatum'ſt ſedulo.
GE. Bene atque amice dicis. di dent quae velis.
Propino tibi ſalutem plenis faucibus.
Coenabis apud me, quoniam ſaluos aduenis.
EP. Vocata eſt opera nunc quidem: tam gratia eſt.
GE. Promitte. EP. certum eſt. GE. ſic fac, inquam. EP. certa res'ſt.
GE. Lubente me, hercle, facies. EP. idem ego iſtuc ſcio.
Quando vſus veniet, fiet. GE. nunc ergo vſus eſt.
EP. Non edepol poſſum. GE. quid grauare? cenſeo *Douz. cenſeas?*
Eas: neſcio quid vero habeo in mundo. EP. i modo, *Neſcio.*
Alium conuiuam quaerito tibi in hunc diem.
GE. Quin tu promittis? EP. non grauer, ſi poſſiem.
GE. Vnum quidem hercle certum promitto tibi:
Libens accipiam, certo ſi promiſeris.
EP. Valeas. GE. certumne eſt? EP. certum, coenabo domi.
GE. Quandoquidem operam tuam non vis promittere:
Vin' ad te ad coenam veniam? EP. ſi poſſim, velim:
Verum hic apud me coenant alieni nouem.
GE. Haud poſtulo equidem me in lecto accumbere:
Scis tu me eſſe imi ſubſellii virum.

riendus. Nam dum augurium ſuum commentatur ſecum, interim conſpicit Epignomum, quem noſcitans adit ſtatim et compellat. *Acidal.*

14. *Suſtentatum.*] *Suſtentare ſe*, eſt portare ſe, et bene valere, καὶ ἐῤῥῶσθαι. Ita Satyricus de eo, cui conſtabat valetudo: *Et pedibus me porto meis*, id eſt, bene valeo. Ita *vectare ſe*, vt *ſuſtentare ſe*, eſt de optima corporis conſtitutione dictum Latinis. *Scalig.*

18. *Nunc quidem.*] Schoppius legit:

Vocata eſt opera nunc quidem tam: gratia eſt.

GE. *Promitte.* vt *tam* pro *tamen* ſit poſitum. ita Menaech. *Bene vocas. tam gratia eſt:* vt recte ibi Gulielm. Certe Schoppiu adſtipulantur duo Mſſ. in queis, *tam gratiam eſt.* Taubm. *Tam gratia eſt.*] Verum hoc: neque ideo *Tam* hic cenſeo poſitum pro *Tamen:* ſed eſſe curtum loquendi genus, et intelligi, *quam ſi excepiſſes.* Senſus ſimilis apud Ouidium II. Metam. 390. *Plena eſt promiſſi gratia veſtri.* Neque enim accipio cum Betſmanno: perfecta atque cumulata ſatis mihi eſt beneficii veſtri gratia, promiſſum a vobis hoſpitium: ſed, iuxta magnam gratiam iniiſtis apud me promittendo auxilium aduerſus vaſtatorem lupum, ac ſi tuliſſetis: neque lato indigeo et eius gratiam vobis facio. *Gronouius.*

32. *Me in lecto.*] Accumbebant reclinata ſupera parte corporis in cubitum ſiniſtrum, infera in longum porrecta ac iacente: capite leuiter erecto, dorſo a puluillis modice ſuffulto. Sed quomodo, inquis, omnes aequa parte ad menſam pertingebant? Hoc modo. Primus decumbebat ad caput lecti: pedes porrigebantur pone dorſum ſecundi. Secundus vero occiput obuertebat ad vmbelicum primi, puluillo interiecto; pedes iacebant ad tergum tertii: et ſic deinceps tertius; ſic quartus. De loco digniori. Is, qui primus et ad caput lecti decumbebat, *Summus* dicebatur: qui ad pedes, *Imus:* qui inter iſtos, *Medius.* Hinc illa Plauti: *Da puer ab ſummo, etc.* Et ſi tres conuiuae in vno lecto; medius, digniſſimus Summus. *Lipſ.* Serui non in lecto, ſed in ſubſellio iuxta lectum ſedentes veſci ſolebant. *Gruterus.* Vide Notas infra act. 5. 4. 21.

33. *Imi ſubſellii.*] Aſconius in Verrem: *Subſellia ſunt Tribunorum, Triumuirorum, Quaeſtorum, et huiuſmodi minora exercentium; qui non in ſellis curulibus,*

EP. At ii oratores ſunt populi ſummi viri,
Ambracia veniunt huc legati publice. Chariſ. *publicitus.*
GE Ergo oratores populi ſummates viri,
Summi accumbent, ego infimatis infimus.
EP. Haud aequom eſt te inter oratores accipi.
GE. Equidem hercle orator ſum, ſed procedit parum.
EP. Cras de reliquiis nos volo. multum vale.
GE. Perii hercle vero plane, nihil obnoxie.
Vno Gelaſimo minus eſt, quam dudum fuit.
Certum eſt muſtelae poſthac nunquam credere:
Nam incertiorem nullam noui beſtiam,
Quae ne et ipſa decies in die mutat locum.
Eam auſpicaui ego in re capitali mea.
Certum eſt amicos conuocare, vt conſulam
Qua lege nunc me eſurire oporteat.

nec tribunalibus, ſed in ſubſelliis conſidebant. Varro l. 4. *Vt ſubſipere, quod non plane ſaoit; quod non plane erat ſella, ſubſellium dictum.* Hinc ergo *imi ſubſellii virum* dixit Plautus. V. N. Capt. act. 3. ſc. 1. verſ. 11.

35. *Ambracia.*] Vrbs eſt Epiri, ſeu Theſprotiae potius. *Taubm.*

41. *Perii hercle vero plane, nihil obnoxie.*] Nec diſt nctio nec lectio ſollicitanda in hoc verſu, quem ſic producit vt hic ſcriptus eſt, Agellius lib. 7. cap. 17. vbi dicit Plautum haec duo inter ſe tanquam contraria opponere, *plane* et *obnoxie.* Obnoxius qui ab alio pendet et quaſi ei ſubiectus. Qui ſui arbitrii et tutelae eſt, res plane agit vt vult, et ſolide. Qui alteri obnoxius eſt, obnoxie, et minus integre, dum eum a quo pendet reſpectat. Sic *obnoxie perire* dicitur, qui non plane nec funditus perit, ſed aliquam ſpem ſalutis habet; vt illi qui non condemnati ſunt a iudice ſui periculi, vt Latini dicunt, ſed ab illo ad quem appellatio datur. Iudices ſupremi condemnant reum plane non obnoxie. At illi vnde appellatio eſt, obnoxie, non plane poſſunt condemnare. *Salmaſ.* *Nihil obnoxie.*] Docte ὀ πάνυ, vt ſemper: ſed et ſatis erudite Acidalius expoſuit, quid ſit *obnoxie perire,* nempe clementer, atque ita, vt ei, per quem ſic peris, obnoxius ſis, atque aliquam gratiam debeas. Vt in Epid. 5. 2. *arcte colliga: nihil vero obnoxioſe*, quaſi mihi parcas. Quanquam hoc ſit potius timide, trepidanter, cum reſpectu aliquo et metu, vt agunt homines praetrepidi atque obnoxii. Et ſic *nihil obnoxie* eſſet, nihil dubie. Videtur tamen illud *obnoxie* cum τῷ *perire* iungi non debere: nec id ſerium dicendi genus magis eſſe quam *potare pro Ilio*, et *pilae factores* et *medicinam facere*, qui recreat cibo et ſimilia. *Obnoxius* eſt ob noxam, vel quam quis nocuit, vel quam ob quamcunque cauſam exſpectat, humilis, demiſſus, aliis ſubiectus. Hinc hic loquitur, quaſi et *obnoxia loca* dicerentur, quaſi humilia, ſeruientia: et eam vocem hic applicando nihil aliud reſpicit quam τὸ *plane.* Planum enim eſt et aequale, non confragoſum, non decliue, cum de loco dicitur. Itaque ſi referas ad τὸ *perii* eſt omnino; ſi ad ſequens, quaſi eſſet in plano loco. Aſinaria 3. 3. quum dixiſſet: *colloca cruminam in collo plane:* paullo poſt ſubiicit ſeruus: *Nam iſtuc procliue eſt, quod iubes me plane collocare.* Gronouius.

46. *Auſpicaui.*] Eam, vt auſpicium mihi faceret, ſumſi in re mea, quae ad caput et ſalutem pertinet. *Lamb.*

ACTVS QVARTVS. SCENA PRIMA

ANTIPHO, PAMPHILIPPVS, EPIGNOMVS

Ita me di bene ament, meaſque mihi bene ſeruaſſint filias,
Vt mihi volupe'ſt, Pamphilippe, quia vos in patriam domum

4. *Satis*

Rediſſe video, bene geſtare, ambos, te et fratrem tuum.
PA. Satis abs te accipiam, niſi videam mihi te amicum eſſe, Antipho. *Pont. Vades abs te accipiam.*
Nunc quia te amicum mihi experior eſſe, creditur tibi.
AN. Vocem ego te ad me ad coenam, frater tuus niſi dixiſſet mihi,
Te apud ſe coenaturum eſſe hodie, cum me ad ſe ad coenam vocat.
Et magis par fuerat me dare vobis coenam aduenientibus,
Quam me ad illum promittere, niſi nollem ei aduorſarier.
Nunc me gratiam abs te inire verbis nihil deſidero:
Cras apud me eritis, et tu et ille, cum voſtris vxoribus.
PA. Et apud me perendie. nam ille heri me iam vocauerat *MSS. eat apud me.*
In hunc diem. ſed ſatin' ego tecum pacificatus ſum, Antipho?
AN. Quando ita rem geſſiſtis, vti vos vellem, amicos atque addecet,
Pax commerciumque eſt vobis mecum. nam hoc tu facito cogites,
Vt CVIQVE HOMINI RES parata eſt, firmi amici ſunt: ſi res laſſa labat,
Itidem amici collabaſcunt. RES AMICOS INVENIT.
EP. Iam redeo. nimia eſt voluptas, ſi diu abſueris à domo,
Domum ſi redieris, ſi tibi nulla eſt aegritudo animo obuiam.
Nam ita me abſente familiarem rem vxor curauit meam,
Omnium me exilem atque inanem fecit aegritudinum. *Lamb. omnium me exulem.*
Sed eccum fratrem Pamphilippum, incedit cum ſocero ſuo.
PA. Quid agitur, Epignome? EP. quid tu? quamdudum in portum venis
Huc? PA. longiſſume. EP. poſtilla iam iſte eſt tranquillus tibi?
AN. Magis quam mare, quo ambo eſtis vecti. EP. facis vt alias res ſoles.
Hodiene exoneramus nauem, frater? PA. clementer volo.
Noſmet potius oneremus viciſſatim voluptatibus.
Quam mox cocta eſt coena? impranſus ego ſum. EP. abi intro ad me, et laua.

4. *Satis abs te.*] Vide Notas Moſtellariae 1. 3. 67.

5. *Creditur.*] Scilicet a me. quaſi dicat: Creditor ſio tibi ſine praedibus: neque ſatisfactionem vllam deſidero, quam rem ipſam, qua te et amicum mihi, et beneuolentem eſſe, ſatis compertum habeo. *Douza.*

10. *Gratiam inire verbis.*] Eſt comiter offerre, quod certo ſcias non accepturum amicum, ſiue eo non indigeat, ſiue alia cauſa prohibeatur. *Gronou.* *

16. *Vt cuique homini res.*] Imo adulatores aduerſa fortuna fugat, non amicos, quibus nullum pretium in amicitia placet, praeter ipſam. Paupertas ſola amicos retinet et oſtendit in vero ſuo vultu. *Taubm.*

18. *Iam redeo.*] Errat hic Lamb. Verba domo egredientis ſunt, ſed ad familiares pronunciata, quibus ſe mox rediturum affirmat. Nam forte fortuna incidit in Pamphilip. non deſtinato. *Acidal.*

24. *Longiſſume.*] Dudum veni.

26. *Clementer.*] Non nimis propere.

27. *Oneremus.*] Feſtiuiter et concinne. Etenim ad exonerationem, quae praeceſſerat, alluſum. Quam metaphorae formam etiam Mil. act. 3. 1. amplexus eſt: *Onera*

PA. Deos ſalutatum atque vxorem modo intro deuortor domum.
EP. Apud nos eccilla feſtinat cum ſorore vxor tua.
PA. Optumum eſt. iam iſtoc morae minus erit. EP. iam ego apud te ero.
AN. Priuſquam abis, praeſente te huic apologum agere vnum volo.
EP. Maxume. AN. fuit olim, quaſi ego ſum, ſenex: ei filiae
Duae erant, quaſi nunc meae ſunt: eae erant duobus nuptae fratribus,
Quaſi nunc meae ſunt vobis. PA. miror, quo euaſuru'ſt apologus.
AN. Erat minori illi adoleſcenti fidicina et tibicina;
Peregre aduexerat, quaſi nunc tu: ſed ille erat coelebs ſenex,
Quaſi ego nunc ſum. PA. perge porro. praeſens hic quidem eſt apologus.
AN. Deinde ſenex ille illi dixit, quoius erat tibicina,
Quaſi ego nunc tibi dico. PA. Auſculto, atque animum aduorto ſedulo.
AN. Ego tibi meam filiam, bene qui cum cubitares, dedi:
Nunc mihi reddi ego aequom eſſe abs te, qui cum cubitem, cenſeo.
PA. Quis iſtuc dicit? an ille quaſi tu? AN. quaſi ego nunc dico tibi.
Imo duas dabo, inquit ille adoleſcens, vna ſi parum eſt:
Et ſi duarum poenitebit, inquit, addentur duae.
PA. Quis iſtuc, quaeſo? an ille, quaſi ego? AN. is ipſe, quaſi tu; tum ſenex
Ille, quaſi ego, ſi vis, inquit, quattuor ſane dato:
Dum equidem, hercle, quod edant addas: meum ne contruncent cibum.
PA. Videlicet parcum illum fuiſſe ſenem, qui dixerit:
Quoniam ille illi pollicetur, qui eum cibum popoſcerit.
AN. Videlicet fuiſſe illum nequam adoleſcentem, qui illico,
Vbi ille poſcit, denegauit ſe dare granum tritici.
Hercle, quia aequom poſtulabat ille ſenex, quandoquidem
Filiae illae dederat dotem, accipere pro tibicina.

Onera te hilaritudine. Douz. *Viciſſatim.*] Id eſt, per vices. *Nonius.*

29. *Deos ſalutatum.*] *Salutare deos*, pro deos adorare. Vide Turneb. lib. 25. cap. 1.

30. *Feſtinat.*] Id eſt, apparat, molitur, tumultuatur, vt ſolet in apparando. Caſ. 4. 1. 5. infra 5. 3. 4. *Gronov.**

33. *Quaſi ego ſum.*] V. N. Epid. 3. 3. 7.

38. *Praeſens hic.*] Scilicet, quia nos in re praeſenti ſumus, in quorum perſonas Apologus iſte examuſſim conuenit. *Taubm.*

46. *Is ipſe, quaſi tu.*] Is ipſe adoleſcens, quaſi tu ſenex, dixit illa ſuperiora. *Lamb.*

49. *Videlicet.*] Bryardus legit: *qui hoc dixerit*; hoc ſenſu: Inique et ſordide nimis facere ſenem, qui ſuapte ſponte munificum vlterius porro ſumptibus onerare pergat. eſt enim proprie *Polliceri* apud ICtos, quum vltro offerimus, et *Pollicitatio* ſolius offerentis promiſſio. Vnde recte eſt in Caſina act. 3. 2. *Operam vxoris polliceor foras, quaſi catellae.* Placet autem, vt cum interrogatione potius reſcribatur: *Qui eum cibum popoſcerit?* τὸ *Qui*, aduerb. vt ſiat ſcilicet. *Douz.*

51. *Videlicet fuiſſe illum.*] Mſ. vterque: *Videlicet non fuiſſe.* Forte: *Videlicet imo fuiſſe.* Corrigit enim, quod dixerat Pamphilippus: et hanc particulam non ſemper inchoare orationem ſupra notauimus. *Gronouius.*

57. In-

PA. Hercle, ille quidem certo adoleſcens docte vorſutus fuit,
Qui ſeni illi concubinam dare dotatam noluit.
AN. Senex quidem voluit, ſi poſſet indipiſci de cibo:
Quia nequit, qua lege licuit, velle dixit fieri.
Fiat, ille inquit adoleſcens. facis benigne, inquit ſenex.
Habeon' rem factam? inquit. faciam ita, inquit, vt fieri voles.
Sed ego ibo intro, et gratulabor voſtrum aduentum filiis.
Poſtea ibo lauatum in Pilum: ibi fouebo ſenectutem meam. Palm. *ibo lauatum a pila.*
Poſt vbi lauero, otioſus vos opperiar accubans.
PA. Graphicum mortalem Antiphonem: vt Apologum fecit, quam fabre!
Vt iam nunc ſceleſtus eſſe ducit pro adoleſcentulo! Douz. *ſeſe ducit pro adol.*
Dabitur homini amica, noctu quae in lecto accendet ſenem: Piſt. *accentet ſenem.*
Namque, edepol, aliud quidem illi quid amica opus ſit, neſcio.
Sed quid agit paraſitus noſter Gelaſimus? etiam valet?
EP. Vidi edepol hominem haud perdudum. PA. quid agit? EP. quod famelicus.
PA. Quin vocaſti hominem ad coenam? EP. ne quid adueniens perderem.
Atque eccum tibi lupum in ſermone; praeſens eſuriens adeſt.
PA. Ludificemur hominem. EP. capti conſilii memorem mones.

57. *Indipiſci cibo.*] Cum puellis etiam alimoniam obtinere.

62. *Pilum.*] Malim legi: *Pyelum*, id eſt, balneum ſeu labrum. I. Pollux l. 10. 16. Πύελος, *vas amplum, in quo veteres lauabant.* Lamb. Probo coniecturam Lambini legentis, ibo lauatum *in pyelum*, hoc eſt, πυελόν. Nihil verius. *Salmaſius.*

64. *Fabre.*] Id eſt, artificioſe. *Lamb.*

66. *Accendet ſenem.*] Illo, *accendere* putat Pamphilippus Antiphoni, tanquam ſeni decrepito, amicam iuuenculam nulli vſui eſſe, niſi vt eum complexu ſuo foueat et calefaciat: quod Dauidi regi factum ex ſacra hiſtoria didicimus. *Accendere* igitur non erit hic libidinem alicui concitare, ſed vero corpus ſenile et egelidum fouere ac concalefacere. *Schopp.*

70. *Ne quid adueniens perderem.*] Oratio abrupta, Gelaſimo praeter exſpectationem conſpecto. Plena eſſet: Non inuitaui ad coenam Gelaſimum, ne quid ſtatim adueniens perderem, meis ſumptibus coena paraſito apparata *Boxhorn.* *Ne quid adueniens.*] Male hic interrogationem facit Acidalius: ſed nec abrupta eſt oratio, quaſi Gelaſimo praeter exſpectationem conſpecto. Reſponſio eſt integra, et minime obſcura, ad interrogationem: Cur non vocaſti? Ne quid ipſo in reditu perderem. Non poterat enim ignorare, qui rogabat, et malum hoc omen in principio eſſe: et quod in paraſitum impenditur, perdi. Itaque nihil plenius requirit oratio. *Gronouius.*

71. *Lupum in ſermone.*] *Sermo* pro familiari colloquio. eadem eſt vis verbi *Fabula:* vnde *fabulari:* quod et elegans et veteribus eſt peruulgatum, hodie vix notum in eo ſignificatu. hinc Terent. Adelph. act. 4. 1. *Lupus in fabula:* quod Plautus, *in ſermone.* Donatus et alii minus recte accipiunt. *Giſan.*

ACTVS QVARTVS. SCENA SECVNDA

GELASIMVS, PAMPHILIPPVS, EPIGNOMVS

Sed ita quod occoepi narrare vobis, cum hic non aſſui,
Cum amicis deliberaui iam, et cum cognatis meis:
Ita mihi auctores fuere, vt egomet me hodie iugularem fame.
Sed videone ego Pamphilippum cum fratre Epignomo? atque is eſt.
Aggrediar hominem. ſperate Pamphilippe, o ſpes mea,
O mea vita, o mea voluptas, ſalue. ſaluom gaudeo,
Peregre te in patriam rediſſe ſaluom. PA. ſalue, Gelaſime.
GE. Valuiſtin' bene? PA. ſuſtentaui ſedulo. GE. edepol, gaudeo.
Edepol nae egomet mihi modium nunc mille eſſe argenti velim.
EP. Quid eo tibi opus eſt? GE. hunc ad coenam hercle vt vocem, te non vocem.
EP. Aduorſum te fabulare illud quidem. GE. ambos vt vocem.
EP. Edepol te vocem libenter, ſi ſuperſiat locus.
GE. Quin tu, ſtans obſtruſero aliquid ſtrenue. EP. imo vnum hoc poteſt.
GE. Quid? EP. vbi conuiuae abierint, tum venias. GE. vae aetati tuae!
EP. Vna lautum, non ad coenam dico. GE. di te perduint!
Quid ais, Pamphilippe? PA. ad coenam, hercle, alio promiſi foras.
GE. Quid, foras? PA. foras hercle vero. GE. qui, malum, tibi laſſo libet
Foris coenare? PA. vtrum tu cenſes? GE. iube domi coenam coqui,
Atque ad illum renunciari. PA. ſolus coenabo domi?
GE. Non enim ſolus. me vocato. PA. at ille ne ſuccenſeat,
Mea qui cauſſa ſumptum fecit. GE. facile excuſari poteſt;
Mihi modo auſculta: iube domi coenam coqui. EP. non me quidem
Faciet auctore, hodie vt illum decipiat. GE. non tu hinc abis?
Niſi me non perſpicere cenſes quid agas, caue ſis tu tibi.
Nam illic homo tuam hereditatem inhiat, quaſi eſuriens lupus.
Non tu ſcis, quam efflictentur homines noctu hic in via?
PA. Tanto plureis, qui defendant, ire aduorſum iuſſero.

1. *Sed ita quod occoepi.*] Nihil cauſae eſt, cur iis adſtipulemur, qui huic ſcenae principium deeſſe volunt. Haud dubie reſpexit Gelaſimus ad illa vltima ſcenae vltimae act. 3.

Certum eſt amicos conuocare, vt conſulam,
Qua lege me nunc eſurire oporteat.

Hoc ergo vult hoc loco: Quod iam ante narrare vobis occoepi, conuocaui amicos, vt conſulerem, qua lege me nunc eſurire oporteret. Interea autem dum abſui a vobis, cum amicis conuocatis deliberaui et decreui, vt egomet me hodie fame iugularem. Nihil planius. *Boxborn.*

8. *Suſtentaui ſedulo.*] Vide Notas ſupra 3. 2. 14.

13. *Quin tu, ſtans.*] Diſtingue: *Quin tu? ſtans obſtruſero aliquid.* Quin tu me inuitas, etiamſi non ſuperſiat locus ad ſedendum. Stans etiam ſtrenue poſſum aliquid obſtruere. *Boxborn.*

18. *Vtrum tu cenſes?*] Scil. me domi coenare an foris. *Lamb.*

19. *Renunciari.*] Scilicet te non iturum.

31. *Per*

EP. Non it, non it: quia tanto opere ſuades ne ebitat. GE. iube
Domi mihi, tibi, tuaeque vxori celeriter coenam coqui.
Si, hercle, faxis, non opinor dices, deceptum fore.
PA. Per hanc tibi coenam incoenato, Gelaſime, eſſe hodie licet.
GE. Ibiſne ad coenam foras? PA. apud fratrem coeno, in proxumo.
GE. Certumne eſt? PA. certum. GE. edepol te hodie lapide percuſſum velim.
PA. Non metuo: per hortum tranſibo, non prodibo in publicum.
EP. Quid agis, Gelaſime? GE. oratores tu accipis: habeas tibi.
EP. Tua, pol, refert enim. GE. ſiquidem mea refert, opera vtere,
Poſce. EP. edepol tibi, opinor, etiam vni locum conſpicor,
Vbi accubes. PA. ſane faciundum cenſeo. GE. o lux oppidi!
EP. Si arte poteris accubare. GE. vel inter cuneos ferreos.
Tantillum loci vbi catellus cubet, id mihi ſat eſt loci.
EP. Exorabo aliquo modo. veni. GE. huccine? EP. imo in carcerem;
Nam hic quidem meliorem Genium tuum non facies. eamus, tu.
PA. Deos ſalutabo modo, poſtea ad te continuò tranſeo.
GE. Quid igitur? EP. dixi equidem, in carcerem ires. GE. quin iuſſeris,
Eo quoque ibo. EP. di immortales! hic quidem in ſummam crucem
Coena aut prandio perduci poteſt. GE. ita ingenium meum eſt;
Quicumuis depugno multo facilius, quam cum Fame.
PA. Non ergo is tu? apud me ſatis ſpectata eſt mihi iam tua felicitas:
Dum paraſitus mihi atque fratri fuiſti, rem confregimus.
Nunc ego nolo e Gelaſimo mihi te Catagelaſimum.
GE. Iamne abiſti? Gelaſime, vide, quid es capturus conſilii.

31. *Per hanc tibi coenam.*] Si nulla tibi alia coena parata eſt, quam ea quae domi noſtrae parabitur, incoenatus hodie dormies. *Lamb.*

33. *Lapide.*] De inſolentia Athenienſium iuuenum, vide notas Amphitr. act. 1. 1. 1. et Trinum. act. 2. 2.

36. *Opera vtere, poſce* EP. *edepol.*] Eleganter. Qui beneficium alicui offerebant, atque vti eum amicitia iubebant: his ferè verbis id faciebant: *Tua opera eſt: vtere, poſce.* Aul. act. 2. ſc. 1. Iam ergo Paraſitus, quod eum deceret, Epignomum poſcere ſuam operam, et vti ea in edendo iubet; qui ipſi tam amicus ſit, quam quiſquam poſſit. *Palmer.*

39. *Inter cuneos.*] Id eſt, vel in arctiſſimo potero accumbere loco, qualis eſt inter cuneos, quibus aliquid duobus ſimul inditis et adactis, magis adſtringitur, vel duriſſimum lignum finditur et diſcluditur: tum enim inter duos ſic adactos patet tantum tenuiſſima rima. *Turneb.*

41. EP. *Exorabo aliquo.*] Recte. Epignomus enim erat conuiuator: et hic ab hoſpitibus ſuis aliquo modo ſe pollicetur impetraturum, vt arctius cubare velint, Gelaſimo recepto: ac ſimul eum venire iubet. Minime tamen ſerio, ſed magis ludificandi hominis eſurioſi. *Acidal.*

42. *Meliorem Genium.*] Eſt lauto victu, cibatu electili, vino ſummi, cuticulam curabis. Genio enim tribui dicitur, quicquid gulae et ventri datur. *Gronou.* *

50. *Catagelaſimum.*] Nolo te e ridiculo et vrbano riſum mouente, fieri deridiculum et deriſui eſſe. *Lamb.*

51. *Abiſti.*] *Abiiſti ἀντὶ τȣ̃ obiiſti*, poſitum ſuſpicor. *Abitionem* enim pro morte δυσφημίας vitandae, veteres vſurpaſſe,

notum

Egone? tune? mihine? tibine? vides, vt annona eſt grauis!
Vides, benignitates hominum vt periere et prothymiae:
Vides, ridiculos nihili fieri, atque ipſos paraſitarier.
Nunquam, edepol, me viuom quiſquam in craſtinum proſpiciet diem;
Nam mihi iam intus potione vincea onerabo gulam.
Neque ego hoc committam, vt homines mortuum me dicant fame.

notum ex Feſto. vt ſemetipſum interroget Paraſitus, quaſi ambigens, vtrumne inter viuos an mortuos potius numerari porro debeat occiſiſſimus. *Douza.*

53. *Prothymiae.*] Animorum alacritates, promptae voluntates. Pſeud. act. 5. 1.

54. *Ipſos paraſitarier.*] A diuitibus vt a paraſitis, captari ac lactari. *Lamb.*

56. *Potione vincea.*] Lepide, ita me Deus amat, laqueum vocat *potionem vinceam:* ac potionem quidem, quod cum potum guttur ſoleat tranſmittere ipſi inditum, inditur et induitur ei laqueus, quaſi tranſmiſſuro: *vinceam* autem a vinciendo venuſte deflexit, et ad potionem *vineam* vel *vinaceam* interim eleganter alluſit, quod laqueo collum vinciatur. *Vincea,* (vel vt alii, *vicea*) continens eſt Feſto. *Turneb.*

ACTVS QVINTVS. SCENA PRIMA

STICHVS

More hoc fit, atque ſtulte, mea ſententia:
Si quem hominem exſpectant, eum ſolent prouiſere:
Qui hercle illa cauſſa nihil ocius venit.
Idem ego nunc facio, qui prouiſo Sagarinum,
Qui nihil ocius venit tamen hac gratia. Cam. *qui nihilo citius.*
Iam hercle ego decumbam ſolus, ſi ille huc non venit.
Cadum modo hinc a me huc cum vino transferam:
Poſtea accumbam. quaſi ſenex tabeſcit dies.

ACTVS QVINTVS. SCENA SECVNDA

SAGARINVS, STICHVS

Saluete Athenae, quae nutrices Graeciae.
Terra herilis patria, te video libens. Douz. *Vt terra herilis patria.*
Sed amica mea et conſerua quid agat Stephanium,
Cura eſt, vt valeat. nam Sticho mandaueram,
Salutem vt nunciaret; atque ei vt diceret,
Me hodie venturum, vt coenam coqueret temperi.
Sed Stichus eſt hic quidem. ST. feciſti, here, facetias,
Cum hoc donauiſti dono tuum ſeruom Stichum.
Pro di immortales, quot ego voluptates fero!
Quot riſiones, quot iocos, quot ſauia,

1. *Saluete.*] Vide notas Bacch. act. 2. ſc. 1. verſ. 1.

16. *Ibi*

Saltationes, blanditias, prothymias!
SA. Stiche. ST. hem. SA. quid fit? ST. euge, Sagarine lepidiſſume!
Fero conuiuam Dionyſum mihique et tibi.
Namque edepol coena dicta eſt, locus liber datus eſt
Mihi et tibi apud vos: nam apud nos eſt conuiuium.
Ibi voſter coenat cum vxore adeo et Antipho.
Ibidem herus eſt noſter. hoc mihi dono datum'ſt.
SA. Quis ſomniauit aurum? ST. quid id ad te attinet?
Proin' tu lauare propera. SA. lautus ſum. ST. optume:
Sequere ergo hac me intro. SA. ego vero ſequor.
ST. Volo eluamus hodie. peregrina omnia
Relinque: Athenas nunc colamus: ſequere me.
SA. Sequor, et domum redeundi principium placet. Acid. *redeunti.*
Bona ſcaeua ſtrenaque obuiam occeſſit mihi.

16. *Ibi voſter coenat.*] Nam conuiuium erat apud ipſum, Epignomum nempe, cuius ſeruus iſte Stichus. Ita mox putidiſſime vulgatur: *Ibid. hoc eſt, noſter.* quod corrigendum: *Itidem herus es noſter.* Apud Epignomum herum ipſius, erant in conuiuio Sagarini herus Pamphilippus, cum vxore et Antiphone. Contra liber locus erat datus ſeruis apud Pamphilip. vbi interea vicem heri Sagarinum ſibi et aeque dominum conuiuii fore, Stichus ludibundus ait. *Acidal.* *Et Antipho.*] Sic volunt dictum pro Antiphone: quemadmodum *Tranium* pro Tranione in Moſtellaria. Quaſi copula *Et* hie coniungeret neceſſario *τὰ Vxore et Antipho*, ac non *voſter et Antipho.* Ita enim prorſus accipiendum quaſi dictum eſſet: Ibi coenat Antipho et veſter herus cum vxore. *Gronouius.*

18. *Quis ſomniauit.*] Turnebus hanc ſententiam facit: *Quis ſomniauit aurum,* id eſt, quis furatus eſt aurum? *Somniator,* inquit, idem qui *dormitator.* Addit deinde exemplum Trinummo, vbi *dormitator* nocturnum furem ſignificet, quae omnia ſane illo viro indigna ſunt. Nam ſi ea ſententia ſpectaretur, reponendum fuit: *quis ſummanauit aurum? Summanare* enim, ſubducere et furari eſt. Sed mihi ſimpliciſſimum quod eſt, probatur: SA. *Quis obſonauit?* ST. *aurum: quid id, etc.* Stichus, Coena, inquit, dicta eſt, et vinum mihi dono datum. tum Sagarinus, Quis ergo, inquit, obſonauit? Nam de cado dixerat ſolum Stichus; de eſca nihil. *Palmer.*

21. *Volo eluamus.*] Quicquid peculii eſt, profundamus. *Lamb.*

24. *Bona ſcaeua ſtrenaque.*] *Scaeua* quid ſit, diximus Pſeud. act. 4. 7. 39. *Strenam vocamus,* inquit Feſtus, *quae datur die religioſo, ominis boni gratia, a numero quo ſignificatur, alterum tertiumque venturum ſimilis commodi, veluti trenam, praepoſita S littera; vt in loco et lite ſolebant antiqui.*

ACTVS QVINTVS. SCENA TERTIA

STEPHANIVM

Mirum videri nemini voſtrum volo, ſpectatores,
Quid ego hinc, quae illic habito, exeam: faciam vos certiores.
Domo dudum huc arceſſita ſum, quoniam nunciatum eſt, Grut. *quoniam iam nunciatum eſt.*

2. *Hinc.*] Ex aedibus Epignomi. *Lamb.*

Iſtarum venturos viros. ibi feſtinamus omnes,
Lectis ſternendis ſtuduimus, munditiiſque apparandis.
Inter illud tamen negotium meis curaui amicis,
Sticho et conſeruo Sagarino meo, coena cocta vt eſſet.
Stichus obſonatus eſt. ceterum ego curando id allegaui.
Nunc ibo hinc, et amicos meos curabo hic aduenientes.

8. *Ceterum ego curando id allegaui.*] Ceteroqui ego aliquem priuatum miſi, qui id curaret et coqueret. *Lamb.*

ACTVS QVINTVS. SCENA QVARTA

SAGARINVS, STICHVS

Agite, ite foras, ferte pompam. cado te praeficio, Stiche.
Omnibus modis temperare certum'ſt noſtrum hodie conuiuium.
Ita me di ament, lepide accipiemur, cum hoc recipiamur in loco.
Quiſquis praetereat, comiſſatum volo vocari. ST. conuenit;
Dum quidem, hercle, quiſque veniat cum vino ſuo. nam hinc quidem
Hodie polluctura, praeter nos, iactura dabitur nemini.
Noſmet inter nos miniſtremus, monotrophe. hoc conuiuium eſt
Pro opibus noſtris ſatis commodule, nucibus, fabulis, ficulis,

4. *Conuenit.*] Verbum aſſentientis eſt, pro, placet, fiat. Caſin. 2. 3. 54. *Gronou.* *

6. *Hinc quidem hodie Polluctura praeter nos iactura.*] Sic Mſſ. *iactura.* inquio, non *iam*, vt fecit Camerarius: cui ſcilicet magnum pondus addiderunt, nihil aliud, quam quia ſic ſententia aperta eſt, ita ſe malle profeſſi. Ex Gutherio adſcribunt *pollucturam* eſſe partem Herculanam, quam Budaeus male de ferali coena interpretetur. Gruteri eſt *iacturam* reſpicere ad illorum iter maritimum: vbi ſcilicet abiiciebatur in altum omne id, quod grauaret naues praeſentaneo vectorum damno. Fuerunt etiam, qui ſub vocabulo *iactura* talorum iactum imaginarentur. Quae omnia facile auerſere. Scribendum: *Hac* pro *hinc*. *Polluctura* nihil eſt aliud quam epulum vel conuiuium. Quia enim qui decimam pollucerent Herculi, coenam popularem dabant, ideo in Rudente extrema *polluctis nihil eſt*, dicit pro eo, quod eſt: nihil apparati ad coenam: et hic *polluctura*, conuiuium. Iacturae autem eſt, vbi ſignificent largitiones et liberalitates in publicum gratiam plebis promerendi ergo: quo in genere omnia erant proprie dicta *pollucta*: dei Herculis nomen praetexebant, ceterum homines colebant. De his iacturis vide 4. de pec. vet. cap. 4. Sic igitur *iacturam* dixit pro ſua cuiuſque portione de illo, quod in commune conferebatur ac praebebatur. Iam intelligis rem plane, nihil obnoxie: *Hac quidem hodie Polluctura praeter nos iactura dabitur nemini.* id eſt: Hac coena vel epulo praeter nos, pars dabitur nemini. *Gronouius.*

7. *Monotrophe*] Stichus Sagarinum appellat *monotrophum*, quod ſolus ſit, nec contubernalem habeat ancillam, nec vicarium: qui enim talis eſt, ipſe ſibi miniſter eſſe cogitur, ſoluſque veſcitur. *Turneb.* *Monotrophe* accipio, vt ſit aduerbium, hoc ſenſu: Nos ſimus ipſi nobis miniſtri; vt ii, qui ſoli viuunt, miniſtroque carent. *G. Longol.*

12. *Batio-*

Olea in tryblio, lupilli comminuto cruſtulo. Turneb. *cum minuto cruſt.*
Sat eſt. SERVO homini modeſte melius facere
ſumptum, quam ampliter.
SVVM quemque decet. quibus diuitiae domi ſunt, ſcaphio et
cantharis,
Batiolis bibunt: at nos noſtro Samiolo poterio Turneb. *batiocis.*
Tamen viuimus: nos tamen efficimus pro opibus noſtra moenia.
SA. Amicae vter vtrubi accumbamus? ST. abi tu ſane ſuperior.
Atque adeo vt tu ſcire poſſis, factum ego tecum diuido.
Vide vtram tibi libet etiamnum capere, cape prouinciam.
SA. Quid iſtuc eſt prouinciae? ST. vtrum Fontinali an Libero
Imperium te inhibere mauis? SA. nimio liquido Libero.
Sed amica mea et tua dum comit, dumque ſe exornat, nos volo
Tamen ludere inter nos. ſtrategum te facio huic conuiuio.
ST. Nimium lepide in mentem venit. MSS. *potius quam in ſubſellio Cynice accipimur, quam in lectis.*
potius in ſubſellio

12. *Batiolis bibunt.*] Forte: *Galiolis.* Vide Nonium in illa voce. Idem Nonius ex Plauti Colace *batiolarum aurearum* meminit in hac voce. *Scriuerius.* *Samiolo.*] V. N. Bacch. act. 2. 2. 23.

13. *Pro opibus*] Comicus in Serui perſona dicit, eorum imitatione qui pro ſuis opibus et facultatibus non deeſſe ſe Reipub. praedicant, ſed ſe munera facere dicunt, et de patrimonio fungendis muneribus impendere. *moenia* enim pro *muneribus* dixit antique. *Turneb.*

15. *Atque adeo vt tu ſcire poſſis, factum.*] Pro *facto,* quod habent libri, non videtur legendum *pacto.* Nullum enim pactum heic interuenit. Sed optionem dat conſeruo ſuo hic Stichus, vtrum velit. Proba eſt ergo diſtinctio quae in aliquot editionibus inuenitur: *Atque adeo vt tu ſcire poſſis factum, ego hoc tecum diuido.* Salmaſ.

18. *Imperium te inbibere.*] *Fontinalis,* deus fontium: vnde *Fontinalia,* vocata *ſacra. Imperium* autem *inbibere Fontinali* eſt in aqua imperium habere. Sententia eſt: Vtrum aquae an vino praeeſſe mauis? Feſtus: *Fontinalia, fontium ſacra. vnde et Romae Fontinalis porta.* Tertullianus: *Fontinalis, dea fontium.* Turn. V. N. Bacch. act. 3 3. 44.

20. *Ludere.*] V. N. Mil. act. 2. 2. 9. *Strategum.*] Vide Notas Perſ. act. 5. 1. 18.

21. *In ſubſellio.*] In humiliore ſede, Cynicorum more. Notum eſt veteres et Romanos et Graecos, non ſediſſe ad menſam, ſed accubuiſſe. Quem morem etiamnum pleruſque Oriens vſurpat. Aliter fuit vetuſtiſſimis illis et heroicis temporibus: nam et Homerus heroas ſuos et procos Penelopes ſedentes facit in conuiuio: et Catullus in nuptiis Pelei. Serui item, et ſordidi interdum Cynici Philoſophi ad menſam non accumbebant: quo reſpexit hic Plautus. imo et liberi ad fulcra lectorum pedeſque parentum *ſedentes* veſcebantur: quaſi luxuriae ritus illi aetati ordiniue non decorus. Vulgatus tamen mos erat, accumbere in lectis: et hic fere talis. In coenaculo menſa collocabatur rotunda, humilis. inferiorum quidem hominum tripes, et ex ſimplici ligno; lautiorum citrea aut acerna, aut lamina argentea intecta: quam pes eburnus fabrefactus, puta in modum Pardi aut Leonis, ſuſtinebat. Circum menſam tres vt plurimum lecti erant; ex quo *Triclinii* nomen: vel duo etiam, quod Plautus *Biclinium* vocat. Ii porro lecti inſtruebantur aulaeis, purpura aut alia veſte ſtragula, pro copia aut inopia conuiuatoris. Id ſub horam coenae fiebat, quae erat vt plurimum diei nona. Sed priuſquam accumberent, togas mutabant veſtibus, quas a re *Coenatoria* dixerunt. Tum etiam ſoleas pedibus demebant, ne lectum conſpurcarent. Occupabant autem terni aut plerumque quaterni vnum lectum. Si plures, ſordidum habebatur. Ita fiebat, vt ex vna communi menſa vix ſupra 12. veſcerentur. *Lipſ.* Iam de *modo accumbendi,* diximus ſupra act. 3. 2. 32.

Cynice accipiemur, quam in lectis. SA. imo enim hic magis eſt dulcius.
Sed interim, ſtratege noſter cur hic ceſſat cantharus?
Vide, quot cyathos bibimus. ST. tot, quot digiti ſunt tibi in manu.
Cantio eſt Graeca: ἢ πέντε πίν', ἢ τρεῖς πίν', ἢ μὴ τέτταρα.

Turneb. ἢ τρία πίν'.

SA. Tibi propino decuma fonte: tibi tute inde, ſi ſapis.

Acidal. *Tibi propinod eccum! a fonte tibi*, etc.

Bene vos, bene nos, bene te, bene me, bene noſtram etiam Stephanium.
ST. Bibe, ſi bibis. SA. non mora erit apud me. ST. edepol conviui ſat eſt,
Modo noſtra huc amica accedat: id abeſt, aliud nihil abeſt.
SA. Lepide hoc actum eſt, tibi propino cantharum: vini tu habes.
Nimis vellem aliquid pulpamenti. ST. ſi horum quae aſſunt poenitet,
Nihil eſt, tene aquam. SA. melius dicis: nihil moror cupedia.

Alius, *merum ius dicis.*

22. *Magis dulcius.*] Vide N. Menaech. Prolog.

25. *Cantio eſt Graeca.*] Id eſt, *Aut quinque bibe, aut tres, aut non quattuor. Non quattuor* autem, id eſt, quinque, Hanc cantionem Euſtath. in lib. ἰῶτα δῶτε. explicat et Athenaeus lib. 10. ſed aliter videntur, quam Plautus intelligere. Hic enim ad numerum cyathorum vini refert: ille ad aquae et vini temperationem. Vide Notata ad Hor. 3. Od. 19. Quidam legunt non, ἢ μὴ τέτταρα, ſed καὶ ἢ μὴ τέτταρα, id eſt, *et ſemiquattuor*, id eſt, duo. Atque ita volunt ſignificare, Stichum velle bibi decem cyathos, quot litteris conſtet nomen amicae ſuae STEPHANIVM. V.N. Perſa act. 5. 1. *Lambinus.*

26. *Tibi propino decuma.*] Ita Mſſ. ſec. et omn. vett. edd. at Mſſ. pr. *decumam a fonte*, quod valet, aquae decima parte, auctore Turnebo. At vero Douza, Hanc, inquit, lectionem pro corrupta ducit Lipſius, ac reſtituendam hoc modo:

Tibi propino decem, affunde tu tibi inde, ſi ſapis.

Nihil melius occurrit quam Lipſii coniectura eamqoe vnice probo. *Tibi propino decem. affunde tibi tute inde ſi ſapis.* Dixerat Stichus cantionem eſſe Graecam, ἢ πέντε πίν', ἢ τρεῖς πίν', ἢ μὴ τέτταρα. Reſpondet Sagarinus, Ego vero tibi propino decem, quod duplum eſt, cum illa cantio quinque tantum bibenda pocula ad ſummum praecipiat. *Salmaſ.*

30. *Lepide hoc actum.*] Sagariſtio biberat, et propinarat Sticho, ea lege, vt ipſe ſibi *e fonte*, id eſt, e cado, affunderet. Nunc tradit cantharum euacuatum, et ait: *Lepide hoc actum eſt; tibi propino cantharum:* tu vinum habes, quo iterum impleas. Stichum autem vinum in ſua poteſtate habuiſſe, apparet ex verſu, infra:

Si peccaſſis, multam hic retinebo illico.

Id eſt, multabo te vino, quod penes me. *Piſtor.*

31. *Pulpamenti.*] *Pulpamentum*, obſonium eſt lautum e pulpa, id eſt, parte carnoſiore animalis: verbi gratia, quae pars eſt poſterior in lepore. *Lepus* enim (vt ſcribit Donatus) *ex parte ſui poſteriore pulpamentum praebet.* Hinc illud Livii Andronici dictum, a Terent. Eun. act. 3. ſc. 1. vſurpatum: *Lepus tute es: et pulpamentum quaeris.* verbis tectum, re impudentiſſimum. quale illud apud Catull. *Ipſe olera olla legit.* Muretus.

32. *Cupedia.*] Feſtus: *Cupes et Cupedia antiqui lautiores cibos nominabant.* Cic. 3. Tuſc. *Ambitio, mulieroſitas, peruicacia, liguritio, vinolentia, cupedia, etc.* Iſidorus: *Cuppes, faſtidioſus eſt et cupidus.* Gloſſar. *Cupedius*, κνιπός. Et reuera κνιπός eſt, quem *faſtidioſum* vocamus; qui non multa, vt voratores, ſed electilia edit: neque facile inuenit, quod ad palatum faciat. *Scaliger.*

35. *Non*

Bibe tibicen: age, ſi quid agis. bibendum, hercle, hoc eſt, ne nega.
Quid hic faſtidis? quod faciundum vides eſſe tibi, quin bibis?
Age, ſi quid agis: accipe, inquam. non hoc impendet publicum. Acidal. *non impedit hoc publicum.*
Haud tuum iſtuc eſt te vereri. eripe ex ore tibias.
ST. Vbi illic biberit, vel ſeruato meum modum, vel tu dato.
Nolo ego nos pro ſummo bibere; nulli relerimus poſtea:
Namque edepol, quamuis deſubito vel cadus vorti poteſt.
SA. Quid igitur? quamquam grauatus fuiſti, non nocuit tamen.
Age tibicen, quando bibiſti, refer ad labias tibias. Vulg. *refer ad labia.*
Suffla celeriter tibi buccas, quaſi proſerpens beſtia.
Agedum, Stiche, vter demutaſſit, poculo multabitur. Cruq. *vter demutaſſit poculo. multabitur.*
ST. Bonum ius dicis: IMPETRARE oportet, quia aequom poſtulas. Schopp. *qui aequum poſtulat.*
Age, ergo obſerua: ſi peccaſſis, multam hic retinebo illico.
SA. Optumum atque aequiſſumum oras. ST. hem tibi hoc primum omnium.
Haec facetia'ſt amare inter ſe riuales duos;
Vno cantharo potare, et vnum ſcortum ducere.
Hoc memorabil' eſt: ego tu ſum, tu es ego: vni animi ſumus:
Vnam amicam amamus ambo: mecum vbi eſt, tecum eſt tamen.

35. *Non hoc impendet publicum.*] Lambinus: hoc poculum, quod te bibere volu, nullum vectigal penſitabit. Acidalius legit: *non impedit hoc publicum:* quia in publico conuiuium agitatur, in propatulo tibicinem bibere iuberi, eoque ipſo nihil debere impediri. Gruterus: in eo non ſunt ſitae fortunae publicae. Acceſſit poſtremus, qui alia ſuis adferunt, aliena a Plauti mente ſcribere praefatus. Quae iſta? *Hoc publicum,* inquit, eſt, Haec res publica: et ſententia omnis: Huius reipublicae onus tibi non imminet aut incumbit. Ego autem eodem ordine haec habeo, quo priora, dixiſſe autem Plautum puto: *Non hoc,* quod ſumti facimus, quodque tu in poculo ſumes, *impendet,* erogabit, *publicum:* non reſpublica grauabitur hac impenſa: non aerario aut rebus populi decedet hic ſumtus, vt ſine metu peculatus capere poſſis. Quod ſequitur: *Haud tuum iſtuc eſt te vereri;* non decet neque perſonam neque ordinem tuum, qui tibicen es genus merubibum et multibibum, verecundari ad ſumenda pocula. *Gronouius.* Sic optimi auctores voce *publicum* vtuntur, pro opibus ſeu patrimonio populi. Liu. 10. *Quorum bonis multatis ex eo, quod in publicum redactum eſt, aenea in capitolio limina poſuerint.* Idem lib. 26. *Aedes Veſtae vix defenſa eſt tredecim maxime ſeruorum opera, qui in publicum redemti ac manumiſſi ſunt.* Idem lib. 42. *Pars agri Campani, quam priuati ſine diſcrimine et paſſim poſſiderent recuperata in publicum erat.* Gronuu. *

38. *Nolo ego nos pro ſummo.*] Hic ſenſus eſt huius loci. Nolo ego nos quaſi vltimum, et non amplius poſtea bibituros, bibere. Sic enim nulli releuerimus, et quamuis deſubito cadus verti poteſt, immanibus iſtis poculis, quae tanquam extrema hauriuntur. *Salmaſ.*

43. *Vter demutaſſit.*] Id eſt, vter noſtrum ab hac lege diſceſſerit, pro multa poculum ei auferetur. *Lamb.* Excogitatum erat ludi genus poſt coenam, quo non Magiſtri imperio ad bibendum cogebantur, ne nimium ebrietati indulgeretur: ſed vt ea coerceretur, nemo, niſi aliqua in re peccarat, calicem ducebat: vt bibere, poenae et dedecoris eſſet, non inuitationis aut magiſterii. *Turneb.*

48. *Potare et vnum.*] Forte: *potared, vnum ſcortum ducere.* Scriuerius.

49. *Vni animi ſumus.*] F. *vnanimiſſumi.* Scriuerius.

 52. *Nolo*

Tecum vbi autem eſt, mecum ibi autem eſt: neuter vtri inuidet. Douz. *Tecum autem mihi eſt, mecum autem tibi eſt.*
SA. Ohe, iam ſatis! nolo obcaedes: caetuli vt ludunt, nunc volo.
Vin' amicam huc euocemus? ea ſaltabit. ST. cenſeo.
SA. Mea ſnauis, amabilis, amoena Stephanium, ad amores tuos
Foras egredere, ſatis mihi pulchra es. ST. at enim pulcherruma.
SA. Fac nos hilaros hilariores opera atque aduentu tuo.
Peregre aduenientes te expetimus, Stephaniſcidium, mel meum;
Si amabilitas tibi noſtra placet, ſi tibi ambo accepti ſumus.

52. *Nolo obcaedes.*] Nolo hic quicquam tragicum et cruentum, quodque caedes imitetur. malo ludum catellorum, qui inter ſe laſciue luſitant. *Turneb.*

ACTVS QVINTVS. SCENA QVINTA

STEPHANIVM, SAGARINVS, STICHVS

Morem vobis geram, meae deliciae. nam ita me Venus amoena amet,
Vt ego hic iamdudum exiſſem ſimitu vobiſcum foras,
Niſi me vobis exornare. nam ITA EST INGENIVM muliebre,
Bene cum lauta eſt, terſa, ornata, ficta eſt; infecta eſt tamen.
Nimioque ſibi mulier meretrix repperit odium ocius
Sua immunditia, quam in perpetuom vt placeat munditia ſua.
SA. Nimium lepide fabulata eſt. ST. Veneris mera eſt oratio,
Sagarine. SA. quid eſt? ST. totus doleo. SA. totus? tanto miſerior.
STE. Vtrubi accumbo? SA. vtrubi tu vis? STE. cum ambobus volo: nam ambos amo.
ST. Vapulat peculium: actum eſt, fugit hoc libertas caput.
STE. Date mihi locum vbi accumbam, amabo, ſiquidem placeo: tum mihi
Cupio cum vtroque mihi eſſe bene. ST. diſpereo! SA. quid ais? ST. quid, ego?
SA. Ita me di ament, nunquam enim fiet hodie, haec quin ſaltet tamen.
Age mulſa mea, ſuauitudo, ſalta: ſaltabo ego ſimul.
ST. Nunquam edepol me iſtoc vinces, quin ego ibi pruriam.
STE. Siquidem mihi ſaltandum eſt, tum vos date, bibat, tibicini.
ST. Et quidem nobis. SA. tene tibicen primum, poſtidea loci
Si hoc eduxeris, proinde vt conſuetus antehac, celeriter MSS. *ſi hoc eduxerit.*

10. *Vapulat peculium.*] Id eſt, minuitur et diſſipatur his nequitiis. Forte ſubeſt ambiguitas in dictione *Peculium*, et aes ſeruile et verpam ſalacem pariter ſignificante. ſed quid ſi *Vapula peculium*, reſcribamus? ad exemplum, inquam, Prouerbii veteris, *Vapula Papiria.* Douza.

19. *Can-*

Lepidam et ſuauem cantationem aliquam occipito cinaedicam,
Vbi perpruriſcamus vſque ex vnguiculis. inde huc aquam.

19. *Cantionem cinaedicam.*] *Cantionem cinaedicam* vocat proteruiorem libidinoſioremque prutitumque excitantem. *Turneb.*

20. *Vſque ex vnguiculis.*] Vt vſque ab extremis partibus corporis toti flagremus. *Lamb.* *Inde huc.*] Infunde. Cur haee Scena in plures diſcerpta ſit, olim cauſſam comminiſcei nullam potui. nunc iudicio factum arbitror: vt ſcilicet actio, inter iſtas potantium, ſaltantium, laſcivientium molitiones, luculentior et amplior eſſet, et Fabula alias non longa, ſic longior fieret. *Taubm.*

ACTVS QVINTVS. SCENA SEXTA

EIDEM

SA. Tene tu hoc, educe: dudum haud placuit potio:
Nunc minus grauate iam accipit. tene tu. interim
Meus oculus, da mihi ſuauium, dum illic bibit.
Proſtibili eſt autem ſtantem ſtanti ſauium — Turn. *Proſtibuli.*
Dare amicum amicae. euge euge, ſic furi datur!
Quid igitur? quanquam grauatus, non nocuit tamen.
Age iam inſla buccas. ST. nunc iam aliquid ſuauiter.
Redde cantionem veteri pro vino nouam.

4. *Proſtibili.*] *Meretrix*, quae et *Quaeſtuaria*, πρακτική, honeſtiotis loci erat, quam *Proſtibulum*: cum illa tantum nocte (hinc *noctes* paſſim, pro concubitu et furto Venereo) ſui copiam faceret: hoc vero etiam die ſe publice et vbiuis proſtituebat. *Fronto.* *Proſtibili eſt autem.*] *Poſſibile eſt tandem.* V.C. *Scriverius.*

5. *Furi datur.*] *Furi datur*, quod datur clam et propere. *Gruter.*

7. *Nunc iam aliquid ſuauiter.*] *Nunc iam liquido ſuauiter Redde.* Scriuerius.

ACTVS QVINTVS. SCENA SEPTIMA

EIDEM

SA. Qui Ionicus aut cinaedicus, qui hoc tale facere poſſiet?
Si iſtoc me vorſu viceris, alio me prouocato:

1. *Qui Ionicus aut.*] Hic *cinaedici* nomen non eſſe infamis nefandique probri, a Nonio eſt annotatum; ſed in ſaltatore poni: vt et mox *cinaedus contra Staticulis ſtare nobis non magis potis eſt, quam fungus imbri:* tamen et enervem fr[illegible]que et velut exoſſem tripudiatore[illegible] eo nomine intelligi crediderim: cum [illegible] Aul. act. 3. 2. ſcribatur: *Ita fuſtibus ſum mollior miſer magis, quam vllus cinaedus.* *Ionicum* quoque *ſaltatorem* fere molliculum et effoeminatum, delicatiuſque ſe mouentem, interpreter: vt apud Hor. 3. Od. 6.

Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo.

Tum, quod Ionum mores et ſaltationes petulantiores erant; tum, quod (ſi id e propinqua reperi inſula placet, nec in Aſiam nauigati) Siculi ſaltationem quandam, vt reor, blandam et voluptariam in honorem Dianae celebrabant, *Ionicam* vocatam.

Fac tu hoc modo. ST. at tu hoc modo. SA. babae! ST. tatae! SA. papae! ST. pax!
SA. Nunc pariter ambo. omnes voco cinaedos, contra
Satis eſſe nobis non magis potis eſt, quam fungo imber.
Intro hinc abeamus. nunc iam ſaltatum ſatis pro vino'ſt.
Vos ſpectatores plaudite, atque ite ad vos comiſſatum.

vocatam. Pollux lib. 4. Onom. cap. 14. τὸ δὲ ἰωνικὸν ἀρτέμιδι ὤρχοῦντο σικελιῶται μάλιστα. Cum autem, vt a Plutarcho ſcriprum eſt in Sympoſiacis, tres ſint ſaltationis partes, φορὰ, σχῆμα et δεῖξις, *Motus*, *Geſtus* et *Demonſtratio*: *Staticulos* ad quietem, quae in geſtu et ſtatu eſt et in demonſtratione, pertinere crediderim, nec (vt opinor) iniuria: *Vorſus* ad motum. Eſt enim *Verſus et Orbis ſaltatorius*, ſpecies quaedam motus, cuius multa genera tripudiatores frequentant. ſed iidem etiam ſaepe ſe verſant, in orbemque rotant. *Turneb.*

3. *Tatae.*] Ἐκφώνησις ἀρχαϊκή *Chariſ.* *Pax!*] V. N. Mil. act. 3. 1. 213.

5. *Fungo imber.*] locus ſeruilis; tanquam videlicet imber fungo nocere nequeat, munito primum capilis grandi cooperculo, deinde oriente ad radices arborum, ab imbre immunium. *Taubm.* Non video quid mutandum ſit in hoc verſu. Fungi ex imbribus naſcuntur, ſiccitate non proueniunt. Res ſatis clara eſt. *Salmaſ.*

7. *Ite ad nos.*] Facetiſſima et certiſſima eſt correctio: *atque ite ad vos comeſſatum.* Plaudere iubet ſpectatores Stichus, et ire comeſſatum; non tamen in hoc ſuum conuiuium, ſed ad ſemetipſos. Solent quidem ſpectatores et alibi vocari, ſed per iocum et oblique, nunquam ſerio et nuncupatim: tum vero ſemper eluditur illa vocatio reiectione in aliud tempus; Pſeudolo, Rudente. *Acidal.*

FINIS STICHI

M. ACCI PLAVTI

TRINVMMVS

DRAMATIS PERSONAE

LVXVRIA.
INOPIA.
MEGARONIDES, } *ſenes.*
CALLICLES, }
LYSITELES, *adoleſcens.*
PHILTO, *ſenex.*
LESBONICVS, *adoleſcens.*
STASIMVS, *ſeruos.*
CHARMIDES, *ſenex.*
SYCOPHANTA.

Digitized by Google

ARGVMENTVM

(vt quibuſdam videtur)

PRISCIANI

Theſaurum abſtruſum abiens peregre Charmides,
Remque omnem amico Callicli mandat ſuo.
Iſtoc abſente male rem perdit filius.
Nam et aedis vendit: has mercatur Callicles.
Virgo indotata ſoror iſtius poſcitur:
Minus quo cum inuidia ei det dotem Callicles,
Mandat qui dicat aurum ferre ſe a patre.
Vt venit ad aedis, hunc deludit Charmides
Senex, vt rediit; quoius nubunt liberi.

ALIVD ARGVMENTVM

CAMERARII

Haec Fabula et elegans eſt, et exemplum boni ac fidelis Amici proponit: et abundat vtilibus ſententiis. Commendarat liberos ſuos et rem familiarem Senex, ad mercatum abiens, amico. Interea aliis abſumptis, aedes etiam paternas venditurus erat filius perditus. In illis aedibus theſaurus defoſſus erat: id quia Senex is, cuius fidei omnia commiſſa fuerant, ſciebat, praemercatur aedes. Hoc nomine cum male audiret vulgo, caſtigatur ab amico quodam ſuo verbis. Sed facile defendit ſe, re explicata. Petebatur autem in matrimonium filia abſentis Senis ab adoleſcente nobili et diuite: cui quaerunt duo Senes, quomodo dotem dare poſſint, cum non vellent theſaurum indicare. Et deuenitur ad fallaciam hanc, vt allegent quendam, qui quaſi a patre Virginis aduenit, et aureos Philippos cI). afferat. Hunc forte rediens ante aedes conuenit ille Senex pater virginis, et ignarus omnium, quid rei ſit, miratur. Idem cognoſcit amicum ſuum emiſſe aedes, et fert inique. Sed mox omnibus exploratis, et fidem illius collaudat, et filiam adoleſcenti illi, cui erat deſponſa, tradit: et filio ignoſcit.

PRO-

PROLOGVS

*LVXVRIA et INOPIA

Sequere me, mea gnata, vt munus fungaris tuum.
IN. Sequor; ſed finem fore quem dicam, neſcio.
LV. Adeſt. hem, illae ſunt aedes: i intro nunc iam.
Nunc, ne quis erret voſtrum, paucis in viam
Deducam, ſiquidem operam dare promittitis.
Nunc primum igitur, quae ego ſim, et quae illa haec ſiet,
Huc quae abiit intro, dicam, ſi animum aduortitis.
Primum mihi PLAVTVS nomen LVXVRIAE indidit:
Tum hanc mihi gnatam eſſe voluit INOPIAM. Lamb. *Tum mihi natam hanc is eſſe voluit.*
Sed ea huc quid introierit impulſu meo,
Accipite, et date vaciuas auris, dum eloquor.
Adoleſcens quidam eſt, qui in hiſce habitat aedibus:
Is rem paternam me adiutrice perdidit.
Quoniam ei, qui me aleret, nihil video eſſe reliqui,
Dedi meam gnatam, quicum aetatem exigat.
Sed de argumento ne exſpectetis Fabulae.
Senes qui huc venient, hi rem vobis aperient.
Huic nomen Graece eſt THESAVRO Fabulae:
Philemo ſcripſit, Plautus vortit barbare:
Nomen TRINVMMO fecit. nunc hoc vos rogat,
Vt liceat poſſidere hanc nomen Fabulam.
Tantum eſt. valete, adeſte cum ſilentio.

* *Luxuria et Inopia.*] Trinummo διπρόσωπον fecit Plautus Prologum, quem ſane queas ἠθικὸν appellare, accommodatis ad Adoleſcentis nequitiam perſonis *Luxuriae* atque *Inopiae*. Quemadmodum in Rudente *Arcturi*: in Aul. *Laris familiaris*. Scalig.

3. *Adeſt.*] Lego: *Ades*, vel certe, *Adeſto*. nam ad ſe eam verbis et geſtu trahit, vt in domum Lesbonici intrudat. *I. Gulielm.*

14. *Quoniam.*] Id eſt, poſtquam. Non enim ratio datur, cur adoleſcens rem perdiderit: ſed illa perdita, poſtquam nil ſuperiuit, ei filiam ſuam Luxuria dicitur iunxiſſe. infra act. 1. ſc. 2. verſ. 112. *Acidal.*

15. *Meam gnatam, quicum.*] *Quicum* et *quocum* vtrumque indeclinabile, tam plurali quam ſingulari numero, ablatiui loco poſitum; omnibuſque adeo generibus ἀδιαφόρως accommodari poteſt: illi autem peccant largiter, qui pro *quicum* vſurpare *quibuſcum*, vel etiam *queiſcum*, in pluralibus datiuis auſi. *Douza.* Vide lib. 2. Obſeru. cap. 6. *Gronouius.*

19. *Philemo.*] Menander et Philemo Theſaurum ſcripſerunt: quam Plautus vertit, et *Trinummum* inſcripſit. *Vertit barbare.*] Id eſt, Latine: nam *Barbari* dicebantur antiquitus omnes gentes, exceptis Graecis, vt ait Feſtus.

ACTVS PRIMVS. SCENA PRIMA

MEGARONIDES

Nae AMICVM CASTIGARE ob meritam noxiam, V. C. *Me amicum.*
Immune eſt facinus; verum in aetate vtile

2. *Immune.*] Nonius quidem, *Immune, ſine officio, ſine munere,* interpretatur: quaſi

Et conducibile. nam ego amicum hodie meum
Concaſtigabo pro commerita noxia,
Inuitus, ni me id inuitet vt faciam fides.
Nam hic nimium morbus mores inuaſit bonos,
Ita plerique omnis iam ſunt intermortui.
Sed dum illi aegrotant, interim mores mali
Quaſi herba irrigua ſuccreuerunt vberrume.
NEQVE QVICQVAM hic vile nunc eſt, niſi mores mali.
Eorum licet iam meſſem metere maxumam,
Nimioque hic pluris pauciorum gratiam
Faciunt pars hominum, quam id, quod proſit pluribus.
Ita vincunt illud conducibile gratiae;
Quae in rebus multis obſtant, odioſaeque ſunt,
Remoramque faciunt, rei priuatae et publicae.

quaſi *Officioſo* contrarium. Feſtus contra, pro *improbo* dictum ſumere videtur. Sed neque Noniana explicatio ſatis Plautino argumento reſpondens; ni forte quis *τό Officio* pro *Beneficio* ab illo poſitum arguetur. Vtut eſt, in obſcuro eſſe non poteſt, quidnam caſtigator iſte ſibi velit: cuius ego hanc *eſſe ſententiam opinor: Amicum ob meritam noxiam concaſtigare, *immune* quidem *facinus* videri, id eſt, non haberi pro munere, ſiue beneficio: ceterum ex re et vſu magis, quam ex ſententia peccantis eſſe; eius dico, qui ab amico ſeuere ac ſerio increpitus, officii ſui intempeſtiue commonetur, ſitque melior praeceptis obiurgatoris ſui. *Immune facinus* ergo nihil aliud fuerit, quam ingratum benefactum, ſiue officium; parumque adeo ex lubidine eius, cuia res agitur, et ad quem caſtigatio illa peculiariter pertinet. *Douza.* Veteribus Grammaticis *Munes* dicti amici, qui in vnum conſenſum mutuis animis conſpirabant. Lucil. apud Non. *Munifices muneſque amicis noſtris videamur viri.* Sc. Gentil. *In aetate.*] Id eſt, interdum; vetere et eleganti genere dicendi. Turn. lib. 15. cap. 11. et lib. 26. cap. 16. vtitur et infra act. 2. 4.

5. *Inuitus ni me inuitet.*] Inuitus quidem eum caſtigabo: ſed fides, quam amico debeo, ſuadet cogitque vt id faciam. *Lamb.*

12. *Nimioque hic pluris.*] Pars hominum multo mauult gratiam inire a paucioribus, potentibus ſcilicet et diuitibus; quam *pluribus*, id eſt, Reipubl. prodeſſe. *Lamb.*

ACTVS PRIMVS. SCENA SECVNDA

CALLICLES, MEGARONIDES

Larem corona noſtrum decorari volo.
Vxor, venerare: vt nobis haec habitatio
Bona, fauſta, felix, fortunataque eueniat;
Teque vt quam primum poſſim, videam emortuam.
ME. Hic ille eſt, ſenecta aetate qui factus eſt puer,

1. *Larem corona.*] Callicles abſentis amici Charmidae domum, quam emerat a Lesbonico filio, immigrans mandat vxori, vt domeſticum deum, qui cuſtos aedium habebatur, exornet corona: quae quidem in Latio e ſpicis et ariſtis, in Graecia e platano fiebat: eumque vt precetur, iſtam fortunet habitationem. Quod ex formula, quam praeſabantur, ominis cauſſa ſumptum, QVOD BONVM, FAVSTVM, FELIX, FORTVNATVMQVE SIT. Lares eiuſmodi floreis ſertis redimitos, Tibullus l. 2. el. 1. *ornatos deos* vocat. *Taubm.*

5. *Senecta aetate.*] Ita *Senectum corpus* dixit Saluſt. 4. Hiſt. et *Senecta membra*, Lucr. lib. 3. V. N. Amph. act. 4. 2.

Qui admiſit in ſe culpam caſtigabilem.
Aggrediar hominem. CA. cuia vox prope me ſonat?
ME. Tui beneuolentis, ſi ita es, vt ego volo:
Sin aliter es, inimici atque irati tibi.
CA. O amice ſalue, atque aequalis: vt vales,
Megaronides? ME. et tu edepol ſalue, Callicles.
Valen'? valuiſtin'? CA. valeo, et valui rectius.
ME. Quid agit tua vxor? vt valet? CA. pluſquam ego volo.
ME. Bene hercle eſt, illam tibi bene valere et viuere.
CA. Credo hercle te gaudere, ſi quid mihi mali eſt.
ME. Omnibus amicis quod mihi eſt, cupio eſſe idem.
CA. Eho, tua vxor quid agit? ME. immortalis eſt.
Viuit, victuraque eſt. CA. bene hercle nuncias,
Deoſque oro, vt vitae tuae ſuperſtes ſuppetat.
ME. Dum quidem hercle tecum nupta ſit, ſane velim.
CA. Vin' commutemus? tuam ego ducam, et tu meam?
Faxo haud tantillum dederis verborum mihi.
ME. Namque enim tu, credo, mihi imprudenti obrepſeris.
CA. Nae tu hercle faxo haud ſcies quam rem egeris.
ME. Habeas, vt nactus: NOTA MALA res, optuma'ſt.
Nam ego nunc ſi ignotam capiam, quid agam, neſciam.
Edepol, PROINDE VT BENE viuitur, diu viuitur, Acid. *vt diu viuitur, bene v.* aut *proinde bene, vt diu v.*
Sed hoc animum aduorte atque aufer ridicularia:
Nam ego dedita opera huc ad te aduenio. CA. quid venis?
ME. Malis te vt verbis multis multum obiurgitem.
CA. Men'? ME. num quis eſt hic alius praeter me atque te?
CA. Nemo eſt. ME. quid igitur rogitas, tene obiurgitem?
Niſi tute mihi me cenſes dicturum male.
Nam ſi in te aegrotant artes antiquae tuae,
Siue immutare vis ingenium moribus, MSS. *Sin immutare.*

11. *Et tu edepol ſalue.*] Donatus ad illud Hec. act. 1. 2. *Salue mecaſtor*, notat, *Olim ſalutantes addidiſſe iusiurandum, vt ſedulo hoc facere viderentur.*

22. *Faxo haud tantillum.*] Verba mihi non dederis, neque me deceperis, ſi vxorem tradideris, mea accepta. *Lamb.*

23. *Neque enim tu credo.*] Hoc Gruterus ex vna vt ait Pariſina admiſit, quum ceterae et Mſſ. *Namque enim tu.* Camerarius et Lambinus: *Nunquam tu.* Sed retinenda erat vetus lectio. *Namque enim*, vt ſaepe alibi, *Quia enim.* Deinde compendium eſt loquendi, in quo reticetur, quid facere nolis aut velis expoſita ſolum ratione, cur id facere velis aut nolis. quod alibi prolatis exemplis enarravimus. Perinde eſt igitur ac ſi dicat: Nolo commutare: nam ſi fecero, tum, opinor, me necopinantem circumueneris, priore tranſmiſſa. *Gronouius.* *Imprudenti obrepſeris.*] Inſcientem fefelleris.

32. ME. *Quid igitur rogitas.*] Captatus iocus in pronunciatione τοῦ *Mene?* quod Callicles non dubitantis affectu profert, ipſene, an alius ſit obiurgandus: ſed admirantis. *Acidal.*

34. *Si in te agrotant artes.*] *Artes* hoc loco ea ſunt, quae Graecis ἐπιτηδεύματα, id eſt, *inſtituta, quae ſtudioſe ſectamur.* Ita Ter. Andr. act. 1. 1. *artes* appellat fidem et taciturnitatem. quod Donatus laudat: cum antiqui *artes* et vitia et virtutes vocarint. Ita Horat. 3. Od. 3. *artes* vocat iuſtitiam et conſtantiam. Sed et Ariſtoteles 2. Nicom. τῶν τεχνῶν nomine, virtutes amplectitur. *Muret.*

36. *Mores.*]

Aut ſi demutant mores ingenium tuum,
Neque eos antiquos ſeruas, aſt captas nouos.
Omnibus amicis morbum tu incuties grauem,
Vt te videre audireque aegroti ſient.
CA. Qui in mentem venit tibi iſtaec dicta dicere?
ME. Quia OMNES BONOS BONASQVE accurare addecet,
Suſpicionem et culpam vt ab ſe ſegregent.
CA Non poteſt vtrumque fieri. ME. quapropter? CA. rogas?
NE ADMITTAM culpam, ego meo ſum promus pectori.
SVSPICIO EST in pectore aliena ſita.
Nam nunc ego ſi te ſurripuiſſe ſuſpicer,
Ioui coronam de capite, e Capitolio,
Quod in culmine aſtat ſummo: ſi id non feceris,
Atque id tamen mihi lubeat ſuſpicarier?
Qui tu id prohibere me potes, ne ſuſpicer?
Sed iſtuc negotii ſcire cupio, quicquid eſt.
ME. Haben' tu amicum aut familiarem quempiam
Cui pectus ſapiat? CA. edepol haud dicam dolo,
Sunt, quos ſcio eſſe amicos: ſunt, quos ſuſpicor:
Sunt, quorum ingenia atque animos non poſſum noſcere.
Ad amici partem, an ad inimici perueniant.
Sed tu ex amicis certis mihi es certiſſumus.
Si quid ſcis me feciſſe inſcite aut improbe,
Si id me non accuſas, tute ipſe obiurgandus es. ME. ſcio;
Et, ſi alia huc cauſſa ad te adueni, aequom poſtulas.
CA. Exſpecto ſi quid dicas. ME. primum dum omnium,
Male dictitatur tibi volgo in ſermonibus:
Turpilucricupidum te vocant ciues tui.
Tum autem ſunt alii, qui te volturium vocant:
Hoſteſne an ciues comedis, paruipendere.
Haec cum audio in te dicier, excrucior miſer.
CA. Eſt, atque non eſt, mihi in manu, Megaronides.
Quin dicant, non eſt: merito vt ne dicant, id eſt.
ME. Fuitne hic tibi amicus Charmides? CA. eſt, et fuit.

36. *Mores.*] Contagio morum ſeculi huius. Seneca: *deſinit eſſe remedio locus, vbi quae fuerant vitia MORES ſunt.*

44. *Meo ſum promus pectori.*] Eraſmus in epiſt. *Innocentiam praeſtare poſſum: quid homines de me loquantur, non poſſum.*

47. *Ioui coronam.*] V. N. Menaech. act. 5. 5. 38.

59. ME. *Scio: et, ſi alia.*] Scio, inquit Megaronides, officium meum eſſe vt te obiurgem, ſi quid peccaſti: nec recuſo a te obiurgari: ſed aequum poſtulas, ſi ego alia de cauſſa, quam vt tua tibi delicta indicem, proceſſi. *Piſtor.*

64. *Volturium.*] *Vultur*, ſeu *Vulturius*, auis eſt rapax. Senem igitur ob auaritiam, atque inexplebilem naturam ac ſordes, commune ſenectutis malum, vultutium vocat. Cicero Piſon. *Appellatus eſt hic Vulturius illius prouinciae (ſi diis placet) imperator.* Ibid. *Scaurus vulturius Reipub.* Taubman.

65. *Hoſteſne an ciues.*] Hoſtes e Varrone, *peregrinos* interpretor. vt Rudente act. 2. 4. et Curcul. act. 1. 1.

68. *Quin dicant, etc.*] Quaſi dicat: Vt mihi ne male dicant homines, prohibere non poſſum; neque enim id in ma-

nu

Id ita eſſe vt credas, rem tibi auctorem dabo.
Nam poſtquam hic eius rem confregit filius,
Videtque ipſe ad paupertatem protractum eſſe ſe,
Suamque filiam eſſe adultam virginem,
Simul eius matrem, ſuamque vxorem mortuam;
Quoniam hinc iturus eſt ipſe in Seleuciam,
Mihi commendauit virginem gnatam ſuam,
Et rem ſuam omnem, et illum corruptum filium.
Haec, ſi mihi inimicus eſſet, credo, haud crederet.
ME. Quid tu adoleſcentem, quem eſſe corruptum vides,
Qui tuae mandatus eſt fidei et fiduciae,
Quin eum reſtituis? quin ad frugem corrigis?
Ei rei operam dare te fuerat aliquanto aequius,
Si qui probiorem facere poſſis, non vti
In eandem tute accederes infamiam,
Malumque vt eius cum tuo miſceres malo.
CA. Quid feci? ME. quod homo nequam. CA. non iſtuc meum eſt.
ME. Emiſtin' de adoleſcente has aedes? quid taces?
Vbi nunc tute habitas. CA. emi, atque argentum dedi
Minas quadraginta adoleſcenti ipſi in manum.
ME. Dediſti argentum? CA. factum: neque facti piget.
ME. Edepol fidei adoleſcentem mandatum malae.
Dediſtine hoc pacto ei gladium, qui ſe occideret?
Quid ſecus eſt, aut quid intereſt dare te in manus — Ritterſ. *quid ſequius eſt.*
Argentum amanti homini adoleſcenti, animi impoti,
Qui exaedificaret ſuam inchoatam ignauiam?
CA. Non ego illi argentum redderem? ME. non redderes:
Neque de illo quicquam neque emeres, neque venderes;
Nec, qui deterior eſſet, faceres copiam.
Inconciliaſtin' eum qui mandatu'ſt tibi?
Ille qui mandauit, eum exturbaſti ex aedibus?
Edepol mandatum pulchre, et curatum probe!
Credo huic tute: ſuam iam melius rem geſſerit. — I. Guil. *Crede huic tutelam: ſuam melius rem geſſerat.*

nu et poteſtate mea eſt: hoc vero poſſum, vt ne merito meo dicant. itaque ait: *Eſt, atque non eſt, etc.* Murct. Var. lect. lib. 15. 12.

70. *Rem tibi auctorem dabo.*] Id eſt, re ipſa oſtendero. Manil. lib. 2. *Ipſi res operi faciet pondusque fidemque.*

88. *Vbi nunc tute habitas.*] Ita hoc ſine interrogatione legendum. nam cohaeret cum illis: Emiſtin' de adoleſcente has aedes? ſcil. vbi nunc tute habitas. Qui enim tam amicus neſcierit vbi Callicles habitet, qui hac occaſione in caſtigationem illius proſiluit? *Taubmanus.*

95. *Qui exaedificaret.*] Tralatio. qua et Cicero vtitur ad Attic. pro conſummaret et perficeret. *Taubm.*

99. *Inconciliaſtin' eum.*] *Nonne per dolum decepiſti?* Feſtus. *Inconciliare* eſt diſſipare, ſeparare, diuellere: quandoque, vendere: antiquis quoque decipere. *Alciat.* V. N. Moſtell. act. 3. 1.

108. *Sumes.*]

CA. Subigis maledictis me tuis, Megaronides,
Nouo modo adeo, vt quod meae concreditum eſt
Taciturnitati clam, fidei et fiduciae,
Ne enunciarem cuiquam, neu facerem palam;
Vti mihi neceſſe ſit iam id tibi concredere.
ME. Mihi quod credideris, ſumes, vbi poſiueris.
CA. Circumſpice dum te, ne quis aſſit arbiter
Nobis: et quaeſo identidem circumſpice.
ME. Auſculto, ſi quid dicas. CA. ſi taceas, loquar,
Quoniam hinc eſt profectus peregre Charmides,
Theſaurum mihi demonſtrauit in hiſce aedibus,
Hic in conclaui quodam. ſed circumſpice.
ME. Nemo eſt. CA. nummorum Philippeum ad tria millia.
Id ſolus ſolum, per amicitiam et per fidem,
Flens me obſecrauit, ſuo ne gnato crederem,
Neue cuiquam, vnde ad eum id poſſet permanaſcere.
Nunc ſi ille huc ſaluus reuenit, reddam ſuum ſibi:
Si quid eo fuerit, certo illius filiae,
Quae mihi mandata eſt, habeo dotem vnde dem,
Vt eam in ſe dignam conditionem collocem.
ME. Pro di immortales, verbis paucis quam cito
Alium feciſti me! alius ad te veneram.
Sed vt occepiſti, perge porro proloqui.
CA. Quid tibi ego dicam? qui illius ſapientiam
Et meam fidelitatem, et celata omnia
Paene ille ignauos funditus peſſum dedit.
ME. Qui dum? CA. quia rure dum ſum ego vnos ſex dies,
Me abſente atque inſciente, inconſultu meo,
Aedes venales haſce inſcribit literis.

108. *Sumes.*] Inde petes, tanquam depoſitum quoddam. *Lamb.*

109. *Arbiter.*] V. N. Milit. act. 2. 2.

120. *Si quid eo fuerit, certo.*] Ita Poen. *Quin mea quoque iſte habebit, ſi quid me fuat.* Cicero: *ſi quid humanitus ei acciderit*, id eſt, ſi mortuus fuerit. Veteres abſtinebant mentione *Mortis*, ne cogerentur δυσφημεῖν et *male ominari.* itaque *abitionem* pro morte dicebant: vt Graeci οἴχεσθαι. et cum aliquem vita ceſſiſſe indicarent, non id proprio nomine dicebant, ſed tantum hoc, *Vixit.* Ita, *Abiit*, pro periit. item, *Fuit.* Tertullianus: *Si de aliquo iam pridem defuncto tanquam viuo quis requirat, prae manu occurrit dicere; Abiit iam: et, reuerti debet.* Ita Phaedrus Fab. 77.

Abiturus illuc, quo priores abierunt.

Quae ratio ſimilis, cum dicebant πλειόνας, ἀντὶ τῶν τεθνηκότων. Oſtendit item *Sepulcreti* appellatio, τὸ πολυάνδριον. Ita *mortuos* meliori ſcaeua et omine dicebant μακαρίτας. *Scalig.*

122. *Dignam conditionem.*] Matrimonium ſplendore familiae ſuae dignum.

126. *Illius.*] P tris.

128. *Ille.*] Lesbonicus filius.

131. *Inſcribit.*] Veteri more venalia praedia *proſcribebantur*, id propoſito diuulgatoque libello venum ire, venumque exponi ſignificabantur. Ita hic Plautus, ita Cic. 3. Offic. *Claudius aedes, quas in Caelio monte habebat, proſcripſit, inſulam vendidit.* Quin et hoc idem in locandis aedibus ſeruatum deprehendi, vt pendente de aedibus tabula proſcriberetur facienda locatio. Terent. Heautont. *Inſcripſi illico aedes mercede.* Cic. lib. 16. ad Attic. *Iſte locare incipit, non proſcripta neque edicta die.* Briſſon.

ME. Adeſuriuit magis, et inhiauit acrius
Lupus. obſeruauit, dum dormitaret canes,
Gregem vniuerſum voluit totum auortere. Acid. *voluit ſecum auertere.*
CA. Feciſſet edepol, ni haec praeſenſiſſet canes.
Sed nunc rogare ego viciſſim te volo,
Quid fuit officium meum me facere, face ſciam.
Vtrum indicare me ei theſaurum aequum fuit,
Aduorſum quam eius me obſecrauiſſet pater;
An ego alium dominum paterer fieri hiſce aedibus?
Qui emiſſet, eius eſſetne ea pecunia?
Emi egomet potius aedis, argentum dedi
Theſauri cauſſa, vt ſaluom amico traderem.
Neque adeo haſce emi mihi, nec vſurae meae:
Illi redemi rurſum. a me argentum dedi.
Haec ſunt, ſeu recte, ſeu peruorſe facta ſunt;
Egomet feciſſe confiteor, Megaronides.
Hem mea malefacta, hem meam auaritiam tibi!
Haſcine me propter res maledicta differunt?
ME. Pauſa: viciſti caſtigatorem tuum:
Occluſti linguam: nihil eſt qui reſpondeam.
CA. Nunc ego te quaeſo, vt me opera et conſilio iuues,
Communiceſque hanc mecum meam prouinciam. I. Gul. *Communiceſque hanc.*
ME. Polliceor operam. CA. ergo vbi eris paulo poſt? ME. domi.
CA. Nunquid vis? ME. cures tuam fidem. CA. fit ſedulo.
ME. Sed quid ais? CA. quid vis? ME. vbi nunc adoleſcens habet?
CA. Poſticulum hoc recepit, cum aedis vendidit.
ME. Iſtuc volebam ſcire. i ſane nunc iam.
Sed quid ais? CA. quid? ME. nunc virgo nempe apud te eſt.
CA. ita, eſt:
Iuxtaque eam curo cum mea. ME. recte ſacis.

132. *Inhiauit.*] *Inhiandi* verbum abſolute, eſt appetere cupide, et tanquam ore aperto captare. V. N. Aulul. act. 2. 2. et Menaechm. act. 3. 1.

141. *Eius eſſetne.*] Theſaurus enim in ſe empta inuentus, cedit emptori. *Taubman.*

144. *Vſurae.*] Id eſt, vſui.

145. *Illi.*] Charmidi.

149. *Haſcine me propter.*] Coniicio: *Haſcine mi propter res maledicta famas ferunt.* Scriu. *Maledicta differunt.*] Eſt recentiorum. Nam Mſſ. et vett. edd. *Haſcine me propter res maledictas famas ferunt.* Sic et Academicus. Vnde faciendum potius, *maledicae famae ferunt*: vel *maledicis famis ferunt*, diximus, 4. Obſeru. 3. *Gronou.*

153. *Communiceſque hanc.*] Non eſt mutandum: nam *communicare* aliquid cum aliquo dicitur, non ſolum qui ſuam rem communem facit, ſed etiam qui alterius rem vt communem ſuſcipit, vt notauimus 4. Obſeru. 3. *Gronouius.*

156. *Habet.*] Id eſt, habitat.

157. *Poſticulum hoc recepit.*] Id eſt, poſteriorem domus partem *exceptam fecit*, Nonius: vel (vt Agell. lib. 17. cap. 6.) *cum aedes vendidit, particulam quandam, quae poſt eas aedes erat, non vendidit, ſed retinuit. Recipere* antiquum verbum Iuris eſt. Cicero l. 2. de Orat. *Dicet, te cum aedes venderes, ne in rutis quidem et caeſis ſolium tibi paternum recepiſſe.* quibus locis *Recipere* pro *Excipere* vſurpatur. *Budaeus.* V. N. Aſinar. act. 1. ſc. 1. verſ. 72.

160. *Iuxtaque.*] V. N. Aulul. act. 4. 7.

165. *Vrbani*

CA. Num, priuſquam abeo, me roga'urus? ME. vale.
Nihil eſt profecto ſtultius, neque ſtolidius,
Neque mendaciloquius, neque argutum magis,
Neque confidentiloquius, neque periurius,
Quam vrbani aſſidui ciues, quos ſcurras vocant.
Atque egomet me adeo cum illis vna ibidem traho,
Qui illorum verbis falſis acceptor fui:
Qui omnia ſe ſimulant ſcire, nec quicquam ſciunt.
Quod quiſque in animo habet, aut habiturus eſt, ſciunt.
Sciunt id, quod in aurem rex reginae dixerit:
Sciunt, quod Iuno fabulata eſt cum Ioue:
Quae neque futura, neque facta ſunt, tamen illi ſciunt.
Falſon' an vero laudent, culpent, quem velint,
Non flocci faciunt; dum illud, quod lubeat, ſciant.
Omnes mortales hunc aiebant Calliclem
Indignum ciuitate hac eſſe et viuere, I. Gul. *Indignum ciuitate, ac ſeſe viu.*
Bonis qui hunc adoleſcentem euortiſſet ſuis.
Ego de eorum verbis famigeratorum inſcius,
Proſilui amicum caſtigatum innoxium.
Quod ſi exquiratur vſque ab ſtirpe auctoritas,
Vnde quicquid auditum dicant, niſi id appareat,

165. *Vrbani aſſidui.*] *Aſſidui*, pro locupletibus, et facile munus facientibus. ſic vocati ab *aſſibus dandis*, id eſt, aere dando. Niſi ſi quis forte *Scurras*, id eſt, vrbanos aſſiduos ciues iſtos, ita dictos deputet; ab *aſſidendo*: vt ad conciliabula, vel potius deſidiabula referamus, in quibus hoc hominum genus aſſidue garriendo, famigerando abſentes, bonas horas peſſime collocare, totamque adeo aetatem ſuam, ſic quaſi peregrinantes diſperdere conſueuere. *Douza.* V. N. Epid. act. 1. 1. 13. *Vrbani aſſidui ciues.*] *Aſſiduus* non hic vt in duodecim tabulis pro homine locuplete, de quo Gellius lib. 16. cap. 10. ſed iunctim *Vrbani aſſidui*, qui perpetuo vrbis ſolum terunt, non maiorem partem ruſticantur, vt honeſtiſſimi quique Romanorum. Vide de pecun. vet. lib. 4. cap. 9. *Gronouius.*

166 *Vna ibidem traho.*] Innuit ſeſe iure iiſdem accenſendum eſſe, quos modo exagitauerat, ſcurras: aut ſaltem ab eorum moribus non adeo longe abeſſe; quod tam faciles eorum ſtultiloquentiae aures dediſſet. Item infra act. 2. 4. vbi Lesbonicus cum ſeruo rationem putat, quibus in rebus XL. minas ſumpſiſſet, reſpondet, *ibidem vna traho.* quibus ſignificat, ſe ibidem eſſe, et in eo, quantum ſcortis datum eſſet, ſupputando, etiam occupari. Tractum videri poſſit a vetulis pompae alicui longae immixtis, vnaque cum aliis reptantibus. *Taubmanus.*

167. *Acceptor.*] Id eſt, approbator. *Lambin.*

168. *Qui omnia ſe ſimulant, etc.*] Vix puto quicquam de *Curioſis* ἐνεργέστερον potuiſſe dici. Simul et illud notandum, quod ait de Iunonis cum Ioue colloquio, in eo ad Theocriti verſum de curioſitate mulierum videri Plautum alluſiſſe:

Πάντα γυναῖκες ἴσαντι, καὶ ὡς Ζεὺς ἠγά-γεθ' Ἥρην.

Quo ſignificare voluit, eas tanto teneri cognoſcendarum rerum alienarum deſiderio, vt non humana tantum negotia omnia, ſed et diuina myſteria accurate inueſtigent. Nam illud quidem coniugium Iunonis et Iouis, etiam deos latuit, vt vult Homerus. *Canter.*

180. *Vſque a ſtirpe auctoritas.*] Plautus hic *auctoritatem* appellat ſententiam, quam quis primus eſt commentus, tametſi deinde per traduces in quam plurimos emanauerit. *Alciat.* *Vſque ab ſtirpe auctoritas.*] Hoc eſt, primus auctor. Cic. lib. 1. de diuinat. *Principia Aſſyrii, vt ab vltimis auctoritatem repetam. obſeruauerunt.* *Ab ſtirpe*, vt apud Ciceronem *ab ſtirpe interire*, apud Gellium *ab ſtirpe conuellere* Gronouius.

Famigeratori res ſit cum damno et malo: Acid. *Famigeratoris res ſit.*
Hoc ita ſi fiat, publico fiat bono.
Pauci ſint faxim, qui ſciant, quod neſciunt;
Occluſioremque habeant ſtultiloquentiam.

182. *Famigeratori res ſit cum.*] Vſitatum loquendi genus, in litibus et iudiciis maxime, *Res mihi cum eo eſt.* De quibus hic Plautus cum ageret, occaſionem ſumpſit lepidiſſimi ioci, *Res cum malo ei ſit*: pro quo vſitate dicimus, *Malum habeat.* I. Gul. *Famigeratori res ſis.*] Mſſ. *Famigerator ire ſit.* Lege: *Famigerator ille ſit.* Scriuerius.

ACTVS SECVNDVS. SCENA PRIMA

LYSITELES

Multas res ſimitu in meo corde vorſo, multum in cogitando
Dolorem indipiſcor: egomet me concoquo, et macero, et defetigo.
Magiſter mihi exercitor animus hinc eſt. ſed hoc non liquet, Lipſ. *hic eſt.*
Nec ſatis cogitatum eſt, vtram potius harum mihi artem expeteſſam,
Vtram aetati agundae arbitrer firmiorem: amorin me, an rei
Obſequi potius par fiet: vtra in parte plus voluptatis ſit vitae,
Ad aetatem agundam. de hac re mihi ſatis haud liquet. niſi hoc
Sic faciam opinor: vtramque rem ſimul exputem: iudex ſim,
Reuſque ad eam rem. ita faciam! ita placet! omnium primum
AMORIS ARTES ELOQVAR, quemadmodum expediant. NVNQVAM
AMOR QVENQVAM niſi cupidum hominem poſtulat ſe in plagas
Coniicere: eos cupit, eos conſectatur, ſubdole blanditur: ab re
Conſulit blandiloquentulus, harpago, mendax, cuppes, auarus,
Elegans, deſpoliator, latebricolarum hominum corruptor,
Blandus, inops, celati indagator. nam qui ab eo, quod amat,
Quam extemplo ſauiis ſagittatis percuſſus eſt, illico res foras

1. *In cogitando.*] V. N. Stich. 1. 1.

3. *Exercitor animus hinc eſt.*] Scitum eſt, qui Graece παιδοτρίβης dicitur, *magiſtrum exercitorem* appellari. Exercitores, Graecis *Progymnaſtae* erant: quos Plinius in Paneg. et Seneca Epiſt. 15. *Graeculos magiſtros* appellat. *Turneb.*

11. *Poſtulat ſe.*] V. N. Aul. act. 5. *Plagas.*] Retia.

12. *Eos cupit, etc.*] Scil. cupidos homines. Significat cordatus adoleſcens, Amorem ea cupidis et ſectatoribus ſuis ſuadere atque conſulere, quae nihil minus, quam ex re ipſorum et vſu eſſe experiundo inueniantur. Lambinus hic longiſſime errat. *Douza.*

13. *Cuppes.*] Ganeo, cupediarumque amans. Brod. lib. 10. c. 16.

14. *Elegans.*] Nihil video; niſi, *Elegans* heic in vitio poſitum: nec aliter vetuſtiſſimi vſurpabant. Agellius lib. 11. cap. 2. *Elegans homo non dicebatur cum laude: ſed id fere verbum ad aetatem M. Catonis, vitii non laudis fuit, etc.* ita paullo poſt *Comis*, et alibi *Benignus.* Meurſ.

16. *Sauiis ſagittatis.*] Eleganter dixit *ſauia*

Labitur, liquitur. Da mihi hoc, mel meum, ſi me amas, ſi audes. Rec. *ſodes.*
Ibi ille cuculus; Ocelle mi, fiat! et iſtuc, et ſi amplius vis dari,
Dabitur! ibi illa pendentem ferit: iam amplius orat, non ſat
Id eſt mali, ni amplius etiam, quod ebibit, quod comeſt,
Quod facit ſumpti. nox datur? ducitur familia tota;
Veſtiſpicae, vnctor, auri cuſtos, flabelliferae, ſandaligerulae,
Cantrices, ciſtellatrices, nuncii, renuncii, raptores panis et peni.
Fit ipſe, dum illis comis eſt, inops amator. haec ego cum ago
Cum meo animo, et recolo, vbi qui eget, quam pretii ſit parui; apage te,
Amor: non places: nihil te vtor: quanquam ILLVD EST DVLCE, eſſe et bibere.
AMOR AMARA DAT tibi ſatis, quod aegre ſit fugit forum, fugat tuos
Cognatos, fugat ipſe ſe a ſuo conſuitu.
Neque enim eum ſibi amicum volunt dici. MILLE modis amor ignorandu'ſt:
Procul adhibendus eſt, atque abſtinendus. nam QVI IN AMOREM
PRAECIPITAVIT, peius perit, quam ſi Saxo ſaliat. apage ſis amor!

ſauia ſagittata. alias, *armata oſcula* vocantur, quum armis illis, quae geſtare ſola per legem Corneliam licet, res geritur. vt contra, *inerma oſcula* ſunt, cum in vnum omnia vota amantium non coniunguntur. *Palmer.*

17. *Si audes.*] Blandimento autem hoc temperabatur imperatiuum *Da*, auctore *Donato.* V. N. Aul. 2. 1. verſ. 48.

18. *Ibi ille cuculus.*] Arbitror hoc ſpectare ad frequentem itetationem reſponſi illius amatorii, *Ocelle mi fiat.* quod amatori non minus ſaepe repetendum, quam Cuculo ſuum *cu cu. Ibi ille cuculus,* ſcilicet auditur. V. N. Aſin. act. 5. ſc. 2. *Piſtoris.*

19. *Pendentem.*] Cura ſuſpenſum et incertum. *Lambin. Ferit.*] Scil. munere, id eſt, multat. Ter. Phorm. act. 1. 1. *Geta ferietur alio munere.* Lambin.

21. *Quod facit ſumpti.*] Ita haec corrigo atque explico: *Quod facit ſumpti, datur: nox ducitur: familia tota, Veſtiſpic. etc.* Si, inquit, amatori ſuauium dedit ſcortum, illico tes foras labitur, liquitur; ibi ille pendet de ſcalis, caeditur. Si alia verborum delinimenta addit, non munus ſolum, etiam quicquid ſumptus facit, amatoris diſpendium eſt. At nox ſi ducitur, tum vero exhauritur amator. *Palmer.*

22. *Veſtiſpicae.*] Nonius *Veſtiſpici, id eſt, veſtium cuſtodes ſerui: quod frequenti diligentia veſtes inſpiciant.* Varro: *Tu domi videbis,* id eſt, *curabis.* Plautus: *Intus para, cura, vide. Veſtiſpici ſerui* aliter Latinis dicebantur *A veſte,* item in vet. Inſcript. *Ad veſtem:* vti, *ſeruus a pedibus,* et, *ad pedes.* Popma. *Sandaligerulae.*] Ancillae quae dominae *ſandalia,* id eſt, crepidas et calceamenta texus iſtius altiora gerunt. *Victor. Sandalia,* calceamenta foeminarum diuitum ſunt, et quidem (vt probat Pollux) elegantiſſima; interdum etiam aurea: quae et ſua habebant repoſitoria, σανδαλοθήκας appellata. Hinc et ſeruos ſandaligerulos habebant. *Turneb.*

26. *Nihil te vtor.*] Formula eſt abdicandi et ablegandi aliquem, cuius opera non indigeas. Sic et repudii formula: *Conditione tua non vtor.* Tibull. *Forma nihil magicis vtitur auxiliis,* i. e. non indiget. *Gronou.* *

31. *Praecipitauit.*] Id eſt, praeceps cecidit. V. N. Mil. act. 2. 6. *Saxo ſaliat.*] Scil. *Tarpeio.* Ita dicebant ſine alia additione. Lucretius:

Tuas res tibi habe! amor, mihi amicus ne ſuas vnquam. ſunt tamen
Quos miſeros, maleque habeas, quos tibi obnoxios feciſti.
Certum'ſt ad frugem applicare animum: quanquam ibi animo
Labos grandis capitur. boni ſibi haec expetunt, rem, fidem, honorem,
Gloriam et gratiam, hoc probis pretium'ſt: eo mihi magis lubet
Cum probis potius, quam cum improbis viuere vanidicis.

— *Scelerisque luela*
Carcer, et horribilis de ſaxo iactu' deorſum.
Tacitus lib. 2. *L. Pituanius ſaxo deiectus eſt.* Lipſ. Nihil tamen prohibet quin alludat ad Leucadiam petram et ſaltum Sapphicum. Virg. ecl. 8.
Praeceps aërii ſpecula de montis in vndas
Deferar.
Propert. 2. el. 17. *Nunc iacere e duro corpus iuuat, impia ſaxo.* Paſſerat.

32. *Tuas res tibi habe.*] Verba in diuortiis faciendis ſolemnia. V. N. Amphit. act. 3. 2.

ACTVS SECVNDVS. SCENA SECVNDA

PHILTO, LYSITELES

Quo illic homo foras ſe penetrauit ex aedibus? LY. pater, adſum.
Impera quod vis: neque tibi ero in mora, neque latebroſe me abs tuo
Conſpectu occultabo. PH. feceris par tuis ceteris factis, patrem
Tuum ſi percoles. per pietatem! nolo ego cum improbis te viris,
Gnate mi, neque in via, neque in foro vllum ſermonem exſequi.
NOVI EGO HOC ſeculum, moribus quibus ſit. malus bonum malum
Eſſe volt, vt ſit ſui ſimilis: turbant, miſcent mores mali, rapax,
Auarus, inuidus: ſacrum profanum, publicum priuatum habent.
Hiulca gens. haec ego doleo: haec ſunt quae me excruciant.
Haec dies noctesque tibi cauto, vt caueas. quod manu non queunt
Tangere, tantum fas habent, quo manus abſtineant:
Cetera rape, trahe, fuge, late. lacrumas haec mihi, cum video,
Eliciunt, quia ego ad hoc genus hominum duraui. quin prius
Me ad plures penetraui? nam HI MORES MAIORVM laudant:
Eoſdem lutulant, quos collaudant. hiſce ego te artibus gratiam

Thomſon *his ergo tu artibus gratiam fac.*

9. *Hiulca gent.*] Auida, et quaſi hianti ore praedam captans. *Douza.*

13. *Quin prius.*] Legendum: *Quam prius*, pro, *priuſquam.* Quia non mortuus ſum, priuſquam ad hoc corruptum ſeculum vitam produxi. Propert.
Quam prius abiunctos ſedula lauit equos.
Atticum: ἢ πρὶν, pro πρινή. Ariſtoph. ἢ πρὶν γε τὸν μυττωτὸν ὑμῖν ἐγχέαι. Ita *Quam potius* veteres dicebant, pro *potius quam. Plures* autem Graeca notatione pro *mortuis* dicebant. quippe plures numero ſunt mortui quam viui. *Scal.*

15. *Hiſce ego de artibus gratiam facio.*] Facile poſſum pati, vt ne his artibus te excolas,

Facio, neu colas, neu imbuas ingenium. meo modo et moribus viuito
Antiquis. quae ego tibi praecipio, ea facito. nihil ego iſtos
Moror fatuos mores et turbidos, quibus boni dedecorant ſe. *Cam. facetos mores.*
Haec tibi, ſi mea imperia capeſſes, multa bona in pectore conſident.
LY. Semper ego vſque ad hanc aetatem ab ineunte adoleſcentia,
Tuis ſeruiui ſeruitutem imperiis et praeceptis, pater.
Pro ingenio, ego me liberum eſſe ratus ſum; pro imperio, tuum.
Meum animum tibi ſeruitutem ſeruire, aequom cenſui.
PH. Qui homo cum animo inde ab ineunte aetate depugnat ſuo,
Vtrum is itane eſſe mauelit, vt eum animus aequom cenſeat;
An ita potius, vt parentes eum eſſe et cognati velint.
Si animus hominem perpulit, actum eſt; animo ſeruibit, non ſibi: *Lamb. perculit.*
Sin ipſe animum perpulit; dum viuit, victor victorum cluet.
TV SI ANIMVM VICISTI, potius quam animus te, eſt quod gaudeas.
NIMIO SATIVS eſt, vt opu'ſt, te ita eſſe, quam vt animo lubet.
QVI animum vincunt, quam quos animus, ſemper probiores cluent.
LY. Iſtaec ego mihi ſemper habui aetati tegumentum meae,
Ne penetrarem me vſquam, vbi eſſet damni conciliabulum,
Ne noctu irem obambulatum, neu ſuum adimerem alteri.
Neu tibi aegritudinem, pater, parerem, parſi ſedulo.
Sarta tecta tua praecepta vſque habui mea modeſtia.
PH. Quid exprobras? bene quod feciſti, tibi feciſti, non mihi.
Mihi quidem aetas acta eſt ferme, tua iſtuc refert maxume.

excolas, etc. Antiqua et in circulis tum vſitata loquendi forma: qua vſus et Salluſtius: *Qui mihi atque animo meo nullius vnquam delicti gratiam feciſſem.* Taubman.

16. *Moribus viuito antiquis.*] Omnes fere ſcriptores mores ſuorum temporum improbantes, antiqua tempora et mores laudarunt. ita Capteiu. act. 1. 2. *antiquis adoleſcens moribus.* vbi Not. vide verſ. 20.

19. *Confident.*] Pro conſidere facient: vt *deſidere* in Apuleio. Vide N. Sticho act. 2. 2.

22. *Pro imperio tuo, meum.*] Reponi malim: *pro imperio, tuum. Meum an. etc. Tuum*, id eſt, quod ad imperium attinet, tibi me obnoxium, cetera liberum cenſui. *vel*: Pro ingenio liber ſum, pro imperio tuus. *Lipſius.*

27. *Si animus hominem.*] Si in hac pugna Libido hominem ſubegit, actum de illo eſt: et Libidini, non Rationi factus eſt ſeruus. *Taubman.* *Si animus hominem perpulit.*] Recte interpretantur, ſi libido hominem ſubegit. Sed hoc non eſt *perpulit*, vt vulgo habetur, neque *pepulit*, vt Mſſ. ſed omnino *perculit*, vt voluit Lambinus. Vide quae diximus ad Liuii lib. 3. cap. 30. *Gronouius.*

32. *Aetati tegumentum.*] Haec ego ſemper habui inſtar tegumenti et clypei, quibus aetatem tegerem et munirem. Vide Notas Moſtell. act. 1. 2. *Lambinus.*

33. *Damni conciliabulum.*] Vbi damnum mihi poſſit conciliari.

34. *Ne noctu, etc.*] Vide Notas Amphitr. 1. 1. 1.

IS PROBVS EST, quem non poenitet, quam probus ſit et frugi bonae.
Qui ipſus ſibi ſatis placet, nec probus eſt, nec frugi bonae.
BENEFACTA benefactis aliis pertegito, ne perpluant.
QVI IPSVS SE contemnit, in eo eſt indoles induſtriae.
LY. Ob eam rem haec, pater, autumaui: quia res quaedam'ſt, quam volo
Ego me abs te exorare. PH. quid id eſt? veniam iam dare geſtio.
LY. Adoleſcenti huic genere ſummo, amico atque aequali meo,
Minus qui caute et cogitate ſuam rem tractauit, pater,
Bene volo ego illi facere, ſi tu non neuis. PH. nempe de tuo.

39. *Quem non poenitet.*] Interpretantur, qui non inuitus probus eſt; vel, qui conſtanter probus eſt. At haec interpretatio neque generi loqueudi neque vicinae orationi conuenit. Vidit aliquid Thomas Gataccerus Aduerſ. cap. 29. vlterius nempe quiddam inſinuare Comicum formula illa: nimirum, vt ille, qui quantumuis probus fuerit, nunquam ſe nimis probum vel fuiſſe vel eſſe reputet. Hoc ſane decebat velle Plautum, et hoc voluit, opinor: non pronunciat tamen, vt nunc verba ſignificant. Dicimus aliquem *poenitere quam ſit*, vel *quantum ſiat*, qui non eſt contentus eo, quod eſt, vel quantum fit: *non poenitere*, qui ſatis eo contentus eſt. Sic Terentius in Heaut. *At enim te, quantum hic operis fiat, poenitet.* Sic enim ſcribendum facile aſſentior Guideto ob auctoritatem codicis Bembini, qui τὸ *dices* ignorat, et verba ſic ordinat. Idem Eunucho act. 5. ſc. 6. *An poenitebat, flagitii te auctore quod feciſſet adoleſcens.* id eſt, parum videbatur flagitii: ſatis videbatur flagitii: non ſatis erat. Noſter Pſeud. 1. 3. *An poenitet te, quanto hic fuerit vſui?* Trucul. 2. 6. *Poenitetne te, quot ancillae ſunt iam?* Milite 3. 2. *Nihil me poenitet iam, quanto ſumtui fuerim tibi.* quod recte explicat Lambinus; Non paruo ſumptui iam videor tibi fuiſſe. Doctiſſimus Gataccerus hoc ἐρωτηματικῶς legendum cenſuerit cap. 30. Aduerſ. Haud ego: nam cum dixiſſet ſenex obſonatum ſe ire, vt hoſpitem acciperet lepidis victibus, hic intercedens, At ego, inquit, ſatis iam tibi damnoſus fui. Si voluiſſet ἐρωτηματικῶς loqui, feciſſet: *Numquid te poenitet iam quanto*: vel, *Eho, an te poenitet, iam quanto.* Bacchid. 5. 2. *Satis, ſatis iam voſtri eſt conuiuii: me nihil poenitet, vt ſim acceptus.* Cicero lib. 1. de Officiis: *tamdiu autem velle debebis, quoad te, quantum proficias, non poenitebit.* id eſt, inquit Gataccerus, dum non ſatis adhuc profeciſſe te, quantumcunque profeceris, autumabis. Haec non eſt ſententia Ciceronis, ſed, dum ſatis hoc praeceptore te proficere ſenties. Libro 1. ad Att. ep. vlt. *Vel quod a ſenatu, quanti ſiam, me minime poenitet.* Lib. 12. ep. 27. *Quod me ipſe per literas conſolatus ſum, non poenitet me, quantum profecerim.* Liuius lib. 4. *Nullum annum eſſe, quo non acie dimicetur, et tanquam poeniteat laboris, nouum bellum parari.* hoc eſt, tanquam ſatis laboris non ſit. Ergo *quem non poenitet, quam probus ſit et frugi bonae*, eſt, qui ſatis ſibi videtur probus et frugi bonae. At haec ſententia prorſus eſt contraria illi, quae ſequitur: *Qui ipſus ſibi ſatis placet, nec probus eſt, nec frugi bonae.* Hoc verſu improbat φιλαυτίαν, priore probat. Imo ſi quid video, nec priore probauit; ſed inuitis omnibus libris expungenda eſt particula negandi. Scripſit enim Plautus: *Is probus eſt, quem poenitet, quam probus ſit et frugi bonae.* Hoc eſt, qui, vtcumque probus ſit, nondum ſibi ſatis placet, non ſatisfacit ſibi, ſed ſtudet vſque et laborat, vt ſe probiorem etiam praeſtet. Hoc et duo alii, qui ſequuntur, verſus ſanciunt. *Gronouius.*

41. *Benefacta benefactis.*] Benefacta benefactis cumulato, ne quid vitii in animo innaſcatur. *Lamb. Ne perpluant.*] V. N. Moſtell. act. 1. 2.

43. *Autumaui.*] Dixi. Vide Agell. lib. 15. cap. 3.

44. *Veniam iam dare geſtio.*] Geſtio permittere vt dicas. Sic Cornific. ad Herenn. lib 4. *Veniam ad vos, ſi mihi Senatus det veniam,* Id eſt, ſi permittat. Nam, *veniam dare*, non eſt, tantum parcere et ignoſcere alicuius culpae et errato: ſed interdum permittere, ſinere, concedere. *Turneb.*

50. *Publiciſne,*

LY. De meo: nam quod tuum'ſt, meum'ſt: omne meum eſt autem tuum.
PH. Quid is, egetne? LY. eget. PH. habuitne rem? LY. habuit. PH. qui eam perdidit?
Publicisſne affinis fuit, an maritumis negotiis?
Mercaturamne, an venales habuit, vbi rem perdidit?
LY. Nihil iſtorum. PH. quid igitur? LY. per comitatem edepol, pater.
Praeterea aliquantum animi cauſſa in deliciis diſperdidit.
PH. Edepol hominem praedicatum ferme familiariter.
Qui quidem nuſquam per virtutem rem confregit, atque eget,
Nihil moror eum tibi eſſe amicum cum eiuſmodi virtutibus.
LY. Quia ſine omni malitia eſt, tolerare egeſtatem eius volo.
PH. DE MENDICO male meretur, qui ei dat quod edit, aut quod bibat.
Nam et illud quod dat, perdit, et illi producit vitam ad miſeriam.
Non eo hoc dico, quin quae tu vis, ego velim, et faciam lubens:
Sed ego hoc verbum cum illi cuidam dico, praemonſtro tibi,
VT ITA TE aliorum miſereſcat, ne tui alios miſereat.
LY. Deſerere illum, et deiuuare in rebus aduorſis pudet.
PH. Pol PVDERE QVAM pigere praeſtat, totidem literis.
LY. Edepol Deum virtute dicam, pater, et maiorum, et tua,
Multa bona bene parta habemus. BENE SI amico feceris,
Ne pigeat feciſſe: vt potius pudeat, ſi non feceris.
PH. De magnis diuitiis ſi quid demas, plus fit, an minus?
LY. Minus, pater. ſed CIVI IMMVNIFICO SCIS quid cantari ſolet?
Quod habes, ne habeas: et illud quod nunc non habes, habeas malum:
Quandoquidem nec tibi bene eſſe potes pati, nec alteri.
PH. Scio equidem iſtuc ita ſolere fieri. verum, gnate mi,
IS EST IMMVNIS, cui nihil eſt, qui munus fungatur ſuum.

50. *Publicisſne, etc.*] Publicisſne an maritimis negotiis ſeſe implicuit? *Lambinus.*

51. *Venales habuit.*] Qui *vaenales habent*, vaenalicii ſunt et mangones; quos Plinius iunctim *vaenalicios mangones* appellat. Seneca: *mercator vrbibus prodeſt, medicus aegris, mango vaenalibus.* Gloſſae: *vaenalicius, σωματέμπορος. Salmaſius.*

52. *Per comitatem.*] V.N. Scena praeced. verſ. 14.

54. *Praedicatum ferme familiariter.*] *Praedicatum familiariter* eo dicit: quia turpem decoctionem aequalis ſui valde comiter et verecunda circumlocutione protulerat: vt appareret familiatiſſimum illi eſſe. *Acidal.*

61. *Illi cuidam.*] Lesbonico.

63. *Deiuuare.*] Vetus editio, *deſinare*: fortaſſe melius. Gloſſarium: *Deſinator*, ἀβοήτητος: qui ſcilicet deſinit, deſtitutus ope. *Scalig.* V.N. Epid. act. 1. 1.

65. *Deum virtute.*] Ita loquebantur. Solebant enim res proſperas diis et virtuti acceptas referre: contra, ſua omnia minora facere, et deorum erga ſe beneficentiam amplificare: ne ſibi ea attribuere viderentur, et in deos ingrati eſſe: neu eorum inuidiam in ſe commouerent. Etſi nonnunquam etiam hominum virtutem tacitam non praetermittebant. Milite act. 3. 1. et alibi. Salluſtius: *virtute ac diis volentibus magni et opulenti eſtis.* Turneb.

73. *Is eſt immunis.*] Quiſnam ex illa

 Iſidori

LY. Deum virtute habemus, et qui noſmet vtamur, pater,
Et aliis qui comitati ſimus beneuolentibus.
PH. Non edepol tibi pernegare poſſum quicquam quod velis.
Cuius egeſtatem tolerare vis? loquere audacter patri.
LY. Lesbonico huic adoleſcenti, Charmidae filio,
Qui illic habitat. PH. qui comedit quod fuit, quod non fuit?
LY. Ne opprobra, pater. MVLTA EVENIVNT homini, quae volt, quae neuolt.
PH. Age dum, eloquere. quid dare illi nunc vis? LY. nihil quicquam, pater.
SAPIENTIAE AETAS condimentum'ſt: SAPIENS aetati cibus eſt.
PH. Mentire, edepol, gnate; atque id nunc facis haud conſuetudine.
Nam SAPIENS quidem pol ipſe fingit fortunam ſibi.
Eone multa quae neuolt eueniunt, niſi fictor malus ſiet.
Multa eſt opera opus ficturae, qui ſe fictorem probum
Vitae agendae eſſe expetit. LY. ſed hic admodum adoleſcentulus.
PH. NON AETATE, verum ingenio adipiſcitur ſapientia.
LY. Tu modo ne me prohibeas accipere, ſi quid det mihi.
PH. An eo egeſtatem eius tolerabis, ſi quid ab illo acceperis?
LY. Eo, pater. PH. pol, ego iſtam volo me rationem edoceas. LY. licet.
Scin' tu illum quo genere gnatus ſit? PH. ſcio, apprime probo.
LY. Soror illi eſt adulta virgo grandis: eam cupio, pater,
Ducere vxorem. PH. ſine dote? LY. ſine dote. PH. vxorem? LY. ita.
Tua re ſalua. hoc pacto ab illo inibis ſummam gratiam:
Neque commodius vllo pacto ei poteris auxiliarier.
PH. Egone indotatam te vxorem vt patiar? LY. patiundum eſt, pater:

Iſidori definitione interpretandum non videt? referentis lib. Orig. XVI. *Amoena loca Verrius Flaccus dicta ait, quod ſine munere ſint, nec quicquam in his officii; quaſi amunia, id eſt. ſine fructu, vnde nullus fructus exſoluitur.* Inde etiam nihil praeſtantes, *Immunes*, vocantur. *Douza.*

75. *Et aliis qui comitati.*] Habemus, vnde comes et liberales ſimus in beneuolentes.

81. *Age dum, eloquere.*] Ant. Muret. Var. lect. lib. 15. cap. 13. totum hunc locum et legit aliter et tranſponit: quem vide, vt et Acidalium.

82. *Sapientiae, etc.*] Quod ait Lyſiteles ad excuſandum ſodalem, *Sapientiae eſſe condimentum aetatem*: et *Sapientiam aetati cibum*: hanc ſententiam habet. Quidam cibi ſunt, qui recentes quidem non ſunt eſui: ſed reponi ſolent in longam vſionem, et muria aut aceto aut ſale aliiſque modis condiri. miteſcunt autem ac concoquuntur tempore, et ad veſcendum vtiles fiunt. Sic ſapientiam ait in iuuenibus immaturam eſſe: procedente aetate condiri ac mitigari, quaſique matureſcere. *Muret.*

85. *Eone multa quae neuolt.*] Vtrobique *ne* pro non vſurpans, venuſte dixit Plautus. vt act. 5. 2. *niſi neuis.* Ait igitur: Ob id non multa, quae non vult, eueniunt. *Turneb.*

86. *Multa eſt opera, etc.*] Opus eſt ei multa opera et cura fingendi ac laborandi, qui rationem vitae recte degendae ſibi fingere cogitat.

102. *Iſthac*

Et eo pacto addideris noſtrae lepidam famam familiae.
PH. Multa ego poſſum docta dicta, et quamuis facunde loqui:
Hiſtoriam veterem atque antiquam haec mea ſenectus ſuſtinet:
Verum ego quando te et amicitiam et gratiam in noſtram domum
Video allicere, etſi aduorſatus tibi fui, iſtac iudico. *Acid. et ſi aduerſatus tibi fui iſtuc ſedulo.*
Tibi permitto, poſce, duce. LY. di te ſeruaſſint mihi.
Sed adde ad iſtam gratiam vnum. PH. quid id eſt autem vnum? LY. eloquar.
Tute ad eum adeas, tute concilies, tute poſcas. PH. eccere.
LY Nimio citius tranſiges: firmum omne erit, quod tu egeris.
Grauius erit tuum vnum verbum ad eam rem, quam centum mea.
PH. Ecce autem in benignitate hoc repperi negotium.
Dabitur opera. LY. lepidus viuis. hae ſunt aedes: hic habet.
Lesbonico eſt nomen: age, rem cura: ego te opperiar domi.

102. *Iſthac iudico.*] Id eſt, in illam partem cenſeo.

105. *Concilies, poſcas.*] *Conciliandi* vox ambigua. nam et de nuptiis legitimis, et de lenocinio dicitur. honeſte Ouid. *Non me nupſiſti conciliante ſene.* Apul. in Apol. *inuitam eam conciliare.* Inhoneſte Suet. Iul. *Exiſtimatur Seruilia ſuam filiam Tertiam Caeſari conciliaſſe.* Ouid. *Quo veniunt alii conciliante viri.* Turneb.

109. *Lepidus viuis.*] Id eſt, lepidus *es*, praebeſque te erga me, filium tuum, patrem commodum: Catullus,

At tu inſula mala ac moleſta viuis.

Ita Amph. Prol. *Virtute dixit vos victores viuere,* id eſt, eſſe. *Douza.*

ACTVS SECVNDVS. SCENA TERTIA

PHILTO

Non optuma haec ſunt, neque vt ego aequom cenſeo:
Verum meliora ſunt, quam quae deterruma.
Sed hoc vnum conſolatur me atque animum meum,
Quia, QVI NIHIL ALIVD, niſi quod ſibi ſoli placet,
Conſulit aduorſum filium, nugas agit:
Miſer ex animo fit: factius nihilo facit.
Suae ſenectuti is acriorem hyemem parat,
Cum illanc importunam tempeſtatem conciet.
Sed aperiuntur aedes, quo ibam: commode
Ipſe exit Lesbonicus cum ſeruo foras.

6. *Factius nihilo facit.*] Sic Mſſ. non *ſectius*, non *ſequius*, non *ſatius*, ſed raptant inuicem, quia de ſignificatu vocabuli altum taceatur: et ſic defunguntur, vocem eſſe plane ficticiam a faciendo. Hoc neminem opinor fugiebat. *Factius* igitur eſt magis factum, vt alibi *confoſſiorem* dicit pro magis confoſſo, hac fabula *occluſiorem ſtultiloquentiam:* vt Cicero ciuitatem *conficientiſſimam litterarum:* Petronius, *excuſſiſſima palma pulſare.* Planius foret: *factius nihil facit,* id eſt, nihil magis teddit curatum et explicatum, nihil magis expedit, quam ſi concederet liberis, nec ſemper eorum voluptati repugnaret. Et ſic ſcripſiſſe Plautum crediderim. Etſi poteſt et explicari alterum. Qui ſemper aduerſatus liberorum voluntati, nugas agit, facit redditque *factum magis nihilo,* id eſt, magis nihilum quam nihil. *Gronouius.*

5. Exutum.]

ACTVS SECVNDVS. SCENA QVARTA

LESBONICVS, STASIMVS, PHILTO

Minus quindecim dies ſunt, cum pro hiſce aedibus
Minas quadraginta accepiſti a Callicle.
Eſtne hoc quod dico, Staſime? ST. cum conſidero,
Meminiſſe videor fieri. LE. quid factum eſt eo?
ST. Comeſum, expotum, exutum, elotum in balineis.
Piſcator, piſtor abſtulit, lanii, coqui,
Olitores, myropolae, aucupes. confit cito,
Quam ſi tu obiicias formicis papauerem.
LE. Minus hercle in hiſce rebus ſumptum eſt ſex minis.
ST. Quid, quod dediſti ſcortis? LE. ibidem vna traho.
ST. Quid, quod ego defraudaui? LE. hem iſta ratio maxuma eſt.
ST. Non tibi illud apparere, ſi ſumas, poteſt: Pont. *ſi ſummes, poteſt.*
Niſi tu immortale rere eſſe argentum tibi.
Sero, atque ſtulte, prius quod cautum oportuit.
Poſtquam comedit rem, poſt rationem putat.
LE. Nequaquam argenti ratio comparet tamen.
ST. Ratio quidem hercle apparet. argentum οἴχεται.
Minas quadraginta accepiſti a Callicle,
Et ille aedis abs te accepit mancupio. LE. admodum.
PH. Pol, opinor, affinis noſter aedes vendidit.
Pater cum peregre veniet in porta eſt locus:
Niſi forte in ventrem filio correpſerit.
ST. Trapezitae mille drachumarum Olympicum,

5. *Exutum.*] Emendo: *exunctum.* Magnum luxus inſtrumentum cottidianae veterum vnctiones, lauationes. vnde decoctorum verba, *eluere, exungere*, pro patrimonium luxu lancinare. Rud. act. 2. 7.

Eluas tu, an exungare: ciccum non interduim.

Exungere ergo, vnguentis abſumere eſt: et ea vox myropolas eius argenti, cuius rationem ſerio inſiſtit Lesbonicus, bonam partem abſtuliſſe ſignificat. *I. Gul. Elotum.*] Inde, *beluo*, ab *eluendo*, qui aſpiratur, vt auiditas magis exprobretur: fit enim vox incitatior, vt ait Feſtus. Nam et in balneis luxu lauandi rem profligabant. *Turneb.*

10. *Ibidem vna traho.*] V. N. ſupra, act. 1. 2. 166.

12. *Si ſumas, poteſt.*] Vide ad Rudentem 4. 8. 9.

17. *Argentum, etc.*] *Argentum οἴχεται*, dictum ea forma, qua Paulus IC. dixit, *Pecuniam proficiſci*; vel Vlpianus, *Pecunias ire, redire, etc.* itemque Cicer. in Verr. *Pecuniam, qua via ierat, eadem ſemita reuertiſſe, etc.* Scip. Gentil.

21. *In porta eſt locus.*] Foris et ſub dio habitandum ei eſt. vel, vt alii, mendicabit in porta trigemina: de qua in Capteiuis, act. 1. 1. 22. *Lamb. In porta eſt locus.*] Lucrifit pronomen *ei*, vt in illo, *Vrbem quam ſtatuo veſtra eſt*, ſubauditur *ea*. In Amph. *Naucratem quem conuenire volui, in naui non erat.* Reticetur *is.* Adde ad Liuium 23. 15. Recte ergo Gruterus ſine vlla cauſa corrigi, *Patri.* Gronou.

22. *Niſi forte in ventrem filio correpſerit.*] Nam cum filius pro domo pecunias recepiſſet, quas in ventrem congeſſerat, ſi Senex reuertens ad aedes ſuas ire voluiſſet, in ventrem filii neceſſe habebat ire: etenim ille aedes deuorauerat. *Alciatus.*

23. *Mille drachumarum.*] Fit *drachuma*, ſicut *mina*, et *Alcumena*, interpoſita inter Conſonantes littera *i*, ſeu *u*. Quae fuerint autem *drachmae Olympicae*, quaeramus. Conſtat vero aliis in locis aliud drach-

Quas de ratione debuiſti, redditae.
LE. Nempe quas ſpopondi. ST. imo, quas dependi, inquito.
Quas ſponſione pronuper tu exactus es — Scalig. et Caſaub. *Quas ſponſiones.*
Pro illo adoleſcente, quem tu aiebas eſſe diuitem.
LE. Factum. ST. vt quidem illud perierit. LE. factum id quoque eſt.
Nam nunc eum vidi miſerum, et me eius miſeritum'ſt.
ST. Miſeret te aliorum, tui te nec miſeret, nec pudet.
PH. Tempus adeundi eſt. LE. eſtne hic Philto, qui aduenit?
Is hercle eſt ipſus. ST. edepol, nae ego iſtum velim
Meum fieri ſeruom cum ſuo peculio.
PH. Herum atque ſeruum plurimum Philto iubet
Saluere, Lesbonicum et Staſimum. LE. di duint
Tibi, Philto, quaecunque optes. quid agit filius?
PH. Bene volt tibi. LE. edepol mutuom mecum facit.
ST. NEQVAM ILLVD verbum'ſt, Bene volt; niſi qui bene facit.
Ego quoque volo eſſe liber; nequicquam volo:
Hic poſtulet frugi eſſe, nugas poſtulet.
PH. Meus gnatus me ad te miſit, inter ſe atque vos
Affinitatem vt conciliarem et gratiam.
Tuam volt ſororem ducere vxorem. et mihi
Sententia eadem'ſt, et volo. LE. hau! noſco tuum. — Lamb. *haud noſco.*
Bonis tuis rebus meas res irrides malas.
PH. Homo ego ſum, homo tu es: ita me amabit Iuppiter!
Neque te deriſum veni, neque dignum puto.
Verum hoc, vt dixi, meus me orauit filius,
Vt tuam ſororem poſcerem vxorem ſibi.
LE. MEARVM RERVM me nouiſſe aequom'ſt ordinem.

drachmarum pretium fuiſſe, ſecundum quas et aeſtimatio Talenti varia fuit. Fortaſſe verum, *Philippicum*, vt in Truculento. *Camer.* *Redditae* poſitum eſt, quaſi dictum eſſet, *mille drachmae.* vt ſpectarit illud, quod intelligitur; non, quibus verbis dicatur. *Lamb.*

25. *Quas dependi.*] Cicero I. Fam. 8. *Dependendum tibi eſt, quod mihi pro illo ſpopondiſti.* Ad Att. 14. ep. 16. *Puto ſi quid in homine pudoris eſt, praeſtaturum eum, ne pro ſe quodammodo dependatur.* Ad Brutum ep. 18. *Reipublicae quod ſpoponderis, quemadmodum ſoluas, niſi is dependi facile patitur. pro quo ſpoponderis.* Quod autem ſequitur, *ſponſione*, dicitur quaſi eſſet, ex ſponſione, vel ſponſione facta. Non enim *ſponſiones*, quum vna tantummodo eſſet, et pro vno, mille drachmarum. *Quas mille drachmas exactus es*, vt apud Caecilium: *ego illud nihilominus exigor portorium.* Q. Metellus Numidicus apud A. Gellium, lib. 15. 14. *ſeſe maximas pecunias exactas eſſe.* Quae iam olim huc recte applicuit Turnebus. Sed errat, quum ſimile putat Caelii lib. 8. fam. ep. II. *ne quod furore Paulli adeptus eſſet boni, ſua culpa videretur amiſiſſe.* Legendum enim omnino *adeptus.* Vide ibi Manutium. *Gronouius.*

26. *Quas exactus es.*] Recte A. Gellius lib. 15. 14. *Id nobis videbatur*, inquit, *Graeca figura dictum.* Graeci enim dicunt, εἰσεπράξατό με ἀργύριον, id ſignificat, *exegit me pecuniam.* Gronou. *

29. *Nam nunc eum.*] Ex hoc reſponſo apparet, Lesbonicum longe aliter accepiſſe dictum Staſimi, ac ſi Seruus ſuus dixiſſet: *Vt quidem ille* (ſcilicet adoleſcens, pro quo ſpoponderas) *perierit.* Douza.

37. *Mutuum mecum fuit.*] Id eſt, a me mutuo amatur. *Lamb.* Sed ego potius ad illud, *Bene vult*, Lesbonicum reſpexiſſe opinor. *Taubm.*

44 *Hau!*] *Hau*, interiectio turbatae mentis, vel indignabundae. *Camer.*

51. *Cum*

Cum voſtris noſtra non eſt aequa factio;
Affinitatem vobis aliam quaerite.
ST. Satin' tu ſanus mentis aut animi tui,
Qui conditionem hanc repudies? nam illum tibi
Ferentarium eſſe amicum inuentum intellego.
LE. Abin hinc dierecte? ST. ſi hercle ire occipiam, vetes.
LE. Niſi quid me aliud vis, Philto, reſpondi tibi.
PH. Benigniorem, Lesbonice, te mihi,
Quam nunc experior eſſe, confido fore:
Nam et STVLTE FACERE, et ſtulte fabularier,
Vtrumque, Lesbonice, in aetate haud bonum'ſt.
ST. Verum hercle hic dicit. LE. oculum ego effodiam tibi,
Si verbum addideris. ST. hercle quin dicam tamen.
Nam ſi ſic non licebit, luſcus dixero.
PH. Ita tu nunc dicis non eſſe aequiparabiles
Voſtras cum noſtris factiones atque opes?
LE. Dico. PH. quid nunc, ſi in aedem ad coenam veneris,
Atque ibi opulentus tibi par forte vt venerit, Pitt. *forte, obuenerit.*
Appoſita ſit coena, popularem quam vocant,
Si illi congeſtae ſint epulae a clientibus,
Si quid tibi placeat, quod illi congeſtum ſiet,
Ediſne, an incoenatus cum opulento accubes?
LE. Edim, niſi ille vetet. ST. at pol ego, etiamſi vetet,
Edim, atque ambabus malis expletus vorem:
Et quod illi placeat, praeripiam potiſſumum:
Neque illi concedam quicquam de vita mea.
VERECVNDARI NEMINEM apud menſam decet,

51. *Cum voſtris, etc.*] Veſtri ordinis hominibus, qui eſtis ſactioſi, id eſt, diuites ac potentes, nos inopes tenueſque pares eſſe non poſſumus. *Taubm.*

55. *Ferentarium eſſe amicum.*] Plautus iocoſe *amicum ferentarium* vocat, qui repente opem fert et auxilium egenti amico. *I. Gul.* In ferentario amico, eum, qui ſubſidio futurus ſit, ſignificate videtur Plautus, et qui ſit auxilium laturus, vt mihi mirum videatur, quod Vatro interpretetur *inanem.* Duxiſſe videtur interpretationem a leui armatura illorum equitum, quos dicit eſſe ferentarios vocatos: cum Plautus ad vocabulum potius alluſerit. vt et alio loco ſcribit: *Nulla eſt mihi ſalus dataria*; a dando. *Turneb.*

56. *Abin' hinc dierecte.*] Vide notas Capt. 3. 4. 103.

66. *Opes.*] Veteres *oues* appellabant *opes.* hinc *opicerda, opilio.* deinde quia in multitudine pecorum, maxime ouium, diuitias collocabant, ex eo *opes* dictae etiam diuitiae. Similiter Graecis *πολύμηλος*, ad verbum eſt *opulentus.* Meurſ. V. N. Ciſtell. 2. 1.

67. *Aedem.*] Scil. ſacram aliquam. in his enim epulabantur. *Turneb.*

69. *Popularem quam vocant.*] *Coena popularis* eſt epulum, quod populo datur. Nam, verbi gratia, in triumphis epulum populo interdum dabatur, et dabantur prandia: vt in Iul. Caeſare indicat Tranquillus. Sed et cum decimam Herculi ſoluebant, polluƈto accipiebant populum. *Turneb.* A clientibus olim in aede ſacra conuiuium patronis apparari ſolitum, quod *Coenam popularem* vocarunt. *Faber.*

76. *De vita mea.*] Id eſt, de victu: vt apud Terent. *Cui opera vita erat:* id eſt, qui ex opera ſua viuebat. Donatus: *Vita,* et mores ſignificat, et animam, et alimentum, et ſpatium viuendi. Ita *βίος* Graecis tum *vitam*, tum illud ipſum declarat, quo vitam tuemur. *Beza.*

77. *Verecundari neminem.*] Sic priuatis ad me litteris magnus Scaliger: ſpectanda,

Nam ibi de diuinis atque humanis cernitur.
PH. Rem fabulare. ST. non tibi dicam dolo:
Decedam ego illi de via, de ſemita,
De honore populi: verum quod ad ventrem attinet,
Non hercle hoc longe, niſi me pugnis vicerit.
Coena hac annona eſt ſine ſacris hereditas.
PH. SEMPER TV HOC facito, Lesbonice, cogites,
Id optumum eſſe, tute vti ſis optumus:
Si id nequeas, ſaltem vt optumis ſis proxumus.
Nunc conditionem hanc, quam ego fero, et quam abs te peto,
Dare atque accipere, Lesbonice, te volo.
Dei diuites ſunt, deos decent opulentiae
Et factiones. verum NOS HOMVNCVLI
SALILLVM ANIMAE qui cum extemplo amiſimus, Turn. *quam cum ext.*
Aequo mendicus atque ille opulentiſſumus
Cenſetur, cenſu ad Acherontem mortuus.
ST. Mirum, ni tu illuc tecum diuitias feras,
Vbi mortuus ſis, ita ſis vt nomen cluet.

ctanda, inquit, perſona eſt, nempe Paraſitus. In Senatu dicitur: *Nulla verecundia debet nos demouere a ſententia dicenda, vbi de rebus diuinis et humanis agitur.* diuinae et humanae res Paraſiti eſt eſca; et *menſa* ſenatus. Quo quid lepidius dici poteſt? Aliter accipias, perit omnis lepor. *Taubm.*

82. *Hoc longe.*] Lego: *hoc vngue.* παροιμιώδης enim ſermo eſt: *Tranſuerſum vnguem alicui non cedere.* Nec mouet me illud Moſtell. TR. *non hoc longe Delphium.* Nam et illic emendandum cenſeo, *hoc vngue.* etſi alterum etiam illud commode et tanquam a demonſtrante, accipi poſſe ſcio. *Lipſius.* Sed vide ad Ciſtell. 2. 3. 39.

83. *Coena hac annona eſt ſine ſacris hereditas.*] Lego: *Coena haec an non eſt ſ. ſ. h.* ἐρωτηματικῶς. *Hereditas*, inquit, *ſine ſacris* eſt, cum heres non adſciſcitur in ſacra et gentem. Cum ea hereditate ludens, Seruus coenam comparat: vt item Capteiuis. *Lipſius.* Probo omnino coniecturam eorum qui legerunt: *Coena haec an non eſt ſine ſacris hereditas?* Nam annona non poteſt explicari, nec hic locum habere. *Salmaſ.* *Coena hac annona.*] Ego vero non probo vllam hic coniecturam, ſed retineo mordicus ſcripturam veterem cum explicatione Mureti. *Hac annona*, eſt, vt nunc eſt annona, huius temporis annona. Sic Liuius, *horum magnificentia operum*, quae nunc fiunt; *haec licentia*, quae nunc graſſatur. Vide ad lib. 24. 40. Coena gratuita, vt nunc annona cara eſt, res tam rara eſt, quam hereditas ſine oneroſis et ſumptuoſis ſacris. Captiuis 4. 1. *Sine ſacris hereditatem ſum aptus effertiſſimam.* Gronouius.

89. *Deos decet opulentia.*] Camerarianus *opulentiae.* Ergo recte fecerunt: *deos decent opulentiae*, quod cum recepiſſet Pareus, a Grutero increpitus ruſſus mutauit. At eſt illud Plauti et in Bacchid. 3. 4. 23. *Antequam illa vnquam meis opulentiis Ramenta fiat ignauior.* ſic infra 4. 3. *Veteres parſimoniae.* ſic *famae, gloriae, memoriae, miſericordiae.* Sic alibi: *Secundas res decent ſuperbiae.* Gronou.

90. *Nos homunculi ſalillum animae.*] Sumus vaſculum ſalis, id eſt, ſumus corpuſcula animata. nam corpora noſtra ſunt tanquam animarum vaſcula. *Salillum animae* dixit, fortaſſe translatione ſermonis facti a menſis pauperum, quae ſunt perquam tenues et ſine apparatu. eis enim ſal pro obſonio eſt. Horat. 2. Oda 16.

Viuitur paruo bene, cui paternum
Splendet in menſa tenui ſalinum, etc.

Licet etiam dicere, Plautum eo ſpectaſſe, Animam corpori noſtro eſſe pro ſale. quemadmodum enim carnes pecudum ſi diu ſeruentur ſine ſale, putreſcunt: ita et corpora efflata anima, putore corrumpuntur. *Lamb.*

95. *Vt nomen cluet.*] Opinor Seruum hoc velle: Credo profecto te illuc (ad Acherontem) diuitias tuas perlaturum: vbi demum (cum mortuus nimirum eris)

PH. Nunc vt ſcias hic factiones atque opes
Non eſſe, neque nos tuam negligere gratiam,
Sine dote poſco tuam ſororem filio.
Quae res bene vortat! habeon' pactam? quid taces?
ST. Pro di immortales, conditionem quoiuſmodi!
PH. Quin fabulare, di bene vortant! ſpondeo.
ST. Eheu, vbi vſus nihil erat dicto, ſpondeo
Dicebat: nunc hic, quom opus eſt, non quit dicere.
LE. Cum affinitate voſtra me arbitramini
Dignum, habeo vobis, Philto, magnam gratiam.
Sed etſi hercle grauiter cecidit ſtultitia mea,
Philto; eſt ager ſub vrbe hic nobis, eum dabo
Dotem ſorori: nam is de ſtultitia mea
Solus ſuperſit praeter vitam reliquus.
PH. Profecto dotem nihil moror. LE. certum'ſt dare.
ST. Noſtramne vis nutricem, here, quae nos educat,
Abalienare a nobis? caue ſis feceris.
Quid edemus noſmet poſtea? LE. etiam tu taces?
Tibi ego rationem reddam? ST. plane periimus,
Niſi quid ego comminiſcor. Philto te volo.
PH. Si quid vis, Staſime? ST. huc concede aliquantum. PH. licet.
ST. Arcano tibi ego hoc dico, ne ille ex te ſciat,
Neue alius quiſquam. PH. crede audacter quid lubet.
ST. Per deos atque homines dico, ne tu illunc agrum
Tuum ſiris vnquam fieri, neque gnati tui.
Ei rei argumentum dicam. PH. audire edepol lubet.
ST. Primum omnium olim terra cum proſcinditur,
In quinto quoque ſulco moriuntur boues.
PH. Apage! ST. Acherontis oſtium in noſtro'ſt agro.

Sarac. *ſed etſi haec res cecidit.*

ſis *vt nomen cluet*, id eſt, Philto. vt ſibi demum benignitatem tuam exerceas, et reuera Philto ſis hominibus. nam vt nunc quidem es, in tantis diuitiis ſatis parcus es: vnde nominis tui ἔτυμον apud Orcum demum fortaſſis verum eſſe oſtendes. *Piſtor.* *Ita ſis vt nomen.*] Admitto interpretationem Piſtorii: ſed vt ei ſatis conveniant verba, ſcribo: *Vbi mortuus ſis, vti ſis, vt nomen cluet.* Gronouius.

96. *Hic.*] In noſtra familia. *Lamb.*

99. *Habeon' pactam.*] Eſt formula, qua vtebantur in deſpondendis futuris vxoribus. Puellae, quum ambirentur, dicebantur *ſperatae*, quas ducere decretum eſt, poſt celebrata ſponſalia dicuntur *pactae*. Poen. 5. 3. 38. Vnde et *pactam* dicebant pro ſponſa. *Gronou.**

111. *Noſtramne vis nutricem.*] Sic autem vocat agrum, cuius prouentu tanquam nutrice alebantur. Appoſite. Ita Artemidorus l. 1. c. 81. ait, Bonum eſſe opifici ſomniare de coitu cum matre: καὶ γὰρ τὴν τέχνην μητέρα καλεῖν ἔθος ἐστί, etc. Val. Maxim. l. 7. c. 6. *Siciliamque et Sardiniam, benigniſſimas vrbis noſtrae nutrices, gradus et ſtabilimenta bellorum.* Gruter.

123. *Quinto quoque ſulco.*] *Quinto ſulco, ſexto, nono*; dicunt auctores: pro, *Serere quinquies, ſexies, nouies aratum agrum.* Turneb.

124. *Acheruntis oſtium.*] Veteres, cum animas omnes ad inferos deſcendere putarent, multis locis eſſe *Oſtium Orci* credebant; vt qua ſpiracula erant, quae odoris foeditate animam extorquebant, etc. Sed et in locis peſtilentibus *Oſtium Orci* eſſe dicebant: vt hoc loco. Feſtus: *Manalem lapidem*, ſeu potius *manal* ſiue *manale*, eleganter *Oſtium manium* vocat. *Scaliger.*

125. *Tum*

Tum vinum, priuſquam coactum'ſt, pendet putidum.
LE. Conſuadet homini, credo, etſi ſceleſtus eſt;
At mihi infidelis non eſt. ST. audi cetera.
Poſt id, frumenti quom alibi meſſis maxuma'ſt,
Tribus tantis illi minus redit, quam obſeueris.
PH. Hem! iſtic oportet obſeri mores malos,
Si in obſerendo poſſint interfieri.
ST. Neque vnquam quiſquam eſt, quoius ille ager fuit,
Quin peſſume ei res vorterit, quoium fuit.
Alii exulatum abierunt, alii emortui,
Alii ſe ſuſpendere. hem! nunc hic, cuius eſt,
Vt ad incitas redactus! PH. apage a me iſtum agrum.
ST. Magis apage dicas, ſi omnia a me audiueris.
Nam fulguritae ſunt hic alternae arbores.
Sues moriuntur angina acerrume.
Oues ſcabrae ſunt, tam glabrae, hem! quam haec eſt manus.
Tum autem Syrorum, genus quod patientiſſumum eſt
Hominum, nemo extat, qui ibi ſex menſes vixerit:
Ita cuncti ſolſtitiali morbo decidunt.
PH. Credo ego iſtuc, Staſime, ita eſſe: ſed Campas genus
Multo Syrorum iam antidit patientia.

125. *Tum vinum, etc.*] *Vinum pendens* ipſas vitas ſignificat, et vindemiam nondum collectam. Cui opponunt plerique e ICtis *Vinum doliare*, quod Cicero *vinum de dolio*, et, *vinum de cupa*. Sed enim *vinum doliare*, quod nouum eſt, minoriſque ob id pretii, opponitur potius *vino diffuſo*, quod maturitatem habet et ſuauitatem. *Turneb.* *Vinum priuſquam coactum eſt*] P. Scriuerius ad Martialis Xenia legit, *coctum eſt*, quod cupide recepit Pareus. Sed male. Vide 4. Obſeru. cap. 3. *Gronouius.*

126. *Conſuadet.*] Seruus abduxerat ſenem: ait herus, Eſt quidem apprime ſceleſtus noſter ille ſeruus: tamen eum tam mihi arbitror fidelem, vt nihil ſuaſurus ſit, quod contra meam rem. *Gruter.*

136. *Ad incitas redactus.*] Antiqui fines ſeu terminos, quos amplius promouere non eſt, *incitos* vocabant. Et qui eo rerum redacti erant, vt nullum certum rerum ſuarum conſilium capeſſere poſſent, *Ad incitas redacti* dicebantur. vbi ſubaudi *lineas*. Metaphora enim a ludo 12. ſcriptorum. nam cum ad vltimam lineam promoti erant calculi, tum is, cuius intererat: *Ad incitas lineas redactus*, calculi vero ipſi *inciti* dicebantur: quod annotat Iſidorus. *Scalig.* V. N. Poenulo, act. 4. 2. 86.

138. *Fulguritae.*] Quaſque ideo, non ſine ſumptu collocare, coercere, coinquirere neceſſe erat, id eſt, ea parte ramos exſcindere, qua de coelo tactae eſſent. *Gutherius.*

143. *Solſtitiali morbo.*] Apud Plautum quaeſitum eſt, quis ſit *morbus ſolſtitialis.* Alii pro Comitiali intellexerunt: alii pro repentino et ſubitaneo: vt etiam alibi (Pſeud. act. 1. 1.) *herba ſolſtitialis*, quae nata ſtatim moritur. Turnebus pro ſolſtitiali morbo ardentiſſimas febres intellexit, quaſi illae ſub ſolſtitio maxime vagentur. Sed etſi demus Turnebo, ſimiles febres Canicularibus diebus graſſari: attamen ſolſtitium a Canicula multorum dierum interuallo remotum eſt. Quare puto ego *Solſtitialem morbum* quemcunque prauum et letalem vocari. quaſi innuere velit ille Seruus, neminem ibi potuiſſe ſextum menſem viuere, ſed ſtatim vnumquemque tempore ſolſtitiali interire conſueuiſſe. Etenim ſolſtitium periculoſum atque morboſum eſſe, vnus ante omnes docuit Hippocrates libro de aere, aquis, et locis. Poſt quem Ariſt. 1. Sect. Problem. idem confirmat. *Mercurialis.*

144. *Sed Campas genus.*] Nonius legit, *Campans*, id eſt, Campanum genus quos molles et libidinoſos fuiſſe conſtat. *Lambinus.*

Sed iſte eſt ager profecto, vt te audiui loqui,
Malos in quem omnes publice mitti decet.
Sicut fortunatorum memorant inſulas,
Quo cuncti, qui aetatem egerunt caſte ſuam,
Conueniant. contra iſtoc detrudi maleficos
Aequom videtur, qui quidem iſtius ſit modi.
ST. Hoſpitium eſt calamitatis. quid verbis opu'ſt?
Quamuis malam rem quaerens, illic reperias.
PH. At tu hercle et illi et alibi. ST. caue ſis dixeris,
Me tibi dixiſſe hoc. PH. dixiſti arcano ſatis.
ST. Quin hic quidem cupit illum ab ſeſe abalienarier;
Si quidem reperiri poſſet, cuius os ſublinat. Acid. *ſi quem reperire.*
PH. Meus quidem hercle nunquam fiet. ST. ſi ſapies quidem.
Lepide hercle de agro ego hunc ſenem deterrui:
Nam qui viuamus, nihil eſt, ſi illum amiſerit.
PH. Redeo ad te, Lesbonice. LE. dic ſodes mihi,
Quid hic locutus tecum? PH. quid cenſes? homo'ſt;
Volt fieri liber: verum, quod det, non habet.
LE. Et ego eſſe locuples, verum nequicquam volo.
ST. Licitum, ſi velles: nunc, quoniam nihil eſt, non licet.
LE. Quid tecum, Staſime? ST. de iſtoc quod dixiſti modo,
Si antea voluiſſes, eſſes: nunc ſero cupis.
PH. De dote mecum conuenire nihil potes:
Quid tibi lubet, tute agito cum nato meo.
Nunc tuam ſororem filio poſco meo.
Quae res bene vortat. quid nunc? etiam conſulis.
LE. Quid iſtic? quando ita vis, di bene vortant! ſpondeo.
PH. Nunquam edepol cuiquam tam exſpectatus filius
Natus, quam eſt illud Spondeo natum mihi.
ST. Di fortunabunt voſtra conſilia! PH. ita volo.
LE. Sed, Staſime, abi huc ad meam ſororem: ad Calliclem:
Dic hoc negotii quomodo actum eſt. ST. ibitur.
LE. Et gratulator meae ſorori. ST. ſcilicet.
PH. I hac, Lesbonice, mecum, vt coram nuptiis
Dies conſtituatur: eadem haec confirmabimus.
LE. Tu iſtuc cura quod iuſſi: ego iam hic ero.
Dic Callicli, me vt conueniat. ST. quin tu i modo!

148. *Fortunatorum inſulas.*] Pingit has inſulas Muretus Var. lect. lib. 5. c. 1. Horat. Epod. 16.

173. *Tam exſpectatus filius.*] Abeſt quidem *Tam* Mſſ. Pall. ſed retinent editiones primigeniae, inquit Gruterus. Bene, bene: retineamus igitur et nos, ſubiicit Pareus. Imo male, male: et eat in maximam malam crucem. Nam et verſum corrumpit, qui expuncto eo probus eſt trimetros, et genus loquendi antiquum, toties qua Plauto qua aliis frequentatum vitiat. *Gronouius.*

182. *Dic Callicli.*] Indecore adoleſcens cupit ad ſe venire ſenem. Imo eam ſententiam non eſſe puto. nam alia fuit fortaſſe additurus, ni ſeruus interrupiſſet, in hanc mentem: Dic Callicli, *vt*, ſeu quomodo me dotem ſorori quaerere conueniat, atque vt ipſe de eadem videat: quod quidem diſerte ſubiungit. Quin imo nihil defuerit: et, *vt me conueniat*, valere

LE. De dote vt videat, quid opus ſit facto. ST. i modo!
LE. Nam certum'ſt me ſine dote haud dare. ST. quin tu i modo!
LE. Neque enim illi damno vnquam eſſe patiar. ST. abi modo!
LE. Meam negligentiam. ST. i modo! LE. o pater!
Aequum videtur quin quod peccarim. ST. i modo!
LE. Potiſſumum mihi id obſit. ST. i modo! LE. o pater!
En vnquam aſpiciam te? ST. i modo, i modo, i modo!
Tandem impetraui abiret. Di voſtram fidem,
Edepol re geſta peſſume geſtam probe,
Siquidem ager nobis ſaluos eſt! etſi admodum
In ambiguo eſt etiam, nunc quid de hac re fuat.
Sed ſi alienatur, actum'ſt de collo meo. *MSS. Sed id ſi alienatur.*
Geſtandus peregre clypeus, galea, ſarcina:
Effugiet ex vrbe, vbi erunt factae nuptiae:
Ibit iſtac aliquo in maxumam malam crucem *Douz. Ibit iſtinc.*
Latrocinatum, aut in Aſiam, aut in Ciliciam.
Ibo huc, quo mihi imperatum'ſt, etſi odi hanc domum,
Poſtquam exturbauit hic nos ex noſtris aedibus.

valere poteſt, *quomodo me deceat.* nam ſic et Merc. extr. *Itidem vt tempus anni, aetatem aliam aliud factum conuenit.* Acidal.

191. *Geſtam probe.*] Haec vera lectio. Ait: Edepol, etſi rem male hactenus geſſerimus, tamen in eo ſaltem probe geſta eſt, quod filia herilis in tam lautam familiam collocatur. Modo hoc etiam obtineri poſſit, vt ager ſaluus nobis maneat. Hoc enim vult ſeruus, non, vt explicat Lambin. quaſi glorietur de agro ſeruato: de quo adhuc dubitat. Ead. forma Sc. ſeq. *tanton' in re perdita Quam in re ſalva factus eſt frugalior?* Piſt.

198. *Latrocinatum.*] Id eſt, militatum. V. N. Mil. act. I. I.

ACTVS TERTIVS. SCENA PRIMA

CALLICLES, STASIMVS

Quo modo tu iſtuc, Staſime, dixiſti? noſtrum herilem filium
Lesbonicum ſuam ſororem deſpopondiſſe? *MSS. Cam. deſpondiſſem.*
ST. hoc modo.
CA. Quoi homini deſpondit? ST. Lyſiteli Philtonis filio,
Sine dote. CA. ſine dote ille illam in tantas diuitias dabit?
Non credibile dicis. ST. at tu edepol nullus creduas.
Si hoc non credis, ego credidero. CA. quid? ST. me nihili pendere.
CA. Quamdudum iſtuc, aut vbi actum'ſt? ST. illico hic ante oſtium.
Tam modo, inquit Praeneſtinus. CA. tanton' in re perdita,

1. *Noſtrum herilem filium.*] Vel hic praeſcribi debet nomen *Staſimi*, et legi ſine interrogatione: vt intelligamus, reſpondere Staſimum: *dixi, Noſtrum h. f. Lesb. ſ. ſ. deſpondiſſe.* vel legendum: *veſtrum herilem filium, etc.* vel hoc totum accipiendum τεχνικῶς, hoc pacto: Dixiſtine ita; Noſtrum h. f. etc. Haeccine ſunt tua verba, quae mecum locutus es? Noſtrum h. filium. *Lambinus.*

8. *Tam modo.*] Id eſt, *modo.* Feſtus. Notat autem Praeneſtinorum barbariem, et irridet peregrinantem. *Scalig.*

Quam in re ſalua, Lesbonicus factus eſt frugalior?
ST. Atque equidem ipſus vltro venit Philto oratum filio.
CA Flagitium quidem hercle fiet, niſi dos dabitur virgini.
Poſtremo edepol ego iſtam rem ad me attinere intellego.
Ibo ad meum caſtigatorem, atque ab eo conſilium petam.
ST. Propemodum quid illic feſtinet ſentio, et ſubolet mihi,
Vt agro euortat Lesbonicum, quando euortit aedibus.
O here Charmide, quam abſente te hic tua res diſtrahitur tibi!
Vtinam te rediſſe ſaluom videam, vt inimicos tuos
Vlciſcare, vt mihi, vt erga te fui et ſum, referas gratiam!
NIMIVM DIFFICILE'ST REPERIRI amicum, ita vt nomen cluet:
Cui tuam cum rem credideris, ſine omni cura dormias.
Sed generum noſtrum ire eccillum video cum affini ſuo.
Neſcio quid non ſatis inter eos conuenit. celeri gradu
Eunt vterque. ille reprehendit hunc priorem pallio.
Haud illi euſcheme aſtiterunt. huc aliquantum abſceſſero.
Eſt lubido orationem audire duorum affinium.

19. *Ita vt nomen cluet.*] Hoc declarat ipſe Bacchid. act. 3. 2. *Homini amico, qui amicus eſt, ita vti nomen poſſidet,* id eſt, Cuius facta reſpondent nomini: et qui (vt Flaccus ait) *Id curat eſſe, quod audit:* nempe amicus non tantum Conſiliarius, verum maxime Ferentarius; hoc eſt, re ipſa, non logis iuuans, vbi re opus eſt. *Douza.*

ACTVS TERTIVS. SCENA SECVNDA

LYSITELES, LESBONICVS, STASIMVS

Sta illico, noli auorſari, neque te occultaſſis mihi.
LE. Potin' vt me ire, quo profectus ſum, ſinas? LY. ſi in rem tuam,
Lesbonice, eſſe videatur, gloriae aut famae, ſinam.
LE. Quod eſt facillumum, facis. LY. quid id eſt? LE. amico iniuriam.
LY. Neque meum'ſt, neque facere didici. LE. indoctus quam docte facis!
Quid faceres, ſi quis docuiſſet te, vt ſic odio eſſes mihi?
Qui bene cum ſimulas facere mihi te, male facis, male conſulis.
LY. Egone? LE. tu nae. LY. quid male facio? LE. quod ego nolo, id cum facis.
LY. Tuae rei bene conſulere cupio. LE. tu mihi es melior, quam egomet mihi?
Sat ſapio, ſatis in rem quae ſint meam ego conſpicio mihi.
LY. An id eſt ſapere, vt qui beneficium beneuolente repudies? Lamb. *beneficium a beneuolente.*

LE. NVLLVM BENEFICIVM eſſe duco id, quod, cui facias, non placet.
Scio ego et ſentio ipſe quid agam, neque a me officium migrat:
Nec tuis depellor dictis, quin rumori ſeruiam.
LY. Quid ais? (nam retineri nequeo, quin dicam ea quae promeres)
Itane tandem maiores famam tradiderunt tibi tui,
Vt virtute eorum anteparta per flagitium perderes?
Atque honori poſterorum tuorum vt vindex fieres?
Tibi paterque auoſque facilem fecit et planam viam
Ad quaerendum honorem: tu feciſti vt difficilis foret
Culpa maxume et deſidia, tuiſque ſtultis moribus.
Praeoptauiſti amorem tuum vti virtuti praeponeres.
Nunc te hoc pacto credis poſſe obtegere errata? ah! non ita eſt.
Cape ſis virtutem animo, et corde expelle deſidiam tuo:
IN FORO OPERAM amicis da, haud in lecto amicae, vt ſolitus es.
Atque ego iſtum agrum tibi relinqui ob eam rem enixe expeto:
Vt tibi ſit, qui te corrigere poſſis: ne omnino inopiam
Ciues obiectare poſſint tibi, quos tu inimicos habes.
LE. Omnia ego iſtic quae dixiſti ſcio, vel exſignauero: Vulg. *iſtaec quae dixiſti.*

12. *Nullum beneficium.*] Praecedentia et ſequentia validiſſime conuincunt, haec ita diſtinguenda. Lyſiteles enim Le bonico conſulit: et hic *rumori ſervire* nunc ſe dicit: ne in crimen apud populum veniat: quod diſertius infra exponit: LE. *Nolo ego mihi te tam proſpic.* verſ. 62. ſic nempe *rumori ſeruit*, cum hanc infamiam cauet. Quanquam et aliter ſeruire dici poſſit itidem rumori, qui poſt metuit; et praecauet aliam famigerationem: *Mea opera hinc proterritum te, etc.* verſ. 77. ſed tamen in Lesbon. haec cautio hic magis conuenit. *Acidal.*

13. *Neque a me officium.*] Mſſ. Cam. *neque in ſe officium.* Lego: *neque meum ſe officium migrat.* Vt Cicero 1. de diuin. *credo, ne communia iura migrare videatur.* Agellius: *caſſita nidum migrauit.* Schoppius.

18. *Vt vindex fieret?*] Lambinus et Douza legunt; *vt vibex fieres?* quum in Mſſ. Camerario teſte, reſtet *vindex*; et retinet Petrus Valla, tecteque vindicem exponit *vltorem.* Nempe, qui vlciſcitur, decua aufert: vnde *vindicare*, auferre; *vindicta*, ablatio; *vindex*, qui aufert: vt ex vett. Gloſſis conſtat. Haec firmantur eo, quod paulo poſt ſequitur:

Si iſtuc, vt conare, facis indicium tuum, incendes genus.

Vbi *incendere* eſt, non *celebrius reddere*, vt Scalig. putabat (plane enim ſententia repugnat) ſed, quaſi incendio perdere et abſumere. *Voſſius. Vt vindex fieres.*] Neque *vibex* Lambini admitto, neque conciliare ſtomacho meo poſſum, vt *vindicem honori poſterorum* eum credam Latine dici, qui poſteris decua aufert, quacunque ceruſſa oblinant. Nimirum non interrogatio eſt, neque coniungendus hic verſus, cum praecedenti, ſed cum ſequenti, hoc modo: *Atqui honori poſterorum tuorum vt vindex fieres, Tibi pater auoſque.* Id eſt, vt vindicares tradereſque poſteris tuis honorem et decus, non tibi primo ea adquirenda erant, quod eſt difficilius, ſed ad eam rem planam tibi viam fecerant maiorea. Vide 4. Obſeru. c. 3. *Gronouius.*

27. *Qui te corrigere poſſis.*] *Colligere* Scal. *Scriuerius.*

29. *Vel exſignauero.*] Vulgatum omnino retinendum cenſeo. *Vel exſignauero*, valet exquiſite in charta conſignatum ordine recenſuero, vt rem confregerim. *Exſignare*, proprie e Commentario deſcribere et in ordinem redigere. vnde in genere pro accurata recenſione accipitur. Liuius lib. 1. *Eique ſacra omnia exſcripta exſignataque tradidit. Exſignata*, nempe

Vt rem patriam et maiorum gloriam foedarim meum.
SCIEBAM VT ESSE ME deceret; facere non quibam miſer,
Ita vi Veneris vinctus, otio captus in fraudem incidi:
Et tibi nunc, proinde ac merere, ſummas habeo gratias.
LY. At operam perire meam ſic, et te haec dicta corde ſpernere,
Perpeti nequeo: ſimul me piget parum pudere te.
Et poſtremo, NISI ME AVSCVLTAS, atque hoc vt dico facis,
Tute pone te latebis facile, ne inueniat te honor:
In occulto iacebis, cum te maxume clarum voles.
Pernoui equidem, Lesbonice, imperitum tuum ingenium admodum.
Scio te ſponte non tuapte erraſſe, ſed amorem tibi
Pectus obſcuraſſe. atque ipſe amoris teneo omnes vias.
ITA EST AMOR; baliſta vt iacitur: nihil ſic celere eſt, neque volat,
Atque is mores hominum moros et moroſos efficit.
Minus placet, magis quod ſuadetur: quod diſſuadetur, placet.
Cum inopia'ſt, cupias; quando eius copia'ſt, tum non velis.
Ille qui aſpellit, is compellit: ille qui conſuadet, vetat.
INSANVM EST MALVM in hoſpitium deuorti ad Cupidinem.
Sed te moneo, hoc etiam atque etiam vt reputes, quid facere expetas.
Si iſtuc, vt conare, facis indicium, tuum incendes genus.
Tum igitur tibi aqua erit cupido, genus qui reſtinguas tuum.
Atque erit, ſi nactus, proinde vt corde amantes ſunt cati;
Ne ſcintillam quidem relinques, genus qui congliſcat tuum.
LE. Facile eſt inuentu: DATVR IGNIS, tametſi ab inimicis petas.

nempe ex Commentario. *Piſtor. Vel exſignauero.*] Lege, *dixiſti ſcio ex ignaturo.* Vt *exconſule, exquaeſtore. Gnaturus* dicitur et *ignaturis* Arnob. *Vel exin a puero.* Scriuerius.

37. *Tute pone te.*] V. N. Aulul. act. 4. ſc. 4. verſ. 10.

39. *Imperitum tuum ingenium.*] Nec *peritum* nec *impeditum* ſufficiendum eſſe quum recte ſeſe habeat antiqua ſcriptura, docuimus 4. Obſeru. 3. *Gronouius.*

47. *Inſanum eſt malum.*] Varro lib. 6. De Lingua Latina: *Plautus cum vehementer vellet dicere, dicit Inſane. quod inſani omnia faciunt vehementer. Hoſpitium.*] Locum liberum, vbi facias nequam. de *hoſpite Cupidine*, conſulendus Anacreon. Propert. 3. el. 24. *Hoſpitium tota nocte parauit Amor.* Paſſerat.

49. *Si iſtuc, vt conare, facis indicium.*] Sic vett. libri. Vulgo tranſpoſuerunt auctore Acidalio et Piſtorio: *ſi iſtuc, vt facis indicium, conare*: et explicationem afferunt alieniſſimam. Sed ſcribendum: *vt conere, faxis. Iſtuc*, quod dixerat v. 24. *Capeſſis virtutem animo*: et quae ſequuntur. *Tuum incendes genus*, clarum et inſigne facies. Vide 4. Obſeru. 3. *Gronouius.*

51. *Cati.*] Putabat Alciatus *catus*, extrito *P.* vſurpaſſe Plautum hoc loco, pro *captus*, metri cauſa. quod minime verum putem. Quum non aliter *catum* hic dixerit Plautus, quam in Epidico, *conſilium catum*, aut Ennius, *cata dicta*, quod Varro interpretatur *acuta*. Vnde et *Catonis* nomen factum. *Voſſius.*

53. *Facile eſt inuentu.*] Hoc Lesbonici reſponſum ad paroemiam trahendum:

Altera

Sed tu obiurgans me a peccatis, rapis deteriorem in viam.
Meam vis ſororem tibi dem: ſuades ſine dote. hoc non conuenit;
Me, qui abuſus ſum tantam rem patriam, porro in diuitiis
Eſſe, agrumque habere: egere illam autem; vt me merito oderit.
NVNQVAM ERIT alienis grauis, qui ſuis ſe concinnat leuem.
Sicut dixi, faciam: nolo te iactari diutius.
LY. Tanto meliu'ſt te ſororis cauſſa egeſtatem exſequi,
Atque eum agrum me habere quam te, tua qui toleres moenia?
LE. Nolo ego mihi te tam proſpicere, qui meam egeſtatem leues,
Sed vt inops infamis ne ſim: ne mihi hanc famam differant,
Me germanam meam ſororem in concubinatum tibi
Sic ſine dote dediſſe, magis quam in matrimonium.
Quis me improbior perhibeatur eſſe? haec famigeratio *Douz. famiſeratio.*
Te honeſtet, me autem collutulet, ſi ſine dote duxeris:
Tibi ſit emolumentum honoris, mihi quod obiectent, fiet.
LY. Quid, te Dictatorem cenſes fore, ſi abs te agrum acceperim?
LE. Neque volo, neque poſtulo, neque cenſeo: verum tamen
IS EST HONOS homini pudico, meminiſſe officium ſuum.
LY. Scio equidem te, animatus vt ſis: video, ſubolet, ſentio.
Id agis, vt vbi affinitatem inter nos noſtram adſtrinxeris,
Atque eum agrum dederis, nec quicquam hic tibi ſit, qui vitam colas,

Altera manu fert aquam, altera ignem. Quamuia enim hoc dicere videatur Comicus, ignem etiam ab inimicis vtendum ſumi ſolere, ad frigus defendendum: aliud tamen diſſimulanter innuit: nimirum, ſi quia rei iratus ſuae, cum Venere iſta Tibulliana, meſſea priuataa combuſtum ire velit, ei porro homini vſtrinae eiuſmodi concinnandae materiam nullo vnquam tempore defuturam; etiamſi mutuo illa vel ab inimiciſſimis ſit petenda. A quibus quid mirum, ſi ardor ille Vulcanius impetraru facillimus, quem hoc genus manu promptum geſtitat aſſidue: ob cauſſam, quam expoſui. non item de aqua; qui incendium reſtinguas. Et haec germana eſt paradoxae huius ſententiae declaratio, quicquid dicant Interpretea. *Douza.*

58. ***Nunquam erit alienis.***] Lesbonicus de dote et agro decernit, nec amplius vult ſibi contra dici. tum alter ſtomachabundus proclamat, et validiſſima obiectione aduerſarium premit. Qua in re quidem languet ac iacet vulgatum *tanto*; *tandem* vero veget, et vegetat orationem. Ceterum Lesbonici dictum, ambigui ſenſua eſt: et Lambiniana explicatio rei non ſatis apta. **Aptior fuerit, ſi *grauem*** interpreteris argutiuſcule gratum et acceptum, *leuem* contra ingratum et minus carum, etc. Aptiſſima, eademque veriſſ. ſententia: Nunquam alienis moleſtus et odioſua erit, qui ſuis ſe tolerabilem praebet. Id in rem praeſentem ita conuenit, vt non poſſit aliud magis. Nam nolle ſe ſorori iniquum eſſe ait aut exoſum facere: et hoc qui ſtudeat in ſuos, eum idem facile cauere in alienos. *Acidalius.*

61. *Tua qui toleres moenia.*] Vnde tua *munia*, vt alii legunt, et ſumptus quotidianos tolerare ac ſuſtinere poſſis. *Lamb.*

63. *Differant.*] *Differre famam*, eſt malis ſermonibus differre. Vide notas Epid. 1. 2. 15.

68. *Emolumentum.*] *Emolumentum*, non tantum ſignificat quaeſtum, aliquidue quod conducat: ſed etiam, quod operoſum eſt, ac magnum ſtudium requirit. hoc patet exemplia Varronis et Caeſaris. et hoc a nullo Grammatico explicatum. *Victor.*

69. *Quid, te dictatorem.*] Hoc eo pertinet, quod Lesb. dixerat, Lyſitelem apud hominea honorem conſecuturum eſſe, ſi agrum non accipiat; ſe vero dedecus. Quid? inquit, ſi agrum mihi dederia, te Dictaturam conſecuturum putas? *Lambin.*

Effugias ex vrbe inanis, profugus patriam deferas,
Cognatos, affinitatem, amicos, factis nuptiis:
Mea opera hinc proterritum te, meaque auaritia autument. — Guil. *perterritum.*
Id me commiſſurum, vt patiar fieri, ne animum induxeris.
ST. Non enim poſſum quin exclamem: Euge, euge Lyſiteles πάλιν.
Facile palmam habes! hic victus. VICIT TVA COMOEDIA:
Hic agit magis ex argumento, et verſus meliores facit.
Etiam ob ſtultitiam tuam te tueris? multam ab-omina. — Lipſ. *tete veris multabo minis.*
LE. Quid tibi interpellatio aut in concilium huc acceſſio eſt?
ST. Eodem pacto, quo huc acceſſi, abſceſſero. LE. i hac mecum domum,
Lyſiteles, ibi de iſtis rebus plura fabulabimur.
LY. Nihil ego in occulto agere ſoleo. meus vt animus eſt, eloquar:
Si mihi tua ſoror, vt ego aequum cenſeo, ita nuptum datur
Sine dote, neque tu hinc abiturus; quod meum erit, id erit tuum:
Sin aliter animatus es, bene quod agas eueniat tibi:
Ego amicus nunquam tibi ero alio pacto. ſic ſententia eſt.
ST. Abiit hercle ille quidem. ecquid audis, Lyſiteles? ego te volo.
Hic quoque hinc abiit. Staſime, reſtas ſolus. quid ego nunc agam?
Niſi vti ſarcinam conſtringam, et clypeum ad dorſum accommodem:
Fulmentas iubeam ſuppingi ſoccis: non ſiſti poteſt. — Salmaſ. *fulmenta iubeam ſuppingi ſoccos.*
Video caculam militarem me futurum haud longius:
Aut aliquem ad regem in ſaginam herus ſe coniecit meus. — Par. *coniexit.*
Credo ad ſummos bellatores acrem fugitorem fore:
Et capturum ſpolia ibi illum qui meo hero aduorſus venerit.
Egomet autem quom extemplo arcum mihi, et pharetram, et ſagittas ſumpſero,

81. *Hic agit magis ex argumento.*] *Agere ex argumento* proprie dicitur hiſtrio, qui omnem habitum, geſtum, motum, vocem attemperat materiae et narrationi ex argumento Spectatoribus cognitae. *Gronouius.* *

82. *Multum ad omnia.*] Diu eſt cum legendum hoc loco putaui:

Etiam ob ſtultitiam tuam te tueris? multabo mina.

Salmaſ.

88. *Neque tu hinc abiturus.*] Forte, *abituris* ab *abiturio.* Gronouius.

94. *Fulmentas.*] *Fulmenta* ſunt καττύματα quod et *Solum* Latinis. *Suppacta* κεκαττυμένα: et *ſuppingere* eſt ἥλους ἐγχρίειν in calceos. Etſi enim hic claui non nominantur, manifeſtum tamen id eſt ex illo Bacchid. act. 2. 3. vbi notat luxum veterum diuitum, qui clauis argenteis vel aureis in hanc rem vſi. *Caſaub.* *Non ſiſti poteſt.*] Id eſt, actum eſt, periimus. Neque enim ceperunt interpretes. Vide ad Liuium lib. 4. c. 12. *Gron.*

95. *Caculam.*] Gloſſae vett. *Cacula,* δοῦλος στρατιώτου. Nonnullis et *Calones* dicuntur, qui militibus ligna ſuppeditabant: vt *Lixae,* qui aquam, quam veteres *lixam* dixere. vel, *calones,* quia ligneas clauas pro tutela dominorum gerebant: nam *ligna* κᾶλα vocarunt. *Scalig.*

96. *In ſaginam.*] Vide notas Moſtell. act. 1. ſc. 1. verſ. 62.

17. *Ducenti*

Caſſidem in caput, dormibo placide in tabernaculo.
Ad forum ibo; nudius ſextus quoi talentum mutuum
Dedi, repoſcam, vt habeam mecum quod feram viaticum.

ACTVS TERTIVS. SCENA TERTIA

MEGARONIDES, CALLICLES

Vt mihi rem narras, Callicles, nullo modo
Poteſt fieri prorſus, quin dos detur virgini.
CA. Namque hercle honeſte fieri ferme non poteſt,
Vt eam perpetiar ire in matrimonium
Sine dote, cum eius rem penes me habeam domi.
ME. Parata dos domi'ſt, niſi exſpectare vis,
Vt eam ſine dote frater nuptum collocet:
Poſt adeas tute Philtonem, et dotem dare
Te ei dicas: facere id eius ob amicitiam patris.
Verum hoc ego vereor, ne iſtaec pollicitatio
Te in crimen populo ponat atque infamiam.
Non temere dicant te benignum virgini,
Datam tibi dotem, ei quam dares, eius a patre.
Ex ea largitari te illi; neque ita, vt ſit data, in-
Columem te ſiſtere illi, et detraxe autument.
Nunc ſi opperiri vis aduentum Charmidis,
Perlongum'ſt: huic ducenti interea abſceſſerit.
CA. Nam hercle omnia iſtaec veniunt in mentem mihi.
ME. Vide ſi hoc vtibile magis atque in rem deputas,
Vt adeam Lesbonicum, edoceam vt res ſe habet.
CA. Vt ego nunc adoleſcenti theſaurum indicem
Indomito, pleno amoris ac laſciuiae?
Minume minume hercle vero! nam certo ſcio
Locum quoque illum omnem, vbi ſitu'ſt, comederit:
Quem fodere metuo, ſonitum ne ille exaudiat,

17. *Ducenti abſceſſerit.*] Recte quidem haec mutila eſſe Lambinus vidit: ſed ipſius interpretatio locum hic nullum habet. Nam Lyſiteles eam ſibi iam ſine dote omni deſponderat: nec audire de dote quicquam volebat. Legendum puto: *huic ducenti interea abſceſſerit:* id eſt, dos abſcedet interea Lyſiteli puellam ducenti. nam dixerat ante Megaronides: ſi virgini dotem dederis ex pecunia, quam tibi pater eius clam concredidit, dicent omnes: *Datam tibi dotem, etc.* Subiungit:

Nunc ſi operiri vis aduentum Charmidis,
Perlongum eſt; huic ducenti interea abſceſſerit.

Vides itaque ad dotem referri debere. Proinde ac ſi dicat: Si operiri voles tantiſper, dum veniat Charmides, hic interea illam indotatam duxerit. Vel legendum: *hinc ducenda interea abſceſſerit.* Interea dum tu aduentum patris praeſtolatis, illa, quam ducere vult, hinc ex aedibus tuis in domum mariti abibit. Giſan. mauult: *ducendi materia abſceſſerit.* ſed certe alienum eſt. *Scopp.*

20. *Vt adeam Lesbonicum, edoceam, etc.*] Vera eſt lectio: *adeas.* nam conſilium Megaronidae eſt, non vt ipſe, ſed Callicles adeat et edoceat adoleſcentem, ipſi enim cum illo nihil rei. Et huic ita ſuaſiſſe, patet ex eius reſponſo. *Acidal.*

29. *Roges.*]

Neu ipſam rem indaget, dotem dare ſi dixerim.
ME. Quo pacto ergo igitur? CA. clam dos depromi poteſt,
Dum occaſio ei rei reperiatur: interim
Ab amico alicunde argentum roges.
ME. Potin' eſt ab amico alicunde exorari? CA. poteſt.
ME. Gerrae! nae tu illud verbum actutum inueneris,
Mihi quidem hercle non eſt quod dem mutuom.
CA. Malim hercle vt verum dicas, quam vt des mutuum. Lamb. *quam vt det.*
ME. Sed vide conſilium, ſi placet. CA. quid conſili'ſt?
ME. Scitum, vt ego opinor, conſilium inueni. CA. quid eſt?
ME. Homo conducatur aliquis iam, quantum poteſt,
Quaſi ſit peregrinus. CA. quid is ſcit facere poſtea?
ME. Is homo exornetur graphice in peregrinum modum,
Ignota facies, quae non viſitata ſit,
Falſidicum, confidentem. CA. quid tum poſtea?
ME. Quaſi ad adoleſcentem a patre ex Seleucia
Veniat, ſalutem ei nunciet verbis patris,
Illum bene gerere rem, et valere et viuere,
Et eum rediturum actutum, ferat epiſtolas
Duas: eas nos conſignemus, quaſi ſint a patre:
Det alteram illi, dicat alteram tibi
Dare ſeſe velle. CA. perge porro dicere. Lamb. *Dari ſe velle.*
ME. Seque aurum ferre virgini dotem a patre
Dicat, patremque id iuſſiſſe aurum tibi dare.
Tenes iam? CA. propemodo! atque auſculto perlubens.
ME. Tum tu igitur demum id adoleſcenti aurum dabis,
Vbi erit locata virgo in matrimonium.
CA. Scite hercle ſane. ME. hoc, vbi theſaurum effoderis,
Suſpicionem ab adoleſcente amoueris.
Cenſebit aurum eſſe a patre allatum tibi.
Tu de theſauro ſumes. CA. ſatis ſcite et probe.
Quanquam hoc me aetatis ſycophantari pudet.
Sed epiſtolas quando obſignatas afferet,

29. *Roges.*] Malim legi, *roget.* vt ad Lesbonicum referatur, cuius erat dotare ſororem. Habebat enim adhuc agrum, ſub cuius pignore pecuniam mutuo ſumere poterat. Atque ita conuenit id, quod Megaronidi ſubiicit: *Potin' eſt ab amico, etc.* Piſtor.

36. *Quantum poteſt.*] Id eſt, quam primum fieri poteſt. *Lamb.*

39. *Quae non viſitata ſit.*] Quae non ſaepe in his locis conſpecta ſit. V. N. Epid. et Pſeud. act. 2. 4.

40. *Falſidicum confidentem.*] Etſi durius haec cohaerere videbantur: tamen ſcripturam vett. libr. noluimus temere mutare, praeſertim has tot ſyllabas numeris exigentibus. *Camer.* Non debebant vett. Edd. haec mutare in *falſidicus, confidenſque*, contra lib. conſenſum. Repetendum eſt ἀπὸ τοῦ κοινοῦ, *ſcit facere.* Ignota facies ſcit facere, aut facit, hominem falſidicum et confidentem. *Boxborn.*

50. *Tenes iam?* CA. *Propemodum,*] Haud aliter edd. vett. attamen Pall. ambo, *propemodo*, inquit Gruterus. Et recte. Nam hoc exſtat et Pſeud. 1. 3. *Sed ſcin' quid nos volumus?* BA. *Pol ego propemodo.* Et eſt comparatum, qualia *exadvorſum, examuſſim, impraeſentiarum* et ſimilia. Inuenimus quoque in ſcriptis Liuii exemplaribus. *Gronouius.*

82. *Quid*

Siquidem obſignatas attulerit epiſtolas,
Nonne arbitraris eum adoleſcentem annuli
Paterni ſignum nouiſſe? ME. etiam tu taces?
Sexcentae ad eam rem cauſae poſſunt colligi:
Illum quem habuit, perdidit, alium poſt fecit nouom.
Iam ſi obſignatas non feret, dici hoc poteſt:
Apud portitorem eas reſignatas ſibi
Inſpectaſque eſſe. in huiuſmodi negotio
Diem ſermone terere, ſegnities mera'ſt.
Quamuis ſermones poſſunt longi texier.
Abi ad theſaurum iam confeſtim clanculum,
Seruos, ancillas amoue. atque audin'? CA. quid eſt?
ME. Vxorem quoque ipſam hanc rem vt celes, face.
Nam pol tacere nunquam quicquam'ſt quod queat.
Quid nunc ſtas? quin te hinc amoues, et te moues?
Aperi, deprome inde auri ad hanc rem quod ſat eſt.
Continuo operito denuo: ſed clanculum,
Sicut praecepi: cunctos exturba aedibus.
CA. Ita faciam. ME. at enim nimis longo ſermone vtimur.
Diem conficimus, quod iam properato'ſt opus.
Nihil eſt de ſigno quod vereare, me vide.
Lepida eſt illa cauſa, vt commemoraui dicere,
Apud portitores eſſe inſpectas. denique
Diei tempus non vides? quid illum putas
Natura illa atque ingenio? iamdudum ebriu'ſt.
Quiduis probari poterit. tum, quod maxumum eſt,
Afferre, non petere hic ſe dicet. CA. iam ſat eſt.
ME. Ego ſycophantam iam conduco de foro,
Epiſtolaſque iam conſignabo duas,
Eumque huc ad adoleſcentem meditatum probe
Mittam. CA. eo ego igitur intro ad officium meum.
Tu iſtuc age. ME. actum reddam.*

* MSS. Cam. *actum reddam; nugaces ſunt niſi.* Alt. *nugace ſunt niſi.*

82. *Quid illum putas, etc.*] Ita diſtinguendum, hoc ſenſu: Cum ſit tam prope veſpera, vix eſt quod dubites, quin pro ea qua eſt natura atque ingenio, iam diu vino ſit depoſitus. Simile Apuleianum Apol. 1. *Quid ſit diei vides: dico Craſſum iamdudum ebrium ſtertere, etc.* Ceterum hinc notamus, litteras peregre latas, portitoribus commiſſas: vtpote qui eas deinde curarent omnibus noti. Terent. Phorm. act. 1. 2.

Sed epiſtolam ab eo allatam eſſe audiui modo,
Et ad portitores eſſe delatam: hanc petam. Gruter.

86. *Conduco de foro.*] V. N. Poen. act. 3. 2.

89. *Ad officium meum.*] Ad effodiendum theſaurum. *Taubm.*

90. *Actum reddam.*] Ita verſum expleo: *actum reddam, nugas ſum niſi.* Niſi tibi hoc effectum lepide dedero, nugas ero. Teſtatur autem Chariſ. et Priſc. veteres dixiſſe, *hic, haec et hoc nugas.* Gloſſae: *Nugas, σαπρὸς, ἀσελγής.* Item, *σαπρὸς, nugatorius, nugax, foedus.* Sic Varro: *Quod ſi Actaeon occupaſſet, et ipſe prius ſuos canes comediſſet, non nugas ſaltatoribus in theatro fieret.* Schopp. Antiqui *S* et *X* permutabant: vt *nugas* pro *nugax*: *adaſſint* pro *adaxint, etc.* quemadmodum *X* et *C* propter affinitatem: vt *ſecus* pro *ſexus*, Rudente. *Popma.* Forte ſcribendum: *nugaces ſunt niſi,* illi, nimirum, quibuſcum mihi res erit. *Boxhorn.*

1. *Sal-*

ACTVS QVARTVS. SCENA PRIMA

CHARMIDES

Salſipotenti et multipotenti Iouis fratri, et Nerei Neptuni,
Laetus, lubens, laudes ago, et grates gratiaſque habeo, et fluctibus ſalſis,
Quos penes mei poteſtas, bonis meis quid foret, et meae vitae:
Quom ſuis me ex locis in patriam vrbiſque moenia reducem faciunt.
Atque ego, Neptune, tibi ante alios deos gratias ago atque habeo ſummas.
Nam te omnes ſaeuomque ſeuerumque atque auidis moribus commemorant,
Spurcificum, immanem, intolerandum, veſanum. contra opera expertus:
Nam pol placido te et clementi meo vſque modo, vt volui, vſus ſum in alto.
Atque hanc tuam gloriam iam ante auribus acceperam, et nobiles apud homines,
Pauperibus te parcere ſolitum, diuites damnare atque domare.
Abi, laudo: ſcis ordine, vt aequom'ſt,
Tractare homines. HOC DIS DIGNVM'ST, ſemper mendicis modeſti ſint.
Fidus fuiſti, infidum eſſe iterant. nam abſque foret te, ſat ſcio in alto
Diſtraxiſſent, diſque tuliſſent ſatellites tui me miſerum foede,
Bonaque omnia item vna mecum paſſim caeruleos per campos.
Ita iam quaſi canes, haud ſecus, circumſtabant nauem turbines venti:
Imbres fluctuſque atque procellae infenſae frangere malum,

1. *Salſipotenti, etc.*] Literarum ductum ſecuti, non dubitamus reſcribere haec verba ad hunc modum:

Salſipotenti et multipotenti Iouis fratri Taenario Neptuno.

Taenarius dictus eſt Neptunus, a *Taenaro* Laconicae promontorio, in quo erat ſacra Neptuno aedes: cuius quare hic meminerit Charmides, ratio peti poteſt ex cognomine, quo in Taenaro colebatur. de quo Suidas: Ταίναρος, ἀκρωτήριον Λακωνικῆς. ἔνθα καὶ Ποσειδῶνος ἱερὸν Ἀσφαλίου. *Petitus.* *Nerei Neptuni.*] Mendoſa ſine dubio ſunt in hoc verſu, *Nerei Neptuni.* Puto ſcribendum, *Nereine Neptuni*, id eſt, Nereine Neptuni vxore. Alia eſt, Nereine Martis vxor. *Nereine* vocatur Thetis poetis. In tertio verſu lego ex veſtigiis antiquae ſcripturae:

Quos penes mei poteſtas, bonis meis quid foret, et meae vitae.

Quos, id eſt, Neptunum Iouis fratrem, et Nereinen ipſius vxorem. Imo ad fluctus, de quibus proxime ſequitur, id referendum, *Et fluctibus ſalſis.* Salmaſius. Forte etiam: *bonis meis quid foret et mea vita.* Gronouius.

4. *Vrbiſque moenia reducem.*] Ita coniecit Camerarius, cum eſſet in Mſſ. *vrbis cumam*, inquit Gruterus. Editiones priſcae vtrumque vocabulum praeterierunt. At ſuſpicor ſcribendum: *in patriam vrbem incolumem reducem faciunt.* Cum inveniſſent librarii, *vrbincolmen*, quibuſdam ductibus oblitteratis fecerunt, quod illic extat. *Gronouius.*

16. *Turbines venti.*] Iunxit ſpeciem cum genere. V. N. Truc. act. 5. 1.

18. *Ruere.*]

Ruere antennas, ſcindere vela, ni tua pax propitia foret praeſto.
Apage me ſis. deinde hinc certum'ſt otio me dare. ſatis partum habeo.
Quibus aerumnis deluctaui, filio dum diuitias quaero!
Sed quis hic eſt, qui in plateam ingreditur cum nouo ornatu ſpecieque
Simul? pol! quanquam domum cupio, opperiar hic, quam gerat rem. Donat. *quanquam domi cupio.*

18. *Ruere.*] Ἐνεργητικῶς. Virg. 2. Georg. *et ruit atram Ad coelum nubem.* item: *ruit omnia late.*

19. *Apage me.*] Sic habent Mſſ. et omnes Edd. Neque *me* in *te* mutandum eſt cum Acidalio. Apage, inquit, me a te, Neptune; mei meorumque cura tibi nulla in poſterum ſit. Satis multas mihi diuitias comparaui. A mari dehinc abſtinebo. Nulla mihi dehinc res tecum erit. *Boxborn.*

ACTVS QVARTVS. SCENA SECVNDA

SYCOPHANTA, CHARMIDES

Huic ego diei nomen TRINVMMO faciam: nam ego operam meam
Tribus nummis hodie locaui ad artes nugatorias.
Aduenio ex Seleucia, Macedonia, Aſia, atque Arabia,
Quas ego neque oculis, neque pedibus vnquam vſurpaui meis.
Viden' egeſtas quid negotii dat homini miſero mali!
Qui ego nunc ſubigor trium nummorum cauſſa, vt has epiſtolas
Dicam ab eo homine me accepiſſe, quem ego, qui ſit homo, neſcio,
Neque noui: neque natus, necne is fuerit, id ſolide ſcio.
CH. Pol hic quidem fungino genere eſt, capite ſe totum tegit:
Illurica facies videtur hominis; eo ornatu aduenit.
SY. Ille qui me conduxit, vbi conduxit, abduxit domum.
Quae voluit, mihi dixit: docuit, et praemonſtrauit prius,
Quomodo quicque agerem. nunc adeo, ſi quid ego addidero amplius,
Eo conductor melius de me nugas conciliauerit.
Vt ille me exornauit, ita ſum ornatus. ARGENTVM HOC FACIT.
Ipſe ornamenta a Chorago haec ſumſit ſuo periculo.

2. *Tribus nummis.*] Id eſt, minime. Lucian. δυ᾽ ὀβολῶν ἀποκηρύττειν, *duobus obolis vendere.*

4. *Quas ego neque oculis, etc.*] Valet *vſurpare*, crebro aliquid agere aut dicere: et ſaepiſſime a Cic. *vſurpare* pro *appellare* poſitum video, quod hodie ſatis tritum non eſt. Noſter vero dicit, *vſurpare oculis, vſurpare ſenſibus*, pro *videre, ſentire.* quae multo minus ſunt nota. *Giſan.*

9. *Fungino genere eſt.*] *Fungi* nihil ſunt aliud fere, quam caput. Reſpexit ad cauſiam ſeu petaſum, quem capite geſtabat. *Lambinus.*

14. *Eo conductor melius.*] Si ea, quae doctus ſum, expoliuero, tanto melius conductor mea opera rem nugatoriam confecerit. *Lamb.*

16. *A Chorago.*] V. N. Curcul. act. 4. ſcen. 1.

18. *Vt*

Nunc ego ſi potero ornamentis hominem circumducere,
Dabo operam: vt me eſſe ipſum plane ſycophantam ſentiat.
CH. Quam magis ſpecto, minus placet mihi hominis facies. mira ſunt,
Ni illic homo'ſt aut dormitator, aut ſector zonarius.
Loca contemplat, circumſpectat ſeſe, atque aedis noſcitat.
Credo edepol, quo mox furatum veniat, ſpeculatur loca,
MSS. Pall. quo mox furatum.
Magis lubido'ſt obſeruare, quid agat: ei rei operam dabo.
SY. Has regiones demouſtrauit mihi ille conductor meus:
Apud illas aedis ſiſtendae mihi ſunt ſycophantiae.
Fores pultabo. CH. ad noſtras aedes hic quidem habet rectam viam.
Hercle opinor mihi aduenienti hac noctu agitandum eſt vigilias.
SY. Aperite hoc, aperite. heus! ecquis his foribus tutelam gerit?
CH. Quid, adoleſcens, quaeris? quid vis? quid iſtas pultas? SY. heu ſenex!
Cenſus cum iuratori recte rationem dedi,
Lesbonicum hic adoleſcentem quaero, in his regionibus
Vbi habitet, et item alterum ad iſtanc capitis albitudinem:
Calliclem aiebat vocari, qui has mihi dedit epiſtolas.
CR. Meum gnatum hic quidem Lesbonicum quaerit et amicum meum,
Cui ego liberoſque bonaque commendaui, Calliclem.
SY. Fac me, ſi ſcis, certiorem, hice homines vbi habitent, pater.
CH. Quid eos quaeris? aut quis es? aut vnde es? aut vnde advenis?

18. *Vt me eſſe ipſum.*] Ait ſe fore illum ipſum, pro quo ſit exornatus; verum, non fictum. *Taubm.*

20. *Dormidator.*] Id eſt, fur. Quemadmodum et Heſiodus ἡμερόκοιτον furem appellat; quod interdiu dormiat, noctu euigilet ad furandum. *Turneb.*

21. *Noſcitat.*] Noſcere conatur, explorat. V. N. Amphit. act. 2. ſcen. 2. et Sticho 2. 1.

27. *Agitandum eſt vigilias.*] Pro, *agitandae ſunt vigiliae.* Sic loquebantur interdum antiqui, vt Varro de R. R. 2. 7. *Prodigendum equuleos.* et alibi, *tempora animaduertendum et loca idonea prouidendum.* Gronou. *

28. *Foribus tutelam gerit.*] Alloquitur *Oſtiarium*, qui, vt ait Ouid. *egreſſus introituſque videt.* Erant autem *Ianitores* ſiue *Oſtiarii* iſti in catenis: idque priſco inſtituto, quod ex Ouid. Faſtor. libr. claret. *Wouwer.*

30. *Cenſus cum iuratori recte.*] Lego: *Cenſus ſum, iuratori recte rationem dedi.* Per *iuratorem* autem intellige, apud quem peregrini in portibus et nomina, et patriam, et negotia profiteri cogebantur. Ita dictus eſt, quod et ipſe iuramento fidem ſuam Reipub. obſtringeret, qui alios ſub iuramento cenſeret. Neque aliud hic quaerendum. *Boxborn.* Placuit coniectura Boxhornii, legentis, *Cenſus ſum, iuratori recte rationem dedi.* Alioquin ferri etiam poteſt quod habent ſcripti codices: *Cenſus cum iuratori recte rationem dedi.* Vox *coniurator* plane mendoſa eſt. *Salmaſ.* *Cenſus cum iuratori.*] *Iuratorem* eſſe ipſiſſimum Cenſorem, magiſtratum populi Romani, et legendum: *Cenſus cum iuratori:* id eſt, quum cenſum edidi vel profeſſus ſum apud cenſorem, per intellectum verbi ſubſtantiui, docuimus 4. Obſeru. 4. *Gronouius.*

36. *Hice homines vbi.*] Mſſ. ambo: *hoſce homines*, non de nihilo, inquit Gruterus. Itaque hoc recepimus. Nihil enim frequentius hoc genere loquendi apud Plautum. Vide ad Senec. 4. de benef. 32. *Gronouius.*

SY. Multa ſimul rogitas! neſcio quid expediam potiſſumum.
Sin vnum quidquid ſingillatim et placide percunctabere,
Et meum nomen, et mea facta, et itinera ego ſaxo ſcias.
CH. Faciam ita vt vis. agedum nomen tuum primum memora mihi.
SY. Magnum facinus incipiſſis petere. CH. quid ita? SY. quia, pater,
Si ante lucem ire occipias a meo primo nomine,
Concubium ſit noctis, priuſquam ad poſtremum perueneris.
CH. Opus face eſt et viatico ad tuum nomen, vt tu praedicas.
SY. Eſt minuſculum alterum, quaſi vaſculum vinarium.
CH. Hic homo ſolide ſycophanta eſt. quid ais tu, adoleſcens? SY. quid eſt?
CH. Eloquere, iſti tibi quid homines debent, quos tu quaeritas?
SY. Pater iſtius adoleſcentis dedit has duas mihi epiſtolas
Lesbonici. mihi eſt amicus. CH. teneo hunc manifeſtarium. *Par. is mibi amicus.*
Me ſibi epiſtolas dediſſe dicit. ludam hominem probe.
SY. Ita vt occepi ſi animum aduortas, dicam. CH. dabo operam tibi.
SY. Hanc me iuſſit Lesbonico ſuo gnato dare epiſtolam,
Et item hanc alteram ſuo amico Callicli iuſſit dare.
CH. Mihi quoque edepol, quom hic nugatur, contra nugari lubet.
Vbi ipſe erat? SY. bene rem gerebat. CH. ergo vbi? SY. in Seleucia.
CH. Ab ipſon' iſtas accepiſti? SY. e manibus dedit mihi ipſe in manus.
CH. Qua facie eſt homo? SY. ſeſquipede quidem eſt quam tu longior.
CH. Haeret haec res: ſiquidem ego abſens ſum, quam praeſens longior.
Nouiſtin' hominem? SY. ridicule rogitas, quo cum vna cibum
Capere ſoleo. CH. quid eſt ei nomen? SY. quod edepol homini probo.
CH. Lubet audire. SY. ille edepol! illi illi! vae miſero mihi! *Palm. il il, edepol, il il.*
CH. Quid eſt negotii? SY. deuoraui nomen imprudens modo.
CH. Non placet, qui amicos intra dentes concluſos habet.
SY. Atque etiam modo vorſabatur mihi in labris primoribus.
CH. Temperi huic hodie anteueni. SY. teneor manifeſto miſer.

45. *Opus face eſt et viatico.*] Legendum: *Opus facla eſt, et viatico*, vel, *Opus face eſt, et viatico.* Quod enim Sycophanta diceret, tantum operis eſſe in nomine ſuo, vt, ſi ante lucem occipiat ire, concubia nocte venturus ſit: reſpondet Charmides, face et viatico ad nomen eius opus eſſe, vt ſcilicet in tam longo itinere et victus ſuppetat, et in tenebris lumen. *Lipſius.*

59. CH. *Haeret haec res.*] Tacite ſecum, vel ad ſpectatores haec muſſitat Charmides. Ita Ampl.

Vir ego tuus ſim? ne me appella falſa falſo nomine.

30. *Haeret haec res: ſiquidem hic iam mulier factus eſt ex viro.*

Taubm.

68. *Iſtuc*

CH. Iamne commentatus es nomen? SY. deum hercle me atque hominum pudet.
CH. Vide homo vt hominem noueris. SY. tanquam me. fieri iſtuc ſolet,
Quod in manu teneas atque oculis videas, id deſideres.
Literis recomminiſcar. C eſt principium nomini.
CH. Callicias? SY. non eſt. CH. Callippus? SY. non eſt. CH. Callidemides?
SY. Non eſt. CH. Callinicus? SY. non eſt. CH. Callimarchus? SY. nil agis. MSS. *mihi.*
Neque adeo edepol floccifacio: quando egomet memini mei.
CH. At enim multi Lesbonici ſunt hic, niſi nomen patris
Dices, non monſtrare poſſum iſtos homines, quos tu quaeritas.
Quod ad exemplum eſt? coniectura ſi reperire poſſumus.
SY. Ad hoc exemplum eſt, Char. CH. an Chares? an Charidemus? num Charmides?
SY. Hem iſtic erit. qui iſtum di perdant. CH. dixi ego iamdudum tibi:
Te potius bene dicere aequom'ſt homini amico, quam male.
SY. Satin' intra labra atque dentes latuit vir minumi pretii?
CH. NE MALE loquare abſenti amico. SY. quid ergo ille ignauiſſumus Lamb. *Ne male loquare ei, praeſente amico.*
Mihi latitabat? CH. ſi appellaſſes, reſpondiſſet, nomine.
Sed ipſe vbi eſt? SY. pol illum reliqui ad Rhadamantem in Cecropia inſula. Meurſ. *Cercopia.*
CH. Qui homo eſt me inſipientior, qui ipſe egomet, vbi ſim, quaeritem?
Sed nihil diſconducit huic rei. quid ais? SY. quid? CH. hoc te rogo.
Quos locos adiſti? SY. nimium miris modis mirabiles.
CH. Lubet audire, niſi moleſtum'ſt. SY. quin diſcupio dicere.
Omnium primum in Pontum aduecti ad Arabiam terram ſumus.
CH. Eho! an etiam Arabia'ſt in Ponto? SY. eſt: non illaec, vbi tus gignitur,
Sed vbi abſinthium fit, atque cunila gallinacea.

68. *Iſtuc fieri ſolet.*] Praeponunt hic Mſſ. aliam perſonam, teſte Grutero. Sed cenſet Piſt. relinquenda eſſe Trinummo, vt ſe excuſet quod nomen oblitus ſit. *Taubm.*

70. *C eſt principium.*] C. eſt capitalis littera nominis. *Reminiſcentiam* vocant hanc figuram: cum per ambages ſimiles deducimur in memoriam rei, quae nobis exciderat. *Scaliger.*

77. SY. *Ad hoc exemplum eſt, Char. etc.*] Ita ingenioſiſſime reſtituit Palmerius. Quaerit Charmides, ad quod exemplum ſit nomen: ſi forte ita tandem ad verum perueniri poſſet. Reſpondet, *Char*, eſſe initium. *Taubm.*

83. *In Cecropia.*] Nil mutandum eſt. Nomen inſulae et inſula, vt ficta ſunt, et eiuſmodi alia paſſim apud Plautum. *Boxbornius.*

90. *Cunila Gallinacea.*] Κονίλη Graece origanum; vnde Latinis *Cunila*, et *Conila.* Vnde *Conila bubula*, ἡ βουκονίλη, vel βούτης ὀρίγανος, quod boues a ſcabie ſanos praeſtaret. Sic ὀνῖτις ὀρίγανος, *cunila aſinaria*, ab eadem fortaſſe cauſa, quod aſinorum ſcabiem emendaret. Alia fuit *Conila gallinacea*, id eſt, origanum gallinaceum. Plinius: *eſt alia cunila gallinacea appellata*

CH. Nimium graphicum hunc nugatorem! ſed ego ſum inſipientior,
Qui egomet, vnde redeam, hunc rogitem, quae ego ſciam, atque hic neſciat:
Niſi quia lubet experiri, quo euaſuru'ſt denique.
Quid eſt tibi nomen, adoleſcens? SY. Pax, id eſt nomen mihi:
Hoc cotidianum'ſt. CH. edepol nomen nugatorium:
Quaſi dicas, ſi quid crediderim tibi, pax! periiſſe illico.
Sed quid ais, quo inde iiſti porro? SY. ſi animum aduortas, eloquar.
Ad caput amnis, quod de coelo exoritur ſub ſolio Iouis.
CH. Sub ſolio Iouis? SY. ita dico. CH. e coelo? SY. atque e medio quidem.
CH. Eho! an etiam in coelum eſcendiſti? SY. imo horiola aduecti ſumus, MSS. Cam. *dorials.* Par. *immod boriola.*
Vſque aqua aduorſa per amnem. CH. eho, an etiam vidiſti Iouem?
SY. Alii dii iſſe ad villam aiebant ſeruis depromptum cibum.
Deinde porro. CH. deinde porro nolo quicquam praedices. MSS. *Mande porro.*
SY. Ego hercle, ſi es moleſtus. CH. nam pudicum neminem Schopp. *neminem Manere oportet.*
Eſſe oportet, qui abs terra ad coelum peruenerit.
SY. Dimittam, vt te velle video. ſed monſtra hoſce homines mihi.
Hos ego quaero, quibus me oportet has deferre epiſtolas.

appellata noſtris, Graecis origanum heracleoticum. Forte quod galli gallinacei ſemen eius appetant. *Salmaſius.*

96. *Pax! periiſſe illico.*] Paulo prius ſcribo: *Tax, id eſt nom. etc.* hic: *ſi quid crediderim tibi, tax periſſe illico.* Ludit Sycophanta ex inſtituto ſuo, dicitque nomen ſibi quotidianum eſſe, *Tax:* id eſt, tanquam hominem *tagacem*, et qui *non bene vtatur manu ſiniſtra*, ſe traduci a populo. inde eſt, quod reſpondet Charmides audito nomine, dixiſſe eum, furto illico periturum, ſi quid eius fidei concrederet. Nam vt *pax* a *pago*, ita etiam *tax* a *tago* deducebant. Atque vt *tangere* pro furari vſurpabant, ita *tax* et pro *tactim* et pro *furtim.* Hic poſteriore notione extulit; priori, in Perſa act. 2. ſc. 3. *tax tax tergo meo erit.* Iam, quod paulo poſt Charmides iterum eum hoc modo compellat, nihil obſtat, ſi ibi ſcribamus, *heus, Pax, te, etc.* Nam vtebantur hac dictione, cum aliquem compellarent, aut ſermonem eius interpellarent. Terent. Heaut. act. 2. ſc. 3. CL. *pax. Syre m. etc.* Meurſ. *Pax* non videtur huic loco convenire. Hac enim particula vtebantur cum finem facere vellent. Vt apud Terentium: *Vnus in diem dum argentum eripio, pax nihil amplius.* *Tax* quod alii hic reponunt, magis conuenit ſycophantae tagaci. Naeuius tamen in Agitatoria *tax pax* eodem ſenſu poſuit, quo apud Terentium *pax*, in his verſibus:

— Age
Ne te mihi aduorſari dicas hunc vnum diem
De meo ego illos ſinam eſſe, tax pax poſtea
Currentes ego illos vendam, niſi tu viceris.

Salmaſius.

100. *Horiola.*] Quae nauis modica piſcatorum. V. Rud. act. 4. 2.

102. SY. *Alii dii.*] Eiuratis aliis lectionibus, quae excogitari cunque poſſint, omnibus, ita reſcribendum, quanta poſſum adſeueratione contendo: *Alii dii iſſe ad villam.* Ecquid enim lepidius fingi poteſt a nugatore iſto, quam vt de Ioue interrogatus, cum non vidiſſe reſponſurus eſſet, ita diceret, abſente ipſo deos alios de eius abitu ſibi retuliſſe. *Acidal.*

CH. Quid ais tu nunc? ſi forte eum ipſum Charmidem conſpexeris:
Illum, quem tibi iſtas dediſſe commemoras epiſtolas,
Noueriſne hominem? SY. nae tu me edepol arbitrare beluam,
Qui quidem non nouiſſe poſſim, quicum aetatem exegerim.
An ille tam eſſet ſtultus, qui mihi mille nummum crederet
Philippeum, quod me aurum deferre iuſſit ad gnatum ſuum,
Atque ad amicum Calliclem, quoi rem aiebat mandaſſe hic ſuam?
Mihi concrederet, niſi me ille et ego illum noſſem approbe?
CH. Enimuero ego nunc Sycophantae huic ſycophantari volo:
Si hunc poſſum illo mille nummum Philippo circumducere,
Quod ſibi me dediſſe dixit: quem ego, qui ſit homo, neſcio:
Neque oculis ante hunc diem vnquam vidi: eine aurum crederem?
Cui, ſi capitis res ſiet, nummum nunquam credam plumbeum.
Aggrediundu'ſt hic homo mihi aſtu. heus, Pax, te tribus verbis volo.
SY. Vel trecentis. CH. haben' tu id aurum, quod accepiſti a Charmide?
SY. Atque etiam Philippeum, numeratum illius in menſa manu
Mille nummum. CH. nempe ab ipſo id accepiſti Charmide?
SY. Mirum quin ab auo eius, aut proauo acciperem, qui ſunt mortui.
CH. Adoleſcens cedo dum iſtuc aurum mihi. SY. quod ego aurum dem tibi?
CH. Quod a me te accepiſſe faſſus. SY. abs te accepiſſe? CH. ita loquor.
SY. Quis tu homo es? CH. qui mille nummum tibi dedi, ego ſum Charmides.
SY. Neque edepol tu is es, neque hodie is vnquam eris, auro huic quidem. Douz. *aurum hoc cui dem.*
Abi ſis nugator: nugari nugatori poſtulas.
CH. Charmides ego ſum. SY. nequicquam hercle es: nam nihil auri fero.
Nimis argute obrepſiſti in eapſe occaſiuncula:
Poſtquam ego me aurum ferre dixi, poſt tu factus Charmides.
Prius tu non eras, quam auri feci mentionem. nihil agis.
Proin' tu te itidem, vt Charmidatus es, rurſum recharmida.

123. *In menſa.*] Apud trapezitam, in foro. *Lamb.*

125. *Mirum quin.*] V. N. Moſtell. act. 2. 2.

129. *Auro huic quidem.*] Sic omnes omnino habent edit. et Mſſ. Cam. Ait enim; vt in aliis rebus omnibus ſis Charmides; at non eris etiam iſti auro. *Grut.*

135. *Recharmida.*] Feſtiue Plautus alludens ad Graeci nominis (χάρμη, *laetitia*) ſignificationem, Charmidem auri mentione interpoſita delectatum, et Charmidem profeſſum, iubet ſe *recharmidare*, hoc eſt, conceptam laetitiam et aſſumptum nomen deponere. *Durantius.* Simpliciter interpretor: Tu qui Charmidem te feciſti, rurſus te recharmida, Charmidem te eſſe nega. Nihil agis; nihil obtinebis nomine iſto falſo et tibi non competente. *Boxhorn.*

140. *Scri-*

CH. Quis ego ſum igitur, ſiquidem is non ſum, qui ſum? SY. quid id ad me attinet?
Dum ille ne ſis, quem ego eſſe nolo, ſis mea cauſſa qui lubet.
Prius non is eras, qui eras: nunc is factus, qui tum non eras.
CH. Age ſi quid agis. SY. quid ego agam? CH. aurum redde. SY. dormitas, ſenex.
CH. Faſſus Charmidem dediſſe aurum tibi. SY. ſcriptum quidem.
CH. Properas, an non properas abire actutum ab his regionibus
Dormitator, priuſquam ego hic te iubeo mulcari male?
SY. Quamobrem? CH. quia illum quem ementitus es, ego ſum ipſus Charmides,
Quem tibi epiſtolas dediſſe aiebas. SY. eho! quaeſo an tu is es?
CH. Is enimuero ſum. SY. ain' tu tandem, is ipſuſne es? CH. aio. SY. ipſus es?
CH. Ipſus, inquam, Charmides ſum. SY. ergo ipſuſne es? CH. ipſiſſumus.
Abi hinc ab oculis. SY. enimuero ſero quoniam aduenis,
Vapulabis meo arbitratu et nouorum aedilium.
CH. At etiam maledicis? SY. imo, ſaluos quandoquidem advenis,
Di te perdant; etſi floccifacio, an periiſſes prius.
Ego ob hanc operam argentum accepi: te macto infortunio.
Ceterum qui ſis, qui non ſis, floccum non interduim.
Ibo ad illum, renunciabo qui mihi tris nummos dedit,
Vt ſciat, ſe perdidiſſe. ego abeo: male viue et vale.
Quod di te omnes aduenientem peregre perdant, Charmides.
CH. Poſtquam ille hinc abiit, poſt loquendi libere
Videtur tempus veniſſe, atque occaſio.
Iamdudum meum ille pectus pungit aculeus,
Quid illi negotii fuerit ante aedis meas.

140. *Scriptum quidem.*] Quaſi dicat: Non ipſum aurum mihi dedit, ſed tantum auri ſummam in tabellis notatam. *Lambinus.*

147. *Enimuero ſero quoniam.*] locus hic eſt, ſed cuius ſententia mihi quidem obſcura eſt, fortaſſis et aliis, nam cauſſa, cur vapularet Charmides, in aduentu ſolo nulla eſt. itaque inclino legere: *enimvero ſero quoniam.* Nam ad hiſtrionum poenas alludi manifeſtum eſt. Ii vero, ſi quid deliquerant in actione, vapulabant. In Ciſtellariae epilogo:

— Ornamenta ponent. poſtidea loci
Qui deliquit, vapulabit: qui non deliquit, bibet.

In culpis autem fuiſſe, ſi quis ſerius quam oporteret, proſcenium ingrederetur, non dubium eſt. Hinc Sycophanta Charmidi minatur, qui Fabula iam magnam partem acta peregre domum venit, daturum eum poenas, quod ſero venerit. *I. Gulielm.*

150. *Etſi floccifacio.*] Gratulaturus ſeni videbatur, cum inciperet, *ſaluus quand. aduenis:* at παρὰ προσδοκίαν ſubiicit, *dii te perdant.* Quoniam incolumis hic veniſti, pereas, inquit: etſi mea cauſſa perire potueras etiam prius; nec ego floccum interduim, ſi id factum. Haec germana eſt ſententia, ioco lepidiſſ. conſtans. Tantum pro *ſi te* factum *etſi,* traiectis litteris. Lambinus plane fruſtra eſt. *Acidal.*

Nam epiſtola illa mihi concenturiat metum
In corde, et illud mille nummum quam rem agat.
NVNQVAM edepol TEMERE tinniit tintinnabulum:
Niſi qui illud tractat, aut mouet, mutum eſt, tacet.
Sed quis hic eſt, qui huc in plateam curſuram incipit?
Lubet obſeruare quid agat: huc conceſſero.

160. *Concenturiat.*] *Concenturiare* eſt colligere: dictum a Centuriis, quae ad ſuffragia conueniebant. vtitur et Pſeud. act. 1. ſcen. 5. Ita Terent. Phorm. act. 1. ſcen. 4.

— Ego in ſubſidiis hic ero
Succenturiatus, ſi quid deficies.

Id eſt, ero ſucceſſor in locum deficientis, ad ſupplementum Centuriae. A re militari. *Lamb.*

162. *Nunquam edepol.*] Quemadmodum tintinnabulum temere et ſine motu alieno, tinnire non ſolet: ita hic Sycophanta non temere, ſed ab alio ſubornatus ad aedes meas cum litteris venit. *Lambinus.*

ACTVS QVARTVS. SCENA TERTIA

STASIMVS, CHARMIDES

Staſime, fac te propere celerem, recipe te ad dominum domum;
Ne ſubito metus exoriatur ſcapulis ſtultitia tua.
Adde gradum! appropera! iamdudum factum'ſt, cum abiſti domo.
Caue ſis tibi, ne bubuli in te cottabi crebri crepent,
Si abieris ab heri quaeſtione: ne deſtiteris currere!
Ecce hominem te, Staſime, nihili! ſatin' in thermopolio
Condalium es oblitus, poſtquam thermopotaſti gutturem?
Recipe te, et recurre petere re recenti. CH. huic, quiſquis eſt,
Gurculio'ſt exercitor: is hunc hominem curſuram docet.
ST. Quid, homo nihili, non pudet te? tribuſne te poteriis

4. *Ne bubuli in te cottabi crebri.*] Graeci in conuiuiis ſolebant e poculo reliquias vini arte quadam in terram elidere, vt ſonum redderent, vel (vt Cicero de eodem 1. Tuſcul.) *reſonaret*: idque *κοτταβίζειν*, *facere cottabum*, vocabant. Quo reſpiciens Plautus, *cottabos bubulos* facete vocat vel plagarum crepitus, qui eduntur, cum ſerui corio bubulo caeduntur: vel lora ipſa, quibus caeduntur. *Lipſius.*

6. *Thermopolio.*] Vide notas Curcul. act. 2. 3. 14.

7. *Condalium.*] *Condulus*, vel *condalus* et *condalium*, anuli genus Feſto eſt, quem ſeruos digitis geſſiſſe Caelius auctor eſt. ἀπὸ τῶν κονδύλων, a digitorum articulis, duco. Plautus quoque Fabulam Menandri δακτύλιον cum verteret, *Condalium* eam nominauit. *Salmaſ.* *Thermopotaſti gutturem.*] Id eſt, poſtquam calida potione guttur proluiſti. *Turneb.*

8. *Huic, quiſquis eſt, Gurculio'ſt exercitor.*] Purem hoc ab athletis ſumptum, quibus gymnaſtae ſui et magiſtri exercitores. Quia igitur in breuitate illa proſcenii currebat Seruulus et recurrebat, ſed lento et mimico curſu: Senex ludit, et, Hunc hominem, inquit, tardus aliquis Gurgulio ad curſum exercuit: ita currit, nec procurrit. Non alia alluſione aut ſententia, ſupra dictum: *magiſter exercitor animus hic eſt.* Lipſius.

13. *Therm-*

Memoria eſſe oblitum? an vero, quia cum frugi hominibus
Ibi bibiſti, qui ab alieno facile cohiberent manus?
Theruchus fuit, Cerconicus, Crinnus, Cercobulus, Collabus, Palm. *Cottabus, Occulteripidae.*
Oculicrepidae, Cruricrepidae, Ferriteri, Maſtigiae.
Inter eoſne homines condalium te redipiſci poſtulas,
Quorum eorum vnus ſurripuit currenti curſori ſolum?
CH. Ita me di ament, graphicum furem! ST. quid ego, quod periit, petam?
Niſi etiam laborem ad damnum apponam epithecam inſuper? Lamb. *hypothecam.*
QVIN TV QVOD periit, periiſſe ducis? cape vorſoriam.
Recipe te ad herum. CH. non fugitiuos eſt hic homo, commeminit domi.
ST. VTINAM VETERES MORES, veteres parſimoniae
Potius maiori honori hic eſſent, quam mores mali.
CH. Di immortales! baſilica hic quidem facinora inceptat loqui.
Vetera quaerit, vetera amare hunc, morem maiorum, ſcias. Douz. *more maiorum.*
ST. Nam NVNC MORES NIHIL FACIVNT, quod licet, niſi quod lubet.
AMBITIO iam more ſancta'ſt, libera'ſt a legibus:
Scuta iacere, fugereque hoſtes, more habent licentiam:
PETERE HONOREM pro flagitio, more fit. CH. morem improbum.
ST. STRENVOS praeterire, more fit. CH. nequam quidem.
ST. MORES LEGES perduxerunt iam in poteſtatem ſuam,
Magis quis ſunt obnoxioſi, quam parentes liberis.

13. *Theruchus, etc.*] Nomina Seruulorum a Plauto conficta: quorum ἔτυμα inueſtigare, eſſet otio ſuo abuti. *Taubmanus.*

16. *Quorum eorum vnus, etc.*] Ita verſute docti ſunt et exercitari in furto artifices, vt vnus eorum ſurripuerit curſori, dum curreret, ſoleam calceamenti. *Solum* et infimum pedis calcaneum et calcei ſoleam ſignificat. Lucr. lib. 1. *Nullius loca trita ſolo, etc.* Martialis lib. 9. 75.
En mordere luto putre vetuſque ſolum. Scalig. V. N. Bacchid. act. 2. 3.

17. *Graphicum.*] Vide notas Epid. 3. 3. 25.

19. *Cape vorſoriam.*] Fito παλίνδρομος, *Da vela retrorſum*, vt loquitur Flaccus. Turneb. lib. 20. 4. *Verſoria* eſt funis quo velum vertitur. *Taubm.*

31. *Obnoxioſi.*] *Obnoxioſus*, multum eſt obnoxius. ibique peruerti iura omnia ſeruus queritur: et praeter alia, leges a moribus iam in ſuam poteſtatem perductas; cum ipſi contra legibus obnoxii eſſe debeant magis, quam hodie ſint parentes liberis ſuis, qui itidem parentibus eſſe potius debeant. Ita duplex eſt incuſatio, illaec directa in mores; haec obliqua in liberos: quae occultior feſellit hactenus: ſed quo occultior, eo acrior eſt, et ex tranſuerſo vehementius mordet. Vtrumque contra naturam eſt: Leges moribus, parentes liberis obnoxios eſſe. Quem ſenſum inuidit vſurpatio vocis eius, aut potius reliqua loquendi forma duplex. ſemel enim de iure, vt vocant, accipitur; iterum de facto: et prius in mores, alterum in parentes dictum. Vide Stich. act. 3. 2. 41. *Acidal.* Nihil mutandum. Tangit enim morem tum nimis communem et peruulgatum, patrum liberis ſuis praeter aequum indulgentium. *Salmaſ.*

Eae miſerae etiam ad parietem ſunt fixae clauis ferreis,
Vbi malos mores affigi nimio fuerat aequius.
CH. Lubet adire atque appellare hunc: verum auſculto perlubens.
Et metuo, ſi compellabo, ne aliam rem occipiat loqui.
ST. Neque iſtis quicquam lege ſanctum'ſt. LEGES mori ſeruiunt.
Mores autem rapere properant, qua ſacrum, qua publicum.
CH. Hercle iſtis malam rem magnam moribus dignum'ſt dari!
ST. Nonne hoc publice animum aduorti? nam id genus hominum omnibus
Vniuerſis eſt aduorſum, atque omni populo male facit:
Male fidem ſeruando, illis quoque abrogant etiam fidem,
Qui nihil meriti: quippe ex eorum ingenio ingenium horum probant.
Hoc qui in mentem venerit mihi, reipſa modo commonitus ſum.
SI QVIS MVTVOM quid dederit, fit pro proprio perditum.
Cum repetas, inimicum amicum beneficio inuenis tuo.
Si mage exigere cupias, duarum rerum exoritur optio:
Vel illud, quod credideris, perdas; vel illum amicum amiſeris.
CH. Meus eſt hic quidem Staſimus ſeruos. ST. nam ego talentum mutuom
Quod dederam, talento inimicum mihi emi, amicum vendidi.
Sed ego ſum inſipientior, qui rebus curem publicis
Potius, quam id quod proximum'ſt, meo tergo tutelam geram.
Eo domum. CH. heus tu, adſta illico: audi, heus tu. ST. non ſto.
CH. at ego te ſtare volo.
ST. Quid ſi egomet te velle nolo? CH. ha nimium, Staſime, ſaeviter!
ST. Emere meliu'ſt, cui imperes. CH. pol ego emi, atque argentum dedi.
Sed ſi non dicto audiens eſt, quid ago? ST. damnum malum.

I. Gul. *da magnum malum.*

32. *Eae miſerae, etc.*] Quod leges ligneis vel aereis inciſae tabulis ad parietem in foro affigantur, vt ab omnibus cognoſci poſſint, id Seruulus urbane trahit in aliam partem, quaſi legibus fiat iniuria, aut quaſi per leges ſupplicio afficiantur innocentes. Ita iocatur et Capt. 4. 3. *de pernis indemnatis.* Ant. Auguſtin.

37. *Qua ſacrum.*] *Qua, qua.* V. N. Mil. act. 4. 3.

39. *Nonne hoc, etc.*] Nonne hoc publica animaduerſione coerceri debet? *Lambinus.*

41. *Male fidem ſeruando.*] Lamb. hoc ad Magiſtratus refert: minus appoſite. loquitur enim de debitoribus non ſoluentibus; et ſtomachatur ſibi fidem in talento reddendo non ſeruatam. Et ita, ait, malos debitores fidem non ſeruando, facere, vt etiam iis, qui ſeruaturi eſſent, tanto difficilius credatur. *Piſtor.*

55. *Dicto audiens eſt.*] Ita legendum vti et mox, *ſi bonus eſt*, et, *ſin ſecus eſt*; non *es.* Neque enim hoc de Staſimo, ſed de quouis indefinite capiendum: quod vel illud conuincit: ST *Quid id ad me attinet, etc.* Ad verb igitur *emi* non *te*, ſed *aliquem* ſubintelligendum. *Acidalius.*

56. *Niſi*

CH. Bene mones: ita facere certum eſt. ST. niſi quidem es obnoxius.
CH. Si bonus eſt, obnoxius ſum: ſin ſecus eſt, faciam vti iubes.
ST. Quid id ad me attinet, boniſne ſeruis tu vtare an malis?
CH. Quia boni malique in ea re pars tibi eſt. ST. partem alteram
Tibi permitto, illam alteram ad me, quod boni eſt, apponito.
CH. Si eris meritus, fiet. ſed reſpice ad me huc: ego ſum Charmides.
ST. Hem, quis eſt, qui mentionem facit homo hominis optumi?
CH. Ipſe homo optumus. ST. mare, terra, coelum, di voſtram fidem!
Satin' ego oculis plane video? eſtne ipſus, an non eſt? is eſt.
Certe is eſt, is eſt profecto. o mi here exoptatiſſume,
Salue. CH. ſalue, Staſime. ST. ſaluum te. CH. ſcio et credo tibi.
Sed omitto alia; hoc mihi reſponde. Liberi quid agunt mei, *Acidal. ſed omitte alia.*
Quos reliqui hic, filium atque filiam? ST. viuunt, valent.
CH. Nempe vterque? ST. vterque. CH. di me ſaluom et ſeruatum volunt.
Cetera intus otioſe percunctabor quae volo.
Eamus intro: ſequere. ST. quo tu te agis? CH. quonam, niſi domum?
ST. Hiccine nos habitare cenſes? CH. vbinam ego alibi cenſeam?
ST. Iam. CH. quid iam? ST. non ſunt noſtrae aedes iſtae. CH. quid ego ex te audio?
ST. Vendidit tuus natus aedis. CH. perii! ST. praeſentariis
Argenti minis numeratis. CH. quot? ST. quadraginta. CH. occidi!
Qui eas emit? ST. Callicles, cui tuam rem commendaueras,
Is habitatum huc commigrauit, noſque exturbauit foras.
CH. Vbi nunc filius meus habitat? ST. hic, in hoc poſticulo.
CH. Male diſperii! ST. credidi aegre tibi id, vbi audiſſes, fore.
CH. Ego miſer meis periculis ſum per maria maxuma
Vectus capitali periculo, per praedones plurimos
Me ſeruaui, ſaluos redii: nunc hic diſperii miſer,
Propter eoſdem, quorum cauſſa fui hac aetate exercitus.
Adimit animam mihi aegritudo. Staſime, tene me. ST. viſne aquam

56. *Niſi quidem es obnoxius.*] Cum hac exceptione quidem, niſi ſeruo tuo, ob alia eius recte facta, multum debeas. *Lamb.* Vide notas Stich. 3. 2. 4.

83. *Hac aetate.*] Nonius legit, *hoc aetate.* vnde ſuſpicor ſcriptum, *hoc aetatis,* id eſt, aetate tam praecipiti atque effoeta. Vt, *hoc noctis*, pro, nocte tam ſera ſiue intempeſta. *Douza.*

Tibi petam? CH. res quom animum agebat, tum eſſe offuſam oportuit.

85. *Res quom animam agebat.*] Cum res familiaris peribat. Ridicule ἄψυχον facit ἔμψυχον. *Taubm.*

ACTVS QVARTVS. SCENA QVARTA

CALLICLES, CHARMIDES, STASIMVS

Quid hoc hic clamoris audio ante aedis meas?
CH. O Callicles! o Callicles! o Callicles!
Qualine amico mea commendaui bona!
CA. Probo et fideli, et fido, et cum magna fide;
Et ſalue, et ſaluom te aduenisse gaudeo.
CH. Credo omnia iſtaec, ſi ita'ſt vt praedicas.
Sed quis iſte eſt tuus ornatus? CA. ego dicam tibi.
Theſaurum effodiebam intus, dotem, filiae
Tuae quae daretur. ſed intus narrabo tibi
Et hoc et alia: ſequere. CH. Staſime! ST. hem! CH. ſtrenue
Curre in Piraeeum, atque vnum curriculum face.
Videbis iam illic nauem, qua aduecti ſumus.
Iubeto Sangarionem, quae imperauerim, — MSS. *Videto Sang.*
Curare, vt efferantur: et tu ito ſimul.
Solutum'ſt portitori iam portorium.
ST. Nihil eſt morae. CH. i, i, ambula! actutum redi.
ST. Illic ſum atque hic ſum. CA. ſequere tu hac me intro. CH. ſequor.
ST. Hic meo hero amicus ſolus firmus reſtitit,
Neque demutauit animum de firma fide.
Quanquam labores multos *** — Lamb. *labores multos ipſe pertuli.*
Sed hic vnus, vt ego ſuſpicor, ſeruat fidem.
Ob rem laborem eum ego cepiſſe cenſeo.

22. *Ob rem.*] Non de ſe, aut ſuis laboribus Seruus loquitur, ſed de Calliclis: vt apparet vlt. verſu. vbi ſententiam veram aperiam emendatione, *Ab re lab.* Non enim hic conuenit de re facienda. Alii ſunt labores, quos eum cepiſſe iudicat *ab re*, id eſt, fruſtra, et non ex merito ipſius. Immerito enim calumniis exagitatum et oneratum infamia innuit, quam ille fide ſua ſibi pepererat; vt ex ſuperioribus clarum. Et huc etiam verborum defectorum ſenſus reſpexit: *Quanquam lab.* Acidal.

ACTVS QVINTVS. SCENA PRIMA

LYSITELES

Hic homo eſt omnium hominum praecipuus, voluptatibus gaudiiſque antepotens:
Ita commoda, quae cupio, eueniunt: quod ago, aſſequitur, ſubeſt, *Acidal. ſubit.*
Subſequitur: ita gaudiis gaudium ſuppeditat.
Modo me Staſimus Lesbonici ſeruos conuenit: is
Mihi dixit, ſuum herum peregre huc aduenisse Charmidem.
Nunc mihi is propere conueniendus eſt; vt, quae cum eius filio
Egi, ei rei fundus pater ſit potior. eo. ſed fores
Hae ſonitu ſuo mihi moram obiiciunt incommode.

1. *Hic homo.*] Seipſum intelligit δεικτικῶς. *Camer.*

7. *Ei rei fundus.*] Id eſt, auctor, Feſtus, Turneb. lib. 12. Ant. Auguſtinus ad Feſtum. Agellius lib. 16. cap. 8. Sigonius lib. 1. cap. 4. De antiq. iure Italiae, vbi de induſtria hoc egit. Hotoman. lib. 2. Obſeruat. cap. 5.

ACTVS QVINTVS. SCENA SECVNDA

CHARMIDES, CALLICLES, LYSITELES LESBONICVS

Neque fuit, neque erit, neque eſſe quenquam hominum in terra dum arbitror, *MSS. hominum interdum arbitror.*
Cui fides fidelitaſque amicum erga aequiparet ſuum:
Nam exaedificauiſſet me ex his aedibus, abſque te foret.
CA. SI QVID amicum erga bene feci, aut conſului fideliter,
Non videor meruiſſe laudem: culpa caruiſſe arbitror.
Nam BENEFICIVM, homini proprium quod datur, proprium ſumpſerit:

3. *Exaedificauiſſet.*] Eieciſſet me filius aedibus, ſi abſque te foret. Dictum *exaedificare ex aedibus*, vt *expectorare ex animo*: οἴνῳ χολύειν οἶνον. *Lamb.*

6. *Proprium.*] Id eſt, perpetuum: nec timet vt ab ſe repetatur. Donatus, *data* repeti potuiſſe ait: et diſtinguit a *deditis*. Inſtit. *Dona*, niſi et fierent propria, ſic ſane reuocabilia fuerint, non perpetua. Ita Lucr. l. 4. *amorem proprium* pro ſtabili et perpetuo dixit. Et Virgil. 1. Aeneid. de vxore perpetua:

— *Propriamque dicabo.*

Idemque de ſtabilibus muneribus:

— *Propria haec ſi dona fuiſſent.*

Hotom. *Proſumpſerit.*] Ita legitur in Mſſ. Pall. Veteres Edd. habent: *proprium erit.* Inepte. Contrarium enim velle Comicum, ex ſequenti verſiculo apparet. Neque rectius eſt, quod inde fecit Camerarius: *proprium ſumpſerit. Proſumere* autem, quod pro *porro ſumere* hic poſitum alii arbitrantur, Latinum non eſt. Ego ductum ſcriptae lectionis, *proſumſerit*, proxime ſequutus, legendum opinor *prorſum perit.* Diſtinguit inter duum generum beneficia. Quaedam, inquit, propria facta accipientis, plane pereunt danti; quaedam vtenda data repetendi copia et poteſtas danti eſt, quando velit: ſcita plane et egregia ſententia. *Boxborn.*

Quod datum vtendum eſt, id repetundi copia'ſt, quando velis.
CH. Eſt ita, vt tu dicis. ſed ego hoc nequeo mirari ſatis,
Eum ſororem deſpondiſſe ſuam in tam fortem familiam,
Lyſiteli quidem Philtonis filio. LY. enim me nominat.
CH. Familiam optumam occupauit. LY. quid ego ceſſo hos colloqui?
Sed maneam etiam opinor: namque hoc commodum orditur loqui.
CH. Vah! CA. quid eſt? CH. oblitus intus dudum tibi ſum dicere:
Modo mihi aduenienti nugator quidam acceſſit obuiam,
Nimis pergraphicus ſycophanta: is mille nummum ſe aureum
Meo datu tibi ferre, et gnato Lesbonico aiebat meo:
Quem ego nec qui eſſet noram, neque eum ante vſquam conſpexi prius.
Sed quid rides? CA. meo allegatu venit, quaſi qui aurum mihi
Ferret abs te, quod darem tuae gnatae dotem: vt filius
Tuus, quando illi a me darem, eſſe allatum id abs te crederet,
Neu qui rem ipſam poſſet intellegere, et theſaurum tuum
Me eſſe penes, atque eum a me lege populi patrium poſceret.
CH. Scite edepol. CA. Megaronides communis hoc meus et tuus
Beneuolens commentu'ſt. CH. quin collaudo conſilium, et probo.
LY. Quid ego ineptus, dum ſermonem vereor interrumpere,
Solus ſto; nec, quod conatus ſum agere, ago? homines colloquar.
CH. Quis hic eſt, qui huc ad nos incedit? LY. Charmidem ſocerum ſuum
Lyſiteles ſalutat. CH. di dent tibi, Lyſiteles, quae velis.

Probo omnino coniecturam Boxhornii legentis:

Nam beneficium homini proprium quod datur, prorſum perit;
Quod datum eſt vtendum, id repetendi copia'ſt quando velis.

Quod cui proprium datur, perire et ei alienari qui dedit certum eſt. Atque ita proprium a mutuo diſtinguitur. Hoc enim quod vtendum datum eſt, vt fit in mutuo, non perit datori, ſed eius repetendi copia eſt quando is velit. *Salmaſ.* *Proprium quod datur proſumſerit.*] Ego vero omnino improbo hanc coniecturam. Nam quis ſanus dixit, beneficio quod datur, prorſum perire? Ne quidem ſemper, etſi in ingratum ceciderit, vt Cicero in libris de Officiis et Seneca recte diſputant. *Malo ſi quid benefacias, id beneficium interit*, inquit noſter Poenul. 3. 3. non ergo. ſi bono. Poteſt autem quiſquam explicare illa duo genera beneficiorum, quorum alterum fit accipientis, alterum vtendum datur? Imo poſterior verſus de nullo ſignificat beneficio. *Proſumere* autem, qui negat Latinum eſſe, neget etiam *Proſubigit* eſſe Latinum, quia id vnus habet Virgilius, aut *praedelaſſat*, quia vnus Ouidius. Imo eſt idem quod inſumere, ſumere, impendere, erogare. *Beneficium quod homini proprium datur*, vt in eo non ſit poteſtas poſtea ei qui dedit, *proſumpſerit*, alienarit, tranſcripſerit forſan is qui dedit, vt repetere nequeat: *ac quod* non eſt datum beneficio, ſed tantummodo *datum vtendum eſt*, vt tu mihi rem tuam credidiſti, *id repetundi copia eſt, quando velis:* vt nunc tibi. Ad Liuiam: *Vita data eſt vtenda: data eſt ſine foenore nobis Mutua.* Gronouius.

9. *Fortem.*] Id eſt, *diuitem, copioſam.* Nonius. V. N. Mil. act. 4. 3. 13.

11. *Occupauit.*] *Inuenit, poſſedit.* Nonius.

21. *Neu qui.*] Id eſt, aliquo modo. et recte ita: quod vox *patrium* conuincit: non, *quis*, quod tamen in Mil. et Edd. nemo enim alienus theſaurum repetere poterat. *Acidal.*

:9 *Salu-*

CA. Non ego ſum ſalutis dignus? LY. imo ſalue, Callicles. MSS. *ſalute dignus.*
Hunc priorem aequom'ſt me habere. TVNICA PROPIOR PALLIO EST.
CH. Deos volo conſilia voſtra recte vortere.
Filiam meam tibi deſponſatam eſſe audio. LY. niſi tu neuis.
CH. Imo haud nolo. LY. ſponden' ergo tuam gnatam vxorem mihi?
CH. Spondeo, et mille auri Philippum dotis. LY. dotem nihil moror.
CH. Si illa tibi placet, placenda dos quoque eſt, quam dat tibi.
Poſtremo, quod vis, non duces, niſi illud quod non vis, feres.
CA. Ius hic orat. LY. impetrabit te aduocato atque arbitro.
Iſtac lege filiam tuam ſponden' mihi vxorem dari?
CH. Spondeo. CA. et ego ſpondeo idem hoc. LY. oh! ſaluete affines mei.
CH. Atque edepol ſunt res, quas propter tibi tamen ſuccenſui.
CA. Quid ego feci? CH. meum corrumpi quia perpeſſus filium.
CA. Si id mea voluntate factum eſt, eſt quod mihi ſuccenſeas.
Sed ſine me hoc abs te impetrare, quod volo. CH. quid id eſt? CA. ſcies.
Si quid ſtulte fecit, vt ea miſſa facias omnia.
Quid quaſſas caput? CH. cruciatur cor mihi, et metuo. CA. quidnam id eſt?
CH. Quom ille ita'ſt vt eſſe nolo, id crucior; metuo ſi tibi
Denegem quod me oras, ne te leuiorem erga me putes.
Non grauabor: faciam ita vt vis. CA. probus es. eo, vt illum euocem.
CH. Miſerum'ſt male promerita, vt merita ſi mihi vlciſci non licet.
CA. Aperite hoc, aperite propere, et Lesbonicum, ſi domi'ſt, foras
Euocate: ita ſubitu'ſt, propere quod eum conventum volo. Alii, *Euocate ita ſubito: eſt propter quod*, etc.
LE. Quis homo tam tumultuoſo ſonitu me exciuit ſubito foras?

29. *Salutis dignus?*] Ita Nonius: aitque metaplaſmum caſuum eſſe: at rectius I. Gul. Helleniſmum: ἄξιος χαρᾶς, τιμῆς, ὑγιείας. ita Virgilius:
— *Indignus auorum.* Ouid. 3. de Arte:
Curia conſilii quae nunc digniſſima tanti.
Suet. Othone: *et praedicaret, ſolum ſucceſſionis imperii dignum.* Taubm.

30. *Tunica pallio propior.*] Prouerbium, quo ſignificatur, ex amicis nos aliis atque aliis magis eſſe deuinctos, neque parem omnium habendam rationem. Pallium extrema veſtis apud Graecos, vt toga apud Rom. et tunicam tegebat: ideoque corpori propior tunica quam pallium. *Pius.* Graeci etiam ſimili loquendi ratione vtuntur. Theocrit. in Idyllio 16. 18. ἀπωτέρω ἢ γόνυ κνήμα, *remotior eſt tibia quam genu.* Cic. etiam hac vſus eſt Fam. 16. 23. γόνυ κνήμης, *genu tibia propius eſt.* Subauditur enim ἔγγυον. Quod integrum recitat Ariſtoteles lib. 9. Moral. γόνυ κνήμης ἔγγυον. *Gronouius.**

33. *Sponden'.*] V. N. Aulul. act. 2. 2.

34. *Mille auri Philippum dotis.*] V. N. Perſa 3. 1.

35. *Placenda.*] Mira locutio: *Placendus a placeo.* quaſi etiam dici poſſet; *ſtandus, ſedendus, ſurgendus: a ſto, ſedeo, ſurgo, etc.* de quo Priſc. lib. 8.

53. *Satine*

CA. Beneuolens tuus atque amicu'ſt. LE. ſatin' ſalue? dic mihi.
CA. Recte tuum patrem rediiſſe ſaluom peregre, gaudeo.
LE. Quis id ait? CA. ego. LE. tun' vidiſti? CA. et tute idem videas liceat.
LE. O pater, pater mi ſalue! CH. ſalue multum, gnate mi.
LE. Si quid tibi, pater, laboris? CH. nihil euenit, ne time:
Bene re geſta ſaluos redeo: ſi tu modo frugi eſſe vis,
Haec tibi pacta'ſt Callicli filia. LE. ego ducam, pater:
Etiam et ſi quam aliam iubebis. CH. quanquam tibi ſuccenſui.
CA. Miſeria vna vni quidem homini'ſt affatim. CH. imo huic parum'ſt.
Nam ſi pro peccatis centum ducat vxores, parum'ſt.
LE. At iam poſthac temperabo. CA. dicis; ſi facias modo.
LE. Numquid cauſſae eſt, quin vxorem cras domum ducam? CH. optumum'ſt, licet.
Tu in perendinum paratus ſis vt ducas. Plaudite.

53. *Satine ſalue.*] Ita Ter. Eunuch. act. 5. 6. *Quid eſt? quid trepidas? ſatiſne ſalue?* vbi Donatus *Salue* interpretatur *integre, recte, commode.* citatque hunc Plaut. locum; et alium Salluſtii. vtitur eo crebro Liuius. Ita Apul. l. 1. Apol. *Puer vbi ſit, et quam ſalue agat, interrogat.* Dicebant etiam, *Rectene omnia?* Peregre enim redeuntibus, vel aliunde aduenientibus, familiaris erat haec interrogatio. Ita verbum diſcedentis erat, *Nunquid vis?* Terent. Eun. act. 2. 3.

Dum haec dicit, abiit hora. Rogo, NVMQVID VELIT.
Recte, inquit, abeo.

Vbi Donatus: hoc eſt, *ſignifico me abire, etc.* Taubm.

61. *Miſeria vna vni quidem homini, etc.*] Vult Callicles ſatis dare ſupplicii Lesbonicum ducenda vxore. Et nota, in poenam quaſi luxurioſis iuuenibus daras olim vxores; fierique praecipit prudens Educationis magiſter Plutarchus. *Lambinus.*

FINIS TRINVMMI

M. ACCI PLAVTI
TRVCVLENTVS

DRAMATIS PERSONAE

DINARCHVS, *adoleſcens.*
PHRONESIVM, *meretrix.*
GETA, *ſeruos.*
CALLICLES, *ſenex.*
ASTAPHIVM, *ancilla.*
STRATILAX, *ſeruos.*
STRATOPHANES, *miles.*
STRABAX, *adoleſcens ruſticus.*
ANCILLA *altera.*

Digitized by Google

ARGVMENTVM

(vt quibuſdam videtur)

PRISCIANI

*T*res vnam pereunt adoleſcentes mulierem,
*R*ure vnus, alter vrbe, peregre tertius.
*V*tique iſta ingenti militem tangat bolo,
Clam ſuppoſuit ſibi clandeſtino editum.
*V*i magna ſeruos eſt ac trucibus moribus,
*L*upae ne rapiant domini parſimoniam.
*E*t is tamen molitur. Miles aduenit,
*N*atique cauſſa dat propenſa munera.
*T*andem compreſſae pater cognoſcit omnia.
*V*tque illam ducat, qui vitiarat, conuenit:
*S*uumque is repetit a meretrice ſubditum.

1. *Tres.*] Strabax, Dinarchus, Stratophanes.

3. *Bolo.*] V. N. Prolog. Poen. item Rud. act. 2. 3.

6. *Parſimoniam.*] *Parſimonia* poſita, pro bonis ipſis comparſis.

8. *Propenſa.*] Id eſt, multa et ponderoſa.

ALIVD ARGVMENTVM
CAMERARII

Haec Comoedia eſt altera, quam Ciceroni inprimis placuiſſe, de Catone intelligi poteſt, vt retulimus in Pſeudolo. Et quamuis mendoſiſſima et lacera ad nos peruenerit: tamen quaſi de vngue leonem, aut de culmo fruges aeſtimant, ita de his reliquiis praeſtantia huius Fabulae plane iudicatur. Argumentum *tale eſt. Meretrix quaedam callida et aſtuta, et famulitio atque rebus omnibus ad fallacias et fraudes inſtructa, pellicit in amorem ſui tres adoleſcentes: vnum vrbanum, quem celeriter conficit: alterum ruſticum, qui profuſus eſt in dando: tertium militem, cuius ſtoliditate abuti, et quem compilare cupiens, ſimulat ſe ex ipſo eſſe grauidam: et hoc perſuadet credulo. Vt enim hoc genus faſtuoſum, ita et ſtolidum eſt. Erat ruſtico ſeruus immitis et cui doleret corrumpi filium herilem: ſed et ille tamen mutatur, et deſinit eſſe ſaeuus ſeu* truculentus, *nam hinc nomen Fabulae inditum eſt. Vt autem minus ſimplex argumentum eſſet, inſeritur et Virginis ſtuprum, compreſſae per vim ab vrbano, quae cum filiolum peperiſſet, hunc meretrix ſibi ſuppoſuit allatum a tonſtrice. Ac re palam facta, virgo vrbano nubit, et ille a meretrice puerum repetit, ac amores hos relinquit. Ita retinet meretrix par amatorum, ruſticum ac militem: et in ludificando ac deſpoliando milite delicias facit.* Fabula *habet formam eorum poematum, quae* μίμους *appellant. Eſt autem ita deprauata et corrupta a librariis, vt aliquoties fuerit mihi in animo me editurum non eſſe illam. Scite vero, et, vt Plautus loquitur, nimis* graphice *expreſſa eſt leuitas, et malitia et fraudulentia meretricia; et quantopere deſipiant in amore et voluptatum illecebris ſimplices; et quod iſto genere hominum, quod ſe primum eſſe vult, et virtutis ac dignitatis poſſeſſionem propriam eſſe ducit, nihil reipſa plerunque ſit vanius, neque futilius.*

PROLO-

P R O L O G V S

Perparuam partem poſtulat Plautus loci
De voſtris magnis atque amoenis moenibus,
Athenas quo ſine architectis conferat.
Quid nunc? daturin' eſtis, an non? annuunt.
Meditor equidem vobis me ablaturum ſine
Mora. quid ſi de voſtro quippiam orem? abnuunt.
En mehercle in vobis reſident mores priſtini,
Ad denegandum vt celeri lingua vtamini.
Sed hoc agamus, qua huc ventum eſt gratia:
Athenae iſtae ſunto, ita vt hoc eſt proſcenium. MSS. *Athenis tracto.*
Tantiſper dum tranſigimus hanc Comoediam.
Hic habitat mulier, nomine quae eſt Phroneſium.
Haec huius ſecli mores in ſe poſſidet,
Nunquam ab amatore ſuo poſtulat id quod datum eſt:
Sed reliquam dat operam ne ſit reliquum,
Poſcendo atque auferendo, vt mos eſt mulierum.
Nam omnes id faciunt, cum ſe amari intellegunt.
Ea ſe peperiſſe puerum ſimulat Militi,
Quo citius rem ab eo auferat cum puluiſculo.
Quid multa? aetas huic ſi ſuperet mulieri,

3. *Athenas quo ſine architectis, etc.*] Vera huius loci ſcriptura vt adſtruatur, obſeruandum eſt, Plautum non contuliſſe totas Athenas in perparuam illam loci partem, quam poſtulabat; neque enim poterat tam paruo ambitu repraeſentari vrbs, quae Roma ipſa non erat minor. Sed Athenarum regionem illam deformabat haec Plauti ſcena, in qua res iſtae, quae hoc dramate repraeſentantur, geſtae dicebantur. Hinc fit, vt Plautus, qui Athenas ſe eo loci, quem poſtulauerat, conferre dicit, ne quis imprudens totas illum et ſolidas conferre putet, addit per ἐπανόρθωσιν, regionem illam populi Athenienſium, in qua res geſta. Sed fraudi fuit huic regioni, quod Graecum illius nomen Latinis literis eſt ſcriptum. Quod ita reſcribendum eſſe coniectura noſtra eſt: *Athenas quo ſine* ἄκρας Πλωθιῆς *conferat.* Πλωθεῖς ſunt Athenienſium δῆμος Aegeidis tribus. Grammatici: Πλωθειά, δῆμος τῆς Αἰγηΐδος, ὅθεν ὁ δημότης Πλωθεύς. Hoc in ſcenam ſuam ſe contuliſſe dicit Plautus, eoſque ἄκρας, id eſt, ſcenam ſuam repraeſentare Plotheenſium regionem, eamque non totam, ſed extremam illius partem, in qua habitare fingitur Phroneſium meretrix. Coniecturam noſtram firmat verſus 10. quem ita ex Mſſ. legendum coniecimus:

Athenas arcto, ita vt hoc eſt proſcenium.

Quibus verbis ſignificat, ſe non totas et ſolidas Athenas contuliſſe; ſed arctaſſe, et partem aliquam, hoc eſt, regionem deformaſſe ſua ſcena, qua ſibi ad hanc docendam Comoediam opus erat. *Petit.* Vitioſa prorſum eſt ſcriptura quae in libris vetuſtis reperitur *arcuſpetis* vel *arcuſpletis*, nihilque ex ea boni fieri poteſt, cum ſit veriſſima vulgata lectio. Sic enim citatur a Priſciano in libris de metris comicis, et ab aliis. Huius ſenſus etiam planus et apertus. Athenas ſe Romam conferre ait ſine architectis, et poſtulat ad hoc ſibi dari partem paruam de Romanis aedificiis. Nam *moenia* hic ſunt aedificia, non muri. Quia Attica eſt fabula, et Attici Theatri, quae per Plautum Romana facta eſt, Athenas ſic dicit ſe Romam tranſtuliſſe ſine architectis. Ita etiam legit Apuleius 4. Floridorum. *Salmaſius.*

19. *Cum puluiſculo.*] V. N. Bacchid. act. 4. 4. 29. Nihil quicquam reliqui facere.

Is cum anima ad eam habentiam euerrerit. — Scaliger. *habentiam omnem euerrerit.*

21. *Is cum anima.*] Leg. *Is cum anima ad eam habentiam ἔξω euerrerit.* Omnibus Fabulis Graecas voces ponere amat Plautus: nulla magis, quam hae ipſa. Sed et illud *ἔξω euerrerit*, bis terve hac Cumoedia. quare, vt ſolet, in Argumento quoque ponitur. *Habentiam* pro poſſeſſionibus Claudius dixit quoque apud Nonium: *Animus eorum habentia inflatur.* Palmer. Mſſ. *his cum anima ad eum habenti:* deinde pr. *ereteritur.* ſec. *erteteritur.* Gruterus. *Is cum anima ad eum.*] Lege: *Iſtum animam adeo iam agentem quidem euerterit.* Scriuerius.

ACTVS PRIMVS. SCENA PRIMA

DINARCHVS

Non OMNIS AETAS ad perdiſcendum ſat eſt
Amanti, dum id perdiſcat, quot pereat modis.
Neque eam rationem eapſe vnquam edocet Venus,
Quam penes amantum ſumma ſummarum redit. — Piſt. *Quam penes amantem.*
Quot amans exemplis ludificetur, quot modis
Pereat, quotque exoretur exorabulis!
Quot illic blanditiae, quot illic iracundiae
Sunt! quot ſui pericla amanda! di voſtram fidem, hui!
Quid perierandum eſt etiam, praeter munera! — Douz. *peierandum.*
Primum dum miros annua: is primus bolu'ſt.

4. *Summa ſummarum.*] Id eſt, penes quam ſumma rerum amanrum poteſtas eſt. *Summa ſummarum* eſt, cum in rationibus multa nomina et eapita in vnam ſummam rediguntur, ac ſi mulris ſummis factis, omnia tandem in vnum eonſummantur: nam vr capita in ſummam, ſic ſummae in ſummam ſummarum rediguntur. *Turneb.*

8. *Quot ſui pericla amanda.*] A Meurſio adoptauit Gruterus. Vett. edd. *quot ſunt perclamanda.* Mſſ. *quot ſui perclamanda.* Coniiciebam olim: *quot ſenia perdomanda*, id eſt, taedia deuoranda. *Gronouius.*

10. *Primum dum, etc.*] Iam diu obſervarunt alii, Plautum amaſſe Graecas voces ponere hac Comoedia, vt illa ipſa teſtis eſt. Id factum a Comico hoc loco, quae ita ſanatae ſunt a nobis:

Primum duni meros: annuit, is primus bolu'ſt,
Abeam: tris noctes duco: interea loci, etc.

Illud *duni meros* eſt, δύνει μ' ἔρως: hoc vero *abeam*, eſt idem quod *habeam*; nec inſolens eſt excidiſſe aſpiratiunis notani. Senſus autem eſt: Vbi primum penetrat ſeſe intra pectus meum amor, annuit ſcortum, (is primus bolus eſt, quo cupidum amanrem ineſcat; nam ſtarim ae amator ſe illain amare ſignificat, ea illi ſui copiam facir, quaſi amore victa, quo maiorem ſibi ab imprudente conciliet.) ſeſe habeam. (vox iſta vſurpata noſtro non ſemel hoc ſenſu; ita apud Terent. Andr. *quis heri habuit Chryſidem?*) Ego vero imprudens et incautus amator treis, id eſt, aliquot noctes duco: interea meretrix, quae me amoris ſui reti impeditum videt, aliquid ſibi dari orat et tentat. *Petitus.* Scribendum puto: *Primum domi res annua, is primus bolu'ſt.* Rem domi annuam appellat annuum domus reditum, quem pro tribus noctibus dati queritur. Scenae huius verſ. 8. non minus corrupta prodigioſe ſunt iſta: *quotque pericla vianda.* Pro quibus in libris legitur: *quot ſui perclamanda.* Legendum: *Quot hui perclamanda! di voſtram fidem, hui.* Id eſt, quot voces doloris ac gemitus indices proferendae ſunt. *Salmaſ.* *Primum dum miros annua.*] Sic alter codicum Camerarii: alter, *Primum dum miror annuus.* Hinc duae mihi naſcebantur coniecturae. Altera: *Primum dum*

Ob eam tris noctes vtor. interea loci
Aut aera, aut vinum, aut oleum, aut triticum
Tentat, benignuſne an bonae frugi ſies.
Quaſi in piſcinam rete qui iaculum parat,
Quando abiit rete peſſum, tum adducit ſinum:
Sin iecit rete, piſces ne effugiant, cauet:
Dum huc dum illuc reti eos impedit
Piſces, vſque adeo donicum eduxit foras.
Itidem eſt amator. ſed id, quod oratur, dedit,
Atque eſt benignus potius quam frugi bonae,
Adduntur noctes: interim ille HAMVM VORAT.
SI SEMEL AMORIS POCVLVM accepit mere,
Eaque intra pectus ſe penetrauit potio,
Extemplo et ipſus periit, et res, et fides.
Si iratum eſt ſcortum forte amatori ſuo,
Bis periit amator, ab re atque animo ſimul.
Sin alter alteri potior eſt, idem perit:
Si raras noctes ducit, ab animo perit:
Sin increbrauit, ipſus gaudet, res perit.
ITA diſciplina in aedibus eſt lenoniis,
Priuſquam vnum dederis, centum quae poſcat, parat.

MSS. *tum adducit infra.* Alter *add.* ſinſa.

Scalig. *Tum hic tum illic irretitos impedit.*

dum penus annuus; vt in Pſeudolo: *Niſi penus annuus hodie conuenit.* Altera: *Primum dum mercet annua: is primus bolu'ſt.* Solebant enim conducere annuas meretricum operas. Aſinar. 1. 3. *quid me aequum cenſes pro illa tibi dare, annum hunc perpetuum ne cum quiquam alio ſiet.* Et 3. 3. *Opto annum hunc perpetuum mihi huius operas.* et 4. 1. *Philenium vt ſecum eſſet noctes et dies Hunc annum totum.* Bacchid. 5. 1. *eam ſibi hunc annum conductam.* Fragmentorum Plauti apud Nonium: *Ne a quoquam alio acciperes mercedem annuam, Niſi ab ſeſe, nec cum quiquam limares caput.* Et hoc magis placet. Niſi malis: *Primum aedium merces annua.* Lucianus Dial. Dorionis et Myrt. *καὶ τὸ ἐνοίκιον κατέβαλεν ὑπὲρ ἡμῶν.* *Gronouius.*

14 *Rete qui iaculum parat.*] Vide notas Aſinar. 1. 1. 87.

15. *Peſſum.*] V. N. Aul. 4. 1. et Moſtell. in fine. *Sinum.*] Laxitatem retis contrahit. *Lamb.*

16. *Sin iecit rete.*] Sic Mſſ. quod tamen incommodum eſt, quia iam praeceſſit: *abiit rete peſſum.* Et fruſtra explicant, ſi rete piſces cepit: neque enim illorum verborum haec poteſt eſſe ſententia. Alii, *Sin icit rete.* Malim: *tum adducit ſinum, Qui iecit recte; piſces ne effugiant, cauet.* Gronouius.

20. *Benignus.*] Id eſt, prodigus. Horat. 1. Sat. 2. *Quippe benignus erat.* Vide Comment. Lamb. ad Horat. 1. Od. 17. et infra 1. 2.

21. *Hamum vorat.*] Vide notas Curc. act. 3. verſ. 61.

22. *Mere.*] V. N. Moſtell. 4. 2.

23. *Se penetrauit.*] Amat hoc verbo auctor actiue vti, cum vulgo verbum *penetrare* neutraliter vſurpetur. Amph. 1. 1. 94. Men. 5. 2. 64. Trin. 2. 2. 1. 14. et 33. *Gronouius.* *

26. *Ab re atque animo.*] Quia bona ſua perdit, dum eam placare ſtudet, et anima cruciatur, quam diu puella irata eſt. *Lamb.*

27. *Sin alter alteri potior.*] Editio Taubmani habet: *Sin alter alteri potitus eſt.* Sed omnino ſcribendum: *Sin alter alteri potius eſt, itidem perit.* Quod referendum ad id, quod praecedit: *Si iratum eſt ſcortum forte amatori ſuo, Bis perit amator.* Deinde ſubiungit: *Sin alter alteri potius eſt.* Sin alter alteri, hoc eſt, ſi ambo irati potius ſunt, et mutua offenſione alter in alterum commoti. Sed omnino vera eſt lectio Codicis mei Mſſ. *Sin alter alteri potior eſt.* Id eſt, ſi alter alterum amat. *Salmaſ.*

32. *Aut*

Aut aurum periit, aut conſciſſa pallula eſt,
Aut empta ancilla, aut aliquod vaſum argenteum;
Aut vaſum aenum aliquod, aut lectus dapſilis,
Aut armariola Graeca, aut aliquid ſemper eſt
Quod pereat, debeatque amans ſcorto ſuo.
Atque haec celamus nos damna, vna induſtria
Cum rem fidemque noſque noſmet perdimus,
Ne quid parentes, neu cognati ſentiant.
Quos cum celamus, ſi faximus conſcios,
Qui noſtrae aetati tempeſtiuo temperint,
Vnde anteparta demus poſtpartoribus,
Faxim lenonum et ſcortorum vt plus eſt, minus
Et minus damnoſorum hominum, quam nunc ſunt, fiet.
Nam nunc lenonum et ſcortorum plus eſt fere,
Quam olim muſcarum eſt, cum caletur maxume.
Nam nuſquam alibi ſi ſunt; circum argentarias
Scorti lenones quaſi ſedent quotidie.

32. *Aut aurum.*] Hae ſunt προφάσεις et cauſſae, quas profert puella, quare nunquam deſinat poſcere. *Lamb.*

37. *Damna, vna induſtria.*] Eſt a Camerario: quum vulgo deeſſet τὸ *vna:* inueniſſet autem in Mſ. altero *clammina induſtria:* in altero, *dammina induſtria.* Quaſi ſit: quum eadem, qua celamus illos induſtria, rem fidemque, et noſmet perditum imus. Cogitabam: *Atque haec celamus nos, clam mira induſtria Dum rem fidemque:* Vel, *clam ſumma induſtria Dum rem.* Gronouius.

42. *Poſtpartoribus.*] Vulgatam ſcripturam, putatim ita exponi poſſe: Ne ea, quae ante nos parta ſunt, demus iis, qui poſt nos parant, atque acquirunt, hoc eſt, ſcortis et lenonibus, qui noſtro damno ſe locupletant, et ea, quae nobia a parentibus quaeſita ſunt, ſibi acquirunt. Conqueritur hoc Senex Mercatore:

Lancinari valide ſuam rem; illius augerier.

Nempe illius poſtpartoris, qui a ſene quaeſita ſibi denuo a filio acquirebat. *Piſtor.* Recta eſt lectio quae in libris, et Editis etiam habetur: *Vt ne ante parta demus poſtpartoribus.* Per poſtpartores palam eſt ab eo intelligi lenones et meretrices, qui ante parta et paterna bona filiorum familias, ipſi poſt ſibi pariunt et acquirunt. *Salmaſius.* *Vnde anteparta.*] Quid iuuat vulgatam ante Camerarium explicari poſſe? quaſi qui a vetuſtiſſima ſcriptura receſſerunt, ſemper ſuppoſuiſſent, quod non poſſit explicari? Imo pleruмque reddiderunt faciliora, quum illius minus planam ſententiam non aſſequerentur. Deinde poſſuntne rationem edere, quare *poſtpartores* ſint potius lenones et meretrices, ad quos vitio veniunt, quam heredes ad quos lege? Ambo quidem ſcripti: *Vnde anteparata.* Sed hanc particulam non ceperunt: ideo placuit *Vt ne:* ideo reiecerunt Turnebi explicationem. Sed τὸ *Vnde* perſaepe Latinis eſt idem quod *a quo*, vel *a quibus.* Vide 4. Obſeru. 11. Sic hoc loco *vnde demus*, eſt, a quibus moniti demus, a quorum ſtudio in temperando aetati noſtrae ad meliorem mentem reuocati anteparta a maioribus bona demus illis, quibus iure poſt nos parta eſſe debent. *Gronouius.*

44. *Et minus damnoſorum hominum.*] *Damnoſi* hic accipi poſſunt, vel quibus multum inſumitur, quales ſunt meretrices lenoneſque: vel prodigi, ſumptuſque nullius rationem habentes. Veteres autem *damnum* proprie τὸ ἀνάλωμα interpretabantur: vt docuit ad Varron. Scaliger. Addo ego: vt δαπάνη, *dapnum*, prius, deinde *damnum* factum eſt: ita δαπανᾷν *dapinare*, Capt. act. 4. 2. *Aeternum tibi dapinabo cibum.* Mutatur vero *a* in *i:* vt in ἀφάνναι, *apinae.* Praeterea *damnoſus* ea, qua dixi, notione in ſequentibus iſtis (verſ. 64.) intelligi debet:

Eadem poſtquam alium reperit, qui plus daret,
Damnoſiorem: me exinde amouit loco.

Taubmanus.

Ea nimia eſt ratio; quippe qui certo ſcio,
Aeri plus ſcortorum eſſe iam quam ponderum:
Quos quidem quam ad rem dicam in argentariis
Referre habere, niſi pro tabulis, neſcio,
Vbi aera perſcribantur vſuraria:
Accipiat illico expenſa, neque cenſeat. Acid. *Accepta dico, expenſa ne qui cenſeat.*
Poſtremo in magno populo, in multis hominibus,
Re placida atque otioſa, victis hoſtibus,
Amare oportet omnes, qui quod dent, habent.
Nam mihi haec meretrix, quae hic habet, Phroneſium,
Suum nomen omne ex pectore exmouit meo,
Phroneſium. nam Phroneſis eſt ſapientia.
Nam me fuiſſe huic fateor ſummum atque intimum,
Quod amantis multo peſſumum eſt pecuniae. Palm. *Quoad amantis inulte peſſum iit pecunia.*
Eadem, poſtquam alium repperit, qui plus daret,
Damnoſiorem, me exinde amouit loco,
Quem infeſtum ac odioſum ſibi eſſe memorabat mala,
Babylonienſem militem: is nunc dicitur
Venturus peregre, eo nunc commenta eſt dolum,
Peperiſſe ſimulat ſeſe, vt me extrudat foras,
Atque vt cum ſolo pergraecetur milite:
Eum eſſe ſimulat militem puero patrem.
Quid iſti ſuppoſitum puerum opus peſſumae?
Mihi verba retur dare ſeſe? an me cenſuit
Celare ſe poteſſe, grauida ſi foret?
Nam ego Lemno aduenio Athenas nudius tertius,
Legatus hinc quo cum publico imperio fui.
Sed haec quis mulier eſt? Aſtaphium eſt ancillula.
Cum ea quoque etiam mihi fuit commercium.

49. *Ea nimia.*] Inepte Lambinus, cum hoc velit: Scortorum et lenonum nimis quam magnus eſt numerus. Rationes quibus ſcorta et lenones computantur, nimis magnae ſunt. Ita Trin. act. 2. ſc. 4. *Quid, quod ego defraudaui!* LE. *bem iſta ratio maxuma eſt.* Piſtoris.

50. *Ponderum.*] Quibus vtuntur argentarii.

51. *Quos.*] Lenones et ſcorta.

52. *Referre.*] Attinere, vtiles eſſe. *Lamb.*

54. *Accipiat illico expenſa.*] Valet: ſi quid expenſi tulit, mox ferat, neque tam diu deſideat in argentariis, quaſi cenſum agat et accipiat, et cenſus tabulas Cenſoris more conficiendas curet. *Turneb.* *Neque cenſeat.*] Id eſt, non diſpungat, exigat, examinet, quaſi quaedam non agniturus et deleturus, alia probaturus, ſed, vt ſunt, ſtatim ſubſcribat, omniaque agnoſcat. Vt ſupra in Rud. 4. 8. 9. *Gronouius.*

58. *Hic habet.*] Id eſt, habitat.

64. *Damnoſiorem.*] Vide ſupra verſ. 44. et Epid. act. 2. 3.

71. *Quid iſti, etc.*] Id eſt, quid iſti peſſimae puero ſuppoſito eſt opus? *Taubm.*

ACTVS PRIMVS. SCENA SECVNDA

ASTAPHIVM, DINARCHVS

Ad fores auſcultato, adque ſerua has aedis,
Ne quis aduentor grauior abeat quam adueniat:
Neu qui manus attulerit ſteriles intro ad nos,
Grauidas foras exportet. noui ego hominum mores,
Ita nunc adoleſcentes morati ſunt. quin ei
Vt ſimitu adueniunt ad ſcorta congerones,
Conſulta ſunt conſilia, quando intro aduenerunt;
Vnus eorum aliquis oſculum amicae vſque oggerit.
Dum illi agunt quod agunt, ſunt ceteri cleptae * — Douz. *Cleptae lucrantur.* vel *harpagant.*
Sin videant quempiam ſe aſſeruare, obludunt, qui cuſtodem
Oblectent per iocülum et ludum: de noſtro ſaepe edunt, quod
Fartores faciunt; ſit pol hoc: et pars ſpectatorum ſcitis,
Pol haec vos me haud mentiri.
Ibi eſt ibus pugnae et virtuti, de praedonibus praedam capere.
At nos rurſum lepide referimus gratiam furibus noſtris:
Nam ipſi vident, cum eorum aggerimus bona: quin etiam vltro ipſi aggerunt ad nos.
DI. Me illis quidem haec verberat verbis, nam ego huic dona accongeſſi. — MSS. *dona conceſſi.* Pt. *dona adeceſſi.*
AS. Commemini iam pol ego eum ipſum, ſi domi erit, mecum adducam.
DI. Heus, mane dum, Aſtaphium, priuſquam abis. AS. qui reuocat? DI. ſcies:
Reſpice huc. AS. quis eſt? DI. vobis qui multa bona eſſe volt. AS. dato, ſi eſſe vis.

1. *Adque ſerua has aedis.*] Recepimus, quod totum eſt in Camer. ſecundo, ſeu Decurtato: niſi quod ibi: *adque ſeruas aedis.* In altero, *adque adſeruas aedis.* Et ita in Gruteri Notis corrigendum. Loquitur exiens ancilla ad aliam, quam domi relinquit, aut ad ianitorem. Acad. *auſcultato atque aſſeruabis aedis.* Gronouius.

2. *Aduentor.*] V. N. infra act. 2. 7.

5. *Quin ei.*] Pro *ii.*

6. *Vt ſimitu.*] Id eſt, ſimulatque. *Congerones.*] Nonius: *Congerones*, a congerendo. Fulgentius: *Congerones, qui aliena ad ſe congregant. vnde apud Romanos Gerones Brutiani dicti.* Idque verum eſſe duco: nam *Gerones* ſunt χειρῖται, πρακτῆρες, vt auctor Gloſſarii docet. *Scalig.*

7. *Conſulta, etc.*] Inita iam eis ſunt conſilia.

9. *Dum illi agunt quod agunt.*] Senſus eſt: Dum baſiator cum amica, quale etiam quale, agit in eum finem, ne animaduertat, quid ceteri agant, interim illi furantur. *Douza.* *Ceteri cleptae.*] V. N. Pſeud. act. 1. 1.

10. *Obludunt, qui cuſtodem.*] Mſſ. ambo, *obludeant.* Scribendum igitur, vel *alludiant*, quo alibi quoque vtitur, vel ad eandem formam fictum *obludeant.* Gronou.

12. *Fartores faciunt.*] Nam de iis, quae ad eos delata ſunt, vt farcimina conficiant, nonnihil detrahunt, eoque veſcuntur. *Lamb.*

14. *Ibi eſt ibus, etc.*] Tum putant ſibi de eo eſſe pugnandum, et ex eo virtutis famam conſecuturos, ſi de nobis praedentur. *Ibus*, pro iis. *Lamb.*

21. DI.

DI. Faxo, erunt, reſpice huc modo. AS. io! enicas me miſeram, quiſquis es.
DI. Peſſuma, mane.
[AS. I optume, odioſus es.
Dinarchuſne illic eſt? atque is eſt. it ad nos. DI. et tu fer contra manum, et pariter
Gradere. AS. tibi ſeruio atque audiens ſum imperii. DI. tute quid agis?
AS. Valeo et validum teneo. peregre cum aduenis, coena detur.
DI. Benigne dicis. AS. at enim, amabo, ſine me ire quo iuſſit. DI. eas.
Sed quid ais? AS. quid vis? DI. iſtic, quo iter inceptas, qui eſt? quem arceſſis? AS. Archiuam
Obſtetricem. DI. mala foemina es. AS. ſolens ſum: ea eſt diſciplina.
DI. Manifeſtam mendacii, mala, te teneo. AS. quid iam, amabo?
DI. Quia te adducturam huc dixeras eum ipſum, non eampſe.
Nunc mulier facta eſt ex viro; mala es! AS. praeſtigiator!
DI. Sed tandem loquere. quis is homo eſt, Aſtaphium? nouus amator?
AS. Nimis otioſum arbitror hominem eſſe te. DI. quianam arbitrare?
AS. Quia tuo veſtimento et cibo alienis rebus curas.
DI. Vos me reddidiſtis otioſum. AS. quid iam, amabo? DE. ego expedibo:
Rem perdidi apud vos. cum re meum negotium abſtuliſtis.
Si rem ſeruaſſem, fuit vbi negotioſus eſſem.
AS. An tute bene rem publicam aut amoris alia lege

21. DI. *Faxo, erunt.*] Cum ancillula meretricio more benedicto contenta non eſſet, ſed rem et benefactum poſceret, Dinarchus, Faciam, inquit, bene: tu hoc modo reſpice. *I. Gul.*

24. *Atque is eſt, It ad nos.*] Audaculi fecerant: *huc adeas, niſi moleſtum eſt.* Sed Mſſ. alter: *Atque iſertas aduas liſſi ituli fert.* alter: *atque is eſtis aduas liſſi istul fert.* Vnde ſcribendum videtur: *Atque is eſt: is ad nos viſit.* DI. *Tu fer et contra.* Vt alibi, *viſere ad forum, viſere ad portum, viſere ad aliquem.* Gronou.

26. *Coena detur.*] V. N. Epid. act. 2. ſcen. 2.

32. *Mulier facta eſt ex viro.*] Vide notas Amph. act. 2. ſc. 2. verſ. 182.

33. *Nouuſne amator.*] Al. *vnuſne amator?* Lege: *muniſne amator,* id eſt, liberalis. *Seriuerius.*

35. *Rebus curas.*] V. N. Rudent. act. 1. 3.

39. *An tute bene rem publicam.*] Mihi duplex ſenſus occurrit. Primo, vt *otioſus* capiatur ea ſignificatione, qua Dinarchus ante vſus erat, cum dixit: *Vos me reddidiſtis otioſum.* Et nunc hoc vult: neque publica vectigalia neque amorem recte procedere, niſi is, qui operam dat, facultatibus ſpolietur. quod fit, cum publica nimis care conducuntur. quae quidem frequens querela fuit Publicanorum. Et ita videtur intelligere Dinarchus in reſponſo, *Illa haud ego, h. p.* Aut *Reſpub.* capiatur in genere de ſtatu Reipub. rotius: et tunc videtur dicere, quod Cicero pluribus expreſſit, pro Seſtio, cum ait: *Quid eſt propoſitum Reipub. gubernatoribus, quod intueri, et quo curſum ſuum dirigere debent? id quod eſt praeſtantiſſimum maximeque optabile ſanis et bonis ac beatis, cum dignitate otium. Hoc qui efficiunt, ſummi viri et Conſeruatores ciuitatis appellantur.* Idem, inquit Ancilla, in re amoris fit, vt amica amatorem *otioſum* reddat: ſed alio fine. Et in hoc eſt iocus. *Piſtor.*

40. *Quin*

Habere poſſe ſe poſtulas, quin tu otioſus fias?
DI. Illa, haud ego, habuit publicum: peruorſe interpretaris.
Nam aduorſum legem a me, ob meam ſcripturam, pecudem accepit
Aeraque. AS. idem quod tu facis, faciunt rei male gerentes:
Vbi non eſt, ſcripturam vnde dent, incuſant publicanos.
DI. Male vortit res pecuaria mihi apud vos: nunc viciſſim
Volo habere aratiunculam pro copia hic apud vos. Douz. *apud bos.*
AS. Non aruus hic, ſed paſcuus eſt ager. ſi arationes
Habituris, qui arari ſolent, ad pueros ire melius.

40. *Quin tu otioſus fias.*] Haudquaquam admittere poſſum ſerio dici, quod vult Piſtorius, neque publica vectigalia neque amorem recte procedere, niſi is, qui operam iis dat, facultatibus ſpolietur. Imo *redempturis augebant patrimonia*, vt loquitur Liuius, non ſpoliabantur facultatibus. Luſus in eo eſt, quod eodem vocabulo vtens videtur contradicere Aſtaphium Dinarcho, ſed non contradicit ſenſu. Dinarchus *otioſum* dicit, qui rem, poſtquam fracta eſt, non habet curandam. At Aſtaphio *otioſus*, qui non facit quaeſtum, qui non exercet negotium lucri cauſa, ſed ex praediis et viſceribus patrimonii honeſte viuit: quales erant plerique olim, qui tractabant rempublicam. Liuius lib. 21. vbi meminit legis, ne quis ſenator quiue ſenatoris filius fuiſſet, maritimam nauem, quae plus quam trecentarum amphorarum eſſet, haberet: *Id ſatis habitum ad fructus ex agris vectandos: quaeſtus omnis Patribus indecorus eſt viſus:* Menaech. 3. 1. *Nonne ad eam rem* (concionem) *otioſos homines decuit deligi.* Itaque τὸ *otioſus*, quum refertur ad rem amoris, poteſt quidem ſic accipi, vt vult Piſtorius, non poteſt autem, quum ad rempublicam. Neque reſpublica hic ſunt proprie vectigalia (eo demum trahit in ſequentibus Dinarchos) ſed quaevis curatio, munus, adminiſtratio publicae rei. Vbi rurſus peccat Piſtorius Ciceronis loco adhibito: nam ibi *otium* pax eſt et tranquillitas. Placet autem Acidalii: *Habere poſſe te poſtulas.* Qui enim poterat aliter ſubiicere Dinarchus: *Illa, haud ego, habuit publicum.* Vbi *illa* eſt Phroneſium. *Gronouius.*

41. *Habuit publicum.*] Populi Rom. *Vectigalia* erant e portubus, quae *Portoria* dicebantur: a paſcuis, quae *Scripturae:* (quia Publicanus ſcribendo rationem cum paſtore conficiebat: ob quod et ager *Scripturarius* dicitur) ex arationibus, *quae Decimae.* Cic. pro Manil. *Neque ex portu, ex Decumis, neque ex Scriptura vectigal conſeruari poteſt.* Id. 4. Verr. *Qui ſit iſte Verrutius, Mercator, an Arator, an Pecuarius.* Turneb.

42. *Pecudem accepit.*] Chariſius citat: *pecudem cepit.* rectius, vt mihi videtur: ſiquidem hanc Vlpiani diſtinctionem accipimus: Aliud eſt *capere*, aliud *accipere*. *Capere* eum effectu accipitur: *Accipere* eſt, ſi quis non ſic accepit, vt habeat. Ideoque non videtur quis capere, quod eſt reſtituturus. *Donza.*

43. *Aeraque.*] *Aera* vocabant multam pecuniariam, quam portitores aut Scripturarii imponerent. *Lipſ.*

44. *Vbi non eſt, ſcripturam.*] *Scriptura* eſt illud, quod ideo datur, vt ager publicus alicui adſcribatur. Sentit: Vbi non eſt pecunia, quam dent amicae, accuſant amicam. *Piſtor.*

46. *Aratiunculam.*] Id eſt, agellum conductum, quem arem. *Arationes* erant agri publici, qui aratoribus colendi dabantur, et tanquam locabantur, impoſitis decumis: aut denique agri etiam, qui decumas populo Romano pendebant. Nec tam aratores domini erant, quam Reipublicae quidam coloni. Sic *arationes*, et *aratores*, in Verr. Cicero ſemper appellat agros decumanos, et eos, qui agros illos colebant. *Turneb.*

47. *Non aruus.*] Varro: *Ager aruus eſt, conſitus; paſcuus, floreus.* Idem de re Ruſt. interpretatur *aruum*, quod aratum nec ſatum eſt. Alii *aruum* interpretantur *agrum ſationalem.* *Ager paſcuus* Ciceroni et Fab. *compaſcuus*, communis ad paſcenda pecora. *Turneb.*

48. *Habituris.*] Legendum eſt, vt editiones pleraeque habent, *ſi arationes ambituris.* Neque tamen improbo ſcripturam veterum codicum, *ſi arationes habituris.* Id eſt, habere cupis. Sic verſu praecedenti dixit: *volo habere aratiunculam.* Abiturire ad arationes ferri non poteſt. ſi quis ſciat quid ſit hic aratio. *Salmaſ.*

Hunc nos habemus publicum: illi alii ſunt publicani. Acid. *illi alibi.*
DI. Vtroſque percognoui vtrobidem. AS. iſtoc pol tu otioſus,
Cum ei illic et hic peruorſus es. ſed vtris cum rem eſſe mauis?
DI. Procaciores eſtis vos, ſed illi periurioſi.
Jllis perit quicquid datur, neque ipſis apparet quicquam.
Vos ſaltem, ſi quid quaeritis, et bibitis et comeſtis.
Poſtremo illi ſunt improbi, vos nequam et glorioſae
Malaeque. AS. quae in nos illoſque, ea omnia tibi dicis, Dinarche,
Et noſtram et illorum vicem. DI. qui iſtuc? AS. rationem dicam:
Quia Qui ALTERVM INCVSAT probri, eum ipſum ſe intueri oportet. Lipſ. *eum ipſe.*
Tu a nobis, ſapiens, nihil habes: nos nequam abs te habemus.
DI. O Aſtaphium, haud iſtoc modo ſolita es me ante appellare,
Sed blande: cum illuc, quod apud vos nunc eſt, apud me haberem.
AS. Dum viui, hominem noueris: vbi mortuus eſt, quieſcas.
Te, dum viuebas, noueram. DI. an me mortuum arbitrare?
AS. Qui potis eſt, amabo, planius? qui antehac amator ſummus
Habitu'ſt, iſtunc ad amicam meras querimonias referre.
DI. Voſtra hercle factum iniuria, quae properauiſtis olim
Rapere. otioſe oportuit: diu vt eſſem incolumis vobis.
AS. Amator ſimili'ſt oppidi hoſtilis. DI. quo argumento eſt? AS. quam-
Primum expugnari poti'ſt amator, optumum eſt amicae.
DI. Ego fateor. ſed LONGE aliter eſt amicus atque amator. Acid. *longe alter.*
Certe hercle QVAM VETERRVMVS homini optumus eſt amicus.
Non hercle occiderunt mihi etiam fundi et aedis.
AS. Cur, obſecro, ergo ante oſtium pro ignoto alienoque aſtas?
I intro, haud alienus tu quidem es. nam ecaſtor neminem hodie
Mage amat corde atque animo ſuo, ſiquidem habes fundum atque aedis.
DI. IN MELLE SVNT LINGVAE ſitae voſtrae atque orationes
Lacteque: corda felle ſunt lita, atque acerbo aceto.
E linguis dicta dulcia datis, corda amare facitis
Amantes, ſi qui non danunt. AS. non didici fabulare. Douz. *ſi qui dent, non habent.*

52. *Procatiores.*] *Procari, poſcere eſt: vnde et Proci, et Procaces meretrices: et verbum Procas, id eſt, poſcis.* Feſtus.

58. *Qui alterum incuſat.*] Similis ſententia Pſeud. act. 4. 2.

59. *Tu a nobis.*] Tu, qui te ſapientem profiteris, nihil habes a nobis; nos, quas nequam et malas eſſe arguis, abs te habemus. *Lamb.*

61. *Apud me haberem.*] Ego huic verſui ſubiiciendum illum puto, qui a Priſciano citatur ex hac Comoedia:

Bona perdidi, mala reperi, factus ſum extimus a vobis.

Extimus ab extra, hoc eſt, alieniſſimus, excluſiſſimus. *Diſſald.*

62. *Dum viuit.*] Similis locus Pſeud. act. 1. 3.

80. *Beni-*

DI. Non iſtaec mea benignitas docuit te fabulari,
Sed iſti qui cum Geniis ſuis belligerant, parcipromi.
Mala es, atque eadem, quae ſoles, inlecebra. AS. vt exſpectatus
Peregre aduenisti! DI. nam obſecro? AS. cupiebat te hera videre.
DI. Quid tandem? AS. te vnum ex omnibus amat. DI. euge, funde et aedes,
Per tempus ſubueniſtis mihi. ſed quid ais, Aſtaphium? AS. quid vis?
DI. Eſtne intus nunc Phroneſium? AS. tibi quidem intus.
DI. Valetne? AS. imo edepol melius credo fore, vbi te videbit.
DI. Hoc nobis vitium maxumum eſt: CVM AMAMVS, tum perimus,
Si illud, quod volumus, dicitur; palam cum mentiuntur,
Verum eſſe inſciti credimus: nae, vt in aeſtu, mutuamur ira.
AS. Eia! haud ita'ſt res. DI. ain' tu, me amare? AS. imo vnice vnum. Lamb. *ain' tu me amari?*
DI. Peperiſſe eam audiui. AS. ah, obſecro, tace Dinarche. DI. quid iam?
AS. Horreſco miſera, mentio quoties fit partionis:
Ita paene tibi fuit Phroneſium. i intro iam, amabo,
Viſe illam, atque operire ibi: iam exibit, nam lauabat. MSS. *nam lauabit.*
DI. Quid ais tu? quae nunquam fuit praegnas, qui parere potuit?
Nam equ dem vterum illi, quod ſciam, nunquam extumere ſenſi.
AS. Celabat, metuebatque te illa, ne ſibi perſuaderes
Vt abortioni operam daret, puerumque vt enecaret.
DI. Tum pol iſti puero quis eſt pater? AS. Babylonienſis miles,
Cuius nunc iſta aduentum expetit. imo adeo, vt nunciatum'ſt,
Iam hic affuturum aiunt eum: nondum aduenisse miror.
DI. Ibo igitur intro? AS. quippini? iam audacter, quam domum ad te.
Nam tu edepol noſter es etiam iam nunc, Dinarche. DI. quam mox Lamb. *Dinarche, haeres tui*

80. *Benignitas.*] Id eſt, beneficia, et liberalitas. Liuius: *Praedae erat largitor, et benignitatem per ſe gratam comitate adiuuabat. Benignus* idem valet, quod largus, liberalis, munificus: et dicitur proprie de eo, qui *bonis et dignis* largitur. interdum etiam tamen, qui *indignis.* Lamb.

81. *Qui cum Geniis belligerant.*] Qui ventri ſuo bellum indixerunt: qui Genios ſuos defraudant. *Lamb.*

84. *Euge, funde.*] Quaſi dicat: Vobis habeo gratiam, quorum beneficio redibo in gratiam cum Phroneſio. *Lamb.*

90. *Nae, vt in aeſtu, mutuamur ira.*] Corrupta ſunt haec verba, *mutuamur ira.* Nec iuuerit, *tumultuamur.* omnino putauerim ſcribendum, *nae, vt in aeſtu, mutamur mira.* Id eſt, miris modis mutamur, tanquam in aeſtu, nos qui amamus. Nam modo amari credimus, et ſimul tranquilli ſumus, modo turbamur ſi alia menti opinio inciderit. Eadem loquutio vt in illis, *Multa manu tendens.* Si *ira* retinetur, tum legendum fuerit: *Ni, vt in aeſtu, mutamur ira.* Id eſt, ni credimus eſſe quod mentiantur, iraſcimur et vt in aeſtu, mutamur ira. Hanc veram puto huius loci lectionem. *Salm. Vt in aeſtu mutuamur ira.*] *Mutantur maria.* Scriverius.

94. *Fuit.*] Id eſt, parum abfuit, quin moreretur. *Fuiſſe,* pro, mori. V. N. Capt. act. 3. 3. *Scalig.*

 105. *Te*

Te recipis tu? AS. iam hic ero: prope eſt, profecta quo ſum.
DI. Redi vero actutum. ego interim te apud vos opperibor.

105. *Te recipis tu? AS. iam hic ero: prope.*] Turbauit non recte intellecta locutio, *profecta quo ſum.* quod eſt, quo inſtitui et incepi, ire: quod extat Aulul. act. 1. 2. verſ. penult. et alibi. *Taubmanus.*

ACTVS SECVNDVS. SCENA PRIMA

ASTAPHIVM

Ha, ha, ha! hercle quieui, quia introiuit odium. tandem ſola ſum.
Nunc quidem meo arbitratu loquar libere quae volam et quae lubebit.
Huic homini amanti mea hera apud nos dixit neniam de bonis:
Nam fundi et aedis obligatae ſunt ob amoris prandium. verum
Apud hunc mea hera conſilia ſumma eloquitur libere: magiſque
Adeo ei conſiliarius hic amicus eſt, quam auxiliarius.
Dum fuit, dedit. nunc nihil habet. quod habebat, nos habemus:
Iſte nunc id habet, quod nos habuimus. humanum facinus factum eſt.
ACTVTVM FORTVNAE ſolent mutarier. VARIA vita eſt.
Nos diuitem eum meminimus, atque iſte pauperes nos.
Verterunt ſeſe memoriae: ſtultus ſit, qui id admiretur. I. Gul. *Vertit ſeſe rota viciſſim? ſtultu'ſt qui id admiretur.*
Si eget, neceſſe eſt nos patiatur ali; ita aequom factu eſt.
Piaculum eſt, miſereri nos hominum rei male gerentum.
Bonis eſſe oportet dentibus laenam probam: arridere,
Quiſquis veniat, blandeque alloqui: male corde conſultare,
Bene loqui lingua. MERETRICEM eſſe ſimilem ſentis condecet,
Quemquem hominem attigerit profecto aut malum aut damnum dari.

1. *Hercle.*] Lego: *Ha ha ha he, ecere quieuit, q.* vt ex *he ecere*, fecerint, *hercle.* Hoc niſi aut tale quid faciemus, erit ſcilicet in Plauto monſtrum *Hercules*, quantum ne Hercules domuit vnquam, vt in Comoedia mulier per Herculem deieret. Negant enim Varro et Agellius, vſquam apud idoneum Scriptorem reperiri, aut, *mehercle*, foeminam dicere; aut, *mecaſtor*, virum. Et nefarium id ac piaculare adeo fuiſſe: quia foeminae Herculaneo ſacrificio abſtinerent; viri Eleuſinis Initiis. An id nos fugere, aut prius in cogitando Plautum potuiſſe; aut poſtea in diſcendo hiſtriones, aut demum in audiendo ſpectatores arbitramur? *Palm.* *Sola ſum.*] V. N. Caſ. act. 2. 2.

3. *Dixit neniam de bonis.*] *Neniam dixit*, idem eſt, quod, *ſupremum dixit: valedixit: abire iuſſit.* Gloſſarium: *Neniae*, ὕμνοι ἐπὶ τῶν νεκρῶν. Ib. *Neniae*, ἐπιτάφιος ᾠδή. *Scalig.* V. N. Aſinar. act. 4. 1.

4. *Ob amoris prandium.*] Id eſt, ob amorem. *Lamb.*

8. *Quod nos habuimus.*] Scilicet, egeſtatem.

11. *Vorterunt ſeſe memoriae.*] Nihil mutandum. Alluditur ad illud praecedens, *meminimus*: Verterunt ſeſe memoriae. Nos illum diuitem meminimus, nunc illum meminimus pauperem; ille nos meminit pauperes, nunc meminit diuites et fotrunae ac conditionis lautioris. Stultus ſit, qui illas viciſſitudines admiretur. Si ipſe eget, neceſſe eſt vt cogitet aequum eſſe, vt nos eius liberalitate alamur. *Boxhorn.*

14. *Dentibus.*] V. N. Moſtellar. act. 1. 1.

18. *Nun-*

Nunquam amatoris meretricem oportet cauſſam noſcere,
Quin, vbi nihil det, pro infrequente eum mittas militia domum.
Nec vnquam quiſquam probus erit amator, niſi qui rei inimicu'ſt ſuae.
Nugae ſunt, niſi quod modo cum dederit, dare iam lubeat denuo.
Is amatur hic apud nos, qui, quod dedit, id oblitu'ſt datum.
Dum habeat, tum amet: vbi nihil habeat, alium quaeſtum coepiat.
Aequo animo, ipſe ſi nihil habeat, aliis qui habent, det locum.
Probus eſt amator, qui relictis rebus rem perdit ſuam.
At nos male agere praedicant viri ſolere ſecum,
Noſque eſſe auaras. quaeſo, num qui male nos agimus tandem?
Nam ecaſtor NVNQVAM SATIS dedit ſuae quiſquam amicae amator:
Neque pol ſatis accepimus, neque vlla ſatis popoſcit.
Nam QVANDO STERILIS EST amator a datis, improbus eſt.
Si negat ſe habere quod det, ſoli pernoctandum eſt.
Nec ſatis accipimus, ſatis cum quod det, non habet.
Semper datores nouos oportet quaerere,
Qui de theſauris integris demunt, danunt.
Velut hic agreſtis eſt adoleſcens, qui hic habet,
Nimis pol mortalis lepidus, nimiſque probus dator.
Sed is, clam patre, etiam hanc noctem illac
Per hortum tranſiliuit ad nos. eum volo conuenire.
Sed eſt huic vnus ſeruos violentiſſumus,
Qui, vbi quamque noſtrarum videt prope aedis, hac ſi aggredias,

Douz. *niſi qui, modo.*

Douz. *clam patrem.*

V. E. *prope aedis haſce egrediens.*

18. *Nunquam.*] Nunquam debet meretrix audire amatorem cauſſas afferentem, quare, ſi non largiatur, non debeat eum eiicere, et domum remittere, vt militem infrequentem. Ignominiae, quibus boni honeſtique animi haud minus coerciti, quam poenis, multiplices in militia Rom. fuere. Primum, Hordeum pro tritico datum. Cauſſa huius rei, vt indigni viderentur communi militum cibo, ſed reiicerentur potius, iungerenturque cum iumentis. Alterum, cum aere priuantur; et ſtipendium non procedit: atque hi dicebantur, *aere diruti.* Auſonius in Centon. praefert: *Procedere mihi inter frequentes ſtipendium iubebis; ſin aliter, Aere dirutum facios.* Bene, *inter frequentes.* nam qui *infrequens*, patiebatur hanc poenam. *Infrequens*, ait Feſtus, *appellatur miles, qui abeſt, abfuitque a ſignis.* Cornif. ad Herenn. lib. 4. *Praeterea, quod militiae te infrequentem tradidiſti, etc.* Tertium, cum extra vallum et caſtra iubentur tendere. Cauſſa fuit, quaſi indigni eſſent, qui inter vere milites agerent, proiecti et obiecti hoſti: idque interdum ſine tentoriis. Quartum, diſcinctos et turpi habitu proſtitui, nempe vt parum viros. Quintum, Mutare militiam: quod eſt, ab honeſtiori genere in humilius tranſcribi. Sunt et alia quaedam minora: vt ſtantes cibum potumque capere. *Lipſ. Oportet cauſam noſcere.*] *Cauſas noſcere* dicebantur in delectu Magiſtratus populi Romani, quum audiebant eos, qui putabant ſe habere immunitatem et vacationem militiae. Vide de pec. vet. lib. 4. cap. 3. *Gronouius.*

23. *Alium quaeſtum.*] Quaſi vero qui amant, quaeſtum rei familiaris faciant. Hic autem verſus corruptiſſime fragmentis infertur. *I. Gul.*

25. *Relictis.*] V. N. Epid. 4. 2.

39. *Vnus.*] *Vnus* pro quidam. V. N. Poen. act. 5. 2.

1. *Pro-*

Item vt de frumento anſeres, clamore abſterret, abigit.
Is item eſt agreſtis. ſed fores, quicquid eſt futurum, feriam.
Ecquis huic tutelam ianuae gerit? ecquis intus exit?

ACTVS SECVNDVS. SCENA SECVNDA

STRATILAX, ASTAPHIVM

Quis illic eſt, qui tam proterue noſtras aedis arietat?
AS. Ego ſum, reſpice ad me. ST. quid, ego? non-ne ego video? vae tibi! — Douz. *non te ego video?*
Quid tibi ad haſce acceſſio eſt aedis prope, aut pultatio eſt?
AS. Salue. ST. ſatis mihi eſt tuae ſalutis: nihil moror: non ſalueo:
Aegrotare malim quam eſſe tua ſalute ſanior.
Id volo ſcire. quid debetur hic tibi noſtrae domi. AS. comprime.
ST. Spero meam quidem hercle: tu quae ſolita es comprimas. — Grut. *tu quem ſolita es.*
Imprudens per ridiculum vt ruſtico ſuadet ſtuprum!
AS. Iram dixi. ST. vt eſſe coepiſti, ſi dem, ſi eſt vna altera.
AS. Nimis hic quidem TRVCVLENTVS. ST. pergin' male loqui, mulier, mihi?
AS. Quid tibi ego autem dico? ST. quia enim me TRVCVLENTVM nominas.
Nunc adeo, niſi abis actutum, ac dicis, quid quaeras, cito,
Iam, hercle, ego hic te, mulier, quaſi ſus catulos, pedibus proteram.
AS. Rus merum hoc quidem eſt. ST. pudendumne? tu vero clurinum pecus,

1. *Proterue.*] Immoderate ac ſuperbe. a *proterendo.* Nam *proteruus* eſt, qui dum aliis obuius eſt, *proterit*, quod et tauri faciunt in appetitu coitus buculae, in quam calent. *Paſſerat.*

4. *Non ſalueo.*] Comicus hic minus Latine, ex Perſona ruſtici et ex decoro, locutus eſt. vt Terentius Eun. act 3. 1. *emoriri riſu.* vbi Donatus: *diſciplina eſt Comicis, vt ſtultas ſententias, ita etiam vitioſa verba, adſcribere ridiculis imperitiſque perſonis.* Parrhaſ.

7. *Tu quae ſolita es*] Venuſti ioci ſententiam reſtituo, *te qui ſolitu'ſt comprimat.* Dixerat enim ancilla ruſtico inclamanti, *comprime*, vocem videlicet, aut iram: quod ille ſatis vrbane conuertens, Ego quidem, inquit, meam amicam comprimam; te alius, qui ſolet. Nam ita accepiſſe ruſticum, clarum ex ſequentibus:

Imprudens per ridiculum vt ruſtico ſuadet ſtuprum!

Lipſ. V. N. Rud. 4. 4.

9. *Vt eſſe coepiſti.*] Locus haud dubie corruptus, quem ſic puto emendandum: *vt eſſe coepiſti, quid dem ſi vna eſt altera?* id eſt, quiduis dare paratus ſum, ſi eſt vna altera tibi ſimilis, vt iam eſſe coepiſti. *Salmaſ.* *Vt eſſe coepiſti ſi dem.*] Codices, alter *cepſidem ſiſtun alterum:* alter, *ſidem ſi eſt vna altera:* vt prodidit Pareus. Lego: *Vt es, pignus dem, ſi eſt, vna altera.* Gronouius.

14. *Clurinum pecus.*] *Clurinum* probo, cum ita ſit in vett. ed. et Arnobius vſurparit: atque in Gloſſario legatur, *Clura*, πίθηκος: et dubium non ſit, quin veteres ita extulerint; vt *cordus* pro *condus: canimen* pro carmen: *genimen*, germen: *gnoma*, groma: *praecidanea*, praecidaria: *proletaneus*, proletarius, *architector*, architectus. Ita autem Aſtaphium Stratilax appellat, deformitatem ei exprobrans: nam homines deformes *Simiae* per conuitium audiebant. *Meurſ.* Gloſſae Papiae: *Clura vel clurinum ſimia dicitur.* Haud dubie, vt ſaepe alibi, reſpexit hunc Plauti locum. *Boxhorn.*

15. *Suſten-*

Aduenisti huc ſiſtentatum cum exornatis oſſibus. *Acid. te oſtentatum cum exorn.*
Quia tibi inſuaſo infeciſti, propudioſa, pallulam.
An eo bella es, quia accepiſti? ar me aduenias. AS. nunc places,
ST. Quam me illi velim. AS. mentiris. ST. dicis quod te rogo?
Mancupium qui accipias, geſta tecum penos annuos.
AS. Dignis dant. ST. Lauiniae hic ſunt, quas habes victorias?
AS. Ne attigas me. ST. tangam? ita me amabit ſarculum,
Vt ego me ruri hamaxari mauelim patalem bouem,
Cumque eo ita noctem in ſtramentis pernoctare perpetem,
Quam tuas centum coenatas noctes mihi dono dari.
Rus tu mihi opprobras? vt nacta es hominem, quem pudeat probri!
Sed quid apud noſtras negotii, mulier, eſt aedis tibi?
Quid tu hoc occurſas, in vrbem quotieſcunque aduenimus?

15. *Suſtentatum.*] Omnino puto legendum: *Aduenisti huc te oſtentatum cum exornatis oribus,* pro auribus; vt *oricilla* pro auricilla. ex quo fecerunt, *oſſibus.* Scriptum quoque vitioſe fuit, *te vſtentatum,* deinde *iſtentatum.* Inde illae librorum corruptelae. Sed ſenſus poſtular ita legi, vt ſcripſimus. Et paulo poſt ſcribendum: *An eo bella es tu quia accepiſti armillas ac virias. Verias* ſcriptum erat pro *virias.* ex quo factum *venias.* Salmaſius.

16. *Inſuaſo.*] Feſtus: *Suaſum, color appellatur, qui fit ex ſtillicidio fumoſo in veſtimento albo. Plautus: Quia tibi ſuaſo infec. etc. Quidam autem legunt, inſuaſo. nec deſunt, qui dicant, omnem colorem, qui fiat inficiendo, ſuaſum vocari: quod quaſi perſuadetur in alium ex albo* (quid *alio*) *tranſire.* Etiam ego cenſeo, *inſuaſo* retinendum: cum Gloſſarium: *Inſuaſum,* εἶδος δοκαρικαμπνισμένον interpretetur: ſiue, vt Scaliger emendat, εἶδος δοκαρίῳ κεκαπνισμένον Et ſane hoc vult Feſtus, eſſe colorem ſimilem illi, qui eſt in illis trabibus, quas diutinus fumus infecit. *Gruter.*

19. *Mancupium qui accipias, geſta tecum penos annuos.*] Ita legi poteſt, quomodo locutum Plautum annotat Priſcianus. Sic quidem et modulo verſus et ſententiae lepori conſuli videtur. Quid ſi tamen legamus, *Mancupium qui accipias, geſta tecum me, nos anulos.* vt illum ſeruum, et ſe ſeruam indicet: vel potius, *abenos anulos:* vt fugitiuum perſtringat, qui retrahendus ſit catenis: cum etiam *ferrei anuli* ſeruitiorum eſſent, et *aeris* nomine veniat ferrum. *Turneb.*

20. *Lauiniae hic.*] Locus obſcurus. Alii volunt, alludi ad Lauiniam Latini filiam, quam Aeneas Turno ſuperato obtinuit, tanquam victoriae praemium: quaſi Plautus ſignificet, in aedibus meretriciis eſſe Lauinias, quas cupide expetant amatores, quaeque magno conſtent. Alii, *Lavinias mulieres* fuiſſe putant, quae mundum muliebrem aliis locarent, accepto in dies ſingulos pretio. Alii dicunt, ſignificari, in aedibus meretriciis amatores bona ſua profundere: quaſi fiat alluſio ad illud, quod diximus ſupra (Trin. act. 2. 4.) de iis, qui balneis elauant bonis. Omnino hic mihi *hiſcendi eſt nulla poteſtas:* vt verbis vtar Lucretianis. *Lamb.* *Lauiniae hic ſunt.*] Locus deſperatus, ad quem nihil afferunt praeter Lamias turres et pectines ſolis. Primum τὸ LA. cenſeo adhaeſiſſe voci ex nomine ruſtici, Stratilax, quum id integrum expreſſum fuiſſet, et quaedam circa literae euanuiſſent. Deinde lego: *veraene hic ſunt, quas habes viriolas.* Erant enim, vt nunc quoque ſunt, aliae ex veris et pretioſis gemmis, aliae mangonizatae et nullius pretii. *Gronouius.*

22. *Hamaxari.*] *Hamaxari,* eſt plauſtrum trahere, auctore *Turn.* Malim exponi plauſtro iungere. Et hoc ſenſus requirit. Nam qui plauſtro trahitur a bobus, tantum moleſtiae non percipit, quantum is, qui boues plauſtro iungere cogitur. Vnde et *pernoctationis* meminit, quod proprium eorum qui ruri huic miniſterio praeficiuntur. *Piſtor.* *Patalem bouem.*] Feſtus: *Patalem bouem Plautus appellat, cuius cornua diuerſa ſunt, ac late patent.* Graeci quoque ab eadem mente eiuſmodi boues vocarunt πεταλεῖς, ſiue πετήλας. Tales autem boues et plauſtris et aratris apti. *Scalig.*

29. *Muſca*

AS. Mulieres volo conuenire voſtras. ST. quas tu mulieres
Mihi narras? vbi muſca nulla foemina eſt in aedibus.
AS. Nullane iſtic mulier habitat? ST. rus, inquam, abierunt. abi.
AS. Quid clamas, inſane? ST. abire hinc ni properas grandi gradu,
Iam ego iſtos fictos, compoſitos, criſpos, cincinnos tuos
Vnguentatos vſque ex cerebro expellam. AS. qua-nam gratia? — Scalig. *ex cerebro exuellam.*
ST. Quia adeo fores noſtras vnguentis vncta es auſa accedere,
Quiaque iſtas buccas tam belle purpuriſſatas habes.
AS. Erubui mecaſtor miſera propter clamorem tuum.
ST. Itane erubuiſti? quaſi vero corpori reliqueris
Tuo poteſtatem coloris vlli capiendi, mala.
Buccas rubricae; cera omne corpus intin-xit tibi. — Scalig. *buccas rubrica, cera omne corpus intinxit tibi.*
Peſſumae eſtis. AS. quid eſt, quod vobis peſſumae haec * * *
ST. Scio ego plus, quam me arbitrare ſcire. AS. quid id eſt, obſecro,
Quod ſcias? ST. herilis noſter filius apud vos Strabax
Vt pereat, vt eum inliciatis in malam fraudem et praemium. — MSS. *iniciatis.*
AS. Sanus ſi videare, dicam. dicis contumeliam.
Nemo hominum hic perire ſolet apud nos. res perdunt ſuas.
Vbi perdidere res, abire hinc ſi volunt, nudis licet.
Ego non noui adoleſcentem voſtrum. ST. veron'? AS. ſerio.
ST. Quin maceria illa ait, in horto quae eſt, quae in noctes ſingulas
Latere fit minor, qua iſte ad vos damni permenſu'ſt viam?
AS. Non mirum, vetus eſt maceria, lateres ſi veteres ruunt.
ST. Ain' tu, mala, lateres veteres ruere? nunquam edepol mihi
Quiſquam homo mortalis poſthac duarum rerum creduit,

29. *Muſca nulla foemina.*] Propinqui et amici, qui gratioſi erant aut clari, deducere ſolebant candidatos, qui prenſatum ibant, vt peritio et gratiam et auctoritatem maiorem haberet. Igitur cum A. Sempronius Longus cum fratre Vargulam eſſet complexus, Vargula ſcurriliter luſit, iubens abigi muſcas. *Muſcam nullam foeminae*, pro *nulla foemina* dixit venuſte Plautus ex vulgi ſermone. *Turneb.*

35. *Purpuriſſatas.*] V. N. Moſtell. act. 1. 3. 104.

38. *Vli.*] Pro *vllius*. Priſ.

44. *Sanus ſi videare.*] Id eſt, ſi putarem te ſanum eſſe, dicerem, te contumeliam dicere: ſed quia pro ſtulto te habeo, non curo. Planiſſimum. Scaliger. l. *Sanus ſi ſis, vide ne dixis contumeliam.* Sed profecto haec aquila, quae inconniuis oculis Solem fere intuetur, hic connixit. De Lambino minus mirum. Formula iſta eſt, qua duram ſententiam molliter effert: aut alioqui circumloquitur, quod lubet aperte proferre. Tantundem hic eſt, ac ſi dixiſſet: *Non ſanus es.* ita alibi: *Si habeam dem:* pro nihil habeo quod dare queam. *Taubm.*

50. *Vetus eſt maceria.*] Leg. *Non mirum eſt, vetuſta maceria, lat.* vt ſint ablatiui abſolute poſiti. Eſt autem *maceria*, murus intermedius ex lapidibus ſine calce et caemento congeſtus. Terentius: *Hanc in horto Maceriam iube dirui.* Ad quod Donatus: *Maceria dicitur paries * * * nunc alicuius demacerata.* Taubm. Lindenbrogius teſtatur in Mſ. eſſe *non altus.* Lege: *paries non altus de materato.* Gronouius.

52. *Duarum rerum.*] Omnis enim ſermo duobus monoſyllabis conſtat, *Eſt* et *Non.* Alciatus. Turn. *duarum rerum*, id eſt, diuini et humani, quod verius. V. N. Amph, act. 2. 2. 40. *Taubm.*

Ni iſta ego voſtra hero maiori facta denarrauero.
AS. Eſtne ille violentus? ST. ſuam non enim ille meretriculis
Muuiendis rem coegit, verum parſimoniae — Palm. *parſimo-*
Duritiaeque: quae nunc ad vos iam exportatur, — *nia duritiaque.*
peſſumae.
Hem tu, o ſexungula! male viuitis. egone haec muſſitem?
Iam enim eccere ibo in forum, atque haec facta narrabo ſeni.
Neque iſtuc in ſe geſtit, ergo coget exanimem mali.
AS. Si ecaſtor hic homo ſinapi victitet, non cenſeam
Tam eſſe triſtem poſſe. at pol hero beneuolens vt is eſt ſuo!
Verum ego illum, quanquam violentus eſt, ſpero mutari poteſt
Blandimentis, ornamentis ceteris meretriciis. — Meurſ. *oramentis cet.*
VIDI equidem ex iumentis domita fieri, atque alias beluas.
Nunc ad heram reuidebo. ſed eccum odium progreditur meum.
Triſtis exit. haud conuenit etiam hic dum — Colu. *auet conuenire etiam*
Phroneſium. — *hic dum Phroneſium.*

55. *Muniendis.*] Lego: *ſum. non enim il.* Deinde illud *Molliendis* aio auctoribus libris falſi damnandum. nam optimus Vatic. *Moniendis:* duo alii, *Monendis.* vt certum habeam latere in hac ſcriptura verbum vetuſtius. Placeret cum Scal. *Molendis.* Lucilius:

Hunc molere: illam autem vt frumentum vannere cunnis.

Lipſius.

57. *Hem tu, o ſexungula!*] Hoc Palmerii maxime probo, nec potuit aptius in rapax illud genus. quomodo Aul. 3. 6. *homines cum ſenis manibus* dixit; fures intelligens. *Taubm.* Lego, *Emptu, nexu, gula.* Et ſententia aperta; ſiue ad ea referantur, quae ſequuntur; ſiue ad ea quae antecedunt. Significat enim, amatores bona ſua perdere apud meretrices, emptionibus, obligationibus et compotationibus. *Scalig.*

59. *Neque iſtuc.*] Mihi legendum videtur: *Namque iſtuc ni ſuggeſſi, tergo coget examen mali.* Suadent id et ſententia et veſtigia Mſſ. ſi recte ſequaris. *Suggeſſi* pro ſuggeſſerim. Hero, inquit, ea, quae hic geruntur, enarranda ſunt. Nam niſi id faciam, de tergo meo et corio actum eſt. Multorum malorum plagarumque examen in tergum meum cogetur. *Boxhorn.* *Neque iſtuc in ſe geſſit.*] Qui *ſuggeſſi* ſubſtituunt, ſententiam deprehenderunt: genus loquendi probare non poſſunt, quod eſt ſeriorum temporum. Scribe: *Namque iſtuc ſi ceſſet, tergo coget examen mali.* Si non fiat in tempore iſtud, in me cudetur faba. *Gronouius.*

60. *Sinapi victitet.*] V.N. Pſeud. 3. 2. Vide Adag.

ACTVS SECVNDVS. SCENA TERTIA

DINARCHVS, ASTAPHIVM

PISCES ego credo, qui vſque dum viuunt, lauant,
Minus diu lauere, quam haec lauat Phroneſium.
Si proinde amentur mulieres, diu quam lauant,
Omnes amantes balneatores fient.
AS. Non quis parumper durare, opperirier?
DI. Quin hercle laſſus iam ſum durando miſer.

2. *Lauere.*] *Lauare* legendum: et Plautus a Varrone leuiter reprehenditur, qui contra analogiam locutus ſit, et *lauare* dixerit, cum debuiſſet *lauari.* Turneb.

5. *Quis.*] Id eſt, potes.

13. *Morae*

As. Mihi quoque prae laſſitudine opus eſt vt lauem.
Di. Sed obſecro, hercle, Aſtaphium, i intro, ac nuncia
Me adeſſe. tu i propere, et ſuade iam vt ſatis lauerit.
As. Licet. Di. audin' etiam? As. quid vis? Di. di me perduint,
Qui te reuocaui: non tibi dicebam. i modo.
As. Quid iam me reuocabas, improbe nihilique homo?
Quae tibi mille paſſuum peperit morae mora.
Di. Sed quid haec hic autem tamdiu ante aedis ſtetit?
Neſcio quem praeſtolata eſt: credo, militem.
Illud eſt. vide vt iam quaſi volturii triduo
Prius praediuinant, quo die eſuri ſient:
Illum inhiant omnes: illi eſt animus omnibus.
Me nemo magis reſpiciet, vbi iſte huc venerit,
Quam ſi hinc ducentos annos fuerim mortuus.
VT REI ſeruire ſuaue eſt! vae miſero mihi!
Poſt factum plector, quia ante partum perdidi. Scal. *Poſt factum flector.*
Verum nunc ſi qua mihi obtigerit hereditas
Magna atque luculenta, nunc poſtquam ſcio
Dulce atque amarum quid ſit ex pecunia:
Ita ego illam edepol ſeruem, itaque parce victitem,
Vt nulla faxim cis dies paucos ſiet.
Ego iſtos, qui nunc me culpant, confutauerim.
Sed eſt vocis ſat: ſentio aperiri fores,

13. *Morae mora.*] Oratio conciſa, et ſic explenda: Quae mora tantum morae tibi peperit, quantum eſt mille paſſuum. Poſſet et legi, *moram*, vel *moras*. Acidal. Puto ſcripſiſſe Plautum: *Quae tibi mille paſſuum peperit, more, moram. More*, id eſt, ſtulte. Ita ſaepe alibi ludit Comicus. *Boxhorn.*

15. *Quem praeſtolata eſt.*] Ter. Eun. act. 5. 5. *Quem praeſtolare, Parmeno?* Ad quod Donatus; Noue, *Quem* dixit, non, *Cui praeſtolare.* Cicero in Catilin. *Qui tibi ad forum praeſtolarentur.* Notauit item Eugraphius, vetus Ter. Commentator: *Praeſtolor*, eſt praeſto ſum, appareo, id eſt, obſequor. *Taubm.*

22. *Poſt factum plector.*] Fruſtra Gruterus, *flector* interpretatur, ſententiam muto. Plautus non potuit aliter dicere quam *plector*. Eſt enim haec formula meritam poenam poſt factum agnoſcentis. Phaedrus fab. 39. *Tum de reliquis vna: Merito plectimur.* Suetonius Veſpaſiano: *vt triumphi die fatigatus tarditate et taedio pompae non reticuerit, merito ſe plecti, qui triumphum tam inepte ſenex concupiſſet.* Alludit Cornelius Nepos in Attico: *Neque tamen prius ille fortunam quam ſe ipſe finxit, qui cauit, ne qua in re iure plecteretur.* Cn. Matius ad Ciceronem: *Plecteris ergo, inquiunt, quando factum noſtrum improbare audes.* Cicero lib. 2. de Offic. *Multa praeterea commemorarem nefaria in ſocios, ſi hoc vno ſol quicquam vidiſſet indignius. Iure igitur plectimur: niſi enim multorum impunita ſcelera tuliſſemus, nunquam ad vnum tanta perueniſſet licentia.* Hinc intelligendum illud Ouidii 9. Met. 788. *Quod videt haec lucem, quod nunc ego punior ipſa, Conſilium monitumque tuum eſt.* Sic enim legendum ex codice Ciofani. Hoc eſt, quod nunc ego poſt factum plector, quod in graui angore ſum ob conſeruatam filiam, id patior, quia tibi ſecundum quietem monita parui. Quemadmodum *poena* interdum eſt calamitas, dolor, ita *puniri* aut *plecti* eſt angi, dolere, male haberi. *Gronouius. Ante partum.*] Id eſt, patrimonium. V. N. ſupra act. 1. 1.

27. *Vt nulla faxim.*] Iocus παρὰ προσδοκίαν. Exſpectabat enim auditor, vt plane contrarium ſubiiceret. *Cis dies paucos* autem, eſt intra breue tempus, propediem. *Turneb.*

30. *Obſor-*

Quae obſorbent quicquid venit intra peſſulos.

30. *Obſorbent.*] *Obſorbere* eſt totum ſorbere. Tale eſt apud Terent. Eunuch. *Patria obliguricras bona. Intra peſſulos.*] V. N. Curcul. 1. 2.

ACTVS SECVNDVS. SCENA QVARTA

PHRONESIVM, DINARCHVS

Num tibi nam, amabo, ianua eſt mordax mea,
Quo introire metuas, mea voluptas? DI. ver vide:
Vt tota floret! vt olet! vt nitide nitet!
PH. Qui tam inficetus Lemno adueniens, qui tuae
Non des amicae, Dinarche, ſuauium?
DI. Vah! vapulo hercle ego nunc, atque adeo male.
PH. Quo te auortiſti? DI. ſalua ſis, Phroneſium.
PH. Salue: hicne hodie coenas, ſaluos cum aduenis?
DI. Promiſi. PH. vbi coenabis tu? DI. vbi tu iuſſeris.
Hic. PH. me lubente facies. DI. edepol me magis.
Nempe tu eris hodie mecum, mea Phroneſium.
PH. Velim, ſi fieri poſſit. DI. cedo ſoleas mihi:
Properate: auferte menſam. PH. amabo, ſanun'es? Douz. *Properate auferre menſam.*
DI. Non edepol bibere poſſum iam, ita animo male eſt.
PH. Mane: aliquid fiet, ne abi. DI. ah! aſperſiſti aquam,
Iam rediit animus. deme ſoleas: cedo, bibam.
PH. Idem es ecaſtor qui ſoles. ſed dic mihi,
Benene ambulauiſti? DI. huc quidem hercle ad te bene,
Quoniam tui videndi eſt copia. PH. complectere.
DI. Libens. ah, hoc eſt mel melle dulci dulcius!
Hoc tuis fortunis, Iuppiter, praeſtant meae.
PH. Dane ſuauium? DI. imo vel decem. PH. haud iſtoc pauper es.
Plus pollicere, quam ego a te poſtulo.
DI. Vtinam a principio rei item parſiſſem meae,
Vt nunc reparcis ſuauiis! PH. ſi quid tibi
Compendii facere poſſim, factum edepol velim.

1. *Ianua eſt mordax.*] Vide Not. Moſtell. 3. 2. 162.

4. *Lemno adueniens.*] V. N. Ciſtell. act. 2. 1. 16.

11. *Tu eris hodie mecum.*] *Violauit virginem, pro, vitiauis, dicebant. aeque eadem modeſtia potius, Cum muliere fuiſſe, quam Concubuiſſe.* Varro.

12. *Cedo ſoleas.*] V. N. infra act. 2. 8. 1.

14. *Animo male.*] V. N. Amphit. act. 5. 1. 6.

15. *Aſperſiſti aquam.*] V. N. Epid. act. 4. 3.

16. *Deme ſoleas.*] Nam ante diſcubitum excalceari ſolebant, ne lectum conſpurcarent. Martialis: *Depoſui ſoleas, etc.* Ita Horatius de Naſidieno inter coenam ſurgente: *Et ſoleas poſcit.* Taubm.

18. *Benene ambulauiſti.*] Formula quaerens de incolumitate peregre venientis, pendet ab altera: *Bene ambulas* qua abeuntes dimittebant. In ſequentibus, auara mulier ſiniſtram eius liberalitatem perſtringit, et egeſtatem obiicit tacite, cum à ſuauiis non eſſe pauperem ait. Ibi contra ille parſimoniam ſuauiorum in ipſa incuſat: et ad eius exemplum optat, olim rei item ſuae ſe parſiſſe. *Acidal.*

DI. Iam lauiſti? PH. iam pol mihi quidem atque oculis meis.
Num tibi ſordere videor? DI. non pol mihi quidem.
Verum tempeſtas memini cum quondam fuit,
Cum inter nos ſorderemus vnus alteri. *Diff. cum vterque noſtrum*
Sed quid ego facinus audiui adueniens tuum, *ſorderemus alteri.*
Quod tu hic, me abſente, noui negotii geſſeris?
Cumque bene proueniſti ſalua, gaudeo.
PH. Tibi mea conſilia ſumma ſemper credidi.
Equidem nec peperi puerum, nec praegnas fui,
Verum aſſimulaui me eſſe praegnatem, haud eram.
DI. Quapropter, o mea vita? PH. propter militem
Babylonienſem, qui quaſi vxorem ſibi
Me habebat anno, dum hic fuit. DI. ego ſenſeram.
Sed quid iſtuc? quoi rei id te aſſimulare retulit?
PH. Vt eſſet aliquis laqueus et redimiculum,
Reuorſionem vt ad me faceret denuo.
Nunc huc remiſit nuper ad me epiſtolam,
Seſe experturum, quanti ſeſe penderem:
Si, quod peperiſſem, id educarem ac tollerem:
Bona ſua me habiturum omnia. DI. auſculto lubens.
Quid denique agitis? PH. mater ancillas iubet,
Quoniam iam decimus menſis aduentat prope,
Aliam aliorſum ire, praemandare et quaerere Acid. *percontari*
Puerum aut puellam, qui ſupponantur mihi. *et quaer.*
Quid multa verba faciam? tonſtricem Suram
Nouiſti noſtram, quae modo erga aedes habet.
DI. Noui. PH. haec vna opera circumit per familias,
Puerum veſtigat clanculum, ad me detulit.
Datum ſibi eſſe dixit. DI. o merces malae!
Eum nunc non illa peperit, quae peperit prior,
Sed tu poſterior. PH. ordine omnem rem tenes.

32. *Quod tu hic.*] Verſus hos, qui extra legem, ita reſtituo:

Quod tu hic abſente me noui negotii
Geſſeris; cumque bene proueniſti, gaudeo.

Illud, *ſalua*, quod ſententia non requirit, eieci. non longe enim ſequitur: (act. 2. 6.)

Cum tu recte proueniſti, cumque es aucta liberis,
Gratulor.

Prouenire bene, εὐτυχεῖν. *Nequiter prouenire*, δυστυχεῖν. I. Gul. Non ſunt hi verſus extra legem, ſed iuſtiſſimi, niſi quod *τὸ te noui*, anapaeſtum faciunt. Itaque nihil mutandum. *Gronouius.*

39. *Habebat anno.*] Elegans dicendi genus; ſed in libris fere corruptum. valet autem, anno praeterito: cui opponitur, *horno*. ita Amphit. Prol. *Lipſ.*

41. *Redimiculum.*] Eleganti et amoena inflexione ſermonis dictum eſt. cum enim redimiculo innexi implexique teneantur crines mulierum, *redimiculum* pro quodam vinculo et nodo, quo velut alligatus teneretur *miles Babyl.* id eſt, Graecus, qui Babylone ſtipendia meruerat, iucunda ſuauique translatione dixit. Gloſſae: καθετὴρ ἀνάδεσμος. *Turneb.*

45. *Tollerem.*] V. N. Amph. act. 1. ſc. 3. verſ. 3.

52. *Quae modo.*] Quis negabit legendum: *quae modo erga aedes habet*, id eſt, e regione habitat. Nam *habere* pro *habitare*, notum iis, *qui nondum aere lauantur.* Lipſ. Mſſ. *quem erga aedem ſeſe habet.* Lego: *quae me erga aedes ecce habet. Erga me*, eſt, e regione aedium mearum. *Gronouius.*

61. *Pul-*

Nunc, vt praemiſit nuncium miles mihi,
Non multo poſt hic aderit. DI. nunc tu te interim
Quaſi pro puerpera hic procuras? PH. quippini?
Vbi ſine labore res geri pulchre poteſt,
AD SVVM QVEMQVE aequom eſt quaeſtum eſſe callidum.
DI. Quid me futurum eſt, quando miles venerit?
Relictuſne abs te viuam? PH. vbi illud, quod volo,
Habebo ab illo, facile inueniam, quomodo — Cam. *facile inuenero.*
Diuortium et diſcordiam inter nos parem.
Poſtidea ego tota tecum, mea voluptas, vſque ero
Aſſiduo. DI. imo hercle vero accubuo mauelim.
PH. Quin dis ſacruficare hodie pro puero volo,
Quinto die, quod fieri oportet. DI. cenſeo.
PH. Non audes aliquod dare mihi munuſculum?
DI. Lucrum hercle videor facere mihi, voluptas mea,
Vbi quippiam me poſcis. PH. at ego, vbi abſtuli.
DI. Iam faxo hic aderit: ſeruolum huc mittam meum.
PH. Sic facito. DI. quicquid autem erit, boni conſulas.
PH. Ecaſtor munus te curaturum ſcio,
Vt cuius me non poeniteat, mittas mihi.
DI. Num quippiam me vis aliud? PH. vt, quando otium
Tibi ſit, ad me reuiſas. DI. valeas. PH. vale. — Dousa. *ad me interuiſas.*
DI. Pro di immortales, non amantis mulieris,
Sed ſociae vnanimantis, fidentis fuit
Officium facere, quod modo haec fecit mihi.
Suppoſitionem pueri quae mihi credidit,
Germanae quod ſorori non credit ſoror.
Oſtendit ſeſe iam mihi medullitus, — E. V. *dum viuat.*
Se mihi infidelem nunquam, ſe viua, fore. — MSS. *ne viuat.*
Egone illam vt non amem? egone illi vt non bene velim?
Me potius non amabo, quam huic deſit amor.
Ego iſti non munus mittam? iam modo ex hoc loco — Guil. *e loco.*

61. *Pulcre poteſt.*] Τελείᾳ ὑποστιγμῇ diſparanda iſta: vt hic verſus ſpeciatim ad puerperium referatur, ſequens generatim proferatur de omni quaeſtus genere et modo. *Acidal.*

62. *Ad ſuum quemque.*] Similis ſententa eſt Aſin. act. 1. 3. et infra act. 5.

68. *Aſſiduo.*] Varro lib. 5. de L. Lat. *Frequentem operam dediſtis, apud Plautum voles, aſſiduam. itaque qui adeſt, adſiduus.* In eadem ſententia Q. Cic. in lib. De petitione conſulatus: *Iam aſſiduitatis nullum eſt praeceptum: verbumque ipſum docet, quae res ſit. Prodeſt quidem vehementer nunquam deeſſe, etc.* At Plautus etiam iocando extulit verum etymon, hoc loco. *Scaliger.*

70. *Quinto die.*] Qui dies quintus ἀμφιδρόμιος dicebatur, a ritu, quo curſim circa focum geſtabatur puer. Apud Graecos infans die quinto luſtrabatur: ſed apud Latinos octauo quidem puellae, nono pueri: qui *dies luſtricus* dicebatur, Symmacho *luſtratus ſolemnitas.* item *Nominalis*, quia nomen tum illi indebatur. Tertullianus *Nominalia.* Greg. Nazianz. Ὀνομαστήρια dixit. *Scalig.*

81. *Fidentis.*] Mihi fidem habentis. *Lamb.* *Socia vnanimantis.*] *Vnanimitas.* Scriuerius.

89. *Ex loco.*] Ex loco, vel *e loco* eſt, quod Graeci dicunt, αὐτόθεν. e loco *mittam*, αὐτόθεν πέμψαι. vnde αὐτόθεν καταβάλλειν e loco *ſoluere*, hoc eſt, praeſenti pecunia: ſignificatio enim loci, breuitatem temporis notat. *Salmaſ.*

 4. *Malae.*]

Iubebo ad iſtam quinque perferri minas:
Praeterea obſonari duntaxat ad minam.
Multo illi potius bene erit, bene quae volt mihi,
Quam mihimet, omnia qui mihi facio mala.

ACTVS SECVNDVS. SCENA QVINT

PHRONESIVM

Puero iſti date mammam. VT MISERAE matres ſollicitaeque
Ex animo ſunt, cruicanturque! edepol commentum male.
Cumque eam rem in corde agito, nimio minus perhibemur
Malae, quam ſumus ingenio. ego prima domi modo docta dictito.
Quanta eſt cura in animo, quantum corde capio dolorem,
Dolus ne occidat morte pueri! mater dicta quod ſum, eo magis
Studeo vitae, quae auſa' ſum tantum clam dolum aggrediri.

MSS. Cam. *quae hunc auſa ſum tantundem dolum adgrediar.*

Lucri cauſſa auara probrum ſum exſecuta: alienos dolores
Mihi ſuppoſiui. NVLLAM REM oportet doloſe aggrédiri, niſi
Aſtute accurateque exſequare. voſmet iam videtis,
Vt ornata incedo: puerperio ego nunc me eſſe aegram aſſimulo.
MALE QVOD MVLIER facere incepit, niſi id efficere perpetrat,
Id illi morbo, id illi ſenio eſt, ea illi miſerae miſeria eſt.
Si bene facere incepit, eius eam cito odium percipit.
Nimis quam paucae ſunt defeſſae, male quae facere occeperunt,
Nimis quam paucae efficiunt, ſi quid occeperint benefacere.
MVLIERI nimio maleſacere melius eſt onus, quam bene.

Lamb. *leuius eſt onus.*

Ego, quod mala ſum, matris opera mala ſum, et meapte malitia:
Quae me grauidam eſſe aſſimulaui militi Babylonio:
Eam nunc malitiam accuratam miles inueniat volo.
Iſte hic haud multo poſt credo aderit: nunc prius praecauéo ſciens
Eumque gero ornatum, vt grauida, quaſi puerperio cubem.

Grut. *eumque ornata ornatum.*

Date mihi huc ſtactam atque ignem in aram, vt venerem Lucinam meam,
Hic apponite, atque abite ab oculis. eho Pithecium,
Face vt accumbam: accede. adiutare ſic decet puerperam.
Soleas mihi duce, pallium iniice in me huc, Archilis. vbi es,

4. *Malae.*] Id eſt, vafrae et aſtutae: quomodo *malae* et *malitiae* cum hic ſtatim, tum alibi paſſim. *Acidal.*

7. *Vitae.*] Scilicet pueri: cuius opera *matris* nomen, meo bono maximo, inueni. *Taubm.*

17. *Mulieri nimio.*] Id eſt, Mulieri multo facilius eſt malefacere, quam benefacere. libri omnes, vt et MSſ. Camer. ita conſtanter legunt. *Melius* hic eſt *ecius*. nec *onus* mutandum eſt in *opus*: nam et Mil. act. 3. 1. *Procreare liberos, lepidum eſt onus.* Grut.

26. *Soleas mihi duce.*] Vulgo *date*. At quis credat, puerperam nudis pedibus proceſſiſſe? Certo certius eſt, legendum: *ſoeas*

Aſtaphium? fer huc verbenam mihi, thus et bellaria.
Date aquam manibus. nunc ecaſtor vt veniret Miles velim.

ſoleas mihi deme. Volebat accumbere: ideo ſoleas ſibi demere iubet. Ita ſupra Dinarchus, cum in lectum ſe inſcendere velle ſimulat: *Iam rediit animus: deme ſoleas.* Contra, cum ſurgere volebant, poſcebant ſoleas. quod Phroneſ. facit, act. 2. 8. *Piſtor.*

27. *Thus et bellaria.*] Domi ſacra fiebant vulgo, infinitis de cauſſis, etiam ob puerperium. Varro lib. 2. de Vita pop. Rom. *Menſae anteponebantur cum culignis ac vino, in qua, quae veniebant ad foetum amicae gratulatum, diis mactabant.* Tertull. de Anima: *Dum in partu Lucinae ac Dianae eiulatur, dum per totam hebdomadem Iunoni menſa proponitur; dum vltima die fata ſcribunda aduocantur; quis non fili caput obſignat pro gentica, pro auita, pro publica aut priuata deuotione?* Gutlier.

ACTVS SECVNDVS. SCENA SEXTA

STRATOPHANES, PHRONESIVM, ASTAPHIVM

Ne exſpectetis, ſpectatores, meas pugnas dum praedicem:
Manibus duelli praedicare ſoleo; haud in ſermonibus.
Scio ego multos memorauiſſe milites mendacium.
Et Homeronidae Poetillae mille memorari poteſt,
Qui et conuicti et condemnati falſis de pugnis fient.
NON laudandus eſt quoi plus credit qui audit, quam qui videt.
Non placet, cum illi plus laudant qui audiunt, quam qui vident.

2. *Manibus duelli praedicare.*] *Praeclucre.* Scriuerius.

4. *Et Homeronidae.*] *Homeronida* nomen militis glorioſi, ex aliqua Comoedia tunc notum. *Poſt illam* habent libri. Vnde eſt in editionibus *poſt illa.* Puto legendum vna littera mutata: *Et Homeronidem, et poſt illum mille memorari poteſt.* Ὁμηρίδας eſt ῥαψῳδός. Vnde et pro glorioſo ſumitur Graecis qui longas texit ῥαψῳδίας de ſuis facinoribus. Hinc Ὁμηρίδειν Heſychio ψεύδεσθαι: *Homeronida* pro Homerida Plauto nomen militis glorioſi. *Salmaſ.* *Et Homeronidae.*] De Homeridis Strabo lib. 13. Ἀμφισβητοῦσι δὲ καὶ Ὁμήρου Χῖοι, μαρτύριον μὲν τοὺς Ὁμηρίδας καλουμένους, ἀπὸ δὲ τοῦ ἐκείνου γένους προχειριζόμενοι ὧν καὶ Πίνδαρος μέμνηται. Ὅθεν περ καὶ Ὁμηρίδαι ῥαπτῶν ἐπέων τὰ πόλλ' ἀοιδοί. Locus eſt in Nemeis oda 2. Vbi Scholiaſtes: Ὁμηρίδας ἔλεγον τὸ μὲν ἀρχαῖον, τοὺς ἀπὸ Ὁμήρου γένους οἳ καὶ τὴν ποίησιν αὐτοῦ ἐκ διαδοχῆς ᾖδον μετὰ δὲ ταῦτα καὶ ῥαψῳδοί, οὐκ ἔτι γένος εἰς Ὅμηρον ἀνάγοντες ἐπιφανεῖς ἐγένοντο, οἱ περὶ Κύναιθον, ὥς φασι πολλὰ τῶν ἐπῶν ποιήσαντας ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ὁμήρου ποίησιν. Quare poteſt placere: *Et Homeridae poetillae*, hoc ſenſu: *Et Homeridae* alicuius verſificatoris militum vel heroum *mille memorari poteſt, Qui et conuicti et condemnati de falſis pugnis fient.* Et illi qui apud Poetas pro heroibus et bellatoribus introducuntur, multi poſſunt recenſeri, quibus illa laus falſo attribuatur. Potuit tamen finxiſſe *Homeronidem* vt *Glandionidam ſuillam, laridum pernonidem* in Menaechmis: et dixiſſe pro ipſo Homero. Atque adeo vt nihil recedamus a veteri ſcriptura: *Et Homeronidae et poſt illa:* erit, Mille militum Homeri et poſt illa auctorum in ſcriptis laudatorum memorari poteſt, quibus magno mendacio tanta fortitudo adſcribitur. *Gronouius.* *Mille memorari poteſt.*] Rarius loquendi genus: pro mille memorari poſſunt. tale illud Poenuli fine: *Trecentos nummos Philippos, credo, corradi poteſt.* Acid. *Et Homeronidae Poetillae.*] *Et Homeridarum poſt illa.* Scriuerius.

6. *Quoi plus credit.*] Vt Hiſtorici et Poetae: quibus plus credimus nos, qui audiuimus, quam qui viderunt. *Lamb.*

7. *Non placet, cum.*] Non placet hoc mihi cum, qui audiunt aut legunt res ab Hiſtoricis aut Poetis ſcriptas, plus laudant, quam qui rebus gerendis interfuerunt. *Lamb.*

 10. *Scur-*

PLVRIS EST oculatus teſtis vnus, quam auriti decem:
Qui audiunt, audita dicunt: qui vident, plane ſciunt.
NON PLACET quem ſcurrae laudant, manipulares muſſitant:
Neque illi, quorum lingua gladiorum aciem praeſtringit domi.
STRENVI nimio plus proſunt populo, quam arguti et cati.
Facile ſibi facunditatem virtus argutam inuenit.
SINE VIRTVTE argutum ciuem mihi habeam pro praefica,
Quae alios collaudat, eapſe ſe vero non poteſt.
Nunc ad amicam, decumo menſe poſt, Athenas Atticas
Viſo, quam grauidam reliqui meo compreſſu, quid ea agat.
PH. Vide quis loquitur. AS. iam propinque miles, mea Phroneſium,
Tibi adeſt Stratophanes. nunc tibi opu'ſt, aegram vt tu te aſſimules. PH. tace.
Quid adhuc egeo tui, malum, ammonitricis? an me maleficio vincere eſt?
ST. Peperit mulier, vt ego opinor. AS. vin' adeam hominem? PH. volo.
ST. Euge Aſtaphium eccam, it mihi aduorſum. AS. ſalue ecaſtor, Stratophanes.
Venire ſaluom. ST. ſcio: ſed peperitne, obſecro, Phroneſium?
AS. Peperit puerum nimium lepidum. ST. ecquid mihi ſimili'ſt? AS. rogas?
Quin vbi natu'ſt, machaeram et clypeum poſcebat ſibi.
ST. Meus eſt, ſcio iam de argumentis. nimium quidem ſimili'ſt. papae!
Iam magnu'ſt? iamne elečtat legionem, quam ſpoliare velit?
AS. Here nudiuſquintus natus quidem ille eſt. ST. quid poſtea?
Inter tot dies quidem hercle iam actum aliquid oportuit.
Quid illi ex vtero exitio eſt, priuſquam poterat ire in praelium?
AS. Conſequere atque illam ſaluta, et gratulare illi. ST. ſequor.

10. *Scurrae.*] Homines vrbani. V. N. Epid. act. 1. ſc. 1. verſ. 13. *Manipulares.*] Id eſt, militares homines. *Muſſitant.*] Tacent: non laudant. *Lamb.*

11. *Quorum lingua.*] Rhetores et δημαγώγους, id eſt, blandos populi rectores ſeu concionatores tangit. *Douz.* *Praeſtringit.*] V. N. Mil. act. 1. ſc. 1. verſ. 4.

13. *Virtus argutam.*] Diſertam eloquentiam dicit virtute inueniri. Nam hic *argutus* eſt diſertus et eloquens, et illud ſignificatur, quod a Platone ſcriptum et a Cicerone relatum; Vnumquemque in eo ſatis eſſe diſertum, quod ſciret, et quod recte facere poſſet. Probus, ad Bucolic. 4. Virgil. *Argutum* ab ἀργὸς dictum ait, id eſt, *celer.* quod arguti multum ac celeriter loquantur: vnde et *arguta hirundo.* Turneb.

14. *Pro praefica.*] Feſtus: *Praeficae dicuntur mulieres ad lamentandum mortuum conductae, quae dant ceteris modum plangendi, quaſi in hoc ipſum praefectae.* Naeuius: *Haec quidem mehercle, opinor, praefica eſt, quae ſic mortuum collaudat.* Gloſſae: *Praefica*, ἡ πρὸ τῆς κλίνης ἐν τῇ ἐκφορᾷ κοπτομένη θρηνῳδὸς ἐπ' ἐκφορᾷ. *Scal.*

20. *Quid adhuc.*] Hunc verſum e veſtigiis monſtroſae ſcripturae Vatic. hoc loco inſerui. Cum enim propinquaret iam Miles, ſedula ancilla dominam officii monuit, vt callide et appoſite ſimularet aegram puerperam. At illa quaſi indignata admoneri, vt quae ſua ſponte nimium eſſet mala et aſtuta, Tace, inquit, etc. *Lipſ.*

21. *Vin' adeam hominem.*] Mſſ. *Vinadea ant hominem.* Scribe igitur: *Vin' adeam ad hominem:* quod etiam probat Gruterus. Sic Curcul. 2. 2. *Neque eum ad me adire, neque me magni pendere viſum eſt.* Et ſaepe alibi. Terentius Andr. act.

PH. Vbi illa, obſecro, eſt, quae me hic reliquit atque abſtitit?
AS. Aſſum: adduco tibi exoptatum Stratophanem. PH. vbi is eſt, obſecro?
ST. Mars peregre adueniens ſalutat Nerienem vxorem ſuam,
Cum tu recte prouenisti, cumque es aucta liberis,
Gratulor, cum mihi tibique magnum dediſti decus.
PH. Salue, qui me interfeciſti pene et vita et lumine,
Quique vim magni doloris per voluptatem tuam
Condidiſti in corpus, quo nunc etiam morbo miſera ſum.
ST. Eia, haud ab re, mea voluptas, tibi obuenit iſtic labos:
Filium peperiſti, qui aedis ſpoliis opplebit tuas.
PH. Multo ecaſtor magis oppletis opu'ſt tritici granariis;
Ne, ille priuſquam ſpolia capiat, hic nos extinxit fames.
ST. Habe bonum animum. PH. ſauium ſis pete hinc a me. nequeo caput
Tollere, ita dolui, itaque ego nunc doleo: neque etiam queo
Pedibus mea ſponte ambulare. ST. ſi plane ex medio mari
Sauium petere tuum iubeas, petere haud pigeat me, mel meum.
Id ita eſſe experta es, nuncque experiere, mea Phroneſium,
Me te amare. adduxi ancillas tibi eccas ex Suria duas:
Iis te dono. adduce hoc tu iſtas. ſed iſtae reginae domi
Suae fuere ambae: verum patriam ego excidi manu.
Iis te dono. PH. poenitetne te? quot ancillae ſunt iam?
Quine etiam ſuper adducas, quae mihi comedint cibum? ST. hoc quidem
Hercle ſi ingratum eſt donum, cedo tu mihi iſtam, puere, perulam.
Hem, mea voluptas, attuli eccam pallulam ex parua Graecia tibi,
Tene tibi. PH. hoccine mihi ob labores tantos tantillum dari?
ST. Perii hercle miſer: iam mihi auro contra conſtat filius.

act. 3. 3. 2. *Aliquot ad me adiere, ex te auditum qui aiebant hodie filiam, etc.* Ita certe in noſtris membranis. *Gronouius.*

32. *Abſtitit.*] V. N. Aſin. act. 2. 4.

34. *Nerienem.*] Martis vxorem. Agell. lib. 13. cap. 21. de hoc loco diſputat.

35. *Cum tu recte.*] V. N. ſupra act. 2. ſc. 4. verſ. 32.

36. *Magnum dediſti decus.*] V. N. Caſ. act. 2. 3. verſ. 21.

37. *Qui me interfeciſti.*] Homerus Il. λ. Agamemnonis vulnerati dolorem cum parturientis ὠδῖσι confert. Quos verſus Graece mulieres non ab Homero, ſed ab Homera ſcriptos eſſe dicebant, teſte Plutarcho. Ita Medea Euripidis apud Ennium:

Ter ſub armis malim vitam cernere,
Quam ſemel modo parere.

Taubm.

46. *Mea ſponte.*] Per me, meis viribus. *Lamb.*

53. *Quine et.*] Quaſi dicat: Paucae tibi videntur tot ancillae, quot mihi nunc ſunt, niſi tu plures adducas vltro eſtrices in aedes meas. *Lamb.* V. N. Milit. act. 3. 1.

55. *Ex parua Graecia tibi.*] Sic Ianus Palmerius Mellerus. Vett. edd. *ex pati gratia.* Mſſ. *exparigra tibi.* Scribe: *Attuli eccam pallulam ex Phrygia tibi.* Nonius: *Phrygiones.* * *Hoc Virgilius probat in lib. 9. Vobis picta croco et ſplendenti murice veſtis. Titinnius Barbato. Phrygio fui primo beneque id opus ſciui: reliqui acus aciaſque hero atque herae noſtrae.* Plautus Menaechmis: *Pallam ad Phrygionem fert, confecto prandio.* Ibidem: *Quo ego redeam? P. Equidem ad Phrygionem cenſeo, i, pallam refer.* Ariſtophanes in Auibus: χλαῖναν γὰρ ἀπώλεσ' ὁ μόχθηρος Φρυγίων ἐρίων. *Gronouius.* Vide Notas Mercat. act. 3. 1. 27.

57. *Auro contra.*] V. N. Epid. 3. 3. verſ. 30.

Etiamnum me vilipendit. ad id, purpuram ex Sara tibi
Attuli, et induuias Ponto amoenas. tene tibi, voluptas mea.
Accipe hoc, abduce haſce hinc e conſpectu Suras.
Ecquid amas me? PH. nihil ecaſtor: neque meres. ST. nihilne huic ſat eſt?
Ne mihi verbum quidem vnum dixit. viginti minis
Vaenire illaec poſſe credo dona, quae ei dono dedi.
Vehementer nunc mihi eſt irata: ſentio atque intellego.
Verum adibo. quid ais nunc tu? numne vis me, voluptas mea,
Quo vocatus ſum, ire ad coenam? mox ad te huc cubitum iuero. *Palm. nox ad te, id eſt, noctu.*
Quid taces? planiſſume edepol perii. ſed quid illuc boni eſt?
Quis homo eſt, qui inducit pompam tantam? certum'ſt quo ferant
Obſeruare. huic credo fertur. verum iam ſcibo magis.

58. *Ad id, purpuram ex Sara tibi attuli, et induuias Ponto.*] *Ex Sara*, id eſt, ex Tyro. Tyrus enim *Sarra* dicta eſt, a piſce *Sar*. Itaque Seruius ad illud Virg. 2. Georg. *Vt gemma bibat et Sarrano dormiat oſtro.* notat: per *oſtrum Tyrium* ſignificari a Virg. purpuram Tyriam. Et *Sarranae tibiae* dictae ſunt, vel Tyriae vel Africanae. Denique Probus ait, Ennium dixiſſe, *Poenos Sara oriundos*, id eſt, Tyro. *Scalig.*

ACTVS SECVNDVS. SCENA SEPTIMA

GETA, PHRONESIVM, STRATOPHANES

Ite, ite hac ſimul, muli aeris damnigeruli, foras gerones,
Bonorum hamaxagogae. SATINNE QUI AMAT, nequit quin nihili *Lipſ. bonorum exagogae.*
Sit, atque improbis ſeſe artibus expoliat. nam hoc qui ſciam, ne quis
Id quaerat ex me, domi eſt qui facit improba facta amator,
Qui bona ſua pro ſtercore habet, foras iubet ferri: metuit
Publicos. mundiſſumum ſit, puras ſibi eſſe volt aedes. *Lipſ. mundiſſimum'ſt.*
Domi quicquid habet, verritur ἔξω. quandoquidem ipſus perditum ſe it,
Secreto hercle equidem illum adiutabo. neque mea quidem
Opera vnquam nihilominus propere, quam poteſt, peribit.
Nam iam de hoc obſonio, de mina vna deminui
Modo quinque nummos: mihi detraxi partem Herculaneam.

1. *Muli aeris.*] Lego: *Ite ite hac ſimul heri damnigeruli.* Atque ſic et verſui melius conſulitur; et, *beri damnigerulos* vocat, qui damna, id eſt, impenſas heri ad meretricem deportarent, *damnumque* pro iactura ſumptuque dicitur, quomodo fere Horatius vtitur. Sic *damnoſus*, qui multum ſumtus in re aliqua facit. Suetonius Nerone, cap. 31. *Non in alia re damnoſior, quam in aedificando.* Schopp. V. N. ſupra act. I. I. 44. *Foras gerones.*] V. N. ſupra, I. 2. 6.

6. *Publicos.*] Hos Ouidius 5. Faſt. *Aediles plebis* vocat. *Ant. Auguſtinus.*

11. *Herculaneam.*] *Nummus* hic valet duas drachmas: cum enim ita ſcribatur: *De*

Nam hoc aſſimile eſt, quaſi de fluuio qui aquam deriuat ſibi,
Niſi deriuetur, tamen omnis ea aqua abeat in mare.
Nam hoc in mare abit, miſereque perit ſine omni bona gratia. haec
Cum video fieri, ſuffuror, ſuppilo, de praeda praedam
Capio. MERETRICEM ego item eſſe reor, mare vt eſt: quod des deuorat, nec vnquam
Abundat. at hoc ſaltem ſeruat mare: quod illi ſubeſt, apparet: huic des
Quantumuis; nuſquam apparet, neque datori, neque acceptrici.
Velut meretrix meum herum miſerum ſua blanditia intulit in
Pauperiem, priuauit bonis, luce, honore, atque amicis.
Attat eccam, adeſt propinque. credo audiiſſe haec me loqui.
Pallida eſt, vt peperit puerum. alloquar, quaſi neſciam.
Iubeo vos ſaluere. PH. noſter Geta, quid agis? vt vales?
GE. Valeo, et venio ad minus valentem; et melius qui valeat, fero.
Herus meus, ocellus tuus, ad te ferre me haec iuſſit tibi
Dona, quae illos ferre vides, et has quinque argenti minas.
PH. Pol haud perit, quod illum tantum amo. GE. iuſſit orare, vt haec grata haberes tibi.
PH. Grata aequaque ecaſtor habeo. iubeo auferri intro. i Cyame:
Ecquid auditis haec, quae imperata ſunt? GE. vaſa nolo auferant:
Deſiccari lubet. PH. impudens, mecaſtor, quanti eſt negotii? GE. tun' bona fide,

Scal. *at hoc ſaltem ſeruatum tibi aeſtuat: eccum apparet.*

MSS. *operare.* Palm. *iuſſit opere orare.* Par. *obſecrare.*

De mina vna deminui
Modo quinque nummos: mihi detraxi partem Herculaneam:
et Grammatici Graeci tradant, *minam* centum eſſe drachmarum: partem autem Herculaneam conſtet decimam fuiſſe; *Nummus* erit quinquageſima pars minae, vt drachma centeſima. ſic in nummo inerunt duae drachmae. Denarius tamen drachmam valet; cuius aeſtimatione et pretio inferior multo eſt nummus. Igitur hic *nummus* eſt didrachmum, aliter quam vulgo loquentibus ſoleat vſurpari. nam vulgo *Seſtertius* eſt. *Turneb.* V. N. Moſtell. 4. 2. 11.

17. *Seruat mare: quod illi.*] Comparat hic mari meretricem, ita tamen vt vel peiorem et voraciorem mari ipſo meretricem velit. Quod mari des, inquit, deuorat. At hoc ſaltem ſeruat quod deuorauit, et quum illi ſubeſt apparet. Apparet quidem ipſi mari quod deuorauit, quum illi ſubeſt, non autem apparet ei qui in mare aliquid iactauit. At meretrici quod dederis neque datori, neque acceptrici apparet. Si quid autem mari dederis, et in mare ieceris, non ipſi datori apparet, ſed ipſi mari tamen quod accepit apparet, quamuis non eo abundantius fiat. Sed illud ſeruat ac retinet. At meretrix ſtatim conſumit quod accepit, atque ita nec datori, nec acceptrici apparet. Hic eſt ſenſus huius loci Plautini. Verba deinde ipſa facile eſt conſtituere ex veſtigiis ſcripturae veteris, hoc modo: *At hoc ſaltem ſeruat iniectum, illi ſub aeſtu apparet.* Seruat mare quod in mare iactum fuerat, et illi ipſi ſub aeſtu apparet. Acceptori igitur apparet quod in mare proiicitur, non datori. At meretrici datum, nec datori nec acceptrici apparet. *Salmaſ. Hoc ſaltem ſeruat mare: quod.*] Nihil hic mutem, niſi τὸ *quod* in τὸ *cum*, vt volunt ſcripti. *Hoc*, intellige, quod eſt ab eo deuoratum, quod recipit, *ſaltem ſeruat mare: cum illi*, nempe mari *ſubeſt*, quod ſcilicet ab eo receptum ac deuoratum eſt, *apparet*, id eſt, exſtat. Vt in Menaech. 1. 2. 16. *Gronou.*

24. *Qui valeat, fero.*] *Qui*, pro, *vt*, Lambino non intellectum. Adfero, inquit, tibi ab hero meo dono aurum et obſonia, vt melius valeas. Sic Curcul. act. 4. 2. *Ecquid das, qui bene ſit?* Et Bacch. ſc. 1. *Dato, qui bene ſit.* Schoppius.

30. *Deſiccari.*] Seruus malus et ioculator munera quae ad meretricem ferebat, ſtatim intro rapi non vult: quaſique madeant,

Tune ais impudentem me eſſe, ipſa quae ſis ſtabulum flagitii?
PH. Dic, amabo te, vbi eſt Dinarchus? GE. domi. PH. dic ob haec dona, quae
Ad me miſerit, me illum amare plurimum omnium hominum:
Ergo meumque honorem illum habere omnium maxumum:
Atque, vt huc veniat, obſecrare. GE. ilicet. ſed quis nam illic homo eſt,
Qui ipſus ſe comeſt, triſtis, oculis malis? animo hercle homo ſuo eſt miſer,
Quiſquis eſt. PH. dignus eſt mecaſtor. GE. quid eſt? PH. non nouiſti, obſecro?
Qui illic apud me erat, huius pater pueri illic eſt. vſque ad ientaculum
Iuſſit ali. manſi, auſcultaui, obſeruaui. GE. quem pernam, Palm. delet: *iuſſit ali. manſi, auſcultaui, obſeruaui.*
Noui hominem nihili. illic quaeſo eſt? PH. illic eſt. GE. me intuetur gemens.
Traxit ex intimo ventre ſuſpirium. hoc vide, dentibus
Frendit: icit femur. num obſecro nam ariolus, qui ipſus ſe verberat?
ST. Nunc ego meos animos violentos, meamque iram ex pectore
Iam promam. loquere: vnde es? quoius es? cur auſus inclementer
Mihi dicere? GE. lubido eſt. ST. iſtuccine mihi reſpondes?
GE. Hoc. non ego te floccifacio. ST. quid tu? cur auſa es alium te
Dicere amare hominem? PH. lubitum eſt. ST. ain' tandem? iſtuc primum experiar.
Tun' tantilli doni cauſſa, olerum, atque eſcarum, et poſcarum,

deant, Soli oppanſa et expoſita, quo ſiccentur, ante fores ſub dio aliquandiu habenda cauillatur. *Turn.*

38. *Vſque ad ientaculum.*] *Ientaculum* primus erat cibus apud Romanos, vt apud Graecos ἀκράτισμα: quem ſequebatur *Prandium:* deinde *Veſperna:* poſtremo *Coena.* apud Graecos ἄριστον; deinde ἑσπέρισμα; poſtremo δεῖπνον. Quaeritur igitur hic Phroneſium, Militem aluiſſe puerum vſque ad ientaculum duntaxat. *Lambinus.* Quid ſit *vſque ad ientaculum,* quod habent veteres edd. aut *ad rectaculum,* vt legunt libri, iuxta ſcio cum ignariſſimis. Diuinent qui meliores erunt arioli. Legendum in ſequenti verſu, ſine lacunae nota, *quem pernoui hominem nihili.* Sic ſupra in Aulularia, *vt matronarum facta pernouit probe.* Salm. *Vſque ad ientaculum.*] Depoſitus et hic conclamatus locus. Scriptus alter, *vſque adectaculum:* alter *vſque ad iectaculum.* Quid ſi hoc ſub monſtro vocabuli lateat nomen loci, vnde abſens miles iuſſerat, quod natum eſſet tolli. act. 2. ſc. 4. *Nam huc remiſit nuper ad me epiſtolam, etc.* Proximum ſcripturae antiquae foret: *vſque a Pentapoli iuſſit ali.* Conuenientem ſenſum patiuntur ſequentia: *manſi et exſpectaui* hominem, auſcultaui et audiens ei dicto fui, obſeruaui quod in literis mandatum erat. In verbis Getae nihil muto, ſed prorſus aſſentior Taubmano tmeſin duplicem eſſe: *quem pernam noui hominem nihili?* id eſt, quemnam pernoui. Τὸ *nam* quidem ſaepiſſime Plautus ſic ſeparat ab eo cui cohaeret. Et ſolent idem facere τοῦ *per* in aliis. Sic *per mihi gratum.* Gronouius.

42. *Ariolus.*] Turneb. *Hariolum* hic abſolute pro furioſo accipit: quod ii ſoleant ſe interdum male mulcare. Gruterus, pro diuinante: talis, enim, inquit, eorum habitus: vt patet ex iis, quae de miniſtris matris deum, an ſtitis, narrat Apul. 8. Met. et vero etiam de bellenatiis et fanaticis accipit Pallerat. *Taubm.*

48. *Poſcarum.*] V. N. Mil. 3. 2. 23.

49. *Ma-*

Moechum malacum, cincinnatum, vmbraticolam, tympanotribam
Amas, hominem non nauci? GE. quae haec res? meone hero tu, improbe,
Maledicere audes, fons vitii et periurii? ST. verbum vnum
Adde iſtoc. iam hercle ego te hic hac oſſatim conficiam. *MS. officiam.* GE. tange
Modo, iam ego te hic agnum faciam, et medium diſtruncabo. ſi tu
Ad legionem bellator clues, at ego in culina Ares.
PH. Si aequom facias, aduentores meos non incuſes: quorum mihi
Dona accepta et grata habeo; tuaque ingrata, quae abs te accepi.
ST. Tunc pol ego et donis priuatus ſum, et perii! GE. plane iſtuc eſt.
Quid nunc ergo hic odioſe es, confeſſus omnibus reus?
ST. Perii hercle hodie, niſi hunc a te abigo! GE. accede huc modo,
Adi huc modo. ST. etiam, ſcelus viri, minitare? quem ego
Oſſatim iam, iam, iam concipilabo. quid tibi huc ventio eſt?
Quid tibi hanc aditio eſt? quid tibi hanc notio eſt, inquam,
Amicam meam? emoriere ocius, ſi manu niceris.
GE. Quid, manu nicerim? ST. fac quod iuſſi. mane. iam ego te hic
Oſſatim conficiam. GE. occidi! optumum eſt. captio eſt: iſtam

Sca. ſi viam imbiteris. GE. *quid? viam imbiterim?*

49. *Malacum.*] V. N. Bacch. act. 1. ſc. 1. verſ. 38. *Vmbraticolam.*] *Vmbraticola* hic dicitur mollis, qui in vmbroſis locis degat, nec Solem puluetemque, vt homines militares, ferre ſoleat. *Turn.* Curcul. act. 4. 3. *Si hic me hodie vmbraticus deriſerit.* Iuuenal.

Sed genus ignauum, quod tecto gaudet et vmbra.

Ita *Vmbraticus doctor*, apud Petronium eſt ſcholaſticus. Tacitus lib. 14. Annal. *ſtudia in vmbra educata*, id eſt, in Schola declamatoria; vt *Pichena* explicat. Ita *Vmbratilis miles*, Ammiano lib. 18. *Vmbraticum negotium*, Agell. lib. 3. 1. *Taubman.* *Tympanotribam.*] *Tympanotriba* hic eneruatus et effoeminatus eſt; quales erant Cybelae ſacerdotes, et exſecti Matris deum, manibus tympana pulſantes. Etiam apud Graecos in tympano homines torquebantur. hinc eum, qui ſaepe in eo per tormenta cruciatus ſit, vocatur *tympanotriba*. Turn. Sed hoc locum heic non habet, vbi malacus aliquis deſcribitur, cui tympanum conuenit. *Gruter.*

52. *Oſſatim conficiam.*] Scribendum: *adde iſtoc, iam hercle ego te hic oſſatim officiam*, vt habent libri, hoc eſt, διαπράξομαι. *Officiam* pro conficiam. Sic autem apud Ariſtophanem in Θεσμοφοριαζούσαις. Πρόσθεν μόνον. κἀγώ σε νὴ τὴν Ἄρτεμίν τι δράσεις. *Salmaſ.*

54. *In culina Ares.*] Geta e culina veru allaturum minatur. Varro: *Si non plus teſticulorum offenderis quam in caſtrato pecore in Apulia, vincor non eſſe maſculum Arem.* Probaueris ipſum Martem non eſſe Maſculum, Prouerbialiter dixit. Quid enim magis maſculum, quam deus belli praeſes, et idem Veneris maritus? *Palmer.*

55. *Aduentores meos non incuſes.*] *Aduentores*, in cauponis et diuerſoriis hoſpites: apud ſcorta, qui rei cauſa veniebant. et ita, praeter alios, Apuleius et Petronius. *Palm.*

61. *Concipilabo.*] Feſtus: *Concipilaſti, dictum a Naeuio, pro, corripuiſti et inuolaſti.* Ad quod Scalig. *Concipilaſti*, idem ac compilaſti: vt *reciprocus, reprocus: reciperare, reparare, incitegere, integere.*

62. *Hanc aditio.*] V. N. Epid. act. 2. 2.

63. *Manu niceris.*] *Nicere*, a quo deductum eſt *nictare*, quod nuſquam alibi, quod ſciam, reperitur, ſignificat ſignum facere: vt manum mouere, aut ea minari. *Turn.* Cum alibi τὸ *nicere* non ſit inuenire, putabam legendum: *manu iceris*, id eſt, ſi manu tetigeris. *Icere*, percutere, inquit Feſtus. *Boxborn.*

65. *Occidi! optumum eſt.*] Lipſius, *occidi*

Machaeram longiorem habes, quam haec eſt. ſed verum
Sine dum petere, ſiquidem belligerandum eſt tecum.
Ibo domum ego tecum, bellator, arbitrum aequom ceperim.
Sed ego ceſſo me hinc amoliri, ventre dum ſaluo licet?

cidi opt. pro *occedi.* Sed contrarium vult ſeruus, abire potius quam obuiam ire. Gruterus, *occidet.* Forte: *Concedi optumum eſt.* quo verbo paſſim pro ſimplici vtitur Plautus. Captiu. 3. 4. 25. Deinde malim: *ſed verum ſine domo petere.* Denique: *Ibi demum ego tecum.* Gronouius.

69. *Ventre dum ſaluo.*] Quem, niſi aufugio, Miles machaera perfoſſurus videtur. *Lamb.*

ACTVS SECVNDVS. SCENA OCTAVA

PHRONESIVM, STRATOPHANES

Datin ſoleas? atque me intro actutum ducite:
Nam mihi de vento miſerae condoluit caput.
ST. Quid mihi futurum eſt, cui duae ancillae dolent,
Quibus te donaui? iamne abiiſti? hem, ſic datur!
Quo pacto excludis? quaeſo potin' planius,
Quam excluſus nunc ſum? pulchre ludificor. ſine.
Quanillo mihi opere nunc perſuaderi poteſt,
Vt ego ſuffringam hiſce talos totis aedibus.
Num quippiam auarum mutat mores mulierum? MSS. *auarum vt ad.*
Poſtquam filiolum peperit, animos ſuſtulit:
Nunc, quaſi mihi dicat, nec te iubeo, nec veto
Introire in aedis. at ego nolo, non eo.
Ego faxo dicat me, in diebus pauculis,
Crudum virum eſſe. ſequere me hac. verbum ſat eſt.

1. *Datin ſoleas.*] Romani non ſolebant in publico vti ſoleis; ſed vel in triclinio, vel in cubiculo: verum foris calceis. atque ea de cauſa crimini vertit Cicero Verri, quod ſoleatus fuerit. *Stetit,* inquit, *ſoleatus Praetor pop. R. cum pallio purpureo tunicaque talari:* et tribulis conuiua, apud Horat. 1. Ep. 13. *gerit ſub alia ſoleas:* et conuiuator Naſidienus 2. Sat. 8. *ſoleas poſcit.* meretricula apud Plaut. puerperam mentiens, *ſoleas poſcit.* act. 2. 4. et 8. Omninoque foris ſolea muliebre potius, quam virile calceamentum habebatur. Catullus de Lesbia:

— *arguta conſtitit in ſolea.*

Turn.

4. *Hem ſic datur.*] V. N. Menaechm. act. 4. 2.

8. *Hiſce ſuffringam.*] V. N. Mil. 2. 3.

14. *Crudum.*] *Impotentem,* iracundum et inhumanum ſignificat. Gloſſographi explicant ὠμὸν: et ſic Latini interdum *crudum* accipiunt pro duro et inexorabili; vt hoc loco. *I. Gul.*

ACTVS TERTIVS. SCENA PRIMA

STRABAX, ASTAPHIVM

Rus mane dudum hinc ire me iuſſit pater,
Vt bubus glandem prandio depromerem.

2. *Bubus.*] Bubus glandem in pabulum dederunt veteres: vt docent Cato c. 54. et 60. *Bubus cibaria annua in iuga ſingula lupini modios CXX. aut glandis modios CCLX.* Et Columella lib. 6. c. 3. et lib. 11. c. 2.

7. *Crumenam*

Poſt illoc veni, quam aduenit (ſi dis placet)
Ad villam argentum meo qui debebat patri,
Qui ouis Tarentinas erat mercatus de patre.
Quaerit patrem: dico eſſe in vrbe. interrogo,
Quid eum velit: homo cruminam ſibi de collo detrahit;
Minas viginti mihi dat. accipio lubens.
Condo in crumenam. ille abiit: ego perperas, minas
Oues in crumena hac in vrbem detuli.
Fuit edepol Mars meo periratus patri:
Nam oues illius haud longe abſunt a lupis.
Nunc ego iſtos mundulos vrbanos amaſios
Hoc ictu exponam, atque omnes eiiciam foras.
Eradicare eſt certum cumprimis patrem,
Poſt id locorum matrem. nunc hodie efferam Arid. *nunc hodie feram.*
Ad hanc argentum, quam mage amo quam matrem meam.
Tat! ecquis eſt? nulla eſt? ecquis aperit hoc oſtium?
AS. Quid iſtuc alienum eſt, amabo, mi Strabax:
Qui non extemplo intres? anne oportuit
Ita, te quidem qui es familiaris? ST. ibitur.
Ne me morari cenſeas. AS. lepide facis.

7. *Crumenam ſibi de collo detrahit.*] Crumenam enim a collo pendentem gerebant. Inde eſt *decollare*: quod proprie de marſupio dicitur, quod collo abeſt et perit. inde ſumitur pro εὔχεσθε: vt cum, *ſpem decollare*, ait Varro. *Caſaub.* Sed vide Captiu. 3. 1. 37. *Cruminam ſibi de collo.*] Forte, *ibi.* Scriuerius.

9. *Perperas, minas.*] Ita Scaliger in Coniectaneis, ad illud Varronis lib. 2. De Re Ruſt. *ouem minam, id eſt, ventre glabro.* Ergo *mina ouis* eadem quae *apica.* *Apica* Graecum eſt: ἄπεικος, hoc eſt, *glabra.* nam. πεῖκος et πέκος in neutro, idem quod πόκος maſculino. *Perperae,* ſunt ἄχρηστοι. *Scal.* Legendum:

— *ego propere minas Ouis in crumena hac in v. d.* de pecunia enim, id eſt, de illis viginti minis, quas pro ouibus acceperat, ita vt de ouibus loquitur: eadem vrbanitate, qua viginti item minas pro aſinis acceptas vocat *aſinos*, Aſin act. 3. 2. Simul autem eo alludit, quod oues, quae ventrem piloſum non habent, vocabant *oues minas*, aut *apicas.* Erant illae igitur plane *oues minae*: neque enim piloſi ſunt nummi. Quod autem ſequitur: *Fuit edepol Mars meo, etc.* inde dictum eſt: quod lupas Marti ſacras putabant. Vnde et huius vrbis (Romae) conditores, quod a Marte geniti eſſent, aluiſſe dicitur lupa. *Lupas* etiam vocabant meretrices, a quibus non longe abeſſe dicit eas oues, quas ipſe tunc in crumena ferebat. *Muretus.*

13. *Amaſios.*] Hic verſus Diomedi in mentem fuit, quum ſcripſit: *Item ab Amo veteres incboatiuo modo dixerunt Amaſco. vnde et Amaſios amatores dicebant: vt Pl. Truc. iucundulos amaſios.* vbi *mundulos* hinc emendandum. *Douza.*

14. *Hoc ictu exponam.*] Hac pecunia exturbabo riuales meos. Nota, *Exponere ictu,* pro, loco mouere, de gradu deiicere. Caſ. act. 4. 4. *Paene expoſiuit cubito.* forſan a luctatoribus translatum. *Acid.*

22. *Ne me morari.*] Vide Notas Mil. act. 4. 7. 10.

ACTVS TERTIVS. SCENA SECVNDA

STRATILAX, ASTAPHIVM

Mirum videtur, ruri herilem filium
Strabacem non rediiſſe, niſi ſi clanculum
Collapſus eſt hic in corruptelam ſuam.

12. *Habent,*

AS. Iam pol illic me inclamabit, ſi aſpexerit.
ST. Nimio minus ſaeuus iam ſum, Aſtaphium, quam fui:
Iam non ſum TRVCVLENTVS: noli metuere.
Quid vis? AS. quid? tuam exſpecto TRVCVLENTIAM.
ST. Dic; impera mihi, quid vis, et quo vis modo.
Nouos omnes mores habeo, veteres perdidi.
Vel amare poſſum, vel iam ſcortum ducere.
AS. Lepide mecaſtor nuncias. ſed dic mihi,
Habent? ST. paraſitum te fortaſſe dicere.
AS. Intellexiſti lepide quid ego dicerem.
ST. Heus tu, iam, poſtquam in vrbem crebro commoueo,
Dicax ſum factus, iam ſum cauillator probus.
AS. Quid id eſt, amabo? iſtaecce ridicularia
Cauillationes vis fortaſſe dicere?
ST. Ita, vt pauxillum differat a cauillulis. Meurſ. *differt a cauillibus.*
AS. Sequere intro me, amabo, mea voluptas. ST. tene hoc tibi:
Rabonem habeto, mecum vt hanc noctem ſies.
AS. Perii! rabonem? quam eſſe dicam hanc beluam?
Quin tu arrabonem dicis? ST. AR facio lucri:
Vt Praeneſtinis conia eſt ciconia.
AS. Sequere, obſecro. ST. Strabacem hic opperiar modo,
Si ruri veniat. AS. is quidem apud nos eſt hic Strabax:
Modo rure venit. ST. priuſne, quam ad matrem ſuam?

12. *Habent, etc.*] Omnino legendum:

AS. *Lepide mecaſtor, ſed dic mibi.*
Haben'? ST. paraſitum te fortaſſe dicere.

Ita, inquam, ſcribi debet, pro *habent*. Dixerat Stratilax, *nouos omnes mores habeo, veteres perdidi*. Vix credula Aſtaphium rem ita ſe habere vt memorabat, interrogat an vere haberet nouos mores. *Sed dic mibi haben'?* Verumne eſt quod dicis, habeſne veteres mores? Stolide argutus ruſticus Strabax, quaſi videretur intelligere quid illa vellet, reſpondet: *Paraſitum te fortaſſe dicere.* Fortaſſean, inquit, petis an *Paraſitum* habeam. Profuſi enim et diſſoluti adoleſcentes, paraſitos habebant. *Salmaſ.*

15. *Cauillator.*] Hos verſus in vitio eſſe, manifeſta res eſt ex ſequentibus. Ruſticum enim illum verbum aliquod abſurde et imperite pronunciaſſe, patet ex eo, quod vrbana ancilla quaſi diuinando mentem eius perſequitur. Adde, quod ſecundus verſus in legem iambici trimetri committit ſyllaba abundanti. Muretus leg. cenſebat, (ita enim ſermone ab ipſo accepi.)

Dicax ſum factus, iam ſum villator probus.

Ruſticum enim illum truncaſſe capita dictionum patet. Probo εὐστοχίαν. Putarim tamen leg. *iam ſum cauliator probus.* Nam hominem a villa et rure ſumpſiſſe quiddam de copia domeſtica, et ad caulas ouium ſuarum alludentem, *cauliatorem*, pro *cauillatorem* dixiſſe, quidni probabile ſit? Et ad hoc exemplum verſum illum e ſequentibus emendarim: qui ceteroqui mire friget:

Ita vt pauxillum differat a caululis:

quo ruſticus quaſi ἐτυμολογεῖ ſuum illud, *Cauliator*. Lipſ.

16. *Iſtaecce ridicularia.*] Haec Stratilaci tribuenda: vt explicet, et quidem conciſe et ſatis ruſtice, quid velit: nempe iſtaec ridicularia vnde mentem ipſius demum percipiens ancilla, ſubiicit: *Cauillationes fortaſſe dicis.* Piſtor.

23. *Conia.*] Taxat Praeneſtinos, vt male Latinos. Talia ſunt, *Syria* pro *Aſſyria*: *Spania* pro *Hiſpania*: vt diſcimus ex Capella et Gloſſario. *Striculus* Arnobio, *Hiſtriculus* Tertulliano. Neque enim litterae ſolum detractae veteribus, verum etiam ſyllabae integrae. *Meurſius.*

6. *Melliniae.*]

Heu edepol hominem nihili! AS. anne autem, vt ſoles?
ST. Imo nihil dico. AS. i intro, amabo, cedo manum.
ST. Tene. in tabernam ducor deuorſoriam,
Vbi male accipiar mea mihi pecunia.

ACTVS QVARTVS. SCENA PRIMA

DINARCHVS

Neque gnatu'ſt, neque progignetur, neque poteſt reperirier,
Cui ego nunc dictum aut factum melius quam Veneri velim.
Dii magni! vt ego laetus ſum, et laetitia differor! ita
Ad me magna nunciauit Cyamus hodie gaudia: Meurſ. *Geta meus.*
Mea dona deamata acceptaque habita eſſe apud Phroneſium.
Cum hoc iam volupe'ſt, tum hoc nimio magnae mellimae mihi:
Militis odioſa ingrataque habita, totus gaudeo.
Mea pila eſt: ſi repudiatur miles, mulier mecum perit. Taub. *mecum erit.*
Saluus ſum, quia pereo: ſi non peream, plane inteream.
Nunc ſpeculabor quid ibi agatur: quis eat intro, qui foras
Veniat: procul hinc obſeruabo, meis quid fortunis ſuat:
Quia nihil habeo, vnum animos mouit mihi; omnia agam precario.

6. *Melliniae.*] Dulcedini ſeu voluptati. *Lamb.*

8. *Mea pila eſt.*] Illud, *mea pila eſt*, prouerbialiter dictum et venuſte. Et meretrices, quae ſe publicant, tanquam pilae ſunt. Naeuius Tarentilla:

— quaſi in foro pila
Ludens datatim dat ſe, et communem facit.

Aut, ſi non ipſae pilae; quaſi ludunt pila. Vnde illud Afranii: *Datatim vxorem vt ludas*, (id eſt, vxorem tuam vulges.) tanquam de pila loquarur. Et hoc Pomponii: *Quod ille dicit, cum datatim in lecto tecum luſi*: tanquam de ea, qua cum ludas pila. *Grut.*

9. *Saluus ſum, etc.*] Graeca iſta ſunt Latinis literis ſcripta, ita vero reſcribenda: *— pau, eu ri eni.*

Saluus ſum quia pereo: ſi non peream: pau.

Dicit amator Dinarchus, ſe ſaluum eſſe, id eſt, Phroneſium ſuam pilam eſſe, quia pereat, ab re nimirum, quam ferri iuſſerat ad meretricem. Addit, ſi non peream, ſcilicet a re, *pau, eu, ri, eni*: *παῦ' εὖ ῥεῖ, ἔνι.* De ſe quicquam aduerſi dicere religio fuit Dinarcho, ne omen fiat: vtitur itaque *ἀποσιωπήσει, ὃ γὰρ βούλεται δυσχερὲς εἰπεῖν οὐδέν.* Dicit itaque ſibi ipſi *παῦ'*, id eſt, deſine; *εὖ ῥεῖ*, bene eſt, et res ex voto animique ſententia ſuccedit, mea pila eſt, Phroneſium: *ἔνι*, (*ἀντὶ τοῦ ἔνεστι*) ius eſt et aequum. Nam dona ab illo acceperat Phroneſium non poenitenda. *Petitus. Plane inteream.*] *Eſuriam* pro veteri lectione hic locum habere non poteſt. Perditus adoleſcens qui perniciem ac damnum ſuum quaerit, gaudet repudiatum militem vt ipſe recipiarur. Quod ſi fiat, ita ſe ſaluum futurum ait, vt tamen certo ſit periturus. *Saluus ſum, quia pereo*, quia pereo et addicor meretrici, ſaluus ſum. *Si non peream, plane inteream.* Ita reſtituit Lambinus, meliore ſane ſenſu quam ſi legatur *eſuriam*. Nam hic amator a meretrice quam amabar, reiectus non poterat eſuriem timere. Imo meretricem amando et ductando, ei malo magis obnoxius fuiſſet. Pro eo libri habent, *paene vriem.* Ex quo nihil facere certi poſſum. Diuinent ſagaciores. Sequenti verſ. legendum eſt: *Obſeruabo meis quid fortunis ſuat.* Scriptum erat *mies* pro meis. Vnde factum, *milet.* Salmaſ.

8. *Ei*

ACTVS QVARTVS. SCENA SECVNDA

ASTAPHIVM, DINARCHVS

Lepide efficiam meum, hera, officium: vide intus modo vt tu tuum
Item efficias. ama, id quod decet, rem tuam: iſtum exinani.
Nunc dum iſti lubet, dum habet, tempus ei rei ſecundes:
Prome venuſtatem amanti tuam, vt gaudia compares.
Ego interim hic reſtitrix his praeſidebo; iſte dum ſic faciat
Domum ad te exagogam: nec quenquam interim iſtoc ad vos,
Qui ſit odio, intromittam: tu perge vt lubet. ludin' iſtos?
DI. Qui eſt iſte? eia, Aſtaphium, indica: qui perit? AS. amabo, hiccine tu
Eras? DI. moleſtuſne ſum? AS. nunc magis quam fuiſti. nam niſi qui
Nobis vſu eſt, nobis moleſtus. ſed, obſecro, da mi operam, vt
Narrem quae volo. DI. nam quid eſt? num mea refert? AS. non mu. ſed
Intus, bolos quos dat! DI. quid? amator nouus quiſpiam?
AS. Integrum et plenum adorta eſt theſaurum. DI. quis eſt? AS. eloquar.
Sed tu taceto. nouiſti tun' hunc Strabacem? DI. quid ni?
AS. Solus ſummam habet hic apud nos. nunc is eſt fundus nobis.

Scal. *Ego interim hic rei triticeae praeſidebo.*

Lamb. *adepta.*

3. *Ei rei ſecundes.*] Id eſt tempus ei rei accommodes.

4. *Gaudia compares.*] Hunc verſum multis modis ſollicitarunt, vt peruerterent viri docti, qui vim vocis illius *compares* parum attendebant. nam rectum eſt, *amanti gaudia comparare*, vt malum et dolorem inimico comparare, ita et *comparare* hoc loco vt παρασκευάζειν. Gloſſae: *comparat*, κατασκευάζει. *Salmaſ.*

6. *Domum exagogam.*] Id eſt, dum rem paternam domo ad te exportet. *Lamb.*

7. *Ludin' iſtos.*] Quod de hoc loco ſemper exiſtimaui, dicam: ſcribendum videri: *tu perge, vt lubet lud' iſtos*, aut *ludiſtos*. Modus ſane carminis non poſtulat aliter: cui numeros reſtituere hinc a me non ſentienti difficile ſit. ſed et occaſio mendi ex eo apparet, quod per libros vulgatur, *ludi iſto*, aut *ludin iſtos*. Neque ſane illa leuiora ſunt, quae a Cicerone referuntur in De Oratore, *vaſargenteis*, *paſſicrinibus*, *tectifractis*, *omnimodis*. Palmerius. Forte legendum: *Tu perge, vt lubet, ludo in iſto.* Boxhorn.

8. *Qui perit.*] Ineptiſſime Lamb. explicat, an potius implicat. Senſus planus eſt: Dic mihi quis ille eſt, quem apud Phr. eſſe dicis? Quia eſt, qui perit? nam, vt tu quidem nunc verba facis, perditus eſt. *Piſtor.*

11. *Nam quid eſt? AS. non mu. ſed, etc.*] Senſum non inelegantem elicio mutatione non magna:

DI. *Nam quid eſt? num mea refert?* AS. *non mu. ſed*
Intus b.

Cum ancilla operam Dinarchi poſceret ad audiendum; ille ſperans de ſe illi aliquid mandatum, et forte ab amica exſpectari aduentum ſuum. Quid, inquit, rei eſt? an aliquid ad me pertinet? Reiiciens tam ſtultam vrbanitatem puella; Nihil ad te ait: ſed hera mea quos lucri bolos nacta eſt! *Non mu*, nihilum. Lucilius libr. Satirarum II.

Non laudare hominem quemquam: neque mu facere vnquam.

Guilielm.

15. *Solus ſummam.*] V. N. Menaech. act. 2. 3. *Fundus.*] *Fundus* hic pro fructuoſiſſimis praediis capitur. Et optime conuenit

Animo bono male rem gerit. DI. perii hercle ego idem. — I. Gul. *ego quidem.*
AS. Stultus es, qui facta infecta facere verbis poſtules.
Thetis quoque etiam in lamentando leſſum fecit filio. — MSS. *lauſum.*
DI. Non ego nunc intro ad vos mittar? AS. qui dum quam miles magis?
DI. Quia enim plus dedi. AS. plus enim es intromiſſus, cum dabas.
Sine viciſſim, qui dant operam, ob id, quod dant, operis vtier.
Literas didiciſti: quando ſcis, ſine alios diſcere.
DI. Diſcant, dum mihi argumentari liceat, ni oblitus ſiem, — Acid. *ne oblitus ſiem*
Quod dedi. AS. interea magiſter dum tu commentabere, — *Quod didici.*
Volt interim illa itidem commentari. DI. quid? AS. rem accipere identidem.
DI. Dedi equidem hodie ei quinque argenti deferri minas,
Praeterea vnam in obſonatum. AS. idem iſtoc delatum ſcio.
De eo nunc bene ſumus tua virtute. DI. illine vt inimici mei — Douz. *mea.*
Bona iſtic edant? mortuum hercle me, quam vt id patiar, mauelim.
AS. MAVELIM mihi inimicos inuidere, quam me inimicis meis.
Nam INVIDERE alii bene eſſe, tibi male eſſe, miſeria eſt.
Qui INVIDENT, egent: illi, quibus inuidetur, rem habent.
Stultus es. DI. quid eſt? AS. opperire. DI. quid iam? AS. quia pol mauelim.
DI. Non licet de obſonii mna me participem fieri?
AS. Si volebas participari, auferres dimidium domum.
Nam itidem hic vt Acheronti ratio accepti ſcribitur,
Intro accipimus: quando acceptum eſt, non poteſt ferri foras:
Bene vale. DI. reſiſte. AS. amitte, ſine. DI. amitto intro. AS. ad te quidem. — Douz. *mittin' intro?*
DI. Imo iſtoc ad vos. AS. iri non poteſt. DI. nimium poteſt. — MSS. *nimium pati.*
Experiri ſine. AS. imo opperire. vis eſt experirier. — Palm. *Experiar ſine.*

conuenit cum Varronis interpretatione, qui *fundum* inde dictum aſſerit, quod fundat quotannis plurima. *Nannius.*

18. *Leſſum fecit filio.*] Id eſt, funebri eiulatione proſecuta eſt. Tertull. de Anima hoc ſic effert: *Sed et Thetis filium planxit.* Gronou. *

28. *Bene ſumus.*] V. N. Menaechm. act. 3. 2. 20.

36. *Vt Acheronti.*] Vt Orcus nunquam quicquam eorum, quae accepit, *reſcribit*, id eſt, renumerat ſeu reddit: ſic neque meretrix. *Lamb.*

39. *Iri non poteſt.*] Scita et verſuta Aſtaphium negat introiri ad heram ſuam poſſe Dinarchum. At ego experiar potius, ait, et poſſe me arbitror. imo tu opperire potius, reſpondet illa. nam ſi experiare, vim facies: ego potius intus viſam, et ſi illi otium eſt, ad te renunciabo. Euntem reſiſtere adoleſcens iubet; illa fruſtra eum eſſe, ait; et ſimul, ne inhumanior videatur, herili imperio ſe vocari domum ait.

40. *Vis eſt experiri.*] Facetiſſime dictum eſt. nam *experiundi* verbum de vi proprie dicitur, ſiue ea ciuilis ſit iudicii, ſiue militaris armorum. Bacchid. *an ego tecum experiar vi maiore?* Ter. Eun. *Omnia prius experiri ſapientem quam armis decet.* Grut.

Dicam adeſſe, ni occupata eſt. DI. reſiſte, hem! AS. fruſtra es. DI. redin', MSS. *reſiſtat ex ex fr.* Grut. *reſta.* AS. *ei, ei, fr.*
An non? AS. redeam. ſed vocat me, quae in me plus poteſt, quam potes.
DI. Vno verbo eloquar: Mittin' me intro? AS. mendax es, abi.
Vnum aiebas, ſed tria dixti verba, atque mendacia. MSS. *ſtridia.*
DI. Abiit: intro hinc iuit. ego vt haec mihi patiar fieri?
Iam hercle ego tibi, illecebra, ludos faciam clamore in via:
Quae aduorſum legem accepiſti a plurimis pecuniam.
Iam hercle apud omnes magiſtratus faxo erit nomen tuum:
Poſt id ego te manum iniiciam quadrupli, venefica,
Suppoſtrix puerum. ego edepol iam tua probra aperibo omnia.
Nihili me! perdidi omne quod fuit. fio impudens,
Nec mihi adeſt tantillum penſi iam, quos capiam calceos.
Sed quid ego hic clamo? quid ſi me iubeat intromittier?
Conceptis, me non facturum, verbis iurem, ſi velit.
Nugae ſunt. SI STIMVLOS pugnis caedis, manibus plus dolet.
DE NIHILO illi eſt iraſci, quae te non flocci facit.
Sed quid hoc eſt? pro di immortales! Calliclem video ſenem,
Meus qui affinis fuit, ancillas duas conſtrictas ducere,
Alteram tonſtricem huius, alteram ancillam ſuam.
Pertimui, poſtquam vna cura cor meum mouit modo. Palm. *plus quam vna, etc.*
Timeo, ne malefacta antiqua mea ſint inuenta omnia.

46. *Ludos faciam clamore.*] Id eſt, *pipulo te differam ante aedes.* V. N. Aul. 3. 2. 32. Perſa. 4. 4.

51. *Fio impudens.*] Qui repoſcam quod dedi.

52. *Quos capiam, etc.*] Non ruſticitatis tantum, ſed etiam impudentiae nota erat, calceis inconcinnius vti. Vide Agell. libr. 13. cap. 20. Iam, quibus male laxus calceus haerebat in pede, dici ſoliti ſunt *νεῖν ἐν ταῖς ἐμβάσι*, id eſt, *natare in ſoccis.* Ouid. Amoribus:

Nec vagus in laxa pes tibi pelle natet.

Sidonius:

Laxo pes natet altus in cothurno.

Caſaub.

ACTVS QVARTVS. SCENA TERTIA

CALLICLES, ANCILLAE, DINARCHVS

Egone tibi male dicam, aut tibi adeo male velim? vt animus meu'ſt,
Propemodum expertae eſtis, quam ego ſim mitis tranquilluſque homo.
Rogitaui ego vos verberantes et pendentes ſimul:
Commemini, quo quicque pacto ſitis confeſſae: ſcio.

3. *VOS verberantes.*] Puto ſcribendum:

Rogitaui ego vos verberans, pendentes ſimul.

Salmaſ.

Mſſ. *verberantis bas:* alter, *verberantis bas.* lege igitur: *verberans ambas pendentes ſimul.* Gronouius.

5. *Sint*

Hic nunc volo ſcire eodem pacto, ſine malo fateamini.
Quanquam vos colubrino ingenio ambae eſtis; edico prius,
Ne duplices habeatis linguas: ne ego bilingues vos necem:
Niſi ſi ad tintinnaculos vos voltis educi viros.
AN. Vis ſubegit verum fateri, ita lora laedunt brachia.
CA. At, ſi verum mihi eritis fassae, vinclis exſoluemini.
DI. Etiam nunc, quid ſit negotii, falſus incertuſque ſum:
Niſi quia timeo tamen. AN. ego nec quid peccaui ſcio.
CA. Omnium primum diuerſae ſtate, hem ſic: iſtuc volo.
Neue inter vos ſignificetis, ego ero paries. loquere tu.
AN. Quid loquar? CA. quid puero factum eſt, mea quem peperit filia,
Meo nepoti? capita rerum mihi expedite. AN. iſtae dedi.
CA. Iam tace, accepiſtin' puerum tu ab hac. AN. accepi. CA. tace:
Nihil moror praeterea. ſatis eſt faſſa. AN. inficias non eo.
CA. Iam liuorem tute ſcapulis iſtoc concinnas tuis.
Conueniunt adhuc vtriuſque verba. DI. vae miſero mihi!
Mea nunc facinora aperiuntur, clam quae ſperaui fore.
CA. Loquere tu: qui dare te huic puerum iuſſit? AN. hera maior mea.
CA. Quid tu? cur eum accepiſti. AN. hera mea rogauit me minor,
Puer vt afferretur, eaque vt celarentur omnia.
CA. Loquere tu. quid eo feciſti puero? AN. ad meam heram detuli.
CA. Quid eo puero tua hera fecit? AN. herae meae extemplo dedit.
CA. Cui malum, herae? AN. duae ſunt iſtae. CA. caue tu, niſi quod te rogo, niſi
Ea quae exquiro. AN. mater filiae dono dedit, inquam.
CA. Plus quam dudum, inquam, loquere. AN. plus tu rogitas. CA. reſponde ocius.
Quid illa, cui donatus eſt? AN. ſuppoſiuit. CA. cui? AN. ſibi

MSS. *puero datum.*
Grut. *puerod actum.*

5. *Sine malo.*] *Malum* in Plauto et Cicer. frequenter plagas et dolorem ſignificat. *Langl.*

6. *Colubrino.*] Serpentino, aſtuto et vafro.

8. *Tintinnaculos.*] Tintinnaculi viri ſunt qui ferreas compedes indebant vinciendis, quia tintinnum edebant, dum eas accuderent pedibus. Sine fabro vt accommodari non poterant compeditorum pedibus, ita nec reſolui ſine fabri ferrarii opera. A verbo *Tintino*, nomen *Tintinax* qui talem ſonum dedit, vt a *bibo bibax*. A Tintinnax autem Tintinnaculus, vt a *bibax*, binaculus. Hinc *Tintinnaculi* viri. *Salmaſ.*

14. *Significetis.*] Nutu, aut nictu. *Taubm. Ero paries.*] Medius inter vos ſtabo. *Lamb.*

16. *Iſtae dedi.*] Pro, *iſti*, ſcil. tonſtrici Phroneſii. *Taubm.*

19. *Iam liuorem.*] Non placet expoſitio Lambini, vt quae ſit contra proprietatem verbi *concinnare*. et cenſeo hoc eo reſpectu dici, quo vulnera cum iam ſanari incipiunt, liuorem contrahunt; cum refricantur, non iam liuere, ſed cruentari. Malim tamen reſcribere *leuorem*. qua voce vtitur et Lucr. lib. 4.

— *leuor leuore creatur*. et Plinius in charta etiam *leuorem* ſpectari ait. Vt dicat: ingenua iſta confeſſione efficis, vt ſcapulae tuae quae iam plagis aſperae, et, vt alibi legitur, *oſtreata* ſunt, leues fiant: dum ſcilicet plagis nouis non excitantur. *Piſtor.*

23. *Minor.*] Phroneſium. nam hera maior eſt Phroneſii mater. *Lambinus.*

44. *Non*

Pro filiolo. CA. pro filiolo? Di obſecro voſtram fidem,
Vt facilius alia, quam illa vnde eſt, puerum alienum parit?
Haec labore alieno puerum peperit ſine doloribus.
Puer quidem beatus: matres duas habet, et auias duas:
Iam metuo, patres quot fuerint. vide ſis facinus muliebre!
AN. Magis pol haec malitia pertinet ad viros, quam ad mulieres.
Vir illam, non mulier praegnatem fecit. CA. et idem ego iſtuc ſcio.
Tu bona ei cuſtos fuiſti. AN. PLVS poteſt qui plus valet.
Vir erat, plus valebat, vicit: quod petebat, abſtulit.
CA. Et tibi quidem hercle idem attulit magnum malum.
AN. De iſtoc ipſa, etſi tu taceas, reapſe experta intellego.
CA. Nunquam te facere hodie quiui, vt is quis eſſet diceres.
AN. Tacui: at nunc non taceo, quando adeſt, neceſſe eſt indicem.
DI. Lapideus ſum, commouere me miſer non audeo.
Res palam omnis eſt: meo illic nunc fiunt capiti comitia,
Meum illuc facinus, mea ſtultitia eſt. timeo quam mox nominer.
CA. Loquere, filiam meam quis integram ſtuprauerit?
AN. Video ego te, propter mala facta qui es patronus parieti. *Acid. propter male facta quoius patior onus parietis.*
DI. Neque viuus neque mortuus ſum: neque quid nunc faciam, ſcio.
Neque vt hinc abeam, neque vt hunc adeam, ſcio: timore torpeo.
CA. Dicin' an non? AN. Dinarchus: cui illam prius deſpoponderas.
CA. Vbi is homo eſt, quem dicis? DI. aſſum, Callicles. per tua obſecro
Genua, vt tu iſtuc inſipienter factum ſapienter feras,
Mihique ignoſcas, quod animi impos vini vitio fecerim.
CA. Non places. in mutum culpam confers, quod nequit loqui.
Nam vinum, ſi fabulari poſſet, ſe defenderet.
NON VINVM hominibus moderari, ſed vino homines ſolent,
Qui quidem probi ſunt: verum, qui improbus eſt, ſiue ſubbibit,
Siue adeo caret temeto, tamen ab ingenio eſt improbus.
DI. Scio equidem, quae nolo: multa mihi audienda obnoxia. *Palm. audienda ob noxiam.*
Ego tibi me obnoxium eſſe fateor, culpae compotem.

44. *Non audeo.*] *Audere* pro *velle*, item *poſſe*, noue dictum: nam in communi ſignificatu capi hic non poſſe, argumento eſt illud, *Lapideus ſum*: et quia Dinarchi praeſentia iam eſt praeſentia. *Acid.* V. N. Menaech. 1. 2.

45. *Comitia.*] Vide Notas Pſeudol. act. 4. 7. 134.

48. *Video ego te.*] Ita conſtituendus eſt verſus:

AN. *Video ego te propter.* CA. *mala, quis?*
AN. *Qui eſt patronus parieti.*

Quis eſt ille quem propter me vides? Reſp. Qui eſt patronus parieti. *Salm.*

52. *Per tua obſecro.*] In genibus ſedes miſericordiae eſt: atque ea, qui ſuppliciter precabantur, amplecti ſolebant. *Turneb.*

59. *Caret temeto.*] Sic Aſin. act. 4. 1. Et V. N. Aul. act. 2. 6. *Turneb. Carere temeto*, eſt, vinum non bibere. *Ab ingenio.*] V. N. Merc. act. 5. 4. 9.

60. *Obnoxia.*] Lego *ob noxiam*. *Noxia* eſt τὸ ἁμάρτημα. Qui peccauit autem, multa illi neceſſario audienda, quae nollet. *Caſaub.*

61. *Culpae compotem.*] Id eſt, aſſinem. *Lamb.*

63. *Rus*

AN. Callicles, vide quaeſo homini ne facias iniuriam.
REVS SOLVTVS cauſſam dicit: teſtes vinctos attines.
CA. Soluite iſtas. agite, abite, tu domum, et tu autem domum:
Eloquere haec herae tuae: puerum reddat, ſi quis eum petat.
Eamus, tu, in ius. DI. quid vis in ius me ire? tu es Praetor mihi.
Verum te obſecro, vt tuam gnatam des mihi vxorem, Callicles.
CA. Eundem pol te iudicaſſe quidem iſtam rem intellego:
Nam haud manſiſti, dum ego darem illam: tute ſumpſiſti tibi:
Nunc habeas vt nactus, verum hoc ego te multabo bolo:
Sex talenta magna a dote demam pro iſta inſcitia.
DI. Bene agis mecum. CA. filium iſtinc tuum te meliu'ſt repetere.
Ceterum, vxorem, quam primum poteſt, abduce ex aedibus.
Ego adeo iam illi remittam nuncium affini meo:
Dicam vt aliam conditionem filio inueniat ſuo.
DI. At ego ab hac puerum repoſcam, ne mox inficias eat.
Nihil eſt. nam ipſa haec vltro, vt factum eſt, fecit omnem rem palam.
Sed nimium pol opportune ecce ab ſeſe egreditur foras.
Nae iſta ſtimulum longum habet, quae vſque illinc cor pungit meum!

63. *Reus ſolutus cauſſam.*] Curtius l. 6. *etiam inuiſa defenſio eſt, quae iudicem non Vincti hominis non ſuperuacua ſolum ſed docere videtur, ſed arguere.*

ACTVS QVARTVS. SCENA QVARTA

PHRONESIVM, DINARCHVS, ASTAPHIVM

Blitea et lutea eſt meretrix, niſi quae ſapit in vino ad rem ſuam.
Si alia membra vino madeant, cor ſit ſaltem ſobrium.
Nam mihi diuidia eſt, tonſtricem meam ſic mulcatam male,
Ea dixit, eum Dinarchi puerum inuentum filium.
DI. Vbi id audiuit, quam penes eſt mea omnis res et liberi. Grut. *Lubet adire.* Acid. *meis tutorem me.*
PH. Video eccum, qui manſtutorem me adoptauit bonis.
DI. Mulier, adſum: profectu'ſt. PH. quid agitur, voluptas mea?
DI. Non voluptas. aufer nugas. nihil ego nunc de iſtac re ago.
PH. Scio mecaſtor quid velis, et quid poſtules, et quid petas.
Me videre vis, et me te amare poſtulas: puerum petis.

1. *Blitea.*] Dicebantur βλιτάδες, in contemptum. βλιτάδες, inquiunt Grammatici, *αἱ εὐτελεῖς γυναῖκες*, id eſt, *nugatoriae mulieres*, vt vocat Feſtus. Plinius: *Blitum iners videtur, ac ſine ſapore aut acrimonia vlla. vnde conuicium foeminis apud Menandrum faciunt mariti.* Scal.

6. *Manſtutorem me adoptauit.*] Vt *manceps* eſt, qui manu capit: ita *manſtutor* qui manu tuetur et tenet, quique poſſidet. *Turn.* Sed cur non dixit, *manſtutricem?* vt honorificentius eſſet et ſignificantius: nam plus eſt mulieri partes viriles dare, quam muliebres; et honorificentior appellatio virilis, quam muliebris. *Lamb.*

 15. *Mus*

DI. Di immortales, vt planiloqua eſt! paucis vt rem ipſam attigit.
PH. Scio equidem ſponſam tibi eſſe, et filium ex ſponſa tua:
Et tibi vxorem ducendam iam eſſe: alibi iam animum tuum.
Vt me quaſi pro derelicta ſis habiturus. ſed tamen
COGITATO, Mus puſillus quam ſit ſapiens beſtia,
Aetatem qui vni cubili nunquam committit ſuam.
Quia ſi vnum oſtium obſideatur, aliud perfugium gerit. Pius, *perfugium quaerit.*
DI. Otium vbi erit, de iſtis rebus tum amplius tecum loquar.
Nunc puerum redde. PH. imo, amabo, vt hos dies aliquos ſinas
Eum eſſe apud me. DI. minume. PH. iam, * amabo. DI. quid opu'ſt? PH. e re mea eſt.
Triduum hoc ſaltem, dum aliquo Miles circumducitur.
In eam rem, ſi quid habebo, tibi quoque etiam proderit.
Si auferes puerum, a Milite omnis tum mihi ſpes animam efflaverit.
DI. Factum cupio: nam re facere, ſi velim, non eſt locus.
Nunc puero vtere, et procura: quia vnde procures, habes.
PH. Multum amabo te ob iſtam rem mecaſtor. vbi domi metues malum,
Fugito huc ad me: ſaltem amicus mihi eſto manubiarius.
DI. Bene vale, Phroneſium. PH. iam me tuum oculum non vocas?
DI. Id quoque interim futatim nomen commemorabitur.
PH. Nunquid vis? DI. fac valeas. operae vbi mihi erit, ad te venero.
PH. Ille quidem hinc abiit, abſceſſit: dicere hic quiduis licet.
Verum eſt verbum, quod memoratur: VBI AMICI, ibidem opus.
Propter hunc ſpes etiam ſe hodie * ri militem:
Quem ego, ecaſtor, mage amo quam me, dum id, quod cupio, inde aufero.
Quae cum multum abſtulimus, haud multum apparet, quod datum eſt.

15. *Mus puſillus, etc.*] Lactantius lib. De Ira dei, cap. 7. *Sunt animalia, quae latibulis ſuis diuerſos et plures exitus pandant, vt ſi quod periculum inciderit, fuga pateat obſeſſis. quod non facerent, niſi ineſſet illis intelligentia et cogitatio.*

26. *Metues, etc.*] Iurgia ab vxore. *Lamb.*

32. *Vbi amici, ibidem opus.*] Leg. *Vbi amici, eſſe ibidem opus.* Et ſic habent noſtri libri veteres: quibuſcum vulgati conſentiunt, ſententia plana et perſpicua. Significat enim, vbi ſunt amici, ibidem eſſe negotium et moleſtiam. Amicorum enim cauſſa nos interdum laborare neceſſe eſt: aut ius amicitiae perdere. Aliorum vulgatorum ſcripturam: *Vbi amici, ibidem ſunt opes*; neque id quod ſequitur, neque verſus patitur. *Lamb.*

33. *Propter hunc, etc.*] Interpretes in his nimium ſupini, qui omnes ad vnum in conſtituendo hoc loco commenti ſunt, dicere Phroneſium ſpem omnem, quam habebat de circumducendo milite, interiiſſe. Atqui id eſt praeter mentem Plauti, cum praedixerit Phroneſium, ſibi ſpem eſſe, ſi puer apud ſe ſit, quod nunc illi conceſſit Dinarchus, aliquo poſſe circumduci militem. Quare reſcripſimus:

Propter hunc ſpes etiam eſt hodie tactum iri militem.

Senſus plenus et planus eſt. *Petitus.*

34. *Quem ego ecaſtor.*] Scilicet Dinarchum. Alii, Militem: et interpretantur: mage amo, magis me amare ſimulo. *Lamb.*

6. *Atque*

Ita ſunt gloriae meretricum. AS. aha, tace! PH. quid eſt, obſecro?
AS. Adeſt pueri. PH. ſine eum ipſum adire huc: ſine, ſi is eſt modo.
Sine eum ipſum adire, vt cupit, ad me hac recta. ſi venerit,
Nae iſtum, ecaſtor, hodie aſtutis confectum fallaciis. Acid. *confexim.*

ACTVS QVINTVS

STRATOPHANES, ASTAPHIVM, PHRONESIVM, STRABAX

Eo mihi amare! fero ſupplicium damnis ad amicam meam. Lipſ. *Eu mihi, amare! fero ſupplicium iam bis ad amicam.*
Vtut illud acceptum ſit, prius quod perdidi, hoc addam inſuper.
Sed quid? video heram atque ancillam ante aedis: adeunda eſt haec mihi.
Quid hic vos agitis? PH. ne me appella. ST. nimium ſaevis. PH. ſic ſine.
Potin es vt mihi moleſtus ne ſies? ST. quid, Aſtaphilitium, eſt?
AS. Merito ecaſtor tibi ſuccenſet. PH. egon'? atque iſti etiam parum
Male volo. ST. ego, mea voluptas, ſi quid peccaui prius,
Supplicium ad te hanc minam fero auri. ſi mihi ri-des, eſpice. Acid. *niſi mihi credis, ſpece.*
PH. Manus vetat, priuſquam penes ſeſe habeat, quicquam credere.
Puero opu'ſt cibum, opus eſt matri autem quae puerum lauit,
Opus nutrici autem, vtrem vt habeat veteris vini largiter,
Vt dies noctesque potet: opu'ſt igne, opus eſt carbonibus:
Faſciis opus eſt, puluinis, cunis, incunabulis:
Oleum opus eſt, farina puero opus eſt, opu'ſt totum diem.
Nunquam hoc vno die efficiatur opus, quin opus ſemper fiet.
Non enim poſſunt militares pueri ſetanio edu-cier. Lipſ. *prutanio exducier.*

6. *Atque iſti etiam parum.*] Scil. praequam quod meretur. *Douz.*

10. *Matri autem.*] *Nutrix* etiam mater in Mercatore dicitur, et *obſtetrix* etiam mater. *Scalig.* Legendum: *Puero opus eſt cibum; opus eſt matri; ei item quae puerum lauit.* quod et vidit Caſaubonus. Pueros recens natos lauabant: non poterat autem mater recenti partui id praeſtare. De quo nemo poteſt dubitare. *Boxhorn.*

12. *Potet.*] Vti ſcil. lacte abundet.

13. *Faſciis, etc. incunabulis.*] Plautus hoc loco in infantili ſupellectile enumeranda, faſcias ab incunabulis diſtinguit: et fortaſſe faſciae ſunt quibus inuoluebantur infantes et illigabantur; *incunabula* autem proprie lora aut vincula, quibus ad cunas ligabantur ne exciderent. *Salmaſ.* Vide notas Amph. act. 5. ſc. 1. verſ. 52.

16. *Setanio.*] Rectum iudico, *ſetania* (vel, *ſetanio*) *educier. Setanium* enim, aut, *ſetania*; aut, vt apud Dioſcoridem et Theophraſtum legitur, *ſitanium* vel *ſitania* genus meſpili eſt in Italia frequens; cuius multis locis et apud Plinium mentio eſt. Hoc igitur dicit meretrix: non poſſe militares pueros vilibus et parui pretii cibis educari: cuiuſmodi eſt ſetania. Ac neſcio quo modo durat hodieque apud Italos idem loquendi genus in ſermone vulgi: vt ſi multa

ST. Reſpice ergo, accipe hoc, qui iſtuc efficias opus. PH. cedo:
Quanquam parum eſt. ST. addam minam adhuc iſtic poſtea. PH. parum eſt.
ST. Tuo arbitratu, quod iubebis, id dabitur: da nunc ſauium.
PH. Mitte me, inquam, odioſus. ST. nihil fit: non amor. teritur dies.
Plus decem pondo amoris pauxilliſper perdidi.
PH. Accipe hoc, atque auferto intro. STR. vbi mea amica eſt gentium?
Neque ruri, neque hic operis quicquam facto: corrumpor ſitu;
Ita miſer cubando in lecto hic exſpectando obdurui.
Sed eccam video. heus amica, quid agis? ST. quis illic homo? MSS. *amicam.* Gr. *amica mi.*
PH. Quem ego mecaſtor magis amo, quam te. ST. quam me? quomodo?
PH. Hoc modo, vt moleſtus ne ſies. ST. iam abis, poſtquam aurum habes?
PH. Condidi intro, quod dediſti. STR. ades amica, te alloquor.
PH. At ego ad te ibam. STR. ad me, delicia? PH. hercle vero ſerio.
STR. Quanquam ego tibi videor ſtultus, gaudere aliqui me volo.
Nam quanquam es bella, malo tuo es, niſi tuo ego aliqui gaudeo.
PH. Vine te amplectar, et ſauium dem? STR. quiduis face, gaudeam.
ST. Meoſne ante oculos ego illam patiar alios amplexarier?
Mortuum hercle me duco ſatius. abſtine hoc, mulier, manum:
Niſi ſi te mea manubia machaera et hunc vis emori.
PH. Nihil φλυαρεῖν ſatius eſt, miles, ſi te amari poſtulas,
Auro, haud ferro deterrere potes, ne amet, Stratophanes. Acid. *potes me, ne amem, Str.*
ST. Qui, malum, bella aut faceta es, quae ames hominem iſtimodi?
PH. Venitne in mentem tibi, quod verbum in cauea dixit hiſtrio?
OMNES HOMINES ad ſuum quaeſtum callent et faſtidiunt.
ST. Hunccine hominem te amplexari, tam horridum atque ſqualidum?
PH. Quanquam hic horridu'ſt, quanquam hic ſqualidu'ſt, ſcitus bellum init.

ac magna requiri ad aliquid efficiendum ſignificent, dicant: *Aliud requiri quam meſpila.* Eſt et coepae genus ſetania. *Muretus.*

35. *Mea manubia machaera et hunc vis emori.*] *Manubia machaera* vel ex manubiis comparata: vel potius fulminatrix, a manubiis Iouis. *Scalig.*

40. *Et faſtidiunt.*] *Tedulos* et *faſtidioſos* veteres vocabant, quibus palatum nouis cibis reiiciendum erat. Nam faſtidioſi ſtomachi vt conſuetis cibis grauantur, ita nouorum guſtu leuantur. Ergo eleganter dixit in eum ſenſum, *faſtidire noua pabula.* Ita Plautus hoc loco: *Omnes h. ad ſ. q. call. et faſtidiunt*, hoc eſt, quod vulgo dicimus, *delicati ſunt.* Scalig. Vide de hoc loco 4. Obſeru. cap. 10. *Gronouius.*

42. *Quanquam hic horridu'ſt.*] Iocus proteruior eſt, ſed non indignus viroſa meretricula: cui non elegantes ſoli belli videntur,

ST. Dedin' ego aurum? PH. mihi? dediſti filio cibaria.
STR. Nunc, ſi hanc tecum eſſe ſperas, alia opu'ſt auri mina.
ST. Malam rem his et magnam! STR. magno opere ſerua tibi viaticum.
Quid iſta debet, niſi tria? ST. quae tria nam? STR. vnguenta, noctem, ſauium.
PH. Par pari reſpondet. verum nunc ſaltem ſi amas, mihi
Da tu de tuis deliciis ſummis quid pauxillulum.
ST. Quid id, ai, amabo, eſt, quod dem? dic dum: ſi ſuperet, ferès.
PH. Campas dicis: abi, abi: conſultaui iſtuc. ST. mihi homo
Caue faxis vulnus, tibi iam cui ſunt dentes ferrei.
Vulgo ad ſe omnes intromittit: abſtine iſtac tu manum.
STR. Iam, hercle, iam magno tu vapula vir ſtrenuus.
ST. Dedi ego huic aurum. STR. at ego argentum. ST. at ego pallam et purpuram.
STR. At ego oues, et lanam: et alia multa quae poſcet, dabo.
Melius te minis certare mecum quam minaciis.
PH. Lepidus ecaſtor mortalis! Strabax mi, perge, obſecro.
STVLTVS atque inſanus damnis certant: nos ſaluae ſumus.
ST. Age prior, tiro, da aliquid. STR. imo tu prior perde, et peri.
ST. Hem tibi talentum argenti: Philippicum eſt: tene tibi.
PH. Tanto melior: noſter eſto; ſed de voſtro viuito.*
ST. Vbi eſt, quod tu das? ſolue zonas. PH. prouocatur. ST. quid times?
STR. Tu peregrinus: hic habito: timeo meos. non ego ambulo.
Pecua ad hanc collo in crumina ego obligata defero.

videntur, ſed illi cumprimis, qui in illo duello non ignaui ſunt. V. N. Mercat. act. 5. ſcen. vlt. quae a Grutero annotavimus.

45. *Viaticum.*] Scil. in malam rem ituro.

50. *Campas dicis.*] Id eſt, nugaris, fabularis, monſtra et prodigia loqueris, quae vt plurimum fabuloſa et mendacia ſunt. *Campas* veteres Latini omnia κητώδη, id eſt, monſtra marina, grandia, cete vocabant. *Gronou.**

51. *Dentes ferrei.*] Hoc dicit vel propter dentes ruſtici eminulos: vel, propter raſtros dentatos, quos manu tractabat. *Pius.*

58. *Stultus atque inſanus.*] Strabax et miles. *Lamb.*

61. *Tanto melior.*] V. N. Rud. act. 1. ſc. 1. verſ. 6. *Noſter eſto.*] V. N. Mil. act. 3. 3. et Poen. act. 3. 6.

63. *Non ego ambulo.*] Quaſi dicat: Non ita vagus et erro ſum, vt tu es; ſed ſtabilem certamque ſedem hic habeo. *Taubmanus.*

64. *Ego in crumina.*] Rectius *in neruina* legit Priſcianus. Fingit enim Plautus ſubinde ſub ruſticis perſonis vocabula; atque ea ruſtica profecto: vt decoro ſeruiat. ſupra, act. 3. 2. *Caulatorem*, pro cauillatore, et *rabonem* pro arrabone. Itaque cum obaerati et nexi in neruum raperentur, (Phormione: *vereor ne iſtaec audacia in neruum erumpat denique*) atque ii homines ligari et obligari ſint; pro, *crumina* vocabulum *neruinam* fecit, a neruo ſcilicet: quod obligatos numinos ferret. Hoc probari potuit, vt quod maxime. ſed enim in vet. codice Priſciani inuenio, vt manu *Modii* ad oram libri notatum eſt, *nerumina*: quae pura puta Plauti ſcriptura eſt. *Neruminae oues* ſunt vitioſae et morboſae, quae ruminare nequeunt. quas ergo paulo ante *perperas minas oues* appellarat, eas nunc *pecua nerumina.* Et hoc quidem verius, *nerumina oues* eſſe, quas dixi. nam morbum eum ſaepe opiliones in pecu queruntur. Poterant tamen

ST. Quid dedi? vt diſtrinxi hominem! STR. imo ego vero, qui dedi.
PH. I nunc intro, amabo, et tu ergo hac mecum. ST. tu eris mecum quidem. *Acid. et tu hac.* ST. *ergo mecum tu eris?* PH. *tecum quidem.*
STR. Quid tu, quid ais? cum hoccine? ST. ego poſterior dedi.
PH. Tu dediſti, hic iam daturus eſt: iſtuc habeo, hoc expeto.
Verum vtrique mos geratur amborum ex ſententia.
ST. Fiat: vt rem gnatam video, hoc accipiundum eſt quod datur.
STR. Meum quidem te lectum certe occupare non ſinam.
PH. Lepide mecaſtor aucupaui, atque ex mea ſententia:
Meamque vt rem bene geſtam, voſtram rurſus bene geram.
Verum, amabo, ſi quid animatu's facere, fac iam vt ſciam.
Veneris cauſſa applaudite: eius haec in tutela eſt Fabula.
Spectatores, bene valete: PLAVDITE, atque exſurgite.

men etiam videri *aerumina*, quae rumen non habent: quae eſſe perpera neceſſe eſt. *Rumen* itaque pro mamma: quomodo olim in vſu fuiſſe Varro et Cato memoriae produnt: vnde *arumos* et *ſubrumos agnos* appellari. *Palm.*

65. *Vt diſtrinxi hominem.*] *Diſtrinxi hominem*, id eſt, ruſticum deduxi ad id, vt moliri vlterius nil poſſit. Cui ille: Imo ego, inquit, me potius deſtrinxi, qui mea in aemulationem tuam profudi. *Petr. Valla.*

72. *Aucupaui.*] Id eſt, *aucupata ſum: praedata ſum:* Nonius, hunc locum citans. Elegantem etiam paronomaſiam in *occupare* et *aucupare* notat. *Lamb.*

FINIS TRVCVLENTI

M. ACCI PLAVTI
FABVLARVM
FRAGMENTA
SIVE
LOCI EX AMISSIS PLAVTI COMOEDIIS
maximam partem a Grammaticis citati

Haec FRAGMENTA, et Comici (vt ſic dicam) Coloſſi σπαράγματα Iac. Helias Graecarum literarum Doctor Regius a Georgio Fabricio Germano olim collecta, et poſtea (vt ait) a Petro Daniele Gallo alicubi correcta et aucta, Commentariis Lambinianis, quos ille ab auctoris morte Pariſiis edidit, adiecit. At enim vero, cuicuimodi ea ſint; necdum ſatis probe aut congeſta, aut digeſta, aut caſtigata animaduerter, qui de ſingulis paullo accuratius cogitauerit. Minati ſunt quidem viri docti, et publice etiam ab annis aliquammultis profeſſi, omnia ſe exactiora daturos. Sed, vt res docuit, Lucinam clamarunt, quod ille ait, foetu nondum concepto. Eos autem dum ego exſpecto, nec mihi interim aliam copiam paro; ſit, vt haec etiam Editio ab operis expedita, iterum aut ſine his Fragmentis, aut facie iſta priore ac deformi prodiret. Quod tamen vtrumque et a Comico noſtro et a me Editore procul habendum cenſui. Aliis itaque cunctantibus, aut prorſus forte nolentibus, ego hanc operam ſumere coactus fui: quod in priori Editione a me fieri debuiſſe, per Epiſtolam Scaliger expoſtulauerat. Cumque ad finem ſpectaret Typographus, (nam Trinummus iam procedebat) relictis omnibus rebus, dieculas aliquot huic curae impendi, et opera tumultuaria, quod exhibeo, concinnaui. Nec ita me amo, aut ita in his mihi placeo, vt meliora non fieri potuiſſe aut poſſe, exiſtimem: Sed maius et otium et temporis ſpacium requiri aio. Hoc Catone igitur, quod Auguſtus dicebat, pro tempore contenti ſimus. *Taubm.*

† ACARI STVDIVM

Quam ego tanta pauperaui per dolum pecunia.

Acari ſtudium.] Quid eſt illud *Acari ſtudium?* Editores olim emendarunt Ἄχαρι ſtudium. Verum, *Hoc plus eſt negotii, inquit cocio.* Alius reſcripſit *Acharistio.* Sed Plautum hoc nomine Fabulam dediſſe non memini, neque alibi legere. *Taubm.*

† ABROICVS

Quaſi lupus ab armis valeo: clunes infractos gero.

Quaſi, etc.] Hunc verſum citant Feſtus et Nonius; ſed hic pro *infractos* habet *deſertos:* atque addit, eſſe ex Comoedia *Abroico*, ſiue, vt legi debet, Ἀγροίκῳ. Nam Ἄγροικος erat inter Comoedias Plauto adſcriptas, ſed quas ei abiudicaret Varro; vt teſtis Gellius l. 3. cap. 3. *Voſſ.*

† ADDICTVS

Opus facere nimio quam dormire mauolo: veternum metuo.

† ARTA-

† ARTAMON

Nunc mihi licet quiduis loqui: nemo adeſt ſuperſtes.

Artamon.] Fallot, an vitum occupatum induxit; vt ita putatet, *Artemona*, quod perſonae ibi nomen eſt? *Superſtes* autem ptaeſentem ſignificat, auctore Feſto, et Seruio, 3. Aeneide. *Superſtites* interpretantur etiam litigatores, ſtantes ſupra fundum controuerſum. *Polletus.*

ASTRABA
Latine
CLITELLARIA

[r] *Aſtraba.*] *Aſtraba* vehiculum eſt παρὰ τὸ μὴ ςρέφεσθαι, quo titulo et Plautus Fabulam inſcripſit, in qua mulieres in eiuſmodi vehiculis inductae. *Probus in vita Virg.* Infinitis prope locis Plautum in *Ciſtellaria* citant Grammatici; cum tamen, quae ipſi adducunt teſtimonia, deſiderentur in ea, quae hodie exſtat eius nominis Fabula. Vnde quidam *Clitellariæ*, *Siſennaria*, aut neſcio quid nugarum, ſubſtituendum putarunt. Sed non ita faciendum erat. Paruum mendum eſt, quod huius Fabulae titulum occupauit: Nam *Clitellaria* pto *Ciſtellaria* legendum. Facilis vero fuit lapſus, vt in *Ciſtellariam* notiſſimam Fabulam degeneraret. Eſt autem eadem atque ea, quam Graeco titulo inſcripſerat ASTRABAM. ἀςράβη enim *clitella.* Sic inuenies eundem Plautum citatum in *Lipargo* et *Paraſito pigro:* Terentium in *Heautontimorumeno*, et *Seipſum excrucitante*, vt apud Ciceronem: Caecilium *Nauclero*, vel *Portitore: Oboloſtate*, vel *Foeneratore: Harpazomene*, vel *Rapta*, *Hypobolimaeo*, vel *Subditicio.* Laberium *Cropio*, vel *Sarcularia: Beloniſtria*, vel *Frugione*, *Scylace*, vel *Catularia.* Pomponium *Hetneriſca* vel *Proſtibulo.* Varronem κριομαχίᾳ vel *Caprino praelio.* Scalig.

Sequere, ſequere Polybadiſce: meam ſpem te cupio conſequi.
POLYB. Sequor hercule quidem. nam lubenter, mea ſperata, conſequor.
Axitioſae annonam caram e vili concinnant viris.
Quaſi tollenonem aut pilum reciproces plana via.
Terebra tu quidem pertundis.
Dare pedibus protinam ſeſe ab his regionibus.
Terebratus multum ſit: et ſubſcudes addite.

Haec bactenus titulo ASTRABAE laudata ſunt ab Auctoribus. nunc deinceps quae ſequuntur, CLITELLARIAE nomine citantur.

Non quaſi, vt haec ſunt heic limaces liuidae,
Diabolares, ſcaenicolae, miraculae,
Cum extritis talis, cum crotilis cruſculis,

3. *Axitioſae.*] Gloſſatium: Axites, ἀποτελεσματικαί. Feſtus: *Axitioſi, factioſi dicebantur: cum plures vna quid agerent facerentque. Axit autem pro egerit. vnde axites mulieres, ſiue dii, dicebantur vna agentes.* Hoc autem conuicio irati dimittebant ab ſe mulieres: *axioſa es.* Scaliger.

4. *Reciproces.*] Sane *Reciprocare* in hoc verſu nihil aliud, quam ſuſque deque gremio erecto aut depreſſo geſtum ita componere, vt tolleno aut pilum Graecum videatur. *Taubm.*

8. *Limaces, diabolares, miraculae.*] Cur *limaces* dictae ſint *meretrices*, explicatum eſt Curculione act. 2. ſcena 1. 13. Cur *diabolares*, Poenulo act. 1. 2. 58. *Miraculae*, φόβητρα exprimi puto, et μορμόνας. Poſſent, inquit, et *miraculae* eſſe a miraculis. Feſtus: *Miracula, quae nunc digna admiratione dicimus, antiqui in rebus turpibus ponebant.* Scaliger.

10. *Cum extritis talis.*] Qui erant *extritis talis*, λειποδίαι ab Atheniensibus dice-

Capillo ſciſſo, atque exciſſatis auribus.
——— quaſi tolleno, vel
Pilum Graecum reciproces plana via.
Quae niſi ſic biteris, nimium is vegrandi gradu.
Pol ad cubituram, mater, mage ſum exercita;
Reliquum, ad curſuram ſum tardiuſcula.
Quid tuam amicam times, ne te manulea caiet.
Prohibet diuitiis maxumis, dote altili atque opima.
Expurgabo hercle omnia ad raucam rauim.
Quae quaſi carnuficis angiporta purgitans.
Intro ad bonam meretricem: adſtat ea in via
Sola: proſtibula ſane eſt —
Meminere officium ſuum.
Potin' es tu homo facinus facere ſtrenuum?
N. Aliorum eſt affatim qui faciant. ſane ego
Me volo fortem perhiberier virum —
Tun', tune igitur, mea matercula?
Germana mea, ſororcula.
Si quidem imperes pro copia, pro recula.
Datores belliſſumi negotioli ſenecis ſoletis eſſe.
Adhinnire equulam poſſim ego hanc, ſi detur ſola ſoli.

Meurſ. *magis ſum exercita A te, quam ad curſuram. eo ſum tard.*

dicebantur. Quanquam nonnulli dicunt λειπποδίας eos eſſe, qui δρεπανώδεις habebant πόδας, vt ii ſint, quos *Falcones* a veteribus vocatos eſſe teſtatur Feſtus. *Taubm. Cum crotilis cruſculis.*] Videtur κροτίλος fuiſſe, vt κωτίλος inde compoſitum *succrotilus.* In aliis etiam legitur *todellis cruſculis.* itidem pro cruſculis exilibus. Gloſſarium: *Perſilis* μακροσκελής. Sic et in Ariſtotele notatum, quod eſſet ἰσχνοσκελής, id eſt, perſilis. nam ita Comici vocarunt. Eubulus Comicus κοψίχω σκέλη. Contra, quibus inferiores corporis partes erant craſſiores, κλημματίδας Αἰγυπτίας vocabant: quod de Zenone Stoico eſt dictum. *Caſaub.*

17. *Caiet.*] Caiatio, puerilis dicebatur caedes. *Turneb.*

† B'ACCHARIA

Quis eſt mortalis tanta fortuna adfectus vnquam,
Quam ego nunc ſum? cuius haec ventri portatur pompa.
Vel nunc qui mihi in mari acipenſer latuit antehac,
Cuius ego latus in latebras reddam meis dentibus et manibus.

BIS COMPRESSA

* BOEOTIA

Vt illum dii perdant, primus qui horas repperit,
Quique adeo primus hic ſtatuit ſolarium,

* *Boeotia.*] Βοιωτίαν ſcripſerat Antiphanes, quam Plautus vertit, vel quiſquis auctor illius fabulae: nam Aquilii eſſe quidam dicebant. Varro eam Plauto vindicauit. Veriſſimum ego putem Plautum ῥῆσιν hanc Paraſiti, contra horas et horologia queritantis, palliatae fabulae adtexuiſſe ex temporum ſuorum vſu, et nouitio illo inuento. Sane, conuenit tempus. Plautus in ſcena floruit ſcripſitque initio ſecundi belli Punici, circiter annum *V. C.* 535. Primum horologium

Qui mihi comminuit miſero articulatim diem.
Nam me puero vterus hic erat ſolarium Salm. *puero venter.*
Multo omnium iſtorum optumum et veriſſumum.
Vbi iſte monebat eſſe: niſi cum nihil erat.
Nunc etiam quod eſt, non eſt, niſi ſoli lubet. Salm. *non eſſur, niſi.*
Itaque adeo iam oppletum eſt oppidum ſolariis.
Maior pars populi aridi reptant fame.

logium Romae in foro poſitum eſſe conſentiunt auctores anno poſt *V.* C. 499. Sed quod hoc loco ait ille Paraſitus, oppidum iam tum oppletum fuiſſe ſolariis, haud ſatis video quomodo ſit accipiendum, certe ſi de vrbe Roma loquitur, falſum dicit. Nam per eam aetatem vnicum fuit Romae horologium, quod ex Sicilia aductum eſt; cui et paruiſſe Romanos ſcribit Plinius. . Sed Paraſiticam perſonam cogitanti, qui deridiculi cauſa omnia exaggerat, mira non videbitur, haec de pluribus horologiis conqueſtio, cum vnicum tantum eſſet in vrbe. *Salm.*

†

CAECVS ſiue PRAEDONES

Nihil quicquam factum niſi fabre, nec-
quicquam poſitum ſine luco, auro, ebore, ar-
gento, purpura, picturis, ſpoliis, tum ſtatuis.
Neque eam a me inuito vnquam abduces.
Spectari ludos magnifice atque opulenter.
Peregre eſt.
Plure altero tanto, quanto eius fundus eſt, velim.
Ita ſunt praedones, prorſum parcunt nemini.
Velim te arbitrari factum. R. ſedulum eſt: ſubmouentur hoſtes
remouentur lapides.
Si non ſtrenue fatetur, vbi ſit aurum, membra eius ex ſecemus ferra.
Nihil feci ſecus quam me decet.
Quis tu es, qui ducis me? mu! perii hercle, Afer eſt.

†

CALCEOLVS

Molluſcam nucem ſuper eius dixit impendere tegulas.

1. *Molluſcam, etc.*] Macrobius Saturnalior. lib. 3. c. 18. *molluſcam nucem* interpretatur *Perſicum*: quod omnibus nucibus mollior ſit.

†

CARBONARIA

Secundum ipſam aram aurum abſcondidi.
Eſto pernam, ſumen ſueris, ſpectile, callum, glandia.
Patibulus ferar per vrbem, deinde affigar cruci.

2. *Callum.*] Vide notas Capt. act. 4. ſc. 3. verſ. 4.

3. *Affigar cruci.*] In ſeruili illo ſupplicio transfigi manus et pedes ſolere, docent

docent ſacrae Hiſtoriae: et Apuleius clare lib. 4. *Paullatim Chryſeros adrepit, grandique clauo manum ducis noſtri, repente nixu fortiſſimo, ad oſtii tabulam adfigit, et exitiabili nexu patibulum relinquit.* Patibulum, id eſt, ita adfixum quemadmodum in patibulo ſontes ſoleat. Quod eadem ſignificatione Plautus hoc loco dixit. Agnoſcit enim Nonius *Patibulum*, hic genere maſculino. Tamen in vulgatis eius libris ſcribitur *Patibulum ferat per vrbem*: vt ſentio, mendoſe: niſi tamen ſcribas, *ſuffigat cruci.* ita recidet res eodem. *Lipſ.*

†

* COLAX

Batiolam auream octo pondo habebat, accipere noluit.

* *Colax.*] Κόλαξ in vniuerſum dicitur omnis adulator, quacunque mercede propoſita. Proprie tamen locum habet id verbi in eo, quem ψωμοκόλακα appellari Athenaeus dixit. Eſt autem φερωνύμως ψωμοκόλαξ, qui gulae gratia adulatur. At non omnes adulatores epulas praemii loco aucupantur. maiora ſunt, quae captant regum et principum aſſentatores. Propterea nemo Philoſophorum in adulationis definitione, mentionem fecit cibi, ſed generaliter τοῦ συμφέροντος. *Caſaub.*

†

COMMORIENTES

— Saliam in puteum praecipes.

†

*CONDALIVM

Tam crepuſculo fere, vt amens, lampadas accendit.

* *Condalium.*] Noſter cum Menandri Fabulam Δακτύλιον verteret, CONDALIVM eam nominauit. Feſtus: *Condalus, anulus. - Condalium, ſimiliter anuli genus.* Mirum vero eſt, Varronem, (vt ſcribit Agellius) *Condalium* et *Commorientes* Plauti eſſe negaſſe: cum Plauti eſſe Terentius etiam affirmet *Commorientes*. Taubm.

†

CORNICVLARIA

Facite olant aedes Arabice.
Qui regi latrocinatus decem annos Demetrio
Mercede.
Pulchrum et luculentum hodie euenit praelium.
Te obſecro, Lyde, pileum meum, mi ſodalis, mea ſalubritas.
Quid ceſſamus ludos facere? Circus noſter ecce adeſt.

2. *QVI regi latrocinatus.*] *Latrones* dicti a latere: qui circum latera erant regi, atque ad latera habebant ferrum: qui poſtea a ſtipatione *ſtipatores* appellati, et qui conducti mercede; ea enim merces dicitur Graece λάτρον, Sane vt *λάτρον latronum*, ſic ſtips *ſtipatorum* eis nomen fecit. *Varro.*

6. *Quid ceſſamus ludos, etc.*] Quae in vulgatis edd. huic verſui praeponuntur, non ſunt Plauti, ſed verba Varronis, qui l. 4. de L. Lat. *Itaque dicunt milites aduectum, quem circumeunt ludentes*: *Quid ceſſ.* Ita enim Fabula miles ludebatur, et pro circo erat, cum per ludibrium circumiretur. LVDVNT milites, qui palum

Qui amant ancillam meam Hedylium oculitus.
Mihi Lauerna in furtis celebraſſis manus.

Taub. *celebraſſis manus*-lum ad terram deſtitutum ſeu vectim circumeant: vocentque illum ideo *Circum*. Ex qua circumitione Varro etymologiam ſuam probare conatur. Quanquam translatio potius eſt. Quod autem hic vectim in terra deſtitutum eſſe cognuſcimus, quem milites circumeunt, fortaſſe eſt ex vulgato exercitamenti genere in militia veteri: quod milites ad palum ſe exercerent. Qui locus veteribus *Palaria* dicebatur, vt ait Chariſius. *Scalig*.

8. *Lauerna*.] Tide notas Aul. act. 3. ſc. 2. verſ. 31.

✝

D Y S C O L V S

Virgo ſum: nondum didici verba nupta dicere.

1. *Verba nupta*.] Feſtus: *Nupta verba dicebantur ab antiquis, quae virginem dicere non licebat*. Ergo *nupta verba* ſunt obſcoena et *praetextata*. vnde Petronio, *nuptias facere*, τὸ συνουσιάζειν. Vide notas Caſina act. 2. ſcen. 8. verſ. 52.

✝

F O E N E R A T R I X

Heus tu: in Barbaria quod dixiſſe dicitur
Liberta ſuae patronae, id ego dico tibi:
Liberta ſalue: VAPVLA Papyria.

✝

F R E T V M

Hoc illud eſt
Quod arietini reſponſum magnis ludis dicitur:
PERIBO, SI NON FECERO: SI FAXO, VAPVLAVERO.

Agel. *vapulare*.

✝

F R I V O L A R I A

Priſ. FRIBVLARIA.

Commodo dictitemus. *
Is mihi erat bilis, aqua intercus, tuſſis, febris querquera.
— ſequimini hac
Sulris legiones omnes Lauernae. vbi rorarii
Eſtis? en ſunt. vbi ſunt accenſi? ecce *
Agito ſubſidite omnes, quaſi ſolent triarii.

2. *Febris querquera*.] *Querquera febris*, dura ac grauis. quam quidam a *quercu* dictam putant: quod id genus arburis cum graueſit ac durum, tum in ingentem euadat amplitudinem. Aurelius Opilius *frigidam* ait dici et cum horrore trementem. Santra eam ex Graeco deducit: quia *tremorem* eiusmodi κάρκαρον vocant. vnde dici etiam *carcerem*. Feſtus.

4. *Rorarii*.] *Rorarios milites vocabant, qui leui armatura primi praelium committebant: quod vt ante imbrem fere rorare ſolet, ſic illi ante grauem armaturam quod prodibant, rorarii dicti*. Feſtus.

5. *Accenſi*.] *Accenſi dicti quod Decurionibus et Centurionibus accenſebantur, id eſt, attribuebantur*. Varro. Alii *Adſcriptinos*, etiam vocarunt, item *Optiones*. diuerſaque ipſis tributa ſunt munera. *Taubm*.

6. *Subſidite omnes, quaſi triarii*.] *Subſidium dicebatur, quando milites ſubſidebant in extrema acie, labentique aciei ſuccurrebant. Quod genus militum conſtabat ex iis, qui emeruerant ſtipendia, et tamen retinebant locum in exercitu, quae erat tertia acies, quae dicebatur Triariorum*. Feſtus.

7. *Naue*

Naue agere oportet, quod agas, non ductarie.
Superaboque omnes argutando praeficas.
—— tunc papillae primitus
Fraterculabant: illud volui dicere,
Sororiabant. quid opus eſt verbis? *etc.*
O amice, ex multis mihi vne Cephalio.
Strebula agnina tene.

7. *Naue agere oportet.*] Feſtus: *Nauus, celer ac ſtrenuus: a nauium velocitate dictus.* Ergo, *naue agi*, eſt, cum nauis remigio aut ventis agitur. *Ductarie*, cum aduerſo amne funibus trahitur. *Ductarie* ergo *agere*, eſt ῥυμουλκεῖν. Nec omittendum quod eſt in Gloſſis: *Nauities, ἀρετή. Scalig.*

8. *Praeficas.*] V. notas Truc. act. 2. ſc. 6. vſ. 14.

9. *Tunc papillae primitus fraterculabant.*] Feſto mammae puellarum *ſororiare* dicuntur, cum primum tumeſcunt: vt *fraterculare*, puerorum. Etiam inter laſciua et ἐρωτικά olim fuerunt *Frater* et *Soror*. Sic, vt puellae eos, quibuſcum ſolitae eſſent, et vt proprie dicatur, quibus dare conſueuiſſent, *Fratres* vocarent: et contra Amatores ſuam comparem, cum qua caput limarent, (vt noſter alibi loquitur) *Sororem*. Lipſius.

†

GASTRION, vel GASTRON *V. E. Geſtrio.*

Caro ſtrebula, vitellina eſt: coenabis.

1. *Caro ſtrebula.*] *Carnis ſtrebulae* meminit Feſtus: item et Arnobius lib. 7. Aduerſ. Gentes: *Nonne places carnem ſtrebulam nominare, quae taurorum e coxendicibus demitur?* Videtur κώλη dicta a Graecis: ἤγουν ἀγκύλη ἰγνύης. a qua curvatura et verſura dicta *ſtrebula*. στρεβλὸς enim curuus et prauus. vnde *ſtribligo*, deprauata oratio, ὁ σολοικισμός. Videtur eſſe et quod ſcribit Heſychius: Κότταρος, inquit, τῶν ὀπισθιδίων τοῦ βοὸς ἡ σάρξ ὑπὲρ τὰ ὕϑρα. *Taubm.*

†

HORTVLVS

Praeco ibi adſit cum corona: quique liceat, veneat.

†

KAKISTVS

—— malo hunc alligari ad oriam;
Vt ſemper piſcetur, etſi ſit tempeſtas maxuma.

†

LENONES GEMINI

Dolet hic puellus, ſeſe venum ducier. *Feſt. olim huic puello.*

†

MEDICVS

In conſpicillo adſeruabam: pallium obſeruabam.
Paraſito cum virgis caſcum radi, poteſt.
Domi reliqui exoletam virginem.

1. *In conſpicillo.*] Vide notas Ciſtell. act. 1. ſc. 1. verſ. 93.

† NERVOLARIA

Scobinam ego lima actutum adraſi.
Scranciae, ſcrupedae, ſtrictiuellae, tantulae. *Alii ſtrictipellae ſordidae.*
Prohibent, quom moenia aliunde ego fungor mea.
Ocisſume nos liberi posſimus fieri.
Polluƈte prodigum eſſe amatorem addecet.
Vinum ſubleſtisſumum.
Inſanum valde vterque deamat.

2. *Scranciae.*] In Nonio et Feſto legitur *Scraptae*, id eſt, nugatoriae et deſpiciendae mulieres. in nonnullis *ſcratiae* et *ſcractiae*. Et videtur Scaligero *ſcracere* olim dictum τὸ χρέμπτεσθαι. Turnebo dictae videntur mulieres ab iis quae *ſcrea* appellantur: id eſt, quae quis ſcreare ſolet. vt *ſcraciae* ſint, a ſcreando, quaſi *ſcreacia*; non minus quam ſcrea et ſputa contemnendae. *Scrancio* poteſt et ſicca eſſe et arida, et exſcreando exhauſta. *Taubm. Scrupedae.*] Quae aegre incedunt: ab eo, quod qui per ſcrupos et lapillos incedunt, difficile ingrediuntur. Quae ita aegre conſiſterent, veteres etiam *petreias* vocabant. Ego puto, inquit Scaliger, melius eſſe, vt dicamus Plautum, cum haec ex Graeco transferret, Graeca quaedam vocabula reſeruaſſe. Itaque *ſcrupedas*, quaſi *crupedas* dictas: vt *tritauus*, *ſtritauus*, *etc.* κρόπεδα enim, quae et κρόπεζα, Graece dicuntur *ſculponeae*. a quo homines duris pedibus et ligneis vocabantur κρόπεδοι, κρόπεζοι. Vide Heſychium. *Taubm. Strictiuellae.*] Sunt quae pſilothro, pumice et volſellis crebro vtuntur, ad cilia caſtiganda, et ceteros pilos euellendos. vel, quae calamiſtrorum vſu nimio pellem adurunt. Propterea dicebantur *incoctae mulieres*. A qua ratione qui vibrabant capillos, homines molles et effoeminatos vocat Strabo l. 14. κιπυρίτας. *Scalig.*

3. *Moenia.*] *Moenia ſua fungi*, eſt ſuo loco et ordine vitam recte, et, vt decet, tolerare. *Taubm.*

† PARASITVS PIGER. ſiue, LIPARGVS

Inde bene appotus primulo crepuſculo
Domum ire coepi tramite recta via.
Ambo magna laude lauti: poſtremo ambo ſumus non nauci.
Addite lepades, echinos, oſtreas.
Nihil moror mihi fucum in alueo, apibus qui peredit cibum.

2. *Tramite.*] *Trames* a trameando quod ſcil. tranſuerſi ſcandant vias rectas. *Taubm.*

4. *Addite lepades.*] Quid *lepades*, dictum Rudente act. 2. ſc. 1. vbi haec eadem ad verbum fere legeris.

† PHAGON

Honos ſyncerasto perit.

† PLOCIONA

Nam coloratam frontem habet, petilis labris.

1. *Petilis.*] *Petilum* nihil aliud eſt, quam folium, detortum ex Graeco πέταλον: vt a τρυτάνη *trutina*: βυκάνη, buccina: μηχάνη, *machina*, et talia. Quia autem folia tenuia ſunt et exilia, inde tranſlate omnia eiuſmodi *petilia* vocabant. Inde etiam *Petilii* dicti, quod corpore eſſent gracili: quod genus homines etiam *Cingulos* nominatos inuenimus. *Meurſ.*

3. *Ne-*

† SATVRIO

Catulinam carnem eſitauiſſe, hoc eſt, comediſſe Romanos, Plautus in
SATVRIONE refert.
Retrahi nequitur, quoquo progreſſa eſt ſemel.
Male tibi eueniſſe video. qui glaber erat tanquam rien.
Succenturia; centum require, qui te delectent domi.

3. *Nequitur.*] *Nequitum, et nequitur, pro non poſſe dicebant.* Feſtus.
4. *Rien.*] Feſtus: *Rienas antiqui vocabant ne frundines: quia Graeci eos νεφροὺς dicunt.* Gloſſae: *Rienoſus, νεφριτικός.*
5. *Succenturia.*] *Succenturiare, eſt explendae centuriae gratia ſupplere, ſubiicere.* Feſtus.

† * SCYTHA LITVRGVS

Mulier es, vxor, Quoia, vir? ego noui, ſcio: axioſa es.
—— Sin ea mihi inſignitos pueros pariat poſtea,
Aut varum, aut valgum, aut compernem, aut paetum, aut brocchum filium. Non. *broncum.*

* *Scytha liturgus.*] Haec fabula tranſlata eſt ex Antiphane, quem citat Athenaeus *ἐν σκύθῃ. λειτουργοὶ* vero *καὶ δημόσιοι ὑπηρέται* vocabantur *Scythae*. Et apparet apud Graecos, Scythas eundem ordinem tenuiſſe, quem apud nos Germani in ſtipandis Regum et Principum corporibus. *λειτουργὸς* quoque *σκύθης* introducitur ab Ariſtophane *ἐν ἐκκλησιαζούσαις*. Sane *Scythae liturgi* nihil aliud erant quam *Stipatores*, et qui vocabantur olim *Latrones*. *Scalig.*

3. *Varum.*] *Varus,* qui diſtortis cruribus eſt, vt Horat. exponit: a loripede diuerſum non eſt, contrarius *valgo στρεβλόπους. Iunius. Paetum.*] *Paetus*, qui eſt oculis leuiter declinatis, cuique huc atque illuc tremuli celeriter voluuntur. *Porph.*

† TRIGEMINI

Ni fugiſſem, medium credo praemorſiſſet.

† VIDVLARIA

Vbi quamque pedem videbat, ſuſſurabatur omnis.
Neſcio qui ſeruos e myrteta proſiluit.
Paupera haec res eſt.
Oppoſita eſt clasendix. at ego dicam ſigni quid ſit.
Animum aduortite ambo, ſi voltis, vidulum hic apponite.
Ego ſeruabo, quaſi ſequeſtro detis: neutri reddibo, donicum
Res iudicata erit haec.
Haud fugio ſequeſtrum.
Inopiam, luctum, moerorem, paupertatem, algum, famem.
Ejuſdem Bacchae fecerunt noſtram nauim Pentheum.

4. *Oppoſita eſt claxendix.*] *Claxendix,* ſignificat concham, qua ſignum tegitur. *Taubm.*

Nunc, vt apud ſequeſtrum vidulum poſiuimus.
Nunc ſeruos argentum a patre expalpabitur.
Imo id quod haec noſtra eſt patria, et quod hic meus
Eſt pater, illic autem Soterinis eſt pater.
Malim moriri meos, quam mendicarier. boni miniſtrantur: illum nunc irrident mali.
Signum recte comparebat: huius contendi anulum.
Quid multa verba? plurimum luctauimus.
—— Iube hunc inſui culleo,
Atque in altum deportari, ſi vis annonam bonam.
Ibi vt piſcabar, fuſcina ici vidulum.
Nam audiui foeminam ego leonem ſemel parire.

15. *Malim moriri meos.*] Malebam: *Boni im miſerantur; illunc irrident mali.* Vt hic ſit αἰτιολογία verſius prioris: Pauperi melius eſſe mori, quam mendicari. quia ſi moritur, miſericordiam a bonis; ſi perſeuerat viuere, irriſum a malis conſequitur. *Lipſius.*

LOCI EX AMISSIS CITATI

amiſſo etiam Comoediae nomine

Epeum fumificum, qui legioni noſtrae habet coctum cibum.
Oggannuit odioſus omni totae familiae.
Licet vos abire curriculo.
Iam tibi tuis meritis craſſus corius redditus eſt.
Dii bene vortant! tene cruminam: in ea erunt triginta minae.
Nullam ego rem citiorem apud homines eſſe, quam famam reor.
Stultus eſt aduorſum aetatem et capitis canitudinem.
Numnam mihi oculi caecultant? eſtne hic noſter Hermio?
Eiurauit militiam.
Sic me ſubes cotidie, quaſi fiber ſalicem.
Herbam do.
Iniit te vnquam febris?

1. *Epeum fumificum.*] Vide not. Bacch. act. 4. 9. 13.

2. *Oggannuit.*] Ganniunt canes geſtientes ob herorum aduentum: vt apud Lucretium: — *gannitu vocis adulant.* Et Homero γάνυσθαι ſemper eſt geſtu quodam oris exprimere gaudium, ob amici aut alterius cari aduentum. Hoc etiam voluit Pindarus in Pythiis: ἀλλ μολόντων παρματέρος ἀμφὶ γέλως γλυκὺς ὦρσεν χάριν. id eſt, ἐλθοῖ μολόντι ἐγανύσατο μάτηρ. Scal.

8. *Numnam mihi oculi.*] *Caecultant, caecis proximi ſunt oculorum acie obtuſa.* Feſtus.

9. *Eiurauit militiam.*] *Eiuratio ſignificat id, quod deſideretur, non poſſe praeſtari.* Feſtus.

10. *Sic me ſubes.*] *Caſtor* et *Fiber*, idem eſt animal, dictus quoque *Canis Ponticus.* Dictus *Fiber*: quaſi *fimber*: quod in extremis fluminum oris et tanquam fimbriis degat. Veteres extremum dixerunt *fibrum*: inde fibrae in animalibus et arborum radicibus. Hinc lux huic loco Plautino, Nam qui in fimbriis fluminum degit ſalice delectatur. *Rittersh.*

11. *Herbam do.*] Feſtus: *Herbam do, cum ait Plautus, ſignificat, victum me fateor. quod eſt antiquae et paſtoralis vitae indicium nam qui in prato, curſu aut viribus contendebant, cum ſuperati erant, ex eo ſolo, in quo certamen erat, decerptam herbam aduerſario tradebant.* Nam nemo poterat dici victor, niſi prius is, quem viciſſet, ſe victum fateretur, et victorem agnoſceret. Ennius:

Qui vicit, non eſt victor; niſi victu' fatetur. Scal.

13. *Neque*

Neque muneralem Legem, neque Lenoniam,
Rogata fuerit nec ne, floccid' aeſtimo.
Perfidioſe captus, edepol neruo ceruices probas.
Muriatica autem video in vaſis ſtagneis:
Bonam naritam, et camarum, et tagenia:
Echinos fartos, conchas piſcinarias.
Non ego te noui, naualis ſcriba, columbar impudens?
Nihil deconciliares illi: niſi quid Perſibus ſapis.
Sacrum an profanum habeas, paruipenditur.
Vlceroſam, compeditam, ſubuerbuſtam, ſordidam.
Glirium examina.
—— ſed leno egreditur foras.
Hinc ex occulto ſermonem eius ſublegam.
Nec, machaera, audes dentes frendere.
Floccipendo quid rerum geras.
Argentum hinc facite,
Clandeſtina vt celetur conſuetudo.
Properant prandium.
Quam ſolles taurini habent, cum liqueſcunt petrae, ferrum vbi fit.
Non hic vt poſſit, edit; ſed poſſe cupit, vt edat.
Fortaſſe ſe amare ſuſpicauere,
Inſtare factum.
Egone illi venear?
Inimicus eſto, donicum ego reuenero.
Pedibus.
Corpus tuum virgis vlmeis inſcribam.
Nunquam ad ciuitatem venio, niſi cum infertur peplum.

13. *Neque muneralem.*] Lex Cincia de donis et muneribus, non omnibus prohibuit munus accipere: ſed ob cauſam orandam, patrociniumque praeſtandum. Ego Lex ea tantum ob defenſam cauſſam donum accipere vetabat. *Taubmanus.*

15. *Neruo.*] V. N. Aulul. act. 4. 10. v. 13.

16. *Muriatica autem video.*] *Muriatica* quid ſint, diximus Poenulo act. 1. ſc. 2. 52. *ſtagneis*, antiqua ſcriptura pro *ſtanneis*. Quanquam Scaliger *ſtagneum vas* ſuſpicatur eſſe incruſtatum. cum *ſtagnare* fuerit περιπεταλοῦν τὰ ἄγγη. quod vulgo in idiotiſmo noſtro *inuitriare* dicimus. Sunt et qui *ſtagnea vaſa* interpretantur κασσιτερινά. *Narita* dicitur oſtrei genus, quae νηρίται Graecis. *Camarum*, κάμμαρον eſt etiam apud Heſychium. *Tagenia*, itidem piſces ſunt, qui et ταγηνιαί. *Echinos fartos* vocat, qui farciebantur, hoc eſt, ſaginabantur in viuariis: ſicut *conchas Piſcinarias*, quae in piſcinis. *Taub.*

19. *Non ego te noui.*] *Naualis ſcriba* dictum, tam propter *ſcribam*, quam propter *naualis*. quia et nautae et id genus hominum male audit. Etiam apud Homerum *Naualis ſcriba* eſt conuicium. Odyſſ. χ.

φόρτου τε μνήμων, καὶ ἐπίτροφος ᾖσιν ὁδαίων.

hoc eſt, γραμματεὺς φόρτου, καὶ ἐφοδίων ταμίας. Iam, *Columbar impudens*, dictum eadem forma, qua Catullus mulierem proſtituti pudoris vocat *lupanar*: Lucillius *carcer* vocat eum, qui metuit in vincula coniici. *Columbaria* in naui ſunt ea, quibus remi eminent. dicta a ſimilitudine foraminum, in quibus par columborum nidificat. *Scalig.*

22. *Vlceroſam.*] *Subuerbuſtam*, id eſt, verubus vſtam τοὺς στιγματίας: quia notis inurebantur. *Taubm.*

39. *Nunquam ad ciuitatem.*] De hoc Mineruae peplo ſiue palla, videantur quae notauimus Mercatore ſcen. 1. act. 1. v. 67.

 40. *Scele-*

Scelerare manus.
Ipſa ſibi auis mortem creat. Etaſ. *mortem cacat.*
Pro laruato te circumferam.
Paupera haec eſt mulier.
—— Si quae forte concio eſt,
Vbi eum hietare nondum in mentem venit.
Cilix, Lyciſce, Soſia, Stiche, Parmeno,
Exire, et ferte fuſteis priuos in manu.
Anus haec in pellis periculum protenditur. Salm. *tegiculum.*
Cedire mihi.
Mecum habet patagus, morbus, aes,
Quid eſt hoc? rugat pallium, amictus non ſum commode.
—— exi tu Daue,
Age, ſparge. mundum eſſe hoc veſtibulum volo.
Venus ventura eſt noſtra. non hoc pulueret.
Regieſcit.
Pullaria.
Veſperna.
Neque ego ad menſam publicas res clamo, neque leges crepo.

40. *Scelerare manus.*] *Scelerare manus*, pro, polluere, Plautinus ſermo, hodie non in vſu. *Seru.*

42. *Pro laruato te circumferam.*] V. N. Amphitr. act. 2. 2. 144.

50. *Mecum habet patagus.*] Apud veteres ad rem diuinam pleraque aenea adhiberi ſolita, et in iis maxime ſacris, quibus delinire aliquos, aut deuouere, aut denique exigere morbos volebant. *Macrob.*

55. *Regieſcit.*] *Regieſcit, apud Plautum ſignificat creſcit.* Feſtus.

56. *Pullaria.*] Feſtus dicit, *pullariam* a Plauto appellatam fuiſſe manum dexteram: a palpandis tentandiſque pullis ſiue pueris. *Turn.*

LOCI EX COMOEDIIS
Quae exſtant, citati: qui tamen in noſtris hodie Codicibus nuſquam comparent.

AMPHITRVONE

Optumo iure infringatur aula cineris in caput.
Ne tu poſtules matellam vnam tibi aquae infundi in caput.
Herus Amphitruo occupatus.
Quae ſe adueniente morbo nunc medicum tibi.
Enim tu certe aut laruatus aut cerritus es.
Edepol hominem te miſerum! medicum quaerita.
Quoique, me abſente, corpus volgauit ſuum.
Exiurauiſti te mihi dixe per iocum.
Qui nequeas noſtrorum vter ſit Amphitruo decernere.
Niſi hoc ita factum eſt, proinde vt factum eſſe autumo,
Non cauſſam dico. verum qui inſimulet probri?
Manifeſtum hunc obtorto collo teneo furem.
Ibi ſcrobes eſſodito duplos ſexagenos in dies.
At ego certe cruce et cruciatu mactabo: exi o foras, maſtigia.

3. *Herus, etc.*] *Occupatus*, id eſt, impeditus. vt Graece dicitur ἀσχολεῖ, id eſt, vacuus non eſt. *Taub.*

8. *Exiurauiſti.*] Vide notas Amph. act. 3. ſc. 3. v. 17.

9. *Qui nequeo.*] V. N. Amph. 4. 3. v 3.

1. *Qui*

† ASINARIA

Qui etiam me miſerum famoſum flagitiis facit ſuis.
Heic aderit credo, congerro meus.

1. *Qui etiam, etc.*] Vide ſententiam I. Guilielmii Aſinaria 5. 2. verſ. 25.

† AVLVLARIA

Nec noctu nec diu quietus vnquam eam, nunc dormiam.
—— ſed leno egreditur foras.
Hinc ex occulto ſermone ſatus ſublegam. Merc. *ſermonem eius.*
Homo ebriolatus ſomno ſanari ſolet.
Qui mihi olera cruda ponunt, halec danunt.
Ego ecfodiebam in die denos ſcrobes.
Hic quidem peruicus cuſtodem addidit,
Pro illis crocotis, ſtrophiis, ſumptu vxoris.
Vt admomordi hominem.
myrtam, myrtum.

1. *Nec noctu.*] Quem in locum I. Guilelm. immittere ſatagat hoc ſragmentum, vide apud ipſum et Notas Aulul. act. 1. ſc. 1. v. 27.

2. *Sed leno.*] Vide N. Aulular. 4. 5. v. 6.

10. *Pro illis crocotis.*] Gulielmius Aul. act. 3. ſc. 5. v. 56. hunc impactum voluit: quem tu ibi vide. de *crocota*, Epidico act. 2. 2. 45.

† CAPTEIVEI

Fac fidele: caue fluxam fidem feras,
Pileum, quem habuit, deripuit, eumque ad coelum tollit.
Auctionem facio paraſiticam.

1. *Fac fidele.*] Poni et iſtud debet inter Fragmenta, quoniam nimis diſcrepat ab eis quae extant Capt. ſc. 3. act. 2. v. 79. *Taub.*

† CASINA

Perii! illic habebit flocco iam homo lumbos meos.
Intro ad uxorem, ſufferamque meum tergum ob iniuriam Acid. *ad iniuriam.*

† BACCHIDES

Illa mei cognominis fuit.
—— nam et ex mari timida ecce ego
Pauitare ——
Quibus ingenium animi vtibile, eſt modicum et ſine
Vernilitate ——
Ecquis euocat cum naſiterna et cum aqua illum impuriſſumum?
Quae ſodalem atque me exercitos habet.
Nam tu quidem quoiuis excantare cor facile potes.

4. *Quibus ingenium, etc.*] Horum haec eſt ſententia: Eos vtiliter ſuo ingenio vti, qui modeſti ſint, et laſciuia iuuenili non exultent. *I. Guilem.*

6. *Naſiterna.*] Vide not. Stich. 2. 2. 28.

7. *Quae ſodalem.*] *Exercitos*, id eſt, fatigatos. Salluſt. *exercito corpore.* Terentius: *Atque ex me hic natus non eſt, ſed ex fratre.* vbi Acron: Argute, inquit. nam per hanc coniunctionem tranſitum fecit ad narrationem Cato: *Atque quanquam multa, etc.* Soſipater.

Vincla, virgae, mole ſaeuitudo mala fit peior.
Cor meum, ſpes mea, mel meum, ſuauitudo, cibus, gaudium.
Limaces viri.
Ne a quoquam alio acciperes mercedem annuam
Niſi ab ſeſe: nec cum quiquam limares caput.
Cupido te conficit, anne amor?
Praeneſtinum opinor eſſe: ita erat glorioſus.
Sin lenocinium forte collubitum eſt tibi,
Videas mercedis quid tibi eſt aequum dari,
Ne iſta aetate me ſectere gratiis.
Vlyſſem audiui fuiſſe aerumnoſiſſumum,
Qui annis viginti errans a patria abſuit:
Verum hic adoleſcens multo Vlyſſem anteit,
Qui illico errat intra muros ciuicos.

11. *Limaces viri.*] Collectores addiderant: *quod atterant et conſumant.* quod Nonii interpretamentum eſſe iam diu eſt cum monuit I. Guilelmius. Gruterus noſter adoleſcens, hoc fragmentum Aſinariae impingebat, act. 3. 2. *Taubm.*

12. *Ne a quoquam.*] Vide Notas Mercatore 3. 1. 40. Poenulo, act. 1. 2. 81.

14. *Cupido te, etc.*] Vide notas Curcul. act. 1. ſc. 1. v. 13.

†

MOSTELLARIA

Sine iuxta aram ſedeam, et dabo meliora conſilia.

1. *Sine iuxta.*] Secundum Plautum *ſedere*, eſt conſilium capere: Nam et ipſa *conſilia* a ſedendo, quaſi *conſidia* dicta ſunt. Sedentium enim animi tranquilliores fiunt. *Seruius.*

†

MILES

Ita nos noſtramque familiam habes exercitam.
Modice ſapis.

2. *Modice ſapis.*] Guilelmius fruſtum iſtud aptabat act. 5. ſc. 4. v. 53. V. N. At Ioſias Mercerus reiiciebat in vltimam ſcenam v. 29. *magis ſapis.* Sed verius eſt, inquit, habuiſſe Nonium in animo locum 4. 5. v. 15. *at modice decet.* Taub.

†

PSEVDOLVS

Niſi carcerem aliquando effregeritis voſtram domum.

†

POENVLVS

Importuna auis venit veſperi.

†

RVDENS

Quid murmurillas tecum, et te diſcrucias?
Aulas abſtulas.

2. *Aulas abſtulas.*] Diomedes lib. 1. pag. mihi 376. *abſtulas.* vt ſit Inſtans, abſtulo. Attulerunt et aliud ex Rudente fragmentum, ſed deprauatiſſimum; quod a Cantero reſtitutum eſt act. 1. ſcen. 5. *Taubmanus.*

†

STICHVS

Nonne hoc publicitus.

†

TRVCVLENTVS

Bona perdidi, mala repperi: factus ſum extimus a vobis.

INDEX

I N D E X

VOCVM VERBORVMQVE VETERVM

et quibus aliis paullo abſtruſioribus, aut minus conſuetis, Plautus vtitur

Primus numerus actum, ſecundus ſcenam, tertius verſum indicat

A

A Me, è domo mea, *Stich.* 5. 1. 17.

A me, de meo, *Pſeud*, 2. 4. 45.

A nobis, e domo noſtra, *Mil.* 2. 3. 68. *Merc.* 4. 2. 8.

Abditiuus, ſeiunctus, ſepararus, *Poen. Prol.* 65.

Abduce, pro abduc: antique, *Curc.* 5. 3. 14. & *alibi.*

Abominare, pro abominari: antique. *Trin.* 3. 2. 82.

Abſcedere, *Poen.* 1. 2. 162.

Abſtare, *Milite.* 2. 2. 46.

Abſtulo, pro auſero. *Fr. Rud.*

Abſtinere ſe, *Milit.* 3. 1. 49 & *alibi.*

Abſumedo, fictum ab abſumendo, *Capt.* 4. 3. 3.

Abuſa, paſſiue, *Aſin.* 1. 3. 44.

Abuti, cum accuſ. *Bacchid.* 2. 3. 126. & *alibi.*

† *Acceptor*, approbator, *Trin.* 1. 2. 167.

Accreduas, antiq. pro credas, *Aſin.* 5. 2. 4.

Accubuo, fictum ridiculi cauſa ab accubuus, *Truc.* 2. 4. 68.

Accurare, accurate operam dare, *Trin.* 1. 2. 41.

Accuraſſis, pro accuraueris, *Pſeu.* 4. 1. 29.

Accuſiture, ab accuſo, *Moſtell.* 3. 2. 23.

Acheruns, morruorum receptaculum, *Amph* 5. 1. 26.

Acheruntem, aduerbialiter, *Moſt.* 2. 2. 68.

Achilli, pro Achillis, antiq. *Bacch.* 4. 9. 14.

Adaxint, pro adegerint, *Aul.* 1. 1 11.

Adduce, adduc, *Aſin.* 2. 2. 88. & *alibi.*

Adicere, adiicere, *Poen.* 5. 4. 1.

Admiſſe, pro admiſiſſe, *Mil.* 4. 7. 4.

† *Adoneum*, pro Adonin. *Men.* 1. 2. 35.

Aetatem, aduerbialiter pro ſemper, *Aſin.* 2. 2. 8. & *ſaepius alibi.*

Aeuus, pro aeuum, antiq. *Paen.* 5. 4. 14.

† *Afferre*, pro allaturum, *Curc.* 2. 1. 11.

† *Affinis*, genet, *Aul.* 3. 4. 14. *Truc.* 4. 3. 74.

Afformidare, *Bacc.* 4. 10.

Aggredias, pro aggrediatis, antiq. *Truc.* 2. 1. 10.

Aggredire, pro aggredere, antiq. *Aſin.* 3. 3. 124.

Agoranomus, Graecum: Aedilis rerum venalium. *Capt.* 4. 2. 44. *Curc.* 2. 3. 6.

Albitudo, *Trin.* 4 2. 32.

Algus, pro algu, *Fr. Vidul. verſ.* 9.

Alicariae, a corpore alendo merettices, *Poen.* 1. 2. 54.

Alliatum, moretum, ab allio, cibi genus, *Moſt.* 1. 1. 45.

Alludiare, alludere, *Poen.* 5. 4. 64. *et Stich.* 2. 2. 58

Alterae, pro alreri, antiq. *Rud.* 3. 4. 45.

Altilis dos, lauta, *Frag. Aſtrab. verſ.* 18.

Altrinſecus, altera ex parte, *Mil.* 2. 5. 36. *Merc.* 5. 4. 16.

Altrouorſum, verſus alteram partem, *Caſ.* 3. 2. 28.

Aluus, gen. maſc. *Pſeud.* 3. 2. 34.

Amaſſo, amauero. *Caſ.* 5. 4. 22.

Ambadediſſe, pro arroſiſſe, *Merc.* 2. 1. 15.

Amicibor, pro amiciar, antiq. *Perſ.* 2. 5. 6.

Amiciter, clementer. *Perſ.* 2. 3. 3.

Amiſſis, amiſeris. *Bacch.* 5. 2. 70.

† *Amittere*, omittete, *Amph.* 2. 2. 217. pro dimittere. *Capteiu. Arg. v.* 7. *et Moſt.* 2. 2. 2.

Amoliri, paſſiue, *Pſeud.* 3. 2. 67.

Amplectere, pro amplecti, antiq. *Rudente.* 3. 5. 36.

Amuſſitata indoles, ad amuſſim facta, *Mil.* 3. 1. 38.

Ancipes, pro anceps, antiq. *Rud.* 4. 4. 114.

Anima, pro oris halitu, *Aſin.* 5. 2. 43.

Anno, ante annum, *Men.* 1. 3. 22.

Antideo, pro anteeo, antiq. *Ciſt.* 2. 1. 3.

Aneidit, anteir, *Trin.* 2. 4. 145.

Antidhac, pro antehac, *paſſim.*

Aperibo, aperiam, antiq. *Truc.* 4. 2. 50.

Apertare, ab aperio, *Men.* 5. 5. 12.

Apiſci, pro adipiſci, *Epid.* 5. 2. 3.

Apolactizare, ex Graeco: calcib. repellere, *Epid.* 5. *Sc.* 2. *v.* 13.

Apollinis, vocatiui caſus: antiq. *Men.* 5. 2. 118.

† *Apponere*, pro deponere, *Poen.* 4. 2. 35.

Apposiui, appoſui, antiq. *Mil.* 3. 3. 31.

Aquilus, fuſcus, *Poen.* 5. 2. 152.

Ares, Mars, Graecum, *Truc.* 2. 7. 54.

Arbitrarem, arbitrarer, antiq. *Pſ.* 4. 2. 57.

Arbitretur, paſſiue, *Epid.* 2. 2. 82.

Arbitrari fidem, pro habere, *Bacch.* 3. 6. 41.
Architecton, Architectus, *Moſt.* 3. 2. 73.
Argutari, multum et celeriter loqui, *Frag. Friuolar. v.* 8.
Aritudo, *Rud.* 2. 6. 40.
Artua, pro artus, antiq. *Men.* 5. 2. 102.
Aſpellere, depellere, *Merc.* 1. 2. 5.
† *Aſſeutatio*, aſſenſio, *Bacch.* 3. 3. 7.
Aſſulatum, fruſtillatum. *Cap.* 4. 2. 52.
Aſtituere, apponere, *Capt.* 4. 2. 66.
Aſtu, pro aſture, *Perſ.* 1. 3. 68.
Atque, pro ſtatim, continuo, *Capt.* 3. 1. 19. *Bacch.* 2. 3. 45.
Atritas, ab ater, nigredo, *Poen.* 5. 5. 11.
Attigas, pro attingas, *Aſin.* 2. 2. 116.
† *Ateingunt*, pro attinent, *Merc.* 1. 1. 32.
† *Auſit*, pro auſus ſit, antiq. *Amph. Sup.* 2. *v.* 33.
Auſpicaui, pro auſpicatus ſum, antiq. *Perſ.* 4. 6. 7.
Autumare, dicere, narrare, *Amph.* 1. 1. 260. *et alibi.*
Axicia, forfex, a ſecando, *Curc.* 4. 4. 22.
Axitioſae, factioſae, antiq. *Fr. Aſtrab. v.* 3.

B

BAliolus, pro nigro, *Poen.* 5. 5. 22.
Barbare, Latine, *Aſin. Prol.* 11. *Trin. Pr.* 19.
Barbaria, Italia, *Poen.* 3. 2. 21.
Barbarica lex, Romana, *Capt.* 3. 1. 32.
Barbarus, pro Romano, *Bacchid.* 1. 2. 15.
Bardus, tardus, ſtolidus, *Epid.* 3. 3. 40.
Batiola, poculi genus, *Stich.* 5. 4. 12.
Batuere, percutere, antiq. *Caſ.* 2. 8. 62.
Baxea, calceamenti genus, *Men.* 2. 3. 40.
Bdellium, planta pretioſiſſima, *Curc;* 1. 2. 7.
Belluata tapetia, in quibus pictae belluae, *Pſeud.* 1. 2. 14.
Benedice, bonis verbis, *Aſin.* 1. 3. 54.
Benedicere, precari, *Mil.* 4. 8. 31. bene ominari, *Caſ.* 2. 5. 38.
Beneuolens, ſubſtantiue, *Moſt.* 1. 3. 38. *Trin.* 1. 2. 8.
† *Benignus*, prodigus, *Trucul.* 1. 1. 20.
Beſtia proſerpens, id eſt, ſerpens, *Stich.* 5. 4. 47. *Perſ.* 2. 5. 58.
Biſulcilingua, qui duplici lingua vtitur, *Poen.* 5. 2. 74.
Blandidicus, *Poen.* 1. 1. 10.
Blandiloquentulus, *Trin.* 2. 1. 13.
Blanditer, pro blande, antiq. *Aſin*, 1. 3. 69.
Blanditia, in ſingul. *Bacch.* 1. 1. 16. *Truc.* 2. 7. 19.
Blennus, ſtupidus, ignauus, *Bacch.* 5. 2. 2.
Bliteus, fatuus, *Truc.* 4. 4. 1.
Blitum, oleris genus, *Pſeud.* 3. 2. 26.
Boia, collare, equuleus, *Capt.* 4. 2. 108.
Bombax, interiectio, *Pſeud.* 1. 3. 131.
Bombomachides, fictum ex Graeco nomen, *Mil.* 1. 1. 14.
Broncus, qui dentes prominentes habet, *Mil.* 3. 1. 128.
Bubilis, pro bubile, antiq. *Perſ* 2. 5. 18.
Bubulcitari, bubulcum agere, *Moſt.* 1. 1. 50.
Bucaeda, qui bubus, id eſt, bubulis loris caeditur: fictum. *Moſt.* 4. 2. 1.
Buccones, ſtolidi, *Bacch.* 5. 1. 2.
Bucculentus, fatuus, *Mercat.* 3. 4. 54.
Buſtirapus, nefarius: conuicium, *Pſ.* 1. 3. 127.

C

CAcula, ſeruus militaris, *Pſeud. Arg. v.* 4.
Caecultare, caecutire, *Frag. amiſſ. v.* 8.
Caiare, caedere, obſoletum, *Frag. Aſtrab. v.* 17.
Calator, ſeruus, *Merc.* 5. 2. 11.
Caletur, calet, *Capt.* 1. 1. 12. *Truc.* 1. 1. 46.
Camarum, piſcis genus, *Fr. amiſſ. v.* 17.
Canes, pro canis, antiq. *Moſt.* 1. 1. 40. *Trin.* 1. 2. 133.
Canitudo, canities, *Frag. amiſſ. v.* 7.
Cantrices, *Trin.* 2. 1. 13.
Capere, coarguere, conuincere, *Amph.* 2. 2. 189.
Capital, facinus capite luendum, *Men.* 1 1. 16.
Capſit, coeperit, *Pſeud.* 4. 3. 6.
Capſo, coepero, *Bacch.* 4. 4. 61.
Carere, carminare, *Menaech.* 5. 2. 46.
Carere, cum Accuſ. *Curc.* 1. 2. 46. *Poen.* 4. 1. 4.
† *Carint*, pro careant, *Moſt.* 4. 1. 1.
Carnifex, conuicium, *Bacch.* 4. 6. 15.
Caſare, caſum minari, *Mil* 3. 2. 42.
Caſteria, locus in naui reponendis remis et gubernaculis, *Aſin.* 3. 1. 16.
Catagelaſimus, derídiculus, Graec. *Stich.* 4. 2. 60.
Catamitus, Ganymedes, *Men.* 1. 2. 35.
Cataractria, fictum nomen, *Pſ.* 3. 2. 47.
Centauromachia, fictum, *Curc.* 3. 75.
Cercurus, nauis praegrandis, *Merc.* 1. 1. 68.
Cerinum, cerei coloris, *Epid.* 2. 2. 49.
Cernere, certare, *Amph. Arg.* 2. *v.* 3.
Cerritus, inſanus, *Men.* 5. 4. 2. *Fr. Amp. v.* 5.
Cette, date, ex cedite contractum, *Merc.* 5. 4. 4.
Choragium, inſtrumentum Comicum, *Capt. Prol. v.* 70.
Choragus, praefectus chori et apparatus ſcenici, *Perſ.* 1. 3. 79.
† *Chryſo*, auro: Graece. *Bacch.* 2. 3. 6.
Cincticulus, *Bacch.* 3. 3. 28.
† *Ciet*, accuſat. *Bacch.* 2. 3. 11.

Circa, pro Circe, *Epid.* 4. 2. 34.
† *Clamo*, clare admoneo, *Bacch.* 2. 3. 51.
Claror, claritudo, *Moſt.* 3. 1. 112.
Clauator, qui geſtat clauam, *Rud.* 3. 5. 25.
Cloacina, Dea quae cluere facit, *Curc.* 4. 1. 10.
Clutre, eſſe, antiq. *Amph.* 2. 2. 16.
Clueri, dici, *Pſ.* 4. 1. 12.
Cluninſtaridyſarchides, fictum nomen, *Mil.* 1. 1. 14.
Coclites, qui alterutro oculorum carent, *Curc.* 3. 23.
Collaria, collare; vinculi genus, quo collum aſtringitur, *Capt.* 2. 2. 107.
† *Collinunt*, contaminant, *Moſt.* 1. 3. 133.
Collus, pro collum, antiq. *Cap.* 4. 3. 2.
Collutulare, luto deturbare, *Trin.* 3. 2. 67.
† *Collubrinum*, aſtutum, *Truc.* 4. 3. 6.
Colibuea, bellaria, *Perſ.* 1. 3. 7.
Columbar, foramen in naui vnde remus eminet, *Fr. amiſſ.* v. 19.
Comedint, pro comedant, antiq. *Truc.* 2. 6. 53.
Comoedice, feſtiue, *Mil.* 2. 2. 58.
Commaritus, *Caſ.* 4. 2. 18.
Compectum, pro compactum, *Pſ.* 1. 5. 129.
Compedita, compedibus vincta, *Fr. amiſſ.* v. 22.
Compercere, *Poen.* 1. 2. 137.
Compernis, *Mil.* 3. 1. 128.
Conchitae, qui conchas legunt, *Rud.* 2. 2. 5.
Conciliare aliquo, facere, vt aliquo venias, *Capt.* 1. 2. 28.
† *Concilium*, pro coetu, *Mil.* 2. 2. 94.
Concipilare, pro compilare, antiq. *Truc.* 2. 8. 61.
Concreduo, pro concredo, *Aul.* 3. 6. 49.
Concurare, *Bacch.* 1. 2. 23.
Condalium, anuli genus, *Trin.* 4. 3. 7.
Condormire, vna dormire, *Moſt.* 2. 2. 55.
Conducibile, *Ciſt.* 1. 1. 80.
† *Confidentia*, duritia, *Aſin.* 3. 2. 3.
Confidentiloquius, nouum, *Trin.* 1. 2. 164.
Confirmitas, Conſtantia: nouum. *Mil.* 2. 2. 34.
Congerones, qui congerunt aliena ad ſe: iocul. *Trin.* 1. 2. 6.
Congerro, a gerris, cum quo familiariter nugamur; colluſor, *Perſ.* 1. 3. 9. *Moſt.* 3. 3. 27.
† *Congliſcat*, ſuſcitetur, *Trin.* 3. 2. 52.
Coniector, Diuinator, *Amph.* 5. 1. 76.
Coniectrix, ſimiliter, *Mil.* 3. 1. 99.
Conia, pro Ciconia, idiotiſmus, *Trucul.* 3. 2. 23.
Conquiniſcere, cernuum ſe inflectere, vt ventrem exoneraturi faciunt, *Pſeud.* 1. 2. 75.
† *Conſequi*, meipſam ſequi, *Amph.* 5. 1. 3.
Conſidere, actiue, *Trin.* 2. 2. 19.
Conſpicillum, locus vnde conſpici poteſt, *Ciſt.* 1. 1. 93. *et Frag. Medic.* v. 1.
Conſtare, ſimul ſtare, *Curc.* 2. 3. 11.
† *Contemplo*, pro contemplor, antique, *Amph.* 1. 1. 285.
† *Contente*, continenter, *Aſin.* 1. 1. 63.
† *Conterere*, proſtituere, *Rud.* 3. 4. 44.
† *Continuo*, pro ſtatim, *Amph.* 1. 1. 49.
Contui, contueri, *Aſin.* 1. 1. 111.
Conuenibo, pro conueniam, antique, *Caſ.* 3. 2. 18.
Copem, copioſum, antiq. *Bacch.* 2. 3. 112.
Cordolium, dolor cordis, *Poen.* 1. 2. 86.
Corius, pro Corio, antiq. *Poen.* 1. 1. 11. *et alibi.*
Corbita, genus nauis, *Caſ.* 4. 1. 20.
Cottabi bubuli, plagarum crepitus: tidicularium, *Trin.* 4. 3. 4.
Craſtini die, *Moſt.* 4. 1. 25.
Creduam, credam, antiq. *Poen.* 3. 5. 2.
Creduis, credideris, *Amph.* 2. 2. 40.
Crocinum, croci vnguentum, *Curc.* 1. 2. 7.
Crocota, veſtis mulierum, *Frag. Aulul.* *verſ.* 10.
Crocotula, *Epid.* 2. 2. 47.
Cruciſalus, in crucem ſaliens: fictum ad riſum, *Bacch.* 2. 3. 128.
Crurifragium, *Poen.* 4. 2. 64.
Crurierepida, ſimiliter fictum de ſeruis, quorum crura compedibus crepant, *Trin.* 4. 3. 14.
Crux, qui cruciat, *Aul.* 3. 5. 48. qui cruce dignus, *Perſ.* 5. 2. 17.
Cubitiſſim, *Caſ.* 5. 2. 37.
Cuculus, conuicium in eos, qui alienas vxores ſectantur, *Aſin.* 5. 2. 73.
Culpitare, *Ciſt.* 2. 1. 19.
Cumatile, veſtimentum coloris marini. *Epid.* 2. 2. 49.
Cunctare, pro cunctari, antiq. *Caſ.* 4. 2. 13.
Curriculo, propere, *Perſ.* 2. 2. 17. *et alibi.*
Cupediae, lauti cibi, *Stich.* 5. 4. 32.
Cupidus vino, *Pſeud.* 1. 2. 50.
Cuppes, cupediarum auidus, *Trin.* 2. 1. 13. *Truc.* 2. 1. 13.
Curare, cum datiuo, *Trin.* 1. 2. 35.
Curaſſis, pro curaueris, *Moſt.* 2. 2. 93.
Cuſtodibitur, pro cuſtodietur, *Capt.* 3. 5. 7.
Cyathiſſare, a cyathis eſſe, *Men.* 2. 2. 29.

D

† *Damnare*, damno afficere, *Trinum.* 4. 1. 10.
Damnigeruli, qui damno ſunt, damnoſi: fictum, *Truc.* 2. 7. 1.
Damnoſus, paſſiue, *Epid.* 2. 3. 14.
Damnoſi, ſumptuoſi, *Curc.* 4. 1. 11.

Daniſta, foenerator, *Epid.* 1. 1. 51.
Danunt, pro dant, antiq. *Moſt.* 1. 2. 48. *et alibi.*
Dapinare, in dapes dare: fictum, *Capt.* 4. 2. 117.
Dapſilis, largus, munificus, *Moſt.* 4. 2. 66. *Pſeud.* 1. 3. 4.
Dare, pro dicere, *Bacch.* 2. 3. 132. pro dedicare, *Curc.* 3. 69.
Data, munera, *Aſin.* 1. 3. 14. *Pſ.* 1. 3. 72.
Datare, crebro dare, *Pſeud.* 2. 2. 32.
Datatim ludere, de pila, *Curc.* 2. 3. 17.
Datores, qui pilam dant, *Curc.* 2. 3. 18.
Deartuatur, id eſt, per artus conciſus, pro decepto, *Capt.* 3. 4. 108.
Deaſciari, pro decipi: iculariter, *Mil.* 3. 3. 11.
Decet, cum datiuo, antiq. *Amph.* 2. 2. 188. *et alibi.*
Decolat ſpes, pro excidit, perit, *Caſ.* 2. 4. 28
Deconciliare, *Frag. amiſſ. v.* 20.
† *Defaecatus*, hilaris, *Aul.* 1. 2. 1.
Defaecata, purgata, *Moſt.* 1. 3. 2.
Defloccatus, pro caluus: iocularirer, *Epid.* 5. 1. 10.
Deformata, delineata, *Pſeud.* 2. 3. 11.
Degerere, deferre, *Men.* 5. 1. 41. Detrahere. *Aul.* 2. 1. 43.
Degluptus, recutitus, *Poen.* 5. 5. 33.
Deierare, valde iurare, *Men.* 5. 2. 63.
Deiungere, ſeparare, *Aſin.* 3. 3. 75.
Deiuuare, non iuuare, *Trin.* 2. 2. 63.
Delenire, mentem adimere, *Ciſt.* 2. 1. 41.
Delicatus, dicax, *Moſt.* 4. 2. 31.
† *Delices*, pro indicas, *Mil.* 3. 2. 30.
Delicia, in ſing. antiq. *Rud.* 2. 4. 13.
Delicuum eſt, id eſt, deeſt, *Caſ.* 2. 2. 33.
Deliquio eſſe, *Capt.* 3. 4. 93.
Demarchus, tribunus, *Curc.* 2. 3. 7.
Demenſum, paſſiue, *Men. Prol.* 14.
Demeret, demeretur, *Pſeud.* 4. 7. 90.
Demiſſiciae tunicae, prolixae, *Poen.* 5. 5 24.
Demolibor, demoliar, *Bacch.* 3. 1. 16.
† *Denarraro*, *de* auget, pro plene enarravero. *Truc.* 2. 2. 53.
Denaſare, naſum adimere, *Cap.* 4. 4. 72.
Dentifrangibula, pugni: ridicularium, *Bacch.* 4. 2. 14.
Dentifrangibulus, qui dentes excutit: *Bacch.* 4. 2. 23.
Dentire, pro dolere: iculariter, *Mil.* 1. 1. 34.
Depeculatum, paſſiue, *Epid.* 3. 4. 83.
Depoſiui, pro depoſui, antiq. *Curc.* 4. 3. 4.
Deridiculus, qui deridetur, *Mil.* 2. 1. 14.
† *Deripere*, deorſum rapere, *Rud.* 3. 5. 5.
Deriſores, paraſiti, *Capt.* 1. 1. 3.
† *Derogita*, dememora, *Aſin.* 2. 2. 60.
Deruncinatus, a runcina, pro decepto: iculariter, *Capt.* 3 5. 103.
Deſitum eſt, intermiſſum eſt, *Moſt.* 4. 2. 42.
Deſpexe, pro deſpexiſſe, *Mil.* 2. 6. 72.
Deſpuere, abominari, *Aſin.* 1. 1. 26.
Deſtinare, emere, *Epid. Arg.* 4.
† *Deſtituere*, ſtatuere, deſigere, *Rud.* 3. 5. 43.
Deſudaſcitur, pro deſudatur, antique, *Bacch.* 1. 33.
Deuotare, execrari, *Caſ.* 2. 6. 36.
Dice, pro dic, *Curc.* 1. 2. 43. *Merc.* 1. 2. 47.
Dicta, id eſt, ioci, *Capt.* 3. 1. 22.
Dicta, id eſt, mali ſermones, *Pſeud.* 1. 3. 125.
Die craſtini, craſtino die, *Moſt.* 4. 1. 25. *Septimi*, *Men.* 5. 9. 94.
Die, pro diei, *Amph.* 1. 1. 120.
Dierectus, diruptus, *Capt.* 3. 4. 103.
Dieſpiter, quaſi diei pater, de Ioue, *Capt.* 4. 4. 1. *Poen.* 4. 2. 7.
Differre, in diuerſas partes ferre, *Curc.* 4. 4. 20.
Diobolaria ſcorta, quae duobus obolis conciliari poſſunt, *Poen.* 1. 2. 58.
Dionyſia, dies Baccho feſti, *Curc.* 5. 2. 45.
Dionyſius, Bacchus, *Stich.* 5. 2. 13.
Diſcauere, cauere, *Men.* 2. 1. 24.
Diſcidium, diſtractio, *Pſeud.* 1. 1. 68.
† *Diſciplina*, ſtudium, *Bacch.* 3. 3. 17.
Diſconducere, nocere, *Trin.* 4. 2. 85.
† *Diſcordabilis*, diſcors, *Capt.* 2. 3. 42.
Diſcupere, valde cupere, *Trin.* 4. 2. 87.
Diſertim, plane, *Stich.* 2. 1. 87.
Diſpaleſcere, palam fieri, *Bacch.* 4. 9. 123.
Diſpennere, extendere, ant. *Mil.* 5. 1. 14.
Diſſicit, pro diſſecat, antiq. *Cur.* 3. 54.
Diuidia, moleſtia, *Bacch.* 4. 6. 1. *et* 4. 9. 110.
Diuitior, pro ditior, *Pſeud.* 5. 2. 24.
Dixis, pro dixeris, *Capt.* 1. 2. 46.
Doctus, aſtutus, *Bacch.* 4. 4. 43. *et alibi.*
Domi, pro domus, *Curc.* 4. 2. 32.
Domu, pro domo, *Mil.* 2. 1. 48.
Donicum, donec, antiq. *Aul.* 1. 1. 19. *et alibi.*
Dormibo, pro dormiam, antiq. *Trin.* 3. 2. 101.
Dorſus, pro dorſum, antiq. *Mil.* 2. 4. 44.
Drapetae, fugitiui, *Curc.* 2. 3. 11.
Ductus, deceptus, *Capt.* 4. 2. 7.
Ductarie, lente, tarde, *Frag. Friuolar. v.* 7.
Dudum, modo, *Amph.* 2. 1. 73.
Duellator, bellator, *Capt. Prol.* 77.
Duelli, id eſt, in bello, *Truc.* 2. 6. 2.
Duim, pro dem, antiq. *Aul.* 4. 6. 6.
Duis, pro des, *Capt.* 2. 2. 134.
Duit, det, *Aul.* 1. 1. 23.

Duint, pro dederint, *Amph. Pr. v.* 72.
Dulice, ſeruiliter : ex Graeco fictum, *Mil.* 2. 2. 58.
Duo, pro duos, *Moſt.* 3. 2. 89. *Pſeud.* 1. 3. 91.
† *Durare*, καρτερεῖν, continere, *Curc.* 1. 3. 19.
Duri capitones, fictum, *Perſ.* 1. 2. 8.
Dynamis olivi, Graec. pro copia, *Pſeud.* 1. 2. 77.

E.

EAmpſe, eam ipſam, antiq. *Truc.* 1. 2. 31. *et alibi.*
Eapſe. Ciſt. 1. 2. 17.
Ebriolatus, ebrius, *Frag. Aul. v.* 6.
Ebrius ſaturitate, ſatur: thymelicum, *Capt.* 1. 1. 35.
Eccere, pro ecce. *Amph.* 2. 1. 4. *et alibi ſaepius.*
Ecebeumata, effuſiones : Graecum, *Poen.* 3. 3. 88.
Edepol certe, per pleonaſmum, *Bacch.* 2. 3. 20.
Edepol equidem, item pleonaſmus, *Amp.* 1. 1. 126.
Edentulum vinum, vetuſtum, per riſum. *Poen.* 3. 3. 97.
Edictare, enunciare, *Amp.* 2. 2. 84. *et alibi.*
Edim, pro edam, antiq. *Aul.* 3. 2. 16.
Edis, pro edas, *Poen.* 4. 2. 45.
Ediſſertare, diſerte et plane narrare, *Amph.* 2. 1. 53. *Caſ.* 5. 2. 31.
Educere, ebibere, *Amph.* 1. 1. 274.
Educere, educare, *Curc.* 4. 2. 32. *Tr.* 5. 1. 16.
Effexis, pro effeceris, *Caſ.* 3. 5. 63.
Effieri, pro fieri, *Perſ.* 5. 1. 9.
Effigia, pro effigies, *Rud.* 2. 4. 7.
Efflictim, valde, perdite, *Ampb.* 1. 3. 20. *et ſaepe alibi.*
Effligere, peſſundare, *Aſin.* 4. 2. 9.
Egere, cum accuſat. antiq. *Men.* 1. 2. 12.
Electare, prouocare elicere, *Aſin.* 2. 2. 19. *Truc.* 2. 6. 27.
Electile, ſelectiſſimum, *Moſt.* 3. 2. 41.
Elegans, in malam partem, *Trin.* 2. 1. 14.
Eleutheria, feſta in honorem Iouis, *Perſ.* 1. 1. 29.
Elinguare, linguam praecidere, *Aul.* 2. 2. 72.
Elleboroſus, inſanus, qui elleboro indiget, *Rud.* 4. 3. 67.
Ellum, en illum, *Curc.* 2. 3. 28.
Emere, deuincire, *Aſin.* 1. 1. 57.
Emereri, paſſiue, *Bacch.* 1. 1. 9.
† *Emicari*, erigi, *Aul.* 4. 3. 4.
Eminatio, pro minis, *Capt.* 4. 2. 19.
Emiſſitii oculi, curioſi, *Aul.* 1. 1. 2.
Emoliri, ad finem moliri, conficere, *Bacch.* 4. 5. 2.
Emporium, pro foro, *Amph.* 4. 1. 4.
En vnquam, pro vnquamne, antiq. *Trin.* 2. 4. 189.
Enicaſſo, pro enicauero, *Moſt.* 1. 3. 66.
Enim, abundat, *Aul.* 3. 5. 26. *Caſ.* 2. 6. 20. *et alibi. Bacch.* 4. 4. 51.
Enixe, valde, *Trin.* 3. 2. 26.
Epichyſis, vas vinarium : Graec. *Rud.* 5. 2. 32.
Epicrocum, genus amiculi croco tincti, *Perſ.* 1. 3. 16.
Epitheca, adiectio : Graec. *Trin.* 4. 3. 18.
Epityrum, caſei vel edulii genus ex variis herbis, *Mil.* 1. 1. 24.
Epius, Epeus equi Troiani faber, *Bacch.* 4. 9. 13.
Eradicari, omnibus ſpoliari, *Aul.* 2. 4. 21. *Bacch.* 1. 2. 17.
Eradicitus, *Moſt.* 5. 1. 63.
Erga, e regione, *Truc.* 2. 4. 52.
Ergo, pro tamen, *Bacch.* 1. 2. 17.
Ergo, pro certe, *Aſ.* 2. 2. 49. *Mil.* 1. 1. 63.
Ergo, pro nempe, *Moſt.* 4. 2. 56.
Ergo igitur, pleonaſmus, *Trin.* 3. 3. 27.
Eſcendere, pro aſcendere, *Trin.* 4. 2. 100.
Eſpicere, pro aſpicere, *Truc.* 5. 8.
Eſſe, pro edere, *Amph.* 1. 1. 154. *et alibi.*
Eſtur, pro editur, *Poen.* 4. 2. 13. *Moſt.* 1. 3. 8.
Eſurio. Nomen : qui eſurit, *Perſ.* 1. 3. 23.
† *Euax*, laetantis interiectio, *Curc.* 1. 2. 3.
Euripidi, pro Euripidis, antiq. *Rud.* 1. 1. 4.
Euſcheme, decore : ex Graeco, *Mil.* 2. 2. 58. *Trin.* 3. 1. 24.
† *Exaedificare*, perficere. *Trin.* 1. 2. 95.
Examuſſim, accurate, *Men. Prol.* 50.
Exanclare, exhaurire, *Stich.* 1. 3. 117.
Exagoga, exportatio, Graec. *Rud.* 3. 2. 17.
Exballiſtare, fictum, *Pſeud.* 2. 1. 10.
Excantare, incantare, *Frag. Bacch. v.* 8.
Excetra, hydra, *Pſeud.* 1. 2. 81. *Perſ.* 1. 1. 3.
Excluſiſſimus, ridicularium, *Men.* 4. 3. 24.
Excors, Stultus, *Mil.* 2. 6. 63.
† *Excuſſit*, pro excuſſerit, *Bacch.* 4. 2. 16.
Exdorſuare, dorſum eximere, *Aul.* 2. 9. 2.
† *Exigo*, ago, *Capt.* 5. 4. 12.
† *Exinanire*, ſpoliare, *Truc.* 4. 2. 2.
Exlecebra, ab eliciendo : nouum, *Bacch.* 4. 9. 20.
Exmonere, *Truc.* 1. 1. 59.
Exobſecrare, exorare, *Aſin.* 1. 3. 93.
Exorabulum, fictum ab exorando, *Truc.* 1. 1. 6.
Exoſſare, oſſa eximere, *Aul.* 2. 9. 3.
Exoticum, peregrinum, *Epid.* 2. 2. 48.
Expalpare, adulando impetrare, *Poen.* 1. 2. 144.
Expapillatum brachium, exſertum, *Mil.* 4. 4. 44.

† *Expe-*

† *Expetere*, pro accidere, *Amph.* 1. 1. 20.
Exſignare, deſcribere, *Trin.* 3, 2. 29.
Exſtinxit, pro exſtinxerit, antiq. *Truc.* 2, 6. 43.
Exſugebo, pro exugam, antiq. *Epid.* 2. 2. 5.
Extentare, experiri, *Bacch.* 4. 2. 3. *Moſt.* 3. 1. 66.
Extexere, ſpoliare. *Bacch.* 2. 3. 5.
Extimere, valde timere, *Moſt.* 2. 2. 92.
Extimus, eiectus, actus foras, *Fragm. Truc. v. ult.*
† *Extollo*, differo, *Poen. act.* 2. *v.* 52.
† *Exurgeo*, exprimo, *Rud.* 4. 3. 70.

F

Fabre, affabre, *Poen.* 3. 1. 74. *et alibi.*
Fabulae, diminut. a faba. *Stich.* 5. 4. 7.
Fabulari, loqui, *Amph.* 1. 1. 46.
Face, pro fac, *Aſin.* 1. 1. 77. *et alibi.*
Facere, id eſt, ſacrificare, *Aul.* 4. 2. 15. *Stich.* 1. 3. 97. *Rud.* 3. 4. 4.
† *Facerem*, te deluderem. *Aſin.* 3. 3. 88.
Facetia, *Stich.* 5. 4. 47.
† *Facio*, fingo, *Aſin.* 2. 2. 84.
Factare, facere, *Truc.* 5. 1. 23.
† *Factio*, opulentia, *Ciſt.* 2. 1. 17. intoleranda potentia, *Bacch.* 4. 7. 2.
Falae, turres ligneae ad oppugnandum, *Moſt.* 2. 1. 10.
Fallo, cum Genit. *Epid.* 2. 2. 55.
Falſus, ſimulatus, *Capt.* 3. 4. 78.
Famigeratio, *Trin.* 3. 2. 66.
Famigeratores, qui ſpargunt rumores, *Truc.* 1. 2. 178.
Familia, de hiſtrionibus, *Men. Prol.* 74.
Fans, a fari, *Perſ.* 2. 1. 7.
Farferum, virgulti genus, *Poen.* 2. 3. 2.
Faſtidire, ſuperbire, *Curc.* 5. 2. 34.
Faxem, pro feciſſem, antiq. *Pſ.* 1. 5. 84.
† *Femen*, femur interius, *Mil.* 2. 2. 48.
Ferratus, vinctus, *Bacch.* 4. 6. 11.
Ferratile genus, de ſeruis vinctis: ioculare, *Moſt.* 1. 1. 17.
Ferriteri, ſerui: ioculare, *Trin.* 4. 3. 14.
Ferriterium, carcer: fictum per riſum, *Moſt.* 3. 2. 55.
Ferritribaces, ſerui: fictum ſimiliter, *Moſt.* 2. 19.
Ferricrepidinae inſulae, fictum ilocaliter, *Aſin.* 1. 1. 21.
Feſtuca, virga Praetoris manumittendis imponi ſolita, *Mil.* 4. 1. 15.
Fi, Imperat. a fio, *Curc.* 1. 1. 87.
Ficedulenſes, ridicularium, *Capt.* 1. 2. 60.
Filiis, filiabus, *Poen.* 5. 3. 9. *Stich.* 4. 1. 161.
Fingi, de mulieribus cum excoluntur, *Poen.* 1. 2. 11.
Finitor, dimenſor, *Poen. Prol.* 49.
Fite, Imp. a fio, *Curc.* 1. 2. 63.
Flagitium, id eſt, flagitatio, *Epid.* 3. 4. 78.
Flagitribae, flagris triti, ſerui: ridic. *Pſeud.* 1. 2. 5.
Flemina, tumor circa pedes, *Epid.* 5. 2. 6.
Focula, ignis fomenta, *Capt.* 4. 2. 67.
Fodiri, pro fodi, *Mil.* 2. 4. 21.
Follitim, fictum a folle, *Epid.* 3. 2. 15.
Fontinalis, fontium Deus, *Stich* 5. 4. 17.
Forare, perforare, *Moſt.* 1. 1. 53.
Foras gerones, fures! foras portantes, *Truc.* 2. 7. 1.
Forcillare, furca fulcire, *Pſeud.* 2. 2. 36.
Fortis, pulchra, *Bacch.* 2. 2. 38. *Mil.* 4. 3. 13.
Fortis, diues, *Truc.* 5. 2. 9.
† *Forum*, pro forium, *Curc.* 1. 3. 1.
Frangunt, ἀρχ. pro, franguntur, *Amph.* 1. 1. 77.
Fraterculare, iocalariter de mamnis, *Fr. Friuol. v.* 10.
Fraus, pro poena, *Mil.* 2. 3. 23.
Frauſus, a fraudare, *Aſin.* 2. 2. 20.
Friguttire, geſtire, *Caſ.* 2. 3. 49.
Fruiſci, pro frui, antiq. *Rud.* 4. 3. 73.
Fuam, pro ſim, antiq. *Mil.* 2. 6. 112.
Fuas, *Capt.* 2. 3. 71.
Fuat, pro ſit, *Amph.* 3. 4. 2. *et alibi.*
† *Fue*, eſt ructum exprimentis, *Moſt.* 1. 1. 37.
Fuiſſe, mortuum eſſe, *Capt.* 3. 3. 1. *Truc.* 1. 2. 94.
Fullonica, fullonum ars, *Aſin.* 5. 2. 58.
Fulmentae, claui ſuppacti ſoccis, *Trin.* 3. 2. 94.
Funditare, fundis peti, *Poen.* 2. 36.
Fundus rei, id eſt, auctor, *Trin.* 5. 1. 7.
Fungor, cum accuſ. *Amph.* 2. 2. 197. *et alibi.*
Fungus, pro ſtolido, *Bacch.* 2. 3. 49.
Furfuri, pro furfure, *Capt.* 4. 2. 27.
Furtificus, fur, *Epid.* 1. 1. 10.
Fuſti, pro fuſte, *Cap.* 4. 2. 116.
Fuſtitudinae inſulae, fictum a fuſtibus per iocum, *Aſin.* 1. 1. 21.
† *Futatim*, profuſim, *Truc.* 4. 4. 29.
Futile, futiliter, *Stich.* 2. 2. 73.

G

Ganeum, fornix, cella meretricia, *Aſin.* 5. 2. 37.
Gallina, blandimentum amatorium. *Aſin.* 3. 3. 76.
Gaulus, vaſis genus, *Rud.* 5. 2. 32.
Geminiſſimus, iocular. *Perſ.* 5. 2. 49.
Geminus, *Men. Prol.* 26.
Gemiti, pro gemitus, antiq. *Aul.* 2. 9. 11.
Gerrae, nugae, *Aſin.* 3. 3. 10.
Geruliſigulus, fictum: qui fingit, quod ſpargat, *Bacch.* 3. 1. 14.
Gerulus, baiulator, *Bacch.* 4. 9. 79.
Geſtores, *Pſeud.* 1. 5. 14.

Gis,

Git, melanthium, Rud. 5. 2. 39.
Gladium, in Gen. Neutr. Caſ. 5. 2. 27:
Glandionida, pro glandio. fictum ridic. Men. 1. 3. 27. et alibi.
† *Gnata*, nata, Truc. 5. verſ. 70.
Glaucoma, ſuffuſiu, Mil. 2. 1. 70.
Gloria, pro fama, Rud 2. 6. 40.
Gloriae, pluraliter, Truc. 4. 4. 36.
Glorioſus, Frag. Bacch. v. 15.
Gnarures, gnari, antiq. Moſt. 1. 2. 17.
Glutire, vocare, Perſ. 1. 3. 14.
Grandire, grandem facere, Aul. 1. 1. 10.
Graphicus, ad vnguem factus, Epid. 3. 3. 29.
Graſſari, ambulare, incedere. Rud. 1. 4. 31.
Grates, Gratiae, Poen. 1. 1. 60.
† *Gratiam facere*, condunare, Caſ. 2. 6. 21.
Grasiis, gratis, Aſin. 1. 3. 42.
Gratiis, fruſtra, Aſin. Prol. 5.
Granaſtellus, Senior, antiq. Epid. 5. 1. 14.
Grex, de Hiſtrionibus, Aſin. Prolog. 3. et alibi.
Gurguſtidonius, fictum ridic. Mil. 1. 1. 13.
Guttur, in Maſcul. Gen. antiq. Aul. 2. 4. 25. et alibi.

H

Habentia, facultates, Tr. Pr. 21.
Habere, habitare, Aul. Prol. 5. Bacch. 1. 2. 6. et alibi.
Habere, educare, Curc. 5. 3. 50.
† *Habere honorem*, morem gerere, Aſin. 1. 1. 66.
† *Habitior*, pinguior, Epid. 1. 1. 8.
Habiturio, Truc. 1. 2. 48.
Haecce, pro hae, Moſt. 3. 1. 117.
Haeres, pro dominu, Men. 3. 2. 12.
Halec, in gen. Neutr. Frag. Aulul. v. 7.
Halophanta, totus in mendaciis, Curc. 4. 1. 2.
Hama, vas aquatium, Mil. 3. 2. 42.
Hamatilis piſcatus, qui hamo capitur, Rud. 2. 1. 10.
Hamaxagogae bonorum, qui vehiculis bonà exportant, Truc. 2. 7. 2.
Hamaxari, plauſtro iungere, Tr. 2. 2. 22.
Hamiota, qui hamo piſces capit, Rud. 2. 2. 5.
Happalopſis, fictum aromatis nomen, Pſeud. 3. 2. 47.
Harpagare, furari, Aul. 2. 2. 24. et alibi.
Harpagones, de auaris, paſſim.
Harunc, pro harum, Mil. 4. 2. 25.
Hemina, ſextarii pars dimidia, Mil. 3. 2. 18.
Here, pro heri, Capt. 1. 2. 2.
Herilis, pro filio herili, Pſeud. Arg. 6.
Heuretes, inuentor: Graec. Pſeud. 2. 4. 9.
Hic viciniae, Mil. 2. 3. 2.
Hietare, patere, ab hio, Men. 3. 1. 4.
Hilaritudo, Ciſt. 1. 1. 56. Mil. 3. 1. 83.
Hilarus, antiq. Amph. 3. 3. 6.
Hira, inteſtinum, Curc. 2. 1. 23.
Hirnea, vaſis genus, Amph. 1. 1. 273.
Hirundo, in blanditiis amatoriis, Aſin. 3. 3. 104.
Hiſce, pro hice, Rud. 2. 1. 5.
Hoc, pro ideo, Amph. 1. 1. 11. et 12. et 98.
Hoc noctis, hac nocte, Amph. 1. 1. 2.
Hodie nasus, qui natalem celebrat: ioc. Pſeud. 1. 3. 15.
Hoedillus, blandimentum amatorium, Aſin. 3. 3. 77.
Homeronides, Homeri imitator, Tr. 2. 6. 4.
† *Homines*, pro ſeruis, Men. 5. 5. 49.
Horaeum, ſalſamenti genus, Capt. 4. 2. 71.
Hordeia, piſcis genus, Caſ. 2. 8. 60.
Horia, nauicula piſcatoria, Rud. 4. 2. 5.
Horiola, diminutiu. Trin. 4. 2. 100.
Hoſpes, de peregrino, paſſim.
Hoſtiatae, hoſtiis inſtructae, Rud. 1. 5. 22.
Hoſtimentum, penſatio, Aſin. 1. 3. 20.
Hoſtis, peregrinus, Trin. 1. 2. 65.
Humana, res humanae, Capt. 2. 2. 54.

I

Iam, pro ergo, Epid. 1. 2. 8.
Ibus, pro iis, antiq. Curc. 4. 2. 20. et alib.
Identidem, frequenter, Caſ. 5. 1. 11. Bacch. 3. 3. 75.
Iecur, in blanditiis, Poen. 1. 2. 178.
Ieiunioſus, Capt. 3. 1. 6.
Igitur, pro dum, Caſ. 2. 2. 40. pro, deinde, Amph. 1. 1. 55.
Igitur, pro num, Moſt. 5. 1. 53. pro poſtea, Aul. 3. 5. 24. Bacch. 3. 4. 19.
Igitur olim, pro olim, per pleonaſm. Capt. 4. 2. 91.
Igitur demum, pro demum, Amph. 1. 2. 11. tum demum, Rud. 4. 2. 25.
Igitur deinde, pro deinde, Stich. 1. 2. 29.
Ignariſſimus, Pſeud. 4. 7. 62.
Ignaruris, pro ignaros, antiq. Poen. Pr. 47.
Ignauus, delicatus, mollis, Caſ. 2. 3. 23.
Ignobilis, ignotus, Pſeud. 4. 2. 9.
Ignorabilis, ignotus, Pſeud. 2. 1. 18.
Ignotus, ignorans, Men. 2. 2. 19.
Ilicet, deſperantis, Ciſt. 4. 2. 17.
Illecebroſus, qui allicere poteſt, Mil. 3. 2. 36.
Illectus, ſubſtantiue, ab illiciendo, Bacch. 1. 1. 21.
Illex, qui illicit, de lenone, Perſ. 3. 3. 4.
Illi, pro illis, et illic, Amph. Prol. 133. Capt. 1. 1. 2. et alibi.
Illic, pro ille, Amph. 1. 1. 107.
Illix, auis allectrix, Aſin. 1. 3. 68.
Illo, illuc, Amph. 1. 1. 42. et 48.
Illuc, pro illud, Aul. 3. 5. 11.
Illuceſcere, actiue, Bacch. 2. 3. 22.

Illurii, pro Illyrii, pop. *Men.* 2. 1. 10.
Illutibilis, foeridus, *Men.* 1. 2. 57.
Illuuies, de impuro, *Moſt.* 1. 1. 39.
Imbitere, inire, antiq. *Epid.* 1. 2. 42.
Immemorabilis, *Ciſt.* 2. 2. 3.
Immunis, qui ſine officio, *Trin.* 2. 2. 73.
Immutabilis, valde immutatus, *Ep.* 4. 2. 8.
Impendio, valde, *Aul. Prol.* 18.
Imo edepol, per pleonaſmum, *Pſ.* 4. 7. 102.
Impenſe, valde, *Epid.* 4. 1. 39.
Impercere, pro parcere, *Amph.* 1. 3. 2. *Caſ.* 4. 4. 12.
Impetrabilis, qui impetrare poteſt, *Moſt.* 5. 2. 40.
Impetraſſere, pro impetraturum eſſe, *Aul.* 4. 7. 6.
Impetritum, pro impetratum: Augural. verbum, *Aſin.* 2. 1. 11.
Impliciſcier, pro implicari, *Am.* 2. 2. 97.
Impluuiata veſtis, quadrata: ioculare, *Epid.* 2. 2. 40.
Impluuium, locus quadratus, quo impluit, *Amph.* 5. 1. 56.
Impuniſſime, *Poen.* 1. 3. 2.
Impuratus, impurus, *Aul.* 2. 6. 10. *Rud.* 3. 4. 46.
Impuritia, *Perſ.* 3. 3. 6.
Impurus, conuitium, *Bacch.* 4. 8. 43.
In, pro inter, *Aul.* 3. 5. 12.
In luſtra, pro in luſtris, antiq. *Caſ.* 2. 3. 26. *et ita alibi.*
In mentem, pro in mente, *Amph.* 1. 1. 25. *Bacch.* 1. 2. 53.
In via, pro in viam, antiq. *Mil.* 2. 2. 6.
In vino, inter pocula, *Truc.* 4. 4. 1.
Inaedificatio, *Mil.* 2. 2. 55.
Inaniae, vacuitates, *Aul.* 1. 2. 6.
Inanilogus, ſurdo qui cantat, *Pſ.* 1. 3. 24.
Inanimenta, inaniae, *Stich.* 1. 3. 19.
Inanis, famelicus, *Stich.* 2. 1. 78.
Pauper, *Bacch.* 3. 4. 19.
Sine onere, *Amph.* 1. 1. 174.
Incertare, incertum facere, *Epid.* 4. 1. 18.
Inceſtare, ſtuprare, *Poen.* 5. 2. 136.
Incipiſſe, incipere, antiq. *Capt.* 2. 1. 19.
Incitae, lineae, ad quas cum redacti in ludo calculi ſunt, moueri amplius haud poſſunt, *Poen.* 4. 2. 85. *Trin.* 2. 4. 136.
Incoenis, incoenatus, *Caſ.* 4. 1. 18.
Incogitabilis, inconſideratus, *Mil.* 2. 6. 63.
Incomitiare, ita conuiciari, *Curc.* 3. 30.
Incommodiſtici, ioculariter fictum ab incommodis, *Capt.* 1. 1. 19.
Inconciliare, inimicum reddere, *Bacch.* 3. 6. 22. pro decipere, *Trin.* 1. 2. 29.
Inconſultu meo, vt iniuſſu, *Trin.* 1. 2. 130.
Increbrare, *Truc.* 1. 1. 29.
Incredibilis, cui non credi debeat, *Bacch.* 4. 3. 3.
Incubitatus, ſtupratus, *Perſ.* 2. 4. 13.
Incuſare, pro accuſare, *Moſt.* 3. 2. 24.
Indicare, pretium mercis dicere, *Perſ.* 4. 4. 26.
Indidem, eodem loco, *Mil.* 2. 2. 79. *Ciſt.* 1. 1. 64.
Indiligens, *Moſt.* 1. 2. 23.
Indiligenter, *Mil.* 1. 1. 28.
Indipiſcet, pro adipiſcetur, *Aſin.* 2. 2. 13.
Indipiſci, cum Genit. *Rud.* 5. 2. 28.
Induſtrior, *Moſt.* 1. 2. 71.
Indutus, cum accuſ. *Men.* 1. 3. 8.
Induxis, pro induxeris, *Capt.* 1. 2. 46.
Ineptia, *Merc.* 1. 1. 26.
Infelicare, infelicem facere, *Epid.* 1. 1. 11. *et alibi.*
Infelicitare, idem, *Caſ.* 2. 3. 30.
Infimatis, ordinis infimi, *Stich.* 3. 2. 37.
† *Infit*, incipit, *Aſin.* 2. 2. 76.
Infuſcare merum, aqua diluere, *Ciſt.* 1. 1. 20. *Mil.* 2. 6. 46.
Ingeniatus, *Mil.* 3. 1. 136.
Ingratiis, contra voluntatem, *Amph.* 1. 1. 215. *et alibi.*
Ingratis, idem. *Amph.* 1. 1. 10.
Ingratus, inuitus, *Perſ.* 2. 2. 46.
Inhiare, abſolute, pro appetere cupide, *Trin.* 1. 2. 132.
Iniexit, pro iniecerit, *Perſ.* 1. 2. 18.
Inibi, ibi, *Perſ.* 1. 3. 45.
Inopinoſus, inops: nouum, *Poen.* 1. 1. 2.
Inque, ab inquam, *Pſeud.* 1. 6. 124.
† *Inquiſitam*, inexploratam, *Amph.* 2. 2. 217.
Inſane, valde, *Bacch.* 4. 4. 1. *Mil.* 1. 1. 24.
Inſanum, pro valde, *Moſt.* 3. 3. 5.
Inſatietas, ſatietas inexplebilis, *Aul.* 3. 5. 13.
Inſcendere, pro nauem conſcendere, *Mil.* 2. 1. 28.
Inſcitia, ſtultitia, *Curc.* 1. 3. 30.
Inſcitus, pro ſtulto, *Bacch.* 4. 10. 2. *Moſt.* 1. 3. 51. *et* 5. 2. 14.
Inſectare, pro inſectari, antiq. *Capt.* 3. 4. 61.
Inſeruire, cum accuſ. *Moſt.* 1. 3. 33. 59.
Inſignite, inſigniter, *Caſ.* 5. 4. 31. *Mil.* 2. 6. 77.
Inſimulare, crimen in aliquem fingere, *Aul.* 2. 4. 9. *et alibi.*
cum duplici Accuſ. *Amph.* 2. 2. 229.
Inſimulari, in ſuſpicione eſſe, *Perſ.* 3. 1. 30.
Inſomnia, vigiliae, *Merc.* 1. 1. 25.
Inſtat, cum accuſ. *Poen.* 4. 2. 96. *Fr. amiſſ.* v. 34.
Inſtipulari, pro ſtipulari, *Pſeud.* 4. 6. 7.
Inſuaſum, color, ſimilis illi, quem ex diuti-

diutino fumo trabes contrahunt, *Truc.* 2. 2. 16.
Inſultura, *Mil.* 2. 3. 9.
Intellexes, intellexiſſes, *Ciſt.* 2. 3. 83.
Intemperiae, inſaniae, *Aul.* 1. 1. 32.
Inter, pro in, *Ciſt.* 2. 1. 28.
Interbibere, exhaurire, *Aul.* 3. 6. 22.
Interbitere, perire, antiq. *Moſt.* 5. 1. 47.
Interdare, *Rud.* 2. 7. 22.
Interdius, pro interdiu, *Aul.* 1. 1. 33. *Moſt.* 2. 1. 14.
Interea loci, *Men.* 3. 1. 1.
Interfieri, confici, abſumi, *Trin.* 2. 4. 131.
Interibi, interea, *Capt.* 5. 1. 31.
Interinſiſtere, pro inſtare, *Capt.* 4. 2. 14.
Interminare, *Mil.* 2. 3. 42.
Interpoles vetulae, quae ſe interpolant, *Moſt.* 1. 3. 117.
Interpres, adiutor, mediator, *Curc.* 3. 64. *et alibi.*
Inteſtatus, caſtratus, *Mil.* 5. 23.
Intus, pro in, *Mil.* 2. 6. 55.
Inuergere, infundere, *Curc.* 1. 2. 12.
Inuitare, vitam adimere, *Caſ.* 3. 6. 21.
Inuſus, negligentia, *Moſt.* 1. 2. 64.
Iocabo, antique, *Caſ.* 4. 4. 20.
Iocus, pro nenia, *Bacch.* 3. 4. 21.
Iouis, pro Iupiter, antiq. *Stich.* 2. 2. 1.
Ipſiſſimus, fictum, *Trin.* 4. 2. 146.
Ipſus, pro ipſe, *paſſim.*
Iſtactenus, pro hactenus, *Bacch.* 1. 2. 58.
Iſtaec, pro iſtae, *Moſt.* 1. 3. 117.
Iſtae, pro iſti, antiq. *Truc.* 4. 3. 16.
Iſtimodi, iſtiuſmodi. *Truc.* 5. 3. 8.
† *iſtoc*, iſti rei, *Curc.* 2. 2. 42.
Iſtuc, pro iſtud, *Amph.* 2. 1. 81.
Ita, pro talis, *Men.* 5. 1. 37. *et alibi.*
Itare, ire, *Moſt.* 1. 2. 48.
Item, tales, *Poen.* 1. 2. 35.
Iterare, pro renunciare, *Amph.* 1. 1. 56.
† *Iterari*, memorare, antiq. *Aſin.* 3. 2. 21.
Itidem, ſimiliter, *Amp.* 1. 1. 287.
Itiner, iter, *Merc.* 5. 2. 72.
Iudicatus, damnatus, *Aſin.* 5. 2. 87.
Iugula, ſtella Orion, *Amph.* 1. 1. 119.
Iunix, de meretrice iuuencula, *Mil.* 2. 3. 33.
Iuratores, cenſores, *Poen. Prol.* 58.
Iurator, Cenſor, *Trin.* 4. 2. 30.
Iurea, placenta, *Perſ.* 1. 3. 17.
Ius, pro loco iudicii, *Men.* 4. 2. 19. *Rud.* 3. 6. 22. *Perſ.* 4. 3. 9.
Ius eſt, iuſtum eſt, *Aul.* 4. 10. 17.
Iuuat, delectat, *Capt.* 1. 2. 33.
Iuxta, aeque, *Trin.* 1. 2. 160, *Aul.* 4. 71.

L

LAbaſcere, decipi, *Rud.* 5. 3. 38.
Labiae, labia, antiqu. *Cap.* 4. 3. 3.
Labor, dolor, morbus, *Caſ.* 2. 6. 63. *Curc.* 2. 1. 4. moleſtia, *Pſeud.* 2. 4. 2.
† *Lacerat*, terit, conterit, *Aſin.* 2. 2. 25.
† *Lacinia*, ſudarium, *Aſin.* 3. 2. 41.
Lactare, a lacio, *Ciſt.* 2. 1. 9.
Lacte, pro lac, antiq. *Men.* 5. 9. 30.
Lactem, in maſc. antiq. *Bacch.* 5. 2. 16.
† *Lactes*, inteſtina, *Curc.* 2. 3. 4.
Laetus, propitius, *Amph. Prol.* 2.
Lamberare, ſcindere, *Pſ.* 2. 4. 53.
Laminae, tormenti genus, *Aſin.* 3. 2. 4.
Lanii, carnifices, *Pſeud.* 1. 3. 98.
Largibere, largieris, antiq. *Bacch.* 4. 7. 30.
Largiloque, *Ciſt.* 1. 2. 3.
Largiri, pro elargiri, ſuppeditare, *Aſin.* 5. 2. 82.
Largitari, *Trin.* 3. 3. 14.
Laridum, lardum, *Capt.* 4. 2. 67.
Larua, pro laruato ſiue inſano: conuicium, *Caſ.* 3. 4. 2. *Merc.* 5. 4. 20.
Laruae, furiae, *Aul.* 4. 4. 15. *Capt.* 3. 4. 66.
Laruatus, laruis agitatus, furioſus, *Men.* 5. 4. 2.
Latebricola, qui latebras amat, *Trin.* 2. 1. 14.
Laterculi, dulciarii genus, *Poen.* 1. 2. 112.
Latrocinari, militem eſſe, *Mil.* 2. 6. 19. *Poen.* 3. 3. 91.
Latrones, milites, *Curc.* 4. 3. 16. *Mil.* 1. 1. 74.
Latumiae, lapidicinae, *Capt.* 3. 5. 78. *Poen.* 4. 2. 5.
Lauauit, pro lauit, *Truc.* 1. 2. 94.
Lauere, tertiae coniug. *Amph.* 5. 1. 50. *Trin.* 2. 3. 2.
Lauerna, furum Dea, *Aul.* 3. 2. 31. *Fr. Cornicul.* v. 8.
Lautus, ex aqua madidus, *Rud.* 2. 1. 12.
Lectiſternator, qui lectos ſternit. *Pſeud.* 1. 2. 29.
Lectus, in Genit. *Amph.* 1. 3. 16.
Legare, mandare, *Caſ.* 1. 1. 11.
Legere, clanculum auſcultare, *Pſ.* 1. 4. 21.
Legere quem pugno, id eſt, percutere: ioculariter dictum, *Amph.* 1. 1. 160.
Legirupa, legum violator, *Pſeud.* 1. 3. 130.
Legirupio, idem, *Rud.* 3. 4. 4.
Lembus, nauicula piſcatoria, *Bacc.* 2. 3. 45.
Lemniſci, faſciae coronarum, *Pſ.* 5. 1. 21.
Leniunt, pro leniuntur, *Mil.* 2. 6. 100.
Lentus. tenax, *Men.* 1. 1. 18.
Lenullus, diminut. a leno, *Poen.* 2. 25.
Leo foemina, pro leaena, antiq. *Fragm. Vidul. verſ.* 21.
Lepus, inter blandimenta, *Caſ.* 1. 50.
Lepades, genus conchae, *Caſ.* 3. 1. 5.
Leſſus, nenia, cantus funebris, *Truc.* 4. 2. 17.

Leuare, cum Gen. Rud. 1. 4. 27.
Libella, as, ſeu, pars denarii decima, Capt. 5. 1. 7. Caſ. 2. 5. 8. Pſeud. 1. 1. 96
Libellus, citario, Curc. 1. 3. 6.
Libenter, iucunde, Capt. 3. 1. 13.
Liberaſſo, liberauero, Moſt. 1. 3. 66.
Liberi, de filia vnica, Aul. 4. 10. 6.
Liceſſit, pro liceat, Aſin. 3. 3. 13.
Ligurio, auide exedo, Capt. 1. 1. 16.
Limaces, qui conſumunt, conterunt, Fr. Bacch. v. 11.
Limbolarii, qui limbos veſtium pingunt, Aul. 3. 5. 45.
Limuli, oculi obliqui, Bacch. 5. 2. 12.
Linea, pro lino piſcatoris, Moſt. 5. 1. 22.
Lingulaca, piſcis genus, Caſ. 2. 8. 63.
Liquidiuſculus, ſerenus, Mil. 3. 1. 70.
Liquidus, tranquillus, Moſt. 3. 2. 64.
Lirae, nugae, Poen. 1. 1. 9.
Literatus, ſtigmaticus: cui literae inuſtae, Caſ. 2. 6. 49.
Literatum, quod inſcriptum literis eſt, Rud. 4. 4. 112.
Locus, pro pudendo, Caſ. 5. 2. 24.
Logi, nugae, verba mera, Men. 5. 2. 29. Perſ. 3. 1. 66.
Lolliginunculae, piſcis genus, Caſ. 2. 8. 59.
Longe, valde, Moſt. 3. 3. 8.
Longule, Men. Prol. 64.
Longum, diu, Epid. 5. 1. 58.
Loquitari, Bacch. 4. 7. 5.
Lubentia, deliciarum praeſes, Aſin. 2. 2. 2.
Lubens, hilaris, Aſin. 2. 2. 2. Perſ. 5. 1. 8.
Lubenter, iucunde, Aul. 3. 6. 1.
Lubido, pro voluntate, appetitu, Epid. 2. 2. 56. Perſ. 5. 2. 27.
Luci, pro luce, Amph. 1. 1. 11. Caſ. 4. 2. 7.
Lucrifugae, qui lucrum fugiunt, Pſ. 4. 7. 33.
Lucripeta, qui lucrum appetit, Moſt. Ar. 6.
Luculentus, diues, Capt. 2. 2. 129.
Luculentum, plenum luce, Moſt. 3. 2. 133.
Ludificabile, quod luditur, Caſ. 4. 1. 3.
Ludificari, paſſiue, Mil. 2. 6. 10. Bacch. 5. 1. 14. et alibi.
Lugubre, miſerabiliter, Ciſt. 1. 1. 47.
Lumbifragium, fictum, Amph. 1. 1. 298.
Lumen, vita, Ciſt. 3. 1. 2.
Lupae, meretrices, Epi. 3. 3. 22. Tru. 3. 1. 12.
Lupillus, deminut. a lupinus, Stich. 5. 4. 9.
Lupus, de auaro, Trin. 1. 2. 133.
Lurco, guloſus, Perſ. 3. 3. 16.
Luſcitioſi, qui vel admoto lumine nihil videt; vel qui ſub veſperam clarius cernit, quam media luce, Mil. 2. 3. 51.
Luſcus, vnoculus, Curc. 4. 2. 19.
Luſtra, ganea, Aſin. arg. 8.
Luſtrari, verſari in ganeis, Caſ. 2. 3. 29.
Lutea, luto delibuta, Truc. 4. 4. 1.
Lutulare, inquinare, Trin. 2. 2. 15.
Lux, gen. maſc. Aul. 4. 10. 18. Ciſt. 2. 1. 49.
Lux, blandientis, Capt. 4. 2. 84.
Lydi, laſtratores, Curc. 1. 2. 63.
Lymphaticum, ſubſtantiue pro furore, Poen. 1. 2. 133.

M

Machaeria, gladioli, Rud. 2. 2. 9.
Machina, de dolis, Mil. 2. 1. 60. et al.
Macis, cortex aromaticus, Pſ. 3. 2. 43.
Macritudo, Capt. 1. 2. 32.
† *Mactat*, fatigat, enicat, Rud. 1. 2. 8.
Madefacere, inebriare, Pſeud. 1. 2. 51.
Madere, ebrium eſſe, Moſt. 1. 4. 7. Men. 2. 2. 51.
Madidus, ebrius, ebrietati deditus, Amp. 3. 4. 18. Aſin. 5. 2. 9.
Maduſſa, ebrius, antiq. Pſeud. 5. 1. 7.
Moeſtitudo, pro moerore et moeſtitia, Aul. 4. 10. 2.
Magaria, locus Carthagine, Poen. Prol. 86.
Mage, pro magis, Men. 2. 3. 35.
Magiſterium, ductus, diſciplina, Moſt. 1. 1. 32. et Bacch. 1. 2. 40.
Magnai, pro magnae, antiq. Mil. 2. 1. 25.
Magnidicus, Mil. 3. 3. 49.
Magnificare, magnifacere, Men. 2. 3. 20. Stich. 1. 2. 44.
Magudaris, radix ſilphii, Rud. 3. 2. 19.
Malaciſſare, mollire: ex Graeco, Bacch. 1. 1. 31.
Malacus, a, um, mollis, delicatus: Graec. Bacch. 2. 3. 121. Mil. 3. 1. 74. Sti. 2. 1. 74.
† *Male*, care, diſpendioſe, Amp. 1. 1. 132.
Maledictatur, maledicitur, Trin. 1. 2. 61.
Malum, pro poena, Amph. 2. 2. 110. et alibi ſaepius.
Malum, interiectio indignantis, Caſ. 1. 1. 3. et alibi ſaepius.
Mala, deformis, Bacch. 5. 2. 42.
Manceps, fideiuſſor, Curc. 4. 2. 29.
Mancupare, manu accipere, Curc. 4. 2. 10.
Manducus, Rud. 2. 6. 51.
Manere, exſpectare, Amp. 1. 3. 48. et alib.
Manicae, vincula, Aſin. 2. 2. 38. Cap. 3. 5. 1.
Manicula, parua manus, Pſeud. 5. 1. 16.
Manifeſtarius, manifeſtus, Mil. 2. 5. 54.
Manipulares, eiuſdem manipuli, Moſt. 1. 3. 154.
Manipulatim, gregatim, Pſeud. 1. 2. 48.
Manſutor, qui manu tutatur, Truc. 4. 4. 6.
Manſues, manſuetus, Aſin. 1. 2. 19.
Mantare, manere, antiq. Moſt. 1. 2. 35. Pſeud. 1. 3. 23.
Mantellum, pallium, Cap. 3. 3. 5.
Mantiſcinatus, vaticinatus: ex Graec. fictum, Cap. 2. 4. 116.
Manubiarius amicus, fructuoſus, non ex animo,

animo, qui ſpolia et manubias confert, *Truc.* 4. 4. 27.
Manulea, manica, *Fragm. Aſtrab.* v. 17.
Manulearius, qui manicas vendit et conficit, *Aul.* 3. 5. 37.
Manupretium, merces, *Men.* 3. 3. 20.
Manus, natura virilis, *Pſeud.* 3. 1. 18.
Mare, pro mari, *Mil.* 4. 7. 26.
Maſtruga, veſtis ſcortea, *Poen.* 5. 5. 34.
† *Mater*, pro nutrice, *Men. Prol.* 19.
Materiarius, qui materiam ſuppeditat, *Mil.* 3. 3. 46.
Maturate, *Mil.* 4. 2. 101.
Me, pro mihi, antiq. *Bacch.* 3. 6. 36. *et al.*
Mecum, pro mihi, antiq. *Curc.* 1. 2. 49. *Merc.* 3. 1. 33. pro me, *Aſin.* 3. 3. 72.
Medicamentum, pro veneficio, *Pſ.* 3. 2. 81.
Medicari, cum accuſ. *Moſt.* 2. 1. 40.
Medicinae, medicorum tabernae, *Amph.* 4. 1. 5.
Medioxumus, medius, *Ciſt.* 2. 1. 36. *et* 2. 3. 67.
Meditari, exercere, *Stich.* 2. 2. 34.
† Memorare, *Poen.* 4. 2. 18.
Meditatus, paſſiue, *Pſeud.* 4. 1. 31.
Mel, blandientis, *Poen.* 1. 2. 154.
Melina, ſcortea mantica, *Epid.* 1. 1. 21. Potio e melle, *Pſeud.* 2. 4. 51.
Melinum, quod mali cydonii colorem imitatur, *Epid.* 2. 2. 49. pro fuci genere, *Moſt.* 1. 3. 107.
Melli, pro melle, *Truc.* 2. 4. 20.
Melliculum, blandimentum, *Caſ.* 4. 4. 14.
Mellilla, deminut. a melina, potione dulci, *Caſ.* 1. 1. 47.
Mellinia, dulcedo, *Truc.* 4. 1. 6.
Memini, cum acc. *Mil.* 4. 9. 1. *Trin.* 3. 2. 71.
Memoriter, callide, vel prompte, *Aſin.* 3. 2. 38.
Mendaciloquius, *Trin.* 1. 2. 163.
Mendicari, pro mendicare, *Capt. Pr.* 22.
Mendicitas, *Men.* 1. 3. 21. *Rud.* 2. 6. 30.
Mendicula, mendicis conueniens, *Epid.* 2. 2. 39.
Mepte, meipſum, *Men.* 5. 8. 10.
Merenda, cibus poſt meridiem datus, *Moſt.* 4. 2. 50.
Mergae, furculae, *Poen.* 5. 2. 58.
Merobiba, *Curc.* 1. 1. 77.
Mentibitur, pro mentietur, *Mil.* 2. 2. 99.
Metreta, menſurae genus, *Merc.* 1. 1. 75.
Mi, cum plural. *Ciſt.* 4. 2. 9.
Miccotrogus, Graec. *Stich.* 2. 1. 82.
Migdilybs, Lybis miſtus: de Carthaginienſe bilingui, *Poen.* 5. 2. 73.
Milnina appetentia, *Men.* 1. 3. 29.
Minae oues, quae glabro ventre ſunt, et hirtis opponuntur, *Truc.* 3. 1. 9.
Minucia, *Mil.* 2. 4. 21.
Miniſtrari, paſſiue, *Frag. Vidul.* v. 15.
† *Minitas*, pro minitaris; *Capt.* 3. 5. 85.
Mira, miranda, *Amph.* 2. 2. 140. *et* 5. 1. 5.
Miſerari, pro miſereri, *Epid.* 4. 1. 7.
Miſereſcere, *Ep.* 4. 1. 1.
Miſericordiae, pluratiuo numero, *Moſt.* 3. 2. 115.
Miſſiculare, crebro mittere, *Epid.* 1. 2. 29.
Mittere, omittere, *Aul.* 4. 4. 2. *et alibi.*
Modicum, id eſt, modeſtum, *Fr. Bacch.* v. 4.
† *Modo*, arbitratu, *Amph.* 1. 1. 66.
Moenia. munera, *Stich.* 5. 4 13. *Tri.* 3. 2. 61.
Moenitus, pro munitus, *Bacch.* 4. 9. 2.
Molochinarii, qui maluae colore tingunt, *Aul.* 3. 5. 40.
Monedula, blandimentum amatorium, *Aſin.* 3. 3. 104.
Monotrophe, ſine ancilla et vicatio: Graece, *Stich.* 5. 4. 7.
Mordices, dentes: iocular. *Aul.* 2. 2. 57.
† *Mores*, pro morigeratione, *Moſt.* 1. 3. 128.
Morigerare, morem gerere, *Amph.* 3. 3. 27. *Capt.* 2. 1. 4.
Moriri, mori, *Aſin.* 1. 1. 108.
Morologus, ſtulta loquens, *Perſ.* 1. 1. 50.
Mors, pro ſene Acherontico, *Bacc.* 5. 2. 33.
Morticinus, teret et exanguis, *Per.* 2. 4. 12.
Mortualia, carmina decantata mortuis, *Aſin.* 4. 1. 63.
Muccidus, ſtultus, *Epid.* 1. 1. 63.
Mulcare, verberare: quaſi mollire verberibus, a mulceo, *Mil.* 2. 2. 8.
Muliebroſus, effoeminatus, *Poen.* 5. 5. 24.
Mulier, de ignauo, *Bacch.* 4. 8. 4.
Mulier, conuitium, *Amph.* 2. 2. 206.
Multibiba, multum bibens, *Curc.* 1. 1. 77. *Ciſt.* 1. 3. 1.
Mulſa mea, blandimentum, *Caſ.* 2. 6. 20.
Mulſum, mellitum vinum, *Aſin.* 5. 2. 56.
Multare, a multum, pro numerare, antiq. *Stich.* 3. 1. 19.
Multiloqua, *Ciſt.* 1. 3. 1.
Multiloquium, *Merc.* 1. 1. 30.
Multimodus, varie, *Mil.* 4. 4. 53.
Multus, qui multum faceſſit negotii, *Men.* 2. 2. 41.
Multa nocte, *Ciſt.* 1. 3. 11.
Munditer, *Poen.* 1. 2. 26.
Munduli, qui nimium ſtudent munditiis, *Truc.* 3. 1. 13.
Munerare, pro compenſare, *Capt.* 5. 1. 15.
Munerigeruli, qui portant munera, *Pſeud.* 1. 2. 48.
Munis, officioſus, gratus, *Merc.* 1. 1. 104.
Muriatica, ſalſamenta, *Poen.* 1. 2. 32. *Fr.*
Murmurillare, *Fr. Rud.* v. 1.
Murrha, potio dulcis, *Aſin.* 5. 2. 79.

Murricidus, ioculare conuitium in ignauum, *Epid.* 3. 1. 12.
Murobractarius, qui calceamenta muliebria vnguentis imbuit, *Aul.* 3. 5. 37.
Murteta, myrtorum faſciculi, *Rud.* 3. 4. 27.
Muſca. de curioſo, *Merc.* 2. 3. 26.
Muſculus, piſcis, *Rud.* 2. 1. 9.
Muſſare, ſubmiſſa voce loqui, *Aul.* 2. 1. 12.
Muttire, mu tantum dicere, *Amph.* 1. 1. 225.
Mustitio, qui tantum mu dicit, *Amph.* 1. 3. 22.
Mutuari, alternari, *Truc.* 1. 2. 89.
Mutuitare, geſtire, mutuari, *Merc.* 1. 1. 52.
Myrteta, in G. F. pro myrtetu, *Fr. Vidular.* v. 2.

N

NAm, abundat, *Poen.* 5. 3. 3.
Nam, pro igitur, *Aſin.* 1. 1. 29.
autem, *Aul.* 1. 1. 3.
in tranſitione, *Moſt.* 5. 1. 3.
Nardinum, vinum nardinum, *Mil.* 3. 3. 11.
Narita, oſtrei genus, *Frag. amiſſ.* v. 17.
Naſiterna, vaſis genus, a tribus naſis, ſiue anſis appellatum, *Stich.* 2. 3. 28.
Naſum, in gen. Neutr. *Amph.* 1. 1. 288. *et alibi ſaepius.*
Natus, id eſt, homo, *Pſeud.* 1. 3. 63.
Nautea, aqua de ſentina, *Caſ. Grex.* 7. *Aſin.* 5. 2. 44.
Ne, pro vtinam ne, *Moſt.* 1. 3. 149.
Ne, pro non, *Moſt.* 1. 2. 22. *et* 29.
Nec, pro non, *Moſt.* 1. 3. 83.
† *Nec recte*, male, *Aſin.* 1. 3. 3.
Neceſſitate, neceſſatio, *Perſ.* 3. 1. 54.
Nefaſtus, homo inteſtabilis, *Poen.* 3. 2. 7.
Negaſſim, negauerim, *Aſin.* 2. 4. 96.
Nenia, nutricum cantus, *Pſeud.* 5. 1. 32.
Nepa, Scorpius, *Caſ.* 2. 8. 7.
Nequam, inutilis, *Aſin.* 1. 3. 26.
† *Nequam homines*, ſerui, *Aſin.* 1. 1. 18.
Nequitur, pro nequit, *Rud.* 4. 4. 20. *et* 30. *Frag. Satur.* v. 3.
† *Nequicquam*, impune, *Aſin.* 3. 3. 108.
Neriene, vxor Martis, *Truc.* 2. 6. 34.
Neruus, vinculi genus, *Aſin.* 3. 2. 5.
Neſcius, paſſiue, pro ignotus, *Rud.* 1. 5. 17.
Neuelle, nolle, *Epid.* 4. 2. 16. *et alibi.*
Neutubi, nullibi, *Aul.* 2. 2. 56.
† *Ni*, pro ne, *Men.* 1. 2. 1.
Nicere, vnde nictare, ſignum facere, *Truc.* 2. 7. 63.
Nictare, oculis annuere, *Aſin.* 4. 1. 39. *Men.* 4. 2. 49.
Nidamenta, ex quibus nidus conficitur, *Rud.* 3. 6. 51.
Nidor, de homine, qui nidorem ſequitur. *Moſt.* 1. 1. 5.
Nihil, pro non, *Mil.* 4. 2. 16.
Nimbata, nimbo, ſeu frontali faſcia tecta, *Poen.* 1. 2. 135.
Nimis, valde, ἄγαν, *Amph.* 1. 1. 63.
Nitere, de ouibus bene habitis, *Bacch.* 5. 2. 6.
† *Niſi*, pro, ſed, *Stich.* 1. 3. 113.
Nobilis, notus, *Pſeud.* 4. 2. 9.
Nox, de concubitu, *Poen.* 1. 2. 62. *Truc.* 1. 1. 21.
Noctu, pro nocte, *Amph.* 1. 1. 116.
Noctuini oculi, glauci a noctuis: per iocum, *Truc.* 1. 3. 35.
Nocturnus, Veſperus, *Amph.* 1. 1. 116. deformis, *Poen.* 1. 2. 107.
Nomen, ſyngrapha debiti, *Aſin.* 2. 4. 48.
Noſcitare, *Ciſt.* 4. 2. 14. *et alibi.*
Noſter, noſtrae familiae, *Mil.* 2. 5. 21.
Notus, qui nouit, *Pſeud.* 4. 2. 39.
Nox, aduerb. pro noctu, *Aſin.* 3. 3. 7. *Rud.* 2. 4. 4.
Nubere, meretricium exercere, *Ciſt.* 1. 1. 45. de viro, *Pſeud.* 1. 3. 80.
Nucifrangibula, dentes: ioculare, *Bacch.* 4. 2. 16.
Nugigeruli, vel, *nugiuendi*, qui nugas circumferunt, et vendunt, *Aul.* 3. 5. 51.
Nugipolyloquides, fictum per iocum, *Perſ.* 4. 6. 21.
Nullae, pro nulli, antiq. *Mil.* 3. 1. 207.
Nullus, pro non, *Aſin.* 2. 4. 2.
† *Nullus eſt*, mortuus eſt. *Bacch.* 2. 2. 16.
Numellae, machina lignea, inter tormenta carnificum, *Aſin.* 3. 2. 5.
Numero, nimis cito, *Caſ.* 3. 5. 21. *Mil.* 5. 7.
Nunc homines, qui nunc ſunt, *Perſ.* 3. 1. 57.
Nunquam poſtea eripides, ad riſum fictum, *Perſ.* 4. 6. 23.
Nupta, Sponſa, *Caſ.* 4. 4. 1.
Nuptiae, de concubitu, *Caſ.* 2. 8. 52.
Nutricare, *Merc.* 3. 1. 11.
Nutrix, de Hercule: per iocum, *Curc.* 2. 3. 79. de agro, ſimiliter, *Trin.* 2. 4. 111.

O

OB, pro praeter, *Truc.* 1. 2. 42.
Ob induſtriam, de induſtria, *Capt.* 4. 3. 7.
† *Ob mulierem*, pro muliere, *Rud.* 3. 6. 23.
Ob caedes, cruenta facta, *Stich.* 5. 4. 52.
Obiexim, obiecerim, *Poen.* 1. 3. 37.
Oblatratrix, de muliere, *Mil.* 3. 1. 87.
Obludere, contra ludere, *Truc.* 1. 2. 10.
Obnoxie, clementer, *Stich.* 3. 2. 41.
Obnoxioſe, idem, *Epid.* 5. 2. 30.
Obnoxioſus, obſequens, *Trin.* 4. 3. 31.

Obnoxius, deuinctus, *Capt.* 2. 1. 20. *et alibi.* culpae affinis, *Stich.* 1. 2. 44.
Obrepere, fallere, *Trin.* 1. 2. 23.
Obſcaeuare, malum omen afferre, *Aſin.* 2. 1. 18.
Obſecratus, paſſiue, *Aſin.* 1. 1. 62.
Obſequioſus, *Capt.* 2. 3. 58.
Obſeruare, cuſtodiam aedium agere, *Aſin.* 2. 2. 7.
Obſidere, ſedere, *Poen. Prol.* 23.
Obſipare, inſundere, *Ciſt.* 2. 3. 37.
Obſonare, obſonium emere, *Aul.* 2. 4. 1. obſtrepere, *Pſeud.* 1. 2. 74.
Obſorbere, deglutire, *Truc.* 2. 3. 36.
Obſtinare, perſeueranti animo expetere, *Aul.* 2. 2. 89.
Obſtrudere, tuburcinari, *Stich.* 4. 2. 13.
Occedere, obuiam procedere, *Moſt.* 5. 2. 4.
Occentare, conuitium facere, *Perſ.* 4. 4. 20. *Curc.* 1. 2. 57.
Occepſo, Occepero, *Amph.* 2. 2. 41.
Occeptare, incipere, *Men.* 5. 5. 18.
† *Occidiſtis*, corruiſtis, *Amph.* 5. 1. 14.
Occillare, os pugnis frangere: ab occare, *Amph.* 1. 1. 28.
Occipio, incipio, *Amph.* 1. 1. 121. *Ciſt.* 1. 1. 70.
Occiſiſſimus, iocular iter fictum, *Caſ.* 3. 5. 52.
Occluſti, pro occluſiſti, *Trin.* 1. 2. 151.
Occupare, anteuertere, *Stich.* 1. 2. 32.
Oculeus, plenus oculis, *Aul.* 3. 6. 19.
Oculicrepidae, quorum oculi pugnis crepant: fictum iocular iter, *Trinum.* 4. 3. 14.
Oculiſſimus, chariſſimus: fictum, *Curc.* 1. 2. 28.
Oculitus. *Frag. Cornic.* v. 7.
Odioſici, odioſi, fictum *Capt.* 1. 1. 119.
Offatim. particulatim: ab offa, *Truc.* 2. 7. 52.
Offerumentae, de plagis et vibicibus, quae tergo offeruntur: ridicularie, *Rud.* 3. 4. 48.
Offigere, *Moſt.* 2. 1. 13.
Offlectere, in contrarium flectere, *Rud.* 3. 4. 74.
Offucia, fucus, *Moſt.* 1. 3. 106.
Olere, in tertia, *Moſt.* 1. 1. 41.
Olfactare, *Men.* 1. 2. 56.
Olim, ſuo tempore, *Mil.* 1. 1. 2.
de praeterito, *Cap.* 4. 2. 91.
de futuro, *Trin.* 2. 4. 122.
Ominator, coniector, *Amph.* 2. 2. 90.
Omnis, pro totus, *Epid.* 2. 2. 29.
Onagos, aſinorum ductor, Graec. *Aſin. Prol.* 10.
‡ *Onerare*, implere, *Cap.* 4. 2. 47.
Onuſtus, ebrius, *Ciſt.* 1. 2. 7.
Opificina, pro officina, *Mil.* 3. 3. 7.
Opimitates, res ſecundae, *Cap.* 4. 1. 2.
Opiparus, lautus, *Capt.* 4. 1. 2.
Opplectere, circum carpere, de cibis, *Perſ.* 1. 3. 31.
Oppido, valde, *Aſin.* 2. 2. 21. *et alibi.*
Opprimere, in facto deprenendere, *Aſin.* 5. 2. 27. *et alibi.*
Ops, Cybele, *Mil.* 4. 2. 90.
Optare, velle, *Aſin.* 3. 3. 18. *Aul. Prol.* 11. *Perſ.* 31.
Optata, vota, *Cap.* 2. 2. 105.
Optati, vocari, *Aul.* 3. 1. 1.
Ophthalmium, piſcis genus, *Cap.* 4. 2. 70.
Optio, adiutor, *Aſin.* 1. 1. 88. Electio, *Caſ.* 2. 4. 13.
Opulentiae, diuitiae, *Bacch.* 3. 4. 22.
Opulentitas, *Mil.* 4. 4. 35.
Orator, rogator, *Amph. Prol.* 34.
Orcus, Pluto, *Pſeud.* 3. 2. 6.
Ordo, menſurae modus, *Trin.* 2. 4. 50.
Oſtreatum tergus, duratum verberibus: aut cauernoſum, plagis oſtrearum inſtar, *Poen.* 1. 2. 186.

P

PAces, antiq. *Perſ.* 5. 1. 1.
Pacificatus, reconciliatus, *Stich.* 4. 1. 13.
Paetus, qui limis aſpicit, *Mil.* 3. 1. 128.
Pala, inſtrumentum ruſticum, *Poen.* 5. 2. 58.
Palitare, a palare, id eſt, errare, quod de ouibus proprie dicitur, *Bacch.* 5. 2. 5.
Palpari, adulari, *Amph.* 1. 3. 9.
Palpationes, adulationes, *Men.* 4. 2. 43.
Palpatores, aſſentarores, *Men.* 2. 1. 31.
Panſa, cui lati pedes, *Merc.* 3. 4. 55.
Pantices, venter; *Pſeud.* 1. 2. 51.
Papauer, in Maſc. Gen. *Trin.* 1. 4. 8.
Pappare, edere, *Epid.* 5. 2. 62.
Paratragoediare, magnifica verba facere, *Pſeud.* 2. 4. 17.
Parate, dedita opera, diligenter, *Rud.* 1. 3. 6.
Parcipromi, qui parce promunt, *Truc.* 1. 2. 89.
Pariſſimi, ſimillimi, *Curc.* 4. 2. 20.
Paritare, parare, *Pſeud.* 1. 5. 71.
Parire, pro parere, *Fr. Vidular.* v. 21.
Parti, pro parte, antiq. *Men.* 3. 2. 14. *Perſ.* 1. 2. 20.
Participes, commilitones, *Moſt.* 1. 3. 154. *Pſeud.* 2. 1. 14.
Participare, certiorem facere, *Stich.* 1. 1. 33.

Partio, a parete, verbale, *Truc.* 1. 2. 93.
Partire, pro decidere controuerſiam, *Amph.* 4. 3. 1.
Partitudo, pariundi tempus, *Aul.* 2. 3. 9.
Paſceolus, *Rud.* 5. 2. 27.
Paſſerculus, blandimentum, *Aſin.* 3. 3. 76.
Paſſum, vinum ex vuis paſſis, *Pſeud.* 2. 4. 51.
Patagiarii, qui patagia conficiunt, *Aul.* 3. 5. 35.
Patagiata, veſtis patagiis, id eſt, aureis clauis ſiue plagulis exornata, *Epid.* 2. 2. 47.
Patagus, conquaſſatio capitis, *Frag. Amiſſ. v.* 50.
Patalis bos, cuius cornua late patent, *Truc.* 2. 2. 22.
Pater, honoris vocabulum, cum iunior ſeniorem compellat, *Moſt.* 4. 2. 36.
Patibulatus, qui patibulum ſeu furcam fert, *Moſt.* 1. 1. 53
Patrice, ſplendide, patriciorum in morem, *Caſ.* 3. 6. 4.
Patriſſare, aemulari paternos mores, *Moſt.* 3. 1. 108.
Patrare, efficere, *Aſin.* 1. 1. 101.
Patruiſſimus, a patruo fictum, *Poen.* 5. 4. 24.
Pauciloquium, *Merc.* 1. 1. 31.
Pauperare, priuare, *Mil.* 3. 1. 134. *Pſeud.* 4. 7. 27.
Pauſa, finis, quies, *Perſ.* 5. 2. 37.
Pauſare, deſinere, *Trin.* 1. 2. 150.
Pauſillulum, *Rud.* 3. 4. 24.
Pauxillatim, *Rud.* 4. 2. 24. *Ep.* 2. 2. 63.
† *Pauxiliſper*, per particulas, *Truc.* 5. v. 21.
Pauxillulus, *Merc.* 1. 2. 81. *et alibi ſaepius.*
Pax, interiectio ſilentium imponentis, *Mil.* 3. 1. 213. *alibi.*
Pecua, pro pecora, ab antiq. pecu, *Merc.* 3. 1. 11. *Truc.* 5. 64.
Peculiaris, quod in peculio cuiuſque eſt, *Aul.* 3. 4. 7. *Aſin.* 3. 1. 87. *et alibi ſaepius.*
Peculiaris, de ſeruo, qui ſectatur herilem filium filiamue, et iis praeſto ſemper eſt, *Capt. Prol.* 20. *et* 5. 5. 16.
Peculioſus, peculio inſtructus, *Rud.* 1. 2. 24.
Pedatus, incurſus: quod pedibus fit, *Ciſt.* 2. 1. 50.
Pedes, pediculi, *Curc.* 4. 2. 14.
Pediſſequus, qui ſecundus it, *Mil.* 4. 2. 18.
Penetrare, actiue, pro ſe conferre aliquo, *Amph.* 1. 1. 94. *Bacch.* 1. 1. 33. *Men.* 2. 3. 49. *et alibi.*
Peniſſime, *Aul.* 4. 6. 2.
Penſior, melior, *Stich.* 1. 2. 61.
Perbitere, perire, antiq. *Pſeud.* 3. 1. 12.
† *Percipit*, occupat, *Amph.* 5. 1. 66.
† *Perdeam*, peream, *Poen.* 4. 2. 62.
† *Perdocere*, perſuadere, *Capt.* 3. 5. 61.
Perdudum, *Stich.* 4. 1. 69.
Perduelles, hoſtes, *Amph.* 1. 1. 94. *et* 2. 2. 12.
Perduim, pro perdam, *Aul.* 4. 6. 6. *Amph.* 2. 2. 215. *Epid.* 1. 1. 64.
Perenniſeruus, *Perſ.* 3. 3. 16.
Perenticida, qui peram, ſeu marſupium incidit: fictum iocnlariter, *Epid.* 3. 2. 13.
Pergraphicus Comicum, *Trin.* 5. 2. 15.
Perbibere, praebere, *Merc.* 3. 1. 46.
Periplectomeni, pro Periplectomenis, antiq. *Mil.* 4. 1. 22.
Periſtromata, velaria, *Pſeud.* 1. 2. 3.
Peritare, perire, *Capt.* 3. 5. 32.
Periurius, pro periurus, *Trin.* 1. 2. 164.
Perlecebrae, illecebrae, *Aſin.* 1. 2. 120.
Permanaſcere, permanare, *Trin.* 1. 2. 118.
Perniciter, protinus, *Amph.* 5. 1. 64.
Pernonida, obſonii genus, *Men.* 1. 3. 27.
Perplexabiliter, *Stich.* 1. 2. 28.
Perplexari, perplexe agere, *Aul.* 2. 2. 82.
Perplexim, perplexe, *Stich.* 1. 2. 18.
Perſibus, id eſt, peracutus: obſol. *Frag. amiſſ. v.* 20.
Perſolla, diminutiu. a perſona, *Curc.* 1. 3. 36.
Perſolus, plane ſolus, *Men.* 1. 2. 46.
Perſuaſtrices, quae perſuadent, *Bacch.* 5. 2. 47.
Petilum, tenue: obſolet. *Fr. Plocion. v.* 1.
Pertractate, vulgari modo, *Capt. Pr.* 55.
Peruicus, pro peruicaci, antiq. *Fragm. Aulul. v.* 9.
Pes, Gen. foem. pediculus, *Frag. amiſſ.* 37.
Petro, aries, *Capt.* 4. 2. 41.
Philippi, nummi Philippei, *Poen.* 1. 1. 38. *et* 3. 5. 26.
Phroneſis, ſapientia: Graec. *Truc.* 1. 1. 60.
Phrygio, acupictor, *Aul.* 3. 5. 34.
Phylaca, carcer: Graecum, *Cap.* 3. 5. 93.
Phylaciſtae, de artificibus, qui manu pretium exſpectant, appoſiti in atriis tanquam phylaciſtae, ſiue carceris cuſtodes, *Aul.* 3. 5. 44.
† *Piari*, pro expiari, *Men.* 2. 2. 17.
Piatrix, Saga, *Mil.* 3. 1. 101.
Pici, gryphes, *Aul.* 4. 8. 1.
† *Piem*, colam, *Aſin.* 3. 1. 3.
Piſtorenſes, fictum a piſtoribus, *Capt.* 1. 2. 57.

Pithecium,

Pithecium, ſimiola: de forma, *Mil.* 4. 1. 42.
Placentini, qui placentas conficiunt: ſictum ad riſum, *Capt.* 1. 2. 59.
Placide, clanculum, *Epid.* 1. 1. 93.
Placitare, placere, *Bacch.* 4 10. 5.
Plagigeruli, ſerui: a plagis gerendis iocularirer dicti, *Moſt.* 4. 1. 19.
Plagipatidae, qui plagas patiuntur: ſictum ridic. *Capt.* 3. 1. 12.
Plaguſiae, piſcis genus, *Rud.* 2. 1. 9.
Plumatile, delicatioris veſtis genus, ex plumis auium varie pictum, *Epid.* 2. 2. 49.
Plures, mortui, *Trin.* 2. 2. 14.
Pluſerit, pro plauſerit, antiq. *Caſ. Gr.* 6.
Pluuerat, pluerat, *Men. Prol.* 63.
† *Poeta*, artifex, *Aſin.* 4. 1. 3.
Polimenta, teſticuli porcini, *Men.* 1. 3. 28.
Polindrum, ſictum aroma, *Pſ.* 3. 2 43.
Pollingere, corpus mortui vngere, curare, *Poen. Prol.* 63.
Pollinctor, ibid. et *Aſin.* 5. 2. 60.
Pollucere, Herculi ſacrificare, *Stich.* 2. 1. 80.
Pollutibiliter, opipare, ſumtuoſe, *Moſt.* 1. 1. 23.
Polluctum, ſplendide apparatum epulum, *Rud.* 5. 3. 63.
Polluctus, repletus, *Curc.* 1. 3. 37.
Polypluſius, valde diues: Graec. *Capt.* 2. 2. 27.
Ponere, pro exponere, *Capt.* 3. 5. 30.
Porcinarii, qui carni porcinae praefecti, *Capt.* 4. 3 5.
Porricere, quaſi porro iacere in altare: verbum haruſpicum, *Pſeud.* 1. 3. 32.
Portitor, publicanus, *Trin.* 3. 3. 65.
nauta, vector, *Aſin.* 1. 3. 7.
Poſca, potus ex aceto et aqua confectus, *Truc.* 2 7. 48. *Mil.* 3. 2. 23.
† *Poſcere clarius*, flagitare, *Curc.* 3. 9.
† *Poſtea*, praeterea, *Merc.* 2. 3. 36.
Poſtibi, poſtea, *Rud.* 3. 1. 8. *Poen.* 4. 2. 80.
Poſticulum, poſticum, poſterior domus pars, *Moſt.* 3. 3. 27. *Trin.* 1. 2. 157.
Poſtidea, poſtea, *Aul.* 1. 2. 40.
Poſtpartores, ſucceſſores, *Truc.* 1. 1. 42.
Poſtprincipia, conſequentia, *Perſ.* 4. 1. 4.
† *Poſtulat*, aequum putat, *Amph.* 2. 2. 157.
† *Poſtulatio*, pro expoſtulatio, *Bacch.* 3. 3. 45.
Poteſſe, poſſe, *Aul.* 2. 4. 30. *Ciſt.* 1. 1. 32.
Poteſſit, poſſit, *Perſ.* 1. 1. 41.
Poteſtur, poteſt, *Merc.* 3. 2. 10.
Potiri, cum accuſ. *Aſin.* 2. 2. 58.
cum Gen. *Epid.* 4. 1. 5.
Potiuit, actiue, *Amph.* 1. 1. 23.
Praebitere, praeterire, *Epid.* 3. 4. 1.
Praecantatrix, quae incantando praecauet, *Mil.* 3. 1. 98.
Praecipem, a praecipes, antiq. pro praecipitem, *Rud.* 3. 3. 8.
Praeferratus, ferro vinctus: de ſeruo, *Perſ.* 1. 1. 22.
Praefiſcine, ſine inuidia et faſcino, *Rud.* 2. 5. 4.
Praefiſcini, idem, *Aſin.* 2. 4. 84.
Praebibere, praebere, *Men.* 5. 2. 51. *et alibi.*
Praeſagitur, pro praeſagit, *Bacch.* 4. 4. 28.
Praeſegmina, quae vnguibus praeſecantur, *Aul.* 2. 4. 34.
Praeſidere, praeſidio eſſe, *Moſt.* 5. 1. 47.
Praeſentarius, praeſens, *Moſt.* 3. 3. 10. *Poen.* 3. 3. 92.
Praeſente nobis, pro coram nobis, antiq. *Amph.* 2. 2. 194.
Praeſepe, de domo, *Rud.* 4. 3. 99.
Praeſepis, Gen. foem. *Curc.* 2. 1. 14.
Praeſidium, pro viatico, *Poen.* 3. 3. 51.
Praeſterga, praeterſa, *Pſeud.* 1. 2. 31.
Praeſtinare, emere, *Capt.* 4. 2. 68. *Ep.* 2. 2. 92.
† *Praeter pedes*, ante pedes, *Stich.* 3. 2. 7.
Priui, ſinguli, *Frag. Amiſſ. v.* 37.
† *Praeuortit*, reuocat, *Amph.* 5. 1. 17.
† *Pro imbre*, tanquam imber, *Moſt.* 1. 2. 62.
† *Probant*, aeſtimant, *Trin.* 4. 4. 42.
Prodere aluum, *Rud.* 2. 7. 31.
† *Profecto*, cum profectu, *Curc.* 3. 56.
† *Proficiſco*, pro proficiſcor: antiq. *Mil.* 4. 8. 19.
Profundatus, fundatus, *Mil.* 3. 3. 43.
Profundus, venter, qui impleri non poteſt, *Capt.* 1. 2. 79.
Prognariter, ſtrenue, conſtanter, *Perſ.* 4. 4. 39.
Progrediri, progredi, *Caſ.* 5. 1. 9.
Proinde, ſimilitudinis particula, *Amph.* 2. 2. 125.
Prolectare, prouocare, *Bacch.* 3. 6. 38.
Promiſcam, promiſcue, antiq. *Pſeud.* 4. 5. 11.
† *Promiſit*, minatus eſt, *Aſin.* 5. 2. 80.
Promptare, *Bacch.* 3. 3. 61. *Pſ.* 2. 2. 33.
Properare, actiue, *Aul.* 2. 3. 3. *Caſ.* 2. 8. 57. *et alibi.*
Propola, qui primus vendit res, *Aul.* 3. 5. 38.
Propter, prope, iuxta, *Ampb.* 4. 1. 8. *Curc.* 4. 1. 15.
Propter viam, Sacrificium quod proficiſcendi

ſcendi cauſſa Herculi fiebat, *Rud.* 1. 2. 62.
Proprium, perpetuum, ſtabile, *Moſt.* 1. 3. 68. *Merc.* 2. 3. 4. *Trin.* 5. 2. 6.
Proreta, qui in prora partes gerit, *Rud.* 4. 3. 75.
Prorſum, *Perſ.* 4. 5. 5. *Ciſt.* 4. 2. 23.
Proſapia, familia, *Curc.* 3. 23.
Proſcenium, locus ante ſcenam, *Truc. Pr.* 10.
Proſedae, proſtibula, *Poen.* 1. 2. 54.
† *Proſentio*, praeſentio, *Mil.* 4. 4. 16.
Proſtibula, vendibilis, *Frag. Aſtrab.* v. 22.
Proſtibilis, vendibilis, *Perſ.* 5. 2. 56.
Protelare, propellere. *Merc. Arg.* 2. 12.
Prothyme, alacriter: Graec. *Pſ.* 5. 1. 23.
Prothymiae, promptae voluntates, *Stich.* 4. 2. 53.
Protinam, continue, *Curc.* 2. 3. 84. *et alibi.*
† *Prouocatur*, porro vocatur, accitur, *Bacch.* 3. 3. 40.
Publici, Aediles plebis, *Truc.* 2. 7. 6.
Pudeo, *Caſ.* 5. 2. 3.
† *Puere*, pro puer, antiq. *Aſin.* 2. 3. 2.
Puluerare, puluere plenum eſſe, *Fr. amiſſ.* 54.
Punior, magis Poenus: fictum, *Poen.* 5. 2. 31.
† *Purgitant*, excuſant, *Aul.* 4. 10. 23.
Purpuriſſatus, fucatus, *Truc.* 2. 2. 35.
Purpuriſſum, fucus, *Moſt.* 1. 3. 103.
† *Puta*, pro diſputa, *Amph.* 2. 1. 45.
Puteus, Locus ſeruorum poenae deſtinatus, *Poen.* 5. 3. 34.
Putillus, blandimentum, *Aſin.* 3. 3. 104.
Pugilice, vt athletice, pro fitmiter: fictum, *Epid.* 1. 1. 18.
Pultifagonides, de Poeno: pultem edens, *Moſt.* 3. 2. 41.
Pultifagus, item de Poeno fictum iocu-lariter, *Poen. Prol.* 54.

Q

Quadrantal, Vas quadratum, 43 capit ſextarios, amphora, Graec. *Curc.* 1. 2. 5.
Quadrupedare, quatuor pedibus incedere, *Capt.* 4. 2. 34.
Quadruplari, crimina publica deferre: quod, qui id facerent, quartam ex damnatorum bonis partem conſequebantur, *Perſ.* 1. 2. 10.
Quam extemplo, ſimul ac, *Trin.* 2. 1. 16.
† *Quamuis*, valde admodum, *Men.* 2. 2. 43.
† *Quando*, quoniam, *Amph.* 1. 1. 34.
† *Quaſi*, fere, circiter, *Moſt.* 3. 2. 94.
Quaeque, quaecunquae, *Aſin.* 1. 3. 47.
Quaeſere, orare, *Bacch.* 2. 2. 1.
Quaeſti, pro quaeſtus, antiq. *Aul.* 1. 2. 5. *et alibi.*
Querquera febris, dura ac grauis, *Frag. Friuol.* v. 2.
† *Quemque*, pro quemcunque, *Mil.* 2. 2. 1. *et Merc.* 1. 1. 20.
Qui, reſpondet plurali, *Aul.* 3. 5. 28.
† *Qui*, pro, qua, *Amph.* 1. 1. 105. *etc.* item, pro, quare, *ibid.* 2. 2. 60. item, pro, vnde, *Aul.* 2. 8. 7.
† *Quia*, pro quando, *Moſt.* 1. 1. 49.
Quianam, quare, *Truc.* 1. 2. 33.
† *Quinquageſies*, pro quinquagies, *Men.* 5. 9. 99.
Quiqui, quiſquis, *Aul.* 4. 10. 45.
† Quicumque, *Men.* 5. 9. 97.
Quippiam, aliquanto, *Curc.* 1. 1. 52.
Quis, foemin. gen. *Aul.* 2. 1. 16. *Ciſt.* 2. 3. 66. *Mil.* 4. 1. 22.
Quiſque, cum plurali, *Capt.* 3. 2. 2. quicunque, *Merc.* 1. 1. 20. foemin. gen. *Poen. Prol.* 107. *Rud.* 4. 4. 102. *Ciſt.* 2. 3. 66.
Quoad, pro quo, *Pſeud.* 2. 2. 29. quantum, *Aſin.* 2. 2. 30.
Quod, abundat, *Amph.* 2. 1. 66.
† *Quod*, propter quod, *Bacch.* 2. 2. 19.
Quoi, pro cui, antiq. *Paſſim.*
Quom, antiq. pro quum, *Capt.* 2. 3. 14. et alibi ſaepies.
Quotumus, quotus, *Pſeud.* 4. 2. 7.
Quod ſemel arripides, fictum, *Perſ.* 4. 6. 23.
† *Quoniam*, poſtquam, *Aul. Pr.* 9.

R

Rabo, pro arrabo: ruſticum, *Truc.* 3. 2. 20.
Rallus, rarae texturae, *Epid.* 2. 2. 46.
Ramex, hernia, *Poen.* 3. 1. 37.
Rapacidae, rapaces: fictum, *Aul.* 2. 7. 8.
Rauis, raucitas, *Aul.* 2. 5. 10. *Frag. Aſtrab.* v. 19.
Rebitere, redire, *Capt.* 2. 3. 20. 49.
Receſſet, pro receſſiſſet, *Merc.* 1. 1. 73.
Receſſim, retro, *Amph.* 5. 1. 60.
Recharmidare, fictum, *Trin.* 4. 2. 135.
† *Reconciliare*, recuperare, *Capt.* 1. 1. 33.
† *Rectum*, integrum, *Bacch.* 3. 3. 8.
Recuperatores, iudices dati, commiſſarii, *Bacch.* 2. 3. 36.
Reauſpicari, pro redire, *Capt.* 3. 5. 109.
† *Reddere*, pro redditurum, *Aſin.* 2. 4. 36. pro reponere, *Moſt.* 1. 2. 29.

Reddi-

Reddibo, pro reddam, antiq. *Caſ.* 1. 1. 41. *Men.* 5. 7. 49.
Redbibere, reddere, *Moſt.* 3. 1. 113.
† *Referre*, attinere, *Truc.* 1. 1. 52.
Remigio meo, id eſt, meo arbitratu et propriis opibus, *Mil.* 3. 1. 152.
Regieſcit, creſcit: obſol. *Frag. Amiſſ.* v. 55.
Reparcere, non parcere, *Truc.* 2. 4. 25.
Repoſivi, repoſui, antiq. *Aſin.* 3. 1. 16.
Reprehendere, retrahere e fuga, *Epid.* 1. 1. 1. *et alibi.*
Requiritare, a requiro, *Moſt.* 4. 3. 11.
† *Res*, idem quod cenſus, *Merc.* 1. 1. 23. item, intemperiae, *ibid.* 1. 2. 24.
Reſecrare, *Aul.* 4. 3. 4. *Perſ.* 1. 1. 46.
Reſipiſti, pro reſipuiſti, *Mil.* 4. 8. 35.
Reſiſtere, ſiſtere, *Poen.* 4. 2. 54.
Reſpexis, reſpexeris, *Aul.* 1. 1. 19.
Reſponſare, *Men.* 4. 2. 57.
Reſtare, remanere, *Moſt.* 5. 2. 50.
Reſtitare, reſiſtere, *Capt.* 3. 2. 3.
Reſtio, reſti caedendus, *Moſt.* 1. 2. 2.
Reſtitrix, quae reſiſtit, *Truc.* 4. 2. 2.
Reſti, in ablatiuo, *Rud.* 4. 3. 81.
Reuidere, reuiſere. *Truc.* 2. 2. 65.
Rex, pro Domino, *Aſin.* 5. 2. 69.
Rica, flammeum, ſiue velum muliebre, *Epid.* 2. 2. 48.
Ridicula, dicta quae riſum exprimunt, *Stich.* 3. 2. 2.
Ridicularia, idem, *Aſin.* 2. 2. 63.
Ridiculi, *Capt.* 3. 1. 17. *Stich.* 4. 2. 54.
Ridiculiſſimus, *Stich.* 2. 3. 58.
Rien, pro rene, *Frag. Satur.* v. 4.
Riuinus, pro riuale, *Aſin. Arg.* 6.
Robuſtus, a, um, a robore; quod ex robore eſt, *Curc.* 5. 3. 14. *Poen.* 5. 4. 34.
† *Rogationes*, Plebiſcita, *Curc.* 4. 2. 23.
† *Rogator*, ſtipulator, *Bacch.* 4. 7. 34.
Rorarii, leuis armaturae milites, *Frag. Friuol.* v. 4.
Rubrica, purpuriſſum, *Truc.* 2. 2. 39.
Ruere, actiue, *Trin.* 4. 1. 18.
Rumex, herbae nomen, *Pſeud.* 3. 2. 26.
Rumificare, rumore praedicare, *Ampb.* 2. 2. 46.
Rurare, ruri opus facere, *Capt.* 1. 1. 16.
Rus, de homine ruſtico et inficeto, *Moſt.* 1. 1. 39.

S

Saburratae, probe ſaturae, *Ciſt.* 1. 2. 2.
Sacciperium, marſupium magnum, *Rud.* 2. 6. 64.
Sacer, pro execrabili, *Bacch.* 4. 6. 14.
Sacerrimus, maxime execrandus, *Moſt.* 4. 2. 67.
Sacrilegiſſimus, *Rud.* 3. 4. 1.
Sacres porci, puri, *Men.* 2. 2. 16.
Saenitudo, *Frag. Bacch.* v. 9.
Sagina, locus ſaginis deſtinatus, *Trin.* 3. 2. 96.
Sal, pro ſapientia, *Caſ.* 3. 2. 8.
Salſipotens, ſalſi, id eſt, maris potens: de Neptuno, *Trin.* 4. 1. 1.
† *Saltem*, alias, *Ampb.* 1. 1. 283.
Salueo, ſalutem accipio: ruſtici verbum, *Truc.* 2. 2. 4.
Salus, Dea, *Aſin.* 3. 3. 123.
Salutigerulus, *Aul.* 3. 5. 28.
Sambucina, quae ſambuca canit, *Stich.* 2. 3. 57.
Samiolus, fictilis: a ſamius, *Stich.* 5. 4. 12.
Sancaptis, fictum aromatis genus, *Pſeud.* 3. 2. 43.
Sandaligerulae, quae ſandalia gerunt, *Trin.* 2. 1. 22.
Sane, ſaniter, *Ampb.* 1. 1. 292.
Sarcinator, qui compingit ſarcinas, *Aul.* 3. 5. 41.
Sarcinatus, onuſtus ſarcina, *Poen.* 5. 2. 19.
Sarrire, noxias herbas euellere, *Capt.* 4. 5. 5.
Sarſinatis, Sarſinas, *Moſt.* 3. 2. 83.
Sartor, ſarritor, *Cap.* 3. 5. 3.
Sartias, *Pſeud.* 1. 3. 100.
Saturitas, Dea, *Capt.* 4. 2. 97.
Saxum, pro ſaxo Tarpeio, *Trin.* 2. 1. 31.
Scaea, porta Troiana, *Bacch.* 4. 9. 31.
Scaena, auſpicium, *Caſ.* 5. 4. 4.
Schema, Gen. foem. *Ampb. Prol.* 117.
Scibo, pro ſciam, *Aſin.* 1. 1. 13. *et alibi.*
Scipio, baculus, *Ampb.* 1. 3. 23.
Scis, ſcias, *Mil.* 2. 3. 11.
Scraciae, quaſi ſcreaciae, a ſcreando, vt ſcrea et ſputa contemnendae, *Frag. Neruolar.* v. 2.
Scripturam ſoluere publicanis, *Truc.* 1. 2. 45.
Scrophipaſci, qui ſcrophas alunt, *Capt.* 4. 2. 27.
Scrupedae, aegre incedentes, *Fr. Neruol.* 2.
Sculponeae, ruſtici calceamenti genus, *Caſ.* 2. 8. 61.
Scutarius, qui ſcuta conficit, *Ep.* 1. 1. 35.
Scutigerulus, *Caſ.* 2. 3. 44.
Scutra, patellae, *Perſ.* 1. 3. 8.
† *Secundare*, accommodare, *Truc.* 4. 2. 3.
Semizonarius, qui ſemicinctia facit, *Aul.* 3. 5. 42.
Senati, pro ſenatus, antiq. *Epid.* 2. 2. 5.
Sequeſter, *Merc.* 4. 3. 36. *Vidular.* v. 6.
Sequi, loqui, *Mil.* 4. 6. 5.
Sequius, aliud, *Aul.* 3. 2. 22.
Striae, vaſa fictilia, *Capt.* 4. 4. 9.

Seruare, cuſtodire, *Ciſt*. 1. 1. 107.
† obſeruare, *Aſin*. 4. 1. 60. *et alibi*.
Seruicolae, de meretricibus ſeruorum *Poen*. 1. 2. 55.
Seſamum, bellarii genus, *Poen*. 1. 2. 113.
Seſquiopus, *Capt*. 3. 5. 67.
Si, pro an, *Mil*. 3. 1. 10.
† pro ſiue, *Capt*. 1. 2. 5 *et alibi*.
Sicce, pro ſic: vt bicce, *Rud*. 2. 4. 12.
Siccoculus, qui ſiccis oculis eſt, id eſt, qui non illacrimat temere, *Pſeud*. 1. 1. 75.
Siccus, ſobrius, *Aſin*. 5. 2. 7.
Siciticula, paruula falx, *Rud*. 4. 4. 125.
Siculus, pro ſtulto, *Perſ*. 3. 1. 67.
Sicut, pro qualis, *Bacch*. 3. 6. 20.
Sicyoni, pro Sycione, vrbs in Peloponeſo prope Corinthum, *Ciſt*. 1. 3. 8.
Siem, *Siet*, pro ſim, ſit, *Amph*. *Prol*. 57. *Aſin*. 2. 2. 81.
Silo, qui naſum repandum habet, *Rud*. 2. 2. 11.
Simia, conuitium, *Moſt*. 4. 2. 4.
Simitu, pro ſimul, antiq. *Amph*. 2. 1. 137. *Merc*. 1. 2. 8. *Trinum*. 2. 1. 1.
Simulare, pro inſimulare, *Stich*. 1. 2. 19.
† *Simulter*, ſimiliter, *Pſeud*. 1. 3. 148.
† *Sine*, minantis eſt, *Bacch*. 4. 7. 13.
Singularius, *Capt*. 1. 2. 3.
Singulum, in ſingulari, *Ciſt*. 4. 2. 34.
Sinie, pro ſinat, *Curc*. 1. 1. 27.
Sino, pro ſinu, *Curc*. 1. 2. 13.
Sinus, vas ſinuoſum, *Truc*. 2. 1. 15.
Sirempſe, ſimilem re ipſa, *Amph*. *Prol*. 73.
Siris, pro ſiueris, *Epid*. 3. 3. 19. *Bacch*. 3. 2. 18.
Sirpicula, genus caniſtri, *Capt*. 4. 2. 36.
Sis, imperatiuis additum per apocopen pro *ſi vis*, pene ſingulis paginis.
Siſtentare, pro oſtentare antiq. *Truc*. 2. 2. 15.
Socienus, ſocius, *Aul*. 4. 4. 32.
Socio fraudus, qui ſocios defraudat, *Pſ*. 1. 3. 128.
Solae, pro ſoli, *Mil*. 4. 2. 28.
Solarium, locus, vbi in ſole apricabantur, *Mil*. 2. 3. 69.
Horologium, *Fr*. *Boeot*. *v*. 4. *et* 8.
Solearius, qui ſoleas, calceamenti genus, conficit, *Aul*. 3. 6. 41.
Solum, pro calceamenti ſolea, *Bacch*. 2. 3. 98.
Solus, ſolitarius, *Aul*. 4. 6. 7.
Soracum, vehiculi genus, *Perſ*. 3. 1. 64.
Sorbere inter dormiendum ronchos ducere, *Mil*. 3. 2. 6.
Sorbitio, pro iure ſorbili, *Pſeud*. 3. 2. 79.
Sorbilum, ſuſpirium, *Poen*. 1. 2. 185.
Sordidatus, ſordida veſte indutus, *Aſin*. 2. 4. 90.
Sortitudo, *Poen*. 5. 2. 10.
Sororiare, fictum de papillis puellarum, *Frag*. *Friuolar*. *v*. 11.
Sorti, pro ſortire, *Caſ*. 2. 6. 43.
Sortis, pro ſors, *Caſ*. 2. 6. 28.
Sortito, per ſortem, *Merc*. 1. 2. 25.
Sortitus, ſortiendi actus, *Caſ*. 2. 4. 27.
Soſpitalis, ſalutaris, *Pſeud*. 1. 3. 18.
Soſpitare, proſperare, *Aul*. 3. 6. 10.
Soſpitari, ſeruari, *Aſin*. 3. 3. 93.
Specitur, ſpectatur, *Caſ*. 3. 1. 2.
Spectile, caro ſuilla ſub vmbilico, *Frag*. *Carbon*, *v*. 2.
Specula, diminutiu. a Spes, *Caſ*. 2. 4. 27.
Sperata, amica deſtinata matrimonio, *Amph*. 2. 2. 44.
Spernere, diſiungere, *Capt*. 3. 3. 2.
Spes, Dea, *Bacch*. 4. 8. 52.
Spicere, videre, *Mil*. 3. 1. 110.
Spinther, armillae genus, *Men*. 3. 3. 5.
Spinturnicium, conuicium in deformem: a ſpinturnice deformi et inauſpicata aui, *Mil*. 4. 1. 42.
Spiſſigradiſſimus, tarde incedens, *Poen*. 3. 1. 3.
Spiſſum, tardum, *Ciſt*. 1. 1. 78.
Sportula, vas obſonatorium, *Men*. 1. 4. 1.
Spurcidicus, ſpurcus, obſcoenus, *Capt*. *Prol*. 56.
Spurcificus, ſaeuus, *Trin*. 4. 1. 7.
Sputator, *Mil*. 5. 1. 52.
Stacte, oleum e cinnamomo et myrrha ſudans, *Curc*. 1. 2. 6. *Moſt*. 1. 3. 151.
Stagnea vaſa, *Frag*. *Amiſſ*. *v*. 16.
Stalagmium, inauris genus, *Men*. 3. 3. 18.
Staticulus, ſaltatio ſtataria, *Perſ*. 5. 2. 43.
Statim, fixe, *Amph*. 1. 1. 120. Perſeueranter, σαδιαίως. *ibid*. *v*. 84.
Statutus, magnae ſtaturae, *Rud*. 2. 2. 11.
Status, pro habitu et poſitura gladiatoris, *Mil*. 4. 9. 12.
Stega, nauis tabulatum, *Bacch*. 2. 3. 44.
Stercoreus, vituperium, *Mil*. 2. 1. 12.
Sterquilinium, conuitium, in foedum, *Perſ*. 3. 3. 3.
Stimulum, in Gen. Neutr. *Men*. 5. 2. 112.
Stirps, pro auctore, *Trin*. 1. 2. 180.
Strategus, qui bibendi leges fert, *Stich*. 5. 4. 20.
Strategus, belli dux, Imperator: Graec. *Curc*. 2. 3. 6.
Stratioticus, militaris: ex Graeco, *Pſeud*. 2. 2. 9.
Strebula, caro quae coxendicibus demitur, *Fragm*. *Gaſtrion*. *v*. 1.
Striatae, piſcis genus, *Rud*. 2. 1. 9.

Striges,

Striges, aues nocturnae, *Pſeud.* 3. 2. 31.
Strophiarius, qui ſtrophia conficit, *Aul.* 3. 5. 42.
Struix, ſtrues, exſtructio, *Men.* 1. 1. 26.
Struthea, bellarii genus, ex malis cotoneis, *Perſ.* 1. 3. 7.
Studioſus, cum Dat. *Mil.* 3. 1. 207.
Stultiloquentia, *Trin.* 1. 2. 185.
Stultiloquium, *Mil.* 2. 3. 5.
Stultiuidus, ſtulte ſeu peruerſe videns, *Mil.* 2. 3. 64.
Suadela, eloquentia, *Ciſt.* 2. 3. 24.
Suauitudo, blanditia, *Stich.* 5. 5. 14. *Fr. Bacchid.* v. 10.
Subigitatio, laſciuiuſcula attrectatio, *Capt. Grex.* 2.
Subaquilum, fuſcum, *Rud.* 2. 4. 9.
Subbaſilicani, qui ſub baſilicis ambulant, aut deſident, *Capt.* 4. 2. 35.
Subcuſtos, *Mil* 3. 2. 54.
Subditiuus, falſus, *Amph.* 1. 2. 35. *et* 2. 2. 198.
Subdiu, interdiu, *Moſt.* 3. 2. 78.
Subes, ſubedis, *Fr. amiſſ.* v. 10.
Subiculum, quod ſubiicitur, *Perſ.* 2. 3. 14.
Subigitare, verbum nequam, *Mil.* 3. 1. 58.
Subleſtior, infirmior, leuior, *Perſ.* 3. 1. 20.
Subleſta fides, *Bacch.* 3. 6. 13.
Subleſtiſſimum vinum, *Frag. Neruol.* 6.
Sublingio, nomen: a ſublingendis patinis, *Pſeud* 3. 2. 103.
Submerus, non plane dilutus, *Stich.* 2. 1. 116.
Subminia, vel ſubrimia veſtis, *Epid.* 2. 2. 48.
Subniger, *Pſeud.* 4. 7. 120.
Subrufus, *Capt.* 3. 4. 115.
Subſcudes, retinacula lignea tabulatum, *Frag. Aſtrab.* v. 7.
Subtemen, inferior panni pars, quae ſtamini ſubeſt, *Merc.* 3. 1. 20.
Subuenibo, pro ſubueniam, *Men.* 5. 7. 20.
Subuentare, *Rud.* 1. 4. 11.
Subuerbuſta, ſtigmatica, *Fr. amiſſ.* 22.
Subuulturius, ſubniger, *Rud.* 2. 4. 9.
Succenturiare, ſupplere, *Trin.* 4. 2. 160.
Succidaneus, qui ſuccedendo velut alterius culpam luit, *Epid.* 1. 2. 37.
Succeſſa, quae ſucceſſerunt bene, *Pſ. Pr.* 8.
Succidus, ſucci plenus, *Mil.* 3. 1. 192.
Succingulum, baltheus, *Men.* 1. 3. 17.
Sucula, machina in torculari, *Rud.* 4. 4. 126.
Suffarcinatus, *Curc.* 2. 3. 10.
Sufflatus, iratus, *Bacch.* 4. 2. 21.
Sultis, pro ſi vultis, in adhortat. *Men.* 2. 2. 75.
Summa, ſummus locus, *Truc.* 4. 2. 15. *et* 1. 1. 4.
Summanare, furari, *Curc.* 3. 46.
Summanus, Deus ſummus manium, *Curc.* 3. 43.
† *Sumo*, pro inſumo, impendo, *Mil.* 3. 1. 78.
Sumptifacere, inſumendo perdere, *Caſ.* 2. 7. 2.
Superare, ſupereſſe, *Amph.* 2. 2. 77. *Caſ.* 5. 2. 2.
Superbiae, in plurali, *Stich.* 2. 2. 28.
† *Superbia*, pro contumelia, *Ciſt.* 1. 1. 42.
Superſtes, praeſens, *Frag. Artamon.* v. 1.
Superſtitare, ſuperſtitem eſſe, *Perſ.* 3. 1. 3.
Superſtitioſus, Ariolator, *Amph.* 1. 1. 167.
Supparaſitari, *Amph.* 1. 3. 17.
Supparus, linteum puellarum veſtimentum, *Epid.* 2. 2. 48.
Suppeditare, parem eſſe, *Aſin.* 2. 4. 7.
Suppilare, clam ſublegere, *Aſin.* 4. 2. 6.
Supplicium, ſupplicatio, *Rud. Prol.* 25.
Suppromus, coadiutor promi, *Mil.* 3. 2. 12.
Surgere, pro ſurrigere, *Epid. Grex.* 2.
Surpuit, pro ſurripuit, *Capt.* 3. 5. 102.
Surrepſit, pro ſurrepſerit, *Mil.* 2. 3. 62.
Suſpicare, pro ſuſpicari, *Caſ.* 2. 6. 42. *et alibi.*
Suſpiritus, anhelitus, *Merc.* 1. 2. 4.
Suſſilire, ſurſum ſalire, *Curc.* 1. 2. 63.
Suſtentare ſe, eſt tueri valetudinem, *Stich.* 3. 2. 14. *et* 4. 2. 8.
Suſum, pro ſurſum, antiq. *Ciſt.* 2. 3. 78.
Sutelae, fallaciae, *Caſ.* 1. 1. 7.
Suus ſibi, pro ſuus, *Capt. Prol.* 14. 55. *et alibi ſaepius.*
Sycolatronidae, fictum, *Mil.* 1. 1. 43.
Sycophantari, ſycophantias ſtruere, *Trin.* 3. 3. 57.
Sycophantioſe, *Pſeud.* 4. 7. 113.
Symbolus, teſſerae genus, quo vtebantur veteres in pactis conuentis fidei faciendae, *Bacch.* 2. 3. 29. *Pſ.* 1. 1. 53.
Syncerastum, edulii genus, *Frag. Phagon.* 1.
Syngraphus, pactorum priuata ſcriptura, *Aſin.* 1. 3. 85. *et* 4. 1. 1.
Syngraphus, diploma, quo libera commeandi facultas datur belli tempore, *Capt.* 2. 3. 90.

T

Tacita, paſſiue, quae tacentur, *Aſin.* 4. 2. 17.
Taciturniſſimus, *Curc.* 1. 1. 20.
Tactio, cum Accuſatiuo: quemadmodum et alia iſtiuſmodi verbalia conſtrui ſolent apud noſtrum, *Aul.* 3. 2. 9. *et* 4. 10. 14. *Curc.* 5. 2. 27.

Tactu,

Tactu, pro tacitui, antiq. *Aſin.* 2. 2. 50.
Tagenium, piſcis genus, *Frag. Amiſſ.* 17.
Tagis, pro tangis, antiq. *Aſin.* 2. 2. 106.
Talchybius, nuncius, *Stich.* 2. 2. 33.
Talus, ludus talorum, *Bacch.* 1. 1. 38.
† *Tamen*, pro quamuis, *Amph.* 1. 3. 44.
Tametſi, pro etſi et tamen, *Aul.* 4. 10. 38.
Tamenetſi, ſimiliter poſitum, *Mil.* 4. 6. 10. *Perſ.* 3. 1. 34. *et alibi.*
Tangere, pro fallere, *Epid.* 5. 2. 40. *Pſeud.* 1. 1. 118. *et alibi.*
Tanta mira, id eſt, tam mira, *Amph.* 5. 1. 5. *Caſ.* 3. 5. 4.
Tarmes, *Moſt.* 3. 2. 138.
Tecum, pro te, *Caſ.* 3. 4. 5. *Curc.* 3. 62. pro tibi, *Capt.* 5. 1. 10.
Tedigniloquides, fictum, *Perſ.* 4. 6. 11.
Tegumentum, translate pro praeſidio, *Truc.* 2. 2. 32.
Temere, pro facile, *Bacch.* 1. 1. 52. fruſtra, *Trin.* 4. 2. 162.
Temetum, vinum, antiq. *Truc.* 4. 3. 59.
† *Temperi*, tempore ſuo, ant. *Per.* 5. 1. 16.
Temperint, pro temperent, antique, *Truc.* 1. 1. 41.
Templa, de mari, *Mil.* 2. 5. 3. *Rud.* 4. 2. 4.
† *Telo ſuo*, pro arte ſua, *Amph.* 1. 1. 113.
Tempori, tempeſtiue, *Aul.* 3. 3. 6. *Moſt.* 1. 4. 2. numero, celeriter, mature, *Rud.* 4. 2. 16.
Tenus, laqueus qui tenditur, *Bacch.* 4. 6. 23.
Terginum, ſcutica, *Pſeud.* 1. 2. 21.
Tergus, Gen. Maſc. *Aſin.* 2. 2. 53.
Termentum, detrimentum, *Bacch.* 4. 9. 5.
Terueneficus, conuitium, *Bacch.* 4. 7. 15.
Teſticulari, crepare teſtes, *Amph.* 2. 2. 193
Tetuli, pro tuli, antiq. *Amph.* 2. 2. 84. *Men.* 4. 2. 25.
Thalaſſicus, marinus: ex Graeco, *Mil.* 4. 4. 43.
Thales, ironice, *Rud.* 4. 3. 64.
Thermopotare, calidum bibere: ex Graeco Latinoque fictum verbum, *Trin.* 4. 3. 7.
Theſaurochryſonicochryſides, fictum Comica licentia nomen, ex voce theſauri et aliis duobus vſitatis nominibus Chryſonicus, et Chryſis, *Capt.* 2. 2. 35.
Theti, pro Thetide, *Epid.* 1. 1. 33.
Tiara, cauſia, tegumentum capitis, *Perſ.* 4. 2. 2.
Tinnimentum, per iocum de claua: qua cum caput tunditur, aures tinniunt, *Rud.* 3. 5. 26.
Tintinnaculi, tortores, ſiue lorarii: fictum vocabulum a verberum crepitu, *Truc.* 4. 3. 8.
Tipula, genus inſecti, *Perſ.* 2. 2. 62.
Tis, pro tui, antiqu. *Mil.* 4. 2. 42.
Titanus, pro Titan: quo nomine appellati terrae filii, qui ſuperos oppugnaſſe finguntur, *Men.* 5. 2. 101. *Perſ.* 1. 1. 26.
Titiuillitium, res nihili, *Caſ.* 2. 5. 59.
Tolleno, machina tollendis aquis, *Frag. Aſtrab.* v. 4.
Tollit, in praeterito perf. a tollo, antiq. *Fr. Captiv.* v. 2.
Tolutim, glomeratim, *Aſin.* 3. 3. 116.
Tondere, cum Ablatiu. *Bacch.* 2. 3. 8.
Tonſus, tonſura, *Amph.* 1. 1. 288.
Torulus, cincinnus in conum confertus, *Amph. Prol.* 144.
Totae, pro toti, *Frag. Amiſſ.* v. 2.
Totum, pro omni, *Mil.* 2. 2. 57.
Tractim, lente, *Amph.* 1. 1. 157.
Tragula, telum hamatum: tralate de fallacia, *Pſeud.* 1. 4. 14.
Trahax, a trahendo: de lenone, *Perſ.* 3. 3. 6.
Trahere, pro bibere, *Rud.* 2. 5. 2.
Traloqui, a principio ad finem eloqui, *Perſ.* 3. 3. 307.
Trama, filum, quod trameat in textura, *Rud.* 5. 2. 37.
Tranſcaedere, probe caedere, *Perſ.* 4. 8. 1.
Tranſtinere, tranſuerſum tenere, *Mil.* 2. 5. 58.
Tributus, pro tributum, *Epid.* 2. 2. 43.
Tricae, nugae, ſermo intricatus, *Curc.* 5. 2. 15. *Moſt.* 3. 1. 45.
Trifurcifer, conuitium, *Aul.* 2. 4. 47.
Trigonus, piſcis, *Capt.* 4. 2. 71.
Triparcus, valde parcus, *Perſ.* 2. 3. 14.
Triſtis, pro irato, *Caſ.* 2. 3. 14.
Triticeiae, adiect. pro triticeae, antiq. *Caſ.* 2. 8. 58.
Triuenefica, conuitium, *Aul.* 1. 2. 8.
Tryblium, patella, *Stich.* 5. 4. 9.
Truculentia, morum atrocitas, *Truc.* 3. 2. 7.
Truculentus, *Truc.* 3. 2. 6.
Tuatim, tuo more: fictum, *Amph.* 2. 1. 4.
Tuburcinari, raptim vorare, *Perſ.* 1. 3. 42.
Tumulti, pro tumultus, antiq. *Caſ.* 3. 5. 22. *Poen.* 1. 1. 79.
Turdetani, pro iis qui turdos vendunt: ioculariter, *Capt.* 1. 2. 60.
Turgere, pro iratum eſſe, *Caſ.* 2. 5. 17.
Turpilucricupidus, *Trin.* 1. 2. 63.
Turpis, deformis, *Poen.* 1. 2. 110.
Turtur, penis, *Bacch.* 1. 1. 35.
Tuſculum, a tus diminut. *Aul.* 2. 8. 15.
Tutantur, paſſiue, *Amph.* 2. 2. 20.
Tyrannus, in bonam partem, *Curc.* 2. 3. 6. *Pſeud.* 2. 4. 12.

Tympa-

Tympanotriba, tympani pulſator : pro effoeminato: quales erant ſacerdotes Cybeles, Tympana pulſantes, *Truc.* 2. 7. 49.

V

Vaciuitas, vacuitas, *Curc.* 2. 3. 80.
Vaciuus, a, um, vacuus, *Caſ. Prol.* 29. 3. 46. *et alibi.*
Vadari, in ius citare, *Aul.* 2. 2. 40.
Vadatus, paſſiue, *Bacch.* 2. 2. 3.
Vadimonium, ſponſio de obeundo iudicio, *Curc.* 1. 3. 5.
Vaga, *Mil.* 2. 5. 14.
Valentulus, validus, *Caſ.* 4. 4. 26.
† *Valet*, validus eſt, *Amph.* 5. 1. 51.
Valetur, *Perſ.* 2. 5. 8.
Valgus, qui talos vitioſos, et diuerſas ſuras habet, *Mil.* 3. 1. 227.
Valga ſauia, diſtorta labra, *Mil.* 2. 1. 16.
Vanidicus, *Trin.* 3. 1. 37.
Vaniloquentia, *Rud.* 4. 1. 14.
Vaniloquidorus, fictum nomen, *Perſ.* 4. 6. 20.
Vanitudo, *Capt.* 3. 4. 37.
Varus, qui diſtorta crura haber, *Mil.* 3. 1. 124.
Vaſa, pro obſcoeno, *Poen.* 4. 2. 41.
Vaſticies, defectus, *Pſeud.* 1. 1. 68.
Vaſum, vas, *Truc.* 1. 1. 33. 34.
Vbi vbi, vbicunque, *Aſin.* 2. 2. 21. *Curc.* 1. 2. 3.
Vectari, deponentis forma, *Merc.* 1. 1. 76.
Velabrum, locus Romae vbi oleariorum tabernae, *Capt.* 3. 1. 29. *Curc.* 4. 1. 22.
Venatici, canes, *Capt.* 1. 1. 17.
Venatus, de piſcatu, *Rud.* 4. 3. 31.
Venditaria lingua, venalis, *Stich.* 1. 3. 104.
Veneficus, conuitium, *Rud.* 4. 3. 48.
Venerem, pro venerer, antiq. *Truc.* 2. 5. 23.
Venerium, pro iactu venerio in talorum ludo, *Aſin.* 5. 2. 55.
Ventricoſus, qui magnum ventrem habet, *Aſin.* 2. 3. 20.
Verberabiliſſimus, qui dignus verberibus maxime, *Aul.* 4. 4. 6.
Verberantes, paſſiue, id eſt, vapulantes, *Truc.* 4. 3. 3.
Verbum, prouerbium, *Merc.* 4. 4. 31. *Poen.* 1. 1. 7.
Verculum, diminut. a *ver:* blandimentum, *Caſ.* 4. 4. 15.
Veriuerbium, veracitas verborum, *Capt.* 3. 4. 36.
Vermilitas, laſciuia, procacitas, *Frag. Batch.* v. 5.
Vero, pro certe, *Aſin.* 1. 1. 43. pro igitur, *Epid.* 5. 2. 58.
Verſare, pro fallere, ludificari, *Curc.* 4. 1. 23. *Bacch.* 4. 5. 6. *Perſ.* 5. 2. 17.
Verſipellis, canus: per iocum, *Perſ.* 2. 2. 48.
Veruina, verutum, *Bacch.* 4. 8. 46.
Verum, veru, *Rud.* 5. 2. 15 *et* 17.
Veruex, de ſene amatore, *Caſ.* 3. 2. 5. *Men.* 3. 3. 6.
Veſperna, coena, *Frag. amiſſ.* v. 57.
Veſperugo, Heſperus, *Amph.* 1. 1. 119.
Veſtiſpica, quae veſtes curat, *Trin.* 2. 1. 22.
Viaticatus, viatico inſtructus, *Me.* 2. 1. 30.
Vicem, pro vice, *Capt.* 2. 3. 37.
Viciſſatim, viciſſim, *Poen. Prol.* 46. per vices, *Stich.* 4. 1. 27.
Victi, pro victus, antiq. *Capt.* 4. 2. 75.
Viduitas, inopia, *Rud.* 3. 3. 2.
Vidulus, bulga ex corio, *Epid.* 1. 1. 20.
Vietor, lictor: a viendo, id eſt, vinciendo, ſiue ligando, *Rud.* 4. 3. 51.
Vietus, languidus, eneruatus, *Mer.* 2. 2. 20.
Vinarius, vinum vendens, *Aſin.* 2. 4. 30.
Vinnulus, illecebroſus, flexanimus: a *Vinno*, cincinno molliter flexo, *Aſin.* 1. 3. 70.
Vinum, conuiuium, compotatio, *Aſin.* 4. 1. 55.
Violarii, qui veſtes violae colore tingunt, *Aul.* 3. 5. 36.
Violentus, durus, aſper, truculentus, *Truc.* 2. 1. 39 *et* 2. 2. 54 *et* 62.
Vir, pro marito, *Amph. Prol.* 111 *et* 1. 3. 4 *et* 2. 2. 8.
pro amatore, *Aſin.* 4. 1. 60.
Virgatores, qui virgis et loris ſeruos caedunt, *Aſin.* 3. 2. 19.
Virgidemia, fictum, *Rud.* 3. 2. 22.
Virginarius, a, um, *Perſ.* 5. 9. 14.
Virginiſuendonides, fictum nomen, *Perſ.* 4. 6. 20.
Virile ſecus, *Rud.* 1. 2. 19.
Viripotens, potens, ſiue pollens viribus, *Perſ.* 2. 3. 1.
Viritim, in ſingulos viros, *Pſ.* 1. 5. 26.
† *Virtus*, pro dignitate, *Mil.* 3. 1. 130.
Vis, multitudo, *Epid.* 2. 2. 64.
Vitare, cum Dat. *Curc.* 2. 3. 18. *Poen. Pr.* 25.
Vitilena, vitii lena, quae ad vitia allicit, *Moſt.* 1. 3. 56.
Vitium, pro culpa, *Aul.* 4. 10. 15.
Vitulari, lubentiis diffluere, *Perſ.* 2. 3. 2.
Viue, aduerbialiter a viuus, *Epid.* 2. 2. 98.
† *Viuere victores*, pro eſſe, *Amph. Pr.* 75.
Vixiſſe, pro mortuum eſſe, *Bacch.* 1. 2. 43. *Stich.* 5. 7. 2.
Vlli, pro vllius, antiq. *Truc.* 2. 2. 38.

Vlmei

Vlmeè, vlmis miſere caeſi: ioculare, *Aſin.* 2. 2. 96.
Vlmitriba, de puero verbetone, *Poen.* 2. 4. 7.
Vlpicum, allii ſpecies, *Poen.* 5. 5. 35.
Vlyſſes, pro callido, *Pſ.* 4. 6. 1.
pro conſiliario, *Men.* 5. 5. 4.
Vmbraticola, mollis, *Truc.* 2. 2. 49.
Vnanimans, vnanimis, *Truc.* 2. 4. 81.
Vne, vocatiuus, *Frag. Friuol. v.* 12.
Vnguentaria, ars vnguenta conficiendi, *Poen.* 3. 3. 90.
Vnianimi, vnius animi, *Stich.* 5. 4. 49.
Vnicus, ſumme dilectus, *Capt.* 1. 2. 44.
† *Vnumquidquid*, pro, vnumquodque, *Trin.* 4. 2. 39.
Vnus, pro aliquis, *Aul.* 1. 1. 38. *Moſt.* 3. 2. 2. *Stich.* 4. 1. 32. *et alibi.*
Vocare, ad coenem inuitare. *Men.* 3. 1. 11. *Pſ.* 5. 2. 31. *Truc.* 2. 6. 66.
Volſella, a vellendo: inſtrumentum ad extirpandos a corpore pilos radicitus, τριχολαβίς, *Curc.* 4. 4. 21.
Volturius, iactus nomen in talorum luſu, qui infelix, *Curc.* 2. 3. 78.
Voluntate, id eſt, ſponte, *Mil.* 2. 5. 40.
Volup, voluptas, *Men.* 4. 3. 3.
Voluptabilis, qui voluptatem affert, *Epid.* 1. 1. 19.
Voluptarii, qui voluptaribus ſtudent, *Men.* 2. 1. 34.
Vomitus, de homine impuro, *Moſt.* 3. 1. 120.
Vorſare, verſare, tractare, *Ciſt.* 1. 1. 96.
Vorſum, in anteriorem partem; cui *rurſum* opponitur, *Amph.* 5. 1. 60.
Vorſus, a vertendo: conuerſio in orbem inter ſaltandum, *Stich.* 5. 7. 2.
Voſtrum, pro veſtri, *Men.* 5. 9. 58.
Votitus, vetitus, *Aſin.* 4. 1. 44.
Vpupa, de malleo: per iocum, *Capt.* 5. 4. 7.
Vrbicapus, qui vrbes capit, *Mil.* 4. 2. 64.
Vri, angi, *Bacch.* 5. 1. 5.
† *Vſura*, vſus, *Trin.* 1. 2. 144.
Vſuraria vxor, qua quis per libidinem vtitur, *Amph. Arg.* 1. 3.
Vſus eſt, pro opus eſt, *Curc.* 3. 13. *Ciſt.* 1. 2. 10. *Rud.* 2. 3. 67. *Trin.* 2. 4. 102.
Vſufacere, vt vſucapere, vſu venire, *Amph.* 1. 1. 219.
Vt, pro qualis, *Amph. Prol.* 104.
Vt ne, pro ne, *Aſin.* 3. 3. 128. *Moſt.* 5. 1. 12. *et alibi.*
Vterum, in Gen. Neutr. *Aul.* 4. 7. 10.
Vti, Paſſiue, *Mil.* 3. 1. 84.
cum Accuſ. *Men.* 4. 2. 1. *Poen.* 5. 2. 128.
Vtibilis, vtilis, *Moſt.* 4. 1. 2. *Trin.* 3. 3. 19. *et alibi.*
Vtilitas, vſus, *Epid.* 5. 1. 28.
Vtrobidem, *Truc.* 1. 2. 50.
† *Vuidus*, humidus, *Rud.* 1. 4. 31.
Vulturius, vultur, *Moſt.* 3. 2. 145. 146. 150. de auaro, *Trin.* 1. 2. 64.

Z

ZAmia, damnum: Graec. *Aul.* 2. 2. 20.
Zona, pro marſupio, *Poen.* 5. 2. 48. *et alibi.*
Zonarius ſector, *Trin.* 4. 2. 20.

FINIS

INDEX
ANTIQVITATVM, RITVVM, ET RERVM
inprimis memorabilium e Plauto et ei adiunctis Commentariis obſeruatarum

A

Abiectae *aedes, id eſt, vili venditae* Moſt. 3. 3. 3
Abſentiae viri antiqua lege certum tempus fuit definitum Stich. 1. 1. 29
Acheruntis crucìamenta Veteres in tabulis depingebant, vt homines melius in officio continerentur, dum ea quaſi praeſentia intuerentur Capt. 5. 4. 1
Actionis reo edendae mos coram Praetore Perſ. 4. 9. 9
Accumbendi mos veterum deſcriptus, cum menſae poſitu et forma, tricliniorumque ornatu et numero perſonarum in vno lecto Stich. 5. 4. 21
Acropoliſtis quae? Epid. 4. 1. 41
Addicti *fuerunt, qui cum non eſſent ſolvendo, creditoribus addicebantur,* Bacch. 5. 2. 87
Addicuntur, *et deinde* abducuntur, *non tantum damnati in Iudicio, ſed etiam venales* Merc. 3. 4. 31
Adeſſe dicuntur Aduocati Epid. 3. 2. 15
Adimi Mil. 2. 6. 105
Adire ad aliquem Truc. 2. 6. 21
Adiumentum pro eo qui adiuuat, Epid. 3. 2. 15
Adorea antiquis quid fuerit? Amp. 1. 1. 38
Adpromiſſor *in promiſſione erat plerumque* Rud. 5. 2. 45
Adrogare *adſtipulatoris erat:* rogare *ſtipulatoris. Vterque enim in ſtipulatione erat,* ſtipulator *et* adſtipulator ibid.
Adſtipulator in ſtipulatione erat plerumque, qui adrogabat, vt ſtipulator rogabat ibid.
Aduector Aſin. 2. 2. 92
Adulterarum apud Rom. veteres poena quae? Amph. 2. 2. 222
Aduocatus, patronus, cognitor quid differant? Epid. 3. 3. 42
Aediles Ludis olim praeerant, et iurabant, ſe illi, qui optime egiſſe viſus eſſet, palmam daturos Prol. Amph. 72
Aedilium, ἀγορανόμων Graece, officium erga vendentes improbas merces, Rud. 2. 3. 43
Aegroti in templo Aeſculapii interdum incubabant, ad remedia per ſomnium accipienda Curc. 1. 1. 62
Aequare ſortes Caſ. 2. 6. 35
Aera, *multa pecuniaria a portitoribus aut Scripturariis olim imponi ſolita,* Truc. 1. 2. 43
Aerarium Roman. in templo Saturni olim erat, et cur? Aul. 3. 6. 47. Bacch. 2. 3. 73
Aere diruti *milites qui dicti?* Truc. 2. 1. 18
Aes militare quod, et vnde ſumptum? Aul. 3. 5. 52
Aeſtimatum dare Capt. 2. 2. 90
Aetate eadem Amph. 2. 1. 67
Agathocles quomodo ter regnum ſibi quaſi aſſeruerit? Men. 2. 3. 58
Ager aruus, ager paſcuus et compaſcuus Truc. 1. 2. 47
Ager ſcripturarius qui dictus? Truc. 1. 2. 41
Ἀκράτισμα *quid?* Truc. 2. 7. 48
Albati, id eſt, candida et pura veſte ad Deos adibant veteres Rud. 1. 5. 12
Albo rete aliena oppugnare bona quid? Perſ. 1. 2. 22
Alexandrina polymita qualia? Pſeud. 1. 2. 14
Alicariae *meretrices vnde dictae?* Poen. 1. 2. 54
Alterplices ςρεψίμαλλοι *veteribus dicti qui?* Ciſt. 4. 2. 64
Ἁλώνητος δοῦλος, ſeruus ſale emptus, *id eſt, vilis pretii ſeruus* Caſin. 3. 2. 8
Amantes olim per ſigna loquebantur, Aſin. 4. 1. 39
Amantium, cum non reciperentur a puellis intra aedes, vlciſcendi modus, Mer. 2. 3. 74
Amare virum et auere, differunt, Merc. 4. 4. 15
Amatores puellas, quas amabant, inter talorum iactus inuocare ſolebant, Aſin. 5. 2. 55
Amatorum ornatus qualis? Curc. 1. 1. 2
Ambas baſce, id eſt, fores, Moſt. 2. 2. 23
Amicus veterrimus homini optimus, Truc. 1. 2. 71
Amicum ita vt nomen cluet, reperiri difficile Trin. 3. 1. 19
Ἀμφιδρόμιος *dicebatur dies quintus puerperii, a ritu, quo curſim circa focum geſtabatur puer, et ſic luſtrabatur apud Graecos, apud Latinos vero octauo die puellae, nono pueri* Truc. 2. 4. 70
Amphorae menſura quanta? Merc. 1. 1. 75

Ampulla

Digitized by Google

Ampulla quale vas? Perſ. 1. 3. 44
Ampullam ſecum portabant peregre abeuntes, in quem vſum? Merc. 5. 2. 86
Amiſtis qualis potio? Aul. 2. 4. 12
Anancaeum, poculum magnum, quod in potandi certamine neceſſe eſſet ebibere: quaſi ἀναγκαῖον Rud. 2. 3. 33
Angina qualis morbus? Moſt. 1. 3. 61
Animus quomodo nonnunquam vſurpetur Pſeud. 1. 3. 8
Anno, ideſt, ante annum, Amph. Prol. 91
Annuas meretricum operas conducebant Truc, 1. 1. 10
Anulo ſigillaricio obſignare res domi Romani ſolebant Caſin. 2. 1. 1
Anuli aurei ingenuorum duntaxat, non ſeruorum erant Caſin. 3. 5. 63
Annus pro annona ſaepe dicitur, Moſt. 1. 3. 3
Ante ſolem exorientem Bacch. 3. 3. 20
Antiquum et vetus quid differant, Moſt. 2. 2. 45
Antiqua cur omnia noſtris meliora habita Capt. 1. 2. 20
Ἀφροδισιαμά marina omnia antiquis credita Caſin. 2. 8. 59
Apollo proſtaterius quaſi praeſet in veſtibulo domus ab Athenienſibus cultus Bacch. 2. 1. 3
Apollinis προστατηρίου vel ἀγυιέως ſtatua conſecrata antiquitus ante aedes ponebatur Merc. 4. 1. 12
Apollinem vt ἀλεξίκακον inuocare ſolebant antiqui, quem et Apellinem quaſi mala appellentem, vocarunt, Aul. 2. 8. 24
Apparere Men. 2. 1. 14
Approbare quomodo Dii dicantur, Amph. Prol. 13
Aquam duplicem, calidam, frigidam, ſtatim initio conuiuii poni mos erat, Perſ. 5. 1. 8
Aquarii vel aquarioli vocabantur lenonum miniſtri, qui lauantibus meretricibus aquam aggerebant Poen. 1. 2. 14
Aquilus color qualis et vnde dictus? Rud. 2. 4. 9
ab Ara neminem licebat vi abripere: vt tamen arcerentur inde, admouebant ignem; atque ita non ab hominibus, ſed a Deo (Vulcano) amoueri credebantur Moſt. 5. 1. 65
Aram occupabant rei; vnde abripi, aut in ius vocari non poterant, Moſt. 5. 1. 45
Arae non publicae tantum in templis, ſed et in plateis viiſque erant antiquitus Aul. 4. 1. 20
Aras tangebant vel tenebant ſacramentum dicturi et precaturi veteres, Rud. 5. 2. 46
Araneae quo omine a ſuperſtitioſis olim obſeruatae Aul. 1. 2. 9
Arationes erant agri publici, qui aratoribus colendi dabantur, et locabantur impoſitis decumis, etc. Truc. 1. 2. 46
Arcadici aſini praecipue a veteribus quaeſiti, iique ſoli pro optimis habiti, Aſin. 2. 2. 67
Arcturi poſitus, ortus, tempus, et vis occaſus Prol. Rud.
Argentarii vbi tabernas ſuas habuerint Curc. 4. 1. 19
Argentariorum qualis olim conditio, officium et commercia Aſin. 1. 1. 103
Ariſtarchus Poeta tragicus Homeri cenſor Poen. Prol. 1
Ἄριστον quid Truc. 2. 7. 38
Armare pontum vinculis Perſ. 1. 2. 22
Artes antiqui et vitia et virtutes vocarunt Trin. 1. 2. 34
Armipendium quid fuerit Mil. 5. 14
Arundo alas verberat Bacch. 1. 1. 17
Aſcriptiui qui dicti Men. 1. 3. 2
Aſſertores I. C. vindices alienae libertatis Poen. 4. 2. 84
Aſtraba quid Fragm. Aſtrab.
Athenienſium mos, capillum habere congeſtum in conum Prol. Amph. 144
Athenis domus Mil. 2. 5. 41
Attici ciues vbi negotiari ſolerent, Merc. 1. 1. 76
Atrienſis, is qui Graecis Διαιτάριος, Διαιτάρχης Pſeud. 2. 2. 14
Atrienſes ſerui qui, et eorum officium Aſin. 2. 1. 16
Auctor, auctoritas quo ſenſu? Curc. 4. 2. 12
Auctoritas ab ſtirpe Trin. 1. 2. 182
Auerruncos Deos quando et quomodo veteres venerari ſolerent Mil. 2. 4. 41
Aues, pueris patriciis olim in deliciis quaenam Aſin. 3. 3. 103
Augendi et mactandi verbis in ſacrificiis vtebantur olim, et cur? Amph. 4. 2. 14
Auguro et auguror quid differant? Ciſt. 4. 2. 26
Aures perforatas qui habebant barbari, praeſertim Poeni, apud Romanos male olim audiebant Poen. 5. 2. 21
Auriculis prenſis oſculari, inter ceteras antiquae vetuſtatis blanditias, ſolemne erat Poen. 1. 2. 163
Aurum cur palleret, interrogatus Diogenes, quid reſponderit? Aul. 3. 6. 44
Aurichalcum quale aes? Curc. 1. 3. 46
Auſpices nuptiarum antiquitus erant, quorum poſt vice Pronubi adhibiti Caſin. Prol. 86

I N D E X

Auſpicium occurſu ſuo ex ſuperſtitione veterum faciebant praeter alia animalia muſtela domeſtica, *et* felis, *quod Graeci vocabant, ἐνόδιον σύμβολον,* Stich. 3. 2. 7
Auſpicia corvorum quae fauſta infauſtaue crediderint vani veteres? Aul. 4. 3. 1
Auſpicia, ſiniſtra vnde fauſta credita? Epid. 2. 2. 2
Αὐτολήκυθοι *Graecis qui dicti?* Perſ. 1. 3. 44
Autolycus, pro *fure cur* Bacch. 2. 3. 4
Aut plus aut minus Men. 4. 2. 25
Auxilium eſſe alicui Curc. 2. 2. 17
Axites mulieres ſiue dii qui? Aul. 1. 1. 11
Axitioſi *olim qui dicti* ibid.
Axitioſi *qui et vnde dicti?* in fragment.

B

Babylonii et Phryges olim ob artificium pingendi periſtromata et tapetia celebres Stich. 2. 2. 54
Bacariones *aquarioli, qui lauantibus meretricibus aquam aggerebant?* Poen. 1. 2. 14
Bacchae, bacchanti aduerſari impune haud licebat Amph. 2. 2. 73
Bacchanal exercere *inquiebant, quem delirare vellent dicere* Supp. Amph. 1. 12
Bacchus, nec non Ceres, furorem hominibus immittere credebantur Supp. Amph. 2. 62
Bacchi ſacra tertio quoque anno innouabantur; vnde Trieterica *dicta,* Pſeud. 1. 1. 107
Bacchi ſacra reconditiſſima erant: neque vlli, niſi initiato, cognita, vnde qui illis intereſſe vellet, ſignum dare ceteris neceſſe habebat Mil. 4. 2. 25
Balliſta *et* Catapulta *quomodo differant?* Capt. 4. 2. 16
Balneorum tres olim aedes vel cellae; et quae fuerint Moſt. 1. 3. 1
Baſilica *Romae, vbi iudicia, praeſertim centumuiralia, celebrata fuerunt,* Capt. 4. 2. 35.
Bene, pro valde aut multum, Moſt. 4. 2. 51
Bellerophontae litterae quales? Bacch. 4. 7. 12
Bellum indicendi per feciales mos et formula Romanis vſitata Amph. 1. 1. 51
Bibendi leges in conuiuio praeſcribentis olim nomina diuerſa apud auctores, quae Perſ. 5. 1. 18
Bibendi in conuiuiis vices talis ſortiri veteres ſolebant: talos mittentes ſcorta inuocabant, ſuaſque amicas, fauſti ominis cauſa Capt. 1. 1. 1
Biuia, quae Dea olim? Merc. 5. 2. 24
Βλιτάδες Truc. 4. 4. 1
Bonae Fortunae *mentio quo ſenſu veteribus vſitata* Aulul. 1. 2. 22
Bonum factum'ſt! *Formula ſollennis, edictis praefigi ſolita, boni ominis cauſa,* Poen. Prol. 16
Boues glandibus paſti a veteribus, Truc. 3. 1. 2.
Βωμολόχοι *qui proprie dicti?* Rud. 1. 2. 52
Bucoeda Moſt. 4. 2. 1
Buſtirapi *qui dicti?* Pſeud. 1. 3. 127

C

Caculae, calones, lixae, *qui et vnde dicti?* Trin. 3. 2. 95
Caiatio Fr. Aſtrab. 17
Calatores dicebantur ſerui ἀπὸ τοῦ καλεῖν, miniſtri ſacrorum: erantque libertini, Pſeud. 4. 2. 52
Calceis inconcinnius vti, non ruſticitatis tantum, ſed etiam impudentiae nota erat, Truc. 4. 2. 52
Calceorum veterum diuitum luxuria, Trin. 3. 2. 54
Calceos et ſoccos ponebant qui erant accubituri Moſt. 2. 1. 37
Calculorum tabula apud Graecos qualis? Poen. 4. 2. 86
Calendae *omnes Iunoni tributae, vt et* Idus *omnes Ioui* Mil. 3. 1. 97
Calendis Martiis Iunoni, *praecipue* Matronae, *ſacrificabant; atque etiam munera ſibi inuicem miſſitare ſolebant, et cur?* Mil. 3. 1. 97
Calidum Moſt. 3. 2. 81
Calidum bibiſſe veteres tam vinum quam aquam, θερμοπώλια *indicant,* Mil. 3. 2. 19
Calida bibendi veteribus mos, Curc. 2. 3. 14
Callus, *lumbus aprugnus, veteribus in delitiis* Capt. 4. 3. 4
Cambire, *Graece* ἀντιμείβεσθαι *quid ſit?* Aſin. 1. 1. 103
Campani molles et libidinoſi olim, Trin. 2. 4. 144
Canaliculae forenſes, *homines pauperes dicti: quod circa canalem fori conſiſterent* Curc. 4. 1. 15
Canis *et* catulus, *genus quoddam vinculi, quo ſerui conſtringebantur,* Curc. 5. 3. 13. Caſ. 2. 6. 37
Canis *conuitium in mulieres latrantes frequens apud Graecos* Caſ. 2. 5. 12
Canes *veteres vocabant* cuſtodes, *et vice verſa* Mil. 2. 2. 57

I N D E X

Canina ſcaena *quid?* Caſ. 5. 4. 4
Cantare ante fores quomodo ſolerent, qui noctu comeſſatum ibant? Curc. 1. 2. 60
Cantio Graeca de numero poculorum bibendorum Stich. 5. 4. 25
Cantherius ab equo quid diſtet? Aul 3. 5. 21
Cantheriorum ſomnolentia qualis et vnde Mil. 2. 2. 62
Capillum promittere fanaticis vſitatum fuit Rud. 2. 3. 46
Capue quando operire ſolerent? Moſt. 2 1. 77
Caput olim radere, vngueſque praecidere ſolebant naufragi, in ſignum liberationis Rud. 5. 2. 16
Capitis aperiendi et operiendi mos Romanis qui olim Curc. 2. 3. 9
Capite operto aliiſque geſtibus ac ritibus ſalutare atque adorare Deos veteribus vſitatum Amph. 5. 1. 42
Capitolia *vocabant qualiacunque templa grandia primoribus dicata Deis, etiam extra Italiam* Curc. 2. 2. 19
Capitones duri *Paraſiti olim dicti, vnde?* Perſ. 1. 2. 8
Captare, orare, queri cum aliquo, Moſt. 5. 1. 21
Carcheſii deſcriptio Amph. 1. 3. 36
Carnifex carceris olim cuſtos: vnde ad carnificem, *idem quod* in carcerem *trahere. Triumuiros autem curam Cuſtodiae carceris habuiſſe veriſimile eſt,* Rud. 3. 6. 19
Carthaginenſes δίγλωττοι *erant, lingua vtentes et Tyriorum et Afrorum,* Poen. 5. 2. 73
Caſare Mil. 3. 2. 36
Calleria, *qui locus* Aſin. 3. 1. 16
Catillatores *qui dicti olim?* Caſ. 3. 2. 22
Catones vnde dicti Ep. 2. 2. 73
Caue canem *ianuis inſcribi longis literis ſolitum, cur* Moſt. 3. 2. 162
Cauea *qui locus in amphitheatro, et vnde dicta* Prol. Amph. 68
Cauere cum aliquo Pſeud. 4. 1. 5
Caupones *qui ſint et vnde dicti?* Aul. 3. 5. 35
Cauſa familiae conſiſtit, pro, quaeſtus ceſſat Aſin. 3. 1. 17
Cauſas noſcere vbi dicebatur? Truc. 2. 1. 18
Celocem onerare, *pro,* inebriare ſeſe, *quare?* Pſeud. 5. 2. 12
Cenſere aera Rud. 4. 8. 9
Cercurus *nauis Aſianae praegrandis nomen* Merc. 1. 1. 86
Cerealibus feſtis genio plus ſolito olim indulgebant. Vnde Cereales menſae, *id eſt, opimae* Men. 1. 1. 25
Cereris vigiliae quomodo celebrarentur a mulieribus, et cur noctu? Prol. Aul. 36
Cereri nuptias celebrare quo ritu ſolerent Aul. 2. 6. 5
Cerriti *vnde dicti?* Amph. 2. 2. 144
Ceſtus *quid?* Bacch. 1. 1. 36
Ceuere et conquiniſcere Pſeud. 5. 1. 4
Chananaeos Poeni ſe vocabant, quos Graeci Φοίνικας Poen. 5. 3. 33
Charontis πορθμήιον *duo oboli, poſtea tres erant, quibus mortuos inſtruebant,* Prol. Poen. 71
Χαρώνεια θύρα *Athenis in quem vſum?* Mil. 2. 46
Chartae loco veteribus quid fuerit? Bacch. 4. 4. 64
Chirographum et ſyngraphum quid differant Aſin. 4. 1. 1
Chlamys idem quod Sagum, indumentum militare Rud. 2. 2. 9
Chlamys *viatoria Veſtis,* chlamydati *qui peregre aduenirent, ab habitu dicti,* Pſeud. 4. 2. 8
Chorus quid? Curc. 4. 1. 1
Choragi officium quod ibid.
Choragi hodie qui, et qui primitus? Curc. 4. 1. 1
Chroma genus modulationis, quale? Aſin. 1. 3. 70
Cibationis ordo ac nomina apud Romanos et Graecos Truc. 2. 7. 38
Ciccum non interduim, *quid?* Rud. 2. 7. 22
Cincto *vti veteres ſolebant, idque modeſtae diſciplinae erat argumentum: contra* diſcinctum *eſſe, mores diſſolutos arguebat* Bacch. 3. 3. 28
Ciniflones et Cinerarii Mil. 4. 2. 10
Circumferre, *verbum Pontificale, pro* luſtrare, *qua ratione?* Amph. 2. 2. 144
Ciuem Romanam qui vitiarat; aut eam indotatam ducere, aut ſi hoc recuſaret, capitis argui conſuenit Aul. 4. 10. 28
Ciuibus in patriam redeuntibus dabatur coena Amph. 1. 1. 8
Clarigatio quid? et eius formula, Amph. 1. 1. 51
Claua, clauator, quid? Poen. 3. 1. 27
Clauis Laconica qualis? Moſt. 2. 1. 57 *et* 79
Clauus et clauata veſtis antiquis in vſu qualis Epid. 2 2. 47
Cloacina *Dea vnde dicta?* Curc. 4. 1. 10
Clurinum pecus, *quid?* Truc. 2. 2. 14
Cocio, *circumforaneus propola, qui ab aliis emit vili, quod carius vendat, et quidem praeſente ſemper pecunia,* Aſin. 1. 3 51
Cocio qui credit nihili eſt. *Prouerbium ex more illius generis hominum,* Aſin. 1. 3. 51

Coclites

Coclites *qui dicti?* Curc. 3. 23
Cocus nundinalis, *vnde et cur ſic dicatur?* Aul. 2. 4. 45
Cocos ſiue coctores priuatae perſonae non babentes domi, eos in foro conducebant, Aul. 2. 4. 1
Coquum et Piſtorem apud aliquos eundem fuiſſe Capt. 1. 2. 57
Codex, *ſtipes ligneus, quem alligati ſerui qui deliquerant, trabebant, cuique inſidebant vincti,* etc. Poen. 5. 3. 34
Coemtionalis ſenex Bacch. 4. 9. 52
Coena popularis *quale epulum?* Trin. 2. 4. 69. *in aede ſacra peragebatur antiquitus* Poen. 3. 1. 26
Coena viatica *veteribus in vſu*, Bacch. 1. 1. 62
Coenam terreſtrem et ſine ſanguine quam vocarint Capt. 1. 2. 86
Cöenandi veterum mos adbibitis omnis generis acroamatibus Stich. 2. 2. 57
Coire Moſt. 1. 4. 14
Collaticia pecunia ſublenandi amicos pauperes, mos Graecorum pulcberrimus, Curc. 5. 3. 7
Collocandi defunctos ritus antiquus, Amph. 1. 1. 48
Collocatio defunctorum quo ritu olim fieret Aul. 3. 6. 32
Columnae Graecae quales? Poen. 5. 3. 49
Colutea arbor Perſ. 1. 3. 7
Comicum aurum *quid?* Poen. 3. 2. 20
Comicis ſolitus mos, bene precari publicis eorum rebus, qui attente eſſent audituri, Prol. Poen. 128
Comitatus matronarum in publicum prodeuntium olim frequens, qua de cauſa? Caſ. 2. 2. 1
Comites matronis ire ſi inbiberetur, non leuis iniuria erat Amph. 3. 2. 48
Comitia centuriata *omnium erant maxima,* Curiata *et* Tributa *erant minora,* Pſeud. 4. 7. 134
Comitiales bomines qui? Curc. 4. 1. 9
Commemorare foedas Pſeud. 5. 1. 36
Commentare ora Men. 5. 7. 30
Commenti patres Ciſt. 1. 1. 42
Commodae minae Merc. 2. 3. 101
Communem locum *quem dixerint?* Caſ. Prol. 19
Communicare aliquid cum aliquo, Trin. 1. 2. 153
Compos copia Capt. 2. 1. 21
Computandi ritus antiquis frequentatus: qui non manus tantum occupabat, ſed et aſſumebat alias corporis partes, Mil. 2. 2. 48
Concenturiare, *id eſt, colligere, vnde?* Trin. 4. 3. 160
Conceptio et ſuſceptio quid differant? Amp. 5. 2. 9
Conceſſare Aſin. 2. 2. 24
Conchiliata tapetia Stich. 2. 2. 54
Conciliare *de nuptiis legitimis et de lenocinio dicitur* Trin. 2. 2. 105
Concurare Rud. 1. 2. 58
Condalus, condalium *et* condulus, *quale genus anuli* Trin. 4. 3. 7
Condicere *apud I. C. eſt denunciare.* condicere coenam, *eſt conuiuae denunciantis alteri ſe cum eo conuiuaturum,* Stich. 3. 1. 28
Condigne Caſ. 1. 43
Conditio, *et* conditio conuenta *quid?* Aul. 3. 5. 2
Conditione tua non vtor, *formula Repudii* Aul. 3. 5. 2
Conducere caedendum annum, Aulul. 3. 6. 31
Conferre ſermones fabulando et conferre ſermones fabulandi differunt, Poen. Prol. 34
Congii *menſura* Aul. 4. 2. 15
Coniectoribus, *id eſt, ſomniorum interpretibus, viros,* coniectricibus *mulieres vſos fuiſſe olim, ac ſexibus officia artium diſtincta fuiſſe* Mil. 3. 1. 99
Coniugum diſcordiae concordiaeque vices, Amph. 3. 3. 57
Conquiſitores *olim ſpectatoribus appoſiti, et quodnam eorum officium,* Pr. Amph. 65. *et* 82
Conſcreatio *ſiue* exſcreatio *ad oſtendendam magnificentiam adbiberi ſolebat,* Perſ. 2. 5. 7
Conſilium, quomodo faciam, Epid. 1. 1. 80
Conſipere Pſeud. 3. 1. 3
Contente baberi, Aſin. 1. 1. 63. Capt. 1. 2. 73
Contumeliam facere, *Ciceroni improbata pbraſis* Aſin. 2. 4. 82
Copia ſua nibil poteſſe Ciſt. 1. 1. 31
Copiae cornu eleganti ſectione dicitur, Pſeud. 2. 3. 4
Cora vrbs Latii Capt. 4. 2. 101
Corbitam cibi comeſſe Caſ. 4. 1. 20
Cornucopiae, non *cornucopia* dicitur, Pſ. 2. 3. 4
Cortinam, *id eſt, Vas aqua plenum ludis Circenſibus circumferebant bomines Sole peruſti, vt equos curſu defeſſos frigida adſpergerent* Poen. 5. 5. 12
Cottabum facere, κοτταβίζειν *quid?* Trin. 4. 3. 4
Crabrones irritare quam periculoſum, teſte Plinio Amph. 2. 2. 75
Crebro cadere; et curto calci inſiſtere, quid? Perſ. 4. 4. 104

Crepundiis additis olim exponi recens nati ſolebant, ex quibus iam adulti agnoſci poſſent Ciſt. 3. 5
Creſphontis et Ariſtodemi filiorum ſortitio quomodo et qua de re fuerit facta? Caſ. 2. 6. 46
Creta obducendi veſtes mos Aul. 4. 9. 6
Creta ſordidae nitidari veſtes ſolebant olim Poen. 5. 2. 8
Crimini habere fidem Bacch. 4. 3. 15
Crines capere *quid?* Moſt. 1. 3. 69
Crucifalus *et* crucem inſilire *quid?* Mil. 2. 3. 8
Crumenam veteres de collo pendentem gerebant Truc. 3. 1. 7
Crurifragium, σκελοκοπία, ſeruorum peculiare quaſi ſupplicium, quomodo fieret, Aſin. 2. 4. 68
Cubandi in deorum illorum fanis quorum ope indigebant, mos veterum, Curc. 1. 1. 62
Cuculi *olim etiam dicebantur in re parum honeſta deprehenſi* Aſin. 5. 2. 73
Cucus Perſ. 2. 1. 6
Cuia et cuias, differunt Merc. 4. 3. 20
Cultrum olim geſtare nulli niſi coquis licitum, quorum erat inſigne ac nota, Aul. 3. 2. 3
Cultus improborum Deo non acceptus, Prol. Rud. 22
Cunctus Moſt. 5. 2. 46
Cum ſudum eſt Mil. 1. 1. 2
Cupes *et* Cupedia *antiqui lautiores cibos nominabant* Stich. 5. 4. 32
Cupio te non mentiri, formula, Mil. 3. 1. 184
Cuppes, *faſtidioſus et cupidus,* κνιπὸς, Stich. 5. 4. 32
Cupidinis Amoriſque diſcrimen quod? Curc. 1. 1. 3
Curare veſtimenta Aſin. 5. 2. 57
Curaſſis bene Pſeud. 1. 3. 3
Curiales vnde dicti? Aul. 2. 2. 2
Curiarum Magiſtri ſeu Curiones *olim qui?* Aul. 2. 2. 3
Curioſus nemo, quin ſit maleuolus, πᾶς πολυπράγμων κακοήθης Stich. 1. 3. 54
Curioſi, *vulgi dicterium erat in graciles et macilentos: quaſi ii curis ſemet conficerent et macerarent* Aul. 3. 6. 26
Curioſorum et aliena iudicantium deſcriptio Trin. 1. 2. 68
Curium infortunium *quid?* Pſeud. 4. 7. 44

D

Damnatus in iudicio, ſi ſoluendo non eſſet, addicebatur aduerſario, et ab illo domum abducebatur, Poen. 3. 3. 94
Damnoſi mariti *qui* Curc. 4. 1. 24
Daniſtas inter et Trapezitas quid diſcriminis? Epid. 1. 2. 39
Dare aliquam veniam, pro, alicui, Moſt. 5. 2. 44
Datores et factores Curc. 2. 3. 18
Decet nobis *et* decet nos *quo diſcrimine veteres vſurparint?* Amph. 2. 2. 188
Decimae *ex arationibus vectigalia,* Truc. 1. 2. 46
Decolat ſpes Capt. 3. 1. 37
Decollare proprie quid? Truc. 3. 1. 7
Dedendi ſe in arbitratum Pop. R. ritus ac formula Amph. 1. 1. 71. et 102
De die, de nocte *quid ſignificent?* Aſin. 4. 2. 16
Deduci Mil. 3. 1. 90
Defunctos alba Veſte indutos, eque penicio, e aede in domus veſtibulum productos, apte collocandi ritus antiquus, Amph. 1. 1. 14
Dei alicuius certo de nomine dubitantes veteres, ne errore laberentur, dicere ſolebant Quiſquis es Rud. 1. 4. 37
Deorum inſtinctu ſuggeri credebant veteres quicquid ex tempore dubitanti ſuggereretur Moſt. 3 1 136
Deos eſſe, *formula olim recepta clamabant* Capt. 2. 2. 63
Deos de die coelum fere tenere, de nocte vero verſari in terris; praeter ſtellas quae verſa ſe vice habeont, veterum ſuperſtitio fuit Rudent. Prol. 8
Deos ſalutandi adorandique ritus atque geſtus antiquis vſitati qui, Amph. 5. 1. 42
Delenimenta *et* delenifica dicta *quomodo ſumantur apud I. C.* Amph. 2. 2. 214
Delirare, vnde? Poen. 1. 9
Demenſum ſerui quot calendis petere accipereque ſolebant: accipiebant autem quator modios in menſem, Stich. 1. 2. 3
Dependere Trin. 2. 4. 25
Dependere *et* propendere, *duo extrema ſignificantia verba* Aſin. 2. 2. 39
Deponendi res cariſſimas in templis mos veterum, Bacch. 2. 3. 73. *idque praeſente populo* Bacch. 2. 3. 102
Depugnato praelio Men. 5. 6. 31
Deſpuebant veteres, quae abominabantur ne euenirent Aſin. 4. 1. 24
Deſtinare puellam quot modis diceretur? Rud. Prol. 45
Deſultores qui Mil. 2. 3. 9
De veſperi ſuo viuere Mil. 4. 2. 5
Deum adhibere in Tragoedia, itemque in Comoedia, quando liceat? Aul. Prol. 2
Dextram prehendere comitatis et beneuolentiae indicium, maxime apud Graecos olim Curc. 2. 3. 60

Dextrouorſum ſe vertere olim ſolebant in ſalutandis et precandis diis, Curc. 1. 1. 70
Δημήτρειοι καὶ δημητριακοί Graecis qui? Perſ. 2. 4. 14
Diaeta quid? Pſeud. 2. 2. 14
Dianae Epheſiae Sacerdotes quales et quomodo dicti fuerint? Bacch. 2. 3. 74
Dictio oraculum Men. 5. 2. 18
Dictum pro imperio Amph. Prol. 21
Directus quale vocabulum et quid ſignificet? Capt. 3. 4. 103
Directarii qui? Capt. 3. 4. 103
Dies luſtricus, ἀμφιδρόμια, dies quintus, et quid eo fieret Truc. 2. 4. 70
Dii bene vortant, quando et cur veteres dicere ſolerent Curc. 5. 2. 58
Dii coniugales quinam habiti? Aulul. 2. 8. 15
Dii maiorum gentium quot et quinam? Epid. 5. 1. 4. medioxumi qui? Ciſt. 2. 1. 36. patellarii qui? Ciſt. 2. 1. 46
Diis et virtuti res proſperas acceptas referre veteres ſolebant Trin. 2. 2. 65
Diphthera Iouis Rud. Prol. 21
Dircae et Lyci tragicus exitus qui? Pſeud. 1. 2. 65
Diſcidium et diſſidium quid differant? Mil. 3. 1. 60
Diſcubituri excalceari volebant veteres, ne lectum conſpurcarent Truc. 2. 4. 16
Diſcumbendi in triclinio mos, Stich. 3. 2. 32
Diſcus ludi genus apud veteres quomodo fieret Bacch. 1. 1. 34
Diues operis Amph. 1. 1. 16
Diuiſores pecuniae in ſingulis tribubus olim Romae erant Aul. 2. 2. 3
Diuortium viri ab vxore quibus verbis rituque fieret olim Amph. 3. 2. 47
Diuortii formmula: I foras mulier, Caſ. 2. 2. 36
Domiducus qui deus? Aul. 2. 1. 28
Dormitator, qui Heſiodo ἡμερόκοιτος, id eſt fur, quare Trin. 4. 2. 20
Dos dum ſit, nullum vitium vitio vortitur, Perſ. 3. 1. 59
Dotalis ſeruus, qui et receptitius, qui quondam Aſin. 1. 1. 72
Drachmis ire Pſeud. 3. 2. 19
Ducere et perducere inter venerea habentur Aſin. 1. 3. 12
Durare quomodo dicantur fullones? Aſin. 5. 2. 57

E

Eadem Bacch. 1. 1. 15
Ea gratia, pro, ob id gratia, Capt. 2. 2. 108
Eboreae aeque ac ligneae tabulae, in quibus ſcriberent, veteribus fuerunt in vſu Moſt. 1. 3. 102
Educare et educere quid differant? Curc. 4. 2. 32
Eiicere ex animo Caſ. Prol. 23
Elephanti grauiditas et vita quot annorum Stich. 1. 3. 14
Eleutheria, feſta quae celebrabantur Graecis in honorem Iouis Eleutherii: quem et Σωτῆρα vocabant Perſ. 1. 1. 29
Eloco pro illico Epid. 2. 1. 41
Emancipare Bacch. 1. 1. 59
Emori Mil. 3. 1. 125
Emtum niſi qui meliorem afferant, Capt. 1. 2. 67
Emtus modio ſalis Caſ. 3. 2. 8
Enallage accuſatiui Capt. 2. 3. 26
Epichyſis, vas vinarium, e quo in cyathos vinum affundebatur Rud. 5. 2. 32
Epidamno oppido cur Dyrrhachii nomen indiderint Romani? Men. 2. 1. 39
Epiſtolae fictiles quid? Poen. 4. 2. 14
Epiſtolae quomodo obſignari olim ſolebant, et qua praemonitione ſolui, Pl. 4. 2. 31
Epityrum quale genus cibi Mil. 1. 1. 24
Epulari in atrio veteres ſolebant, Perſ. 2. 2. 14
Epulum populo quando et in quo loco antiquitus dari ſoleret Trin. 2. 4. 69
Equi Troiani magnitudo Bacch. 4. 9. 12
Equites in militia Romana, periclitantibus peditibus opem ferre ſolebant, etiam aliquando relictis equis, Amph. 1. 1. 88
Ἔρανον et ἐρανίζειν quid? Curc. 5. 3. 7
Eripere Men. 5. 8. 3
Eſcae maximae eſſe Men. 1. 1. 24
Eſca iuuat Moſt. 3. 2. 2
Ε'σπίρισμα Truc. 2. 7. 38
Eſſe ab aliquo Curc. 3. 82
Eſſe barbarico ritu Caſ. 3. 6. 19
Et eleganter poſitum Mil. 2. 2. 30
Eu lamentantis et admirantis vox, Poen. 2. 28
Euenta quas res vocarint veteres? Capt. 2. 1. 4
Εὔρετρον quid Merc. 3. 4. 78
Excidii Troiani περιοχή Bacch. 4. 9. 1
Exercitores magiſtri, παιδοτρίβαι, progymnaſtae, Graeculi magiſtri, Trin. 2. 1. 3
Excipere furem Aul. 4. 10. 45
Excipere, proprie de iis, qui inſidiis capiuntur Rud. 4. 7. 13
Exigere maculas Capt. 4. 1. 62
Exigi drachmam Trin. 2. 4. 26
Expeditae rationes, et impeditae quid? Amph. Prol. 4
Expetere in aliquem Amph. 3. 2. 15
Expeteſſere Ciſt. 1. 1. 14

Expretus Bacch. 3. 3. 42
Exſpectare Moſt. 1. 3. 31
Ext[illegible] proſicati *quid?* Poen. 2. 8
Exuagere, eluere *quid?* *Trin.* 2. 4. 5

F

Fabulam qui narraſſent, ſe poſtea experrectos eſſe, *dicere ſolebant,* Amph. 2. 2. 105
Facere aliquam gratiam, pro, alicui, Moſt. 5. 2. 46
Facere aliquem amare Stich. 1. 1. 43
Facere nequiter Moſt. 2. 1. 63
Facere ſanguinem Mil. 1. 1. 8
Faceſſere rem Rud. 4. 4. 17
Facibus in nuptiis quot uterentur, et quo ſymbolo? Caſ. 1. 30
Factioſi *pro opulentis ſeu potentibus accepti ab antiquis* Bacch. 3. 6. 13
Falcones veteribus vocati quinam? Aſtrab. Fragm. 10
Famae maledicae ferunt Trin. 1. 2. 149
Familiae *titulo cenſi antiquitus ſunt conditiones ſeruae homines: nimirum a* ſimulando Epid. 1. 1. 2
Faſces quot ſingulis Magiſtratibus praelati, et quid, quaque ex materia illi? Epid. 1. 1. 26
Fata aduocare, ſcribere, occupare veteribus quid? Supp. Bacch. Prol. 62
Feciales mittendi, antequam bellum ſuſciperetur, ad res repetendas, Romanorum mos Amph. 1. 1. 51
Felles virginaria, *lenonis agnomen, vnde?* Perſ. 4. 9. 14
Ferentarius amicus Plauto quinam? Trin. 2. 4. 55
Feronia *libertorum dea,* Amph. 1. 1. 306
Ferriterium ſtabulum Perſ. 3. 3. 13
Ferritribaces Moſt. 2. 1. 9
Feſtuca *idem, quod* vindicta, *nimirum virga Praetoris manumittendis a Lictore imponi ſolita, per quam* liber *quis fieri poteſt,* ingenuus *non poteſt,* Mil. 4. 1. 15
Feſtus celebris dies Poen. 3. 5. 13
Fidei *quo ritu ſacrificare veteres ſoliti?* Aul. 4. 2. 1
Fideles *ſubſtantiue pro ſeruis,* Capt. 2. 3. 79
Fidelia *quale vas quondam?* Aul. 4. 3. 15
Fidius, cuius ſacramentum ſanctiſſimum erat, qui Deus? Aſin. 1. 1. 8
Filium familias minorem viginti quinque annis ſtipulari vetabat Lex Laetoria, Pſeud. 1. 3. 69
Fini oſſum vel *oſſium* Men. 5. 2. 106
Fiſſorum implere caput fuſti Aul. 3. 3. 6
Flagellis madefactis in verberonum terga graſſari veteres ſolebant, Epid. 1. 2. 18
Flemina *quid?* Epid. 5. 2. 5
Foedera ſanciendi ritus olim quis? Capt. 3. 4. 84
Foeminae virgineſque honeſtioris ordinis quondam ſine pediſſequis in publicum nunquam prodibant, vitandae ſuſpicionis culpaeque ergo Caſ. 2. 2. 1
Follem obſtringere Aul. 2. 4. 23
Fontinalis, *Deus vel Dea fontium: vnde* Fontinalia, *vocata ſacra,* Stich. 5. 4. 17
Fores crepare *cur apud Plautum et Terentium toties dicantur?* Mil. 2. 1. 74
Fors fortuna *quid?* Bacch. 4. 8. 75
Fortis *pro* pulchro *qua ratione?* Mil. 4. 3. 13
Fortuna ab antiquis cenſebatur Spectatrix *atque* Hera hominum Merc. 3. 4. 12
Fortuna obſequens *Romae culta* Aſin. 3. 3. 126
Fortunae Reſpicientis *aedes Romae, iuxta templum Iouis Victoris,* Capt. 4. 2. 54
Forum extra ſuum, iure ciuili nemo iudicem accipere cogitur: in ſuo autem debet. Et actor rei, non reus actoris forum ſequitur Moſt. 5. 1. 10
Foro merſi, *id eſt, aere alieno obruti: quia daniſtae et foeneratores in foro olim* Ep. 1. 2. 16
Fratres *et* ſorores *omnia vocabant paria veteres: vt duae manus ſorores ſunt,* Poen. 1. 3. 9
Fraudem facere legi Mil. 2. 2. 9
Frequentare aliquas Ciſt. 1. 1. 10
Frigefactare Poen. 3. 5. 15
Frigida vrbanitas ibid.
Friguttire *quid?* Caſ. 2. 3. 49
Frucinal *ſiue* Fruginal *templum Veneris Frugi Romae* Mil. 4. 8. 50
Fruſtrari *et* fruſtra eſſe *quid differant?* Amph. 2. 2. 200
Fuci triplex color, quo ſe illinebant meretrices Moſt. 1. 3. 104
Fulmentae *quid?* Trin. 3. 2. 94
Fundus vnde dictus? Truc. 4. 2. 15
Fundorum in diem addictorum formula Capt. 1. 2. 76
Funeris apparatum ſuis ſumptibus vt praeſtarent qui Libitinam exercebant, veteres certo pretio cum iis contrahere ſolebant Aul. 3. 6. 32.
Funerum ritus qui? Aſin. 3. 3. 4
Furem praeſentibus teſtibus interrogandi mos veterum Poen. 3. 4. 20
Furoris praeſides veteribus quinam crediti dii? Supp. Amph. 1. 12
Furti manifeſti actione quadrupli poenam perſecuti ſunt olim Curc. 5. 2. 21

G *Gal-*

G

Gallorum Maſſilienſium mos in peſtilentia mala ciuitatis expiandi, Poen. Prol. 90
Ganeum, taberna meritoria veteribus vnde dictum? Aſin. 5. 2. 37
Gaudium et Laetitia quid differant? Poen. 5. 4. 105
Gaulus, vaſculum in formam cymbis, Rud. 5. 2. 32
Genethliacos ſuper infantum fatis conſulendi mos veterum Supp. Bacch. Prol. 62
Genios ſuos Paraſiti vocabant diuites, ſub quorum clientela eſſent, Capt. 4. 2. 99
Gens interdum dicitur de vno, Perſ. 1. 3. 43
Genua, in quibus Miſericordiae ſedes, amplecti ſolebant, qui ſuppliciter precabantur Truc. 4. 3 52
Gerarae vel Geraerae Bacchi famulae, Mil. 3. 1. 102
Gerones, congerones qui? Truc. 1. 2. 6
Gerulus veteribus quis? Bacch. 3. 1. 14
Glandem bubus in pabulum dedere veteres Truc. 3. 1 2
Glandionida pro glandio Men. 1. 3. 27
Gorgonius pro manduco, Rud. 2. 6. 51
Gradus ſuccretus cribro pollinario, Poen. 3. 1. 10
Graeco more bibere quid? Moſt. 1. 1. 21
Graeca mercari fide, quid? Aſin. 1. 3 47
Gratiam alicuius velle vel negligere, Curc. 2. 3. 52
Gratum eſſe alicui, pro, bene poſitum beneficium eſſe Amph. Prol. 48
Grauida gratia Capt. 2. 2. 108

H

Habere coctum cibum, Merc. 2. 3. 64
Hac annona Trin. 2. 4. 83
Haeredes defunctos pro Roſtris laudabant Poen. 4. 2. 17
Haereditas ſine et cum ſacris, quid? Capt. 4. 1. 8
Haereditas ſine ſacris dicebatur quae eſſet ſine vlla incommoda appendice, Bacch. 4. 9. 52
Haereditates primae olim, et quaecumque inter plures diuidenda erant, ſortitione diſtribui ſolebant Caſ. 2. 6. 22
Hallus et hallex, pollex pedis, antiqua lingua Romana: vnde hallex viri qui non grandior eſſet pollice, Poen. 5. 5. 30
Halophanta quem ſignificet? Curc. 4. 1. 2
Hama quale vas? Poen. 5. 5. 33
Hamaxari quid? Truc. 2. 2. 22
Hecuba cur in canem conuerſa fingatur, caniſque forma pingi ſoleret? Men. 5. 1. 14
Hecubae hiſtoria, et ſepulcrum Cynoſſema dictum Men. 5. 1. 14
Heluo vnde deriuetur? Trin. 2. 4. 5
Ἡμεροδανεισταί qui? Epid. 1. 1. 52
Hera ab antiquis Fortuna appellata, Merc. 3. 4. 12
Herculeo prognatus Caſin. 2. 6. 46
Hercules nutrix paraſitorum, Stic. 1. 3. 70
Herculis aerumna ſexta quae fuerit? Epid. 2. 1. 9
Herculi decimam bonorum partem conſecrare locupletes ſolebant, et cur? Bacch. 4. 4. 15
Herculem cur inuocarint peculiariter paraſiti? Curc. 2. 3. 79
Herculem vt ἀλεξίκακον ac monſtrorum domitorem in terroribus inuocare ſolebant Moſt. 2. 2. 95
Herculana pars quota? Truc. 2. 7. 11
Herculaneo ſacrificio foeminae abſtinebant, Eleuſinis initiis viri Truc. 2. 1. 1
Hinc a me Pſeud. 1. 5. 89
Hircum ab alis ſapere Pſeud. 2. 4. 48
Hirnea vel potius Irnia, et Erneum, antiquis vas vinarium Amph. 1. 1. 273
Hiſtriones, ſi quid deliquerant in actione, vapulabant Ciſt. Cateru 4
Hiſtriones olim de victoria certaſſe; victoremque muneratum eſſe, Prol. Amph. 65
Hoc longe Ciſt. 2. 3. 39
Hoc luceſcis Curc. 1. 2. 26
Homeridae Truc. 2. 6. 4
Homeronides Truc. 2. 6. 4
Homerus filiae ſuae, propter inopiam, Cypria ſua carmina in dotem dediſſe perhibetur Perſ. 3. 1. 66
Hominis vſitata ſtatura quot pedum, pondus quot librarum? Aſin. 2. 2. 31
Hominem dolo malo qui incluſerit, lege Iulia de vi publica tenetur Bacch. 5. 2. 49
Hora, nauicula piſcatoria Rud. 4. 2. 5
Hornum ſimpliciter pro tempore horno. Moſt. 1. 3. 3. pro huius anni prouentu. ibid.
Horologium vnicum tantum Romae quo tempore? Fragm. Boeot. 5
Hoſpitia priuata erant apud antiquos neceſſitudinis ac amicitiae non vulgaris ſanctio: vnde moris erat hoſpitibus teſſeram dari dimidiatam, quam quicunque attuliſſet ad hoſpitem, continuo agnoſci poſſet, et hoſpitio excipi tanquam amicus et vetus hoſpes Poen. 5. 1. 26
Hoſpitia publica vt hodie, ſic et olim picturis inſigniri ſolita, Amph. 1. 1. 140
Hoſtes antiquitus appellabantur, qui peregrini,

grini, quod erant pari iure cum populo Romano: atque hoſtire ponebatur pro aequare Curc. 1. 1. 5
Hoſtimentum quid, et vnde dictum? Aſin. 1. 3. 20

I

Iactura Stich. 5. 4. 6
Iactus Veneris, qui felix habebatur, quis fueris Aſin. 5. 2. 55
Ieutaculo olim ſoli pueri vſi, vt et hodie ſummo mant ſemper aliquid cibi capiuns Curc. 1. 1. 73
Ilicet verbum ſolenne funerum, iudiciorumque Aſin. 3. 3. 4
Ilii sria fata quae Bacch. 4. 9. 29
Illecebra Mil. 3. 2. 36
Immitis Bacch. 3. 4. 1
Imo, poſtpoſitum Capt. 2. 2. 104
Impenſum Bacch. 3. 2. 10
Impendioſus Bacch. 3. 2. 10
Imperare exercitum Capt. 1. 2. 50
Imperatoris ante pugnam partes Amph. 1. 1. 74
Imperatoris in bello ductu et auſpiciis cuncta fieri par eſt Amph. 2. 2. 25
Imperatorem imperii diligentem eſſe oportet Amph. 1. 3. 6
Imperatorum ante praelium mutuum colloquium Amph. 1. 1. 69
Impluuiata veſtis quae Epid. 2. 2. 40
Imprecationem ſibi factam veteres nunquam praeterierunt tacitam, quin regererent in caput eius, qui eam feciſſet, Rud. 2. 6. 35
Improbare texturam aranearum, Stich. 2. 2. 24
Impudicitiam exprobrare, homini libero conuitium grauiſſimum erat, Aſin. 2. 4. 64
Inceſſum vnde dictum Poen. 5. 2. 136
Incita linea, ἱερὰ apud Graecos erat media, quo cum luſor cogeretur, tunc mouebat calculum ab ea linea, dicendo: κινῶ τῆς ἀφ' ἱερᾶς Poen. 4. 2. 86
Inciti antiquis quid? vnde ad incitas, ſubaudi lineas, redactus, metaphora ducta a ludo XII. ſcriptorum. Trin. 2. 4. 136
In cogitando Stich. 1. 1. 54
Incomitiare quid? Curc. 3. 30
Inconciliare antiquis decipere quoque ſignificabas Trin. 1. 2. 99
Increpare hibernum Rud. Prol. 69
Incubitare flagitii verbum Perſ. 2. 4. 13
Incunabula quid? Amph. 5. 1. 52
Inde ab initio Merc. 1. 1. 16
Indotatas vxores ſi ducerent opulentiores, quid commodi inde exiſteret? Aul. 3. 5. 5
Infames et inteſtabiles, vt fures aut lenones, ſine anteſtatione iniecta manu, inuitos in ius trahere licebat, Perſ. 4. 9. 10
Infamia hominum immortalis, qua ratione? Perſ. 3. 1. 27
Infantes olim, ſimul ac nati forent, humi deponebantur: ab humo vero pater tollebat, et in ſinum recipiebat: qui autem non tollebatur, pro abdicato et proiectitio erat Amph. 1. 3. 3
Infernales cruciatus veteres in tabulis depictos hominibus, quaſi praeſentes intuendos, proponebant, vt eos melius in officio continerent Capt. 5. 4. 1
Inhibere imperium Bacch. 3. 3. 44
Inimicis principium dato: mos deprecandi ſcaeua et infelicia veteribus ſolennis Merc. 1. 2. 15
Iniuriae illatae ſatisfactio quo ritu olim fieret Amph. 3. 2. 8
In ius vocatum non licuit veterum more quoquo modo in ius ducere, Curc. 5. 2. 25
In mundo Epid. 5. 1. 12
In pannis, inopia viuit. Aſin. 2. 1. 16
Inſignia ſeruis et militibus inurebantur Curc. 3. 29
Inſpicere Men. 1. 2. 32
Inſputandi mos in quo morbo? Capt. 3. 4. 23
Inter ſacrum ſaxumque ſtare, Prouerbium vnde? Capt. 3. 4. 84
Inteſtabilis duplici ſenſu acceptum vocabulum Mil. 5. 23
Inteſtinum opus in aedibus, Pſeud. 1. 3. 109
Inuertere cadum Mil. 3. 2. 36
Inuitandi ad prandium vel coenam; et recuſandi formulae veterum, Men. 2. 3. 36
In victa Moſt. 1. 3. 68
Iocum petere ab turpiculis ſoles Plautus Pſeud. 5. 1. 4
Ionica ſaltatio quae qualiſque? Stich. 5. 7. 1
Iouis iuſticia erga improbos quae? Rud. Prol.
Iouem inuocandi in actionibus inextricabilibus mos hiſtrionum Amph. Prol. 91
Iridem demiſſis in terram cornibus aquam e fontibus haurire Vetuſtas credidit Curc. 1. 2. 41
Irritum, et ratum facere, augurei verba antiquitus Amph. 3. 2. 44
Irrogare mulctam Capt. 2. 1. 7
Iſtoc verbo, pro, iſta re quae dicta eſt, Curc. 1. 3. 56
Iſtoc vilius Curc. 2. 1. 28
Iudex qui olim captus aut datus erat, is ſibi qui in conſilio eſſent amicos aduocabat, vt verius et melius de re cognoſceret: iique ſubſelliis iiſdem conſidebant, vt et in Tribunali, qui a magiſtratibus aduocabantur Merc. 4. 3. 34

Iudicatum

Iudicatum duci Aſin. 5. 2. 87
Iudices de concilio dimittendi voce praeconis Ilicet, *mos vetus* Epid. 5. 2. 19
Iudices delegati *quinam?* Bacch. 2. 3. 36
Iudicii ſilentium quid? Amph. Supp. ſc. vlt. 64
Iugula qualis ſtella Amph. 1. 1. 119
Iugum dicis cauſa imponi ſponſis conſueuit, vt ſocietatis indiuiduae admonerentur hoc ſymbolo Curc. 1. 1. 50
Iuno Calendaris *cur dicta?* Mil. 3. 1. 97
Iuno Lucina a puerperis inuocata, cur Aul. 4. 7. 11
Iunoni Iugae, *nomen vnde?* Curc. 1. 1. 50
Iupiter, rex Deorum, benefactorum omnium architectus et auctor Amph. Prol. 44
Iupiter quomodo quae in terris gerantur, omnia reſciſcat, opinione Ethnica? Rud. Prol. 8
Iurare verbis conceptis quid? Pſ. 1. 3. 119
Iurator *pro cenſore* Trin. 4. 2. 30
Iuriſiurandi formulae conceptis verbis et praecunte aduerſario cum ritu tangendi et tuendi aram Rud. 5. 2. 46
Iuriſiurandi gratiam facere qui dicatur Rud. 5. 3. 58
Iurea *quid?* Perſ. 1. 3. 17
Ius virorum ad mulieres Caſ. 2. 2. 21

K

Καλλιερεῖν quid? Poen. 2. 7
Κληδονιστικῆς *ſeu ominandi ſcientiae a veteribus cultae ſpecies tres, quae?* Pſeud. 1. 1. 105

L

Lacones cur dicti plagipatidae? Capt. 3. 1. 12
Laconicum *veſtis genus quale?* Epid. 2. 2. 50
Lacus Curtius Curc. 4. 1. 16
Laetus viſo Mil. 2. 4. 34
Laeua *manus ſeruorum* furtifica *cur dicatur?* Epid. 1. 1. 8
Lamia *pueros infantes deglutire fingebatur* Rud. 2. 6. 51
Lamiae fabula Aul. 1. 1. 2
Lapis in quo praeco praedicabat atque vendebat, locus eminens et tanquam ſuggeſtus Bacch. 47. 1. 7
de *Lapide empti* pro *viliſſimis* ibid.
Laquei iudicii Perſ. 1. 2. 22
Lar *κατ' ἐξοχὴν qui dictus?* Aul. 2. 8. 15
Larem corona exornandi precandique, vt habitationem fortunaret, mos veterum Trin. 1. 2. 1
Lares Penateſque cur in ſuperſtitibus Romanae antiquitatis monumentis cum pilis *depicti ſpectentur?* Capt. Prol. 25
Lares viales, *qui dii et a quibus inuocati?* Merc. 5. 2. 24.
Lares vicini *et* viales, *vicorum praeſtites, Graecis θεοὶ ἀγυιεῖς,* Apollo *et* Bacchus *erant* Bacch. 2. 1. 3
Laribus, a puellis coronae olim ſuſpenſae, eaeque inuſitata magnitudine, Aul. Prol. 25
Laterculus *genus piſtorii operis, a forma in quam fingitur, vocati.* Poen. 1. 2. 112.
Laternae olim et ex cornu et ex veſica fiebant. Amph. 1. 1. 185
Ladomiis olim addicebant ſeruos grauiſſimas poenas meritos. Capt. 3. 5. 65
Laetoriae legis beneficium quod? Mil. 1. 1. 74.
Latrones, pro militibus, vnde dicti? Mil. 1. 1. 74
Lauerna a furibus culta Dea, qualis fuerit? Aul. 3. 2. 31
Lautumiae *ſunt loca lapidibus caeſis exſecta, in quae noxii damnari ſolebant.* Poen. 4. 2. 5
Lectus cui incumbimus vnde primum dictus? Amph. 1. 3. 15
Lecti ſummi ordinem in diſcubitu honoratiorem habitum antiquitus, quoties non niſi biclinium ſtratum erat: et ante vtrumque lectum collocatam menſam, quae poſt cibum ſumptum rurſus remouebatur, Perſ. 5. 1. 15
Lecto conuiuantes diſcumbere quondam ſolebant Amph. 2. 2. 173
Lecti tam cubiculares, quam tricliniares ex ebore fiebant olim lautioribus, Stich. 2. 53
Lex Barbarica *Plauto quae?* Capt. 3. 1. 32
Lex quina vicenaria *quae?* Pſeud. 1. 3. 69
Lex talaria Mil. 2. 2. 9
Lege Populi Rom. cautum fuit, ne cui noctis conticinio per vrbem iter facere liceret: hoc qui faceret in carcerem compingebatur, etc. Amph. 1. 1. 3
Leges ligneis vel aereis inciſae tabulis ad parietem in foro affigebantur, vt ab omnibus cognoſci poſſent, Trin. 4. 3. 32.
Lemnia gens peſſime olim audiebat, ruſticitatis et infacetiae vitio, Ciſt. 2. 1. 16
Lenarum ingenium perfidum pluribus deſcriptum Aſin. 1. 3. 13
Lenonibus qualem habitum veteres attribuerint? Pſeud. 4. 2. 23
Lenonius quaeſtus aucupio quomodo ſimillimus? Aſin. 1. 3. 63
Lenta materies Mil. 4. 5. 4
Λεπταδίαι *Athenienſibus qui dicti?* Frag. Aſtrab. 10

Libandi ritus vetribus vſitatus, Curc. 1. 2. 31
Libella qualis fuerit nummulus? Pſeud. 1. 1. 96
Libellam et aſſem dicebant veteres, quando minimam pecuniam ſignificare volebant Capt. 5. 1. 27
Libello, id eſt, edicto publice affixo citabantur latitantes Curc. 1. 3. 6
Liberi homines qui ſe venales poſtularent, conſiſtere in Tuſco vico ſoliti, Curc. 4. 1. 21
Libertatem ſerui frugi interdum certo pretio, ex pacto ante cum dominis inito, redimire ſolebant, quod pretium vel e peculio, vel aduentitio lucro ipſis erat, Aul. 5. 8
Liberti noui in toga, communi ciuium veſte quae erat alba, apparebant, Caſ. 2. 8. 10
Libertinarum ex ordine multae meretrices olim: quia furtiua Veneris non vindicabantur in iis Ciſt. 1. 1. 46
Lictores magiſtratuum olim liberi non ſerui Epid. 1. 1. 26
Lictores comitobantur Diſſignatores tam in theatro, quam in funere publico, ſeverioris imperii, et ordinis ſeruondi cauſa Poen. Prol. 18
Lictores Triumuirum octo, et eorum officium Amph. 1. 1. 7
Lienoſis familiaris ὁ παλμὸς τῆς καρδίας, vnde? Caſ. 2. 6. 62
Limaces meretrices cur dictae? Curc. 2. 1. 13
Limare caput quid? Poen. 1. 2. 79
Limen domus tangere vel ingrediendo vel egrediendo, ominoſum putabatur, Caſ. 4. 4. 1
Limina coli et ſalutari ad inſtar numinum, ab Ethnicis olim ſolebant Merc. 5. 1. 1
Limentinus qui Deus apud antiquos? ibid.
Limulis adſpicere, in laſciuiae notis fuit, et per ludum obiici ſolitum, Bacch. 5. 2. 12
Lingua Vmbrorum V in O mutando dicit voltis pro vultis Amph. Prol. 1
Lini ab Hercule occiſi hiſtoria, Bacch. 1. 2. 30
Litare et ſacrificare quid differant, Poen. 2. 8
Lites vbi et apud quem diſcuti ſolerent Men. 4. 2. 19
Littera longa inter Romonos quae ſit intelligenda? Aul. 1. 1. 38
Litterae minutae et contractiores laeta fere denunciabant apud veteres, Bacch. 4. 9. 63
Litterae peregre latae portitoribus olim committebantur: vtpote qui eas deinde curarent omnibus noti Trin. 3. 3. 82
Litterae fronti olim ſceleratorum inſcribi ſolitae, et quo id modo? Caſ. 2. 6. 49
Litteras antequam legerent olim ſignum cognoſcere iubebantur, ne poſtea fictas dicerent Bacch. 4. 6. 19
Loca hominibus otioſis honeſtioribuſque maxime frequentata antiquitus quae? Epid. 2. 2. 16
Lolii noxa quae? Mil. 2. 3. 50
Longitudo loci et temporis confuſa, Men. 1. 2. 64
Lotio ante diſcubitum non ſolum Iudaeis, ſed et Gentibus ipſis vſitata; et quare Perſ. 5. 2. 14
Lucus quid et vnde dictus? Aul. 4. 6. 8
Ludius, id eſt, ſaltator, vnde dictus? Curc. 1. 2. 63
Ludi genus poſt coenam excogitatum erat veteribus, quo vt coerceretur ebrietas, nemo, niſi aliqua in re peccarat, calicem ducebat: vt bibere poenae et dedecoris eſſet, non inuitationis, Stich. 5. 4. 43
Ludi funebres, hoc eſt Gladiatorii, in illuſtrium virorum funeribus Romae, quaſi in publico luctu, ad rogum fieri conſueuere antiquitus Amph. 1. 1. 303
Ludorum curulium curſus olim apud Graecos duodecimo ſpatio, apud Romanos ſeptimo finiebatur Perſ. 5. 1. 19
Ludos litterarios aut gymnaſia ad exorientem ſolem tantum, non ante, aperiri; claudi vero ante occaſum ſolis, lege cauit Solon Bacch. 3. 3. 22
Ludii qui olim fuerint, et quare volli dicantur a Plauto Aul. 2. 9. 6
Lumbrici metaphorice qui vocati? Aul. 4. 4. 1
Lunatici vnde dicti? Supp. Amph. 1. 12
Lupas Marti ſacras putabant veteres Truc. 3. 1. 9
Luxurioſis olim iuuenibus vxores quaſi in poenam datae Trin. 5. 2. 61
Lydorum filiae ex meretricio quaeſtu dotem ſibi comparore olim ſolitae Ciſt. 2. 3. 20
Lymphare quid? Poen. 1. 2. 132

M

Machaeram ſeu gladium Graeci et Romani in vrbe non gerebant; at viatores Merc. 5. 2. 85
Madida pro coctis Men. 1. 3. 29
Maena degluпта Poen. 5. 5. 33
Magiſterium Bacch. 1. 2. 40
Magiſter olim vulgo dicebotur, qui bibendi leges praeſcribebat in conuiuio, et eligebatur ſortiendo talis, cui creando propior erat iactus Veneris, Perſ. 5. 1. 18. vbi plura eius Synonyma.

Magiſtri Curiarum Romae olim qui? Aul. 1.2.29. et 2.2.3
Magiſtro parere diſcipulum vſque ad eam aetatem, qua petere magiſtratus per leges licebat, oportuie olim Bacch. 3.3.34
Magiſtratum largitione vel ſimili pacto ambire, non erat olim impune Amph. Prol. 73
Magudaris quid? Rud. 3. 2.19
Maiorem partem Mil. 2.1.16
Maiores et minores beri qui? Aſin. 2.2.63
Mala Punica contra grauidarum malaciam vſui Amph. 2. 2.91
Mala meretrix Mil. 3. 3.21
Mala res Merc. 3.4.30
Mallens ſapientior manubrio, Epid. 3.4.88
Malum moerore miſtum Aul. 2.3.12
Manal, manale, manalis lapis, *quid?* Trin. 2.4.124
Mancipia frugi vt ſeruitutem exuerent, ſolebant peculium ſuum, quod ventre fraudato comparabant, pro capite olim numerare Aul. 5.8
Manducus, μομολυκεῖον, *quod in ludis circumferebatur inter ceteras ridicularias et formidoloſas perſonas, etc.* Rud. 2.6.51
Manicatae tunicae olim probro vertebantur Poen. 5. 2.15
Mauſtutor quid? Truc. 4.4.6
Manum alicui adire *quid?* Poen. 2.11
Manus lauare in vino flumine ante ſacrificia conſueuere veteres Amph. 5.1.42
Manumiſſi olim coronati Pſeud. 5.2.2
Manumiſſi nomen olim in Acta referri moris erat, cauſſa etiam ſeu titulo manumiſſionis adſcripto Perſ. 4.3.17
Manumiſſio duplex, iuſta, iniuſta, etc. Men. 5. 9.88
Manumittendi ritus olim quis? Aul. 5.9
Mare quomodo omnibus commune? Rud. 4.3.38
Maſſilienſium mores quales? Caſ. 5.4.1
Mater Athenis Atticis Mil. 2. 1.22
Materfamilias aut matrona ſine comite in publicum non prodibat Amph. 3. 2.48
Matre a Thebis natus Epid. 5. 1.29
Matronarum meretricumque ante rem diuinam in Caſto *aut* Peruigilio Iſidis *purificationis ritus* Aſin. 4.1.61
Matronarum Romanarum ornatus quaenam habuerit propria? Moſt. 1. 3.69
Mea lege, quid? Perſ. 1.2.17
Media aetas Aul. 2.1.40
Medici veteres fuere etiam χειρουργοί Men. 5.39
Meditatus male Pſeud. 4. 7.107
Megara, *erat locus in ipſa vrbe Carthagine, hortis et arboribus conſitus,* Poen. Prolog. 86
Mehercule, *foeminam dicere, aut* mecaſtor, *virum, apud neminem idoneum ſcriptorem reperiri: et cur?* Truc. 2.1.1
Memoradum Poen. 4. 2.54
Menſtruales epulas promiſcue ſingulis Calendis dabant Romani Capt. 3. 1.23
Mentio *et* Repromiſſio *duae ſtipulatus vxorii partes* Aul. 2.2.27
Mercurius quare ἐμπολαῖος *et* Cauponarius *vocatus?* Curc. 2. 3.13
Mercurii duo praecipua munera quae? Amp. Prol. 12
Meretricis et Proſtibuli diſcrimen, Stich. 5.6.4
Meretrices lutea veſte introductae cur? Aſin. 1. 3. 3
Meretrices illos heros ſuos *vocabant, quibus mercede addictae operam dabant, aliae in annum integrum, aliae in menſem, aut aliud temporis ſpatium,* Mil. 2.5.41
Meretricum digna elogia Aſin. 1. 2.7
Meretriculae olim, quot itinera vna nocte confeciſſent, tot corollas ludicro cuipiam et minorum gentium Deo donabant Aſin. 4.1.59
Meretricium profitentes quaeſtum nomen ſuum mutare ſolebant? earumque cellis ſuperimpoſiti erant tituli; et meretricis nomen in fronte pependit, Poen. 5.3.20
Meridies Deorum ſedes aeſtimata olim Epid. 2.2.2
Metiam extra portam erat locus ſuppliciorum, et domus carnificum, Pſeud. 1.3.97
Metiri aliquo, ſcil. viam Pſeud. 4. 4.11
Metreta *quantae menſurae?* Merc. 1.1.75
Miles centuriatus, expunctuſque, *ambo qui?* Curc. 4. 4.29
Milites ſub ſignis non poterant euagari, furari, latrocinari Caſ. 3.6.1
Milites Rom. infrequentes aut alia modo delinquentes quibus ignominiis coerciti aut puniti? Truc. 2.1.18
Militibus, parta victoria, praemium frumentum erat quod dicebatur Adorea Amph. 1.1.38
Militares gradus, *quibus olim ex militiae diſciplina iter facere miles ſolebat: tenebatur autem horis quinque aeſtiuis xx. millia paſſuum emetiri,* Pſeud. 4.4.11
Militaturis adoleſcentibus primo ſtipendii anno cuſtodes dari ſoliti, Moſt. 1.2.41
Mimi ſcurrae *et* vrbani *cur dicti?* Epid. 1.1.13
Minae pondus Truc. 2.7.10 et ſeq.

Miraculae

Miraculae meretrices cur dictae? Fragm. Aſtrag. 9
Miſericordiae ſedes in genibus: quae ideo ſupplicantes amplecti ſolebant Truc. 4. 3. 52
Moenia moenire, *pro aedificia aedificare antiquis* Bacch. 4. 9. 2
Mola ſalſa cuius vſus in ſacris olim, quid? Amph. 2. 2. 108.
Morbus ille qui inſputatur, quis? Capt. 3. 4. 23.
Morticinus, *conuicium erat in tetros et exſangui facie homines* Perſ. 2. 4. 12
*Mortis mentione veteres abſtinebant, ne cogerentur δυσφημεῖν et male ominari. eam vero aliis verbis innuebant, vt vi*xit, abiit, fuit, ſi quid me fuat, *etc.* Trin. 1. 2. 120
Mortuum in veſtibulo aedium certo ritu collocandi mos vetus Aul. 3. 6. 32
Morum improbitas reprehenſa, Trin. 4. 3. 28
Mulier facta ex viro Amph. 2. 2. 182
Mulieri ne credas, ne mortuae quidem. *Dictum Diogenis* Amph. 2. 2. 205
Mulieris titulus datur viro. Pſeud. 2. 4. 19
Mulierum fidei et amoris erga viros abſentes graphicum exemplum. Stich. 1. 2. 73
Multare *veteres dicebant pro* numerare Stich. 3. 1. 19
Multa ſunt mihi cum illo Caſ. 2. 2. 13
Muraenae natura Perſ. 1. 3. 30
Muraenam exoſſandi modus qui? Amph. 1. 1. 163
Murci *veteribus qui?* Epid. 3. 1. 12
Murcia *murcorum, id eſt, ignauorum Dea* ibid.
Mures Africanos *Romani veteres ſimpliciores vocabant Pantheras,* Poen. 5. 2. 51
Muria a garo *quid differat?* Poen. 1. 2. 32
Murrhata potio Deis ad puluinaria addebatur, cum illorum feſtis delubrum ornaretur Poen. 4. 5. 6
Mus ſapiens beſtia quo indicio? Truc. 4. 4. 15
Muſca nulla foemina eſt in aedibus, pro, nulla foemina Truc. 2. 2. 29
Muſcae et *Paraſiti olim et homines curioſi dicti: Aegyptiis in pictura* impudentiam *ſignificabat muſca,* Merc. 2. 3. 26
Muſtum condire quomodo ſolitum? Perſ. 1. 3. 7
Mutare quid cum aliquo Capt. Prol. 28
Mutare ſe quoquam, pro mouere, Amph. 1. 1. 18
Mutuum et foenus quid differant? Aſin. 1. 3. 95
Myrtus Veneri ſacra: ei enim faſciculi myrtorum iunco colligati offerebantur Rud. 3. 4. 27

N

Naeuii poëtae cuſtodia publica et liberatio qua de cauſa? Mil. 2. 2. 56
Nares irae ſedem eſſe, ſicut frontem pudoris, lienem riſus, veterum fuit opinio Supp. Amph. 2. 41
Naſci *aliquem quibus modis dicatur?* Pſeud. 1. 3. 15
Naſiterna quid et vnde dicta? Stich. 2. 2. 28
Natali die veteres munera ab amicis clientibuſque accepere Epid. 5. 1. 33
Natales *antiqui omnes vocarunt dies, propter aliquam laetitiam inſignem, ſibi ſolennes* Capt. 4. 2. 111
Naucleri habitus antiquitus vſitatus Mil. 4. 4. 41
Neptunus Taenarius cur dictus? Trin. 4. 1. 1
Neque enim, quia enim Trin. 1. 2. 23
Neriene Neptuni vxor, alias Thetis, Truc. 4. 1. 1
Nerumina pecua, *quid ſignificet?* Truc. 5. 6. 4
Nidor Moſt. 1. 1. 5
Nihili homines *pro* euiratis, caſtraris Mil. 5. 16
Nimbis frontem imminuere ſolebant meretrices olim, quia frons parua inter formae decora reputabatur, Poen. 1. 2. 135
Niſi, pro ſed Men. Prol. 59
Nocturnus pro Lucifero ſumptus, Amph. 1. 1. 116
Nomen rei ante accuſationem datis tabellis apud Triumuiros deferre ſolebant Aſin. 1. 2. 5
Nomen mutare ſolebant mulieres, quae ſtupri licentiam apud Aediles profeſſae meretricium inſtituerent quaeſtum. Quae vero quaeſtui illi renunciabant, liberum ſibi ingenuumque nomen, priore illo cum perſona depoſito aſſumere ſolitae, Perſ. 5. 3. 20
Nomine vocare Superiorem, contumeliam eſſe Amph. 1. 3. 45
Nomine bono *homines praeeſſent aut intereſſent alicui negotio, veteribus magnae erat curae. Ex nominibus enim captari ſolebat augurium proſperitatis et diuturnitatis, etc.* Perſ. 4. 4. 73
Nomina ominoſa et mala vitabant Romani Bacch. 2. 3. 50
Nominalis dies quotus a puerperio? Truc. 2. 4. 70
Non impendet hoc publicum, Stich. 5. 4. 35
Noua nupta olim non ſolum non contingebat pedibus limen domus, in quam deducebatur, ſed nec eius qua exibat: idque ominis cauſa Caſ. 4. 4. 1
Nouas nuptas in domum mariti traducendi mos ac ritus Romanorum Aul. 2. 1. 28

Nuces

Nuces frictae ex melle, vt et amygdalae, in ſecundis menſis apponebantur, Poen. 1. 2. 113
Nugas *veteribus adiectiuum gen. omnis pro* nugax, *X in S permutato. Graece* σαγγές Trin. 3. 3. 90
Nugiuendi Plauto qui? Aul. 3. 5. 55
Numero, *pro* nimium cito, *cur dictum ſit antiquitus?* Mil. 5. 7
Nummi valor, Epid. 1. 1. 52. Truc. 2, 7. 10 et ſeq.
Nummi aurei valor, Aul. 3. 2. 34. Men. 1. 4. 1. Pſeud. 3. 2. 20
Nummi lymphatici *Plauto unde dicti?* Poen. 1. 2. 133
Nummos ſuos apud Trapezitas collocandi mos veterum Curc. 2. 3. 66
Nuptias facere *quo ſenſu dictum?* Caſ. 2. 8. 52
Nuptias veteres a ſacrificiis Iunoni, Veneri et Gratiis deſtinatis auſpicabantur Aul. 2. 3. 3. et 3. 6. 43
Nutare, nictare, annuere, *verba amantium* Aſin. 4. 1. 39
Nutrire medici dicuntur, Men. 1. 1. 23

O

Obire diem Men. Prol. 62
Oblucinare *antiquis quid?* Poen. 1. 2. 132
Obnoxius, obnoxia loca, obnoxie perire Stich. 3. 2. 41
Obtorto collo rapere *quid?* Poen. 3. 5. 45
Obuagulari *quid olim fuerit?* Aul. 3, 2. 32
Occentare Moſt. 3. 1. 66
Occentare oſtium quid? Merc. 2. 3. 73
Ocellae *quinam vocati?* Curc. 3. 23
Oculata die emere *eſt praeſenti pecunia emere* Pſeud. 1. 3. 67
Oculos dolere *quibus veteres dixerint, quibuſque Graeci?* Aſin. 5. 1. 4
Oculos glaucos Romani non perinde amabant: nigros autem magni faciebant Curc. 1. 3. 35
Offam facere Mil. 1. 1. 8
Offundere carmen Caſ. 4. 3. 8
'Οκοσκοπική, *einſque exemplum,* Stich. 3. 2. 7
'Ομηρίδας *et* ὁμηρίδειν *quid?* Truc. 3. 6. 4
Ominationis ſuperſtitioſae veteribus vſitatae tres ſpecies quae? Pſeud. 1. 1. 105
Omnium rerum alicuius indigere, Ciſt. 1. 1. 33
Onerare praeceptis Pſeud. 2. 4. 74
Onus lepidum, id eſt, liberi, Mil. 3. 1. 88
Opes *diuitiae vnde et cur dictae?* Trin. 2. 4. 66. et 68
Oppido, aduerbium, vnde ortum ſit? Amph. 1. 1. 143
'Οπτήρια, *Graecis aes illud, quod ſerui et alii e plebe pro loco in theatro pendebant aeuo illo priſco* Poen. Prol. 24
Optima, reſponſio ad quaeſtionem, *numqua cauſa eſt,* pro, nulla Capt. 2. 2. 104
Optima ratione opes inuenire, Merc. 1. 1. 56
Optio obtinendi ius Caſ. 2. 2. 16
Opulentiae Trin. 2. 4. 89
Oratores vt magnifice ſe gererent, inter alios geſtus etiam ſcreari ſolebant, Perſ. 2. 5. 7
Orci nuptiae quae dictae? Aul. 2. 6. 5
Orgia quae ſacra? Pſeud. 1. 1. 107
Ornatrices, puellae olim habebant in miniſterio, quae crines diſponerent et quaſi a conſiliis formae eſſent, Moſt. 1. 3. 97
Oſculandi veterum modus quinam, Aſin. 3. 3. 78
Oſtium Orci veteres multis locis eſſe credebant, cum animas omnes ad inferos deſcendere putarent: praeſertim vero in locis peſtilentibus Trin. 2. 4. 124
Otioſus Truc. 1. 2. 40
Ouis mina *eadem quae* apica, *id eſt, glabra* Truc. 3. 1. 9
Oues generis Graeci, *id eſt, Tarentinae tectae et pellitae domi paſcebantur ob lanae velleriſque praeſtantiam,* Merc. 3. 1. 26
Oues *veteres appellabant opes, hinc* opicerda, opilio Truc. 2. 4. 66

P

Pace veſtra, tua, *venio, ago, dico, etc. formula antiqua et elegans,* Amph. Prol. 32
Pacta quae veteres rata eſſe volebant, per dexterarum complicationem ſtabiliebant, in ſignum fidei Capt. 2. 3. 82
Pactus conuenti *quid?* Ciſt. 1. 1. 42
Paedagogi olim a Praeceptoribus quomodo diſtincti Pſeud. 1. 5 32
Palliolata tunica quae veſtis? Pſeud. 5. 1. 29
Pallium ἱμάτιον, *a tunica* χιτῶνι, *quid differat?* Aul. 4. 4. 20
Pallium malacum, veſtimentum accubitorium veteribus in vſu Bacch. 1. 1. 38
Pallium in humeros reiiciendi mos vetus Capt. 4. 1. 12
Pallio in humeros coniecto et capite velato exprimebantur in Comoediis et nimis fugitiui Epid. 2. 2. 10
Pallula ex Phrygia Truc. 2. 6. 35
Panathenaca magna *quae feriae et quo ritu olim celebrarentur?* Merc. 1. 1. 67

Paniculae tectoriae *ſunt lanugo arundinum, quas tectoriis miſcebant vt hodie tomenta* Mil. 1. 1. 18.
Panis ex coquendi ratione triplex quondam fuit: furnaceus, teſtuaceus *et* artopticius Aul. 2. 9. 4
Pantices *et* panticinari *quid?* Capt. 4. 2. 16
Parare exilium alicui Merc. 5. 2. 92
Paraſiti in tutela Herculis, Stich. 1. 3. 70
Paraſitorum triplex olim genus, Capt. 1. 1. 3
Paraſitorum ſeruilis ingenii argumentum quod colaphos aliaque iniurioſa deuorare facile poſſent Capt. 1. 1. 20
Paraſitos profuſi et diſſoluti habebant adoleſcentes Truc. 3. 2. 12
Paritare inſidias Poen. 4. 2. 62
Parra auis veteribus inauſpicata, Aſin, 2. 1. 12
Partem ſuam loqui Rud. 4. 4. 82
Paſceolus, *ex aluta ſacculus* Rud. 5. 2. 27
Paſſer marinus, *dictus Struthiocamelus, cur?* Perſ. 2. 2. 17
Patagiaſa veſtis quae? Epid. 2. 2. 47
Patalis bos *Plauto dictus quinam?* Truc. 2. 2. 22
Pati bonum Aſin. 2. 2. 58
Pati nequto Aul. 4. 9. 16
Patres *vnde dicti?* Poen. 5. 2. 14
Patroni et clientes, proximi, adeſſe et ſupereſſe dicuntur Moſt. 2. 1. 60
Patrum alia quam matrum in filios indulgentia Aſin. 1. 1. 64
Pax, tax, *vocularum ſignificatio et vſus,* Trin. 4. 2. 96
Pauper quomodo diues? Aul. 1. 2. 10
Pauperes in ſuperiore cenaculo ad ſegulas habitabant Amph. 3. 1. 3
Peculatoriae oues quae? Aſin. 3. 1. 37
Peculiares *ſerui olim qui?* Capteiu. 5. 4. 16
Peculiares *ſeruos nuncupatos eſſe ſeruos* Vicarios Capt. Prol. 20
Peculium non enumerabile, pro nullo. Aſin. 2. 4. 90
Peculium, *vnde verbum* peculiare, *inter nequitiae vocabula.* Perſ. 2. 2. 10
Pedem tenere, *in naui,* pedem facere, *quid?* Merc. 5. 2. 34
Pedes oleo vngere, antequam calceos induerent, mos erat veteribus, Merc. 5. 2. 86
Pecuniae vt deponerentur in aedibus ſacris olim fuit moris Aul. 3. 6. 47
Penatum et larium in priuatis aedibus diverſae, in quibus colebantur, ſedes, Aul. 2. 8. 16
Pendere ab aliquo Poen. 4. 2. 62
Pendere indemnatum Capt. 4. 3. 8
Penthei a Bacchis diſcerpti hiſtoria, Merc. 2. 4. 1
Penus annuus Trin. 1. 1. 10.
Peplum, *liber Ariſtotelis quem de Heroum tumulis confecit, cur ita dictus,* Merc. 1. 1. 67
Peplum *Panathenaicis magnis Athenis Mineruae conſecrari ſolitum, quale et qua pictura inſigne eſſe oportuerit?* Merc. 1. 1. 67
Percellere plauſtrum Epid. 4. 2. 22
Perdita atque inuenta indicandi mos vel per longas literas vel per praeconem pro conditione perſonarum pauperculorum ſiue opulensiorum Rud. 5. 2. 7
Peredia et Perbibeſia Curc. 3. 74
Peregre venientibus coena dari ſolebat, Amph. 2. 2. 33
Peregre aduenientibus olim aqua ad lauandum calefiebat Epid. 5. 1. 47
Per fidem, *ſanctiſſimum olim erat iusiurandum* Aul. 4. 10. 42
Perſilis, μακροσκελής. Aſtrab. Fr. v. 10
Pergulae, *quae loca olim?* Pſeud. 1. 2. 79
Perire patriae *I. Crís quid?* Capt. 3. 4. 5
Περιοβεῖν, *id eſt, circumferre poculum ab vno conuiua ad alium in circulo ſolebant* Moſt. 1. 4. 33
Perſollae nugae *quid?* Curc. 1. 3. 36
Pertergere Pſeud. 1. 2. 31
Pertinere, non *pertingere,* dicendum, Mil. 2. 5. 58
Pettones, *qui et* rupices, *qui?* Capt. 4. 2. 42
Phaonis et Sapphus hiſtoria, Mil. 5. 6. 32
Phintias Men. 2. 3. 58
Phoenix praeceptor Achillis, Bacch. 1. 2. 48
Φοινίκη *Chananaea* Poen. 5. 3. 33
Phylaſticae qui? Aul. 3. 5. 44
Piacularis victima quid Epid. 1. 2. 36
Piaculares victimae aliena mala excipiebant, et in poenam ſuccedebant, Epid. 1. 2. 36
Piatrices *apud veteres quae; et quod ipſorum munus fuerit?* Mil. 3. 1. 101
Pice atra ſontes et malefici cruciari olim ſolebant Capt. 3. 4. 65
Picis diuitias quare tribuat Plautus? Aul. 4. 8. 1
Picumnus *qui Deus habitus,* Aul. 2. 8. 6
Pignus cum aliquo dare Caſ. Prol. 75
Pilaſca, ὄλπη, *quid?* Rud. 3. 4. 51
Pilae et effigies viriles et muliebres ex lana Compitalibus ſuſpendebantur in compitis; id quo ſuperſtitione Capt. Prol. 22
Pila ludendi genera quae olim? Curc. 2. 3. 17
Pilum inficere, ſecurim iniicere, *id eſt, impedimentum* Moſt. 3. 1. 43
Pilumnus *qui quondam Deus?* Aul. 2. 8. 15

Pipulo

Pipulo differte aliquem, *quid ſit?* Aul. 3. 2. 32
Pirene fons Muſis conſecratus vbi? Aul. 3. 6. 23
Piſces quibus in horopoſco, libidini fore deditos, Aſtrologi praeſagiunt, Caſ. 2. 8. 59
Piſces mollis carnis ac teſtacea omnia, inter ἀφροδισιακά *maximas habere vires*, Caſ. 2. 8. 59
Piſtores olim qui et vnde dicti? Ep. 1. 2. 42
Piſtrinum vnde dictum et qui locus? ibid.
Plane *non* obnoxie *perire appoſite dictum quo ſenſu* Stich. 3. 2. 41
Plagipatidae Moſt. 2. 1. 9
Plector poſt factum, formula, Truc. 2. 3. 22
Plus debito qui petebant olim, cauſa cadebant. Moſt. 3. 1. 122
Πλαυθεῖς πκαθειά Truc. Prol. 3
Plautus quando floruerit ſcripſeritque, Boeor. Fragm.
Pocillatores ſeruos veteres habebant, quibus conuiuae ſubinde dicebant πίνειν κίρνα, miſce vt bibam Men. 2. 2. 29
Poculum quod Iupiter pretium concubitus Alcumenae dedit, quale fuerit, et vbi aſſeruatum Amph. 1. 3. 36
Polentam pranſitare ſerui in piſtrino ſolebant Aſin. 1. 1. 20
Polimenta porcina, *id eſt, teſticuli porcorum antiquis in delitiis* Men. 1. 3. 28
Pollinctores *et* pollingere *quid et vnde dicta* Poen. Prol. 63
Polluceri, *de eſculentis decimam dare Herculi: et quod conſecratum fuerat*, polluctum *dicebatur* Moſt. 1. 1. 23
Polluctum *veteribus quid?* Curc. 1. 3. 37 Rud. 5. 3. 63
Pollucto veteres populum accipiebant, cum decimam Herculi ſoluebant, Trin. 2. 4. 69
Polluctura *eſt pars Herculana*, St. 5. 4. 6
Πολυάνδριον *ſepulcretum cur veteres vocarint?* Trin. 1. 2. 120
Polymitarii Alexandrini artificio olim celebres prae aliis cur? Pſeud. 1. 2 16
Pompa *proprie dicebatur ſolennis ille ritus quo quotannis Romae, Circenſium diebus dii in carpentis traducebantur*, Mil. 1. 1. 67
Poni in ſententia Epid. 3. 4. 80
Pontifex periurio alicuius Rud. 5. 3. 21
Populi Romani diſcretio in varias claſſes, centurias iuniorum et ſeniorum a Seruio Tullio facta Caſ Prol. 14
Porcus maxime ſoli dearum Veneri ſacer Rud. 3. 3. 42
Porci ſacres ſinceri *Laribus, immolabantur, ab iis, piaculum qui aliquod admiſerant: aut qui inſani fuerant: immo et quibus aucta erat liberorum prole familia* Men. 2. 2. 16
Porriciendi *verbum ſacrificantibus ſolenne fuit* Pſeud. 1. 3. 32
Portiſculus Aſin. 2. 1. 15
Portitores *qui?* Men. 1. 2. 8
Portitoria e *portubus vectigalia*, Truc. 1. 2. 41
Poſca, id eſt, *vinum acidum aquae mixtum pro vili plebecula vaenire ſolitum*, Mil. 3. 2. 23
Poſt meridiem non fere quicquam incipere ſolebant Romani, praeſertim magiſtratus; nec paciſci Moſt. 3. 1. 19
Poſtumus non vno ſenſu dicitur, vide Aul. 2. 1. 42
Potitii *et* Pinarii *ſacerdotes Herculis*, Bacch. 1. 2. 15
Praeconibus olim vtebantur etiam ad conquirendas res amiſſas Merc. 3. 4. 78
Praeda ex hoſtibus facta ad Quaeſtores vrbanos deferebatur Bacch. 4. 9. 152
Praeficae quae mulieres? Truc. 2. 6. 14
Praefiſcini *vocis explicatio*, Aſin. 2. 4. 84 Rud. 2. 5. 4
Praeneſtini male Latini primas ſyllabas in multis vocabulis detruncabant, vt conia *pro ciconia* Truc. 3. 2. 23
Praes eſſe *antiquitus dicebatur, praeſentem eſſe* Perſ. 2. 4. 17
Praeſente *et* abſente nobis *dixere veteres* Amph. 2. 2. 194
Praetori, ſi quis alterum vadari cuperet, id primum indicandum, qui actionem et iudices dare ſolebat Aul. 2. 4. 39
ad *Praetorem* ducere, *et in ius* vocare *licebat*, rapere *non licebat, niſi ei, qui anteſtatus eſſet* Aul. 4. 10. 30
Πραξιδίκη *apud Graecos Dea a furibus inuocata* Aul. 3 2. 31
Precationum ſolemnia verba antiquitus quae? Curc. 1. 1. 89
Primarius vir qui dicatur? Rud. 4. 4. 29
Probant, aiunt, etc. ſcil. homines, Moſt. 1. 2. 20
Pro copia gloriam habere Aul. 3. 6. 5
Profiteri ſe vel *nomen* Capt. 3. 1. 20
Prooemiari Merc. 1. 1. 16
Proletarii *et contra* Aſſidui qui? Mil. 3. 1. 157
Prologo cur fabulae nonnullae careant? Curc. 1. 1. 1
Propemodo Trin. 3. 3. 50
Propter viam *ſacrificium erat apud veteres: in eo ſi quid ex epulis ſuperfuiſſet, igne conſumi neceſſe erat*, Rud. 1. 2. 62
Propudia *Romani eos, quos Graeci* καθάρματα, *vocarunt* Curc. 1. 3. 34

Proreta,

Proreta, *quis?* Rud. 4. 3. 75
Proſecta exta *dicebantur olim, quae aris dabantur ex fibris pecorum diſſecta* Poen. 2. 8
Proſedae *meretrices vnde dictae?* Poen. 1. 2. 54
Proſtibula per ludos publicos in Scenam introduci ſolebant, et exponi omnium non libidini ſolum, ſed licentiae: idque non ſine ſolemni pompa, et cum praedicatione publica praeconis Caſ. Prol. 81
Proſumere Trin. 5. 2. 6
Ptenortica pugna Poen. 2. 25
Pudor antiquis ſaepe pro poena. Pudor autem erat in culpae confeſſione, Moſt. 3. 4. 43
Puellae *appellantur non tantum innuptae, ſed etiam nuptae, quin et viduae* Ciſt. 2. 3. 77
Puellae Veneri militantes, languidas corollas demptas ſuo capiti, Deo cuipiam in manus dedere Aſin. 3. 1. 59
Pueri lauti, *id eſt, vncti terſe et ſalendide veſtiti praelucebant nouae nuptae faces,* Curc. 1. 1. 9
Pueri meritorii ſiue cinaedi, vt internoſci poſſens, tunicas cum manicis more mulierum geſtabant; non aliter quam meretrices togas Pſeud. 2. 4. 48
Puerperae ſacra Lucinae faciebant domi Truc. 2. 5. 27
Puerperis formula innocationis ſolenuis Iuno Lucina fer opem Amph. 5. 1. 9
Puerum ſibi eſſe Curc. 1. 1. 9
Pugnis memorandis meis, pro, memorando meas pugnas Ep. 3. 3. 52
Pulte vs plurimum vſi ſunt veteres Romani: per conuitium Pultiphagi *dicti,* Moſt. 3. 2. 143
Pultiphagi non Romani ſolum, ſed etiam Poeni Poen. Prol. 54
Puluini nauium Caſ. 3. 2. 27
Puniri, pro angi Truc. 2. 3. 22
Pura vaſa, purae veſtes, purum argentum quo ſenſu dicantur? Amph. 3. 2. 65
Puras manus tam a ſordibus et illunie, quam a caede et ſanguine, in ſacris exigebant antiqui Amph. 5. 1. 42
Pure habere, ἁγνεύειν, ἁγνῶς ἔχειν, *quid dixerint Latini et Graeci* Aſin. 4. 1. 61
Puteus, *erat hypogaeum ſeu barathrum, poenae coquorum deſtinatus locus; quod genus* λάκκυς *vocabant* Aul. 2. 5. 21
Putillus quid, et vnde id nomen? Aſin. 3. 3. 104

Q

Quadrigae albae, Iouis ſunt, quae celerrimo per coelum curriculo cenſentur ferri Aſin. 2. 2. 3
Quadruplari Perſ. 2. 1. 10
Quaeſtores vrbani aerarium curabant, et manubias hoſtium praedaſque vendebant Capt. Prol. 34
Quaquam, pro, aliqua ex parte, Aul. 1. 2. 24
Quid hoc, quod Bacch. 2. 3. 15
Quinquatrus Mineruae feſti dies, παναθηναῖα; *vnde dicti* Mil. 3. 1. 98
Quirisatio et Iubilatio quorum? Curc. 5. 2. 27
Quiritibus quinto quoque anno luſtrum ac cenſum ciuium Rom. nomina ſua referre ius erat Capt. Prol. 15

R

Recipere *pro* excipere *verbum iuris* Trin. 1. 2. 157
Recipi ab orco Ciſt. 3. 9
Recogitare Capt. Prol. 51
Recreare, de medicis dicitur, Men. 1. 1. 23
Recte, pro nihil Capt. 2. 2. 105
Recuperatores *in priuatis controuerſiis a Praetore dari olim ſolebant, quos hodie* iudices delegatos *vocant,* Bacch. 2. 3. 36
Redemtores datis ſponſoribus, et factis ſyngraphis ſuo periculo opus aliquod faciundum conducebant Bacch. 4. 4. 100
Reges, aut regia poteſtate omnes per epiſtolam, aut per nuncium fère adibantur Mil. 4. 6. 10
Religionem obiicere *quid?* Merc. 5. 2. 40
Reliquiae pro ipſo cibo Men. 1. 2. 32
Reliquum accipere Capt. Prol. 16
Remigum Romanorum victus erat cum pane nigro allium Poen. 5. 5. 35
Remiſſus exercitus Capt. 1. 2. 50
Reperire et reddere inimicum, differunt Epid. 1. 2. 6
Repudium olim adiecta cauſa fieri ſolebat Merc. 4. 6. 6
Rerum harum liber Amph. Prol. 105
Rerum omnium Men. 4. 2. 61
Res et pro negotio *et* patrimonio Poen. 3. 1. 64
Res mihi cum eo eſt, vſitatum loquendi genus in litibus Trin. 1. 2. 182
Reſpublica, pro, curatione publicae rei Truc. 1. 2. 40
Reſtio Moſt. 4. 2. 1
Rete albo oppugnare Perſ. 1. 2. 22
Robur, in carcere qui locus? Perſ. 5. 3. 34
Robuſtus carcer, *area ex robore facta in quam ſerui includebantur, poenae cauſa* Curc. 5. 3. 14
Rurationis dii qui? Capt. 1. 1. 16

S Sac-

S

Sacculus, *locus extra trigeminam portam, in quo pauperes ſtipem mendicantes ſedebant* Capt. 1. 1. 22

Sacer *pro* exſecrabilis, *vnde?* Prolog. Poen. 90

Sacra domi olim fiebant vulgo, ob puerperium aliiſque infinitis de cauſis, Truc. 2. 5. 27

Sacra hereditaria ſoli ciues Romani habebant, ex lege XII. Tab. Capt. 4. 1. 8

Sacramentum, pro pecunia apud pontificem depoſita Rud. 5. 3. 21

Sacra veteres habuere priuata, quae ad heredem etiam tranſibant, idque ex lege, ne ſacra interireat, Bacch. 4. 9. 52

Sacrorum interimendorum cauſa coemptiones quomodo fierent olim? Bacch. 4. 9. 52 et ſeq.

Sacrorum in renouatione commouebantur ſimulacra Pſeud. 1. 1. 107

Sacrificantes olim de extis aliiſque reliquiis, domum ſecum adportatis, coenabant Amph. 3. 3. 13

Sacrificantes olim ad templa amicos vocare ſolebant conuiuatum Poen. 3. 1. 26

Sacrificia olim comitabantur conuiuia, aut ſi conuiuium celebrare nollent, e victima partes ad amicos mittebant, Mil. 3. 1. 118

Sacrificiorum veterum duplex cauſa, et quibus appellationibus ea diſtincta? Amph. 3. 3. 11

Sacrificiis niſi peractis apud veteres neque vxor duci, neque ager arari poterat Aul. 2. 3. 3. et 3. 6. 43

Sal conuiuii principium et tenuiorum obſonium Perſ. 3. 3. 24

Salem hoſpitibus in menſa apponere moris fuit veteribus, in concordiae optatae ſymbolum Curc. 4. 4. 6

Saliſatio ſupercilii veteribus ominoſa, Pſ. 1. 1. 105

Saltationis partes tres, ſecundum Plutarchum, quaenam? Stich. 5. 7. 1

Saluere *et* valere *iubebant veteres eos quos nunquam viſuri eſſent, adeoque et mortuos* Capt. 3. 5. 86

Salutandi locum vel regionem quam ingrediebantur veterum mos Bacch. 2. 1. 1

Salutantes olim fere iusiurandum addiderunt, vt ſedulo id facere viderentur Trin. 1. 2. 11

Sapientia non aetate, verum ingenio adipiſcimur Trin. 2. 2. 88

Sapientiae condimentum aetas quo ſenſu? Trin. 2. 2. 82

Sara, *vel* Sarra *Tyrus dicta, vnde?* Truc. 2. 6 58

Sarapis, qui Pluton, apud Aegyptios pingebatur veſte longa diſcincta, agnomen Poeno aptatum, quia Poeni ſic veſtiti, cum tunicis demiſſitiis, non cinctis, et ſine pallio Poen. 5. 5. 33

Sarcire Epid. 3. 4. 19

Satagere rerum ſuarum Bacch. 4. 3. 23

Satia Moſt. 1. 1. 73

Satine ſalua? *interrogatio familiaris peregre redeuntibus, vel aliunde aduenientibus* Stich. 1. 1. 10. Trin. 5. 2. 53

Satis bonus, id eſt, medioctiter, Poen. 1. 1. 75

Satisfacere iniuria laeſis quomodo olim ſolerent Amph. 3. 2. 8

Saturno liberos immolandi mos Carthaginienſium Amph. Supp. 1. 2

Scaeua bona, *ſiniſtra auſpicia bona habebantur aue, ſcil. ſiniſtra,* Pſeud. 4. 7. 39

Scaphium quale vas? Bacch. 1. 1. 37

Scatet illud animus Perſ. 2. 1. 9

Scelerum magnorum poena non tantum eorum auctores, ſed et ſedes eorum comprehendere ſolebat Mil. 2. 3. 39

Schoeniculae *dictae meretrices, a iun is, quibus ſe praecingebant: ſic artem profitentes ſuam et facilitatem ſoluendae zonae* Rud. 2. 1. 5

Scia quomodo? Aul. 2. 4. 28

Scio quod, parum Latine dicitur, Aſin. 1. 1. 37

Scita et faceta quomodo dicat Plautus Bacch. 2. 2. 31

Scorta in conuiuiis inter talorum iactus fauſti ominis cauſa inuocabant vani veteres Capt. 1. 1. 1

Scriptura, *pecunia quaenam?* Truc. 1. 2. 44

Scripturae *vectigalia e paſcuis dictaé olim* Truc. 1. 2. 41

Sculponeae *quid?* Caſ. 2. 8. 61. *et* 3. 5. 63

Scurra quis dicatur Epid. 1. 1. 13

Sedere *ſolebant qui Deos precabantur, quique tutelae ſuae cauſa confugiebant ad Deum aras* Rud. 2. 3. 56

Sedes in cauea ſeruis et aliis e plebe priſco illo aeuo redimendae erant aere aliquo Poen. Prol. 24

Sedulo facere Merc. 2. 3. 126

Semitales dii *iidem qui* lares viales Merc. 5. 2. 23

in Senatum qui non venerat, pignoribus captis multabatur Men. 3. 1. 9

Senes coemptionales *quinam fuerint* Bacch. 4. 9. 52

Senia perdomare Truc. 1. 1. 6

Sepulcra ſua ſpargi aut perfundi iis, quae viuentes gratiſſima habuerant, optabant veteres Curc. 1. 2. 8

Sequeſtro poni quae res olim ſolerent? Merc. 4. 3. 36
Seruare domum veteribus quo ſenſu dictum Aul. 1. 2. 3
Seruus actor, quis Aſin. 2. 4. 53
Seruus quo ritu olim manu mitteretur Aul. 5. 9
Serui frugi officium erga herum ſuum Amp. 3. 3. 4
Serui frugi in herum fidelitas deſcripta Aul. 4. 1. 1
Serui frugi raro vltra quinquennium ſeruiebant, quin ſe peculio ſuo redimerent Aul. 5. 8
Serui olim rem ſcenicam tractabant, et male tractantes, ſeruilibus poenis afficiebantur Amph. Prol. 26
Serui nati viliores, quam facti, Amph. 1. 1. 24
Serui olim non in lecto, ſed in ſubſellio iuxta lectum, ſedentes veſci ſolebant Stich. 3 2. 32
Serui tum manumittebantur, raſo capite pileum accipiebant: idque in templo Feroniae, libertorum deae, Amph. 1. 1. 306
Serui atque etiam ancillae antiquo more poſt manumiſſionem pileo donati ſupplicatum diis ibant, quocum virtuti at benignitati potiſſimum libertatem ſuam referrent acceptam Perſ. 3. 3. 42
Serui olim pendentes, pondere ad pedes alligato vapulabant, idque totam ſaepe noctem vel etiam diem Aſin. 2. 2. 37
Serui duo perfugia habebant Aram et Deprecatorem Moſt. 5. 1. 45
Seruorum habitus in Comoediis qui? Capt. 4. 1. 12
Seruorum mulieres non dicuntur vxores, ſed coniunctae Caſ. Prol. 68
Seruorum in piſtrino laborantium aerumnae Aſin. 1. 1. 16
Seruis Athenis potare, amare, atque ad coenam condicere poteſtas ſemper fuit: quod Romae legibus vetitum erat, Stich. 3. 1. 37
Seruos qui vendebant olim, paciſcebantur nonnunquam, ne fugitiuos aut errones praeſtarent: interdum et lex dicebatur, vt ſuo periculo emeret emptor. Et ii ſerui quorum nomine venditor nihil praeſtaret, pileati venum ire ſolebant, Perſ. 4. 3. 55
Seruilis cognatio Iure ciuili nulla eſt, Capt. 3. 4. 42
Seruiles nuptiae ex Iure Ciuili non ſunt iuſtae Caſ. Prol. 68
Seruilium ſuppliciorum inſtrumenta varia vno quaſi catalogo recenſita, Aſin. 3. 2. 4
Seruitus priuata quae, quaeque publica? Capt. 2. 2. 84
Seruitutem bello captis, licet atque at vernae ſeruirent, exprobrare antiquitus non licebat Capt. 3. 4. 59
Seſamum et papauer veteribus inter bellaria appoſita Poen. 1. 2. 113
Seſtettium locus extra vrbem qualis Pſeud. 1. 3. 97
Setanium vel ſitanium quid? Truc. 5. 16
Si, at Merc. 4. 4. 34
Siccine hoc fit? Pſeud. 5. 1. 1
Si pro cum Caſ. 1. 18
Sic datur Men. 4. 2. 40
Sic dedero Aſin. 2. 4. 33
Sitelices vel ſitilices quid? Rud. 4. 4. 125
Sicilia vnde dicta? ibid.
Sicilliçula quid et vnde dicta? ibid.
Siculorum ſermo olim qualis? Men. Prol. 11
Signa antiquis qualia in vſu, et quomodo poſtea varie mutata, Amph. 1. 1. 265
Silicernium, coena feralis, nono die fieri ſolitum Aul. 2. 4. 45
Simulacra aut aras Diuum amplexandi ritus in caſu difficili Rud. 2. 7. 2
Sinus vel ſinum quale vas? Curc. 1. 1. 75 Rud. 5. 2. 32
Si quid opus fuerit, ſolennis Romanae antiquitatis formula Aſin. 1. 1. 104
Siſtere capite cadum Mil. 3. 2. 36
Siſtere rem recte Poen. 4. 2. 54
Siſti non poteſt Trin. 3. 2. 94
Soccis vtebantur Comici actores, Ciſt. 4. 2. 29
Solarium qui locus? Mil. 2. 3. 69
Soleis Romani non ſolebant vti in publico, ſed in triclinio et cubiculo: foris autem calceis Truc. 2. 8. 1
Soleas ſibi demi accubituri iubebant: quas repoſcebant mox e lecto ſurgentes, Truc. 2. 5. 26
Solis filia dicta incertis parentibus nata Epid. 4. 2. 34
Solſtitialis morbus quis Plauto? Truc. 2. 4. 143
Somnia deprecari veteres ſolebant, pacemque ac veniam a Prodigiali Ioue diiſque Auerruncis, id eſt, malorum depulſoribus omni ſuppliciorum ac piamentorum genere exambire Mil. 2. 4. 41
Somnum meridie aeſtino tempore leuiuſculum capere, mos erat veteribus, quem Varro ſomnum inliticium appellat Moſt. 3. 2. 8
Soracum vel Sarracum genus vehiculi quo ornamenta portantur ſcenicorum, Perſ. 3. 1. 64
Soricina naenia quid? Bacch. 4. 8. 48
Sororis pupillae mortuo patre frater legitimus tutor eſt Curc. 5. 2. 63

Sorti olim res variae committebantur Caſ. 2. 6. 22
Sortes vnde fierent? Caſ. 2. 6. 22. et 2. 6. 33. et 45
Species Moſt. 1. 2. 42
Spectaculorum tempore neque libellos dare, neque in ius vocare hominem fas erat Caſ. Prol. 27
Spectatores ludorum ſummo mane, imo etiam vel nocte occupare locum in cauea ſolebant Poen. Prol. 21
Spectatorum qui gratiae cauſſa plauſum hiſtionibus tribuebant, mulcta, Amph. Prol. 71
Spectatrix *atque* Hera hominum *Fortuna dicta* Merc. 3. 4. 12. et 5. 2. 21
Specula olim ex argento facta, Moſt. 1. 3. 11
Speculorum vſus rectus qui Epid. 3. 3. 1
Spei et Matris Matutae aedes Romae, vbi Pſeud. 2. 4. 19
Speratae puellae quae Amph. 2. 2. 44
Spes *Dea Romae a Collatino conſecrata* Ciſt. 4. 1. 18
Spinther et armilla quid differant? Men. 3 3. 4
Spinturnicium *nomen quadrupedis turpis figurae, etc.* Mil. 4. 1. 42
Sponſi olim candidati Caſ. 2. 8. 10
Sponſionum et ſtipulationum formulas certis verbis concipiebant Veteres, et fere ordiebantur a ſi, ſiue, ni, niue, Curc. 1. 1. 4
Stabulum ſeruitricium quid et vnde dictum Perſ. 3. 3. 13
Staticulus quid Perſ. 5. 2. 43.
Statura commoda, qualis Aſin. 2. 3. 21
Status *vocabatur modus quo gladiatores ſe componebant ad ſe defendendum et alterum petendum: vnde* ſtare in ſtatu, in gradu, *etc.* Mil. 4. 9. 12
Status dies cum hoſte quis Curc. 1. 1. 5
Stellarum munus opinione veterum Ethnicorum communi Rud. Prol. 6
Sternutatio veteribus ominoſa, Pſ. 1. 1. 105
Stipulari ſolere Curc. 4. 1. 12
Stipulationes etiamſi iocandi animo interpoſitae, ipſo iure ad obligationem proſunt, Pſeud. 4. 7. 126
Strena *quid et vnde dicta,* Stich. 3. 2. 8 et 5. 2. 24
Strigilibus defricabantur veteres, poſteaquam vncti fuerant, et diuites quidem a paraſitis Stich. 1. 3. 77
Strigones *vel* ſtrigores *qui?* Bacch. 2. 3. 46
Stultus, ſtolidus, fatuus *quid differant* Bacch. 5. 1. 2
Suaſum, inſuaſum *quid* Truc. 2. 2. 16
Subbaſilicani *qui* Capt. 4. 2. 35
Sub crates ſuppoſitio, Carthaginienſibus ſupplicii genus Poen. 5. 2. 65
Subſellia quorum Stich. 3. 2. 33
Subtemen *et* ſubtegmen *quid differant* Merc. 3. 1. 20
Subuerſari Curc. 4. 2. 24
Sudare in balneis et iungi et Graeci ſolebant et Romani, priuſquam accubitum irent Stich. 1. 3. 73
Sumere aera Rud. 4. 80
Summa ſummarum quid Truc. 1. 1. 4
Summanare, *ſubducere et furari eſt*, Stich. 5. 2. 18
Summanus *qui deus* Curc. 3. 48
Sumptuariae leges in republ. neceſſariae cur Epid. 2. 2. 44
Supercilii palpitatio veteribus ominoſa Pſeud. 1. 1. 105
Superfoetatio mulierum etiam antiquis haud impoſſibilis credita Amph. 1. 2. 19
Superſtes *pro* litigatore *qua ratione*, Artam. Frag.
Superſtitioſus pro diuino *ſeu* ariolo, Curc. 3. 27
Supparus qualis veſtis Epid. 2. 2. 48
Supplicantium olim non tantum capita erant veluta, ſed et vittis manus, Amph. 1. 1. 101
Supplicia pleraque apud Romanos extra portas ſumi cur ſolita Mil. 2. 4. 6
Supremam dicere alicui Aſin. 3. 3. 4
Symbolae quid Epid. 1. 2. 22
Symbolorum in pactis conuentis, loco tabellarum et ſyngraphorum, apud Graecos vſus Bacch. 2. 3. 29
Συμπόσιον *cur Graeci dixerint, quod Latini* conuiuium Men. 5. 1. 42

T

Tabellae veterum ex qua materia, Bacch. 4. 4. 64
Tacitum auferre Aſin. 4. 2. 7
Talenta quinquaginta Attica quantam noſtratis pecuniae ſummam faciant, Amph. Supp. 3. 41
Talentum magnum quantum et cur ſic dictum Ciſt. 2. 3. 19. Moſt. 3. 1. 114
Talorum iactus nomina quae? Perſ. 5. 1. 18
Talorum iactus qua ſuperſtitione olim perageretur Aſin. 5. 2. 55
Talthybius *et* Eurybathes, *nuncii et praecones in exercitu Graecorum*, Stich. 2. 1. 33
Tam eleganter omiſſum Trin. 2. 4. 173
Tam gratia eſt Stich. 3. 2. 18
Tangere tractim Amph. 1. 1. 157

Tapetia Alexandrina quo artificio fierent Pſeud. 2. 2. 14
Tax, pax *vocularum ſignificatio et vſus* Trin. 4. 2. 96
Tegere, pro tueri Pſeud. 1. 3. 117
Tegulae et ſingulos imbrices et tectum omne ſignificant Rud. 1. 1. 6
Templorum olim publici et armati erant cuſtodes propter depoſitas ibi res cariſſimas – Bacch. 2. 3. 79
in *Templis deorum apud Rom. plerumque habebatur ſenatus* Moſt. 5. 1. 55
Tenere Poen. Prol. 116
Terram tangendi ritus ſuperſtitioſus, Moſt. 2. 2. 37
Terriculamenta puerorum Rud. 2. 6. 51
Teſſera hoſpitalis quid fuerit apud priſcos Poen. 5. 1. 25
Teſſeram hoſpitalem confregiſſe *diceba-tur qui ius hoſpitii violaſſet,* Ciſt. 2. 1. 37. Poen. 5. 1. 25
Teſtes facere Curc. 4. 4. 9
Teſtimonium cui deerat olim contra aduerſarium, quid permiſſu Decemuirum fecerit Aul. 3. 2. 32
Teſtimonia coeca, *quaenam ICti vocent* Pſeud. 1. 3. 67
Theatri et amphitheatri vſus diuerſus Curc. 5. 2. 47
Theſaurus in re empta cedit emptori, Trin. 1. 2. 141
Theſauros in ſepulchris condebant veteres Pſeud. 1. 4. 19
Theſſali veneficiis et magicis artibus infames Amph. 4. 3 9
Thermopolium apud veteres quis locus? Cur. 2. 3. 13. Pſeud. 2. 4. 52. Trin. 4. 3. 6.
Θεσμοφόρια *Cereris quomodo peragerentur* Aul. Prol. 36
Theſſala pro *venefica* Epid. 3. 2. 21
Thymi vſus, praeſertim in Attica, vbi plurimus et optimus naſcebatur, pro condimento apud veteres frequens, Bacch. 5. 2 10
Tiara *genus pileoli, a mitra diuerſum, quo Perſae Chaldaeique vſi* Perſ. 4. 2. 2.
Tibi παρίλλει Epid. 3. 1. 8
Timidus nanis, deorum, etc. Rud. 2. 3. 36
Tinnitus auris veteribus ominoſus, Pſeud. 1. 1. 105
Tintinnabulum *vehiculi genus male creditum* Pſeud. 1. 3. 98
Tintinnaculi viri qui, et vnde dicti? Truc. 4. 3. 1
Tithoni longaeua vita Men. 5. 2. 101
Titiuillitium Caſ. 2. 5. 39
Titubare Men. 1. 2. 32
Tollere fabulam quis dicatur, Mil. 2. 3. 22
Tondi duo genera Graecis, σκάφιον, *et* κῆπος Capt. 2. 2. 18
Tractare contumelia afficere. Mil. 2. 6. 10
Tragula teli genus quale Caſ. 2. 4. 18
Tranquillus locus Epid. 3. 4. 8
Tranſire in gentem et ſacra, *quo ſenſu olim diceretur* Capt. 4. 1. 8
Tranſlinere Mil. 2. 5. 58
Trapezitae ſaturi poti Pſeud. 1. 3. 62
Tribuni aerarii qui Aul. 3. 3. 53
Triumuiri capitales octo olim lictoribus ſtipati Amph. 1. 1. 7
Trua et Trulla qualia vaſa? Amph. Supp. 3. 21
Tunica *Plauti aeuo communis Romae ſeruorum veſtis: at temporibus Imperatorum* penulae *ſeruis in vſu fuere,* Amph. 1. 1. 213
Tunica propior pallio, *Prouerb.* Trin. 5. 2. 30
Tunicae demiſſitiae, id eſt, ad talos demiſſae, et laxae togae olim probro erant, et argumenta libidinoſi et mollis animi Poen. 5. 5. 24
Turbare naues Bacch. 2. 3. 59
Turdus aliacque aues quomodo ex diſciplina venatoria necari ſoleant Poen. 2. 40
Tympanotriba Plauto quis? Truc. 2. 7. 49

V

Vadari et conuadari quid, Aul. 2. 4. 39
Vadari ſi quem quis volebat, libello eum deſcribere, et ſubſcriptionem a Praetore petere, moris erat Aul. 2. 4. 39
Vae victis! *quale prouerbium et vnde ortum* Pſeud. 5. 2. 19
Vapulare, male explicatum verberate Aſin. 2. 3. 26
Vargulae iocus ſcurrilis in A. Sempronium Longum et fratrem eius, Truc. 2. 2. 29
Vaſa ex orichalco cinere eluuntur, Mil. 4. 2. 10
Vaſa ſacrorum, quibus ad rem diuinam vterentur, ſumptuoſiora fuiſſe cuiuis facile familiae paulo locupletiori, Capt. 2. 2. 42
Vbi quidque Aul. 2. 2. 21
Vecticularii, perfoſſores parietum, effractores, τειχωρύχοι, *furum ſynonyma* Pſeud. 4. 2. 23
Vectigalia populi Romani vnde fuerint Truc. 1. 2. 41
Velabrum qui locus Romae et vnde dictum Capt. 3. 1. 29
Velatis manibus, victi victores orare ſoliti Amph. 1. 1. 101
Venales aedes vel praedia veteri more inſcribeban-

ſcribebantur literis, vel proſcribebantur propoſito de uulgatoque libello, Trin. 1. 2. 131
Venales cum ornamentis omnibus olim ſignificabantur perſonae, quas vendere volebant, id eſt, eum veſtitu et ſi quid penoris ſibi inſtruxerant ſerui, Stich. 1. 3. 18. et ſeq.
Venalitii et mangones, σωματέμποροι, qui venales habent Trin. 2. 3. 31
Venditionis formula veteribus vſitata, Merc. 5. 2. 61
Venus frugi *dea Romae, eiius templum* Frucinal *ſiue* Fruginal: *ea autem boneſtis praeſidere credebatur,* Mil. 4. 8. 50
Veneri libare quomodo ſolerent veteres, Curc. 1. 2. 31
Verba multa, quae Frequentatiuae formae cenſentur, Deſideratiuae potius ſunt, vt vendito, *etc.* Stich. 1. 3. 103
Verberabilis Poen. 1. 2. 165
Verſoria *quid* Merc. 5. 2. 34
Vertumnus qui deus Moſt. 3. 1. 109
Vertumni Dei poteſtas quae veteribus credita Curc. 5. 2. 58
Veruecinam carnem agninae cur praetulerint Paraſiti olim Capt. 4. 2. 39
Veſperi in Suburra maiore res furtiuae venundabantur Mil. 4. 2. 5
Veſperugo Amph. 1. 1. 119
Veſtium varia genera raris nominibus indigitata Epid. 2. 2. 46
Veſtiſpici ſerui, *veſtium Cuſtodes,* Trin. 2. 1. 22
Via decedere magiſtratibus qua voce iuſſus olim populus Aul. 3. 1. 2
Viaticum, *aurum et pretioſa vaſa, tumbis mortuorum imponere ſolebant, et cur* Poen. Prol. 71
Viatica coena *quibus et quando in vſu,* Bacch. 1. 1. 61
Vicini lares *qui et cur ſic dicti?* Bacch. 2. 1. 3
Victimae *et* minima exta *opponuntur,* Pſeud. 1. 3. 95
Videlicet Solonem Aſin. 3. 3. 9
Videre multum ad ſe et ſua, Mil. 3. 1. 122
Vidua etiam de ea dicitur, quae virum nunquam habuit Stich. 1. 1. 2
Vilius inteſtinis venire Curc. 2. 1. 28
Vindex bonori poſterorum, Trin. 3. 2. 18
Vindicta, *virga praetoria, ſerui contacti manumittebantur* Curc. 1. 3. 56
Vinum pendens, vinum diluare et diffuſum quaenam? Trin. 2. 4. 125
Vinis Graecis, quae trauehebantur in titulum, ſolebant aquam marinam ſuffundere, praeterquam Chiis Rud. 2. 7. 30
Vinnula ſiue vinnulata vox, qualis et vnde dicta Aſin. 1. 3. 70
Virginem qui vitiaſſet, hunc Leges iubebant aut dotare eam, aut vxorem ducere Aul. 4. 9. 63
Viriolae verae Truc. 2. 2. 220
Virum poſt diuortium ICtus appellaſſe inimicum Amph. 3. 2. 19
Virtutis omnis meta mediocritas, Aſin. 1. 1. 63
in *Viſcerationibus, ſingulis qui aderant, certa pars cibi dabatur,* Pſeud. 1. 5. 26
Vis haec eſt *exclamare ſolebant in atroci iniuria veteres* Capt. 3. 5. 92
Vis ſi cui aliqua fiebat, ſolebat is, ſiquidem ruri ageret, iubilare: *ſin vero in Romana ciuitate ciuis eſſet,* quiritare, *quod eſt Quirites conclamare,* Curc. 5. 2. 27
Vita, *βίος quot modis accipiatur,* Trin. 2. 4. 76
Vitii ciui Romanae illati poena quae? Aul. 4. 10. 28
Vitula *dea hilaritatis praeſes,* Perſ. 2. 3. 2
Vituperare omen Caſ. 2. 6. 58
Vlmeis virgis ſerui olim caedebantur, Aſin. 2. 2. 72
Vnctiones, lauationes cottidianae veterum, magnum luxus inſtrumentum, Trin. 2. 4. 5
Vnde pro a quo vel quibus, Truc. 1. 1. 42
Vpupa *quale inſtrumentum,* Capt. 5. 4. 7
Vrbani aſſidui ciues Trin. 1. 3. 164
Vrbare *vel* vrnare *quid?* Bacch. 2. 3. 59
Vſuraria mulier quae Amph. Prol. 108
Vt nunc eſt Mil. 3. 1. 216
Vt illum cenſes Curc. 1. 1. 59
Vt pro quamuis Pſeud. 3. 1. 18
Vt eleganter repetitum Bacch. 4. 6. 18
Vt ſperas Rud. 3. 2. 22
Vt ratio redditur Men. 1. 3. 123
Vultus ſe turbans Epid. 4. 1. 33
Vxores olim iuuenibus luxurioſis quaſi in poenam datae Trin. 3. 2. 61

Z.

Zonam perdidit, *caſtrenſe prouerbium in ἀχρήματος* Poen. 5. 2. 48
Zonam ſumere viatores ſolebant vt et milites, in qua condebant pecuniam, Merc. 5. 2. 84
Ζώσθαι pro inducere *veteribus* ibid.

INDEX

AVCTORVM EMENDATORVM

AVT

EXPLICATORVM

Apuleius explicatus *Moſt.* 1. 1. 5
Auſonius emendatus, *Pſeud.* 1. 1. 4
Coelius in epiſt. Cicer. emendatus, *Trin.* 2. 4. 25
Cicero emendatus, *Pſeud.* 1. 1. 4. *Bacch.* 3. 3. 42
Cornutus apud Fulgent. emendatus, *Caſ.* 2. 5. 39
Feſtus emendatus *Bacch.* 3. 3. 42
Florus tentatus *Moſt.* 5. 2. 46
Iuſtinus emendatus *Aſin.* 3. 3. 4
Liuius explicatus *Stich.* 1. 1. 10
Lucretius emendatus *Pſeud.* 1. 2. 31
Manilius explicatus *Perſ.* 1. 2. 22
Ouidius explicatus, *Stich.* 3. 2. 18. *Truc.* 2. 3. 82
Statius emendatus *Aul.* 2. 2. 2
Terentius emendatus *Truc.* 2. 6. 21
defenſus, *Bacch.* 2. 3. 15. et 4. 6. 18. *Moſt.* 3. 3. 3

F I N I S

VA1 1552161